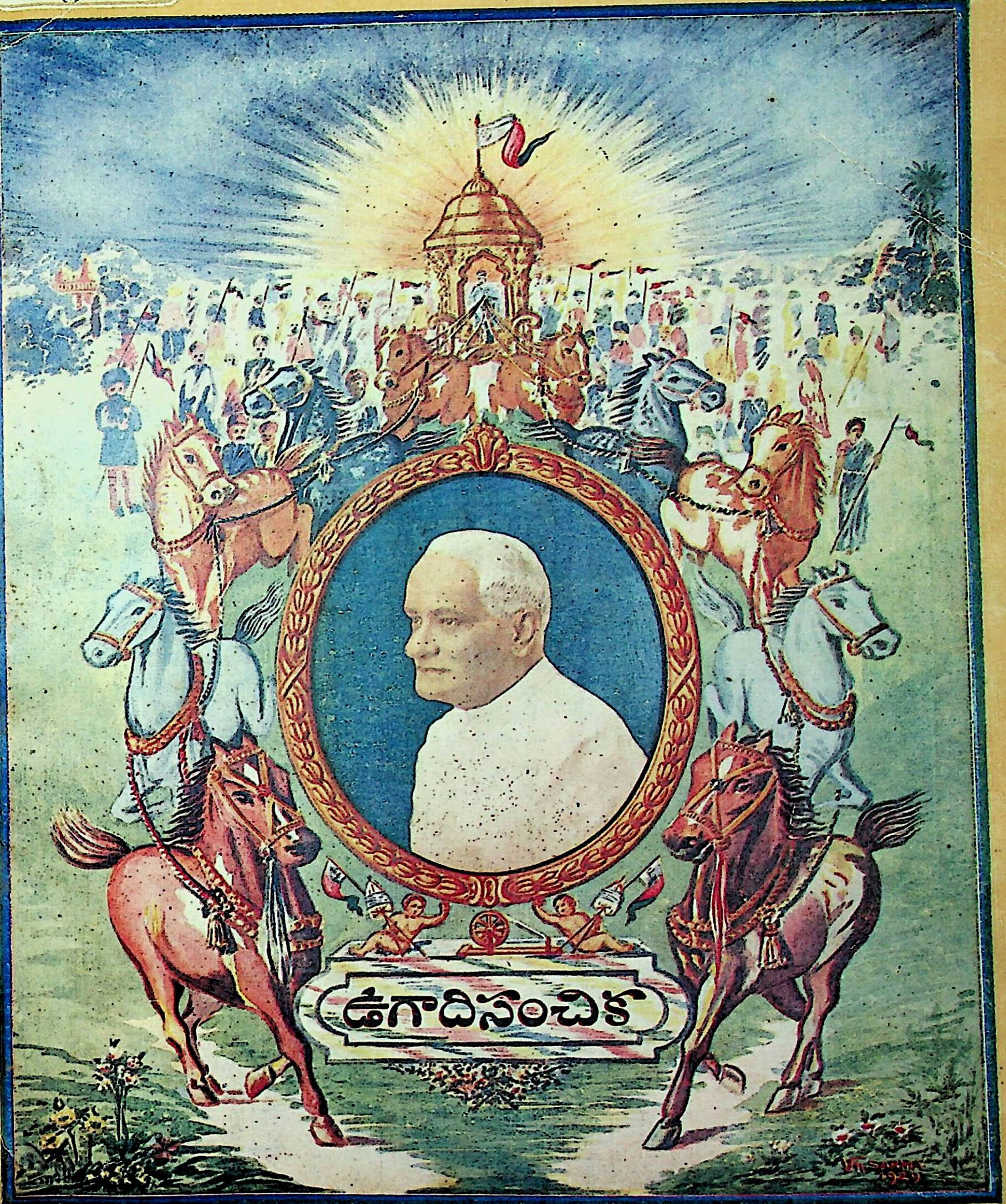
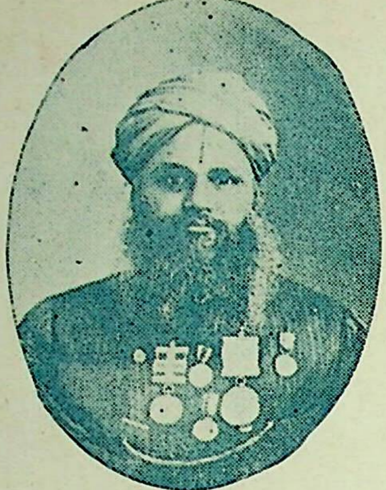

ఆంధ్రపత్రిక

శుక్ల సం.

శా. శ. ౧౮౫౧

1929 ANDHRA PATRIKA Reg. No M. 1092 1930

వైద్యరత్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి

జీ వా మృ త ము

జీవామృతము స్త్రీ పురుషు లెల్లరు వయోభేదము లేక సర్వకాలములయందును సేవింపదగిన గొప్ప బలవర్ధకౌషధము. మనుజునకు సహజముగ రోగోత్పత్తికి మూలమగు బలహీనతవలన జనించు సమస్త రుగ్మతలను జీవామృతము ఆటంకపరచి దేహమునకు సంపూర్ణఆరోగ్యమును, క్రొత్తమంచిరక్తమును, నరములకు పటుత్వమును, కండపుష్టిని, భీమబలమును, తేజస్సును, జ్ఞాపకశక్తిని పెంపొందించును.

జీ వా మృ త ము

వీర్యవృద్ధికి—కండపుష్టికి—జవసత్వములకు

జీవామృతము మన్మథసామ్రాజ్యపట్టభద్రత వహింప నుత్సాహమును పురికొల్పు సౌఖ్యప్రదాయిని. ఆరోగ్యవంతులు బలిష్ఠులునగు సత్సంతానమును బడయజేయు పరగు హంసక్రియ. కష్టించి జీవయాత్రగడుపవలసినవారికి గొప్ప చేయూత. మెదడు నుపయోగించి పనిచేయవలసినవారికి పరమోపకారి. ఏదేని దీర్ఘవ్యాధికి గురియై ఎక్కుడుగ క్షీణించిపోయినవారి కెప్పటి సంపూర్ణ ఆరోగ్యమును పునఃప్రతిష్ఠింపగల దాత. బలహీనత వలన జనించు సమస్తవిధ రుగ్మతల నరికట్టగల రక్ష.

ఆయుర్వేదాశ్రమము, తపాలుపెట్టె 287, మద్రాసు.

(ఎల్లప్రదేశములందును దొరకును.)

ఆంధ్రపత్రిక

ఇరువదవ సంవత్సరాది సంచిక

౧౯౨౯—౧౯౩౦

శుక్లసంవత్సరము

ఆంధ్రవిద్వన్మహాజనులచే వ్రాయఁబడిన

రాజకీయ సారస్వత చారిత్రక సాంఘికాది

విషయక వ్యాసములును, దేశభక్తుల చిత్రములును గలవు

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయమున ముద్రితము; ఆంధ్రపత్రికాధిపతిచే ప్రకటితము

6-7, తంబుశెట్టి వీధి, జార్జిటవును, మద్రాసు

1929-వ సంవత్సరము ఏప్రెల్ నెల 10-వ తేది

PRINTED AND PUBLISHED BY
K. NAGESWARA RAO, PROPRIETOR, ANDHRA PATRIKA PRESS,
6 & 7, Thambu Chetty Street, George Town, Madras.

విషయానుక్రమణిక

శ్రీ

రసతరంగములు: ౧. పద్యవ్యాసములు

చిత్రానుక్రమణిక

త = 'ఈ అక్షరమునకు ముందున్న సంఖ్యగల పుటకు తరువాత' అని తెలిసికొనునది.

ద్దుగు ప్రతికృతిని బహిరంగపరచిన వైదికబృందము; యం. యస్.యం.ఆర్.ఉద్యోగీయుల రవ సమావేశము.౯౬-త్ర

డాక్టరు అన్సారీగారికి స్వాగతము; లజపతిరాయ్‌గారి స్మారకదినము; గా. పటేలుగారికి స్వాగతము. షణ్ముఖం చెట్టిగారికి సన్మానము - చెన్నపురి; కెల్లాగు సంధిపత్ర మున సంతకములుచేయుట - ప్యారిస్; ౧౦౪-త్ర

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రథమ పట్టభద్రులు; ౩ వ ఆంధ్రరాష్ట్ర స్త్రీవిద్యావిషయసంస్కరణ సభ-కాకినాడ; స్త్రీలసభ - స్త్రీవిశ్వవిద్యాలయమునుగూర్చిన కార్వేగారి ఉపన్యాసము; అన్నపూర్ణాదేవి బాలికా పాఠశాల-ఏలూరు; చెన్నపురి శారదాసమాజ వర్ష వర్ధంతి; స్త్రీలు, జాతీయారోగ్యవారము-చెన్నపురి; శ్రీమతి రామానుజులుసతి; బెజవాడ ఆరోగ్య ప్రదర్శన స్త్రీశాఖ.

శ్రీఏ.నారాయణరావుగారు; కోమలంకన్యగారు;నాటకములందు పాల్గొనుచున్న స్త్రీలు; కే.ఆర్.శ్రీరాజరత్నం గారు; శ్రీ టి.వెంకటరంగయ్య నాయుడుగారు. ౧౧౨-త్ర

శ్రీమతి ఈ జార్జికన్యగారు; శ్రీమతి యల్. కృష్ణాబాయిగారు; శ్రీమతి యల్. శ్రీనివాసగర్ సతిగారు' శ్రీమతి కమలాబాయి కృష్ణాబాయి సోదరీమణులు; శ్రీమతి శారదాబాయి కన్యగారు; శ్రీమతి శివరావు సతిగారు; శ్రీమతి మార్జొరి విలియమ్స్ సతిగారు; శ్రీమతి ఏ. సి. దేవకీకన్యగారు.

పూనా సేవాసదనము-చెన్నపురిశాఖ; సర్ కె.వి. రెడ్డినాయుడుగారికి విందు; రాజా రామమోహన రాయ వర్ధంతి; చెన్నపురిలో తిరువాంకూరు మహారాజుగారు; ఏలూరు అన్నవస్త్రప్రదాన సమాజపు నాల్గవ వర్షవర్ధంతి; సినీమాకమిటీ అధ్యక్షునకు విందు; దక్షిణభారత హిందీ ప్రచారముకొరకయిన సభ - చెన్నపురి. ౧౨౦-త్ర

చెన్నపురి హిందూయువతీ శరణాలయ వార్షికోత్సవము; శ్రీమతి బ్రిజలాల్ నెహ్రూ సతిగారికి చెన్నపురి స్త్రీలసన్మానము ; శ్రీ సర్ హరిసింగ్ గౌరు గారు, స్త్రీసంఘ ప్రతినిధులు - చెన్నపురి.

భారతమహిళామండలి - బెజవాడ; అఖిలభారత మహిళాసభ-పాట్నా. ౧౯౨-త్ర

చెన్నపురి బ్రహ్మసమాజ స్త్రీశాఖా భాద్రోత్సవ సమావేశము; మద్యపాన నిషేధ ప్రచారమునకైన స్త్రీల సమావేశము - చెన్నపురి; శ్రీ మోరోపంతు జోషీ గారికి మదరాసు లీగు వారి విందు,

చెన్నపురి క్రైస్తవ యువతీసంఘపు వినోదప్రదర్శనమునపాల్గొన్నవారు; సేవాసదనసంఘసభ్యులు. ౧౮౮-త్ర

శ్రీ మా. రాఘవదాసు, వేణుగోపాల కృష్ణమూర్తిగార్లు; శ్రీ బాకురుపండా వేంకటరమణమూర్తి గారు; డా॥ కే. యస్. మూర్తిగారు; డా॥ యన్. కేశవాచార్యులుగారు; శ్రీ పరుచూరు సుందరవరదులు గారు; శ్రీ వి. గోవిందరావు గారు; చోరగుడి వెంకట్రామయ్య గారు; శ్రీ పెండెం వెంకట్రాయులు గారు.

శ్రీరామ సేవాదళోద్యమము - నిజాంరాష్ట్రము; శ్రీ వనమాల నారాయణదాసు గారు; శ్రీదావత్ జనార్దనస్వామి గారు. ౧౨౬-త్ర

తీయని తలపులు;విచారార్పణవిరామము౧౮౪-త్ర

పెన్నదాటుట;వలపు కమ్మ ౧౮౨-త్ర

ఆదిక్షత్రియ మహాజన సభ - బెంగుళూరు; శ్రీ రాయప్రోలు సత్యనారాయణ గారు; శ్రీ తుంగలరామారావు గారు; శ్రీ నాగుల కొండ వెంకటాచలంగారు; శ్రీ రేపాక వెంకటరత్నం గారు; శ్రీకందాడై భాష్యాచార్యులు గారు; శ్రీ పెండెం అప్పలస్వామి గారు.

శ్రీ ముల్లెన్ కన్యగారు; శ్రీ కమలా మీనన కన్యగారు; క్యాంప్‌బెల్ హారిస్‌సతిగారు; భారతమహిళా సమాజము, అబలాజన పఠనమందిరము - గుంటూరు: ఆర్. యస్. క్రిష్ణస్వామి అయ్యరుగారి సతి బాలమ్మ గారికి వీడ్కోలు విందు. ౨౦౦-త్ర

డబ్ల్యు. హెచ్. లూయీ థియోబాల్డుసతిగారు; స్త్రీల ఇండియాసంఘము, నూతనభవన గృహప్రవేశము, చెన్నపురి; జ్యోతిర్మయీ గంగూలీ కన్యగారు యమ్.ఏ; శ్రీమతి డాప్మైర్కి కన్యగారు, రంగూన్‌జడ్జి; సి. యన్. నల్లముత్తు అమ్మాళ్ కన్య గారు; చార్లెటీ సంజీవరావు సతిగారు; వి. కమలాబాయి కన్యగారు; ఆర్. శాంభవి బాయిగారు బి. యే; శ్రీమతి దిగుమర్తి జానకిబాయమ్మ గారు; శ్రీమతి అన్నా ఈపెన్‌సతి గారు; శ్రీ రాముని సతిగారు; శ్రీమతి కల్యాణికుట్టి అమ్మగారు; శ్రీమతి యలమంచిలి బసవమ్మ గారు; మహిళా మహాసభ, మదరాసు; శ్రీమతి అమృతమ్మాళ్ గారు.

శ్రీ పి. గోపాలస్వామి నాయుడుగారు; శ్రీ సామినేని వెంకటసూర్యనారాయణరావునాయడు గారు; శ్రీ కోటా జయరామనాయడు గారు; శ్రీ కేశవదేవ జ్ఞానిదంపతులు; శ్రీ కలిదిండి గంగరాజుగారు; శ్రీపళ్లె వెంకట

హనుమంతరావు గారు; శ్రీ కొడాలి ఉమామహేశ్వరరావు చౌదరిగారు; శ్రీ కోనాడ వీరయ్యా నాయడు గారు. ౨౧౮-త్ర

౪3 వ అఖిలభారతజాతీయమహాసభ-కలకత్తా: శ్రీనివాస అయ్యంగారు, రాజేంద్రప్రసాదు మున్నగు వారు మహాసభకు పోవుట; మహాసభా మంటపము నెదుట జాతీయపతాకము; శ్రీ డా. బెసెంటు, సి. పి. రామస్వామి అయ్యరుగార్లు సభకు పోవుట; శ్రీ మోతీలాలునెహ్రూ జాతీయపతాకమునకు గౌరవము జూపుట; అధ్యక్షుడు, మహాత్ముడు మొదలగువారు సభకుపోవుట; పండిత మాలవ్యాదులు విషయనిర్ణయ సభకు పోవుట; శ్రీ సుభాషచంద్రబోసుగారు, స్వచ్ఛందసేవాదళ నాయకులు; అధ్యక్షులు, వసంతాదేవి, సేనుగుప్తాగార్లు మహాసభకుపోవుట; రాటమును ప్రదర్శించుట; మహాసభామంటపము-వస్తుప్రదర్శనశాల;సభామంటపసింహద్వారము.

హిందీపాఠశాల, గండిగుంట; శ్రీమహారాజావారి సంస్కృతకళాశాల, విజయనగరము; శ్రీరామ బాలభక్త పుస్తక భాండాగారము, రాజమహేంద్రవరము. ౨౨౪-త్ర

శ్రీ కళ్యాణరాములు, భద్రాచలము; శ్రీ రామచంద్రపట్టాభిషేకము, భద్రాచలము; శ్రీ సీతారామాలయము, పెదపారుపూడి; దేవాలయవీధి, భద్రాచలము; పడవలరేవు, భద్రాచలము.

హిందీకుటీరవార్షికోత్సవము, కాకినాడ; శ్రీ రామరాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము. ౨౩౨-త్ర

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు-చిత్రములు ౨.

శ్రీ పొత్తూరి కృష్ణంరాజ, రామరాజ, నరసింహరాజ యోగీంద్రులు, ప్రకృతితత్త్వ పరిశోధకులు, హఠయోగాశ్రమము, ఏనుగువానిలంక, నరసాపురము; ఆంధ్రజన హితకారిణీసంఘము, జొన్నెడుపురము; కపటవేదాంత నాటకము, హస్తమస్తక సంయోగము. ౨౪౦-త్ర

శ్రీ యమ్. అనంతనారాయణగారు ఐ.సి.యస్; శ్రీ తాడేపల్లి శంకరశాస్త్రి గారు ఐ. యమ్. యస్; శ్రీ పి. బి. చౌదరిగారు; శ్రీ పి. రామస్వామి గారు, మదరాసు; శ్రీ యమ్. శేషాద్రిగారు; శ్రీ యమ్.ఆర్. గురుస్వామి మొదలియారుగారు; డా. భరతన్ యమ్. కుమరప్పగారు; శ్రీ ఎ. శివరామన్ గారు; శ్రీ పి.పాయ్, గారు ఐ.సి.యస్; శ్రీ వి. సి. హెచ్. జాన్ గారు; శ్రీ వైదేహికన్యగారు; డా. కె. ఆర్. రావుగారు యమ్. ఏ. డి. యస్‌సి; శ్రీ యస్. జి. రంగరామానుజం గారు; శ్రీ పి. గోవిందకృష్ణయ్య నాయుడుగారు; శ్రీ వి. యన్. రంగస్వామిగారు యమ్. ఏ; శ్రీ వాసిరెడ్డి వెంకయ్య చౌదరిగారు; డా. కే. వి. కృష్ణన్ గారు; శ్రీ వి. యస్. గురుస్వామిగారు; శ్రీ రాళ్లబండి సుబ్బారావుగారు; శ్రీ యస్. వై. కృష్ణస్వామిగారు; శ్రీ యమ్. కరంతుల్లాగారు.

(మదరాసు ఆరోగ్యవారము, శిశు ప్రదర్శనము-బహుమతులు పొందినశిశువులు) తెరెసా మాన్యుఅల్; మరకతవల్లి; అబూబాచ్చా-బాలుడు; (పేద శిశువుల ప్రథమ బహుమానము పొందినవాడు); డల్సీ హంటర్; ధనలక్ష్మి. ౨౪౮-త్ర

శ్రీబులుసు సాంబమూర్తిగారు; శ్రీ అకీర్ అనంతాచారియార్ గారు; శ్రీ నైనియప్ప పిళ్లెగారు-చిదబంరం; శ్రీ కడపేరి జమదగ్ని నాయకర్ గారు; శ్రీ కె. వి. శ్రీనివాసభారతిగారు; శ్రీ యమ్. యస్. సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ గారు; శ్రీ గుడియాతం స్వామినాధ మొదలియార్ గారు; శ్రీ జె. యస్. కన్నప్పర్ గారు - ద్రవిడను పత్రికసంపాదకులు; శ్రీ వాలాజాసుందరవరదన్ గారు.

ఆంధ్ర హోమియోపతిక్ మెడికల్ కాలేజి-కాకినాడ లంక రామారావుగారు, ప్రిన్సిపాల్; శ్రీ కలిమిరెడ్డిఅప్పలస్వామినాయుడుగారు; శ్రీకొమ్మూరి సంగమేశ్వరకవిగారు; శ్రీ యేజెళ్ల శ్రీరాములుచౌదరిగారు; శ్రీ ఎ. శ్రీనివాసయ్యగారు; శ్రీ రాజవైద్య డి. మూర్తిగారు; శ్రీ డా. నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు; శ్రీ తేజోమూర్తుల శివరామయ్యగారు; శ్రీ సరిదే వీరభద్రుడుగారు; శ్రీ మిట్టదొడ్డిరాజా నరసింగరావు గారు; శ్రీయద్దనపూడి వెంకటరత్నంగారు; శ్రీ వెంకటమాచిరెడ్డి స్వామిరెడ్డిగారు; శ్రీ కాశీ రామమూర్తిగారు; శ్రీకోవెలమూడి గోపాలకృష్ణయ్యచౌదరి గారు; శ్రీ కొచ్చెర్లకోట కామేశ్వరరావు గారు; ఇండియన్ బ్యాంక్ లిమిటెడ్, గుంటూరు. ౨౫౬-త్ర

శ్రీ బద్రీశ పంచాయతనము; గునుపూడి భీమవరం రథోత్సవము; మదరాసు కందస్వామి దేవాలయమునందు పుష్పములతోను దవనముతోను తయారుచేయబడిన నెమలియు ఛత్రములును; అణ్ణామలైశెట్టిగారు - కందస్వామిదేవాలయ ధర్మకర్త; కందస్వామి పురుషమృగ వాహనము; శ్రీ వరదగోపాలస్వామి ఆలయము, గోష్పద క్షేత్రము; కేదారపంచాయతనము.

శ్రీ శాంతి ఆశ్రమము పెద్దవృక్షముక్రింద సమావేశము లగును; శ్రీ శాంతి ఆశ్రమ గ్రంథాలయమును, ప్రార్థనాలయమును; నాగరత్నం అయ్యర్ - గిండి ఇంజనీరింగ్ కాలేజి ప్రిన్సిపాల్; సి. సత్యనారాయణ నాయుడు గారు; కె. నరసింహారావు గారు, కె. పైడిశల్లి గారు; పొట్నూరు స్వామిబాబుగారు; దొడ్డిపట్ల సర్వేశ్వరరావు గారు కీ. శే; కళాశాలపఠనాలయము, ఆంధ్ర గీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు; విద్యార్థుల భోజన గృహము; పి. బి. లక్ష్మీనరసమ్మ సత్సంగినీగారు కీ. శే. మాధవయ్య గారి కుమారిత; ఇ. కేథర్ వుడ్ కన్య. ౨౭౨-త్ర

శ్రీ డా. తేజ్బర్డీగారు; శ్రీ యమ్. కె. మునుస్వామి అయ్యరుగారు; ప్రొఫెసరు గోగినేని రంగనాయకులు గారు; ప్రొఫెసర్ కె. రామపెసారోటి గారు; రా. సా. డా. టి. యస్. తిరుమూర్తిగారు; శ్రీహిల్టన్ బ్రౌనుగారు; ది. బ. జె. వెంకటనారాయణనాయుడుగారు లెఫ్టినెంట్ కర్నల్ ఇ. డబ్ల్యు. సి. బ్రాడ్‌ఫీల్డుగారు; శ్రీ రామచంద్రభట్టుగారు; శ్రీ లా స్. రాధాకృష్ణ గారికి కలకత్తాయందు. వీడ్కోలు సన్మానము; శ్రీ పి. వెంకటరమణరావు గారు.

శ్రీ ప్రొఫెసర్ సోమరుఫీల్డుగారు; శ్రీ డి. పి. రాయిచౌదరి గారు, ఉపాధ్యాయులు, మద్రాసు చిత్రకళాశాల; శ్రీ ప్రొఫెసరు యస్. వి. విశ్వనాథ, యం ఏ.; శ్రీ దేశోద్ధారకసంఘ పఠనాలయము, తెనాలి; శ్రీ డాక్టరు అప్పాద్వేదుల లక్ష్మీనారాయణగారు; శ్రీప్రొఫెసరు జే. యన్. ముఖర్జీగారు; శ్రీ కె. సి. మెహతా గారు; శ్రీ దివాన్‌బహదర్ కె. సూర్యనారాయణ మూర్తి నాయుడుగారు; మీనాక్షి కాలేజి ఆంధ్రవిద్యార్థిసంఘము; ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయపుకమ్మపట్టభద్రులు. ౨౮౦-త్ర

శ్రీ కుమారరాజాగారు, వెంకటగిరి; శ్రీ భాస్కర సేతుపతిగారు, రామనాథపురం రాజుగారు; పుదుక్కోట నూత్న మహారాజుగారు; శ్రీ రాజా సర్ రామవర్మ గారు జి. సి. ఐ. ఇ; శ్రీలక్ష్మీనారాయణ హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు, టెక్కలి రాజాగారు; శ్రీ తిరువాంకూరు మహారాజుగారు స్వచ్ఛందభటుని వేషమున; శ్రీ పర్లాకిమిడి రాజుగారు.

శ్రీ చెరుకువాడ వేంకటనరసింహంగారు; శ్రీ రావిపాటి సత్యనారాయణ చౌదరిగారు; శ్రీ యర్రమిల్లి మంగయ్యపంతులుగారు; శ్రీ రా.బ. బి. మునిస్వామినాయుడు గారు యం.యల్.సి; శ్రీ [illegible] యల్.సి.శ్రీ గానాల రామమూర్తిగారు; శ్రీజయపురం మహారాజావారు గోషను ప్రభువుగారి కిచ్చిన విందు, బెజవాడ. ౨౮౮-త్ర

మేజర్ కే. జి. పాండలేగారు; శ్రీ యస్. దొరస్వామి అయ్యర్ గారు; డా. శర్మానందగారు; కర్నల్ మెగాగారు, సి. ఐ. యి., ఐ. యమ్. యస్; శ్రీ కే. చాంపీ గారు; శ్రీ కే. శ్రీనివాసయ్యంగారు; యస్. ఏ. అన్నామలై చెట్టిగారు-వారు చేయించిన చిన్న నూతనవాయు విమానము; శ్రీ కె. గోపాలయ్యంగారు; రావుసాహెబ్ యమ్. వెంకటప్పగారు; శ్రీ కె. యస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు; ఖాన్‌బహదూర్ బజులుల్లాసాహెబుగారు; డా. పి.సి. పిల్లెగారు; రెవ. డబ్ల్యు. యస్. ఉర్కుహార్ట్ గారు.

శ్రీ వీరేశలింగ వర్ధంతి, చిట్టవరము; శ్రీ రమేశ బాలభక్తభజన మందిరము, అంగలూరు; శ్రీదీవి దేశికాచార్యులుగారు; శ్రీ గౌతమీ వ్యాయామకళాశాల, రాజమండ్రి; బాలభటసంఘము, ఏలూరు. ౨౯౬-త్ర

మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ పరవస్తు వెంకటచార్యులు అయ్యవారులు గారు.

శ్రీ రామదాసాశ్రమము, భద్రాచలము,౧౯౨౮; శ్రీ కామసముద్రం వెంకటకృష్ణమాచార్యులవారు; శ్రీ భద్రాద్రి రామాలయము, భద్రాచలము; శ్రీ గొట్టుపూళ్ల సీతారామానుజాచార్యులుగారు; శ్రీ పాడిచేటి సీతారామానుజాచార్యులు గారు; శ్రీ మహాయోగి గోవిందస్వాముల వారు, (కీ. శే.); శ్రీ ఆర్. ఆర్. శాస్త్రి గారు. ౩౦౪-త్ర

శ్రీ రాజా మీర్జానల్లప రాజవేంకటపతి రాజు బహద్దరువారు ౩౦౬.

శ్రీ దు. బలరామకృష్ణయ్యగారు, బౌద్ధవాఙ్మయ బ్రహ్మ; శ్రీ క్రొత్తపల్లి నరసింహంగారు; ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యసమ్మేళనము,విజయనగరము; శ్రీఉప్పలూరుగణపతిశాస్త్రిగారు;శ్రీ కోగంటి దుర్గామల్లికార్జునరావుగారు.

విద్వాన్ మంకాల శ్రీపతిగారు; శ్రీ చల్లా లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రిగారు; శ్రీ మంత్రవాది వెంకటరత్నముగారు; శ్రీ పురిపండా అప్పలస్వామిగారు; శ్రీ గుండిమెడ వెంకటసుబ్బారావు గారు; శ్రీ దాసరి లక్ష్మణస్వామిగారు;శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణమూర్తి గారు. ౩౧౨-త్ర

[illegible] మహారాజు ౩౧౪

చిత్రముల వివరణము

అనంతనారాయణగారు, యమ్.:—కీ. శే. మాధవయ్యగారి కుమారులు. వీరు లండనులో జరిగిన ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు కృతార్థులైరి.

అనంతాచారియార్, ఆర్కేర్:—వాలాజా తాలూకా కాంగ్రెసుసంఘు కార్యదర్శి. ఉత్తర ఆర్కాటునందు ఖైదుచేయబడిరి.

అన్న, వస్త్ర, వైద్య దానసమాజము-ఏలూరు:—నాల్గవ వార్షికోత్సవము సందర్భమున తీయబడిన ఛాయాపటము. శ్రీ మోతే నారాయణ రావుగారిందు గలరు.

అప్పలస్వామిగారు, పురిపండా:— వీరు విశాఖపట్టణ మండలి కవితా సమితికి కార్యదర్శి. ఆధునిక కవికుమారులు. గ్రంథకర్తలు కూడను.

అప్పలస్వామిగారు, పెండెం:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము.

అప్పలస్వామి నాయుడుగారు, కలిమిరెడ్డి:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము. ఆదివెలమలు, కార్మికశాయములు, స్వసంఘాభివృద్ధికై పాటుపడువారు.

అమృతమ్మాళ్ గారు:—ఈమె చిదంబరము పురపాలకసంఘసభ్యురాలు. ప్రజాహితపరాయణ.

ఆంజనేయస్వామి భజనసంఘము, నాగిరెడ్డిపల్లె కదిరితాలూకా:—శ్రీహనుమజ్జయంతి ఉత్సవము ౨౮-౧౨-౩౦ నాడు జయప్రదముగా జరుపబడెను. శారదా పుస్తక భాండాగారాధ్యక్షులు శ్రీ మాచిరెడ్డి వెంకటస్వామిరెడ్డిగారు నిందు పాల్గొనిరి.

ఆదిక్షత్రియ మహాజనసభ, బెంగుళూరు:— ఇది ఆదిక్షత్రియ పత్రికాసంపాదకులగు రాజవైద్య కోలా అప్పలనరసింహదేవుగారి అధ్యక్షతక్రింద బెంగుళూరున జరిగినది.

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు:—

(పదునాఱవ వార్షికోత్సవ సభ)

చి. ౧. ఈ ఉత్సవమునకు కాశీ కృష్ణమాచార్యులుగారు అధ్యక్షులు. ప్రకృత మీ విద్యాపీఠమునకు శ్రీ అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు అధ్యక్షులు. చి. ౨. ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాపీఠ పఠనాలయము.

ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్య సమ్మేళనము, విజయనగరము:—ఈ ఛాయాచిత్రమున తత్పరిషత్ సభ్యులు కలరు. ఆంధ్రగీర్వాణసారస్వత చరిత్ర రచనము, సంస్కృతాంధ్ర పండిత చరితావళి రచనము, అముద్రితాంధ్రగీర్వాణ కావ్యనాటకాది ప్రచురణము మొదలగునవి యీ పరిషత్తువారి మహదాశయములు.

ఆంధ్రపట్టభద్రులకు సమ్మానము:— చెన్నపట్టణము పచ్చయప్పహాలునందు జరిగిన యీ సమ్మానమునకు గౌ. వేపా రామేశంగారధ్యక్షత వహించిరి. ఇందలి పటమునందు శ్రీరామేశంగారు, కొండి రామమూర్తిగారు, టి. యస్. రాఘవయ్యగారు, వేమవరపు రామదాసుగారు, అల్లాడి కృష్ణస్వామి అయ్యగారు మొదలగు వారు కలరు.

ఆంధ్రజనహితకారిణీసంఘము, జమ్‌షెడ్‌పూర్:—ఇది ౧౯౨౯ సం|| స్థాపింపబడినది. ఇది యచటి యాంధ్రసోదరుల విద్యాభివృద్ధికై పాటుపడుచున్నది. దీనికిచేరి మంచిగ్రంథాలయమును, పఠనమందిరమును కలవు. ఇటీవల విజ్ఞానప్రచురణశాఖ నొకదానిని దీనికి జతపరచిరట. అప్పుడప్పుడు గొప్పవారు ఉపన్యాసము లిచ్చుచుందురట. ఇందలి చిత్రము దీని ద్వితీయ వార్షికోత్సవ సమయమున తీసినది.

ఈశ్వరప్పగారు, నిడమర్తి. డాక్టరు|| బి. యే., యమ్. డి. పి. యఫ్. యమ్. హెచ్. సి:—వీరు గంజాంజిల్లా శ్రీకాకుళమున నివసించు శైవబ్రాహ్మణులు. ఆదిలక్ష్మి వైద్యశాల యను నొక హోమోపతి వైద్యాలయము స్థాపించి బీదసాదలకు వైద్యముచేయుచున్నారు. వీరికి భాషాప్రవేశము కలదు. కవిత్వమునం దభిరుచి కలదు. చిత్రరచనయందును ప్రవేశము కలదట.

ఉమామహేశ్వర రావు చౌదరిగారు, కొడాలి:—వీరిది కృష్ణాజిల్లా, గన్నవరంతాలూకా, జవర్లపూడి. వీరిసంపదకు, ధర్మపరాయణతకు, వీరు 'బుద్ధపురాణము' కృతినందుటయే తార్కాణము.

ఉర్కుహార్ట్ గారు, రెవ., డబ్ల్యు. యస్. డి. లిట్.—వీరిని కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షులుగా నియమించిరి.

కమలాబాయి కన్యగారు, వి.:—ఈమె దక్షిణదేశమందు సంక్షిప్తలేఖన మభ్యసించిన ప్రథమబాలామణి. ఈమె కాశ్మీరదేశమం దుద్యోగమును స్వీకరించినది.

కమలామీనాక్షి కన్యగారు బి. ఏ:— శాసన సభాసభ్యులగు సి. గోపాలమీనాక్షిగారి కుమారితె యీమె. బెజవాడయందు జరిగిన టెన్నిసు పందెములందు విజయమునంది సువర్ణ పతకమును బడసినది.

కరంతుల్లాగారు, యమ్:—చెన్నపురి పరిశ్రమశాఖాధికారియగు ఖాన్‌బహదూర్ బజలుల్లాసాహెబ్‌గారి కుమారులు వీరు.

వీరీమధ్య ఐ. సి. యస్. ప్యాసయిరి. మహమ్మదీయయువకులలో వీరే యిట్టి దానికి ప్రథములు.

కళ్యాణీకుట్టి అమ్మగారు:—ఈ కన్య బి. యే.(ఆనర్సు) ప్రథమతరగతియందు త్తీర్ణురాలయ్యెను. చరిత్ర, అర్థశాస్త్రములందు చెన్నపురి మేరీరాణి కళాశాలయందు విద్యాభ్యాసము చేసినది.

కామేశ్వరరావుగారు, కొచ్చెర్లకోట:—వీరు చెన్నపురమునందలి ఆంధ్రగీర్వాణ సాహితీ సమాజమునకు చెందినవారు.

కేథర్ వుడ్ కన్య, ఇ:—కనడా దేశపు మల్లురాలు. హైజంప్ (ఎత్తునకెగురుట) యందు బహుమతులందినది. ఆమ్ స్టర్డమ్ నందు పందెములు జరిగినవి.

కేశవ దేవజ్ఞాని దంపతులు; ఆంధ్ర ఆర్యన్ మిషన్, గుంటూరు:—వీరు శ్రద్ధానందస్వాములవారి ప్రియశిష్యులు. కాంగ్రీ గురుకుల పట్టభద్రులు. గుంటూరు, బెజవాడ, బందరు ప్రాంతములందు శుద్ధిఉద్యమప్రచార మొనర్చి యితర మతములవారిని కొందరిని హిందూమతమున చేర్చిరి.

కొలాబునదీ జలపాతము:— ఈ జలపాతము జయపురమునకు ౪ మైళ్లదూరముననున్నది. కొలాబునది 3000 అడుగుల యెత్తుగల పీఠభూమినుండి ౨౦౦౦ అడుగుల యెత్తుననున్న ప్రదేశమునకు దుముకుచున్న దృశ్యము. అచటినుండి జయపురమున కొకమైలు దూరమున నేలమట్టునకు దింపి యచట విద్యుచ్ఛక్తిని జనింపజేయు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి.

కోటయ్య చౌదరిగారు, పునుకొల్లు:—వీరు కృష్ణా జిల్లా పెదపారుపూడియందలి శ్రీసీతారామాలయమునకు చెందినవారు.

కొడిమెల కొండయ్యగారు:—వీరు ఇప్పటి దినములలో అతిథి అభ్యాగతులకు నిరాడంబరముగు పూజలొనర్చుటలోను, "ఈ పని నీవలన గావలె"నని అర్థించినవారి కోర్కె లీడేర్చుటలోను, దీన జనులఆర్తి బాపుటలోను, స్వచ్ఛందమైన జీవనమును ఆర్యసంప్రదాయానుసరణముగా నడపుటలోను కొడిమెల కొండయ్యగారు ప్రాచీన కాలపు ఆర్యులలో లెక్కింపదగియున్నారు.

కొండయ్యగారు ఉత్తమతెలగాకులమున సత్ప్రవర్తనముచే పేరు దెచ్చిన కోనేటిరాయుడుగారి కుమాళ్లు. వీరితల్లి శతవృద్ధ కోటమ్మగారు సజీవులై పుత్రసేవగొనుచు భగవద్ధ్యానాసక్తులై విరాజిల్లుచున్నది. కొండయ్యగారి వయస్సు 60 వత్సరములు. వీరి నివాసగ్రామము ఏలూరు. చిన్నతనమునుండియు పెద్దలయెడల భక్తి, హితులయెడ రక్తి, ఆడినమాటతప్పకుండుట, నమ్మినవారికి తలలోని నాల్కవలెనుండుటచే బహుజనులకు ప్రీతిపాత్రమై నేటికిని ఆరాధనీయుడై యలరుచున్నాడు.

గొప్పజమీందారు డగు నొక ప్రభు వొకసారి ప్రసంగవశమున "కొండయ్యవంటి పరోపకారిని, ధైర్యసాహసములు గలవారిని తలుచుగా జూడ"మని చెప్పెను.

అనేకులకు స్వదేశప్రభుల నివాసమై యొప్పు నూజవీటిలో కొండయ్యగారు పాంథజనుల కొకధర్మసత్రమును గట్టించియున్నారు.

వెలమదొరలకు కొండయ్యగారియందు మిక్కిలి గౌరవము గలదు. చింతలపూడిలో నొక ధర్మసత్రమును గట్టించియున్నారు. ఆ యూరు నైజాము రాష్ట్రమునకు ముఖద్వార మనదగి దినదినాభివృద్ధి గాంచుచున్నది. ఉత్తరాదిలోని పేటిగ్రామ మనదగిన ప్రగడవరములో స్కూలు భవనమును గట్టి తాలూకాబోర్డు వారి కొసంగియున్నారు. అనేకను వేలకొలది బాలబాలికలు విద్యావంతులై ప్రవర్ధమానులగుచున్నారు. రహదారీయగు లింగపాలెమందు ఒకసత్రమును గట్టి ఆ ప్రతిష్ఠసమయమున వృషభోత్సర్జనము గావించియున్నారు.

ఎవరైన నొకసత్రము, ఒకతోట, ఒకబావి వేయించి తృప్తిపడుదురుగాని కొండయ్యగారి కీవిషయమున కాంక్ష దీరలేదు. మన్యముఖమనదగిన జంగారెడ్డిగూడెమున నొకసత్రమును, ఆసుపత్రిభవనమును గట్టించి బోర్డువారి కొసంగిరి. కైకలూరు స్కూలునకు నలయు సామగ్రినంతయు నుచితముగా నొసంగి విద్యార్థి జనముల ప్రీతికి పాత్రమై యొప్పిరి.

వ్యాపారము మాని, యథేచ్ఛముగా నింటగూర్చున్నను సుఖజీవనముగల కొండయ్యగారి నిపు డింట జూచుటయే సకృత్తు.

ఎప్పుడు విన్నను ఎవరికో యొకరి కుపకారము చేయుటకో, ఎవరో అతిథులకు ఆతిథ్య మొసంగుటకో, ఎక్కడనో సత్రము గట్టుటకై కలపగొనుటకో, కుటుంబయజమానుల ప్రార్థనముపై ఏ కోర్టులోనో యెవరిఆస్తియో ఏలముకాకుండ జామీనుండుటకో, మర్యాదస్థుల మానము కాపాడుటకై పూచీకత్తు నిచ్చుటకో వెళ్లియున్నారనువార్తలే వినబడుచుండును. కొండయ్యగారిని ఏలూరు నివాసులని చెప్పుటగూడ సాహసమే. వృత్తిపన్ను నియ్యదగినంత కాలమైనను ఏలూరులో నుండుటలేదు.

ఏలూరులో తమ తల్లిగారి పేర నొకసత్రమును నిర్మించుటకై ప్రయత్నించుచున్నారని తెలియుచున్నది. కొండయ్యగారు కొండతేనె దెప్పించి యందఱ కిచ్చుచుందురు గాని తేనెకంటె వారితేనె పలుకు లెక్కువరుచికరముగా నుండును. చూడజూడగా సకృత్తుగా కొందరు పరోపకారపారీణు లిట్టివా రీకాలమునగూడ నుందురని కొండయ్యగారి నుదాహరణగా జూపుటకు భగవంతు డీతని నిర్మించెనా యనిపించును.

శ్రీ కొండయ్యగారికి శ్రీమదనంతకోటిలీలావిలాసుడగు భగవంతు డాయురారోగ్య సకలైశ్వర్యము లొనగూర్చి యితోధిక నిరంతర ప్రజాసేవాపరునిగా నొనర్చుగాత !

కోమలం కన్య:—దక్షిణభారతదేశమున నీమెయే మొదటి సినీమా నటకురాలు కావచ్చును. 'మోటారుకారుల పిచ్చి' యను ఫిల్ము నందు పాల్గొనుచున్నది.

కృష్ణంరాజ, రామరాజ, నరసింహరాజ యోగీంద్రులు, పొత్తూరి:—వీరు ఆయుర్వేదసుధానిధి బిరుదాంచితులు. క్షత్రియులు. వీ రిపుడు యోగులై పడమటి గోదావరిజిల్లా, నరసాపురంతాలూకా, ఏనుగువానిలంకయను గ్రామమున హఠయోగాశ్రమమున నున్నారు. తత్త్వలక్షార్ణవాది గ్రంథములను రచించినారు. ప్రకృతితత్త్వపరిశోధకులు.

కృష్ణస్వామిగారు, యస్. వై:—వీరు యస్. క. యజ్ఞనారాయణయ్యగారి కుమారులు. ఐ. సి. యస్ పరీక్షయందు నెగ్గినవారు.

కృష్ణాబాయి, యల్:—చెన్నపురి యువకసంఘకార్యదర్శిని. అలహాబాదునం దొక కళాశాలలో గృహతంత్రోపాధ్యాయినిగా నియమింపబడెను.

క్రిష్ణాబాయి కమలాబాయి సోదరీమణులు, రత్నాల:—కూర్చున్న యామె కృష్ణాబాయి బి. ఏ., యల్. టి. వీరు రత్నాల అబ్బాయినాయుడు గారి పుత్రికలు. సంగీతము, చిత్రకళయందు ప్రవేశము కలవారు. ప్రస్తుతము శాంతినికేతనమున నందలాల్ బోసుగారివద్ద చిత్రకళా విద్యాభివృద్ధినిగావించుకొనుచున్నారు.

కృష్ణన్‌గారు, కే.వి.,యమ్.బి.బి. యస్., డా॥:—వీరు గిండీయందున్న కింగ్ ఇన్‌స్టిట్యూట్‌నకు సంబంధించినవారు. రాక్‌ఫెల్లర్ విద్యార్థి. కొన్ని అమెరికా విద్యాలయములందు చదివి డి. బి. పరీక్షయందు ప్రథమస్థానమున నుత్తీర్ణులైరి. వీరు (ఎడింబరో) యమ్. ఆర్. సి. పి. పరీక్షకును పోవనున్నారట.

గంగరాజుగారు, కలిదిండి:—వీరి నివాసము పడమటి గోదావరిజిల్లా, తాడేపల్లిగూడెముతాలూకా కేశవరము గ్రామము. కాంగ్రెసుపక్షమునకు చెందినవారు. ఆతాలూకాబోర్డుకు అధ్యక్షులు. సంపన్నులు. గ్రామసంస్కరణ ప్రారంభవిద్యాదులకు ప్రత్యేకము కృషి సేయువారు.

గంగాధరరావు నాయుడుగారు, మాదిరెడ్డి.కీ॥ శే:-వీరిది మచిలీపట్టణము. వీరు తహస్సీల్‌దారుగా పనిచేసి పింఛను పొందినవారు. 'సంగీత గోపీచందు' అను నాటకమును రచించినవారు.

గణపతిశాస్త్రిగారు, ఉప్పలూరు, కాకినాడ:—పూర్వోత్తర మీమాంసాశాస్త్రములందును, వ్యాకరణశాస్త్రమునందును చక్కని పాండిత్యముగలవారలు; శ్రౌతప్రయోగమునందు దిట్టలు. వేదాధ్యయనపరులు. విద్యారణ్యభాష్యసహితముగ వేదార్థము నుపన్యసింపగల దిట్టలు. కృష్ణాజిల్లా దివితాలూకా హంసలదీవియందు 20-2-29 తేదియందు జరుపబడిన కృష్ణాగుంటూరు మండల బ్రాహ్మణ మహాజనసభకు అధ్యక్షులు.

గురుస్వామిగారు, వి. యస్:—వీరు మధురజిల్లాకు చెందినవారు, గణితశాస్త్రమున నపూర్వ ప్రతిభగలవారు. వర్గ,ఘన,వర్గమూల, ఘనమూలాది గణితముల నెంతటివానినైన నవలీలగ త్వరలో లెక్కించి చెప్పగలరు. పాపము, వీరికి మశూచికమువలన దృష్టి లోపించినదట.

గురుస్వామి మొదలియారుగారు, యమ్. ఆర్:—చెన్నపురి వైద్యకళాశాలయందు ఓషధీగుణ తత్త్వశాస్త్ర పండితులగు వీరు వైద్యమునందుత్తము పరిశోధనలనుగూర్చి తెలిసికొనుటకు విదేశములకు పంపబడిరి.

గోపాలయ్యంగారు, కె.:—వీరు 'హిందూ' పత్రికాధిపతులలో నొకరు. ఈమధ్య యీపత్రిక పంచాశద్వార్షికోత్సవము జరిగెను.

గోపాలస్వామినాయుడుగారు, పి:—వీరు పరంగిమలైయందు మణులవర్తకులు, నగలవర్తకులు.

గోవిందకృష్ణయ్య నాయుడుగారు, పి:—వీరు కీ॥ శే॥ గుంటూరు వేంకట కృష్ణయ్యనాయుడుగారి కుమారులు. వీరిని ప్రభుత్వమువారు వేతనమిచ్చి హైడ్రో ఎలెక్ట్రిక్ డెవలప్‌మెంటును గుఱించి అనుభవమును కలిగించుటకు గ్రేట్‌బ్రిటనుకు పంపించిరి.

గోవిందరావుగారు, వి:—వీరిది పాలసనపల్లి. సురభి ఫస్టు సంచారక నాటక కంపెనీ మేనేజరు, ప్రొప్రయిటరును.

గౌతమీ వ్యాయామ కళాశాల, రాజమండ్రి. వీరు పద్మశాలీయులు, పరోపకార పరాయణులు, గ్రంథకర్తలు.

చాందీగారు, కే:—వీరు మైసూరు విశ్వవిద్యాలయమున బ్రజేంద్రనాథ శీల్‌గారి స్థానమున ఉపాధ్యక్షులుగ నియమితులైరి.

చార్లెటీ సంజీవరావుసతిగారు:—ఈమె విశాఖపట్టణపు జిల్లాబోర్డునకు సభ్యురాలు.

జనార్దనస్వామిగారు, చావత్. వైద్యభూషణ:—వీరు దక్షిణ హైదరాబాదు నివాసులు. పద్మశాలిప్రముఖులు. వీరి కుటుంబము ఆయుర్వేద వైద్యమునకు పేరుకన్నది. వీరుపక్కన్ ఆయుర్వేద ఫార్మసీని స్థాపించిరి.

జయరామనాయుడుగారు, కోటా, మద్రాసు:—ఆయుర్వేదభూపతి శ్రీయుత డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతిగారిచే స్థాపింప

బడిన ఆంధ్రాయుర్వేదిక్ ఫార్మసి లిమిటెడ్ బ్రాడ్వే బ్రాంచియందు వీరు వైద్యులుగనున్నారు. పెక్కు అమూల్యమైన ఔషధములను స్వంతముగ తయారుచేసి బీదలకుచితముగాకూడ నొసగుచున్నారు. ఆర్థికగనులు, ఆర్థికము వీటియందు ప్రత్యేక పరిశోధనలు సలిపి వైద్యసంబంధమైన వ్యాసములను పత్రికలకు వ్రాయుచుందురు.

జమదగ్ని నాయకర్, కడపేరి:—వాలాజా తాలూకా కాంగ్రెస్ కమిటీకి సంబంధించిన వీరును ఉత్తర ఆర్కాటున ఖైదు చేయబడిరి.

జయపురం మహారాజావారు గోషెన్ ప్రభువుగారికిచ్చిన విందు-బెజవాడ :—ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమునకు ప్రోఛాన్సులరుగ నియమింపబడిన జయపురము రాజావారు గవర్నరుగారికి విందిచ్చిన సందర్భమున తీయబడిన ఛాయాచిత్రము.

జాన్‌స్టన్ గారు, రెవ॥ ఎ. బి. యమ్. ఏ:—మచిలీపట్టణము నోబిల్ కాలేజి ప్రిన్సిపాలగు వీరు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయపు సెనెటునందు సభ్యులైరి.

జానకిబాయమ్మగారు, దిగుమర్తి:—ఈమె విశాఖపట్టణజిల్లా విద్యాసంఘసభ్యురాలు. గోషా ఆసుపత్రి పిచ్చియాసుపత్రుల నియమిత ప్రేక్షకురాలు. సంఘసేవాపరాయణ.

జార్జికన్య, ఇ:—చెన్నరాజధానియందు ఎం. ఏ. పరీక్షయందు ప్రథమతరగతియందు ప్రథమురాలుగా నుత్తీర్ణయైనది. చెన్నపురి క్రిస్టియన్ కాలేజియందు తత్త్వశాస్త్రవిద్యార్థిని.

జ్యోతిర్మయీ గంగూలీకన్యగారు, యమ్. ఏ:—రెండవ మదరాసు రాష్ట్రీయ అస్పృశ్యతా నివారణప్రచార మహాసభాధ్యక్షురాలు.

డాహ్మికిన్ కన్య, బి. యే., బి. యల్:—ఈమె బర్మా హైకోర్టునందు జడ్జిగా నియమింపబడినది.

తిరుమూర్తిగారు, డా॥ టి., రా॥ సా॥ బి. యే. యమ్. బి. సి. యమ్., డి. టి. యమ్. హెచ్.(లండన్):—డాక్టర్. లక్ష్మణస్వామి మొదలియారు గారి స్థానమున మదరాసు మెడికల్ కౌన్సిలునకు సభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి. వీరు విశాఖపట్టణము మెడికల్ కాలేజియందు Pathology డిపార్టుమెంటు అధికారులు.

తిరువాంకూరు మహారాజావారు, చెన్నపురమున:—రాయపేటయందు తీయబడిన ఛాయాచిత్రమిందుగలదు. శ్రీ కొల్లెంగోడురాజావారు, జూనియరు మహారాణీవారు, తిరువాంకూరు రాజావారు మొదలగువా రిందు కలరు.

తిరువాంకూరు మహారాజుగారు:—వీరీ చిత్రమునందు బాలభట వేషమున నున్నారు.

తులసికోట ౨ చిత్రములు.

౧. ఇది తులసికోట-దానిపై కట్టినవిమానము. ఇట్లు అనువత్సరము కార్తీకమాసమున తయారుచేయుచుందురు. ఈ తులసికోటమెట్లపైని పెట్టు రంగులముగ్గులు తివాచీపరచినట్లుండును.

౨. ఇది ఒక్క తులసికోటను మాత్రమే పెద్దదిగా కనబఱచు చిత్రము. ఇట్లు కార్తికమాస శుద్ధఏకాదశి మొదలు పౌర్ణమివఱకు అనురాత్రము జయపురము మహారాజావారికోటలో తులసికోటను ముగ్గులతో నలంకరించుచుందురు.

తేజుద్దీన్, డా॥:—చెన్నపురి శాసనసభా సభ్యులగును వీరు క్రొత్తగ కౌన్సిల్ కార్యదర్శియైరి.

దుర్గా మల్లికార్జునరావుగారు, కోగంటి:— వీరిది గుడివాడ తాలూకా, అంగలూరు గ్రామము. వీరు తెనుగున కవన మల్లగలరు. వీరి వ్యాసములను తఱచు పత్రికలలో చూడనగును.

దేవకీకన్య, ఎ. సి:—మేరీరాణీ కళాశాలయందు చదివి యీమె బి. ఏ. యందు చరిత్రవిద్యార్థినిగ ప్రథమ తరగతియం దుత్తీర్ణయయ్యెను.

దేశికాచార్యులుగారు, దీవి:—వీరు చెన్నపట్టణము ఆయుర్వేదాశ్రమాధిపతులు. కీర్తిశేషులైన ఆయుర్వేదరత్న, భిషఙ్మణి దీవి పండిత గోపాలాచార్యులుగారి సోదరుడు. వారిచే స్థాపింపబడిన వైద్యశాలను మిక్కిలి సామర్థ్యముతో నిర్వహించి, వైద్యశాలకు గొప్పఖ్యాతిని, వన్నెను, దెచ్చుచున్నారు. బీదలకు ప్రతిదినము ఉదయమందు ఔషధమిచ్చుచుందురు. శాంత, ఉదార స్వభావముగలవారు. అనేక గుప్తదానములు చేయుచుందురు.

నరసింహంగారు, క్రొత్తపల్లి:—వీరు పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా పాలమూరు వాస్తవ్యులు, సరస్వతీ గ్రంథాలయమును స్థాపించినవారు. కొన్ని ఆయుర్వేద గ్రంథములను ప్రచురించినవారు. సహాయనిరాకరణమం దభిమానులు.

నరసింహారావు గారు, కె. వి:—వీరు విజయనగరము కళాశాలయందు విద్యార్థులు. హాకీయాటయందు నిపుణులు. పతకములబడసిరి.

నల్లముత్తు అమ్మాళ్ కన్య, సి. యన్:—లేడీ విల్లింగ్డన్ కళాశాలయం దధ్యాపకురాలుగ నుండిన యీమె ఉన్నతవిద్యకొఱకు ఇంగ్లండున 4 సంవత్సరము లుండి తిరిగివచ్చి రాజమండ్రి ట్రెయినింగ్ కాలేజి సూపరింటెండెంటుగ నున్నది. ఈమె డా. ముత్తులక్ష్మి అమ్మగారి చెల్లెలు.

నాగేశ్వరరావు గారు, దొంతంసెట్టి:—వీరు దేవాంగకులమునకు జెందినవారు. వీరిది కృష్ణాజిల్లా గుడివాడతాలూకా వెంట్రప్రగడ గ్రామము. వీరి కుటుంబమువారు వైద్యమునకు పేరు గన్నవారు. వీరు స్వసంఘోద్ధరణమునకయి 'దేవాంగజ్యోతి'యనుపత్రికను ప్రారంభించి తామే సంపాదకులుగనుండి చక్కగా కొంత కాలము జరిపిరి. కాని సంఘము స్నిగ్ధము కామిచే కాబోలును నది కొంతకాలము మునుండి అంతరించియున్నది. ఇపుడు వీరు చెన్నపురమున భారతీ కార్యాలయమున సంపాదకవర్గమువారిలో నొకరుగ నున్నారు. వైద్యమున పరిచయము గలవారగుటచే 'అమృతరత్నాకరము' అను పేరనొక ఔషధాలయమును స్థాపించి తన్మూలమున యథాశక్తి ప్రజాసేవను చేయుచున్నారు పంచమోద్ధరణమునకు పాటుపడువారు.

నారాయణదాసుగారు, వనమాల. వైద్యానువైద్య గ్రాంజుడ్ హకీమ్:—వీరు దక్షిణ హైదరాబాదు నివాసులు. ఆయుర్వేదవైద్యమున ప్రఖ్యాతి వహించిన పద్మశాలీయులు. వైద్యాలయము నొకదానిని స్థాపించినవారు.

నారాయణరావుగారు, ఏ., బి. యే:—ఎగ్జిబిటర్స్ ఫిల్మ్‌సర్వీస్ మేనేజరు. భారతీయ సినీమాఫిల్ముల పరిశ్రమ సంబంధమున ప్రపంచయాత్రకు వెడలిరి.

నిరంజనశాస్త్రిగారు, వడ్డెపాటి:— శ్రీకృష్ణా గుంటూరు మండలద్వయ విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమును స్థాపించియు, "ప్రబోధిని" యను పేరిట మాసపత్రికను నెలకొల్పియు వీరు అధునిక విశ్వకర్మసంఘమునందు నేటి యుత్సాహమునకు మూలకారణమై యున్నారు. గీర్వాణాంధ్రభాషలయందు పెక్కుగ్రంథములు రచించి మహోపాధ్యాయులుగను, కవిశేఖరులుగను, కులోద్ధారకులుగను గొండాడబడుచున్నారు. విశ్వకర్మోద్ధారక సంఘపక్షమున పడమటి గోదావరి జిల్లా పెనుగొండలో జరిగియుండిన 13 వ ఆంధ్రరాష్ట్రీయ విశ్వబ్రాహ్మణ మహాసభ వీరిచే ప్రారంభము చేయబడినది. వీరు ఆధునికశాస్త్రానుగుణ్యముగ "విశ్వకర్మ"వంశాగమ మను చరిత్ర గ్రంథమును రచించుచున్నారు. వీరు ప్రకృతము గుంటూరు జిల్లాబోర్డు ఉన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానపండితులుగ నున్నారు.

నైనియప్పపిళ్లె గారు:—చిదంబరము నివాసులగు వీరు కాంగ్రెసువాదులు; జైలున కంపబడిరి.

పాండలేగారు, మేజర్, కే.జి:—అఖిలభారతీయ విజ్ఞానశాస్త్ర మహాసభ (చెన్నపురి) కు వీరు కార్యదర్శిగ నుండిరి.

పాయ్‌గారు, పి:— చెన్నపురి క్షయరోగ వైద్యాలయ సూపరింటెండెంటగు డా॥ యమ్. కేశవపాయిగారి కుమారులు వీరు. ఐ. సి. యస్. పరీక్షయందు కృతార్థులైనారు.

పార్థసారథినాయుడు, కోకా, కీ॥ శే॥:—వీరు కాకినాడ నివాసులు. ఆదివెలమ కులమువారు. వీరు సుప్రసిద్ధాంగ్లవైద్యులని పేరుగాంచిరి.

పిళ్లెగారు డా॥ పి. పి:—అంతర్జాతీయ కార్మిక కార్యాలయమున ప్రధానాధికారిగ నియమింపబడిరి. ఈ కార్యాలయము ఇండియాలో శాశ్వతముగ స్థాపింపబడుటకు నిశ్చయింపబడినది.

పుదుకోట నూతన మహారాజుగారు:— ఇందలి చిత్రము వీరి పట్టాభిషేకము తరువాత తీసినది.

పూనాసేవాసదనము చెన్ననగరశాఖ:— ఈ శాఖాస్థాపన సందర్భమున చెన్నపురమున తీయబడిన ఛాయాచిత్రమిది. ఇందు ముఖ్యులు, అధ్యక్షులు గా॥ ముత్తా వెంకట సుబ్బారావు గారు, వారి సతి, దేవధర్ గారు, శ్రీమతి జానకిబాయిభట్ గార్లు కలరు.

పెసారోటి, ప్రొఫెసర్:—కె. రామపెసారోటి గారు తిరుపనతరయందలి శ్రీరామవర్మ సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్షులు. వీరిని నాగపుర విశ్వవిద్యాలయము వారు "కేరళమున మతము వేదాంతము" (ముఖ్యముగ శ్రీశంకరాచార్యుల వారితో సంబంధమున్నదంతయు) అను విషయముపై నుపన్యాసము లిచ్చుట కాహ్వానించిరి. ఇట్లు నాగపురమువారిచే మలయాళదేశీయులు సమ్మానింపబడుటకు ఇదియే మొదలు.

పైడితల్లి గారు, కె:—వీరు విజయనగర కళాశాల హాకీ ఇన్‌స్పెక్టరు, హాకీయందు పతకముల బడసిరి.

బజులుల్లా సాహెబుగారు, ఖాన్‌బహదూర్:—పరిశ్రమ శాఖాధికారిగ నుండిన వీరు ఎక్సైజు కమిషనరుగను, రెవెన్యూబోర్డునందు సభ్యులుగను నియమింపబడిరి.

బలరామకృష్ణయ్యగారు, దు:—వీరు అంగలూరు వాస్తవ్యులు. 'ఆంధ్ర బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ' బిరుదము వడసినవారు, బుద్ధపురాణ గ్రంథకర్తలు. మానవాదర్శ గ్రంథమండలి సంస్థాపకులు, సంపాదకులు; బహుభాషావిశారదులట. 'మనుష్యజీవిత' మను గ్రంథమును రచింపనున్నారట. బీదవిద్యార్థులకు సాయము చేయుచుందురు.

బ్రాడ్‌ఫీల్డ్ గారు, లెఫ్॥ కర్నల్॥ ఇ. డబ్ల్యు.సి:—చెన్నపురి జనరల్ ఆసుపత్రి సూపరింటెండెంటుగ నుండిన వీరు చెన్నపురి ప్రభుత్వపుసర్జను జనరలుగ నియమింపబడిరి.

భద్రాచల చిత్రములు:— శ్రీరామదాసాశ్రమమునందు శ్రీభగవద్గీతోపన్యాసకులు: గొట్టుపుళ్ల సీతారామానుజాచార్యులుగారు. వీరు జిల్లాబోర్డుసభ్యులు, ప్లీడరు, పెద్ద అర్చకులును, రామాలయజీర్ణోద్ధారకులు, కల్పవల్లీ గ్రంథాలయపోషకులు.

ఆయుర్వేదోపన్యాసకులు: ఆయుర్వేద విద్వాన్ విద్వత్కవి కుంజర పండిత కామసముద్రం వెంకటకృష్ణమాచార్యులుగారు, తాయారు సన్నిధి నిర్మాతలు.

ఆశ్రమాధిపతి: పొడిచేటి సీతారామానుజాచార్యులుగారు.

కీ॥ శే॥ మహాయోగి గోవిందస్వాములవారు ఆంధ్రదేశమున ౧౨ మఠములను నిర్మించి గోళ్లస్వామి, గొంగళ్లస్వామి, బోడిస్వామి మున్నగు ౧౧ నామములను పొంది భద్రాద్రిమఠములో ప్రభవ సంవత్సరము పరమపదించిరి.

ఆర్. ఆర్. శాస్త్రిగారు ఆంధ్రభాషార్ణవం మేనేజరు. కల్పవల్లీగ్రంథనిలయ ప్రధానపోషకులు.

శ్రీరామదాసాశ్రమమువారిచేనిర్వహింపబడుచున్న శాఖలు:—గ్రంథనిలయశాఖ, గ్రంథమాలాశాఖ, పఠనమందిరశాఖ, విశ్వకళాప్రబోధకశాఖ, విజ్ఞానప్రచారకశాఖ, రాత్రిపాఠశాలశాఖ, పరిషచ్ఛాఖ.

భరతన్ కుమరప్పగారు, యమ్. ఏ., పి-హెచ్. డి. (ఎడింబరో), డా॥:—చెన్నపురి క్రైస్తవకళాశాలయందు వేదాంతశాస్త్రాధ్యాపకులుగ నుండిన వీరిపుడు ఉన్నత తత్త్వశాస్త్ర విద్యకై యింగ్లాండు కేగిరి.

భాస్కర సేతుపతిగారు:—వీరు తండ్రి యనంతర మిటే వలనే రామనాథపుర సింహాసన మధిష్ఠించినారు.

భాష్యాచార్యులుగారు, కందాడై:—వీరిది హిందూపురము. ఆంధ్రభాషాభిమానులు. శారదా గ్రంథపఠనాలయ స్థాపకులు.

మంగయ్య పంతులుగారు, యర్రమిల్లి, బి. యే. బి. యల్. :—బందరులోని ఆంధ్ర ఇన్సూ్యరెన్సు కంపెనీకి సెక్రిటరీ. తొలుత వీ రేలూరులో న్యాయవాదిగానుండి అసహాయోద్యమ సమయమున నావృత్తిని వీడిరి. అప్పటినుండి కొంతకాలము పడమటి గోదావరిజిల్లా కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగ నుండి ఆంధ్రదేశమున చాలచోట్ల ప్రచారము చేయుచుండిరి. ౧౯౨౧ మొదలుకొని యిన్సూ్యరెన్సు పనియందున్నారు.

మాధవయ్యగారి కుమారిత,యమ్. బి.బి.యస్. :-సుప్రసిద్ధ గ్రంథకర్తలగు కీ॥ శే॥ మాధవయ్యగారి ఆఖరు కుమారిత యీమె. గ్రేట్‌బ్రిటన్‌నందున్నత విద్యలనందుకొఱకు వాడియాస్కాలర్‌షిప్ నందినది.

మార్జొరి విలియమ్స్‌గారి సతి:—గత వత్సరము యమ్. బి. బి. యస్. యం దుత్తీర్ణురాలయిన స్త్రీ యీమె ఒక్కతెయే.

మీనాక్షీ కాలేజి, చిదంబరము, ఆంధ్ర విద్యార్థి సంఘము:—ఇది ౧౯౨౧ సం॥ నవంబరునెలలో స్థాపితమైనది. ఈ కళాశాలయందు చదువు ఆంధ్ర విద్యార్థుల యభివృద్ధికొఱకు ఏర్పడినది.

మీరయ్యనాయుడుగారు, కోనాడ:—వీరు మాండలే నివాసులు. రంగూను ఆంధ్రజనసంఘమునకు చాలకాలము కార్యదర్శిగ నుండిరి. రంగూనులోని దయానందాంగ్లవైదికోన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానోపాధ్యాయులు.

మునుస్వామి అయ్యర్, యమ్. కె; యమ్. యే., బి. యల్:—'బ్రిటిషు ఇండియాయందు గ్రామముల స్థానిక స్వపరిపాలనము' అను విషయముపై వీరు వ్రాసిన ఉత్తమవ్యాసమునకు కలకత్తా భారత వాణిజ్య సంఘమువారు ప్రథమ బహుమానమిచ్చిరి. వీరు మంచి చదువుకొన్నవారు. చాలా పత్రికలలో వ్యాసములను వ్రాసినవారు.

మునిస్వామినాయుడుగారు, బి; బి. ఏ., బి.యల్., యం. యల్. సి., రా॥ బ॥:—చిత్తూరుమండలములోని వేలంజేరి గ్రామము వీరి నివాసస్థలము. వీరు కమ్మవారు. ప్రజాహిత జీవనులు. చిత్తూరులో న్యాయవాదిగ నున్నారు. 1923 న చిత్తూరుజిల్లాబోర్డు అధ్యక్షులుగ నియమింపబడిరి. తరువాతను వీరే ఎన్నుకొనబడిరి. చిత్తూరుమండలవాసుల కెన్నియో సౌకర్యముల కల్పించిరి. మండల విద్యాసంఘమున కధ్యక్షులుగనుండి యీ మండల విద్యాశాలలను మంచి స్థితికి దెచ్చిరి. చిత్తూరు పురపాలక సంఘమునకును అధ్యక్షులైరి. చెన్నశాసనసభకును వీరు మూడుమారు లెన్నుకొనబడిరి. ఇటీవల వీరు కాంగ్రెసులో చేరి ఆల్ ఇండియా కాంగ్రెస్‌కమిటీసభ్యులుగ నెన్నుకొనబడిరి. చిత్తూరుమండల కాంగ్రెస్‌సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నున్నారు.

ముఖర్జీగారు జే. యన్; ప్రొఫెసరు,యమ్. ఏ., డి. యస్ సి:—కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున శ్రీ గురుప్రసాద్‌సింగుగారి పేర వెలసిన పండితపదవి నున్నవారు. వీరు గత భారతీయ విజ్ఞాన శాస్త్ర మహాసభయందు రసాయనశాస్త్రశాఖ కధ్యక్షులు.

మూర్తిగారు, కె.యస్.యల్.యం.యస్. డాక్టరు॥ వీరిది రాజమహేంద్రవరము. వీరు హోమియోవిధానము ననుసరించి వైద్యముచేయుదురు.

మూర్తిగారు, హెచ్. డి; రాజవైద్య:—వీరు తొలుత బొంబాయిలో ఎలెక్ట్రికల్ ఎంజినీరుగ నుండిరి. అసహాయోద్యమకాలమున ఆ ఉద్యోగమును వదలి గోదావరిజిల్లాలో అసహాయోద్యమప్రచారమును కావించుచుండిరి. నాగపుర పతాక సత్యాగ్రహము కారణముగ మూడునెలలు కృష్ణజన్మస్థానమున నుండిరి. ఇపుడు వీరు భీమవరము గ్రామములో నివాస మేర్పరచుకొని వైద్యము చేయు

చున్నారు. నిరపాయకరములగు మూలికలతో వీరు సర్వరోగముల నివారణ చేయగలరట. మఱియు భూతచికిత్సయు చేయుదురట.

మెగాగారు, కర్నల్, సి. ఐ. యి. ఐ. యమ్. యస్.:—వీరు చెన్నపురికి క్రొత్తగా నియమింపబడిన సర్జను జనరలు గారు.

మెహతాగారు, కె. సి, యమ్. యస్‌సి. పిహెచ్. డి:—వీరు ఆగ్రా కళాశాలయందు పండితులు. భారతీయ విజ్ఞాన శాస్త్ర మహాసభయందు వృక్షశాస్త్రశాఖ కధ్యక్షులు.

రంగరామానుజంగారు, యస్. జి., బి. యే.. బి. యల్:—వీరు చెన్నపురి పురపాలకసంఘసభ్యులు. పురపాలన విధానములను నేర్చికొనుటకు పాశ్చాత్యదేశములకేగిరి.

రంగస్వామిగారు, వి. యన్., యమ్.ఏ.:—వీరు రా॥ సా॥ వి. యన్. నారాయణస్వామి అయ్యరుగారి కుమారులు. సాంకేతికవిద్యల నభ్యసించుటకు ప్రభుత్వమువారి వ్యయముపై మాంచెస్టరుకు వెళ్లిన 4 గురు విద్యార్థులలో వీరొకరు.

రాఘవదాసుగారు, వేణుగోపాల కృష్ణమూర్తిశర్మగారు, మానేపల్లి:—వీరిది ఒంగోలు తాలూకా పాందూరుగ్రామము. వీరు పితాపుత్రులు. తండ్రి తరంగభాగవతారు బిరుదుగడించినవారు. కొడుకు షోడశకర్మాధికారి.

రాజరత్నంగారు, కె. ఆర్.:—విశాఖపట్టణమున వీరొక ఆంధ్రవిద్యార్థులు. బొంబాయియందు ఫిల్మపరిశ్రమయందు శిక్షణనొందుచున్నారు.

రాజారామమోహనరాయల వర్ధంతి:— చెన్నపురమున వై.యమ్.సి.యే.యందు జరిగిన సభయందు శ్రీ పిఠాపురము రాజావారధ్యక్షత వహించిరి. రాజావారు, కుమారులు, మొదలగువారీపటమందుగలరు.

రాధాకృష్ణన్ గారి వీడ్కోలు విందు:—ఈ వేసవి గడచి ఆక్స్ఫర్డువిశ్వవిద్యాలయమున 'Comparative Religion and Philosophy' (అనుషంగిక మత-తత్త్వముల)కు అధ్యాపకులుగా పోనున్న ప్రొ. రాధాకృష్ణగారికి కలకత్తాయందలి Post Graduate (బి. ఏ. పైతరగతుల) ఆంధ్రవిద్యార్థులీనడుమ నొక వీడుకోలు విందొసగిరి.

రామచంద్రభట్టుగారు:— బార్డోలీ సత్యాగ్రహమునందు పట్టుదలతో పాల్గొన్నవారిలో నొక్కరు. అది పరిసమాప్తి నొందుటకై భట్టుగారు ప్రభుత్వమువారు బార్డోలీ ప్రజలపైవేసిన మొదటిపన్నునకును రెండవపన్నునకును గల భేదపుమొత్తమును చెల్లింతుననిరి. ఇందుకు బొంబాయి ప్రభుత్వమువారంగీకరించిరి.

రామబాలభక్త పుస్తక భాండాగారము, రాజమండ్రి:—ఈ ఛాయాచిత్రము ఈభాండాగారముయొక్క చతుర్థ వార్షికోత్సవ సందర్భమున తీయబడినది.

రామమూర్తిగారు, కాశి:—విజయనగరము నివాసులైన వీరు విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘ ఉపాధ్యక్షులు. విశాఖపట్టణ మ్యునిసిపల్ సంఘసభ్యులు. స్వకులసేవ యొనర్చుచున్నారు. రాబోవు తృతీయ విశ్వకర్మ మహాసభాహ్వానసంఘమున కధ్యక్షులు.

రామమూర్తిగారు, గానాల:— రాజమహేంద్రవర నివాసులు. విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘము యొక్క ప్రధానాధ్యక్షులు స్వకీయవిశ్వబ్రాహ్మణకుల సేవయొనర్చుచున్నారు. వక్త. అనేక సభలకు అధ్యక్షత వహించి యుండిరి. "సనుదర్శిని" సంపాదకులుగ నున్నారు.

రామవర్మగారు, రాజా, సర్, జి. సి. యస్. ఐ., జి. సి. ఐ. ఇ:—కొచ్చిను భూతపూర్వ రాజావారు. వీరు చెన్నపురమున జరిగిన వేదాంతమహాసభను ప్రారంభించినవారు.

రామానుజులుగారు శ్రీమతి యం. కె.:— గుంటూరు పురపాలక సంఘసభ్యురాలుగా ప్రభుత్వమువారిచే నియమింపబడిన యామె.

రామారావు, తుంగల లేక మాస్టర్ శ్రీరామరాయ వర్మగారు:—వీరు రాజమండ్రి వాస్తవ్యులు.

రాయిచౌదరిగారు, డి. పి:—దేవీప్రసాదరాయిగారు; వంగయువకులు. వీరిపుడు చెన్నపురి ప్రభుత్వ చిత్రకళాశాలయందుపాధ్యక్షులుగ నున్నారు.

రావుగారు, డా॥ కె. ఆర్., యమ్.ఏ.డి.యస్‌సి:— వీరు విజయనగరము మహారాజావారి కళాశాల పరిశోధనాగారమునకు చెందినవారు. లండన్ ఇంపీరియల్ సైన్సుకాలేజిలో స్పెక్ట్రోస్కోపీ (కిరణతత్త్వపరిశోధనము)యందు పరిశోధనమును జరుపుటకు పోయిరి. ప్రభుత్వమువారు వీరికి వేతనమిచ్చుచున్నారు.

లక్ష్మన్న పంతులుగారు, గంటి:— వీరు పేరూరు ద్రావిడులు. హైకోర్టు న్యాయవాదులు. జననకాలము గూ౭౭ సంవత్సరము. జన్మస్థానము తూర్పు గోదావరిజిల్లా అమలాపురం తాలూకా, పేరూరు గ్రామము. అత్యంత ప్రతిభతో ప్రతిపరీక్షయందుత్తీర్ణులైరి. ఆంగ్లభాషా పాండిత్యము అద్వితీయము. పంతులుగారు ఆంగ్లభాషయందు మాట్లాడునపుడు అమృతప్రాయ

ముగ నుండును. నిరాడంబరమూర్తి. ఉన్నతాశయపరులు. ఉదార భావోపేతులు. పరోపకారధురీణుడు. రాజమహేంద్రవరము పురపాలక సంఘసభ్యుడుగ ఒక దశ పనిజేసిరి. జిల్లాబోర్డు తాలూకాబోర్డు సభ్యులుగ ౯ సంవత్సరములు పైగానుండిరి. రాజమహేంద్రవరము చెఱసాల అనధికారప్రేక్షకులుగనుండి ప్రజాహితజీవనమున కడు శ్రద్ధతో కృషిసల్పిరి. కష్టమనక, రాత్రియనక పగలనక మానవసేవకై యావచ్ఛక్తిని ధారవోసిన మహాశయుడు. గోదావరిజిల్లాలో ప్రజాభిప్రాయమునకు ఈపురుషుడే ప్రమాణముగ నుండిరి.

తాలూకాబోర్డు యుపాధ్యక్షుడుగనున్న కాలమున పరిపాలనమున ఎన్నియో యభివృద్ధికరమగు మార్పులను గావించి ప్రజల కృతజ్ఞతకు పాత్రులైరి. అడుగుటయే తడువుగనుటుల అసంఖ్యాకులుగ ఎందరికో యుద్యోగముల నిప్పించిన పుణ్యమూర్తి. ౧౦ మొదలు ౯౦ రూపాయలవరకు యుపాధ్యాయ పదవులనుగూడ ఎందరికో నిష్పాక్షికముగ కులకక్షలను పాటింపక యిచ్చిరి. గోదావరిజిల్లాలో ప్రతికుటుంబములోను రాముని పేరు తలచుకొనునటులే లక్ష్మన్నపంతులుగారి పేరును తలచుకొని చేయెత్తి మ్రొక్కనివారులేరు.

లక్ష్మన్నపంతులుగారి ఇల్లు ధర్మసత్రవు. ఇందలి అతిశయోక్తి ఇంచుకయు లేదు. నేటికిగూడ రాత్రియందుగూడ ఆగంతుకులు వారి ఇంట ఆతిథ్యమును బొందుచునేయున్నారు. నిరతాన్నప్రదాత. రాజమహేంద్రవరమున యున్నపుడు వీరియింట భుజించిన విద్యార్థులసంఖ్యను దెలుపుట ఎవరితరము గాదు. పండిత సత్కారములో మహానుభావుడు. లేదు అను పదము ఆయన వాఙ్మయమందు కన్పించదు. ప్రతిదినము వారిఇంట నేడుగూడ 30 మందికి తక్కువగాకుండ భుజించుచునే యున్నారు. విద్యార్థులకు అరవ ఆంధ్ర మను భేదమును పాటించక, విద్యార్థివేతనముల నిచ్చుచున్నారు. ఇదిగాక విద్యార్థులకు భోజనమునుగూడ బెట్టుచున్నారు.

ఒప్పుచేయుటయే వీరి తప్పు. ఈ విషయమునే వీరిని గురించి దక్షిణ హిందూదేశవు విజ్ఞానసర్వస్వమున "చారిటబిల్ టూ ఎఫాల్టు" అన్నారు. ఆపద్బాంధవుడు. ఆంధ్రోద్యమమన్న వీరి కత్యంత ప్రీతి. ఆంధ్రులందరిని యుద్ధరించుటయే వీరి పవిత్రసంకల్పము. తదనుకూలముగ నిందు హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల దగ్గరకు రాయబారమును నడిపి జిల్లామునసబుల పదవులను ఆంధ్రులకు ఎక్కువగా నిచ్చునటుల జేసిన పురుషోత్తముడు. చెన్నపురిలో న్యాయవాదులలో అరవసోదరుల గౌరవమును బడసిన వారిలో వీరే ప్రథములనుటలో అతిశయోక్తి ఏమియు లేదు. లక్ష్మన్నపంతులుగారు ఆధునిక ఆంధ్రావనికి ఆదర్శప్రాయులని నిస్సందియముగ బలుకవచ్చును. కొంతకాలము రాజమహేంద్రవరములో పబ్లికు ప్రాసిక్యూటరుపని చేసిరి. [మిత్రుడు]

లక్ష్మణస్వామిగారు, దాసరి:— వీరిది పిఠాపురము. వీరు నన్నయభట్టు మొదలుకొని, కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులువరకుండు కవీశ్వరుల వివిధవిషయవర్ణన పద్యములను ఓపికతో ఏర్చి వర్ణన రత్నాకరము అను గ్రంథముగా ప్రకటించినారు. కొన్ని యితర గ్రంథములను కూడ రచియించిరి.

లక్ష్మీనరసమ్మ సత్సంగినీగారు, పి. బి:— ఈమె మాండలిక వేంకటేశ్వరరావుగారి సహధర్మిణి. ఈమె మంచి యోగాభ్యాసకురాలట. పరోపకార పరాయణ.

లక్ష్మీనారాయణగారు, అప్పాద్వేదుల, డా॥యమ్. ఏ. డి. యస్‌సి, యఫ్. ఐ. పి. (లండన్):— వీరు విజయనగరవాస్తవ్యులు. వీరు భారతీయ ప్రభుత్వవాతావరణ శాస్త్రజ్ఞులుగ నియమింపబడియున్నారు. కార్యస్థానము కొడైకెనాలున నున్నది. కడచిన ౧౫ యేండ్లును వీరు విజయనగరమున భౌతికశాస్త్ర పండితులుగ నుండిరి.

లక్ష్మీనారాయణ హరిశ్చందన జగద్దేవుగారు:— వీరు టెక్కలి రాజావారు; యమ్. ఆర్. ఏ. యస్. యమ్. బి. డి. యమ్. కావ్యవినోది, ఉత్కళసాహిత్యరత్న, విద్యావాచస్పతి, పురాతత్త్వవిశారద. చెన్నపురి రాజధాని ఉత్కళ సమ్మేళనసంఘమునకును, చెన్నపురి ఉత్కళసమాజమునకును అధ్యక్షులు.

లూయిథియోబాల్డ్ సతిగారు, డబ్ల్యు. హెచ్:— మైసూరు సంస్థానమున మొదటిసభ్యురాలుగా నియమింపబడినయామె.

వరదగోపాలస్వామి ఆలయము, గోష్పదక్షేత్రము:— కొవ్వూరు గౌతమీతీరము నందలి గోష్పదక్షేత్రమున తపంబొనరించిన గౌతమ మహామునిచే ప్రతిష్ఠింపబడిన శ్రీ వరదగోపాలస్వామి వారి ప్రాచీనాలయము యొక్క చిత్రము.

విజయనగరము మహారాజావారి సంస్కృత కళాశాల:— పండితులును 3వ, ౪వ తరగతుల విద్యార్థులును.

విశ్వనాథ, ప్రొఫెసరు యస్. వి, యం. ఏ:— వెనుక వీరు తిరుచినాపల్లి జాతీయకళాశాలయందు చరిత్ర పండితులుగ నుండిరి. ప్రస్తుతము చెన్నపురి సర్కిల్‌నకు పురాతత్త్వ శాఖా కార్యాలయమున సూపరింటెండెంటుగనున్నారు.

వీరభద్రుడుగారు, సరిదే:— వీరు గోదావరిజిల్లా, పెద్దాపురం కాపురస్థులు. వీరు కళావంతుల కుటుంబములోనివారు. స్వసంఘోద్ధరణమునకై పాటుపడువారు. జిల్లా తాలూకా బోర్డులయందును, పురపాలకసంఘమునందును సభ్యులుగ నియమింపబడిరి.

వీరేశలింగవర్ధంతి, చిట్టవరము:— శ్రీ వాసుదేవగ్రంథాలయమువారిచే నీవర్ధంతి జరుపబడినది.

వెంకటప్పగారు, రావుసాహెబ్, యమ్:—ఖాన్ బహదూర్ ఖలీముల్లాగారి బదులు చెన్నపురికి సహాయ పోలీసుకమిషనరుగ నియమింపబడిరి. వీరు బ్రహ్మనిష్ఠులు.

వెంకటరంగయ్య నాయుడు గారు, టి:— మైసూరు నందు వీరొక ఫిల్మును తయారు చేసియున్నారు ప్రస్తుతము కాశీయందు ఫిల్ముపరిశ్రమ చేయుచున్నారు.

వెంకట్రామయ్యగారు, చోరగుడి:—వీరు పల్లికొండయందలి ధర్మవివాహ ఉపనయన సంతర్పణ కైంకర్యసభా సంస్థాపకులు అధ్యక్షులును.

వెంకటరత్నంగారు, రేపాక:—వీరిది పాలకొల్లు. వీరు వైశ్యులు. భాషాభిమానము గలవారు.

వెంకటరత్నముగారు, మంత్రవాది:—వీరు చిత్రకారులు. ఇపుడు గుంటూరు శారదానికేతనమున చిత్రకళోపాధ్యాయులు. బందరు జాతీయకళాశాలయందు విద్యాభ్యాసము చేసిరి.

వేంకటనరసింహంగారు, చెరుకువాడ:—వీరు సుప్రసిద్ధ సహాయనిరాకరణ దీక్షాపరులు, తత్ప్రచారకులును, తన్మూలమున శ్రీకృష్ణజన్మస్థలమున వాసముచేసినవారును. ఇపుడు వీరు ఆంధ్ర ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ తరఫున పనిచేయుచున్నారు.

వేంకటరమణమూర్తిగారు, బాకురుపండా :—వీరి నివాసము విశాఖపట్టణమున. వీరు గౌడబ్రాహ్మణులు. ప్రసిద్ధిగన్న కుటుంబము వీరిది. మంచిస్రాప్రయిటరు. వీరు లక్షరూపాయిలు విలువ జేయు భూముల నగ్రహారముగ దానముజేసియున్నారు. ప్రజోపయోగ కార్యములకై తమ ధనమును ఉచితముగ నిచ్చుచుందురు.

వెంకటరత్నముగారు యద్దనపూడి:—వీరిది పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా, తాడేపల్లిగూడెము. దేశసేవాపరాయణులు. స్వానుభవమును పురస్కరించుకొని 'పులివేట' 'కోయల చరిత్ర' యను పుస్తకముల వ్రాసిరి. మఱియు 'ఇష్టాగోష్ఠి', 'ద్రవ్యశాస్త్రము' అను పుస్తకములగూడ వ్రాసిరి.

వెంకట నారాయణనాయుడు గారు, జె. దిౕబిౕ:—చెన్నపురి మునిసిపల్ కమిషనరుగ నుండిన వీరు ప్రభుత్వము వారికి న్యాయశాఖా కార్యదర్శులుగ నియమింపబడిరి.

వెంకట సుబ్బారావుగారు, గుండిమెడ:—వీరిది గంజాముజిల్లా, ఛత్రపురము. వీరు కవులు, చిత్రకారులు. 'రాణాప్రతాప్' నాటకము మొదలగు గ్రంథముల రచించినవారు. 'కవిరత్న' బిరుదాంచితులు.

వెంకటస్వామి రెడ్డిగారు, మాచిరెడ్డి:— వీరిది నాగిరెడ్డిపల్లె. అచటి సహకారసంఘాధ్యక్షులు, ఫారెస్టుపంచాయతీ అధ్యక్షులును. శుద్ధఖద్దరువస్త్రధారి, కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షులు, సేవాపరాయణులు.

వెంకటసూర్యనారాయణరావు నాయుడుగారు, సామినేని విజయనగరం:—వీరు కమీషన్ ఏజంటైనను, వీరికి సాముద్రిక శాస్త్రమునందుగల ప్రావీణ్యము అమోఘము. బొటనవ్రేలును కొన్ని నిమిషములు పరికించి, భూత, భవిష్యత్, వర్తమానములను వారు స్వయముగానుండి చూచినట్లు తెలుపగలరట. వీరు దీనికై డబ్బు పుచ్చుకొనరు.

వెంకట హనుమంతరావుగారు, పళ్లె. కాకినాడ:—వీరు నాట్యకళాభిమానులు. నేటి నాట్యసంఘములలో నొకటియగు ఆంధ్రసేవాసంఘము (రిజష్టర్డు) ను స్థాపించి కార్యదర్శిగను రంగాధ్యక్షులుగను నుండిరి. ఆసంఘమునకు సరస్వతీభవన మను నొకభవనమును కూడ గట్టించిరి. తరువాత ఆసంఘముతోడి సంబంధము వదలుకొని శ్రీ విజయభారత సభ యను పేరున నింకొక నాట్యకూటమును స్థాపించి వీరే కార్యదర్శులుగ నున్నారు. వీరు మొదటినుండియు నాటకములందు స్వయముగ పాత్రముల ధరించుచు, ఇతరులను క్రమశిక్షచేత నటకులుగ తయారుచేయుచునున్నారు. విశ్వామిత్రాది సౌమ్యేతర పాత్రధారణమునందు వీరు పేరు గన్నవారట. వీరికి గాత్రమార్దవము కొంత తక్కువట. ఐనను రసాభినయము, పాత్రపోషణము వీరియందు వెలసియుండునట.

వైదేహి కన్యగారు:—ఈమె వయస్సు ౭ యేండ్లట. హిందూస్త్రీలక్ష్మీవిలాస సభకు అధ్యక్షురాలును, హరికథలు చెప్పుటకారంభించిన మొదటి నారీమణియగు శ్రీమతి యస్.లక్ష్మీఅమ్మాళ్ గారి మనుమరాలీబిడ్డ. ఈమె చక్కగా హరికథాకాలక్షేపము చేయగలదు. ఈబాలిక తన ౫వ యేటనే చెన్నపురి యాంధ్రసభ దసరా ఉత్సవములలో ముద్దులొలుకునట్లు నాట్యముచేసి మెప్పునుగాంచి రజతపాత్రము నొకదానిని బహుమతివడసినది. హరికథాకాలక్షేపమునకీమె యొకబంగారుహారమును, పతకమును బహుమతి నొందెను.

శంకరశాస్త్రిగారు, తాడేపల్లి, ఐ. యమ్. యస్., యమ్. డి:—వీరు శస్త్రవైద్యమున ఎక్కువ సామర్థ్యమును సంపాదించుటకై యీమధ్య ఆస్ట్రియాయందలి వియన్నాకు పోయిరి. వీరు సుప్రసిద్ధాంధ్రులు. నెల్లూరుజిల్లా వైద్యశాఖాధికారిగ నుండిరి.

శారదాబాయికన్య:—గత వత్సరము మహారాష్ట్రిలలో పట్టభద్రయైన స్త్రీ యీమె ఒక్కతెయే.

శర్మానందగారు, డా॥:—వీరు ఆంధ్రులు. వీరిది ఇందు పల్లి. గుంటూరునందు వైద్యులు. భూతభవిష్యద్వర్తమానములను చెప్ప గలవారట.

శివరామన్‌గారు, ఎ:—వీరు సదాశివయ్యరుగారి మనుమలు. బొంబాయిలోని డఫెరిన్ అను నర్తకనావయందు ట్రైనింగు పొందుటకు పంపబడిరి.

శాంభవిబాయిగారు, ఆర్., బి. యే:—ఈమె శ్రీ రఘునాథపుంజా, బి. యే., బి. యల్. గారి సతీమణి. బంటుకులస్థులలో నీమెయే ప్రథమ పట్టభద్ర. దక్షిణకన్నడ జిల్లాబోర్డు సభ్యురాలుగా నున్నది.

శివరామయ్యగారు, తేజోమూర్తుల:—వీరిది గంజాం జిల్లా, లక్ష్మీనరసుపేట. వీరు ౬ సంవత్సరములుగ దేశాభివృద్ధికొఱకైన పెక్కుకార్యములందు నుత్సాహముతోను, శ్రద్ధతోను పనిచేయుచున్నారు.

శివరావుగారిసతి, పి:—శాసనసభాసభ్యులగు పి. శివరావుగారీమె భర్త. ఈమె బళ్లారి ప్రభుత్వబాలికా మాధ్యమిక పాఠశాల యొక్క సలహాసంఘమందు సభ్యురాలుగ నియమింపబడెను.

శేషాద్రిగారు, యమ్:—వీరు లండనునందు ఐ. సి. యస్. పరీక్షయం దుత్తమ తరగతిలో నుత్తీర్ణులైరి.

శ్రీనివాసగన్ సతి, యల్. డి:—పాలంకోటయం దీమె ప్రసవశిశ్వారోగ్య సంఘ కార్యదర్శిని, భారత మహిళాసమాజ సహాయకారదర్శిని. ఈమె తమిళదేశప్రతినిధిగ పాట్నా స్త్రీవిద్యా సభకు వెళ్లినది.

శ్రీనివాసభారతి, కె. వి:—ఉత్తర ఆర్కాటునందు ఖైదుచేయబడిన కాంగ్రెసువాది.

శ్రీనివాసయ్యగారు, వి:—వీరిది తాటిపర్తి. అచటి ఉన్నతపాఠశాలలో చిత్రలేఖనోపాధ్యాయులు. వీరు మైక్రోస్కోపిస్టు, అనగా బియ్యపుగింజమీద పద్యములను వ్రాయగలవారు. ఇందుకై వీరు కొన్ని సువర్ణపతకములను పొందియున్నారు.

శ్రీనివాసయ్యంగారు, కె:—వీరు 'హిందూ'పత్రికాధిపతులలో నొకరు.

శ్రీపతిగారు, మంకాల, విద్వాన్:—వీరిది చిత్తూరు జిల్లా. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులు. పాఠశాలల కుపయోగించు కొన్ని పుస్తకములను వీరు రచియించినారు. స్వయంకృషివలనపైకి వచ్చినవారు.

శ్రీరామ రాత్రిపాఠశాల, విశాఖపట్టణము:—ఇది అరుంధతీయపాళెంలో సోషల్ సర్వీసులీగువారిచే నడిపింపబడుచున్నది. కార్యదర్శి వి. సూర్యనారాయణమూర్తిగారు.

శ్రీరాములు చౌదరిగారు, యేజెళ్ల:—వీరిది కృష్ణా జిల్లా, అంగలూరు గ్రామము. రైతులకు మిగుల నుపయోగకరమగు 'పశువైద్య చింతామణి' అను పుస్తకము తెలుగున రచించినవారు. మరికొన్ని పుస్తకములనుకూడ రచియించియున్నారు.

సంకీర్ణ జంతు చిత్రములు (Composite animal pictures):—సంకీర్ణజంతు చిత్రములనగా వివిధ జంతువులను ఒకదానితో మరియొకటిచేర్చి చిత్రించి తద్ద్వారా ఒక జంతుస్వరూపమును చిత్రించుట. ఈచిత్రములు లక్నోనగరమున విశేషముగ తయారగుచుండెడివి. ఇట్టివి లిఖితచిత్రములే కాక శిల్పచిత్రములుగూడనుండెడివి. ఒకకాలమున నీచిత్రములు ఎక్కువ యాకర్షకములుగ నుండి బాగుగ ప్రసిద్ధినందినవి.కాని క్రమక్రమముగ ప్రజలకు వీనిపై నభిరుచి తగ్గిపోయినది.*

* ఈవివరణమంతయు 1896 సం. జనవరినెలనాటి 'ది జర్నల్ ఆఫ్ ఇండియన్ ఆర్ట్సు అండు ఇండస్ట్రీ' అనుపత్రికలోని ఒకవ్యాసము నుండి గ్రహింపబడినది అందువ్యాసకర్త"......... కాని వాటిపై (సంకీర్ణచిత్రములపై) నభిరుచి తగ్గిపోవుచున్నట్లు తెలియుచున్నది" యని వ్రాసినాడు. దీనినిబట్టి 1896 సం. నాటి కీచిత్రముల ప్రసిద్ధి పూర్తిగ నణగిపోలేదని తెలియుచున్నది. ఐన ప్రస్తుతమున నవి లక్నో నగరమున వ్యాప్తిలో నున్నలో లేవో తెలియదు.

ఈసంకీర్ణ జంతుచిత్రములు వినోదప్రదర్శనములకై తయారు చేసెడివారు. ఇవి రెండు విధములు—(1) వివిధజంతువుల వివిధ శరీర భాగములను ఆధారముగ దీసికొని వాని నన్నిటిని గలిపి మరియొకజంతువుగా జిత్రించుట. (2) కొన్ని జంతువులయు, గొందరుమానవులయు సమావేశనముచే నొక జంతువును తయారుచేయుట.

ఇందుగల యేనుగుల బొమ్మ యీ రెండవ రకపు చిత్రణమున కుదాహరణము.

సంగమేశ్వరకవి గారు, కొమ్మూరి:—రాజామునివాసులు. శతావధాని, అష్టావధాని. "ఆంధ్రవిద్యావాచస్పతి". విశ్వబ్రాహ్మణులు. పూర్వపు "విశ్వకర్మ" సంపాదకులు. ఉపన్యాసకులు. విశ్వకర్మోద్ధారకసంఘ ప్రధాన ధర్మాధికారి.

సత్యనారాయణగారు, రాయప్రోలు:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము. చింతామణి నాటక సంఘమునందలి నటకులలో నొకరు.

సత్యనారాయణ చౌదరిగారు, రావిపాటి:— తూర్పు గోదావరిమండలమందలి వంగేరు గ్రామమునందు కమ్మగృహస్థులు వీరు. సంపన్నులు. అసహాయోద్యమ ప్రచారమందు ఒక సంవత్సరము ఖైదు ననుభవించిరి. తాలూకాబోర్డులందు కాంగ్రెసుసభ్యులుగ నుండిరి.

సత్యనారాయణమూర్తిగారు, మధునాపంతుల:-- తూర్పుగోదావరిజిల్లా, పల్లెపాలెం వీరి నివాసము. వీరు సుప్రసిద్ధ ఆయుర్వేదవైద్యులు. వీరి స్వగ్రామమున నొక చిన్న వైద్యాలయమును పెట్టి బీదల కుచితముగ మందుల నిచ్చుచుందురు.

సరస్వతీ స్వాములవారు, జి. ఎస్. బి, పరమహంస:— నెల్లూరుజిల్లా యిందుకూరుపేట నివాసులైన వీరు బ్రాహ్మణ కులజులు. బ్రాహ్మణేతరులందు స్వకులయాజన మేర్పడు నట్లు ప్రోత్సాహముచేయుచు ఆంధ్రరాష్ట్రమునందంతటను ప్రచారము సల్పి చాల ప్రబోధము నొనర్చినారు. శ్రౌతస్మార్తములందు గొప్ప విద్వాంసులు. ఆర్యధర్మప్రవర్తకులు. వీరి కాంధ్రదేశమందు చాల మంది శిష్యులున్నారు.

సర్వేశ్వరరావు పంతులుగారు, దొడ్డిపట్ల, కీ॥ శే॥ తణుకు:— వీరు సహాయనిరాకరణవాదులు. తాలూకా కాంగ్రెసు సంఘమునకు, జాతీయవిద్యాలయమునకు, కోఆపరేటివు భారత ఖద్దరు నిలయమునకు అధ్యక్షులుగ నుండిరి.

సాంబమూర్తిగారు, టంకాల:—వీరి నివాసము గంజామండల మందలి టెక్కలి గ్రామము. వీరు ఆర్యవైశ్యులు. స్వసంఘాభివృద్ధికిని జాతీయాభివృద్ధికిని తోడ్పడుచుండువారు. కాంగ్రెస్ సభ్యులు. గంజాం మండలమున పలాసలో జరిగిన ఆర్యవైశ్యసభ కధ్యక్షత వహించినవారు.

సినీమా అధికారులసంఘము:— సినీమాకమిటీ అధ్యక్షులగు దా॥ బా॥ టి. రంగాచారియార్ గారికి రాయపేటయందీసంఘ సభ్యులు విందొనరించిరి.

సుందరవరదన్ గారు, వాలాజా:— కాంగ్రెసు వాదియగు వీరును జైలున కేగిరి.

సుబ్బారావుగారు, రాళ్లబండి, యమ్. ఏ:—ఆంధ్ర చారిత్రక పరిశోధక సంఘమునకు కార్యదర్శి. వీరు నాగపురమున జరిగిన ఇండియన్ హిస్టారికల్ రికార్డ్స్ కమిషన్ నకు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రతినిధిగ నియమింపబడిరి.

సూర్యనారాయణమూర్తి నాయడుగారు, కె; దివాన్ బహదరు కాకినాడ:—ఆంధ్రదేశీయుల పారిశ్రామిక వాణిజ్య సౌకర్యములకొఱకు చెన్నపురమున ఆంధ్రవాణిజ్య సంఘమను పేర నెలకొనిన యొక క్రొత్త ప్రత్యేక సంఘమునకు వీరధ్యక్షులు.

సోమర్‌ఫీల్డుగారు, ప్రొఫెసర్:—ఆర్నాల్డ్ సోమర్ ఫీల్డుగారు చెన్నపురమున విశ్వవిద్యాలయమువా రేర్పరచిన ఉపన్యాసముల నొసంగినారు.

స్వామినాధ ముదలియారు, గుడియాత్తం:— తాలూకా కాంగ్రెస్ కమిటీ అధ్యక్షులు. ఉత్తరఆర్కాటున ఖైదు లోనుంపబడిరి.

స్వామిబాబుగారు, పోట్నూరు:—గంజాంజిల్లా నరసన్నపేట యూనియన్‌బోర్డు అధ్యక్షులు. కాంగ్రెసువాది. వైశ్య కులోద్ధారకులు. సంఘసంస్కరణాభిమాని.

హిందీ ఉద్యమము, దక్షిణ ఇండియా:— చెన్నపురమునకు జమ్నాలాల్ బజాజ్ గారు వచ్చినపుడు జరిగిన ఒక సభ ఛాయాచిత్రమిందు గలదు. శ్రీనివాసయ్యంగారధ్యక్షులు. రాజగోపాచారిగారు మొదలగువారు ఇందు గలరు.

హిందీపాఠశాల,గండిగుంట:—ఈ సంఘవ్యవస్థాపకులు, దండమూడి వెంకట రామబ్రహ్మం చౌదరిగారు. హిందీ ప్రచారకులు, కోడేటి వెంకటకృష్ణయ్యగారు.

హిల్టన్ బ్రౌన్ గారు, ఐ. సి. యస్:—స్థానికస్వపరిపాలనాశాఖకు మదరాసు ప్రభుత్వ కార్యదర్శిగ నియమింపబడినవారు.

రాజగోపాలరావుగారు, ఓరుమళ్ల, బి. ఏ. :— వీరు చెన్నపురి క్రైస్తవ కళాశాలయందు దేశభాషాపర్యవేక్షక పదవి యందున్నారు. వీరు సంస్కృతాంధ్రములయందు మంచి పాండిత్యము గలవారు. భాషా, చారిత్ర పరిశోధకులు 'సౌత్ ఇండియన్ రిసర్చి' అనుమాసపత్రిక నొకదానిని కొంతకాలము నడిపినారు. ప్రాచ్యగ్రంథ నిర్ణయ సభయొక్క ఆంధ్రశాఖకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. అమూల్యములగు వీరి పరిశోధనఫలములు తరుచుగా వ్యాసరూపమున ఆంగ్లాంధ్రపత్రికల నలంకరించుచుండును. వీరు గ్రంథకర్తలు కూడను.

సత్యనారాయణగారు, ఆచంట:—వీరు బి. యే. పరీక్షయందుత్తీర్ణులై, యమ్.బి. (వైద్య)పరీక్షకు జదువుచు, సహాయ నిరాకరణోద్యమమున ప్రభుత్వవిద్యాలయమును బహిష్కరించిరి. పిదప తదుద్యమమున మిగుల ఆసక్తితో పనిచేసి, తుదకు 'ఖద్దరు' ఉద్యమమున దిగి తద్విషయమై ఎక్కువ పట్టుదలతో పనిసాగించిరి. తన్నిమిత్తమై అర్థమునేకాక ప్రాణములను గూడ ధారవోసినవారు. ఆకలంక దేశారాధకులు.

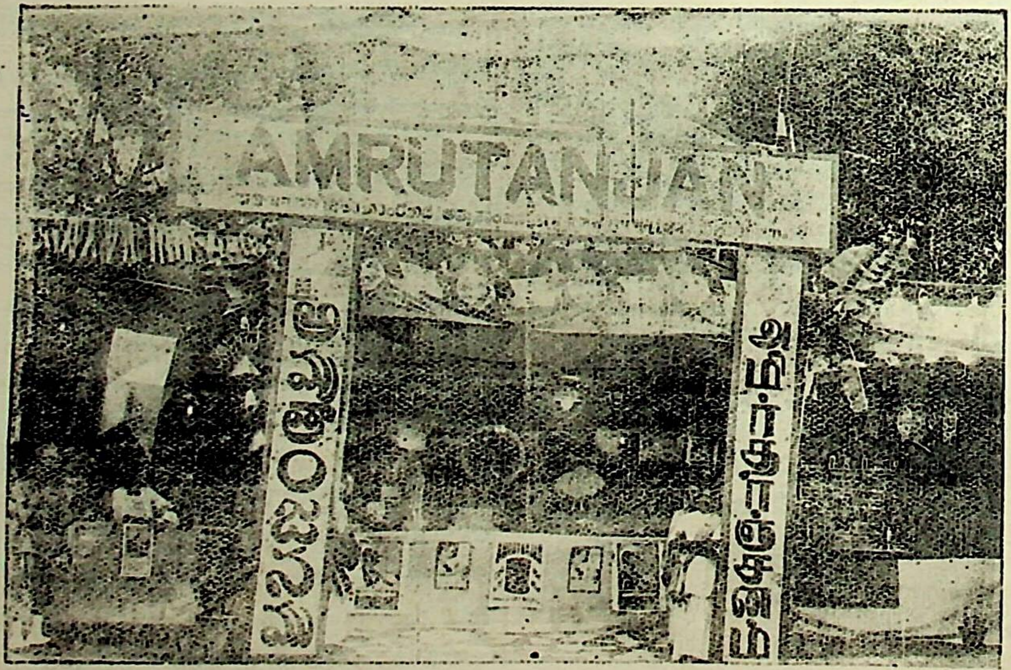
రాజమ్మగారు, ఆకారపు:—ఈమె ఆకారపు చెన్నయ్యగారి ధర్మపత్ని. వీరు ఓరుగల్లునివాసులు. దానధర్మపరాయణులు. వీరు విధవసం. జ్యేష్ఠ శుద్ధ ౧౫ నాడు లింగైక్యమును చెందినారు. ఈమె సాధ్వీమణియని ప్రసిద్ధిని బడసినది. జీవితమంతయును సకలసంపదలతోను సౌభాగ్యముతోను గడిపినది. ఈమె అంత్యేష్టి సమయమునందు గోదాన సువర్ణదాన వస్త్రదానాది సకలదానములు విశేషముగను చేయబడినవి. ఆకాలమునందు పండితులు, వేదాధ్యయనపరులు, కవులు దయచేసి యథావిధిగ కర్మకాండము నడిపించిరి. ఈమె జీవితకాలమునందు సకల జనులకును నుపకారమును జేసి ధన్యవాదములను బడసినది. ఆమె తన పుణ్యఫలమున శివ సాయుజ్యమును బడయుగాత! ఆకారపు నరసింహంగారు వీరి కుమారులు. ఈ నరసింహంగారు ఇప్పుడు చెన్నపురమున నొకసుప్రసిద్ధవర్తకులుగా నున్నారు.

వెంకటాచార్యులుగారు, అంగర, ఆయుర్వేదవైద్యులు:—వీరు శ్రీ వైఖానసులు. 40 సంవత్సరముల నుండి వైద్యము బీదల కుచితముగా జేయుచు 1920 సంవత్సరములో రాయవరం గ్రామంలో శ్రీ పట్టాభిరామవైద్యశాల స్థాపించిరి.

సత్యనారాయణగారు, ఉప్పల.:—అనకాపల్లి మ్యునిసిపల్ కౌన్సిలర్. 1928 అక్టోబరు నెలలో వచ్చిన వరదలలో బీదజనులకు బట్టలను అన్నములను విరివిగా దానము చేసినారు.

శ్రీనివాసయ్యంగారు, సి.ఆర్., బి.ఏ., యల్.టి. కీర్తనాచార్య. వీరు తంజావూరుజిల్లా మన్నారుగుడి తాలూకాలో ౧౮౮౭ వ సంవత్సరమున జననమొందిరి. సంస్కృత తమిళ భాషలయందును, చరిత్రయందును, సంగీతశాస్త్రమందును మంచిప్రవీణులు. పట్టభద్రులయినది మొదలు నలుబదిసంవత్సరములు విద్యాసంబంధి సంస్థలయందు ప్రధానాధ్యాపకులుగనుండి నిరంతర సారస్వత సేవచేయుచున్నారు. వైదిక, మతవేదాంత సారస్వత పౌరాణిక చారిత్రకగ్రంథములను, కథలను, నాటకములను పెక్కిటిని తమిళమున రచియించి ప్రకటించినారు. ఆంగ్లమునను కొన్ని మతగ్రంథములను రచియించినారు. మరియు సంగీతశాస్త్రగ్రంథములను రచియించినారు. ఇన్ని విషయములను గూర్చి వీరు కావించిన విమర్శనలు పెక్కు ఆంగ్ల తమిళపత్రికలయందు వెలువడినవి. సంగీతశాస్త్రాభివృద్ధికొరకు వీరు ఇపుడు చాల పరిశ్రమించుచున్నారు. విశ్వకళాపరిషత్తువారు వీరిని సంగీతవిద్యావిధాన నిర్ణయసంఘమున నొక సభ్యునిగా నెన్నుకొనియున్నారు. చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారు సంగీతవిద్యావిధానక్రమ నిర్మాణమునకు వీరిని నియమించినారు. వీరు పెక్కు సంగీత మహాసభలకు అధ్యక్షులుగ నుండిరి. పెక్కు కళాశాలలలో—సంగీతశాఖకు అధ్యక్షులుగ నున్నారు.

அமிர்தாஞ்சன అమృతాంజన

పాండిచెరి ప్రదర్శనమునందు మదరాసు అమృతాంజనం డిపోవారు తమ ప్రదర్శనశాల స్థాపించుట కిదియే ప్రథమము: గవర్నరుదంపతులుచూచి మెచ్చుకొనిరి.

శ్రీ శివాభ్యాం నమః

శ్రీ శుక్ల సంవత్సర సిద్ధాంతి పంచాంగము

శ్లో. శ్రీకల్యాణగుణావహం రిపుహరం దుస్స్వప్నదోషాపహం, గంగాస్నాన విశేషపుణ్యఫలదం గోదానతుల్యం నృణామ్;
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతాన సంపత్ప్రదం, నానాకర్మసుసాధనం సముచితం పంచాంగ మాకర్ణ్యతామ్.

ఈ పంచాంగము

శ్రౌతశైవమార్గప్రవర్తకులు, జోస్యుల వంశార్ణవ పూర్ణశశాంకులు నగు
బ్రహ్మశ్రీ మల్లయారాధ్యులవారి పుత్త్రిండును, బ్రహ్మశ్రీ కుప్పా వేంకటకృష్ణశాస్త్రి,
యీ. నాగేశ్వరశాస్త్రులుగార్ల ప్రియశిష్యుండును నగు

కనకయ్య సిద్ధాంతిగారు గణించినది

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాశాలయందు ముద్రితమైనది.

సంవత్సరఫలము

ఈ సంవత్సరమున చైత్రమాసమున కొద్దిగా వర్షమున్ను, వైశాఖజ్యేష్ఠమాసములయందు మిక్కిలి యెండలు పడమరగాలి యెక్కువగా వీచుటయు స్వల్పవృష్టియు గలుగును. ఆషాఢమాసమునందు యెండలు గాడ్పులు యెక్కువగా నుండుటయు కొంచము తొలకరివానల కారంభమై శ్రావణభాద్రపదమాసములయందు మంచి వర్షములు కురియును. ఆశ్వీజకార్తీకమాసములయందు వాయు సహితవృష్టిగలుగును—అపరసస్యములున్ను కందులు మొదలగు యెఱ్ఱధాన్యములున్ను యెఱ్ఱనిభూములున్ను బాగుగా ఫలించును. పశువులు క్షీరప్రదములు బాగుగా నగును. తెల్లధాన్యములున్ను బాగుగా ఫలించును. చందనము, అగరు కస్తూరీ మొదలగు వస్తువులకు ధర లధికముగ నుండును. పశుపాలకుడు బలరాముడవుటచే పశువులు క్షేమముగ నుండును. ఈ సంవత్సరమున చైత్ర బ ౫ లు మొదలు వైశాఖ బ ౮ లు వరకు గురుమౌఢ్యము. చైత్ర శు ౭ లు మొదలు ఈ బ 3 లు వరకు శుక్రమౌఢ్యము. మార్గశిర బ ౧౩ లు మొదలు ఫాల్గుణ బ ౨ లు వరకు శుక్రమౌఢ్యము. వైశాఖ శు ౭ బుధవారం నర్మదానదీ పుష్కరప్రవేశము. చైత్ర బ ౩౦ గురువారం అర్ధాధికసూర్యగ్రహణము. మూడుతూముల వర్షమున్ను, తొమ్మిదివీసముల పంటయున్ను కలుగును.

స్వస్తి సర్వేజనాః సుఖినోభవంతు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీగురుభ్యోనమః

వాగీశాద్యా స్సుమనస స్సర్వార్థానా ముపక్రమే,
యన్నత్వా కృతకృత్యా స్స్యు స్తన్నమామి గజాననమ్.
అవాచ్యాత్మ స్వరూపాయ శివభావ ప్రదాయినే,
నమ స్సద్గురునాథాయ షట్స్థల బ్రహ్మరూపిణే.
గురవే సర్వలోకానాం భిషజే భవరోగిణామ్,
నిధయే సర్వవిద్యానాం దక్షిణామూర్తయే నమః.

గురుస్తవము

శ్రీకుప్పాన్వయవారిరాశిశశినా కౌండిన్యగోత్రాంచితా
విద్యార్థివ్రజవత్సలా సుచరితా సాంగత్రయీపారగా;
రాజద్రాజసుపూజితా సవినయం సౌభ్రాత్రభాజా గురూ
ప్రాజ్ఞా వేంకటకృష్ణనామసుమనో నాగేశ్వరాఖ్యౌ భజే.

దైవజ్ఞవంశావళిః

శ్రీమజ్జోస్యుల వంశమౌక్తికమణి ర్మాహేశజాలాగ్రణి
ష్షడ్ధాత్రేయ మహర్షి గోత్రమహితో మోహాదివిధ్వంసకృత్;
విశ్వఖ్యాత చరాశ్వలాయన మహర్షి ప్రోక్త సూత్రాంచిత
శ్శైవాచార పరాయణోహి కనకారాధ్య స్స ముజ్జృంభతే.
తస్య హ్యాత్మభవో భవాంఘ్రియుగళీసద్భక్తి కుంభోద్భవో
మారోత్సారిత ధూర్తమానసవచోయో గోల్లసత్పావిభవః;
సల్లీలాయుత మల్లికార్జున సమాఖ్యాఖ్యాత దిగ్వైభవో
దేశే మధ్యతనే చకాస్తి పరవస్తూపాస్త్యుపాస్త్యోద్భవః
తస్యాహం తనయ స్సమిద్ధ వినయ స్సర్వేశ్వరాంఘ్రిద్వయీ
సేవాసాదిత తత్కృపాధిగత సత్యాత్మ ప్రబోధోదయః;
శ్రీమజ్జ్యోతిష తంత్రవారిధివిగాహోదగ్రబుద్ధ్యాశ్రయ
స్సాధుశ్రీ కనకాహ్వయో వ్యరచయన్ పంచాంగ మేత న్ముదా.

సంవత్సరాది దివసకృత్యము

అబ్దాదౌ బంధుసంయుక్తో మంగళస్నాన మాచరేత్;
వస్త్రై రాభరణై ర్దేహ మలంకృత్య శత స్శుచిః.
విఘ్నేశం భారతీం ఖేటా న్దైవజ్ఞ మభిపూజ్యచ;
సంవత్సరఫలం సమ్య క్ఛ్రుత్వా విప్రాన్ సమర్చయేత్.

ఈ (ఆంధ్ర) దేశమున లోకవ్యవహారముకొఱకు చాంద్రమానాబ్దము గ్రహించునది. శేషాచలమునకు దక్షిణదేశమున సౌరమానాబ్దము గ్రహించునది. వింధ్యమున కుత్తర దేశమున బార్హస్పత్యమానాబ్దము గ్రహించునది. అంతటను గురూదయవశమున భాద్రపదాబ్దమని గ్రహించునది. చాంద్రమానము ననుసరించి యీ సంవత్సరమునకు శుక్ల సంవత్సరమని పేరు. సౌరమానము ననుసరించి యీ సంవత్సరమునకు చైత్ర శు. ౧ మొదలు శు. ౩ వరకు విభవనామసంవత్సరమనియు, అటుపైన సంవత్సరాంతమువరకు శుక్లనామసంవత్సరమనియు పేరు. బార్హస్పత్యమానము ననుసరించి వృషనామసంవత్సర మని పేరు.

ఈ శుక్లనామ సంవత్సరము నాటికి

సృష్ట్యాదిగత సౌరాబ్దములు	౧౯౫,౫౮,౮౫,౦౩౦
కల్యాది గతాబ్దములు	౫౦౩౦
శాలివాహనశకగతాబ్దములు	౧౮౫౧
ప్రభవాది గతాబ్దములు	౨
హూణశకగతాబ్దములు	౧౯౨౯-౧౯౩౦
ఫసలీ	౧౩౩౮-౧౩౩౯
హిజిరి	౧౩౩౯

అగుచున్నవి.

సకలకల్యాణభాజన మైన ఈ శుక్లనామ సంవత్సరము నాటికి సౌరసిద్ధాంతము ననుసరించి ఆదిసృష్టికర్తయగు బ్రహ్మయొక్క పరమాయుష్యమున సగమునకుపైన మొదటివత్సరమున, మొదటిమాసమున, మొదటిపక్షమున, మొదటిదినమున, పగలు, ౧౩ గడియలు, ౪౨ విగడియలు గడచినది.

సంవత్సరఫలములు

చాంద్రమానాబ్దఫలము

శ్లో. శుక్లాబ్దే నిఖిలాలోకా స్సుఖిన స్స్వజనై స్సహ,
రాజానో యుద్ధనిరతా పరస్పరజయేచ్ఛయా

సౌరమానాబ్దఫలము

శ్లో. విభవాబ్దేఽఖిలాలోకా స్సుఖిన స్స్యు ర్విశైరిణః,
వీతరోగా వీతభయా ఈతిర్వ్యాధియుతా అపి.

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి చైత్ర శుక్ల తదియవరకు తరువాత సంవత్సరాంతమువరకు పైనచెప్పిన చాంద్రమాన శుక్లనామసంవత్సరఫలమే కలుగును.

బార్హస్పత్యమానాబ్దఫలము

శ్లో. ప్రవహంతిజలా స్స్వచ్ఛం స్రవంతి ప్రచురం పయః,
విక్రమాబ్దేఽఖిలాః క్ష్మేశా విక్రమాక్రాంత భూమయః.

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి భాద్రపద బ. ౧౧ లు వరకు తరువాత సంవత్సరాంతమువరకు వృషనామసంవత్సర ఫలము.

శ్లో. వివిధై రన్నపానాద్యైః హృష్టపుష్టాంగచేతసః
మదోన్మత్తాఽఖిలాలోకా వృషాబ్దే వృషసన్నిభాః

గురూదయాబ్దఫలము

శ్లో. పీడాస్యాత్కార్తికేవర్షే, వహ్నిగోరథజీవినామ్,
శస్త్రాగ్నిక్షుద్భయంవృద్ధిః, పుష్పకాస్యుపజీవినామ్.

ఈశుక్లసంవత్సరమునకు
రాజుమొదలయిన పరిపాలకవర్గము, తత్ఫలము

రాజు-బుధుడు

శ్లో. ప్రభూతవాయు ర్భువి మధ్యవృష్టి
ర్గదాహతప్రోద్ధత రాజకోపః,
బుధేబ్దనాదే ప్యపరంచ సస్యమ్
క్షేమం హి వృద్ధిర్లిపిలేఖకానామ్.
[ఈఫలము విదర్భ పాంచాల సౌరాష్ట్ర దేశములకధికముగా కలుగును.]

మంత్రి-శని

శ్లో. మందవృష్టిర్మందసస్యం సర్వే పాపరతానరాః,
ప్రజాపీడాభవేన్నిత్యం సూర్యపుత్రస్య మంత్రితః.

[ఈఫలము పౌండ్ర కళింగదేశములయం దధికముగా కలుగును.]

సేనాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. సువృష్టి రత్యంత సమృద్ధ సస్యం
సుభిక్షమర్ఘం బహుళం ధరిత్ర్యామ్,
నరాః స్త్రియాః కామరతాః ప్రవృత్తాః
సైన్యాధిపత్యే ఖలు భార్గవస్య.

[ఈఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును]

సస్యాధిపతి-కుజుడు

శ్లో. రక్తశాలి ర్మహాశాలి స్తువరశ్చణకాదయః,
రక్తభూమిస్తు ఫలితా భౌమే సస్యాధిపేసతి.

[ఈఫలము ఘూర్జర యవనదేశములకు యెక్కువగా కలుగును.]

ధాన్యాధిపతి-రవి

శ్లో. మధ్యవృష్టిః ఫలం స్వల్పం మహార్ఘంచ మహాభయమ్,
రక్తసస్యానిజాయంతే సూర్యే ధాన్యాధిపేసతి.

[ఈఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును.]

అర్ఘాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. అర్ఘాధిపే యదా శుక్రే సర్వధాన్యాని వృద్ధికృత్,
శ్వేతధాన్యం సుఫలితం సుభిక్షం స్యాన్మహీతలే.

[ఈఫలము ఎల్ల దేశములకు ప్రాప్తించును.]

మేఘాధిపతి-శుక్రుడు

శ్లో. అతివృష్టి స్సుభిక్షంచ సస్యవృద్ధి ర్నిరంతరమ్,
క్షీరప్రదా స్సదాగావః శుక్రే మేఘాధిపేసతి.

[ఈఫలము ఆంధ్రదేశమున కెక్కువ ప్రాప్తించును.]

రసాధిపతి-గురువు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వసస్యానాం ఫలితా వృక్షజాతయః,
సదారోగ్యం సుభిక్షించ, జీవే యది రసాధిపే.

[ఈఫలము కొంకణ మాగధదేశములకు యెక్కువ ప్రాప్తించును.]

నీరసాధిపతి-కుజుడు

శ్లో. చందనాగరుకస్తూరీ ప్రవాళం రక్తవాససామ్,
అర్ఘవృద్ధ్యాప్రజాయంతే, భౌమే నీరసనాయకే.

[ఈఫలము మాళవదేశమున కెక్కువగా ప్రాప్తించును.]

పశునాయకుడు-బలరాముడు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వదేశానాం, తృణసస్య సమృద్ధయః,
మధ్యదేశే సుభిక్షంచ రామేతు పశునాయకే.

స్థానసంరక్షకుడు-గోపాలకృష్ణుడు

శ్లో. కృష్ణేతు పయసో గావః.

పురోహితుడు-కుజుడు

శ్లో. చోరాగ్ని శస్త్రబాధాచ నృపాణాం కలహా స్తథా,
అర్ఘవారి వినాశస్స్యాత్, కుజేపౌరోహితేసతి.

పరీక్షకుడు-చంద్రుడు

శ్లో. జలధాన్యాని సర్వాణి, ఫలితా వృక్షజాతయః,
గావః కామదుఘారోగ్యం శశాంకే చేత్పరీక్షకే.

గణకుడు-బుధుడు

శ్లో. అనీతియుక్తా రాజానః ప్రజానాం బహుపీడనమ్,
వృష్టి ర్వాయు సమాయుక్తో గణకే సోమనందనే.

గ్రామపాలకుడు-శుక్రుడు

శ్లో. శ్వేతధాన్య సమృద్ధిస్స్యాత్ ఫలితా వృక్షజాతయః,
బహుక్షీరప్రదా గావః శుక్రే గ్రామాధిపే సతి.

దైవజ్ఞుడు-శుక్రుడు

శ్లో. నీతియుక్తా స్సదా విప్రాః సర్వే ధర్మ సమన్వితాః,
రాజా మంత్ర విచారజ్ఞః దైవజ్ఞే భృగునందనే.

[ఈ పురోహితాదిఫలములు సర్వదేశములకు వర్తించును.]

మేఘము-వర్షము

ఈశుక్లసంవత్సరమున పుష్కరమను మేఘము మేరువుకు ఈశాన్యదిగ్భాగమున పుట్టుచున్నది.

శ్లో. మందవృష్టి ర్మందతోయం మహావాయుః ప్రవర్తతే,
పుష్కరం మేఘ మాసాద్య సర్వమూల వినాశనమ్.

వర్షము-మూడుతూములు-ఫలము: త్ర్యాఢకే మధ్యవృష్టిః

ఇందు పదిపాళ్లు సముద్రమునను, ఆరుపాళ్లు పర్వతములయందును, నాల్గుపాళ్లు భూమిపైనను వర్షించును. ఇట్లు ఇంద్రుడు నియమించినాడు.

తూముయొక్క పరిమాణము

శ్లో. షష్టియోజన విస్తీర్ణం శతయోజన మున్నతమ్;
ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే.

వర్షధాన్యాదుల వృద్ధిక్షయములు

వర్షము ౧౬; ధాన్యము ౯; శీతము ౧౬; తృణము ౬; ఉష్ణము ౧౩; మారుతము ౯; ప్రజావృద్ధి ౧౯; ప్రజాక్షయము ౧౬; రాజవిద్వరము ౧౬; ఉగ్రము ౧౬; పుణ్యము ౧౬; పాపము ౧౬; వ్యాధులు ౯; ఆరోగ్యము ౬; ఆచారము ౧౩; దుష్టప్రవర్తనము ౧౫; మరణము ౧౬; జన్మము ౪; దేశోపద్రవము ౧౬; దేశస్వాస్థ్యము ౫; చోరభయము ౫; చోరనాశనము ౫; అగ్నిభయము ౨౧; అగ్నిశాంతి ౬;

మృగోపద్రవము ౧౮; మృగనాశనము ౧.౫; కీటకభయము ౧.౯; కీటకనాశనము ౧౩; మూషకవృద్ధి ౧౫; మూషకనాశనము ౯; సర్పభయము ౧౩; సర్పనాశనము ౧౧; కామము ౨౧; లోభము ౯; మోహము ౯; మదము ౫; మాత్సర్యము ౧౫; సుఖము ౫; దుఃఖము ౯; భోగము ౧.౧; విడంబము ౧౦; వ్యధ ౭; ద్వేషము ౧౮; ప్రతిష్ఠ ౧.౫; అప్రతిష్ఠ ౨౧; ద్యూతము ౧౩; మత్తత ౨.౧; నరోత్పత్తి ౧.౧; స్త్రీవృద్ధి ౧.౮; ధాతువాదము ౫; భయము ౯; శౌర్యము ౧౩; దుష్టనిగ్రహము ౧౩; శిష్టపాలనము ౨౧; సత్యము ౮; అసత్యము ౯; విశ్వాసము ౧౧; అవిశ్వాసము ౧౩; దయ ౧౫; నిర్దయ ౧౮; న్యాయము ౧౯; అన్యాయము ౧౯; జ్ఞానము ౮; అజ్ఞానము ౮; కాపట్యము ౮; నిష్కాపట్యము ౯; ధార్మికము ౧౮; అధార్మికము ౧౮; గోమాయువృద్ధి ౮; సస్యకీటవృద్ధి ౭; సస్యకీటనాశనము ౯; శలభవృద్ధి ౮; నాశము ౮; మక్షికవృద్ధి ౫; నాశము ౧౮; మత్కుణవృద్ధి ౭; నాశము ౮; వృశ్చికవృద్ధి ౧౧; నాశము ౧౧; వ్యాఘ్రవృద్ధి ౩; నాశము ౮; సస్యవృద్ధి ౪; నాశము ౧౪; శుకవృద్ధి ౧౨; నాశము ౧౦; పికవృద్ధి ౧౪; నాశము ౧.౪; కుక్కుటవృద్ధి ౪; నాశము ౧౨; పతత్రివృద్ధి ౬; నాశము ౮; ధేనువృద్ధి ౩; నాశము ౩; మహిషవృద్ధి ౨; నాశము ౪; మృగవృద్ధి ౩; నాశము ౩; ఛాగవృద్ధి ౨; నాశము ౭; అశ్వవృద్ధి ౭; నాశము ౩; గజవృద్ధి ౪; నాశము ౩; ఉష్ట్రవృద్ధి ౩; నాశము ౨; విప్రవృద్ధి ౨; నాశము ౭; క్షత్రియవృద్ధి ౩; నాశము ౬; వైశ్యవృద్ధి ౬; నాశము ౩; శూద్రవృద్ధి ౨; నాశము ౪; మ్లేచ్ఛవృద్ధి ౫; నాశము ౭; సంకరవృద్ధి ౪; నాశము ౨; వజ్రవృద్ధి ౪; నాశము ౬; వైడూర్యవృద్ధి ౩; నాశము ౪; గోమేధికవృద్ధి ౭; నాశము ౫; పుష్యరాగవృద్ధి ౫; నాశము ౫; మరకతవృద్ధి ౭; నాశము ౮; నీలవృద్ధి ౫; నాశము ౭; ప్రవాళవృద్ధి ౭; నాశము ౫; మౌక్తికవృద్ధి ౭; నాశము ౫; సువర్ణవృద్ధి ౪; రజతవృద్ధి ౧.౨; తామ్రవృద్ధి ౪; కాంస్యవృద్ధి ౨; లోహవృద్ధి ౪; త్రపువృద్ధి ౨; సీసవృద్ధి ౧౦; రసవృద్ధి ౬; వ్రీహివృద్ధి ౪; నాశము ౪; శాలివృద్ధి ౧౦; నాశము ౪; కులుత్థవృద్ధి ౧౬; నాశము ౧౦; తిలవృద్ధి ౧౨; నాశము ౧౨; మాషవృద్ధి ౧౬; నాశము ౪; ముద్గవృద్ధి ౧౦; నాశము ౧.౬; స్వచక్రభయం ౫; పరచక్రభయం ౯; విద్యుత్ ౧; శిలాపాతం ౨; గర్జితం ౩; అండజాః ౯; స్వేదజాః ౧౮; జరాయుజాః ౮; ఉద్భిజాః ౬; స్థావరాః ౧౩; జంగమాః ౧౩; క్షుధ ౧౫; తృష్ణ ౧.౧; నిద్ర ౧౮; ఆలస్యం ౭; ఉద్యోగం ౧౧; శాంతం ౧౧; క్రోధం ౩; డంభం ౧.౧; మిత్రభేదం ౯; రసనిష్పత్తి ౯; ఫలనిష్పత్తి ౯.

రాష్ట్రాది అధిపాః

రాష్ట్రాధిపో బుధః, ఉద్యోగాధిప శ్శనిః, సర్వదేశాధిపశ్శనిః, అబ్దాధిపశ్శనిః, గజాధిపః కుజః, పశ్వధిపశ్శుక్రః, దేవాధిపః కుజః, నరాధిపశ్శుక్రః, వస్త్రాధిపోగురుః, రత్నాధిపోశుక్రః, వృక్షాధిపోరవిః, జంగమాధిపశ్చంద్రః, సర్పాధిపో బుధః, మృగాధిప శ్శుక్రః, స్త్రీణామధిపశ్శుక్రః.

మేషసంక్రాంతికాలము-ఫలము

ఈసంవత్సరము చైత్ర శుక్ల ౪ చవితీ స్థిరవారము రోహిణీ నక్షత్రము సూర్యోదయాది ఘ ౪-౪ విఘడియలకు సూర్యుడు మేష రాశియందు ప్రవేశించును.

కాలఫలము

శ్లో. దివాచేన్మేషసంక్రాంతి రనర్ఘ కలహప్రదా,
గ్రంథాంతరేః పూర్వాహ్నకాలే జగతో విపత్తిః.

వారఫలము

శ్లో. శనివారేల్పవృష్టిస్స్యాత్.
[ఈఫలము ద్రావిడ గౌడదేశములకు యెక్కువగా ఫలించును.]

ఆర్ద్రానక్షత్రప్రవేశకాలము-ఫలము

ఈ సంవత్సరము జ్యేష్ఠ శుక్ల ౧౫ పూర్ణిమ శుక్రవారము నాడు మూలానక్షత్రమున శుక్లనామయోగమున భద్రవాకరణమున సూర్యోదయాసంతరమున ఘ ౩౨-౮ విఘటికలకు సూర్యుడు ఆర్ద్రా నక్షత్రమున ప్రవేశించును.

తిథిఫలము	"పూర్ణే పూర్ణ ఫలం విదుః"
వారఫలము	"శుక్రేకాంతికరం ప్రోక్తం"
నక్షత్రఫలము	"మూలేశుభం విజానీయాత్"
యోగఫలము	"శుక్లయోగేఽవృష్టికృత్"
కరణఫలము	"విష్ట్యాం వృష్టివినాశకృత్"
కాలఫలము	"దివార్ద్రాసస్యనాశాయ"
గ్రంథాంతరే	"అస్తమానేర్ధరాత్రౌచ మహదర్ఘం [సువృష్టికృత్"

అస్తంగతార్ద్రా బహుసస్యసంపత్

భరణ్యాదిషణ్మండలఫలము

భరణ్యాది షణ్మండలములలో చంద్రుడు ఐదవ మండలమునందు ఉండుటచే వృష్టినాశనము గలుగును.

జ్యేష్ఠశుద్ధ ప్రతిపద్యుక్త శనివారఫలము

శ్లో. జలశోషం ప్రజానాశం
ఛత్రభంగో మహీపతే;
మధ్యసస్యమనర్ఘంచ
జ్యేష్ఠాదౌరవినందనే.

ఆషాఢశుద్ధనవమీయుక్త స్వాతీనక్షత్రఫలము

శ్లో. ఆషాఢేశుక్లపక్షేతు నవమీ స్వాతిసంయుతా ;
వాయు స్సర్వత్ర సంవాతి భూమౌ బీజం నవాపయేత్.

ఆషాఢశుద్ధపంచమీయుక్త గురువారఫలము

శ్లో. "గురౌ సుభిక్ష మాప్నోతి"

ఆషాఢకృష్ణఏకాదశీయుక్త రోహిణీనక్షత్రఫలము

శ్లో. "ఏకాదశ్యాంతు మధ్యమం"

ఈ నాలుగు ఫలములు చాంద్రమానమునకు యెక్కువగా వర్తించును.

గ్రహములచారములు

కుజచారఫలము

ఈసంవత్సరమున కుజునకు వక్రఫలము లేదు. సంవత్సరారంభము నుండి సంవత్సరాంతము వరకు

పునర్వసు ౧ వ పాదము మొదలు శతభిష ము ౪ నాలుగవ పాదమువరకు సంచారము చేయును.

జ్యేష్ఠ శు ౧౪ మొదలు శ్రావణ శు ౫ లు వరకు సింహ రాశియందు సంచారము చేయును.

మఖార్ద్రాది ఉత్తరా సార్ప స్స్వాతీ జ్యేష్ఠాసు రోహిణీ;
స్థితి స్త్వేతాసు భౌమ శ్చే త్తావదేవ నవర్షణమ్.
యామ్యసార్పవిశాఖాసు త్రిపూర్వేషుచ భూమిజః;
కరోతి మహతీం వృష్టిం వారిపూర్ణా వసుంధరా.

శ్లో. సింహేగతే క్షితిసుతే యదిసింహభాగే
శోషం నయే త్ప్రళయకాల మివాంబురాశిం
ధీమేంద్ర నీలసదృశం ఘనమేఘ బృందం
ఖద్యోతకైః కృపణదాన మివాంబురాశిం.

బుధచారఫలము

శ్లో. ఆర్ద్రాది పితృభాంతేషు దృశ్యతే యది చంద్రజః;
తదా దుర్భిక్షకలహో రోగాణాం వృద్ధి భీతికృత్.

గురుచారము

గురువు: ఈ సంవత్సరారంభము నుండి వైశాఖ శు ౭ సప్తమీ వరకు మేషరాశియందున్న అది మొదలు సంవత్సరాంతము వరకు వృషభ రాశియందుండును.

శ్లో. మేషస్థితే దేవగురౌచ మేషచినాశనం సస్యమహార్ఘ వృష్టిః
భూపాలకానాం కలహాస్తథాపిభవంతిచాన్యేసుఖినోజనాంశ్చ.

శ్లో. వృషరాశిగతేజీవే పశుస్త్రీ శిశునాశనం
మధ్యవృష్టి స్సస్యనాశః నృపాణాం సమరంమహత్.

శుక్రచారము

చైత్ర శు ౭	పడమర అస్తమించును
చైత్ర బ ౩	తూర్పున ఉదయించును.

అశ్విని నక్షత్రమునందే ఉదయాస్తమయములు కలుగును.

మార్గశిర బ ౧౩	తూర్పున అస్తమించును
ఫాల్గుణ బ ౨	పడమర ఉదయించును.

మూలానక్షత్రమున అస్తమయము కలుగును.
ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రమున ఉదయించును.

శ్లో. ఉదయాస్తమయేకాలే భృగుజేశ్విని సంయుతే;
ప్రజానా మాయురారోగ్యం భవేత్సస్య సమృద్ధయః,
జ్యేష్ఠాదిపంచకర్ క్షేషు దుర్భిక్షం సర్వభూమిషు;
స్వాతీత్రియేభృగో శ్చాస్తే చోదయే ప్రతివర్షతి.
ధనిష్ఠా పంచకర్ క్షేషు భార్గవేచోదయాస్తగే;
నృపాణామాహవం ప్రాహుః సస్యవృద్ధిః ప్రజాయతే.

దీనికిఫలము: శ్లో. ఉదయాస్తమయే యాతి శుక్లపక్షే యదాభృగుః;
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం శోణితం పిబతే మహీ.
ఉదయాస్తమయే యాతి కృష్ణపక్షే యదా సితః;
గజాశ్వరాజ పుత్రాణాం వృద్ధిం స కురుతే న్వహమ్.

శనిచారఫలము

ఈ సంవత్సర ప్రారంభము నుండి జ్యేష్ఠబహుళ షష్ఠివరకు మూలానక్షత్రమున సంచరించును. అదిమొదలు భాద్రపద బ ౩౦ వరకు వక్రగతిచే జ్యేష్ఠానక్షత్రమునసంచరించును. అది మొదలు మాఘ శుక్ల అష్టమి వరకు మూలానక్షత్రమున సంచరించును. అది మొదలు సంవత్సరాంతము వరకు పూర్వాషాఢ నక్షత్రమున సంచరించును.

సంవత్సర ప్రారంభమునుండి జ్యేష్ఠ బహుళ షష్ఠివరకు ధనుస్సునందున్న అదిమొదలు భాద్రపద బ ౩౦ వరకు వక్రరుజుగతులచే వృశ్చిక రాశి యందున్న అదిమొదలు సంవత్సరాంతమువరకు ధనుస్సు యందున్న ఉండును.

శ్లో. మైత్రాఖ్య సంక్రందనపౌష్ణభేషు
చరన్ సదా సూర్యసుతః కరోతి;
ఈతే ర్భయం వ్యాధిభయం నరాణాం
కళింగబాహ్లీక జనాభివృద్ధిః.

శ్లో. కాశీ కోసల పాంచాల ఫలహృన్మూలగోర్కజః.

శ్లో. అళిస్థితే రోగభయం ప్రజానాం
భవే త్పశూనాం మృతి రర్కపుత్రే;
ఏణీ మృగానాంచ గణస్య నాశో
మహీపతీనా ముపజీవనం స్యాత్.

శ్లో. మందస్థితే ధన్విని వృష్టిహాని
స్స్యా ద్భూపతీనాం కలహం మహార్ఘం;
పాంచాలకాశీకురుకోసలాంశ్చ
నష్టాశ్చ కాశ్మీరకళింగవంగాః.
అప్యగోర్కిః కోసలాంగ
వంగమాగధపౌండ్రహృత్.

గురుశుక్రమౌఢ్య నిర్ణయము

ఈ సంవత్సర చైత్ర బహుళ పంచమీ మొదలు వైశాఖ బహుళ అష్టమీవరకు గురుమౌఢ్యము.

చైత్ర శుద్ధ సప్తమి మొదలు చైత్ర బహుళ తదియ వరకు శుక్రమౌఢ్యము.

మార్గశిర బ. త్రయోదశి మొదలు ఫాల్గుణ బ. విదియవరకు శుక్రమౌఢ్యము.

పుష్కరప్రవేశము

ఈ సంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ సప్తమీ బుధవారం నర్మదానదీ పుష్కర ప్రవేశము.

మకరసంక్రాంతి కాలము; ఫలము

ఈ సంవత్సరము పుష్య శుద్ధ ౧౪ సోమవారము ఆర్ద్రా నక్షత్రము ఐంద్రనామయోగము వణిజికరణమున సూర్యాస్తమయానంతరమున ఘ ౧౭-౩౪ విఘడియలకు సూర్యుడు మకరరాశి యందు ప్రవేశించును.

అస్యపురుషస్య ధ్యానం తు నామధేయః, విలూనా మరిష్టమ్, నందనోదకస్నానం, ఆరోగ్యం, కంబళవస్త్ర ధారణం, జటినాంనాశనం, హరిద్రాగంధధారణం, స్త్రీణా మరిష్టం, నీలోత్పల పుష్పం, నీలాశ్వనాశనం, విద్రుమాభరణం, స్త్రీణా మరిష్టం, త్రపు పాత్రే భక్షణం, త్రపునాశనం, రుధిరాహారం, పశు నాశనం, తాళఫలభక్షణం, గజనాశనం, మహిషవాహనం, మహిషనాశనం, తోమరాయుధధారణం, యుద్ధం, పర్ణచ్ఛత్రం, సుఖాసుఖం, తూలధారణం, వ్యాఘ్రారిష్టం, వాయవ్యదిగ్యానం, తద్దేశానా మరిష్టం, లోలచేష్టా, ప్రజాపీడా, నిరిష్టావస్థాసస్యవృద్ధిః.

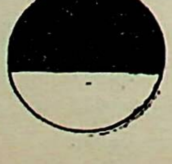
పక్షఫలమ్:

శ్లో. శుక్లపక్షే యదాపుష్యే మకరస్థే దివాకరే
ప్రజానాం వ్యాధిపీడాచ నృపాణాం సమరంభవేత్.

తిథిఫలమ్ - భయమ్ - వారఫలమ్ - సుభిక్షమ్ - నక్షత్రఫలమ్ శుభంభవతి - లగ్నఫలమ్ - యుద్ధం ముహూర్తఫలమ్ - రజకారిష్టం - కాలఫలమ్ - మ్లేచ్ఛనాశనమ్.

సూర్యగ్రహణము

ఈసంవత్సర చైత్ర బ ౩౦ గురువారము భరణీనక్షత్రమున, మేషరాశి యందు రాహుగ్రస్తసూర్యగ్రహణము, నైరృతిదిక్కున స్పర్శ, ఆగ్నేయదిక్కున మోక్షము, కృష్ణవర్ణము, సప్తాంశాధికగ్రాసము ఆగ్నేయ మండలము.

సూర్యోదయాది స్పర్శకాల ఘటికా విఘటికలు

	ఘ. వి.	ఘం. ని.
స్పర్శకాలము	౧౧-౩౦	౧౦ ౧౫
మధ్యకాలము	౧౪-౧౭	౧౧-౪౭
మోక్షకాలము	౧౭-౩౭	౧౨-౪౨
ఆద్యంతపుణ్యకాలము	౬-౭	౨-౨౭

ఆయనఫలము

సౌమ్యాయనే విప్రభూపాలాహంతి.

మాసఫలము

శ్లో. పుణ్యరూపోపజీవాంశ్చ హాస్యశిల్పిలేఖకాః
మోదంతే మందవృష్టిస్స్యాత్ గ్రహణే సతి చైత్రికే.

ఆగ్నేయమండలఫలము

శ్లో. ఆగ్నేయమండలేగ్రస్తే గ్రహణం చంద్రసూర్యయోః
ప్రజానాం జ్వరపీడాచ హానిర్మరణమేవచ.

వర్ణఫలము

శ్లో. చంద్రసూర్యోపరాగేషు కృష్ణవర్ణేన సంయుతా
శూద్రారిష్టం మహార్ఘంచ అతివృష్టినిరంతరం.

మేష వృషభకర్కాటక సింహ కన్యా తులా రాశులయందు జననమొందినవారు శాంతి చేసుకోవలెను. అశ్వని భరణి కృత్తిక నక్షత్రములయందు పుట్టినవారున్ను శాంతి చేసుకోవలెను.

ప్రకారాంతరమున - మేష - వృషభ - మిథున - కన్యా - ధను - మకరరాసులయందు జననమొందినవారు శాంతిచేసుకోవలెను.

ఈగ్రహణమునకు నిత్యభోజన వార్షిక శ్రాద్ధాదులు శుద్ధమోక్షానంతరం జరుపవలెను.

శ్లో. జన్మసప్తాష్టరిప్ఫాంక దశమస్థే నిశాచరే,
దుష్టారిష్టప్రదో రాహు ర్జన్మర్క్షే నిధనేఽపిచ;
యన్నక్షత్రగతో రాహు ర్గ్రసతే శశిభాస్కరౌ,
తజ్జాతానాం భవేత్పీడా యేనరా శ్శాంతివర్జితాః;
సూర్యస్య సంక్రమోవాపి గ్రహణం చంద్రసూర్యయోః ;
యస్య త్రిజన్మనక్షత్రే తస్య రోగోఽథవా మృతిః.

[త్రిజన్మనక్షత్రము: జన్మనక్షత్రము, దానికి పూర్వోత్తర నక్షత్రములు రెండును కలిసిన త్రిజన్మనక్షత్ర మనబడును. కొందరు జన్మనక్షత్రము, జన్మనక్షత్రమునుండి పదవ నక్షత్రము, పందొమ్మిదవ నక్షత్రము కలిసి త్రిజన్మనక్షత్రమందురు.]

శ్లో. "త్రిషడ్దశాయోపగతం నరాణాం
శుభప్రదంస్యా ద్గ్రహణం రవీంద్వోః;
ద్విసప్తనందేషుచ మధ్యమం స్యాత్
శేషే ష్వనిష్టం కథితం మునీంద్రైః.

[జన్మరాశియనగా జన్మకాలమున చంద్రుడున్న రాశిగాని జన్మలగ్నము కాదని ప్రాజ్ఞులు చెప్పుదురు.]

అమృతాంజనము పచ్చకర్పూర దొరకెడు అమృతము

కందాయములు

అ	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్రి	పున	పుష్య	ఆశ్రే	మ	పూఫ	ఉఫ
౪	౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩

హ	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే	మూ	పూషా	ఉషా
౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫	౦
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦

శ్రీ	ధని	శత	పూభా	ఉభా	రే
౩	౬	౧	౪	౭	౨
౦	౧	౨	౦	౧	౨
౩	౧	౪	౨	౦	౩

ఆదాయవ్యయములు

	ఆ.	వ్య.		ఆ.	వ్య.
మేషవృశ్చికములకు	౫	౧౪	సింహమునకు	౧౪	౧౧
వృషభతులలకు	౧౪	౫	ధనుర్మీనములకు	౮	౫
మిథునకన్యలకు	౨	౧౪	మకరకుంభములకు	౧౧	౧౪
కటకమునకు	౧౧	౨	సర్వరాసులమొత్తం	౬౫	౬౫

రాజపూజ్య రాజావమానములు

	పూ.	అ.		పూ.	అ.
మేషము	౩	౧	తుల	౭	౩
వృషభము	౬	౧	వృశ్చికము	౩	౩
మిథునము	౨	౪	ధనుస్సు	౬	౩
కటకము	౫	౪	మకరము	౨	౬
సింహము	౧	౭	కుంభము	౫	౬
కన్య	౪	౭	మీనము	౧	౨

సంవత్సరఫలములు

అశ్విని, పుష్యమి, స్వాతి, అభిజిత్తు,	ఈ నక్షత్రములకు,	రోగం
భరణి, ఆశ్రేష, విశాఖ, శ్రవణము	,,	ఆయువ్యము
కృత్తిక, మఖ, అనూరాధ, ధనిష్ఠ	,,	అర్థలాభము
రోహిణి, పూర్వఫల్గుని, జ్యేష్ఠ, శతభిషం	,,	ఘనస్తాపము
మృగశీర్ష, ఉత్తరఫల్గుని,మూల, పూర్వాభాద్ర	,,	రాజపూజ్యత
ఆర్ద్రి, హస్త, పూషా, ఉత్తరాభాద్ర	,,	యుద్ధము
పునర్వసు, చిత్త, ఉషా, రేవతి	,,	భూషణం.

వెలల హెచ్చుతగ్గులు

చాంద్రమానము ననుసరించి:

వైశాఖ, భాద్రపద, కార్తిక, పుష్య, ఫాల్గున మాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును.

చైత్ర, జ్యేష్ఠ, ఆషాఢ, శ్రావణ, ఆశ్వయుజ, మార్గశిర, మాఘ మాసములయందు సమముగా నుండును.

సౌరమానము ననుసరించి:

సింహ, వృశ్చిక, ధనుర్మకరమాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును. వృషభ, మిథున, కటక, కన్య, కుంభమాసములయందు వెలలు సమముగా నుండును.

మేష, తులా, మీన మాసములయందు వెలలు తక్కువగా నుండును.

వర్షయోగములు - తద్భంగములు

చైత్రమాసము:

చైత్ర శు ౧ మొదలు ఈ బ ౪ వరకు సూర్యుని అశ్వినీనక్షత్ర సంచార కాలమున గురు, రవి, బు, శ, అతివాత, దహననాడుల యందు సంచరించుట చేతను పురోంగారకదోషము చేతనున్ను వర్ష భంగము కలిగినను బుధ గురు శుక్ర సమాగమ వలన అచ్చటచ్చట తుపారవృష్టికలుగును.

ఈ బ ౩ తదియ మొదలు వైశాఖ శు ౧ పాడ్యమివరకు సూర్యునియొక్క భరణీ నక్షత్ర సంచారకాలము నందు గురు, బుధ, రవి, శుక్రులు అతివాత, వాత, దహననాడులయందు సంచరించుటచే వృష్టి భంగము గాదగినను బుధ, గురు, శుక్ర, సమాగమము, గుర్వస్థమయము, కుజచలనము, శుక్రోదయము మొదలగు సుయోగములవల్ల కొన్ని దేశ ముల యందు సువృష్టిన్ని, కొన్ని దేశముల యందు మధ్యవృష్టిన్ని కలుగును.

వైశాఖమాసము:

వైశాఖ శుక్ల ౧ పాడ్యమి లగాయతు ఈ బ ౧ పాడ్యమి వరకు సూర్యుని కృత్తికా నక్షత్ర సంచారకాలమందు, రవ్యాది గ్రహములు క్రూర నాడులయందు సంచరించుటచేత వృష్ట్యభావము, ఉష్ణ ప్రాబల్యము, పశ్చిమ వాయుప్రాబల్యము, పశ్చిమ వాయు ప్రారంభము కలిగినను కుజుడు మాత్రము జలనాడియందు సంచరించు టచే అప్పుడప్పుడు తుపారవృష్టి కలుగును.

ఈ బ ౧ మొదలు జ్యేష్ఠ శు ౧ వరకు రోహిణి యందు సూర్యుడు ఉన్నకాలమునందు రవ్యాది గ్రహములు క్రూర నాడుల యందు సంచరించుటచే యెండలు మెండుగా నుండి విశేషముగా పశ్చిమ వాయువు వీచును.

జ్యేష్ఠమాసము:

ఈ శు ౧ మొదలు ఈ శు ౧౪ వరకు సూర్యుడు మృగశిరా నక్షత్ర సంచారకాలమందు రవ్యాది గ్రహములు అతివాత, వాత, దహన నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్ను రవి బుధ సమాయోగము చేతనున్ను, పురోంగారక దోషముచేతనున్ను కుజుడు మాత్రం అమృత నాడి యందు సంచరించుటచే జలచంద్రకాల మందు దేశభేదముచే వర్షించును.

ఈ శు ౧౪ లు మొదలు ఈ బ ౧౪ వరకు సూర్యుడు ఆర్ద్రా నక్షత్ర సంచార కాలమందు రవ్యాదిగ్రహములు దుష్టనాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్ను పురోంగారక దోషముచేతనున్ను వృష్టి భంగము కలిగినను అంగారక చలనము కలుగుటచే దేశభేదముచే స్వల్ప వృష్టి కలుగును.

ఆషాఢమాసము:

జ్యేష్ఠ బ ౧౩ మొదలు ఆషాఢ శు ౧౩ వరకు పునర్వసు నక్షత్రమునందు సూర్యుడు సంచరించు కాలమునందు గురు శుక్రులు కొంతకాలము అతివాత, వాత నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్ను సింహాంగారక దోషముచేతను విశేషముగ పశ్చిమ వాయువు వీచుచున్నను గురు శుక్ర సంయోగముచే ఖండవృష్టి కలుగును. ఈ శు ౧౩ మొదలు ఈ బ ౧౨ వరకు సూర్యుని పుష్యమీ నక్షత్ర సంచార కాలమునందు గురుశుక్రులు అతివాత దహననాడులయందున్ను బుధకుజులు జలామృత నాడుల యందున్ను సంచరించుటచేత మధ్య వృష్టి కలుగును.

శ్రావణమాసము:

ఆషాఢ బ ౧౩ మొదలు శ్రావణ శు ౧౧ వరకు సూర్యుని ఆశ్లేషానక్షత్ర సంచారకాలమందు కుజ బుధ శుక్రులు జలామృత నాడులయందు సంచరించుట చేతనున్ను అంగారక చలనయోగము చేతనున్ను సువృష్టి దేశభేదముగా గలుగును. శ్రావణ శు ౧౧ మొదలు ఈ బ ౧౧ వరకు సూర్యునియొక్క మఘానక్షత్రసంచార కాలమునందు గురుడు వాతనాడియందు ఉన్నను కుజ బుధ శుక్రులు జలామృత నాడులయందు సంచరించుటచే కొంచెము గాలితో కూడిన సంపూర్ణ వృష్టి కలుగును.

భాద్రపదమాసము

శ్రావణ బ ౧౧ మొదలు భాద్రపద శు ౧౦ వరకు సూర్యునియొక్క పూర్వఫల్గునీ నక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజ బుధులు సౌమ్యదహన నాడులయందున్ను శుక్రుడు మాత్రం అమృత నాడియందున్ను సంచరించుట చేతనున్ను తదితర గ్రహములు దుష్ట నాడులయందు సంచరించి నప్పటికిని మధ్యవృష్టి కలుగును.

ఈ శు ౧౦ మొదలు ఈ బ ౯ వరకు సూర్యుని యొక్క ఉత్తరఫల్గునీ నక్షత్ర సంచారకాలము నందు కుజుడు దహననాడియందున్ను, బుధుడు సౌమ్యదహననాడులయందున్ను సంచరించినప్పటికిన్ని తదితర గ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంచరించినను శుక్రుడు అమృత జలనాడియందు సంచరించుటచే సస్యానుకూలముగా వర్షము కురియును.

ఆశ్వయుజమాసము

భాద్రపద బ ౯ మొదలు ఆశ్వయుజ శు ౭ పర్యంతము సూర్యునియొక్క హస్తానక్షత్ర సంచారకాలమునందు కుజుడు దహన వాతనాడుల యందున్ను, బుధుడు సౌమ్యనాడియందున్ను శని గురులు వాతాతి వాతనాడులయందు సంచరించుటచే వాయు సహిత ఖండవృష్టి కలుగును.

ఆశ్వయుజశు ౭ మొదలు ఈ బ ౫ వరకు సూర్యుని యొక్క చిత్తానక్షత్ర సంచార కాలము నందు కుజుడు వాతనాడి యందున్ను బుధుడు సౌమ్యనాడి యందున్ను శుక్రుడు జల రసనాడుల యందున్ను గురుశనులు వాతాతివాతనాడులయందు సంచరించుటచేతను బుధ శుక్ర సమాగముచేతను వాయుసహిత వృష్టి కలుగును.

కార్తికమాసము

ఆశ్వయుజ బ ౫ మొదలు కార్తీక శు ౫ వరకు సూర్యుని యొక్క స్వాతీనక్షత్ర సంచారకాలము నందు కుజ, గురు, బుధులు వాతాతి వాతనాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్ను, శుక్రుడు సౌమ్యదహననాడుల యందు సంచరించుట చేతనున్ను స్వల్ప వృష్టి కలుగును.

కార్తీక శు ౫ మొదలు ఈ బ ౩ వరకు సూర్యుడు విశాఖానక్షత్ర సంచారకాలమునందు గ్రహములు అన్నియు దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచే వృష్ట్యభావము కలిగినను అంగారకచలనము బుధ శుక్ర సమాగము మొదలగు సుయోగములచే దక్షిణదేశము నందు ప్రబల వృష్టిన్ని ఉత్తర దేశమునందు స్వల్ప వృష్టిన్ని కలుగును.

కార్తీక బ ౩ మొదలు మార్గశిర శు ౧ వరకు సూర్యుని యొక్క అనూరాధా నక్షత్ర సంచార కాలమునందు సర్వగ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచే దేశభేదముచే వృష్టి కలుగును.

దేశారిష్టయోగములు

చైత్ర శుద్ధ ౧ పాడ్యమి మొదలు వైశాఖ శు ౭ సప్తమీ వరకు గురురాహు సంయోగ రూపదోషము వత్సరాదిమొదలు మార్గశిర శు ౧౨ ల వరకు బుధునికి ముందు కుజుడు నడచుట. వత్సరాది మొదలు పుష్య శు ౭ వరకు గురు శుక్రులకు ముందు కుజుడు నడచుట. భాద్రపద శు ౬ ప్రభృతి కార్తీక శు ౬ వరకు కుజ కేతువులు కలసియుండుట కుజరాహు సమసప్తకములు కలిగివున్నవి.

శ్లో॥ గురుణాసౌరిణావాపి రాహుర్యుక్తో ధవాశని
యోగశ్చండాల సంజ్ఞోయం రాజారాష్ట్ర వినాశనం.

శ్లో॥ గురురాహుసమాయుక్తా నరా యాంతి దిగంతరం
అస్థిమాలాకులాధాత్రీ రక్తంపిబతి మేదినీ.

శ్లో॥ బుధస్య పురతోభౌమే భవే త్సస్యవినాశనం
గురు శుక్రార్క పుత్రాణాం యుద్ధవృష్టిగదాః క్రమాత్.

శ్లో॥ కుజకేతు సమాయోగే చోరరోగాగ్నిజం భయం
సర్వదేశేషు జంతూనాం కలహంవ్యాధితోభయం.
అంగవంగ కళింగేషు కుజరాహోశ్చ సప్తమే
భూపాహవః సస్య హానిః క్షితౌ భీతిః నృణాంసదా.

పంచాంగశ్రవణఫలము

యశ్శృణోతి మధు శుక్లపక్షకే వర్షనాథ సచివాదికం ఫలమ్;
ప్రాప్నుయా ద్దురితము క్తనిగ్రహః ఆయురర్థమతులం యశస్సుఖమ్.
కన్యావనీ కాంచన దిగ్గజానాం గవాం సహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః;
దత్వా ఫలం యల్లభతే మనుష్య స్తత్తత్ఫలాన్యబ్దఫలాని శృణ్వన్.
రాజా మంత్రీ సస్యనాథో రసానా
మీశస్సార్ఘం స్వామినో నీరసానామ్;
అర్ఘాధీశః కింవ మేఘాధినాథో
నమ్యు శ్శ్రేణియ శృణ్వతాం తత్ఫలాని.

రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవ తిరునక్షత్రములు

చిత్రి	అశ్విని	మేషమాసము	వడుగనంబి	తిరునక్షత్రము
	కృత్తిక	,,	ఉయ్యక్కొండార్	,,
	ఆర్ద్ర	,,	యెంబెరుమానార్	,,
	పునర్వసు	,,	మొదలియాండాన్	,,
	,,	,,	చక్రవర్తితిరుమఖనార్	,,
	చిత్త	,,	మధురకవుల	,,
	హస్త	,,	తేవప్పెరుమాళ్	,,
వైయ్యాశి	స్వాతి	వృషభమాసము	అళగసింగర్	,,
	,,	,,	పెరియతిరుమలనంబి	,,
	విశాఖ	,,	నమ్మాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	పెరియభట్టర్	,,
ఆని	స్వాతి	మిథునమాసము	పెరియాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	నాథమునుల	,,
ఆడి	పూర్వఫల్గుని	కటకమాసము	శ్రీ ఆండాళ్	,,
	,,	,,	యదుగిరినాచ్చియార్	,,
	ఉత్తరాషా	,,	ఆళవందారు	,,
	,,	,,	పుండరీకాక్షు	,,
ఆవణి	రోహిణి	సింహమాసము	శ్రీ కణ్ణన్	,,
పెరటాశి	విశాఖ	కన్యామాసము	తిరుమలనంబి	,,
	శ్రవణము	,,	వేదాంత దేశికుల	,,
	,,	,,	తిరువేంగడముడయాన్	,,
అల్పిశి	కృత్తిక	తులామాసము	కూరకులోత్తమదాసన్	,,
	మూల	,,	మనవాళమహామునుల	,,
	పూర్వాషా	,,	సేనముదలియాళ్వార్	,,
	శ్రవణం	,,	పొయిఘయాళ్వార్	,,
	,,	,,	పిళ్ళైలోకాచార్యర్	,,
	ధనిష్ఠ	,,	పూథత్తాళ్వార్	,,
	శతభిషము	,,	పేయాళ్వార్	,,
కార్తికి	కృత్తిక	వృశ్చికమాసము	తిరుమంగైయాళ్వార్	,,
	,,	,,	నంబిళ్లగారి	,,
	రోహిణి	,,	తిరుప్పాణియాళ్వార్	,,
మార్గళి	జ్యేష్ఠ	ధనుర్మాసము	తొండరడిప్పొడియాళ్వార్	
	,,	,,	పెరియనంబి	,,
తై	పునర్వసు	మకరమాసము	యంబార్	,,
	మఖ	,,	తిరుమడిశయాళ్వార్	,,
	హస్త	,,	కూరత్తాళ్వార్	,,
మాశి	మృగశిర	కుంభమాసము	తిరుకచ్చినంబి	,,
	పునర్వసు	,,	కులశేఖరాళ్వార్	,,
	రోహిణి	,,	నంబెరుమాళ్	,,
పంగుని	పుష్యమి	మీనమాసము	యతిరాజసంపత్కుమారర్	
	ఉత్తర	,,	శ్రీరంగనాచ్చియార్	,,
	రేవతి	మేషమాసము	పెరియ పెరుమాళ్	,,

వైశాఖ శు ౫ వైఖానసానాం శ్రీనివాసముఖివేదాంత తిరునక్షత్రం.
మాఘ శు ౧౨ వైఖానసానాం శ్రీరామజన్మోత్సవం.
శ్రావణ శు ౧౫ మంగళవారం వైఖానసానాం విఖనసాచార్య తిరునక్షత్రం.
ఆషాఢ శు౧౪ శనివారం వైఖానసానాం చూట్టికుడుతనాచ్చారు తిరునక్షత్రం.

శ్రీమాధ్వ పుణ్యదినములు

చైత్ర శు. ౨ వేదవ్యాసతీర్థుల పుణ్యదినము
శు. ౬ కవీంద్రతీర్థుల ,,
౧౩ సత్యవ్రతతీర్థుల ,,
బ. ౩ వాగీశతీర్థుల ,,
బ. ౧౩ సత్యవిజయతీర్థుల ,,
వైశాఖ శు ౩ విద్యాధిరాజతీర్థుల ,,
జ్యేష్ఠ శు. ౩ సత్యసంధతీర్థుల ,,
బ. ౨ సత్యపూర్ణతీర్థుల ,,
బ. ౩ రఘువర్యతీర్థుల ,,
ఆషాఢ శు. ౯ సత్యాధిరాజతీర్థుల ,,
బ. ౫ శ్రీజయతీర్థుల ,,
శ్రావణ శు. ౧ రాఘవేంద్రతీర్థుల ,,
శు. ౮ సత్యవరతీర్థుల ,,
భాద్రపదశు.౧౦సత్యేష్టకామతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ మాధవతీర్థుల ,,
ఆశ్వయుజశు.౮సత్యపరాయణతీర్థుల,,
కార్తిక శు. ౧౦ సత్యవరతీర్థుల ,,
శు. ౧౧ వేదనిధితీర్థుల ,,
బ ౮ విద్యానిధితీర్థుల ,,
బ. ౧౪ పద్మనాభతీర్థుల ,,
మార్గశిర శు. ౧౧ సత్యనిధితీర్థుల ,,
శు. ౧౨ రఘునాథతీర్థుల ,,
పుష్య శు. ౧౨ రఘూత్తమతీర్థుల ,,
బ. ౬ సత్యకామతీర్థుల ,,
బ. ౮ నరహరితీర్థుల ,,
బ. ౧౪ విద్యాధీశతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ పురందరదాసతీర్థుల ,,
మాఘశు.౯ (మధ్వనవమి)ఆనందతీర్థ ,,
ఫాల్గుణ శు. ౨ సత్యబోధతీర్థుల ,,
శు. ౪ వ్యాసరాజస్వాముల ,,
శు. ౬సత్యవ్రతతీర్థుల ,,

ప్రసూతిశాంతి నక్షత్రములు

ఉత్తర (పా. ౧)	ఆశ్లేష (పా. ౪)
పుష్యమి (పా. ౨, ౩)	మఖ (పా. ౧)
పూర్వాషాఢ (పా.౩)	రేవతి (పా. ౪)
చిత్త (పా. ౧, ౨)	అశ్విని (పా. ౧)

జ్యేష్ఠ, మూల ఈ నక్షత్రములయందును, తండ్రి యొక్క జన్మనక్షత్రములయందును శిశువులు పుట్టినచో శాంతిచేయవలెను.

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథి వార నక్షత్రములను తెలియజేయు చక్రము

ముహూర్తముల పేరు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
శంకుస్థాపనము	౩-౫-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉఫ-పుష్య-శ్రే-పున-ధ-శ-అశ్వి-స్వా	వృ-కర్క-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధి
గృహప్రవేశము	౨-౩-౬-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-స్వాతి-అనూ-శ్రే-ధ-శత	వృష-సింహ-వృశ్చి కుం-మీ-క-ధ-మి-	అష్టమ, ద్వాదశశుద్ధి
నిషేకము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్రే-శత-ఉభా	వృ-మి-కర్కా-సిం తు-ధను-కుం-మీన	లగ్నశుద్ధి
గర్భాధానము	౨-౩-౬-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	రో-ఉఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉషా-శ్రేవ శత-ఉభా-ధని-మృగ	వృ-మి-క-సిం-తు-ధను-కుంభ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పర్వవర్జము
పుంసవనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృగ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్రేవ-ధ-శత-ఉభా-రే	మే-ధ-మి-మీ	నవమశుద్ధి-మూడవ మాసము
సీమంతము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అను-మూ-ఉషా-శ్రే-ధ-శ-ఉభా-రే	మే-ధ-మీ	౪-౬-౮-మాసములు-నవమ శుద్ధి
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉభా-ఉషా-స్వా-పున-శ్రే-ధని-శత-అశ్వి-హస్త-పుష్య-అనూ	వృష-తు-మి-క-ధ-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-స్వా-పున-శ్రే-ధ-శ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-కన్యా-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	శ్వి-రో-మృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-పున-హ-చి-స్వాతి-వి-అనూ	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫ మాసములు శుభము-అష్టమ శుద్ధి
అన్నప్రాశనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్రే-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధను-మీ	పురుషులకు-౬-౮-౧౦ మాసములు, స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభము. దశమశుద్ధి, లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పుష్య-హ-చి-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శ-రే-ఆర్ద్ర-ఉఫ-ఉషా-ఉభా	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మ	౬-౮ మాసములయందు శుభము-అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వా-శ్రే-ధ-శ-రేవతి	వృ-మి-కర్కా-క తు-ధ-మీ	ఉత్తరాయణం-పూర్వాహ్ణము
అక్షరస్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-హ-చిత్త-అనూ-శ్రే-ధ-రేవతి	మే-కర్కా-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-వ సం అష్టమశుద్ధి, సూర్యుడు చరస్థిరరాసులయం దుండగా
విద్యారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-ఆర్ద్ర-పున-పుష్య-ఆశ్రే-పూఫ-పూషా-పూభా-హ-చి-స్వా-అనూ మూల	మే-కర్కా-తు-మ	అనధ్యయనములను విడిచిపెట్టవలెను. శస్త్రవిద్యాభ్యాసమునకు-ఆది-మంగళ వారములు-శుభము
ఉపనయనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-శ్రేవ-ధ-శత	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుండ నుండు లగ్నము	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పూర్వాహ్ణము

ముహూర్తములు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
వివాహము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-మ-స్వా-హ-అనూ-శ్రే-రే-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-మూల	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీన-మే	సప్తమశుద్ధి
కంకణధారణము	౨-౩-౫-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హస్త-చి-స్వా-అనూ-శ్రే-రే	వృ-మీ-కర్కా-క-తుల-మ-కుంభ	పూర్వాహ్ణమందు శుభము
నవవస్త్రధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చిత్త-స్వా-అనూ-శ్రే-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ-మ-కుం	తృతీయశుద్ధి
ప్రయాణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	మృ-అశ్వి-పుష్య-పున-హ-అనూ-శ్రే మూల-ధ-రే	మే-వృ-కర్కా-తు-ధను-మీనం-మకరం	పంచమశుద్ధి-వారశూల-తిథిశూల-నక్షత్రశూలలుకల దిక్కులు వదలిపెట్టవలెను
కూపారంభము	౨-౩-౫-౬-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-అనూ-శ్రే-శత-ధ-రే	కర్కా-వృ-మీ-మ-	తూర్పు-ఈశాన్య-ఉత్తర దిక్కులయందు ఉత్తమము
బీజావాపమునకు	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పున-పుష్యమి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-మూల-ధ-రే	వృ-మి-కర్కా-కన్య తుల-ధను-మీనం	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి మహాదోషములు వదలిపెట్టవలెను. పంచకరహితముగ నుండవలెను. చంద్రతారాబలము లుండవలెను. పాపగ్రహములు అనగా రవి, చంద్ర, కుజ, రాహు, కేతు, క్షీణచంద్ర, పాపయుత బుధులు లగ్నమునకు ౩-౬-౧౧ స్థానములయందును, శుభగ్రహము లగు గురు, శుక్ర, పూర్ణచంద్రులు, పాపయుతుడు కాని బుధుడు, లగ్నమునకు ౧-౨-౪-౫-౭-౯-౧౦-౧౧ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపియైనను, శుభుడైనను లగ్నమునం దుండకూడదు.

పంచకమును దెలిసికొను పద్ధతి

శుక్లప్రతిపత్తు మొదలు తిథి సంఖ్యయును, ఆదివారము మొదలు వారసంఖ్యయును, అశ్విన్యాదిగా నక్షత్రసంఖ్యయును, మేషాదిగాలగ్నసంఖ్యయునుగలిపి, తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము పంచకమనబడును. అందు ౧ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము, ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము, ౪ మిగిలెనేని రాజపంచకము, ౬ మిగిలెనేని చోరపంచకము, ౮ మిగిలెనేని రోగపంచకము. శేష సంఖ్యలు నిష్పంచకములు (శుభమయినవి). మతాంతరము : తిథిసంఖ్య శుక్లపక్షములో శుక్లప్రతిపత్తునుండియు, కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తునుండియు గణించుట గలదు. మార్తాండగ్రంథరీత్యా గతతిథులను లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ముందుచెప్పిన ప్రకారముగా చూచుకొనుట కూడ గలదు. ధ్రువకము కలుపుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.

అమృతయోగములు

ఆ॥ రో-ఉత్తర-ఉషా-ఉభా-హస్త-రేవతి-శ్రవ-మూల
సో॥ మృగ-స్వాతి-రేవతి-పున-శ్రవ
మం॥ రోహి-మూల-అశ్వి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
బు॥ పూషా-పూఫ-పూభా-కృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
గు॥ అశ్వి-పుష్య-స్వా-మ
శు॥ మూ-హ-రే-అశ్వి-అనూ-స్వా-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
శ॥ మ-స్వా-కృ-రో-శత

మరణయోగములు

ఆ॥ అనూ-జ్యే-మ-విశా-ధని
సో॥ విశా-కృ-మ-పూభా-ఉషా
మం॥ శత-ఆర్ద్రి-విశా-పూభా
బు॥ ధని-మూల-రే-అశ్వి-హ
గు॥ మ-రో-శత-ఆర్ద్రి-విశా-పూఫ
శు॥ పుష్య-రో-జ్యే-శ-అశ్వి-మ
శ॥ ఉఫ-హ-చి. ఉషా-పూభా-ఉభా-రే

రాహుకాల గుళికకాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము మొదలు	రాహుకాలము వరకు	గుళికకాలము మొదలు	గుళికకాలము వరకు
ఆదివారము	$4\frac{1}{2}$	6	3	$4\frac{1}{2}$
సోమవారము	$7\frac{1}{2}$	9	$1\frac{1}{2}$	3
మంగళవారము	3	$4\frac{1}{2}$	12	$1\frac{1}{2}$
బుధవారము	12	$1\frac{1}{2}$	$10\frac{1}{2}$	12
గురువారము	$1\frac{1}{2}$	3	9	$10\frac{1}{2}$
శుక్రవారము	$10\frac{1}{2}$	12	$7\frac{1}{2}$	9
శనివారము	9	$10\frac{1}{2}$	6	$7\frac{1}{2}$

సూర్యునియొక్క ఉదయాస్తమయకాలములు

నెల	తేది	ఉదయం ఘం	ని	అస్తం ఘం	ని	నెల	తేది	ఉదయం ఘం	ని	అస్తం ఘం	ని
౧౯౨౯ ఏప్రిల్	౧	౬	౪	౬	౧౪	అక్టోబరు	౧	౫	౫౯	౫	౫౨
	౧౦	౫	౫౮	౬	౧౫		౧౦	౬	౦	౫	౪౪
	౨౦	౫	౫౧	౬	౧౭		౨౦	౬	౨	౫	౩౮
	౩౦	౫	౪౪	౬	౨౦		౩౦	౬	౫	౫	౩౩
మే	౧	౫	౪౪	౬	౨౦	నవంబరు	౧	౬	౬	౫	౩౧
	౧౦	౫	౪౨	౬	౨౨		౧౦	౬	౧౦	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౮	౬	౨౬		౨౦	౬	౧౫	౫	౨౮
	౩౦	౫	౩౬	౬	౨౬		౩౦	౬	౨౧	౫	౨౮
జూన్	౧	౫	౩౬	౬	౩౦	డిసెంబరు	౧	౬	౨౨	౫	౨౮
	౧౦	౫	౩౬	౬	౩౨		౧౦	౬	౨౭	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౮	౬	౩౫		౨౦	౬	౩౨	౫	౩౫
	౩౦	౫	౩౯	౬	౩౭		౩౦	౬	౩౫	౫	౩౬
జూలై	౧	౫	౪౦	౬	౩౭	౧౯౩౦ జనవరి	౧	౬	౩౧	౫	౪౬
	౧౦	౫	౪౨	౬	౩౭		౧౦	౬	౩౫	౫	౫౫
	౨౦	౫	౪౬	౬	౩౬		౨౦	౬	౩౭	౬	౦
	౩౦	౫	౪౮	౬	౩౨		౩౦	౬	౩౮	౬	౫
ఆగస్టు	౧	౫	౪౯	౬	౩౧	ఫిబ్రవరి	౧	౬	౩౮	౬	౫
	౧౦	౫	౫౧	౬	౨౭		౧౦	౬	౩౫	౬	౧౧
	౨౦	౫	౫౭	౬	౨౨		౨౦	౬	౩౩	౬	౧౪
	౩౦	౫	౫౫	౬	౧౪		౨౮	౬	౨౬	౬	౧౬
సెప్టెంబరు	౧	౫	౫౬	౬	౧౪	మార్చి	౧	౬	౨౬	౬	౮
	౧౦	౫	౫౬	౬	౮		౧౦	౬	౧౬	౬	౧౦
	౨౧	౫	౫౭	౫	౫౬		౨౦	౬	౧౨	౬	౧౨
	౩౦	౫	౫౮	౫	౫౨		౩౦	౬	౫	౬	౧౪

ఆనందాదియోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	యోగములు	ఫలము
అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః	ద్రవ్యలాభము
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః	విఘ్నము
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రాక్షః	హాని
రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	ప్రజాపతిః	కార్యసిద్ధి
మృ	ఆ	హ	అ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః	ధనవ్యయము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షః	విఘ్నము
పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజః	రాజ్యలాభము
పు	ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సః	లక్ష్మీలాభము
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	వజ్రః	కలహము
మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	ముద్గరః	మరణము
పూ.	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఛత్రం	రాజ్యలాభము
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం	కార్యసిద్ధి
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః	శ్రీలాభము
చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మం	కార్యహాని
స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం	భోజనలాభము
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతః	ద్రవ్యనాశము
అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	మృత్యుః	హాని
జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	కారణం	కార్యహాని
మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధిః	కార్యసిద్ధి
పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం	శుభకార్యసిద్ధి
ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతం	స్త్రీసంతోషము
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం	భోజనహాని
శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా	అశుభము
ధ	రే	రో	పు	ఉభా	విశా	పూ	మతంగః	స్వర్ణలాభము
శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసః	క్లేశము
పూభా	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరః	దుర్వార్తాశ్రవణము
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరః	కార్యసిద్ధి
రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	ధ	వర్ధమానః	అతిశయలాభము

గౌరీపంచాంగము కాలము ౧-కి ఘడియలు ౩ఘ. ఘంట ౧, నిమిషములు ౩౦.

పగటిముహూర్తములు

కాలములు / వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం

రాత్రిముహూర్తములు

కాలములు / వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయందుండునపుడిచ్చెడి గోచారఫలములను తెలియజేయు చక్రము

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవిః	స్థానచలనం	భయం	సంపత్తు	మానభంగం	భయం	శత్రుక్షయం	దేహపీడ	రోగం	భయం	లాభం	ఆరోగ్యం	వ్యయం
చంద్రః	సౌజన్యం	వ్యయం	లాభః	రోగం	కార్యనాశం	ధనం	లాభః	వ్యయం	వ్యాకులం	లాభం	సుఖం	దుఃఖం
కుజః	భేదం	వ్యయం	లాభం	శత్రుపీడ	రిపుభయం	ధనలాభం	కలహం	భయం	వ్యయం	చలనం	లాభం	రోగం
బుధః	బంధం	లాభం	వ్యయం	శత్రుభయం	దరిద్రం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయం
గురుః	గమనం	ధనలాభః	ఆపత్తు	నాశనం	సంపత్	క్లేశం	ఆరోగ్యం	హాని	ధనాగమనం	హాని	సంతోషం	పీడా
శుక్రః	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభం	మానహాని	క్లేశం	భయం	ధనలాభం	హాని	సౌఖ్యం	లాభం
శనిః	అఫలం	హాని	సంపత్తు	కుక్షిరోగం	బుభుక్షు	లక్ష్మి	రాజదండం	దుఃఖం	రోగం	జాడ్యం	లాభం	క్లేశం
రాహుః	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మానహాని	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	మృత్యువు	సంతాపం	కలహం	లాభం	హాని
కేతుః	భయం	విరోధం	సుఖం	మానహాని	ధనక్షయం	సుఖం	భీతి	హాని	కలహం	విరోధం	ధనాగమః	హాని

ప్రయాణమునకు

తిథిశూల, వారశూల, నక్షత్రశూల, లగ్నశూలలు

దిక్కులు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు
తూర్పు	౧, ౯	శని, సోమ	జ్యేష్ఠ, ధనిష్ఠ	తుల, కుంభము
ఆగ్నేయము	౩, ౧౧	శని, గురు		మకరము
దక్షిణము	౫, ౧౩	గురు	శ్రవణము, అశ్విని	మీనము, వృశ్చికము
నైరృతి	౪, ౧౨	సోమ, శుక్ర		కర్కాటకము
పడుమర	౬, ౧౪	ఆది, శుక్ర	రోహిణి, పుష్య	ధనుస్సు, సింహము
వాయవ్యము	౭, ౧౫	మం, ఆది		మేషము
ఉత్తరము	౨, ౧౦	బుధ, మంగ	పూర్వఫల్గుహస్త	వృషభము, కన్య
ఈశాన్యము	౮, ౩౦	బుధ		మిథునము

దశావధానములయొక్క పేర్లు

౧ దృష్టి, ౨ దృక్పూజ, ౩ త్వగ్వ్యాప్తి, ౪ స్తుతి, ౫ మనోవ్యాప్తి, ౬ సామరాగమనోఽర్చన, ౭ గణప్రణామము, ౮ గణస్తుతి, ౯ గణలీలానందనిమగ్నత, ౧౦ లింగనిమగ్నత.

షడక్షరీ మంత్రజపమునకు వృత్తులు

శ్లో. అర్థరూపా పరావిద్యా పశ్యంతీ వర్ణరూపిణీ;
మధ్యమా పదరూపాస్యా ద్వైఖరీ వాక్యరూపిణీ.

విశేషార్థప్రకాశిక.

తా. మంత్రార్థమును తెలిసి జపించుట పరావృత్తియనబడును. షడక్షరీయంత్రమునందు వర్ణములు చూచుచు జపించుట పశ్యంతీవృత్తి యనబడును. పదములను అనగా మంత్రమునందు గల మూడుపదములను గుర్తెరిగి జపించుట మధ్యమావృత్తియనబడును. మంత్రమునంతయు నొకేవాక్యముగా చూచుచు జపించుట వైఖరీవృత్తి యనబడును.

స్త్రీ ప్రథమరజస్వల అయిన తిథులు-నక్షత్రములు వాని గుణదోషములు

తిథులు: పాడ్యమియందు మహాపాపినియును, విదియయందు పుత్రవతియును, తదియయందు సౌఖ్యవతియును, చౌతియందు వృష లియును, పంచమియందు శుభప్రదురాలును, షష్ఠియందు వికృత సంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు వికృతసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టవతియును, దశమి యందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచిర్భూతురాలును, ద్వాదశియందు పరులను దూషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందుకోపినియును, పూర్ణిమామావాస్యలందు దుష్టచారిణియును అగును.

నక్షత్రములు: భరణి, ఆశ్రేష, పుబ్బ, పూషా, పూభా యీనక్షత్రముల 1-వ పాదము భర్తృనాశమును, 2-వ పాదము పుత్రనాశనమును, 3-వ పాదము ధననాశనమును, 4-వ పాద మశుభ మును గలిగించును. మరియు కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పున, మఖ, జ్యేష్ఠ యీనక్షత్రములయొక్క 1-వ పాదము మంగళమును గలిగించును. రెండవపాదమునకైన 25 గురకు భోజనము పెట్టవలెను. 3,4 పాదముల ను, ఆది, మంగళ, శనివారములయందును, దుష్టకాలములయందును, దుష్టతిథులయందును, దుష్టయోగములయందును, రజస్వల అయిన యెడల యథావిధి శాంతి చేయవలెను.

ద్విపాది త్రిపాది నక్షత్రములు దుష్టతిథ్యాదులయందు మరణము-దోషము-శాంతి

రో, కృత్తిక, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉషా, భరణి యీ నక్షత్రములయందు, మృతిపొందినతావును, 3 మాసముల వరకును, ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శత, యీ నక్షత్రములందు మృతి బొందిన తావును 6 మాసములవరకును పాడువేయవలెను. ౧-౬-౧౧-౧౩-౧౪-౨-౭-౧౨ ఈ ౮ తిథులయందును, శుక్ర, శని, ఆది, మంగళవారములయందును, మృతినొందినయెడల శాంతిచేయవలెను.

క్షౌరయోగ్యములగు తిథి వార నక్షత్రములు

పూషా, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, మృగ, ధని, అశ్వి, చిత్త, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం ఈనక్షత్రములు, సోమ, బుధ, గురు వారములు, విదియ, తదియ, పంచమి, సప్తమి, ఈతిథులు క్షౌరము నకు ప్రశస్తములు.

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తిక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, వైశాఖమాసముల యందు ఆకాశముననున, మాఘ, భాద్రపద, చైత్ర, ఆశ్వయుజమాస ములలో పాతాళముననున, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మార్గశీర్ష, పుష్యమాసము లలో భూమియందును ఉండును. రజోదర్శనము ప్రసూతి మొదలగు నవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియందుండెనేని దోష మధికమగుటచే విశేషశాంతిచేయవలెను. మిగతకాలములో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆ సో మం బుధ గురు శుక్ర శని

ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ ఘ

౨౭-౨౮, ౧౭-౧౮, ౭-౮, ౧౫-౧౬, ౧౧-౧౨, ౭-౮, ౧-౨

౨౩-౨౪, ౪౩-౪౪ ౨౩-౨౪, ౧౭-౧౮, ౩-౪

బల్లిపాటునకు ఫలములు

శిరస్సు-కలహము, ముఖము-బంధుదర్శనము, కనుబొమ్మలనడుమ-రాజానుగ్రహము, పైపెదవి-ధనవ్యయము, క్రిందిపెదవి-ధనలాభము, ముక్కు-చివర-రోగము, కుడిచెవి-దీర్ఘాయువు, ఎడమచెవి-వర్తక లాభము, నేత్రము-ఖైదు, గడ్డము-రాజదండనము, నోరు-భయము, కంఠము-శత్రుహాని, కుడిభుజము-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము-స్త్రీసన గమము, కుడిముంజేయి-కీర్తి, ఎడమ ముంజేయి-రోగము, స్తనయుగ్మము-దోషము, ఉదరము-ధాన్యలాభము, రొమ్ము నాభి-ధనలాభ ము, ప్రక్కలు-సుఖము, పాదము-ప్రయాణము, వీపు-శుభము, గోళ్లు-ధనవ్యయము, లింగము-దారిద్ర్యము, జుట్టుకొన-మృత్యువు. ఈప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫల మిట్లే యని తెలియునది.

ప్రసూతివిషయిక తిథ్యాదిగండములు

అమావాస్యా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, పంచమీ షష్ఠులయొక్క సంధియందును, దశమీ ఏకాదశులయొక్క సంధియం దును, పూర్ణిమా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, రెండుగడియల కాలము తిథిగండ మనబడును. కటకసింహములయొక్క సంధికాలమం దును, వృశ్చికధనుస్సులయొక్క సంధికాలమందును, మీనమేషముల యొక్క సంధికాలమందును,అరగడియకాలము లగ్నగండ మనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును, ఆశ్రేషా మఖలయొక్క సంధికాలమందును, జ్యేష్ఠామూలలయొక్క సంధికాలమందును, ఎనిమిది గడియలు నక్షత్రగండ మనబడును. ఈ గండకాలములయందు జనిం చిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తరీతిగా శాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్ర ములయందు జనించినయెడలను శాంతి విధ్యుక్తముగా చేయవలెను. గండత్రయమందు జనించినశిశువు జీవించుట దుర్లభము.

శ్రీ శుక్లసంవత్సర చైత్రమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

10	౨౮	౭	బు॥ ప్రథ ౭-౧౮రే-౪-౫౫వై౧?-౫౯కిం-౧౯-౬౮ రా ౨-౨౭ త్యా ౩-౫౨ వసంత నవరాత్రారంభః, చాంద్రమానా త్తైలాభ్యంగం, నింబకుసుమభక్షణం, నూతనవస్త్రధారణం, ప్రపాదానయాగకాలః భు ౩-౩౫-౯౨౯ [బ్దాదిః
11	౨౯	౮	గు॥ ద్విత ౨-౪౮ అశ్వి ౨-౫౫-విం౧-౮బా౧౫-౩-ది ౨౫-౪౭ దక్షిణశృంగోన్నతచంద్రోదయః భు ౩-౪౫వ౩౦
12	౩౦	౯	శు॥ తృ ౩౭-౩౮-భ-౦-౭ కృ౫౬-౩౯ ప్రీత-౩౫ ఆయు౫౨-౫౮ తైౘ -౧౩ ది ౨౮-౨౬ త్యా ౩-౪౬ ఉత్తమమన్వాదిః సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం, ఆందోళనం, తృతీయాచ, శివడోల్సవః, రాత్రాం-భు ౩-౫౩-వ౧ జీకాజున్నెల
13	౧	౧౦	శ॥ చ ౩౨-౩౯౫౨-౪౮ సౌభ౯-౫౭-వ-౪-౫౧-రా౧౯-౫౩ త్యా-౩-౪౪-అహః ౩౦-౫౪ అశ్విని ౧ మేషే రవిః-౮-౧౦ విషువత్పుణ్యకాలః, సంక్రమణాత్పూర్వేపరేచ దశఘటికాః సౌరమానాబ్దాదిః భుర-౦-భ౨
14	౨	౧౧	ఆ॥ పం ౨౬-౨౮౪ భర-౩ ళోభ౮-౪౭ బా౨౬-౨ది౫-౪౯-పంచమీతిథిః, మత్స్యజయంతిః, శ్వేతవరాహకల్పాదిః
15	౩	౧౨	సో॥ షడ్ -౫౬ ఆర్ద్ర ౪౪-౨౭ అతి ౩౪-౨౮ తై౯-౫౬ ది౮-౫౩ త్యా ౩-౪౭ తిథిద్వయంభు౦-౧౪-చ౪ [భు౧-౬వ౩
16	౪	౧౩	మం॥ స౧౩-౫౭ పున౪౦-౨౮సు౨౬-౫౪వ౧౩-౫౭ ది౧౨-౨౭ రా ౨౮-౧౩ అహః ౩౧-౦ అశ్వ౨౪ రవిః ౩౩-౪ అష్టమితిథిః అనధ్యయనద్వయం, శుక్రమౌఢ్యారంభః, శుక్రాంభుం-౨౨చ౫ [భవాన్యుత్పత్తిః, అశోకాష్టమి, శివే భుం-౩౦చ౬
17	౫	౧౪	బు॥ అ౮-౧౧ పుష్య ౩౬-౫౬ ధృ౯-౩౬ బ౮-౧౧ శేషః ౩-౩ పునస్త్యాజ్యాభావః, స్మార్తానాం, శ్రీరామజయంతిః,
18	౬	౧౫	గు॥ న ౩-౫ ఏష్యం౫౫-౧౪ ఆశ్లే ౩౩-౫౫ శూ౧౨-౪౩ కా ౩-౫ ది౭-౨౦ అవను, ధర్మరాజదశమి, భుం-౩౮చ౭
19	౭	౧౬	శు॥ ఏ౫౪-౩౮ మ౩౧-౪౨౧౦-౬-౪౫-వ౨౪-౫౬ ది౨-౪౫ రా ౨౦-౬ అహః ౩౧-౮ అశ్వ౩౪ భః ౫౮-౪ స్మార్తానామేకాదశి భుం-౪౫చ౮
20	౮	౧౭	శ॥ ద్వా౫౧-౫౬ పూఫ౩౦-౨౪ వృం-౪౭ ధృ౫౪-౫౬ బ౨౩-౧౭ రా౧౭-౬ వైష్ణవానామేకాదశి, విష్ణుదవనోత్సవః భుం-౫౩చ౯
21	౯	౧౮	ఆ॥ త్ర౫౦-౨౬ ఉఫ ౩౦-౧౪ వ్యా౫౧-౫౫ కా ౨౧-౧౧ రా ౨౦-౯ అహః ౩౧-౧౪ వృషభాయనగతో రవిః ౫౪-౯ అనంగత్రయోదశి, ప్రదోషః భు౧-౧వ౧౦
22	౧౦	౧౯	సో॥ చతు౫౦-౪హ ౩౧-౧౮ హర్ష౫౨౦-౧౫ రా ౨౦-౪౬ శివస్యదవనోత్సవః భు౧-౯చ౧౧ అనధ్యయనత్రయం
23	౧౧	౨౦	మం॥ ○ పూ ౫౧-౧చి ౩౩-౯౮ వజ్ర ౭-౮భ ౨౦-౩ ౨ రా ౧౭-౦ త్యా ౪-౧౩ అహః ౩౧-౧౬ అశ్వ౪ రవిః ౨౩-౩౧ చౌచ్యకమన్వాదిః, దమనపూజ, అన్వాధానం చిత్రవస్త్రదానం, స్త్రీణాం చంద్రదర్శనంమహాచైత్రభు౧-౧౭చ౧౨
24	౧౨	౨౧	బు॥ కృ ప్ర౫౩-౧౩ స్వా ౩౬-౪౫ సిద్ధి౬-౯ చా ౨౨-౭ రా ౨౦-౩౧ త్యా౪-౧౮ యాగకాలః భు౧-౨౪చ౧౩
25	౧౩	౨౨	గు॥ ద్వి౫౬-౩౪ విశా౪౧-౯ వ్యతి౬-౫౩ తై౪-౫౩ రా ౨౦-౫౦ త్యా౪-౨౨ రా వేభు౧-౩౨చ౧౪
26	౧౪	౨౩	శు॥ తృ౬౦-౦ అనూ ౪౬-౫౭ వరి౭-౩ వ ౩౦-౦ త్యాజ్యాభావః అహః ౩౧-౨౪ భర౧ రవిః ౪౯-౧౩ త్రిద్యుస్పృక్ శుక్ర
27	౧౫	౨౪	శ॥ తృ౧-౮ జ్యే౫౩-౯ పరి౮-౧భ౧-౮ ది౨-౯ శుక్రాంభు౧-౪౮చ౧౬ [మౌఢ్యనివృత్తిః భు౧-౪౦చ౧౫
28	౧౬	౨౫	ఆ॥ చ౬-౫ మూ ౫౯-౪౫ శి౯-౪౮ బా౬-౫౦ రా ౨౩-౪౮ త్యా౪-౨౬ తులే, అమృతసిద్ధయోగః భు౧-౫౬చ౧౭
29	౧౭	౨౬	సో॥ పం౧౧-౧౫ పూషా౬౧-౦ సి౫౧-౩౭ తై౧౧-౫ది౨౬-౨౧ గురుమౌఢ్యారంభః భు౨-౪చ౧౮ [తిథిః భు౨-౧౧చ౧౯
30	౧౮	౨౭	మం॥ ష౧౬-౧౨ పూషా౬-౧౬ సా౫౨-౫౪వ౧౬-౧౨ ది౨౮-౧౪ త్యా౪-౨౪ అహః ౩౧-౩౨ భ౨౪ రవిః ౧౫-౪౬ సప్తమి
1	౧౯	౨౮	బు॥ స౨౧-౩౪ ఉ షా ౧౨-౧౧ శు౫౩-౩౪ బ౨౦-౩౪ ది౨౩-౧ శూన్యతిథిః, అనధ్యయనద్వయంభు౨-౧౯చ౨౦
2	౨౦	౨౯	గు॥ అ౨౪-౨శ్ర ౧-౧౫ శు౫౩-౨౭ కౌ౨౪- ది౭-౫౬ అష్టమీతిథిః, భు౨-౨౭చ౨౧ [రంభః భు౨-౩౫వ౨౨
3	౨౧	౩౦	శు॥ న౨౬-౨౩ ధని ౨౧-౧౭ బ్రహ్మ ౨-౧౬ గ౨౬-౨౩ రా౮-౩౪ త్యా౪ ౧౧ అహః ౩౧-౩౬ భర౩ రవిః౪౨-౩ ౨ క ర్తరి ప్రా
4	౨౨	౩౧	శ॥ ద౨౭-౯ శత౨౪-౬ ఐం౫౧-౧౦ భ౨౭-౯ రా౮-౫౭ త్యా౪-౬భు౨-౪౩చ౨౧
5	౨౩	౧	ఆ॥ ఏ౨౭-౨౩ పూభా౨౫-౪౯ వైధ౭-౭ బా౨౭-౨౩ రా౧౮-౯ సర్వేషామేకాదశీభు౨-౫౦చ౨౪
6	౨౪	౨	సో॥ ద్వా౨౫-౫౧ ఉ భా౨౬-౧౧౪-౩౯ తై ౨౫-౫౧ రా ౨౩-౫౩ ద్వాదశీతిథిః భు౨-౫౮చ౨౫ ప్రదోషః
7	౨౫	౩	మం॥ త్ర౨౩-౧౫ రే౨౫-౧౪ ప్రీ౩౭-౫౬వ౨౩-౧౫ త్యాజ్యాభావః తిథిద్వయంఅహః ౩౧-౪౪ భర౪ రవిః౯-౭ తిథిద్వయం, అనధ్యయనచతుష్టయం, మాసశివరాత్రిః, భు౩-౬చ౨౬
8	౨౬	౪	బు॥ చ౯-౩౮ అశ్వి౨౩-౨౭ ఆయు౩౨-౧౧ బ౯-౩౮ ది౧౭-౪౪ రా౧౪-౩౫ అమాతిథిః, అన్వాధానంభు౩-౧౪చ౨౭
9	౨౭	౫	గు॥ ● అమా౧౫-౯భ౨౦-౪౭ సౌ౨౫-౪౨ నా౧౫-౯రా౧౭-౯ సూర్యోపరాగః, యాగకాలః, పిండపితృయజ్ఞః, కూర్మకల్పః భు౩-౨౨చ౨౮

1929 ఏప్రిల్ నెల

మే నెల

ర	గు-కు			శు
బు	రా			
	శుర మేషేరవిః బ౩ కటకేశుజః శుర మేషేబుధః బ౬ వృషేబుధః			
శ		కే		

కుజచారః	శుర౪ అశ్వ౧బు ౫౮-౧౦	బర ఆ కృ౧బు ౪౨-౫౯	బ౫సో పశ్చాదస్తంగు ౫౯-౨౫	శు౧౪సో అశ్వ౨ వక్రిశు ౫౫-౩౬ [౨౦
శు౪శ పున౨కు ౩౨-౧౫	శు౬సో అశ్వ౨బు౪౭-౧౧	బ౬మం కృ౨బు౩౮-౨౮		
శు౧౩ఆ పున౩కు ౧౧-౯౯	శు౮బు అశ్వ౩బు౯-౧౨	బ౮స కృ౩బు ౫౫-౨౨	బ౭బు కృ౧గురుః ౩౬-౩	బ౩శు ప్రాగుదయంశు౨౧-
బ౩శ పున౪కు ౫౧-౨౦	శు౧౧శు అశ్వ౪బు౯-౨౦	బ౧౧ఆ కృ౪బు ౪-౧౪	శుక్రచారః [౧౦	బ౪ఆ అశ్వ౧వక్రిశు ౧౧-౧
బ౧౦శ పుష్య౧కు౧౫-౨౧	శు౧౩ఆ భ౧బు ౯-౧౨	బ౧౩మం రో౧బు౧౬-౨౬	శు౩శు అశ్వ౪వక్రిశు౧౩-	బ౧౧ ఆశే౪వక్రిశు౯-౨౬
బుధచారః	శు౧౪సో భ౨బు ౫౭-౩౨	బ౧౪బు రో౨బు౫౮-౧౫	శు౭మం పశ్చాదస్తం శు	
శు౧బు శే౩బు ౨౨-౯	బ౧బు భ౩బు ౫౨-౫౦	గురుచారః	౩౭-౫౦ [౫౦	శని రాహుకేతు చారాః
శు౩శు శే౪బు ౧౦-౩౯	బ౩శు భ౪బు		అశ్వ౪వక్రిశు ౫౭-	నసంతి

శ్రీ శుక్లసంవత్సర వైశాఖమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 మే

తేది			
10	౨౮	౬	శుll ప్ర౯-౫౮-కృ౧౬-౨౮-శో౧౮-౪౨౯-౫౮రా౨౩-౫త్యా-౩-౪౫అహః ౩౧-౪౮కృ౧రవిః ౩౬-౧౧మృద్దారు శిలాకర్మాణివర్జనీయాని, సమశృంగోన్నతచంద్రోదయః, రాక్రాంభు౩-౨౯చ౨౯
11	౨౯	౭	శౌll ద్వి౪-౧౮ఏమృ౦౫౪-౩౬రో౧౩-౪౨అతి౧౧-౨౪కౌ౪-౧౮ది౨౬-౪౨ త్రేతాయుగాదిః, అక్షతృతీయా, పరశురామజయంతిః, ఉదకుంభదానం, కరకప్రదానం, సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం, పార్థివకల్పఃభు౩-౩౬చ౧౭జీ హేజూరేల
12	౩౦	౮	ఆll చ౫౧-౧౯మృ౩౯-౩౬సు౩-౪౯ధృ౫౨-౧౮వ౨౩-౧౧వి౨౯-౮భు౩-౪౫చ౨ [౩-౫౩చ౩
13	౩౧	౯	సోll పం౪౬-౫౪ఆర్ద్రా౫-౨౪శూ౪౮-౩౬బ౧౯-౨౮౧-౨౬ శ్రీశంకరజయంతిః, వైష్ణవానాం శ్రీరామజయంతిః, భు
14	౧	౧౦	మంll షఠ౧-౧౯పున౧-౨౫పుష్య౫౬-౧౨౧౦-౪౧-౬కౌ౧౩-౧౨ది౨౦-౮త్యా౩-౪౫అహః ౩౧-౫౬కృత్తికాద్వితీయే వృషభేరవిః౫-౮సూర్యోదయప్రభృతిసంక్రమణపర్యంతం, హరిపదపుణ్యకాలః, ద్వాపరయుగాంతః, శక్రాం, శుపేభు౪-౧చ౪ [పుష్కరప్రవేశః౨౬-౨౦భుం-౬చ౫
15	౨	౧౧	బుll స౩౫-౨౪శ్లే౫౪-౨౬వృ౩౪-౧౧గ౬-౪౧ది౨౬-౫౫త్యా౩-౫౦నర్మదానదీ
16	౩	౧౨	గుll అ౩౦-౧౫ మఘ౫౨-౧౪ ధృ౨౬-౪౮బ౩౦-౧౫ది౨౩-౨౧ అనధ్యాయః భు౦-౧౬చ౬ [గవిః ౩౩-౩౬భు౧-౨౫చ౬
17	౪	౧౩	శుll న౨౬-౩ : పూఫ౫౦-౨౬వ్యా౨౩-౫కౌ౨౬-౩౬ది౧-౩౮అహః ౩౨-౨కృ౩
18	౫	౧౪	శౌll ద౨౩-౪౮ఉఫ౪౯-౫౬హ౧౦-౪౧౨౩-౪౮ది-౧౮త్యా - ౫౬దశమీతిథిః భుం-౩౩చ౮
19	౬	౧౫	ఆll ఏ౨౨-౯హ౫౦-౩౮వ౧౩-౯ధ౨౨-౯ది౧౧-౧౯తిథిద్వయం సర్వేషామేకాదశీ భుం-౪౨చ౯
20	౭	౧౬	సోll ద్వా౨౧-౪౨చి౫౨-౩ వసి౧౦-౫బా౨౧-౪౨ది౧౧-౧౬త్రయోదశీతిథిఃభుం-౫౦చ౧౦ప్రదోషః
21	౮	౧౭	మంll త్ర౨౧-౩౪స్వా౫౫-౪౧వ్య౮-౧తై౨౨-౩౪ది౬-౧౫అహః౩౨-౮కృ౪రవిః౨-౦శూన్యతిథిః నృసింహజయంతిః భుం-౫౯చ౧౧
22	౯	౧౮	బుll చతు౨౪-౩౬విశా౬౧-౦వ౬-౫౬వ౨౪-౩౬ది౧౧-౪౪చతుర్దశీతిథిఃభు౧-౬చ౧౨స్త్రీణాంచంద్రదర్శనం
23	౧౦	౧౯	గుll ○పూ౨౬-౫౨విశా౧-౧౫ప౬-౪౯బ౨౬-౫౨ది౧౧-౯అహః౩౨- ౧౨మిథునాయనగతోరవిః౧-౧౪సంపద్గౌరీవ్రతం, మహావైశాఖీ, వ్యాసపూర్ణిమ, దధ్యన్నఛత్రవ్యజనపాదుకాదానాని, అన్వాధానంభు౧-౧౬చ౧౩
24	౧౧	౨౦	శుll కృప్ర౩౨-౧అనూ౫-౩౮శి౬-౩౦కౌ౩౨-౧ది౨ .-౩త్యా౪-౨౪అహః౩ ౨-౧౪రో౧రవిః౩౧ - ౨౧యాగకాలః
25	౧౨	౨౧	శౌll ద్వి౩౫-౫౪జ్యే౧౧-౪౪సి౯-౪౬తై౩-౫౬త్యాజ్యాభావఃభు౧-౩౩చ౧౫ [భు౧-౨౫చ౧౪
26	౧౩	౨౨	ఆll తృ౪౧-౪౪మూ౮-౧౪సా౧౦-౨౬వ౯-౪౯ది౧౩-౪౮త్యా౪-౨౬రా౧౨-౩౪పార్థివకల్పఃభు౧-౪౨చ౧౬
27	౧౪	౨౩	సోll చ౪౬-౫౨పూషా౨౪-౪౫౫శు౧౨-౩బ౧౪ - ౧౩రా౧౪-౨౮శ్రీ ముదిగొండ శంకరారాధ్యస్వామినామారాధనం భు౧-౫౧చ౧౬
28	౧౫	౨౪	మంll పం౫౧-౧౯ఉషా౩౦-౫౦శు౧౦-౪౬కౌ౧౯-౫౪౯-౨౩అహః౩౨-౧౮రో౨రవిః౦-౨౪కర్తరిత్యాగః, దగ్ధయో
29	౧౬	౨౫	బుll ష౫౪-౪౮శ్ర౩౬-౦బ్ర౧౪-౧౧గ౩-౩౮రా౧౪-౨౫త్యా౪-౧౬భు౨-౮చ౧౯ [గః, భు౧-౫౯చ౧౮
30	౧౭	౨౬	గుll స౫౬-౧౨ధని౪౦-౨౯ఐం-౧౪-౧౫భ౨౬-౦రా౨౬-౬సుపేభు౨-౧౬చ౨౦
31	౧౮	౨౭	శుll అ౫౬-౪౩శత౪౩-౩౮వై౧౩-౧౯బా౨౮-౩౬శేషః౩-౩౦ పునస్త్యాజ్యాభావఃఅహః౩౨-౨౦రో౩రవిః౨౯-౨౦ అనధ్యాయః గురుమౌఢ్యనివృత్తిఃభు౨-౨౫చ౨౧
1	౧౯	౨౮	శౌll న౫౮-౧౮పూభా౪౫-౨౮వి౧౧-౨౬తై౨౬-౫౬వి౦-౫త్యాప్ర౪-౫౬దగ్ధయోగఃభు౨-౩౩చ౨౨
2	౨౦	౨౯	ఆll ద౫౬-౪౬ఉభా౪౬-౫పి౮-౨౬వ౨౯-౬ది-౪౧భు౨-౪౨చ౨౩
3	౨౧	౩౦	సోll ఏ౫౪-౪౨రేవతి౪౫-౩౨ ఆయు౪-౪౯ భా౨౫-౫ది౫౧-౪౮ త్యాప్ర౩-౫౮అహః౩౨-౨౪రో౪రవిః౫౯-౫౫స్మార్తానామేకాదశీ, దగ్ధయోగః భు౨-౫౧చ౨౪
4	౨౨	౩౧	మంll ద్వా౫౧-౨౬అశ్వ౪౪-౪౦సౌ౦-౧౨శో౫౪-౩కౌ౨౨-౧౫రా౧-౫౧వైష్ణవానామేకాదశీభు౨-౫౯చ౨౫
5	౨౩	౧	బుll త్ర౪౫-౫౦భ౪౧-౨౬అతి౪౮-౨౧గ౮-౮ది౬-౫౮త్యా౩-౪౯ప్రదోషఃభు౩-౮చ౨౬ [చ౨౬
6	౨౪	౨	గుll చ౪౦-౪౩కృ౩౮-౧౪సు౪౮-౨౮భ౧౩-౧౬వి-౫౧మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం, రక్రాం, కేపేభు౩-౧౬
7	౨౫	౩	శుll అమా౩౪-౫౨రో౩౪-౨౪ధృ౩౩-౪చ౬-౪౬ది౧౫-౪౨త్యా౩-౪౪అహః౩౨-౨౬ మృగప్రథమచరణే, పుంపునక్షత్రే పాదజలరాశౌరవిః౨౯-౪౨అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః రక్రాం భు౩-౨౫చ౨౮

జూన్

కు	ర-గు రా	బు	
	శు౬ వృషే రవిః శు౭ వృషేగురుః శు౧౧ వృషుక్రః		కు
శ		కే	

కుజచారః శు౧కు పుష్య౨కు ౩౧-౧౫ శు౮కు పుష్య౩కు ౩౯-౪౦ శు౧౪బు పుష్య౪కు ౪౩-౨ బ౫మం ఆశ్లే౧కు౩౯-౧౩	బ౧౧సో ఆశ్లే౨కు౧౫-౧౮ బుధచారః శు౨శ రో౩బు౩౬-౩౫ శు౬మం రో౪బు౧౬-౧ శు౯కు మృ౧బు౩౬-౫౪[౦ బ౩ ఆ బుధవక్రారంభః౨౬	బ౬బు పశ్చాదస్తంబు ౪౯-౪౩ బ౧౧సో మృగివక్రబు౪౫-౨౦ బ౩౦శు రో౪వక్రిబు-౧౨ గురుచారః	శు౭శు కృ౨గురుః౨౬-౧౫ బ౬బుకృ౩గు౨౨-౨౫ బ౮కు ప్రాగుదయంగు ౩౩-౨౫ శుక్రచారః [౧౦ శు౨శుక్రవక్రత్యాగః ౫౧-	శు౧౧ఆ అశ్వ౧కు ౩౨-౨౫ బ౫మం అశ్వ౨కు ౬-౪౯ బ౧౧సో అశ్వ౩కు ౧౯ బ౩౦శు అశ్వ౪కు ౫౫-౫౮ శని రాహు కేతు చారాః నష్టః

శ్రీ శుక్లసంవత్సర జ్యేష్ఠమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 సం. జూన్ నెల

8	౨౬		౪ శ|| శు ప్ర౨౮-౪౬ మృ౩౦-౨౬ శూ౨౬-౩౯ కిం౨౮-౪౬ రా౧౭-౩౮ త్యా౩-౪౫ ప్రతిపత్తిథిః, బౌద్ధకలికిజయంత్యౌ, యోగకాలః శక్రాంతు త్తరశృంగోన్నతచంద్రోదయః భు౩-౩౮చ౨౯
9	౨౭		౫ ఆ|| ద్వి౨౨-౩౫ ఆర్ద్రా౨౬-౩౭ గం౦-౧౯-౧ కౌ౨౨-౩౫ రా౨౧-౫౯ తిథిద్వయం సోపపదం భు౩-౪౨చ౧ మొహరం
10	౨౮		౬ సో|| తృ౧౬-౨౯ పున౨౨-౧౧ వృ౧౧-౨౬ గ౧౬-౨౯ రా౮-౨౬ చతుర్థీతిథిః, రంభాతృతీయా, శవేభు౩-౫౧చ౨ భు౩-౫౯చ౩
11	౨౯		౭ మం|| చ౧౦-౩౯ పుష్య౧౮-౨౩ ధృ-౪-౧ వ్యా౫౨-౫౦ భ౧౦-౩౯ రా౧౬-౧౧ అహః-౩౨-౨౮ మృగ౨ రవిః౧-౪౯
12	౩౦	ఖుర్దాదు నెల ౧౩౩౮	౮ బు|| పం౫-౧౭ ఆశ్లే౧౫-౧౮ హ౫౮-౨౮ బా౫-౧౭ రా౧౧-౭౦ అరణ్యగౌరీవ్రతం భు-౪-౮చ౪
13	౩౧		౯ గు|| ష౦-౩౧ ఏష్యం౫౫-౫౦ మ౧౨-౩౧ వ౪౪-౩౫ తై౦-౩౧ గ౨౭-౫౫ వి౩౧-౫౬ అవమ భు-౪-౧౬చ౫
14	౧		౧౦ శు|| అ౫౩-౨౪ పూఫ౧౦-౪౫ సి౩౯-౩౩ భ౨౪-౪౦ ది౯-౩౧ అహః-౩౨-౩౦ మృగ౩ మిధునే రవిః-౩౦-౩౪ షడశీతి పుణ్యకాలః పూర్వే పుణ్యకాలః అనధ్యాయః-భు-౪-౨౫-చ౬
15	౨		౧౧ శ|| న౫౧-౪౪ ఉఫ-౧౦-౦ వ్య౩౫-౨౨ బా౨౨-౩౪ ది౩౯-౯ దగ్ధయోగః భు౦-౪చ౭
16	౩		౧౨ ఆ|| ద౫౧-౧౦ హ౧౦-౨౫ వ౩౨-౯ తై౩౧-౨౭ ది౩౦-౫౭ దశపాపహరదశమి భు౦-౧౪చ౮
17	౪		౧౩ సో|| ఏ౫౧-౫౨ చి౧౨-౨ ప౨౯-౫౬ వ౨౨-౩౧ వి౨౬-౪౨ త్యా౪-౧౧ సర్వేషామేకాదశీ, నిర్జలైకాదశీ దగ్ధయోగః భు-౧-౨౪చ౯
18	౫	తీర్ నెల	౧౪ మం|| ద్వా౫౩-౪౮ స్వా౧౪-౫౫ శి౨౮-౪౪ బ౨౨-౪౮ ది౨౯-౫౨ అహః౩౨-౩౪ మృగ౪ రవిః౧-౩౧ రామలక్ష్మణద్వాదశీ, కూర్మజయంతిః భు౦-౩౪చ౧౦
19	౬		౧౫ బు|| త్ర౫౬-౫౪ వి౧౮-౫౯ సి౨౮-౨౭ కౌ౨౫-౨౧ ది౨౯-౫౧ కేక్రాం ప్రదోషః భు౦-౪౪చ౧౧
20	౭		౧౬ గు|| చతు౬౦-- అనూ౨౪-౬ సా౯-౧ గ౨౮-౨౭ రా౬-౪౯ త్రిద్యుస్పృక్, అనధ్యయనచతుష్టయం భు౦-౫౩చ౧౨
21	౮		౧౭ శు|| చతు౧-౮ జ్యే౨౯-౪౩ శు౩౦-౯ వ౧-౮ త్యాజ్యాభావః ౩౨-౩౬ ఆర్ద్రా౧ ప్రథమచరణే స్త్రీపుంనక్షత్రే పాదజల రాశౌ రవిః ౩౨-౨౭ భౌచ్యకమన్వాదిః, వృషభపూజ, వటసావిత్రీవ్రతం, స్త్రీణాంచంద్రదర్శనం, అన్వాధానం భు౧-౩చ౧౩
22	౯		౧౮ శ|| ○ పూ౫-౫౭ మూ౩౬-౩౯ శుభ౩౦-౯ బ౫-౫౭ ది౩౨-౩ త్యా-౪-౨౭ యోగకాలః, శక్రాం భు౧-౧౩చ౧౪
23	౧౦		౧౯ ఆ|| కృ ప్ర౧౦-౫౮ పూషా౪౩-౩౬ బ్ర-౩౩-౧౬ కౌ౧౦-౫౮ ది౩-౧౦ అహః౩౨-౩౬ కటకాయనగతోరవిః౩౧-౩౬ భు౧-౨౩చ౧౫
24	౧౧		౨౦ సో|| ద్వి౧౫-౫౧ ఉషా-౪౯ -౨౦ ఐం-౩౪-౫౯ గ౧౫-౫౧ డ౫-౧౧ తృతీయాతిథిః భు౧-౩౩-చ౧౬
25	౧౨		౨౧ మం|| తృ-౨౧-౧౧ శ్ర౫౪-౮౫ వై౩౫-౫౮ భ౨౧-౧౧ ది-౧-౧౬ అహః౩౨ ఆర్ద్రా౨ రవిః౩-౬ చతుర్థి తిథిక్షయే భు౧-౪౨చ౧౭
26	౧౩		౨౨ బు|| చ౨౩-౩౯ ధని-౫౯-౩౩ వి౩౬-౧౫ బా౨౩-౩౮ ది౫-౪౧ శూన్యతిథిః భు౧-౫౨-చ౧౮
27	౧౪		౨౩ గు|| పం౨౬-౧౨ శత౬-౧-౧ ప్రీ౩౬-౩౪ తై౨౬-౧ ది౧౮-౩౦ త్యా౪-౧౨ పంచమీతిథిః భు౨-౨చ౧౯
28	౧౫		౨౪ శు|| ష౨౭-౮ శత౨-౫౪ ఆయు౩౩-౫౫ వ౨౭-౮ ది౧౯-౧౭ త్యా౪-౮ అహః౩౨-౩౪ ఆర్ద్రా౩ రవిః౩౪-౬ భు౨-౧౨
29	౧౬		౨౫ శ|| స౨౭-౦ పూభా౪-౪౮ సౌ౩౧-౧౧ బ౨౭-౦ ది౯-౩౩ అనధ్యయనద్వయం భు౨-౨౨చ౨౧ [చ౨౦
30	౧౭		౨౬ ఆ|| అ౨౫-౩౬ ఉభా౫-౪౧ శో౨౭-౩౩ కౌ౨౫-౩౬ రా-౩౧ అష్టమీతిథిః భు౨-౩౧చ౨౨
1	౧౮		౨౭ సో|| న౨౩-౫-రే౫-౨౩ అతి౨౩-౩ గ౨౩-౫౮ రా౨౧-౪౪ తిథిద్వయం భు౨-౪౦చ౨౩
2	౧౯		౨౮ మం|| ద౧౯-౫౧ అశ్వ౪-౦ సు౧౭-౩౭ భ౧౯-౫౧ ది౨౭-౫ అహః౩౨-౩౨ ఆర్ద్రా౪ రవిః౫-౧౧ ఏకాదశీతిథిః, అగస్త్యాస్తమయః౧౫-౦ రాక్రాం భు౨-౫౦చ౨౪
3	౨౦		౨౯ బు|| ఏ౧౪-౯ భ-౪౪ వృ౫౭-౮ ధ్రు౧౧-౨౮ బా౧౪-౯ ది౩౦-౧౭ సర్వేషామేకాదశీ భు౩౦-చ౨౫
4	౨౧		౩౦ గు|| ద్వా౯-౫౪ రో౫౫-౭ శూ౪-౪౭ గం౫౨-౫౬ తై౯-౫౫ రా౩-౩౨ ప్రదోషః భు౩-౧౦చ౨౬
5	౨౨		౩౧ శు|| త్ర౪-౨ ఏష్యం౫౪-౧ మృ౫౧-౦ వృ౫౧-౪ వ౪-౨ భ౨౭-౦ ది౮-౯ త్యా౩-౪౪ అహః౩౨-౩౦ పునః౧ ప్రథమచరణే స్త్రీపురుషనక్షత్రే పూర్ణ జలరాశౌ రవిః౩౬-౧౦ అవమ, మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం, భు౩-౯చ౨౭
6	౨౩		౧ శ|| ● అమా౫౧-౧౭ ఆర్ద్రా౪౬-౫౨ ధృ౪౨-౩౯ భ౨౩-౧౦ ది౧౧-౩౩ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః౭ భు-౩-౨౮-చ౨౮

జూలై నెల

	రా	బు-శు గు-ర	
	శు౮ మిధునే రవిః శు౧౪ సింహే కు బ౧౨ మిధు బు బ౮ వృషే శుక్రః బ౬ వృశ్చికే శనిః		కు
శ		కే	

కుజచారః				శనిచారః
శు౨ఆ ఆశ్లే౩కు౨౨-౧౦	శు౩సో రో౩బువ౧౭-౪౪	బ౧౦మం మృ౨బు౨౪-౧౨	శు౫బు భర౧శు౧౫-౩౮	శు౧శ మూ౧శ వక్రః౫౬-౧౫
శు౯శ ఆశ్లే౪కు౬-౩	శు౯శ ప్రాగుదయంబు౯-౧౦	బ౧౨గు మృ౩బు౧౦-౧౫	శు౧౦ఆ భర౨శు౨౨-౩౨	బ౬శు జ్యే౪శవ౪-౦
శు౧౪శు మ౧కు౯-౨౦	శు౧౩బు బుధ వక్రత్యాగః ౭-౦	బ౩౦శ మృ౪బు౯-౩౭	శు౧౪శు భర౩శు౧౨-౪౩	రాహుకేతుచారః
బ౫గు మ౨కు౨౬-౭	బ౪బు రో౪బు౧౪-౦	గురుచారః	బ౧ఆ భర౪శు౯-౩౩	శు౪మం భర౪రా విశా౨కే } ౨౦-౪౫
బ౧౦మం మ౩కు౦-౨౩	బ౭శ మృ౧బు౯-౨౧	శు౫బు కృ౪గు౪౫-౫౫	బ౫గు కృ౧శు౨౭-౯	
బుధచారః		బ౫గు రో౧గు౧౫-౩౬	బ౮ఆ కృ౨శు౫౬-౨	
		శుక్రచారః	౧౨గు కృ౩ శు౧౮-౧౮	

శ్రీ శుక్లసంవత్సర ఆషాఢమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

7	౨౪		౨ఆ॥శు॥ప్ర౪౫-౪౧పున౪౨-౪౩వ్యా౩౪-౫౬కిం౧౮-౨౬దిన౪-౪౦యాగకాలః క్రాంభు౩-౩౯చ౨౯ [౩-౪౯చ౩౦
8	౨౫		౩సో॥ద్వి౩౯-౧౧పువ్య౩౮-౪౯హ౨౬-౨౫బా౧౨-౪౫ది౯-౨౩త్యా౩-౪౪శివే,ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రోదయఃభు
9	౨౬		౪మం॥తృ౩౪-౨ఆశ్రే౩౫-౨౩వ౨౮-౨౧తై౬-౬దిర-౫౯అహః౩౨-౨౬పున౨రవిః౬-౨౧భు౩-౫౯చ౧సఫర్ నెల
10	౨౭		౫బు॥చ౨౯-౩౪మ౩౨-౩౫సి౧౩-౪౫భ౨౯-౩౪ది౩-౫౯రా౧౯-౩౯కుక్రాంభు౪-౮చ౨
11	౨౮		౬గు॥పం౨౫-౩౬పూఫ౩౧-౩౬వ్యబా౨౫-౩౬రా౧౫-౫౫స్కందపంచమి-పంచమీతిథిఃభు౪-౧౮చ౩
12	౨౯		౭శు॥వ౨౨-౩౬ఉఫ౨౯-౩౭వ౨-౩౧ప౫౫-౨౨తై౨౨-౩౬రా౧౮-౧౭ అహః౩౨-౨౨ పున౩రవిః౩౮-౧౯తిథిద్వయం భు౪-౨౮చ౪
13	౩౦		౮శ॥స౨౧-౪౧హ౨౯-౪౩శివ౪-౨౭వ౨౧-౪౧రా౧౭-౪౮అష్టమీతిథిఃఅనధ్యయనద్వయంభు౪-౩౮చ౫
14	౩౧		౯ఆ॥అ౧౯-౫౯చి౩౧-౪సి౫౨-౮బ౧౯-౫౯రా౧౩-౨౧త్యా౪-౧౧నవమీతిథిఃఅహః౩౨-౨౨షడశీతిముఖోరవిః ౨-౨౯భు౪-౪౮చ౬
15	౩౨	కర్కాటకమాసము	౧౦సో॥న౨౦-౩౪స్వా౩౩-౯సా౫౧-౩౪కౌ౨౦-౩౪రా౧౬-౧౧త్యా౪-౧౫దశమీతిథిఃభు౪-౫౬చ౭
16	౧		౧౧మం॥ద౨౨-౨౫వి౩౭-౨౫శు౫౧-౧౮గ౨౨-౨౫రా౧౫-౫౬అహః౩౨-౨౦పున౪చతుర్ధేకటకేరవిః౯-౯శూన్యతిథిఃచాక్షుషమన్వాదిఃశాకవ్రతారంభః, ఉదయప్రభృతిసంక్రమణపర్యంతందక్షిణాయనపుణ్యకాలః, భు౫-౭చ౮
17	౨		౧౨బు॥ఏ౨౫-౨౫అనూర౨-౧౨శుభ౫౦-౪౩భ౨౫-౨౫రా౨౫-౨౧ఏకాదశీతిథిః, సర్వేషామేకాదశీ, శయనైకాదశీ, గోపద్మవ్రతారంభః, భు౦-౯చ౯
18	౩		౧౩గు॥ద్వా౨౯-౨౩జ్యే౪౩-౪బ్ర౫౧-౪౯బా౨౯-౨౩శేషః౨౦పునస్త్యాజ్యాభావః చాతుర్మాస్యవ్రతారంభః, ప్రదోషః భు౧-౧౬చ౧౦
19	౪		౧౪శు॥త్ర౩౩-౪౮మూ౫౪-౧౧ఐం౫౩-౩౯కౌ౧-౩౬రా౧౬-౨౯అహః౩౨-౧౮ పువ్య౧ ప్రథమచరణే స్త్రీపుంనక్షత్రే అర్ధజలరాశౌరవిః ౩౯-౫౫వే భు౦-౨౯చ౧౧
20	౫		౧౫శ॥చతు౩౯-౮పూషా౬౦-౦వై౫౫-౧౧గ౬-౬ది౨౧-౫౩భు౧-౩౯చ౧౨
21	౬		౧౬ఆ॥○పూ౪౪-౧౪పూషా౯-౪వి౫౬-౫౫భ౧౧-౪౧ది౨౩-౨౮ వ్యాసపూర్ణిమా, యతీనాంక్షౌరకాలః, శివశయనం, కోకిలావ్రతం, అన్వాధానం, మహాషాఢీ స్త్రీణాంచంద్రదర్శనంభు౧-౯చ౧౨
22	౭		౧౭సో॥కృప్ర౪౮-౨౬ఉషా౭-౧౮ప్రీ౫౭-౪౬బా౧౬-౨౧ది౧౮-౧౫భు౧-౧చ౧౨
23	౮		౧౮మం॥ద్వి౫౨-౮శ్ర౧౩-౩ఆయు౫౮-౧౬తై౨౧-౧౭ది౨౩-౪౯అహః౩౨-౧౪పువ్య౨రవిః౧౧-౨౧చాతుర్మాస్యద్వితీయా,అగస్త్యోదయః,౩౧-౨౮అశూన్యశయనవ్రతంభు౧-౧౧చ౧౪
24	౯		౧౯బు॥తృ౫౫-౩౪ధని౧౭-౪౮సౌ౫౭-౩వ౨౩-౫౧రా౪-౩౯భు౧-౨౨చ౧౫
25	౧౦		౨౦గు॥చ౫౬-౧౪శత౨౧-౨౭శో౫౬-౩౧బ౨౫-౪౭రా౫-౫౩అహః౩౨-౧౨సింహాయనగతోరవిః౯-౧౯భు౧-౩౨చ౧౬
26	౧౧		౨౧శు॥పం౫౫-౫౭పూభా౨౩-౫౧అతి౫౩-౫౨కౌ౨౫-౫౬రావి౧౬-౧౧త్యా౪-౪అహః౩౨-౧౧పువ్య౩రవిః
27	౧౨		౨౨శ॥ష౫౪-౩౮ఉభా౨౫-౧సు౫౦-౨౦గ౨౫-౧౯రా౨౨-౪౬త్యా౩-౫౯భు౧-౫౪చ౧౮ [భు౧-౪౨చ౧౭
28	౧౩		౨౩ఆ॥స౫౨-౧౧రేవ౪-౫౧ధృ౪౫-౫౩భ౨౩-౨౪త్యాజ్యాభావఃభు౨-౫౯చ౧౯
29	౧౪		౨౪సో॥అ౪౮-౩౪అశ్వ౨౩-౫౦శూ౪౦-౩౮బా౨౧-౨౦ది౧౪-౧రా౧౪-౫౪ రుద్రసావర్ణికమన్వాదిః, అనధ్యాయః కువే భు౨-౧౫చ౨౧
30	౧౫		౨౫మం॥న౪౪-౭భ౨౧-౪౧గం౩౪-౨౮తై౧౬-౨౧రా౧౮-౯అహః౩౨-౪పున౪రవిః౧౧-౫౩భు౨-౨౬చ౨౨
31	౧౬		౨౬బు॥ద౩౮-౫౬కృ౧౮-౪౬వ౧౧౩౮రా౨౪-౮భు౨-౩౭చ౨౨
1	౧౭		౨౭శు॥ఏ౩౩-౧౧రో౧౫-౨౫ధృ౨౧-౪౬బ౬-౯ది౨౮-౩౧త్యా౩-౪౪సర్వేషామేకాదశీభు౨-౪౭చ౨౩
2	౧౮		౨౮శు॥ద్వా౨౭-౮మృ౧౧-౨౩వ్యా౧౩-౨౦తై౨౭-౮ది౩౧-౫౫అహః౩౧-౫౫ఆశ్రేషా౧ప్రథమచరణే స్త్రీ స్త్రీనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవిః౪౨-౨౬ప్రదోషః భు౨-౫౮చ౨౪
3	౧౯	శ్రావణము	౨౯శ॥త్ర౨౧-౩ఆర్ద్రా౭-౧౨హ౫-౩౪వ౨౧-౧౯వ౨౧-౩రా౩-౫౧తిథిద్వయంమాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనచతుష్టయం
4	౨౦		౩౦ఆ॥చ౧౪-౫౫పున౩-౨పువ్య౫౫-౫౮సి౫౧-౨౧బ౧౪-౫౫ది౨౧-౪౧అమాతిథిఃభు౩-౧౯చ౨౬ [భు౩-౯చ౨౫
5	౨౧		౩౧సో॥●అ౯-౧౪ఆశ్రే౫౨-౨౩వ్య౪౩-౧౯౯-౧౬ది౯-౯త్యా౩-౫౧యాగకాలః, పిండపితృయజ్ఞఃఅమాసోమవారవ్రతంభు౩-౩౧చ౨౭

	రా	శు-గు	బు-ర
	శు౧౦ంకటకేరవిః బ౧కటకేబుధః బ౮మిథునశుక్రః		
			కు
	శ	కే	

కుజచారః	శు౨సో ఆర్ద్రా౧బు౪౬-౧౦	బ౩బు పువ్య౧బు౨౬-౪౧	శు౬శు రో౨గు౧౬-౫౬	శు౧౧బు రో౩శు౭౧-౧౬
శు౧ఆ మ ర కు ౩౨-౫౦	శు౫శు ఆర్ద్రా౨బు౬-౫౧	బ౫శు పువ్య౨బు౨౪-౨౮	బ౮సో రో౩గు౨౩-౧౭	శు౧౪శ రో౪శు౨౯-౧౭
శు౭శ పూఫ౧శు౩-౭	శు౭శ ఆర్ద్రా౩బు౦-౧౫	బ౭ఆ పువ్య౩బు౧౩-౨౨	శుక్రచారః	బ౨మం మృ౧శు౩౯-౪౧
శు౧౨గుపూఫ౨శు౩౮-౨౬	శు౯సో ఆర్ద్రా౪బు౦-౭	బ౯మం పువ్య౪బు౨-౧౩	శు౧ఆ కృ౪శు౪౧-౩౩	బ౫శు మృ౨శు౪౦-౧౬
బ౨మం పూఫ౩శు౫౭-౪౫	శు౧౦మం పున౧బు౫౯-౫౦	బ౧౦బు ఆశ్రే౧బు౫౧-౯	శు౪బు రో౧శు౫౫-౭	బ౮సో మృ౩శు౪౩-౨౧
ప౮సో పూఫ౪శు౧౭-౧౧	శు౧౩శు పున౨బు౦-౯	బ౧౨శు ఆశ్రే౨బు౪౦-౨౦	శు౮ఆ రో౨శు౧౦-౧౯	బ౧౧గు మృ౪శు౩-౪౩
బ౧౩శ ఉఫ౧శు౩౯-౩౯	శు౧౪శ పున౩బు౪౭-౪౪	బ౧౪ఆ ఆశ్రే౩బు౧౧-౧౭	శు౧౧బు రో౩శు౨౧-౧౭	బ౧౪ఆ ఆర్ద్రా౧శు౪౨-౧౧
బుధచారః	బ౧సో పున౪బు౨-౧౩	గురుచారః	శు౧౪శ రో౪శు౨౯-౧౭	శనిరాహుకేతుచారాఃనస్థః.

శ్రీ శుక్లసంవత్సర శ్రావణమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 ఆగస్టు

తేది		తిథి	వివరములు
6	౨౨	౧	మం॥ శు॥ప్ర౩-౩౪ విష్కం౫౪-౫౭ మ౫౭-౫వ౩౬-౨౪బ౩-౩౪ది౨౩-౫౪ త్యా౩-౪౮ అహః౩౧-౫౨ ఆశ్లే౨-రవిః ౧౧-౯ అవమ, మంగళగౌరీవ్రతారంభః, ఉత్తరశృంగోన్నతచంద్రోదయః భు౩-౪౧చ౨౯
7	౨౩	౨	బు॥ తృ౫౪-౨౫ పూఫ౫౧-౧౩ ప౩౦-౩౩ తై౨౪-౪౧ ది౧౧-౪౧ త్యా౩-౫౧ దగ్ధయోగః భు౩-౫౧చ౧ రబ్బిలవల్
8	౨౪	౩	శు॥ చ౫౧-౧౭ ఉఫ౪౮-౪౮ శి౨౪-౪౨వ౨౨-౯౧ది౭-౪౭ త్యా౩-౫౪ కుక్రాం భు౪-౨చ౨
9	౨౫	౪	శు॥ పం౪౯-౩౧ హ౪౮-౪౭ సి౨౧-౯బ౨౧-౨౩ ది౯-౪౮ అహః౧-౪౬ ఆశ్లే౩ రవిః౩౯-౩౮ సామగానాముపాకర్మ, నాగపంచమీ భు౪-౧౨చ౩
10	౨౬	౫	శ॥ ష౪౮-౪౧ చి౪౯-౪౮ సా౧౬-౩౮ కౌ౧౯-౫౯-౭ భు౪-౨౩చ౪
11	౨౭	౬	ఆ॥ స౪౮-౫౩ స్వా౫౧-౪౩ శు౧౩-౩౬ గ౧౮-౯ ది౪-౧౫ భానుసప్తమి భు౪-౩౪చ౫
12	౨౮	౭	సో॥ అ౫౧-౦ వి౫౫-౯ శు౧౨-౧౭ భ౯-౫౭ ది౬-౩౫ త్యా౪-౧౧ అనధ్యాయః [భు౪-౪౫చ౬
13	౨౯	౮	మం॥ న౫౩-౫౮ అనూ౬౧-౦ బ్ర౧౧-౪౧ బా౨౨-౯ ది౬-౧౫ అహః౩౧-౩౯ ఆశ్లే౪ రవిః౮-౩౭ రావే భు౪-౫౫చ౭
14	౩౦	౯	బు॥ ద౫౭-౪౯ అనూ౦-౯ ఐం౧౧-౩౧ తై౨౫-౫౩ ది౧౫-౩౧ దధివ్రతారంభః భు౫-౬చ౮
15	౩౧	౧౦	గు॥ ఏ౬౦-౧ జ్యే౬-౨ వై౧౨-౪౪ వ౨౮-౫౪ త్యాజ్యాభావః, త్రిస్పృక్ భు౫-౧౬చ౯
16	౧	౧౧	శు॥ ఏ౨-౫౧ మూ౧౨-౧౫ వి౧౪-౬ భ౨-౫౧ ది౭-౫౦ రా౩-౧౦ అహః౩౧-౩ ౨మ ఘ౧ ప్రథమచరణే స్త్రీపుంనక్షత్రే, పూర్ణజలరాశౌ రవిః౩౭-౧౭ హరిపదపుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పూర్వే షోడశఘటికాః, కృతయుగాంతః, సర్వేషా మేకాదశీ వరలక్ష్మీవ్రతం భు౫-౨౭చ౧౧ [౦-౪చ౧౧
17	౨	౧౨	శ॥ ద్వా౭-౫౬ పూషా౧౮-౩౧ ప్రీ౧౫-౪౩ బా౭-౫౬ రా౯-౧౫ దామోదరద్వాదశీ, ప్రదోషః విష్ణోః పవిత్రార్చనంభు
18	౩	౧౩	ఆ॥ త్ర౧౨-౫౪ ఉషా౨౫-౧౦ ఆయు౧౭-౧౦ తై౧౨-౫౪ రా౪-౪౧ వరాహజయంతిః అనధ్యయనచతుష్టయం భు౦-౧౪చ౧౨
19	౪	౧౪	సో॥ చ౧౭-౨౪ శ్ర౩౧-౩ సౌ౧౮-౨౨ వ౧౭-౨౪ రా౧౦-౨౭ పూర్ణిమాతిథిః, ఆశ్వలాయనోపాకర్మ రవే భు౦-౨౫చ౧౩ శివపవిత్రార్చనం
20	౫	౧౫	మం॥ ○ పూ౨౧-౩ ధని౩౬-౩ శో౧౮-౯ బ౨౧-౩ రా౨౩-౫౦ అహః౩౧-౨౬ మ౨ రవిః ౫-౩౪ శూన్యతిథిః, ఆపస్తంబోపాకర్మపవిత్రార్చనం హయగ్రీవోత్పత్తిః, అన్వాధానంభు౧-౩౫చ౧౪
21	౬	౧౬	బు॥ కృ॥ ప్ర౨౩-౩౯ శత౪౦-౦ అతి౧౮-౨౭ కౌ౨౩-౩౯ రా౨౫-౨౧ త్యా౪-౧౦ ప్రతిపత్తిథిః యాగకాలః భు౦-౪౬చ౧౫
22	౭	౧౭	గు॥ ద్వి౨౫-౧ పూభా౪౨-౪౧ సు౧౭-౪౧ గ౨౫-౧ శేషః౦-౫౪ పువస్త్యాజ్యాభావః భు౧-౫౭చ౧౬ చాతుర్మాస్యద్వితీయ
23	౮	౧౮	శు॥ తృ౨౫-౬ ఉభా౪౪-౭ ధ్రు౧౪-౫౧ భ౨౫-౯ ది౭-౧౫ త్యా౪-౬ అహః౩౧-౨౦ మ౩ రవిః౩౩-౩౩ భు౧-౭చ౧౭
24	౯	౧౯	శ॥ చ౨౩-౫౭ రే౪౪-౭ శూ౧౧-౧౮ బా౨౩-౫౭ ది౧౪-౧౭ చతుర్థీతిథిః భు౧-౧౮చ౧౮ [భు౧-౨౮చ౧౯
25	౧౦	౨౦	ఆ॥ పం౨౧-౨౭ అశ్వ౪౩-౨౭ గం౭-౧౮ తై౧-౨౭ రా౨-౨౧ అహః౩౧-౧౬ కన్యాయనగతో రవిః౩౦-౫౩ తిథిద్వయం
26	౧౧	౨౧	సో॥ ష౧౮-౧౨ భ౪౧-౩౧ వృ౨-౭ ధ్రు౫౪-౧౭ వ౧౮-౧౨ ది౬-౪౦ సప్తమీతిథిః భు౧-౩౯చ౨౦
27	౧౨	౨౨	మం॥ స౧౩-౫౫ కృ౩౮-౫౩ వ్యా౪౯-౪౪ బ౧౩-౫౫ ది౧౦-౧౨ అహః౩౧-౧౨ మ౪ రవిః౧-౪ స్మార్తానాం శ్రీకృష్ణజయంతిః, అనధ్యయనద్వయం, భు౧-౫౦చ౨౧
28	౧౩	౨౩	బు॥ అ౮-౫౨ రో౩౫-౧౮ హ౪౧-౩౩ కౌ౮-౫౨ ది౧౬-౪౩ రా౧౭-౧౮ వైష్ణవానాం శ్రీకృష్ణజయంతిః భు౨-౦చ౨౨
29	౧౪	౨౪	గు॥ న౩-౧౬ ఏ వ్యం౫౪ మృ౨౧-౯ వ౩౫-౩౩ గ౩-౧౬ వ౨౭-౪ రా౧౯-౫౯ అనమభు౨-౧౧చ౨౩
30	౧౫	౨౫	శు॥ ఏ౫౦-౫౫ ఆర్ద్ర౨౮-౫౯ సి౨౭-౨౮ బ౨౨-౩౮ రా౨౪-౧౭ అహః౩౧-౪ పూర్వఫల్గునీ౧ ప్రథమచరణే స్త్రీ స్త్రీనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌ రవిః౨౮-౧౭ స్మార్తానామేకాదశీ భు౨-౨౦చ౨౪
31	౧౬	౨౬	శ॥ ద్వా౪౫-౩ పున౨౩-౭ వ్య౧౯-౩౯ కౌ౧౮-౦ రా౧౦-౪ వైష్ణవానామేకాదశీ భు౨-౩౧చ౨౫
1	౧౭	౨౭	ఆ॥ త్ర౩౯-౧౧ పుష్య౧౯-౫౭ వ౭౧౨-౪౪ గ౧౨-౮ రా౧౮-౯ శైవప్రదోషః భు౨-౪౨చ౨౬
2	౧౮	౨౮	సో॥ చతు౩౩-౪౮ ఆశ్లే౧౫-౨౫ ప౪-౪౦ శి౫౨-౫౮ భ౬-౯ రా౧౨-౫౬ అహః౩౦-౫౮ పూఫ౨ రవిః౫౫-౪౮ మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనత్రయం భు౨-౫౨చ౨౭ [యజ్ఞః భు౩-౩చ౨౮
3	౧౯	౨౯	మం॥ ● అమా౨౮-౫౮ మ౧౭-౧౯ సి౫౧-౩౪ నా౨౮-౫౮ రా౦-౩౮ అగ్నిసావర్ణికమన్వాదిః, అన్వాధానం, పిండపితృ

రా	గు	శు
శు౧౧ సిం రవిః		బు-౪
శు౪ సిం బుధః		
బ౫క న్యాబుధః		
,, కటకే శుక్రః		
శ	కే	కు

కుజచారః	శు౧మం ఆశ్లే౪బు౧౧-౯	బ౧బు పూఫ౪బు ౭-౧౩	శు౧౪సో రో౪ గు౩౦-౯	బ౫ఆ పున౪శు౧౧-౨౦
శు౫శు ఉఫ౨శు౩-౧౫	శు౪గు మ౧బు ౧-౧౫	బ౩శు ఉఫ౧బు ౮-౯	శుక్రచారః	బ౮బు పుష్య౧శు ౩-౧౫
శు౧౦బు ఉఫ౩శు౧౩-౨౮	శు౫శు మ౨బు ౫౦-౪౮	బ౫ఆ ఉఫ౨బు ౧౦-౧౫	శు౨బు ఆర్ద్ర౨శు౪౧-౨౦	బ౧౧శు పుష్య౨శు౫౫-౪
శు౧౪సో ఉఫ౪శు౨౭-౩౩	శు౭ఆ మ౩బు ౪౦-౬	బ౭మం ఉఫ౩బు ౧౧-౪	శు౭ఆ ఆర్ద్ర౩శు ౩౮-౨౦	బ౧౪సో పుష్య౩శు౪౬-౨౦
బ౪శ హ౧శు ౪౦-౨౫	శు౯మం మ౪బు ౨౯-౬	బ౯గు ఉఫ౪బు ౪౮-౫౦	శు౯మం ఆర్ద్ర౪శు ౩౬-౪౦	శనిచారః [౨౦-౪
బ౯గు హ౨శు ౫౨-౧౨	శు౧౧గు పూఫ౧బు౩౨-౨౨	బ౧౩ఆ హ౧బు ౧౨-౨౦	శు౧౧గు పున౧శు ౩౧-౩	బ౭మం శనివక్రిత్యాగః
బ౩౦మం హ౩శు౫౯-౫౩	శు౧౨శు పూఫ౨బు ౧౬-౧౫	బ౩౦మం హ౨బు ౩౬-౫	శు౧౪సో పున౨శు ౨౪-౯	రాహుకేతుచారా- సమం
బుధచారః	శు౧౪సో		పున౩శు ౯-౨౫	భర౩ రా- విశా౧ కే౧౫-౩౦

శ్రీ శుక్లసంవత్సర భాద్రపదమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

4 | ౨౦ | ౩౦ | బు॥ప్ర౨౪-౫౬ పూఫ౯-౫౪ సా౪౫-౪౮ బ౨౪-౫౬ ది౨౭-౨౭ ప్రతిప త్తిథిః యాగకాలః రక్రాం ఉత్తర శృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౩-౧౩చ౨౯

5 | ౨౧ | ౧ | గు॥ ద్వి౨౧-౫౪ ఉఫ౮-౨౬ శు౪౦-౫౪ కౌ౨౧-౫౪ ది౨౯-౧౬ త్యా౩-౫౮ తిథిద్వయంసంక్రాంభు౩-౨౪చ౧౪ బ్బీలసాని

6 | ౨౨ | ౨ | శు॥ తృ౧౯-౫౪ హ౭-౫౯ శు౩౭-౦౪౧౯-౫౪ ది౨౮-౬ అహః౩౦-౪౮ పూఫ౩ రవిః ౧-౪౨ చతుర్థితిథిః, షోడశోమాత్రం, హరితాళిక స్వర్ణగౌరీవ్రతం తామసమన్వాదిః బలరామజయంతిః భు౩-౩౫ చ౨

7 | ౨౩ | ౩ | శ॥ చ౧౯-౧౨ చి౮-౪౩ బ్ర౩౩-౫౯ భ౧౯-౧౨ ది౨౩-౧౧ పంచమీతిథిః వినాయకచతుర్థి భు౩-౪౬ చ౩

8 | ౨౪ | ౪ | ఆ॥ పం౧౯-౪౩ స్వా౧౦-౪౩ ఐం౩౨-౪ బా౧౯-౪౩ ది౨౫-౨౯ త్యా౪-౧౩ షష్ఠీతిథిః ఋషిపంచమి భు౩-౫౬చ౪

9 | ౨౫ | ౫ | సో॥ ష౨౧-౩౧ విశా౧౩-౫౬ వై౩౧-౭ తై౨౧-౩౧ ది౨౪-౪౦ అహః౩౦-౪౦ శూన్యతిథిః పూఫ౪ రవిః౪౭-౫౦ కేక్రాంభు౪-౬౫ [భు౪-౧౭చ౬

10 | ౨౬ | ౬ | మం॥ స౨౪-౩౦ అనూ౧౮-౧౯ ది౩౧-౬ న౨౪-౩౦ రా౩-౦ సప్తమీతిథిః అముక్తాభరణసప్తమి అనధ్యాయనద్వయం

11 | ౨౭ | ౭ | బు॥ అ౨౮-౩౬ జ్యే౨౩-౪౨ ప్రీ౩౧-౪౨ బ౨౮-౩౬ త్యాజ్యాభావః జ్యేష్ఠాష్టమి శక్రాం భు౪-౨౮చ౭

12 | ౨౮ | ౮ | గు॥ న౩౬-౧౬ మూ౨౯-౪౮ ఆయు౩౩-౭ బాం-౨౬ ది౨౫-౨౪ రావి౨౫-౫౨ త్యా౪-౨౬ నందనవమీభు౪-౩౮చ౮

13 | ౨౯ | ౯ | శు॥ ద౩౮-౨౫ పూషా౩౬-౨౦ సౌ౩౪-౩౫ తై౫-౧౦ శేషః౦-౫౦ రా౨౮-౨౧ త్యా౪-౨౬ అహః౩౦-౩౨ ఉత్తరఫల్గునీ౧ ప్రథమచరణె స్త్రీపురుషనక్షత్రే పాదజలరా శౌరవిః౧౨-౪౬ దధివ్రతారంభః భు౪-౪౯చ౯

14 | ౩౦ | ౧౦ | శ॥ ఏ౪౩-౩౧ ఉ.షా౪౨-౪౮ శో౩౬-౬౧౦-౫౮ శేషః౨-౫౫౪ వ౨౩-౨౨ సర్వేషా మేకాదశి పరివర్తనై కాదశి

15 | ౩౧ | ౧౧ | భు౪-౫౯ చ౧౦

ఆ॥ ద్వా౪౮-౯ శ్రీ౪౮-౫౫ అతి౩౭-౧౩ బ౧౫-౫౦ రా౨౯-౧౮ వామనజయంతిః, శ్రవణద్వాదశి భు౫-౧౦ చ౧౧

16 | ౧ | ౧౨ | సో॥ త్ర౫౧-౫౮ ధని౫౪-౨సు౩౭-౫౦ కౌ౨౦-౩౦ శేషః౪-౩ పునస్త్రాజ్యాభావః అహః ౩౦-౨౪ ఉఫ౨ కన్యాయాం రవిః౩౭-౫౨ ప్రదోషః-షడశీతిపుణ్యకాలః మధ్యాహ్నప్రభృతి పుణ్యకాలఃభు౫-౨౧ చ౧౨

17 | ౨ | ౧౩ | మం॥ చ౫౪-౪౬ శత౫౮-౧౪ ధృ౩౭-౩౯౫౨౩-౨౨ ది౧౩-౧౭ అనంత పద్మనాభ వ్రతం భు౦-౩చ౧౩

18 | ౩ | ౧౪ | బు॥ ○ పూ౫౬-౧౮ పూభా౬౦-౦ శూ౩౬-౯ భ౨౫-౩౨ ది౧౫-౦ ఉమామహేశ్వరవ్రతం, అన్వాధానం, శలే భు౧-౧౪చ౧౪

19 | ౪ | ౧౫ | శు॥ కృ ప్ర౫౭-౨౧ ఉభా౧-౮౭౦౩౪-౧౭ బా౨౬-౪౯ ది౨౫-౪౮ మహాలయపక్షారంభః, యాగకాలఃభు౦-౨౪చ౧౫

20 | ౫ | ౧౬ | శు॥ ద్వి౫౫-౨౬ ఉభా౨-౫౦ వృ౩౧-౮ తై౨౬-౨౩ రా౨-౪౮ అహః౩౦-౧౬ ఉఫ౩ రవిః౨-౪౭ రవే భు౦-౩౪చ౧౬ [[మౌవ్రతంభు౦-౪౫చ౧౭

21 | ౬ | ౧౭ | శ॥ తృ౫౩-౫౭ రే౩-౧౫ ధ్రు౨౬-౪౨౪౪-౧౫ వ౨౨-౩౧ త్యా౩-౫౭ బృహత్యు

22 | ౭ | ౧౮ | ఆ॥ చ౯-౪౩ అశ్వ౨-౪౦ వ్యా౨౧-౨౫ బ౨౧-౨౪ ది౨౫-౦ భరణీమహాలయః భు౧-౫౫చ౧౮

23 | ౮ | ౧౯ | సో॥ పం౪౫-౩౫ భ౧-౦ కృ౫౭-౩౯ హ౧౬-౯ కౌ౧౭-౩౯ ది౨౯-౪౯ అహః౩౦-౧౧ ఉఫ౪ రవిః౨౬-౪౦ కేవభు౧-౫

24 | ౯ | ౨౦ | మం॥ ష౪౧-౩౨ రో౫౫-౧౮ వ౯-౩౮౧౩-౩ రా౫-౫౮ త్యా౩-౪౬ భు౧-౧౬చ౨౦ [చ౧౯

25 | ౧౦ | ౨౧ | బు॥ స౩౪-౫౮ మృ౫౧-౨౭ సి౨-౩౭ వ్యతీ౫౨-౫౦ భ౭-౪౫ ది౮-౨౩ త్యా౩-౪౪ అహః౩౧-౪ తులాయనగతో రవిః ౨౧-౨౦ వ్యతీపాతమహాలయః భు౧-౨౬చ౨౧

26 | ౧౧ | ౨౨ | గు॥ అ౨౯-౮ ఆర్ద్రా౪౭-౧౯ వర౭-౨౬ కౌ౨౯-౮ ది౧-౧ అహః౩౦-౨ హస్తా ప్రథమచరణె స్త్రీస్త్రీనక్షత్రే పూర్ణ జలరా శౌరవిః౪౯-౨౬ మధ్యాష్టమి, రుద్రాష్టమి, అనధ్యాయః భు౧-౩౬చ౨౨ సూర్యసావర్ణికమన్వాదిః

27 | ౧౨ | ౨౩ | శు॥ న౨-౫౭ పునర౩-౪౭ ప౩౯-౩౧౯౨-౫౭ ది౧౫-౧ తిథిద్వయం, అహిర్నవమి, దుర్గోత్థాపనంభు౧-౪౭చ౨౩

28 | ౧౩ | ౨౪ | శ॥ ద౧౬-౫౮ పుష్య౩౮-౨౬ శి౩౨-౨భ౧౬-౫౮ ది౧-౪౧ ఏకాదశీతిథిః శవేభు౧-౫౭చ౨౪

29 | ౧౪ | ౨౫ | ఆ॥ ఏ౧౧-౧౧ ఆశ్రే౩౫-౧౦ సి౨౪-౩౧ బా౧౧-౧౧ ది౮-౪౧ సర్వేషా మేకాదశి, యతీనాంమహాలయః భు౨-౭చ౨౫

30 | ౧౫ | ౨౬ | సో॥ ద్వా౫-౪౦ మ౩౧-౫౧ సో౧౭-౨౬ తై౫-౪౧ ది౩-౩౦ త్యా౩-౪౭ రా౨౧౯ అహః౨౯-౫౪ హ౨ రవిః౧౩-౪౨ కలియుగాదిః ప్రదోషః గజచ్ఛాయా, షడశీతిముఖోరవిః౫౪-౨౭భు౨-౧౮చ౨౬

1 | ౧౬ | ౨౭ | మం॥ త్ర౦-౫౯ ఏష్యం౫౫-౫౨ పూఫ౨౯-౨౧శు౧౦-౫౩ వ౧-౫౯ భ౨౭-౫౬ రా౧౬-౫౮ అవమా, విమశేస్త్రహతాదీనాం మహాలయఃఅనధ్యయనత్రయం భు౨-౨౮చ౨౭ మాసశివరాత్రిః [పిండపిత్ర్యయజ్ఞః భు౨-౩౯చ౨౮

2 | ౧౭ | ౨౮ | బు॥ ● అమా౫౩-౪౧ ఉఫ౨౭-౩౩ శు౪-౫౮౫౪-౩౯ చ౨౪-౩౬ రా౧౮-౩ మహాలయఅమావాస్య. అన్వాధానం

1929 సెప్టెంబరు 3 నెల · నెప్టెంబరు నెల · అక్టోబరు నెల

కుజచారః				
శు౬సో హస్తకు ౭-౨౬	శు౨గు హ౩బు ౯-౧౨	బ౧౦శ హస్తబువక్ర౧౭-౧౦	శు౫ఆ ఆశ్రేగు ౪౨-౨౪	బ౭బు మ౩కు ౧౨-౩౮
శు౧౧శ చి౧కు ౧౬-౨౫	శు౫ఆ హస్తబు౫౪-౧౧	బ౩౦బు హ౩బు ౧౭-౨౦	శు౭మం ఆశ్రే౨శు౪౦-౩౦	బ౯శు మ౪ శు౪౪-౧౫
బ౧గు చి౨కు ౧౬-౪౦	శు౯గు చి౧బు ౧౮-౩౬	గురుచారః	శు౧౧శ ఆశ్రే౩శు ౦-౩౩	బ౧౨సో పూఫ౧శు౪౪-౨౫
బ౬మం చి౩కు ౧౮-౨౫	బ౨గు బుధవక్రారంభః౨౧-౧౦	బ౩౦బు గురువక్రారంభః ౧౪-౧౫	శు౧౩సో ఆశ్రే౪శు ౪౮-౨౫	శనిచారః.
బ౧౧శ చి౪కు ౧౯-౨౫	బ౫సో పశ్చాదస్తంబు౩౬-	శుక్రచారః	బ౧గు మ౧శు ౩౬-౨౦	బ౩౦బు మూ౧శ౧-౧.
బుధచారః		౧౨శు౨గు పుష్యాస్త శు౫౩-౨౦	బ౪శ మ౨శు ౨౫-౧౨	రాహుకేతుచారానాస్తి

శ్రీ శుక్లసంవత్సర ఆశ్వయుజమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 అక్టోబరు

3	౧౮	౨౯	గు॥ ప్ర౫౧-౫౯ హ౨౬-౫౭ ఐం౫౫-౨౫ కిం౨౨-౪౯ రా౧౭-౨౨ త్యాజ్ప్ర౪-౨ అహః ౨౯-౪౮ హ౩ రవిః ౩౬-౩౩ దౌహిత్ర కృతమహాలయః, దేవీనవరాత్రారంభః, కలశస్థాపనం, యాగకాలః రక్తాంభు౨-౪౯చ౨౯
4	౧౯	౩౦	శు॥ ద్వి౫౧-౧౬ చి౨౩-౨౪ వై౫౨-౧౦ బా౨౧-౩౭ రా౨-౫ ప్రీతిద్వితీయా, ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయః భు౨-౫౯చ౩౦
5	౨౦	౧	శ॥ తృ౫౧-౫౨ స్వా౯-౬ వి౯-౫౪ తై౨౧-౩౪ రా౧౪-౭ స్తనవృద్ధిగౌరీవ్రతంభు౩-౧౦ చ౧ జమాదీలవల్
6	౨౧	౨	ఆ॥ చ౫౩-౫౪ వి౩౨-౧౭ ప్రీ౪౮-౩౯ వ౨౨-౫౩ రా౧౩-౬ అహః ౨౯-౪౧ హ౪ రవిః౫౯-౪ భు౩-౨౦ చ౨
7	౨౨	౩	సో॥ పం౫౬-౪౮ అను౩౬-౭ ఆయు౪౮-౧౭ బ౨౫-౧౪ రా౨౧-౪౭ ఉపాంగలలితావ్రతం రావె భు౩-౩౦చ౩
8	౨౩	౪	మం॥ ష౬౧-౧ జ్యే౪౧-౧౦ సౌ౪౮-౪౪ కౌ౨౮-౨౪ త్యాజ్యాభావః త్రిద్యుస్పృక్ భు౩-౪౧ చ౪
9	౨౪	౫	బు॥ ష౧-౧౨ మూ౭-౧౪ శో౯-౪౮ తై౧-౧౨ రా౧౩-౨౧ సరస్వతీపూజ శక్రాంభు౩-౫౧చ౫
10	౨౫	౬	గు॥ స౬-౦ పూషా౫౩-౪౪ అతి౫౧-౧౪ వ౬-౧౮ ది౧౩-౫౧ త్యా౪-౨౬ అహః ౨౯-౨౮ చిత్రా౧ ప్రథమచరణే స్త్రీపుంనక్షత్రే అర్ఘజలరాశౌరవిః౨౦-౫౨ అనధ్యయనద్వయంభు౪-౧చ౬
11	౨౬	౭	శు॥ అ౧౧-౧౩ ఉషా౬౦-౦ సు౫౭-౪౫ బ౧౧-౧౩ ది౧౫-౫౫ దుర్గాష్టమి, కాళికాష్టమి మహర్నవమిసువాసినీ పూజాభు౪-౧౨చ౭
12	౨౭	౮	శ॥ న౧౬-౨౭ ఉషా౦-౧౬ ధృ౫౨-౪౦ కౌ౧౬-౨౨ ది౧౧-౧౭ దశమీతిథిః, స్వారోచిషమన్వాదిః, విజయదశమీ శమీపూజకలశోద్వాసనంభు౪-౨౨చ౮
13	౨౮	౯	ఆ॥ ద౨౧-౫౬ శ్ర౬-౨౪ శూ౫౪-౪౩ గ౨౧-౫౬ ది౭-౭౪ అహః ౨౯-౨౨ చి౪ రవిః ౪౨-౩౯ శూన్యతిథిః, సోపపనం, ద్వాదశవ్రతారంభః, రాజ్ఞాంపట్టాభిషేకః భు౪-౩౨చ౯
14	౨౯	౧౦	సో॥ ఏ౨౪-౫౯ ధని౧౧-౪౯ గం౫౪-౪౨ భ౨౪-౫౯ రా౧౧-౫౩ ఏకాదశీతిథిః సర్వేషామేకాదశివ్రతయోగః భు౪-౪౩చ౧౦
15	౩౦	౧౧	మం॥ ద్వా౨౭-౫౫ శత౧౬-౯ వృ౫౩-౫౧ బా౭-౫౫ రా౩-౫౪ గోద్వాదశీభు౪-౫౩చ౧౧
16	౩౧	౧౨	బు॥ త్ర౨౯-౧౭ పూభా౧౯-౨౭ ధృ౫౧-౪౪ తై౯-౧౭ రా౧౫-౬౪ వేభు౫-౩చ౧౨
17	౧	౧౩	గు॥ చ౨౯-౩౫ ఉభా౨౧-౨౩ వ్యా౪౮-౧౬ వ౯-౩౫ రా౨౨-౪౧ అహః ౨౯-౧౪ చి ౩ తులాయాంరవిః౩-౪౭ విషువత్పుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పరతః పంచదశఘటికాః అనధ్యయనత్రయం భు౫-౧౪చ౧౩
18	౨	౧౪	శు॥ ○ పూ౨౮-౩౫ రే౨౨-౨౧ హ౪౪-౪౮ బ౨౮-౩౫ త్యాజ్యాభావః, కౌముదీపూజా, అన్వాధానం, ఆగ్రయణస్థాలీపాకః భుం-౯చ౧౪
19	౩	౧౫	శ॥ కృప్ర౨౬-౨౩ అశ్వి౨౧-౪౯ వ౩౯-౫౪ కౌ౨౬-౨౩ ది౧౧-౫౪ రా౧౬-౭ భుం-౨౦చ౧౫ యాగకాలః
20	౪	౧౬	ఆ॥ ద్వి౨౩-౯ భ౨౧-౨౦ సి౩౪-౧౧ గ౨౩-౯ రా౨౦-౫ అహః ౨౯-౨౬ చి౪ రవిః౨౪-౩౧ ద్వితీయాతిథిః చంద్రోదయోమావ్రతం భు౧-౩౧చ౧౬
21	౫	౧౭	సో॥ తృ౧౮-౫౯ కృ౧౭-౫౮ వ్య౨౭-౪౬ భ౧౮-౫౯ రా౨౬-౫౧ తిథిద్వయంభుం-౧౪చ౧౭
22	౬	౧౮	మం॥ చ౧౪-౬ రో౧౪-౫౧ వ౨౦-౪౭ బా౧౪-౬ ది౭-౫౯ పంచమీతిథిఃభుం-౫౨చ౧౮
23	౭	౧౯	బు॥ పం౮-౩౯ మృ౧౧-౧౨ ప౧౩-౨౫ తై౮-౩౯ రా౧-౪౭ అహః ౨౯-౦ స్వాతీ౧ ప్రథమచరణే స్త్రీ స్త్రీనక్షత్రే పూర్ణజలరాశౌరవిః౪౪-౫౪భు౧-౨౯చ౧౯
24	౮	౨౦	గు॥ ష౨-౪౯ ఏవ్యం౫౪-౨ ఆర్ద్రా౭-౫౫ ని౫-౪౯ సి౨-౧౨ వ౨-౪౮ భ౨౭-౫౮ రా౬-౬ అవమ శవే భు౧-౧౩చ౨౦
25	౯	౨౧	శు॥ అ౫౦-౪౭ పున౨-౫౬ పుష్య౫౫-౪౬ సా౫౦-౧ బా౨౨-౨౪ ది౧-౩౪ అహః ౨౮-౫౪ వృశ్చికాయనగతోరవిః [౩౭-౨౭భు౧-౨౩చ౨౧
26	౧౦	౨౨	శ॥ న౪౫-౨౦ ఆశ్లే౫౪-౫౦ శు౪౨-౪౪ తై౧౭-౫౫ ది౨౮-౩౮ భు౧-౩౪చ౨౨
27	౧౧	౨౩	ఆ॥ ద౩౯-౫౪ మ౫౧-౨౩ శు౩౫-౯ వ౧౨-౨౩ ది౨౩-౭ అహః ౨౮-౪౦ స్వాతీ౨ రవిః౪-౪౮ భు౧-౪౪ చ౨౩
28	౧౨	౨౪	సో॥ ఏ౩౫-౪ పూఫ౪౮-౩౭ బ్ర౨౮-౨౪ బ౭-౨౫ ది౧౦-౨౮ సర్వేషామేకాదశీభు౧-౫౫చ౨౪
29	౧౩	౨౫	మం॥ ద్వా౩౨-౧౩ ఉఫ౪౬-౪౨ ఐం౨౩-౧౭ కౌ౨-౩౨ ది౬-౨ ప్రదోషఃభు౨-౫చ౨౫
30	౧౪	౨౬	బు॥ త్ర౨౮-౨౧ హ౪౫-౪౦ వై౧౬-౯ వ౨౮-౨౧ ది౭-౨౦ అహః ౨౮-౨౪ స్వాతీ౩ రవిః౨౪-౨౧ నరకచతుర్దశీస్నానం
31	౧౫	౨౭	గు॥ చతు౨౬-౩౫ చి౪౫-౯ వి౧౨-౧౬ బ౨౬-౩౫ ది౫-౪౬ [చంద్రోదయకాలేకర్తవ్యంభు౨-౧౬చ౨౬
1	౧౬	౨౮	శు॥ ● అమా౨౬-౧ స్వా౪౭-౨౨ ప్రీ౧-౩౭ నా౨౬-౧ ది౦-౮౧

	రా	గు	
	శు౧౪ తులారవిః కు౨౨ ,, బుధః శు౧౧ కన్యాయాం శుక్రః		
			శు
శ		కు_కే	౪-బు

కుజచారః	బ౧౧సో విశా౨కు౪౩-౫	బ౧౦ఆ చి౧బు ౪౫-౨౨	శు౬మం పూష౪కు ౫౩-౩	బ౧౧సో హ౩కు ౪-౧
శు౨కు స్వాతీ౧కు ౧౬-౨౬	బుధచారః	బ౧౨మం చి౨బు౩౩-౫౪	శు౮కు ఉష౧కు ౪౪-౧౬	బ౧౩బు హ౪కు ౪౬-౨౫
శు౬బు స్వా౨కు ౧౩-౫౬	శు౪ఆ హ౨బు వ ౩౩-౩౪	బ౧౪గు చి౩బు౫౨-౦	శు౧౧సో ఉష౨కు౨౮-౧౦	శనిచారం నాస్తి
శు౧౧సో స్వా౩కు ౮-౩	శు౬బు ప్రాగుదబు ౩౭-౧౦	గురుచారంనాస్తి	శు౧౪గు ఉష౩కు ౧౧-౫౩	రాహుకేతుచారా
బ౧శ స్వా౪కు ౨-౪౨	శు౯శ వక్రత్యాగః ౪౭-౨	శుక్రచారః	బ౧శ ఉష౪కు౫౫-౫	శు౧౨మం
బ౫బు విశా౧కు ౫౩-౧౪	బ౧శ హ౩బుశ్వేబు ౩౬-౫	శు౧గు పూష౨కు ౩౦-౩	బ౪మం హ౧కు ౧౩-౩౩	భ౨రాహుః } ౮-౪౦
బ౧౧సో విశా౧షు౫౩-౧౪	బ౫బు హ౪బు ౨౬-౦	శు౪ఆ పూష౩కు౧౨-౯	బ౭కు హ౨కు ౫౮-౧౦	స్వా౪కేతుః

శ్రీ శుక్లసంవత్సర కార్తికమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 నవంబరు నెల

2 ౧౭ ౯ శ॥ శుప్ర౨౬-౪౬ విశా౫౦-౦ ఆయు౬-౧ బ౨౬-౪౬ ది౧-౫౯ త్యా౪-౫౦ అహః౨౮-౩౮ స్వాతీ౪ రవిః౪౩-౩౭ కార్తిక స్నానప్రారంభః, బలిపాడ్యమి, గోక్రీడ, యాగకాలః, చంద్రోదయః, ఉత్తరశృంగంభు౨-౪౭చ౨౯

3 ౧౮ ౩౧ ఆ॥ ద్వి౨౭-౪౫ అనూ౫౩-౪౮ సౌ౪-౨౦ కౌ౨౮-౪౫ ది౦-౩౮ యమద్వితీయాభు౨-౫౮చ౧౭ జమాదిలసాని

4 ౧౯ ౧ సౌ॥ తృ౩౧-౫౭ జ్యే౫౮-౪౬ శో౩-౩౯ తై౦-౧ది౮-౫౯ త్యా౪-౨౧ త్రిలోచనగౌరీవ్రతంభు౩-౮చ౨

5 ౨౦ ౨ మం॥ చ౩౬-౯ మూ౬౦-౦ అతి౩-౫౦ వ౪-౩ త్యాజ్యాభావః నాగచతుర్థిశ్రాం భు౩-౧౫చ౩

6 ౨౧ ౩ బు॥ పం౪౧-౭ మూ౪-౪౯ సు౪-౩౮ బ౮-౩౮ ది౦-౨౪ రా౨-౫౩ అహః౨౮-౩౦ విశా౧ ప్రథమచరణే పుంనపుంసకనక్షత్రే పాదజలరాశౌరవిఃభు౩-౩౦చ౪

7 ౨౨ ౪ గు॥ ష౪౬-౩౦ పూషా౧౯-౧౦ ధృ౫-౫౧ కౌ౧౩-౪౮ రా౪-౫౪ భు౩-౪౦చ౫

8 ౨౩ ౫ శు॥ స౫౧-౪౯ ఉషా౧౭-౪౮ శూ౫-౨౧ గ౯-౯ రా౦-౭ సావిత్రికల్పః భు౩-౫౧చ౬

9 ౨౪ ౬ శ॥ అ౫౬-౪౦ శ్ర౨౩-౪౮ గం౮-౨౮ భ౨౪-౧౫ రా౬-౨౩ అహః౨౮-౨౬ విశా౨ రవిః౨౦-౧౨ గోష్టాష్టమి, అనధ్యాయః భు౪-౨చ౭

10 ౨౫ ౭ ఆ॥ న౬౦-౦ ధని౨౯-౩౩ వృ౯-౨౧ బా౨౮-౨౧ రా౨౦-౩౭ త్రిద్యుస్పృక్, కృతయుగాదిః భు౪-౧౩చ౮

11 ౨౬ ౮ సో॥ న౦-౨౪ శత౩౬-౧౩ ధృ౯-౧౭ కౌ౦-౨౪ రా౨౨-౫౦ భు౪-౨౩చ౯

12 ౨౭ ౯ మం॥ ద౩-౧౪ పూభా౩౫-౪౧ వ్యా౮-౪౩ గ౩-౧౪ త్యాజ్యాభావః అహః౨౮-౮ విశా౩ రవిః౩౯-౫ భు౪-౩౩చ౧౦

13 ౨౮ ౧౦ బు॥ ఏ౪-౪౬ ఉభా౪౦-౫౦ హ౭-౦ భ౪-౪౬ ది౨-౪౨ సర్వేషామేకాదశీ, ఉత్థానైకాదశీ, స్వాయంభువమన్వాదిః, భు౪-౪౩చ౧౧

14 ౨౯ ౧౧ గు॥ ద్వా౫-౭ రే౪౧-౧౨ వ౪-౭ బా౫-౭ ది౧౦-౩౮ క్షీరాబ్ధిపూజా, క్షీరాబ్ధిద్వాదశీభు౪-౫౪చ౧౨ ప్రదోషః

15 ౩౦ ౧౨ శు॥ త్ర౪-౯ అశ్వ౪౧-౦ సి౦-౨౭ వ్య౫౭-౩౫ తై౪-౯ రా౨-౫౯ త్యా౩-౫౯ అహః౨౮-౧౨ విశా౪ వృశ్చికే రవిః౫౬-౫౬ వైకుంఠచతుర్దశీ, తులసీవ్రతోద్యాపనం, అనధ్యయనత్రయంభు౫-౫చ౧౩

16 ౧ ౧౩ శ॥ చ౨-౧ ఏవ్యం౦౫౭-౧భ౩౯-౪౩ వరీ౫౧-౨౮ వ౨-౦ భ౨౮-౩౦ ది౪-౨౯ అవమ హరిపదపుణ్యకాలః ఉనయప్రభృతి ప్రహరద్వయపర్యంతం, త్రేతాయుగాంతః, జ్వాలాతోరణం, కేశబంధనగౌరీవ్రతం, వ్యాసపూర్ణిమ, స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం, అన్వాధానంధాత్రీపూజభు౦-౧చ౧౪

	రా	గు	
	శు౧౩ వృశ్చిరవిః శు౬ వృశ్చి కుజః బ౪ వృశ్చి బుధః శు౬ తులా శుక్రః		
శ		కు-బు ర-కే	శు

17 ౨ ౧౪ ఆ॥ కృప్ర౫౪-౪౯ కృ౩౭-౩౨ పరి౪-౮ బా౨౫-౫౫ ది౮-౩౮ త్యా౩-౫౧ యాగకాలః, రవేః భు౧-౧౨చ౧౫

18 ౩ ౧౫ సో॥ ద్వి౪౯-౫౦ రో౩౪-౩౧ శి౩౭-౧౪ తై౨౨-౯ ది౧౫-౩౨ త్యా౩-౪౮ చాతుర్మాస్యద్వితీయభు౦-౨౨చ౧౬

19 ౪ ౧౬ మం॥ తృ౪౪-౨౪ మృ౩౦-౫౭ సి౭-౧౭ వ౧౭-౭ రా౨౨-౩౦ అహః౨౮-౪ అనూ౧ రవిః౧౪-౨౪ భు౦-౩౪చ౧౭

20 ౫ ౧౭ బు॥ చ౩౮-౩౪ ఆర్ద్రా౨౭-౦ సా౨౨-౧౧ బ౧౨-౧౪ రా౨౬-౫౫ భు౦-౪౫చ౧౮

21 ౬ ౧౮ గు॥ పం౩౨-౩౪ పున౨౨-౪౯ శు౧౪-౨౦ కౌ౫-౩౪ రా౧౩-౨౬ త్యా౩-౪౩ శివే అమృతసిద్ధయోగః భు౦.౫౬చ౧౯

22 ౭ ౧౯ శు॥ ష౨౬-౩౯ పుష్య౧౮-౩౯ శు౬-౨౭ బ్రహ్మ౨-౧ వ౨౬-౩౯ రా౨౦-౩౫ అహః౨౭-౫౮ అనూ౨ రవిః ౩౧-౩౪ భు౧-౬చ౨౧ [చ౨౧

23 ౮ ౨౦ శ॥ స౨౧-౧౪ ఆశ్లే౧౪-౪౧ ఐం౫౧-౩౦ బ౨౧-౧ రా౧౫-౧ అనధ్యయనద్వయం ఇంద్రసావర్ణిక మన్వాదిః భు౧-౧౮

24 ౯ ౨౧ ఆ॥ అ౧౫-౫౯ మ౧౧-౨౦ వై౪౪-౨౦ కౌ౧౫-౫౯ రా౨-౨౬ ధనురయనగతో రవిః౨౨-౩౦ నవమీతిథిభు౧-౨౯చ౨౨

25 ౧౦ ౨౨ సో॥ న౧౧-౧౭ పూఫ౮-౧౫ వి౩౫-౫౧ గ౧౧-౧౭ ది౨౫-౪ అహః౨౭-౫౪ అనూ౩ రవిః౪౯-౩౯ భు౧-౪౦చ౨౩

26 ౧౧ ౨౩ మం॥ ద౭-౩౨ ఉఫ౬-౮ ప్రీ౩౨-౭ భ౭-౩౨ ది౨౬-౪౫ త్యా౩-౫౬ భు౧-౫౧చ౨౪

27 ౧౨ ౨౪ బు॥ ఏ౪-౪౬ హ౫-౨ ఆయు౨౭-౧౫ బా౪-౪౬ ది౨౪-౫౮ త్యా౪-౦ సర్వేషామేకాదశీభు౨-౨చ౨౫

28 ౧౩ ౨౫ గు॥ ద్వా౩-౭ చి౪-౫౬ సౌ౨౩-౧౮ తై౩-౭ ది౯-౧౧ త్యా౪-౪ శుక్రాం ప్రదోషః భు౨-౧౩చ౨౬ [యం భు౨-౨౪

29 ౧౪ ౨౬ శు॥ త్ర౨-౪౫ స్వా౬-౨ శో౨౦-౨౨ వ౨-౪౫ ది౨౦-౩౪ అహః౨౭-౫౦ అనూ౪-౪౦ మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనచతుష్ట

30 ౧౫ ౨౭ శ॥ చతు౩-౩౬ విశా౮-౨౧ అతి౧౮-౧౧ చ౩-౩౬ ది౧౮-౫౧ అన్వాధానం శుక్రాం రవేః భు౨-౩౬చ౨౮

1 ౧౬ ౨౮ ఆ॥ ● అమా౫-౪౬ అనూ౧౨-౦ సు౧౭-౧౬ నా౫-౪౬ ది౨౭-౬ యాగకాలః పిండపితృయజ్ఞః భు౨-౪౭చ౨౯

కుజచారః	శు౨ఆ చిత్రా౪బు౨౯-౧౨	బ౪బు విశా౪బు౨౪-౧౧	శు౧౩శు రోహిణ్యాం వక్రీ గురు౧-[౨౦	బ౫శు స్వా౪శు౧౮-౩౪
శు౭శ విశా౩కు౩౬-౧	శు౪మం స్వా౧బు౪౫-౩౯	బ౫గు అనూ౧బు౫౮-౬	శుక్రచారః	బ౭శ విశా౧శు౫౫-౩౦
శు౧గు విశా౪కు౨౨-౫	శు౭శు స్వా౨బు౩౮-౩	బ౭శ అనూ౨బు౫౩-౧౦	శు౧శ చిత్రా౧శు౯-౧౨	బ౧౦మం విశా౨శు౩౫-౫౦
శు౧౦మం అనూ౨కు౨-౬	శు౯ఆ స్వా౩బు౪-౫౧	బ౯సో అనూ౩బు౫౧-౨౦	శు౪మం చి౨శు౮-౪౬	బ౧౩శు విశా౩శు౧౫-౪౮
శు౧౪శ అనూ౨కు౪౬-౫	శు౯సో ప్రాగస్తం బు౨౬-౧	బ౧౧బు అనూ౪ బు౪౪-[౧౧	శు౬గు చి౩శు౫౧-౨౫	బ౩౦ఆ విశా౪శు౫౫-౧౦
బ౫గు అనూ౩కు౭-౪౧	శు౧౦మం స్వాతి౪బు౭-౧		శు౯ఆ చి౪శు౨౩-౧౨	శనిచారః
బ౧౦మం అనూ౪కు౭-౨౩	శు౧౨గు విశా౧బు౭-౪౬	బ౧౩శు జ్యే౧బు౩౮-౮	శు౧౧బు స్వా౧శు౩-౧౨	శు౯ఆ మూ౨శనిః౨౯-౧౦
బ౧౪శ జ్యే౧కు౨౭-౬	శు౧౪శ విశా౨బు౨౩-౩౧	బ౩౦ఆ జ్యే౧బు౩౧-౩౭	శు౧౩శు స్వా౨శు౫౩-౨౦	రాహుకేతుచారోనాస్తి
బుధచారః	బ౨సో విశా౩బు౭-౩	గురుచారః	బ౨సో స్వా౩శు౩౦-౩౨	

శ్రీ శుక్లసంవత్సర మార్గశిరమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1929 డిసెంబరు నెల

2	౧౭	౨౯	సో॥కృప్ర౯-౦జ్యే౧౬-౪౩ధృ౧౭-౭బ౯-౦త్యాజ్యాభావఃఅహః౨౭-౪౮జ్యే౧రవిః౨౧-౫౮కుక్రాం చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నత చంద్రోదయఃభు౨-౫౮చ౩౦
3	౧౮	౧	మం॥ద్వి౧౩-౩౧మూ౨౨-౨౧శూ౧౭-౪౦కౌ౧౩-౩౦దిం౭-౫౯త్యా౪-౨౨రా౨౧-౭తృతీయాతిథిఃశుక్రాం భు౩-౯చ౧ రజబు
4	౧౯	౨	బు॥తృ౧౮-౩౪పూషా౨౮-౩౭గం౧౮-౪౫గ౧౮-౩౪రా౨౩-౬త్యా౪-౨౬శూన్యతిథిఃదగ్ధయోగఃభు౩-౨౦చ౨
5	౨౦	౩	గు॥చ౨౪-౧౬షా౩౫-౧౧వృ౨౧-౪భ౨౪-౦రా౧౯-౩౨అహః౨౭-౪౬జ్యే౨రవిః౩౮-౧౦చతుర్థితిథిఃభు౩-౩౧చ౩
6	౨౧	౪	శు॥పం౨౯-౧౬శ్రేశ౧-౩౩ధృ౨౧-౨౦బా౨౯-౧౬రా౨౪-౪౮భు౩-౪౩చ౪
7	౨౨	౫	శ॥ష౩౪-౮ధని౭-౨౭వ్యా౨౨-౧౬కౌ౧-౪౨త్యాజ్యాభావః స్కందషష్ఠీ శీతఘ్నదానాని భు౩-౫౪చ౫
8	౨౩	౬	ఆ॥స౩౬-౧౯శత౫౨-౨౬హ౨౨-౩౩గ౫-౧౩వి౬-౫౭అహః౨౭-౪౪జ్యే౩రవిః౫౪-౧౮మిత్రసప్తమీ,భానుసప్తమీ కేవేభు౪-౫చ౬
	౨౪	౭	
9			సో॥అ౪౧-౧౦పూభా౫౬-౧౯వ౨౨-౨భు౮-౪౦ద్వి-౨౮త్యా౪-౧౬కాలభైరవాష్టమిఅనధ్యాయః భు౪-౧౬చ౭
10	౨౫	౮	మం॥న౪౨-౨౯ఉభా౫౯-౫౯సి౨౧-౩౬బా౧౧-౪౫ది౨౧-౨౩ప్రళయకల్పఃభు౪-౨౭చ౮
11	౨౬	౯	బు॥ద౪౨-౪౫రే౬౦-౦వ్య౧౮-౧౧తై౨-౩౭రా౧-౪౮భు౪-౩౮చ౯
12	౨౭	౧౦	గు॥ఏ౪౧-౫౪రేం-౫వ౧౫-౨౮వ౧౧-౫౦రా౨౩-౨౦అహః౨౭-౪౦జ్యే౪ రవిః ౨౦-౧౦సర్వేషా మేకాదశీభు౪-౪౯చ౧౦ [వ౧౧
13	౨౮	౧౧	శు॥ద్వా౩౯-౩౦అశ్వం౦-౭భ౫౯-౨౦ప౧౩-౨౩బ౧౦-౧౨ ది౨౩-౫౧ భు౫-౧
14	౨౯	౧౨	శ॥త్ర౩౬-౧౪కృ౫౭-౨౬శి౫౯-సి౫౪-౧౬కౌ౭-౫౨రా౦-౪౬ శని త్రయోదశీ దత్తాత్రేయజయంతిః, హనుమద్వ్రతంభు౫-౧౨చ౧౨
15	౧	౧౩	ఆ॥చ౩౨-౧౮రో౫౪-౩౧సా౫౨-౩౫గ౪-౭రా౭-౫౧త్యాప్ర౩-౪౮అహః౨౭-౩౮మూ౧ప్రథమచరణే ధనుషిరవిః ౨౬-౪షడశీతిపుణ్యకాలః సంక్రమణ ప్రభృతి ధనుర్మాసారంభఃభు౫-౨౩చ౧౩స్త్రీణాంచంద్రదర్శనం
16	౨	౧౪	సో॥◯పూ౨౭-౩వృ౫౧-౧శు౪౫-౧౫బ౨౭-౩ది౭-౪౨అన్వాధానంభుం-౬చ౧౪
17	౩	౧౫	మం॥కృప్ర౨౧-౪ఆర్ద్రా౪౭-౬శు౩౭-౩౯కౌ౨౧-౪౨ది౧౦-౩౮తిథిద్వయం,యాగకాలః చిదంబరక్షేత్రే ఆర్ద్రా మహోత్సవఃభుం-౧౭చ౧౫
18	౪	౧౬	బు॥ద్వి౧౫-౧౯పున౪౨-౫౫బ్ర౩౦-౧౮గ౧౫-౧౯ది౫-౧అహః౨౭-౩౬మూ౨ రవిః౪౯-౩౨ తృతీయాతిథిః, రవేకువేధుం-౨౯చ౧౬
19	౫	౧౭	గు॥తృ౧౦-౫పుష్య౩౮-౪౧ఐం౨౧-౪౮భ౧౦-౫౨౧-౩౧భుం-౪౦చ౧౭
20	౬	౧౮	శు॥చ౪౯-ఏష్యం౫౪-౧ ఆశ్రే౩౪-౪౦వై౧౩-౩౧బా౪౯-కౌ౨౭-౯ది౮-౩౩భుం-౫౨చ౧౮ [౧౧-౩చ౧౯
21	౭	౧౯	శ॥ష౫౩-౨౧మ౩౧-౨౬వి-౨౮ప్రీ౫౨-౪౪గ౨౩-౫౦ది౨-౫౧రా౨౨-౨౮అహః౨౭-౩౪మూ౩రవిః౫౭-౧౬భు
22	౮	౨౦	ఆ॥స౪౮-౫౩పూఫ౨౭-౫౩ఆయు౫౨-౨౮భ౨౧-౭రా౧౭-౩౮త్యా౩-౫౧త్రిస్పృష్టకాఃభు౧-౧౪చ౨౧
23	౯	౨౧	సో॥అ౪౫-౧౫ఉఫ౨౫-౩౮సౌ౪౫-౩౧బా౧౭-౪రా౧౮-౩౭అహః౨౭-౩౨ మకరాయనగతోరవిః ౪౭-౧౨అనధ్యాయః భు౧-౨౬చ౨౧
24	౧౦	౨౨	మం॥న౪౨-౩౮హ౨౪-౧౫శో౪౧-౨౧తై౧౩-౫౭రా౧౬-౩౭త్యా౩-౫౮భు౧-౩౭చ౨౨
25	౧౧	౨౩	బు॥ద౪౧-౯చి౨౩-౫౫అతి౩౭-౮వ౧౧-౫౨రా౧౦-౩౩అహః౨౭-౩౨మూ౪రవిః౧౨-౪౧భు౧-౪౯చ౨౩
26	౧౨	౨౪	గు॥ఏ౪౦-౫౨స్వా౨౪-౪౭సు౩౩-౪౫బ౧౧-౨౩రా౧౧-౪౨త్యా౪-౮సర్వేషా మేకాదశీభు౨-౦చ౨౪
27	౧౩	౨౫	శు॥ద్వా౪౧-౫౪వి౨౬-౫౨ధృ౩౧-౨౩కౌ౧౧-౨౩రా౯-౫౧త్యా౪-౧౩భు౨-౧౨చ౨౫
28	౧౪	౨౬	శ॥త్ర౪౪-౧౪అనూ౩౦-౧౦శూ౩౦-౨౧౧౩-౪రా౧౭-౪౦త్యా౪-౧౯అహః౨౭-౩౪పూషా౧రవిః౨౮-౭ శనిప్రదోషః, శుక్రమౌఢ్యారంభఃవేధు౨-౨౩చ౨౬ [భు౨-౩౪చ౨౫
29	౧౫	౨౭	ఆ॥చతు౪౭-౪౩జ్యే౩౪-౪౧గం౨౯-౩౪భ౧౫-౫౯త్యాజ్యాభావః, మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం
30	౧౬	౨౮	సో॥🌑అమా౫౨-౪మూ౪౦-౧౩వృ౩౧-౧౩చ౧౯-౫౩రా౮-౧౫త్యా౪-౨౨అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః, అమాసోమవారవ్రతం అహః౨౭-౩౪షడశీతిముఖోరవిః౫౦-౪౦భు౨-౪౬చ౨౮

	గు	రా-కు	
—	కు౫ సింహే బు౭ కన్యాయాం		బు
	[బుధః కు౧౪ ,, శుక్రః		ర-శు
	శ-కే		

కుజచారః
కు౪గు జ్యే౨కు౨-౪౬
కు౯మం జ్యే౩కు౦-౩౨
కు౧౩శ జ్యే౪కు౩౪-౨౩
బ౩గు మూ౨కు౫-౧౫
బ౮సో మూ౨కు౪౩-౧
బ౧౩శ మూ౩కు౭-౫

బుధచారః
కు౨మం జ్యే౩బు౩౦-౩౨
కు౪గు జ్యే౪బు౨౬-౧౧
కు౬శ మూ౧బు౨-౧౦
కు౮సో మూ౨బు౧౮-౧౨
కు౧౦బు మూ౩బు౯-౬
కు౧౨కుపశ్చాదస్తంబు౧౨- [౧౫
బ౭ మూ౪బు౨౩-౫౪
కు౧౪ఆ పూషా౧బు౨౮-౫
బ౧మం పూషా౨ బు౩౩- [౨౫
బ౩గు పూషా౩బు౪౮-౨౨
బ౭ఆ పూషా౪బు౮-౪౪
బ౯మం ఉషా౧బు౨౮-౫౯
బ౧౧గు ఉషా౨బు౫౮-౧౫

గురుచారః
బ౯ మం రో౨వక్రికు౯౩- [౨౦

శుక్రచారః
కు౩బు అనూ౧కు౩౪-౪౫
కు౬కు అనూ౨కు౧౩-౨౦
కు౮సో అనూ౩కు౫౫-౯
కు౧౧గు అను౪ కు౩౬-౧
కు౧౪ఆ జ్యే౧కు౧౫-౨౦
బ౧మం జ్యే౨కు౫౨-౬
బ౪కు జ్యే౩కు౨౯-౭
బ౯మం జ్యే౪కు౭-౫౯
బ౧౦బు మూ౧కు౪౬-౨౫
బ౧౩కు మూ౨కు౩౩-౩౭
ప్రాగస్తం కు ౪౨-౭

శనిచారః
కు౧సో పశ్చాదస్తం శ౧౫- [౧౨
కు౯మం మూ౩శ౧౭-౨౨

రాహుకేతుచారా
బ౧మం భ౧రా స్వా౩కే } ౨-౧౩

శ్రీ శుక్లసంవత్సర పుష్యమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

1930 సం. జనవరినెల

తేదీ			
31	౧౭	౨౯ ౩౦	మం॥శుప్ర౫౭-౨౭పూషా౪౬-౯ధృ౩౦-౫౧౭ం౨౪-౪౫దిబ-౩౫అహః౨౭-౩౬పూషా౨౪విః౪౩-౪౦౪క్రాంయాగ కాలఃభు౨-౫౭చ౨౯
1	౧౮		బు॥ద్వి౬౦-౦ఉషా౫౩-౩వ్యా౩౨-౧౬బా౨౮-౪౩దిర-౨౭త్రిద్యుస్పృక్ చంద్రోదయఃఉత్తరశృంగోన్నతిఃభు౩-౯ [చ౩౧
2	౧౯	౧	శు॥ద్వి౩-౨శ్రీ౫౯-౨౬హ౩౩-౨౭కా౩-౨దిర-౭భు౩-౨౦౭౧షాబా౯
3	౨౧	౨	శు॥తృ౮-౧౧ధని౬౦-౦వ౩౪-౩౨గ౮-౧౧ది౧౧-౨౫త్యా౪-౨౪అహ౨౭-౪౨పూషా౩గవిః౫౮-౪౮భు౩-౩౧చ౨
4	౨౧	౩	శ॥చ౧౩-౫ధని౫-౨౨సి౩౫-౨భ౧౩-౫దిత౪-౫౪భు౩-౪౩చ౩
5	౨౨	౪	ఆ॥పం౧౬-౫౬శత౧౦-౨౯వ్యతి౩౪-౪౯బా౧౬-౫౬దిబ౭-౩౪షష్ఠీతిథిఃభు౩-౫౪చ౪
6	౨౩	౫	సో॥ష౧౯-౪౦పూభా౧౪-౩౩వ౩౩-౪౯తై౧౯-౪౦రా౧౨-౨౦శూన్యతిథిఃభు౪-౬చ౫
7	౨౪	౬	మం॥స౨౧-౫ఉభా౧౭-౨౬ప౩౧-౩౮వ౨౧-౫రా౨౦-౩౨అహః౨౭-౪౪ పూషా౪విః ౧౪-౧౯ సప్తమీతిథిః, అనధ్యయనద్వయంభు౪-౧౭చ౬
8	౨౫	౭	బు॥అ౨౧-౧౬రే౧౯-౫౭౮-౩౩బ౨౧-౧౬త్యాజ్యాభావఃఅష్టమీతిథిఃబుధాష్టమిభు౪-౯చ౭
9	౨౬	౮	గు॥న౨౦-౧౯అశ్వ౧౯-౨౯సి౨౦-౩౦కౌ౨౦-౯ది౯-౨౫రా౧౫-౨౭తిథిద్వయంభు౪-౪౦చ౮
10	౨౭	౯	శు॥ద౧౭-౫౨భ౧౮-౪౫పా౧౯-౩౪గ౧౭-౫౨రా౨౦-౭అహః౨౭-౪౪ఉషా౧విః౨౯-౪౦ ఏకాదశీతిథిః భు౪-౫౧చ౯
11	౨౮	౧౦	శ॥ఏ౧౪-౩౩కృ౧౭-౧శు౧౩-౪౭భ౧౪-౩౩రా౨౭-౩౦సర్వేషామేకాదశీ,వైకుంఠ కాశీ,రైవతమన్వాదిఃభు౫-౩ [చ౧౦
12	౨౯	౧౧	ఆ॥ద్వా౯-౫౮రో౧౪-౨౪శు౭-౧౮బా౯-౫౮ది౨౭-౩౮ ప్రదోషః భు౫-౧౪చ౧౧
13	౩౦	౧౨	సో॥త్ర౫-౨మృ౧౧-౭బ్రం౦-౧౫ఐం౫౨-౩౮తై౫-౨౩రా౦-౩అహః౨౭-౪౬ ఉషా౨ద్వితీయేమకరేరవిః ౪౫-౧౩ అనధ్యయనత్రయంభు౫-౨౬చ౧౨
14	౧	౧౩	మం॥చతుం-౧౨వ్యం౫౪-౧౬ఆర్ద్రా౭-౨౧వై౪౫-౪౨వం-౧భ౨౭-౮రా౭-౩౧ అవమ, హిమశోధన పూర్ణిమ, అన్వాధానం, ఉత్తరాయణపుణ్యకాలః, ఉదయప్రభృతిభు౧-౨చ౧౩
15	౨	౧౪	బు॥కృప్ర౪౮-౧౫పున౩-౧౬పుష్య౫౫-౪౮వి౩౭-౬బా౧-౧౭ది౨౧-౫౧యాగకాలఃభు౦-౧౩చ౧౪
16	౩	౧౫	గు॥ద్వి౪౨-౨౩ఆశ్లే౫౪-౫౬ప్రీ౯-౧౯తై౧౩-౨౦రా౧-౦భు౦-౨౩చ౧౫
17	౪	౧౬	శు॥తృ౩౬-౫౫మ౫౧-౧౧ఆయు౨౧-౩౫౯-౩౯ది౨౩-౩అహ౨౭-౫౦ఉషా౩-౪విః౦-౫౮భు౦-౩౪చ౧౬
18	౫	౧౭	శ॥చ౩౧-౫౧పూఫ౪౭-౫౮సౌ౧౪-౧౭బ౪-౯ది౯-౪౭త్యా౩-౪౭ భు౦-౪౪ చ౧౭
19	౬	౧౮	ఆ॥పం౨౭-౩౧ఉఫ౪౫-౨౬శో౭-౨౫తై౨౭-౩౧ది౫-౧౨భు౦-౫౫చ౧౮
20	౭	౧౯	సో॥ష౨౩-౫౮హ౩-౫౧అతి౧-౧౪సు౫౪-౧౯వ౨౩-౫౮ది౫-౫౩అహః౨౭ ౫౪ఉషా౪విః౧౬-౩౫భు౧-౫౯
21	౮	౨౦	మం॥స౨౧-౨౬చి౪౩-౧౫ధృ౫౦-౫౭బ౨౧-౨౬ది౩-౩౯రా౨౯-౩౧ త్యాప్ర౪-౭సప్తమీతిథిః త్రిస్రోష్టకాః, అనధ్యయనద్వయంభు౧-౧౬చ౨౧
22	౯	౨౧	బు॥అ౨౦-౭స్వా౪౩-౫౬శూ౭-౧౮కా౨౦-౭ శేషః౧-౨౭రా౩౦-౨౩అహః౨౭-౫౪కుంభాయనగతోరవిః ౬-౪౭అష్టమీతిథిఃభు౧-౨౬చ౨౧
23	౧౦	౨౨	గు॥న౯-౫౫విశా౪౫-౩౬గం౪౪-౩౯గ౯-౫౫ శేషః౨-౨౫రా౨౮-౮అహః౨౭-౫౬శ్రీ౧విః ౩౨-౩౧ నవమీతిథిఃభు౧-౩౭చ౨౨
24	౧౧	౨౩	శు॥ద౨౧-౪౪అనూ౪౮-౩౯వృ౩-౦భ౨౧-౪౪ శేషః౦-౨౧పునస్త్యాజ్యాభావఃదశమీతిథిఃభు౧-౪౭చ౨౩
25	౧౨	౨౪	శ॥ఏ౨౩-౩౧జ్యే౫౨-౫౫ధృ౪౨-౧౮బా౨౩-౩౧ది౩-౩౯త్యా౪-౧౭సర్వేషామేకాదశీభు౧-౫౮చ౨౪ [చ౨౫
26	౧౩	౨౫	ఆ॥ద్వా౨౭-౫మూ౫౮-౧౦వ్యా౪౨-౨౫తై౨౭-౫రా౨౫-౪౮అహః౨౮-౨శ్రీ౨విః౪౮-౩౮ దగ్ధయోగః భు౨-౮
27	౧౪	౨౬	సో॥త్ర౩౧-౩౭పూషా౬౧-౧హ౪౨-౫౭వ౩౧-౩౭ది౨౪-౪౦ప్రదోషఃఅనధ్యయనత్రయంభు౨-౧౯చ౨౬
28	౧౫	౨౭	మం॥చ౩౬-౪౯పూషా౪-౨౬వ౪౪-౨౬భ౪-౧౩ది౨౬-౩౭మాసశివరాత్రిఃభు౨-౨౯చ౨౭కృష్ణాంగారకచతుర్దశి [౨౮
29	౧౬	౨౮	బు॥ ● అ౪౨-౧౯ఉషా౧౧-౫౭సి౪౫-౪౬౯-౩౪ది౨౧-౫౭త్యా౪-౨౬అన్వాధానంపిండపితృయజ్ఞః భు౨-౪౧చ

	గు	రా	కు
	బ౫ వృశ్చి బుధః బ౧౦మకశుక్రః		
శ	కే-ర కే	బు	

కుజచారః	బ౯గు ఉషా౧కు౪౫-౫౬	బ౨గు పూషా౩బు౪౦-౧౦	కు౪శ పూషా౧కు౫౭-౨౭	బ౧౨ఆ శ్రీ౧కు౨౪-౧౧
కు౨బు మూ౪కు౩౯-౨౧	బ౧౪మం ఉషా౨కు౬-౧౫	బ౧౧కు బుధవక్రత్యాగః	కు౭మం పూషా౨కు౫౯-౦	బ౩౦బు శ్రీ౨కు౧-౫౦
కు౬సో పూషా౧కు౪-౨౫	బుధచారః	[౪౬-౪౭	కు౧౦కుపూషా౩కు౩౩-౧౦	శనిచారః
కు౧౦కు పూషా౨కు౩౪-	కు౨బు బుధవక్రారంభః	గురుచారః	కు౧౩సో పూషా౪కు౯-౨౫	కు౭మం మూ౪శ౪౧-౧౭
[౨౦	[౨౩-౦	కు౧౦కు రోగువక్ర౩-౧౫	బ౧బు ఉషా౧కు౮-౨౦	కు౧౧గు ప్రాగుదయంశనిః
బ౧బుపూషా౩కు౧౯-౨౦-	కు౬సో ఉషా౧బు౯౭.౨౧	శుక్రచారః	బ౪శ ఉషా౨కు౨౮-౧౧	౪౪-౨౦
[౫౬	కు౧౨ఆ పూషా౪బు వ౫౦-	కు౧వం మూ౩కు౩-౭	బ౭మం ఉషా౩కు౭-౫౧	రాహుకేతుచారో నాస్తి
బ౫ఆ పూషా౪కు౩౨-౫౬	[౧౩	కు౨గు మూ౪కు౪౧-౬	బ౯గు ఉషా౪కు౪౬-౧౦	

శ్రీ శుక్లసంవత్సర మాఘమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

1930 సం. జనవరి నెల

తేది		
30	౧౭	౨౯ పు॥ సు ప్రథ౭-౩౭ శ్రేవ౭-౨౮ద్య౪౭-౬౦౧౪-౫౮౦౧-౬ అహః౨౮-౧౧ శ్రే౩ రవిః౫-౮యోగకాలః భు౬-౫౦చ౨౯
31	౧౮	౩౦ సు॥ ద్వి౫౨-౨౧ని౨౩-౩౫వ౪౮-౦బా౧౯-౫౮రా౧౪-౫౭ చంద్రోదయః సర్వేంగాం ద్రోష్టితిః భు౩-౧చ౩౦
1	౧౯	౧ ॥ తృ౫౬-౯శ౭౮-౫౭ప౪౮-౨తై౨౪-౧౫రా౧౭-౫-భు౩-౧౦చ౧౮౦జా౯
2	౨౦	౨ ఆ॥ చ౫౮-౫౦పూభా౩౩-౨౧౪౭-౧౬౬౨౭-౩౦రా౩౦-౨౦ త్యక్ష౪-౨౨ అహః౨౮-౧౬ శ్రే౯౪ రవిః౨౧-౨౫ సోపపదం, వరదచతుర్థీ, తిలచతుర్థీ, కుందచతుర్థీ, భు౩-౨౭చ౨ [ప్రసంతోత్సవః భు౩-౩౨చ౩]
3	౨౧	౩ సో॥ పం౬౦-౦ఉభా౩౬-౩౩సి౪౫-౩౩బా౨౯-౨౫శేషం౨-౫౦పునస్త్యాజ్యాభావః - శ్రీదుర్వస్పలక్ మదనపంచమీ,
4	౨౨	౪ మం॥ పం౬౦-౦రే౩౮-౩౧సా౪౨-౫౧కా౩౦-౦౬౭-౩౨భు౩-౪౩చ౪
5	౨౩	౫ బు॥ సం-౬ఏవ్యం౫౯-౩అశ్వ౩౯-౨౩శు౩౯-౧౮తైం-౬౯౨౯-౩౧రా౦-౫౩అహః౨౮-౨౪ధనిగరవిః ౩౮-౧౨౪థ సప్తమీ వైవస్వతమన్వాదిః. సోపపదం, సూర్యచంద్రవ్రతం, అభోజ్యార్క-వ్రతంభు౩-౫౩చ౫
6	౨౪	౬ గు॥ అ౫౬-౩౨భ౩౮-౪౪శు౩౪-౩౦భ౨౭-౪౭ద౩-౮భీష్మాష్టమి, భీష్మతర్పణం, అనధ్యాయః రాత్రాంభు౪-౪చ౬
7	౨౫	౭ శు॥ న౫౩-౧కృ౩౭-౧౩బ్ర౨౯-౦బా౨౪-౪౬ద౭-౫౮నందనవమీభు౪-౧౪చ౭ [చ౮]
8	౨౬	౮ శ॥ ద౪౮-౪౧రో౩౪-౪౭వం౨౨-౪౭తై౨౦-౪౦౬౧౫-౩౭రా౧౯-౩౨అహః౨౮-౩౦ధ౨రవిః౫౬-౧౫భు౪-౨౪
9	౨౭	౯ ఆ॥ ఏ౪౩-౩౮మృ౩౧-౩౬వై౧౫-౪౮వ౬-౯రా౨౨-౪౭సర్వేషామేకాదశి, భీష్మఏకాదశి, తిలపద్మవ్రతంభు౪-౩౪చ౯
10	౨౮	౧౦ సో॥ ద్వా౩౮-౧౫ఆర్ద్రా౨౭-౫౬వి౮-౩౮బ౧౦-౫౭రా౨౭-౨౨త్య౩-౪౪వరాహద్వాదశి, భీష్మద్వాదశి, సోపపదం, భు౪-౪౫చ౧౦
11	౨౯	౧౧ మం॥ త్ర౩౨-౯పున౨౩-౫౪ప్రీ౧-౩ఆయు౫౩-౧౬కా౫-౧౫రా౧౩-౫౫వరాహకల్పాదిః, భు౪-౫౬చ౧౧-ప్రదోషః
12	౧	౧౨ బు॥ చతు-౨౬-౧౭పుష్య౧౯-౪౭సౌ౫-౧౯వ౨౬-౧౭రా౨౧-౦అహః౨౮-౩౭ధని౩కుంభేరవిః౧౨-౩౩చతుర్దశీతిథిః, హరిపదపుణ్యకాలః ఉదయప్రభృతి సంక్రమణపర్యంతం, కలియుగాంతః అనధ్యయనత్రయం స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం భు౫-౭చ౧౨
13	౨	౧౩ గు॥ ○ పూ౨౦-౨౬ఆశ్లే౧౫-౩౮శో౩౭-౩౬బ౨౦-౨౬రా౧౫-౪తిథిద్వయం వ్యాసపూర్ణిమ, తిలపాత్ర కంచుక కంబళదానాని భుం-౭చ౧౩
14	౩	౧౪ శు॥ కృప్ర౧౪-౫౬మ౧౧-౫౦అతి౩౦-౧౨కౌ౧౪-౫౬రా౨-౩ ద్వితీయాతిథిః యోగకాలః భుం-౧౬చ౧౪ భుం-౭
15	౪	౧౫ శ॥ ద్వి౯-౫౯పూఫ౮-౩౦సు౨౩-౧౪౯-౫౯ద౨౫-౪౨అహః౨౮-౪౨ధని౪రవిః౩౧-౧౦భుం-౨౫చ౧౪ [చ౧౩]
16	౫	౧౬ ఆ॥ తృ౫-౩౩ఉఫ౫-౫౦ధృ౧౬-౪౯భ౫-౩౩ద౨౬-౧౨భుం-౩౪చ౧౬
17	౬	౧౭ సో॥ చ౨-౨ఏవ్యం౫౭-౧౩హ౪-౧౫౧౧-౧౨బా౨-౨కౌ౨౮-౩౬ద౨౩-౪౪అవమభుం-౪౩చ౧౭
18	౭	౧౮ మం॥ పం౫౭-౫౪చి౩-౨౧౪౬-౬౧౨౭-౩౩ద౧౭-౧౬త్యాజ౧అహః౨౮-౪౮శత౧రవిః౪౭-౫౦౪వేభుం-౫౨చ౧౮
19	౮	౧౯ బు॥ స౫౭-౪౫స్వా౩-౩౦వృ౨-౩౧ధృ౫౬-౪౫థ౨౭-౪౯ద౧౭-౫౧త్రిస్పృష్టకాః, రవేఃకేంద్రాంభు౧-౧చ౧౯
20	౯	౨౦ గు॥ అ౫౮-౫౮విశా౫-౨వ్యా౫౭-౧౨బా౨౮-౨౨ద౧౫-౩౧అహః౨౮-౫౨మినాయనగతో రవిః౩౯-౩౬భు౧-౧౦
21	౧౦	౨౧ శు॥ న౬౦-౦అనూ౭-౫౪హ౫౬-౧౨తై౨౯-౯ద౨౨-౪౯భు౧-౧౯చ౨౧
22	౧౧	౨౨ శ॥ న౧-౩౧జ్యే౧౧-౫౦వ౫౫-౨౩౫౧-౩౧త్యాజ్యాభావఃఅహః౨౮-౫౬శత౨రవి౯-౧భు౧-౨౮చ౨౨
23	౧౨	౨౩ ఆ॥ ద౫-౨౮మూ౧౬-౫౪సి౫౬-౫౨భు౫-౨౮ద౧౨-౩౪రా౧౩-౪౯భు౧-౩౭చ౨౩
24	౧౩	౨౪ సో॥ ఏ౯-౫౮పూషా౨౨-౪౯వ్య౫౮-౪బా౯-౫౮రా౧౫-౫౩సర్వేషామేకాదశిభు౧-౪౬చ౨౪
25	౧౪	౨౫ మం॥ ద్వా౧౫-౧౦ఉషా౨౯-౧౪వరి౫౯-౨తై౧౫-౧౦రా౧౧-౧౪అహః౨౯-౪శత౩రవిః౨౪-౨౬ త్రయోదశీ తిథిః ప్రదోషఃభు౧-౫౫చ౨౫
26	౧౫	౨౬ బు॥ త్ర౨౦-౪శ్రే౩౫-౫౪ప౬౦-౦న౨౦-౪రా౧౭-౫౦శూన్యతిథిఃమహాశివరాత్రిఃమాసశివరాత్రిశ్చ అనధ్యయనచతుష్టయం భు౨-౧౩చ౨౬
27	౧౬	౨౭ గు॥ చతు౨౫-౪ధని౨-౪ప౦-౫౬బ౨౫-౪త్యాజ్యాభావః, చతుర్దశీతిథిఃభు౨-౧౩చ౨౭
28	౧౭	౨౮ శు॥ ● అమా౩౦-౧౧శత౪౭-౪౫శి౨-౬చ౩౦-౧౧ద౧-౪౬అహః౨౯-౧౨శత౪౨౫ద్వాపరయుగాదిఃశతతారయోగవశాత్ పరమపుణ్యకాలః శ్రాద్ధాత్పరమాపితృతృప్తిః భు౨-౨౨చ౨౮

	రా	గు	
	కు౧౪ సం రవిః		
కు-ర శు	౯ మకరేబుధః కు౧౩ కుంభశుక్రః		
బు-శ		కే	

కుజచారః			శుక్రచారః	
కు౩౧ ఉషా౩కు ౩౧-౫౦	కు౪౮ పూష౪బు ౮౭-౫	బ౧౧-ఆ ప్రాగ స్తంబు౪౫-౨౦	కు౨కు శ్రే౩కు ౪౦-౩౩	బ౯కు శత౩కు ౫౦-౩౪
కు౬బు ఉషా౪కు ౫౬-౪౫	కు౯కు ఉషా౨బు ౫౫-౧౦	బ౧౧సో ధని౧బు ౧౬-౨౭	కు౫సో శ్రే౪కు౧౮-౫౮	బ౧౧సో శత౪కు ౩౦-౬
కు౧౨సో శ్రే౧కు ౨౧-౯౧	కు౧౩మం ఉషా౩బు౨౨-౫	బ౧౩బు ధని౨బు ౧౪-౩౪	కు౬మం ధని౧కు ౫౭-౩౬	బ౧౪కు పూభా౧కు ౯-౦
బృ౧కు శ్రే౨కు ౨౭-౬	కు౧౫గు ఉషా౪బు౫౨-౨౦	బ౩౦కు ధని౩బు ౧౦-౪౮	కు౧౦శ ధని౨కు౩౬-౯౯	శనిచారః
బ౬మం శ్రే౩కు ౫౨-౯	బ౩ఆ శ్రే౧బు ౨-౭	గురుచారః	కు౧౩మం ధని౩కు ౧౫-౩	కు౮కు పూషా౧శ ౫౬-౨౫
బ౯శ శ్రే౪కు ౪౭-౩౦	బ౬మం శ్రే౨బు ౧౧-౫౯	కు౩శ గురువక్రత్యాగః౪౫-౨౦	కు౧౫గు ధని౪కు ౫౩-౩౯	రాహుకేతుచారా
బ౧౪కు ధని౧కు ౧౦-౪౦	బ౯కు శ్రే౩బు౨౧-౫౧	బ౧౧సో ... ౩-౧౦	బ౩ఆ శత౧కు౩౨-౪౬	బ౪సో అశ్వ౪రా స్వాతీ౨కే౪౨-౩౦
బుధచారః	బ౯శ శ్రే౪బు ౧౮-౩౧		బ౬బు శత౨కు ౧౧-౪౬	

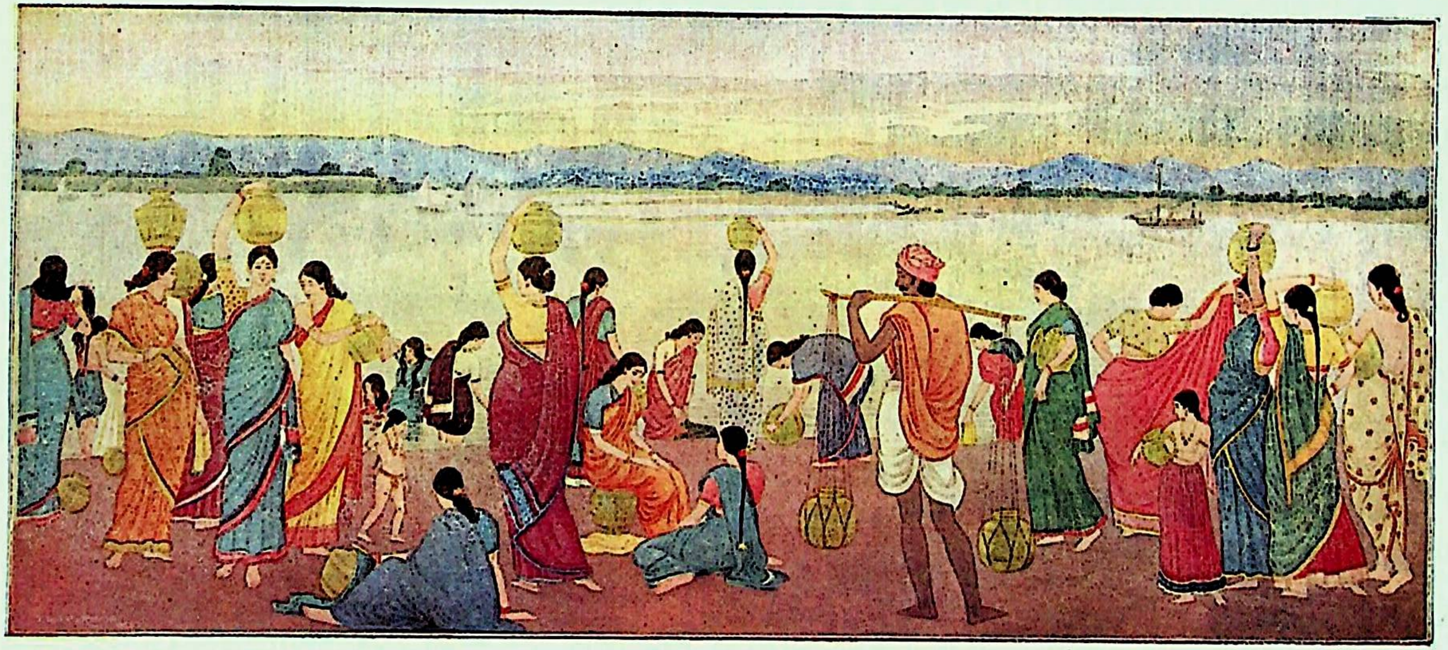
శ్రీ శుక్లసంవత్సర ఫాల్గుణమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1980 సం. మార్చి నెల

1	౧౮	౨౯	శ॥శు॥ప్ర౩౩-౪౭పూభా౫౨-౨౪సి౨-౨౪కిం౧-౯ది౨-౫౦త్యా౪-౧౮యోగకాలః ఘు౨-౩౧చ౨౯
2	౧౯	౩౦	ఆ॥ద్వి౩౬-౨౦ఉభా౫౫-౫౬సా౨-౦బా౫-౩ది౧౭-౪౭త్యా౪-౧౪చంద్రోదయః దక్షిణశృంగోన్నతిః ఘు౨-౪౧వ౩౦
3	౨౦	౩౧	సో॥తృ౩౭-౩౪రే౫౭-౧౨శు౧-౩౩శు౫౭-౧౩ తై౬-౫౭ది౨౭-౪ఘు౨-౫౨చ౧౨వ్యాప్త్
4	౨౧	౧	మం॥చ౩౭-౨౫అశ్వ౫౯-౧౬బ్రూ౫౪-౬౧వ౭-౨౬రా౧౯-౪౧అహః౯-౨౦ పూభా౧రవిః౨-౧౩ రాత్రౌ శాంత చతుర్థి ఘు౩-౧౨
5	౨౨	౨	బు॥పం౩౬-౧౯భ౫౯-౧౨౦౫౦-౫౧బ౬-౪౩ది౨౩-౧౦త్యా౩-౫౯ఘు౩-౧౦చ౩
6	౨౩	౩	గు॥ష౩౩-౨౬కృ౫౭-౪౧వై౪౫-౪౧కౌ౪-౪౫ది౪౭-౨౧ఘు౩-౯చ౪
7	౨౪	౪	శు॥స౨౯-౫౬రో౫౫-౨౪వి౩౯-౪౨గ౧-౪,౨రా౬-౪౨అహః౯-౨౭పూభా౨రవిః౨౧-౫౬ఘు౩-౨౦చ౫
8	౨౫	౫	శ॥అ౨౫-౩౦మృ౫౨-౨౩ప్రీ౩౩-౧బ౨౫-౩౧ది౭-౪౨అష్టమీతిథిః అనధ్యాయః ఘు౩-౩౭చ౬
9	౨౬	౬	ఆ॥న౨౦-౨౬ఆర్ద్రా౪౭-౪౬ఆయు౨౫-౫౩కౌ౨౧-౨౬ది౧౨-౭త్యా౩-౪౫తిథిద్వయంశేషఘు౩-౪౬చ౭ [౫౫చ౭
10	౨౭	౭	సో॥ద౧౪-౫౦పునర్వ౬-౬సౌ౯-౨౩గ౧౪-౫౦ది౧౬-౪౬అహః౯-౩౪పూభా౩రవిః౪౧-౫౪ ఏకాదశీతిథిః ఘు౩-
11	౨౮	౮	మం॥ఏ౯-౪౩పుష్య౪౦-౩౬శో౧౦-౩౯భ౯-౪౩ది౩-౨౨సర్వేషామేకాదశీ ఘు౪-౪౭ [౫౫చ౭
12	౨౯	౯	బు॥ద్వా౨-౫౭ఏమ్య౦౫౪-౩ఆశ్లే౩౬-౨౫అతి౨-౫౧సు౫౬-౧౩బా౨-౫౭కౌ౨౭-౧ది౧౦-౨౧త్యా౩-౪౩నృసిం హద్వాదశీ, ప్రదోషః కామదహనం, కువే ఘు౪-౧౩చ౧౦
13	౩౦	౧౦	గు॥చ౫౧-౯మ౩౨-౩౦ధృ౪౭-౩౧గ౨౨-౪౬ది౪-౨౭రా౨౧-౩౭త్యా౩-౪౬ అనధ్యయనత్రయం ఘు౪-౨చ౧౧
14	౧	౧౧	శు॥౦పూర్ణి౬-౨౧పూఫ౯-౭శూ౪౦-౩౨భ౧౭-౨౫రా౧౬-౯అహః౯- ౪౪పూభా౪మీనే రవిః౨-౨౨వడశీతిపుణ్యకాలః పరేషాం షోడశఘటికాః, బ్రహ్మ సావర్ణి కమన్వాదిః, అన్వాధానం నాళికోత్సవః వసంతోత్సవః ఘు౪-౩౧చ౧౨
15	౨	౧౨	శ॥కృ॥ప్ర౧-౯ఉఫ౨౬-౧౫గం౩౩-౪౯బా౧౪-౧౦రా౧౬-౪౫యోగకాలః ఘు౧-౭చ౧౩
16	౩	౧౩	ఆ॥ద్వి౩౭-౩౦హ౨౪-౧౪వృ౨౭-౪ తై౧౦-౧౪రా౧౪-౧ చాతుర్మాస్య ద్వితీ యా, శుక్రమౌఢ్యత్యాగః ఘుం-౧౫చ౧౪ [చ౧౫
17	౪	౧౪	సో॥తృ౩౬-౨ చి౩-౧౧ధ్రు.౨౩-౧౧వ౭-౧౬రా౭-౧౭అహః౯-౫౨ఉభా౧రవిః౨-౫౭ బ్రహ్మకల్పః ఘు౧-౨౩
18	౫	౧౫	మం॥చ౩౪-౪౨స్వా౨౩-౧౫వ్యా౯-౩బ౫-౨౨రా౭-౩౫మవే శ్రీ కాంఘుం-౩౧చ౧౬
19	౬	౧౬	బు॥పం౩౪-౩౩వి౨౪-౩౪హ౧౫-౧౧కౌ౪-౩౯రా౪-౫౬ఘుం-౩౯చ౧౭
20	౭	౧౭	గు॥ష౩౫-౪౪అనూ౨౭-౧౨వ౧౩-౩౭గ౫-౯రా౧౧-౫౨అహః౩౦-౨ఉభా౨రవిః౪౪-౫ఘుం-౨౭చ౧౮
21	౮	౧౮	శు॥స౩౮-౧౩జ్యే౩౦-౪౩సి౧౨-౪౮భ౬-౫౬.త్యాజ్యాభావః, త్రిస్పృష్టకాః ఘు౯-౫౫చ౧౯
22	౯	౧౯	శ॥అ౪౧-౪౩మూ౩౫-౪౯వ్య౧౨-౧౧బా౯-౫౭రా౧-౨౫అహః౩౦-౪ మేషాయనగతో రవిః౩౭-౩౧ అనధ్యాయః ఘు౧-౩చ౨౦
23	౧౦	౨౦	ఆ॥న౪౬-౧౮పూషా౪౧-౧౮వ౧౨-౪౩ తై౧౪-౦వి౨-౧౪కావఘు౧-౧౧చ౨౧
24	౧౧	౨౧	సో॥ద౫౧-౨౩ఉషా౪౭-౩౮ప౧౩-౪౭వ౧౮-౨౧ది౩-౨౫రా౨౮-౩౪త్యా౪-౨౬అహః౩౦-౮ఉభా౩రవిః౫-౪౬ ఘు౧-౯చ౨౨
25	౧౨	౨౨	మం॥ఏ౫౬-౪౬శ్రవ౫౪-౧౫శి౧౫-౧౪బ౨౪-౪ శేషః౩-౧౧స్మార్తఏకాదశీఘు౧-౨౭చ౨౩
26	౧౩	౨౩	బు॥ద్వా౬౦-౦ధని౬౦-౦సి౧౬-౪౩కౌ౨౮-౨౩ది౫-౯త్రిస్పృక్ వైష్ణవానామేకాదశీఘు౧-౩౫చ౨౪ [వః
27	౧౪	౨౪	గు॥ద్వా౧-౯ధని౦-౩౯సా౨౨-౨౨తై౯-౯ది౨౧-౨౧అహః౩౧-౧౪ఉభా౪రవిః౨౭-౩౭ఘు౧-౪౩చ౨౫ప్రదో
28	౧౫	౨౫	శు॥త్ర౬-౧౩శత౬-౨౨సు౮-౩౪వ౬-౧౩ది౨౩-౩౯త్యా౪-౯మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనచతుష్టయం ఘు౧-౫౨౧
29	౧౬	౨౬	శ॥ చ౯-౪౭పూభా౧౧-౧౩శు౧౮-౨౮భ౯-౪౨రా౬-౨౩అన్వాధానంఘు౧-౫౯చ౨౭ [౨౬
30	౧౭	౨౭	ఆ॥ ◯ అ౧౨-ఉభా౧౪-౫౮బ్ర౧౭-౯నా౧౨-౦రా౧౫-౪౯అహః౩౦-౨౦రే౧రవిః౫౦-౩ యోగకాలః పిండపితృ యజ్ఞః ఘు౨-౭చ౨౮
31	౧౮	౨౮	స్వస్తిశ్రీ ప్రమోదూత సం॥ చైత్ర శు॥ప్ర సో ౧౩-౪౨౧౭-౩౦ఐం౧౫-౩౨బ౧౩-౪త్యాజ్యాభావః అహః ౩౦- ౨౦ చంద్రోదయః దక్షిణశృంగోన్నతిః ఘు౨-౧౫చ౨౬.

	రా	గు	
ర-బు శు	శు౫ మీ రవిః శు౭ కుం భే కుజః బ౨ మీ నే బుధః		
కు			
శ		కే	

కుజచారః	శు౨అ ధ౪బు ౨-౩౨	బ౪మం ఉభా౧బు౨౭-౧౦	గురుచారః	బ౨అపశ్చాదుదయంశు౪౯..
శు౭సో ధ౨కు ౩౭-౧౩	శు౩సో శత౧బు ౩-౧౬	బ౬గు ఉభా౨బు ౧౭-౨౦	బ౧౦సో రో౩గు ౪౭-౬	బ౩సో ఉభా౪శు ౪౯-౧౫
శు౭శ ధ౩కు ౦-౪౭	శు౫బు శత౨బు ౪౧-౧	బ౭శ ఉభా౩బు ౭-౩౫	శుక్రచారః	బ౬గు రే౧శు ౩౦-౧౫
శు౧౨బు ధ౪కు ౧౦-౫౭	శు౭శు శత౩బు ౩౭-౪౪	బ౧౦సో ఉభా౪బు ౭-౦	శు౧శ పూభా౨శు౪౭-౦	బ౯ఆ రే౨శు ౧౪-౫౨
బ౨అ శత౧కు ౨౬-౩౭	శు౯ఆ శత౪బు ౨౨-౭	బ౧౧మం రే౧బు ౯౭-౨౫	శు౪మ పూభా౩శు ౨౭-౦	బ౧౧మం రే౩శు౫౭-౫౨
బ౬గు శత౨కు ౪౦-౧౫	శు౧౧మంపూభా౧బు౧౭-౦	బ౧౨బు రే౨బు ౪౭-౨౦	శు౭శు పూభా౪శు౭-౦	బ౧౩శు రే౪శు ౩౯-౪
బ౧౦సో శత౩కు ౫౧-౩౫	శు౧౪గు పూభా౨బు౩-౧౨	బ౧౩ శు పశ్చాదుదయంబు	శు౯ఆ ఉభా౧శు ౪౭-౧౫	శనిచారః
బ౧౪శ శత౪కు ౧౦-౧	శు౧౫శు పూభా౩ బు౧౪-	[౪౫-౨౦	శు౧౨బు ఉభా౨శు౨౭-౧౦	బ౪మం పూషా౨శ ౫-౨
బుధచారః	బ౨అ ,, ౪బు౩౭-౧౦[౧౫	బ౧౪శ రే౩బు ౩౯-౦	బ౧౪శు ఉభా౩శు౯-౧౯[౨౦	రాహుకేతుచారౌ నాస్తి

గోదావరి నీలాటి రేవు

చిత్రకారుడు: శ్రీ వరదా వెంకటరత్నముగారు, రాజమహేంద్రవరము.

ఓం

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓన్నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధ జ్ఞానైక మూర్తయే
నిర్మలాయ ప్రసన్నాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీమన్మహాదేవుని యాజ్ఞానుసారముగ ప్రవర్తమాన మగుచున్న విశ్వప్రవృత్తియం దొక యేడు గతించినది. అనంతమైన కాలచక్రమునం దొక యేడు గణన యోగ్యము గాకున్నను మానవలక్ష్యమునం దొక సంవత్సర మనంతప్రవృత్తిని వ్యక్తము చేయుచున్నది. అనంతమైన కాలచక్ర ప్రభావమును నిత్యసంకల్పము స్ఫురింపజేయుచున్నది. ఆద్యబ్రహ్మ కల్పమునందు ద్వితీయ పరార్థమునందు ప్రథమదినము నందు పగటి యందు ౧౩ గడియలు ౪౨ విగడియలు గతించినవి. వైవస్వత మన్వంతరమునందు కలియుగము నందు మొదటి పాదము నందు ౫౦౩౦ వత్సరములు గడిచినవి. భరత వర్షాబ్దములు ౫౦౭౩, విక్రమార్క శకాబ్దములు ౧౯౮౩, క్రైస్తవశకాబ్దములు ౧౯౨౮, శాలివాహన శకాబ్దములు ౧౮౫౧, ఫసలీశకాబ్దములు ౧౩౩౭ గతించినవి. సృష్ట్యాది నుండియును ౧,౯౫,౫౮,౮౫,౦౩౦ సంవత్సరములు, కలియుగారంభము నుండియు ౮౩ పరివృత్తులు ముగిసినవి. కలియుగారంభమునుండియు ౮౪వ పరివృత్తియందు మూడవ ఏడైన శుక్ల సంవత్సర మారంభమైనది. విశ్వ ప్రవృత్తియం దనంతమైన కాలచక్రమునం దొక యేడాది వృత్తాంతము దురూహ్యముగ నున్నది. కాలనిర్ణయము వలె స్థలనిర్ణయమును దురూహ్యముగ నున్నది.

అనంతమైన విశ్వమునందు భూమండల మొకయణువుగ నున్నది. భూమండలము, గ్రహ మండలములు, సూర్యమండలములు, తారా మండలములును నన్యోన్యాశ్రయములై విశ్వప్రవృత్తియం దనేకత్వమునం దేకత్వమును నిరూపించు చున్నవి. దృశ్య ప్రపంచ మంతయును ద్రష్ట నావరించియున్నటులు గనుపడు చున్నది. నక్షత్రములు, గ్రహములు, తారాగణములు దూరమునందున్నను ద్రష్టకు ఒకకక్ష్యయం దున్నట్లు కనబడు చున్నవి. భూమండలమునకు సమీపమునందున్న చంద్రమండలము ౨,౪౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరమునం దున్నది. కాంతి క్షణమునకు ౧,౮౬,౦౦౦ మైళ్లచొప్పున ప్రసరించునప్పుడు చంద్రమండలమునుండి భూమండలమునకు ఒకటిన్నర ౧½ క్షణములో కాంతి ప్రసరించుచున్నది. విశ్వమునందలి అతి దూరముగానున్న పదార్థమునుండి కాంతికిరణము భూమండలమునకు ప్రసరించుటకు ౧౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతి సంవత్సరములు పట్టును. తారాగణమునందు అనేక తరగతుల నక్షత్రములుగలవు. వానియందు కనులకగపడునవి ౧౦,౦౦౦. విశ్వము నందలి తారాగణము సంఖ్య ౫౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦అని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. తారామండలము వివిధములయిన ఆదిత్యమండలములతో నిండియున్నది. తారామండల విష్కంభము ౩,౦౦,౦౦౦కాంతి వత్సరములుగా షాప్లేగారు నిర్ణయించిరి. తారాగణమంతయును విశ్వమయమై వెలయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమున విశ్వము లన్నియు నియతమార్గమున సంచారము చేయుచున్నవి. ద్వాదశరాసులందును విశ్వములు, గ్రహములు, నక్షత్రములు, నియత ప్రమాణమున సంచారము చేయుచున్నవి. ఆకాశగంగయందు కొన్నిప్రాంతములు ప్రకాశమయముగను, కొన్నిప్రాంతములు ప్రకాశహీనముగను, గనుపడు చున్నవి. ధనూరాశియందు ప్రకాశము విశేషముగ గోచరంబగుచు, తారాగణసముదాయమును వ్యక్తము

చేయుచున్నది. ప్రతిముఖమునందుగల చీకటికోణములు తారాగణరాహిత్యమును విశదము చేయుచున్నవి. ఆకాశగంగామార్గమునందు కాంతిప్రవాహము ప్రతిక్షణమునందును శుక్లపటలములను, తారలను, ధూమకేతువులను సృష్టి లయములను జేయునటు లూహింపదగి యున్నది. ఆకాశగంగామార్గము విశ్వములకంతకును ప్రాణాధారముగ వెలయుచున్నది. ఆకాశగంగామార్గమునందు దూరముగానున్న నక్షత్రములు సూర్యగోళమున కనేకలక్షల రెట్లు పెద్దవిగా నున్నట్లు పరిగణింపబడుచున్నవి. కొన్ని తారాగణములనుండి కాంతికిరణము భూమండలమునకు ప్రసరించుటకు ౬౦౦,౦౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతి సంవత్సరములు పట్టుచున్నది. నక్షత్రములు స్వయంప్రకాశము గలిగి పదార్థనిర్మాణమునందు భూగోళమునకు భిన్నముగానున్నవి. తారాగర్భము భాస్వరకాంతిమయమై యొప్పుచున్నది. తారానిర్మాణమును, తారాసంచారమును, తారావిశ్వమును నిర్ణయించుటకు జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు చేయుచున్న పరిశ్రమ దినదినాభివృద్ధి పొందుచున్నది. తారాగణపరిజ్ఞానము పరిమితముగానున్నను సూర్యమండల పరిజ్ఞానము కొంతవరకు వికాసమును పొందినది.

సూర్యమండలము

సూర్యుడు రూపమునందును, నిర్మాణమునందును, ఆకాశవ్యాప్తములైన కోట్లనక్షత్రములలో నొకనక్షత్రముగా నున్నాడు. సూర్యమండలము పెద్దవైన నవగ్రహములతోను, కొన్ని చిన్న గ్రహములతోను, నక్షత్రములతోను, ధూమకేతువులతోను సావృతమై వెలయుచున్నది. సూర్యగోళము భూగోళముకన్నను ౩,౩౩,౪౩౨ రెట్లు పెద్దదై ౮,౬౪,౦౦౦ మైళ్లు విష్కంభమును కలిగియున్నది. రవిమండలమునాశ్రయించి బుధుడు, శుక్రుడు, కుజుడు, గురువు, శని, నెప్ట్యూను, యురేనస్, భూమి, మొదలగు గ్రహములు సంచారము చేయుచున్నవి. భూగోళము నాశ్రయించి చంద్రగోళము సంచారము చేయుచున్నది. గ్రహములనిర్మాణము, సంచారము, తత్వము, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించియున్నారు. సకల గ్రహములందును, జీవజాలములు నివసించుచున్నటులు మహర్షులు నిర్ణయించిన విషయము భారతవిజ్ఞానము విశదీకరించుచున్నది. కుజగోళమునందు నివసించుచున్న ప్రజలతో మాటలాడుటకు గతవత్సరమునందు వాయువార్తల ద్వారా సందేశములు పంపబడినవి. ఆ సందేశముల ఫలము ప్రయోజనకరముగా గనుపడకపోయినను మానవవిజ్ఞానాభ్యుదయమునకు శుభచిహ్నముగ నున్నది. ముక్తులు సూర్యమండలవాసమును గైకొనియెదరని భారతీయవిజ్ఞానము దెలుపుచున్నది. చిరకాల పరిశోధనవలన లబ్ధమైన సూర్యమండల పరిజ్ఞానము పరిమితముగా నున్న విధమును వర్తమాన విజ్ఞానము విశదము చేయుచున్నది.

దూరస్థమైన ఖగోళ పరిజ్ఞానము దుర్గ్రహముగ నున్నను నికటస్థమైన భూగోళపరిజ్ఞానము సమాహితముగనున్నది. భూగోళధ్రువవిష్కంభము ౭౯,౦౦౦ నిరక్ష

భూమండలము

విక్షేపము ౭,౯౨౮ మైళ్లు. పృథివి జలమునకయిదు రెట్లు ఘనత్వమును గలిగియున్నది. భూమి క్షణమునకు ౧౮౫ మైళ్లు ప్రమాణమున భూకక్ష్యయందు సంచారము చేయుచున్నది. భూమి మృగశిరకాలము నందు మందగమనమును, సంక్రాంతికాలమునందు శీఘ్రగమనమును చేయుచున్నది. భూగోళము ౨౩ గంటలు ౫౬ నిమిషముల కాలమునందు అక్షపరివర్తనము చేయుచున్నది. భూగర్భము అగ్నిమయమై లోహాదులను నిర్మించుచున్నది. భూగోళము ౩౦,౦౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ ఏండ్లకు పూర్వము సృష్టియైనట్లు శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు. భూగోళము సూర్యమండలమునకు ౯,౨౦,౦౦,౦౦౦ మైళ్ల దూరముననున్నది. భూగోళవిస్తీర్ణము ౧౯,౦౫,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. అందు ౫,౫౫,౦౦,౦౦౦ చదరపు మైళ్లు భూభాగము; ౧,౪౦,౫౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు జలభాగము. భూవిస్తీర్ణమునందు బ్రిటిషుసామ్రాజ్య విస్తీర్ణము ౧,౪౨,౨౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్లు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమందు భరతఖండము ౧,౮౦,౫౩,౩౨ చదరపుమైళ్ల విస్తీర్ణము గలిగియున్నది.

భూమియందు ౧,౮౪,౯౬,౦౦,౦౦౦ జనులు గలరు. వారియందు ౪౬,౦౦,౯౪,౩౦౦ ప్రజలు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునందును, ౩౧,౮౯,౪౨,౪౮౦ ప్రజలు భరతవర్షము నందును నివసించుచున్నారు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యప్రజలలోని రెండువంతులు ప్రజలు భరతఖండమునందు కలరు.

అనంతమైన కాలచక్రమునందును, విశ్వమునందును, మండలములు, గోళములు, ఖండములు, దేశములు, శకములు, వత్సరములు, పరమాణువులవలె జిజ్ఞాసువులకు గనుపడుచున్నవి. విశ్వప్రవృత్తి మానవుల యల్పత్వమును, మహాత్వమును ప్రాజ్ఞులకు స్ఫురింపజేయుచున్నది. అనంతమైన కాలమును విశ్వమును సంభావించుటకు మానవుల కఖండమైన శక్తిగలదు. ఆశక్తిని విశ్వప్రవృత్తియందాత్మోద్ధరణమునకు వినియోగించుట సుఖమునకు, ఆత్మనాశనమునకు వినియోగించుట దుఃఖమునకును గారణంబగుచున్నది. నామరూపవిలసితమైన విశ్వమంతటను అనంతమైన విశ్వభోగాభిలాష దుస్తరమై దుఃఖమునకు మూలమగుచున్నది. మానవులు మమకారాహంకారపరాయణులై సంసారమును దుఃఖమయము చేయుచున్నారు. మానవుడు మమకారాహంకారములను విడిచి విశ్వవ్యాపకుడైన పరమేశ్వరుని గనుగొని శాంతిసుఖములను బడయుచున్నాడు. ఈపరమార్థమునే సంత్సరారంభమునందు పురోహితులుచేసెడి పంచాంగశ్రవణము స్ఫురింపచేయుచున్నది. మానవునకు దేశకాలపాత్రబద్ధమైన భౌతికసంపదల యల్పత్వమును, దేశకాలపాత్రాతీతమైన దైవసంపదల మహాత్త్వమును పంచాగశ్రవణము స్మరింపజేయుచున్నది.

శుక్లసంవత్సరమునకు బుధుడు రాజు, గణకుడు. ఫలము: మందవృష్టి, రాజకోపము, ప్రజాపీడనము, దుర్నీతి. లిపిలేఖకులకు సౌఖ్యము, అపరసస్యాభివృద్ధి. శని మంత్రి, ఫలము: మందవృష్టి, మితసస్యము, పాపనిరతి, ప్రజాపీడ. శుక్రుడు దైవజ్ఞుడు, గ్రామపాలకుడు, సైన్యాధిపతి, అర్ఘాధిపతి, మేఘాధిపతి, ఫలాధిపతి. ఫలము: సువృష్టి, సస్యాభివృద్ధి, స్వల్పార్ఘము, కామపీడ, శ్వేతధాన్యాభివృద్ధి, సుభిక్షము, దేశారోగ్యము, గోక్షీరసమృద్ధి, సంతానాభివృద్ధి వృక్షాభివృద్ధి, ప్రజాసౌఖ్యము, వేదపాఠపరాయణత. కుజుడు నీరసాధిపతి, పురోహితుడు సస్యాధిపతి. ఫలము: రక్తసస్యాభివృద్ధి, తువరీచణకాభివృద్ధి. చంద్రుడు ధనాధిపతి, పరీక్షకుడు. ఫలము: రత్నసువర్ణవస్త్రాభరణాదులవృద్ధి; స్వల్పార్ఘము, నృపసౌఖ్యము, తైలఘృతాదుల క్రయ విక్రయములవలన లాభము. గురువు రసాధిపతి. ఫలము: సువృష్టి, సస్యఫలాభివృద్ధి, ఆరోగ్యాభివృద్ధి. రవి ధాన్యాధిపతి. ఫలము: మధ్యమవృష్టి అనర్ఘము, భయము, రక్తసస్యాభివృద్ధి. బలరాముడు పశునాయకుడు. శ్రీకృష్ణుడు స్థానసంరక్షకుడు. ఫలము: సువృష్టి, సుభిక్షము, సస్యసమృద్ధి, క్షీరసమృద్ధి. మేషసంక్రాంతికి ఫలము: అనర్ఘము, కలహములు. మకరసంక్రాంతికి ఫలము: వ్యాధిపీడ, సంగ్రామములు, దేశారిష్టయోగములు, రాష్ట్రవినాశము, చోరాగ్నిభయము, కలహము, వ్యాధిపీడ, నిర్బంధవిధానవ్యాపనము. కుజారిష్టయోగమునకు ఫలము: వంగదేశమునందు నిర్బంధవిధానవ్యాపనము. ఈఫలమును స్వదేశపంచాంగము, జాడ్కేలు పంచాంగము ప్రతిపాదించుచున్నది.

సామాన్యఫలము :—

శ్లో. ప్రభూతవాయు ర్ధ్వని మధ్యవృష్టి ర్గదాహత ప్రోద్ధత రాజకోపః,
బుధేఽబ్దనాథే పృపరంచ సస్యం క్షేమం హి వృద్ధిర్లిపి లేఖకానామ్.

సామాన్యఫలము

శుభాశుభగ్రహములు సమకూర్చెడి ఫలము మిశ్రముగ నున్నను, సామాన్యఫలము శుభకరముగ నున్నది. శుక్లసంవత్సరమునందు బుధునకు ముందు కుజుడు సంచారముచేయుట, గురు రాహు సంయోగము, గురు శుక్రులకు ముందు కుజుడు సంచరించుట, కుజకేతువులు కలసియుండుట దేశారిష్టయోగములు. సంగ్రామములు, సాంఘికకలహములు, వ్యాధులు, నిర్బంధములు శుక్లసంవత్సరమునకు ఫలములుగా సిద్ధాంతులు నిర్ణయించుచున్నారు. ప్రపంచపరిస్థితులును సిద్ధాంతులఫలనిర్ణయమున కనురూపముగనున్నవి.

ప్రపంచపరిస్థితులు పరమవిషాదమును గలిగించుచున్నవి. రాజ్యాంగములు, సాంఘికవ్యవస్థలు, మత

మీమాంసలు, విద్యాసంస్థాపనలు, వ్యాపారపరిశ్రమ విధానములు సంక్షోభమును గలుగజేయుచున్నవి. ఐరోపామహాసంగ్రామము గలుగజేసిన మహాదుఃఖము శ్మశానవైరాగ్యముగ పరిణమించినది. విల్సన్ మహాశయుడు ప్రతిపాదించిన పదునాలుగు ధర్మసూత్రములు నిరర్థకము లైనవి. ప్రపంచరాజ్యములన్నియు సంగ్రామ సన్నాహములను జేయుచున్నవి. ప్రపంచరాజ్యములందు మహారాజ్యముగా నున్న బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము విషమదశ ననుభవించుచున్నది.

ప్రపంచపరిస్థితులు

బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంపదలకు మూలము లైన పరిశ్రమలు క్షీణించుచున్నవి. ముఖ్యముగా లోహపరిశ్రమ, దూదిపరిశ్రమ, బొగ్గుపరిశ్రమ, క్షీణదశపాలగుచున్నవి. ౧౯౩౯ సంవత్సరమునందు దిగుమతుల మొత్తము ౧,౨౧,౮౩,౪౧,౧౫,౧ ఎగుమతుల మొత్తము ౭౦,౯౦,౮౧,౨౬౩ నవరసుల విలువను గలిగియున్నవి. ఎగుమతులకంటె దిగుమతుల నధికముగా చేయు గ్రేటుబ్రిటనునందు పన్నులు తల ౧-కి ౧౯౧౪ సంవత్సరమునందు ౭౧ పిల్లింగులనుండి ౧౯౩౭ సంవత్సరమునందు ౨౯౧ పిల్లింగులకు పెరిగినవి. ప్రపంచమునందు గ్రేటుబ్రిటనువలె పన్నులభారము క్రింద క్రుంగుచున్న దేశము మరొకటి లేదు. గ్రేటుబ్రిటనునందు సైన్యవ్యయ మపారముగ పెరిగినది. గ్రేటుబ్రిటను వలెనె ఇతరరాజ్యములును సంగ్రామ సన్నాహములకై అపారమైన ద్రవ్యమును వ్యయము చేయుచున్నవి.

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యము

గతసంవత్సరమందు చీనాదేశమునందు సంప్రాప్తమైన పరివర్తనము ప్రపంచవ్యాప్తమైన స్వాతంత్ర్యాభిలాషకు నిదర్శనముగ నున్నది. సన్‌యాట్సేను నాటిన బీజములు ఫలించినవి. నాన్కినుప్రభుత్వము దిగ్విజయమును బడసినది. చియాంగుకైషేకు విజయయాత్రను సర్వత్ర వ్యాపింపజేసెను. ఫెగుయుహిసాంగు లిచిసేనుయన్ హిషాను మొదలగు దేశభక్తులందరును మతభేదమును స్థలభేదమును విడిచి చీనాస్వాతంత్ర్యస్థాపనము నద్భుతముగ జేసిన విధమును చీనాయుదంతము విశదము చేయుచున్నది. పరప్రోత్సాహమున స్వదేశస్వాతంత్ర్యమును చిరకాలము ప్రతిఘటించిన చాంగుట్సొలినుకు పట్టిన గతి దేశద్రోహులకు గుణపాఠముగ నుండగలదు. పెకింగు జాతీయపక్షనాయకులకు వశమైన విధము ధర్మవిజయమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. చీనానాయకులు దేశాభ్యుదయమునకును శాంతిస్థాపనకును ననురూపమైన రాజ్యాంగవిధానమును స్థాపించుటకు సత్ప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యసంపాదనమునకు చీనాప్రజ లనుభవించిన దుఃఖవేదన పరమసంతాపమును గలుగచేయుచున్నది. చీనా స్వాతంత్ర్యసంరంభమునందు గ్రేటుబ్రిటను, జపాను చూపిన ప్రతిఘటనము స్వార్థపరత్వ ప్రభావమును విశదముచేసినది. గ్రేటుబ్రిటను పన్నిన మాయోపాయములు నిరర్థకములైనవి. చీనాయందు గ్రేటుబ్రిటనుకు గల ప్రాబల్యము శిథిలమై జపాను అమెరికారాజ్యముల ప్రాబల్యము స్థిరమగుచున్నది. ప్రపంచమునందు బ్రిటీషుప్రతిష్ఠ క్షీణించుచున్న విధమును చీనాయుదంతము విశదముచేయుచున్నది. చీనాయనుభవము భారతీయులకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు సకలవిధములను నాదర్శముగ నుండగలదు.

చీనా సంరంభము

ఆఫ్ఘనిస్థానమునందు సంప్రాప్తమగుచున్న సంరంభము బ్రిటీషుప్రతిష్ఠకు భంగకరముగ నున్నది. మేజరు లారెన్సు మొదలగు గుప్తచారులు పన్నెడి తంత్రములు నిరర్థకము లైనవి. అమనుల్లాగారికి వారి సతికి యూరపురాజ్యము లొసంగిన స్వాగతములు రాజ్యాధికారుల తంత్రప్రభావమును విశదము చేయుచున్నవి. అమనుల్లాగారిని రాజ్యభ్రష్టుని జేయుటకు బన్నిన కుట్రల ఫల మాఫ్ఘనురాజ్య మనుభవించుచున్నది. దరిద్రగ్రస్తమైన దేశమునందు ప్రజ లన్నాతురులై శ్రమపడుచున్నారు. కుటుంబములు, కులములు పరస్పరనాశనమును జేసికొనుచున్నవి. హబిబుల్లా బాచాసాకో గారులు దేశమును రక్తమయము

ఆఫ్ఘనిస్థానము

చేయుచున్నారు. నాదిరుఖానుగా రంతఃకలహములను మాన్పి ఆఫ్ఘనుస్థాన క్షేమమును గాపాడుటకు సకలప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. అమనుల్లాగారు రుష్యాసరిహద్దులందున్న హీరటునందు నివాసమును జేయుచు సంగ్రామసన్నాహములను జేయుచున్నారు. యూరపు రాజ్యముల ప్రలోభము ప్రాచ్యరాజ్యములం దంతఃకలహములకు దోహదంబు నొసంగుచున్నది. ఒకరాజ్య మొక పక్షమును వేరొకరాజ్య మింకొకపక్షమును లేవదీసి కలహాశనమును ముందుబెట్టి ఆత్మనాశనకరమైన పోరాటమును గల్పించుట యాచారమైనది. ఈ మిత్రభేదమును ఆఫ్ఘనుస్థాన మెన్నియోసారు లనుభవించి మహాదుఃఖము ననుభవించినది. ఈ దుఃఖానుభవమువలన నైనను నాయకులకు జ్ఞానోదయము గలుగలేదు. నాదిరుఖాను చెప్పినటులు ప్రజానాయకుల లక్ష్యము దేశక్షేమమునందు లగ్నము గావలయునుగాని స్వప్రయోజనములందు లగ్నము గాజనదు. అమనుల్లాగా రీ లక్ష్యముతోడనే రాజ్యాధికారమును వహింపనున్నటులు వారి ప్రవర్తనము విశదము చేయుచున్నది. అమనుల్లాగారు ప్రజాక్షేమమునకై రాజ్యమును గైకొనిరి; ప్రజాక్షేమమునకై రాజ్యమును విడనాడిరి; ప్రజాక్షేమమునకై తిరిగి రాజ్యసంపాదనమును జేయుటకు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఆంగ్లేయరాజ్యతంత్రమునకును రుష్యారాజ్యతంత్రమునకును నడుమ చిక్కుకొనియున్న ఆఫ్ఘనిస్థానమునకు భగవతంతుడు శాంతిని, స్వాతంత్ర్యమును ప్రసాదించుగాత! పాశ్చాత్యరాజ్యముల నడుమ సోదరరాజ్య మనుభవించుచున్న దుఃఖపరంపరలు ప్రాచ్యరాజ్యములకు ముఖ్యముగ భరతఖండమునకు గుణపాఠమును నేర్పుటకు దగియున్నవి. రుష్యా బ్రిటీషు రాజ్యముల నడుమను నలిగిపోకుండా నున్న ఆఫ్ఘను రాజ్యము శాంతిసౌఖ్యముల ననుభవించుటకును ప్రపంచ శాంతిని గాపాడుటకును భగవంతు డనుగ్రహించు గాత! ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు సర్వియా కారణభూతమైనటులు ఆసియామహాసంగ్రామమునకు ఆఫ్ఘనుస్థానము కారణముకాగల యోగము పట్టకుండుటకు భారతీయులు యావచ్ఛక్తిని వినియోగింతురు గాత!

రుష్యా పరివర్తనము ప్రపంచప్రవృత్తియందు పరమ విషాదమును గలుగజేయుచున్నది. రుష్యాయందు సోవియట్ ప్రభుత్వమును లెనిన్, ట్రాట్‌స్కీ నాయకులు ౧౯౧౭ సంవత్సరమునందు స్థాపించిరి. రుష్యా ౧౯౧౭-౨౦ లోపలను ౧౭,౬౬,౧౧౮ ప్రజలు వధింపబడినటులు నిర్ణయింపబడినది. ౧౯౨౦-౨౭లోపలను 3,౦౦,౦౦౦ జనులు వధలపాలైనటులు నిర్ణయింపబడినది. పదేండ్లలోపలను 3,౦౦,౦౦౦ జనులు వధింపబడిరి. ఈవధ్యులందు ఉపాధ్యాయులు, వైద్యులు, మతబోధకులు, రైతులు, పనివాండ్రు మొదలగునన్నితరగతుల జనులును కలరు. చేకా అను గూఢ రక్షకభటులు రక్తకేతువులనుబూని దండనభారమునువహించుచున్నారు. ౧౨౦ గూఢచారులతో నారంభమైన చేక అధికారవర్గ మిపుడు ౧,౫౦,౦౦౦ అధికారులను, ప్రతినిధులను గల్గియున్నది. అన్ని దేశములందును సోవియటువర్గము సాంఘిక విధానమును స్థాపించుటకు విశ్వప్రయత్నమును జేయుచున్నది. సోవియటువిధానమును వ్యాపింపజేయుటకు నిర్బంధసైనికవిధానమును రుష్యాదేశ మవలంబించుచున్నది. రుష్యాసైన్యమునందు గతసంవత్సరమునందు ౬,౮౨,౦౦౦ సైనికులు గలరు. ఐరోపామహాసంగ్రామమునకు సంబంధించిన సంగ్రామపరికరములు రుష్యాయందు నిలువయున్నవి. ఈమహాసైన్యము, సంగ్రామపరికరములు మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుటకు పరమావకాశములు గలవు. ఆఫ్ఘనిస్థానమునందు జరుగుచున్న సంగ్రామములు సహజముగా భయమును గలుగజేయుచున్నవి. అమానుల్లాఖానుగారు రుష్యాను ఆశ్రయించి రాజ్యాధికారమును బడయగోరుచున్నారు. హిందూదేశమునందు రుష్యాప్రాపకము నణచివేయుటకై నిర్బంధవిధానము వ్యాపకమును పొందుచున్నది.

ప్రపంచమునందు సంగ్రామసన్నాహములను ఆపుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నపుడు రుష్యామాత్రము సంగ్రామసన్నాహములను వృద్ధిచేయుట భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్నది. రుష్యారాజ్యమును నిర్బంధిం

చుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వ మవలంబించిన మాయోపాయము లన్నియు నిష్ఫలము లైనవి. చీనా, జపాను, పారసీకము, జర్మనీ, తుర్కీ.., మొదలగు దేశములందు సాంఘికధర్మము వ్యాపకము గాంచుచున్నది. నిరంకుశాధికారమును నిర్మూలముచేసిన రుష్యా దేశము నిరంకుశమార్గమున సాంఘికపరిపాలనమును వ్యాపింపజేయుట నిరంకుశప్రాబల్యమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. పశుబలాధారమున ధర్మసంస్థాపనము చేయబూనుట యాసురబలారాధనమును ప్రతిష్ఠించుటయై యున్నది. పశుబలమును మానవబలము జయించుచు ధర్మసంస్థాపనమునకు సాధనంబగుచున్నది. రావణ హిరణ్యకశిపుల బాహుబలమును శ్రీరామ ప్రహ్లాదుల ధర్మబలము జయించినది. సోవియటుబలములు బాహుబలాధారమునను సాంఘిక సిద్ధాంతములను సకలదేశములందును వ్యాపింపజేయబూనుట యసాధ్యముగ నున్నది.

విశ్వప్రవృత్తియందు కలిమిలేములు, సుఖదుఃఖములు, జయాపజయములు, లాభాలాభములు సంబద్ధపరిస్థితులు గాని నిత్యములు కావు. సంబద్ధస్థితులందు భావపరివర్తనమునలె విషయపరివర్తనము సాధ్యముగాదు. సోవియటు ప్రయోగానుభవములు మర్త్యలోకమును స్వర్గలోకము జేయజాలకపోయినను ప్రపంచమునం దంతటను భావపరివర్తనమును గలుగజేయుటకు సాధనము లగుచున్నవి. మానవులకు సర్వావస్థలయందును సమానస్థితి సాధ్యము గాకపోయినను సమానానందము ననుభవించుట సాధ్యమగుచున్నది. సోవియటుధర్మసందర్శనము విశ్వరూపసందర్శనమువలె భయంకరమై శాంతిని గోరుచున్నది. విశ్వరూప సందర్శనానంతరము విజయునివలె ప్రపంచప్రవృత్తియు శాంతప్రవృత్తిని గోరుచున్నది.

శ్లో.—

అదృష్టపూర్వం హృషితోఽస్మి దృష్ట్వా భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే,
త దేవ మే దర్శయ దేవ రూపం ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస.

—గీత. అ. ౧౧.

రుష్యాపరివర్తనము ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించుచున్నను విలయరూపమున చిరకాలము నిలువజాలదు. ఇటలీదేశమునందు ఫాసిస్టురూపమున, ముసోలినీగారు వ్యాపింపజేయుచున్న పరివర్తన మిందులకు ప్రబల నిదర్శనముగ నున్నది.

ఇటలీదేశమునందు స్వాతంత్ర్య వ్యాపనమునకై, గారిబాల్డీ, మాజినీ, మొదలగు దేశభక్తులు చేసిన ప్రయత్నములను ముసోలినీగారి ప్రయత్నములు ప్రతిఘటించుచున్నవి. శాసనసభలు, నియోజకగణము, నియోజకాధికారము, సంకుచిత స్వరూపమును దాల్చినవి. ప్రజాస్వాతంత్ర్యము సంకుచితమై నిరంకుశాధికారము వికసించుచున్నది. సంగ్రామసన్నాహము లభివృద్ధిని పొందుచుప్రపంచశాంతికి భంగము గలుగుచున్నది. రుష్యాయందు మితవాదులకువలె ఇటలీయందు నతివాదులకు దండనభయము గలుగుచున్నది. యూరపురాజ్యము లన్నియును తిరిగి సంగ్రామసన్నాహములను చేయుచున్నవిధము శాంతిస్థాపనమును దుర్లభము జేయుచున్నది.

ఇటలీ

ప్రపంచమునందు శాంతిస్థాపనమునకు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు సంస్తవనీయములైనను, ప్రయోజనకరములు గాకున్నవి. అమెరికాదేశ మపారమైన సంపదలతో తులతూగుచున్నది. నౌకాదళమును, విమానదళమును, నిర్మించుట కపారమైన వ్యయమును జేయుచున్నది. యుద్ధనిషేధమును ప్రపంచమునకు బోధించుచు సంగ్రామసన్నాహములనుజేయుట శాంతిస్థాపనమునకు సాధనభూతముగాదు. నానాజాతిసమితి యూరపురాజ్యముల సాభాగ్యమున కేర్పడినను ఈ సంకుచిత ప్రయోజనమును నిరర్థకమైనది. స్వప్రయోజన సంరక్షణార్థము సకలజాతులును సంగ్రామసన్నాహములనుజేయుచు నానాజాతిసమితి ప్రయోజనమును నిరర్థకము జేసినవి. నానాజాతిసమితి పెద్దజాతులసమితి; తెల్లజాతుల సమితి. నల్లజాతులకును చిన్నజాతులకును,

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు

నీసమితి స్వాతంత్ర్య సంరక్షణమునకును శాంతిస్థాపన మునకును నిరుపయోగముగ నున్నది. అయినను అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు నానాజాతిసమితిని స్థాపించి ప్రపంచమునకు మహోపకారమును జేసినవి. ఈ సమితి మూలముననె ఆయుధనియమనప్రయత్నములు కార్యమునందు గాకపోయినను భావమునం దైనను సాధ్యములగుచున్నవి. గత సంవత్సరమునం దమెరికా యవలంబించిన కెల్లాగు యొడంబడిక దీని ఫలముగ నున్నది.

కెల్లాగు యొడంబడిక

కెల్లాగు యొడంబడిక యుద్ధమును ప్రతిషేధించుచున్నది. ఈయొడంబడికను ౧౯౨౮ సంవత్సరము ఆగస్టు ౨౭ వ తేదిని వివిధరాజ్యముల ప్రతినిధులును నంగీకరించి ప్యారిసునగరమునందు సంతకము జేసిరి. దీనియందు మూడుముఖ్యమైన విషయములు గలవు. ౧. అంతర్జాతీయసమస్యలను నిర్ణయించుటకును, జాతీయ గౌరవమును గాపాడుటకును యుద్ధము ప్రతిషేధింపబడుచున్నది. ౨. ఈ యొడంబడిక నంగీకరించిన రాజ్యములకు గలిగెడి కలహములను విభేదములను నిర్ణయించుటయం దవి యేకారణమువలన గలిగినను, నెట్టివైనను శాంతిమార్గము గాక వేరొకవిధమున నిర్ణయింపగూడదు. ౩. ఈ యొడంబడిక ఆయా రాజ్యముల యవసరముల ననుసరించి ధ్రువపరుపబడును. ఆయా రాజ్యముల యంగీకారపత్రములయందు నిర్ణీతమైన స్థలమునందు వెంటనే యొడంబడిక ఆచరణమునకు రాగలదు. ౪. ఇతరరాజ్యములును నీయొడంబడిక నిలిచియున్నంతకాలమును దీని నవలంబింపవలయును. ఈ యొడంబడిక నంగీకరించిన రాజ్యములందు భారతసామ్రాజ్యమును జేరియున్నది. వివిధరాజ్యములును నంగీకరించిన నానాజాతిసమితినిర్ణయములను, లొకార్నొయొడంబడికను కెల్లాగు యొడంబడిక కార్యరూపమున బలపరచుచున్నది. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారు లారంభమునందు ప్రతికూల స్వభావమును వ్యక్తము జేసినను నంతమునం దంగీకరించుట సమంజసముగ నున్నది. ఈ యొడంబడిక దిగంతవ్యాప్తంబైన బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు పరమోపకారమును జేయుచున్నది. స్వాతంత్ర్యరాజ్యముల స్వత్వములను సంరక్షించుటకును పరాధీనరాజ్యముల పారతంత్ర్యమును సుస్థిరము చేయుటకును నానాజాతిసమితియును, లొకార్నొ యొడంబడికయును, కెల్లాగు ఒడంబడికయును సాధనభూతములుగ నున్నవి.

ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు ప్రపంచరాజ్యములు విశేషధనమును వ్యయము చేసినవి. సంగ్రామమునందు లక్షలకొలది మనుజులు నశించిరి. సంగ్రామానంతరమునందున యుద్ధజ్వర మన్ని రాజ్యములను పీడించుచున్న విధమును సైన్యములకును, విమానములకును, నౌకలకును వివిధరాజ్యములు చేయుచున్న యపారమైన వ్యయమును, పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. సంగ్రామ వ్యయభారము తగ్గనంతవరకును ప్రపంచమునకు శాంతియును, తరణోపాయమును దుస్తరములు. పారతంత్ర్యరాజ్యములు దుఃఖవేదన ననుభవించినను స్వాతంత్ర్యరాజ్యములనైనను సంగ్రామజ్వరము వదలుట ప్రపంచక్షేమమునకు ప్రయోజనకరము. భారతసామ్రాజ్యము నానాజాతియందు జేరినది. కెల్లాగు ఒడంబడిక నంగీకరించినది; వ్యయభారమునందు సముచితభాగమును భరించుచున్నది. దేశమునందు స్వాతంత్ర్యము వికసించుటకుగాని, సైనికవ్యయము తగ్గుటకుగాని యవకాశములు గనుపడవు. అయినను అమెరికా యవలంబించిన మార్గము ప్రపంచ శాంతికిని సౌభాగ్యమునకును సాధనంబుగ నుండగలదు.

గతసంవత్సరమునం దమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు చీనాదేశమునకు స్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు జూపిన సానుభూతి ప్రశంసనీయముగ నున్నది. అమెరికా రాజ్యము చీనాయందు ప్రత్యేక స్వత్వములను వదులుకొని చీనారాజ్యమున కార్థికస్వాతంత్ర్యము నొసంగినది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల ధర్మప్రవర్తనము చీనా స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి సకలవిధముల వినియోగపడినది. జపాను బ్రిటీషురాజ్యను లమెరికాప్రభుత్వపు మార్గము నవలంబించుట యవసరమైనది. అమెరికాప్రతిష్ఠ నీధర్మాచరణము ద్విగుణీకృతము చేసినది.

మద్యపాననిషేధమునకై అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు చేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రపంచకల్యాణమున కమెరికా చేయదలచిన ఘనకార్యములకు నిదర్శనముగనున్నది. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు పరాపేక్షలేక ప్రపంచకల్యాణమునకు స్వీయ బల సంపదలను వినియోగించుట కపారమైన యవకాశములు గలవు. దేశ పరిస్థితులు, దేశసంపదలు, వాణిజ్య పరిశ్రమలు, విద్యావ్యాపనము, ప్రజాశయములు ప్రపంచకల్యాణమునకు వినియోగపడుటకు సకలవిధముల దగియున్నవి. ఇతరరాజ్యములు ముఖ్యముగ బ్రిటీషురాజ్యము ఈలబ్ధావకాశములను లోకకల్యాణమునకై వినియోగించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాక! ఈసందర్భమునందు హెర్బర్టుహూవరుగారిని అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములకు రాజ్యాధికారిగ నెన్నుకొనుటయు సముచితముగనున్నది. పరోపకారపరాయణుడైన హూవరుగారి పరిపాలనమునందు అమెరికాకును, నితరరాజ్యములకును, శాంతిసౌభాగ్యములు సమకూడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత!

వర్తమాన విషమపరిస్థితులందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారుల భారము దురారాధ్యముగ నున్నది. బ్రిటీషు ప్రజలు ౧౯౧౩-౧౪ సం॥నందు తల యొకటికి పౌ. ౩-౧౧-౪ చొప్పునను, ౧౯౨౮-౨౯ సం॥ము నందు పౌ. ౧౪-౧౧-౮ చొప్పునను పన్నులను చెల్లించిరి. గ్రేటుబ్రిటను ఆదాయము ౧౯౨౯-౮ నందు ౮౪,౨౮,౨౪,౦౦౦ సవరనులు, వ్యయము ౮౩,౫౫,౯౫,౦౦౦సవరనులు. ఈ ఆదాయమునందు ౩౭౫,౮౧౬,౦౦౦అప్పువడ్డీలకును౧౨,౪౦,౦౦,౦౦౦సవరనులు ఈసైన్యాదులకును వినియోగపడుచున్నవి. మద్యాదాయము ౧౩,౯౨,౦౦,౦౦౦సవరనులు. మద్యపానమునకై ౧౯౨౭నందు గ్రేటుబ్రిటనునందు ౨౯,౮౮,౦౦,౦౦౦ సవరనులు వ్యయమైనవి. దేశమునందు నిరుద్యోగుల సంఖ్య పెరుగుచున్నది. బొగ్గుపరిశ్రమ, దూదిపరిశ్రమ వికాసము లేకయున్నవి. ధనస్వాములకును, కార్మికులను సంఘర్షణము ప్రవర్ధమాన మగుచున్నది. పరిశ్రమలు సంరక్షణము లేక కృశించుచున్నవి. వ్యయభారమును తగ్గించుటకు అవకాశములు గనుపడవు. చర్చిలుగారు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతములు మాటలరూపమును దాల్చక మాటలరూపముననె యున్నవి.

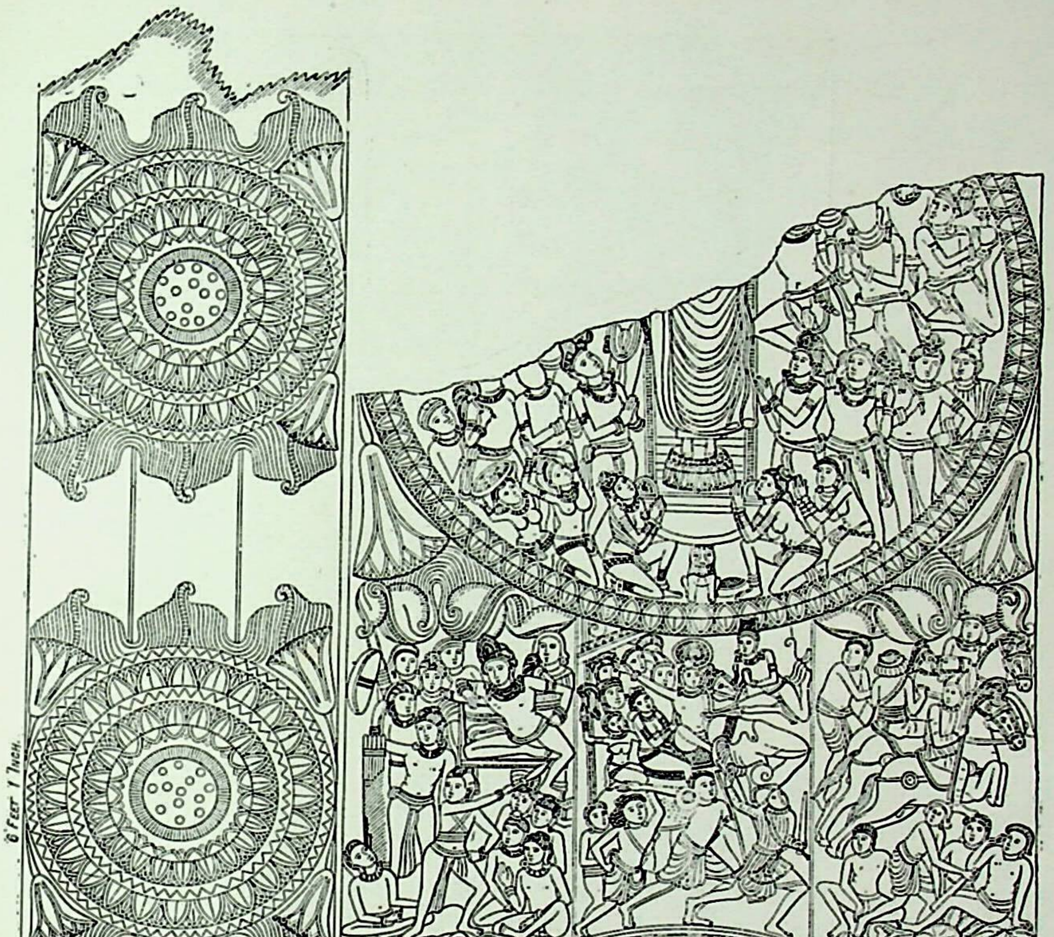
ఐరోపామహాసంగ్రామమునందు గెలుపొందిన అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములందును ఓడిపోయిన జర్మనీదేశమునందును గల శాంతిసౌఖ్యములు గ్రేటుబ్రిటనునం దపరూపముగనున్నవి. జర్మనీదేశాదాయము ౧౯౨౫వ సంవత్సరమునందు ౩౨,౫౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులనుండి ౧౯౨౭ వ సంవత్సరము నందు ౪౫,౦౦,౦౦,౦౦౦ సవరనులకు వృద్ధి అయినది. పరాజితమైన జర్మనుదేశమునందు గల స్థిరాభివృద్ధి గ్రేటుబ్రిటనునందు గోచరము గాకున్నది. గ్రేటుబ్రిటను అనుభవించుచున్న దురవస్థకు ప్రతీకారమును బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు పరాధీనరాజ్యములందు బడయుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. పరాధీనరాజ్యములను చిరకాలము శ్వేతాధికారబద్ధము చేయుటకు బ్రిటీషురాజ్యతంత్రజ్ఞులు పన్నుచున్న తంత్రము లసహ్యముగ నున్నవి. భరతవర్షము, సింహళము, కెనియా మొదలగు పరాధీనదేశములందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు పన్నుచున్న రాజ్యాంగపాశబంధములును, చీనా మొదలగు స్వాధీనదేశములం దవలంబించుచున్న దుస్తంత్రమును రాజ్యాధికారుల నావహించిన స్వార్థపరత్వమును విశదము చేయుచున్నది.

బ్రిటీషురాజ్యాధికారులను ప్రాతవాసనలు విడువ లేదు. సామ్రాజ్య ధురంధరత్వము, భోగాభిలాష, దురభిమానము బ్రిటీషురాజ్యాధికారులను స్వధర్మ పరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నవి. బ్రిటిషురాజ్యాధికారులకు బ్రిటీషు ప్రయోజనములందు గల లక్ష్యము సామ్రాజ్య ప్రయోజనములందును, మానవధర్మ ప్రయోజనములందును గనుపడదు. సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల క్షేమము బ్రిటీషు సామ్రాజ్య క్షేమమునకును, సామ్రాజ్యాంతర్భాగముల

బ్రిటీషు రాజ్యము

గ్రేటుబ్రిటను

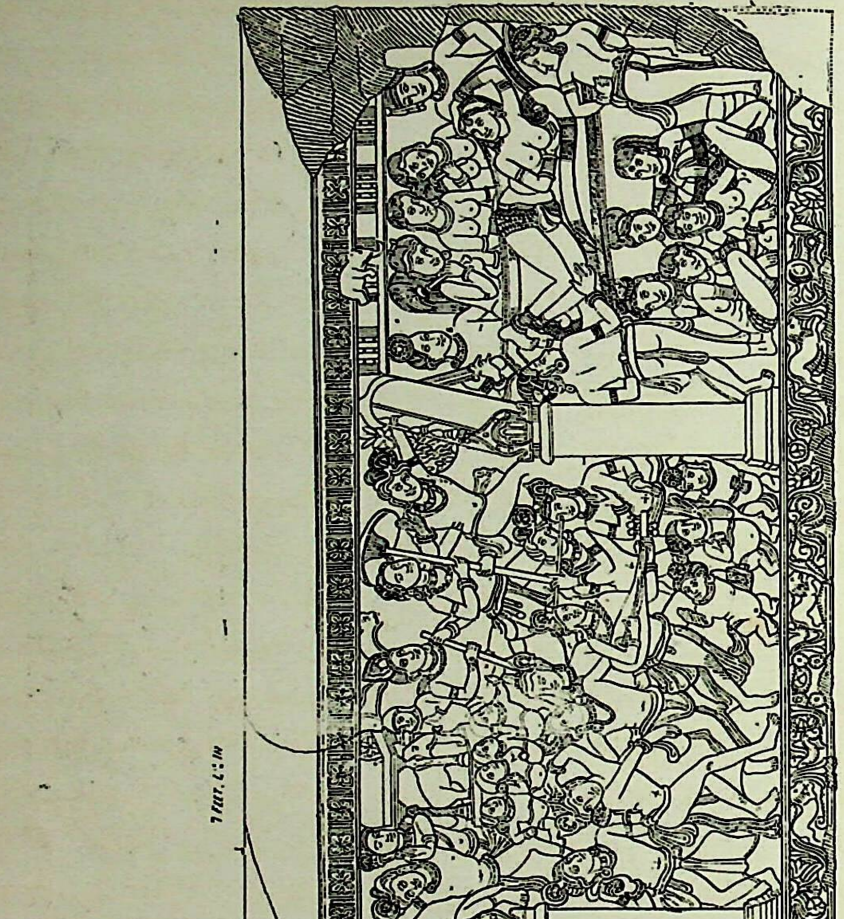
అమరావతి స్తూపచిత్రములు

W.GRIGGS. LITH. INDIA MUSEUM.

3 FEET 10½ INCHES.

చిత్రము ౧

చిత్రము ౨

కష్టములు బ్రిటీషుసామ్రాజ్యకష్టములకును సాధనభూతములు. ముప్పదిమూడుకోట్ల ప్రజలు దారిద్ర్యగ్రస్తులై కృశించుచున్నపుడు సామ్రాజ్యక్షేమము స్వప్నతుల్యము. బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞులు పరాధీనరాజ్యములకు పరమోపకారమును చేయుచున్నటులు ప్రకటింపవచ్చును. లోకము మాయమాటలను నమ్మవచ్చును. సత్యముమాత్రము దాగక విజయమును పొందుట ధ్రువము. ప్రజల దారిద్ర్యము, దుఃఖానుభవము, సంతాపము మాటలవలన నుపశమింపదు. బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞుల దురభిమానదురహంకారములు పరాధీనరాజ్యములకువలె బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచమునకును పరమానర్థదాయకములుగ నున్నవి. ఈపరమార్థమును బ్రిటీషుసామ్రాజ్యాధికారులు త్వరలో గ్రహించుట యవసరము. సమయ మతిక్రమించినపుడు పశ్చాత్తాపమువలన ప్రయోజనము గలుగదు.

బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులు కన్సర్వేటివు పక్షమువారైనను, లిబరలు పక్షమువారైనను, లేబరు పక్షమువారైనను, పరాధీనరాజ్యములకు సమానాదరణమునే చూపుచుందురు. రాజ్యాధికారులకు స్వార్థపరత్వమునందు గల లక్ష్యము పరహితార్థమునందు లగ్నము గాకున్నది. కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము స్వార్థపరత్వమునకు ప్రసిద్ధిని బడసినది. గతించిన ఆ రేండ్లయందును కన్సర్వేటివు ప్రభుత్వము పరాధీనరాజ్యములపట్ల, ముఖ్యముగా భరతఖండముపట్ల, జూపిన తిరస్కారభావము బ్రిటీషుసామ్రాజ్య క్షేమమునకు ప్రతిబంధక మగుచున్న విధమును దేశమునందు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న యసంతృప్తి విశదము చేయుచున్నది.

గ్రేటుబ్రిటనునందు మేనెల 30 వ తేదీని క్రొత్తయెన్నికలు జరుగనున్నవి. గత సంవత్సరమునందు నూతనముగా నిర్మింపబడిన శాసనము స్త్రీలకు పురుషులతో సమానముగా నియోజనాధికారమును గలుగజేయుచున్నది. ఈశాసనము ౫౨,౦౫,౧౦౦ స్త్రీలకు క్రొత్తగా నియోజనాధికారమును గలుగజేయుచున్నది. నియోజకవర్గమునందు క్రొత్తగా జేరెడు స్త్రీలవోట్లు నాయకుల ఊహలను తారుమారుచేయుట సహజము. రాగల ఎన్నికలయం దేపక్షమువారు విజయము గాంచెదరో ఊహించుట అసాధ్యమైనను, కన్సర్వేటివుపక్షము మాత్రము పూర్వమువలె బలమును కలిగియుండదని యూహింపదగియున్నది. సంయుక్తపక్షము రాజ్యాధికారమును వహింపవలసిన యవసరము గలుగవచ్చునని పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. ఏపక్షము వచ్చినను భారతీయులు స్వరాజ్యసంరంభమునందు స్వయంసహాయము మీద నాధారపడుట శ్రేయస్కరము గాని లేబరుపక్షముమీద గాని, వేఱొకపక్షముమీద గాని యాధారపడుట నిరర్థకమని నిత్యానుభవము తెల్లము చేయుచున్నది.

భారతరాజ్యాంగముపట్ల బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నీతి కళంకమై యన్నిపక్షములవారిచేతను నిరసింపబడుచున్నది. సైమనుసంఘ నియామకము, వారి

సైమను కమీషను

సంచారము, విచారణ, బహిష్కారము బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులకు భరతఖండముమీద గల నిరాదరణ స్వభావమును విశదము చేయుచున్నవి. సైమనుకమిషను గతసంవత్సరమునందు రాజ్యాంగపరిస్థితులను విచారించుటకై ప్రధానప్రదేశములందు సంచారమును జేసినది. బొంబాయి, పునహా, లాహోరు, లక్నో, కలకత్తా, రంగూను, మద్రాసు, నాగపురం మొదలగు స్థలములందు సైమను కమిషనునకు బహిష్కారోత్సవములు, నల్లజెండాలు, నిర్గమనఘోషలు ప్రత్యక్షములైనవి. అన్నిస్థలములందును కమిషనుయొక్క గమనాగమనములు గోప్యముగ నుంచబడినవి. రక్షకభటుల సంరక్షణ సహాయములు కమిషను గమనాగమనముల కవసరమైనవి. రక్షకభటు లాయుధపాణులై ప్రజానాయకులపట్ల జూపిన దార్ఢ్యనిరసనభావములు భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని వేనోళ్ల జాటుచున్నవి.

లాహోరునందు దేశభక్తాగ్రేసరుడు లాలాలజపతిరాయి సాండర్సుగారి దార్ఢ్యమునకు బలియై ప్రాణ

ములను గోల్పోయిన విధము భారత హృదయమునందు పరమసంతాపమును గలుగచేసినది. లక్నో, మద్రాసు మొదలగు స్థలములందు రక్షకభటు లవలంబించిన దౌర్జన్యవిధానము నింద్యమై పరమాసహ్యముగా నున్నది. సైమనుకమిషను ప్రదర్శనమును దేశమునం దంతటను జేయుటకై లక్షలరూప్యములు నిరర్థకముగా వ్యయమైనవి. రక్షకభటులు, సైనికులు ఆయుధపాణులై పురములందు సంచారము చేయుచు ప్రజాహృదయమునందు భయభ్రాంతులను గలుగజేసిరి. ప్రజల సామాన్యస్వాతంత్ర్యమైన గమనాగమనములను నిరోధించిరి. దండధారులై రక్షకభటులు ప్రజలను తాడనము చేసిరి. ఇట్టి సందిగ్ధావస్థయందు సైతము ప్రజలు నిర్భయముగా హరతాళములను జరిపిరి. నాయకులు నల్ల జెండాలతో బహిష్కరణోత్సవములను జయప్రదముగ జేసిరి. ఈసందర్భమునందు చెన్నపురియందు జరిగినయుదంత మధికారి లక్ష్యమునకును, ప్రజాలక్ష్యమునకును సైమనుకమిషనుపట్ల గల భేదమును, ప్రజాసంకల్పమును విశదముచేయుచున్నది.

సైమనుకమిషను బహిష్కరణోద్యమమునందు దౌర్జన్యమునకు గాని, శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానమునకు గాని అవకాశములు లేవు. కాంగ్రెసు నిర్ణయము సైమనుకమిషను బహిష్కరణ ప్రదర్శనముగాని శాసనోల్లంఘనప్రస్థానప్రదర్శనము గాదు. నిరాయుధులగు ప్రజలకు దౌర్జన్యప్రస్థానము దురారాధ్యము. సాయుధులగు భటులు గూఢముగాను, బహిరంగముగాను గలుగజేయగల దౌర్జన్యము రౌద్రాకారము దాల్పగల విధమును లాలాజీ దుర్మరణము విస్పష్టము జేయుచున్నది. చెన్నపురి బహిష్కరణ ప్రదర్శనమునందు పాల్గొనిన నాయకుల ప్రయత్నములు కపటములని సర్ ఉస్మాన్ సాహేబు గారు చెన్నపురిశాసనసభయందు బదులు చెప్పుట కేవలమసత్యమైయున్నది. అధికార సింహాసనము భారతీయులకును విచిత్రమైన ప్రవృత్తిని కలుగజేయుచున్నది. అధికారములో భారతీయులు స్వధర్మనిర్వహణమును మరచి పరధర్మనిర్వహణమునకు బూనుకొనుచున్నారు. అధికారవర్గము సైమనుకమిషనును కన్నులకు గంతలుకట్టి ప్రదర్శనముచేయించిన విధమును వారి సంచారక్రమము విశదము చేయుచున్నది. అధికారుల కన్నులు, చెవులు సైమనుకమిషనుకు కన్నులు, చెవులు నైనవి. అధికారులు నియమించిన సంఘములు, వ్యక్తులు వారి ఇష్టానుసారముగ విజ్ఞాపనలను, సంస్కరణవిధానములను సైమనుకమిషనునకు సమర్పించిరి. ఈ విన్నపములు, విధానములు స్వార్థపరుల ప్రయోజనమునకు, ప్రత్యేకసంఘముల లాభములకును నుపయోగపడినను, దేశప్రయోజనములకును, స్వరాజ్యమునకును నిరుపయోగములుగా నున్నవి.

సైమనుకమిషను ఈ ఏప్రిలుమాసమున స్వదేశమునకు మరలిపోయినది. భిన్నరాష్ట్రాధికారులు సంస్కరణవిధానములను సైమనుకమిషనునకు ఆయారాష్ట్రముల పరిస్థితుల కనురూపముగ సమర్పించిరి. శాసనసభలు నియమించిన కమిటీలును దీని కనుగుణ్యముగానే రిపోర్టులను పంపినవి. ఈ రిపోర్టులన్నియును ద్వంద్వప్రభుత్వము నేకగ్రీవముగా నిరసించినవి; రాష్ట్రప్రభుత్వములందు స్వాతంత్ర్యస్థాపనావసరమును ప్రతిపాదించుచున్నవి. చెన్నపురి, బొంబాయి, పంజాబురాష్ట్రములందు రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యము నంగీకరించుటకు పరిస్థితు లనుకూలముగా నున్నట్లు వదంతు లేర్పడినవి. ఇతరరాష్ట్రములందు పూర్వపుద్వంద్వప్రభుత్వమే వికాసమును పొందుట కవకాశము లేర్పడు నని వదంతులు ప్రబలినవి. సైమనుకమిషను విధాన మొకరాష్ట్రమునందువలెనే యన్నిరాష్ట్రములందును జరిగినది. మద్రాసురాష్ట్రమునం దావిధానము విపరీతాకృతిని దాల్చినది.

చెన్నరాష్ట్రమునం దితరరాష్ట్రములందు లేని విభేదము లధికముగ గలవు. ఇక్కడ నితరప్రాంతములందు గల హిందూమహమ్మదీయవిభేదములకు దోడుగ బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరభేదములు, నిమ్నజాతులభేదములు, తమిళాంధ్రాదిభేదములు, జస్టిసుపక్షమునకు సైమనుకమిషనువిజృంభణమునకు దోడ్పడుట కవకాశములు గలిగించినవి. నిమ్నజాతులుసమర్పించిన వినతిపత్రమునందు ప్రత్యేక

లాభములనుగోరిరి. జస్టిసుపక్షమువారితోడ్పాటువలన శాసనసభసహకారము నామోదించినది. చెన్నపురి కార్పొరేషనుస్వాగతపత్రమును సమర్పించినది. సర్ అన్నామలచెట్టి, ఎ. రామస్వామి మొదల్యారు గారులు విందులను జేసిరి. మహమ్మదీయులు ప్రత్యేక నియోజకవర్గమును, ప్రత్యేక సాంఘికలాభములను గోరుచు విజ్ఞాపనపత్రముల నర్పించిరి. అధికారవర్గ మొక సంస్కరణవిధానమును, శాసనసభోపసంఘ మొకసంస్కరణవిధానమును సమర్పించిరి. స్వాగతపత్రములు, వినతిపత్రములుస్వప్రయోజనముల కేర్పడినవి. నిరంకుశ ప్రభుత్వము నిరంకుశాధికార రక్షణము నాకాంక్షించుచున్నది. జస్టిసుపక్షనివేదికము బ్రాహ్మణేతరనాయకుల ప్రయోజనములను గోరుచున్నది. ఈనివేదిక లన్నియును విభేదములను, ప్రత్యేక లాభములను వృద్ధిచేయుటకు వినియోగపడగలవు గాని జాతీయైక్యమును వృద్ధిచేయుటకు వినియోగపడవు. ప్రభుత్వనివేదికయును, జస్టిసుపక్షనివేదికయును నిరంకుశాధికార సంరక్షణమునకు వినియోగపడగలవుగాని బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును సమర్థించుటకు వినియోగపడవు. ఈ విందులు, నివేదికలు ప్రత్యేకపక్షమునకు సంబంధించినవిగాని భారతజాతికి సంబంధించినవి గావు. ఈప్రదర్శనములును అధికారాచ్ఛాదనమున జరిగినవి గాని స్వతంత్రముగ జరిగినవి గావు. చెన్నరాష్ట్రమునం దాడిన నాటకమె అన్ని రాష్ట్రములందును ఆడబడినది. దీనికి భిన్నముగ నెహ్రూనివేదిక జాతీయాశయములను, సంకల్పములను చాటుచున్నది.

గతసంవత్సరము హిందూదేశ రాజ్యాంగసంరంభమునందు ప్రముఖమైన వత్సరముగ నున్నది. బర్కెను హెడ్డుప్రభువు భారతనాయకులను రాజ్యాంగవిధానమును తయారుచేయు డని బెదరించెను. భారత

నెహ్రూ నివేదిక

నాయకులు బర్కెనుహెడ్డుప్రభువుగారి బెదరింపులను లక్ష్యముచేయకపోయినను దేశస్వాతంత్ర్య సౌభాగ్యములకు సాధనభూతమైన నెహ్రూనివేదికను చెన్నపురికాంగ్రెసు నిర్ణయమున కనురూపముగ గతసంవత్సరమునందు సిద్ధముచేసిరి. బొంబాయిలో ౧౯౨౮ సం. మే ౧౯వ తేదీని అఖిలపక్ష మహాసభ గూడినది. ఆసభ నియమించిన సభ్యులు మోతీలాల్ నెహ్రూ, ఆలీఇమాం, తేజబహదూరు సప్రూ, ఎమ్.ఎస్. ఆనే, ప్రధాన్, సుభాషుచంద్రబోసు, జయకర్, జోషీ, సర్దారు మంగళసింగు, షూ ఆబు కురాషీగారులు గతసంవత్సర మాగష్టుమాసమునకు నెహ్రూనివేదికను తయారుచేసిరి. ఈసంఘమున కధ్యక్షత పండిత మోతిలాలు నెహ్రూగారు వహించి అచిరకాలముననే భారత రాజ్యాంగ విధానమును దేశమునకు సమర్పించిరి. ఈ నివేదికను ఆగస్టు ౨౮-౩౧ వరకును లక్ష్మణపురమునందు గూడిన అఖిలపక్షమహాసభ ఆమోదించినది. అఖిలపక్ష మహాసభయందు ౧. జాతీయమహాసభాకార్యనిర్వాహకవర్గము, ౨. మితవాదుల సభ, ౩. అఖిలభారత ముస్లిముసమితి, ౪. హిందూమహాసభ, ౫. కేంద్రఖిలాఫతు సంఘము, ౬. కేంద్రసిక్కుసంఘము, ౭. హోమురూలుసమితి, ౮. క్రైస్తవమహాసభ, ౯. జమైతుల్ఉలేమా, ౧౦. సంస్థానప్రజలసభ, ౧౧. శాసనసభలకాంగ్రెసు పార్టీ, ౧౨. శాసనసభల జాతీయపక్షము, ౧౩. అయోధ్యా బ్రిటిషు ఇండియాసంఘము, ౧౪. కలకత్తా, భారతసంఘము ౧౫. మహారాష్ట్రవాణిజ్యసంఘము, ౧౬. సింధుజాతీయసమితి, ౧౭. డక్కనుసభ, ౧౮. స్వాధీనభారతసంఘము, ౧౯. అజ్మీరు, ఆంధ్ర, బీహారు, బెంగాలు, బర్మా, హిందుస్థానీమధ్యపరగణాలు, మహారాష్ట్ర మధ్యపరగణాలు, ఢిల్లీ, కర్ణాటక, కేరళ, పాంచాల, సింధు, సంయుక్తరాష్ట్ర, ఉత్కళరాష్ట్రసంఘములు చేరియున్నవి. ఈ సభల ప్రతినిధులకు మహమ్మదాబాదు మహారాజాగారు స్వాగతము నొసంగిరి. మహాసభకు డాక్టరు అన్సారీగారు ఆధిపత్యమును వహించిరి. సభ యామోదించిన తీర్మానములు భారత స్వాతంత్ర్య సిద్ధికి మూలాధారముగ నుండగలవు. స్వరాజ్యమునకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము. కీలకము తదనుగుణ్యముగా నఖిలపక్షసమావేశము లక్నోయందీక్రింది తీర్మానములను చేసినది.

(౧) సింధు ప్రత్యేకరాష్ట్రముగా చేయబడవలెను.

(౨) పశ్చిమోత్తర సరిహద్దురాష్ట్రము, బెలూచిస్థానము ఇతర రాష్ట్రములతో బాటు పరిగణింపబడవలెను.

(3) పాంచాలమునందును, వంగదేశమునందును ప్రాతినిధ్యము జనసంఖ్యనుబట్టి యుండవలెను.

(౪) భారత శాసనసభ్యుల మొత్తముసంఖ్యలో మహమ్మదీయ ప్రతినిధుల సంఖ్య మూడవ వంతుకు తగ్గియుండరాదు.

"సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమే భారతీయుల గమ్యస్థానముగా నుండ దగునని వచించు రాజకీయ పార్టీల కృషికి ఆటంకము లేమియు కలుగ జేయకుండ ౧. భారతదేశములో స్థాపింపబడబోవు ప్రభుత్వము బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమై యుండవలెననియు, అనగా సంపూర్ణాధికారము గలిగిన ప్రజానియోజిత శాసనసభలకు బాధ్యత వహించిన ప్రభుత్వముగా నుండవలయుననియు, ౨. అధినివేశస్వాతంత్ర్యరాజ్యముల యందలి ప్రభుత్వవిధానమున కీ ప్రభుత్వవిధాన మెన్నటికి కొరవడరా దనియు ఈ మహాసభవారు ప్రకటించుచున్నారు."

"భారతరాజ్యాంగవిధానము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య దర్శముపై నాధారపడి యుండవలెనని ఈ ప్రకటనలో సంతకములు చేసిన మేము అభిప్రాయబడుచున్నాము. అఖిలపక్ష సమావేశమువారియొనుటనుంచబడిన రాజ్యాంగ విధానము నొప్పుకొనినవారు అధినివేశస్వాతంత్ర్యము నొప్పుకొని తీరవలెనని మాకు తోచుచున్నది. దీనినొప్పుకొనుటకు మేము సంసిద్ధులమై లేము. కావున మేమీతీర్మానము నంగీకరించుటగాని ఆమోదించుటగాని వలనుపడదు. తీర్మానముయొక్క అవతారిక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునకై మా కార్యక్రమమును మేము సాగించుకొనుటకు హక్కునొసంగుచున్నదని యొప్పుకొందుము. కాని తీర్మానముయొక్క రెండవభాగమునందు అధినివేశస్వాతంత్ర్యము నంగీకరించి తీరవలెనని యున్న నియమమును అవతారిక యేవిధముగాను తగ్గించుట లేదు.

వినను ఈ మహాసభాకార్యక్రమమున కేవిధమైన యాటంకమును కలుగజేయుటకు మేము తలచలేదు కాని యీ సమస్యపై మా నిశ్చితాభిప్రాయమును వెలిబుచ్చి, అధినివేశ ప్రతిపత్తి నంగీకరించి తీరవలెనను ఈ తీర్మాన భాగముతో మాత్రము మా కేసంబంధమును లేదని ప్రకటింప నిశ్చయించుచున్నాము. ఈ తీర్మానము నకు సంబంధించిన చర్చలోగాని, వోటింగులో గాని మేము పాల్గొనము. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యకార్యక్రమమును, ప్రచారమును కొనసాగించుటకు మాకుచితమని తోచిన పద్ధతుల నవలంబింతుము."

"భారత సంస్థానముల విషయమై సంఘమువారొసంగిన సలహాలను మహాసభవా రంగీకరించుచున్నారు."

"రాష్ట్రపునర్విభజనమును గూర్చియు, రాష్ట్రముల ప్రతిపత్తిని గూర్చియు నివేదికా నిర్మాతలొసంగిన సలహాలను సభవారు విచారించి ఆమోదింపబడిన రాజ్యాంగవిధానములో నంతర్భాగముగా వానిని చేర్చుకొనుట కంగీకరించుచున్నారు.

మరియు రాష్ట్రవిభజనమును గురించి యొసంగబడిన సలహాలలో ప్రతిపాదింపబడిన సూత్రముల ననుసరించియు, తమ కవసరమని తోచిన ఉపసంఘముయొక్కగాని, ఉపసంఘములయొక్కగాని సహాయము గైకొనియు, చిత్తురాజ్యాంగవిధానమునందు 72 క్లాజులో నేర్పరుపబడిన సంఘము ఈ క్రింద నిర్వచింపబడిన కార్యములను నిర్వహింపవలెను.

(అ) కర్నాటకమును, ఆంధ్రదేశమును ప్రత్యేక రాష్ట్రములుగా విభజించుటకు అవసరమగు చర్యగైకొనుట.

(ఆ) వివిధరాష్ట్రములలో చెదరియున్న ఓఢ్రభాష మాట్లాడు భాగములను ఏకము చేసి, వారు నూతనరాష్ట్రనిర్మాణమున కవసరమగు వ్యయమును భరించుగలిగియున్నగాని, భరించ సంసిద్ధులైయున్నగాని, అట్లేకము చేసిన ప్రాంతముల నన్నిటిని ఒక్క రాష్ట్రముగా జేయుటకు చర్య గైకొనుట.

(ఇ) మధ్య పరగణాలు [హిందూస్థానీ] కేరళ, మరియు ప్రత్యేక రాష్ట్రముగా విభజింపబడ నిశ్చయించు యితర భాషా ప్రయుక్తవిభాగముల స్థితిగతులను నివేదించుట.

(ఈ) సంఘమువారు నివేదికయందు ప్రతిపాదించిన సూత్రముల ననుసరించి ఆసామ్ బెంగాల్ దేశములయొక్కయు, బీహారు ఒరిస్సాల యొక్కయు, మధ్యరాష్ట్రములు [హిందూస్థానీ] కేరళ, కర్నాటకములయొక్కయు సరిహద్దులను తిరిగి నిర్ణయించుట."

"నెహ్రూసంఘమువా రొసంగిన సలహాలలో 87 క్లాజును సంఘమువారు మరల నాలోచించి, రాజ్యాంగవిధానమును సవరించు విషయమై భారతశాసనసభలో వివిధాల్పజనసంఖ్యాక సంఘముల హక్కులను శ్రేయములను రక్షించు విధమున దానిని మార్చవలసినదిగా మహాసభవారు నెహ్రూసంఘమువారిని కోరుచున్నారు."

"అఖిలపక్షసమావేశమువారిచే నియమింపబడిన సంఘము యీ క్రిందివిషయములను గూర్చి విచారించి సభవారికి నివేదికనంపవలెను.

(1) స్వభాషామూలకముగాను, వారికి అలవాటైన లిపిలోను తమ బాలురు పాఠశాలలయందు విద్యాభ్యాసము చేయుటకు అల్పజనసంఖ్యాకసంఘములకు గల హక్కును రక్షించుట.

(2) భారత ప్రజాసామాన్యభాష హిందూస్థానీగా నుండి ఆభాషను ఉర్దూ లిపిలోగాని హిందీలిపిలోగాని వ్రాయుట; ఆంగ్లముగూడ వాడుటకు స్వేచ్ఛనిచ్చుట.

(3) ప్రతిరాష్ట్రమునందును ఆయారాష్ట్రభాష రాజభాషగా నుండుట. హిందుస్థానీభాషగాని, ఆంగ్లముగాని వాడుటకు స్వేచ్ఛనిచ్చుట."

"ప్రజాస్వామ్యస్థాపన సమయమున న్యాయసమ్మతముగా సంపాదింపబడినట్టియు, భుక్తమగుచున్నట్టియు, స్వంత ఆస్తికి గల హక్కులు యిందుమూలకముగా గారంటీచేయబడినవి."

సార్వజనిక హక్కులలో 17వ క్లాజునందు "నిరుద్యోగమువలన గలిగిన దారిద్ర్యమును నివారించుటకు" అను వాక్యము తరువాత ఈ క్రిందిమాటలను కలుపవలెను.

"కవులుదార్లకు సరసమగు కవులును, స్థిరత్వమును యేర్పరుచుటకు భారత పార్లమెంటువారు తగిన చట్టములను చేయవలెను".

అఖిలపక్షసమావేశ మామోదించిన తీర్మానములు బాధ్యతాయుత పరిపాలనావసరమును, ఆపరిపాలనమును స్థాపింపవలసిన విధమును, స్వతంత్ర రాష్ట్రనిర్మాణ విధానమును, భాషాప్రయుక్తమైన రాష్ట్రపునర్విభజనమును ప్రజాస్వత్వములను నిర్ణయించుచున్నవి. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులును, ప్రత్యేకసాంఘికాభిమానులును పైతీర్మానములను ప్రతిఘటించినను, నధికసంఖ్యాకులుతీర్మానముల నామోదించిరి. నెహ్రూనివేదిక స్వాభిమానపరాయణులైనబర్కెను హెడ్డుప్రభువునకును, బ్రిటిషు రాజ్యాధికారులకును, నిరంకుశాధికారులకును భారతజాతీయ సంయోగ బలసాధనములను విశదము చేయుచున్నది. నెహ్రూనివేదిక అధినివేశ రాజ్యాంగవాదులకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యవాదులకును సంఘర్షణమును కలుగజేసినది. సకలజాతులకును సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము సహజావస్థమై యున్నది. పారతంత్ర్యస్థితియందున్న దేశముల కీసహజావస్థ దుర్లభముగ నున్నది. నిరాయుధులైన భారతీయులకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యస్థితి దుర్లభమని సకలపక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు. చెన్నపురికాంగ్రెసు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము భారతజాతీయాదర్శ మని నిర్ణయించినది. స్వాతంత్ర్య సిద్ధాంతము విషయమై కాంగ్రెసు పక్షమునందు భేదాభిప్రాయములు గనుపడవు. అఖిలపక్ష సమావేశమునందు జేరిన ఇతరపక్షములవారును, కాంగ్రెసును కలసి యొకతీర్మానమునే యంగీకరించుటకు వలస రాజ్యములరాజ్యాంగవిధానము నుపపాదించిన తీర్మానము నంగీకరించుట అవసరమైనది.

విశాలమైన భరతఖండమునందు స్వదేశసంస్థానములును, బ్రిటిషు రాష్ట్రములును చేరియున్నవి. బాధ్యతాయుత పరిపాలనము బ్రిటిషురాష్ట్రములందువలెను స్వదేశ సంస్థానములందును స్థాపించుట దేశక్షేమమున కత్యంతావసరముగా నున్నది బ్రిటిషురాష్ట్రములందు ప్రజాధికారమును, సంస్థానములందు నిరంకుశాధికారమును దురూహములు. భరతవర్షమంతయును స్వతంత్రముగల స్వదేశ సంస్థానములును, బ్రిటిషు రాష్ట్రములను గలిగి బాధ్యతాయుతమైన కేంద్రాధికారముచే బద్ధమై యుండుట దేశక్షేమమునకు సాధనమైయున్నది. ఆదికాలమునుండియు భరతవర్షమునందు కేంద్రాధికారమునకును, రాష్ట్రీయ స్వాతంత్ర్యమునకును సంప్రాప్తమైన సంరంభము దేశమును నిర్వీర్యము చేసినది. భారతదేశసౌభాగ్యమునకు సంయుక్త రాష్ట్ర పరిపాలనము శరణ్యముగ నున్నది. విశాలమైన దేశము, వివిధభాషలు, వివిధమతములు, సంస్కారములు, బ్రిటీషు స్వదేశ విభాగములు సంయుక్త రాష్ట్ర రాజ్యాంగమునందు బలీయమైన కేంద్రాధికారావసరమును విశదము చేయుచున్నవి. సంయుక్తరాష్ట్రరాజ్యాంగవిధానమునందు కేంద్రాధికారమును, ప్రాంతాధికారమును వైరుధ్యము లేక సంయోగసాహచర్యములను గలిగియుండుటయే రాజ్యాంగములకు ప్రయోజనము. మతమునకును మతమునకును, భాషకును భాషకును, దేశమునకును దేశమునకును, సంస్కారమునకును సంస్కారమునకును, జాతికినిజాతికిని, సంఘమునకును సంఘమునకును సహకారసాహచర్యములు ప్రయోజనకరములుగాని ప్రతిఘటన సంరంభములు ప్రయోజనకరములు గావు. నెహ్రూనివేదిక రెండువిధములైన రాజ్యాంగవిధానములకును నన్యోన్య సంబంధమును గల్పించుచున్నది. నివేదికయందలి ఒకటిరెండు పెద్యాలు లీవిషయమును విశదము చేయుచున్నవి.

హిందూదేశము నావరించిన ప్రధానసమస్య-జాతిభేదములు, కులభేదములు, మతభేదములు మొదలగు నంతర్విభేదములు. అంతర్విభేదములు విదేశప్రభుత్వమును పోషిం

చుటకుసకలవిధములనుతగియున్నవి.స్వప్రయోజనమునకై సర్వసంహారమును జేయగల మహానుభావులు సర్వకాల సర్వావస్థలందును పుట్టుచుందురు.ఇట్టిమహానుభావులు సర్వసంహార మాత్మనాశనమునకు మూల మగునని గ్రహింప జాలరు. ఆసురబలసంపన్నులైన మహానుభావులు ప్రపంచస్థితి యంతయునుతమవలననె జరుగుచున్నదని సంభ్రమించుచు, విశ్వకల్యాణమున కాధారభూతమైన ధర్మమును నతిక్రమించుచు,లోకమును దుఃఖముపాలు చేయుచుందురు.

శ్లో. ఆత్మసమ్భావితాః స్తబ్ధా ధనమానమదాన్వితాః,
యజంతే నామయజ్ఞైస్తే దమ్భేనావిధిపూర్వకమ్.

శ్లో. అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధంచ సంశ్రితాః,
మా మాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషంతో ఽభ్యసూయకాః.

లోకమునందు పారతంత్ర్యమస్వాభావికము, ధర్మవిరుద్ధము; స్వాతంత్ర్యము స్వాభావికము, ధర్మానుకూలము. పారతంత్ర్యజ్వాలలు జాతి మత కుల భేదములను పాటింపక అందరను సమానముగానె దహింప జేయుచున్నవి. స్వయంవికాసమునకు ప్రతిబంధకమైన పారతంత్ర్య మాత్మవికాసమునకువలెనే దేశవికాసమునకును ప్రతిబంధక మగుచున్నది. తన కవసరములేని స్వాతంత్ర్యమును దేశమునకు కోరుట అసంభవము. విదేశప్రభుత్వమునకు స్వార్థపరులైన ఆత్మవంచకులు పోషణమునుజేయుటకు దగియుందురు. దేశదాస్యముతో తన దాస్యమును, దేశస్వాతంత్ర్యముతో తన స్వాతంత్ర్యమును, నన్యోన్యాశ్రయములై యున్నవని, స్వార్థపరులు గ్రహింప జాలరు. హిందూమహమ్మదీయ విభేదములు, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర విభేదములు, ఉన్నత నిమ్నజాతి విభేదములు, పారతంత్ర్యమును పోషించుటకు వినియోగపడుచున్నవి. పారతంత్ర్య స్థితియందు స్వాతంత్ర్య స్థితియందు వలె నాత్మవికాసముగలుగక నాత్మవినాశము గలుగుచున్నది. విదేశీయప్రభుత్వము ప్రత్యేకలాభములను సమకూర్చినను దేశాభ్యుదయమునకు ప్రతిబంధక మగుచున్నది. దేశమునందు, సంఘములు లాభములు కలవుగాని సంఘములందు లాభములందు దేశములేదు. సంఘములను, జాతులను, మతములను విభజించి పరిపాలించుట బ్రిటిషు రాజ్యనీతి. ఈ విభేదములను సంరక్షించెడి రాజ్యాంగ సంస్కరణములు ప్రత్యేక ప్రయోజనములకు లాభదాయకములైనను, దేశమునకు, ధర్మమునకు లాభదాయకములుగావు. హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు నిమ్నజాతులు, సిక్కులు, యూరపియనులు, మొదలగు వా రందరును సంకుచితములైన ప్రత్యేకలాభములను గోరుచు, విశాలమైన దేశ ప్రయోజనమునుమరచిపోవుచుందురు. దేశప్రయోజనమును విశాలము చేయుట రాజ్యనీతి గాని సంకుచితముచేయుట రాజ్యనీతి గాదు. సంయుక్తభారత రాజ్యాంగములందు సకల సంఘముల సంయోగమును పోషించుటవలన రాజ్యాంగమునకు బలమును, ప్రత్యేక సంఘములను పోషించుట వలన రాజ్యాంగములకు దుర్బలమును గలుగుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ విభేదముల నంతరింపజేయుటకై శాసనసభలు, హిందూ మహమ్మదీయసంఘములు, భారత జాతీయమహాసభ, యామోదించిన నిర్ణయములనే నెహ్రూ నివేదికయును నామోదించినది.

౧. సింధురాష్ట్రనిర్మాణము, ౨. పశ్చిమోత్తరసరిహద్దురాష్ట్రము,బెలూచిస్థానము నితరరాష్ట్రముతోపాటు రాజ్యాంగములను బడయవలయును, 3. పంజాబునందును, వంగదేశమునందును ప్రాతినిధ్యము జనసంఖ్యను బట్టి యుండవలయును, ౪. భారతశాసనసభయందు సభ్యులసంఖ్యలో మూడవవంతు తగ్గకుండా మహమ్మదీయప్రతినిధులసంఖ్య యుండవలయును.

ఈ నిర్ణయములవలన హిందువులు, మహమ్మదీయులు సాంఘికనియోజకవర్గవిధానమును విడచి సామాన్యనియోజకవర్గవిధానము నవలంబించుట కంగీకరించిరి. నెహ్రూసంఘ మీనిర్ణయముల యాధారమున నివేదికయందు సంయుక్తనియోజకవర్గమును సిఫార్సుజేసినది. లక్ష్మణపురమునందు కూడిన అఖిల పక్షసమావేశ మీ ఏర్పాటులనే యామోదించినది. సింధురాష్ట్రనిర్మాణవిష

యమునను, సామ్రాజ్యసభయందు ప్రాతినిధ్యనిర్ణయ విష
యమునను హిందువులకు మహమ్మదీయులకు భేదాభి
ప్రాయము లేర్పడి మహమ్మదీయనాయకులు ప్రతికూల
వాతావరణమును గలుగ జేయుటకు బూనుకొనిరి. సుప్ర
సిద్ధమహమ్మదీయనాయకులైన షౌకతాలీ మహమ్మదాలీ
గార్లు నెహ్రూనివేదికను ప్రతిఘటించుచు హిందూమహమ్మ
దీయ సంయోగమును శిథిలము జేయుట విషాదకరముగ
నున్నది. హిందువులును, మహమ్మదీయులును, ప్రత్యేక
సాంఘిక లక్ష్యములను విడచి భారతదేశలక్ష్యమును
గ్రహింపనంతవరకు దేశస్వాతంత్ర్యము దుర్లభమును,
పారతంత్ర్యము స్థిరమును నగుచున్నది. దేశారిష్టములకు
మూలమైన ఈక్లిష్టసమస్యనునిర్ణయించుటకు నాయకులు
ప్రజలకు మార్గదర్శకు లగుట వివేకము. పారతంత్ర్యము
నందు దేశము కృశించి క్షీణించుచున్నపుడు ప్రత్యేక
లాభము లు మహమ్మదీయులనుగాని, హిందువులనుగాని
రక్షింపజాలవు. దేశసౌభాగ్య దౌర్భాగ్యములు ప్రత్యేక
సంఘముల సౌభాగ్యదౌర్భాగ్యములకు మూలకారణము
లుగ నున్నవి. ఆసందర్భములను గ్రహించిన హిందూ
మహమ్మదీయనాయకులు రెండు సంఘములకును లాభ
మునకు బదులు త్యాగమును బోధించి స్వసంఘక్షేమ
మును, దేశక్షేమమును రక్షించుట ధర్మము. డాక్టరు
అన్సారి, ఆలిఇమాము, అబ్దులుకలముఅజాదు, మహమ
దాబాదురాజాగారులు మొదలగు మహమ్మదీయనాయ
కులు పూనిన దూరదృష్టి సంస్తవనీయముగనున్నది
పండితమోతీలాలు నెహ్రూగారు సాంఘికవిభేదముల
నంతరింపజేయుటకు బూనిన సంకల్పమును భగవంతుడు
ఫలము చేయుగాత !

నెహ్రూనివేదిక నిరంకుశవర్గమునకు సమాధాన
ము; అన్నిపక్షములవారును కలిసిచెప్పిన సమాధానము;
దేశక్షేమమునకై పాటుపడెడి మహానుభావుల సమాధా
నము. సైమనుకమిషను నిర్ణయములు విదేశీయుల నిర్ణయ
ములు; స్వప్రయోజనపరాయణుల ప్రార్థనలు. ఈ రెండు
నిర్ణయములందును ఏ నిర్ణయము యుక్తమొ, సహజమొ,
ప్రజాసమ్మతమొ, బాధ్యతాయుత పరిపాలన యోగ్యమొ
కాలము నిర్ణయింపగలదు. భారతీయులందరునుస్వార్థారాధ
నలక్ష్యమును కొంతకాలమైనను మఱచి మాతృదేశారా
ధనలక్ష్యమును బూనుట స్వార్థమునకును, పరార్థమున
కును ధర్మసాధనము.

ప్రజలను, ప్రభుత్వమును కలవరపరచుచున్న
ప్రధానవిషయము రాజ్యాంగసంస్కరణము. మోంటు
ఫర్డుసంస్కరణము లారంభమై పదేండ్లు గావచ్చినవి.
నియమానుసారముగ రాజ్యాంగముల పునర్విమర్శన
మును ముందుకో వెనుకకో నడుపవలసిన యవసరమును
ప్రభుత్వమున కేర్పడినది. నిరంకుశాధికార శిబిరమునందు
నిరర్థకమైన ద్వంద్వప్రభుత్వ విధానముసైతము బ్రిటీషు
నిరంకుశత్వమును నిర్మూలము చేయుచున్నదను భయము
గలిగినది. పారతంత్ర్యపాశములను సుస్థిరము జేయుటకు
సైమను తెల్లకమిషనును, బ్రిటిషురాజ్యాంగ ప్రవీణులు
నియమించిరి. బర్కెనుహెడుప్రభువు మొదలగు రాజ్య
తంత్రజ్ఞులు పన్నిన తంత్రములు విఫలములైనవి. అన్ని
పక్షముల నాయకులును తెల్లకమిషనుబహిష్కరణమును
నిశ్చయించిరి. ఆంగ్లరాజనీతిజ్ఞులు తలచినట్లు వారిభేదోపా
యములవలన బహిష్కరణోద్యమము శిథిలముగాక
బలపడినది. బహిష్కరణోద్యమ ప్రాబల్యము ఇర్విను
ప్రభువు, సైమనువర్గము, నిరంకుశాధికారవర్గము మొద
లగువా రందరును అంగీకరించుచున్నారు. అధికారులు
సైమనుకమిషను ప్రయోజనమును ప్రకటించుటకు పన్నిన
చతుర్విధోపాయములును నిరర్థకములైనవి. ప్రజానాయకు
లను లాలనజేసిరి, దండించిరి, దురాశలను గల్పించి చీల
దీసిరి. ఈయుపాయములన్నియును నిరుపయోగములైనవి.
భారతీయులు యోజింపవలసిన విషయము విదేశీయ కమి
షను నిర్ణయించిన రాజ్యాంగవిధానము ప్రయోజనకర
మొ, స్వదేశీయనాయకులు నిర్ణయించిన రాజ్యాంగ విధా
నము ప్రయోజనకరమో అయియున్నది. స్వయంనిర్ణయ
సూత్రమునకును, ఆత్మగౌరవమునకును, దేశావసరము
లకును ప్రతికూలమైన సైమనుకమిషను నిర్ణయములను

నిరాకరించుటయును, అనుకూలమైన నెహ్రూనివేదిక నామోదించుటయును స్వార్థమునకును, పరమార్థమునకును సాధనముగ నున్నది. కలకత్తాయందు గూడిన ౪౩ వ భారతజాతీయ మహాసభ సైమనుకమిషను బహిష్కరణమును, నెహ్రూ నివేదికాస్వీకారమును ఆమోదించి ప్రజాసంకల్పమును లోకమునకు సువ్యక్తము చేసినది.

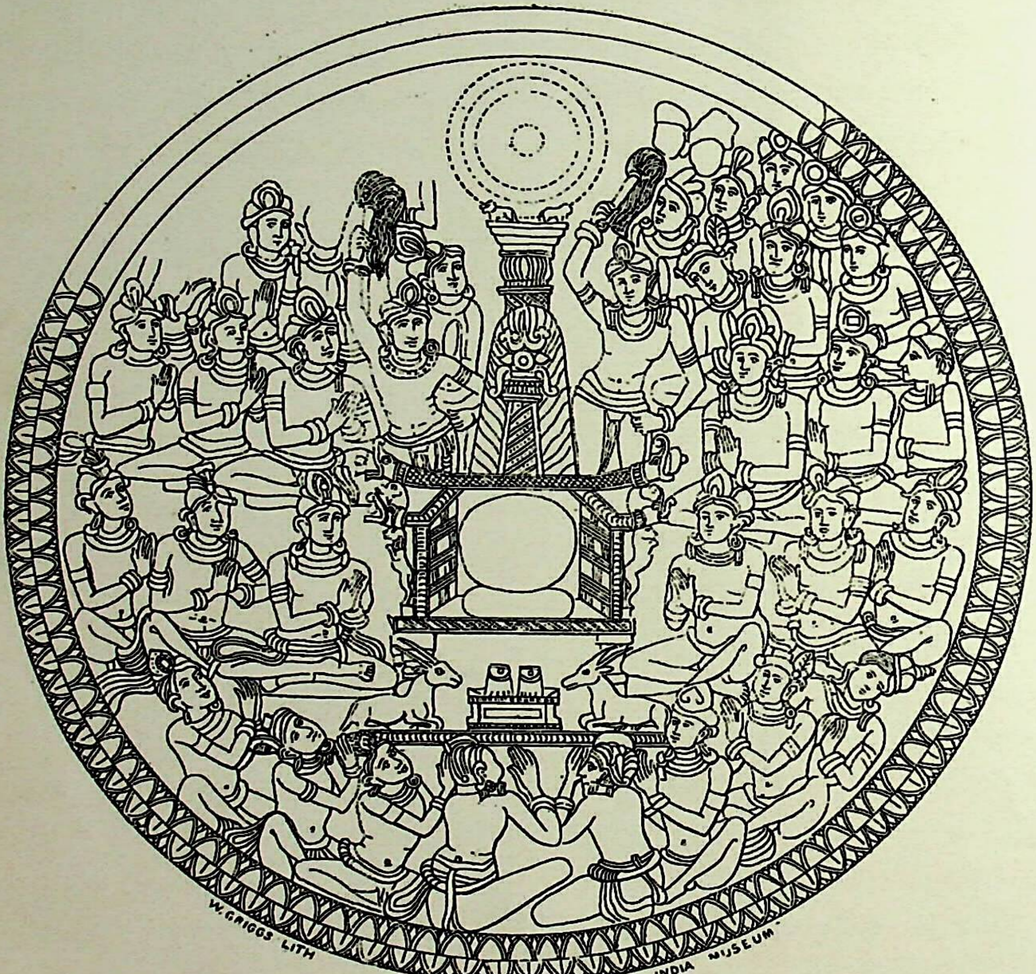
కలకత్తా కాంగ్రెసు

కలకత్తాయందు గూడిన ౪౩ వ భారత జాతీయ మహాసభ భారతస్వరాజ్య సంరంభమునందు సకల విధములను గణనీయముగ నున్నది. పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారిని రెండవసారి యధ్యక్షునిగ నెన్నుకొనుట వారియందు ప్రజలకు గల విశ్వాసమును విశదముచేయుచున్నది. కలకత్తా ప్రజలు, నాయకులు నెహ్రూగారి కొసంగిన యపూర్వమైన స్వాగతము ప్రజాహృదయమున ప్రజ్వలించుచున్న స్వాతంత్ర్యాగ్నిని సువ్యక్తము చేయుచున్నది. ముప్పది యారుగుఱ్ఱములు గట్టిన రథము, ప్రజల జయఘోషలు, స్వాగతతోరణములు, స్వచ్ఛందసైనిక దళములు, అశ్వభట మహోత్సవములు ప్రజల స్వరాజ్యానుతాపమునకు ప్రత్యక్ష నిదర్శనములు. మహత్తరమైన కాంగ్రెసుమండపము, వివిధములైన సభలు, ప్రతినిధుల యుత్సాహము సర్వతోముఖమైన ప్రజాప్రబోధమును విశదము చేసినవి. పండిత మోతీలాలుగారి యధ్యక్షోపన్యాసము ప్రజాహృదయము నావరించిన స్వరాజ్యాభిలాషను ప్రతిధ్వనించినది.

నెహ్రూగారు వారి యుపన్యాసమునందు, మన మెచట నున్నాము? మన గమ్యస్థాన మేది? మన గమ్యస్థానము నెటులు చేరగలుగుదుము? అనెడి ప్రధానప్రశ్నలకు వారి స్వానుభవమునుబట్టి సమాధానములను నిర్ణయించిరి. వివిధరాజ్యాంగరంగములందును భారతీయుల పారతంత్ర్యస్థితి నిత్యానుభవమునం దున్న విషయము. దేశరక్షణమున కవసరమైన సైన్యవ్యవహారములు, పోషణమున కవసరములైన వాణిజ్యార్థిక వ్యవహారములు, స్వాతంత్ర్యమునకు సాధనములైన న్యాయాంగ వ్యవహారములు విదేశీయుల హస్తములందున్నవి. దేశారిష్టములకు మూలములైన పారతంత్ర్య పాశబంధముల నుండియును విముక్తులమగుటకు స్వాతంత్ర్యస్థాపన మత్యంతావసరముగ నున్నది. స్వాతంత్ర్యపరిపాలనమునకు నామకరణ మేమి చేసినను బాధ్యతాయుత పరిపాలనము ప్రాణముగ నున్నది. ఆలక్షణస్వరూప స్వభావములను నెహ్రూగారు వారి యుపన్యాసమునందు విమర్శించి నెహ్రూనివేదిక నిర్ణయించిన రాజ్యాంగవిధానమునె సమర్థించిరి. బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనమును అధినివేశముల రాజ్యాంగములందుఁ గలదు. ఆవిధానమునైనను వెంటనే స్థాపించుట యవసరమని నెహ్రూగారితరనాయకులవలె నభిప్రాయపడుచున్నారు. అధినివేశ రాజ్యాంగవిధానమునకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకును భేదము గలదని నెహ్రూగారి నివేదికయును నంగీకరించుచున్నది. శ్రీయుత బులుసు సాంబమూర్తిగారు, శ్రీనివాసయ్యంగారు, జవాహిరిలాలునెహ్రూ, సుభాసుచంద్రబోసుగార్లు మొదలగువారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గోరుచుండుట విఖ్యాతమైన విషయము. నెహ్రూగారు వారి నివేదికయందుఁ వలెనే వారి యుపన్యాసమునను సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గమ్యస్థానముగ నంగీకరించుచున్నారు. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యాదర్శమును బోధించుటకును స్వతంత్రపక్షమున కవకాశములను నెహ్రూనివేదిక యంగీకరించుచున్నది. కాంగ్రెసు సమావేశమునకు పూర్వము గూడిన కన్వెన్షను సమావేశమును కొన్ని సవరణలతో దీనినంగీకరించినది. కన్వెన్షను నెహ్రూనివేదిక యందలి ప్రధానాంశముల నంగీకరించినది. మహమ్మదాలిగారును, జిన్నాగారును కన్వెన్షనుసభయందు జూపిన తిరస్కార స్వభావమును, షౌకతాలిగారు కన్వెన్షనుపట్లను జూపిన నిరాదరణ స్వభావమును ఆలిసోదరుల నావహించిన గాఢమైన సాంఘికా మానమును విశదము చేయుచున్నవి. ఇట్టి విషాదస్థి యందు సర్ ఆలిఇమాము, ఆలము, అబులుకలాము ఆజాదు, అన్సారిగారులు మొదలగు మహమ్మదీయనాయ

చిత్రము 3

చిత్రము ౩

కులు చూపినభ క్తిశ్రద్ధావివేకములు ప్రశంసనీయముగ నున్నవి.

కన్వేన్షను సమావేశ మామోదించిన ప్రస్తావనలను భారతజాతీయ మహాసభ యామోదించి భారత జాతీయసంకల్పము లోకమునకు సువ్యక్తము చేసినది. విషయనిర్ధారణసభయందు భిన్నపక్షములును యోచించి యంగీకరించిన తీర్మానమును సుభాసుచంద్ర బోసుగారు మహాసభయందు ప్రతిఘటించుట దేశాభ్యుదయమున కవసరమైన క్రమశిక్షణమునకు భంగమును గలుగజేయుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు రాజ్యాంగరంగమునందు తిరిగి ప్రవేశించుటవలనను కలకత్తా కాంగ్రెసునకును, రాజ్యాంగపరిస్థితులకును మహాబలమును గలుగజేసిన విధమును దేశపరిస్థితులు విశదము చేసినవి. కలకత్తాకాంగ్రెసునందు గాంధిమహాత్ముడు ప్రతిపాదించిన తీర్మానము నధికసంఖ్యాకు లామోదించి నెహ్రూ నివేదికయందునను, కాంగ్రెసునందునను, గాంధిమహాత్మునియందునను భారతీయులకుగల విశ్వాసమును విశదము చేసిరి.

"నెహ్రూనివేదికలోని వివిధపరతులు పరస్పరసంబంధముగలిగి యున్నవి గనుక పైతీర్మానములలోని యేడంబడికలన్నియు, నెహ్రూ నివేదిక ఆమోదింపబడినయెడల సంపూర్ణముగా నామోదింపబడవలెనను ఊహమీద నాధారపడియున్నవని ఈ సభవారు ప్రకటించుచున్నారు. మరియు నెహ్రూనివేదికను సంపూర్ణముగా నామోదించెదముగాని, దానిలో నేదోఒక భాగమును మాత్రమే ఆమోదించమని ఈ ఆఖిలపక్ష మహాసభలో హాజరయిన అన్నిపక్షములవారము ఒప్పుకొనుచున్నాము.

అన్నిపక్షములవారును సమ్మతించినయెడల యీరాజ్యాంగవిధానమునం దేమార్పులైనను చేయవచ్చును."

"నెహ్రూనివేదికను ఈ మహాసభవారు విచారించి భారతదేశముయొక్క రాజకీయ, సాంఘికసమస్యలను పరిష్కరించుట కిది చక్కని పద్ధతులను సూచించుచున్నదని తలచుచున్నారు. మరియు సంఘమువారు ఏకగ్రీవముగా చేసిన సిఫారసులకు సభవారు నెహ్రూసంఘము నభినందించుచున్నారు. మద్రాసు కాంగ్రెసు మహాసభలో నామోదింపబడిన స్వాతంత్ర్య తీర్మానము నీ సభవా రంగీకరించుచు, నెహ్రూనివేదిక దేశములోనున్న ముఖ్య పార్టీలన్నియు నంగీకరించగలిగిన గరిష్ఠసామాన్యమును తెల్పుచున్నది గనుక రాజకీయాభివృద్ధిని సూచించు చున్నదనియే తలచుచు దాని నంగీకరించుచున్నారు.

రాజకీయపరిస్థితులకు లోబడి, ఆంగ్లపార్లమెంటు సభవారు డిసెంబరు 19?9 సంవత్సరము లోగా నీరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినచో, ఈమహాసభవారు ఈ రాజ్యాంగ విధానమును స్థాపింపగలరు. ఆతారీఖు లోగా నాంగ్ల పార్లమెంటువారు ఆమోదించనిచో, లేక అంతకు పూర్వమే నిరాకరించినచో కాంగ్రెస్‌వారు దౌర్జన్యరహిత సహాయ నిరాకరణము నవలంబించి అప్పుడు నిర్ణయింపగల పద్ధతుల ననుసరించి పన్నుల నిరాకరణమునుగాని, మరియే సాత్త్విక పద్ధతిని గాని అవలంబించ వలసినదని దేశీయులను ప్రబోధించెదరు.

పైదానికి అనుగుణ్యముగా నున్నయెడల, కాంగ్రెస్ పేర సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ప్రచారమును సాగించుట కేయభ్యంతరములును కలుగజేయబడవు."

"స్వదేశ సంస్థానములలో ఏకవ్యక్తిపరిపాలనను తొలగించి బాధ్యతాయుత పరిపాలన నేర్పరుప వలెనను తీర్మానము సభవారిచే నంగీకరింపబడెను".

నెహ్రూనివేదికను 1929 సంవత్సరముడిశంబరు లోపుగా బ్రిటీషుపార్లమెంటు ఆమోదించిన పక్షమున నాయకు లీరాజ్యాంగవిధానమును పరిపాలించుటకు బూనుకొనియెదరు; వారు దీనిని నిరాకరించినపక్షమున శాసనోల్లంఘనప్రస్థానము నుచితరీతిని నిర్ణయించి యవలంబించెదరు. ఆనిర్ణయములు దౌర్జన్యరహితములైన శాసనతిరస్కారరూపమును దాల్పగలవు. సత్యాగ్రహ వ్రతపరాయణుడు గాంధిమహాత్ముడు కాంగ్రెసుప్రస్థానమును జేయుట కంగీకరించి భారతీయులకు ధైర్యమును, నిరంకుశవర్గమునకు భయభ్రాంతులను గలుగజేయుచున్న విధమును దేశవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. భారతీయులు బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును బడయుటకు ధర్మబలము నారాధించుట యవసరమని భారతీయ సంస్కారము బోధించుచున్నది. ఆదివ్యబోధనే గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహరూపమున పునఃప్రతిపాదనమును జేయుచున్న విధమును ప్రాజ్ఞులు గ్రహింపగలరు.

ఆత్మ బలము

వర్తమాన కాలమునందు ప్రపంచ మంతయును ధనార్జనమునకును, నధికారపదవులకును జేయుచున్న మహాప్రయత్నము లాత్మబలరహితములై సర్వసంహారమును జేయుచున్నవి. ఆత్మబలమును సాధించుటకై ప్రపంచమునందు నవధర్మానుష్ఠాన మవసర మగుచున్నది. నవధర్మారాధనము

రాజ్యాంగములందె కాక సకలాంగములందును నారాధ్యముగ నున్నది. నవధర్మారాధనమును భౌతిక విభవముతో గాక ఆత్మవిభవముతో జేయవలసి యున్నది. అహింస, సత్యము, దయ, త్యాగము మొదలగు సాత్విక గుణములు ఆత్మారాధనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. సత్వగుణములు సత్యాగ్రహమున కంగములు. సత్యాగ్రహాంగములద్వారా గాంధిమహాత్ముడు స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు బూనుకొనిన విధమును కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధానము విశదము చేయుచున్నది.

స్వరాజ్యప్రస్థానమును జేయుటకు కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన కార్యవిధాన మాత్మబలమును సమకూర్చుట కేర్పడినది. ఆత్మయోగమునకు ప్రతికూలములైన మద్యపానము, అంటరానితనము, విదేశవస్త్రధారణము మొదలగు పరధర్మములు నిరాధారము లగునపు డాత్మయోగము సాక్షాత్కారమై విజయము గలుగుచున్నది. స్వరాజ్యప్రస్థానము విజయము గాంచుట కపారమైన స్వరాజ్య సైన్యము సిద్ధము గావలసియున్నది. కాంగ్రెసుసంఘములు దేశమునందంతటను వెలయవలయును. గ్రామసంఘములు, ఫిర్కాసంఘములు, తాలూకా సంఘములు, మండల సంఘములు, దేశమునం దంతటను వెలయవలయును. ఖద్దరుధారులయిన స్వరాజ్యసభ్యులు సర్వత్ర ప్రత్యక్షము గావలయును.

విశ్వమునందు జీవజాలములు తమతమ సంకల్పములను, కామ్యములను సఫలము చేసుకొనుటకు విశ్వమంతయును పరమసాధనముగ నున్నది. సంకల్పసిద్ధికి సర్వత్ర సిద్ధముగ నున్నను విశ్వము ప్రత్యక్షమై కామ్యములను ప్రసాదించుట కనన్యమైన భక్తి సాధనంబుగ నున్నది. విశ్వము నెవ రేవిధమున నారాధింతురో వారల కావిధమైన ఫలము లభించుచున్నది. సాధకుల సంకల్పసామర్థ్యము ఫలసిద్ధికి మూలముగాని అనంతమైనవిశ్వము మూలము గాదు. సాధకులసాధనకు దగినఫలము గలుగునుగాని సాధకుల కోరికనుబట్టి ఫలము గలుగజాలదు. చిన్ననోములను నోచుచు పెద్దఫలములను గోరుట నిరర్థకము. సాధకులు సాధనల కనురూపమైన యధికారు లగుచున్నారు. సామాన్యసాధనలకు సామాన్యఫలము, మహా సాధనలకు మహాఫలము సమకూర్చుట ప్రకృతిధర్మము. ప్రహ్లాద హిరణ్యకశిపులకు, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులకు, బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకు, శిష్టదుష్టులకు, పండిత పామరులకు వారి వారి సాధనసంపత్తి కనురూపమైనఫలము గలుగుచున్నది. భారతీయుల స్వరాజ్యసంకల్పమునకును వారిసాధనలకిను రూపమైన ఫలము గలుగుచున్నది. కాంగ్రెసు, స్వరాజ్య సంపాదనమునకు నిర్ణయించిన సాధనములు సర్వ సామాన్యములుగ గనుపడినను ప్రాజ్ఞుల కీసాధనముల మహత్వము గోచరము గాగలదు. భారతస్వరాజ్య సంపాదనమునకును, సిద్ధికిని ఖద్దరు మహాసాధనమని ఖద్దరుమహత్త్వము విశదము చేయుచున్నది. స్వదేశవస్త్రదీక్ష, విదేశవస్త్ర బహిష్కారణమును, దహనమును ఆత్మశుద్ధికిని, ఆత్మావలంబనమునకును సహజసాధనములుగ నున్నవి.

ఆత్మబలము లేని సంకల్పము సిద్ధికి మూలసాధనముగాకున్నది. దేహబలమున కాత్మబలమె బీజముగా నున్నది. దేహబలమునకు మూలమైన ఆత్మబలవికాసము సంకల్పములు సఫలమగుటకు సాధనముగ నున్నది. ఆత్మవికాసములేని సంకల్ప మొకవేళను సఫలమైనను శుభప్రదము గాజాలదు. భారతజాతీయసంకల్పము పరిశుద్ధ మగుటకును, జయప్రద మగుటకును గాంధిమహాత్ముని యుపదేశానుసారముగ కాంగ్రెసు నిర్ణయించిన నిర్మాణకార్యవిధాన మనుష్ఠానయోగ్యముగ నున్నది. మద్యపానము కోట్లప్రజలను దుర్బలులను, పశుప్రాయులను జేయుచున్నది. అస్పృశ్యత కోట్లప్రజలను భారతసంఘబాహ్యులను జేయుచున్నది. విదేశవస్త్రధారణము భారతజాతీయాత్మ నావరించి ఆత్మశక్తిని స్తంభనము చేయుచున్నది. భారతజాతీయాత్మ కాత్మస్వరూపము సాక్షాత్కారమగుటకు త్రికరణశుద్ధిమైన స్వధర్మనిర్వహణము శరణ్యముగ నున్నవిధమును గాంధిమహాత్ముని యుపదేశములు స్ఫురింపజేయుచున్నవి. మహాత్ముని పవిత్రజీవితము సకలజనులకును ననుష్ఠానయోగ్యముగ నున్నది.

స్వధర్మ నిర్వహణమునకు బాహ్యాభ్యంతరలక్ష్యమైన ఖద్దరు రాజకీయార్థికనైతికధర్మములను సకలజనులకును ననుష్ఠానయోగ్యములుగ చేయుచున్నది. ఖద్దరు స్వరా

జ్యమును, సంపదలను, సోదరత్వమును సమకూర్చుటకు సాధనంబుగ నున్న విధమును గతకాలానుభవము విస్పష్టము చేయుచున్నది. దేశక్షేమపరాయణు లందరును నీయుద్యమపోషణమునకు జేసిన త్యాగమె ఆత్మశక్తికి ప్రమాణముగ నున్నది.

భారతజాతీయసంకల్పమును ఫలప్రదము చేయుటకు జాతీయహృదయమును స్తంభింపజేయుచున్న శాసనసభలు నిరర్థకములు. రాష్ట్రీయశాసనసభలు సభ్యులను, ముఖ్యముగా, మంత్రులను, స్వధర్మపరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నవి. అధికారాశాపిశాచము సభ్యులను స్వధర్మపరాఙ్ముఖులను జేయుచున్నది. ముత్తియ్య మొదలియారుగారు, సేతురత్నయ్యరుగారు మంత్రిపదవుల కాశపడి ప్రతిజ్ఞాభంగమును జేయుటయు,స్వధర్మపరిత్యాగమును జేయుటయు ప్రబలమైన నిదర్శనములుగ నున్నవి. ప్రబలమైన స్వరాజ్యపక్షముసైతము శాసనసభలయందు స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుట దుస్తరమైనది. శాసనసభల నిర్మాణమే ప్రభుత్వపక్షమునకు మహాశక్తిని గలుగజేయుట కనుకూలముగ నున్నది. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు ప్రతిపాదించినప్రతిష్టంభనము దుస్తరమైనది. సహకారమో, సహకార నిరాకరణమో సాధ్యముగాని మధ్యమార్గము సాధ్యముగాదని స్పష్టమైనది. శాసనసభలయందు నాయకుల శక్తిసామర్థ్యములు వాగ్వివాదములతో పరిసమాప్తిని బొందుచున్నవి. కార్యాచరణము దుస్తరముగ నున్నది.

శాసనసభలు

ప్రతిభావంతుడైన విఠల్ భాయిపటేలుగారి ధర్మనిర్ణయములు నిరర్థకము లగుచున్నవి. సామ్రాజ్య శాసనసభయందు శాసనసభ నిరాకరించిన ఉప్పుపన్నును ఒకక్షణములో ఇర్విను ప్రభువు పునరుద్ధారణ జేసెను. సభాధ్యక్షుడు పటేలుగారు దేశక్షేమ శాసనమువిషయమై చేసిననిర్ణయమును రాజప్రతినిధి ఒక క్షణములో భగ్నముచేసెను. ప్రతిభావంతు లగు నాయకుల శక్తిసామర్థ్యములు శాసనసభలయందు వ్యర్థము లగుచున్నవి. శాసనసభలు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారమును గాపాడుటకు వినియోగపడునటులు స్వరాజ్యసంపాదనకును, భారతజాతీయవికాసమునకును వినియోగపడవని రాజ్యాంగసంస్కరణముల యనుభవము విశదము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యసంపాదనము ప్రజాశక్తివలన సాధ్యము గాగలదు గాని శాసనసభలవలన సాధ్యము గాజాలదు. ప్రజాశక్తిని వికసింపజేయుటకు విదేశవస్త్రబహిష్కారము, స్వదేశవస్త్రస్వీకారము పరమసాధనములుగా నున్నవి. ఈసాధనలు కొందరకుమాత్రమే కాక, సకలజనులకును ననుష్ఠానయోగ్యములుగ నున్నవి.

కలకత్తాకాంగ్రెసు 1928 సంవత్సరాంతమునందు ప్రచండమైనకార్యవిధానమును బూనుటకునిర్ణయించినది. ఆనిర్ణయములు సఫలములగుటకు దేశమునందంతటను కాంగ్రెసుసంఘములు బయలుదేరవలయును. ఆసంఘములందు వేలకొలది ఖద్దరువస్త్రధారులగు సభ్యులు చేరవలయును. ఈవిధముగా ప్రజాశక్తి విజృంభించునపుడు స్వరాజ్యము సహజముగా సంప్రాప్తము గాగలదు. ప్రజానాయకులు వారి శక్తినంతయును నిర్మాణకార్యవిధానమునందు వినియోగింపవలసిన యవసరమును శాసనసభల వ్యవహారములు, సైమనుకమిషను-నిర్మాణవ్యవహారములు సువ్యక్తము చేసినవి. నాయకులు వారి దుర్భరమైన యనుభవానంతరమునైనను జ్ఞానము గలిగి ప్రవర్తించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత!

ఆంధ్రోద్యమాదర్శములు కాలక్రమమున సఫలము లగుచున్నను, ఆంధ్ర దేశస్థితి పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నది. గాంధిమహాత్ముడు తెలిపినట్లు బహునాయకత్వము కార్యసిద్ధికి ప్రతిబంధకముగా నున్నది. బహునాయకత్వ మాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ నిర్మాణమును నిరర్థకము చేసినది. నాయకుల స్వస్థలాభిమానము, స్వాభిమానము విశ్వవిద్యాలయాదర్శములను భగ్నము చేసినవి. అనంతపురము, రాజమహేంద్రవరము, బెజవాడ, విశాఖపట్టణము స్వస్థలప్రయోజనముల నర్థించి విశ్వవిద్యాలయ ప్రయోజనములను సంకుచితము చేసినవి. రాయలసీమ ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయాధికారమునుండి విడిపోవుటయును,

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాధికారమునందు జేరుటయును విషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశమునకు దూరస్థమైన వాల్తేరునందు సశిక్షణవిశ్వవిద్యాలయమును స్థాపించుటయును విశ్వవిద్యాలయ ప్రయోజనమును సంకుచితము జేయుచున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము నీదురవస్థనుండి తొలగించి సకలాంధ్రప్రయోజనములను సార్థకము జేయుటకు విశ్వవిద్యాలయాధికారులు, నాయకులు, ప్రజలు పాటుపడుట పరమధర్మముగ నున్నది. ఆంధ్రత్వమునకు ప్రతికూలమైన విశ్వవిద్యాలయము స్వధర్మమునే మూలచ్ఛేదము చేయుచున్నది.

ఆంధ్రోద్యమమునకు ప్రాణమైన ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును వెనుకబెట్టుటయును ఆంధ్రుల నావహించిన దుర్దశకు నిదర్శనముగ నున్నది. నెహ్రూనివేదిక భాషాప్రయుక్తరాష్ట్ర నిర్మాణమును, ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును ప్రతిపాదించుచున్నది. మద్రాసుశాసనసభ ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము నామోదించినది. మదరాసు ప్రభుత్వనివేదికయును, మద్రాసు శాసనసభోపసంఘనివేదికయును ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ విషయమును నిర్లక్ష్యముచేయుట ఆంధ్రుల దురదృష్టమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. ఉపసంఘమున కధ్యక్షతను వహించిన ఆంధ్రప్రముఖులు సర్ పరశురామపాత్రోగారీవిషయము పట్లను చూపిన నిరాదరణభావము వారిద్వంద్వప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నది. మద్రాసు రాష్ట్రమునందు సకలవ్యవహారములందును నాంధ్రవ్యవహారముల కాదరణము లేనివిధమును నిత్యవ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. విద్యావ్యవస్థలందును, జలాధారములందును, స్థానికసంస్థలందును ఆంధ్రుల పురోభివృద్ధికి దగినయవకాశములు వారికి లభింపకున్నవి. అన్నామలై విశ్వవిద్యాలయము, మెట్టూరు జలాశయనిర్మాణము, కావేరివంతెనలు మొదలగు కార్యములకు మద్రాసురాష్ట్రమునందు గల ప్రతిపత్తి ఆంధ్రదేశవ్యవహారనిర్మాణములకు లభింపకున్నది. ప్రభుత్వమునకును, ప్రజలకును లాభకరమైన నిర్మాణములు ప్రభుత్వాదరణములేక కృశించుచున్నవి. ఆంధ్రదేశప్రతిపత్తికి దగిన యవకాశములు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణము మూలముననే గలుగగలవు. నాయకులును, ప్రజలును పరస్పరభేదములను విడనాడి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమునకై యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి కృతార్థు లగుట వివేకము. విశాలమైన భరతఖండమునందు బాధ్యతాయుతపరిపాలనమును, సాంఘాతికరాజ్యాంగవిధానమును సాధ్య మగుటకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభాగములు శరణ్యములు.

శ్రీ ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి యకాలమరణ మాంధ్రలోకమును దుఃఖసముద్రమునందు ముంచినది. గోపాలకృష్ణయ్యగారి సర్వతోముఖమైన ప్రజ్ఞ ఆంధ్రహృదయము నాకర్షించి ప్రత్యభిజ్ఞానమును గలుగజేసినది. శ్రీపానుగల్లురాజాగారి యకాలమరణము మద్రాసు రాష్ట్రమున కపారమైన నష్టమును గలుగజేసినది. రామారాయణంగారు బ్రాహ్మణ ప్రతిఘటనమునకు పూనుకొనినను వారిసాహసధైర్యములు, పరిజ్ఞానము, ఆంధ్రత్వాభిమానము ప్రశంసనీయములై ప్రజాగౌరవమునకు పాత్రములైనవి. ఇతరనాయకులును వారిమార్గము నవలంబించుచు నాంధ్రరాష్ట్రమును, సాధించుటకు పాటుపడి కర్తవ్యమును నిర్వహింతురు గాత !

గాంధిమహాత్ముడు వారిసంచారములందు చేసిన హితోపదేశములను ఆంధ్రప్రముఖులును ప్రజలును, మననము చేసి, కార్యపరతంత్రులై కామితార్థమును బడయుట వివేకము. బుద్ధిబలమునందును, ఉత్సాహమునందును, ఔదార్యమునందును, సంభావనాశక్తియందును ఆంధ్రులకుగల ప్రతిభను గాంధిమహాత్ముడు విజయవాడ, బందరుమహాసభలయందు ప్రశంసించి, వారి కర్తవ్యమును సువ్యక్తముచేసెను. ఆంధ్రులకు సంయోగసామర్థ్యము లేకపోవుటయే వారి దైన్యస్థితికి కారణమని మహాత్ముడు చేసిన యుపదేశము నాంధ్రులు గ్రహించి ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు పాటుపడుచు మాతృదేశాశీర్వాదములను బడయుదురు గాక !

సర్వతోముఖమైన యాంధ్రాభ్యుదయమునకు సకలరంగములందును ఆంధ్రవికాసము గలుగవలసిన యవసరమును దేశపరిస్థితులు విశదముచేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశము

గాంధిమహాత్మునకు సమర్పించుచున్న స్వాగతములు, కానుకలు, సన్మానములు వారియుత్సాహమును, ఔదార్యమును వెల్లడిచేయుచున్నవి. వివిధపక్షములవారును, వివిధసంఘములవారును భేదాభిప్రాయములను విడిచి గాంధిమహాత్మునకు సమర్పించిన స్వాగతములు భావిభాగ్యోదయమునకు శుభసూచనలుగ నున్నవి. గాంధిమహాత్ముని స్వాగతసందర్భములందువలెనే ఇతర సందర్భములందును దేశక్షేమమునకై ఆంధ్రప్రజానాయకులు భేదభావములను విసర్జించి మాతృదేశారాధనము జేయుటకు పాటుపడుదురుగాక! వర్తమానవిషాదస్థితియందు ప్రజలసంయోగసాహచర్యముల యవసరము సర్వత్ర తెలిసిన విషయము. స్వరాజ్య సంపాదనమునకు సాధనభూతములైన సకలాంగములందును యథాశక్తిని ఆంధ్రప్రజానాయకులు పాటుపడి స్వధర్మనిర్వహణమును చేయుదురు గాత!

భగవదనుగ్రహమువలనను, ఆంధ్రమహాజనులసహాయపోషణమువలనను శుక్లసంవత్సరాదిసంచికను ఆంధ్రలోకమునకు సమర్పింపగలిగినందులకు వందనముల నర్పించుచున్నాము. సాధారణనామ సంవత్సరమునందు మొదటి సంవత్సరాదిసంచిక బొంబయినగరమునందు ప్రకటింపబడినది. శుక్లసంవత్సరమునం దిరువదవ సంవత్సరాదిసంచిక చెన్నపురియందు ప్రకటింపబడినది. గతించిన ఇరువదేండ్లయందును ఆంధ్ర దేశమునందును, భరతవర్షమునందును, ప్రపంచమునందును పర్యాప్తమైన మహాపరివర్తనమును సంవత్సరాదిసంచికలు విశదముచేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములందును, సాంఘికవ్యవస్థలందును, సారస్వతమునందును, నైతికధర్మ సిద్ధాంతములందును, ఆర్థికపరిస్థితులందును వర్ధిల్లుచున్న పరివర్తనమును ప్రపంచపరిస్థితులు సహస్రముఖముల వ్యక్తము చేయుచున్నవి. ఐరోపా మహాసంగ్రామము సమకూర్చిన మహాసంక్షోభము పునర్నిర్మాణమును గోరుచున్న విధమును ప్రపంచపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. శుక్ల సంవత్సరాది సంచికయందలి వ్యాసములు, చిత్రపటములు, ఛాయాపటములు, పద్యములు, పాటలు, ప్రపంచావృతమైన భావపరివర్తనమును వ్యక్తము చేయుచున్నవి.

సంవత్సరాదిసంచికయందలి వ్యాసములు రాజకీయము, సారస్వతము, కథలు, చరిత్ర, చిత్రకళ, సాంఘికము, వైద్యము, జ్యోతిషము, వేదాంతము, సంగీతము, ప్రకీర్ణకము, రసతరంగములు మొదలగు శీర్షికలందు విభజింపబడి ప్రచురింపబడినవి. ఆయాశీర్షికలలోని వ్యాసములు దేశావృతమైన ప్రబోధమునకు నిదర్శనములైనను గాఢమైన విజ్ఞానమునకు నిదర్శనములు గాజాలవు. ప్రజాహృదయమునందు వ్యాసరచనాభిలాషవృద్ధిని పొందినటులు జిజ్ఞాసాభిలాష వృద్ధిని పొందకుండుట శోచనీయము. ప్రజలచిత్తవృత్తి స్వల్పవిషయములందు లగ్నమగుచున్నటులు మహద్విషయములందు లగ్నముగాకున్నది. సంచికయందు ప్రచురించిన వ్యాసములు సంఖ్యయందును, విషయవిభాగమునందును బహుళముగా నున్నను, విషయగ్రహణమునందు సామాన్యముగ నున్నవి. రాజకీయవిషయములందు కాంగ్రెసుసభాధ్యక్షుని యుపన్యాసము భావగర్భితమై, స్వాతంత్ర్యవాతావరణభరితమై యొప్పుచున్నది. 'రాజనీతి—రాష్ట్రాంగములు, ప్రజాస్వామికప్రభుత్వము ప్రవర్ధమానం' బగుచున్న ప్రజాస్వామ్యవ్యాపనమును విశదము చేయుచున్నది. సంస్కృతవాఙ్మయనిర్మాతలం దాంధ్రకృతికర్తల ప్రతిపత్తిని 'ఆంధ్రులు-సంస్కృతవాఙ్మయము' నిర్దేశించుచున్నది. 'సారస్వతజిజ్ఞాస' కవితకుగల విశ్వవ్యాపకత్వమును, సత్యసౌందర్యములనుజూడగల సావకాశము,సాధుమతిభావములను సమర్థించుచున్నది.'శ్రీనాథుని నైషధాంధ్రీకరణము','ద్రౌపది రోషము,' 'రాజశేఖరచరిత్రము' మొదలగు వ్యాసములు స్త్రీపురుషులందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న విమర్శన సామర్థ్యమును విశదముచేయుచున్నవి. 'ఉగాదికానుకలు', 'నిరంజనశాస్త్రి', 'సుప్పారకజాతకము', 'శీతలామందిరము' అను కథలు ప్రవర్ధమానం బగుచున్న సాంఘికపరివర్తనమును, సంభావనాసామర్థ్యమును విశదము చేయుచున్నవి. సంగీత చిత్రకళలకు సంబంధించిన వ్యాసము లాంధ్రుల మృదుమధురప్రవృత్తిని విశదము చేయుచున్నవి. జ్యోతిషము, వైద్యము, చరిత్రము

మొదలగు భాగముల నలంకరించెడి వ్యాసములు విషధకళలందును,శాస్త్రములందును ప్రవర్ధమానంబగుచున్న విజ్ఞాన వ్యాపనమునకు నిదర్శనములుగ నున్నవి. 'లోకములు-లోకాంతరములు','విశ్వసోదరత్వము','ముక్తివిచారణ' మొదలగు వ్యాసములాంధ్రహృదయమునకు సహజమైన దైవసంపదను ప్రతిపాదించుచున్నవి. 'అమరావతీ స్తూపము' అనువ్యాసము బౌద్ధమతమువలననైన శిల్పకళాభివృద్ధిని, ఆంధ్రదేశమందు వెలసియున్న అమరావతి స్తూపమునందలి శిల్పసౌందర్యమును చక్కగచాటుచు మహత్తర పరిశోధనమునకు నిదర్శనముగ నున్నది.

రసతరంగములందు ప్రకటింపబడిన పద్యవ్యాసములు సర్వతోముఖమైన ఆంధ్రరస హృదయమును మనోహరముగ దెలుపుచున్నవి. భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యసంపన్నమైన యాంధ్రహృదయస్వరూపము నవి ప్రత్యక్షము చేయుచున్నవి.

సంచికయందు ప్రకటింపఁబంపిన వ్యాసముల నన్నిటిని ప్రచురింపజాలనందులకు చింతిలుచున్నాము. శ్రమచేసి వ్యాసములను వ్రాసి సంచిక ఉపయోగమును వృద్ధిచేసిన మహాజనుల కనేకవందనముల నర్పించుచున్నాము.

ఆంధ్రదేశమునం దిరువదేండ్ల లోపల చిత్రకళయందు గలిగిన యభివృద్ధిని శుక్లసంవత్సరాది సంచిక సూచించుచున్నది. ముఖపటము కాంగ్రెసు నాయకుడైన నెహ్రూ విజయమును చాటుచున్నది.

త్రివర్ణచిత్రములు దినదినప్రవర్ధమానం బగుచున్న చిత్రాకళాభినివేశమును విశదము చేయుచున్నవి. 'శరత్తు' అను చిత్రపటము వంగ చిత్రకళావైఖరిని దెలుపుచున్నది. దీనిని శ్రీ సురేంద్రనాథకరుగారు చిత్రించిరి. 'శ్రీకృష్ణలీల' ప్రాచీనరాజపుత్ర చిత్రకళావైఖరిని దెలుపుచున్నది. దీనిని కర్నూలుజిల్లా, కోవెలకుంట్లతాలూకా, నోసెం నివాసులు శ్రీ యం. వెంకటరెడ్డిగారు పంపిరి. ఇందులకు వారికి కృతజ్ఞులము. శ్రీ వెంకట సుబ్బారావుగారి 'నాగరాజు' ఆంధ్రకళానైపుణ్యమును చాటుచున్నది. శ్రీ వరదా వెంకటరత్నముగారి'గోదావరి నీలాటిరేవు' ఆంధ్రకళా హృదయమును ప్రత్యక్షము చేయుచున్నది. శ్రీ కవుతా రామమోహన శాస్త్రిగారి 'చిత్రకారుడు' చిత్రకారుని స్వయం చిత్రనిర్మాణనైపుణ్యమును విశదము చేయుచున్నది. 'ఏనుగుల పోరాటము*' అను సంకీర్ణజంతు చిత్రము ప్రాచీన సంకీర్ణ చిత్రరచనా నైపుణ్యమును చాటుచున్నది. అమరావతి స్తూప చిత్రములు, అజంతాచిత్రములు ప్రాచీన చిత్రకళావైభవమును స్ఫురింపజేయు చున్నవి. సంచికయందుగల 70 పుటల ఛాయాచిత్రపటములందును సుప్రసిద్ధులైన స్త్రీ పురుష పటములును, సుప్రసిద్ధమైన సమావేశముల పటములును, భావనాఛ్ఛాయాపటములును ననేకములు గలవు. ఈ పటములు ప్రత్యేకాకృతిని ముద్రింపబడిన విధమును సంచిక వ్యక్తము చేయుచున్నది.

శ్రీ శుక్లసంవత్సరసంచికయందు విభవసంవత్సరమునందలి విశేషాంశములను, ప్రజలయాశయములను ప్రతిపాదించుటకు జేసిన పరిశ్రమను ఇందలి వ్యాసములు, పద్యములు, త్రివర్ణపటములు, ఛాయాపటములు, ముఖపటము మొదలగునవి విశదము చేయుచున్నవి. సంచికను ప్రచురించుటకు దోడ్పడిన మహాజనుల నందరను పేర్కొనుటయును, వారికి కృతజ్ఞతను దెలుపుటయును దుర్లభము. సంచికకు వ్యాసములు, చిత్రపటములు ప్రధానాంగములుగ నున్నవి. ప్రధానాంగములైన వ్యాసములకును, చిత్రపటములకును రూపరేఖావిలాసములను సమకూర్చిన పరిశోధకులు, చిత్రకారులు, ముద్రాపకులు మొదలగువారి సహాయసంపదలు సంచికకు సుందరమగు రూపరేఖావిలాసములను గల్పించుచున్నవి. వా రందరును నిర్వాహకుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులు. ప్రచురణభారము దినదినాభివృద్ధిని పొందుటవలన, లోపములును అభివృద్ధి పొందుట సహజము. ప్రచురణభారమువలన ప్రచురణము సకాలమునకు వెలువడక విలంబము జరిగినందులకు ఆంధ్ర మహాజనుల మన్ననలను వేడుచున్నాము. గుణగ్రహణ పారీణులు గుణములను గ్రహించి దోషములను మన్నించెదరుగాక! భగవంతుడు శుక్లసంవత్సరమునందు బుధాధిపత్యముక్రింద సకలజనులకును, సమస్త లోకములకును శాంతిసౌఖ్యములను ప్రసాదించుగాత!

---

* దీనినిగూర్చి చిత్రవివరణమున నొకింత విపులముగ గలదు.

చిత్రము ౫

చిత్రము ౬

సంవత్సరాది

బులుసు వేంకటరమణయ్య గారు

విశ్వదిగ్వ్యాప్త సద్విమలకీర్తులయందు నిండుజాబిల్లి వెన్నెలలయందు
ఒరసి పైపైఁ బడు గిరినిర్ఝరములందు సలలితమందహాసములయందు
కాశకుందాద్రిప్రకాశసుమములందు దీప్తసుహారమౌక్తికములందు
ఘనపరీమళయుత ఘనసారములయందు కమనీయ నీహార కణములందు
సృష్టి మొదలుగ సర్వసంసేవ్య మగుట-శుక్లభావంబులే పొడచూపుచుండ
క్రొత్త దీశుక్ల యనుచు నాయత్తపడఁగ-వలదు; క్రొంగ్రొత్తభావ మావంత లేదు.

ఆది లేనిది సృష్టి; యీ యబ్దములును-గాలచక్రంబునఁ దిరుగంగవలయు
ఎన్నియో శుక్లవర్షము లిట్లె గడువ-శుక్ల నూతన మని యనఁ జోద్యమె కద!

అనుభూతపూర్వ మైనను-గనుపించిన భావమందు కణమైనను మా
ర్పనునది క్రొత్తగఁ బల్కం-జనుఁ గాని—అటుల్ తలంపఁ జన దెట్లు చూడన్.

తొల్లిటి గండుఁగోయిలలె తొల్లిటి గానసుధారసంబులే
తొల్లిటి మందమారుతమె-తొల్లిటి సత్ప్రసవంపురాజియే
తొల్లిటి భృంగరాజములె తొల్లిటి మాధవ వాసరంబులే
తొల్లిటికంటె మార్పునన దొక్కటి చూడఁగ లేదు, లే దిటన్.

విభవానంతరమందె శుక్లగతి యావిశ్వంబునం దెందు; నీ
శుభశుక్లాబ్దము నూత్నమైనఁ దొలుతన్ స్ఫూర్జత్ప్రభావంబులో
ప్రభవాదుల్ తొలి లేకయుండవలె సర్వాత్మన్ విమర్శింపఁగా
శుభశుక్లాబ్దము నూత్నమైన కతమున్ శోధింపలే మిత్తరిన్.

మొదటినెల యేది? చైత్రమా మొదట ఫాల్గు-ణమ్ము గడవకయే చైత్ర మమ్మ! తలఁప
నియతిలో నాది నెంచఁగ నీతరంబె!-తలఁపు మట్టులె శుక్ల నూతనమొ కాదొ!

క్రొత్త యనునది లేదని కొంత తెల్పి-క్రొత్త యనియెడు భావమున్ గుదురుకొల్పి
మాయలో డించి కీలుబొమ్మలవిధాన-నాట లాడించు దేవ! వందనము నీకు.

లాలాజీ నిర్యాణము

పురిపండా అప్పలస్వామి గారు (కవితాసమితి)

ఆతఁ డొక యపూర్వశాంతిసైన్యాధినేత
తల్లికోటకై జన్మంబెత్తి తల్లికోటకై
ప్రాణముల బలిగా సమర్పణ మొనర్చి
యమరపదవిఁ గాంచిన మహాత్యాగి యతఁడు.

కన్నుఁగానని గర్వాంధకారవశత
గంతులిడు క్షుద్రజంతుసంఘమున కెల్ల
హృదయమే కంపిలఁగ హుంకరించి నిలుచు
శౌర్యశాలి పాంచాలకేసరి యతండు.

పారతంత్ర్య విశృంఖలా బద్ధులైన
భారతీయుల హైన్యజీవనమలీన (?)
చరితమున నూత్నదివ్యతేజమ్ము నిల్పి
తారగా మింట వెలుఁగొందు ధన్యుఁ డతఁడు.

* * * * *

తెల్లవారల చేతి లాఠీ
దెబ్బలకె రొమ్మిచ్చి యకటా!
ఆకొనిన పాంచాలకేసరి
తనువు త్యజియించెన్

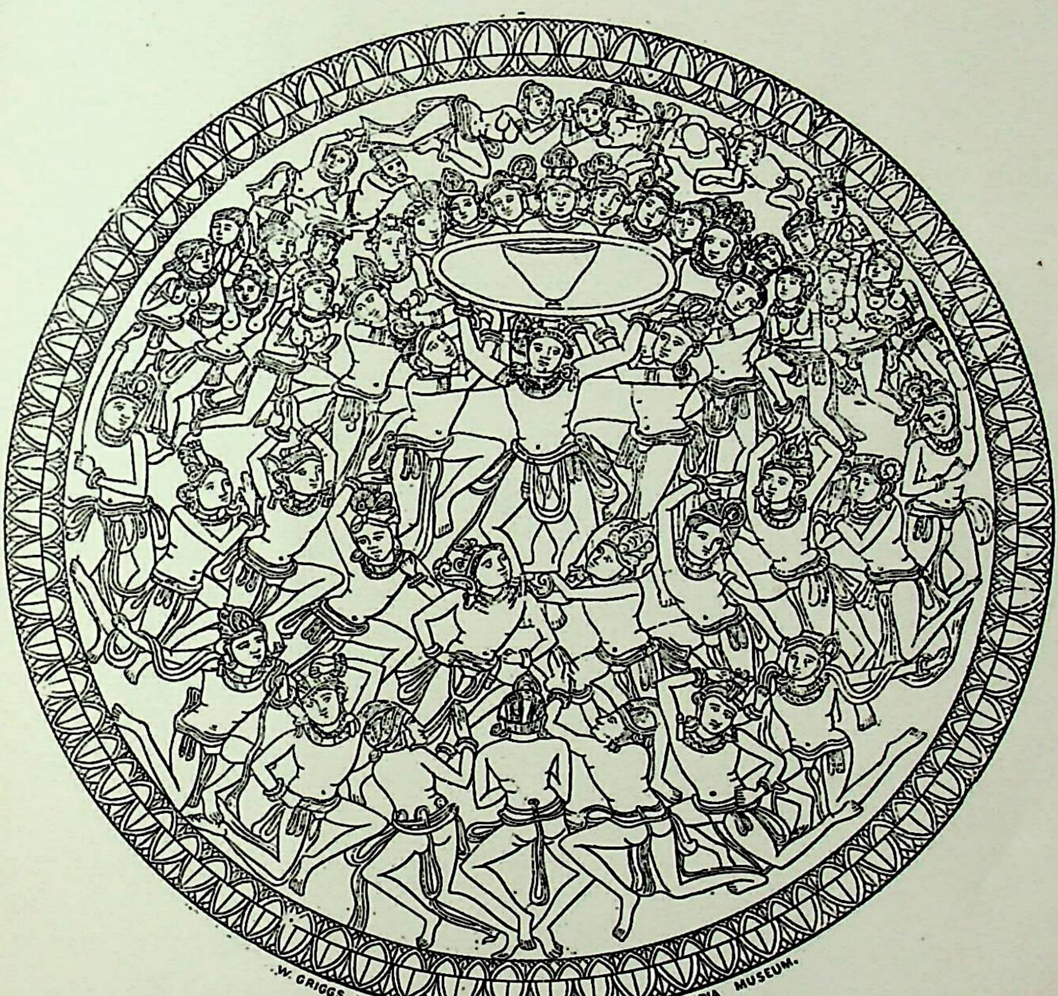
దాస్యపంకనిమగ్నులగు హైం
దవుల జీవము తీర! యధికా
రాంధజనముల కాలిక్రిందన
నలిగిపోవలసెన్.

వల దనిన మా యింటఁ జొచ్చిన
వారిఁ బొమ్మని పల్కుటకె మా
యింటిపెద్దల నెత్తిపై లా
ఠీలు వచ్చి పడెన్.

లాలిఁ బాడుచు మా కనులలో
ధూళిఁ జల్లగ నేగుదెంచిన
లాతి సైమనుగుంపునకె లా
లాజి బలియయ్యెన్

ప్రతినగరవాటీవినిర్గత
భారతీయాంతరమహాసం
తాప ఘన హాహారవమ్ములు
అడవిమొర లయ్యెన్.

తృణమయిన లేని కఠినదారిద్ర్యభార
వహనమున గ్రుంగిపోయిన భారతీయు
లీ దురంతమహాఘోరకృత్యముల స
దెటుల సైరింత్రు గొంతెత్తి యేడ్వకుండ?

చిత్రము 2

చిత్రము ౮

అర్చన - నైవేద్యము

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు

౧

పిలచిన పిలుపున్ను మెఱపువి బెట్టక,
తలఁచినంత మము ధన్యులఁ జేయఁగ,
నలచి వచ్చితివె! వాత్సల్యముతో
తలఁప నగునె నీ దయ యెంతో, వే
గన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౨

అమరావతి స్తూపాలయందములు
అల నాగార్జున నార్యశిల్పములు
హంపీప్రాంతపు టందచందములు
శ్రీగిరి వెలసిన చిత్రసీమలూ
కాకుళమునఁ గల కమనీయతలూ
దివ్యస్థలముల తెఱువుమఱువులూ
తక్కినస్థలముల మిక్కుటమై సొం
పెక్కిన రచనల టక్కుటెక్కులు
క్రొత్తపోకడల గూరిచికొని, తమ
చిత్తసీమలకు హత్తఁజేసి మా
పిన్నలు పెట్టిన పీఠములూ-వే
గన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

3

వృద్ధజాహ్నవిగ వెలసిన గోదా
వరి కృష్ణాదుల వారిపూరములు
చల్లఁగ కమ్మఁగ సంవాసింపఁగ
పాద్యార్ఘ్యాదులు పచరించుటకై
ఆద్యా! తెచ్చితి మఱియు మల్ల వే!

ఆచమనోదక మాహరింపుమీ
మధుపర్కంబుల మాన్యతఁ గొనుమీ
జలకము లాడఁగ సరగున రా, వే
గన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౪

సన్నని తిన్నని చదునుపు గలవై
ఎన్నరాని సొం పెనయించునవై,
మన్నికలో పే ర్మామ్రోగినవై,
ఎన్నో తరాల్ మా పెన్నిధులై నీ
కెన్న సొంపులను నెనఁగించెడి మా
సన్నని ఖద్దరు చలువ లివే, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నగలము దయ నెనయించూ.

౫

గుమగుమలాడెడి క్రొత్తగఁదముల
గమగమమన మై గలయ నలఁదికొని,
చిఱుచేమంతులు చిన్ని మొల్లలును
మల్లెలు మున్నగు మాంచి పుష్పములు
కొల్లలుగా నెఱికులఁ గూర్చికొని
కలమాన్నాదుల కమ్మని కూరల
పలుపాయసముల పప్పుల పండ్లను
చెలఁగునివేదన చేపట్టూ, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౬

హంసతూలికల నందం బౌ క్రొ
మ్మించు నుయ్యేలల నించెడి ముదమున

నుపచారక్రియ లొప్పఁగఁ గొనుచు నొ
కింత గూర్చొనుము వింతఁ గొల్ప మా
తీర్థ తరంగాల్ తెప్పింతును మఱి
జయదేవుని పదజాలము వలసిన
చెలఁగి పాడగల చిన్నియన్న లిదె
వెన్నెలచలువల నెలసెడి వీణా
సంగమేశ్వరుని సంగీతంబులు
సాగింపంగల సరసులు, పెళపెళ
నార్భటితో శాస్త్రార్థాల్ సేయఁగ
దండిపండితులు దండ నున్నవా
రెది వలతో నీ వెఱిఁగింపూ, వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ, నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము దయ నెనయించూ.

౨

వెన్నముద్దలకు వ్రేతలపైఁబడి
చిందులు ద్రొక్కెడి చిన్నిగొల్లనో
సీతారాముల సింగారములో
పిల్లనఁగ్రోవుల ప్రేమబంధముల
చల్లఁగఁ గూర్చే నల్లనయ్యనో
యమునాకుంజపు యాత్రలఁ జేసెడి
కమలదళాక్షుని కథలో కాదేఁ
మోహినిరూపున ముగుదచేష్టలను
వెలయించిన మా వెన్నునిఁ గానీ
సత్యభామ సరసాలను గానీ
సవతుల జగడపు సరణులు గానీ
పారిజాతకథ పట్టులు గానీ
కాముని దహనపు ఘట్టము గానీ
కంటి నగుపడఁగఁ కళ లుట్టంగా
చవులు పుట్టఁగాఁ జక్కఁగఁ బాడఁగ
అచ్చపు టందా లభినయింపఁగా
ఃయతాళమ్ముల లయ లొప్పంగా
తథికిణతో మ్మని తక్కుచు దారుచు
నేరుపు లొలికెడి తీరుతీయముల
మోడులు సైతము మొలక లెత్తఁగా
ఆడఁగలరు మా యాంధ్రసోదరులు
పాడఁగలరు సూ 'బళి బళి' యనఁగా
చూడఁగ మదిలో సొంపేసీ, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము జెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మముఁ గరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౩

సత్యానికి తన సతి నమ్ము హరిశ్
చంద్రుని శీలపు చతురత వలతో!
కవచకుండలాల్ ఘనత నొసంగిన
కర్ణుని దానపు గరిమనె వలతో!
అర్ధాంగికి నై యడవుల నిడుమలు
గుడిచిన రాముని గుణమే వలతో!
జైనమతస్థుల శీలము దెలిపెడి
కథలఁగల్గు గుణగణములె వలతో!
బత్తిఁజూప సుతు మిత్తి కొసంగిన
శివభక్తులదగు చెలువే వలతో!
హరిదాస్యంబుల నలరెడి వైష్ణవ
దాసుల కొప్పెడి వేసమె వలతో!
రంగరంగ శ్రీరంగా యని మది
పొంగెడి సింగరి పోడిమి వలతో!
హంగుగ గజ్జలు ఖంగని మ్రోయఁగ
తాళ్లపాక నర్తనలే వలతో!
తిరుమలేశ్వరుని దివ్యకీర్తనల
తిరువీథులలో మఱిమఱియాడెడి
వేంకటరాయని వింతలె వలతో!
తాతాచార్యుల గీతాల్ వాడుచు
తనిసెడి అద్దంకి తాతను వలతో!
ఎది వలతో? నీ కేది యిష్టమో
మది సుంతేనియు మఱుఁగులేక మా
కెఱిఁగించిన నా యితివృత్తంబే
ఆడగనున్నా రరుగో నటులూ
చెప్పినచొప్పున చేయింతూ, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౯

భద్రగిరీశుని భక్తరామదాస్
బందిఖానలో చందమ్ములనో
ప్రతాపరుద్రుని పట్టిన తురుష్క-
పాదుషా పడెడి పాట్లో లేదే
తల్లి కోటయుద్ధాలనో, తిమ్మా
నాయని దర్పపు నాట్యంబులనో,
తంజనగర రఘునాయకు శౌర్యపు
పుంజంబులనో పుణ్యకథలనో
జల్లనిహృదయము జాలువాఱఁగా
ఆడిచూపఁగల యువత్యలు అరుగో
పాడి చెప్పఁగల ప్రభువులు ఇరుగో
ఏమందువు నీ కే దందం, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౦

అందపుభజనల చందములో ఆ
హరిదాసుల గుణకందములో పి
న్నల కోలాటపు మెలకువలో వి
న్ననువగు వనితల నాట్యములో మేల్
జాతీయములగు చందములో న
వ్వాఁగుఱియించే మొవ్వములో భే
షనిపింపంగల యభినయంబులో
హాస్యరచనలో అయ్యారే యను
నద్భుతలీలల అనుసృతులో సై
సయ్యనిపించెడి సరసాలో నీ
కెయ్యది యిష్టమొ యెఱిఁగింపూ, వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౧

చిటిపొటిపాటల చిన్నియాటలను
చిత్తము రంజిలఁ జేయఁగఁ దామై
నిను సేవింపఁగ నే నే ననుచు
చిన్నిబాలికలు చెలఁగెద రదిగో,
అయిదువతనముల నలరుటకై చిటి
బొట్టునోములను పట్టినబాలలు
గంధాక్షతలతోఁ గాంచఁగ వచ్చిరి
చిఱునెమ్మోమటు పఱఁగించూ, వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ, ని
న్నెన్నగలము మది నెనయించూ.

౧౨

అమ్మా! నీమది నలరించుటకై
పూజాద్రవ్యము పొంపిరి వోవఁగ
నగుమొగములు చిఱునాట్య మాడఁగా
శిశువులు వెంబడి చెలఁగి యాడఁగా
నిను కొల్చెడిమది నెమ్మి నిండఁగా
ఇరుగో ఇంతు లిఁకింత టంతటను
సంతసములతో సాగి వచ్చిరీ,
చక్కని కోయిల చుక్కలవలె మది
కెక్కఁగపాటల నెసఁగింత్రూ మఱి
పుణ్యచరితముల పొదలింత్రూ వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ నీ
చిన్నికటాక్షము చెలగించూ మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ ని
నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౩

కుచ్చెలకథలను హెచ్చుస్థాయిలో
మెచ్చఁగఁ బాడెడి మెలఁతలు, లక్ష్మణ
దేవరనవ్వుల తీరుతీయముల
భావము కెక్కఁగ పాడెడి పడఁతులు
దక్షయజ్ఞకథ లక్షణముగ విష
మేక్షణుమది కింపెక్కఁ బాడఁగల
సుదతులు గౌరీ శోభనముల వై
భోగముఁ గూరుచు పొలఁతులు ధర్మజ
రాజసూయములు రామునికథలూ
సర్పయాగములు చంద్రుని కూర్మలు

త్రిపురహరణములు తేఁటిగీతములు
కృష్ణునిచల్దులు గోపక్రీడలు
మోక్షపుబాటలు మున్నగుపాటలు
కోట్లకొలఁదిగా గూర్చిపాడఁగల
గుణవతు లిదిగో కొలువంగా నిను
చేరియున్నవార్ సేవింపా-వే-
కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ-నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౪

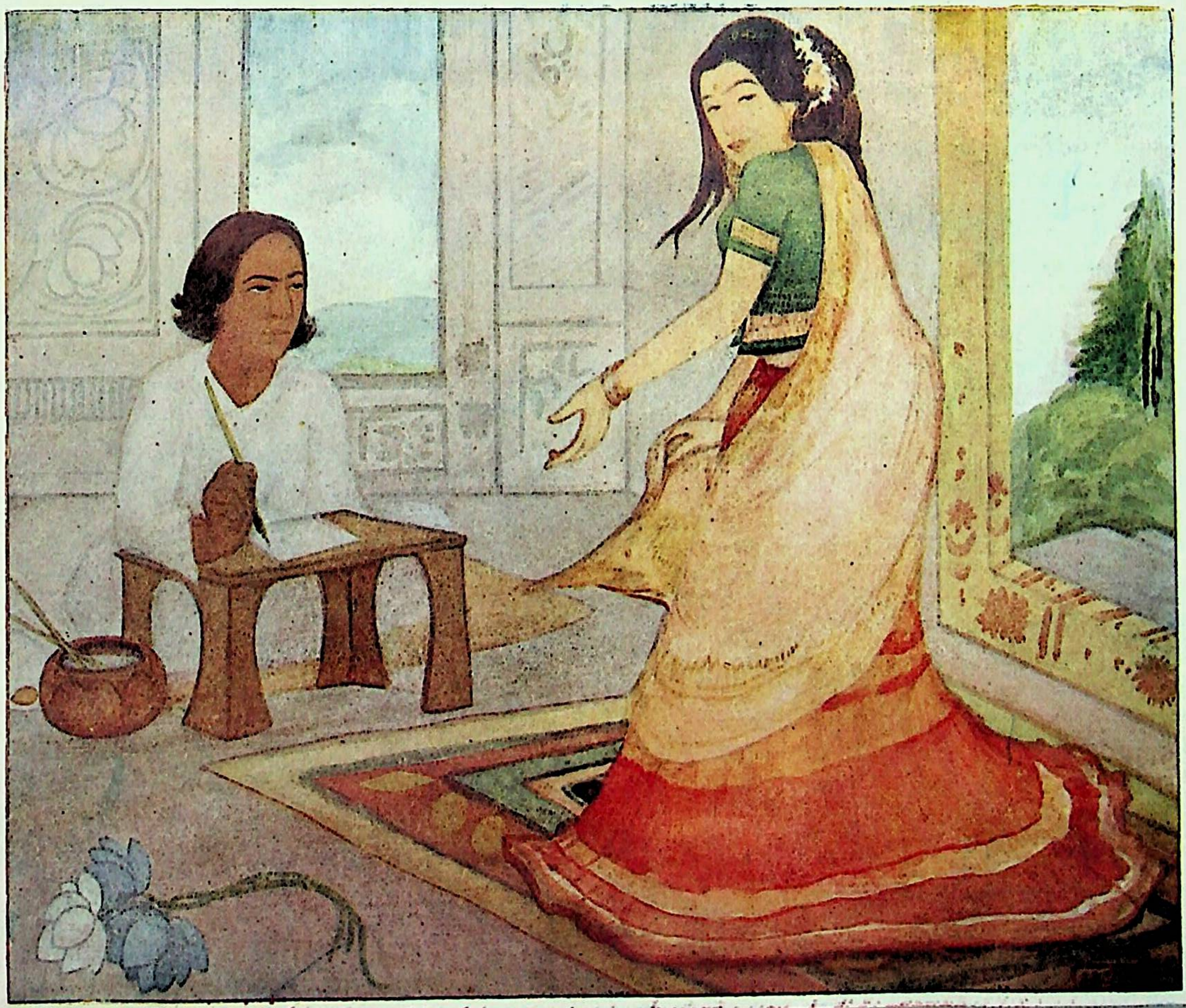
దేశిరీతులతోఁ దెలుఁగుపురాణము
పాటింపంగల బంకుపల్లివార్
ధాటిగ హరికథ నీటులు తెల్పఁగ
అజ్జాడ రటు అఱయుము తల్లీ!
ఘనపనసలతో మనసులు తనియఁగ
వేదార్థంబుల విప్పిచెప్పఁగా
బులుసువారి పే ర్పొంగింపంగా
యుప్పలూరివా రొప్పులకుప్పలు
వడలిపండితులు వనజాసనులూ
ఎవ్వరిసేవల నెనయింతూ-నీ
కెయ్యవి ఇంపుల నెసఁగించూ-వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ-నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౫

వ్యాయామంబుల వలతేఁ జూడగ
రామమూర్తి నిటు రప్పింతూ
లలితకళల మది వలచిన నెంతో
లలితంబుగ నిట లాలింపంగల
మఱువదినాలుగు మరువగు కళలను
మెఱయింతుము నీ మెచ్చున కొప్పఁగ
కుఱియింతుము గుణకోటి నమృతముల
మెఱయింతుము మఱి మిసమిస పుట్టఁగ
ముఱియింతుము నిను మోదంబులతో
వరియింతుము నిను వాంఛలు తీరఁగ
తల్లీ! నీపదతామరసంబుల
ధరియింతుము మా తలల నిక్కముగ
తప్పము తప్పము తప్ప మిఁకా-వే
కన్నులు చల్లఁగ గైసేయూ నీ
చిన్ని కటాక్షము చెలఁగించూ-మా
కన్నతల్లి మము కరుణించూ-ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

౧౬

ఆనందించితె! అమ్మా, అయినచో
ఆశీస్సుల నిన్నడిగెదమూ
హెచ్చుకుందు లే కెవ్వరు కోరిన
నింపుగ దర్శన మిప్పించూ నీ
సొంపుఁ జూపి మది సొక్కించూ, నీ
పెంపుఁ గల్గఁగా బెఱయించూ, మఱి
మచ్చరముల రూ పుమాయించూ, యీ
యిచ్చకంబులను ఇంకించూ, మా
వత్సలు నిరతము వర్ధిల్లగ, నీ
వాత్సల్యం బిటు పారించూ, ధన
ధాన్యవిభవములు మాన్యగుణంబులు
మాతృప్రేమలు మలయఁగ. దేశ
క్షేమము భాషాక్షేమము లెప్పుడు
తామరతంపై తనరంగా, స
ద్ధర్మపథము మది తనరంగా-వి
జ్ఞానదీపికలు కడలుకొనంగా
తేజరిల్ల మము దీవించూ, వే
కన్నులు చల్లఁగఁ గైసేయూ, నీ
చిన్నికటాక్షము చెలఁగించూ, మా
కన్నతల్లి మముఁ గరుణించూ, ని
న్నెన్నఁగలము మది నెనయించూ.

"చిత్రకారుడు"

చిత్రకారుడు: శ్రీ కవుతా రామమోహన శాస్త్రిగారు

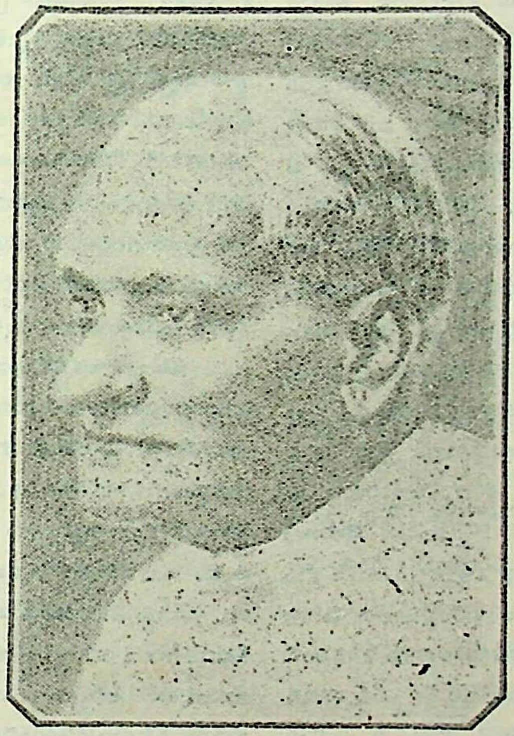
౪౩-వ భారతజాతీయమహాసభ, కలకత్తా—అధ్యక్షోపన్యాసము

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ గారు, అధ్యక్షులు

ఈ భారతజాతీయమహాసభకు నన్ను మీరు మరల రెండవపర్యాయము అధ్యక్షునిగా నెన్నుకొనినందులకు నేను మీకు మిక్కిలి కృతజ్ఞుడనుగా నున్నాను. ఇది అద్వితీయమగు గౌరవ మనుట కెట్టి సంశయమును లేదు గాని దానికి సంబంధించిన బాధ్యత కూడ మిక్కిలి అధికముగనే యుండును గావున యీ పదవిని వహించుటకు మనలో అత్యంత ప్రాగ్యశాలు లగు నాయకులుగూడ జంకుచునేయుందురు. ఈ పదవిని స్వీకరించుటకు నే నెంత సంశయించితినో మీకే తెలియును. కాని అపారమగు కరుణతో మీరు రెండవసారిగూడ నాయందు సంపూర్ణ విశ్వాసమును ప్రకటించినందున మీయానతికి తలయొగ్గి స్వాతంత్ర్య సమరమునందు ప్రవేశించియున్న భారత మహాజాతిని నడుపుటయను పెనుభారమును వహించుట తప్ప నాకు గత్యంతరము లేక పోయినది. కావున శక్తివంచనలేక నా విధిని నేను నిర్వర్తించుటకు ప్రయత్నించెదను. మీరు నాపై చూపిన కారుణ్యాతిశయమునుబట్టి మీరు విధించిన యీ ఘన కార్యనిర్వహణమునందు నాకు సర్వవిధముల తోడ్పడెద రనియు నాలోపములను మన్నింతురనియు ధైర్యము కలుగుచున్నది.

9 ఏండ్లక్రిందము జాతీయమహాసభకు నే నధ్యక్షత వహించుట తటస్థించినది. దారుణఫలితములతో కూడిన సైనికశాసనము స్వేచ్ఛాపహారము నొనరించి అపుడే విరమించినది. విదేశీయు లగు పాలకులతో గొప్ప సంఘర్షణమునకు మనము సన్నద్ధుల మగుచుంటిమి. ఆసంఘర్షణము అటుపిమ్మట నేను శీఘ్రముగ నే తటస్థించినది. ఆసమరమునందు మనము విజయులము కాకపోయినను యుద్ధగౌరవములన్నియు మన కేలభించినవి. భావిసమరమున విజయమునుగూడ మనకు నిశ్చయముగ వాగ్దానముచేయబడినది. మహాకాళీ స్వరూపిణియగు భారతమాత క్షణకాలము జాగ్రదవస్థకువచ్చినంతమాత్రముననే బ్రిటిషు పరిపాలనా మూలాధారములు కంపితములైనవి. మరల వెంటనే దేశమునందు నిరుత్సాహమును, అలసదనమును వ్యాపించినవి. కాని అంతకంటెను అధికమగు ఉద్బోధన మరల కలుగునట్లు సూచన లిపుడు స్పష్టముగ కన్పించుచున్నవి. భారతమాత సంపూర్ణముగ జాగ్రదవస్థకు వచ్చి ముందంజవేయ నారంభించినచో ఎవరు నిరోధింపగలరు? డయరుఒడయర్ల కఠినకార్యలవలన అసహాయోద్యమము తలయెత్తినది. ఇపుడు మరల ఆ నిరంకుశుల పద్ధతినంటి పద్ధతియే గోచరించుచున్నది కావున మరియొక గొప్పస్వాతంత్ర్యసమరమునకు మనము రణముఖంబుననిలువనున్నాము.

వెనుకటి సమరమునందు మనలను నడిపించి హితకర మగు ఉపదేశముల నొసంగి సేనాముఖమున నిలువబడిన మన కత్యంత ప్రేమాస్పదులైన మహావీరులు పెక్కండ్రు మన దురదృష్టవశమున దివంగతులైరి. కనుక వారి సహాయము మన కిపుడు లభింపజాలదు. ఇట్టి విషమసమయమునందు ఒక్కవత్సరములోగా తనపుత్రులలో అత్యధికమగు మాతృభక్తిని, శత్రుభయంకరమగు శౌర్యమునుగల హకీం అజ్మలు ఖాను, లాలా లజపతిరాయిగార్లను భారతమాత గోల్పోవుట తటస్థించినది. ఈ మహాసభకు అధ్యక్షత వహించిన నాయకులలో లాలాజీ హకీంజీగార్లు మాత్రమే గాక సింహప్రభువుగారు కూడ పరమపదించిరి. జాతీయసమరమున విఖ్యాతముగా పోరుసల్పిన యోధులలో దివంగతులైనవారిలో ఆంధ్రరత్న దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, గోపబంధుదాసు, మగనలాలు గాంధిగార్లు ముఖ్యముగా పేర్కొనదగియున్నారు. ఈ మహాసభవారి పక్షమున యీ దేశభక్తుల కుటుంబముల వారి కందరికిని నేను సగౌరవ మగు సానుభూతి నందజేయుచున్నాను.

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు

ఇకను నేను మనము ప్రస్తుతము చేయదగిన పనులనుగూర్చి నా యభిప్రాయమును దెల్పెదను.

మీ కాశాభంగము కలుగకుండుటకై తొలుదొల్తనే మీకొక్క విషయము తెలుపగోరుచున్నాను. నేనొసంగనున్న యుపన్యాసమునందు ఆదర్శప్రాయమగు ప్రపంచమును గూర్చిగాక ప్రస్తుత ప్రపంచస్థితినిగూర్చిమాత్రమే నేను నుడువబోవుచున్నాను. నేను చెప్పదలచినదానిని దాపరికము లేకుండ చెప్పునట్టి స్వభావము కలవాడను. నాయుపన్యాసమునందు సామాన్యవిషయములే యుండునుగాని విశేషవిషయము లేమియు నుండవని మీరు గ్రహింపవలెను. మహోన్నతభావకల్పనలను ఆకర్షకములగు పదజాలముతో నేను నుడివెదనని మీరు ఆశించితిరేని మీకు తప్పక ఆశాభంగము కలుగును. విశాలార్థమునందు భావకల్పనను నేను నిరసించువాడను కాను. దేశీయులు మహోన్నతాశయముల ననుసరించి ప్రవర్తించుటకు ప్రయత్నింపగోరుదురేని మహోన్నతాశయములను దృక్పథమున నిడుకొనుట ముఖ్యతమమని నమ్మునట్టి నేను మరెవ్వరికిని తీసిపోను. కాని, ప్రస్తుతనిజస్థితితో కొంచెమైన సంబంధములేనట్టి కేవలమగు భావరచనకు రాజకీయములందు తావు లేదు. ఇపుడో మఱియొకపుడో నిద్రాభంగము కల్గుటవలన అపారమగు ఆశాభంగము కలిగించునట్టి సుఖస్వప్నమునకును, కేవల భావరచనకును ఎట్టిభేదమును లేదు. ఆశయము ఎంత ఉన్నతముగానుండిన నంత మంచిది. ఎంతటి మహోన్నతాశయమును మన మేర్పఱచుకొనినను, దానిని బడయుటకు మనముజేయు ప్రయత్నముమాత్రము ప్రస్తుతోపయోగమునకు అనుగుణముగానే యుండవలెను. ప్రస్తుతావసరములను బట్టియే మన కార్యవిధానమును మనము నిర్ణయించుకొనవలెను. మన యాశయమునకు మనలో కొందరు వేరువేరు పేర్లను పెట్టుచుండినను ఆశయమునుగూర్చి మాత్రము మనలో నెవరికిని భిన్నాభిప్రాయములు లేవనియే మనము రూఢిగా చెప్పగలము. దానిని బడయుటకు మనకు గల మార్గమొక్కటియే అను విషయమునను, ఆ మార్గస్వరూప నిర్ణయవిషయమునను గూడ నెట్టి భిన్నాభిప్రాయములునుగూడ లేవు. కాని ఎట్టి ప్రాముఖ్యతలేనివని నేను భావించుచున్న కొన్ని అల్పవిషయములనుగూర్చి మనకు కలిగిన అభిప్రాయభేదమును కొండంతలు చేయుటవలననే యథార్థస్వరూపమును మనము చూడజాలకున్నామనియే నేను చాల చింతిల్లుచున్నాను. మన ప్రయత్నములు ఫలింపకుండుటకు ఈ అభిప్రాయభేదములే కారణములై యున్నవి. దేశీయులందరు ఏకీభవించి పనిచేయుట కభ్యంతరములుగనున్న మన దేశమునందలి భిన్నపక్షములకు గూడ ఈభిన్నాభిప్రాయములే ముఖ్యకారణములై యున్నవి. ప్రస్తుతరాజకీయస్థితియొక్క వయిఖరులలో వేర్వేరుపక్షములవారు కొన్నిటికి అనవసరమగు ప్రాముఖ్యత నిచ్చుటవలనను, మరికొన్నిటికి సహజముగాగల ప్రాముఖ్యతను తగ్గించుటవలనను యీ వివాదము లన్నియు కల్గుచున్నవని నాబుద్ధికి తోచుచున్నది. ఒక పక్షమువారు మనకుగల లోపములను మిక్కిలి పెద్దగాజేసి, మనల నిపుడు పీడించుచు మనదేశమును కొల్లగొట్టుచున్న విదేశీయుల కటాక్షమును, అనుగ్రహమును లేకున్నచో మన మేకార్యమును నెరవేర్చజాలమని నిరుత్సాహపడుచున్నారు. మరియొకపక్షమువారు మనలోపములను, ప్రతిపక్షుల దారుఢ్యములనుగూడ లెక్కసేయక దారితెన్నులు నిర్ణయింపబడిన మహాసముద్రమధ్యమున తెరచాపలను పూర్తిగా విప్పి నౌకను నడుపగోరుచున్నారు. ప్రస్తుతపరిస్థితులను దాపరికము లేకుండ సరిగా మీకు విన్నవించి అందులకు చేయవగిన కర్తవ్యమని నాకు తోచినదానిని మీ కెరిగించుటకు యథాశక్తిని నేను ప్రయత్నింపదలచియున్నాను. తనదేశము నివాసయోగ్యముగా నుండునట్లు చేయుటకు శక్తివంచన లేక పనిచేయుటయును, పనిచేయువారికి తోడ్పడుటయును వివేకముగల మానవులందరికిని ముఖ్యకర్తవ్యమనియే నేను తలంచెదను. దేశస్థితిలో ఇపుడు కనబడుచున్న అనర్థకములను తొలగించి లాభకరమగు స్థితిని కలిగించుటకు జరుగవలసిన పని స్థితిగతులను బట్టి యుండును. ఆ పరిస్థితులు అన్ని దేశములందును, అన్ని కాలములందును ఒక్కరీతిగనే యుండవు. ఆదర్శప్రాయములగు ముఖ్యవిషయములలో భేద ముండదుగాని ఒక్కొక దేశములో ఒకవిధమగు ప్రత్యేకస్థితి ఏర్పడుచుండును. అట్టివానివిషయమున ఒక సమానధర్మమునుగాని, ఇతరు లవలంబించిన పద్ధతులనుగాని ఆప్రత్యేకదేశీయు లనుసరించుటకు వీలుండదు. ప్రపంచమునందు ఒకే కేంద్రమునుండి ప్రారంభించి ఒక్కపద్ధతినే అనుసరించిన దేశములు ఒకటికంటె హెచ్చుగా ఎచ్చటను గనుపింపవు. ఒక దేశమువారే ఒకసారి అవలంబించిన పద్ధతిని మరియొకసారి మార్చుకొనవలసిన యవసరముగూడ గలుగుచుండును ఏలననగా పరిస్థితు లెల్లపుడు మారుచునే యుండును. కావున పరిస్థితులనుబట్టి మనవిధానమునుగూడ మార్చుకొనవలసియే యుండును. ఇతరులు ఒకపద్ధతి ననుసరించి కార్యసాఫల్యమును బడయజాలకపోయినచో మనము దానిని గ్రహించి ఆపద్ధతిని అవలంబింపకుండుటకు మనకు వీలగునుగాని మరియొక దేశమువారు మరియొకపద్ధతి నవలంబించి కార్యసిద్ధిని బడసిరనుకారణమున ఆపద్ధతినే మనముగూడ అనుసరించినచో వారివలననే మనకుగూడ కార్యసిద్ధిగలుగుననుట కెట్టినమ్మకమును లేదు. దీనికి కారణము విదితమగుచునేయున్నది. మనదేశస్థితిలో సమానస్థితిగల ఇంకొక దేశమువారు చేసినతప్పలను మనము చేయకుండ జాగ్రతపడవచ్చునుగాని మరియొక దేశమున ఒకపద్ధతివలన కార్యసిద్ధి కలిగినపుడు అందులకు ముఖ్యాధారములగు విషయము లన్నియు మనదేశమున లేకున్నయెడల వాని నన్నిటిని మనము కల్గించుట అసంభవము. కావున కార్యసిద్ధికై వా రనుసరించిన పద్ధతులనే మనముగూడ బడయుటకు వీలులేదు. ప్రస్తుతము మనదేశమునందున్న పరిస్థితులలో మనకు లభించియున్న సామగ్రులతో సాధ్యమైనంత తక్కువయగు వ్యయప్రయాసలతో మనము ఫలసిద్ధిని బడయు టెట్లు? అనునదియే యథార్థమగు ప్రస్తుత సమస్యయై యున్నది. ఇతరదేశములనుండి కృత్రిమోపమానములను కొనితెచ్చినచో మన సమస్యను మరింత విషమమొనరించుటయే యగును. మనము చేయ

వలసిన పనియొక్క యథార్థస్వరూపమును నిర్ణయించుటకు మూడు ప్రశ్నలకు మన ముత్తర మొసంగవలసియున్నాము.

(1) మన మెచట నున్నాము?

(2) మన గమ్యస్థానము?

(3) దానిని మన మెటుల చేరగల్గుదుము?

ఈ మూడుప్రశ్నలకును పాండిత్య విశేషమునుబట్టి గాక స్వానుభవమునుబట్టియే సర్వశక్తులను వినియోగించియే నేను సమాధాన మొసంగుటకే ప్రయత్నించెదను.

మనము విజయయాత్రను ప్రారంభించిన పిమ్మట మనస్థానము యొక్క ఆనవాళ్లను గుర్తింపజాలక కలవరము జెందునట్టి దుస్థితి కలుగకుండుటకు తొలుదొల్త మనప్రస్తుతస్థానమును గుర్తించుట కర్తవ్యమై యున్నది. ఈవిషయమునకు రెండు భావములును గలవు. మొదటిది: ప్రభుత్వమునకు మనకు గలసంబంధము. రెండవది దేశీయులలో గల సంబంధము. ప్రభుత్వమునకును మనకును గల సంబంధమునుగూర్చి మన కిపుడు ఏదైన రాజకీయస్వాతంత్ర్యములుగాని, పౌరస్వాతంత్ర్యములుగాని యుండినచో అవి మనకు తాత్కాలికముగ నొసంగబడినవి మాత్రమేయనియు మనపై పాలకుల కనుగ్రహ మున్నంతకాలమే మన మవి యనుభవింపగలమనియు మన కందరకును బాగుగా తెలిసియే యున్నది. వానిని వారు చిత్తానుసారముగా రద్దుచేయవచ్చును. వారి చేతులలో నిరంకుశాధికారము అపారముగ నున్నది. వారికి బుద్ధిపుట్టినదే తడవుగా ఎట్టికారణమును చెప్పియు చెప్పకయే ఏనిమిషమునందయినను వారు వానిని రద్దుచేయుట కెట్టి అభ్యంతరమైనను చేయగలరు. ఇదివరకు వారటుల పెక్కువేల జనుల స్వాతంత్ర్యములను రద్దుచేసియే యున్నారు. అనవరతమును మీరు వినుచుండిన ఈ వృత్తాంతములను చర్వితచర్వణముగ మరల నుడువగోరను. చట్టముల యొక్కయు కార్యనిర్వాహక పరిపాలక వర్గముల ఉత్తరువులను బట్టియు రాజకీయ ఆర్థికరంగములయందు దొరతనమువా రెటుల తమ బలమును వృద్ధిచేసికొనినదియు మీకు తెలిసియేయున్నది. మన దేశమునందు బ్రిటిషు పరిపాలన ప్రారంభమైనది మొదలు నేటివరకును వారు మనదేశమందు విధించిన అసంఖ్యాకములు కఠినశాసనములను నేను మరల నిచట నేకరువుపెట్టుటవలనను మనలను పూర్తిగా వికలాంగులను గావించిన పిమ్మట మరల మనము అంగసౌష్ఠవమును బడయుటకు వీలులేకుండుటకు వారెటుల ద్వారమును బంధించినదియును నే నిపుడు మీకెరింగించుట వలనను ఎట్టి ప్రయోజనమును కలుగదు. ఆత్మస్వరూపమును గ్రహించుటకును, స్వీయ అభివృద్ధికిని, జీవితోద్దేశమును సార్థకము నొందించుటకును మన కెట్టి అవకాశమును కలుగకుండజేయుటకు వారు పట్టుదలను వహించియున్నారు. దేశబంధు చిత్తరంజన దాసుగారు యీ మూడింటికొరకే తమ జీవిత చరమదశయందు అత్యధిక ధైర్యస్థైర్యములతో పోరాడియున్నారు. మన దేశముయొక్క అంతరంగ, బహిరంగ విషయములను ఈషణ్మాత్రమైన మనము గ్రహించుటకు వీలులేకుండ ప్రభుత్వమువారు గట్టి నిరోధమును గల్గించియున్నారు.

సైమను సంఘము

మనకు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము నొసంగెదమని దైవసాక్షిగా వాగ్దాన మొసంగినందులకు ఫలితముగా యిప్పు డేమి జరుగుచున్నది? అతి దారుణమగు మోసమే దాని ఫలితము. సైమను సంఘము మన దేశమునకువచ్చి మన పట్టణములయందలి రాజమార్గములలో రక్తసిక్తములగు తలలను శిథిలములగు శల్యములనువదలి మహా వేగముతో పరుగిడుచుండుటయే యీవాగ్దానముయొక్క ఫలితము. నిరంకుశోద్యోగుల నిర్దాక్షిణ్యమును, మన దేశీయుల కేవల అసహాయతను బాగుగా వెల్లడించుటకు సైమను సంఘమువారి సంచారము తోడ్పడినట్లు మరేదియునుగూడ తోడ్పడియుండలేదు. ఇదివరకు మనము బాగుగా గ్రహించిన ప్రభుత్వముయొక్క కార్యనిర్వహణ సామర్థ్యరాహిత్యము మాత్రమేగాక, అతిదారుణమగు అంటువ్యాధి సర్వాంగములకును వ్యాపించిన లక్షణములుగూడ యీ పరిస్థితులవలన నాకు పొడకట్టుచున్నది. వారి అంతరంగిక ఆర్థిక సమస్యయందు డయర్విషము వ్యాపించినట్లు కన్పించుచున్నది. ఆ వ్యాధి లోపల బాగుగా వేరూనియుండెననియు, లాహోరునందును, లక్నోయందును గోచరించిన దౌర్జన్యములు ఆవ్యాధి స్వల్పముగా పైకుబుకుటకు మాత్రమే సూచనలనియు నాయభిప్రాయము. కలకత్తా నగరమున ఆంగ్లేయులచే ప్రకటింపబడుచున్న యొక వార్తాపత్రికయొక్క ప్రత్యేక విలేఖరి బుద్ధిమాంద్యమువలన సైమనుసంఘమువారి నిజమగు చిత్తవృత్తిని యీషణ్మాత్రముగా మనము గ్రహింపగల్గుట కవకాశమేర్పడినది దానిని బట్టి ప్రభుత్వమువారి చిత్తవృత్తిగూడ యిదియే యని నాయభిప్రాయము. డిల్లీ నగరమున జరిగిన దౌర్జన్యదృశ్యముల వలన మనోరంగమున ఏర్పడిన భావములకు కాన్పూరునందలి దృశ్యములవలన సంపూర్ణ స్థిరత్వమేర్పడినది. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుట కవకాశములు కలిగించినందులకు సైమను సంఘమువారికి కలిగిన యాగ్రహమును సైమను సభ్యులలో కొందరు వెల్లడించుచునే యున్నారు. సైమను సంఘ సభ్యులలో కొంతమంది యీవారములో నిజమగు తమ యభిప్రాయమును వెల్లడించుచు నివేదికను వ్రాయుట కవకాశ మియ్యబడినచో, వెనుక ఒక సందర్భములో సాలిస్బరీ ప్రభువు విధించినట్లు

లేదు. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను, అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను కాంగ్రెసువారందరును ఎల్లప్పుడును దౌర్జన్యరాహిత్యపద్ధతిని మిక్కిలి పట్టుదలతో అనుసరించుచున్నారు అనుట కెట్టి సంశయమును లేదు. ఇది యథార్థమనుటకు వారు పెక్కు సార్లు పెక్కు నిదర్శనములను చూపించియే యున్నారు. మరల నిటీవల లాహోరు, లక్నో, పాట్నానగరములందుగూడ దౌర్జన్యముపట్ల వారికి గల నిరసనము వీరు బాగుగా వెల్లడించియే యున్నారు. లాహోరు హత్య రాజకీయ సంబంధమయినదో కాదో చెప్పుట కిపుడెట్టి అవకాశమును లేదు. అది రాజకీయమే అని అంగీకరించినను ఇట్టి దౌర్జన్యములకు నిజమయిన బాధ్యత దొరతనమువారి మీదనే యున్నదను విషయమును గమనింపకుండుటకు మేము మాకన్నులకు గంతలు కట్టుకొనజాలము. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుటకు కారణమయిన పరిస్థితులు, ప్రభుత్వపద్ధతి పూర్తిగా మారవలెనుగాని ప్రభుత్వమువారు కఠినశాసనములను ప్రయోగించుటవలన లాభముండదు. అట్టి కఠినచర్యలను ప్రతిఘటించుటకు ప్రజలు సర్వశక్తులను వినియోగించెదరు. ప్రభుత్వోద్దేశములను భంగపరచుటకే యిట్టి చర్యలు సాధనములగును అని చరిత్రవలన మనము తెలిసికొనగలుగుచున్నాము.

కాని, ఇట్టి చారిత్రకవిషయములు నిరంకుశోద్యోగుల తల కెక్కవు. కఠినశాసనప్రయోగము పంజాబులో ఇదివరకే ప్రారంభమైనది. త్వరలోనే యితరరాష్ట్రములకుగూడ వ్యాపింపగలదు.

సైమను సంఘమునుగురించి యింతసేపు మాట్లాడినందులకు మీరు నన్ను క్షమింప గోరెదను. మనము చేయబోవు ముందు పనికిని, యీ సంఘమునకును ముఖ్యసంబంధ ముండుట బట్టియే నేను ఇంతసేపు ముచ్చటింపవలసి వచ్చినది. కాని లేనిచో యీ సంగతి నేను ముచ్చటించియే యుండను. ఈ సంఘము మహానర్థకరమనుట నిశ్చయమే గాని యెట్టి అనర్థకమునందైనను కొంతలాభముండుట సహజము గాన అట్టి లాభము దీనివలనగూడ కలుగక మానదు. మన దేశీయులకు గల శ్రేష్ఠమగు ధైర్యము ముఖ్యముగ మన విద్యార్థుల మనోబలము అత్యధికమగు నాగ్రహకారణము కలిగినపుడుగూడ శాంతము వీడకుండుటకు వారికిగల మనోబలము పోలీసువారు వారిని క్రూరముగ బడితెలతో బాదుచుండ చేతులను రొమ్ముల గీలించి శాంతముగ నిలువబడుటకు వారికి గల సహనశక్తి, తమకు దెబ్బలు తగులు చున్నను లెక్కచేయక తమనాయకులను, తన తోడి దేశారాధకులను కాపాడుటలో వారు చూపించిన స్వార్థవిరహితమగు స్వార్థము మున్నగునవి యీ సైమను సంఘ సంచారమువలన బాగుగా విదితమైనవి. ఈరీతిగా మనదేశీయులు నిరుపమానమగు దౌర్జన్యరాహిత్యభావమును వెల్లడించుట అంతయును పిరికితనమువల్లనే యని నిరంకుశోద్యోగులు భావించెద రని వారుద్దేశించినట్లు కఠిన పరిపాలనమును సాగింపనిండు. అపుడు త్వరలోనే వారు నిజస్థితి గ్రహింపగలవారగుదురు. నిరపరాధులును ధీరులును నగు ప్రజలను గోడలకు చేర్చి నిలువబెట్టి రొమ్ములపై బట్టలను తొలగించి తుపాకిగుండ్లను వదలి కాల్చివేయగల సంతృప్తి వారికి లభింపగలదు.

మన ఆర్థికస్థితి

ఇక మనము మన ఆర్థికస్థితినిగూర్చి యోచింతము. మన దేశమునందు నిరంతరాయముగ జరుగుచున్న ధనాపహరణమును సరిగా గుర్తించుటకును చట్టములవల్లను ఇతరవిధములను ఆంగ్ల దేశమువారు మన దేశమునందు ఆర్థిక విషయములలో బడసిన అత్యధికమగు జనవశీకరణశక్తిని సరిగా గ్రహింపవలెననిన బ్రిటిష్‌వారు మనదేశమున అడుగుపెట్టినది మొదలు నేటివరకును జరిగిన విషయముల నన్నిటిని సింహావలోకనము చేయవలసి యుండును. ఈ విషయములు నిజమగునా కాదాయని ఎవ్వరును సంశయించుటకు వీలులేనట్టి చారిత్రక విషయములను నేనిపుడు తెలుపగోరెదను. తాము మన మేలును గోరునట్టి ధర్మకర్తలమని చెప్పుకొనునట్టి బ్రిటిష్‌వారు ప్రపంచమందు అత్యధికమైన జయమునకు కారణమగుచున్న సివిలు మిలిటరీ యుద్యోగి బృందమును ఏర్పరచుటయే గాక ఆంగ్ల దేశమునందు తయారు చేయబడిన వస్తువులను విక్రయించుటకు మనదేశమున అవకాశమును కలిగించుట యందే ముఖ్యముగా శ్రద్ధబూనియున్నారు.

అనేకములగు ప్రత్యక్ష పరోక్ష విధానములచే నీ యుత్తమార్థము సాధింపబడినది. ఈయుపన్యాససందర్భమున అసంఖ్యాకములగు నావిధానముల నన్నిటిని గూర్చి తృప్తికరముగ వివరింపసాధ్యము గాదు. డక్కా కళాకుశలులపై సలిపిన ప్రసిద్ధములగు క్రూరచైదముల కాలము మొదలుకొని, క్రమముగ నవీనములగు కొల్లగొట్టు విధానముల నవలంబించుచు వచ్చి తుదకు దేశీయవాణిజ్యపరిశ్రమల నెల్ల హతమొంరించి కుశీనింపుకొనుచున్న శక్తివంతములగు బ్యాంకులు, వాణిజ్య, పరిశ్రమాది సంఘము లేర్పడిన నేటివరకును నిది యంతయు నొక దీర్ఘమగు కథయై యున్నది.

కాని శాసనములద్వారాను, తదితరమగను నీదేశముపై ప్రభుత్వమార్థికస్వాధీనత నేర్పరచుకొనినది అత్యధికముగ కరెన్సీ పద్ధతిద్వారానే మిక్కిలి సాంకేతికమగు నీ సమస్యయొక్క చరిత్రనుగూర్చి నిచట వివరింపబూనుట చాలా విసుగుదలగా నుండును. కాని ప్రస్తుతము భారతీయ వాణిజ్యపరిశ్రమలయం దున్న క్షీణదశయును, వ్యవసాయదారుని అల్పమగు కొనుగోలు శక్తియున్ను; రూప్యమునకు ఒకషిల్లింగు ఆరు పెన్నులకు హెచ్చించిన ప్రభుత్వమువారి చర్యవలననే ఏర్పడినవి. ఇందువలన ఈ వరకే అధికమగు పన్నుల భారమున క్రుంగియున్న వ్యవసాయదారులు పైవారిచే తయారు చేయబడు మడిపదార్థముల నుండి నూటికి 12½వంతు లాగుకొనుటయు, భారతదేశమునకు తన సరకుల నంపెడు విదేశీయవర్తకులకు నూటికి 12½ వంతున

బోనసు నొసగుటయు ఏర్పడినది. ప్రభుత్వమువారికి భారత ప్రజాక్షేమ మేమాత్రమైనను దృష్టిపథమం దుండినచో భూమిసిస్తును నూటికి 12½వంతులు తగ్గించి దిగుమతియగు సరకులపై 12½ వంతు సుంకమును విధించియుండెడివారే.

సర్ గాడ్ ఫ్రేగారి అభూతకల్పనలు

బ్రిటిషువా రీదేశమున కడుగిడుటకు పూర్వము భారతదేశ వర్తకవ్యాపారాభివృద్ధినిగూర్చిన సప్రమాణము లగు వ్రాతలన్నియును కేవలము పుక్కిటిపురాణము లని నేటికిగాను కనుగొనిన ప్రప్రథములు. బెంగాలు వాణిజ్యసంఘమునకు జెందిన సర్ జార్జిగాడ్ ఫ్రేగారు సంయుక్త వాణిజ్యసంఘ యాజమాన్యమున జరిగిన కడపటి సమావేశమందు వారు గావించిన ప్రసంగములో భారతీయులకు జెందిన ప్రతివిషయమును ఆక్షేపించుచు కల్పిత విషయమును సత్యముగ నుపయోగించుచు బ్రిటిషువారు భారతదేశమును కొల్లగొట్టు విధానమును వారు సమర్థించిరి. "లాంకషైరు భారతదేశమును క్షీణదశకు గొనివచ్చెనని నిందింపబడుచో, ఇంగ్లీషుదేశమందలి గ్రామప్రదేశములనుగూడ లాంకషైరు క్షీణదశకు దెచ్చెను" అని వారు వ్రాసిచ్చిరి. ఆహా! ఎట్టి యుపమానము? పాశ్చాత్యుల సాక్ష్యములవలననే రుజువుజేయబడినట్లు ఈస్టు యిండియా కంపెనీవారిచే భారతీయ నేతపనివారలపై విధింపబడిన శిక్షలు అపరాధములకు ఇంగ్లీషు గ్రామప్రదేశములవారు లోనై యుండిరనియు స్వయముగ నింట నేసుకొనిన వస్త్రములకు బదులు లాంకషైరు గుడ్డలను కొనుటకు ఇంగ్లీషు గ్రామవాసులు నిర్బంధింపబడిరనియు విదేశీయ సరకు లన్నియు సుంకము లేకుండగనే దిగుమతి జేయబడుచుండ లాంకషైరు నేతపరిశ్రమవారిచే ప్రత్తి ఎక్సయిజుపన్ను విధింపబడె ననెడి నూతన విషయములను స్థాపించు చరిత్ర గాడ్ ఫ్రేగారికి తప్ప మిగత ప్రపంచమున కింతమాత్రమును తెలియనట్టి ఇంగ్లండుదేశచరిత్రయొకటి సర్ జార్జిగాడ్ ఫ్రేగారి చేజిక్కి యుండవచ్చును.

నావిక వ్యాపారములను గూర్చి వారు గావించిన సూచనలు నేతపరిశ్రమను గూర్చి నుడివినటులే కల్పిత విషయాసక్తిని తెల్లము చేయుచున్నవి. ఈ విషయమయి యథార్థము తెలిసికొన గోరిన నిగపాయమును, సమయానుకూలమునకు బిల్లునుగూర్చి హాజీగారు ప్రచురించియున్న ఉత్తమ విషయమును మీరందరును గాడ్ ఫ్రేగారును గ్రహింపవలెను. హిందూదేశపు మహత్తర గృహపరిశ్రమ ఎటులో అటులే భారతదేశ నావిక పరిశ్రమయున్ను ఆంగ్లేయుల లాభమునకై బహిరంగముగ అంత మొందింపబడెను. భారతీయ నావిక పరిశ్రమకు ఆంగ్లేయ సర్వభక్షకులచే గావింపబడిన అకృత్యమును, తీవ్రాపకారమును ఇప్పటికే ఆలస్యమయిపోయినను, కొంతవరకయినను ఆపుటకుగాను శాసనసభయందు ప్రవేశపెట్టిన బిల్లునుగాంచి, జాతి వివక్షత గావించుచున్నామని మనల నిందించుచు, ఆ బిల్లును తీర్మానించుటకు శాసనసభకు అధికారము లేదని సర్వభక్షకబృందము పెనగులాడుచున్నది.

చరిత్రను తలక్రిందులు జేయుటతో తృప్తిజెందక, నీ యాంగ్ల వర్తక సార్వభౌముడు ప్రస్తుతము దేశమందున్న నెహరూ రాజ్యాంగ విధానమును తయారు చేసినవారలు బ్రిటిషువారికి ఓటు హక్కులు లేకుండ జేయ ప్రయత్నించిరను అపవాదును మోపిరి. సందేహించుటకడము గాదని కమిటీవారు తెలిసికొనిన వెనువెంటనే సర్ గాడ్ ఫ్రేగారు తమ యపూర్వగంభీరోపన్యాస ప్రదర్శనమును గావింపక పూర్వమే కమిటీవారు తమ యనుబంధనివేదకయందా సంశయమును తొలగించి యుండిరని గాడ్ ఫ్రేగారు తెలిసికొని యుండవలసినది.

నేను పైన దెలిపిన విషయములనుబట్టి మనలను శాశ్వత బానిసత్వమందు మునుంగజేయుటకై నూతన శృంఖలముల నిర్మించు నీవిధానము మన భౌతిక సంపదల కొల్లగొట్టు సంకుచితమును దీర్ఘము నగు పద్ధతులతోపాటు పూర్వమునుండియు వచ్చుచునే యున్నది. మనము ప్రస్తుతస్థితి కరుదెంచుటకు ప్రభుత్వమువారు చాలభాగము బాధ్యులైయున్నను మనమును ఇందులకు బాధ్యులము గామని మనః పూర్వకముగ చెప్పజాలము. ఏజాతియొక్క శక్తిగాని, బలహీనతగాని ఆజాతియందలి అంతర్భాగములలో గల అనుకూల్యతపైనను సన్నిహిత సంబంధముపైనను ఆధారపడి యుండును.

మన విషయములో కొన్ని శతాబ్దములుగ నీయానుకూల్యము సుస్థిరమై యుండలేదు. నవీనపరిస్థితులక్రింద అదివర కేమైన నున్నచో అట్టి స్థిరశక్తి యావంతగూడ సడలిపోయినది. మన మందరము పెద్దవియు, చిన్నవియునగు దాదాపు కట్టుబాటు లేని, నానాసంఘములుగ విభజింపబడినారము. జనసామాన్యమునందు వ్యాపించియున్న అజ్ఞాన, దారిద్ర్యములకు నిస్సంశయముగ ప్రభుత్వమువారే బాధ్యులైయున్నారు. ఉన్నత తరగతులందు నానాటికి పెరిగిపోవుచున్న అసూయకును చాలావరకు వారే బాధ్యులుకాని, మనతో నన్నివిధముల సమానులగు లక్షలకొలది కొందరు ప్రజలను అస్పృశ్యులుగను, అంత్యజాతిజులుగను వెనుకకు నెట్టినట్టియు, అనేకము లగు సహజహక్కులను గోల్పోవజేయుటయే గాక, జాతీయసేవ యొనరించుటకును గూడ మన స్త్రీలను అర్హురాండ్రుగ గావించిన మనసాంఘిక విధానదౌష్ట్యమునకు మాత్రము ప్రభుత్వమువారిని నిందింపజాలము. మనజీవితకాలమునందే ఇటీవల జరిగిన చరిత్రకు గళంకయుత మగు అధ్యాయమును సమకూర్చిన సాంఘికవిభేదములకు గూడ ప్రభుత్వమువారే సంపూర్ణముగ బాధ్యులు గారు.

"ప్రజాజీవితము - మతము"

అఖిలపక్ష సమావేశపు సంఘమువారు తమ నివేదికయందు భారతదేశములోని సాంఘిక సమస్యను గూర్చి సమగ్రముగ విమర్శించి

ఇరువది యేండ్లపాటు కఠిన పరిపాలన జరుగుటయే మా యభిప్రాయము

గాని యెట్టి రాజకీయాభివృద్ధిని మేము మోదింపజాలమనియే వీ రా నివేదికలో వ్రాసియుందురని నేను నమ్ముచున్నాను అని ఆ విలేఖరి వ్రాసెను. కావున, మనము మన దేశమునకు బాధ్యతా యుత ప్రభుత్వమును బడయగోరుచున్నమని మన నిజాభిప్రాయమును మరుగుపరచుకొని సయిమనుసంఘమువారి పైన మనకెట్టి విశ్వాసమును లేకపోయినను వారియెడల సంపూర్ణవిశ్వాస మున్నట్లు నటించుచు, వారి నాశ్రయించుచు ముఖస్తుతులను చేయుట యొక్కటియే సాధనమని తోచుచున్నది. అటులగాక, మనకు నిజముగా వారి యందు కలిగిన అవిశ్వాసమునే మనము వెల్లడించుచుండు నెడల యీ విలేఖరి వ్రాసినట్లు ఇరువదేండ్లపాటు కఠిన పరిపాలనమే కర్తవ్యమని వారు తమ నివేదికలో తప్పక వ్రాయుట తటస్థించును. బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును బహుమానమును వారివలన బడయుటకు వారి యడుగులకు మడుగులొత్తుటకు భారతదేశ మెన్నటికిని అంగీకరింపజాలదు. వారు కఠిన పరిపాలనమునే సూచించేయెడల దానికే సంసిద్ధమగునని మాత్రమే నేను చెప్పవలసియున్నది.

భావికాలమందు జరుగనున్న అతిదారుణములును బీభత్సములునగు దృశ్యములు నా మనోనేత్రమున కిపుడు గోచరించుచున్నవి. అపుడు వెడలిపోవుచున్న మనుష్యుల అడుగుల చప్పుడుగూడ నా మన శ్శ్రోత్రమునకు వినబడుచున్నది.

అని ప్రవచించుటగూడ శకునపక్షియగు యీ జ్యోతిష్కుడు సూచించెను.

సైమను సంఘమువారు కానుప్పూరు వచ్చినపుడు బహిష్కరణ ప్రదర్శనములు, అత్యధికముగా జరుపబడిన కారణమున యిటువట్లు వ్రాయవలసిన యావశ్యకత కల్గినది. ఈ దుస్వప్నమును యీవిలేఖరి యొకవంక నిటుల పత్రికలకు వ్రాసియుండగా కానుప్పూరునాయకులు కావించిన ప్రయత్నములు చాల ప్రశంసనీయములనియు ఎట్టి అల్లరులను జరుగకుండ వారు బహిష్కరణమును సాగించినందులకు తానెంతయు కృతజ్ఞుడననియు కానుప్పూరు పోలీసు సూపరింటెండెంటు కానుప్పూరు నాయకులకు వ్రాసియుండెను. ఆలేఖ పత్రికలలో ప్రకటింపబడెనని కూడ నే నమ్మెదను. ఈ విలేఖరి వ్రాసిన దుస్వప్న వార్తలు పత్రికలలో ప్రకటించుచు విలేఖరి పనవికంటె తనపదవి యున్నతమని సూచించుటకు గాబోలు పత్రికాసంపాదకుడు అత్యధికమగు దురాగ్రహమును వెల్లడించుచు కానుప్పూరు నాయకులను నిరసించుచు సంపాదకీయవ్యాసమున తన విజ్ఞానాతిశయములను వెల్లడించెను. "బ్రిటీషు దొరతనమువారికి ఆయుధసంపద యెంతవరకు కొరత పడకయుండునో అంతవరకు భారతీయులకు స్వపరిపాలన మొసంగబడదని" కూడ సంపాదకుడు వ్రాసెను. ఈవిలేఖరికిగాని, యీసంపాదకునకుగాని లేశమైన ఉచితానుచితపరిజ్ఞానముండినచో ఉద్యోగములకు సంబంధించిన యీరహస్యమును వారు వెల్లడించియుండరనియే నాయభిప్రాయము. కాని సకాలమున వారు నిజస్థితి నిట్లు తెలియజేసినందులకు మనకృతజ్ఞతను మనము వారికి తెలియజేయుచు మనము సంసిద్ధులముగా నున్నామని తెలియ జేయుచున్నాను. ఇప్పటి పరిస్థితులలో ఫలితము శీఘ్రముగా తేలవలెననిన కఠిన పరిపాలనముకంటె యుత్తమసాధన మరేదియు నుండదు.

రాజప్రతినిధి ప్రసంగము

సైమను సంఘమును బహిష్కరించుటకు మన దేశీయులిట్లు ప్రదర్శనము గావించుటవలన తమకు చాల అసహ్యము గలుగుచున్నట్లుగా మన ఆంగ్లేయ మిత్రులు నటించుచుందురు. వారు కావించుచున్న అవివేకపు సంభాషణలను నేను లెక్కచేసియే యుండనుగాని యీ విషయమునుగూర్చి యీనగరమునందే యిటీవల రాజప్రతినిధియే బహిరంగముగా ముచ్చటించి యుండుటచే ఆవిమర్శకు నేను ప్రత్యుత్తర మొసంగుట ముఖ్యావసరమయినది.

బహిష్కరణ ప్రదర్శనముల సందర్భమున అల్లరులు జరుగుట సంతాపకరమే యైనను ప్రజలకు ప్రబలమైన ప్రాతికూల్యభావము జనించినపుడు శాంతియుతముగా నిట్టి ప్రదర్శనములను జరుపుటకు వారికి హక్కు కలదను విషయమును ఎవరును ఎన్నడును శంకించి యుండలేదు. రెండవసారి సైమను సంఘము మన దేశమునకు వచ్చిన పిమ్మట జరిగిన ప్రదర్శనములు అమర్యాదకరములు ఆగ్రహకరములు నని వారనిరి. ఎవరినిగూర్చి ఇట్టి ప్రదర్శనములు ప్రజలు చేయుదురో వారి కిది ఆగ్రహకరములుగా నుండుట సహజమే. ప్రతికూలభావముగల ప్రజాసమూహము వినమ్రతతో ప్రవర్తించుట ఎన్నటికిని సంభవింపదు. ఇట్టి ప్రదర్శనములను జరుపు నాయకులు యెంతగా నిరసించుచుండినను క్రియవచ్చినప్పుడు తమ యుపదేశముల వలన ఉద్రేకమును జెందియున్న ప్రజలను అదుపులోనుంచుటకు తరచుగా అశక్తులే యగుచుందురు. అదియును "ఇంత అపాయకరమును, యింత వివేక రహితమును, యింత మొరటుతనమును గల పద్ధతిని బుద్ధిపూర్వకముగా అవలంబించువారు వీనివలన ఎట్టి లాభములును కలుగునని పొరబాటుగా భావించుచుండినను అత్యధికమగు బాధ్యతలకు వీరు గురిగాక తప్పదు" అని రెండు ధర్మపన్నములను రాజప్రతినిధి వీకరువు బెట్టెను. అంతటితో నూరకుండక "అపఖ్యాతికరములగు నిట్టి చర్యలు మరల జరుగకుండ అవసరమని తోచిన పద్ధతులను అవలంబించుట దొరతనమువారికి ముఖ్యకర్తవ్యమై యున్నది" అని యొక బెదరింపుమాటను గూడ రాజప్రతినిధి నుడివెను.

మొదటివాక్యమును గూర్చి నేను రాజప్రతినిధితో ఏకీభవించుట కెట్టి అభ్యంతరమును లేదు. రెండవ వాక్యమునందు, "ఇంత వివేక రహితమును, ఇంత మొరటుతనముగల" అను మాటలకు బదులుగా "ఇంత సహజముగ" అనుమాటలను రాజప్రతినిధి వాడునెడల రెండవ వాక్యమునుగూడ నేను ఆమోదించెదను. రాజప్రతినిధి చేసిన బెదరింపును గూర్చి అతఁ డిట్లు చెప్పగలడని వారము రోజులకు పూర్వమే ఆంగ్లేయ వార్తాపత్రిక సూచించియుండెను. కఠిన పరిపాలనము త్వరలోనే ఏర్పడగల దనుటకు ఈ బెదరింపు సూచకమయి యున్నది. దీనినిగూర్చి నాయభిప్రాయ మిదివరకే తెలియజేసియున్నాను గాన ఇపుడు క్రొత్తగా తెలుపవలసిన దేమియు లేదు. మొదటి రెండువాక్యములగూర్చి యీప్రదర్శనములలో జరిగిన దౌర్జన్యము లన్నియును పోలీసువారి వలననే ప్రారంభింపబడినవి. ఒకటి రెండుచోట్ల పోలీసువా రొనర్చిన దౌర్జన్యమునకు ప్రజలు ప్రతీకారము చేయబోగా నాయకులు వెంటనే వారించిరి. అను విషయము యథార్థమని బాధ్యతగల నాయకులు చేసిన ప్రకటనలవలన నాకు గట్టి నమ్మకము గల్గినది. ఎట్టి శాఖాసంబంధమగు విచారణయైననుగూడ నానమ్మకమును తొలగింపజాలదు అనియే నేను చెప్పవలసియున్నది. ఎచటనో యొకచోట యొక మోటారుకారులో యొక స్త్రీ గూడ నుండగా యొకరాయి ఆబండిపై బడిన దనుకొనినను, వేలకొలది ప్రజలు గల జనసమూహములో ఎచటనో ఎవరో కొందరు సయిమను సంఘసభ్యుల మోటారుకారుకు మిక్కిలి దగ్గరగా నిలువబడి వారి మొగములపై బడునట్లు నల్ల జెండాలను ఊసులాడించి రనుకొనినను, వీనిని గూర్చి పెద్ద రాద్ధాంతము చేయుట కివి తగిన విషయములగునా? ఆంగ్ల దేశమునందే ప్రజలు తమ యసమ్మతిని వెల్లడించుట తటస్థించినచో ఇంతకంటె చాల దారుణములగు పనులే జరిగియుండెనని నేను చెప్పగలను. లాహోరు, లక్నో, కాన్పూరు, పట్టణములలో జరిగిన చర్యలనుగూర్చి సత్యాగ్రహము చెందినట్లు నటించుచున్న వారిని నే నైదుప్రశ్న లడుగగోరుచున్నాను.

1. ఐరోపాఖండమునం దేదేశమునం దైనను – ముఖ్యముగా ఆంగ్ల దేశమునందు–ప్రజలు తమ కవమానకరమని తలచి నిరసించుచున్న యొకవిచారణసంఘమువారు ఇపుడు భారతదేశమున సర్ జాను సయిమనుగారును, వారి తోడిసభ్యులును సంచారము చేయగల్గుచున్నట్లు ఇంత నిరుపద్రవముగను ఇంత హాయిగను సంచారము చేయగల్గుదురా?

2. భారతీయులకు సయిమను సంఘమువారియందు కలిగినంతటి అసమ్మతి ఆంగ్లదేశమునందలి ప్రజలకు ఏసంఘము యెడలనైన కలిగినచో అట్టి సంఘసభ్యులను బహిరంగముగా బహిష్కరించుటకు ఆదేశమునం దెవరైన ప్రయత్నించియున్నయెడల అట్లు గౌరవింపగోరువారు, బక్లరు పార్కులో పట్టుజెండాలకు బంగారు బుటేదారీ పనిగల తోరణములను అమర్చి వివిధ విచిత్రవర్ణములుగల విద్యుద్దీపములను వేలకొలది వెలిగించియున్నచో ప్రజలు ఆ దీపకళికల నన్నిటిని పగలగొట్టి ఆ పట్టుజెండాల నన్నింటిని చించివేసి, ఆ తోరణముల నన్నిటిని ధ్వంసము చేయకుండ నుండగలరా?

3. ఆంగ్ల దేశమున ఒక కుటుంబమువారు తమ యింటికప్పుపై నిలువబడి శాంతముగా అయిష్టమును వెల్లడించినందులకు పోలీసువారు ఆ యింటితలుపులను పగులగొట్టి లోనజొరబడి ఆ యింటికివచ్చిన మిత్రులనుగూడ చావగొట్టి వారి నందరిని ఆ రాత్రియంతయును కారాగృహమున బంధించియున్నచో ఏ ఆంగ్లేయుడైన సహించునా?

4. ప్రభుత్వమునకు ప్రతికూలములగు అభిప్రాయములను కలిగియున్నందులకు ఒక ఆంగ్లేయుని అతని యింటియందే అత్యల్పకాలమే బంధించియుండినచో అతడు మిన్నకుండునా?

5. మూడు నాలుగు ప్రశ్నలలో తెలుపబడిన దౌర్జన్యములు జరుగుటకు ఆంగ్ల దేశమునందు ప్రభుత్వమువా రంగీకరించినచో ఆ ప్రభుత్వ మెంతకాలము నిలువగలదు?

అయోధ్యాపట్టణమునందు గొప్పజమీందారుడును జాతీయవాదియునగు మహమ్మదాబాదు మహారాజాగారి తోటలో దాస్యప్రవృత్తిగల మహమ్మదీయులు కొందరు సయిమను సంఘమువారికి విందు చేయుచుండగా మహారాజావారి యింటిచుట్టును పోలీసువారిని కావలియుంచిన సంగతి మాకు తెలియక పోలేదు. సయిమను సంఘమును బహిష్కరింపవలెనని మహారాజాగారు నిర్భయముగా ప్రకటించియున్నారనియు ఆ సంఘమువారిని గౌరవించుటకు చేయబడిన ఏకార్యమునందును పాల్గొనుటకు ఆయన అంగీకరింపలేదనియు అందరకును తెలిసియేయున్నది. సంయుక్తరాష్ట్ర ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహక సంఘమునందు వెనుక హోంమెంబరుగా నుండినట్టియు, దొరతనమువారిచే ఎక్కువ బిరుదములను, గౌరవములను పొందినట్టియు, అయోధ్యజమీందారులలో అగ్రగణ్యుడైనట్టియు మహారాజుగారు సయిమను సంఘముపట్ల చూపిన ప్రతికూలభావము ప్రభుత్వమువారికి రుచించనంతమాత్రమున ఆయన స్వగృహమునందే ఆయనను బందీకృతుని గావించినపుడు ఇక సామాన్య పౌరుల స్వాతంత్ర్యము మాట చెప్పవలసిన దేమున్నది? ముందెన్నడో ఏర్పడగలదని రాజప్రతినిధియును ఆంగ్లేయవార్తాపత్రికయును సూచించిన కఠినపరిపాలనమునకును దీనికిని భేద మేమైన నున్నదా? ఆకఠిన పరిపాలనము ఇపుడేఏర్పడినది.

జాతీయశక్తులను నిర్మూలించుటకు ఇదివరకే కృతనిశ్చయులైన ప్రభుత్వ సంబంధులు నూతనములగు ఆయుధమును నిర్మించుటకు ఇటీవల లాహోరులో నెవరో యొక పోలీసు ఉద్యోగిని హత్యచేయుట వలన తగిన యవకాశ మిపుడే కలిగినది. ఈయుద్యోగిని హత్యచేసినందులకు మేము మిక్కిలి చింతిల్లుచున్నామని వేరుగా చెప్పనక్కర

లేదు. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను, అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమును కోరువారైనను కాంగ్రెసువా రందరును ఎల్లప్పుడును దౌర్జన్యరాహిత్యపద్ధతిని మిక్కిలి పట్టుదలతో అనుసరించుచున్నారు అనుట క్కెట్టి సంశయమును లేదు. ఇది యథార్థమనుటకు వారు పెక్కుసార్లు పెక్కునిదర్శనములను చూపించియే యున్నారు. మరల నిటీవల లాహోరు, లక్నో, పాట్నానగరములందుకూడ దౌర్జన్యముపట్ల వారికి గల నిరసనము వీరు బాగుగా వెల్లడించియే యున్నారు. లాహోరు హత్య రాజకీయ సంబంధమయినదో కాదో చెప్పుట కిపు డెట్టి అవకాశమును లేదు. అది రాజకీయమే అని అంగీకరించినను ఇట్టి దౌర్జన్యములకు నిజమయిన బాధ్యత దొరతనమువారి మీదనే యున్నదను విషయమును గమనింపకుండుటకు మేము మాకన్నులకు గంతలు కట్టుకొనజాలము. ఇట్టి దౌర్జన్యములు కలుగుటకు కారణమయిన పరిస్థితులు, ప్రభుత్వపద్ధతి పూర్తిగా మారవలెనుగాని ప్రభుత్వమువారు కఠినశాసనములను ప్రయోగించుటవలన లాభముండదు. అట్టి కఠినచర్యలను ప్రతిఘటించుటకు ప్రజలు సర్వశక్తులను వినియోగించెదరు. ప్రభుత్వోద్దేశములను భంగపరచుటకే యిట్టి చర్యలు సాధనములగును అని చరిత్రవలన మనము తెలిసికొనగలుగుచున్నాము.

కాని, ఇట్టి చారిత్రకవిషయములు నిరంకుశోద్యోగుల తలకెక్కవు. కఠినశాసనప్రయోగము పంజాబులో ఇదివరకే ప్రారంభమైనది. త్వరలోనే యితరరాష్ట్రములకుగూడ వ్యాపింపగలదు.

సైమను సంఘమునుగురించి యింతసేపు మాట్లాడినందులకు మీరు నన్ను క్షమింప గోరెదను. మనము చేయబోవు ముందు పనికిని, యీ సంఘమునకును ముఖ్యసంబంధ ముండుట బట్టియే నేను ఇంతసేపు ముచ్చటింపవలసి వచ్చినది. కాని లేనిచో యీ సంగతి నేను ముచ్చటించియే యుండను. ఈ సంఘము మహానర్థకరమనుట నిశ్చయమేగాని యెట్టి అనర్థకమునందైనను కొంతలాభముండుట సహజము గాన అట్టి లాభము దీనివలనగూడ కలుగక మానదు. మన దేశీయులకు గల శ్రేష్ఠమగు ధైర్యము ముఖ్యముగ మన విద్యార్థుల మనోబలము అత్యధికమగు నాగ్రహకారణము కలిగినపుడుగూడ శాంతము వీడకుండుటకు వారికిగల మనోబలము పోలీసువారు వారిని క్రూరముగ బడితలతో బాదుచుండ చేతులను రొమ్ముల గీలించి శాంతముగ నిలువబడుటకు వారికి గల సహనశక్తి, తమకు దెబ్బలు తగులు చున్నను లెక్కచేయక తమనాయకులను, తన తోడిదేశారాధకులను కాపాడుటలో వారు చూపించిన స్వార్థవిరహితమగు స్వార్థము మున్నగునవి యీ సైమను సంఘ సంచారమువలన బాగుగా విదితమైనవి. ఈరీతిగా మన దేశీయులు నిరుపమానమగు దౌర్జన్యరాహిత్యభావమును వెల్లడించుట అంతయును పిరికితనమువల్లనే యని నిరంకుశోద్యోగులు భావించెద రని వా రుద్దేశించినట్లు కఠిన పరిపాలనమును సాగింపనిండు. అపుడు త్వరలోనే వారు నిజస్థితి గ్రహింపగలవా రగుదురు. నిరపరాధులును ధీరులును నగు ప్రజలను గోడలకు చేర్చి నిలువబెట్టి రొమ్ములపై బట్టలను తొలగించి తుపాకిగుండ్లను వదలి కాల్చివేయగల సంతృప్తి వారికి లభింపగలదు.

మన ఆర్థికస్థితి

ఇక మనము మన ఆర్థికస్థితినిగూర్చి యోచింతము. మన దేశమునందు నిరంతరాయముగ జరుగుచున్న ధనాపహరణమును సరిగా గుర్తించుటకును చట్టములవల్లను ఇతరవిధములను ఆంగ్ల దేశమువారు మన దేశమునందు ఆర్థిక విషయములలో బడసిన అత్యధికమగు జనవశీకరణశక్తిని సరిగా గ్రహింపవలెననిన బ్రిటిష్‌వారు మన దేశమున అడుగుపెట్టినది మొదలు నేటివరకును జరిగిన విషయముల నన్నిటిని సింహావలోకనము చేయవలసి యుండును. ఈ విషయములు నిజమగునా కాదాయని ఎవ్వరును సంశయించుటకు వీలులేనట్టి చారిత్రక విషయములను నే నిపుడు తెలుపగోరెదను. తాము మన మేలును గోరునట్టి ధర్మకర్తలమని చెప్పుకొనునట్టి బ్రిటిష్‌వారు ప్రపంచమందు అత్యధికమైన జయమునకు కారణమగుచున్న సివిలు మిలిటరీ యుద్యోగి బృందమును ఏర్పరచుటయే గాక ఆంగ్ల దేశమునందు తయారు చేయబడిన వస్తువులను విక్రయించుటకు మన దేశమున అవకాశమును కలిగించుటయందే ముఖ్యముగా శ్రద్ధబూనియున్నారు.

అనేకములగు ప్రత్యక్ష పరోక్ష విధానములచే నీ యుత్తమాదర్శము సాధింపబడినది. ఈయుపన్యాససందర్భమున అసంఖ్యాకములగు నావిధానముల నన్నిటిని గూర్చి తృప్తికరముగ వివరింపసాధ్యము గాదు. డక్కా కళాకుశలులపై సలిపిన ప్రసిద్ధములగు క్రూరచ్ఛేదముల కాలము మొదలుకొని, క్రమముగ నవీనములగు కొల్లగొట్టు విధానముల నవలంబించుచు వచ్చి తుదకు దేశీయవాణిజ్యపరిశ్రమల నెల్ల హతమొందించి కుక్షినింపుకొనుచున్న శక్తివంతములగు బ్యాంకులు, వాణిజ్య, పరిశ్రమాది సంఘము లేర్పడిన నేటినరకును నిది యంతయు నొక దీర్ఘమగు కథయై యున్నది.

కాని శాసనములద్వారాను, తదితరముగను నీదేశముపై ప్రభుత్వమార్థికస్వాధీనత నేర్పరచుకొనినది అత్యధికముగ కరెన్సీ పద్ధతి ద్వారానే మిక్కిలి సాంకేతికమగు నీ సమస్యయొక్క చరిత్రనుగూర్చి నిచట వివరింపబూనుట చాలా విసుగుదలగా నుండును. కాని ప్రస్తుతము భారతీయ వాణిజ్యపరిశ్రమలయం దున్న క్షీణదశయున్న, వ్యవసాయదారుని అల్పమగు కొనుగోలు శక్తియున్ను; రూప్యమునకు ఒకషిల్లింగు ఆరు పెన్నులకు హెచ్చించిన ప్రభుత్వమువారి చర్యవలననే ఏర్పడినవి. ఇందువలన ఈ వరకే అధికమగు పన్నుల భారమున క్రుంగియున్న వ్యవసాయదారులు పైవారిచే తయారు జేయబడు ముడి పదార్థముల నుండి నూటికి 12½వంతు లాగుకొనుటయు, భారతదేశమునకు తన సరకుల నంపెడు విదేశీయవర్తకులకు నూటికి 12½ వంతున

బోనసు నొసగుటయు ఏర్పడినది. ప్రభుత్వమువారికి భారత ప్రజాక్షేమ మేమాత్రమైనను దృష్టిపథమం దుండినచో భూమిసిస్తును నూటికి 12½వంతులు తగ్గించి దిగుమతియగు సరకులపై 12½ వంతు సుంకమును విధించియుండెడివారే.

సర్ గాడ్ ఫ్రేగారి అభూతకల్పనలు

బ్రిటిషువారీదేశమున కడుగిడుటకు పూర్వము భారతదేశ వర్తకవ్యాపారాభివృద్ధినిగూర్చిన సప్రమాణము లగు వ్రాతలన్నియును కేవలము పుక్కిటిపురాణము లని నేటికిగాను కనుగొనిన ప్రప్రథములు. బెంగాలు వాణిజ్యసంఘమునకు జెందిన సర్ జార్జిగాడ్ ఫ్రేగారు సంయుక్త వాణిజ్యసంఘ యాజమాన్యమున జరిగిన కడపటి సమావేశమందు వారు గావించిన ప్రసంగములో భారతీయులకు జెందిన ప్రతివిషయమును ఆక్షేపించుచు కల్పిత విషయమును సత్యముగ నుపయోగించుచు బ్రిటిషువారు భారతదేశమును కొల్లగొట్టు విధానమును వారు సమర్థించిరి. "లాంకషైరు భారతదేశమును క్షీణదశకు గొనివచ్చెనని నిందింపబడుచో, ఇంగ్లీషుదేశమందలి గ్రామప్రదేశములనుగూడ లాంకషైరు క్షీణదశకు దెచ్చెను" అని వారు వాక్రుచ్చిరి. ఆహా! ఎట్టి యుపమానము? పాశ్చాత్యుల సాక్ష్యములవలననే రుజువుజేయబడినట్లు ఈస్టు యిండియా కంపెనీవారిచే భారతీయ నేత పనివారలపై విధింపబడిన శిక్షలు అపరాధములకు ఇంగ్లీషు గ్రామ ప్రదేశములవారు లోనై యుండిరనియు స్వయముగ నింట నేసుకొనిన వస్త్రములకు బదులు లాంకషైరు గుడ్డలను కొనుటకు ఇంగ్లీషు గ్రామవాసులు నిర్బంధింపబడిరనియు విదేశీయ సరకు లన్నియు సుంకము లేకుండగనే దిగుమతి జేయబడుచుండ లాంకషైరు నేతపరిశ్రమవారిచే ప్రత్తి ఎక్సయిజుపన్ను విధింపబడెననెడి నూతన విషయములను స్థాపించు చరిత్ర గాడ్ ఫ్రేగారికి తప్ప మిగత ప్రపంచమున కెంతమాత్రమును తెలియనట్టి ఇంగ్లండు దేశచరిత్రయొకటి సర్ జార్జిగాడ్ ఫ్రేగారి చేజిక్కి యుండవచ్చును.

నావిక వ్యాపారములను గూర్చి వారు గావించిన సూచనలు నేతపరిశ్రమను గూర్చి నుడివినటులే కల్పిత విషయాసక్తిని తెల్లము చేయుచున్నవి. ఈ విషయమయి యథార్థము తెలిసికొన గోరిన నిరపాయమును, సముయానుకూలమునగు బిల్లునుగూర్చి హాజీగారు ప్రచురించియున్న ఉత్తమ విషయమును మీరందరును గాడ్ ఫ్రేగారును గ్రహింపవలెను. హిందూదేశపు మహత్తర గృహపరిశ్రమ ఎటులో అటులే భారతదేశ నావిక పరిశ్రమయున్ను ఆంగ్లేయుల లాభమునకై బహిరంగముగ అంత మొందింపబడెను. భారతీయ నావిక పరిశ్రమకు ఆంగ్లేయ సర్వభక్షకులచే గావింపబడిన అకృత్యమును, తీవ్రాపకారమును ఇప్పటికే ఆలస్యమయిపోయినను, కొంతవరకయినను అపుటకు గాను శాసనసభయందు ప్రవేశపెట్టిన బిల్లునుగాంచి, జాతి వివక్షత గావించుచున్నామని మనల నిందించుచు, ఆ బిల్లును తీర్మానించుటకు శాసనసభకు అధికారములేదని సర్వభక్షకబృందము పెనుగులాడుచున్నది.

చరిత్రను తలక్రిందులు జేయుటతో తృప్తిజెందక, నీ యాంగ్ల వర్తక సార్వభౌముడు ప్రస్తుతము దేశమందున్న నెహ్రూ రాజ్యాంగ విధానమును తయారు చేసినవారలు బ్రిటిషువారికి ఓటు హక్కులు లేకుండ జేయ ప్రయత్నించిరను అపవాదును మోపిరి. సందేహించుటకడము గాదని కమిటీవారు తెలిసికొనిన వెనువెంటనే సర్ గాడ్ ఫ్రేగారు తమ యపూర్వగంభీరోపన్యాస ప్రదర్శనమును గావింపక పూర్వమే కమిటీవారు తమ యనుబంధనివేదికయందా సంశయమును తొలగించి యుండిరని గాడ్ ఫ్రేగారు తెలిసికొని యుండవలసినది.

నేను పైన దెలిపిన విషయములనుబట్టి మనలను శాశ్వత దాని సత్వమందు మునుంగజేయుటకై నూతన శృంఖలముల నిర్మించు నీవిధానము మన భౌతిక సంపదల కొల్లగొట్టు సంకుచితమును దీర్ఘము నగు పద్ధతులతోపాటు పూర్వమునుండియు వచ్చుచునే యున్నది. మనము ప్రస్తుతస్థితి కరుదెంచుటకు ప్రభుత్వమువారు చాలభాగము బాధ్యులై యున్నను మనమును ఇందులకు బాధ్యులము గామని మనః పూర్వకముగ చెప్పజాలము. ఏజాతియొక్క శక్తిగాని, బలహీనతగాని ఆజాతియందలి అంతర్భాగములలో గల ఆనుకూల్యతపైనను సన్నిహిత సంబంధముపైనను ఆధారపడి యుండును.

మన విషయములో కొన్ని శతాబ్దములుగ నీయానుకూల్యము సుస్థిరమై యుండలేదు. నవీనపరిస్థితులక్రింద అదివర కేమైన నున్నచో అట్టి స్థిరశక్తి యావంతగూడ సడలిపోయినది. మన సంఘము పెద్దవియు, చిన్నవియునగు దాదాపు కట్టుబాటు లేని, నానాసంఘములుగ విభజింపబడినారము. జనసామాన్యమునందు వ్యాపించియున్న అజ్ఞాన, దారిద్ర్యములకు నిస్సంశయముగ ప్రభుత్వమువారే బాధ్యులై యున్నారు. ఉన్నత తరగతులందు నానాటికి పెరిగిపోవుచున్న అసూయకును చాలావరకు వారే బాధ్యులు కాని, మనతో నన్నివిధముల సమానులగు లక్షలకొలది కొందరు ప్రజలను అస్పృశ్యులుగను, అంత్యజాతిజులుగను వెనుకకు నెట్టినట్టియు, అనేకము లగు సహజ హక్కులను గోల్పోవజేయుటయే గాక, జాతీయసేవ యొనరించుటకును గూడ మన స్త్రీలను అసమర్థురాండ్రుగ గావించిన మనసాంఘిక విధానదౌష్ట్యమునకు మాత్రము ప్రభుత్వమువారిని నిందింపజాలము. మనజీవితకాలమునందే ఇటీవల జరిగిన చరిత్రకు గళంకయుత మగు అధ్యాయమును సమకూర్చిన సాంఘికవిభేదములకు గూడ ప్రభుత్వమువారే సంపూర్ణముగ బాధ్యులు గారు.

"ప్రజాజీవితము - మతము"

అఖిలపక్ష సమావేశపు సంఘమువారు తమ నివేదికయందు భారతదేశములోని సాంఘిక సమస్యను గూర్చి సమగ్రముగ విమర్శించి

యుండిరి. వారు సూచించిన పరిష్కారవిధానము నీ కాంగ్రెసువారు ఆమోదింతు రని నమ్ముచున్నాను. సాంఘికవిభేదములను సమయజేసికొనుటకంటెను మనయెదుట నుండు సమస్య మిగుల ప్రధానమును, విశాలమునైనది. అ దేదన? ప్రస్తుతము అనుసరింపబడుచు, మత మను పేర వ్యవహరింపబడుచున్నట్టిది. మన ప్రజాహితజీవితమం దుండవలసినచో నేస్థానము నాక్రమింపవలెను?

మతముయొక్క ఉత్కృష్టోన్నతాదర్శ మెట్టిదియైనను, నేటి మన నిత్యజీవితమందు మాత్ర మయ్యది మూఢవిశ్వాసము, ఉన్మాదము, అసహనము, హ్రస్వదృష్టి, కుటిలవర్తనము, స్వార్థపరత్వము, వేయేల? సుసంఘనిర్మాణమున కావశ్యకము లగు సుగుణములకు విరుద్ధము లగు గుణముల ప్రోవుగ పరిగణింపబడుచున్న దనుట సత్యదూరము గాదు. మతముయొక్క ముఖ్యతాత్పర్యము ఆ మతమునకు చెందనివారిని ద్వేషించుటగ మారినది. పవిత్రమగు మతము పేరిట తదితర సామాన్య కారణముల కంటెను అధిక మగు అకార్యములు గావింపబడుచున్నవి. హిందూమహమ్మదీయులమధ్యను, లేక ఒకసంఘము వేరొకసంఘము మధ్యను జనించు అల్పములును, హాస్యాస్పదములు నగు విభేదకారణముల నాలోచించి, ఏ మాత్రము జ్ఞానముగలవాడైనను వానికి లోబడెననిన, ఆశ్చర్యము జెందని అజ్ఞు డుండునా?

సర్వవిద్యలయొక్కయు, అభివృద్ధియొక్కయు ఉద్దేశమును మానవునియం దుండు నైజగుణసముదాయమును పెంపొందించుటయు, తన పొరుగింటివానితో పొత్తుగలిసి యుండుమని బోధించుటయు, సంఘ మంతటియొక్క క్షేమముపైననే స్వాభివృద్ధికూడ నాధారపడియుండు నని గ్రహింపజేయుటయునై యున్నది. ఆ విధముగనే మానవుని స్వార్థ, వ్యక్తిగత నైజగుణములు నిరోధింపబడి, మానవశక్తి పరస్పరసంఘర్షణము నుండి అశేషజన సౌభాగ్యమునకై సహకారముపంకకు మరల్పబడును. ఒకప్పు డెట్లున్నను ప్రస్తుతమనుసరింపబడు మతము మాత్రము స్వలాభపరాయణత్వమునకు ప్రధాన సాధన మైయున్నది. మనుజునకు, మనుజునకు మధ్య కృత్రిమకుడ్యముల నిర్మించి, నిర్మలమును అన్యోన్యానుకూలము నగు జాతీయజీవితాభివృద్ధికి భంగమును కలుగజేయుటకు మతము హేతువగుచున్నది. సాంఘికవిషయములపై ప్రతికూలశక్తుల నిట్లు విజృంభింప జేయుటతో తనివిజెందక, మతము రాజకీయార్థికములపై దండయాత్ర సలిపి మనజీవితమందలి వివిధదశలకును వర్తించి యున్నది. మతమును రాజకీయములతో జోడించుటవలన రెంటికిని చేటు చేకూరినది. మతము క్షీణదశకు గొనిరాబడినది. రాజకీయములు మాలిన్యపంకమున ముంచబడినవి. మతమును రాజకీయములనుండి సంపూర్ణముగ విడదీయుటయే ఏకైకతరణోపాయము.

అంతమాత్రముతో ముగియదు. అతిశైశవస్థితినుండియు, మన రాజకీయ ప్రయత్నముల నొక యాశ్చర్యకరమగు సంహారక విధానము వెంటాడుచున్నది. హృదయపూర్వకముగ మనదేశమును పారతంత్ర్యస్థితినుండి తప్పించుటకై దేశభక్త్యుత్సాహములతో కార్యమునకు గడంగినవారలయందు తీవ్రములగు విభేదము లుండక తప్పుటలేదు. ఈ విభేదములే అభివృద్ధిని వెనుకకు నెట్టి, అనర్థదాయకములగు శక్తుల నాహ్వానించుచున్నవి. దాదాపు అభివృద్ధికరమగు ప్రయత్నము గావించినప్పుడెల్లను నాయకులందు జనించిన తీవ్రభేదములు అత్యద్భుత, విద్యుల్లతాగమనముతో అనుయాయులకెల్ల వ్యాపించినవి. అందుచే మన పూర్వానుభవము వలన నీతిని నేర్చుకొని బాగుపడుట యుక్తము. లేనిచో గత 20 సంవత్సరములనుండియు మనలను వెంటాడుచున్న దుర్విధియే మరల మనల ననుసరింపగలదు. సాంఘిక సమత్వ మను ఉద్యమరూపమున (సోషలిజము) అపుడే యీదుర్విధి మనయడుగుల నంటివచ్చుచున్నది; ఇంకను దానిని దరిజేరనిచ్చినచో సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును, అధినివేశప్రతిపత్తిని రెంటిని కబళింపగలదు.

“ రెండువిధము లగు ననర్థహేతువులు ”

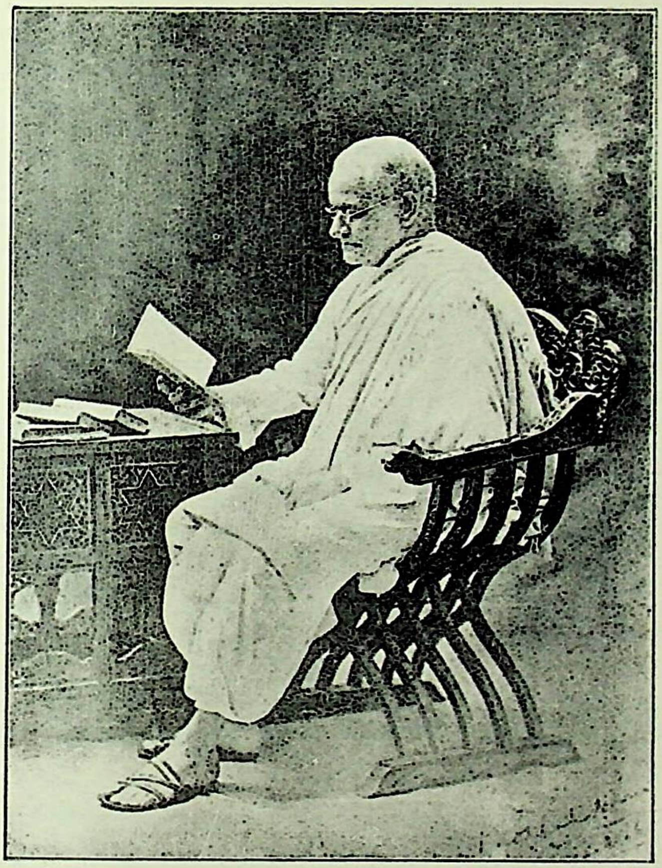
నేను పైన సంగ్రహముగ వివరించిన విషయములవలన ప్రస్తుతము మనము దట్టమగు అరణ్యమధ్యమున నిలిచియున్నట్టుల తెలియగలదు. విదేశీయ పరిపాలనవలన మనపై విధింపబడినట్టియు, మనమే చేజేతకల్పించుకొనినట్టియు రెండువిధము లగు ననర్థములక్రింద క్రుంగిపోవుచున్నారము. విదేశీయుల నెదుర్కొనుటకు ఐకమత్యము లేకుండిన కార్యమును సాధింపజాలము. విదేశీయులు మన సముఖమందె యుండి, మనపై నెక్కి స్వారిజేయుచున్నంతదనుక ఐకమత్యముతో వారిని నిరోధించుటయు సులభసాధ్యము గాదు.

ఈ యుభయానర్థక హేతువులు జతజేరి మనచుట్టును వలయముగ నేర్పడియున్నవి. మనము వలయము మధ్యనున్నారము. ఒకదానినుండి విముక్తిబడయగోరి మరొకదానిచే తగుల్కొనుచున్నారము. ఈ దుర్గమారణ్యమును దాటి బయటపడుటకు ముందుగ నీవలయమును ఛేదించుకొని పోవలసియున్నది.

మన మేస్థితి యందున్నామను ప్రశ్నకు నా సమాధాన మిదియే.

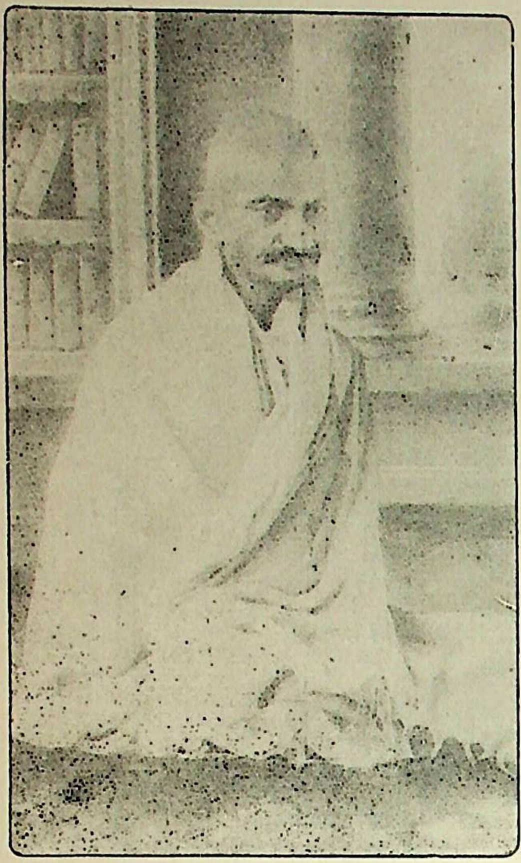
మన గమ్యస్థాన మేమి?

నా రెండవప్రశ్న ఏమనగా మన గమ్యస్థాన మెయ్యది? అందులకు సులభమును, నిర్వక్రమునగు నాసమాధాన మేమనగా మీరర్థానికి ఏమి పేరిడినను స్వరూపమందేకాక, స్వభావమందును (నిజమైన) స్వాతంత్ర్యమే. మదరాసు కాంగ్రెసు ఆదర్శము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యముగ ప్రకటించి యుండెను.

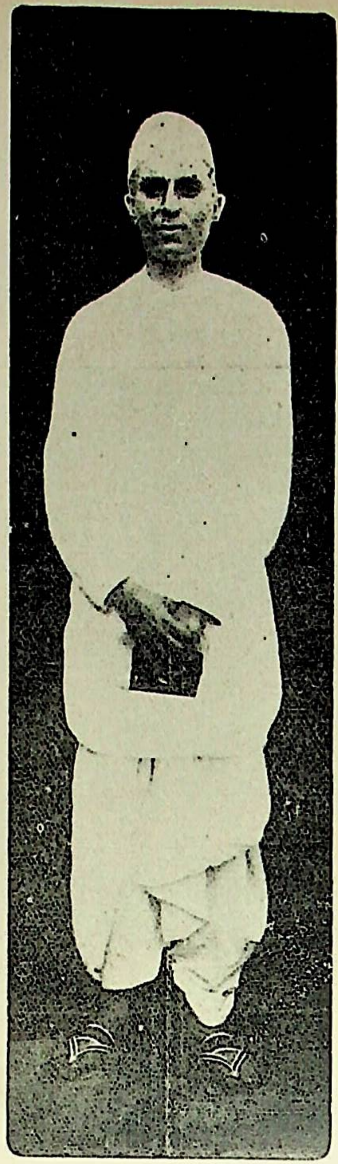

శ్రీ పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ

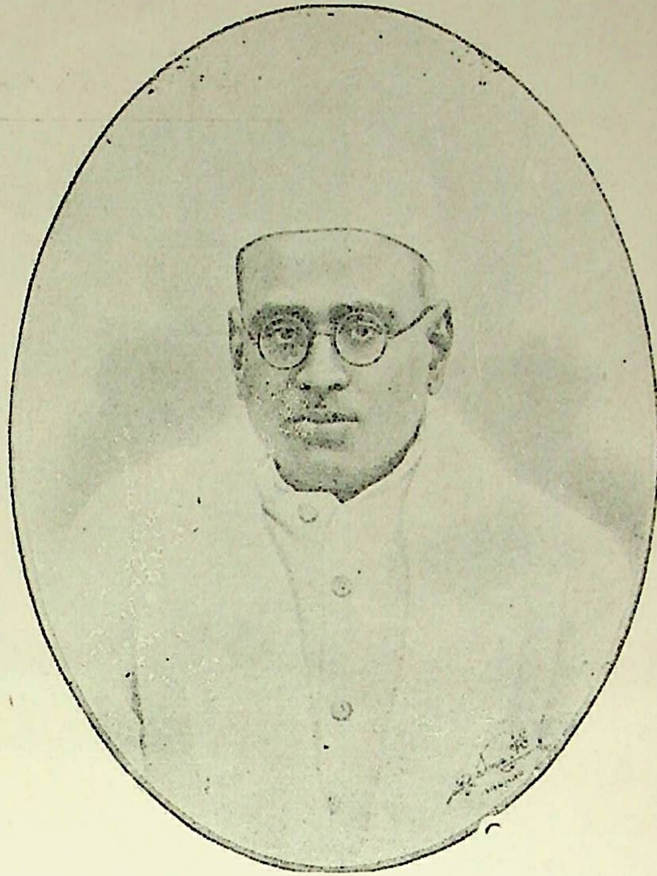
అధ్యక్షులు, ౪౩-వ భారత జాతీయ మహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ మహాత్మా గాంధీగారు
అధ్యక్షుడు, రాష్ట్రభాషాసమ్మేళనము-కలకత్తా

శ్రీ పండిత
జవాహర్‌లాల్ నెహ్రూగారు
అధ్యక్షుడు, భారత సోషలిస్టు యువజన
మహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ యస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు
అధ్యక్షుడు, భారత స్వాతంత్ర్యసమితి-కలకత్తా

అఖిలపక్ష సమావేశసంఘము అధినివేశ పరిపాలనను శిఫార్సు గావించెను. నాయభిప్రాయము నిదివరకే పలుమారులు తెలిపియుంటిని. మీ యనుమతితో సాధ్యమయినంత విశదముగ మరల విన్నవించుకొనియెదను. దానియొక్క సారాంశ మియ్యది. సంపూర్ణ తమ మగు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమున కేను అనుకూలుడనే. కాని నేడు అధినివేశ రాజ్యముల వా రనుభవించుచుండిన అధినివేశమున కేమాత్రముగాని కొరతపడని సంపూర్ణ అధినివేశ ప్రతిపత్తికిని ప్రతికూలుడను గాను. కాని దానియొక్క ఆకర్షణయంతయు గోల్పోవుటకు ముందుమాత్రమే దానిని బడయవలెను. నేడు అనుభవించుచున్న బ్రిటిషుసంబంధమును దెగనాడుట నాకు సమ్మతమే కాని అధినివేశములతో బ్రిటిషువారి కిపుడుగల సంబంధమునకు ప్రతికూలుడనుగాను.

నా యభిప్రాయము నింకను విశదము గావించెదను. శృంఖలాబద్ధము గానట్టియు, వికారవిరహితము నగునట్టి జాతీయ స్వేచ్ఛయే మానవహృదయముయొక్క సహజకామ్యము. అట్టి స్వేచ్ఛను ప్రేమింపనట్టియు, దానిని పొందకోరనట్టియు, భారతీయు డొక్కడైనను, స్త్రీగాని, పురుషుడుగాని, ఏపక్షమునకుగాని, తెగకుగాని జెందినవారైనను, ఎందును చెందనివారుగాని ఒక్కడైనను భారతీయుడు గలడని నేను నమ్మజాలను. స్వేచ్ఛను బడయుటయును, దానిని కాపాడుకొనుటయును సాధ్యమా యను విషయ మరుదెంచి నపుడె అభిప్రాయ భేదములు జనించును. ఈ ప్రశ్నకు "ఔను" అని సమాధానము చెప్పుటకు తమయందును, తమ దేశీయులందును విశ్వాసముగలవారు గలరు— అట్టి వారిలో నే నొకడనని వెంటనే చెప్పగలను. కాని కొందరు నమ్మకముతోడను, మరికొందరు సంశయముతోడను ప్రతికూలముగ తల నాడించువారుగూడ గలరు. మొదటివారి (అనగా "ఔన"ని సమాధానమొసంగువారి) యాదర్శము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము. రెండవ వారిది అధినివేశస్వాతంత్ర్యము. స్వాతంత్ర్యము, అధినివేశరాజ్యాధికారములకుగల సంబంధమునుగూర్చిగాని, సంబంధరాహిత్యమునుగూర్చిగాని నిష్ఫలమగు విచారణ నిచట నేను గావింప నుద్యుక్తుడగాను. సిద్ధాంతపూర్వకముగ నీ రెండును ఒక తెగకే చెందినదా లేదాయను విషయము గాని, ఒకదానికొకటి అన్యోన్య ప్రతికూలమా కాదాయను విషయముగాని విచారణీయాంశముగాదు. నాకు ముఖ్యమగు విషయ మేమనగా సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకు సన్నిహితమగు స్వేచ్ఛ అత్యధికముగ అధినివేశరాజ్య పరిపాలనము ఇమిడియున్నది. అందుచే సంపూర్ణ పారతంత్ర్యమునకంటె అయ్యది సర్వదా వాంఛనీయము. ప్రస్తుత పరాధీన స్థితికి బదులు అధినివేశ పరిపాలన మొసంగబడుచో ఆ యధినివేశ పరిపాలనమం దెంత స్వేఛ్ఛ ఇమిడియున్నప్పటికిని హీనమగు పారతంత్ర్యమునకు బదులు దానిని స్వీకరింతును. కాని అధినివేశ రాజ్యాధికారమునే నా గమ్యస్థానముగ నేర్పరచుకొనజాలను. ఏమనగా అది ఇతరపక్షమువలన రావలెను. ఆ పక్షముపై నా కధికారము లేదు. అట్టి యధికారమును బడయుటకు మార్గము సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునకై మనఃపూర్వకముగ పనిజేయుటయే. "మనఃపూర్వకముగ" నని ఏల చెప్పుచున్నాననగా కేవ లాడంబరము నన్ను ముందుకు గొంపోజాలదని నే నెరుగుదును. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కనుచూపు మేరయందున్నపుడే అధికారమునందున్న పక్షము అంతకంటె తక్కువదానికై బేరమాడును. ఓటిమాటలు, శుష్కాడంబరములు మనల నాస్థితికి గొంపోజాలవు. స్థిరమగుకృషియు, వెనుకముందుజూడని, త్యాగముమాత్రమే దాని సాధింపజాలును. ఆపని నిర్వర్తింపబడి, త్యాగము గావింపబడినచో బలయుతమగు పక్షముయొక్క మాట చెల్లును. అది అధినివేశస్వాతంత్ర్యమా, సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమా యను విషయము అప్పుడు దేశమందుండు పరిస్థితులు నేడు ఐర్లండు దేశ మనుభవించుచున్న స్వాతంత్ర్యమును బడయు సమయమున ఆదేశపు పరిస్థితులకు సమమైయుండెనా లేక అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు తన స్వాతంత్ర్యమును బడసినపుడు ఆ దేశమందలి పరిస్థితుల బోలియుండెనా యనువిషయముపై నాధారపడియుండును. ఈ లోపల ఒకవంక బ్రతుకు చావుల నిర్ణయించు దీర్ఘమగు సంఘర్షణమును, మరొకవంక నిర్నిరోధమగు నిర్బంధ విధానమును తప్ప మనయెదుట మరేమియు నుండదు. అందుచే మనగమ్యస్థాన మేదియైనను దానిని జేరదలచిన కంటకభూయిష్ఠమగు ఒకేమార్గమును మన మనుసరింపవలెనని తేలుచున్నది. అందుకు మనము సంసిద్ధులముగామేని సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మెన్నటికిని స్వప్నదర్శనమై యుండగలదు. అధినివేశ పరిపాలన మాకాశకుసుమము గాగలదు.

నే నిదివరకు సూచించియున్న రాజప్రతినిధిగారి యుపన్యాసమందలి మరొక భాగమునుగూర్చి ఇచట పేర్కొనవలసి యున్నది. "సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య లక్ష్యమను బాడువభూమికి భారతదేశమును గొంపోయెడి బూటకపుమిత్రుల చేతులలో" భారతవర్ష మ పొందగల నష్టమునుగూర్చి ఆశాభంగకరముగ వారు వర్ణించిరి. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును "బాడువభూమిగ" వర్ణించుటలో వీరి ఉపజ్ఞమాత్రము ఎన్నదగినది. స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకుముందట్టి బాడువను మనము దాటి వెళ్లవలయునని జెప్పుటింకను యొప్పిదమై యుండును.

కాని ఈ బాడువ మనల నలువంకలను పరివేష్టించియున్నది. అందుచే దానిని దాటి యావలకు బోయిననేగాని మన మెచ్చటకుగాని చేరజాలము. అది యిటులౌట ఈ యుద్యమమును బలపరచు మన మిత్రు లేమనెదరనగా? 'బ్రిటిషువారి దయాధర్మముపై నాధారపడియుండు అధినివేశరాజ్యాధికారమునకై ప్రాకులాడుటకుబదులు, మార్గ మెంతదీర్ఘమైనను, కష్టమయినను స్వప్రయత్నముపై, స్వయంకృషిపై, నాధారపడెడి నిర్మలము, నిష్కళంకమునగు స్వాతంత్ర్యముల కేల పాటుబడరాదు' అనెదరు. మొట్టమొదట అధినివేశ పరిపాలనమునకై బాడువయందుబడి కొట్టుకొని, అంతట మీమార్గము నిరోధింపబడిన నట్లు తెలిసికొనినపిమ్మట బయలుదేరిన తావుకుమరలివచ్చి, తిరిగిబాడువలోనే దుమికి స్వాతంత్ర్యమునకై పోరాడుట కాలమును, శక్తిని, త్యాగమును

పృథపుచ్ఛుటయని వారు వాదింతురు. ఇర్విన్‌ప్రభువుయొక్క దృష్టితో చూచిన నీవాదమునకు సమాధానము లేదు. నా దృష్టితో నాలోచించిన, స్వాతంత్ర్యమునకై గావించెడి యాత్రయందు అధినివేశరాజ్యమును మార్గమధ్యమున దాటెదము. దానిని నిరాకరించునెడల మరుమాటాడక ఎల్లపుడును మీ రాశింపదగిన స్వాతంత్ర్యాదర్శమును సమీపించుటయే. సార్వభౌముని ప్రభుభక్తిపై నాధారపరచిన ఇర్విన్‌ప్రభువు వాచన మతిశయోక్తిగ ఉత్తమమైనదే. కాని ప్రభుభక్తి సహింపగల భారము మాత్రము అనంతముగాదు.

కాని స్వాతంత్ర్యమనిన ప్రపంచమును వీడి చనుట కాదనుట మాత్రము స్పష్టము. ప్రపంచములోనుండుట నిక్కమయినచో అదే ప్రపంచమందు నివసించెడి ఇతరులతో కలసి తిరుగవలసియుండును. ప్రస్తుత ప్రపంచపరిస్థితులం దేస్వాతంత్ర్యదేశముగాని ఇతరదేశములతో రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘికాది సంబంధముల తెంపుకొను టావశ్యకముగాని, సాధ్యముగాని కాజాలదు. కావున బ్రిటిషుసంబంధమును వదలుకొనుటయని మన మనునపుడు పారతంత్ర్య మనుభవించు దేశమును స్వతంత్రదేశముగ జేయుటకు తగినమార్పుల ప్రస్తుత పరిస్థితులందు కలిగించుటయే గాని సర్వ సంబంధముల నింతటితో త్రెంపుకొనుటయనికాదు.

మనము సాధింపగల స్వేచ్ఛనుబట్టి మార్పుయొక్క పరిణతి ఆధారపడియుండును. అది అధినివేశ రాజ్యాధికారమైనచో పారతంత్ర్యమునుండి బ్రిటిషు కామనువెల్తుయొక్క జాతులస్వాధీన, సమాన సభ్యత్వముతో, స్వతంత్రజాతిగ నుండగలదు. అట్లుగాక అది సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మయ్యెడిపక్షమున హిందూదేశము బ్రిటిషు కామనువెల్తునకు చెందియుండనిదై యుండును. భారతదేశమునకును, గ్రేటు బ్రిటనుకును గల సంబంధముల స్వభావము సంధిచేతను, పరస్పర విశ్వాసముచేతను నిర్ణయింపబడును. ఏవిధముగనైనను, వసతివితన్యమును, ప్రపంచ భావ్యర్థమును నిర్మించుటలో మనము తగిన కృషిసలుపవలెననిన ఇతర దేశములతో కొంత సంబంధ ముండవలెను. బ్రిటిషుదేశముగూడ వానిలో చేరియుండవచ్చును.

గాంధిమహాత్ముడు బెల్గాము కాంగ్రెసు సభలో అధ్యక్షోపన్యాసమున ఇట్లు చెప్పిరి. "బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు చెప్పినట్లు చేయదలపెట్టి మనఃపూర్వకముగ సమత్వమునకు గొంపోవుటకు మనకు తోడ్పడెడిపక్షమున బ్రిటిషు సంబంధమును సంపూర్ణముగ విడనాడుటకంటె నదియే ఉత్కృష్టమగు విజయమని నా యభిప్రాయము. అందుచే నేను సామ్రాజ్యాంతర్గతమగు స్వరాజ్యమునకై కృషిసలిపెదను. కాని బ్రిటిషువారి స్వయం కృతాపరాధమువలన అట్టి విడబాటు అవసరమగుచో అందుల కెంతమాత్రమును వెనుదీయను. విడబడుటకుగల బాధ్యతను పైవిధముగ బ్రిటిషువారిపైనే వేయబడును"

ఇదంతయు జరిగి నాలుగు సంవత్సరము లైనది. ఈలోపున ఎన్నియో వ్యవహారములు జరిగిపోయినవి. సామ్రాజ్యమునందుండియే స్వరాజ్యము ననుభవింపవలయునని మనము శక్తివంచనలేక పనిచేసితిమి. కాని సామ్రాజ్యమునందలి స్వతంత్రదేశములతో సమానమగు స్థానమును మనకు లభింపజేయు విషయమున ప్రభుత్వమువారు కొంచెమైనను శ్రద్ధ చూపియుండలేదు. పైపెచ్చు బ్రిటిషువారు మనకు ప్రతిపక్షులుగ మారిపోయిరి. భారతదేశము డొమినియను హక్కులుపొందుటకు ఇంకను ఎంతోకాలము గడపవలయునని సామ్రాజ్యమంత్రులు ఎన్నియో పర్యాయములు బహిరంగముగ ప్రకటించియున్నారు. కావున మనవారిలో అనేకులు విసుగుజెంది బ్రిటిషుసామ్రాజ్యసంబంధమును పూర్తిగ వదలుకొనవలయునని కోరుచున్నారు. వారిపట్ల నాకత్యంత సానుభూతిగలదు. కాని గాంధిమహాత్మునిమాటల అర్థమేమో మనము గ్రహింపవలసియున్నది. డొమినియను హక్కుల నిచ్చుటకు బ్రిటిషువారు సంసిద్ధత చూపకున్న మనశక్తి సామర్థ్యములను, బలాబలములను గణించుకొనక మనము స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించవలయునని మహాత్ముడు చెప్పలేదు. మహాత్ముని ఉపన్యాసమునందలి ఈక్రిందివాక్యములను సభ్యులు శ్రద్ధతో వినవలయుననికోరుచున్నాను.

"ఎల్లపుడు పోరాటము సలుపుచుండు స్వతంత్రరాష్ట్రము లేర్పడవలయునని ప్రపంచమునందలి ఆలోచనాపరు లెవ్వరు కోరుటలేదు. పరస్పరసంబంధము కలిగి స్నేహభావముతో కలిసిమెలసి వ్యవహారములు జరుపుకొను రాష్ట్రసముదాయము లేర్పడవలయునని రాజకీయవేత్త లభిప్రాయపడుచున్నారు. మన దేశమునకుగూడ ఈ ఆదర్శమే చాలును. ప్రపంచమునందలి అన్నిరాష్ట్రములు ఒకటిపై ఒకటి ఆధారపడియున్నపుడు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును మనము కోరనక్కరలేదు. ఈ పరస్పరసంబంధమును మనముకూడ అంగీకరింపచ్చును. భారతదేశముతో మాకెట్టి సంబంధము నుండనక్కరలేదని బ్రిటిషువారు చెప్పిన చెప్పనిండు."

సామ్రాజ్యమునందుండి సమానహక్కులు అనుభవింపవలెను

గాంధిమహాత్ముడు పలికిన భావగర్భితమగు ఈ క్రిందివాక్యములను మీరు శ్రద్ధతో గమనింపవలయునని కోరుచున్నాను—

"స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటింపకయే స్వాతంత్ర్యము అనుభవించు శక్తి అర్హత మనకు ఏర్పడవలయునని నేను కోరుచున్నాను. సామ్రాజ్యమున భారతీయులకు సమానమగు హక్కులు ఇవ్వవలయునను ఆదర్శమును బ్రిటిషువారు పాటించునంతకాలము నేను బ్రిటిషుసామ్రాజ్య సంబంధమునే కోరుదును. రాజ్యాంగ నిర్మాణవిధానమును నేను తయారుచేయవలసివచ్చిన బ్రిటిషు సామ్రాజ్యసంబంధములేని స్వాతంత్ర్యమును నేను సూచింపను."

బ్రిటిషుమంత్రుల ప్రవర్తనము ఏవిధముగ నున్నను భారతీయులకు ఇతర దేశీయులతోపాటు సామ్రాజ్యమున సమానమగు హక్కులుండవలయు నను ఆదర్శమును ఇప్పుడుకూడ బ్రిటిషువారు ప్రకటించుచున్నారు. కావున అఖిలపక్షమహాసభవారు తయారుచేసిన నిర్మాణము గాంధిమహాత్ముని అభిప్రాయములకును, సూచనలకును అనుగుణముగ నున్నదనియే నా అభిప్రాయము.

నిజమేమనిన, మనము మనశక్తిని చూపినగాని బ్రిటిషువారి వద్దనుండి ఏమియు పొందజాలము. మన శక్తిసంపదను వృద్ధిచేసికొనుటకు నిర్మాణమే ప్రధానము. డొమినియను హక్కులను కోరువారికి ఎట్టి నిర్మాణబలము అవసరమో, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము కోరువారికి కూడ అట్టి నిర్మాణబలము అవసరము. ఇట్టి పరిస్థితులలో మనలో వెనుక నుండదలచినవారు ఎంతదూరము రాగలరో అంతవరకు అందరు కలసి పోవుచుండవలయును అప్పుడు కొందరు ముందంజ వేయ భయపడినవారిని అంతటితో వదలి మనము మనలక్ష్యము చేర బ్రయత్నింపవచ్చును.

డొమినియను హక్కులు పొందగనే బ్రిటిషు సంబంధము వదలుకొన భారతీయులు ప్రయత్నించెదరా?

భారతీయులకు డొమినియను హక్కులు ఇవ్వబడగనే వారు బ్రిటిషు సంబంధమును త్రెంచుకొన ఆహక్కుల నుపయోగించెదరని భయపడువారికి నే నొకమాట చెప్పుచున్నాను.

ఇర్విను ప్రభువుగారు ఇటీవల ఉపన్యసించుచు ఇట్లు చెప్పిరి. "బ్రిటిషు సామ్రాజ్యసంబంధమును సంపూర్ణముగ త్రెంచుకొను సాధనముగ నుపయోగించుకొనుటకు మాత్రమే భారతీయులు డొమినియను హోదా కోరుచున్నారని బ్రిటిషుప్రజలకు అభిప్రాయమేర్పడిన భారతీయులకు డొమినియను హక్కుల నివ్వవలయు నని కోరు ఆంగ్లేయులకు మొగము చెల్లదు."

ఇదంతయు కేవలము పిచ్చిభ్రమ. ఈ విధముగ భయపడుటకు అవసరమే లేదు. ఇతరడొమినియనులకున్న హక్కులు భారతదేశమునకు ఇవ్వబడిన బ్రిటిషుసంబంధమును వదలుకొనవలయునని కోరుటకు కారణముండదు. ఇతర డొమినియనులకున్న హక్కులు సంపూర్ణముగ మనకు లేకున్న అది డొమినియను హోదా కాజాలదు. ఇమితేవను డొమినియనుహక్కులను భారతీయులు అంగీకరింపజాలరు. కావున సంపూర్ణ అధికారములతోను, సంపూర్ణ బాధ్యతలతోను కూడిన డొమినియనుహోదాను బ్రిటిషువారు ఇవ్వవలయును. మహాత్ముడు చెప్పిన విధమున "బ్రిటిషువారి కపటమువల్ల సామ్రాజ్య సంబంధము వదలుకొనవలసిన అవసరము ఏర్పడిన అట్లుచేయుటకు మన మెవ్వరము ముందువెనుక చూడగూడదు." డొమినియనుహోదా ఇవ్వబడినను బ్రిటిషువారి విపరీతప్రవర్తనమువల్ల బ్రిటిషు సంబంధము విసర్జనీయమని తోచవచ్చును. అప్పుడు మన హక్కులను స్థాపించుకొనుటకు ఇతర డొమినియనుల వారికున్న అధికారము మనకు ఏర్పడును. "నేను సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కోరుచున్నాను. అయినను డొమినియను హక్కులకు ప్రతికూలముగ లేను" అని నేను గావించినప్రకటనకు అర్థము సుబోధమైనదని నమ్ముచున్నాను. సందిగ్ధసమయములందు సారథ్యము ఎవరిచేతియందుండునో చెప్పుటకు వీలులేదు. నేడు బ్రిటిషువారు సారథులైయున్నారు. డొమినియను హక్కులను మీ కిచ్చెదమని బ్రిటిషువారు చెప్పుటకును, అంగీకరించెదమని భారతీయులు చెప్పుటకును ఇది సమయము. ఈసమయము తప్పిన, బ్రిటిషువారు ఈ అవకాశమును దుర్వినియోగమొనర్చిన రేపు భారతీయులు సారథ్యము వహించెదరు. బ్రిటిషువారిని సాధించి సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము పొందుసమయము ఆనాడు ఏర్పడును. అప్పుడు డొమినియను హక్కులను అంగీకరించువారే దేశమునం దుండరు.

రాజ్యాంగనిర్మాణవిధానమును తయారుచేయుట తప్పా?

మీకు డొమినియను హక్కుల నిచ్చెదము అని చెప్పవలసినది బ్రిటిషువారి బాధ్యతయనియు, డొమినియను హక్కులు మనకుకావలయునని కోరుట తప్పనియు, అందుచే డొమినియను హక్కులతోకూడిన రాజ్యాంగనిర్మాణవిధానమును తయారుచేయుట సరసముగ లేదనియు కొందరు ఆక్షేపించుచున్నారు. ప్రస్తుతము డొమినియను హోదా అనుభవించుచున్న దేశములవారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకై పోరాటము సలిపిరని, ఆసంగ్రామసందర్భమున బ్రిటిషువారు రాజీకివచ్చి డొమినియను హక్కుల నిచ్చిరని ఈ వాదము సమర్థింపబడుచున్నది. భారతదేశమునకు డొమినియను హోదా వచ్చుటకు పూర్వము ఈకథయంతయు జరుగవలయుననియే నాకు తోచుచున్నది. బ్రిటిషువారు మనకు రాజీవరతులు అందజేయుట న్యాయమైనచో మనమే రాజీవరతులను సూచించుట ఏవిధముగ తప్పగునో తెలియకున్నది. రాజీసూచనలు ఉభయపక్షములవారికి గౌరవకరమైనవి యగుచో, సూచించి వారు అంగీకరించువారు అను వివక్షత యుండనక్కఱలేదు.

దేశబంధు ఫరిద్‌పూరుసందేశము

స్వాతంత్ర్యయోధులలో చిత్తరంజనుదాసుకన్న ఎక్కువత్యాగము, సాహసముచూపిన దేశభక్తుడు, మరొక రుండరని నా అభిప్రాయము. ఈస్వాతంత్ర్యసంగ్రామయోధుడు ఫరిద్‌పూరునందు ప్రకటించిన సందేశమును మీ స్ఫురణకు తెచ్చుచున్నాను. ఆత్మవిజ్ఞానవికాసాభివృద్ధులను అనుకూలావకాశముల నిచ్చిన భారతీయులు తృప్తిపడెదరని దాసుగారు చెప్పియుండిరి. ప్రభుత్వమువారు తమ వైఖరిని మార్చుకొని ఇట్టి అవకాశమును కలుగజేసిన ప్రభుత్వమువారితో కలసి పనిచేయుటకు దాసుగారు సంసిద్ధత చూపిరి. దాసుగారి రాజీవరతులు దౌర్బల్యమును సూచించుటలేదు. దేశబలమును సంపూర్ణముగ గ్రహించియే వారీరాజీని సూచించిరి. దాసుగారు చెప్పినమాటలను ఈదిగువ నుదా

హరించుచున్నాను:—ప్రభుత్వమువారు ఈరాజీని అంగీకరింపనిచో కడచిన సంవత్సరములనుండి మనము జరుపుచున్న కార్యక్రమము ననుసరించి పనిచేయుదుము. ప్రభుత్వమువారు అన్నివిషయములందును తమ ప్రత్యేకాధికారముల నుపయోగించియే పరిపాలనము కొనసాగింపవలసినట్లు మనము చేయుదుము. అట్టి సమయమువచ్చిన ప్రత్యేకాధికారములతో పరిపాలనము జూపుచున్న ప్రభుత్వమువారికి పన్నులను చెల్లింపగూడదని ప్రజలకు మనము బోధచేయుదుము." రాజతంత్ర ప్రవీణుడును, రాజతత్త్వవేత్తయు, స్వాతంత్ర్యసైనికులలో పన్నెగాంచిన యోధుడును, ఆత్మవిశ్వాసపరుడును అగు మహానాయకుడు పలికిన ఈవాక్యములను మీరు గమనింపవలయునని కోరుచున్నాను. ఒకగొప్ప సంగ్రామము జరుపుటకు పూర్వము రాజీమరతులను సూచించుటవల్ల ఆత్మగౌరవమునకు భంగము కలుగదని వారు నిరూపించిరి. ఇండి యాప్రభుత్వచట్టపు ఉపోద్ఘాతమునందు బ్రిటిషువారు తమరాజీ సూచనల వివరించి యున్నారు. ఈసూచనలు అసంతృప్తికరముగ నుండుటచే మనము మన సూచనలను తెలుపుట అవసరము. అఖిలపక్ష సమావేశమువారు చేసిన పని ఇదియే.

ఆదర్శములను సాధించుటకు ప్రజాశక్తి

మన ఆదర్శములను సాధించుటకు అవసరమగు ప్రజాశక్తిని అభివృద్ధిపరచు విషయమై అందరు మాట్లాడుచున్నారు. ఈ నివేదికను విమర్శించుచు గాంధిమహాత్ముడు గావించిన విమర్శనను ఈదిగువ నుదాహరించుచున్నాను:—"ఇంకను తంత్రమెంతయో జరుగవలెను. కాని అన్నిటికంటెను ముఖ్యమైన కార్యము ఆదర్శములను సాధించుటకు ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుట యని నా అభిప్రాయము. డొమినియను హక్కులైననుసరే, స్వాతంత్ర్యమైననుసరే జాతీయాదర్శములను సాధించవలయుననిన ప్రజాశక్తి వృద్ధిచెందవలెను. దౌర్జన్యరహితశక్తి కావలయునని మీకు బార్డోలీ దారి చూపినది. దౌర్జన్యరాహిత్యము కాంగ్రెసుమతము. బార్డోలి సమరమునకు పూర్వము దౌర్జన్యరాహిత్యమును గురించి తలచువారే లేకుండిరి. అన్నిపక్షములవారు ఆమోదింపతగిన నిర్మాణ విధానము నెహ్రూకమిటీవారు సాధించిన విధముననే బార్డోలి సమరము దౌర్జన్యరహితపద్ధతులపై విశ్వాసమును మరల కలుగజేసినది. ప్రజాశక్తిచే వృద్ధిచెందిన డొమినియను హక్కులే స్వాతంత్ర్యముకన్న ఎక్కువ అధికారము నివ్వగలవు. ప్రజాశక్తి లేని సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము పరిహాసాస్పదముగ నుండును. రోజాపువ్వునకు ఏపేరు పెట్టినను ఆపరిమళము పోవునా? అసలు సరుకున్న, పేరుతో ప్రమేయమేమి? రాజ్యాంగ నిర్మాణ విధానమును తయారుచేయు పనిని రాజతంత్రప్రవీణులకు వదలెదము. మనము ప్రజాశక్తిని వృద్ధిచేయుటకు పూనుకొనెదము."

నేను సూచించిన రెండవ ప్రశ్నకు నాప్రత్యుత్తర మిదియే!

"స్వాతంత్ర్యము మన లక్ష్యము. దాని రూపము పరిమాణము దేశకాలపరిస్థితులపై ఆధారపడియుండును."

స్వాతంత్ర్య స్వరూపము ఏవిధముగ నుండవలయునో చింతించక స్వాతంత్ర్యము సంపాదించుటకు తగు శక్తిని ప్రజలయందు వృద్ధి జేయ యత్నించుట ప్రధానకర్తవ్యము.

మద్రాసు కాంగ్రెసు తీర్మానము

సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము భారతీయుల ఆదర్శముగ నుండవలయునని ప్రకటించిన మద్రాసు కాంగ్రెసువారే, కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు అన్నిపక్షముల వారితో సంప్రతించి అందరు ఆమోదింపదగిన భారత రాజ్యాంగనిర్మాణ విధానమును తయారుచేయుదురని ఒకతీర్మానమును ఆమోదించిరి. కాంగ్రెసు మహాసభవారు ఆమోదించిన ఆదర్శమునే అన్నిపక్షములవారు ఆమోదించెదరని తలచుటకు వీలులేదు. ఇతర పక్షములవారితో సంప్రతించి అందరును అనుకూలమగు కార్యక్రమమును తయారు చేయవలయునని కాంగ్రెసువారు తీర్మానించినప్పుడు వివిధపక్షములవారికి భిన్నాదర్శము లుండునను విషయమును మరచియుండుట అసంభవము. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము ఆదర్శములేక సత్వరముగ సాధించవలసిన లక్ష్యమయినచో, ఇతర పక్షములవారితో సంప్రదించవలయునను తీర్మానమునకు అర్థములేదు. తమాషాకొరకు మద్రాసు కాంగ్రెసువారీ తీర్మానమును గావించలేదు. ఈ సాధకబాధకముల నన్నిటిని కాంగ్రెసువారు ఆలోచించియుండవలెను.

కాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు మద్రాసు కాంగ్రెసు తీర్మానము ననుసరించి అఖిలపక్షసభను సమావేశపరచిరి. అందరు అంగీకరింపదగిన రాజ్యాంగనిర్మాణమును తయారుచేయుటయందు అఖిలపక్ష సభవారు విజయవంతముగ పనిచేసిరను విషయము ఎల్లరకు తెలియును. ఇంతకు ముందెన్నడు రాజకీయ, సాంఘిక, కార్మిక, మత సంస్థలు ఒక్కటిగ చేరియుండలేదు. ఇట్టి అనుకూల పరిణామమునకు డాక్టరు అన్సారిగారిని అభినందించవలసియున్నది. అఖిలపక్ష సమావేశమువారు ఆమోదించిన తీర్మానములు కాంగ్రెసు మహాసభయందు చర్చకు తేబడును. మద్రాసు కాంగ్రెసునందు ప్రారంభించిన కార్యమును పూర్తిచేయుట మీబాధ్యత. మీరు మీ బాధ్యతను ఎంతవరకు నిర్వర్తింతురో దానిపై భారతభావిదశ ఆధారపడియుండును.

అఖిలపక్ష మహాసభ

అన్ని పక్షములవారు అంగీకరింప తగిన కార్యక్రమమును తయారుచేయ అఖిలపక్ష మహాసభవారు పాటుపడిరి. కాంగ్రెసు మహాసభకూడ నిజముగ అఖిలపక్ష మహాసభయని నా అభిప్రాయము. దేశమున కంతయు క్షేమకరమగు కార్యక్రమమును నిర్ణయించుట

కాంగ్రెసువారి బాధ్యత. ఇంతవరకు ఇతరపక్షములవారితో సంప్రదింపక కాంగ్రెసువారు ఈ ధర్మమును కొనసాగించుచుండిరి.

ఇప్పుడు కాంగ్రెసు ఇతరపక్షములకు గౌరవస్థాన మొసగి వాటిని ఆహ్వానించి వాటితో సంప్రతించినది. ఆసహాయోద్యమ దినములనాడు కోట్లకొలది ప్రజలు కాంగ్రెసు నిర్ణయమును శిరసావహించుచున్నను కాంగ్రెసు మహాసభ నిర్ణయములను ఆక్షేపించు సంస్థ లెన్నియో యుండును. కాంగ్రెసువారు సమావేశపరచిన అఖిలపక్ష మహాసభకు పేరుపొందిన అన్నిసంస్థలు ప్రతినిధులను పంపినవి. అందరు వివిధపక్షములకు సమన్వయము కుదురవలయునను ఉద్దేశముతో వ్యక్తి అభిప్రాయములను కొంతవరకు వదలుకొనినారు. ఇది గొప్పకార్యమని మనము గర్వపడవచ్చును. అఖిలపక్ష సమావేశము వారి తీర్మానములు మీకు సమర్పింపబడును. మీరు అంగీకరించెదరా లేక నిరాకరించెదరా? ఇతరపక్షములవారిని ఆదరించవలయునని మీరు కోరినట్లయిన, మీకిష్టము లేకున్నను మీరు ఆతీర్మానములను నిరాకరించుటకు వీలులేదు. అన్ని పక్షములవారు ఈతీర్మానములను ఆమోదించుచున్నారు. ఆక్షేపించుచున్న వారెవ్వరు? ప్రత్యేక సాంఘికవాదులు కొందరు ఆక్షేపించుచున్నారు. వీరు ఒకవంక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కోరుచున్నారు. తమకు కొన్నిస్థానములను ప్రత్యేకించవలయు ననియు లేక సాంఘిక నియోజకవర్గములే యుండవలయు ననియు వీరు కోరుచున్నారు. వీరి ఆక్షేపణ లంతముఖ్యమైనవి గావని నా అభిప్రాయము.

రాజప్రతినిధి ఉపన్యాసము

రాజప్రతినిధిగారు ఇటీవల నొసగిన ఉపన్యాసమును ఖండించుచు నేనింతవరకు మాట్లాడితిని. కాని వారి ఉపన్యాసమునందలి ఒక భాగమును మాత్రము ప్రశంసింపవలసియున్నది. వివిధసంఘముల భిన్నాదర్శములగురించి మాట్లాడుచు వా రిట్లు చెప్పియుండిరి:—

"భారతదేశమునందలి వివిధసంఘములవారికి వివిధజాతుల వారికిని భిన్నాదర్శము లుండుట సహజము. భిన్నాదర్శములు నష్టప్రదమైనవి కావు. కాని ఆదర్శములు భిన్నము లైనప్పుడు ఒక సంఘమువారు మరియొక సంఘమువారిని సంపూర్ణముగ రూపుమాపవలయునని గాని లేక తన వ్యక్తిత్వమును కోల్పోవలయునని గాని చెప్పుట తప్పు. ప్రతిసంఘము తనవ్యక్తిత్వమును కాపాడుకొనుచు,తనహక్కులను కాపాడుకొనుచు ఇతర సంఘములతో సంఘర్షణము లేక వృద్ధిచెందవచ్చును. ఈ భిన్నాదర్శములను సమన్వయ మొనర్చుట అవసరము."

రాజప్రతినిధిగా రెట్టి ఉద్దేశముతో ఈ మాటలు చెప్పినను భావము ఉత్కృష్టమయినది. ఈ విధమున ప్రత్యేక సాంఘికవాదులు తాత్కాలికలాభమును పాటింపక దేశక్షేమమును దృష్టియందుంచుకొని ఈ సమయమున ప్రవర్తింపవలెను. అఖిలపక్ష మహాసభవారు ఆమోదించిన తీర్మానములు దేశమునకు లాభకరమైనవా కావా అను విషయము ఆలోచించి మీరు మీనిర్ణయ మొసగవలెను. అంతే కాని మీవ్యక్త్యభిప్రాయములను ప్రమాణముగ పరిగణింపగూడదు.

నెహ్రూ నివేదిక

ఈ నివేదికసూచనలు అన్నివిధముల ఉత్కృష్టమైనవని మేము చెప్పుటలేదు. కొన్ని సందర్భములయందు మేము మా అభిప్రాయములకు వ్యతిరేకమగుసూచనలను గావించియున్నాము. ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము అల్పసంఖ్యాకుల కుండగూడదని మా అభిప్రాయమయినను మేము ప్రస్తుతము పరిస్థితుల ననుసరించి యిట్టిసూచన గావించవలసి వచ్చెను.

కాబట్టి, యీ కాంగ్రెసుసభ జవాబుచెప్పవలసిన ప్రశ్నె యొక్కటి మాత్రమే గలదు. ఈ సిఫార్సులు, యీ తీర్మానములు, మొత్తముమీద, దేశముయొక్క సామాన్యాభిప్రాయమున కనుకూలముగా నున్నప్పటికిని, వీనిని నిరాకరించుటయే తనకు ధర్మ మని యీ కాంగ్రెసు అభిప్రాయపడవలసినంత లోపభూయిష్టముగను, దేశముయొక్క శాశ్వత శ్రేయమునకు ప్రత్యక్ష విరుద్ధముగను, గాన్పించుచున్నవా? అట్లుకానిచో, యీ కాంగ్రెసు వీనిని ఆమోదించియే తీరవలెను.

ఈ సిఫార్సులు రెండు ముఖ్య శీర్షి కలక్రింద విభజింపబడవచ్చును. (1) సాధారణమయినవి. (2) సాంఘిక సంబంధమయినవి. ఈరెంటికిని గల అన్యోన్య సంబంధముబట్టి వీనిలో నొకదానిని మీ రామోదించి, రెండవదానిని నిరాకరింపజాలరు. ప్రతి పార్టీవారును గూడ యావత్తురిపోర్టు నామోదించుటకును, అం దేయొక్క భాగము నయినను, తక్కిన భాగము లన్నిటికిని గూడ సంపూర్ణ సహాయ మొసంగకుండ, నామోదింప కుండుటకును, అన్ని పార్టీలవా రంగీకరించుచు గావించిన తీర్మానమును మనము త్రోసివేయజాలము. కొన్ని సంఘములు అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమునే గోరుచు, తాము ప్రత్యేక పార్టీలుగా సాంఘిక సమాధానములలో పాల్గొనుట మాత్రమేగాక, యెల్లరిచేత నంగీకరింపబడిన రాజ్యాంగవిధానము కాపాడబడుటకుగాను తమ స్వంతహక్కులను విడిచిపెట్టుకొని యున్నవి. వందలకొలది బహిరంగసభలు దేశమంతటను జరుపబడినవి. అందు నానావిధాభిప్రాయములుగలవా రెల్లరును పాల్గొనిరి. ఈ సభ లన్నియుగూడ సిఫార్సులను మొత్త మామోదించియే యున్నవి. అధినివేశ రాజ్యాంగ విధానమునుబట్టి సాంఘిక సమస్యాపరిష్కారము నామోదించినవారెందరో, సాంఘికసమస్యా పరిష్కారమును బట్టి అధినివేశరాజ్యాంగ విధానము నామోదించినవా రెందరో చెప్పుటకు సాధ్యపడదు. అందరియెడలగూడ మనము విశ్వాస ముంచవలెను.

ప్రస్తుత స్థితి నా కెట్లు గోచరించుచున్న దనగా, కాంగ్రెసుచేత పిలువబడిన వివిధ పార్టీలచేతను తయారుకాబడి యామోదింపబడిన యొకరాజ్యాంగవిధాన మిచ్చుట నున్నది. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమే

కాంగ్రెసుయొక్క గమ్యస్థాన మని యీ పార్టీలకు తెలియును. తన గమ్యస్థానమును మార్చుకోవలెనని కాంగ్రెసును వీరు గోరుట లేదు. కాని, తమ ప్రయత్నములయొక్క ఫలితమును ఉన్న దున్నట్లుగా కాంగ్రెసు యెదుట బెట్టుచున్నారు. తాము అంతవరకు నడుచుటకు, సిద్ధముగా నున్నామనియు, ప్రస్తుత మంతకంటె నధికదూరమునకు బోజాలమనియు, వా రనుచున్నారు. తాముబోవ సిద్ధముగా నున్నంత దూరమువరకును, తాము, కాంగ్రెసు, ఉభయులును గలిసి చేరుకొన గలుగుటకుగాను, తాము కాంగ్రెసునకు సాయపడెద మనుచున్నారు. అందుకు కాంగ్రెసుగూడ తమకు సాయపడవలెనని వారు గోరు మన్నారు. ఈ హద్దు చేరుకొనిన పిమ్మట, ఇంక నెంతవరకు అడుగు పెట్టవలెనోయను విషయ మాలోచించుటకు తమకును కాంగ్రెసున కును సంపూర్ణస్వేచ్ఛ నొసగుచున్నారు. ఈ సహాయమును, ఈ స్వేచ్ఛను, వీరికి నిరాకరించుటకే కాంగ్రెసు ఉద్దేశించు కొను చున్నదా? వీ రందరి నొక్కటిగా గలిపినపిమ్మట మరల వీరిని విడి విడిగా యెవరి మార్గమువంకకు వారి నంపివేసి, వారి వారి యదృష్ట ములకు విడిచిపెట్టుటకును, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య, అధినివేశస్వాతంత్ర్య ములయొక్క బలాబలములగూర్చి, కాలాంతమువరకు తాను తగవులాడు కొనుచుండుటకును, కాంగ్రెసు బూనుకొనుచున్నదా? అట్లేయగుచో, కాంగ్రెసు భారతజాతిని తనగమ్యస్థానమువంకకు నడిపించు బాధ్యతను, విడిచిపెట్టుకొనును. ఈ సంధిగ్ధావస్థలో, మన కత్యావశ్యక మయి యున్నది సమయోచిత నాయకత్వముకాని, యేవంకకునుగూడ మనలను నడిపింపజాలని వాగ్వివాదము గాదు. భారతజాతి కాంగ్రెసు తలుపులను గ్రుద్దుచున్నది. మీరు వానిని విశాలముగా తెరవవలెను. ప్రతివారును జొరబడుటకు వీలగునంత విశాలముగా తెరువవలెను. లేదా మీ రాక్రమించియున్న ఉన్నతాధికారపదవిని మీరు పోగొట్టు కొనవలెను. ఈ సహాయమును గైకొనుడని మీకు నేను సలహా నొసగు చున్నాను. మీ రట్లు గావించుచో మీ గమ్యస్థానమునకు మార్గము సరిగా తెరవబడి యున్నదనుకొనుడు.

అన్నిపార్టీలవారును గలిసి యిప్పుడు చేరియున్న స్థానమునుండియే మీరు బయలుదేరుడు. వా రెంత దూరము బోయెదరో అంతవరకు వారితో గలిసి మీరు గూడ ముందుకు నడువుడు. అచ్చట ఆగిన పిమ్మట మీ శక్తిసామర్థ్యమును పునర్విచారించుకొనుడు. తుట్టతుదకు గమ్యస్థానమును చేరుకొనుటకు ఒక్కపెట్టున మీ యావ చ్ఛక్తిని ప్రయోగింపుడు.

మనగమ్యస్థానము నెట్లు చేరుకొనగలము అనుప్రశ్న కిదియే నా ప్రత్యుత్తరము.

మన స్వగృహమును సవరించుకొనుటయే మన మొట్టమొదటి కార్యము. ఇందుకొరకు అన్ని పార్టీలను కాంగ్రెసు ధ్వజముక్రిందికి చేర్పుడు. వారితో భుజములుగలిపి మన సామాన్యమార్గముయొక్క చిట్టచివర స్థానమువరకు నడుచుటకు తయారగుడు. ఇదియే మనప్రయా ణముయొక్క ప్రారంభభాగ మగును. దీనికొరకు యీ క్రింది కార్య క్రమమును నేను సూచించుచున్నాను:—

1. పత్రికలలో ప్రకటించుట, సభలలో నుపన్యసించుట, ప్రతిగ్రామమునందును ఉపన్యాసముల నొసంగుట, మున్నగు పద్ధతుల వలన దేశమునందు తీవ్రమగు ప్రచారమును గావించి అఖిలపక్ష మహా సభలో ఆమోదింపబడిన మత సాంఘికసమస్యాపరిష్కారమును ప్రజలకు బాగుగా తెలియజేయుట.

2. డిల్లీ ఐకమత్యసభలోను, చెన్నపురి కాంగ్రెసుసభలోను ఆమోదింపబడిన మత సాంఘిక సంబంధము లగు తీర్మానములను గూర్చి ఆసభలలో చేయబడిన సూచనల మాత్రమే గాక యీ కాంగ్రెసు మహాసభవారు యిపుడు చేయనున్న సూచనలనుగూడ ప్రజలకు తెలియ జేయుటకు సయితము పైన వివరింపబడినరీతిని ప్రచారము గావించుట.

3. అస్పృశ్యులను, నిమ్నజాతులను ఉద్ధరించుటకు పనిచేయుట.

4. వ్యవసాయ సంబంధములను, పరిశ్రమలలోను, పనిచేయు కార్మికులలో కట్టుబాటును కలుగజేయుట.

5. గ్రామములలో కట్టుబాటును కలుగజేయుట.

6. ఖద్దరునుగూర్చియు, విదేశవస్త్ర బహిష్కారముగూర్చియు ప్రజలకు బాగుగా బోధించుట.

7. జాతీయాభివృద్ధిని నిరోధించుచున్నట్టి, సాంఘిక దురాచార ములను, స్త్రీల యభివృద్ధికి నిరోధకము లయియున్న ఘోషాపద్ధతి మున్నగు దురాచారములను రూపుమాపుటకు ప్రయత్నించుట.

8. కల్లు, సారా, నల్లమందు, మున్నగు నిషాద్రవ్యముల ఉప యోగమును రూపు మాపుటకు తీవ్రమగు ప్రచారము చేయుట.

9. ఎప్పటికప్పుడు విషయములను పత్రికామూలమునను, కరపత్రములమూలమునను ప్రకటించుచుండుట.

ఈ విధానమునందు సాంఘికవిషయములే అత్యధికముగా నున్నవని స్పష్టమగుచునే యున్నది. దీనిలో, మొదటి విషయము తప్ప తక్కిన వన్నియును, ఇంకను పెక్కువిషయములుగూడ, పెక్కువత్సర ములనుండి కాంగ్రెసు వాదులును, దేశీయులునుగూడ చర్చించుచునే యున్నారు. దీర్ఘమగు ఆ పట్టికనుండియే ముఖ్యమయినవానిని కొన్ని టిని నే నిందు పొందుపరచితిని. కాని యిందు నేను క్రొత్తగా చేసిన సూచన యేదియు లేదు. నిర్మాణవిధానమునకు చేరిన యీ కార్య ములను నెరవేర్చుటకు యిప్పటివరకును మనము చేసినపని చెప్పుకొనదగ దగినదిగా నుండలేదని నేను నుడువవలసి వచ్చినందులకు మీరు మన్నిం

తురుగాక. ఈ విధానములోని విషయములు మామూలు విషయములు గనే కనబడినను, సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమునుగోరు గొప్ప పండితులును, అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమును గోరు భక్తులును గూడ, స్వరాజ్య సౌధమును నిరుపద్రవముగా నిర్మించుటకు సాధనభూతములని నమ్మియున్న మూలాధారములు యివియే అయియున్నవి. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకు మొదటి మజిలీ ప్రయాణమును వారు ప్రారంభింపదలచినపుడు ఆ మజిలీకోరునట్టి మహాత్యాగమునకు వారికి గల శక్తి పరిమితి, నిరాడంబరముగ పైకి గన్పించుచున్న యీ విధానమును జయప్రదముగా కొనసాగించుటయే యయియున్నది, అని నేను స్వరాజ్యవాదులకు విన్నవించుచున్నాను. ఈ విధానమును పూర్తిగా కొనసాగించుటయందే ఎన్నటికయిన అధినివేశ స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకు గల అద్వితీయమగు నవకాశము కలదని అధినివేశస్వాతంత్ర్యమును గోరువారికి నేను దెలుపుచున్నాను.

ఈ వ్యవహారములను సరియైన దీక్షతో మనము ప్రారంభింపవలెననిన, దేశమందంతటను మంచి కట్టుబాటును, అంగనిర్మాణమును, చాలా ధనమునుగూడా అవసరమగును. ఇది ఏదో యొక సంఘముగాని వ్యక్తిగాని చేయుగల పనిగాదు. మన దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము కావలెనను కోరికగల అన్ని సంఘములును అందరు వ్యక్తులును కలసి కొనసాగించిననే గాని యీ పని నెరవేరునదిగాదు. అఖిలపక్షసభలో మన దేశమునం దన్ని పక్షముల ప్రతినిధులును పాల్గొని యున్నారు. కోటీశ్వరులు, సంపన్నులు, నిరుపేదలునుగూడ గలరు. కోటీశ్వరులు అధిక మొత్తము లొసగవలెను. సంపన్నులును తమ వ్యయములు పోను మిగులుదాని నొసగవలెను. బీదలు అత్యల్పముగ నయిన నొసగవలెను. మన దేశమునందలి సంస్థానాధిపతు లందరును గొప్పరాష్ట్రములు గలవారును, కొద్దిరాష్ట్రములు గలవారును గూడ, స్వదేశముపైని తమకు గల యభిమానమును వెల్లడించుటకును, తాము స్వదేశాభివృద్ధిని గోరుచున్నా మని పలికెడు వాక్యములను ధ్రువపరచుకొనుటకును, భూరి విరాళము నొసగవలెను. ఈ విధానములో సాంఘికము లగు కార్యములను నెరవేర్చుటలో ప్రభుత్వోద్యోగులు సయితము పాల్గొనవచ్చును. కాని దొరతనమువారు అటుల అనుమతినిచ్చెదరా? ఆంగ్ల దేశమునందును మనదేశమునందును బ్రిటీషు రాజనీతిజ్ఞులు యిదివరకు వెల్లడించి యుండిన సద్భావములయొక్క యాథార్థ్యమును స్థిరపరుచుటకు ఇది యొక గొప్ప పరీక్షయే యగును. దొరతనమువారు చెప్పుచున్న విషయములు మనఃపూర్వకమే యయినచో, ఈ విధానమునందలి సాంఘికకార్యములను నెరవేర్చుటకు సంస్థానాధిపతులు, వర్తకులు, యంత్రశాలల యజమానులు, గొప్పజమీందారులు, ప్రభుత్వోద్యోగులు నగు వారందరును సర్వవిధముల తోడ్పడవలెనని బహిరంగముగా ప్రకటింపవలెను. బహిరంగముగా నటుల ప్రకటించుచు వెంటనే రహస్యముగా సాంకేతిక లిపిలో యిందులకు విరుద్ధముగా లకోటాయుత్తరములలో ఆజ్ఞలను పంపగూడదు. ఈ సాంఘికనిధికి ధనమొసంగిన వర్తకులకును, పరిశ్రామికులకును బదుళ్లనిచ్చుటకు ఇంగ్లీషు బ్యాంకులవారు తిరస్కరింపగూడదు. ఈ మూడుపనులును జరిగినచో మనవిధాన మంతయు సమగ్రముగా నెరవేర్చుటకు కావలసినంతధనమును అతి శీఘ్రముగా లభించునట్లు నేను చేయగలను.

బ్రిటిషు నిరంకుశోద్యోగుల యొక్కయు, అనిరంకుశోద్యోగుల అధికారమును నిలువబెట్టుటయందే కృషిసలుపుచున్న వారియొక్కయు, నిరర్థక సద్భావముల పైననే కాంగ్రెసువార మగు మనము ఆధారపడియుండగూడదు. దేశమునందున్న వివిధపక్షములలో దేశాభివృద్ధిని గోరుచున్న పక్షములయొక్క సహాయముతోనే నిజమగు పనిని కాంగ్రెసువారు జరుపవలసి యున్నది.

ఈ విధానమునందలి తొమ్మిది యంశములను కాంగ్రెసువారి దృష్టికో నేను మరల పరీక్షింపగోరెదను.

ఒకటి, రెండు, విషయములకట్టి సమాధానమును అవసరము లేదు. అవి కేవలము మత సాంఘికసమస్యల ననుసరించినవి గావున వానిగూర్చి యెట్టి యభిప్రాయభేదమును గలుగుటకవకాశమే లేదు. వానినిగూర్చిన పని ముఖ్యావసర మని స్పష్టమగుచున్నది.

అస్పృశ్యతానివారణమును గూర్చి చెప్పబడినది చాల మెండుగనే యున్నదిగాని, జరిగినపని చాల తక్కువగనే యున్నది.

ఈ విషయమున సర్వశక్తులను వినియోగించి పనిచేయుట కాంగ్రెసువారి ప్రధానకర్తవ్యమని నా యభిప్రాయము. కాంగ్రెసు వారికి సంబంధించినంతవరకు అస్పృశ్యత పూర్తిగా తొలగిపోవలెను. అస్పృశ్యులతో కలసియుండుటకు అంగీకరింపని యే వ్యక్తినేని కాంగ్రెసు సంఘమునందును చేర్చుకొనగూడదు. ఈ రెండు విషయములలోను భారత తంతుకారక సంఘమువారు చాలశ్లాఘనీయముగనే పనిచేయుచున్నారు. కాని గ్రామపారిశుధ్యమును గూర్చియు గ్రామములలో సహకారము కలిగించుటను గూర్చియు, కాంగ్రెసువారు ఉపన్యాసము లొసగుచుండవలెను.

6 వ విషయము ప్రత్యేకముగా స్త్రీలకు సంబంధించినది. కావున స్త్రీలు కాంగ్రెసునకు తోడ్పడవలె నని నేను కోరెదను.

ఏ విధాన మైనను జయప్రదముగా కొనసాగవలెననిన, జాతీయాభివృద్ధిని నిరోధించుచున్న సాంఘిక దురాచారము అడుగంటవలెను. కాని, యీ విషయమున యిప్పటివరకును మన మెట్టిప్రయత్నమును చేసియుండలేదు. ఘోషాపద్ధతి మున్నగు స్త్రీలకుగల నిరోధములను తక్షణమే మనము అంతమొందింపవలెను. స్త్రీ పురుషునకు అర్ధాంగి లేక ఉత్తమార్ధభాగము అను మాట నిజమే యయినచో జాతీయోద్ధరణమునందు శ్రేష్ఠమగు కార్యమును స్త్రీలు నెరవేర్చుటకు పురుషులు వారికి తోడ్పడవలెను. ఘోషాపద్ధతిని తొలగించుటకును,

కుటుంబజీవనమును సంస్కరించుటయును చాలధనము కావలెను. ప్రతి వ్యక్తియును శక్తివంచన లేకుండా తనవిధిని నెరవేర్చవలెను.

ఇతరవిషయములను యీ యుపన్యాసమునందు వివరించుట కవకాశము లేదు. కావున భారతజాతీయోపసంఘ సభ్యులను వేరు వేరు ఉపసంఘములుగా విభజింపవలెను. ఒక్కొక్క ఉపసంఘమునకు కార్యనిర్వాహకసభ్యులలోను వీరు అధ్యక్షులుగా నుండవలెను. ఈ పైని వివరింపబడిన తొమ్మిది విషయములలోను ఒక విషయమును గాని హెచ్చు విషయములను గాని నెరవేర్పవలసిన భారమును ఒక ఉపసంఘమువారు వహించుచుండవలెను. రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘములు గూడ ఇట్టి ఉపసంఘములను ఏర్పరుపవలెను. ఈ రాష్ట్రీయోపసంఘములవలననే నిజమగు పని జరుపబడవలసియుండును. భారత కాంగ్రెసుసంఘమువారిచే నియమింపబడిన ఉపసంఘమువారు ఒసంగునట్టి సూచనల ప్రకారము రాష్ట్రీయోపసంఘమువారు పనిచేయుచుండవలెను. తక్కిన వివరము లన్నిటిని భారత కాంగ్రెసు సంఘమువారు పూర్తి చేయవలెను.

ఇది అన్ని పక్షములవారును కలిసి నిర్వహింపదగినవిధాన మయియున్నది. ఈ విధానము కాంగ్రెసుపక్షమువారి దృక్పథమునుండియు, నితరపక్షములవారి దృక్పథమునుండియు అవసరమైనదేయగుటచే దానిని నెరవేర్చుటకు యితరపక్షములవా రందరును మనఃపూర్వకముగా తోడ్పడరనియే నేను నమ్ముచున్నాను. అన్ని పక్షములవారును నిష్కపటముతోను అధికదీక్షతోను యీ విధానమును అనుసరించునెడల స్వపరిపాలనము మనకు శీఘ్రముగనే లభింపగలదు. ఏ కారణముననైన అనుకొనినట్లు పూర్తిగా యీ విధానమును మనము కొనసాగింపజాలనిచో యితర పక్షములవారి సహాయమును నిలుపుకొనగలిగినను, నిలుపుకొనజాలక పోయినను, కాంగ్రెసువారికి దౌర్జన్యరహితమగు అసహాయోద్యమము ముఖ్యకర్తవ్యమే యయియున్నది ఇంతకంటె శ్రేష్ఠమగు ప్రతిఘటనవిధాన మొకటి యేర్పడిననే తప్ప కాంగ్రెసుకు అసహాయోద్యమమును కొనసాగించుటకు వెనుకంజ వేయకూడదు. ఎట్టి దౌర్జన్యమును చూపకుండా సత్యాగ్రహమును జయప్రదముగా జరుపుట సాధ్యమేయని బార్డోలీలో సర్దారు వల్లభాయి పటేలుగారు మనకు చూపించియే యున్నారు. గ్రామములో ఓరిమితో పనిచేయుటవలన కలుగు గొప్పలాభమును గూడా పటేలుగారు మనకు కనబరచి యున్నారు. సర్దారుగారిని, ఆయనకు సహాయముచేసిన వీరపురుషులను, వీరవనితలను, మీ పక్షమున నేను మనఃపూర్వకముగా అభినందించుచున్నాను.

విదేశములలోనున్న భారతీయులను కనుపరుపజాలము. దక్షిణాఫ్రికాలో శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు చేసిన గొప్ప పనివలన అచట నున్న మనవారికి కొంత అనుకూల మేర్పడినమాట నిజమే, కాని జరుగవలసిన పని యింకను హెచ్చుగనే యున్నది. కాని కెన్యాలో నున్న భారతీయుల స్థితిమాత్రము నానాటికి దుర్భర మగుచున్నది. అచట భారతీయులు నివసించుటకే ఉపద్రవము కలుగునట్లున్నది. కెన్యా దేశమునకు పాశ్చాత్యు లెవ్వరుగాని వెళ్లుటకు పెక్కువత్సరములకు పూర్వమే మనదేశీయు లచటికి వెళ్లి అచటి ఆఫ్రికాదేశీయులతో మైత్రిని సంపాదింపగలిగిరి. ఫిజీ, బ్రిటిషు గయానా, దేశములలో గూడ, అచటికి పోయియున్న మనదేశీయులకును, ఆ దేశములలో అనాదిగా నుండువారికిని గూడా, బ్రిటిషువారి ధనాపహరణపద్ధతి వలన చాలనష్టము కలుగుచున్నది. వెనుక సర్ ఫిరోజిషా మెహతాగారు చెప్పినట్లు మొదట మనదేశమునకు స్వాతంత్ర్యమును చేకూర్పగలిగిననే గాని వారి కట్టిసహాయమును చేయజాలము.

ప్రస్తుత స్థితియందు ఏది ప్రధానమని నేను తలచితినో దానిని మాత్రమే నేను వివరించితిని. అటులు చేయుటలో, యీ విషమస్థితిలో నా దేశముపట్ల దేనిని నా కర్తవ్యమని నేను భావించితినో దానిని నెరవేర్చుటకే నేను ప్రయత్నించితిని. నా భావములు మీ కందరికిని ముఖ్యముగా యువజనులకును ఆమోదకరములుగా నుండకపోవచ్చును. యువజనులకు ఓరిమి తక్కువగా నుండుట సహజమని నే నెరుగుదును. మనకు సహనమును అసహనమును గూడ అవసరమే. స్వవిషయమున అసహనమును, మనలో నేకీభవింపనివారితో సహనమును మనము చూపుచుండవలెను. యువజనుల ఆశయములతోను, వారు నిర్ణయించుకొనిన కార్యవిధానముతోను నా కట్టి వివాదమును లేదు. సామ్రాజ్యవ్యయమును ధనాపహరణమును పూర్తిగా అంతరింపవలె ననుటలో, నేను వారితో పూర్తిగా నేకీభవించెదను. కాని, దానిని నెరవేర్చుటకు గల సాధనము కష్టతరమును, దీర్ఘతరము నయియున్నది.—అను విషయమును యువజనులే వెల్లడించియుండుటచే దానిని వారు గ్రహించియే యున్నారని స్పష్టమగుచున్నది. వృద్ధులును యువకులును చేయదగినపనిలో భేద మేమియు లేదు. యువజనులచిత్తవృత్తిలో మాత్రమే భేదము గలదు. యువజనులు తమ చిత్తవృత్తిని మార్చుకొనక్కరలేదు. ఏ మాతృదేశమునకు వారు సేవజేయగోరుచున్నారో అట్టి మాతృదేశాభివృద్ధికొరకు యిదివరకు మనదేశమునం దున్న పక్షములకంటె, యింకను పక్షములు అధికమగునట్లు మాత్రము వారు చేయకుందురు గాక యనియే నేను వారిని గోరుచున్నాను. పెద్దవారి విషయమున గూడ యీ విధముగనే నేను విన్నవించుచున్నాను. నేను పైని వివరించియున్న రీతిని మహాత్మా గాంధి, దేశబంధు దాసుగారలొసంగిన సదుపదేశమును మరువవలదని మరొకసారి నేను మిమ్ములను గోరుచున్నాను. నా యుపన్యాసము ముగిసినది. నాపట్ల మీరు చాల ఓరిమిని చూపించితిరి. అత్యల్పమగు నాసేవను నేను మీకు వశపరచితిని. దానివలన మీ కేమైన ప్రయోజన మున్నచో దాని నుపయోగించ గోరెదను. మనలో గల అభిప్రాయభేదముల నన్నిటిని వదలుకొని మనమందరమును ఏకీభవించి దేశసేవకు గడంగుచో మనకు విజయము చేకూరుట నిశ్చయము.

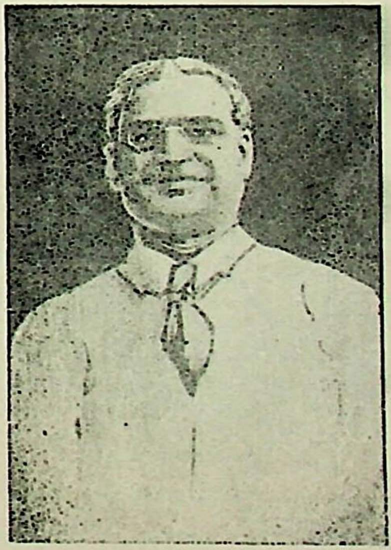
శ్రీ జె. యం. సేనుగుప్తా గారు
ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు, ౪౩-వ భారత జాతీయమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ వేమవరపు రామదాసు పంతులుగారు
బొంబాయిరాష్ట్రీ ప్రథమాంధ్ర సాంఘిక మహాసభాధ్యక్షులు

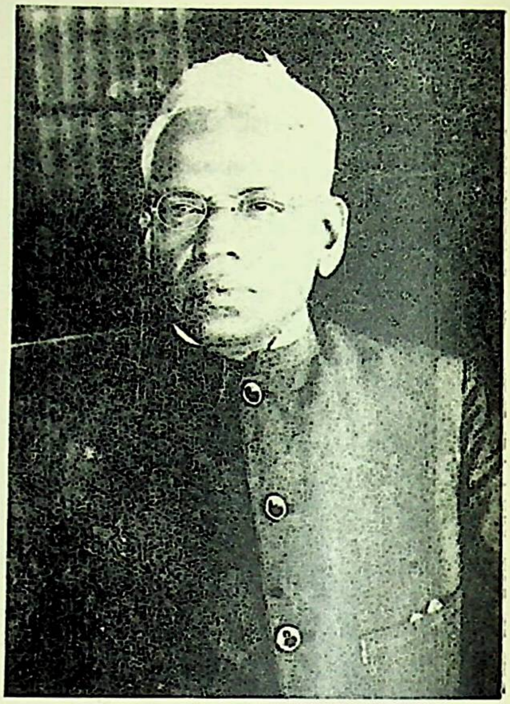
శ్రీ యం. ఆర్. జయకరుగారు
అధ్యక్షులు, సంఘసంస్కరణమహాసభ. కలకత్తా

శ్రీ డా. జి. వి. దేశముఖుగారు
అధ్యక్షుడు, అఖిలభారత వైద్యమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ సర్ పురుషోత్తమదాస్ ఠాకూర్ దాస్‌గారు
అధ్యక్షుడు, భారత వాణిజ్యమహాసభ-కలకత్తా

శ్రీ కే. నటరాజన్‌గారు
అధ్యక్షుడు, భారత పత్రికారచయితలసభ, కలకత్తా

శ్రీ డాక్టరు యం. ఏ. అన్సారిగారు
భారతీయవస్తుప్రదర్శనోత్సవ ప్రారంభకుడు-కలకత్తా

శ్రీ కే. యఫ్. నారిమన్‌గారు
అధ్యక్షులు, భారత యువజనసభ-కలకత్తా

తీ ర్మా న ము లు

౧
మహానాయకుల మరణమునకు సానుభూతి

జాతీయమహాసభాధ్యక్షులును సుప్రసిద్ధభారతనాయకులును అగు శ్రీయుత లాలాలజపతిరాయి, హకీం అజ్మల్‌ఖాన్, సింహా ప్రభువుల మరణమునకై విషాదమును, తత్కుటుంబములకు సానుభూతియు తెల్పు తీర్మానము జాతీయమహాసభాధ్యక్షునిచే ప్రతిపాదింపబడెను. సభికులందరు భక్తిపురస్సరముగా నిలువబడి తీర్మానము నామోదించిరి.

౨
కాంగ్రెస్ విదేశీయశాఖలు

నూతనముగా లండన్ న్యూయార్కు నగరములయందు స్థాపింపబడిన కాంగ్రెస్ శాఖలను అంగీకరించుచు జవహర్లాలు నెహ్రూగారు తీర్మానము నుపపాదించిరి. గోవా కాంగ్రెస్ సంఘమును కూడ కాంగ్రెస్‌వా రొప్పుకొనిరి. ఆయా దేశములలో నింకను కాంగ్రెస్ సంస్థలను స్థాపించి ప్రచారము చేయవలసినదని తీర్మానము కోరెను. కొచిన్ కాంగ్రెస్ సంఘమువారి దరఖాస్తును విచారింపవలెనని కాంగ్రెస్ వర్కింగ్ కమిటీవారిని తీర్మానము కోరినది.

౩
అస్వతంత్రజాతులతో సంబంధము

సామ్రాజ్య నిరంకుశత్వమునకు లోబడి అనేక విధముల ఇబ్బందుల నొందుచున్న అస్వతంత్రజాతులతో మైత్రి చేసికొనవలెనని మూడవతీర్మానము కోరెను. మరియు ఈ విషయమై వ్యవహారము జరుపుటకు విదేశాంగశాఖ స్థాపింపవలెనని కూడ తీర్మానము కోరెను.

౪
యుద్ధ భయము

మద్రాస్ కాంగ్రెస్ మహాసభవారు యుద్ధభయమును గురించి యామోదించిన తీర్మానమును ఈసభవారు మరల నామోదించుచున్నారు. మరియు ప్రస్తుత భారత ప్రభుత్వము భారతీయుల యభిప్రాయమును సూచించనిదనియు, భారతదేశముయొక్క సరిహద్దులను రక్షించుటకుగాక భారతదేశమును తన యధీనమున నుంచుటకే యాంగ్లేయరాజనీతి యేర్పడియున్నదనియు ఈ మహాసభవారు తలచుచున్నారు. ఇరుగుపొరుగు రాజ్యములతోగాని, ప్రపంచములో నే యితర రాజ్యములతోగాని భారతీయులకు తగాదా లేదనియు, సామ్రాజ్యకాంక్షకై ఆంగ్లేయులు భారతీయుల కనర్థదాయకముగా ప్రవర్తించుటకు భారతీయు లొప్పుకొనిరనియు, ఈసభవారు ప్రకటించుచున్నారు.

౫
బ్రిటిష్‌వస్తు బహిష్కరణము

విదేశవస్త్రములను, విదేశవస్తువులను బహిష్కరింపవలెనను తీర్మానము సభలో నత్యధిక సంఖ్యాకులచే నామోదింపబడెను.

౬
బార్డోలి సర్దారు నభినందించుట

బార్డోలి సత్యాగ్రహోద్యమమును కడు సమర్థతతో నడపి విజయలక్ష్మిని చూరగొనిన ధీరుడు బార్డోలీ సర్దారుగారి నభినందించు తీర్మానము సభికులచే నుత్సాహ పూర్వకముగా నంగీకరింపబడెను.

౭
ప్రభుత్వగౌరవముల నిరాకరణ

విజాతీయ పరిపాలనమును బలపరచి విదేశీయ ప్రభుత్వమును వారి యుద్యోగీయులను గౌరవించుట కొసంగబడు విందులు మొదలగువానికి వెళ్లుట జాతీయగౌరవమునకు హానికరమును భారతస్వాతంత్ర్యేచ్ఛకు ఆటంకమును అని సభవా రభిప్రాయపడుచున్నారు. కావున ప్రభుత్వోద్యోగీయుల గౌరవార్థమై యొసంగబడు లీవీలు, దర్బారులు, విందులు మున్నగువానికి భారతీయులు ముఖ్యముగా కాంగ్రెస్‌సభ్యు లెవ్వరును పోరాదు.

౮
ప్రాచ్యజాతుల సమితి

ఆసియా ఖండములోని యితరదేశముల ప్రతినిధులతో సంప్రదించి అఖిల ఆసియా జాతీయ సమితి సభను ౧౯౩౦ సంవత్సరమున భారతదేశములో జరుపవలసినదని కాంగ్రెస్ వర్కింగ్ కమిటీవారిని ఈ సభవారు కోరుచున్నారు.

౯
చీనా, ఈజిప్టు మొదలగు జాతులకు సందేశము

౧. సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును, సంపూర్ణ జాతీయస్వత్వములును గడించి చీనాదేశములో నిరంకుశాధికారమును అంతము చేసినందులకు ఈ భారతజాతీయ మహాసభ చీనాదేశస్థులకు స్నేహపూర్వకమగు సద్భావమును వెల్లడిచేయుచున్నది.

౨. ఈజిప్టు, సిరియా, పాలస్టయిన్, ఇరాక్ దేశములకు ఈ భారతజాతీయ మహాసభ వాత్సల్య పూర్వక సందేశము నంపుచు భారతదేశ స్వాతంత్ర్య పోరాటమున కాటంకమగు పాశ్చాత్య సామ్రాజ్యశృంఖలములనుండి వారును తప్పక విముక్తి యగుదురని కోరుచున్నది.

3. సామ్రాజ్యవిచ్ఛేదకసంఘముయొక్క సమావేశమును భారతదేశమున కాహ్వానించుచు, ఈ సభవారి పక్షమున సామ్రాజ్య విచ్ఛేదకసంఘసభలో పాల్గొనుట కొక ప్రతినిధి నేర్పాటుచేయవలె నని కాంగ్రెస్‌వర్కింగ్‌కమిటీవారిని సభవారు కోరుచున్నారు.

౧౦
రాజీ తీర్మానము

నెహ్రూ నివేదికను ఈ మహాసభవారు విచారించి భారత దేశముయొక్క రాజకీయ, సాంఘిక సమస్యలను పరిష్కరించుట కిది చక్కని పద్ధతులను సూచించుచున్నదని తలచుచున్నారు. మరియు సంఘమువారు ఏకగ్రీవముగా చేసిన సిఫారసులకు సభవారు నెహ్రూ సంఘమును నభినందించుచున్నారు. మద్రాసు కాంగ్రెసు మహాసభలో నామోదింపబడిన స్వాతంత్ర్యతీర్మానము నీ సభవా రంగీకరించుచు, నెహ్రూనివేదిక దేశములోనున్న ముఖ్యపార్టీలన్నియు నంగీకరించ గలిగిన గరిష్ఠ సామాన్యమును తెల్పుచున్నది గనుక రాజకీయాభి వృద్ధిని సూచించు చున్నదనియే తలచుచు దాని నంగీకరించుచున్నారు.

రాజకీయపరిస్థితులకు లోబడి, ఆంగ్లపార్లమెంటు సభవారు డిసెంబరు 1929 సంవత్సరము లోగా నీరాజ్యాంగ విధానము నామో దించినచో, ఈ మహాసభవారు ఈ రాజ్యాంగవిధానమును స్థాపింప గలరు. ఆతారీఖులోగా నాంగ్ల పార్లమెంటువారు ఆమోదింపనిచో, లేక అంతకు పూర్వమే నిరాకరించినచో కాంగ్రెస్ వారు దౌర్జన్య రహిత సహాయ నిరాకరణము నవలంబించి అప్పుడు నిర్ణయింపగల పద్ధ తుల ననుసరించి పన్నుల నిరాకరణమును గాని, మరియే సాత్వికపద్ధ తినిగాని అవలంబించవలసినదని దేశీయులను ప్రబోధించెదరు.

పైదానికి అనుగుణ్యముగా నున్నయెడల, కాంగ్రెస్‌పేర సం పూర్ణస్వాతంత్ర్యప్రచారమును సాగించుట కేయభ్యంతరములును కలుగజేయబడవు.

౧౧
సైమన్ సంఘ బహిష్కరణ

సైమన్‌సంఘ బహిష్కారమును మునుపటికంటె తీవ్రముగా కొనసాగింపవలె నను తీర్మాన మీ క్రింది విధముగా నున్నది. సైమన్ సంఘమును జయప్రదముగా బహిష్కరించిన భారతీయులను, పోలీసు దౌర్జన్యములను లెక్కజేయక శాంతమును నిగ్రహమును ప్రకటించి అధికారుల పశుత్వమును అన్యాయమును జయించిన లాహోర్ లక్నో పౌరులను ఈ మహాసభవా రభినందించుచున్నారు.

ఐనను సైమన్ సంఘమును బహిష్కరించుటకు భారతీయులు చేసికొనిన కృతనిశ్చయమునకు విరుద్ధముగా కొందరు భారతీయులు ప్రవర్తించుచున్నారని సభవారు గమనించుచున్నారు. మరియు కొందరు భారతీయోద్యోగీయులును ఆంగ్లేయోద్యోగీయులును లాహోర్ లక్నో నగరములలో పోలీసు దుండగములలో పాల్గొనిరి. సాధ్య మైనంతవరకు ఈ వ్యక్తులతో భారతీయులు సాంఘిక సంబంధము లేవియు పెట్టుకొనకుందురు గాక యని మహాసభవారు కోరు చున్నారు.

ఇట్టి వ్యక్తులకు విందులు చేయరాదనియు, వారి గౌరవార్థమై చేయబడు విందులకెవ్వరును వెళ్లరాదనియు సభవారు కోరుచున్నారు.

హరతాళములను ఇతర ప్రదర్శనములను జరిపించి సయిమన్ సంఘము ఇకమీద దర్శించు రాష్ట్రప్రజలు సయిమన్‌సంఘ బహి ష్కారమును జయప్రదముగా కొనసాగించవలెనని యీ సభవారు ఆయా రాష్ట్రములను ప్రబోధించుచున్నారు.

౧౨
భారతసంస్థానములలో బాధ్యతాయుత పరిపాలనాస్థాపన

స్వదేశసంస్థానములలో ఏకవ్యక్తిపరిపాలనను తొలగించి బాధ్య తాయుతపరిపాలన నేర్పరుపవలెనను తీర్మానము సభవారిచే నంగీ కరింపబడెను.

౧౩
కాంగ్రెస్ నిర్మాణమున మార్పులు

కాంగ్రెస్ నిర్మాణ ప్రణాళికయందు గావింపవలసిన మార్పుల విషయమై విషయ నిర్ణయసభవా రామోదించిన తీర్మానము మహా సభవా రంగీకరించిరి. కాంగ్రెస్ ముగిసిన పిదప ఖర్చులు పోగా ఆహ్వాన సంఘము వారివద్ద మిగిలిన మొత్తములో సగభాగము జాతీ యోపసంఘమువారి కొసంగవలెనని యిందులో నొక సవరణ కోరు చుండెను. ఇది రాబోవు సంవత్సరమునుండి అమలులోనికి వచ్చును. కాంగ్రెసు కార్యక్రమమును నిర్వహించుటకే మొత్త మవసర మని జవహర్లాలు గారు నుడివిరి.

౧౪
మరణించిన రాజకీయ నిర్బంధితులు

ఈ సంవత్సరమున కారాగారములయందు మరణించిన ఐదు గురు రాజకీయ నిర్బంధితుల కుటుంబములకు సంతాపము దెలుపుచు విజయకృష్ణబోసుగారు ప్రతిపాదించిన తీర్మాన మంగీకరింపబడెను.

౧౫

నాభా మహారాజు

నాభామహారాజుగారి యెడల ప్రభుత్వమువా రవలంబించిన చర్యల ఖండించుచు అతని యెడల సానుభూతిని ప్రకటించుచు విష యనిర్ణయసభవారు గావించిన తీర్మానమును శ్యామసుందరచక్రవర్తి గారుపపాదించిరి. తీర్మాన మంగీకరింప బడెను.

౧౬

లాహోర్ పోలీసు దుండగములు

లాహోరులో పోలీసులు అక్రమముగా చేయుచున్న దౌర్జన్య ములను, జాతీయోద్యమాభిమానులయొక్కయు, విద్యార్థుల యొక్కయు, గృహములను సోదామాచుట, అరెస్టుచేయబడినవారిని హింసలు పెట్టి బాధించుట మొదలగు కృత్యములను ఖండించుచు తీర్మాన మామోదింపబడెను.

౧౭

ప్రతినిధి రుసుము

ఒకరూపాయ నుండి అయిదు రూపాయలకు హెచ్చింపబడ వలెనను తీర్మాన మంగీకరింపబడెను.

౧౮

రాజకీయ నిర్బంధితుల నభినందించుట

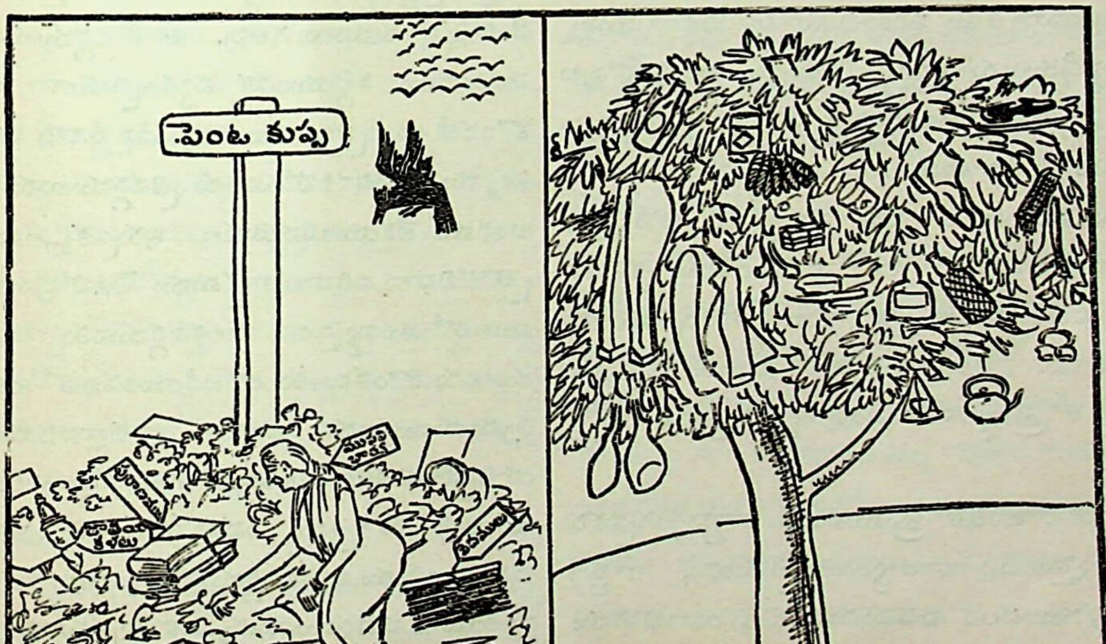
పంజాబు సైనికశాసనము ననుసరించి నిర్బంధింపబడిన శాంత సింగు మొదలగు పంజాబు రాజకీయ ఖయిదీలను, కేరళరాష్ట్రమున అనేక యిబ్బందుల నొందుచున్న నారాయణ మీనన్‌గారి నభినం దించుచు తీర్మాన మంగీకరింపబడెను.

౧౯

రాబోవు కాంగ్రెస్ మహాసభ

రాబోవు సంవత్సరము జాతీయమహాసభ పాంచాలములో జరుపవలసినదను పాంచాలప్రతినిధుల ఆహ్వానమును సభవా రంగీకరించిరి.

కాలమహిమ

రాజనీతి—రాష్ట్రాంగములు

వి. బాపిరాజు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

రాజనీతిశాస్త్రము, పాశ్చాత్య రాజనీతిజ్ఞు డైన అరిస్టాటిల్ వలనను, మన దేశమందు ప్రసిద్ధిజెందిన నారద బౌధాయన, గౌతమ, నీలకంఠభాస్కర, చాణక్యాదుల వలనను విస్తరింపబడినట్లు విదిత మగుచున్నది. వీరల సిద్ధాంతములు ఆధునికరాష్ట్రపాలనాక్రమములకు నిదర్శనములై యున్నవి. కాని యీకాలపు సమిశ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమునుబట్టి విస్తరించియున్న రాజనీతికిని, ప్రాచీన రాజనీతికిని గల భేదముకూడ మనము సులభముగా గ్రహింపవచ్చును. మరియు కొందఱు విఖ్యాత గ్రంథకర్తల యొక్క అభిప్రాయ మేమనగా ప్రాచీనరాజనీతిజ్ఞు లైన అరిస్టాటిల్ మున్నగువారు ఆయా సిటీస్టేట్లయొక్క భావ వికాసములనుమాత్రము పరికించి మాసిడోనియా మున్నగు పెద్దరాష్ట్రములను గూర్చి యేమియు తెలుపకపోవుట చేత అట్టివిస్తీర్ణరాష్ట్రములందు గల్గు సమిశ్రరాష్ట్రనిర్మాణ పద్ధతుల వికాసపరిణామములను గమనించు నవకాశము మనకు కలుగకపోయినది. నేడు మాత్రము అనేకమైన పెద్దరాష్ట్రములు లూయీ ౧౧ నాటినుండియు క్రమేణా వృద్ధిపొంది నేటికి వివిధములైన రాజ్యాంగతంత్రములను పెంపొందజేసినవి. తత్సంబంధమైన రాజనీతిశాస్త్రము నేడు విఖ్యాతశాస్త్రజ్ఞులవలన సంపూర్ణశాస్త్రముగావృద్ధి జెందినది.

ఆధునికరాజనీతిశాస్త్రమునందు రాష్ట్రాంగప్రకరణము ముఖ్యమైనది. రాజ్యాంగతంత్రమందు, రాష్ట్రపాలన యేవర్గములవలన నడచుచున్నదో, యీభాగము తెల్పును. రాష్ట్రాంగములు:—1. శాసనవర్గము, 2. పాలకవర్గము లేక ఆచరణవర్గము, 3. న్యాయవర్గము అని త్రయంగములు. 1 వ వర్గము పరిపాలనకు వలయుచట్టములను శాసనసభలయందు ఆమోదించినపిదప 2 వ వర్గము ఆచరణలో బెట్టును. 3 వ వర్గము న్యాయశాస్త్రమును దేశమునం దమలులో నుంచును. రాష్ట్రపాలన యీ త్రివర్గములపై నాధారపడియున్నది. ఈ మూటియందును పాలకవర్గమునకు ప్రాముఖ్యత మెండు. కాబట్టి, దీనిని గూర్చి కొంత వివరముగా వ్రాయ సాహసించెదను.

వర్గసంబంధము:

ఈ వర్గములకు గల పరస్పరసంబంధమును మొదట దమనింపవలసియున్నది. ఈ పాలకవర్గము 1 వ వర్గమునకు లోబడి కార్యక్రమము నడిపింపవలెనా? లేక దీనికేమైన స్వాతంత్ర్యము గలదా? అను విషయమై విమర్శకులలో 2 అభిప్రాయములు గలవు. ఈ 3 వర్గములును పరస్పర సంబంధము కల్గియుండక స్వతంత్రముగా నుండవలెనని కొందఱి యభిప్రాయము. ఇట్లుండిననేగాని పరిపాలన అవిఘ్నముగా నడవకపోయినను త్రివర్గములును పరస్పరసంబంధము లేకయుండినయెడల ఇరుప్రక్కలను లాగబడు త్రాటివిధాన పరిపాలనాక్రమము తెగిపోవుననియు, త్రివర్గములలో ముఖ్యమైన పాలకవర్గమునకు మిగిలిన 2 వర్గములును కొంతవఱకు లోబడియుండనిచో యుద్ధాది ఆపత్సమయములందు భంగము వాటిల్లుననియు కొందఱి యభిప్రాయము. ఏలయనిన శాసనవర్గము నియమితకాలములందు మాత్రము సమావేశమగును. కాని దినదిన చర్యయంతయు పాలకవర్గముయొక్క ఆధీనతలో నుండును. మఱియు 1 వ వర్గముయొక్క కార్యక్రమాదులను, సమావేశాదులను నిరూపించుటయు, అవసరము వెంబడిని శాసనవర్గకార్యక్రమమునకు సానుభూతి నివ్వకుండుటయు, అనుభవపరిస్థితుల కనుకూలమగు చట్టములను శాసనసభల

యందు ప్రవేశపెట్టి 1 వ వర్గముచే నామోదింప జేయించుటయు ఇత్యాది విధ్యుక్తములు పాలకవర్గమునకు గలవు. దీనిని బట్టియే (Official bills) అనగా మంత్రివర్గీయ చట్టములు శాసనసభలయందు పాలకవర్గాధిపతులచేత నే ప్రవేశపెట్టబడును. ఇట్లే 2, 3 వర్గములకును సంబంధము గలదు. న్యాయవర్గపుతీర్పులు విరుద్ధముగాను విపరీతముగాను పరిణమించుపక్షములో అవసరము నెంబడిని చట్ట నిరూపణచేయుట, క్షమార్పణ హుకుములను జారీచేయించుట మొదలైన విధ్యుక్తములు పాలకవర్గమునకు గలవు. మఱియు కొన్ని దేశములందు 2, 3 వర్గముల యధిపతి ఒక్కడే యగుటయు సంభవించును.

పాలకవర్గనిర్మాణము

రాష్ట్రపాలనయంతయు నీవర్గమందే యాధారపడియున్నది. కొన్ని ప్రాచీనరాజ్యములందును కొంతకాలమువరకు అధునికపరాసురాజ్యమందును కూడ శాసనవర్గము లేకయే పాలకవర్గనిర్మాణముతో రాష్ట్రపరిపాలన యథావిధిగా జరుగగల్గినది. కాబట్టి పాలకవర్గము అతిజాగరూకతతో నిర్మింపబడవలెను. శాసనవర్గము ప్రజాహితమైనప్పుడు పాలకవర్గము కూడ నట్లే యుండవలెను. మఱియు రాష్ట్రవిధ్యుక్తములు మెండైనప్పుడు పాలకవర్గము యొక్క బాధ్యతకూడ యెక్కువగును. కొన్ని దేశములందువలె పారిశ్రామికాదులు రాష్ట్రవిధ్యుక్తములు కానప్పటిలో పాలకవర్గపుబాధ్యత తగ్గుచున్నది. ఏది యెట్లున్నను బాహ్యాంతరశాంతిస్థాపనకును ప్రథమవర్గ కార్యక్రమనిరూపణకును, అంతర్జాతీయదృక్పథమందు, రాష్ట్రప్రతిష్ఠస్థాపనకును, ఇత్యాది పాలకవర్గ సాధారణ విధ్యుక్తములకు తగునట్లు 2 వ వర్గనిర్మాణము గావింపవలెను.

వర్గస్వభావము:

పై కార్యనిర్వహణమునకు బూనుకొను పాలకవర్గమున ముఖ్యముగా చురుకుదనము గల్గియుండవలెను. అనగా కార్యసాధనమున నిమేషములో గావించు శక్తి గల్గియుండవలెను. దండయాత్రలు, అంతఃకలహములు ఇత్యాదుల నివారణమార్గముల నన్వేషించి యాచరణలో పెట్టుటకు సంసిద్ధముగా నుండవలెను. ఈ వర్గమునకు కల్గిన బాధ్యతను స్వతంత్రబుద్ధితో నిర్వహించుచు, నంత్యమున శాసనవర్గమున కుత్తరవాదియై యుండవలెను. ఈ వర్గమున కేకత్వము ముఖ్యమైన గుణము. పెద్దరాష్ట్రములందు పాలకవర్గము భిన్నభిన్నములుగా నిర్మింపబడినను, కార్యాచరణమునం దొక్కవ్యక్తివలె ప్రవర్తింపవలెను. ఈ విషయములో నీవర్గము ఒక్కనియందే (రాజు) ఆధారపడినవర్గమే ద్వంద్వవర్గముకంటెయుత్కృష్టమైనది. లేదా ద్వంద్వవర్గము అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రయందువలె నొక్కనిపై నాధారపడి సర్వాధికార మాతని కొసంగవలెను. ఎట్టిస్థితిలోను రాజ్యపాలన ఒక్కనియందాధారపడుట దుర్లభమైనందున రెండు ఫక్కీలలోకూడ ఆయా అంతర్భాగాధిపతులు వర్గాధిపతికుత్తరవాదులైయుందురు.

ఈ వర్గస్వభావము సాధారణముగా దీని నిర్మాణపద్ధతి ననుసరించియుండును. ప్రజారాజ్యములం దీవర్గము ఎన్నికలపద్ధతి ననుసరించి యుండును. అనగా ప్రజలెన్నుకొనిన శాసనసభా ప్రతినిధుల నుండి యీ వర్గాధిపతులేర్పాటుచేయబడుదురు. పోటీపరీక్షల మూలముగా అంతర్భాగాధిపతు లేర్పరుపబడుదురు. కొన్ని దేశములందు ప్రజలే యీ వర్గాధిపతి నెన్నుకొందురు.

పాలకవర్గాధిపతి:

ఈతడు కొన్ని రాజ్యములందు ఎన్నికల ప్రకారమున్ను, మఱికొన్నిటి యందు వంశపారంపర్య హక్కుప్రకారమున్ను ఏర్పరుపబడును. రెండవ పక్షములో రాజ్యమందు స్థిరత్వమున్ను, ప్రతిష్ఠయున్ను స్వతంత్రతయున్ను, రాజకీయ సాంప్రదాయమున్ను సమకూరును. కాని రాజే రాష్ట్రవర్గాధిపతియైనచో అసమర్థతకును, నిరంకుశత్వమునకును అవకాశము కల్గును. ఎన్నికలవలన వర్గాధిపతి ద్వివిధములుగా నిర్మింపబడును. మొదటిది అమెరికా యందువలె ప్రజలే వర్గాధిపతి నెన్నుకొందురు. రెండవది యింగ్లాండునందువలె ప్రజ లెన్నుకొనిన శాసనసభ్యుల నుండి వర్గాధిపతు లేర్పరుపబడుదురు.

పాలకవర్గ తరహాములు :

ఇవి 3 విధములు.

1. ప్రతినిధిసభాసంబంధమైన వర్గము. ఉ॥ ఆంగ్ల క్యాబినేటు. ఇది శాసనవర్గముచే నియమింపబడును. కాబట్టి యీ రెంటి సంబంధమందును అనుకూలతయు, సమయానుకూలమైన మార్పులకు తగినట్లు ప్రజాహితముగా ప్రవర్తించుటకు తగు వశ్యతయు, కార్యక్రమవిమర్శన కవకాశమును, ప్రతినిధులతో సంబంధము కల్గియుండుటచేత ప్రజల సాధకబాధకములను తెలిసికొనుట కవకాశమును సమకూరును. కాని ఆయావర్గముల యొక్క స్వతంత్రతకు భంగము కలుగవచ్చును. మఱియు శాసనసభలయొక్క తాత్కాలిక మార్పులకు లోనగుట చేత క్రియాపదములకు కూడ మాటిమాటికి మార్పులు కల్గుచుండుట సంభవించును.

2. ప్రతినిధి సభాసంబంధములేని వర్గము. ఉ॥ అమెరికా ప్రెసిడెంటు- దీనికిని శాసనసభలకును జోక్యముండదు. ఇందువలన స్వతంత్రత కార్యదీక్ష సమకూరును: కాని ద్వంద్వపరిపాలన సాధకబాధకములను గూర్చి యుభయవర్గములమధ్య చర్చలు జరుగకపోవుటయు సంభవించును.

3. పై రెంటికిని మధ్యస్థమైన వర్గము. ఉ॥ స్విడ్జర్లాండు బుండెస్‌రాత్. పై రెంటి మంచిచెడుగులను గల్గియున్నది. శాసనసభ్యు లెన్నుకొనబడగానే వారి నుండి పాలకవర్గసభ్యు లేర్పరుపబడి వారు నియమితకాలము వరకు పనిచేయుదురు గాని ఈ నియమితకాలమందిక ప్రతినిధి సభలతో సంబంధములేకయే యుందురు.

వర్గాంతర్భాగము:

ఇది పాలకవర్గమున కవయవముల వంటిది. పాలక వర్గాధిపతులు ప్రజాప్రతినిధులనుండి ఎన్నుకొనబడుచున్నందున వీరు ఆయాకార్యక్రమములలో ప్రవీణులైన యుద్యోగులను సహాయులుగా దీసికొని వీరిని అంతర్భాగాధిపతులుగా నేర్పరచెదరు. ఇందువలననే సివిలుసర్వీసు కొలోనియల్ సర్వీసు ఇత్యాదులకు పరీక్షలు పెట్టబడినవి. మరియు పోస్టుమాస్టరు జనరలు, రెజిస్ట్రేషను శాఖకు ఇన్‌స్పెక్టరుజనరలు, దళనాయకులు, కోశాధిపతులు, ఇత్యాదులు ఆయాశాఖల కుత్తమోద్యోగులుగాను శాఖల సెక్రెటరీలుగాను నియమితు లగుచున్నారు. వీరలు దిన చర్య నడపుటకు నియమితులు కాని వీరు ప్రవీణులగుట చేత మంత్రివర్గపు మాట పొసగకుండ జేయగలుగుదురను భయము కలదు. కాని యీ పద్ధతి ప్రజారాజ్యము లందు తప్పని విధిగా పొడసూపుచున్నది. ఆధునిక ప్రజారాజ్యములందీ బ్యూరాక్రెసీ అత్యవసరమైపోయినది. పాలక వర్గ మేకార్యమును బూనుకొన్నను, నిపుణులయొక్క అభిమతమును అంచనాలను తీసికొననిదే పనిచేయుట దుర్లభమగుచున్నది. కార్యాచరణయందలి వివరములను గూర్చి వితర్కించుటకు సమర్థతయు అవకాశమును లేక పోవుటచేతను, రాష్ట్ర విధ్యుక్తములసంఖ్య అధికమైన కొలది శాఖలసంఖ్య అధిక మగుచుండుటచేతను యీ బ్యూరాక్రెసీయొక్క ప్రాముఖ్యత యెక్కు వగుచున్నది.

ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు, బి.ఏ., బి.యల్.

ప్రపంచములో ప్రజాస్వామికప్రభుత్వము లన్నియు ఒక్క రషియాలో తప్ప, స్వల్పజనాధిపత్యము క్రిందనే నడపబడు చున్నవి. రషియాలో మాత్రము, కృషీవలుల కార్మికుల సంఘములనుండియే మెట్టుమెట్టుకు ప్రతినిధు లేర్పడి రాజ్యాంగవిధానమును నడుపుకొను చున్నారు. పార్లమెంటులోని ఆరువందల ప్రజాప్రతినిధులలో అనేకమంది ధనము వెచ్చించగలిగినవారే ప్రాతినిధ్యమును బడసినవారు. వీరి నందరినీ యే పండ్రెండుగురు బుద్ధిచాతుర్యముగలవారో తమతమ కక్షులక్రిందకు లాగుకొనెదరు. ఇట్టి ప్రజాస్వామికప్రభుత్వమైనను ప్రస్తుత సాంఘికపరిస్థితులలో మనము నెలకొల్పగలమా యను సమస్య పరిష్కరించుకొనవలసియున్నది. నెహ్రూకమిటీ రిపోర్టు కాగితముమీద బాగుగానే కనుపడును. దీని నందరు ఆమోదించతగినదే; కాని దీనిని జయప్రదముగ ఆచరణలో పెట్టుటకు మన మనోవీథిలో యెట్టిమార్పులు కలుగవలెనను ప్రశ్నకు సమాధానమిచ్చుట సుకరము కాదు. కాలక్రమముగ సాంఘిక రాజకీయ సంస్కరణలే కాక అప్పుడప్పుడు విప్లవములు కూడ రావలసిన యోగము మన దేశమునకు పట్టనైయున్నది. కాబట్టి యిప్పటినుండియు, వాని నెదుర్కొనుటకు ప్రయత్నించినగాని, యితర నాగరికసంఘములకు మనము వెనుకబడిపోవుదుము. ఇదిగాక, మనకిష్టమున్నను, ఇష్టములేకపోయినను మన సంఘముకూడ యితరసంఘమువలన ముందుకు త్రోయబడక తప్పదు. చుట్టును అగ్నిహోత్రముండగా మధ్యనున్న దారువు అంటుకొనకమానునా? "గతానుగతికో లోకః" యనునట్లు, యీయంత్రయుగములో మనముకూడ చిక్కుబడి ముందుకు నెట్టబడుదుము. కనుక మన మిప్పుడు కోరు పాశ్చాత్యరాజ్యాంగతంత్రమునకు అర్హులము కావలెనన్న మనలో నెట్టిసాంఘిక మార్పులు కావలయునో కొంచమాలోచింతము.

మనకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము (Full independence) కావలెనని మనలో ప్రతివానికిని అభిలాషకలదు. కాని దానిని సంపాదించుకొనుటకు శక్తిలేకపోవుటచే ప్రస్తుతము ఆంగ్లేయసామ్రాజ్యములో ఒకభాగముగా నుండి అధినివేశరాజ్యాంగ తంత్రము (Dominion status)ను మనము కోరవలసివచ్చినది. ఇదియైనను రెండుమూడు విషయములలో తప్ప తక్కినవానిలో ప్రజల కుత్తరవాదియగు బాధ్యతాయుతప్రభుత్వమే (Responsible government) మనమేర్పరుచుకొన్న ప్రతినిధులలోనుండి మంత్రులేర్పడుటయు వారియందు మన ప్రతినిధులలో అధికసంఖ్యాకులకు నమ్మకములేదని తీర్మానించినపుడు వారందరు ఒక్కుమ్మడిగా తమ పదవులకు రాజీనామా లిచ్చుటయు సంభవించును. మన ప్రజా ప్రతినిధి సంఘముల ప్రెసిడెంట్లుగా ఆంగ్లేయదేశపురాజుగారు, గవర్నరులను పంపుచుందురు. పైకి యీ రాజ్యాంగవిధానము సులభముగా కనుపడినను లోపలికి పోయినకొలది కొన్ని క్లిష్టసమస్యలు బయలుదేరును. నెహ్రూరిపోర్టు ప్రకారము, మన హిందూమహమ్మదీయ ప్రతినిధులు నియోజకవర్గము వారందరిచే కలసి యెన్నుకొనబడినను, కొన్ని అన్యూనసంఖ్యగల స్థానములు కొన్ని రాష్ట్రములలో మన మహమ్మదీయసోదరుల కొసంగబడినవి. మరికొన్ని రాష్ట్రములలో బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరసమస్య యిదివరకుండినను యిప్పటికి నియోజకవర్గమును బట్టి బ్రాహ్మణేతరులే అత్యధికముగ యెన్నుకొనబడెదరు. కనుక యీ సమస్య

సమసిపోయెనని కొందరెంచెదరు. కాని, బ్రాహ్మణేతరులలోనే వందః కొలది ప్రత్యేకకులము లుండుటచేత స్పర్థలకు కారణమగుచున్నది. కనుక మన మెన్నుకొను ప్రతినిధులు వర్ణవిభేదమును, మతభేదములను పాటించక దేశక్షేమమునే మనములం దిడుకొనెదరా యనుసందేహము బాధించుచున్నది. వీనిని మన మనస్సులనుండి పారద్రోలి యేకజాతీయతను ప్రజాక్షేమమును మాత్రమే పాటించినగాని మనము రాజ్యపరిపాలనను చేయజాలము.

మన హిందూదేశములో పూర్వము ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వములు లేవాయని కొందరు ప్రశ్నింపవచ్చును. లేకేమి? అప్పుడు ప్రతిగ్రామము నిజముగా ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వమే. కాని, దానిని నడపు కార్యనిర్వాహకులు, యిప్పటి నవనాగరిక వోటర్లవంటి వారిచేత నియమింపబడలేదు. సాధారణముగా రాజుగారుగాని, ఆయన యేజెంట్లగు గవర్నరులుగాని బాగుగా ఆలోచించి రాష్ట్రపరిపాలనకు తగిన మంత్రివర్గములను, పంచాయతీవర్గములను యేర్పరుచుచుండేవారు. వారివారి విద్యనుబట్టియు, వ్యవహారిక జ్ఞానమునుబట్టియు, నైతికప్రవర్తననుబట్టియు, ఆయా కులములనుండి పెద్దల నేర్పాటుచేసి వీరికి అనేకవిధములైన యధికారముల నిచ్చుచుండిరి. ఇప్పుడది యిట్టి పెద్ద దేశములో, యీ వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యేచ్ఛగల యీకాలములో సాగునా? నెహ్రూరిపోర్టులో మేజర్లయిన అందరు స్త్రీపురుషులకు వోటధికార మీయబడినది—దుర్మార్గులైన ధనికులు విరివిగా లంచములనిచ్చి మనకు ప్రతినిధులు కావచ్చును. ధనికులగు శుంఠ లనేకులు శాసనసభలకు రావచ్చును. మొత్తముమీద ఇంగ్లాండు, అమెరికా మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలోవలెనే విద్యయు బుద్ధియు గల ప్రథమతరగతి రెండవతరగతుల వారికంటె అనేకవేలు ఖర్చుపెట్టి మూడు నాల్గవతరగతులలో చేరిన దుర్మార్గులు, శుంఠలు యెక్కువగ మన శాసనసభలలో చొరబడుదురు. ఇదిగాక, యిట్టివారిలో వర్ణభేదజాడ్యము ప్రబలి తమవారికిని తమకును గొప్ప ఉద్యోగములు సంపాదించుటకు తమ పదవుల నుపయోగించి, తమ రాష్ట్రమును పరదేశీయుల కమ్మివేసెదరు. మంత్రిస్థానములు మొదలుకొని చిన్నయుద్యోగములవరకు తెలివితేటలనుబట్టి కాక, వర్ణాభిమానము బంధుత్వములనే చూచి ప్రజాపరిపాలనలో యుద్యోగీయుల నియమింతురు.

పాశ్చాత్యదేశములలో యిప్పుడు శాసనసభలలో రెండుమూడుకక్షులకంటె యెక్కువకక్షు లేర్పడుచుండుటచే శాసనసభలు తరుచుగా ఛిద్ర మగుచున్నవి. (Dissolution) మంత్రివర్గము తరుచు మారిపోవుచున్నది. ఇట్టిస్థితిలో మనదేశమందు మతవర్ణవిభేదములు మెండై వివిధకక్షులు పెరిగి, నిర్దిష్టన్యాయ సూత్రములకు (Definite political principles) లోనుగాక, యేవియో ఒకటి రెండుకక్షులు తాత్కాలికముగ కలసి మంత్రివర్గమును బడద్రోయుదురు. ఇట్లు అతిత్వరితముగ మంత్రివర్గము మారుచున్నపుడు, ప్రజోపయోగకరములగు కార్యములను చింతింపక తమ పదవుల నెట్లు నిలబెట్టుకొనెదమా యను చింతయే మంత్రివర్గమువారి నెల్లపుడు వేధించుచుండును. కాబట్టి యిప్పటి పరిస్థితులలో గవర్నమెంటువారు మన నెహ్రూ రిపోర్టునందలి కోరికలను సఫలపరచినను కార్యవిధానములో ఈ క్రిందిమార్పులుచేయుట మిక్కిలి అగత్యమని నాకు తోచుచున్నది.

1. వర్ణభేద మతభేదములను, రాజకీయపరిపాలనలో, యెంతమాత్రము చొప్పించమని ముందుగా ప్రమాణము చేసినవారే అభ్యర్థులుగా (Candidates) నుండవలయును.

2. అయిదు సంవత్సరముల కొకసారి నూతన ప్రజాప్రతినిధిసంఘము కూడినపుడు వారిలోనుండి గవర్నరుగారు మంత్రుల నేర్పాటు చేయవలెను. ఆ యైదు సంవత్సరములలో సదరు మంత్రులను తీసివేయుటకు శాసనసభవారి కధికార ముండకూడదు. ఏమంత్రియైనను సరిగా నడచుకొనుచుండుట లేదని అతనిని యోజకవర్గములో మెజారిటీవారు తీర్మానించినయెడల, అతను తనపదవికి రాజీనామాపెట్టి తిరిగియెన్నుకొనబడుటకు ప్రజల కప్పీలు

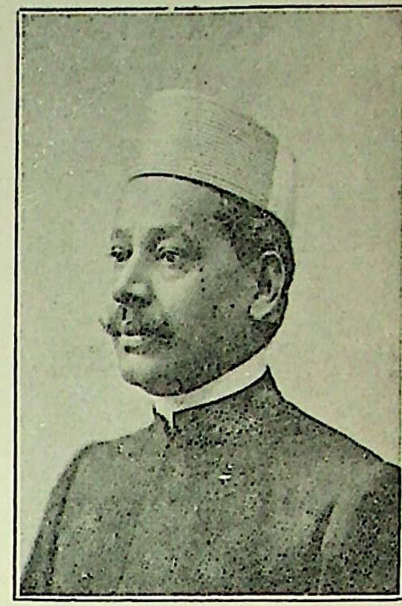
శ్రీ జయపురం మహారాజుగారు
ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ప్రోఘాన్నిలరు

కీ॥ శే॥ ఆంధ్రరత్న
దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు

కీ॥ శే॥ పంజాబుకేసరి లాలా లజపతిరాయిగార్లు

కీ॥ శే॥ సర్ పానుగల్లు రాజాగారు

చేసుకొనవచ్చును. తక్కినమంత్రులు రాజీనామా యీయనక్కరలేదు.

3. ప్రతిభాషాప్రయుక్తరాష్ట్రమునకును వేరువేరు శాసనసభలున్నపుడు ప్రతితాలూకాకును కనీసము ఒకసభ్యుడైన నుండవలెను. అప్పుడు వోటర్లందరకును అభ్యర్థులయోగ్యతాయోగ్యతలు వారివారి కార్యవిధానములు, వాగ్దానములు వెల్లడియగుచుండును. వోటర్లందరును సులభముగా తాలూకాపట్టణములో కలుసుకొని తమప్రతినిధుల చర్యలను బాగుగా ఖండించి తగుసలహాలనీయవచ్చును.

4. పోటీపరీక్షలను బట్టియే అన్ని డిపార్టుమెంటులలోను యుద్యోగీయులు నియమింపబడవలెను.

5. ఆర్థికవిషయములలో యంత్రసహాయమే మిక్కిలి యావసరము. వేదాంతము, నిరాడంబరజీవనముకంటె మానవసేవ కుపయుక్తమైన కార్యములకు గడంగవలెను.

ఒకవేళ యీ అధినివేశరాజ్యాంగతంత్రమునైనను గవర్నమెంటువారు ప్రవేశపెట్టుటకు నిరాకరించినయెడల మనము సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమునకే పాటుపడవలెను. మనము వర్ణభేదములను, మతభేదములను రాజకీయ విషయములనుండి వేరుచేయుటయేకాక యీ భేదములను సంఘములో నుండకుండునట్లు మనము నడుచుకొనవలెను. దౌర్జన్యరాహిత్యమైన అసహాయోద్యమము ప్రారంభించి స్వార్థత్యాగము కనపరచి, రాజకీయయుద్ధములో దిగక తప్పదు. ఇదితప్ప మన స్వాతంత్ర్యసంపాదనకు వేరు మార్గములేదు. దీనినికూడ బానిసలై మన ప్రజ లవలంబించజాలనియెడల, మనలోని ధనికు లందరు సాంఘిక రాజకీయవిప్లవములకు సిద్ధముగాక తప్పదు. రక్తపాతముతో కూడిన సమిష్టివాదులవిప్లవము బయలుదేరునని గట్టిగ నమ్మవలెను.

వధూవరులు

నిన్న నేడు రేపు

రసతరంగములు—౧

గణపతి

కీ. శే. అనంతపంతుల వేంకటేశ్వర్లు, బి.ఏ., బి.యల్. గారు

వ్యాసకర్త.

భావకవిత్వ మట్లు బహుభంగిని దోచెడు పూజ్యభావరూ
పావధిచేఁ గళానిధికి హాసముఁగొల్పెడు విఘ్నకార్యదీ
క్షావశునిన్, గిరాతసుతు, సామజవక్త్రుని వక్రహస్తునిన్
పావను, నేకదంతుని, తృణప్రియు, మూషకసాది నేమనన్.

తను బ్రార్థించినవారి కీగల పదార్థస్ఫూర్తి లే, దేల యీ
తని గొల్వన్ మఱి కొల్వకుండిన బ్రమాదం బౌనొ యేమో యటం
చును నిష్కామమునైన కరంబు లెపుడున్ జోడింతు నావిఘ్న నా
థునకున్, కేవలనిర్గుణాత్మకునకున్, దోషాకరోపాధికిన్.

తగఁ బూజించి యనేకదైవతములన్ తాపత్రయీబంధముల్
బిగియన్ గోరెద "రీయరే" యని జనుల్ పీరందరున్, మోక్ష మొం
దగ నిష్కామత "వద్దు, వద్ద" ని సదా ధ్యానింపఁగాఁ జేయు దే
వగణారాధ్యము నావినాయకపరబ్రహ్మంబు నే నెంచెదన్.

దూర్వాంకురములు, మధురమోదకంబులు-సమములు పొట్ట పోషణకు ననఁగ
కడు నల్పమౌ మూషకం బాదిగా నేన్గు-వరకు బ్రహ్మస్వరూపంబు లనఁగ
విష మమృతం బౌక విధమెపో ద్వంద్వభే-దంబు లన్నియు నసత్యంబు లనఁగ
పామరజనము నిష్కామత సగుణమౌ బ్రహ్మమునేకొల్చి పరము నొందు
ననఁగఁ బర తత్త్వబోధక మైన రీతిఁ-బొలుచు తృణమోదకాఖ్వాది, మూషసాది
కరిముఖు, విషాహిమేఖలాభరణు, మౌళిధృతసుధాకరసుము, గణపతిఁ దలంతు.

స్వాతంత్ర్యయాత్ర

గుఱ్ఱప్పడియ ఆంజనేయులుగారు

కర్ణానందకరంబుగా పటహఝాంకారాదినాదంబు లు
త్తీర్ణంబై మహిఁ బ్రాకి మింటి కెగయన్ దీవ్యజ్జయద్దుందుభ(?)
ధ్వానామోదముతోడ మ్రోగె వినవేమో! లెమ్ము! రా! రమ్ము! దా
స్యార్ణోరాశిని దాటు వేళ యిది మిత్రా! భారతీపుత్రకా!

కన్నులవిప్పి నల్గడలఁ గానవు, నీసరివార లెల్ల వె
న్కన్నిను డించి, చిత్తబలనౌకను దాటెద రల్లదే! జయో
త్పన్నలతాలవిత్రపరతంత్రమహాంబుధి, నింత మాంద్య మే
తెన్నున గల్గె నీకు? చనుదెమ్మిఁకనైన జయంబు గల్గెడున్.

పిల్లల గోడుఁ జూచి; దురపిల్లుచుఁ; జెక్కిటఁ జేయిఁ జేర్చి; పె
న్వెల్లిగ శోకబాష్పములు నేత్రయుగంబునఁ జార, విన్ననౌ
తల్లికి సంతసం బొసఁగి, దైన్యము వాపుము; సాటివారిలో
నెల్ల ఘనుండవై నడుపుమీ జయనావిక నేర్పుసంపునన్.

చంద్రగుప్తాదిరాజన్యపూజితమైన జయపతాకము మింట సంచలింప,
చాణక్యముఖనీతిసాంద్రకల్పితమైన తెఱచాప గరిమ చూపరులఁ దనుప,
ప్రాచీనమునిరాజపరిశోధితంబైన మూలపీఠిక డాలుఁ గీలుకొలుప!
గీతాపదార్థభావాతినిర్మితమైన లలితంపుఁ జుక్కాని తళుకులీన
ఘోరతరదాస్యజలనిధి తారకముగ-వేల కేతెంచె నదిగో రత్నాలనౌక!
జాగు సేయక, వేగ నీ జడిమ నుడిగి-పాత్రుఁడవు గమ్ము! స్వాతంత్ర్యయాత్ర కిపుడు.

వలదోయీ! సఖ! భూమిభృజ్జలచరవ్యాఘాతశంకాభయా
కులతాలేశము, నావికాధిపునిఁ గన్గొంటే జగద్వెల్లి తా
మలసత్యాగ్రహనీతిశాలి, చరకామంత్రాధినాథుండు, నేఁ
డెలమిన్ జేరెదు తత్కృపాగరిమచే స్వేచ్ఛాంతరీపావనిన్.

ఆధివ్యాధులఁ బాసి లేమి కెడఁబాసై, క్షామభూతంబు వి
న్వీథిన్ జేరఁగ మీటి మాంద్యగరిమన్ భేదించి, నీచానుదా
స్యాధారంబును జెండి దేవతలయట్లా ద్వీపమున్ జేరి, శ్రీ
నాథున్ గొల్తము వీతకల్మషులమై నౌకాసహాయంబునన్.

గమనవేగమున భంగపరంపరలు డింది చన్నీటితుంపురల్ చదల కెగయ
ఇరుచక్కి నాడు గ్రొవ్విరి టెక్కెముల నాని పిల్లగాడుపు లుల్ల మొల్లవీవ
పాదపీడన కుబ్బువారు పెన్నీటిపైఁ గనులువిందుగ మత్స్యగణము లలర
అనుకూలయానచిహ్నము లుల్లసిలు దిశాష్టకముతో నభము గౌతుకము నింప
త్రికరణములు సేదఁదేరి తుష్టినిబొందఁ-గా నపూర్వసౌఖ్యగరిమ నొంది,
ప్రకృతిఁ గనుచు "డెక్కు" పై, నిచ్చమెయి-విహారము నొనర్త మిటకు రాఁగదోయి!

పొరిఁబొరిఁ గల్గు సోదరుల పోరులు నిల్కడగావు, దాస్యదు
ర్భరకలుషుండవై జనని పాదయుగంబులఁ గొల్వరాదు, నీ
కెఱుక రవంత లేదె? విజయేందిరఁ గైకొను వీలుగల్గు నీ
తరుణముఁ జారపుచ్చెదవు, తజ్ఞులు నవ్వరె? యిట్టి చేఁతకున్.

కోరకంబుల దాటి కొదమ పుప్పొడిపిండు విహరించు నదె పుష్పవితతులందు!
కాకసంభృతి మాని లోకమోహనగీతిఁ బైకరాజములవె పాడఁదొడఁగె!
తరుశాఖ లను పేరి చెఱసాలలను బాసి చిగురాకులవె నిక్కఁజేవ హెచ్చి!
హిమరోధ మడఁగించి సముదీర్ణపటిముఁడై భువనాప్తుఁ డదె! కాంతిఁ బొడవుసూపె.
సమయ మారసి, గాంధీప్రశస్తశక్తి-నిర్మితంబగు నౌక యీనెలవుఁ జేరు
వేగ నారోహ మొనరించి, విపులదాస్య-వనధిఁ దరియింపు మిఁకనైన, భరతపుత్రి!

మీ తెఱన్ గాలము చాల నీవరకె; పేర్మిం గూయఁగాసాగె; నౌ
కారాజం బదె! సాత్వికాదులగు యోగ్యస్వీయవస్తువ్రజం
బారూఢిన్ వెనువెంటఁ జేకొనుచు రమ్మా! జన్మసాఫల్య మిం
పారన్ గ్రోలి సుఖింతుగాని, యట స్వేచ్ఛాఽమూల్యవాతాంబువుల్.

అదనువేచి, యరిగి రాద్వీపసీమకు-సాటివారు మున్నె జననిఁ గొలువ,
చనదు నీకు నిలువ, స్వాతంత్ర్యయాత్రకై-పలుగువారు మోయి! భారతీయ!

నిర్వేదము

దుర్గమహంతి సోదరకవులు

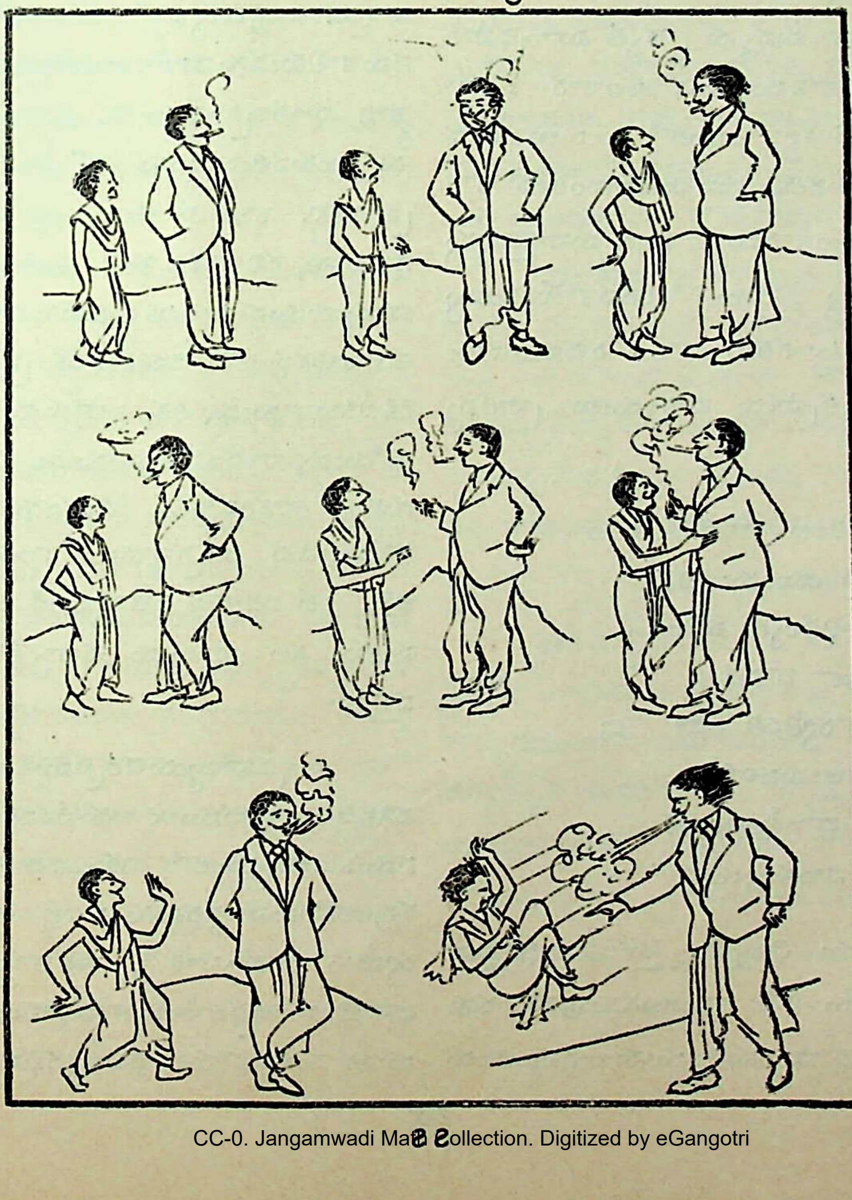
సకలకామ్యప్రదాయకమైన కల్పవృక్షము వోయె ననెడు విచారముననో!
కలుషహారిణి వియద్గంగాతరంగిణిన్ విడచి చన్నట్టి నిర్వేదముననో!
సురభిప్రసూనసంభరితమౌ నందనోద్యానముం బాసెడు దైన్యముననో!
అర్థిసౌఖ్యనిధాన మగు కామధేనువుం గోలుపోయినయట్టి కోపముననో!
సకలభోగాశ్రయంబైన స్వర్గరాజ్య-రమ పరాధీన మగుచు విరాజిలుటనో!
దానవానీకకృతదుఃఖతప్తహృదయు-లగుచు; మొఱవెట్టుచున్నార లమరవరులు.

సుమసుకుమారాంగు లమరభామామణుల్ బలుబాములం జిక్కువడుదు రనుచు
సముచితోపాయవిశారదుండగు గురు కౌశల్యమున మేలు కలుఁగ దనుచుఁ (?)
గొండరెక్కల గుండపిండి సేయగఁజాలు కులిశధారాశక్తి క్రుంగు ననుచు

సంతతభోగనిస్తంద్రుండు దేవేంద్రుఁ డష్టకష్టములపా లగు నటంచు
రామణీయకమగు స్వర్గరాజ్యలక్ష్మి దనుజులకుఁ జిక్కి శోభను దక్క ననుచు
నిన్ని యగిచాటు లొదవునం చెవ్వఁ డెఱుఁగుఁ-గాలమును గర్మమును బ్రతికూలమైన
నెంతటి మహాత్ములకుఁ గూడ నెగ్గు లొదవు.

క్రతుకర్మరచనానియతులైన సోమయా-జులకు భోగ్యంబైన సుకృతభూమి
హార్యక్షవిక్రమధుర్యులౌ సంగ్రామ-శూరులు వసియించు వీరభూమి
నిగ్రహానుగ్రహనిపుణులౌ సప్తర్షి-పుంగవుల్ మెలఁగెడు పుణ్యభూమి
ముల్లోకముల నేలు ముఖ్యుండు మఘవుండు-పరిపాలన మొనర్చు భాగ్యభూమి
కామధేనుమందాకినీకల్పతరువి-రాజితంబగు స్వర్గసామ్రాజ్యభూమి
సురవిపక్షచమూవశీకరణ మయ్యె ననుచు శోకింపుచున్నార లమరవరులు,

అసమాన సాంగత్యము

౨. సారస్వతము

సువర్ణ యుగము

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకుఁ బ్రాణభిక్షపెట్టిన చాళుక్య రాజులు భాషాసేవకులకు వందనీయులు. ఆంధ్రభాషలోఁ గవిత్వముఁవ్రాయుటకుఁ బండితులను బ్రోత్సహించి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వమును భాషకు వీర లొసంగుట చేతనే నిరవలంబనముగా నున్నను బ్రకృత మాంధ్రసారస్వత మిన్నివిధముల వికాసవంతముగ నలరార నవకాశము లభించినది. చాళుక్యకాలములో బయలువెడలిన గ్రంథరాజములలో మొదటిది మన మెఱింగినంతలో భారతము; చివరది కావ్యాలంకారచూడామణి. మహదైశ్వర్యముతో విపులసామ్రాజ్య భారముతో నిరవకాశుఁడయ్యు రాజరాజు నన్నయ్యభట్టారకుని భారత రచనమునకుఁ బ్రేరేపి వాకొన్నఅమృతప్రాయ వాక్యములు ప్రాతస్మరణీయములు.

"ఇవి యేనుఁ సతతంబు నామెదఁ గరం
బిష్టంబులై యుండుఁ బా
యవు భూదేవకులాభితర్పణ మహీ
యఃప్రీతియుఁ భారత
శ్రవణాసక్తియుఁ బార్వతీపతి పదా
బ్జధ్యానపూజామహో
త్సవముఁ సంతత దానశీలతయుశ
శ్వత్సాధు సాంగత్యముఁ"

చాళుక్యరాజ్యము ఛిన్నభిన్నమై పరాధీనమైన కాలమునఁ జిన్నరాజ్యముతోఁ గాలముగడుపుచుఁ దమ వంశపరంపరాగతమగు భాషాభిమానమును బురస్కరించుకొని లక్ష్యలక్షణ సమన్వితముగఁ గావ్యాలంకార చూడామణియను దొమ్మిదియుల్లాసముల గ్రంథమును విన్నకోట పెద్దనచే వ్రాయించిన చాళుక్యాభరణుఁడగు విశ్వేశ్వర భూపతి ఈ వంశజుల వాఙ్మయచరిత్రమునకుఁ గడపటి వాఁడు. నన్నయ్యభట్టారకుని కవిత నిసర్గమనోహరము. సమకాలికుఁడగు నారాయణభట్టు ఆంధ్రభాషలోఁ గవియే కాని యాతని గ్రంథములకు మనము నోఁచికొనమైతిమి. ఈ యిరువురియనుంగు చెలికాఁడగు పావులూరిమల్లన ప్రౌఢకవి. కాని యాతఁడు వ్రాసినది గణితశాస్త్రము గావునను, కవితాకళ కంత సంబంధము లేనిది గావునను వాఙ్మయమున నాతనికి స్థిరమగుదావు లభింపకపోయెను. తరువాతికవులలో నెవరికివారు ప్రత్యేకవీరులు. పాలకురికి సోమనాథుఁడు, తిక్కనసోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రగడ, నన్నెచోడుఁడు, నాచనసోమనాథుఁడు, భాస్కరాదులు మున్నగుకవు లొకరికొకరు దీసిపోవరు. తారతమ్యచర్చకుఁ గడంగితిమేని యగ్రస్థానము ఇందుఁ దిక్కనసోమయాజిదె. ఇది పదియవ శతాబ్దినుండి పదమూడవ శతాబ్దము వఱకుఁ గల వాఙ్మయ చర్చాలేశము. ప్రకృతమునకు నత్తము.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమున సువర్ణయుగమని చెప్పదగినది సర్వవిధములఁ బదునేనవశతాబ్దమని మావిశ్వాసము. ఆంధ్రులలో నిక్కమగు పౌరుషము, ఆంధ్రకవులలో మహత్తరమగు నుపజ్ఞ ఆంధ్రవీరులలో నపూర్వమగు నుత్సాహశక్తి, ఈశతాబ్దముననే వెల్లివిరిసెను. ఆనాటి యాంధ్రజాతీయతావికాసములు, ఈనాఁడు లక్ష్యమునం దుంచుకొనుట భవిష్యదభివృద్ధిసూచకము.

రాజకీయ పరిస్థితులు

పదునేనవశతాబ్దమున ఆంధ్రదేశమున రాజకీయ పరిస్థితులు మిగులదుర్భరముగా నుండెను. ఆంధ్రులపాలిటి పెన్నిధియనఁదగు ఆంధ్రసామ్రాజ్య మస్తమించెను. ఆంధ్రత్వమునకు సర్వస్వము ధారబోసిన ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తిని యవనులు బంధించి కొనిపోయిరి. చిరకాలోపార్జితమగు నాంధ్రసామాజ్యముతో నాంధ్రులసంపద, ఉత్సాహము కార్యదీక్ష కడబట్టెను. గ్రంథభాండారములు తగులఁబెట్టఁ బడెను. దేవళములు నేలమట్టమయ్యెను. ఇంతయేల? కడుపులోఁ జల్లఁ గదలక సురక్షితముగ నున్నఆంధ్రులు కాకతీయసామ్రాజ్య విచ్ఛిన్నముతోఁ జెల్లాచెదరైరి. హరిహరరాయాదులు నూతనరాజ్యస్థాపనమునకు విద్యానగరప్రాంతముల కేగిరి.

కాటమరెడ్డి ప్రభృతులు కృష్ణా గోదావరీమధ్య భాగమున నూతనరాజ్యము స్థాపించిరి. పతనమైనయాంధ్రసామ్రాజ్యమును బునరుద్ధరించి రేచర్లగోత్రుఁడగు అనపోతనాయకుఁడు జాతీయపతాకమును నిలువబెట్టెను ఈ పరిస్థితులలో నీముగ్గురు రాజ్యనిర్మాతలకును, బొత్తులు కుదురలేదు. పరస్పర ద్వేషములు, సంగ్రామములు. ఈయవకాశములలో యవనుల దండయాత్రలు, ఎల్లప్పుడు అశాంతియే. పరిపాలనవిధానమున నెట్లున్నను కవుల కీయుగమునుండియే వికాస మంకురించెను. ఆంధ్రసామ్రాజ్యమహావృక్షము యవనమారుతముచే మొదలంట విరిగిపడెను. వేళ్లబలముచే మూలమున నీమూఁడు శాఖలు బయలువెడలెను. మూఁడును అభివృద్ధికివచ్చెను. కవికోకిలముల కీశాఖాత్రితయము సర్వవిధముల శరణ్యమయ్యెను. ఈముగ్గురు స్వతంత్రరాజుల కుటుంబములలో జనించి భాషాభిమానులగు సమకాలికరాజులు ముగ్గురు గలరు. విద్యానగర రాజ్యమునుండి ప్రౌఢదేవరాయలును ఓరుగల్లు రాజ్యమునుండి సర్వజ్ఞసింగ భూపాలుని, కొండవీటిరాజ్యమునుండి పెదకోమటి వేమభూపాలుని గైకొని ఈసమకాలిక రాజత్రితయము గావించిన వాఙ్మయసేవ గమనింతము. విరాగశీలుఁడగు బమ్మెరపోతరాజు దక్క మిగిలిన కవిరాజులందఱు నీయుగమున నీమూఁడు రాజ్యముల నేలుప్రభువులనో, రాజప్రతినిధులనో, రాజకీయోద్యోగులనో యాశ్రయించి జీవితము గడిపిరి.

పదునేనవ శతాబ్దిలోని కవులు

అమరేశ్వరుఁడు, మడికిసింగన, జక్కన, శ్రీనాథుఁడు, బమ్మెరపోతరాజు, గణపతిదేవుఁడు, వల్లభరాయఁడు, నిశ్శంకకొమ్మన, గౌరనమంత్రి, దగ్గుపల్లిదుగ్గన, పినవీరభద్రుఁడు, నందిమల్లయ్య ఘంటసింగయ్యలు, నాగనాథుఁడు, భైరవుఁడు, నారాయణకవి మొదలగువా రీశతాబ్దిలోని యాంధ్రకవులు. అరుణగిరినాథుఁడు, పెదకోమటివేముఁడు, కుమారస్వామి, వామనభట్టబాణుఁడు, నరసింహకవి, విశ్వనాథకవి, కోలాచల మల్లినాథుఁడు, మామిడిసింగన, సర్వజ్ఞసింగభూపతి, విశ్వేశ్వరుఁడు, ముమ్మడి దేవరాయలు, బొమ్మకంటి అప్పలాచార్యులు, మున్నగువారీశతాబ్దములోని సంస్కృతకవులు. వీరల ప్రజ్ఞాప్రతిభాదులను వర్ణించుట కిది తావుగాదుగాన విడువక తప్పదు.

పదునేనవ శతాబ్దమునందుఁ గవులు పలువురు గలరు. విప్లవములలో వారిగ్రంథము లెన్నియో నశించుటచే లక్షణగ్రంథములవలన వానినామములుమాత్రమే వినవచ్చుచున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యగృహమును వివిధవస్తుసంపూర్ణమొనరించిన కవులను, ఇందులకుఁ బ్రోత్సహించిన రాజులను మనము మఱువఁజనదు.

కవుల ప్రతిభాదికములు

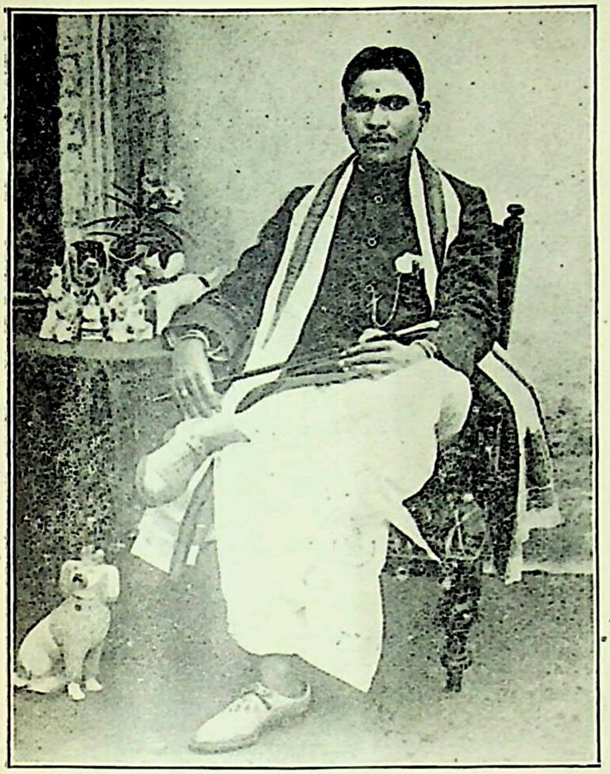
ఈశతాబ్దిలోనున్న కవులందఱిలో సమష్టిదృష్టితోఁ జూచితిమేని శ్రీనాథకవి గొప్పవాఁడు. సంస్కృతాంధ్రములలో సమానముగఁ గవితజెప్పఁ జాలుదిట్ట. అత్యద్భుత మేధాశాలి. శాస్త్రపరిజ్ఞానమునం దీతఁడు అసాధారణుఁడు. తనకావల నాంధ్రవాఙ్మయము సర్వతోముఖముగాఁ బ్రకాశించుట కీతఁడే కారకుఁడు. దుగ్గన కవి శ్రీనాథునకు బావమరది. కానఁ దాను స్వయముగా నెఱింగినవాఁడు గాన శ్రీనాథు నిట్లు వర్ణించి నాఁడు:

సీ. సంస్కృతప్రాకృత శౌరసేనీముఖ్య
భాషాపరిజ్ఞాన పాటవంబు
పన్నగపతిసార్వభౌమ భాషితమహా
భాష్యవిద్యాసమభ్యాసబలము
అక్షపాదకణాద పక్షిలోదీరిత
న్యాయకళాకౌశ లాతిశయము
శ్రుతిపురాణాగమ స్మృతిసాంఖ్యసిద్ధాంత
కబళనవ్యుత్పత్తి గౌరవంబు
పూర్వకవిముఖ్య విరచితాపూర్వకావ్య
భావరససుధా చర్వణప్రౌఢతయును
కందళింపంగఁ గాశికాఖండనైష
ధప్రముఖ వివిధప్రబంధము లొనర్చి.

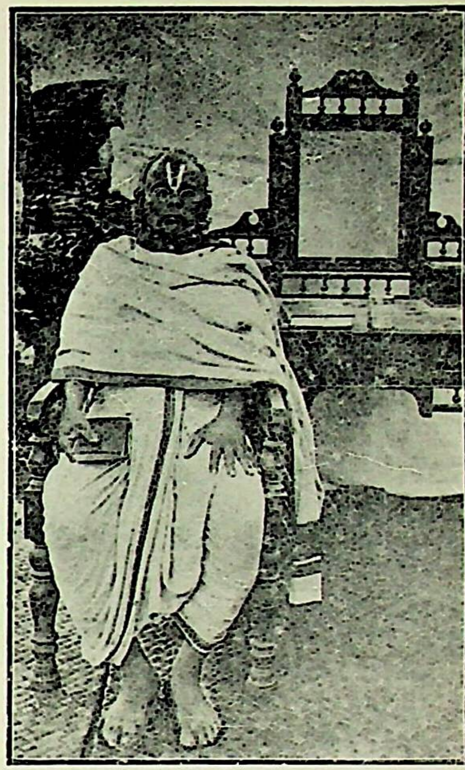
—నాసికేతోపాఖ్యానము.

శ్రీనాథునికవిత కఠినముగనున్నను అన్వయసరళముంటచే సులభముగా బోధయగును. ఆతనివచనములందొకవింత సొంపుగలదు. సీసపద్యకల్పనమున నీతఁడప్రతిమానుఁడు. మూలానుసరణమగు నాంధ్రీకరణము నకుఁ ద్రోవదీసినవాఁ డీతఁడె. ఇంతయేల! వాఙ్మయమునఁ గల యన్ని శాఖలలో నీతఁ డప్రతిమానుఁడే.

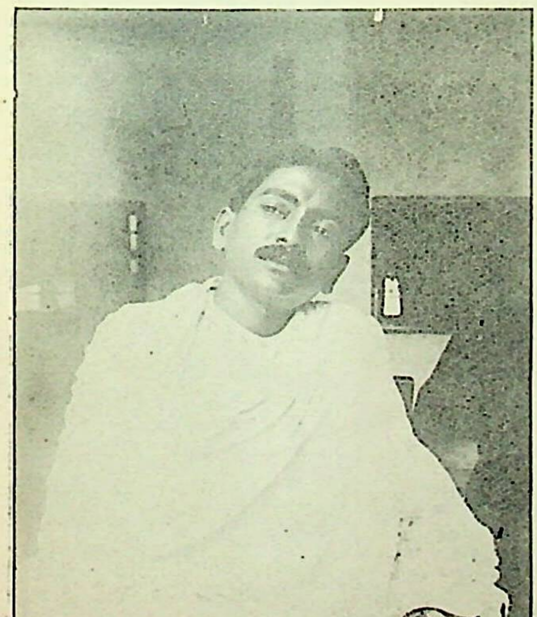
ఈ శతాబ్దమునస ద్విపద యమోఘముగ వృద్ధికి వచ్చినది. ఆంధ్రభాషలో గౌరవహరిశ్చంద్రచరిత్రమును మించిన ద్విపదకావ్యము లేదు, ఇందలికరుణరసము, కవితాధోరణి, మనోహరభావములు, కల్పనాసౌష్ఠవము అప్రతిమానము. ఈతని నవనాథచరిత్రముగూడ నిట్టి యోగ్యతగలదె! పదునేనవ శతాబ్దిలోని లక్షణగ్రంథములలో విన్నకోటపెద్దన కావ్యాలంకారచూడామణి, భైరవుని కవిగజాంకుశము, గౌరనలక్షణదీపిక, సర్వజ్ఞునిరసార్ణవసుధాకరము పేర్కొనఁదగిన గ్రంథములు. రసార్ణవసుధాకరము సంస్కృతగ్రంథమైనను సులభముగ, సుబోధముగ నున్నది. సంస్కృత వచనరచనమున బాణుని తరువాత మరల నంతవాఁడు జనింపలేదట. ఆకొఱంతదీర్చినాఁడనని సగర్వముగాఁ జెప్పుకొన్న వామనభట్టబాణుఁడీకాలముననఁ గొండవీటనున్నవాఁడు. భావసామ్యము శ్రీనాథుని గ్రంథములకు, నీతని గ్రంథమునకుఁ గానవచ్చును. ఈయుభయులలో నొకరు ఆస్థానకవి. వేఱొకరు విద్యాధికారి. వీరలను బోషించు కోమటిపేమారెడ్డి వ్యాఖ్యాతృ శిరోమణియేగాదు; సర్వజ్ఞచక్రవర్తి. వీరలు మువ్వురు మూర్తిత్రయమునకుఁ దీసిపోనివారలు. అమరేశ్వరునికవిత అమృతస్యంది. ఈతనివిక్రమసేన మింతవఱకును లభింపలేదు. ఉపలభ్యములగు నుదాహృతపద్యములవలన నీతఁడు ప్రౌఢకవియనియు, మాళవదేశాధీశ్వరుఁడగు విక్రమసేనునికథను ప్రబంధముగ వ్రాసియుండుననియుఁ దెలియుచున్నది. ఆంధ్రకవులలో ననంతామాత్యునికవితలో నొకవిలక్షణత్వ మిమిడియున్నది. తేటతెనుంగుమాటలను గూర్చుటలో నీతఁడు మిగులనేర్పరి. కవితలోఁ గఠినపదము గానరాదు. శ్రీనాథునికవిత యెంత జటిలముగనుండునో యీతనికవిత యంతమృదులముగ నుండును. ఈతనిభోజరాజీయ మాంధ్రభాషకపూర్వమగు నలంకారము. కథలు చిత్రములుగ నీతిదాయకములుగ నుండును. ఇందలి యుపాఖ్యానముల సమ్మేళనము చాలవఱకు పంచతంత్రమును బోలియుండును. ముఖ్యముగ నిందలి అనుమతికథయు, గోవ్యాఘ్రచరిత్రము ఎన్నిమాఱులు చదివినను దనివితీఱదు. దగ్గుపల్లిదుగ్గన, మల్లయసింగయలు, పినవీరభద్రుఁడు విద్యానగరసంస్థానాశ్రయులు. కవితలో నీముప్వురివి మూఁడుత్రోవలు. మధురశైలిలో సరళధారతో సరసభావములతోఁ గవితఁ జెప్పువాఁడు దుగ్గన. ఈతఁడు ప్రబంధయుగమార్గదర్శకుఁడుగ నున్నాఁడు. పినవీరుఁడో! వాణినారాణియన్న గండరగండఁడు. కవితలో, ధారలో, కల్పనాశక్తిలో నీతఁడు గడుసరి. ఈతని శృంగారశాకుంతలము స్వతంత్రగ్రంథమని చెప్పఁదగినది. సింగయమల్లనలు ప్రబంధకవితకుఁ ద్రోవదీసినవారు. వరాహపురాణము వీరలు ప్రౌఢముగఁ దెనిఁగించిరి. ప్రబోధ చంద్రోదయనాటకమును మిగులశ్రమజేసి నాటకమును ప్రబంధముగఁ గూర్చువిధమును వీరు దొలుత ప్రకటించిరి. గణపతిదేవుఁడు శివయోగసారము రచించిన కవిరాజు. ఈయనకవిత సర్వ

శ్రీ ఉప్పల సత్యనారాయణగారు, అనకాపల్లి.

శ్రీ అంగర వెంకటాచార్యులుగారు

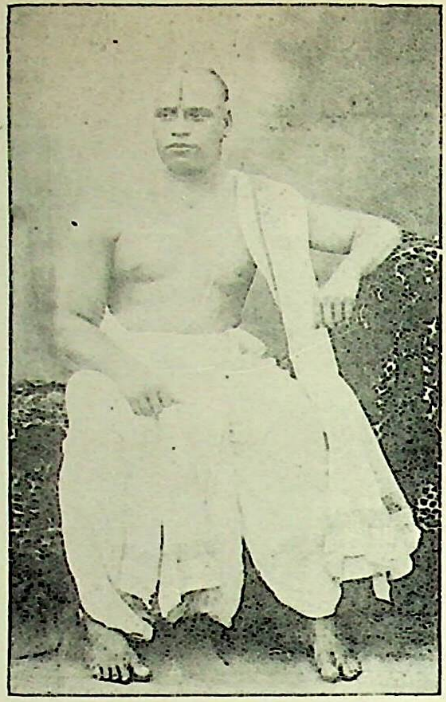
శ్రీ దొంతంశెట్టి నాగేశ్వరరావుగారు

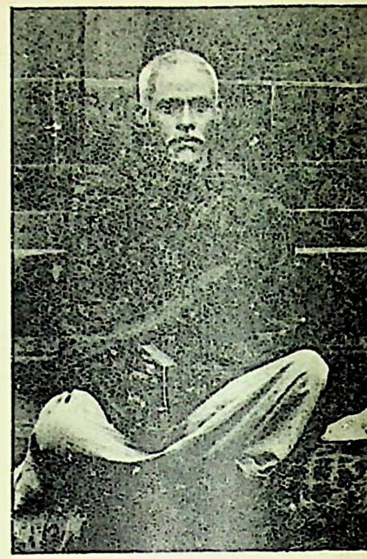
శ్రీ ఏనుగు తమ్మిరాజు గారు

శ్రీ వడ్డెపాటి నిరంజనశాస్త్రి గారు

కీర్తనాచార్య శ్రీ సి. ఆర్. శ్రీనివాసయ్యంగారు

శ్రీ మత్పరమహంస జి. యస్. బి. సరస్వతీస్వాములవారు

శ్రీ దంతులూరు శ్రీరామచంద్ర రాజుగారు

శ్రీ తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు

శ్రీమతి ఆకారపు రాజమ్మ గారు

శ్రీయుత కొడిమెల కొండయ్యగారు

విధములఁ బ్రౌఢముగా హృద్యముగా నుండును. మొన్నటి వఱకీకవి యత్యంతాధునికుఁ డని విశ్వసించితిమి. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారి యపూర్వపరిశోధనముచేఁ గవి ప్రాచీనతరుఁడనియు శ్రీనాథుని సమకాలికుఁ డనియు వ్యక్తమయ్యెను. మడికిసింగన బహుగ్రంథరచయిత. వల్లభరాయఁ డోరుగంటివైభవ మక్షరరూపమునఁ బ్రతిష్ఠించిన దిట్ట. కొమ్మన వీరశైవకవిమణి, భైరవుఁడు లాక్షణిక వసంతము. వీరిగ్రంథములన్నియు నుపజ్ఞావిలసితములు; భావమనోహరములు; కల్పనాభూషితములు. ఇందఱుకవు లొకకాలమునందుంట సుకృతము.

ఈకవులందఱును నొకయెత్తు; బమ్మెర పోతరా జొకయెత్తు. పోతరాజు గర్భదరిద్రుఁడు. బహుకుటుంబ భారవహుఁడు, నిరాధారుఁడు. ఇట్టివిపరీత దుర్గతులలోఁ దగుల్కొని భాగవతమంటి మహాగ్రంథము నెట్లురచింపఁ గల్గెనో తోఁచదు. సమకాలిక కవులందఱు, భోగభాగ్యములతోఁ దులదూఁగుచుండఁ దాను హృదయపూర్వకముగా దరిద్రమును బ్రేమించి తనబాహ్యదేహమును నష్టకష్టములపాలు జేసెను. సమకాలికులు రాజకీయావాగురలలోఁ దగుల్కొనియుండఁ దనకు రాముఁడు దక్క రాజు వేఱొకఁడు లేఁడని చెప్పినవాక్యము అభిమానశీలుఁడగు కవి నిత్యము పఠింపఁదగినది.

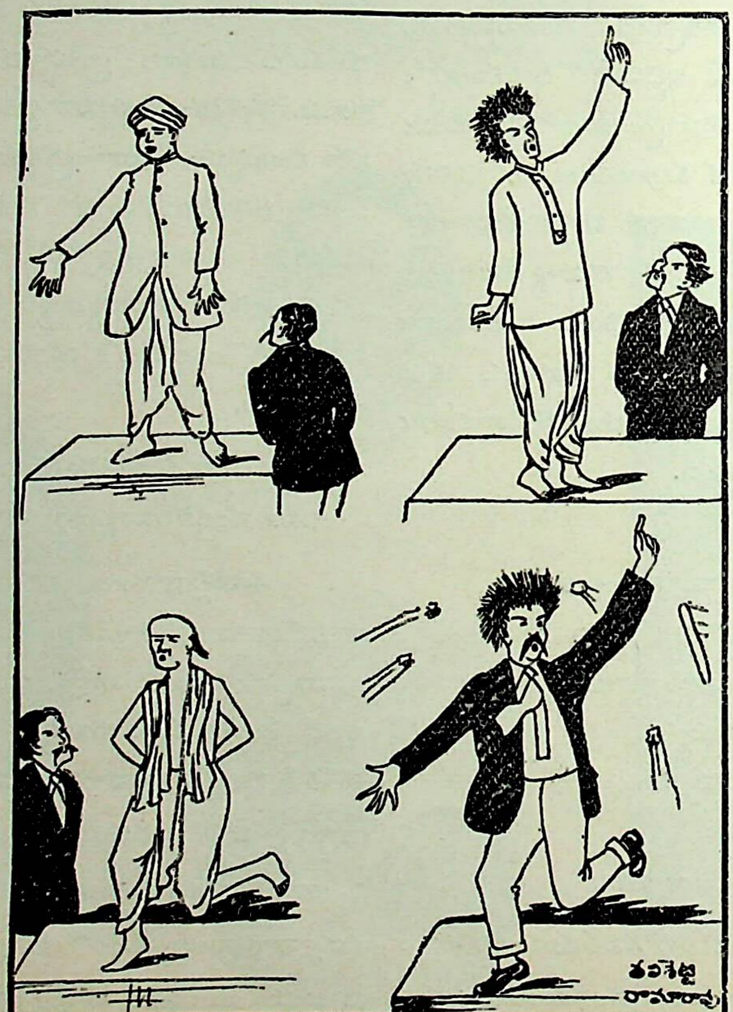
ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల
కిచ్చిపురంబులు వాహనంబులున్
సొమ్ములు కొన్ని పుచ్చుకొని
చొక్కి శరీరము వాసి కాలుచే
సమ్మెటపేటులం బడక సమ్మతి
శ్రీహరి కిచ్చి చెప్పె నీ
బమ్మెరపోతరా జొకఁడు
భాగవతంబు జగద్ధితంబుగన్.

మహాకవియగు పోతన భాగవతమున నితరులు చేయిజేసికొనవలసినస్థితి తటస్థింపక గ్రంథమంతయు సురక్షితముగ నున్న ఆంధ్రుల సుకృతమునకు మేరయే లేకుండెడిది. ఏమికర్మమొగాని భారతము, రామాయణము, భాగవతము అను నీమూఁడుగ్రంథములు బహుకర్తృత్వమునకుఁ బాలైనవి. భారతమునకుఁ గుదిరినట్లుఁ దక్కిన గ్రంథములకుఁ దగినకవులు లభింపకుంట గొప్పకొఱంత. పదునేనవశతాబ్దమున అయ్యలార్యుఁడు, ఫణిభట్టు, నాగనాథుఁడు, చెన్నమరాజు, వెన్నెలకంటి సూరనార్యుఁడు మున్నగు మహాకవు లింక నెందఱో కలరుగాని, వారిగ్రంథము లిపుడు మాటుమణగియున్నవి. ఈయమూల్యగ్రంథరత్నము లెపుడులభించునో ఆంధ్రులపుణ్య మెపుడు ఫలించునో. సంస్కృతకవులఁగూర్చి కొంచెము చెప్పవలసియున్నది. ఈశతాబ్దమునఁగల సంస్కృతకవులలో డిండిమభట్టు వామనభట్టబాణుఁడు మిగులఁబ్రసిద్ధులు. అందఱికంటె మిగులఁ బ్రసిద్ధుఁడు కోలచలము మల్లినాథుఁడు. ఈతఁడు మహావిద్వాంసుఁడు. సమస్తవిద్య లీయనకు ముఖస్థము. మూలగ్రంథములోని భావము నెల్ల డించి రసపరిణామముల నెఱింగించుటలో నీతనికిఁగల చతురత యేవ్యాఖ్యాతకును లేదు. కాళిదాసుని గ్రంథరత్నములకుఁ గువ్యాఖ్యాత లొనరించిన దోసఁగుల నీతఁడు తొలగించుటకె నూతనముగా వ్యాఖ్యలు రచించినాఁడఁట.

"భారతీ కాళిదాసస్య కువ్యాఖ్యా విషమూర్ఛితా;
ఏషా సంజీవనీవ్యాఖ్యా తా మద్యోజ్జీవయిష్యతి"

ఈమల్లినాథుఁడు సర్వజ్ఞసింగభూపాలునిచేఁ గనకాభిషేకాది సత్కారముల నొందెనఁట. సంస్కృతభాషాప్రపంచమున మల్లినాథునకు నమస్కరింపనివాఁడు లేఁడు. కుమారస్వామి సోమయాజియు వ్యాఖ్యాతలలో నెన్నఁదగినవాఁడు. పెదకోమటి వేమనృపాలుని వ్యాఖ్య మనోహరముగా నున్నది. అమరుకమునందలి శృంగారభావము నీతఁడు మనోహరముగాఁ జెప్పినాఁడు. ఉన్నవ్యాఖ్యలన్నింటిలో నీతనివ్యాఖ్యయే సరసమైనది. కాటయవేముఁడును వ్యాఖ్యాతలలోఁ బ్రసిద్ధుఁడే. ఇంక నీశతాబ్దిలో నెందఱెందఱో వ్యాఖ్యాతలు గలరు.

చాళుక్యులు, కాకతీయులు సమకూర్చిన సామ్రాజ్యములు భిన్నములు కాఁగానే రాజులు పునరుద్ధరించినటుల మతవిప్లవములు దండయాత్రలమూలమున గ్రంథసముదాయము నశింపఁగనే కవులు పునరుద్ధరించిరి. ఇందఱుమహాకవు లొకశతాబ్దములోనుండి యాంధ్రసారస్వతమునకు సర్వతోముఖముగఁ గావించిన సేవకతననే ఆంధ్రవ్యక్తిత్వము నేఁటిదనుక నిలచినది. ఆకాలపురాజులో కావ్యకవితావినోదులు. విద్వాంసులో మహామేధాశాలురు, గ్రంథరచనాకౌశలురు. ఇన్నివిధముల వాఙ్మయమున కుపకరించిన యీపుణ్యకాలమును వాఙ్మయచరిత్రములో సువర్ణయుగమని చెప్పవచ్చును. ఈయుగమున బయలువెడలినదే నిజమైనకవిత. కవులలో నుద్రేకము భావనాశక్తి, ఉపజ్ఞ, ఔచితి నిజముగా నీ శతాబ్దముననే యున్నది. మనదురదృష్టవశమున నీశతాబ్దమున రచింపఁబడినగ్రంథము లెన్నియో యంతరించినవి. ఎడతెగనిసంగరములలోఁ దొలుత మన దేవళములు, పిదప మనగ్రంథములు బలియయ్యెను. హతశేషములగు గ్రంథము లెందేనియున్నవేమో శోధించి సర్వాంగసుందరమగు నాంధ్రభాషను అలరించుటకు ఆంధ్రసోదరులారా, మన మొక్కమారా సువర్ణయుగమును స్మరించి ప్రాచీనగ్రంథసంపాదనమునకు బయలుదేఱుదమా!

ఉపన్యాసధోరణి

ఆంధ్రులు—సంస్కృతవాఙ్మయము

అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు, యం. ఏ.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రను గూర్చి సంపూర్ణముగాఁ దెలిసికొనఁ గోరినచో, దానికిని బరవాఙ్మయములయొక్క చరిత్రకునుఁ గల సంబంధ మెద్దియో, మన ఆంధ్రులావాఙ్మయాభివృద్ధి కెంతవరకుఁ దోడ్పడిరో తెలిసికొనుట అగత్యము. ఆంధ్రవాఙ్మయాభివృద్ధికి సంబంధించిన యితర వాఙ్మయములలో ముఖ్యమైనవి సంస్కృత కన్నడ వాఙ్మయములు. ఇందులో మొదటిదానికిని తెలుగువాఙ్మయమునకును, అత్యంతసన్నిహితసంబంధము—సాక్షాత్తు జన్యజనకసంబంధమే అనుచున్నారు—ఉండుటచే, అనేకవిధముల మనవాఙ్మయమునకు మాతృస్వరూపముగ నున్న దీ గీర్వాణవాఙ్మయము. అందుచే, ఈగీర్వాణవాఙ్మయరచనయం దెంతవరకు, ఆంధ్రులు పాల్గొనిరో తెలిసికొనినఁగాని, ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రను గురించి సమగ్రమయిన జ్ఞానము మనకు లభించినట్టు తలంచుటకు వీలు లేదు.

వాఙ్మయచరిత్రకారులు గీర్వాణవాఙ్మయమునంతను, ద్వివిధా విభజించిరి. మొదటిది వైదికవాఙ్మయము. రెండవది లౌకికవాఙ్మయము. ఇందు మొదటిదానిలోఁ దెలుఁగువార లెంతవరకు కృషి సల్పిరో తొలుత విచారింతము గాక.

వేదవేదాంగాదు లన్నియుఁ జేరి వైదికవాఙ్మయ మగుచున్నది. ఈవైదికవాఙ్మయ మంతయు, ఆర్యులు సింధునదీప్రాంతములను గంగాతీరమందునను వసియించియున్నప్పుడు రచియింపఁబడిన దని చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. ఇట్టి వాఙ్మయభాగములో ఆంధ్రులు పాల్గొనినది లే దనియే చెప్పవలసియున్నది. అయితే మనవారు ఈ పవిత్రవాఙ్మయమును జక్కఁగాఁ బోషించి రక్షించిరి.

"ఆంధ్రదేశమునందలి వేదవిదుల యాచారములు, మతము, వేదస్వరము, దయాసత్యశౌచములు భరతఖండమునం దెందైన మరియొకచోటఁ జూచుట దుర్లభము" అని విద్యాధిప లోకరు మన యాంధ్రావనినిఁ బొగడియున్నారు.

ఇది నిజముగ మనము గర్వింపవలసిన విషయము గదా.

ఈరీతిగ, మనబ్రాహ్మణోత్తములు వేదరక్షణము మాత్రమే గాక, వేదాంతమీమాంసాదిశాస్త్రములు, కావ్యనాటకాదులు, తరచి చూచి విశేషస్వతంత్రగౌరవముఁ గానింపకపోయినను, అనేకవ్యాఖ్యానగ్రంథముల రచించి గీర్వాణభాషను బోషించి కీర్తి నొందిరి.

వేదత్రయికి భాష్యము రచియించిన విద్యారణ్యస్వామి యాంధ్రుఁ డగుచున్నాఁడు. అట్లగుటనేగదా నేటివరకు నీయన యధివసించిన పీఠము,ఆంధ్రలోకమునకుఁ జెందియున్నది. ఆంధ్రమున బసవపురాణము రచించిన పాల్కురికి సోమనాథుఁడు 'సోమనాథభాష్య' మను పేరిటి వ్యాఖ్యానమును రచించి వేదవాక్కును సేవించినాఁడు.

* ఇంతయేల, సుప్రసిద్ధబౌద్ధాచార్యుఁ డగు నాగార్జునుఁ డాంధ్రుఁడు. విచారించినచో వీరివలె వైదికవాఙ్మయసంబంధమైన గ్రంథరచన యొనర్చిన తెలుఁగువార లనేకులు లేకపోలేదు.

చరిత్రకారులు విభజించిన రీతినిబట్టి సంస్కృతభాషలోని కావ్యనాటకాదులు, తర్కవ్యాకరణాదిశాస్త్రములును లౌకికవాఙ్మయమను పేరుతోనే వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. కనుక లౌకికవాఙ్మయమందలి, ఆంధ్రు లొనర్చిన కృషిని జూడఁదలచినచో, పైన బేర్కొన్న వివిధవాఙ్మయభాగములందలి తెలుఁగువారు రచించిన గ్రంథములఁ బరిశీలింపవలసియున్నది.

గీర్వాణకావ్యచయమంతయు నుత్తరదేశీయులచేతను దాక్షిణాత్యులచేతను రచింపఁబడినది. కాళిదాసు, మాఘుఁడు, భారవి మున్నగు కావ్యకర్త లౌత్తరీయులు. భాసుఁడు, విశాఖదత్తుఁడు మున్నగు నాటకకర్తలుఁగూడ నాంధ్రేతరులే యగుచున్నారు. కాని యింతమాత్రముచే నాంధ్రదేశీయులైన కవులు లేరని తలఁపఁజనదు. * ఉత్తరరామచరితము వ్రాసిన భవభూతి యాంధ్రుఁడే యని కొందర నుచున్నారు. *ఇట్లే కృష్ణకర్ణామృతము రచించిన లీలాశుకులు, కృష్ణలీలాతరంగిణి వ్రాసిన నారాయణతీర్థులుగూడ దెలుఁగువారే యని

---

* 1 See Buddhistic reports, published by Satischandra Vidyabhushan of Calcutta.

* ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము page 409.

* ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము Page 409.

గొందరియాశయము. ఈవిషయమున నిదమిత్థ మని నిశ్చయించుట మాత్రము కష్టము.

గీర్వాణసారస్వతమందుఁ బనిఁజేయ నారంభించిన మొట్టమొదటి యాంధ్రులలో సుప్రసిద్ధుఁడు విద్యానాథుఁడు. ఈతని నిజనామము "అగస్త్యుఁడు" సంస్కృతమున 14 నాటకము లీతనిచే రచింపఁబడినట్లు దెలియుచున్నది. ఈమహాకవి కావ్యాలంకారసంగ్రహమను నలంకారశాస్త్రగ్రంథమును రచించి ఓరుగంటి వీరప్రతాపరుద్రున కంకితమిచ్చి ప్రతాపరుద్రయశోభూషణ మని పేరిడినాఁడు. అప్పటినుండియే యితనికి 'విద్యానాథమహాకవి' యను బిరుద మబ్బినది.

ఈవిద్యానాథుఁడేగాక ఓరుగంటియాంధ్రరాజులకాలములో మరికొందరు కవులు సంస్కృతమున గ్రంథముల రచియించిరి. పైనిఁ జేర్కొనఁబడ్డ పాల్కురికి సోమనాథుఁడు గూడ నిక్కాలములోనివాఁడే. సంస్కృతమునకు వ్యాసుఁ డెట్లో, ఆంధ్రభాష కితఁ డట్టివంటివాఁడు. వీరశైవమతకల్పకుఁడైన యీకవి, ఆంధ్రముననేకాక, సంస్కృతకన్నడములందుఁ గూడఁ బెక్కుకావ్యముల రచించెను. ఈతని సంస్కృతకృతులలో ముఖ్యమయినవి. "అన్యవాదకోలాహలము" 'బసవపంచగద్య' "సోమనాథభాష్యము."

ఈకవివర్యు నాదరించి పోషించిన ప్రథమప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజుగూడ, సంస్కృతభాష నాదరించెను. కవులను బ్రోత్సాహపరచుటయేగాక తాను స్వయముగా కర్ణాటకాంధ్రసంస్కృతభాషలందుఁ బాండిత్యము కలిగి విద్యాభూషణుఁ డను బిరుదు నందె, కొన్ని కావ్యములఁగూడ రచించెను. సంస్కృతమున నీరాజు నీతిసారమను గ్రంథము వ్రాసె నని బద్దెనకవి యను ఆంధ్రకవి యొకఁడు తన గ్రంథములోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సంస్కృతవాఙ్మయములోఁ దెలుఁగువా రొనర్చిన కృషి యెక్కువగా శాస్త్రరచనయందే గన్పట్టుచున్నది. ముఖ్యముగా వ్యాఖ్యానరచనయందును, అలంకారగ్రంథరచనయందును మిక్కిలి పేరుగాంచినా రాంధ్రులు. పంచకావ్యములకును సమగ్రమైన, వ్యాఖ్యానములఁ జేసి యశోధనుఁడైన మల్లినాథసూరియుఁ ఆంధ్రుఁడే. తెలగాణ్యబ్రాహ్మణశాఖకుఁ జెందినవాఁడనియు పెద్దిభట్టనుపేరిట చిన్నతనమందుఁ బిలువఁబడియెడి వాఁడనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఒక్కకావ్యములకేగాక 'ఏకావళి' యను నలంకారగ్రంథమునకు గూడ 'తరళ' యను వ్యాఖ్యానమును వ్రాసినాఁడు. అన్ని శాస్త్రములయందును కూలంకషమైన పాండిత్యము గలిగి మహామహోపాధ్యాయుఁడై వెలసినాఁడు. 14 వ శతాబ్ద మీయన జీవించియున్నకాలము. నాఁడుమొదలు నేఁటివరకు ఈతని వ్యాఖ్యానములే సర్వజనశరణ్యములై యొప్పుచున్నవి.

ఈమల్లినాథసూరి పుత్రుఁడగు కుమారస్వామియే ప్రతాపరుద్రీయమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినవాఁడు. రత్నాపణ మని దీనికిఁ బేరు.

సంస్కృతాలంకారశాస్త్రమునందు, అదివర కున్న సిద్ధాంతములన్నియుఁ దలక్రిందు సేసి, తనమతమునే సిద్ధాంతీకరించి చిరయశోభూషితుఁడైనవాఁ డాంధ్రుఁడు. అతఁడే జగన్నాథపండితుఁడు. అదివరకు నొకరీతిగాఁ బరిణామము జెందియున్న అలంకారశాస్త్ర మంతయు నొక్కసారిగా ఖండించి తన రససిద్ధాంతమును నిల్పినాఁడు. ఒక్కయలంకారశాస్త్రముననే కాదు, అన్ని శాస్త్రములందుఁ గూడ స్వతంత్రించి క్రొత్తతెన్ను త్రొక్కినాఁడు. భట్టోజిదీక్షితులు రచించిన మనోరమ యను వ్యాకృతిగ్రంథమునకు 'మనోరమాకుచమర్దన' మను ఖండనగ్రంథమును జేసినాఁడు. అప్పయదీక్షితులుగారి 'చిత్రమీమాంస' యను అలంకారగ్రంథమునకు "చిత్రమీమాంసాఖండనము"ను జేసినాఁడు.

కేవలశాస్త్రరచన మేకాక అతిమనోహరమైన కావ్యములను గూడఁ జెప్పినాఁడు. ఇతని కవిత్వము మిక్కిలి రసవంతమైనదై విరాజిల్లుచున్నది. భామినీవిలాస మను గ్రంథములో, తాను బ్రేమించిన 'లవంగి' యను సుందరి విషయమై చెప్పుకొన్నాఁడు. 'జగదాభరణ'యను గ్రంథమునందు ఢిల్లీపాదుషాయగు దారాప్రభువును స్తుతించినాఁడు. 'అసఫావిలాసము' నందు షాజహాన్ దర్బారులోనున్న 'నవాబ్ ఆసఫ్ ఖాన్', అనునాతఁడు తనకొనర్చిన యుపకృతిని కృతజ్ఞతతోఁ గీర్తించినాఁడు. ఇవిగాక 'కరుణాలహరి' 'గంగాలహరి' 'సుధాలహరి' 'లక్ష్మీలహరి' 'యమునావర్ణనచంపు' 'ప్రాణాభరణము' అను నీలోనుగాఁగల చక్కని గ్రంథముల ననేకముల రచించి వంద్యుఁడై వెలసినాఁడు. ఈతని కీర్తి యాచంద్రతారార్కము నిలచిపోయినది. ఈతని జీవితమునుగూర్చి యనేకములు విచిత్రగాథలు గలవు. అవన్నియుఁ దెలిసికొనఁదగినవే యైనను విస్తరభీతిచే వదలవలసివచ్చె.

ఈజగన్నాథకవి తన రసగంగాధరమునఁ దాను లక్ష్మీపేరుభట్టుల బుత్రుఁడ నని చెప్పుకొన్నాఁడు. విచారించగా, ఇతఁడు వేగినాటి బ్రాహ్మణుఁ డనియు నింటిపే రుపద్రష్టవా రనియు జన్మస్థలము కోనసీమలోని ముంగొండ యను గ్రామ మనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈకవి ఢిల్లీపాదుషా యగుఁ 'షాజహాన్' ఆస్థానమున నుండి యచ్చటనే పండితరాయ లను బిరుదమును గాంచినాఁడు.

ఈవిద్యానాథజగన్నాథులేగాక, ఆలంకారశాస్త్రాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడిన దెలుఁగువార లింక ననేకులు గలరు. కొందరు స్వతంత్రముగా నలంకారగ్రంథముల రచించియు, కొందఱు సుప్రసిద్ధాలంకారగ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములు జేసియు వాఙ్మయసేవ నొనర్చినారు.

అచ్యుతరాయ లనునాతఁడు సాహిత్యసార మను నలంకారగ్రంథమును తద్వ్యాఖ్యానమైన సరసామోదమునుగూడ రచించినాఁడు. ఈయనకే 'అచ్యుతశర్మ' యనియునుఁ బేరు. ఈగ్రంథకర్త శాలివాహనశకము 1753 నాటి వాఁడు. అనేకకారణములచే నీయనయును, జగన్నాథుని భామినీవిలాసమునకు ప్రణయప్రకాశవ్యాఖ్యను వ్రాసిన

యచ్యుతరాయఁడును ఒక్కరే యని తేలుచున్నది. అచ్యుతరాయ కృతమని "భగీరథచంపు" అనునది కలదు. అదియు నీతత్కృవికృతమే.

శింగరాచార్యుని పుత్రుఁడగు అనంతరాయఁడు గూడ తెలుఁగు నాటివాఁడే. ఈతని గ్రంథమునకును గవిసమయకల్లోల మని వ్యవహృతి. ఇందులో నరసింహునియొక్క 'నంజరాజయశోభూషణ'మునుగురించి యు,విద్యానాథుని ప్రతాపరుద్రీయముఁ గూర్చియు,ధర్మసూరియొక్క సాహిత్యరత్నాకరముఁ గూర్చియును, ప్రసక్తి కలదు గాన, ఆకవులకుఁ దరువాతి వాఁడనకఁ దప్పదు. కాఁగా 14వ శతాబ్దివాఁడు. కృష్ణరాయయశోడిండిమ మను గ్రంథమును గూడనీకవియే రచించినాఁడు.

అలంకారశాస్త్రమందు ముఖ్యమైన సాహిత్యరత్నాకరగ్రంథమును రచించిన ధర్మసూరి కూడ నాంధ్రుఁడనియే తెలియుచున్నది. కొన్నిచోట్ల నాతనికి ధర్మసింహుఁ డనియు వ్యవహృతి యగుపడుచున్నది.[1] ఈతఁడు కాశీ బ్రాహ్మణకుటుంబమునకుఁ జెందినవాఁ డని కొంద రనుచున్నారుగాని యది నమ్మఁదగినది గాదు. ఇటీవల నీయన యింటిపేరు వారణాసివారని గూడ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈయన శైయలంకార గ్రంథము లేగాక 'నరకధ్వంస' మను వ్యాయోగమును గూడ రచియించెను.

ఈకవి విద్యానాథునకుఁ దర్వాతివాఁడు. ఇట్లు చెప్పుటకుఁ గారణము విద్యానాథునిచేఁ జెప్పఁబడిన కొన్ని విషయముల నీతఁ డాక్షేపించుటయే. ఈగ్రంథమునకు 'నౌక' యను వ్యాఖ్యానముఁ జేసిన వేంకటసూరి గూడ నాంధ్రుఁడే.ఆతనివంశ మిట్లు తెలియుచున్నది. తండ్రి లక్ష్మణసూరి. తల్లి సూరమాంబ. తాత బ్రహ్మంతరవాణి. గురువు వేంకటాచార్యుఁడు.

విశ్వనాథకవి యను మఱియొక యాంధ్రుఁడు గూడ సంస్కృతమునఁ గొన్ని కృతుల నొనర్చినాఁడు. ఇతనిజన్మస్థలము గోదావరీతీరస్థమగు 'ధారాసురనగరము'. తండ్రిపేరు తిరుమలదేవుఁడు. తాత పేరనంతుఁడు. 1602 ఏ. డి. నాటివాఁ డీకవి. ఈతఁడు సాహిత్యసుధాసింధు వను నలంకారగ్రంథమును 'మృగాంకలేఖ' యను నాటకమును వ్రాసి పండితలోకమున కర్పించినాఁడు.

తెలుఁగునాట జన్మించిన లక్ష్మీధరదీక్షితులు 'అలంకారముక్తావళి' రసమంజరి యను గ్రంథముల రెంటిని వ్రాసెను. 2 ఈకవిజన్మస్థానము "కృష్ణాతీరస్థమైన చెరుకూర'ని చెప్పబడియున్నది నేటిబాపట్లతాలూకాలోని పెదచెరుకూరుగ్రామము, యిదియే యగుచున్నది. ఈలక్ష్మీధరకవియే 'సద్భాషాచంద్రిక'యను ప్రాకృతవ్యాకృతిని అనర్ఘ రాఘవప్రసన్న రాఘవములకు వ్యాఖ్యానములను రచించెను. దక్షిణామూర్తికింకర' అను బిరుదనామము ఈతని గృహనామముగా మారినది. సర్వాంబికాయజ్ఞేశ్వరు లీతని మాతాపిత లనియుఁ దిమ్మయసోమయాజి పితామహుఁ డనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈలక్ష్మీధరసూరి విజయనగరప్రభువైన దిరుమలరాయనిచేఁ బోషింపబడి శ్రుతిమంజరి యను గీతగోవిందవ్యాఖ్య నంకిత మొనర్చెను. ఈకవి యన్నగారును గురువు నైన చెరుకూరి కొండుభట్టుని కుమారుఁడు యజ్ఞేశ్వరదీక్షితులు 'అలంకారరాఘవము' 'అలంకార సూర్యోదయము' 'సాహిత్యరత్నాకరము' రచించుటయేగాక మమ్మటుని కావ్యప్రకాశకు వ్యాఖ్యానము గూడ వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది. 'శృంగారసారావళి' కర్త యగు వేంకటనారాయణదీక్షితుని యింటిపేరు గొడవర్తివారు. తండ్రిపేరు కామేశ్వరవైదికుఁడు. తల్లి పేరు లక్ష్మిదేవి. ఈతఁ డెనిమిది భాషలలో గవిత్వము చెప్పినట్లు జెప్పఁబడియున్నది.

వీరలేగాక మఱికొందరు ఆంధ్రులైన యాలంకారికులు గలరు. వారినిజనామములు వారిగ్రంథనామములు తప్ప వారినిగూర్చి విశేషము లెవ్వియుఁ దెలియవచ్చుట లేదు. వామనసూత్రవృత్తికి 'కామధేను' వ్యాఖ్యానమును, వృత్తివార్తికవ్యాఖ్యానమును రచించిన తిప్పభూపాలుఁడును, 'నంజరాజయశోభూషణమును' రచించిన నరసింహకవియు,అలంకారేందు శేఖరము వ్రాసిన వేంకటనరసింహకవియు,రసనిరూపణకారుఁడైన నరహరిసూరియు, నాట్యశాస్త్ర సంబంధమైన గ్రంథముబ్రాసిన (గ్రంథముపేరు తెలియవచ్చుటలేదు.) శాతకర్ణియు వీరలలో ముఖ్యులు.

రెడ్డిప్రభువుల కాలములో నాంధ్రులచే గీర్వాణవాఙ్మయ మెక్కువగాఁ బోషింపఁబడినది. అప్పుడు రచింపఁబడిన వాటిలో ముఖ్యమైన కావ్యములు రసవత్తరములై మనోహరములుగా నున్నవి. వ్యాఖ్యానములు కూలంకషములై సుబోధకములుగా నున్నవి.

రెడ్డిరాజులలో సంస్కృతభాషను బోషించుట కారంభించినవాఁడు అనవేమారెడ్డిభూపాలుఁడు. ఈతఁడు సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు చక్కని పాండిత్యము గల్గి దానాదిసత్కార్యములచేఁ బండితుల రావించి, వారల బోషించి గీర్తిఁ గాంచినాఁడు

అనవేమారెడ్డి చనిపోయిన తర్వాత వెంటనే కుమారగిరిరెడ్డి రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఇతఁడు రసికేంద్రుఁడు, నిత్యశృంగారప్రియుఁడునేగాక కవియుఁగూడ నై యున్నాఁడు. సంస్కృతములోని 'వసంతరాజీయమను' నాట్యశాస్త్రగ్రంథమును రచించిన దీయనయే. దీనినిఁ గూర్చి కుమారస్వామి తన రత్నాపణమునందును, మల్లినాథుఁడు మాఘవ్యాఖ్యానమునందును, సర్వానందుఁ డమరకోశవ్యాఖ్యానమునందునుఁ బలికియున్నారు. కావున నీగ్రంథము 14 వ శతాబ్దమునకుఁ దరువాతిది కానేరదు.

కుమారగిరిరెడ్డి ప్రభువునకు బావమరదియగు తాతయవేమన సంస్కృతమున కొన్నికృతు లొనర్చినాఁడు. కాటయవేమన కూరుఁడు

---

1 History of poetics by S. K. De, Page 299.

2 History of Poetics, by S. K. De-Page 310.

విద్వద్గోష్ఠీప్రియుఁడు, స్వతః విద్వాంసుఁడు. అట్టివాఁడు కాళిదాస కృతనాటకత్రయమునకు వ్యాఖ్యానముల రచించుటలో నాశ్చర్యము లేదు. ఈవ్యాఖ్యానములఁ గుఱించినట్టి యొక శ్లోకము ఇట్లుదహరింపఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ సోఽయంవేమవిభుః కుమారగిరిణా రాజ్ఞా నియుక్తః కృతీ। నాట్యానాం త్రితయంకృతం కృతధియా శ్రీ కాళిదాసేనయత్। తస్యోద్దీప్తరసా ప్రకాశరసికశ్యాకున్తలాదేఃస్వయం। వ్యాఖ్యానం కురుతే కుమారగిరిరాజీయాఖ్య మస్మై హితమ్॥

వీటిలో మొదటిదగు శాకున్తల వ్యాఖ్యలోని యీక్రింది శ్లోకమున వసంతరాజీయమునుగూర్చి యిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

శ్లో॥ మునీనాం భరతాదీనాం భోజాదీనాం చ భూభుజాం। శాస్త్రాణి సమ్యగాలోచ్య నాట్యవేదార్థవేదినామ్। ప్రోక్తం వసన్తరాజేన కుమారగిరిభూభుజా, । నామ్నా వసన్తరాజీయం నాట్యశాస్త్రంయదుత్తమమ్॥

కుమారగిరిరెడ్డి తర్వాత కొండవీటిరాజ్య మధిష్ఠించినవాఁడు మనకు చాల ముఖ్యుఁడు. అతఁడే పెదకోమటివేమారెడ్డిభూపాలుఁడు. ఈతఁడు మిక్కిలి విద్యారసికుఁడును విద్వాంసుఁడు నగుట, ప్రఖ్యాతకవీశ్వరుల నాదరించి పోషించెను. ఇదిగాక స్వతఃకవీశ్వరుఁడై ప్రాకృతసంస్కృతాంధ్రభాషలయందు గ్రంథరచనఁ గావించి 'సర్వజ్ఞచక్రవర్తి'యనియు 'వీరనారాయణుఁ'డనియు బిరుదు లంది శాశ్వతమైన కీర్తి వెలయించుకొన్నాఁడు. ఈతఁ డొనర్చిన గీర్వాణభాషాసేవన మపార మైనది. సంస్కృతశృంగారకావ్యలక్ష్మీపట్టభద్రుఁడైన అమరుకునకు విపులమైన చక్కని వ్యాఖ్య రచించినాఁడు. అమరుకశతకము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము ఇవన్నియు నొకతెగలో జేరినవి. ఉత్తమరసవత్కావ్యములు, అని పేరుగాంచినవి. ఇట్టి రసవత్తరశృంగారకావ్యమైన అమరకమునకు శృంగారదీపికయను వ్యాఖ్యను రచించినాఁడు. ఎన్నివ్యాఖ్యలున్నను శృంగారదీపికకే ప్రచారము మెండు. ప్రాకృతభాషలో రచింపఁబడిన శృంగారప్రబంధమైన 'శాలివాహన సప్తశతి'లోని నూరుముఖ్యగాథలకు వ్యాఖ్యఁ జేసినాఁడు. తన వ్యాఖ్యానారంభమున

శ్లో. హాలః ప్రాక్ సప్తశతీం గాథాకోశేః వ్యధత్త సంప్రతి తు.
సోఽయం వేమనృపాల స్తస్యాపి శతక మాహరత్ సారమ్.

అనియు గద్యయందు 'ఇతి శ్రీ పెదకోమటివేమభూపాలేన కృతా సప్తశతీసారటీకా సమాప్తా' అనియుఁ జెప్పినాఁడు. ఈరాచకవియొక్క మూఁడవకృతి సాహిత్యచింతామణియను నలంకారగ్రంథము. ఈగ్రంథములోని గద్యయందు వీరనారాయణవిరచిత మని యున్నది. ఆవీరనారాయణుఁడు మన కోమటివేమభూపాలుఁడే కావచ్చును. కావ్యప్రకాశవలెనే సమగ్రమైన గ్రంథ మిది. ఇందులో ధ్వని, శబ్దార్థము, ధ్వనిభేదము, గుణీభూతవ్యంగ్యము, దోషము, గుణము, అలంకారము, అని సప్తాధ్యాయములుగలవు. వృత్తివార్తికములోను రత్నాపణవ్యాఖ్యలోను తలపెట్టబడిన సాహిత్యచింతామణి యిదియే. ఈగ్రంథములో కవి తన యితరకృతులఁ గూర్చి యిట్లు చేర్కొన్నాఁడు, 'యథా మమైవ భాణే, 'యథా మమైవ కావ్యే వీరనారాయణచరితే' ఈవీరనారాయణచరిత్ర మాత్రము వామనభట్టబాణుని వీరనారాయణచరిత్రము కాదు. ఏలయన ఈరెండవది గద్య గ్రంథము. ఇందలి నాయకుఁడు వేమభూపాలుఁడు కావున సాహిత్యచింతామణిలోని లక్షణోదాహరణశ్లోకములు వీరనారాయణ పెదకోమటివేమభూపాలునియొక్క ప్రశస్తిని ప్రస్తావించునవియగుటచే ఈరాజే గ్రంథరచయిత కాదేమో యని శంక గలుగుచున్నది. కాని యట్లుగాదు. తనను గుఱించిన యితరుల శ్లోకము లీరాచకవి కైకొన్నాఁడు. ప్రతాపరుద్రీయ, రసగంగాధరాదులందలి లక్షణోదాహరణరీతి యట్టిది. విష్ణుదిత్తీయములోని పీఠికాపద్యరచన మట్టిది.

"యథా కాదంబరీనాటకే" యని పెక్కుచోట్ల శ్లోకము లుదహరింపఁబడియున్నవి. ఈకాదంబరీనాటకకర్త యగు నరసింహకవి పెద్దకాలములోని వాఁడే యని తెలియుచున్నది. ఈతనియన్న యగు విశ్వనాథకవియు ఈతఁడును గంగాధరకవిపుత్రులు. అగస్త్యకవి (విద్యానాథుఁడు) మేనల్లుడును. ఈవిశ్వనాథకవి సౌగన్ధికాపహరణ మను నాటకమును రచించెను.

పెదకోమటివేమభూపాలుఁడు "సంగీతచింతామణి" యను గ్రంథమును చేసి తనసంగీతపాండిత్యమును వెలిబుచ్చుకొన్నాఁడు. 'వీరనారాయణచరితభాణము' అనునది సాహిత్యచింతామణి యుదాహృతకావ్యమునకు నామాన్తర మేమో? పెదకోమటివేమభూపాలుని కృతులిట్టి వింకనెన్ని యున్నవో?

ఇట్లు తాను స్వయముగా రచించుటయేగాక ఆస్థానకవీశ్వరులచేగూడ రచింపించి గీర్వాణభాషాపోషణను గైకొనినాఁడు. ఈయాస్థానకవీశ్వరులలో వామనభట్టబాణుఁడు సుప్రసిద్ధుఁడు. హర్షచరితకాదంబరీకర్తయగు బాణుని తర్వాత గద్యకావ్యము లేదనియెడి కొఱతె దీర్చుటకు వేమభూపాలచరిత మను గద్యకావ్యము రచించెను. ఇంతేకాక రఘునాథాభ్యుదయము, నలాభ్యుదయము అను కావ్యములను పార్వతీపరిణయము, శృంగారభూషణము, అను రూపకద్వయమును, హంససందేశ మను ఖండకావ్యమును, శబ్దరత్నాకరశబ్దచంద్రికానామకనిఘంటుద్వయమును మరికొన్ని గ్రంథములను రచియించి చిరకీర్తి గనెనని తెలియుచున్నది. ఇందు శబ్దచంద్రికలో నారంభమునందు తనను గూర్చి "కోమటియజ్వపుత్రుఁడును వత్సవంశశిఖామణియు నైన వామనభట్టబాణుఁడను" అని చెప్పికొని యున్నాఁడు.

వేమభూపాలుని యాస్థానమున గల భిషగ్వరులు, దైవజ్ఞశిఖామణులు గ్రంథముల రచించుటయేగాక యాతని మంత్రిసత్తముఁడను

మామిడిసింగయ గూడ జ్యోతిష శాస్త్రగ్రంథమైన సోమసిద్ధాంతమునకు వ్యాఖ్య రచించినాఁడని ఈ క్రింది శ్లోకపాదములవల్లఁ దెలియుచున్నది.

"పెదకోమటివేమేంద్ర మంత్రిణా తేన ధీమతా.........

....

సింగయామాత్యరత్నేన భువి లోకహితైషిణా; క్రియతే సోమసిద్ధాన్త వ్యాఖ్యా గూఢార్థదీపికా"

ఈరాజోత్తముని కాలమున, విద్యాశాఖాధికారిగానున్న మన కవిసార్వభౌముఁడు విద్యాసనాథుఁడు శ్రీనాథుఁడుఁ గూడ గీర్వాణ భాషామతల్లిని సేవించి తనకృత్యము నెరవేర్చుకొనినాడు. ఈతఁడు తెనిగించిన శ్రీహర్షనైషధమునకుఁ గలవ్యాఖ్యలలో మూఁడు ప్రసిద్ధములుగా నున్నవి. ఆమూఁడును దెలుఁగువారొనర్చినవే యనుచున్నవి. మొదటిది మల్లినాథసూరి రచించినది. రెండవ వ్యాఖ్యాత నరహరి నామాలంకృతుఁడు. విద్యారణ్యుల శిష్యుఁడననియు త్రిలింగదేశీయుఁడననియుఁ దాన జెప్పికొనియున్నాఁడు.[1] మూఁడవ వ్యాఖ్యాత శ్రీనాథుఁడు. గద్యయందు, "ప్రకాశనం యథాప్రజ్ఞం శ్రీనాథేన విధీయతే" యనియు. "ఇతి శ్రీమహోపాధ్యాయశ్రీనాథాచార్య విరచితే నైషధప్రకాశే........."యనియు నున్నది. దీనినిబట్టి యీశ్రీనాథుఁడు మన కవిసార్వభౌముఁడే నేమో యని సందియము. అవుగాముల నిర్ణయించు టసాధ్యము.

వీరుగాక శ్రీనాథుని సమకాలికులగు కొందఱు సంస్కృతకవులు దెలుఁగువారు గలరు. విశ్వేశ్వరకవిచంద్రుఁడు, బొమ్మగంటి అప్పయాచార్యుఁడు, నాదెళ్ల గోపన్నమంత్రి మొదలగు వారందఱు సంస్కృతమునఁ గృతుల నొనర్చిరి. తెలుఁగు కవులలో నొకఁడైన రావిపాటి త్రిపురాంతకుఁడు అను పేరుగల తిప్పనార్యుఁడు సంస్కృతమున 'ప్రేమాభిరామ' మను రూపకవిశేషమును వ్రాసినట్లు దానినిఁ దెలిఁగించిన వల్లభరాయకవి చెప్పుచున్నాఁడు. ద్విపదకవి యగు గౌరన లక్షణదీపిక యను సంస్కృతాలంకారగ్రంథమును వ్రాసెను,

పైవర్ణించినరీతి, కొండవీటి రెడ్డిప్రభువులేకాక, ఆనేగొంది విజయనగరరాజ్యలక్ష్మిని బరిపాలించిన తెలుఁగు రాయలు కూడ సంస్కృత వాఙ్మయము నెక్కుడుగా నాదరించి పోషించిరి. ఆంధ్రభోజుఁడగు శ్రీకృష్ణదేవరాయలు తెలుఁగునందేకాక సంస్కృత కన్నడములందు చక్కని గ్రంథముల రచించినట్లు విష్ణుచిత్తీయమునం దిట్లు వచింపఁబడియున్నది.

"పలికి తుత్ప్రేక్షోపమలజాతి పెంపెక్క
రసికు లౌ నన మదాలసచరిత్ర
భావధ్వనివ్యంగ్యసేవధిగాఁగఁ జె
ప్పితివి సత్యావధూప్రీణనంబు
శ్రుతిపురాణోపసంహిత లేర్చి కూర్చితి
సకలకథాసారసంగ్రహంబు
శ్రోత్రఘుస్పటలు విచ్చగ రచించితి సూక్తి
నైపుణిజ్ఞానచింతామణికృతి.
మఱియు రసమంజరీముఖ్యమధురకావ్య
రచన మెప్పించుకొంటగీర్వాణభాష......"

ఇట్లు శ్రీకృష్ణదేవరాయలేగాక, ఆతనిపూర్వీకులు గూడ సంస్కృతభాష నాదరించి పోషించిరి. విద్యానగరరాజ్యలక్ష్మిని స్థాపించిన బుక్కరాజే గీర్వాణభాష నాదరించి పోషించుట కారంభించెను. తొలుత నీరాజ్యస్థాపనకుఁ గారకుఁడైన విద్యారణ్యస్వామియే వైదికవాఙ్మయఘుట్టమునఁ బేర్కొనబడిన భాష్యకారుఁడగు విద్యారణ్యుఁడు. సన్యసించకముం దీతనినామము మాధవాచార్యుఁడు. ఈయన జన్మస్థలము తుంగభద్రాతీరస్థపంపానగరము. బుక్కభూపాలుని కులగురువులును భారద్వాజసగోత్రులయిన తెలుఁగు బ్రాహ్మణులనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది.[2] ఈమాధవుఁడే వేదభాష్యము రచించి అన్నగారైన సాయణుని పేరు బెట్టెను. మాధవాచార్యకృతములైన గ్రంథములెవ్వి యన, పరాశరమాధవీయమను వ్యాఖ్యానము, కాలమాధవీ శంకరవిజయము, విద్యారణ్యము (భాష్యము) 108 ఉపనిషద్వ్యాఖ్య సర్వదర్శనసంగ్రహము, మాధవనిదానము ననునవి. ఇట్లు సాయన మాధవు లాంధ్రు లగుటచేతనే ఆంధ్రలోకము ధన్య మయినది.

పూర్వపుప్రభువులలో నొకఁడైన ప్రౌఢదేవరాయలీ గీర్వాణభాష నెక్కుడుగాఁ బోషించి కీర్తిగాంచెను. ఇమ్మడిదేవరాయలకృతమని మహానాటకసుధానిధి యను కావ్య మొకటి కలదు. ఇమ్మడిదేవరాయలు, ప్రౌఢదేవరాయలు, ప్రతాపరాయ లనియు నొకరికే పేరు. ఈతని ఆస్థానమం దున్నవారిలో[3] డిండిమకవిసార్వభౌములు గొప్ప సంస్కృతకవులు. ఈ కవిసార్వభౌములు నలుగురుగా నున్నారు. మొదటివాఁడగు అరుణగిరినాథుఁడు యోగానందప్రహసనకారుఁడు. 2. డిండిమకవిపేరు రాజనాథదేశికుఁడు. సాళ్వాభ్యుదయము రచించెను. ఈతనికొమరుడు 3. అరుణగిరినాథుఁడు, వీరభద్రవిజయమను డిమము రచించెను. ఈనలుగురిలో నొకరెవ్వరో విభాగరత్నమాల రచించిరి. వీరిచే వ్రాయఁబడిన పంచకావ్యవ్యాఖ్యలు–సౌందర్యలహరీవ్యాఖ్య-సత్యభామాపరిణయవ్యాఖ్య–సుప్రసిద్ధగ్రంథములు.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల తరువాత రాజ్యముచేసినవారలలో సదాశివరాయలు ముఖ్యుఁడు. ఇతనికాలములోనే అనఁగా 1564 సంవత్సర

---

1. చూ. శృంగార శ్రీనాథము పు. 102.
2. కవిజీవితములు (వీరేశలింగకృతము) Vol 11 7 వ పేజీ.
3. Domicile andhras:—జన్మతః గౌడులే అయినను ఆంధ్రదేశనివాసులు కాబట్టి మాప్రాతిక ఆంధ్రులే.

ప్రాంతములో జీవించియున్నాఁడు మహానుభావుఁడైన అన్నంభట్టు. ఈతనితపోమహిమ యింతయని చెప్పుటకు వీలులేనట్టిద. ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము, న్యాయశాస్త్ర మభ్యసింపఁగోరువారు ప్రప్రథమమున, అన్నంభట్టుగారి పేరు తలపనిదే జరుగదు. భారతదేశములో నెచ్చటనైననుసరే మొదట తర్కసంగ్రహము చదువనిదే మరియొక న్యాయగ్రంథము ముట్టరు.

అన్నంభట్టుగారు తెలగాణ్యబ్రాహ్మణులనియు, గుంటూరు మండలములోని గరికపాడుఅగ్రహారము ఈయనచే సముపార్జితమనియు, ఆవంశీకులు పలుకుచున్నారు. "తర్కసంగ్రహముఖోద్గ్రంథకర్త" అని అన్నంభట్టుగారిని స్తుతించియుండుటచేత, తర్కసంగ్రహముకాక ఇంకేమైనగ్రంథములు వ్రాసెనేమో యను ఊహ కలుగుచున్నది. విచారింపఁగా, పాణినీయాష్టాధ్యాయసూత్రపాఠమునకు వ్యాఖ్య రచించినట్లుగూడఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

ఇట్లు గీర్వాణవాఙ్మయమునందు, తెలుఁగునాటివారికృషి యెంతయో మాడనగుచున్నది. ఇది యింటితో ముగియలేదు. పూర్వకాలమునందేకాక, ఆధునికయుగమునందుఁగూడ, ఆంధ్రులహస్తములనుండి గీర్వాణకృతులు వెలువడుచునేయున్నవి. నాడుమొదలు నేటివరకుఁ గూడ, మనవారు సంస్కృతకావ్యముల రచించుచునేయున్నారు. గతశతాబ్దమునందు, వర్తమానశతాబ్దమునందును గ్రంథరచనయున్నది.
గతశతాబ్దములో గ్రంథరచనసలిపినవారలలో ములుగుపాపయ్యశాస్త్రిగారను ఆరాధ్యబ్రాహ్మణు లొకరు సుప్రసిద్ధులు. 1 ఈయన సంస్కృతాంధ్రములయందుఁ బెక్కు కృతు లొనర్చియుండెను. అమరావతిలో రాజ్యముచేసిన రాజా వాసిరెడ్డి వెంకటాద్రినాయుఁడుగారి ఆస్థానకవి.

2 కోరాడ రామచంద్రకవి సుప్రసిద్ధుఁడైన సంస్కృతాంధ్రకవి యని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈకవి సంస్కృతభాషయం దొనర్చిన కృషి యపారము. కుమారోదయమను చంపూకావ్యము ఘనవృత్తమను కాళిదాసకృతమేఘసందేశోత్తరకథాభాగరూపము మొదలుగాగల 22 కృతుల నీతఁడు సంస్కృతభాషయం దొనర్చెను. 9 గ్రంథములు తెలుగులోరచించెను. ఇందువలన నీకవియొక్కశక్తి బయల్పడకమానదు.

కొంతకాలముక్రింద స్వర్గీయుఁడైన జెల్లంకొండ రామరాయకవి సంస్కృతమునఁ జక్కనికావ్యకర్త. అపారమయిన పాండితీపటిమతో, ఈకవిరచించిన గీతాభాష్యము నిరుపమానము. కోనసీమవాసి యగు వెంకటాధ్వరియు, చర్ల వెంకటసూరియు సంస్కృతమున గ్రంథముల రచించిరని తెలియుచున్నది. మొదటికర్త రచించినది కాలనిర్ణయచంద్రిక యను జ్యోతిషగ్రంథము. సూరిగారు వెంకటాద్రిగుణరత్నావళి యను అలంకారగ్రంథమును రచించిరి.1

ఇట్లు విచారించినచో, గతశతాబ్దములో, సంస్కృతకృతుల నొనర్చినవారు పెక్కుమంది కలరు. వార లందరినిగూర్చి విపులముగా వచించుటకు ప్రకృత మసాధ్యము.

వర్తమానశతాబ్దిలోఁ బలువురు కవు లున్నారు. మొన్ననే స్వర్గీయులైన కిడాంబి రామానుజాచార్యులవారు సంస్కృతాంధ్రములయందు కావ్యరచన సలిపెనని తెలియనగుచున్నది. వీరుకాక ప్రకృతము సజీవులుగా నున్నవారలలోఁ బెక్కుమంది సంస్కృతకావ్యముల రచించినవారును, రచించుచున్నవారును గలరు.

పూర్వులగు ఆంధ్రులు వ్యాకరణశాస్త్రములోఁగూడ గ్రంథరచన సలిపిరని విందుముకాని, అదియంతయుఁ గాశిలోనున్నదనియు, అముద్రితస్వరూపమున నున్నదనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఆలోటును దీర్చుటకై, ఇక్కాలమున, మహామహోపాధ్యాయ తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు "సుగ్రప్రసాదము" అను పేర నొక వ్యాకరణవ్యాఖ్యానగ్రంథమును, సమగ్రమయినదానిని రచించి యశోభూషితులయిరి. కుడిభుజము కూలిపోయియున్న తిరుపతివెంకటకవీశ్వరులుగూడ తెలుఁగులో రచించినన్ని కాకపోయినను, కొన్ని చక్కనికృతుల నొనర్చి గీర్వాణభాషను సేవించియున్నారు. అందు ధాతురత్నాకరము, కాశీసహస్రము ముఖ్యమయినవి. ఇట్లే కాశీకృష్ణకవిగురుచరేణ్యులుగూడ కొన్నికృతుల నొనర్చి పాఠకలోకమున కర్పించిరి. ఇటీవల వారు రచించిన బాలబోధిన్యాదిగ్రంథములచే విద్యార్థిలోకము ధన్యమైనది.

ఇట్లు, పరిశీలింప మొదలిడినచో, వర్తమానయుగమందు, గీర్వాణభాషయందుఁ గృతియొనర్చిన కవులు మనవారలు పెక్కుమంది లేకపోలేదు. వారల నందరిని గుర్తెరింగి, యిటుఁ బ్రశంసించుట దుస్తరము కాకపోదు. కావున ఈవ్యాసముయొక్క శీర్షిక కతివ్యాప్త్యవ్యాప్తిదోషములు, పట్టకుండజేయుట, సాతరము గానిపని. నాశక్తికొలఁది పూర్వయుగములోని వారి నందరినిగూర్చి యిటుఁ బ్రస్తావించితిని కాని దీనితో సరిపోయినదను నమ్మకము నాకే లేదు.

ఇట్టి వ్యాసరచన నాబోఁటివానికి శక్తికిమించినపని. పరిశోధనలో నారితేరిన వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి, సోమశేఖరశర్మ మున్నగు అనుభవజ్ఞులు పూనుకొనవలసినట్టిదిది. నాకుఁ గల అధికాసక్తియే, నాయీ కూర్పునకుఁ గారణము. వర్తమానకాలములోని సంస్కృతకావ్యకర్తలెవరైన నిందుఁ జేర్పఁబడకపోయిరేని, వారినిగూర్చి నాయెఱుఁగమియే కారణమని తలఁచి మన్నింతురుగాక!

---

1. 'కళ్యాణచంపు' అనుచంపువును, ఒకనాటకమును, ఒకకావ్యమును వ్రాసినాఁడు.
2. See Introduction do ఘనవృత్తి.

శరత్తు

చిత్రకారుడు: శ్రీ సురేంద్రనాథకరు, శాంతినికేతనము.

గ్రీష్మము

[illegible] శ్రీ [illegible], శాంతినికేతనము.

సారస్వత జిజ్ఞాస

కవికొండల వేంకటరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

భగవంతుఁడు చరాచరసృష్టి నిర్మాణమొనర్చి మానవునితో దీనినుండి ఊహానిర్మాణము చేయమన్నాడు. ఒకపెద్దమేఘము నాకాశమునందు రంగురంగులతో వానచినుకుల మూటగా, చల్లనిచలువపందిరిగా నడపింపసాగినాడు. అది యెట్లు వచ్చినదో, ఏల వచ్చినదో, ఎప్పుడు వచ్చునదో మానవునకుఁ దెలియదు. కాని వచ్చినప్పుడు మానవుఁడు దానినిగూర్చి పాడుచున్నాడు. ఓ! ఇంద్రుఁడా, అనిచెప్పి వేద ముద్ఘోషించుచున్నాడు. మానవుని కంటఁబడనంతవఱకు ఆ మేఘ మొకానొక పదార్థమాత్రముగ నుండి మానవుని కంటబడునంత నొకానొక యద్భుత దివ్యవ్యక్తిగ మారుచున్నది. ఒకానొకఊహ దానినుండి నిర్మాణింపఁబడుచున్నది. ఈప్రకారము సమస్తమైన చరాచర సమూహమును మానవుని అనంతమైన ఊహానిర్మాణముచే దివ్యవ్యక్తి పుంజములుగ మారుచు లోకమునెల్లను జీవనవంతముగను, సచేతనముగను చూపుచున్నది. మానవునియొక్క యూహానిర్మాణమే లేకపోయిన భగవంతునియొక్క సృష్టి కేవలము జడమై మూకీభావము వహించవలసియుండును.

తోయము లూఱక ప్రవహించి సముద్రమునఁ గలసిపోయెడివే కాని మనకు గంగమ్మతల్లిగను, గోదావరమ్మ తల్లిగను, కృష్ణవేణిగను, అంతర్వాహిని సరస్వతిగను గోచరింపకపోయియుండును. పర్వతము లూఱక మిన్నుముట్టఁ బెఱిగియుండెడివే కాని హిమవంతునిగను మేరువుగను, వింధ్యగను, వెలసియుండకపోయెడివి. మానవులు సయితము కేవల మాహారనిద్రాదులకు లోనగు జంతుమాత్రులుగ నుండియుండెడివారలే కాని రామునిగ, కృష్ణునిగ, అర్జునిగ, కర్ణునిగ, బలి దధీచి శిబి హరిశ్చంద్రులుగ మాఱియుండకపోదురు. జీవనమొక్క అర్థకామములకు లోనయి నిరర్థకమగుచు చనవలసియుండెడిదే కాని సచ్చిదానంద స్వరూపమున లీనమగుచు ముక్తిని బడసియుండకపోయెడిది. వేయేల? మానవుని యూహానిర్మాణముచే దేవుని సృష్టినిర్మాణమున కొకవింతయైన తేజము వింతయైనవన్నె, వింతయైన విలాసము, వింతయైన వికాశము, వింతయైన ఆశయము, వింతయైన అవకాశము, వింతయైన శశ్వత్ప్రభ, వింతయైన సరళ స్వభావము కల్పింపఁబడుచున్నవి.

నిజమైన మానవుని ఊహానిర్మాణము భగవంతుని సృష్టి కుద్దిమై యుద్దీపనము చేకూర్చుచు నాశ్చర్యము గొల్పునదే కాని ఎట్లువచ్చిన దేలవచ్చిన దిద్దానిప్రయోజనమేమి యను ప్రశ్నములకు ప్రత్యుత్తరము లిచ్చునట్టిదిగ నుండదు. ఆ ప్రశ్నలను మనము వేసి పరిశీలింపనెంతుమా ఆయూహయొక్క నిసర్గప్రవృత్తిని మనము పాడుచేసినవారల మగుదుము.

టాల్‌స్టాయిఅన్నాట్ట If we reason about love we desrtoy love అని. అంటేనేమి? "ప్రేమనుగుఱించి మనము హేతువాదమునేయుదుమా ఆప్రేమనే మనము నశింపనేతుము." అదేప్రకారముగా భగవంతునియొక్క సృష్టినిగుఱించిగాని, మానవునియొక్క యూహానిర్మాణమునుగుఱించిగాని మనము 'కిం'అని ప్రశ్నింతుమా మనము దానియందలి యందము, నొయ్యారము, నాశ్చర్యము నర్థము నన్నింటిని గోల్పోదుము. ప్రేమను ప్రేమఅనే ప్రేమింపుము. సృష్టిని సృష్టిగనే పరిశీలించుము. ఊహానిర్మాణము నూహానిర్మాణముగనే యుద్బోధించుకొనుము. అంతియే కాని ప్రేమనుదీసికొని దానికాకరమైన ప్రేయసి మంచి

పాటపాడునా, మేలైన యాట యాడునా, చక్కని సపర్య సేయునా యని ప్రయోజనమ్ముల వ్రేళ్ళలెక్కించుకొనుచు ప్రేమింపమొదలిడుదుమా...నిజమైన ప్రియుఁడట్లు సేయఁ జాలఁడు. ఆమెనుగుఱించి యోజింపనే యోజింపడు. ప్రేమతత్వవికాసము తనమ్రోలఁ దొలకాడ తనలో మంద స్మితస్విన్నుఁ డగుచుండు. అనంతవ్యక్తినూహించు.

భగవత్సృష్టియొక్క విశ్వతోముఖ ప్రసక్తియు, మానవుని యూహానిర్మాణముయొక్క పురాణసదుక్తియు నట్టివియ-ప్రశ్న వేయకుడు-ఏల యీ చీపురుపుడక సృజింపఁబడినది? దీనియుపయోగ మేమియని ప్రశ్న వేయకుడు. ప్రశ్న వేయకు డేల యీ తుపాను వచ్చినదని. భయపడకుడు ప్రళయమునుగుఱించి. ఊహానిర్మాణము లేని మానవుని కీజిగుప్సయు, నీభయభ్రాంతులును. ఆశానిరాశాడోలికాందోళనమును——ఊహానిర్మాణమే పరమావధిగ గనుగొను మానవునకుఁ బ్రళయరంగమున నటరాజు గనిపించు. వియోగమున సంస్మృతియాశ్వాసించు. బాష్పకలికాతరళాక్షులలో దిఙ్మండల రేఖానముదితంబగు ముక్తి వికసించు. ఆతని శక్తి నిరంతరము నిర్మాణశక్తియే.

ఒకానొక వ్రాయసకాడు ఈ క్రిందిప్రశ్న వైచుకొన్నాడు. ఏమనీ? ఒకానొక దేశముయొక్క నాగరికత దేనివల్లను గొప్పదగుచున్నదని. అతనిజవా బేమని వచ్చినది. Its refinement, its spiritual power and creative flowering in arts and thought."దానియొక్క సరళస్వభావమువల్లను, దానియొక్క ఆధ్యాత్మికపుశక్తివల్లను, కళాశాఖను, ఊహాశాఖను దానికుండు నిర్మాణ సామర్థ్యమువల్లను"

పెరిక్లిస్, సోక్రటీస్,డిమాస్థనీస్, సిసిరో వంటి మానవులయొక్క ఐహికశరీరములు నశించినవి. నశించినవి. రోమ్, పోంపే, కృష్ణదేవరాయల విజయనగరము మున్నగు పురవరంబులయొక్క వీథీసౌధమ్ములు భూగర్భమ్మున లయమొందినవి. లయమొందినవి. ఎచ్చోనశించిన వెచ్చో లయమొందినవి? ఊహానిర్మాణము లేనివాని మానసమున. ఊహానిర్మాతలకో అవి నేటికిని చిరంజీవములే. వారు నేటికిని చిరంజీవులే.

ఊహానిర్మాతకు భూతకాలము, వర్తమానకాలము, భావికాలము, మూడునుంగూడ చేతనాభావములనే కొల్పుచుండును. అతనికి మృత్యువనునది వినాశనమనునది లేనేలేదు.

మతియొక విచిత్రము. అతఁడు చేయునదేమి? పదార్థమును భావముగ నుద్దీపింపజేయు. భావమును పదార్థముగఁబ్రతిష్ఠించు. భావార్థములు రెండును అభేదాస్వరూపంబులై యాతనిముందు తాండవించు. సామాన్యుఁడు ప్రేమస్వరూపమును సాక్షాత్కరించుకొనునప్పు డొక చక్కని వాని, పెద్దనయనంబులవాని, ఎగుబుజంబులవాని, బంగరువన్నెవాని, వాని,వాని అని నిరూపించుకొనుచుండు. కాని ఊహానిర్మాతయో మన్మథుని మన్మథుని భస్మీభూతునిగ జేసి నిరాకారునిగఁ జూపి అతనికళను ప్రతి ప్రాణియందును జీవింపఁ జేయు. సామాన్యుఁడు, అనఁగా సర్వసామాన్య వేదాంతి, భగవంతునిగుఱించి యోచించునప్పుడు నిరాకారబ్రహ్మం బను. ఊహానిర్మాత యా నిరాకారబ్రహ్మమ్మునే నీలమేఘుచ్ఛాయబోలు దేహమువాఁడు అని సాక్షాత్కరింపఁ జేయు.

ఒకపుస్తకమునం దీపరివర్తన మిట్లు వర్ణింపబడిన దనవచ్చును "Real objects are modified in form by the internal visions. They resemble, so that the real objects may seem to be materialisations of the visions. (Poets do this)" "ఆంతరంగిక సందర్శనంబులవల్ల బాహ్యాస్వరూపము లాంతరంగిక సందర్శనంబుల కనురూపంబులగు రూపంబులు దాల్చుచున్నవి. అందుచే నేమగుచున్నవి? బాహ్యస్వరూపము లాయాంతరంగికసందర్శనంబులయొక్క ప్రత్యక్షగోచరమూర్తులేమో అన్నట్లు అనుకొనుచున్నాము." (ఇది కవులుసేయుపని) మతియొక దృక్పథము.——పైపుస్తకమునందే కనవచ్చు——

"A picture suggests to us a sentiment or a memory. We feel that the picture is the cause, the occasional cause of the memory or the senti-

ment; something has been stirred in the depths of our personality.'' "ఒకానొకమూర్తి మన కొకసం స్మృతినో యూహనో తట్టించు. ఆ మూర్తివిలోకనమే ఆ తాత్కాలికపు సంస్మృతికిఁగాని ఆతాత్కాలికపు టూహకుఁగాని కారణ మనుకొందుము. ఆత్మీయవ్యక్తికుహర మున నెదో సంస్ఫురించు. మఱియొకచో నిట్లున్నది. "Emotion is the main cause of the majority of spontaneous suggestions. Function of art is to suggest sentiments by giving them expression." "రసము ఇచ్ఛాసంస్ఫురణమ్ములఁ బెక్కింటికి మూలము. కళయొక్క ప్రవృత్తి యేమిటనః ఆ సంస్ఫురణమ్ములను వ్యక్తీకరించుటయ."

ఇట్లు చూడఁచూడ నాంతరంగికకారణము బాహ్యదృష్టి యగుఁగాక లోపలిచూడ్కి యగుగాక—కళయొక్క ముఖ్యప్రవృత్తి లోకమున కొకకొన్ని యూహలను సంస్మృతులను సమకూర్చుటయని తేలుచున్నది. ధన లాభముఁగాని, పదార్థలాభముగాని మనకొడఁగూర్చునదికాదు కళ. తక్కిన మానుషప్రవృత్తులనుండి కళాప్రవృత్తి నిట్లు మనము వేఱుపఱుపవచ్చును. మనము వర్తకముచేయుదుమా లాభముపొందవచ్చు, నష్టముపొందవచ్చు. వ్యాజ్యము నడుపుదుమా గెలువవచ్చు,నోడవచ్చు. లాభాలాభములు జయాపజయములు ఆ ప్రవృత్తితోఁగూడఁ బుట్టుచున్నవి. కాని కళోపాసన చేయువానికి లాభాలాభములతోఁగాని జయాపజయములతోఁగాని ప్రసక్తియుండదు. ప్రసక్తియుండుటయేకాదు. లాభాలాభములకుఁగాని, జయాపజయములకుఁగాని అవకాశమేలేదు. అతనియొక్క విలాస మెట్లుండుననఁ—ఒక రుపమించినట్లు 'I have found something wonderful. I want to share it with others' 'నేను వింతనొకదానిని విలోకించినాను. అందు మీరందఱును పాల్గొంట నాకోరిక' అని అనువాఁడు.

ఇట్టి అమాయకపు, టలౌక్యపు టచ్చెరుపాటువలని ప్రయోజనమేమి?—ప్రయోజన మడుగరాదని తొలుదొల్తనే వ్రాసితికాని అడుగకమానరు. ఈ మధ్యను హిందూపత్రికలోఁ గాబోలు చదివినాను Gould 'గోల్డు' అను ఆయన్ని అడిగినారట-కవిత్వమువలని ప్రయోజన మేమని. దానికాయనవ్రాసినారు. ప్రేమ, స్నేహభావము ఎట్టివో అట్టివే సంగీతమును, సాహిత్యమూనని. కాని యుపయోగ మిట్టిదని సూచించలేకపోయినారు. చివరమాత్ర మేమన్నారన Anything which introduces us to beauty introduces us to truth. It is an old belief but I know of no new one that superseded it." "ఏదయితే మనలకు సౌందర్యముచూపునదియో అదియే మన ముందు సత్యమును బ్రతిష్ఠించు. ఈ న్యాయము ప్రాఁబడ్డ న్యాయమఁయ్యు దానినతిక్రమించిన న్యాయము మఱొండు నేటికిని బ్రచురింపఁబడియుండలేదు." ఒకానొకగొప్ప కవి కూడ అదేమాదిరి అర్థమిచ్చు ముక్క అన్నజ్ఞాపకము. Beauty is truth, truth is beauty. 'సౌందర్యమే సత్యము. సత్యమే సౌందర్యము' అని. కాని అక్కడే చిక్కు.

సత్యమనున దెప్పుడును నిరాడంబరమైనది, విశ్వసమ్మతమైనది, తిన్నగఁదోఁచునది కా. సౌందర్యమనున దట్టిదాయని నా సమస్య.సౌందర్యమనునది పరికరములతో కూడినది, స్వార్థముగలది, చుట్టుదారిగలది కా—రంగు, రాగము, రహస్యము, లేనటువంటి సౌందర్యమున్నదా? ఇది నాకఁదమైనది, ఇది నా కందముగానిది యని యనిపింపని సౌందర్యమున్నదా? అనపేక్షితంబుగలభించు సౌందర్యమున్నదా? లేదనుకొందును. కాని సత్యమునుగురించి విచారింతుమా సత్యమునకు వన్నెచిన్నె లుండవు. అది అందఱు నొప్పుకొనవలసినదే, అందఱికి స్వతస్సిద్ధము. ఇంతటి తారతమ్యములు గల సత్యసౌందర్యముల కభేదస్వరూపము కల్పించుటలన్న యొకింతసాహస మనజెల్లు. జిజ్ఞాస కవకాశమున్నదనుకొందు. అది సర్వసామాన్య సౌందర్యము కాదని యనుకొనవలసి యుండు.

వర్ణించిన సుందరవర్ణనమునుండి మనకొను పరికరాదులు తీసివేయ నింకను మిగులుననుకొందు నెదో సౌందర్యము, నిరాడంబరమగు సౌందర్యము, విశ్వ సమ్మతమగు సౌందర్యము, తిన్నగఁదోచు సౌందర్యము. దానిని

గురించి తఱిమితఱిమిచూతము. అట్లు తఱచుటచే సత్య
మైనసౌందర్యము ఎట్టిదో మనకు గోచరించుటయేకాక
సుకవిచేయు లోకోపకారముగూడ మన కవగాహనమగు.

ఆ విమర్శనము సేయఁగడంగుముందు లోకమందు
నందమయ్యు నిరాడంబరమగునవి, స్వార్థపరత్వము గల్గిన
వయ్యు విశ్వతోముఖములైనవి, క్రీడాభావము గల్గియు
యథేచ్ఛ లభించున వెవ్విమైన నున్న వేమో చూతము.
అట్టి వున్న యెడల వానిని మనము సత్యసుందరపదార్థము
లని పిలువవచ్చును. నా బుద్ధికి, పువ్వులు, చెట్లు, ఆకులు,
కొండలు, నదులు, పక్షులు, మున్నగు సృష్టిజాలమెల్ల
యట్టిదిగనే తోఁచు. పువ్వులున్నవా యవి రంగు రంగు
లతో, సువాసనతో, మెత్తందనముతో నొప్పచుంటవి.
కాని వాని యందము నిరాడంబరమైన యందము. ఏమం
దురా అంత పరికరసౌందర్యమును మట్టినుండి పుట్టు
చున్నది. మరి ఫలాభిముఖులై స్వార్థము నపేక్షించున
వయ్యు అవి తుమ్మెదలకు మకరందమిచ్చుచున్నవి. ఎక్క
డున్న తుమ్మెదలూ వాని నాశ్రయించుచున్నవి. ఎంత
ముగ్ధములయ్యు మనమువెళ్లి నిలుచున్నమీద రాలుచు
న్నవి. నిజముగాఁ బువ్వులు నిరాడంబర సుందరపదార్థము
లు. ఆకులు, చెట్లు, కొండలు, నదులు నంతియే. కవిత్వము
వానివంటి కవిత్వమయిన, అది వో సత్యసౌందర్యము గల
కవిత్వము. అంటే నైజసృష్టి లాగుండవలెనుగాని కవిత్వ
ము మానవుడు తెచ్చిపెట్టుకునే కృత్రిమస్వభావముతోఁ
గూడినట్టిదిగా నుండకూడదని తాత్పర్యము. అయితే
కవిత్వ మొక్కసృష్టికి సంబంధించినదేనా. మానవునకు
సంబంధించినది కూడానా అని యోజింపవలసియున్నది.
మానవులను, మానవుల చెయువులను వర్ణించడూ కవి?
ఆ వర్ణించేటప్పు డేలాగున నుండవలసియుండునూ కవి
త్వము? మానవునియొక్క. సత్యసౌందర్య మెటిదీ? అని
గమనించవలయు.

ఈ సందర్భమును మనము అర్థము చేసికోవలె
నంటే తిరిగి సృష్టినే పరిశోధించి చూడవలెను. ఒకచెట్టు
నుఁగాని, యొక తీవనుగాని మనము పరికింతుమా, ఏ యది
బాహ్యప్రపంచము నాకర్షించుచు బాహ్యప్రపంచము
నుత్తేజితము గావించు? ఆచెట్టుయొక్క చిగుళ్లు, పువ్వులు,
ఫలములు. అంతేగాని ఆచెట్టుపైకెగబీల్చుకొను నీళ్లుకావు.
ఆచెట్టుమొదటవేయు పెంటకాదు. దాని కాపుకొఱకు
పాతిన కంచె కాదు. ఏదోరంగు ఏదోసువాసన ఏదోరుచి
గల ఫలములు. బాహ్యప్రపంచమునకు వలసినవివే. అట్లే
మానవుని సత్యసౌందర్యమును. అది మానవుడు తనకొఱ
కై యేవే గణించుకొను రూపాయ లక్షాలపైనలందుగాని,
తన పొట్టనిండించుకొను నాహారపదార్థములందు గాని
లేదు. వానితో బాహ్యప్రపంచమునకుఁ బ్రసక్తియేలేదు.
ఎంతవఱ కొకానొకమానవుని చర్యలు, చెయ్వులు
సత్కృతులు, మహదాశయములు, ఆచెట్ల పువ్వులువలె,
ఆచెట్ల ఆకులవలె, ఆచెట్లఫలములవలె లోకము నాకర్షిం
చుచు లోకమునకు దేజస్సు, ఒయ్యారము, శశ్వత్కాళ
నొడగూర్చునవియో అంతవఱ కమ్మానవుని సత్యసౌం
దర్యము చాటఁబడుచున్నది. అందుచేతనే సుకవితా
నాయకులయొక్క ఆహారనిద్రాదులు వర్ణింపఁబడక వారి
స్వార్థ విరహితములగు ప్రేమ, పరిపాలన, శిష్టరక్షణ,
దుష్టశిక్షణ ఇత్యాదులే వర్ణింపఁబడుచుండు.

అట్లగుచో మఱి కవి సృష్టియందు, మానవునియందు
గనవచ్చు నీసత్యసౌందర్యమును ఉన్నదున్నట్టు ప్రతిపా
దించునా; లేక వేఱే సత్యసౌందర్యము నొకదానిని తెచ్చి
పెట్టునా; లేక ఉన్నదానిని అనుకరించునా ?

నాకు తోచే దేమిటన అతగా డివేమీ చేయడని.
అతఁడు సృష్టినుండి మానవునినుండి తనకుఁదోచిన యర్థ
ము నొకదానిని దీయుచు అది వానియొక్కయో దాని
యొక్కయో పరమార్థముగా నిరూపించు. తనయొక్క
పరమార్థముగాఁ గనఁబఱుపడు. అట్లు కనబఱచెనా అంత
సొంపు చెడిపోయిన దన్నమాటయే. అతఁడు దూరదూ
రముగానే యుండు. అందులోనే కవియొక్క చమత్కా
రము. మఱియొక చమత్కార మేమిటంటే-నిజమైనకవిత
తెలిసికొనేవరకు తెలియనిదిగా నుండునుగాని తెలిసిన వె
నుక సర్వ సామాన్యమైన విషయముగానే తోచును.

మంచి కవితను గుర్తించి ప్రతివాడూ అనుకొనకమానడు. అది నాకు అనుదినము తోచే సంగతే. నేను ఆలాగున చెప్పలేకపోతినని చదువుతూవుంటే అంతర్గతం నోట్లో ఆల్లలాడే విషయములాగు పరుగిడుతూ వుండును సరస మైన కవిత.

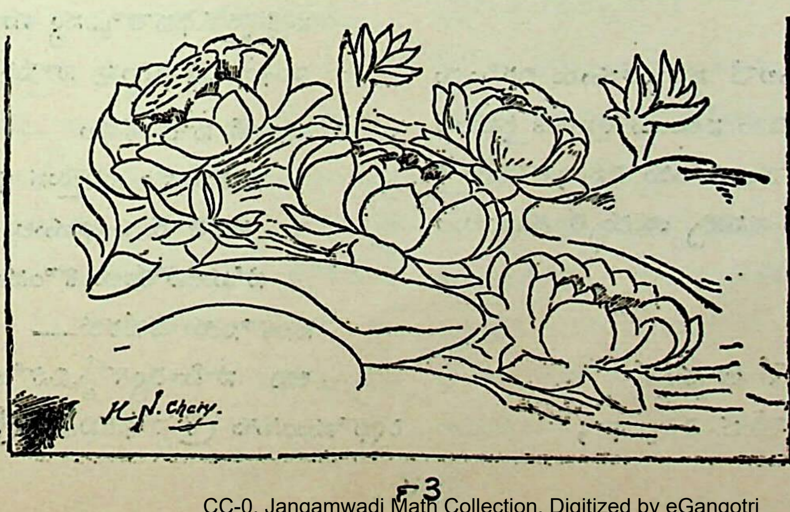
ఈమధ్య చదివిన ఒక సంచికలో ఒక వ్యాసమందు చూచితి నిట్లు: Poetry is the very stuff of life. It belongs to the wharf, the mart and the tumult of life. Whenever a true thought shapes itself before the intellect of or a sincere emotion makes its irresistable appeal to the heart of man, there is the possibility of Poetry. 'కవిత జీవలోకము లోనిది. అది అంగడులందు, పడవల రేవులందు, సంసార సాగరమందు కననగు. ఎప్పుడొక సత్యభావము ఒకానొక మానవుని మనస్సునకు దట్టిగాని ఒక నిజమైనరసము హృదయమునుండి ఉబికిగాని పైకి వెలువడునో అక్కడల్లా కవితకు అవకాశమున్నది'

కావున కవితయన నేదోయని, ఛందోనిబద్ధమని, అలంకార విశృంఖల పరికల్పితమనీ, మడిగట్టుకొన్న దని యూహింపఃజనదు. అది ప్రతి మానవునియందును గలదు. ప్రతిచోటను గలదు. సత్యసౌందర్యముల జాడగల సావకాశము, సాధుమతి మనకుండవలెను. అంతే.

అజంతాచిత్రములు

౨. వనవిహారము

౧. తామరకొలను

హర్షనైషధము - శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణము

శ్రీమతి భిక్కిన సుదర్శన రామలక్ష్మీకాంతమ్మ గారు

శ్రీహర్షుఁడు నైషధకావ్యరచనాప్రారంభమున

శ్లో. నిపీయ యస్య క్షితిరక్షిణః కథా
స్తథా ద్రియంతే న బుధా స్సుధా మపి;
నల స్సితచ్ఛత్రితకీర్తిమండల
స్సరాశి రా సీ న్మహసాం మహోజ్జ్వలః.

అని వ్రాసెను.

అభిప్రాయము:—

భూపాలకుఁడగు నే నలమహారాజు కథలను మిక్కిలి యాస్వాదించి, బుధులు (దేవతలు, పండితులు) అమృతమునుగూడ నలకథలనువలె (పూర్వమందువలె) నాదరించుటలేదో, శ్వేతాతపత్రమైన కీర్తిమండలము గల యా నలమహారాజు మహోత్సవములచే వెలుగొందుచుఁ దేజోరాశియై యొప్పుచున్నాఁడు.

పిమ్మట:—

శ్లో. రసైః కథాయస్య సుధావధీరిణీ
నల స్స భూజాని రభూ ద్గుణాద్భుతః;
సువర్ణదండైకసితాతపత్రిత
జ్వలత్ప్రతాపావళికీర్తిమండలః.

అభిప్రాయము:—

ఏ నలునికథ రసములచే నమృతమును నిరసించుచున్నదో యాభూనాథుండగు నలుఁడు తనదుకీర్తిమండలమనెడు తెల్లగొడుగునకు వెలుగొందు తనప్రతాపపంక్తి యనెడు బంగరు దండము నమర్చి యద్భుత గుణంబుల నొప్పుచుండెను.

అనంతరము:—

శ్లో. పవిత్ర మత్రా తనుతే జగద్యుగే
స్మృతా రసక్షాళనయేవ తత్కథా;
కథం న సా మద్గిర మావిలా మపి
స్వసేవినీ మేవ పవిత్రయిష్యతి.

అభిప్రాయము:—

ఈ కలియుగమున స్మరింపఁబడి లోకమును రసక్షాళనము చేతనువలెఁ బవిత్రమైనదిగఁ జేయు నా నలునికథ కలుషమైన దైనను, ఎల్లపుడు తననే సేవించు నామాట నేల పవిత్రము చేయదు? అనఁగాఁ దప్పక పవిత్రము చేయునని యాశయము. ఇందులకుఁ బ్రమాణము.

శ్లో. కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్యచ;
ఋతుపర్ణస్య రాజర్షేః కీర్తనం కలినాశనమ్.

అనునదియే.

ఇక శ్రీనాథరచితమగు నాంధ్రశృంగారనైషధమును బరికింతము.

పూర్వము సింగనమంత్రి శ్రీనాథకవిఁ జూచి నాకు నొక్క ప్రబంధంబు పుణ్యశ్లోకపురాతనరాజర్షి చరితానుబంధబంధురంబుగా రచియింపుము.

గీ. భట్టహర్షుండు ప్రౌఢవాక్పాటవమున
నెద్ది రచియించె బుధలోకహితము పొంటె
నట్టి నైషధసత్కావ్య మాంధ్రభాష
ననఘ, యొసరింపు నాపేర నంకితముగ.

చ. పనివడి నారికేళఫల
పాకమునం జవియైన భట్టహ
ర్షుని కవితానుగుంభములు
సోమరిపోతులు కొందఱయ్యు లా
ననికొనియాడ నేరరు—

అని సాహిత్యగోష్ఠీవినోదప్రసంగంబునఁ గవిసార్వభౌముండగు శ్రీనాథకవితో శ్రీహర్షకవిచే రచింప

బడిన సంస్కృతనైషధము నాంధ్రభాష నొనర్చి, తన కంకిత మిమ్మని నుడివెనట.

అప్పుడు శ్రీనాథుఁడు శృంగారనైషధమును రచించుచు నిష్టదేవతాస్తుత్యాదుల నొనర్చి, యభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పం బూనిన యిమ్మహాప్రబంధమునకుం గథానాయకుండు :

సీ. తపనీయదండైకధవళాతపత్రితో
　　ద్దండతేజఃకీర్తిమండలుండు
నిర్మలనిజకథానిమిషకల్లోలినీ
　　క్షాళితాఖిలజగత్కల్మషుండు
వితతనవద్వయద్వీపనానాజయ
　　శ్రీవధూటీసమాశ్లిష్టభుజుఁడు
నిఖలవిద్యానటీనృత్యరంగస్థలా
　　యతనాయమానజిహ్వాంచలుండు
తే. ప్రస్తుతింపంగఁ దగు సముద్భటకఠోర
　　చటులగుణటంక్రియాఘనస్తనితఘోష
　　చాపనీరదభవశరాసారశమిత
　　బలవదహితతేజోదవానలుఁడు నలుఁడు

అని ప్రారంభమున వ్రాసెను.

ఈ సీసపద్యమువలన సంస్కృతనైషధములోని మొదటిసర్గయందలి 1,2,3,4,5,7, శ్లోకముల యందలి యభిప్రాయములు క్లుప్తముగ వివరింపఁబడినవి.

1,2,3 శ్లోకములలోని యభిప్రాయమును ఈ సీసపద్యమున మొదటి రెండు పాదములలోనే నుడివెను. పై రెండుపాదములకు సరియైన అర్థము:—

బంగారముయొక్క కామయు, ముఖ్యమైన తెల్లనిగొడుగునుంగాఁ జేయఁబడిన పొడుగైన పరాక్రమమును, కీర్తిమండలమును గలవాడును, నిర్మలమైన తనచరిత్ర మనెడి దేవనదిచేతఁ గడుగంబడిన సకలలోకముల యొక్కయు, పాపములు గలవాఁడునై నలుఁడున్నాఁడు.

అనఁగా మూఁడు లోకములలో దేవనది ప్రవహించి, వాని నెట్లు పవిత్రీకరించుచున్నదో యా ప్రకారమే నలునిపుణ్యచరితము లోకములయందు వ్యాపించి, వానిని బవిత్రము చేయుచున్నదని భావము.

శ్రీహర్షకవి నైషధప్రారంభమున భూపాలకుఁడగు నే నలునికథలను బుధులు చవిఁజూచి సుధ (అమృతము)నుగూడ నావిధముగ నాదరించుటలేదో యనియు, రెండవశ్లోకమునఁగూడ ఏ నలునికథ రసములచే సుధ(అమృతము)ను మీఱుచున్నదో యనియుఁ జెప్పెను. ఇట్టిస్థితిలో కవిసార్వభౌముఁడగు శ్రీనాథుండు సింగన మంత్రి కోర్కెచొప్పున హర్షనైషధము నాంధ్రభాష నొనర్పం బూని మొదటి సీసపద్యముననే రసవిశేషపోషకంబగు హర్షకవిసమ్మతంబగు నమృతసామ్యమును నలచరిత్రమునకుం జెప్పక దేవనదీసామ్యమును జెప్పెను. ఒకవేళ

శ్లో. పవిత్రమత్రా తనుతే జగద్యుగే
　　స్మృతా రసక్షాళనయేవ తత్కథా—

అను మూఁడవశ్లోకమందలి రసక్షాళనాపవిత్రత్వమును వెల్లడించుటకై యమృతసామ్యమును జెప్పక, దేవనదీసామ్యమును నలకథకుఁ జెప్పెనన్నచో నిట్టిసామ్యమును శ్రీహర్షుఁ డొక్కసారియైనను నుడువక పోవుటయే గాక మొదటిరెండు శ్లోకములలోఁగూడ నమృతము నేలఁ బేర్కొనవలెను ?

రసాత్మకమగు మహాకావ్యమునకు నమృతసామ్యమునువీడి, దేవనదీసామ్యమును జెప్పుటలో రసవిశేషము పొసంగి యున్నదా ?

లోకమునందుఁ జూడఁ బంచకావ్యములను బఠించి పిమ్మట విద్వదౌషధమైన నైషధకావ్యమును జదువుచుండిరి.

సాహిత్యదర్పణమునందు "వాక్యంరసాత్మకం కావ్యం" అని చెప్పఁబడుటచేతను ప్రతాపరుద్రీయమున రసస్వరూపనిరూపణమునందు "అథ సర్వేషాం ప్రబంధానాం జీవితభూతస్య రసస్య స్వరూపం నిరూప్యతే" అని యుండుటచేతను, కావ్యము రసాత్మకమైనదనియుఁ, ప్రబం

ధములన్నిటికిని రసమే ప్రాణమై యున్న దనియు స్పష్ట మగుచున్నది గదా!

"శ్లో. రసతే స్వాదనార్థత్వా ద్రస్యంత ఇతితే రసాః"—

అనుటచే ననుభవింపఁబడుటవలన రసములనఁ బరగుచున్నవి.

ఇట్టి రసము పెక్కు తెఱంగులై యున్నది.

హర్షకవి రసభరితమగు తన కథలో రసపోషకము గఁ బవిత్రత్వాస్వాద్యత్వములు ప్రకాశించునటుల నుప మానమును జెప్పందలంచి, నలకథ సర్వరసోత్తమం బగు సుధనుగూడ మీఱుచున్న దని బుధజన సమ్మతంబుగాఁ జెప్పియుండెను.

శ్రీనాథకవి యాంధ్రమున నలకథకు దేవనదీ సా మ్యమును గల్పించెను. దేవనదీసామ్యము పవిత్రత్వా పాదకమున నమృతమును మించుచుండినను, బుధకవి సమ్మతంబగు రసపోషణమున లోపస్ఫురణము గలదై కన్పట్టక మానదు.

శ్రీహర్షుం డినుమాఱు నలకథకు సుధోపమానంబు జెప్ప నీకవిసార్వభౌముఁడు దానిని తీసివైచుటలో గడిం చిన నైపుణ్య మెద్ది?

గంగ విష్ణుపాదమున జనియించినది. పరమేశ్వరుని శిరమున ధరింపఁబడుచున్నది. మహాతపమొనర్చిన భగీ రథుని ప్రయత్నమున దివినుండి భూపాతాళలోకములకుఁ దేబడినది.

శ్రీమద్భాగవత దశమస్కంధమున:—

శ్లో. వాసుదేవకథాప్రశ్నః పురుషాన్ త్రీన్ పునాతిహి
వక్తారం పృచ్ఛకం శ్రోతౄన్ తత్పాదసలిలం యథా.

అని యుండుటచే నారాయణకథాప్రశ్నము, నారాయణపాదసలిలమువలెఁ జెప్పువానిని, నడుగువానిని, వినువారిని బవిత్రము చేయుచున్న దని నుడువుటం బట్టి, గంగకు పవిత్రత్వాతిశయము కలదనుటలో సందియ ముండఁజాలదు.

ఐనను అమృతమున కపవిత్రత్వము లేకుండుటయే గాక పవిత్రత్వమును, విశేషరసాస్వాద్యత్వమును కలవని నిస్సందేహముగఁ జెప్పవచ్చును.

ఎట్లనిన, సురాసురలు మిక్కిలి వాంఛతో క్షీర సముద్రము మథనముచేయుచుండ హాలాహల విషంబు మున్నగు నిక్కట్టులెన్ని యో యుత్పత్తిల్లినను, బట్టువిడు వక, వెనుదీయక తమ కభీష్టమగు నమృతమును సాధిం చిరి గదా!

అమృతసాధనార్థమై మందరగిరిని శ్రీమన్నారా యణుఁడుగూడ కూర్మరూపమున ధరించెను. సుధ క్షీర సాగరమునఁ బుట్టినది. తోఁబుట్టువులుఁ జూడ కౌస్తుభము పారిజాతము కామధేనువు చంద్రుఁడు లక్ష్మి మున్నగు వారలు.

అమృతము పుట్టినంతనె దేవతలు తనివి జెందిరా? లేదులేదు. ఆ యమృతమును శ్రీమహావిష్ణువు లోకపవిత్ర కరకమలముతో నిచ్చుచుండఁ బంక్తులు దీర్చి కూర్చుండి, దేవతలెల్లరు తనివిదీరఁ గ్రోలియుండిరి.

నారాయణుని పాదస్పర్శగలది గంగ; నారాయ ణుని కరస్పర్శగలది సుధ. అమృతపానముచే సురలు జరామరణవర్జితులై త్రిదశత్వ మొందిరి.

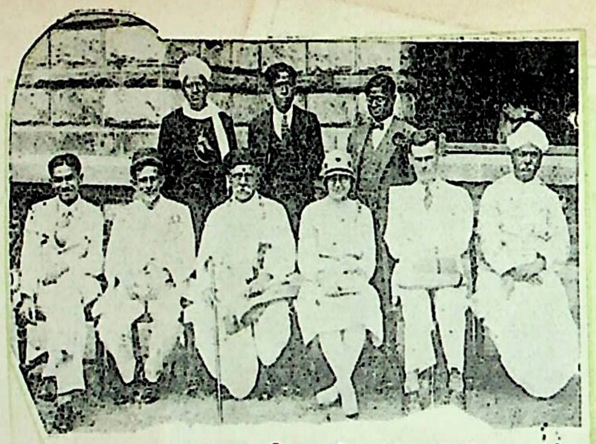
అమృతఘటమును స్వర్గములో నింద్రాదులు మిక్కిలి భద్రముగఁ గాపాడుచుండిరి.

పూర్వము కద్రువగూడ గరుడుని సురను దెచ్చి తనకిచ్చినఁ దల్లియగు వినతకు దాస్యవిముక్తిని జేసెదనని చెప్పియుండెను.

పై వానిని జూడ నమృతమునకుఁ బవిత్రత్వముం డుటయే గాక దేవలోకపూజ్యమగు రసవిశేషము గల దనుట నిర్వివాదము.

వేయేల! పురాణోత్తమమగు భాగవత మహి మను వివరించుచు:

శ్లో. నిగమకల్పతరో ర్గళితం ఫలం
శుకముఖా దమృతద్రవసంయుతమ్;

నాలవ భారతీయ వేదాంతమహాసభ

శ్రీ యస్. శ్రీనివాసయ్యంగారి రాక

కాశీ ఈతపందెములో గెలిచినవారు

ఆదిమాంధ్రబాలుర పాఠశాల-బందరు

ఆంధ్రస్నాతకులకు విందు-చెన్నపురి

ఆదిమాంధ్ర ఉద్ధరణసంఘము-నెల్లూరు

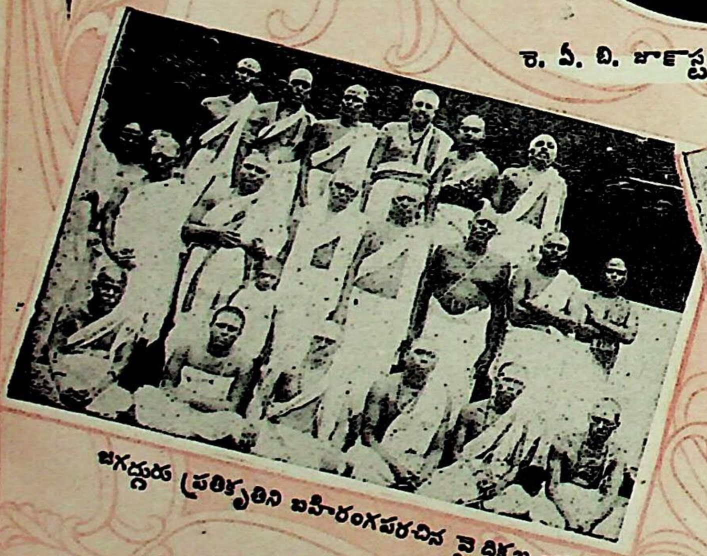
ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తు-పట్టప్రదానసభ

శ్రీమతి ఆన్యగారికి స్వాగతము

రె. ఏ. బి. జాన్‌స్టనుగారు, యం. ఏ. యం.

జగద్గురు ప్రతికృతిని బహిరంగపరచిన వైదికబృందము

యం. యస్. యం. ఆర్. ఉద్యోగీయుల ౨-వ సమావేశము

పిబత భాగవతం రస మాలయం
ముహు రహో రసికా భువి భావుకాః.

శుభభరితులగు నో రసికులారా! శుకముఖస్పర్శమున నమృతద్రవముతో నిండిన వేదమను కల్పవృక్షము నుండి పడిన పక్వఫలమగు భాగవతమును, లయపర్యంతము ననుభవింపుఁ డనుటచే నమృతమహత్వ మిందుఁ జక్కగ వివరింపఁబడినది.

శ్లేషయమకచక్రవర్తి యగు వేంకటాధ్వరి కవి యిట్లు చెప్పెను.

శ్లో॥ అసా వపగుణాపి మే హరికథా సుధాధారిణీ;
కృతి ర్దనుజభిద్గుణగ్రహణలాలసై ర్గృహ్యతే.

తన కృతి గుణభూయిష్ఠ మైనది గాకుండినను, హరికథ యనెడు సుధను ధరించినది గావున హరిగుణసంకీర్తనాసక్తులచే స్వీకరింపఁబడు నని నుడివెను. ఇందుఁ జక్కగ హరికథ సుధారూపముగనే చెప్పంబడినది.

శ్లో. రుచిరకవివాక్యే ష్వనవధి ర్నవానందః కో
పి స్ఫురతి తు రసో సౌ నిరుపమః—

సుకవి వాక్యములందు మితిలేని నూతనానందంబు గల్గించు చెప్పశక్యముగాని రసము గలదను బాణోక్తిచే రసమే కావ్యమునకు ముఖ్యమని తేలుచున్నది.

శ్లో. సుధామయా నీవ సుధాం గళంతి
విదగ్ధసంయోజన మంతరేణ;
కావ్యాని నిర్వ్యాజమనోహరాణి—

అనుటచేఁ గావ్యములు సుధామయము లైనవని విదితమగు చుండెను.

పరమేశ్వరావతార మనఁదగిన ధూర్జటికవివరుఁడు

శా. నక్కీరాదికవీంద్రులన్ దివిషద
న్నప్రాయవాగ్గుంభసం
పత్కావ్యప్రతిపాదకప్రతిభులం
బన్నిద్దఱన్ శైవసం
విత్కాసారమరాళరత్నములఁ ద
ద్వద్యారసాపేక్ష భూ
భృత్కంఠీరవుఁ డుంచె సంపదరిఁ దృ
ప్తిం బొందఁగాఁ జేయుచున్.

అని కాళహస్తిమాహాత్మ్యమున నమృత తుల్యములగు వాగ్గుంభముల సంపదగల కావ్యములను జేయువారని నుడివియుండెను.

కవి బ్రహ్మ యని పేరెన్నిక గన్నవాఁడును, శ్రీనాథకవికిం బూర్వీకుఁడు నగు తిక్కనయజ్వ భారతాంధ్రీకరణమునకుం దొరఁకొని విరాటపర్వరచనారంభమున

ఉ. కావున భారతామృతము
గర్ణపుటంబులనారఁ గ్రోలి యాం
ధ్రావలి మోదముంబొరయు
నట్లుగ సాత్యవతేయసంస్మృతి
శ్రీవిభవాస్పదంబయిన
చిత్తముతోడ మహాకవిత్వదీ
క్షా విధి నొంది పద్యముల
గద్యములన్ రచియించెదన్ గృతుల్.

అను పద్యమున భారతామృతమని చెప్పియుండెను. సహజ పాండిత్య మండితుండగు బమ్మెర పోతనామాత్య కవివరుఁడు:

మ. వరగోవిందకథాసుధారసమహావర్షోరుధారాపరం
పరలంగాక బుధేంద్రచంద్ర! ఇతరోపాయానురక్తింబ్రవి
స్తరదుర్దాంతదురంతదుస్సహజనుస్సంభావితానేకదు
స్తరగంభీరకఠోరకల్మషకనద్దావానలం బాఱునే?

అనుచు భాగవతరచనంబున గోవిందకథను సుధారసమని చెప్పియున్నాఁడు.

ఆంధ్రనైషధమున "మధురాక్షరములైన మామాటలు వినంగ నమృతాంధసులై యోగ్యు లనుపమాంగి" అమృతరసమును గ్రోలిన యా దేవతలే మామాటల రసమును పరికింప నర్హులని శ్రీనాథుఁడే నుడివి యున్నాఁడు. కావున నో విమర్శకాగ్రగణ్యులారా!

శ్రీహర్షకవి తొలుత నిసుమాఱు నలకథ సుధారస మును మీఱుచున్నదని చెప్పిన దానిని శ్రీనాథకవీంద్రుఁ డాంధ్రశృంగారనైషధరచనారంభమున పడుచుట పాడిగాదనియు, మహాకావ్యరచనకు రసపోషణమునం గొఱంత యనియు నా మదికిం దోచుటచే నిట్లు విన్నవించితిని.

ఇందలి యుక్తాయుక్తములను బుధలోకమే పరిశీలించునని వినయమున నుడువుచుంటిని.

అజంతా చిత్రము

3. హంసదేశ (హంసజాతకము)

ద్రౌపదిరోషము, వ్యాసుఁడు—తిక్కన

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

శ్రీకృష్ణుఁడు సంధికిఁ బోవునప్పుడు పాండవులెల్లఁ దమ యభిప్రాయములను జెప్పినపిమ్మట ద్రౌపది సాత్యకి సహదేవుల శూరాలాపములను మెచ్చుకొనుచు భీముని శాంతిని జూచి మిగులఁగినియుచుఁ గన్దోయి నశ్రువులు నిండ శ్రీకృష్ణభగవానునితో నను మాటలలో ముఖ్యము లివి. "ఏమియు నీయని సంధి నొప్పుకొనవద్దు సృంజయసహితులై పాండవులు వారిని గెల్వఁగలరు. సామదానములచే సాధింపఁ దగినది వారియెడ లేదు. వారియెడఁ గృప సూపవలదు. సామదానములచే సాధ్యులుగానివారిని దండించుట జీవితము గాపాడుకొనువారికి ధర్మము. నీవును పాండవులును గలసి యుద్ధము సేయుట యుక్తము. సర్వక్షత్రియసుఖావహము. లోభాక్రాంతులైన క్షత్రియులను, దదితరులను గూడ క్షత్రియుఁడు హతము సేయవలె. చంపఁదగినవానిని జంపకపోవుటచేఁ గల్గుదోషము, చంపఁదగనివానిని జంపిన దోషమువంటిదే. నా దుఃఖముల నీవెఱుఁగుదు. దాసినైన నేను భీష్మద్రోణులకుఁ గోడలను, రాజాలను. భీమార్జునులు కృపణులై సంధిగోరిరేని వృద్ధుఁడైన మాతండ్రి మహారథులైన పుత్రులతో వచ్చి పోరఁగలఁడు. నా యేవురు కొమరులు మహాబలు లభిమన్యుని ముందుంచుకొని కౌరవులతోఁ బోరుదురు.

"పదుమూఁడేండ్లు కోపము లోనిడుకొని నిరీక్షించితి. ఇప్పుడు ధర్మమునే చూచుచున్న భీముని వాక్శల్యముచే హృదయము బ్రద్దలగుచున్నది" ఇట్లని బాష్పసన్నకంఠముతో నెలుంగు దొలుపడ వడకుచు క్రిక్కిరిసియున్న వక్షోజయుగమును గన్నీటితోఁ దడుపుచు ఏడ్చెను. లోని వేడి ద్రవీభవించెనోయన వెచ్చని కన్నీరు గారుచుండె.

ఈ ప్రసంగమున ద్రౌపదిని శ్రీకృష్ణపాండవులకు ధైర్యము జెప్పుదానిగను, కౌరవులను జంపుడని స్పష్టముగా జెప్పుచున్న కుపితచిత్తురాలినిగను, కోపాతిశయముచే భర్తలను తృణీకరించుచున్నదానినిగను, దుర్యోధనదుశ్శాసనులను రణహతులను జూడకపోతినని మహాతాపముఁ బొందుచున్నదానినిగను వ్యాసుఁడు చూపెను.

తిక్కన యీ ద్రౌపదిని జాల మార్చివేసినాఁడు. ఈయన ద్రౌపది రోషమును గడు నిగూఢముగ వెల్లడించుచున్నది. పాండవులను అననట్లు అనుచున్నది. లోకము వారు తనభర్తలను బరిహసింతురేమో అను భయము తనకుఁ గలిగినట్లు పల్కుచు యుద్ధప్రోత్సాహమును జేయునట్లు చేయుచున్నది. "వారివలన గలిగినయవమానము వలన నాకుఁ బిచ్చియెత్తినది, నేను కారులు ప్రేలుచున్నాను. నా మాటలు పాటింపక పాండవులయొక్కయు నీయొక్కయుఁ సౌజన్యమునకు భంగములేకుండఁ గార్యమును నిర్ణయించుకొనుఁడు" అని యుపసంహరించుచున్నది. ఈ మాటలలో నెంతటిధ్వని యున్నదో చూడుడు. "లోకమున సహనశీలురని కీర్తిసంపాదించుకొనుటకే నీవును పాండవులును యత్నించుచున్నారు కాని నా బన్నములను గూర్చియు, నా దుఃఖమునుగూర్చియు మీరేమియు గణన సేయుటలేదు" అని యెత్తిపొడుచుచున్నది. ఇచ్చట వ్యాసుడు రసభావప్రధానకవిగను తిక్కన ఔచిత్యదృష్టియగు కవిగను గన్పట్టుచున్నారు. కోపము, భీముని శాంతిని సంధిప్రయత్నములను జూపుటచేతఁ బెచ్చుపెరిగి ద్రౌపదిని అవశురాలినిగాఁ జేసి గాంభీర్యమును బాఱఁదోలినదని తెల్పుట కామెను లోపలఁగలభావమును స్పష్టముగా వెడలఁగక్కుచున్న యధీరనుగాఁ జూపినవాఁడు వ్యాసభగవానుఁడు.

శుద్ధాంతముల నుండు రాజ్ఞికి సహజమైన గాంభీర్యమును జోఁద్రోలక ధీరతను గాపాడుచు భావమును నిరుపమానముగాఁ బోషించినవాఁడు తిక్కనమహాకవి.

ద్రోవది బొమ్మను వేయుట మున్నగువానిచేత నసామాన్యభావనిర్మాణదృష్టి వ్యాససూక్తులలో గగుర్పాటు గల్గించుచున్నది. రాణికి సముచితమైన భావసూచనా చాతురి తిక్కన నుడికారముల నాహా పుట్టించుచున్నది.

వ్యాసుడు

ఉ. ద్రోవది బంధురంబయిన క్రొమ్ముడి గ్రమ్మన విచ్చి
వెండ్రుకల్, దా వలచేతఁబూని యసితచ్ఛవిఁ
బొల్చు మహాభుజంగమో, నా విలసిల్లి వ్రేలఁగ
మనంబునఁ బొంగు విషాదరోషముల్, గావఁగ
లేక బాష్పములు గ్రమ్మఁగ దిగ్గన లేచి యార్తయై.

వ. గోవిందు ముందటం బెట్టి యిట్లనియె.

క. ఇవి దుస్ససేను వ్రేళ్లం
దవిలి సగము ద్రెవ్విపోయి దక్కినయవి కౌ
రవులకడఁ దీఱుమాటల
యవసరమునఁ దలఁపవలయు నచ్యుత, వీనిన్.

సీ. ఈ వెండ్రుకలు వట్టి యీడ్చిన యా చెయి
దొలుతగాఁ బోరిలో దుస్ససేను
తను వింత లింతలు తునియలై చెదరి రూ
పఱియున్నఁ గని యుడు కాఱుఁగాక
యలుపాలఁ బొనుపడునట్టి చిచ్చే యిది
పెనుగద పట్టిన భీమసేను
బాహుబలంబును బాటించి గాండీవ
మను నొకవి ల్లెప్పుడును వహించు

తే. కట్టి విక్రమంబు గాల్పనే? యిట్లు బ
న్నములువడిన ధర్మనందనుండు
నేను రాజరాజు పీనుంగుఁ గన్నారఁ
గానఁ బడయ మైతి మేనిఁ గృష్ణ!

ఉ. నెట్టన ఇట్టియల్క మది నిల్పితి రక్కసితాల్మిఁ జి
చ్చొచ్చెడిం, గట్టినయట్లు పెద్దయును గాలము దీనికి
నారు పెన్నఁడుం, బుట్టదు దుష్టనిగ్రహము పూని
జగంబులు గాచినట్టి తోఁ, బుట్టువు నీవుఁ దేజమునఁ
బొల్చిన భర్తలుఁ గల్గ నచ్యుతా!

తిక్కన

ఉ. అంతలు సేసి పోనడచి యక్కట! సంజయుచేతఁ
జెప్పి పుత్తెంతురె? యిట్టిమాట మదిం బ్రియ
మందె యుధిష్ఠిరుండు దా, నంతన యూళు లేవురకు
నైదు సుయోధనుఁ డిచ్చునొక్కొ! యీ, కంత
కృపావిహీనమతి నాతఁడు నొంచునె యన్న
దమ్ములన్.

ఈ పద్యమున 'అన్నదమ్ములన్' అనుమాట ద్రౌపది కసిని అపారముగాఁ దెల్పుచున్నది.

చ. తన మునుపడ్డబన్నములు దమ్మునిపైఁ గల కూర్మి
పేర్మి నీ, జనపతి సైఁపకున్నె? అది సక్కన రాజ్య
ముపాలు లేని తీ,ఱున కొడఁబాటు గల్గిన నెఱుంగమి
వెట్టరె? చాలరైరి వీ,రనరొకొ! నానలేమి యని
యాడరె? లోకము వారు కేశవా!

ఈ పద్యములో 'తమ్మునిపై' అనుమాట కసికొద్ది వచ్చినది.

శా. పెంపేదం దమ కిట్టి తక్కువలు రూపింపంగ నేలా!
విచారింపన్ వారిక మేలు సంధి దము వారిం జూ
చినన్ దారు సాధింపం జాలరొ కాక పోరఁ దగ
మర్దింపం దలంపేని శంకింపం బట్టొకొ వారు బ్రా
హ్మణులె యేకీడైన సైఁరింపగన్.

ఉ. ఓట యొకింతయేనియు సుయోధను చిత్తమునందు
లేదు నీ, మాటలఁ బోవునే దురభిమానము మెక్క
డు పూనుఁగాక య,చ్చోటన సంగరంబులగు
చొప్పులు పుట్టిననైనఁ బాండవుల్, పోటున కిచ్చ
గింతురొకొ! పోదురొ! కానలనుండ నచ్యుతా!

'కానలనుండఁ బోదురొ' అనుమాటలో ఎంత భావధ్వని గలదో చూడుఁడు.

చ. అరయమిఁ జేసి కోడలన కప్పుడు దాసిగఁ జేసె న
మ్మహా,పురుషుని పాలికిం బతులు వోవఁగ వీరల
తోన యేను వెచ్చెరఁ జని కోటరంబు దగఁ జేయు
దునో! అటుగాక పాడిమై, వరవుడ మోపిచేయు
దునో! వారికి మాధవ, నిశ్చయింపుమా.

మాదయ్యగారి మల్లన—రాజశేఖరచరిత్రము

బండారు తమ్మయ్యగారు

ఉ. ఆదరణీయమై మృదుపదాంచితమై, లలితార్థభావస
మ్మోదకమై ప్రసాదరసపూరితమైన స్వతంత్రకల్పనా
పాదితరాజశేఖరనృపాలచరిత్రము గూర్చినట్టి మా
మాదయగారి మల్లనను మానితభక్తిని సంస్మరించెదన్.

ఆంధ్రభాషాపోషణరక్షణములకయి దీక్షగొని, యాంధ్రకవికల్పభూజమయి, యాంధ్రభోజుఁడని వినుతిగాంచి, దిగంతవిస్తారితకీర్తిసాంద్రుఁడయిన శ్రీకృష్ణదేవరాయమహీమహేంద్రుని రాజ్యకాల మాంధ్రవాఙ్మయమునకు స్వర్ణయుగమని కొందరు చెప్పెదరు. నన్నెచోడుఁడు, పాల్కురికి సోమఁడు మున్నగు నేకొలఁది మంది శైవకవులో రచించిన కృతులుతప్పఁ గృష్ణదేవరాయలకుఁ బూర్వ మాంధ్రభాషలో వెలువడిన కావ్యము లన్నియు సాధారణముగా సంస్కృతపురాణేతిహాసాదుల కాంధ్రీకరణములయి యున్నవి. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ శ్రీనాథుఁడు మున్నగువారి కృతులలోఁ బ్రబంధవాసన లించుక గుబులుకొన్నను గేవల ప్రబంధరచనమనునది కృష్ణరాయలకాలమున నాంధ్రభాషాయోషకుఁ గలిగిన భూషావిశేషమై యున్నది. మనుచరిత్రాద్యుత్తమప్రబంధరత్నము లీకవిరాజచంద్రుని పోషణమున వెలువడి యాంధ్రభాషయొక్క భావ్యభివృద్ధికి సహాయకములు, మార్గదర్శకములు నయినవి. కాని యివిగూడ స్వతంత్రవర్ణనావిశేషములతో విస్తృతములయి నూత్నరూపమును దాల్చిన పౌరాణికకథానకములే కాని వేఱు కావు. స్వకపోలకల్పితములయిన కేవలస్వతంత్ర కావ్యము లప్పుడు గూడ నంతగాఁ గూర్పబడినట్లు కానరాదు. ఆంధ్రకవితాపితామహుని మనుచరిత్రము, సాహిత్యరసపోషణుఁడగు రామరాజభూషణుని వసుచరిత్రము, ముద్దుఁబలుకుల ముక్కుతిమ్మనార్యుని పారిజాతాపహరణము, స్తుతమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటి కాళహస్తిమాహాత్మ్యము, పదగుంభనచాతురీవరిష్ఠుఁడగు రామకృష్ణుని పాండురంగమాహాత్మ్యము.—ఇత్యాదు లన్నియుఁ బౌరాణికగాథాగ్రథితములే కాని స్వకపోలకల్పితకథావిలసితములు గావు. పరికించి చూడ మాదయ్యగారి మల్లన రచించిన రాజశేఖర చరిత్ర మొక్కటియే యాకాలమున రచింపఁబడిన స్వతంత్రగ్రంథముగాఁ గాన్పించెడిని. మల్లనార్యుఁడు కృష్ణరాయల విద్వత్సభ నలంకరించిన కవిదిగ్గజములలో నొక్కఁడు. కుమారధూర్జటికృతమయిన కృష్ణరాయవిజయములోని యీ క్రిందిపద్యముల వలన నీతఁడు పెద్దనాదులతో సమంబుగ రాయల వలన గౌరవాదికముల నందియుండునని తలంచుట కావంతయు సందియ ముండదు.

గీ. అటులు జయలక్ష్మిఁ గైకొని యరుల కరుల
హరుల ధనపంక్తులను దన పరముచేసి
వెలయు శ్రీకృష్ణరాయల విభవగరిమ
గాంచి కన్నులపండువు గాఁగ నపుడు.

గీ. సరససాహిత్యరచనవిస్ఫురణ మెఱయ
సారమధురోక్తి మాదయగారి మల్ల
నార్యుఁ డల యల్లసాని పెద్దార్యవరుఁడు
ముక్కు తిమ్మన మొదలైన ముఖ్యకవులు.

క. వినిపించి రపుడు వారికిఁ
గనకాంబరభూషణములు ఘనత నొసఁగి యా
జనవరుఁ డప్పాజిఁ గనుం
గొని యిట్లని పలికె నపుడు కుతుకం బలరన్.

పాండిత్యశౌండీర్యమున గాని ప్రతిభాతిశయంబునగాని యీతఁడు తన తోడిదిగ్గజముల కింశమాత్రము తగ్గఁజూపెడివాఁడు కాఁడు. కాని రసైకపరతంత్రుఁడై గ్రంథరచనమున నీతఁడు వారందఱికంటెఁ బ్రత్యేకప్రతిభాస్వాతంత్ర్యములఁ బ్రకటించియున్నాఁడు. ఈవిషయ మీతని రాజశేఖరచరిత్రమును, ఆకాలముననే వెలువడిన తత్సోదర కవుల ప్రబంధములను సవిమర్శముగ బరికించినఁ దెలియఁ గలదు. కేవలకల్పనాకథల విషయమయి యప్పటి కవివరుల కొక సరణి నిరసనభావమే యుండినట్లు రామరాజభూషణుని యీ క్రింది పద్యమును బట్టి యూహింప దగియున్నది.

ఉ. కేవలకల్పనాకథలు కృత్రిమరత్నము లాద్యసత్కథల్
హావిరిఁబుట్టురత్నము లవారితసత్కవికల్పనావిభూ
షావహపూర్వవృత్తములు సానలఁ దీరిన జాతిరత్నముల్
కావున నట్టి మిశ్రకథగా నొనరింపుము నేర్పు పెంపునన్.

కాని మన మల్లనార్యుఁ డట్టి యభిప్రాయమును ద్రోసిరాజని కేవలస్వకపోలకల్పితముగానే తన కృతిని విరచించినాఁడు. మఱియు నీతఁడు దీర్ఘ సమాసాడంబరములకు శ్లేషయమకాద్యలంకారములకు, గూఢార్థభావములకుఁ బ్రాధాన్య మొసంగక ముద్దులొలుకు జానుతెనుంగుఁ బలుకులను జాలవఱకు జాలువార్చి, తన రసైకపారతంత్ర్యమును బ్రకటించి, యత్యంతసంగ్రహనై పుణితోడఁ దనకావ్యమును మూఁడాశ్వాసములలో రచించి ముగించి యున్నాఁడు. ఈ రాజశేఖరచరిత్ర మందలి కథఁ దా నెందుండి గైకొనినది కవి తెలిపియుండలేదు. అందుచే నిది కేవల మతని స్వకపోలకల్పిత మనియే నాతలంపు. గ్రంథమందలి పాత్రముల నామములఁ జూచినను నీయూహయే బలపడుచున్నది. కేవల కల్పనాకథను నితివృత్తముగాఁ గైకొనుట, అనవసరవర్ణనములతో గ్రంథమును బెంచకుండుట, పాండిత్యప్రదర్శనమునకై దీర్ఘసమాసాదులకు శ్లేషాద్యలంకారములకుఁ బాటుపడక రసోచితములగు లలితంపుఁ దెలుఁగుఁ బలుకులకుఁ బ్రాధాన్యమొసంగుట — ఇవియే యీ కవివరుఁడు తనతోడికవులకు విలక్షణముగాఁ జూపిన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును బ్రకటింపఁజాలును.

కవివృత్తాంతాదికము

మాదయ్యగారి మల్లనయను వాడుకయేగాని యీతని గృహనామ మేదియో సరిగాఁ దెలియవచ్చుటలేదు. "అయ్యంకిపురాగ్రహారవిభవాకర" అని కృతిపతి తన్నుఁగూర్చి పలికినట్లుగా వ్రాసికొనిన విశేషణమునుబట్టి యీతఁ డయ్యంకి గ్రామమునకుఁ గరణమో శ్రోత్రియముదారో యైయుండు ననియు, గ్రామనామమునుబట్టి యీతని యింటిపేరుగూడ, అయ్యంకివారై యుండవచ్చు ననియుఁ దలంప నవకాశము కల్గుచున్నది. అయ్యంకి కృష్ణామండలములో దివితాలూకాలో నున్నది. ఈతఁడు శైవబ్రాహ్మణుఁడు; మాదయామాత్యుని పుత్రుడు; అఘోరశివాచార్యుల శిష్యుఁడు; పారిజాతాపహరణకర్తయగు నంది తిమ్మనయు, నాతని మేనమామయు మలయమారుతాభిధానుఁడు నగు ఘంటసింగయయుఁ (వరాహపురాణకృతికర్తలలో నొకఁడు) గూడఁ దా మీ యఘోరశివాచార్యుల శిష్యులమని, వ్రాసికొనినారు. కావున నీకవివరులు మువ్వురు గూడ నఘోరశివాచార్యులవద్ద శైవదీక్ష నందినవారని తలంపవచ్చును. "శ్రీమదఘోరశివాచార్యగురుకరుణావిశేషలబ్ధసారస్వత" అని మల్లనార్యుఁడు గద్యమందు వ్రాసికొనిన విశేషణమును బట్టి యాశివాచార్యుఁ డీతనికి విద్యాగురువుకూడ నైయుండునేమోయని తలంప నవకాశమగుచున్నది.

కృతిపతి

మల్లనార్యుఁ డీకృతిని కృష్ణరాయలకు సచివసత్తముఁడయిన సాళువ తిమ్మరుసుయొక్క యల్లుఁడు మేనల్లుఁడు నగు నాదిండ్ల యప్పయామాత్యుని కంకిత మొనరించినాఁడు. కృష్ణరాయలు పూర్వదిగ్విజయయాత్రలో గుత్తి, ఉదయగిరి, కొండవీడు, కొండపల్లి మొదలగు దుర్గముల జయించి వానికి విశ్వాసపాత్రులగు తన యనుచరులను బరిపాలకులుగా నియమించియున్నాఁడు. వారిలో సాళువ తిమ్మరుసు మేనల్లుడగు నాదెండ్లయప్పయయు, గోపయయు ముఖ్యముగఁ బరిగణింపఁదగియున్నారు. వీరిలో అప్పయ గుత్తికిని, గోపయ కొండవీటికిని దుర్గపరిపాలకులుగా నియమితులయినట్లు తెలియవచ్చుచున్నదని నామిత్రులు శ్రీమద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్మగారు తమ "కొండవీటి సామ్రాజ్యము"లో వ్రాసిన కొండవీటిదండకవిలెలో నుదాహృతములయిన గోపయమంత్రి శాసనములను గొన్నిటి నుదాహరించిరి. వీనిలో గొండవీటి శ్రీయజ్ఞవాటికారఘునాయకస్వామి యాలయమునకు శిఖరప్రతిష్ఠాదులు నెలకొల్పుచు గోపయమంత్రి శా॥ 1442 (1520 A D సంవత్సరమున లిఖియించిన శాసనము ముఖ్యమయినది. ఈశాసనములో మనకృతిపతియగు నప్పయమంత్రి కీర్తిప్రతాపము లీ క్రిందివిధమున గీర్తింపబడినవి.

శ్లో. జంభద్వెట్కుంభికుంభద్వయసచివశచీనారువక్షోజకుంభ
వ్యక్తవ్యాప్తానులిప్తప్రసృమరమసృణక్షోదకర్పూరపూరా
యత్కీర్తిః కార్తికేందుం పరిహసతి నిజైశ్వర్యసంప్రీతధీమాన్
సోయం నాదెండ్లయప్పప్రభుమణి రఖిలస్తుత్యకీర్తిప్రతాపః.

శ్లో. యద్ధాటీఘోటకోటీఖరఖురదళితక్ష్మాతలోద్ధూతధూళీ
పాళీపాతాళకేళీకృతధరణితలే ఖడ్గయుగ్మస్య బాహుః
జిహ్వాలాభీలభూభృద్భుజగపరివృఢో లక్ష్యతే సిద్ధసంఘైః
సోయం నాదెండ్లయప్పప్రభు రవనిభరాధారబాహుప్రతిష్ఠః.

కాని యీతఁ డేదుర్గమునకుఁ బరిపాలకుఁడో యందు స్పష్టపఱుపఁబడలేదు. కొండవీటిపాలకత్వము మాత్రము గోపయమంత్రి కొసంగఁబడినటులు శాసనమందలి యీ క్రిందిశ్లోకములవలన సువ్యక్తమగుచున్నది.

శ్లో. శ్రీకృష్ణక్షితిపాలమౌళిసచివః శ్రీసాల్వతిమ్మప్రభుః
జామాతృప్రవరే ధురంధరవరే శ్రీగోపమంత్రీశ్వరే
ప్రాదత్తాఖిలకొండవీటినగరీసామ్రాజ్యధౌరేయతాం
మత్తేభాశ్వపదాతిసైన్యకరితాం పల్యంకికాం చామరీం.

శ్లో. శ్రీకృష్ణరాయనరనాథశిరఃప్రధానః
శ్రీసాళ్వతిమ్మసచివేశ్వరభాగినేయః
నాదెండ్లగోపసచివో నయతత్త్వవేదీ
శ్రీకొండవీటినగరైకధురంధరోభూత్.

కాని మన మల్లనార్యుఁడు రాజశేఖరచరిత్రావతారికలో నీగోపయమంత్రిని గుత్తిదుర్గపరిపాలకునిగా వర్ణించినాఁడు.

ఉ. ప్రాపితరాజ్యవైభవని రాకృతపాకవిరోధియైన యా
గోపనమంత్రి ధర్మధనగోఘనసమ్మతి గుత్తిదుర్గల
క్ష్మీపరిపాలనక్రమసమిద్ధభుజాబలశాలి రూపరే
ఖాపరమత్స్యలాంఛనుఁ డయావహకార్యధురంధరుండిలన్.

ఈవ్యత్యాసమునకుఁ గారణము తెలియకున్నది. అప్పయమంత్రి యేదుర్గపాలకుఁడో మల్లనకూడ దన గ్రంథమున వివరించియుండలేదు. కాని యాశ్వాసాంతపద్యములలోని "శుంభత్పూర్వభూభృద్దిశానారీమన్మథా" అను విశేషణముచేత నీతఁ డుదయగిరిదుర్గరక్షకత్వమున నియుక్తుఁడయి యుండునేమో యని నేఁ దలంచుచున్నాను. ఈయప్పయమంత్రి శా. శ 1438 (క్రీ. శ. 1516) సంవత్సరమున వినుకొండసీమలో భర్తపూండి యను గ్రామమును స్వనామాంకితముగ రాయనిభాస్కరుఁడను విద్వాంసునకు దానమొసంగిన ట్లొకశాసనమున్నది. (ఈభాస్కరుఁడు మంత్రిమానాటిశాసనములలో నుదాహృతుఁడయిన రాయనిభాస్కరుఁడు కాఁదగును.) ఇందుచే నప్పయమంత్రి యధికారము వినుకొండసీమలోఁగూడఁ జెల్లుచుండినట్లు తెల్లమగుచున్నది. మల్లనార్యుని యీక్రిందిపద్యమువలన నీతఁడు గోపనయు వేర్వేఱు దుర్గములకుఁ బరిపాలకులుగా నియమింపఁబడినను, అన్యోన్యప్రీతితో నిరువురు తమ రాజ్యభాగముల నించుమించుగ నేకముగనే కలిసి పాలించుచుండిన ట్లెంచవచ్చును.

క. ఆయనుగుండమ్మఁడు విన
యాయతమతిఁ గొల్వ నప్పనార్యుఁడు నతఁడున్
బాయక యన్యోన్యప్రియు
లై యలరిరి రామలక్ష్మణాకృతులగుచున్.

కథాసంగ్రహము

అవంచికమను పురమును హేమధన్వుఁడను రాజచంద్రుఁడు పాలికయను కులపాలికామణీసహితుఁడయి పాలించుచుండెను. సకలైశ్వర్యసంపన్నులయ్యు నాదంపతులు సంతానసంపద లేమికి సంతాపించి భక్తార్తిహరుండగు రాజశేఖరు నారాధించి తత్ప్రసాదమున రాజశేఖరుఁడను పుత్రునిఁ బడయుదురు. దినదినప్రవర్ధమానుఁడయి యారాజసూనుఁడు యువరాజపదంబు నంది రాజులనెల్ల జయించి తండ్రికి ముదంబు గొలుపుచుండ నొకనాఁడు వరతంతుమహామునిశిష్యుఁడు జటిలకౌశికుఁడను తాపసుడు హేమధన్వునిపేరోలగమున కేతెంచి మందరాచలప్రాంతవాసియగు విశంకటుఁడను దానవుఁడు కాళికావరప్రసాదదత్తమగు లోహమయాశ్వమును బడసి గర్వాతిరేకమునఁ గన్నుగానక తన రాణివాసమున నూడిగమొనర్చుటకయి మునికుమారికల నపహరించుచు బదరికాశ్రమతాపసుల నలయించు తెఱంగెఱింగించి వానిచే ముచ్చిలింపఁబడిన యేడేండ్లబాలిక తనకొమరిత భానుమతిని విడిపింప నీశ్వరప్రసాదజనితుండయిన రాజశేఖరకుమారునిఁ దనవెంటఁ బంపుమని ప్రార్థించును. కానకకన్న యాసుకుమారుని భీకరనిశాచరునిపైఁ బంపుటకు వెనుకాడియు మునీశ్వరనిరోధమున నెట్టకేల కొడంబడి యానృపవరుండు వలయుసైన్య మిచ్చి కుమారు నాతనికొసంగును. దనుజమాయల మాయించు మాయాభేదిని యను విద్య నామునివరునివలన నుపదేశమంది రాజశేఖరుఁడు తనమాయల సాగనీయక యవక్రవిక్రమక్రమంబు నెఱపి యాగ్నేయాస్త్రమునఁ దనలోహసైంధవమును నీఱుసేయ విశంకటుఁడు భయంపడి రణరంగమునుండి పాఱిపోయి కాళికాదేవి మఱువు సొచ్చును. అంత నామహాదేవి రాకుమారునకుఁ బ్రత్యక్షమయి తనకయి యారక్కసుని క్షమింపుమనియుఁ దాఁగోరివచ్చిన మునికన్యక నొకయోగిని కొనివచ్చి యాతనికి సమర్పించుననియు సెలవిచ్చి సకలాభీష్టప్రదమ్మగు రత్నమ్మొకం డాతనికిఁ బ్రసాదించి యంతర్హిత యగును. అంతలో నాతనిమ్రోలకుఁ గాళికాసేవకురా లొకయోగిని వచ్చి తన గృహమునకుఁ గొనిపోయి విశంకటుని బారినుండి తా నదివఱకే తప్పించి ప్రోదిసేయుచుండిన భానుమతీకుమారిక నాతని కప్పగించి సకలశాస్త్రజ్ఞానసంపన్నమగు శుకరాజము నొకదాని నాతనికిఁ బసవన మొసంగును. అనంతర మాతఁ డాబాలిక నామె తలిదండ్రుల కొసంగి, చారులమూలమునఁ దనవిజయమును దండ్రికి వార్తనంపి బదరికాశ్రమమున కేఁగి యచ్చటిమునివరుల దీవనలఁ బడసి నిజరాజధానికి మరలుచు మార్గమధ్యమున నొకసరోవరతీరమున విశ్రమించును. కాళీదత్తమగు రతనమ్ము మహిమమ్మువలన నొనగూడిన యిష్టమృష్టాన్నముల సంతృప్తుఁడయి తత్ప్రభావమును బ్రశంసించి యారాకుమారుఁడు శుకముఖ్యునితో ముచ్చటించుచుండ సింధురాజపుత్రి కాంతిమతి వసంతసమయ మగుటచే నెచ్చెలులతో జలకేళి కచ్చటి కేతెంచును. అప్పుడు వారిరువుర కన్యోన్యావలోకనముల ననురాగ మంకురించును. కందర్పుఁ డందుపయి ముందుపని సాగించును. విరహాతురుండయి రాజపుత్రుఁడు రాకుమారిసౌందర్యమును వర్ణింప శుకవరుండును "ఆమె సామాన్యమానవస్త్రీ కాదు. తొల్లి పుష్పవతీపురం బేలు నందకుఁడను గంధర్వనృపతి సుత లతయను బాలికయు, మహేంద్రనగరాధినాథుఁడు చిత్రవాహనుఁడను యక్షాధ్యక్షుతనయ కనకమంజరియు యమునాతీరమునఁ బుష్పాపచయకేళి యొనర్చుచు నొకక్రొన్ననఁ గూర్చి తగవులాడి పోటుమాటల నొకరి నొకరు తూలనాడికొనిరి. అప్పుడు కనకమంజరి తత్సమీపమున శ్రీహరినిగూర్చి పంచాగ్నిమధ్యమునఁ దపమొనర్చెడి యరుణపురవాసి యరుణుఁడను విప్రవరునిఁ జూపి హావభావవిలాసవిభ్రమంబుల నాతని మనంబును గలంచుటయే జాణతనమని లతాకన్యతోఁ బలికి పన్నిదము వైచును. అందుల కాలత మదాతిరేకమున వల్లెయని యొడంబడి యాతనిమ్రోల విహరించి తత్కోపానలమునకు గుఱియై మర్త్యకాంతవయి జన్మింపుమని యాతనిచే శపింపఁబడియెను. వేఱొకకారణమున సైంధవుఁడను సింధువంశ్యునకుఁ గుమారుఁడయి యవతరించిన కంబుఁడను యక్షరాజునకుఁ దనయుఁడయిన సింధుఁడను రాజోత్తంసుని గర్భమం దాగంధర్వకన్యయే శాపవశమునఁ గాంతిమతీరూపమున జననమొందినది. ఈమె రూపాతిశయ మపురూపము. ఆమెయ తన కనురూపమగు సతీతిలకము" అని యామె పూర్వవృత్తాంతమును విన్నవించును. అనంతర మా శుకతంసము నెఱపిన దౌత్యమువలనఁ గాంతిమతీరాజశేఖరుల వివాహమహోత్సవ మతివిభవముతో జరుగును. వలయు నీతులను గఱపి తలిదండ్రులు కాంతిమతిని భర్త

వెంట నత్తవారింటికిఁ బంపుదురు. హేమధన్వుఁడు నాతనిసతియు నమందానందమంది శుకవరుని గొనియాడి కొడుకును గోడలిని నాశీర్వదింతురు. రాజశేఖరుఁడు కాంతిమతీసహితుఁడయి సకలసౌఖ్యము లనుభవించుచు సుఖంబుండును.

కావ్యవిశేషములు

మల్లనార్యుని రచనమందలి ముఖ్యవిశేష మసామాన్యపదలాలిత్యము. ఇతఁడు రసైకపరతంత్రుడని వెనుకనే చెప్పియుంటిని. కావున సంస్కృతాంధ్రములలో నేది పలికినను నీతఁడు కోమలములు శ్రవణపేయములు నగు మృదుమధురపదములతోడనే గూర్చుచుండును. అందుచే నీతని కవితాధార కౌశికీవృత్తి నలరారి, వైదర్భీరీతిఁ జెంపెసలారి, ద్రాక్షాపాకమునఁ జవులూరుచుండును. రసప్రాధాన్యమును హెచ్చరించుచు నీతఁడు చెప్పిన పద్యముం గనుఁడు.

క. చెప్పఁదగుఁ గవిత రసముల్
చిప్పిల నప్పప్ప బళిబళీ యన లేదా
యెప్పుడుఁ జెప్పకయుండుట
యొప్పుసుమీ సుకవి యెంత యుచితజ్ఞుఁడొకో.

ఏమి యీతని యుచితజ్ఞత! రసము చిప్పిలునట్లు కవిత చెప్పనేరనిచో నెప్పుడు చెప్పకుండుటయే యొప్పుట! ఎంత సత్యసమ్మతమయిన సంగతి! మఱియుఁ గవిత్రయమునకుఁ గయిమోడ్పొనరించుచు జెప్పినపద్యమే యీతని యుచితజ్ఞతారసజ్ఞతలను వేనోళ్లఁ బ్రకటింపఁజాలియున్నది.

గీ. సరససంస్కృతపుష్పగుచ్ఛప్రభూత
మగు తెనుంగను నెత్తావి కఖిలదిశలఁ
దరుణపవమానమగు కవిత్రయవిశేష
చతురవాచానిరూఢి కంజలియొనర్చి.

ఎంత సరసోపమానము! ఎంత సంగ్రహనైపుణ్యము!! కవిత్రయమువారి వాగ్విశేషముమాట యెట్లున్నను నీ తెనుంగు నెత్తావికీ కవివరునివాణిగూడఁ దరుణపవమానమయిన దనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. మచ్చునకీ క్రింది పద్యములు చూడుఁడు.

ఉ. కాఁకరపండువంటి జిగి గల్గిన మేలిపసిండి ధాత్రికిన్
ప్రేఁకము ద్రవ్వి పోసినను వేయియుగంబులు చెల్లు ధాన్యముల్
పోఁకపుబుట్టెఁడమ్మినను బో నొకకల్పము పట్టుఁ జూడ్కిఁ పే
రేఁకటితీఱ వైశ్యపతు లిండ్లు గనుంగొనవొప్పు నప్పురిన్
(అ 1, ప 50)

ఉ. మచ్చికతోడఁ బాలులు కుమారుని నక్కునఁ జేర్చి వీధికిన్
వచ్చి సుఖోపలాలనమునన్ మునిమాపులు ముద్దుసేయఁగా
నిచ్చల నిచ్చలుం గని యొకింతుక యేనియుఁ బాయలేనటుల్
ముచ్చటదీఱ నింక మనమ్ముం గయికొంపుమె యట్టిభాగ్యముల్.
(ఆ 1, ప 61)

ఉ. చందురువంటి నెమ్మొగము చక్కటిఁ దూలఁగఁ బుట్టు వెంట్రుకల్
గెందలిరాకు పాదములఁ - గీల్కొనఁజేసినయట్టి చిన్నిపైఁ
డందెలు గల్లుగల్లుమన నాడుచు నల్లన చేరవచ్చి నా
ముందఱ నాడ నెన్నఁడొకొ ముద్దియ ముద్దుఁగుమారుఁ గాంచుటల్.
(ఆ 1, ప 63.)

సీ. కడుఁపారఁగాఁ బచ్చికలి మేసి తముదామె
యావులు చేఁపి చన్నవసి పిదుకుఁ
దతికాల మొక్కింత తప్పనీక మొగుళ్లు
నెల మూఁడువానల నెలమిఁ గురియు
శెరిఁగి దట్టంబులై బీరువోక తనర్చి
సకలసస్యములు దున్నకయ పండుఁ
దలపూవు వాడక తామరతంపరై
ప్రజలు సూకొండ్లును బరిణమింత్రు.

గీ. మునుల తపములు నిర్విఘ్నముగఁ జెలంగ
నెందుఁ గలిదోష మానంత చెందనీక
క్రతుఫలంబుల సురల యాకండ్లు దీర్చి
ధరణిఁ బాలించె నా హేమధన్వనృపతి.
(ఆ 1, ప 57.)

సీ. చిగురాకులే కత్తు లగు నేని నింతకు
దగర కోయిలనోరు దెగకయున్నె
యలరుఁదేనియ వేఁడి యగునేని నింతఁకుఁ
గండుఁదుమ్మెదముక్కు కమలకున్నె
యరవిరులే నిప్పు లగునేని నింతకుఁ
బూవిల్తు నఱచేయి పొక్కకున్నె
యసదుగాలియె వెట్ట యగునేని నింతకుఁ
గమలవనంజెల్లఁ గ్రాఁగకున్నె

గీ. భామ యేటికిఁ జిగురుకై వాడఁబాఱ
వనిత యేటికిఁ దేనెకై పడియఁబాఱ
నెలఁది యేటికి ననలకై వెల్లఁబాఱఁ
బొలఁతి యేటికి సురటిగాడ్పులకుఁ బాఱ.
(ఆ 3, ప 111.)

జిలిబిలిపలుకులతో రసము చిప్పిలఁజేయుచుఁ బెద్దపెద్దభావములను జిన్నిచిన్ని పద్యములలో నిముడ్చుటయం దీతఁడు మిగులజాణ.

క. అన్నగరి చిలుకయేనుఁగు
గున్నలపై నెక్కి నిక్కి కోయఁగ వచ్చున్
మిన్నేటి పసిఁడితామర
లన్నన్ మఱి యేమి చెప్ప నందలి కరులన్. (ఆ 1, ప 51.)

గీ. నీలకంఠునిశిరసుపై నీళ్లు చల్లి
పత్తి రిసుమంత యెవ్వఁడు పాఱవైచుఁ

డాక్టరు అన్సారీగారికి స్వాగతము-చెన్నపురి

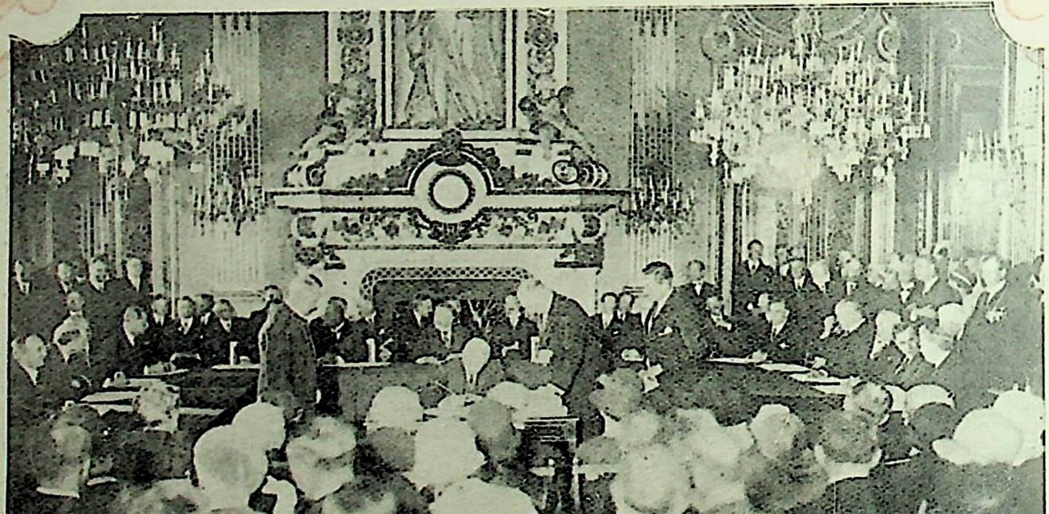
లజపతిరాయిగారి స్మారకదినము-చెన్నపురి

గా॥ పటేలుగారికి స్వాగతము-చెన్నపురి

షణ్ముఖం చెట్టిగారికి సన్మానము–చెన్నపురి

కెల్లాగు సంధిపత్రమున సంతకములు చేయుట.ప్యారిస్

గామధేనువు వానింటి గాడిపసర
మల్ల సురశాఖి వానింటి మల్లెచెట్టు. (ఆ 1, ప 65.)

వేయేల! కాళిదాసాదుల సంగ్రహానై పుణి యీ కవివరునకుఁ గూడఁ గల దనుట కల్ల కానేరదు.

నానారూపణవైచిత్ర్యము మెఱయఁ బ్రతిపాద్యవస్తువును మనస్సున కెక్కునట్లు హృదయంగమముగ వర్ణించుటయం దీతఁడు చాల నేర్పరి. కలిమిలేముల ప్రాభవమును వర్ణించిన పద్యములఁ దిలకింపుఁడు.

సీ. నెమ్మేనితిమిరంబు-నేత్రగోళంబుల
పరకర్ణపుటముల-ప్రత్తి నోరి
వాకట్టుమందు గ-ర్వలతాలవాలంబు
వినయకృత్యంబుల-వేరువిత్తు
కరుణారసంబు తె-క్కలికాఁడు మదిచొక్కు-
పాతకంబులపా-లి పట్టుఁగొమ్మ
మొగమాటపడుగని-పగరాజసంబుల
యిక్కవ సురసేవ-కెదురుచుక్క
గీ. పసువవర్తన కునికి లోభంబుటెంకి
బాంధవస్నేహసిందూరపాలకంబు
కలశపాథోధిపుత్రి క్రేఁగంటిచూడ్కి
గాని రాజులనేరమి కాదు సువ్వె.
(ఆ 1, ప 21.)

మ. కులనిర్మూలనకారణంబు ప్రతిభాకుట్టాక ముద్వేగకో
పలతాదోహద మాజవంజవసుఖప్రత్యూహ మాత్మవ్యథా
జ్వలనజ్వాలిక కామినీనయనవీక్షాపాతసంరోధి ని
త్యలఘుత్వాశ్రయభూమి లేమి యది యాహా! యేమి గావింపదే.
(ఆ 3, ప 14)

దీర్ఘములగు సంస్కృతసమాసము లీతనిరచనమం దంతగాఁ గాన రావు. క్వాచిత్కముగ నందందుఁ గూర్పఁబడినను నవి మృదుమధుర పదఘటితములయి యర్థాన్వయసులభములయి వీనులకు విందుగొలుపు చుండును. చూడుఁడు.

ఉ. విందునుబోలె నోవినుతవీరభయంకర! రాజలోకసం
క్రందన! నీవు రా నెదురురాఁ జనుదెంచె నిలింపకామినీ
బృందలతాంతకాంతకబరీభరసౌరభసారసన్నిభ
న్మందరకందరాసవిధమంథరబంధురగంధవాహముల్.
(ఆ 2, ప 45.)

పాత్రముల రూపవర్ణనాదుల నచ్చునగుద్దినట్లు చిత్రించు విన్నాణమునఁగూడ నీతఁడు మిన్న యని యెంచవచ్చును.

సీ. అలికంబుపై రక్తతిలకంబు తెలిగన్నుఁ
గవయందుఁ గాటుక కర్ణపాళ
ములఁ బటికంపుఁ గుండలములు గళమున
సంకుపూసల కంఠసరులుఁ గుబ్బ
చనుదోయి వన్నెకుచ్చులిగంత దాపలి
కరమునందు విభూతి కక్షపాల
పాణిపద్మంబున మాణిక్యమయవీణ
పదయుగంబునఁ బైఁడిపాదుకలును
గీ. సువరబంధంబు లాతంబు యోగపట్టె
సింగినాదంబు బెత్తంబు చెన్ను మెఱయ
నుట్టిపడ్డట్టు యోగిని యొర్తువచ్చి
లీల నారాజశేఖరు ప్రోల నిలిచి
(ఆ 2, ప 94.)

శ్లేషయమకాద్యలంకారములకయి యీరసికకవివతంసుఁ డంతగాఁ బెనఁగులాడువాఁడు కాఁడు. ఎడనెడఁ బ్రయుక్తములయి నను నవిగూడ శ్రవణసుభగములయి రసవిస్ఫురణమునకుఁ దోడ్పడునవి గనే తనరుచుండును. పూమొగ్గలవోలెఁ దామే విడు శబ్దశ్లేషలేగాని యర్థశ్లేష లీతని రచనమున నసలే గానరాకుండును.

క. కని కరము మోడ్చు పగరం
గనికరమునఁ బ్రోచు లేక కలహించెద నే
నని లోనఁ జలము పూనిన
ననిలో నిజకోపవహ్ని కాహుతి సేయున్.
(అ 1, ప 56.)

క. ....మిహికా
సారము నెనసెడు మిహికా
సారము చేరంగఁ జనిరి సారస్యమునన్.
(ఆ 2, ప 151.)

మ. జటిసంఘాతసమీపసంఘటితిరజ్యద్వాలుకాలింగసం
స్ఫుటముల్ జన్మపరంపరాఘలతికామూలచ్ఛిదాపాదనో
ద్భటముల్ ముక్తివధూకుచాగ్రపటముల్ భాస్వత్తనూసంభవా
తటముల్ వానికడన్ వసించు నరు చెంతం జేర వేచింతులున్.
(ఆ 3, ప 33.)

చ. ప్రచురవివేకసార! యల బాలిక నేమని చెప్పువాఁడ వా
గ్రచనలు గావు మే నమరుఁ గల్పకవల్లి మతల్లి తల్లియై
కచనిచయంబు పొల్పమరుఁ గార్కొను తుమ్మెదచాయ చాయయై
కుచలికుచంబు లింపెసఁగుఁ గ్రొవ్విరిబంతుల మేలిబంతులై.
(ఆ 3, ప 74.)

కల్పనాశిల్పమునందుఁగూడ నీకవివరుని ప్రతిభ యనల్పమే.

క. తరుణపవమానమదకేసరిపోతము విటపిపుంజసామజకుంభాం
తరములు గ్రొవ్విరిఁ దొరిగెఁడుగురుమౌక్తికభాతి రాలెఁ గ్రొవ్విరులవిగో.
(ఆ. 2, ప 118.)

గీ. సవిధకీర్ణపరాగాగ్ని సాక్షిగాఁగ
దమ్మినిందు కరగ్రహణ మ్మొనర్పఁ
బొలుచు పద్మినికిని నల్ల పూసదండ
గట్టినాఁడన నలదేఁటిగములు పొదలె.

(ఆ 2, ప 69.)

క. పడఁతులకన్నులఁ గనుఁగొని
యడియాసలఁ బోవుఁ దల్లులని శేఫరంబుల్
నిడుదలౌ యటువలె నవి కడు
వెడఁదలౌ జడమతుల కావివేకము గలదే. (ఆ 2, ప 158)

గీ. సవిధతరుజాలపువ్వుగుచ్ఛములఁ జూచి
యువిదచనుదోయి రోసి పై నుమిసె ననఁగ
ధగధగాయితనిర్మలతారహార
వల్లికాకాంతిపుంజంబు వెల్లు వాసె. (ఆ 2, ప 180.)

చక్కని లోకోక్తులు, జాతీయములుగూడ నందందు సందర్భోచితముగ నుపయుక్తములయి యీతని కవనమునకు వన్నె గూర్చుచున్నవి.

క. అల్లారుముద్దులై గలు
గల్లున నందియలు మొరయఁగా వేడుక పె
న్వెల్లి మునిఁగించె ధరణీ
వల్లభనందనుఁడు చూచువారల చూడ్కుల్. (ఆ 2, ప 5.)

క. కొఱవిం దలఁగోకికొనుటకుం దలపెట్టెన్. (ఆ 2, ప 23.)

సీ. పులినోరికండయైపోయిన మన భాను
మతిఁ గ్రమ్మఱించిన యతఁ డితండు.

(ఆ 2, ప 112.)

క. పూచిన తంగేడుగతి వి
ద్యాచతురుం డతని సోమిదమ్మ ... (ఆ 3, ప 22.)

క. ...కలరె ధరిత్రిన్
నేరిచి బ్రతికినవారలు, నేరక చెడ్డట్టివారు నీరజనేత్రా.

(ఆ. 3, ప 25.)

ఉ. సూదిపిఱిందిదారమయి
చొచ్చినచోటులు చొచ్చి... (ఆ 3, ప 26.)

క. మూసినముత్యమవై కడు
వాసియు వన్నెయును గలిగి వరుఁ జొనఁగా
నీ సకలబంధుకోటికి
బూసలలో దారమగుచుఁ బొసఁగ మెలఁగుమీ.

(ఆ 3, ప 198.)

గుణరసైకతత్పరుఁడగు నీకవివరుని రచనమందలి గుణముల నిట్లెన్నియైన నుడువవచ్చును గాని గ్రంథవిస్తరభయంబున నింతటితో విరమించెద. ఈతని కించుక యర్వాచీనుఁడయి కవిత్వనిర్వహణమున నీతనివలెనే ప్రత్యేకప్రతిభాస్వాతంత్ర్యముల నెఱపిన పింగళి సూరనార్యకవివర్యుఁ డీగ్రంథమందలి శుకపాత్రమును జూచియే తన శుచిముఖీపాత్రమును దీర్చి దిద్ది లెస్స వెలయించినాఁడేమో యని నాయభిప్రాయము.

రసాదికము

ఈకావ్యమందలి ప్రధానరసము శృంగారము. స్త్రీలు బాలురు గూడ నిరాతంకముగఁ జదువఁదగినంత సరసముగను, నుచితముగను, నది నిర్వహింపఁబడినది. ఆంధ్రప్రబంధములలో శృంగారరస మింత యుచితజ్ఞతతోఁ బరిపోషింపఁబడినవి చాల నరుదుగ నున్నవి. విశంకటుని వలని బాధలను వర్ణించు పట్టునఁ గరుణారసమును, విశంకటరాజశేఖరుల యుద్ధవర్ణనమున వీరరసమును నిట్లే వలసినచోట్ల నితరరసములును నానుషంగికముగఁ గూర్పఁబడినవి.

వ్యాకృతిదోషములు

మల్లనార్యుఁడు లాక్షణికుఁ డయిన కవి. అప్పకవి యీతనికబ్బమునుండి లక్ష్యముల నుదాహరించినాఁడు. శ్రీవీరేశలింగముగారుకూడ నీతనిని లాక్షణికునిగాఁ బేర్కొనినారు. కాని కేవలవ్యాకరణసూత్రములచే సాధింపరానివి, ప్రామాణికకవుల కృతులలోఁగూడ సామాన్యముగ నెలకొనినవి యగు స్వల్పదోషము లీతని కవనమునగూడఁ గ్వాచిత్కముగఁ గానవచ్చుచున్నవి.

షష్ఠీగేత్వసంధులు

వానింటి (వాని + యింటి) మల్లెచెట్టు (ఆ 1, ప 65.)

వానిల్లాలై (వాని + యిల్లాలై) విహరించు (ఆ 2, ప 90.)

క్త్వార్థకసంధులు

ఎఱ్ఱఁగెఱ్ఱఁగియుండి (ఆ 2, ప 23)

షష్ఠీసమాసమందు నుగాగమమురామి

రత్నమేపారె నారాజరత్నమెదుట (ఆ 2, ప 133.)

తెలుఁగు క్రియలమీఁద "కొని" కిమాఱుగా "క"కూర్చుట.

ఈడ్చుకవచ్చి (ఆ 2, ప 56.)

గుచ్చుక పాళనేసె (ఆ 2, ప 171.)

రేఫఱకారమైత్రి యీతనికి సమ్మత మగునో కాదో రూఢిగా జెప్పఁజాలము.

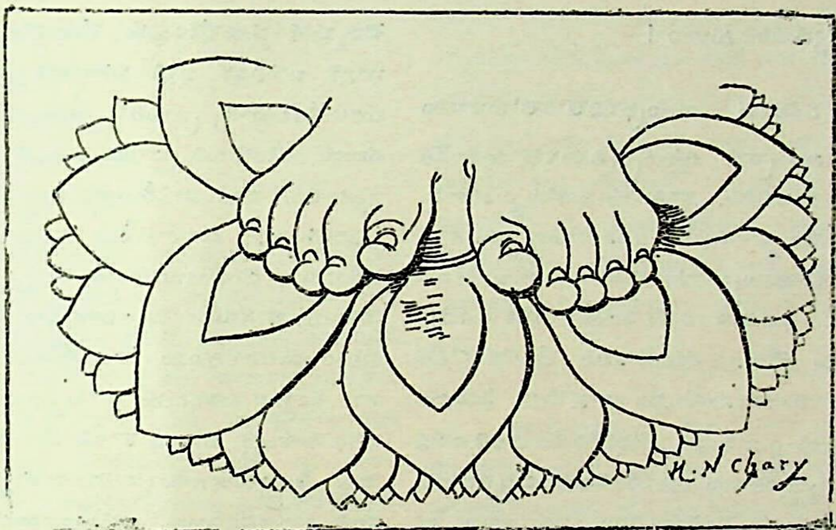
ఉ. వీఱిడిమాట లేల వినవే యలవాఁడె కళిందకన్యకా
తీరమునన్ వసించి

(ఆ 3, ప 52.)

అని యొకచోట మాత్రమే యిందు రేఫఱకారములకుఁ బ్రాసము గూర్పఁ బడినది. కాని యీగ్రంథమును బ్రకటించిన శ్రీవీరేశలింగము పంతులుగారీశబ్దమును "వీరిడి" యని లఘురేఫయుతముగానే ప్రకటించిరి. అందుచే మల్లనార్యుని మతములో నీశబ్ద మొకవేళ సాధురేఫాన్విత మేమో యని శంకింపఁదగియున్నది.

కవితాప్రసాదమాధుర్యముల కాకరమయి, గుణరత్నభాసుర మయిన యీప్రబంధరత్నమును శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు 1899 సంవత్సరములోఁ బ్రకటించి యాంధ్రసారస్వతమునకు మహోపకార మొనర్చిరి. అప్పటినుండియు నిది మరలఁ బ్రకటితమయినట్లు కానరాదు. ఆంధ్రసోదరులు దీనిని దగు ప్రాచుర్యమునకుఁ దెచ్చి యిందలి గుణగణములను గ్రహించి యానందింతురు గాక!

అజంతాచిత్రములు

౪. పాదకమలములు

౫. సంభాషణము

అల్లసాని పెద్దన

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ గారు

"నిందతు నందతు వా సన్నసూయు రనసూయు రత్ర కిం తేన, యత్సన్మానసగమనాయైవేదం మమ తు పాథేయమ్" కురవి రామకవి.

మహాశయులారా! సత్యాన్వేషణతత్పరులారా!

మనుచరిత్రమును రచించిన యాంధ్రకవితాపితామహునిం గూర్చి నాలుగుమాటలు వ్రాసి యాంధ్రత్రిలింగభాషాపండిత కవిశేఖరులకుఁ గానుక-పెట్టఁ దలంచితిని. కాని యామహాత్మునింగూర్చి యుఁ దన్నివాసమునుంగూర్చియు వ్రాయుటకుం దగిన సామర్థ్యము నాకు లేదని యెఱుంగుదును. రాగిరేకులను, పాషాణాక్షరములను బరిశీలించి యవియే త్రికాలసంధ్యావందన మనియు నదియే మోక్షదాయక మనియు భావించు నలవాటును నాకు లేదు. ఈమహాకవిని వేఱొకచోటికి మార్చి తాఱుమాఱుచేయవలయునను నూహయు నాకు లేదు. ఏమియు లేకున్న నెట్లు వ్రాయుదువయ్యా యని యడుగుదురేని కింవదంతి ననుసరించియు, దాని కనువగు దృష్టాంతముల ననుసరించియుఁ జరిత్రకారకులింతకుముందు వ్రాసినవిషయమునం దెంతమాత్రము ప్రమాణమని నా యంతరాత్మకుం దోఁచునో యంతమాత్ర మంగీకరించి దానిసాయమునను, గ్రంథమును శిరసావహించియు వ్రాసెదనని విన్నవింతును. ప్రధానముగా గ్రంథప్రాశస్త్యములగూర్చియే వ్రాసెదను. వారి జనన మెప్పుడో యేయూరనో, యేగృహాంగణముననో నెమకుచు గునపములు పుచ్చుకొని త్రవ్వఁబూనినవారు గలరు గాన వారి సత్కృత్యమున నేను పాల్గొనను. నాకుఁదోఁచినవి వ్రాసెదను. అందున సంగతవిషయములున్న వారు నన్నుఁ బుత్త్రివాత్సల్యమున మన్నింతురుగాక. నోటికసితీఱఁ దిట్టకుందురుగాక. ఇదియే నేనును వారిని బ్రార్థించునది. నన్నుదూషించుటయే పరమపురుషార్థమని వారు తలంపకున్నం జాలును. కోమలదూషణవాగ్లహరి నాపైఁ బ్రవహింపఁజేసినను నేను వారి యాశేయమును శిరసావహించెదను. బదులుబదులను నట్లు వ్రాయఁబూనను. ఇది సత్యము. వారు నీమార్గమునే యవలంబించినచో శ్రేయంబని నాయూహ.

అల్లసానివారి కుటుంబము

బల్లారి మండలమున దూపాటి సీమలోనుండు దోరాల యను గ్రామ మీతని జన్మస్థలమని శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారు వ్రాసిరి. వారు కవిజీవితమును సంస్కరించి మరల వ్రాసి ముద్రించునిమిత్తము చెన్నపురికి దయచేసినపుడు నేను గొన్నిప్రశ్నములు వ్రాసి పంపితిని. వానికి బదులిడక వారి కుశలమును వ్రాయుచు నన్నాశీర్వదించిరి. మరల నీకవిగూర్చి వ్రాసితిని. ఆవిషయము చర్చించునపుడు మీప్రశ్నములను దిలకింతుమని వ్రాసిరి. మఱి కొలఁది దినములకే వారు తనువును త్యజించిరి. కాన వారీమహాకవినిగూర్చి విశేషించి చర్చింప వలనుపడదయ్యెను. దూపాటిసీమ యిపుడు కందనూలుమండలమునకుఁ జేరినదని నాయెఱింగినంతవఱకుఁ జెప్పఁగలను. ఏమండలమునకుఁ జేరిననేమి యాభాగమునఁ దెనుఁగు మాటలాడువారు తక్కువ. ఒకటి రెండు కుటుంబములవా రుండు గ్రామము లుందుండవచ్చును. దోరాల పెద్దన్నగారి జన్మస్థల మనునదియు లోకప్రవాదమునుబట్టి చెప్పినమాటయే గాని శాసనమునుబట్టి చెప్పినది కాదని యెంచెదను. కింవదంతి లేకయున్న నెట్లు శ్రీపంతులుగారు వ్రాయుచున్నారు? అల్లసానివారి కుటుంబము కూడ నందుండవచ్చును. ఆకుటుంబమునఁ బెద్దన్న జన్మించెనో లేదో దైవ మెఱుఁగును. ఇప్పుడేయూరనైన నల్లసానివా రుండినచో వారిని బ్రశ్నింతుమేని మాకుఁబూర్వుఁడే పెద్దన్నగా రందురు. ఇది లోకస్వభావమేకదా. కావున దానిం జర్చింపక మఱొక కింవదంతిని దెల్పెదను.

కడపమండలమునఁ గమలాపురమను నుపమండలము (తాలూకా) గలదు. దానిచెంత నొక గ్రామము కలదు. "పెద్దనపాడు" అని దానికిం బేరు. ఇపుడుకూడ నున్నది. దానికి సమీపమునందే పెద్దనచెఱువు కలదు. అది యిపుడు పశ్వాదులు జలము త్రాగుట కుపయోగించుటకై కట్టింపఁబడిన జాడఁ దెల్పును. దానిక్రిందఁ గేదారములు లేవు. పుణ్యసమార్జనము నిమిత్తమది కట్టింపఁబడి యుండనోపు. "పెద్దనపాడు" అను గ్రామమునఁ బెద్దనగారి పేర తాంబూల మెత్తుదురు. వివాహాది శుభకార్యములయం దన్నిజాతులవారును మొదటితాంబూలము పెద్దనగారిదని యెత్తి యెవరికే నిత్తురు. ఆయూర నిపుడు బ్రాహ్మణకుటుంబమే లేదు. దానికి సమీపముననే కోకటిగ్రామ మున్నది. ఆయూర వరిపైరు ఫలింపదు. జొన్న మొదలగు పైరులు పండును. పినాకిని చెంతనున్నదిగాని కుండలతో నీరు తెచ్చుకొన్నఁ గాని యానదీజల మాయూరును స్పృశింపదు. నదివలన నాగ్రామమునకుఁ గల సహాయ మంతమాత్రమే. అట్టిగ్రామమును మహాకవి యేల కోరెనో తెలియఁజాలను.

వారిగురువులగు శఠకోపస్వాము లందుండిరనియు వారికి నీయఁదలఁచి కోకటమును గోరెననియుఁ గొందఱు పల్కుదురు గురువులకుఁ గోకటమునకుఁ బ్రక్క నున్న గ్రామములు కేదారసంభృతము లుండఁగా వానిని గోరక జొన్నపండు గ్రామమును గోరెననుట యుక్తియుక్తము కాదు. కాఁబట్టి యీపైమూఁడుగుణుతులను బట్టి యూహింపఁగాఁ గోకటి ప్రాంతమున నున్నవాఁడనియు, నంతను ప్రథమతాంబూలము క్రొత్తయారికిచ్చు నాచారమే లేదు గాన పెద్దపాడుగ్రామమున జన్మించినవాఁడనియు నూహించుట పొరపాటుగాదు. ఈ క్రింది కారణమునుబట్టియు నీసిద్ధాంతమును దృఢపఱపవచ్చును.

మనుచరిత్రమునఁ బురవర్ణనమున సీసపద్యపు టెత్తుగీత.

"అచటివెలయాండ్రు రంభాదు లైన నొరయఁ
గానెకొంగున వారించి కడపఁగలరు
నాట్యరేఖాకళాధురంధరనిరూఢి
నచట బుట్టిన చిగురుకొమ్మైనఁ జేవ."

యని యున్నది. అందు చిగురుకొమ్మైనన్=అనుదానికి, చిగురు=చిగురుచెట్టుయొక్క కొమ్మైనన్=కొమ్మయైనను, చేవ=దృఢమైనది. సారముగలదని భావము. చిగురుచెట్టనునది కడపమండలమున, ననంతపురమండలమునఁ గలదు. దానికిఁ జేవయే యుండదు. చాలకాల ముండినఁ బడిపోవును. అంతియగాని చేవయే దానికి లేదు. బళ్లారిప్రాంతముననందును బల్లారియందు ప్రతియింట నీచిగురుచెట్లు గలవు. కాని వానినాయూర సిగరచెట్లందురు. అనంతపురమండలమున విశేషించి యాచెట్లను వంటకట్టియల కుపయోగింతురు. ఈకారణమునుబట్టి యీప్రాంతములనున్నవాఁడని యూహింప నవకాశము గలదనవచ్చు. చిగురుకొమ్మయను పదము నిటీవల ముద్రించువారు చిగురుఁగొమ్మయని దిద్దిరి. చిగురు అనుపదమును విశేషణముగా భావించి ద్రుతమునుగల్పించి పిదప ద్రుతకార్యమునుజేసి చిగురుఁగొమ్మ యని చేసినారు. అది మిగులఁ బొరపాటు. 1879 సం॥ భారతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు పిళ్లారుసెట్టి రాఘుపయ్యనాయడుగారిచే ముద్రింపఁబడిన మనుచరిత్రమునందు "చిగురుకొమ్మైన" అనియేకలదు. కాని యర్థమునమాత్రము లేతగొమ్మ యనియే వ్రాసిరి. మొత్తమునీఁద నీయర్థము వ్యాఖ్యానముచేసినవారు వ్రాయలేదనుట సత్యము. చిగురుచెట్టుయొక్క కొమ్మకుం గూడఁ జేవఁగలదనుట సరసము. ఈ పద్యమునందుఁ జేర్కొన్న విషయముల కీయర్థము సరిపడియుండును.

ఈపేర్కొన్న కారణములంబట్టి కడపమండలమునఁ బెద్దన పెద్దనపాడునందో, కోకటమునందో యున్నవాఁ డనుటకుఁ పైకారణములు కొంతవఱకుఁ జాలియుండును. కాని యిదియేసత్యమనియు వచింపఁజాలకయున్నాను. ఇతరస్థలవాసుఁ డనుట కింతకంటె నెక్కుడు కారణములుండిన నీయూహాలు నిలువఁజాలవుకదా. ఐనను నాకుం దోఁచిన వానిని దెల్పితిని. దీనఁ దప్పేమియు లేదు. పెద్దనపాడునందుఁ గల ప్రథమతాంబూల మాగ్రామవాసుఁడే కావున్నఁ బుట్టదని మాత్రము చెప్పగలను. అల్లసాని పెద్దన్నగారు మఱొక రుండఁగూడ రా యన్నఁ గూడదని యెట్లు చెప్పవచ్చును? అది యంత యుక్తియుక్తముగు ప్రశ్నము కాదనవచ్చును. ఈమహాత్ముఁడు కవితల్లజుఁడు మాత్రమే కాక శూరుఁడనియు, దక్షిణదేశదండయాత్రలయందుఁ బోర్గొనె ననియు నందొక్క గ్రామము రాయలవారీయన కొసంగిరనియు స్పష్టమగుచున్నది. కావున భారతమున ద్రోణాచార్యులం బోలి యీపెద్దన శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమున నన్నివిధముల నా ప్రభువతంసమునకుఁ దోడ్పడుచుండె ననియుఁ, గాబట్టియే "పల్లకితన కేలఁబట్టియెత్తె" నని చెప్పుకొనెననియుఁ దక్కఁగల కవుల కిట్టిగౌరవ మందు లేదనియుఁ గన్పడును. కోకటము మాత్రమే కాక యింక ననేకాగ్రహారముల నడిగిన సీమలయందెల్ల రాయ లిచ్చినట్లు చెప్పుకొనుట సుసంగతముగానున్నయది ఇన్నివిధముల రాజచూడామణి తన్నాదరించుచున్నందుననే "కృష్ణరాయలతో దివి కేగలేక బ్రదికియున్నాఁడ జీవచ్ఛవంబనగుచు" అని చెప్పుకొనియెను. దీనింబట్టి యీమహాపురుషుఁడు మిగులఁ గృతజ్ఞుఁ డనియుఁ గన్పట్టును. ఇంక నీ విషయమును పెంచి వ్రాయక కృతివిషయమును గూర్చి కొలఁది మాటలు వ్రాసెదను.

కృతివిషయము.

ఈ కృతియందుఁ బెక్కు లోపములు గలవనియు, నిరంకుశముగాఁ గవిత్వము జెప్పెననియు, నీతని కాలమున నన్యదేశ్యపదములు విచ్చలవిడి నిందుఁ జొచ్చెననియుఁ గొంద ఱుద్ఘోషించు చున్నారు. కాని పాప మాభూసురుఁడు తెలిసియో తెలియకయో నాలుగుపద్యముల నల్లెను. అంతకంటె సొగసుగాఁ బద్యముల నల్లి చూపిన బాగుండును. ఆపని చేతగాక యూరక యాక్షేపించిన లాభమేమి? ఆంధ్రకవితాపితామహుఁ డన్న పేరు నెవ్వరును మార్పఁజాలరు కదా!

"పణినసూనుకణాద బాదరాయణ సూత్ర ఫక్కి విద్వాంసు లుపన్యసింప" అనుచో నీ "పణినసూను" పద మసాధువని కొందఱు పల్కుదురు. పాణినసూనుఁడు పాణినియని శబ్దకల్పద్రుమమునందును, వాచస్పత్యమునందును గలదు. శ్రీనాథుఁడు, పెద్దనగారును "పణినసూనుఁడనియే" వ్రాయుట యంధపరంపరా న్యాయమా యని యాలోచింపవలయును. మహాకవి నన్నయభట్టారకుఁడు "ధారుణి" యని ప్రయోగించెను. కవిబ్రహ్మయగు తిక్కన సభ్యపరముగా సభికశబ్దమును బ్రయోగించెను. త్రియంబక శబ్దమును గాళిదాసు ప్రయోగించెను. కాని "ప్రమాదో ధీమతామపి" యన్న వాక్యమే వీనికిఁ బరిహారము. "లుక్సంశ్లేషా నాచి" అను సూత్రమునకు విరుద్ధముగా,

"మనసొగ్గము కేళిపై ననాశ్వాసితదుఃఖితే మనసి సర్వమసహ్యమునా నెఱుంగవే"

అను పద్యభాగమును "సర్వ మసహ్యమన న్నెఱుంగవే" అని యేలాగో మార్పఁబడినది. మజ్జనకుఁ డిందలి పద్యముల నాకు వ్రాసి యిచ్చినేర్పెను. నాకిట్లే వాడుక యైనది.

'శ్రేణుల్ గట్టి నభోంతరాళమునఁ బర్వెం బక్షులు.'

అనుదానికి బదులుగా "నభోంతరాళమునఁ బాఱెం బక్షులు" అనియు మార్పఁబడినది. ఏటికో తెలియరాకున్నది. ఇట్టి వెన్నియో ముద్రణమునందు మార్పు చేయఁబడినవి. ఇక్కాలమున ముద్రణకాలమున నిచ్ఛానుసారము పాఠములు మార్పఁబడుచునే యున్నవి.

'తేఁకువలేక పుత్తెంచిన యప్పాండవజ్యేష్ఠునకుఁ దలవంపు గాఁగ.'

అను తాటియాకుల పాఠమును "పుత్తెంచిన యప్పాండవాగ్రజునకుఁ దలవంపుగాఁగ" అని మార్పఁబడుట మనము చూచుచున్నారము కదా. ఇక్కాలమున "నిరంకుశాః ముద్రాక్షరశాలాస్థానపండితాః" అని మార్పవలసి యున్నది. ప్రమాణబుద్ధిగలవా రరుదుగ నున్నారు. కావున నీమహాకవి గ్రంథమునందును చెక్కుమార్పులు చేయఁబడి యుండునని నాభావము. ఇంతమాత్రము పుస్తకమునైన నిల్పినారు. చాలు నన్న భావము నాకుఁ గలదు.

పెద్దనకు సందర్భశుద్ధి తక్కువ

'వినుమొకనాఁడు కుతపకాలమునందున్.'

అనుచోఁ దెలివి తక్కువగా వ్రాసెనని కొందఱందురు. దినమానమును బదునేను భాగములు చేయఁగా నం దెనిమిదవభాగము కుతపకాల మనంబడు. దినమానము ముప్పదిగడియ లనుకొన్నను నందుఁ బదునాలుగు గడియలమీఁదఁ బదునాఱుగడియలవఱకు నాకాల ముండును. అప్పుడు యోగి వచ్చెను. ఇష్టకథాలాపములు, భోజనాదులు ముగించి యాసిద్ధుఁడు పోవుతఱి నొక పసరు పూసి పోయెను. ప్రవరుఁడు హిమాలయమునకుం బోయెను. అందుఁ గొన్ని మహాస్థలములను జూచెను. పిదపఁ బ్రవరుడు,

మ. తలమే బ్రహ్మకునైన నీనగమహత్త్వం బెన్న నే నీయెడం
గలచోద్యంబులు రేపు గన్గొనియెదం గాకేమి నేఁ డేగెదన్
నళినీబాంధవభానుతప్తరవికాంతస్యందినీహారకం
దళచూత్కారపరంపరల్ పయిపయిన్ మధ్యాహ్నముం దెల్పెడిన్.

అని భావించెను. ఇది పొసఁగునా! హిమాలయమున దివ్యస్థలములను జూచుటకే కొలఁదిగడియలు పట్టియుండవా? కావున సందర్భశుద్ధి పెద్దనకుఁ దక్కువ యందురు.

ఆర్యావర్తదేశమున నరుణాస్పదమను పట్టణము గలదు. అది వరణానదియొడ్డున నున్నది. అందుండి హిమాలయమున కరిగెను. పుణ్యస్థలములం గాంచెను. ఖరకిరణసంస్పర్శమున నందలి గండోపలములఁ గప్పియున్న హిమాని వరుసఁగా కరఁగుచుండెను. మధ్యాహ్నకాలమైనది. ఇఁక నింటికిం బోయి కాల్యకృత్యములం దీర్చి పదంపడి రేపరుదెంచెద అని తలపోసెను. కాని హిమానీస్పర్శమునఁ దనపాదలేపము కరఁగి పోయెనని యెఱుంగఁడు.

తే. అనుచుఁ గ్రమ్మఱువేళ నీహారవారి
జెరసి తత్పాదలేపంబు కరఁగిపోయెఁ
గరఁగిపోవుట యెఱుఁగఁ డద్ధరణిసురుఁడు
దైవకృతమున కిల నసాధ్యంబు గలదె.

అన్నకథసాగెను. ఇందు సందర్భశుద్ధి యెట్లు చెడినదో యెఱుంగఁజాలను. అరుణాస్పదపురముననే మధ్యాహ్న మతిక్రమించెఁగదా. హిమాలయమును జూచిన పిదప మరల వేళఁగూడ మధ్యాహ్న మెట్లయ్యెనని కాఁబోలు వారి శంక. పాపము! హిమాలయమునందు నుత్తరభాగమున సిద్ధాశ్రమము చెంతఁ బగటికాల మెంతయో రాత్రిపరిమాణ మెంతయో యూహించిన నీశంక కలుగదు. రామేశ్వరమునకు వారాణసికిని దినమానమున నెంతభేదముగలదో నందుండి హిమాలయమునకు నంతకంటె మించిన భేదము గలదు. దానియం దెంతయో దూరమున నించుమించుగా! కైలాసస్థానము చెంత దినమాన మెక్కుడుగ నుండును. కాన నెంత తక్కువపక్షముగా నాలోచించినను యామ ముండును. పాదలేపప్రభావమున క్షణమాత్రమున హిమాలయము చేరుట యసంగత మన్నచో నపుడు సమాధానము చెప్పవలసిన పద్ధతి వేఱు. క్షణకాలమున నెంతదూరమైనను గొనిపోఁగల శక్తి యాలేపనపదార్థమున కుండినపు డీకాలమున నసంగతవిషయము లేదు. కాఁబట్టి పెద్దనగారికి సందర్భశుద్ధి తక్కువయని చెప్పుట సాహసము.

ఈ కవిశిరోమణికి నాంధ్రకవితాపితామహుం డను బిరుదము మనుచరిత్రము రచించిన తర్వాతనే యియ్యఁ బడినది. ఐనచో గ్రంథాదియందే కవి,

క. హితుఁడవు చతురవచోనిధి
వతులపురాణాగమేతిహాసకథార్థ
స్మృతియుతుఁడ వాంధ్రకవితా
పితామహుఁడ వెవ్వ రీడు పేర్కొన నీకున్.

అని చెప్పుకొనుట పొసఁగునా యనవచ్చును. కృతికర్తలొల్లొలుత గ్రంథమును రచించి పిదపఁ దొలిపద్యముల వ్రాయుట యాచారము. ప్రథమమున దేవతాప్రార్థనము మాత్రము పద్యరూపముననో ధ్యానరూపముననో రచించి గ్రంథము నారంభించుట కవుల యాచారము. అట్లే పెద్దనయు గ్రంథమును రచించి వినిపించి యుండును, దాని ప్రౌఢిమకు మెచ్చుకొని రసికజనమాడామణి యగు ప్రభుశేఖరుఁ డాంధ్రకవితాపితామహ బిరుదము నిచ్చియుండును. దానిని నతొలిపద్యములలోఁ గవిచేర్చియుండును. అంతియకాని యాగ్రంథమునకంటె ముందు కొన్ని గ్రంథముల వ్రాసి యాబిరుదము రాఁగాఁ బిదప నీ మహాకావ్యమును రచింపఁ బూనె ననుట కుయుక్తిగాని వేఱుగాదు.

ఇట్లేయైనచో నీగ్రంథమున నింతకుమున్ను చిన్నిగ్రంథముల రచించితి నని పేర్కొనియే యుండును. ఇట్లనుటచే నింతకుమున్ను దొక్కపద్యమైన నాకవినోటినుండి యూడిపడలేదని భావింపరాదు. ఈయన కవిత్వశక్తి ప్రభుచంద్రునకు బోధపడి యుండకపోదు. కాని యాంధ్రకవితాపితామహబిరుద మిట్టి యుత్కృష్టగ్రంథరత్నమును గైకొని ప్రతిఫలముగా నిచ్చియుండు ననుటయే సరసము:

కృతి.

పెద్దన మార్కండేయపురాణమునఁ గల కథాభాగమును గైకొని తదనుగుణముగా మార్పులను గల్పించి తన చమత్కృతిం జూపెను. స్వభావవర్ణనమున నీమహామహుని కెక్కుడు పాండితి గలదు. దాని కుదాహరణముగా నొక్క పద్యమును వ్రాసెదను.

సీ. తతనితంబాభోగధవళాంశుకములోని
            యంగదట్టపుఁ గావిరంగువలన
   శశికాంతమణిపీఠి జాజువాఱఁగఁ
            గాయ లుత్తుంగకుచపాళి నత్తమిల్లఁ
   దరుణాంగుళీధూతతంత్రీస్వనంబుతో
            జిలిబిలిపాట ముద్దులు నటింప
   నాలాపగతిఁ జొక్కి యరమోడ్పుగనుదోయి
            రతిపారవశ్యవిభ్రమముఁ దెలుపఁ
తే. బ్రౌఢిఁ బలికించు గీతప్రబంధములకుఁ
   గ్రమకరపంకరుహరత్నకటకఝణఝ
   ణధ్వనిస్ఫూర్తి తాళమానములు గొలుప
   నింపు దళుకొత్త వీణ వాయింపుచుండి.

ఈ యొక్కపద్యమే భావప్రకటనమునకు, స్వభావమును గోమలముగఁ దెలుపుటకును జాలును. విశేషించి వ్రాయనుగాని యిట్టి పద్యరత్న మిక్కవి తరువాతివారి గ్రంథములలో దఱచుగఁ జూడనగునా యని మాత్రము ప్రశ్నించెదను. ప్రవరుఁడు వరూథినిం గాంచునపు డామె యేమిచేయుచున్నది? అని యూహించినఁ బ్రవరు నాతన్వి కాంక్షించుట విపరీతమా యని తోఁచును. ఇందు నాల్గవపాదమును బరికింపుఁడు. సంగీతవిద్యాప్రౌఢిమ తెల్లమగును. వరూథిని పద్మినీజాతి కాంతామణి యనియు నత్యున్నతభావసమన్వితయనియు, సంగీతవిద్యాపారావారపారంగతయనియు నీపద్యము వెల్లడించును. జిలిబిలి పాటయనుచోఁ గల భావగాంభీర్యము పరిశీలింపఁదగినది. ఈ యొక్క పద్యమును విన్నంతనే రసికశిఖామణియగు శ్రీకృష్ణరాయలు కవిఁ గౌఁగిలింపకుండునా. ఏవిషయమునఁ బరికించినను సమయానుగుణము లగు వర్ణన లిందు గలవనుట సుహృదయులకు స్పష్టమే. స్వభావవర్ణనమునఁ గవికిం గల ప్రౌఢిమ యీక్రింది యొక్కపద్యమును జదివినంతనే తెల్లమగును.

సీ. పసిఁడితోరముతోడి బాహు వల్లన నెత్తి
            సారెకుఁ బొదలపైఁ జాఁచి సాఁచి
   బింబాధరంబు గంపింప నొయ్యన విషం
            చీస్వరంబున జట చెప్పి చెప్పి
   దిశల మార్గాన్వేష దీర్ఘలోచనదీప్తి
            గణముచేఁ దోరణ కట్టి కట్టి
   కమనీయతనుకాంతికనకద్రవంబున
            నాగామరంగంబు నలికి యలికి
తే. యానితంబవిలంబికాలాహికల్ప
   ఘనకచగ్రంథి నచటి భృంగముల కసిత
   దీధితులు వడ్డికొసఁగుచు దేవపూజ
   విరులు నిదిమెడి కపటభూసురునిఁ గనియె.

(3 ఆ. 88 ప.)

ఇందుఁ గపటభూసురత్వ మెట్లు వర్ణింపఁబడినదో పరికించిన దేహమున గగుర్పాటు పొలయకయుండునా. ఇట్టి పద్యములఁ జూపఁ బూనినఁ బుస్తకమంతయు వ్రాసి చూపినట్లగును. సందర్భశుద్ధిలోనగు కావ్యసద్గుణములన్నియు నీగ్రంథమున నమరియున్న వనుట నిస్సందేహము. ఇట్టిమహాత్మునకు నాంధ్రకవితాపితామహబిరుదము లభించుట యొకగొప్ప గాదు. శ్లేషకవిత్వమునం దీమహానుభావునకు, పాండితి తక్కువ యనియు, నెట్లో శ్రమించి యీక్రింది యొక పద్యము వ్రాసెననియుఁ జెప్పుదురు.

సీ. తొలుదొల్తఁ గమలమిత్రునివంక రూపొట
            దక్షాధ్వరధ్వంసి తన్నుఁగనుటఁ
   బరివేషమిషమునఁ బాశంబుఁదాల్చుటఁ
            గప్పుదేహమునందుఁ గానఁబడుటఁ
   గాలవశంబునఁగాని తోఁపకయుంట
            సతతనిష్ఠురగదాన్వితుఁడ వగుటఁ
   బూని పాండుక్షేత్రమునఁ బ్రవర్తించుట
            బ్రకటానురాగతారకుఁడ వగుట
తే. నంతరం బెద్ది యాత్మలో నరసి చూడ
   రాజ, నీకును నల ధర్మరాజునకును
   బ్రాణిలోకంబు బాధలఁ బఱచునపుడు
   ధర్మపన మొక్కఁ డెక్కుడా ధన్యనందు (3 ఆ. 37 ప.)

ఈయొక్కపద్యముచేతనే యాయన శ్రమంపడెననియుఁ గావుననే మరల నాజోలికిఁ బోవలేదనియుఁ జెప్పుదురు. కాని యాలంకారికులు వ్యంగ్యకావ్య ముత్తమ మనిరి. కావ్యమునకు వ్యంగ్యము ప్రాణమనిరి. శ్లేషకావ్య మాకోటియందుఁ జేర్పఁబడదయ్యెను. శబ్దచాతుర్యము ప్రధానము కాదని పూర్వులమతము. ఎప్పటికి నదియే సిద్ధాంతము.

శ్లో. ఇదముత్తమ మతిశయిని వ్యంగ్యే వాచ్యా ద్ధ్వని ర్బుధైః కథితః. ౪

కావ్యం బుధైః వైయాకరణైః ప్రధానభూతస్ఫోటరూపవ్యంగ్యవ్యంజకస్య శబ్దస్య ధ్వనిః ఇతి వ్యవహారః కృతః. తతస్తన్మతానుసారిభిః అన్యైరపి న్యగ్భావితవాచ్యవ్యంగ్య వ్యంజనక్షమస్య శబ్దార్థయుగళస్య.' —కావ్యప్రకాశము.

శ్లో. వాచ్యాతిశాయి వ్యంగ్యం యదుత్తమం తద్ధ్వనిశ్చ సః
వీక్ష్య రామం ఘనశ్యామం సీతా జాతా సమున్మనీ. ౫

యత్ర కావ్యే వ్యంగ్యం వాచ్యాత్ ఆలంకారికమతేపదార్థస్యాపి వాచ్యతయా పదార్థా ద్వాక్యార్థాద్వా అతిశాయి ప్రకృష్టం తదుత్తమం కావ్యమ్. —కావ్యదర్పణము. ౧ ఉల్లాసము.

శ్లో. శబ్దార్థౌ మూర్తి రాఖ్యాతౌ జీవితం వ్యంగ్యవైభవమ్
హారాదివ దలంకారా స్తత్ర స్యు రుపమాదయః. ౨

శ్లేషాదయో గుణా స్తత్ర శౌర్యాదయ ఇవ స్థితాః
ఆత్మోత్కర్షావహా స్తత్ర స్వభావా ఇవ రీతయః. ౩

శోభా మాహార్యకీం ప్రాప్తా వృత్తయో వృత్తయో యథా
పదానుగుణ్యవిశ్రాంతిశయ్యా శయ్యేవ సమ్మతా. ౪

రసాస్వాదప్రభేదా స్స్యుః పాకాః పాకా ఇవ స్థితాః
ప్రఖ్యాతా లోకవ దియం సామగ్రీ కావ్యసంపదః. ౫

—ప్రతాపరుద్రీయము.

ఇట్లు సకలాలంకారశాస్త్రకర్తలును వ్యంగ్యకావ్య ముత్తమమనియే సిద్ధాంతము చేసిరి. కావున మనుచరిత్రము వ్యంగ్యప్రధానము. శ్లేష కవిత్వము చేతఁగాక పెద్దన మానలేదు. ఇందుల కొక నానుడి కలదు.

పెద్దనగారు స్వర్గమున కరుగ భట్టుమూర్తి యరుదెంచి వారిపుత్రు నాశ్వాసించుచు నింకను గొంతకాలము పెద్దనగారుండి విద్యాబుద్ధులు తెల్పిన బాగుండునని పల్కెనఁట. ఆమాటలు విని పెద్దన భార్య లోపలనుండియే వారుండి ప్రౌఢకవిగాఁ జేసియున్న బాగుండెడిది. అది తప్పినది. ఐనను జీవికకై శ్లేషకవిత్వమునైనఁ జెప్పుకొని బ్రదుకవచ్చునని బదులిడెనఁట. ఆమాటలు విని సిగ్గుపడి భట్టుమూర్తి తనదారిఁ బోయెనని చెప్పుదురు. ఇదెంత నిజమో చెప్పఁజాలనుగాని శ్లేషప్రధాన కావ్యముత్తమ కావ్యముల వరుసలోఁ బరిగణింపఁ బడదని మాత్ర మూహింప నవకాశ మీకథ యిచ్చుచున్నది.

మనువు వేఁటకుంబోవు సందర్భమున వేఁటకాండ్ర మాటలుగా జెప్పిన సీసపద్య మనుపమానము. కవికిఁ గల లోకానుభవ మెంతయో యది తెల్పఁజాలు.

సీ. సటలెత్తుకొనియొత్తు కిటినైన మోటాస
పడి యేయఁబోడుతు నీపాదమాన
కలగుండువడఁజెండు కరినైనఁ జెవిపట్టి
బలిమిమైఁ దెత్తు నీపాదమాన
సెలసెప్పుకొని రొప్పు పులినైనఁ బీడించి
పడవైతుఁ జొచ్చి నీపాదమాన
తెరదూఱి వెఱఁబాఱు గురుపోతుపైనైనఁ
బడి యెక్కిపోడుతు నీపాదమాన
తే. ఇతరదుర్బలమృగపంక్తు లేమిలెక్క
కండగరువంపుమాటలు గావుసుమ్ము
చూడు మమ్మనిపంతంబు లాడుకొనుచు
నవ్వరూధినిసుతుఁ గొల్చి యరిగిరపుడు. 4 ఆ. 34 ప.

కవితాధారాశుద్ధికై యొకపద్యము వ్రాసి ముగించెదను.

సీ. జంభారిభిదురసంరంభంబువీక్షించి
జరగునంజనమహాశైల మనఁగ
ఝంఝాప్రభంజనాస్ఫాలనంబునకుల్కి
యరుగుసంవర్తకాలాభ్ర మనఁగఁ
గఠినకంఠేకాల కంఠమూలము వాసి
వెస వచ్చు నుజ్జ్వలక్ష్వేళ మనఁగఁ
గలుషధూర్వహఖలోత్కరముపైఁ బఱతెంచు
దండధరక్రూరదండ మనఁగఁ
తే. ఘుర్ఘురారావసంఘాతఘూర్ణమాన
సప్తపాథోధిపాథఃప్రచండనక్ర
తిమితిమింగిలమగుదు న భ్రమునుమహియుఁ
గ్రమ్ముకొనివచ్చు నొకయేకలమ్ము గనియె. 6 ఆ. 88 శ్రీప.

ఈమహాకవి యిట్టి యుత్కృష్టమహాప్రబంధమును రచించి యాంధ్రలోకమునకు మహోపకార మొనర్చెను. కృతజ్ఞులలోఁ గృతజ్ఞుఁడు; రసికులలో రసికుఁడు. విద్వాంసులలో విద్వాంసుఁడు. భక్తులలో భక్తుఁడు. శూరులలో శూరుఁడు; దాతలలో దాతయునగు నీమహాకవి విఖ్యాతి యాచంద్రార్కతారకముగ వెలయును. ఈమహాపురుషుని యశఃకాయము. ఆంధ్రలోకముపై సర్వదా వెలుపఁగొందుచుండును. తదారాధనము కవుల కెల్లఁ బ్రధానము. ఇట్టి కవిచంద్రుఁడు మరలబుట్టునాయను నంతదశ యీనాటికిం గల్గినది. మహాత్ములాంధ్రలోకమున నుదయించి యుందురు. వారెల్ల రిట్టి మహాకావ్యముల నొనరించి తెనుఁగుబాసను బెంపొందింతురుగాక. నీరసకావ్యములకుఁ జోటీయకుందురుగాక. మహాత్ములు శ్రమించి కాపాడిన భాషకుఁ దోఁచినట్లెల్ల మార్పులుకలిగించి పాడుచేయక ప్రాక్సమాగతనిర్మలయశస్సును బెంపొందింతురుగాక. ఇంతకంటె విశేషించి వ్రాయశక్తియు నవకాశము చాలకయున్న నే నీవ్యాసమును ముగించుచున్నవాఁడను.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రథమపట్టభద్రులు

అన్నపూర్ణాదేవి బాలికాపాఠశాల-ఏలూరు

చెన్నపురి శారదాసమాజ వర్షవర్ధంతి
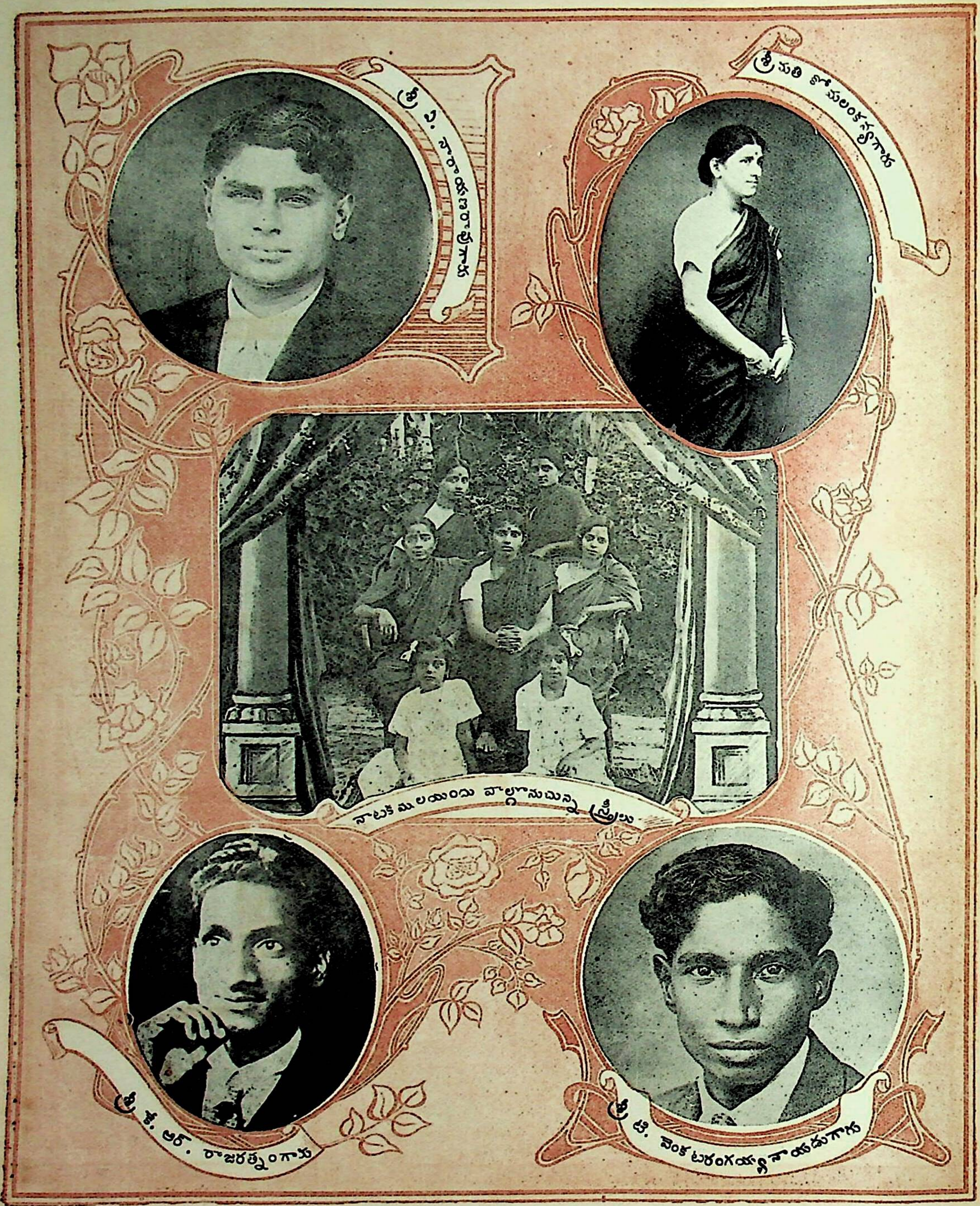

౩ వ ఆంధ్రరాష్ట్ర స్త్రీవిద్యావిషయసంస్కరణసభ-కాకినాడ

స్త్రీల, జాతీయారోగ్యవారము-చెన్నపురి

శ్రీమతి రామానుజులుసతి

స్త్రీలసభ, స్త్రీ విశ్వవిద్యాలయమునుగూర్చిన కార్వేగారి ఉపన్యాసము

బెజవాడ ఆరోగ్యప్రదర్శన స్త్రీశాఖ

శ్రీ వి. నారాయణరావుగారు
శ్రీమతి కోమలంకస్వగారు
నాటకములయందు పాల్గొనుచున్న స్త్రీలు
శ్రీ కె. ఆర్. రాజరత్నంగారు
శ్రీ టి. వెంకటరంగయ్యనాయుడుగారు

*భక్తచింతామణి పద్యములు

వడ్డాది సుబ్బరాయుడు గారు

నానాప్రాణిసమూహముల్ మనఁగఁ గ్రిందన్ మీఁద విశ్వంపుఁ బె
న్మ్రా నందం బగు, నభ్రపత్రవితతిన్ నక్షత్రపుష్పావళిన్
భానుస్వచ్ఛమయూఖసత్ఫలములన్ బ్రస్ఫారదిక్శాఖలన్;
ధ్యానింతున్ నిను మూలకందము ముకుందా, భక్తచింతామణీ!

వింటం జుక్కలగుంపు రేవెలుఁగు వేవెల్గుం గనుంగొంచు, నిం
టింటన్ వేఁడివెలుంగుఁ గన్గొనుచు, నే నీ వెల్గులన్నింటిఁ బై
కంటన్, వానికి మూలమౌ వెలుఁగులోకంటన్ నినుం జూతు నం
చుంటిన్; సల్పు మభీష్టసిద్ధిని స్వయంభూ, భక్తచింతామణీ

ప్రాతఃకాలమునందు సాయముతఱిం బ్రాచీప్రతీచీసము
ద్భూతారుణ్యము నెంచెదం, బగలు రే భూముఖ్యలోకాలసం
ఖ్యాతంబుల్ నెఱిఁ బ్రోచు యుష్మదనురాగద్యోతకాపాంగదృ
గ్ద్యోతం బం, చరుణక్షపారమణచక్షూ, భక్తచింతామణీ!

సన్నుం గంచును మన్ను మిన్నుఁ గనుచున్ నానాచరస్థావరో
త్పన్నత్వస్థితిసంహృతుల్ గనుచుఁ దత్తత్కార్యవైచిత్ర్యముల్
గన్నారం గనుఁ గొంచు, నిన్నటులు నేఁ గాంచంగ లేకున్నఁ, గం
చున్నట్టుల్లము వొంగు విశ్వమయ, విష్ణూ, భక్తచింతామణీ!

పిడికింటన్ రతనంబు నుంచుకొని, యావేశింపఁగా నిద్ర, రే
యొడ లీయెల్లప్రపంచమున్ మఱచి, ప్రత్యూషంబునం దెల్వి రాఁ
బడుకింటన్ మణి వాఁ డెటుల్ దడవు మున్, భక్తుండు మేల్కొన్న వెం
బడి నిన్ రక్షకు నట్టు లారయును దేవా, భక్తచింతామణీ.

అణువుల్ వాయువు నంటి యాకసమునం దల్లాడు నెట్లట్లను
క్షణ మేవో యిహలోకవాసన లనేకంబుల్ హృదిం దోఁచు; ర
క్షణముం గోరి యనన్యభావమున మోక్షశ్రీవిభున్, నిన్ను ని
ర్గుణు ధ్యానింప విశుద్ధబుద్ధి నిడు నాకున్ భక్తచింతామణీ!

గతమౌ కాలము ప్రాణరక్షకము; రాఁగా నున్నకాలంబునం
బ్రతీసూక్ష్మాంశ మతిక్రమించుదనుకం బ్రాణాంతకంబే, సుని

* గ్రంథమున జేరనివి; క్రొత్తగా రచియించినవి.

క్షితి మార్తుల్ మృతి మర్త్యమం; దనిశముం జీవింప యుష్మత్పద
స్మృతి గల్గింపు మనుక్షణం బమృతదాయీ, భక్తచింతామణీ!

ఆపం జెప్పఁడు బాలుఁ బల్లమునకే; మైనన్ సహస్రాంశుఁడే
ప్రాపించుం గద యూర్ధ్వభాగ మది; దుష్ప్రాపంచికార్థంబులం
దీర్షన్ వర్తిలు నాహృదిం దినమునం దీపించు తేజోనిధీ,
నీపాదం బెనయించి నిల్పు మటుఁ దండ్రీ, భక్తచింతామణీ!

పదముల్ నే ననుకోని చారుతర భావంబుల్ ధ్వనింపంగల
ట్లు దయాళూ! పలుభక్తపద్యములఁ గ్రాలున్ మూలరాలుంబలెన్;
బదకంబుల్ గద యాసుపద్యములు దేవా, నీకుఁ; దత్ప్రేమ సొం
పొదవన్ వాని కవీవె పో పొదివె దట్లో భక్తచింతామణీ!

జ్ఞానంబంతయు స్వామ్యధీన; మది నానారూపమై తోఁచు; నే
జ్ఞానం బైన, భవత్ప్రసాదమున నే సంధిల్లెడుం దేహికిన్;
దీనత్వంబున మోకరిల్లి నినుఁ బ్రార్థింతుం; దయం దండ్రి! యీ
సూనుం జేయు కుశాగ్రబుద్ధిని సుశిష్యుం భక్తచింతామణీ!

నీయందుం దుది నైక్య మొందుటకుఁ దండ్రీ! యిందు సత్కర్మముల్
చేయం జీవనయాత్ర సాధనముగాఁ జిత్రంబు సృష్టించి యీ
కాయం బాత్మ కొసంగి; తీశ, కడదాఁకం జక్క సాగింపు, మే
హేయార్తిం బడకుండ దీనిఁ గరుణాబ్ధీ, భక్తచింతామణీ!

పరమాత్మా, శిరసుండ నేమిటికి సల్పం బూజ మోకాలికిన్?
మొఱలాలించు మహాప్రభుండవు జగత్పూర్ణుండ వీ వుండఁగాఁ
బరుఁ బ్రార్థింపఁగ నేల యక్కఱలఁ దీర్పన్? నిన్ను వేడం జరా
చరముల్ సాయపడుం దమంత భవదాజ్ఞన్ భక్తచింతామణీ!

ఆసన్నప్రసవం దనూజను, రుజం బ్రాణప్రయాణోత్కటా
యాసాయత్తను సత్తె నింటఁ గని, నిన్నార్తిం బ్రభూ, వారి కే
మోసమ్మూం ఘటిల్లకుండఁగ శుభంబుం గూర్ప రే వేఁడుకోఁ
గా, సిగ్గుం దొలఁగించి మే లిడితి వేగన్ భక్తచింతామణీ!

కలిగింపం దొలఁగింప సౌఖ్యములు దుఃఖంబుల్ నినున్ వేఁడుదా
సులకున్ నీసుముఖత్వముం గరుణమై సూచింతు, తద్దృగ్భుజా
చలనాద్యాంగిక సన్నిమిత్తముల; నోసర్వాత్మ, నీసేవకున్
దులయే యన్యులసేవ? దైన్యదివిపద్ధ్వాం(?)తి, భక్తచింతామణీ!

గ్రహచారంబునఁ జేసి కష్టసుఖముల్ ప్రాప్తంబు లౌ దేహి కీ
యిహమం దంద్రదు; సమస్తలోకముల కీ వీశుండ; వర్కాదిక
గ్రహసంచారము సామిశాసనమునం గా కేమిటర్ల? నీయను
గ్రహ మగ్రాగ్రహ మే శుభాశుభనియోక్తల్ భక్తచింతామణీ!

భవి యే కాదు, జయించి మూఁడు భువనంబుల్ గూడఁ బాలించు శూ
రవరేణ్యుండును, దీనవృత్తి నతుఁడై ప్రార్థించుప ట్టైన నీ
సవిధంబందున తక్క, నొండువలనన్ స్వామీ, స్వదైన్యంబు వె
ల్చువిష త్తొందనిమాని ధన్యుఁడని తోఁచున్ భక్తచింతామణీ!

గాలిం బట్టపగల్ నభంబునఁ గనుల్ గానంగరాకుండ మే
ఘా లెం దుండియొ మూఁగి, యవ్వి మరలం గాలిం బటాపంచ లౌ
లీలన్, హాయిగ నుండుచో నడరి బల్ క్లేశంబు లాకస్మికం,
బౌలన్ మాయ మగున్ భవన్మహిమ దేవా, భక్తచింతామణీ!

సూరుం డస్తమితుండు గా, జగతికిన్ సోముం బ్రసాదింతు; నీ
హారాంశుం డరుదేనిచో, ననుతు తారాళిన్; సదా యుం తిరుల్
వారింపన్ శిఖి; నిల్లు భక్తులనెగుల్ వాపంగఁ జూపింతు వా
ధార, మ్మొక్కఁడు వ్యోమతొక్కఁడు; మహాత్మా! భక్తచింతామణీ.

మధువుం ద్రాక్షరసాల మిక్షువు భుజింపం, దోఁచెడున్ నోరికిన్
మధురత్వం; బటు మూఢభక్తిన భజింపన్ నిన్ను నానక్తితో
నధికానంద సుఖానుభూతి పరమాత్మా! ప్రాప్తమా నాత్మకున్;
బుధుఁ డౌ నజ్ఞుఁడు, లేక భేదము లవంబున్ భక్తచింతామణీ!

నరు లే యెన్నదినాళ్లులకులను నిన్ లక్షించువా; రో మహే
శ్వర, తక్కుంగల లక్ష లెన్నదియు నజ్ఞప్రాణులే; వారు నెం
దణో నీవంకకె రారు; వచ్చుసుతులన్ బహ్వల్పసంఖ్యాకులన్,
గరుణన్ దగ్గఱఁ దీయ నీకు భర మౌనా? భక్తచింతామణీ!

సృష్టి-మానవుడు

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు

౧

సృష్టి తొలినాళ్లలో జగజ్జీవదాత
జంగమస్థావరం బగు జంతుకోటిఁ
దనయెడకుఁ బిల్చి భిన్నజీవనము లిచ్చి
అనుభవింపుఁడు! హాయిగా నని వచించె!

మానవుఁ డనేకరమ్యహర్మ్యములతోడ
పట్టణంబులు వేనవే ల్గట్టినాఁడు!
ఆకసమునంటు సౌధాగ్ర మధిగమించి
"సృష్టి నాబానిసే" యని తుష్టి పొందె!

కామనీయక యౌవనోద్గారిమధువు
త్రావి యున్మాదియై, యమృతంపుకుంభ
మీసడించెను; భూలోకమే దివంబు
దేవతలు తుచ్ఛులంచు నర్తించె తాను!

అబ్ధిగర్భాన రత్నాల నాహరించి
భూమిఁ గ్రొచ్చి సువర్ణంబు ప్రోగువెట్టి
పేదవారి నిట్టూర్పుల పెరిగి బలిసి
నేన ప్రభువని గర్వించి నిలిచినాడు!

౨

స్థావరములైన భూరివృక్షముల ఠేల్లు
నవనవ లతాంతవల్లరీభవనములును
సృష్టినగ్న సౌందర్యముల్ చిలుకరించు!

దక్షిణమునందు మలయకందరములోన
వాంశికశ్రుతు లల్లెడు వాయుపుత్రు
డేవొ గుసగుస లాడు!- తారావితాన
మచట శబ్దాలులేని కావ్యములు పాడు!

అచట, దుఃఖమ్ము నెఱుఁగని యా నిరంత
దీపితానందమధురమాధ్వీమధూళి
గ్రోలి జుమ్మని తుమ్మెదకోడెగాడు
ప్రసవకన్యల వలవంత పాటపాడు!

౩

దినము లీరీతి గడచిపోయినవి! జీవ
కోటి కందని కాలంపు కుహరమందు
సృష్టికర్త, యోలగ మ్ముండి చేరఁ బిలిచె
జంగమస్థావరంబైన సర్వసృష్టి.
ఏమితెస్తివి! మానవా? యేనొసంగి
యున్న జీవనవాటి యెట్లున్నదోయి!
ఏమి ఫలసాయ మిప్పు డర్పింపఁగలవు?—

* * * *

మానవుఁడు, తీవ్రదుఃఖములోని మలిన
బాష్పపుటములు, నైరాశ్యభారభుగ్న
దేహకాష్ఠము, దప్పికతీరకున్న
తీవ్రతృష్ణ, దేవుని మ్రోల తెచ్చియుంచె!

౪

తలిరుటీనెల కౌగిలింతలకు సొలసి
పాదపప్రభుఁ డంజలిబట్టి, తరుణ
దివ్యవాసంతయామపీథికిసాల
మోహనసుమాశ్రుకళికలు మ్రోలఁ బెట్టె!

తేఁటి గ్రోలని కమ్మపూఁదేనె లొలికి
వాడు టెఱుఁగని చిగురుమవ్వములు రువ్వి
రమ్యవాసంతమాకందరాజధాని
సృష్టికర్తనే పరవశుఁ జేసె నసుర!

ప్రతిచిగురుదొన్నెలో మధుస్మితము లూగె
ప్రతికుసుమమూర్తిలో హర్ష బాష్ప మొలికె
(?)ప్రతిపదకుహూకుహూపరభృతకుమారి
త్రెంచుకొనియె రసస్రవంతికలగట్లు!

౫

ఆమహావిశ్వపీఠమునందు నిల్చి
ఆజగన్నేత మానవు నోజ చూచి
ఒక్కనిట్టూర్పు, నొక్కయశ్రూదకళిక
వెలికిఁజార్చి విషణ్ణుఁడై కలకవొందె!

ఆమహావిశ్వపీఠమునందు నిల్చి
ఆజగద్ధాత స్థావర మ్మరసి యరసి
సప్తభువనజ్వాలన్మణిచ్ఛాయ లెగయ
నా స్మితమ్ముల తనయార్తి విస్మరించె!

స్వప్నశారద (మంజరి)

డాక్టరు సండూరు శివరావుగారు

పద్మకర్ణిక దిగంబరవేష మూని
యసురుసు రనెడి దివ్యాంగన య్యెవరు?
ఆంధ్రశారదయొక్కొ- ఔ-క్కాద్ధు-ఔను
ఇదమిద్ధ(?)మని వచింపయిఁగార్తాదు.

*　　*　　*　　*

గీర్వాణభారతికిం బుట్టి తొల్త
వాగనుశాసనువలన బేర్గాంచి
బాలవయ్యును ప్రౌఢవాక్యార్థగరిమ
రాజరాజనరేంద్రు రచ్చ మెప్పొంది
యజ్వ వాగ్ధారామృతాసేచనమున
తల్లికన్నను మిన్న తనయ యటన్న
యనిరతలభ్యమౌ యశము గడించి
శ్రీనాథు ప్రతిభావిశేషసంపత్తి
కనకాభిషేకంబుఁ గావింప మించి
లలితరసోచితాలంకార వగుచు
రారాజు చేయూత రహి మీర గాంచి
దిగ్గజేంద్రము లిరుదెసలఁ గొల్వంగ
వెలిగొఱుపై నెక్కి విహరించినట్టి
ఆంధ్రశారద! భవదాకార మిదియ్యు?
ఔనంచుఁ దలవంచి తదియేమి టమ్మ
పోలుచుకొన నేమి వీలు గాకుండె.

*　　*　　*　　*

సకలకళాపూర్ణసౌకుమార్యంపు
వదనమా యిది కళావర్జితమయ్యె
జ్ఞానరశ్ముల వెదజల్లెడి మోము
సుమనోజ్ఞభావంబు చూపింప దేల?

కరుణాకటాక్షవీక్షణములఁ బఱపి
విబుధుల నానందవివశులఁ జేయు
కనుదమ్ములా మూసికొనిపోయె నయగొ
శ్రీకారవిస్ఫూర్తిఁ జెలువారుచెవులు
మోటుదుద్దులభారమున వ్రేలుచుండె
వలపులుగులుకు కెంగలువ యేమయ్యె?

సంగీతసాహిత్యసద్మమ్ము లయయొ
బట్టబైలుగి నిట్టు పెట్టుదు రమ్మ
అరచాటుగాఁ జేసి యాసపుట్టించు
జిలిబిలిపలుకుల జిలుగుదువ్వలువ
నెవ్వాఁడు తొలఁగించె నెఱిఁగింపుమమ్మ?

విశ్వకల్యాణంబు వెలయుంచు కోర్కె
విజ్ఞానమయగీతి వినుపించువేళ
పలుకుతోడుగ నీవు పలికించునట్టి
వీణ కన్పింపదు విడిచితి వేల?
నవరసాలంకారనవకోశమైన
పాత్ర మెచ్చట పడిపోయెనే యంబ?

యక్షమాలయు శుక మ్మగపడ వేమి ?
సాహిత్యమను మానసౌకమ్ము నెక్కి
యఖిలపండితపామరాత్మసామ్రాజ్య
మిచ్చమై విహరించి యేలుచు సచ్చి
దానందమున లీనమైయుండు నీవు
తమ్మిమొగ్గరమందుఁ దవిలి ప్రబంధ
ముల బారిఁ బడి వినిర్మలతనూవల్లి
మలినభూయిష్ఠ(?)గా మాఱురూపమున
ప్రస్తుతస్థితిని పూర్వంపు టున్నతిని
సిగ్గున చేసన్న చేఁ జెప్పుచుండి
నీరసమ్ముగ నట్లు నిలిచితి వేల ?

సరసవాగర్థసంభరితభావములు
జాతీయముగ తేనె జాలువాఱంగ
పలుకుచుండెడి నీవు తెలియనిబాస
నూరకే ప్రలపించుచుంటి వేమమ్మ
ఆంధ్రశారద ! నాకు నానతీ వమ్మ.

తొంగలిఱెప్పల దొట్టు బాష్పముల
కడుపు చుమ్మలుచుట్ట కడలేని వనట
కటకటంబడు(?) నిన్నుఁగనుకొద్ది కడుపు
తఱుగుకుపోయెడి-తల్లి! యేమందు
ఆర్తువా తీర్తువా యనె దేల నమ్మ?
దుఃఖభారము కొంత తొలఁగుగ దమ్మ
ఆప్తబంధుల కింత యంత చెల్పినను
అవధానముగ నుంటి నార్తిహేతువును
ఆంధ్రశారద నాకు నానతీ వమ్మ.

* * * *

విను మనుంగుకుమార, వినుము నాపాట్లు
సత్పుత్రకులు తొల్లి సహజలాలిత్య
మునకు వన్నెలువెట్టు భూషణాదులను
గై సేసి నవరసకావ్యఖాద్యముల
బోషించి, భావనాపుష్పకమ్మందు
స్వేచ్ఛావిహారంబు సేయించినారు.

నా కుమారకు లిప్డు నాకు మారకులె
ద్వేషాన కా దతిప్రేమచే నిజము
ఆపాదమస్తక మంగ మొక్కింత
కనఁబడకుండంగ ననవసరంపు
కర్కశాలంకృతుల్ కడు పేర్చినారు
పైపూఁత మెఱుఁగు పో వాసిదొఱంగి
మకిలిచేఁ జెల్లని మై నల్లనయ్యె.

అందచందముమాట లాద్రైవ మెఱుఁగు
బరువునఁ దను వెట్లు వంగెనో కనుమ
రాజ్యవైభవముఁ గూర్పగ నెంచి నన్ను
మొఱకుల కిడి యంతిపురములం దుంచి
పద్మబంధాదుల బంధించినారు.

జిలువారు పలుకుల చెలికత్తె చిలుక
వజ్రపంజరమందుఁ బడవైచినారు
పొత్తమందలి సృష్టి మూలతత్త్వంబు
చెఱసాల జపియింప వెఱ వేది చెపుమ.

వీణ వాయింపంగ త్రాణ లేకుంట
శ్రుతులెల్లఁ జెడెను తంత్రులు త్రుప్పుపట్టె
అమృతంపుతేటల నలరు నోష్ఠంబు
పేరు లేకుండంగ విరసమైపోయె
నాలుక తడఁబడ నంగిమాటలను
నే పల్కు భావంబు నేన యెఱుంగ.

తిరుపతివేంకటేశ్వరు ప్రసాదమున
నిట్టిరూపం బైన నేర్పడెఁగాని
యప్పటిదురవస్థ నయ్యయో తనయ,
తలఁపువచ్చిన నిప్డుఁ దనువు కంపించు.

* * * *

అకట నీ బన్నము లాలకింపంగ
గుండె నీరైపోవుచుండెనే యంబ
కష్టదుర్దశ లెప్డుఁ గాపురమున్నె
విరియవే చీకట్లు వెన్నెల రాదె
వందురకమ్మ మై వాడిపోయెడిని.

బంధమ్ములం ద్రెంపి పలుపోకడలను
స్వైరవిహారమ్ము సమకూర్పనున్న
తనయు లాత్మీయస్వాతంత్ర్యమ్ముకొఱకు
తనువు లర్పింప సిద్ధమ్ముగా నున్న

వా రెందఱో యున్న వా రమ్మ తల్లి
వారిప్రాపున పూర్వవైభవోన్నతిని
ఆంధ్రశారద నీవు నలరారఁ గలవు
ఊరడిల్లుము తల్లి! యూరటఁ గనుము.

కవి: ఆతిథ్యము

అప్పల వీరవెంకటజోగయ్యశాస్త్రి గారు

అలసితివేమొ ఘోరవిపినాంతరసీమలఁ బాదచారివై
కలయఁదిరుంగుటన్ మొగముఁ గందెను మేనున ఘర్మబిందువుల్(?)
పొలిచెను, పాదపద్మములఁ, బొక్కులు కానఁగనయ్యెఁ గాన నీ
వలయకఁ గొమ్ము మా యతిథివై పరిచర్యల సంతసంబునన్ !

ఉ. అల్లదె కొండయేటిదరి, నంచిత చారుమనోజ్ఞమాధవీ
వల్లరిపొంత మల్లికల పార్శ్వమునన్ సురసాలజాలస
త్పల్లవకాంతి దిక్కులను బర్విన చెంతను బర్ణశాలలో
చల్లగ విశ్రమించి మఱి సాగుము పైనముసేయ నింటికిన్ !

ఉ. ఇమ్ముగ రమ్యహర్మ్యముల నిందుశిలామయవేదికావితా
నమ్ముల భర్మడోలికల, నంచితలీల మెలంగి వాని సౌ
ఖ్యమ్ము నెఱింగి తీవు గహనాంతరపర్ణకుటీరమందు వా
సమ్మొనరించి యొక్కత్రుటి సమ్మతి దాని సుఖమ్ము గాంచుమీ.

చ. కుడిచితి షడ్రసాన్నములఁ, గూరిమితోడ సువర్ణపాత్రలన్
గడిగితి చేయి, తల్పములఁ గాయముఁ జేర్చితి వింక తేనెతోఁ
దడిపిన చాఱపప్పుఁ గొని, దంశిగ చప్పరమందు పండి త
ల్లడ మడుగంట నెయ్యది ధరాధిప! బాగొ వచింపు మిచ్చటన్.

* * * * * *

గీ. మది జనాకీర్ణసామ్రాజ్యపదవి నీయ, చెలమితోఁ దాళపత్రసంకులవిశాల
లలితకవితాదిసామ్రాజ్యకలన మాది, కాన నిజ్జీవ మిచట సమాన మధిప!

క. కావున నా యాతిథ్యం, బీవును గ్రహియింప వచ్చు నే నర్హుఁడ నీ
కీవిధి నొసఁగగ నూరక, భావంబున సంశయింపవలదు నృపాలా !

* * * * * *

చ. వనజములెల్ల భీతిఁగొన భాస్వరతేజముతోడ వైరి భే
దన మొనరించుచుర్వి దినముం దాఁ గడుదవ్వుల కేగి యెంతయుర్
జనసముదాయముర్వి విడిచి సంస్థితిఁ జూచుచు డస్సి యొంటిమై
వనములఁ జేరె నీపగిది, భాస్కరుఁ డల్లదె చూడు పార్థివా!

క. కరులకు గన చటులనిశా,కరులకు గహనాళి ఘోరకరులకు మృగసం
హరులకు హరులకు నిలయము, నరవర యేపగిది రాత్రి నడచెదు చెపుమా!

ఆత్మజిజ్ఞాస

అనంతపంతుల రామలింగస్వామి గారు

భవమే జీవపుటాది—మిత్తి తుదయర్ భ్రాంతి న్పడంబోకు మా
నవుఁడా! నీ కొకమాట—జీవము ప్రబంధం, బందు నాశ్వాస న
న్నివహంబౌ, నొక జీవపు న్మొదల్ముక్తాసీ, యంత్యమేకాని యెం
డవు నాశ్వాసపు టాదియుర్ ధ్రుద్ధయు నౌనర్ సూక్తియే సత్యమా.

చ. మరణభయం బదేల యిఁక మానవుఁడా! భవదీయజీవభా
స్వరతరభారతాన నొకపర్వఁపు టంతె మెసంగుసంట నీ
వెరిఁగియు, నింకఁ బర్వము లవెన్నియొ యుంట యెరింగియున్న నీ;
కరయఁగఁ బర్వ మంత్యమగునంతనె భారత మంతమౌనొకో?

మ. తరురాజాగ్రనిబద్ధనీడము నిజస్థానంబుగా నుండి తా
నెరకై నేలను వ్రాలి కామితము నొం డీడేర్చుకొన్నంతఁ గ్ర
మ్మరఁ దన్నీడముఁ జేరు పుల్గువలెఁ గర్మప్రాప్తభుక్త్యర్థ ము
ర్వర జీవాత్మ చరించి పోయెడును నిర్యాణార్థతత్త్వంబిదే!

నీవే యుండనికాల మెందు కలదేని బూర్వ, మాకాలమం
దీవారా! జనియింప నందులకుఁ జింతింపంగ నూహింపఁబో;
నీవే యుండని కాల మొక్కఁ డిఁకముం దేనాఁటనో వచ్చునం
చీ వావేదన మెందు దేల? జడజీవీ! సంత్యజ్ఞానివై.

శా. ఈ విద్యార్థిని జన్మమొందుటకు ము న్నేరీతి నారీతినే
యీ విశ్వాద్భుతలీల లెల్లఁ జరుగు న్నోయీ! జీవి నీ పీల్గినర్
నీ వేహేతువుచేత జా వనుచుఁ జగన్నీ ఛిన్నంచి జీర్ణించెదో?
భావింపందగునయ్య! శాంతసుమనఃపద్మాసనస్థుండవై.

శ్రీమతి ఈ. జార్జికన్యగారు

శ్రీమతి యల్. కృష్ణాబాయిగారు

శ్రీమతి యల్. శ్రీనివాసన్ సతిగారు

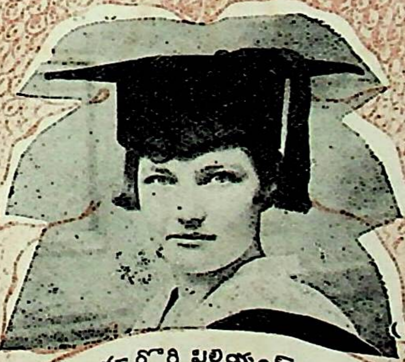
శ్రీమతుల్ కమలాబాయి కృష్ణాబాయి సోదరీమణులు

శ్రీమతి శారదాబాయి కన్యగారు

శ్రీమతి శివరావు సతిగారు

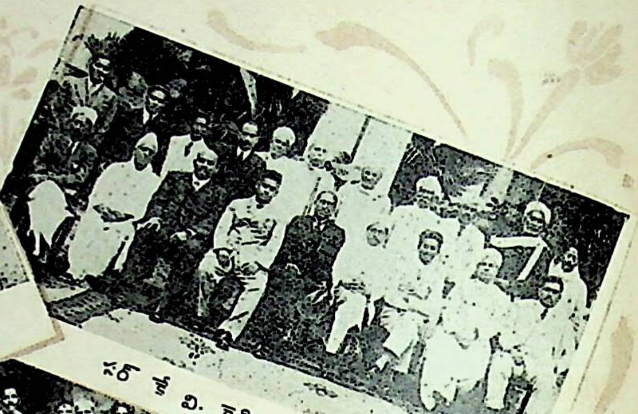
శ్రీమతి మార్జొరి విలియంస్ సతిగారు

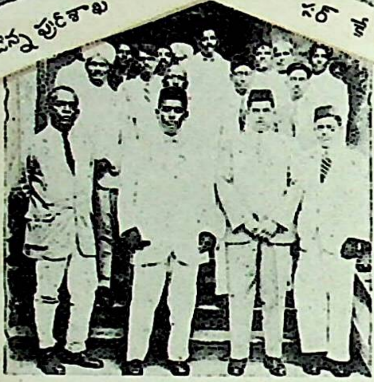
శ్రీమతి ఏ. వి. దేవకీకన్యగారు

పూనా సేవాసదనము—చెన్నపుర శాఖ

సర్ కే వి. రెడ్డినాయడుగారికి విందు

రాజా రామమోహనరాయ వర్ధంతి

చెన్నపురిలో తిరువాంకూరు మహారాజుగారు

ఏలూరు అన్నవస్త్రదానసమాజపు నాల్గవవర్షవర్ధంతి

సినీమాకమిటీ అధ్యక్షునకు విందు

దక్షిణభారత హిందీప్రచారముకొరకయిన సభ—చెన్నపురి

శా. నీ జాయామణి, తోడునీడలు, సుతుల్, నీ బంధుమిత్రాదులున్
రాజద్గేహము లాదిగాఁ గలుఁగు సర్వంబు న్విసర్జింప లే
కోజీవీ! యిటు లోట నొందెద వదేమో! యెంత విభ్రాంతియో
పైజన్మంబున లేనివానియెడలన్ వ్యామోహ మింతొప్పునే?

శా. ఆదిన్ గల్గెడు సర్వ మంతమగు, సత్యంబిద్ది, నీ కాదియే
లేదేనిన్ లయమొంద వీవు—మనుజా!—లేకున్న నంతంబు దా
రాదా యెంతటిజాగ్రదాప్తిమనిన్—రారామి పోఁబోవునే?
ఆదే యంతము, నంత మాది యను నయ్యార్యోక్తి నూహింపుమా

మ. సగుణబ్రహ్మ హిరణ్యగర్భ కవిరాట్సద్రూపముల్ సక్రమం
బుగ నీవొంది, యనంతరంబున మహావ్యోమానిలాగ్న్యంబు భూ
నగ తిర్యక్పరిణామ మొంది తుదిమాన్యం బౌ మనుష్యాకృతిన్
దగినా వీ, విఁక సిద్ధినొందఁగఁ బ్రయత్నం బూనుమో మానవా!

మ. పశుపక్ష్యాది నికృష్టజన్మముల నీపాపానుసారంబు దు
ర్దశ లీవొందెదవన్నమాట మనుజా! తథ్యంబు గా దింతయున్
వశమే మామిడి వేముగానగుట—నిర్భాగ్యుండవై, రోగివై
యశము న్వీడి కృశించుచుందువు, మనుష్యాకార మీ వొందుచున్

ఉ. ఇంతకు నీకు నంత మది యింతటఁ గల్గదు, కర్మ సద్గురు
ప్రాంతము జేరి యొక్కొకభవంబున నొండొక మోక్షసాధనో
దంత వినూత్నపాఠమును దద్దయు నేర్చినఁగాని ప్రత్యగా
త్మాంతము సంఘటిల్లదుసుమా! యొకజన్మమె మోక్షమిచ్చునే?

కవితాస్వయంవరము

వజ్ఝల కాళిదాసు కవిగారు

కలకలమని నిత్య కళ్యాణమునుఁ బచ్చ-తోరణంబనంగఁ దోఁచుచుండి
పెండ్లియిల్లురీతి వెలయుచునుండును-ఘనతమీర నొక్క-కాననంబు.

వల్లవుఁ డల్లనల్ల నల పశ్చిమవారిధి యందుఁదూలుచోఁ
జల్లఁగఁ జూతవృక్షమున శాఖపయిన్ పదయుగ్మమానిత

త్పల్లవజాలము ల్తిని శుభస్వరముల్ తనరారు చుండఁగన్
గొల్లగఁ గోకిలంబు లటఁ గూయుఁ బ్రతిధ్వను లుప్పతిల్లగన్.

కమ్మతావులు ఘుమ్ము ఘుంఘుమ్మురనుచుఁ-జిమ్ము వాతపోతమ్ముల సమ్ముదమ్ము
నెమ్మనమ్మునఁ గ్రమ్మ పాదమ్ములెత్తి-నెమ్మియచట నిత్యమ్ము నృత్యమ్ము సేయు.

వరలు నట నొక పచ్చికబయలు, దాని-నడుమఁ బోవుచుండెడు నొకనడకదారి;
సొగసుకన్నియ శిరమందు నెగడునట్టి-సన్నపాపటయో యనఁ జెన్నుమీరి.

అం దొకమఱ్ఱిచెట్టుకడ నందము చందము సందడింప, సొం
పొందఁగ యౌవనంపు బిగి యొప్పుచు నుండఁగ నూయల న్మహా
నందము మీర నూఁగు నొకనాతి, పికంబులు కిరశారికల్
ముందట నిల్చి మెప్పడుఁ జెలుల్వలె సేవలఁ జేయుచుండఁగన్.

చిరునవ్వు మోమునం దం-కురించుచుండంగ నెపుడుఁ గోమలకరముల్
కరమున్ బెనవైచుచు నా-వరవర్ణిని పూవుఁదీవఁ బట్టుక యూఁగున్.

బంగారుతీవపై రంగు లీనుచు దుగుడంబైనమే ల్పవడం బనంగ, (!)
తామరయాకు మధ్య నెసంగియాడుచు ముద్దు లొల్కెడు నీటిబొట్టనంగ
నిమ్నగాజలములన్ నెగడెడు చంద్రబింబంపుఁ జిన్ని ప్రతిబింబం బనంగ(?)
గాలిమధ్యమున ఱెక్కల నార్చుచు న్విహారం బొనర్చెడి విహంగం బనంగ,
వారినిధియందుఁ దేలెడి పడవయనఁగ, వాతమునకుఁ జలించు పుష్పంబనంగ,
మిన్నుపై జిగేల్మనియెడు మెఱపనంగ, పూవుటుయ్యాల నూఁగు నా పూవుఁబోడి.

లోకంబంతయు నిద్రఁ జెందునెడ, కల్లోలంబులన్ దగ్గుచో,
రాకాచంద్రుఁడు మింటినంటి కరముల్ రమ్యంబుగా నంపుచో
ఆకాంతారమున న్మయూరపికకన్య ల్దన్ను వెన్నాడ న
స్తోకామోదముతోడఁ ద్రిమ్మరిలు నా శుభ్రాంగి నిర్భీతియై.

పేరు కవితయంద్రు పెండ్లియింకను లేదు, యౌవనంబుకూడ నంకురించె;
అడవియందు కాయు నట్టివెన్నెలరీతి-నామె యౌవనంబు వ్యర్థమయ్యె;—

మతిమాలినట్లు వేమరు నెటుఁజూడక పాటల నొకమారు పాడుచుండు,
ఉన్మత్తమైనట్లు లొకమారు పాడుచుఁ దూఁగుటుయ్యాలలోన నూఁగుచుండు,
కోపించినట్టు లూఁగుచు దిగి యొకమారు సెలయేట స్నానంబుఁ జేయుచుండు.
భ్రమచెందినట్లు స్నానముఁ జేయు చొకమారు వడి నిటు నటు పర్విలిడుచునుండు

పరుగులిడుచు నొక్కపరి యాగుఁ బొదరింటి-లోనఁదూరు నంతలోన మరలు
మరలి యంత నేల నొరగు, నంతటలేచి-తరలు నెచటికొ, కవితాలతాంగి.

ఒకనాఁ డూయలనూఁగుచుం గవిత యెంతో వింతఁ జెల్వొందఁగన్
శుకముల్ గోకిల మాదిగాఁగలుగు పక్షుల్ దగ్గఱంజేరి "యో
సకియా యేటికి నిట్టిజీవన మిఁకన్ జాలింపుమా దీని, ను
త్సుకతం బొందుమ, సర్వసౌఖ్యములు కాంతుల్ గూడి యిక్కానలో.

మత్తేభములతోడ మాటలాడుటకాని పల్లెవాక్కుల నేమి పల్కవేల?
ఉత్పలంబులతోడ నుల్లసిల్లుటకాని మంజరులంగూర్ప మానెదేల!
మత్తకోకిలతోడ మసలియాడుటకాని భావగీతంబులఁ బాడవేల?
చంపకంబులతోడ సరసమాడుటకాని ముత్యాలసరములఁ బొందవేల?
నీదుపూర్వనియతి నీవెట్టులన్నియు వీడుమమ్మ మేము వేఁడుచుంటి
మమ్మ యారకున్న యౌవనంబంతయు వ్యర్థమగును లేక వనమునందు.

* * * * * *

అచ్చెరువాయె మీర లిటు లాడెద రంచు నెఱుంగనైతి నో
నెచ్చెలులార! మిమ్ముల వని న్విడనాడి చనంగఁజాల, మీ
యిచ్ఛయు, నేను భర్తఁ గొనుటే యయియున్న స్వయంవరమ్మునన్
నచ్చినవాని నొక్కరుని నాపతిగాఁ గొని యుండెదన్.

అని లజ్జాభయ మొప్పచుండఁ జిరు నవ్వాస్యంబునం దోఁప గ
న్గొనలన్ దృష్టుల మెల్లఁగాఁ బఱపుచున్ మోమించుకన్ వంచి, చెం
తనె యున్నట్టిలతన్ గరంబునను వింతన్ జెందుచున్ గన్నె ప
ల్కినయంతన్ జెలుఁవందరున్ ముదమునన్ గీర్తించి రయ్యోచనన్.

* * * * * *

అపుడు పచ్చికబయలుపై నలరునట్టి-పూలపొదరింటినీడలోఁ బురుషు లిర్వు
రున్నవారలు; ఛాందసుఁ డొక్కరుండు-నొక్కఁడు విలాసవేషుఁడై యున్నవాఁడు.

అంతం గోకిల శారికాశుకమయూరానీకముల్ చెంగటన్
సంతోషంబున నిల్వఁగన్ మనసులోనన్ భావవీచీతతుల్.
వింతన్ లేచుచునుండఁగన్ దమకముల్ లేజెక్కిళుల్ రంగుల
త్యంతస్ఫూర్తిగ నీనుచుండ నట కయ్యబ్జాక్షి వచ్చెన్ దగన్.
వచ్చి యంతలోన బయలుపై వారలఁ-జూచి చూడనట్లు చూచియంత
నేమి యెరుఁగనట్లు మోము వాంచినయంత-ఛాందసుండులేచి సరగఁ బల్కు.

కాళిదాసుని మూడుకావ్యంబులన్ గ్రుక్క ద్రిప్పకుండనె యొప్పఁజెప్పఁగలను,
శాకుంతలమును నన్యముతోడఁబీల్చితి లోపంబు లెన్నేని చూపఁగలను
కాదంబరీరసగ్రహణంబుఁ జేసితి నది వట్టి పొల్లుగా నయ్యె నాకు
పాణినీయంబునుఁ బట్టుక యయ్యది జీర్ణంబు నాలోనఁ జేసికొంటి
సంస్కృతంబువారె చప్పగా నుండఁగా-దెలుగువారిమాటఁ దలఁప నేల?—
భారతంబునందు భాగవతంబునఁ-దప్పులెన్నొ లెక్క-చెప్పవాడ.

అని యింకేమియొ పండితుఁ-డననూహించుచును నుండినంతటఁ బ్రక్కన్
దనరెడి విలాసవేషుఁడు-ఘనకంఠముతోడ నిట్లుగాఁ దాఁ బల్కెన్.

ఓలలనాలలామ! వినవో యిటువంటి విశేషఛాందసుం(?)
డేలొకొ నిన్నుఁ గోరుట; యహీనధనమ్ముఁ గలట్టివాఁడ ను
య్యాలల నిన్ను నూఁచెదను, నంచితరీతిగ ముద్దులొల్క-ము
త్యాలసరంబులన్ మివులఁ దావకకంఠమునందుఁ గూర్చెదన్.
నీవిలాసము, నీదుసంపద నీవిశేష వికాసవిభవము
నాకు నిడి ననుఁ బ్రణయలక్ష్మీనాథుఁ జేయఁగదే!

అని యేమేమియొ తమకం-బున మించుచు నుండునట్టి మోహాం బలరం
గను వాఁడు పల్కు-చుండఁగ-విననయ్యెం జెంత నొక్క- వేణుస్వరమున్.

మురళీగానమరందబిందులహరీ మోదప్రపూర్ణాస్యుఁడై
ధరణీదేవ కుమారుఁ డొక్కఁడు సముద్యత్ప్రీతి నక్కానలోఁ
గరమున్ వింతగఁ జిత్రము ల్గనుచు నక్కాంతారకన్యా స్వయం
వరదేశంబున కేఁగుదెంచె మదిలో భావంబు లుప్పొంగఁగన్.

ఎవరయ్యా! తమరంచుఁ గోకిల కడున్ హేలావిలాసంబుతో
డ వచింపన్ విని యాతఁ డిట్టులను వేడ్కన్ గోకిలా; నిన్ను నీ
రవమున్ గూరిచి పద్యముల్ సతమునన్ వ్రాయంగ నూహించు నా
కవి నేనేసుమ్ము, నన్ను నీ వపుడె యజ్ఞానంబునన్ జూతువా?

కవి యిటు లాడినంతనె వికాసము మీఱఁగఁ జెంతఁ జేరి య
క్కవిత స్వహస్తమున్ గవినిఁ గట్టిగఁ బట్టి యురమ్మురమ్మునన్
దవిలిచి యిన్నినాళ్లు కవితాసతి నొంటిగ వీడి యేడకున్
గవి చనినాఁడ వీవనుచుఁ గౌఁగిలిఁ జేరిచెఁ బ్రేమమీఱఁగన్.

* * * * * *

కాంతారంబున నెపుడున్-వింతగ మురళీరవంబు వినవచ్చుచు, నా
శాంతములందుం గలిగెడు-శాంతంబును నిద్రపుచ్చు చక్కెన్దోఁచున్.

*ఇనోనీ

శ్రీ. శ్రీనివాసరావుగారు (కవితాసమితి)

ఉన్నతములు పర్వత పంక్తులున్న వి-రమ
ణీయములు లోయలున్న వనేకములు-మ
నోజ్ఞములు వానిలోన మనోజ్ఞమును మ
నోహర మ్మొక లోయ;దినోదయమున
అచట పొగమంచు లెగసి తారాడుకొనుచు
ఇనమయూఖకాస్పర్శ నశించియును న
శింపకయపూర్వమున చెట్టు చెట్టు నంటి
ఈదుకొనిపోవు నటులు కాన్పించు-ఇరుకె
లంకులను రమ్యముగ శాద్వలములు వెలసి
పచ్చగా హెచ్చుగా కనుపండువై, అ
నేకములు పూలు తొడిగి, ఘృణీమనోజ్ఞ
మై వికాసిల్లు-దూరాన అచటనెచటొ
గిరిఝరిణి యొండు వడివడి సురిగి సురిగి
వాగులుగ తోగులుగ చిలుపలుగ ఏక
ధారగా శైలసంఘాల దారు లంటి
ఒరసి దొరలించి ప్రవహించి హోరుహోరు
మని జలార్ణవగర్భపాతార్థమై వి
ధూతమై విలోలము విపరీత మగుచు
అల్లకల్లోలముగ సాగు-అచటనెచట
అధికమధురిమ రామణీయకత కలసి
నవ్వుకొనుచుండు-సృష్టిసౌందర్య మచట
ఆకృతిం దాల్చిన ట్లుండు!

అచటికొక్క-

ఆకు కదలని మట్టమధ్యాహ్న వేళ
ఒక మహాదుఃఖదూషిత-ఒకవయస్య
దారుణవియోగవేదనాదళితహృదయ-
ఒకపరిశ్రాంతకాంత నిట్టూర్చికొనుచు
ఎన్నటికి కానరాక నశించిన ఒక
వస్తువున కట్లు వెదకుచువచ్చె! ఆమె
చెక్కుటద్దాల యరుణిమ చెరిగిపోయె-
ఆమె విడివాటువడిన నీలాలకములు
గాలితాకున మొగముపై కదలియాడె!
అచట ఒకరాతిమీదుగా అల్లుకొనిన
తీవ చేరువ చేరి అతిప్రశాంత
సమయనిశ్శబ్దమున కరుణముగ స్వీయ
శోకగీతి 'ఇనోనీ' నదీకుమారి
పాడెనిట్లు దిశాంతదీప్తప్రదోష
శోణరోచిర్వికాస మేచుకొనువరకు!

"ఈమహాదుఃఖగాథ-నా యీ అగాధ
వేదనారోదనధ్వని వినెడి దెవరు?
నాకుగా జాలిగా నామనఃప్రగాఢ
విలయవహ్ని శమింప చింతిలెడి దెవరు?
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్స్రవఝ్ఝరిణీరమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
శాంతమాధ్యాహ్నసమయనిశ్శబ్ద మిపుడు
కొండకోనల నెల్లెడ నిండిపోయె!
ఆకుజొంపాలలో కీటకాళి యడగె!
అదిగొ తన నీడలో తానె యడగి నీడ
వలెనె ఊసరవెల్లి నిశ్చలత కాంచె!
కలువ పూసెజ్జ చంచరీకమ్ము చేరె!
నేనె మిగిలితి! నాకనుల్నిండ బాష్ప
కణములే హృది ప్రేమమే కలవు నాకు!
ఇది భరింపగ బాక నాఎడద పగులు
నేమొ! విసువమ్యొ జీవితమే అదేమొ!

"ఈమహాదుఃఖగాథ-నా యీ అగాధ
వేదనారోదనధ్వని వినుము వినుము
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్స్రవఝ్ఝరిణీరమణీయమూర్తి!

* Tennyson's "ŒNONE".

ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
వినుము భూదేవి! గిరులార వినుడు వినుడు!
త్రాచుపాముల నెలవులు దరులు వినుడు!
ఒక నదీనాథు ననుగు బుత్రికను నేను-
ఈ విధముగ నా వేదనాజీవితమ్ము
పాటగాపాడి పాటలోపలనె కొంత
శాంతితో శాంతిలో నాహృదంతరమున
వేడివెతల నోకించుక విస్మరింతు!

"నాకుగా జాలిగా నామహాకఠోర
హృదయబాధ శమింప చింతిలుము వినుము
ఓశిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్సృవ ఝరిణీరమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆయుషఃకాలరామణీయకనిధాన
మసృణరోచిస్స్రవంతులు మలయువేళ
మంచుటెరులు దూరగిరుల మాటుపరచె-
అపుడు నాదరి నామనోహరుడు చేరె!
నామనోమోహనుండు-ఘృణావిహీను
డతనికే నన్ను ధారపోసితిని నేనె!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఎచటనో పిల్చె నను ప్రవాహిల్లు ఝరులు!
ఎచటనో దూరమున ఉషఃప్రచురకుచులు
తుహిననవబిందుపటలమ్ము తుడిచివైచె!
నాకనులు నేల నప్రయత్నాన వ్రాలె
ఆ మధురమూర్తి నను జేర నరుగుదేర!
చిరుతపులితోలు తద్భుజశ్రీల చేరి
వ్రేలియుండెను-తత్కోమలాలకములు
కణతి లంటెను దేవతాకాంతికురిసి-
అతని మృదుగండఫలకమోహనత లెగసి
వాయువీచీప్రసారసౌభాగ్యవశత
ఫేనమాల లుప్పొంగిన విధముచూపె!
నను సమీపించు హృదయమోహనునికొరకు
నాఎడద కోరె కౌగిలింతలసుఖమ్ము!

"ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
అతడు చిరునవ్వి తన పయస్సితమనోజ్ఞ
మగు కరాంభోరుహము విప్పి అందు చూపె
స్వచ్ఛసౌవర్ణవర్ణభాస్వత్ఫలమ్ము!
తత్సుధామాధురులు దిగంతాలు నిండె!
దానిగని వాని మృదువచస్తరళలహరి
ఈదితి మనస్సుతో-ఆత డిట్టు లనియె!
న్రాపణయినీ! ఇనోనీ! సుధాప్రసన్న
మూర్తి! నాఆత్మరాజ్ఞి! సముగ్ధనేత్ర!
ఈఫలము దీని గనుగొను మిచట ఇదిగొ
"అఖిలజగదేకసుందరి" కనుచు కలదు!
నీ గమనలక్ష్మితో, భ్రూవినీల రేఖ
కాసుషమతోడ అప్సరఃకన్యలైన
ఎవరు సరినీకు! ఇది నిర్ణయించి రేమొ
దివి సుపర్వులు మోదముద్రితులు నీకు!'

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
తన ప్రవాళాధరమున ముగ్ధప్రమోద
భరముతో నాపెదవు లంటి మరల నతడు
కురియదొడగెను మధురవాక్సుధల నిట్లు-
'కనుగొనుము దీని నీఫలమ్మును! వివాద
కారణమ్మిది-నాకలోకమునయందు
దేవతామధ్యమున దీనికై వివాద
పడిరి సౌపర్వరాజ్ఞులు! వారియందు
ఎవరి కిది తగు నని నిర్ణయించుకొరకు
నన్ను నియమించి రైకకంఠ్యముగ సురలు!
ఆజగన్మోహినీస్త్రయ మాగమించు
నపుడు నీవు సమీపగుహాంతరమున
దాగికొని నీప్రియుని దేవతాస్వరూప
విధివినిర్ణేత నరసి గర్వించుకొనుము!'

"ఈ మహాదుఃఖగాథ! నా యీఅగాధ
వేదనారోదన ధ్వని వినుము జనని!
అదియు మధ్యాహ్నవేళ! విహాయసమున
త్రోవతప్పెను తెలిమబ్బుతునుక యొకటి!

అంతహారిదంత సంక్రాంత కాంతిసంత
తిప్రవాహాలలో సృష్టి తేలిపోవ-
తమపదన్యాసమున ధరాస్థలమునందు
వేనవేలు నూతనపుష్ప వితతి విరియ-
ఒకసుగంధానిలము రేగి సకలలోక
సముదయామోద సమ్మూర్ఛనము ఘటింప-
వనలతాతోరణ ద్వారభాగ్యలక్ష్మి
స్వాగతమొసంగు ప్రకృతి దీకును వెలార్ప-
వెలిగి రచ్చట దివిజరాజ్ఞులు ప్రసన్న
నగ్న దేహప్రదీప్త సౌందర్యవతులు!

"ఓ శిలామాత! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ప్రాంతపాదపశాఖాగ్ర భాగమందు
వనమయూర కలాప వైభవము వెలుగ
దూరమున మింట జలదమ్ము తొంగిచూచి
మృదుపరిమళ మిహికాంబువృష్టి కురిసె!
ఆమె హీరా! సమస్తలోకాధిపత్ని!
స్వర్గసింహాసనప్రదేశమ్ము డిగ్గి
అవతరించెడు వేళ సోత్సవవిజృంభ
మాణమాణిక్యకాంతుల మాలికలకు
నాకవాసుల నీరాజనములు రేగు!
ఆమె యనె నిట్లు తొలుత నాప్రాణపతికి!
'నిఖిలభూస్థలి నీపాదనికటమందు
నిలిచి నీకడకంటిసన్నల చలించి
నీనిరంకుశ పాలనానియతి కోర్చి
గౌరవము సప్రమభావమ్ము కలితభక్తి
నాకరుణ కారణమ్ముగనీకు చూపు.'

"ఓ శిలామాత!వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
మరియు ఆదేవతారాజ్ఞి మరల మరల
ప్రాభవమ్మును గూర్చియే పలుకదొడగె!
'అఖిలకార్యాచరణమున కనిసమస్త
జగతి దీనినె వాంఛించు; సర్వకాల
సముచిత ప్రాభవమ్ము విచక్షణతయు
నేనొసంగెద నివియు ఎంతేని నీకు!
నావరమ్మిది-దివిజరాజ్ఞీవరమ్ము!

ఈగిరిప్రాంతమున సంచరింతువైన
రాట్కుమారుడవే యధార్థముగ నీవు!
రాజవే యౌదు నాఅనుగ్రహావశాన!
దేవతాంశలు నిన్నింక నావహించు!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆమె ఆగెను! నామనోహరుడు వినుచు
ప్రాభవాప్తిని వాంఛించి స్వర్ణఫల మొ
సంగివేయగ చేసాపు సమయమందె
అదె 'అథీనా' సమస్త విద్యాధి నాథ
నిర్ణయవిధాన మంతయు నిలిచి వినుచు
లోచనాంత నటత్ శోణరోచు లెగయ
పలికెనిట్లు గభీర వాక్పాటవమున:
'ఆత్మభక్తి, ఆత్మజ్ఞాన, మాత్మనిగ్ర
హమ్ము నివి మూడె నిరవద్యమైన ప్రాభ
వమ్ము జీవికికూర్చును! ప్రభుత యదియు
కోరక అవాంఛితముగ చేకూరుగాన
నియమబద్ధ జీవితమెపో నిర్మలమ్ము!
నియమజీవికి భయము సంధిల్ల దెపుడు!
ఋజుపథమ్మెల్ల వేళల ఋజుపథమ్మె
యగుట ఋజువర్తి తన భవిష్యత్ఫలమ్ము
నరసికొన డిద్దియే జ్ఞానమనుట తగును!'

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆమె యనె నిట్లు మరల నీకై విశేష
బహుమతులచూపి ఆశగొల్పను! బహూకృ
తుల నొసంగుటయన లంచములె నిజమ్ము;
దాన నామూర్తి మారదు! కాన నీకు
నాయథార్థ స్వరూపనిర్ణయమె తగును!
అదియు నిట్లయ్యు లాభమేదైన నీకు
కావలయునేని నాఅనుగ్రహమె కలదు!
నామహాశక్తి నీరక్తనాళపూర్ణ
మగుచు నీనాడులంజొచ్చి అమరతేజ
మున భయంకర జీవితమును తరించు
వేళ నియమద్రఢిమ నిచ్చు! స్వేచ్ఛ నిచ్చు!!'

అని వచింపగ నామనోహరుడు కొంత
తడవు యోచించె! నే ప్రమోదమ్ముతోడ
ఆమెకే దాని నిమ్మని అరచినాను
కాని అది వానిచెవిచేరనైన లేదు!

"ఈమహాదుఃఖగాథ! నాయీ అగాధ
వేదనారోదన ధ్వని వినెడి దెవరు?
నాకుగా జాలిగా నామనఃప్రగాఢ
విలయవహ్ని శమింప చింతిలెడి దెవరు?
"ఓ శిలామాత! ఓ అనేకోరుసాను
నిస్సృవఝ్ఝరిణీ రమణీయమూర్తి!
ఓమనఃప్రియ! వినుము మృత్యూగ్ర వదన
గర్భమున నాశరీరము కలియుమున్నె-
ఆర్ద్రి డిండీరపూర నవ్యప్రకాశ
తలవిధాన తనూరుచు ల్మలసి కొనగ-
విరిసి వెలిగిన వేనవేల్వీరుల సరుల
నడుమ మృదుపాదకాంతులు కడలుకొనగ-
అచటి కరుదేరె ప్రేమరాజ్యైకరాజ్ఞి!
దివ్యమోహన దరహాస దీప్తనేత్ర!

"నాకుగా జాలిగా నామహాకఠోర
హృదయబాధ శమింప చింతిలుము వినుము!
ఓ మనఃప్రియమాత! మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
ఆమె నవ్వీన చిరనవ్వుటలలలోన
తనభవిష్య ద్విజయరేఖ తాండవింప
నాప్రియునిచెంత చేరి సన్ననిమనోజ్ఞ
కంఠమున ఈసమస్తలోకమున యందు
అమితలావణ్యవతిని ప్రేయసిగనీకు
నేనొసంగెద! ఇదియె వాగ్దానమనియె!'
అని హసించినదామె! భయమ్ముచేత
మూసికొంటిని నానేత్రములను నేనె!
కనులువిచ్చి చూచిన యంత కరము చాచి
ప్రియుడు కననయ్యె! క్రోధవిస్ఫీతనేత్ర
రక్తరోచులతో నాకరాజ్ఞి కదలి
నీరదప్రతిసీరలో నిలిచిపోయె!
నేనె మిగిలితి!——నాడుగా నేటివరకు
నేనొకర్తు వియోగతమోనిలీన
జీవిత విషాదహతుల శుష్కించిపోయి,
నేనొకర్తువియోగ దవానలమున
హృదయమెరియగ ఇట్లె నశించిపోదు.

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె-
అమితలావణ్యవతిని ప్రేయసిగ నతడు
వలచునా! నేను లావణ్యవతిని కాన!
ఆతడే ఇట్లు పలుమారు లనుట లేద!
నాసురూప ప్రభామనోజ్ఞతలయందు
వనచరమ్ములు ముగ్ధ విభ్రాంతి కాంచి
ఓసరిల్లుట తెలియదు! హాసఖా-క
ఠోరహృదయుడ! నాప్రేమపారవశ్య
భరమున త్వదీయగాత్ర మీపల్లవమ్మృదు
కరయుగమ్మున పెనగొన్న తరుణమందు
నీవుకురిసిన సురుచిరశ్రావణాబ్ద
వర్షధారానికాశ చుంబనసహస్ర
మధురిమములింతలోన నేమరచినావె!

"ఓశిలామాత! వినుము మృత్యూగ్రవదన
గర్భమున నాశరీరమ్ము కలియుమున్నె
ఎరుగడే నామనోహరు డీపవిత్ర
హరిత శాద్వల భూభాగమందు నిచట
ఈశిలావేది గూర్చుండి ఎన్నిమార్లు
ప్రణయభాషల నెన్నెన్ని పలికినాడొ?
ఎరుగడే నాకరమ్మంటి ఎన్నిమార్లు
శీతహర్షాశ్రు సిక్తమ్ము చేసినాడొ?
ఈమదీయోష్ణ బాష్పమ్ము లివియునాటి
మోదవాఃపూరములు ఎంత భేదమకట!
ఓధరాదేవి! నామనః ఖేద భార
వహనమున నెంతగా నీకు బరువో నేను!
మృత్యుదేవీ! సహస్ర జిహ్వాకలతోడ
జీవితవికాసముల గ్రసించెదవు నీవె!
ఈవియోగవిషాదభారావిలమగు
నామనః పీఠిపై నిల్చి నాట్యమాడి
ఓమృతీ! ఓమృతీ! నీవె ఈమదీయ
జీవదీపిక నార్పివేసెదవు రమ్మ!"

౧

హిందూ దేశమందలి వాయవ్యదిశను గల పొలిమేర పేరు "చిత్రాలు." దానియెల్లలు: తూర్పునఁ గాశ్మీరము, దక్షిణమునఁ బాంచాలము, పడమట గాంధారము, ఉత్తరమున హిందూకుశపర్వతములు. చిత్రాలునందుఁ జూడఁ దగినచిత్రాలు లేనేలేవు. అది కేవలమును బర్వత ప్రదేశము: ఎటు చూచినను గొండలు బండలు, మెట్టలు గుట్టలు, తిప్పలు తుప్పలు. ఆ కొండల నాశ్రయించుకొని యున్న చిత్రాలులు ముష్కరులై, యుద్ధ ప్రియులై, స్వాతంత్ర్యాభిమానులై యొండొరులతో సదా పోరాడుచు, ఆదమఱపుగానున్న సమయములలో దొరతనము వారి సేనల మీఁదను బడుచుందురు. ఒక్క చిత్రాలులే కాదు: వారికిఁ దూర్పుననున్న అఫ్రిదులును, దక్షిణముననున్న ధీరులు స్వాతులు, బాజారులు, బూనేరులు యూసఫుజయులు, మహామందులును, పశ్చిమమున నున్నయురకౌజయులు జయముక్తులు వజీరులు షీరానులును, దొరతనమువారికిఁ బ్రక్కలో బల్లములే.

ఇది గాక, చిత్రాలును గూర్చి దొరతనము వారికి వేఱొక యారాటమునుగలదు. హిందూ దేశములోనికి రాఁగలుగుటకుఁ దగిన కనుమదారు లచ్చటి కొండలయందున్నవి. పీషావరు ప్రాంతమందలి ఖైబరు కనుమ బాబరు చక్రవర్తికిఁ బూర్వమునుండియుఁ జరిత్రలయందు సుప్రసిద్ధము; అది చిత్రాలునకు దక్షిణమున సుమారు నూఱు మైళ్ల దూరముననున్నది. చిత్రాలునందే యట్టి కనుమదారులు కొన్ని కలవు. అందు బారోఘిలు కనుమ 12,400 యడుగుల యెత్తుకంటె హెచ్చులేక శత్రుసేనలు దిగి వచ్చుటకు మంచి యనుకూలమైనది.

ఈ రెండు కారణములనుబట్టి దొరతనము వారి సేనలు చిత్రాలులో సదా నిలువయుండును.

మన కథ యీ నాఁటిదికాదు; ఇప్పటికిఁ జాల యేండ్ల క్రిందటిది. ఆ నాఁడు చిత్రాలులోఁ దెలుఁగు పటాల మొకటియుండెను.

౨

అది ఫాల్గుణ బహుళ చతుర్దశి నాఁటి సాయంకాలము.

చీఁకటి పడినది. చిత్రాలు గ్రామమునకుఁ జేరువ నున్నయొక యింటఁ బదునెనిమిది యేండ్ల బాలిక యొకతె బల్లమీఁదఁ గూరుచుండి, చేతిలోని వ్రాఁత కాగితము దీపపు వెలుతురునఁ జదువుచుండెను. సంజ కెంజాయపడి నిగనిగలాడుచున్నయా కన్నియ సొగసు మొగమునకుఁ గాగితమందలి వాక్యములు చదువుట వలన మఱి కొంతకళ వచ్చినది. ప్రత్యక్షముగా కనఁబడుచున్నను, సంతోషదాయకములైన యీ వాక్యములు కాగితమందు నిక్కముగాఁ గలవని యామె నమ్మఁ జాలకుండెను. ఇన్నాళ్లయి తన గుండెలోఁ బెనురాతిబండ వలె నిండుకొనియున్న బెంగ యింత సులువుగాఁ దొలఁగిపోవునని యామె యనుకొనలేదు.

౩

ఆమె హవల్దారు హనుమయ్య చెల్లెలు: పేరు తులసమ్మ. అన్నవలెఁ దండ్రియుఁ బటాలమందలి యుద్యోగి యగుటఁబట్టి, తులసమ్మకు శైశవమునుండియుఁ బటాలపు బ్రదుకే యలవాటు. తండ్రి తదనంతరమున అన్నను కనిపెట్టుకొనియుండి, అన్న భార్యమూడేండ్ల క్రింద గతించినప్పటినుండి యతని పిల్లలకుఁ దులసమ్మగతి యైనది. వారి సంరక్షణతోడను, గృహనిర్వహణము తోడను, వెనుకటి మూఁడేండ్లును నిశ్చింతగాఁ గడిచినవి. తెలివి గల చిన్నది కాఁబట్టి యామె యీ కాలమందు స్వయంకృషి మూలమునఁ దనవిద్యనభివృద్ధి చేసికొని, యాంధ్రమందేకాక యాంగ్లహిందూస్థానీ భాషలయందును జక్కని వ్రాఁతకూఁతల శక్తి సంపాదించుకొనెను.

౪

ఇంతలో హఠాత్తుగా ఘోరమైన యీ విపత్తు సంభవించి, యామె జీవనము దుర్భరముగా మాఱిపోయినది. ఆమె యన్నహనుమయ్య రష్యావారికిఁ గొండ కనుమ దారుల రహస్యములను దొంగతనముగాఁ దెలుపుచున్నాఁడన్న సంశయము కలిగి, యతనిని దొరతనము వారు ఖైదు చేసిరి. పిమ్మట విచారణ జరిగినది. అనుమానాస్పదములైన కారణము లనేకములు కనఁబడుటవల్లను, ప్రత్యక్షసాక్షి యొకఁడు బయలుదేఱి యీ యనుమానములను బలపరచుటవల్లను, నేరము ఋజువై మరణదండనము విధింపఁబడెను. శిక్ష యమలు జరుగునాఁటి ముందటిదినమున హనుమయ్య భాగ్యవశమునఁ జెఱనుండి తప్పించుకొని పాఱిపోయి, తత్పరిసరముల నెచ్చటనో తలదాఁచుకొని, యప్పటప్పట సీతాపతి యను స్నేహితుని ద్వారా చెల్లెలికి జాబులు, వర్తమానములుఁ బంపుచుండెను.

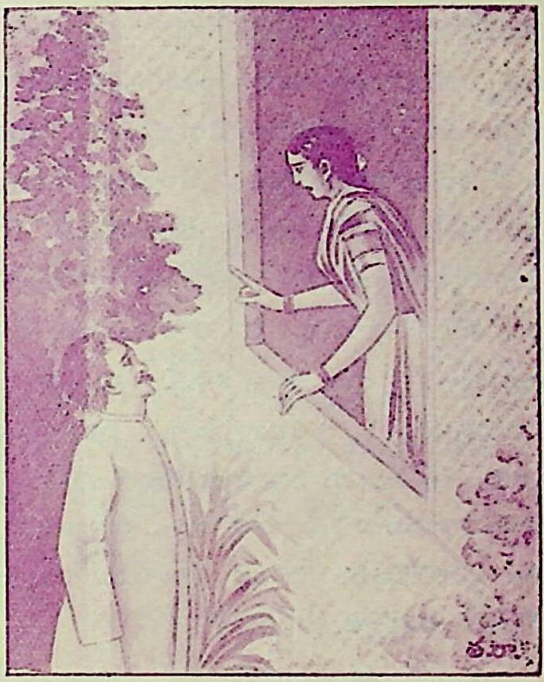
వయసుకాఁడైన సీతాపతి సందేశహరుఁ డగుట తులసమ్మకు మొదటినుండియు భయహేతువే. ఆమెకు వాని యందిష్టము లేదు సరి గదా, నమ్మకమును లేదు. వాఁడు తన మీఁదఁ గన్ను వేసినాఁడని యామె యెఱుఁగును. అట్టి వాఁడు తమకుపకారి యగుట కాని, తమ గుట్టుమట్టులు వానికిఁ దెలియుట కాని, యామెకెంతమాత్రమును సమ్మతము కాదు. అయినను, అన్న యిష్టమును బట్టి యామె వానియెడలఁ దగిన యాదరము చూపుచు వచ్చెను. ఆ యాదరణమే యనర్థకారియైనది. అందువలన వాఁడు మునుపటి కంటెఁ జనవు హెచ్చి, వెనుకలేని పండ్లయిగిలింపులును గొంతుసగిలింపులును మొదలు పెట్టినాఁడు. తుదకుఁ, దులసమ్మ భయపడినట్లు కార్యము వికటించెను.

౫

అది యీ నాఁటి యుదయమున జరిగిన సంగతి బ్రహ్మకపాలము వఱకును వెళ్లిన తీర్థవాసులైన తెలుఁగు వైదికబ్రాహ్మణులు కొందఱు దారి తప్పి యచ్చటికి వచ్చినట్లును, వారు హనుమయ్యకుఁ బూర్వపరిచితులైనట్లును, వారితోఁ గలిసి తానును వైదికవేషముతో దక్షిణహిందూస్థానమునకు హనుమయ్య పాఱిపోవ నిశ్చయించినట్లును, సీతాపతి తెల్లవాఱక ముందే కబురు తెచ్చినాఁడు. పిల్లలను జెల్లెలిని జూచుటకు హనుమయ్య యీ రాత్రి రహస్యముగా వచ్చుటకేర్పాటు. అప్పటికిఁ బిల్లలను నిద్ర

పెట్టవలసినదని హనుమయ్య కబురు పెట్టెను. అది యుగాదికి ముందటిరాత్రి గనుక, పిల్లల నిమిత్తమై పేషావరు నుండి తాను బహువ్యయప్రయాసములతోఁ దెప్పించిన యాటవస్తువులు కొన్ని, తినుబడి పదార్థములు కొన్ని, యుగాదికానుకలుగా వారికిఁ బెట్టి పోవలయు నని యతని యభిలాషము. అందుకొఱకు వారి మంచము ప్రక్క బల్ల యొకటి వేసి యుంచవలసినదని యతఁడు చెల్లెలితో ముఖ్యముగాఁ జెప్పుమన్నాఁడు. ఉగాదిదేవత యుగాది కానుకలు రాత్రికిఁ బట్టుకొని వచ్చునని యాపిల్లలు నమ్మి కొనియుందురు. అట్టి నమ్మకము వారికి నాలుగు సంవత్సరములు క్రిందటఁ గలకత్తాలో నెవరి షాపులోనో యుగాది దేవత వేషమును జూచినప్పటి నుండియుఁ గలిగినది. అట్టి వెఱ్ఱి నమ్మకము గల యా పసిపిల్లల ముద్దు తీర్పకుండ వారికి నిరాశ కలిగించుట హనుమయ్యకు మనస్కరించినది కాదు.

ఈ సంగతులన్నియుఁ గిటికీలో నుండియే విని, తులసమ్మ సరియే యన్నది. తన సందేశము సమాప్తి యైనను, సీతాపతి యచ్చటనుండి కదలకుండఁ గొంతసేపు తాఁకినాఁడు; ఎగువకుఁ జూచినాఁడు; దిగువకుఁ జూచినాఁడు; కేకరించినాఁడు; ఉమిసినాఁడు. ఏమి చేసినను, పిల్లి తలుపు మాత్రము బందు! తెగించి తలుపుతీయుమని వాఁడడిగినాఁడు. పిల్లలకు నిద్రాభంగమగు నన్నమిష చెప్పి, యామె కిటికీతలుపును మూయఁ బోయినది. అందు మీఁద నోరు విడిచి వాఁడు ధారాళముగానే యామెను దన కోరికను దీర్పుమని యడిగినాఁడు. ఉపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారమఁట యది! అట్లు జరిగింపని నాఁడు, వారి కొంప తీయుదుననియు వాఁడు బెదరించినాఁడు. పాపము! అబల యని, యొంటికత్తె యని, యడకత్తెరలోని పోఁక చెక్కవలెఁ దన చేతఁ జిక్కియున్నదని, యట్టి పాడు కోరిక కోరుటకు సాహసించినాఁడు, క్రూరుఁడు, నీచుఁడు, తుచ్ఛుఁడు, లుచ్ఛా, పోకిరీ, పుండాకోరు! మానము విషయమైన యవమానము కలిగినప్పుడు, మానవతులైన స్త్రీలు తోఁక త్రొక్కిన త్రాఁచులు. అఱకాలి మంట శిరస్సునకు లేచినది, తులసమ్మకు. ఏది యేమైనను గాని మ్మని యామె యదరుచున్న ముకుపుటములతో, నిప్పులు కురియుచున్న కన్నులతో, వడఁకుచున్న యొడలితో, వీరరసాధిదేవత వైఖరిని లేచి, కొరడా దెబ్బల వంటి కఠిన

వాక్యములతో వాని తలవాఁచునట్లు చీవాట్లుపెట్టెను. మొగమెత్తనీయని సిగ్గు, మొగమెఱ్ఱఁబాఱఁ జేసిన కోపము, మనస్సునఁ గ్రుమ్ములాడుచుండఁగా, వాఁడు పండ్లు పటపటఁ గొఱకుచుఁ, బగ చాటుచుఁ బోయినాఁడు.

౬

ఇది ప్రొద్దుటి ముచ్చట. సాయంకాలమునఁ గాగితము వచ్చినది. చీఁకటిపడిన పిమ్మటఁ బురుషుఁడొకఁడు గుఱ్ఱము నెక్కి వచ్చి, యా కాగితము తులసమ్మ చేతిలోఁ బెట్టి, వెంటనే రోడ్డు మీఁద వెళ్లిపోయినాఁడు. వడఁకుచున్న చేతి వ్రేళ్లతో దాని నామె విప్పినది: తన యన్న పట్టువడె నన్న దుఃఖవార్త దానియందుండు నని యామె భయము. మొదట దుఃఖబాష్పములు, వెనుక సంతోషబాష్పములు, కాగితము మీఁది వ్రాఁత యామెకుఁ దిన్నగాఁ గనబడమికిఁ గారణములు. హనుమయ్య మీఁద సాక్ష్యము చెప్పి, యతని మరణదండనశిక్షకు

ముఖ్యకారకుఁడైన కన్నయ్య వ్రాసిన కాగితమది. దాని యందు హనుమయ్య నిరపరాధి యన్నందుకుఁ దగిన నిదర్శనములు వ్రాసియున్నవి. అట్టివ్రాఁతకుఁగల హేతువును దత్పత్రికయందే యున్నది. ఆ ముందటి దినమునఁ గొందఱు సిపాయిలును, దానును గలిసి కన్నయ్య యొక కొండకనుమదారిని వచ్చుచుండఁగాఁ, దుప్పలచాటున నక్కియున్న య్యాఫ్రిడులు వారివైపునఁ దుపాకులు గుఱిపెట్టికాల్చిరి. తక్కిన వారికెవ్వరికిని దగులక, యొక్క కన్నయ్యకే ప్రాణాపాయకరమైన గాయము కలిగినది. ఒరుని ప్రాణముతీయఁగోరి యీర్ష్యమూలమునఁ దాను జెప్పిన యసత్యసాక్ష్యమునకుఁ బ్రతిఫలము భగవంతుఁడు తోడ్తోడనే కలిగించినాఁడని పశ్చాత్తాపముచెంది, మరణమునకుముందుఁ కన్నయ్య యా కాగితమును వ్రాసెను. పత్రిక వెనుకప్రక్క: "అమ్మాయీ, నిమిషమైనను జాగుచేయక, తత్‌క్షణమే సేనానాయకునియొద్దకువెళ్లి నీ యన్నగారి ప్రాణములు రక్షించుకొమ్ము. అట్లయిననే నా యాత్మకుఁ బరలోకమున శాంతి కలుగును. కన్నయ్య వ్రాలు," అని యున్నది.

౭

"ఒయారిని దయారుచేసి వెంటనే బయలుదేఱవలయును," అని తులసమ్మ లేచెను. ఒయారి యనఁగా, ఆమె సవారిచేయు గుఱ్ఱము: ఊసవలెఁబోవుశక్తికలిది. అశ్వారోహణవిద్య యా కన్యక బాల్యముననే యభ్యసించినది. సేనలోని హైందవులయందేకాక యాంగ్లేయులందును, ఆమెతో సరిసమానముగా గుఱ్ఱము దౌడుపెట్టింపఁగలవారులేరు. తులసమ్మకుఁ దండ్రి నేర్పినది గుఱ్ఱపుసవారొక్కటియేకాదు; అవసరము పడినప్పుడు పిస్తోలుతోఁగాని తుపాకితోఁగాని గుఱితప్పకుండఁ గొట్టఁగలశక్తి యామెకుఁ గలదు. అచ్చటికి నలువది యేఁబది మైళ్ల దూరములోనున్న మాలాఖండగ్రామ పరిసరమున డేరాలు వేసికొనియున్న శ్వేతముఖ సేనానాయకుని శిబిరమున దానొక్కతె యా రాత్రిపూటవెళ్లివచ్చుట కామె జంకకుండుటకదియే హేతువు.

జంకు వేఱుహేతువునఁ గలిగినది. రాత్రికి రహస్యముగాఁ దన యన్నరాఁ గలుగుటకై, యామె నవుకరులను మిషలేవో కల్పించి పంపించివేసెను, ఇంటఁ బిల్లలు మాత్రమేయున్నారు. తోడులేకుండ వారిని విడిచిపెట్టి పోవుట క్షేమకరమా?......క్షేమకరమైనను గాకున్నను గత్యంతరములేదు. ఆమీఁద భగవంతుఁడేయున్నాఁడు సీతాపతిగాఁడు కుట్రలీపాటికే పన్నుచుండును.

ఇట్లు తలఁచి, యామె గుఱ్ఱపుఁ దబేలాకడకుఁ బరుగునవెళ్లి, యొయారినిచేసి, దానిని దయారుచేసెను. నీలమేఘశకలమువలె నిగనిగలాడుచున్న యా పంచకల్యాణి మేను నిమురుచు, "ఒయారీ, నా ముద్దుల యొయారీ, మయూరిలాగున నొయ్యారముచూపుచు, నీ నాఁడు కదముత్రొక్కుటకు వీలులేదు. గాలిని మించునీ గమనవేగమే కనఁబఱుపవలయును. అన్నయ్యవచ్చులోపల మనము తిరిగి రావలయును జుమా. తాను మఱిదాఁగియుండవలసిన యవసరముగాని, పాఱిపోవవలసిన యవసరముగాని, లేదన్న సంతోషవార్త యన్నయ్యకు మనము వినిపింతము. రమ్ము, మఱి తేపటి యుగాది మనకు సంతోషకరమగును. ఉగాది కానుకగా నీకుఁ బాయసమువండి పెట్టెదెను." అని తులసమ్మ యనఁగా, బోధపడినట్లే యిహిహీ యని గుఱ్ఱము సకిలించినది.

దానిని బయట నిలిపి, లోనికిఁ బరుగునవెళ్లి పిస్తోలు మొలను దోఁపుకొని, యటుపిమ్మటఁ జప్పుడు చేయని యడుగులతో, ఆమె పిల్లల గదిలోనికివెళ్లెను. ఒక్క మంచముమీఁదనే యొండొరులను గౌఁగిలించుకొని పిల్లలిరువురుఁ బరుండియుండిరి. మఱవకుండ మంచము ప్రక్కను దాను బెట్టియుంచిన బల్లనుజూచి, తులసమ్మకుఁ బెదవులమీఁద లేఁతనవ్వు పొడచూపినది.

"ఆహా! ఏమిప్రేమ, అన్నయ్యకుఁ బిల్లలమీద! ఉగాదిదేవత యుగాదికానుకలు రాత్రికిఁ దెచ్చునని పిల్లలు నిరీక్షించుచుందురన్న సంగతి యిప్పటి తన యవస్థ

యందును మఱవలేదు." అని యనుకొనుచు మెల్లగా వంగి, తగిలియుఁ దగులనిలాగునఁ దనమెఱ్ఱని పెదవులతో గులాబిఱేకులకు సరివచ్చువారి నున్నని చెక్కులు ముద్దుపెట్టుకొనిలేచి, "వీరిది గాఢనిద్ర; తెల్లవాఱువఱకును లేవరు. ఉదయమున వీరి యుగాది యత్యంతసంతోషకరమగును గాక! ఈరాత్రి వీరికివచ్చిన భయములేదు. ప్రహ్లాదుని రక్షించిన శ్రీమన్నారాయణమూర్తీ, మార్కండేయుని రక్షించిన శ్రీపరమేశ్వరా; వీరిని రక్షించుభారమువీాది అని చేతులెత్తి మ్రొక్కి, యామె యలికిడి లేకుండ బయటికివచ్చి, తలుపు గొండెము పెట్టెను. తాళము వేయమికిఁ గారణము, తాను లేనిసమయమునఁ దనయన్న యుగాది కానుకలతో వచ్చునేమో!

మఱిక్షణమైనను జాగుచేయక, కట్టుకొన్న చీర చెఱఁగు నడుమునకు బిగఁజుట్టి, తులసమ్మ చివాలుమని గుఱ్ఱమువీాఁది కెక్కి కూర్చుండి, సేనానాయకుని శిబిరమువంక కభిముఖి యయ్యెను. చబుకు దెబ్బగాని, లగాములజాడింపుగాని, మడమల తాడింపుగాని యవసరము లేకుండ, నోటిమాట, చేతిస్పర్శ, మాత్రమున గుఱ్ఱము

కాళ్లు సాఱజాఁచి దాడుపెట్టినది. రాతినేలమీాఁద డెక్కలచప్పుడు టకటకమని యెడతెఱపిలేకుండఁ జీకటిలో వినిపించుచుండెను. ఆశతోడను, సంతోషముతోడను, దులసమ్మ మనోభావములు గుఱ్ఱపుదాడును మించి ముందుకు దాడు పెట్టఁ జొచ్చినవి. తిరిగి వచ్చియన్నను దాను గలిసికొన్నప్పటి తమవేడుక, తండ్రి కౌఁగిలించుకొన్నప్పటి పిల్లలవేడుక, మఱునాటి యుగాదిపండుగవేడుక, యుగాది కానుకలు పట్టుకొని యాడుచు నవ్వెడి పిల్లల తెయితెయి తకతక పకపక,—పకపక, తకతక, టకటక,—టకటక, తకతక, పకపక,—టకటక, టకటక, టకటక,—

౨

"ఎవరక్కడ? ఆఁగు!" అన్న కేక చీఁకటినిజీల్చుకొని తటాలున విననయ్యెను. అప్పటికి నాలుగుమైళ్లు మాత్రమే కడిచినవి. లగాములు వెనుకకు బిగించి, తులసమ్మ యొయ్యారిని నిలిపి చూడఁగాఁ, దమపటాలపు సిపాయిలు కొందఱువచ్చి చుట్టుకొనిరి. శత్రువులఁ గూర్చిన జాగరూకతకొఱకు దొరతనమువారు కావలి యుంచిన దండు కాఁబోలునని యామె యూహించెను.

"సుబేదారూ, ఎవరోచూడు" అన్నయాజ్ఞ చీఁకటిలో వినఁబడినది.

లాంతరు మీాఁదికెత్తి చూచిన సుబేదారుపొందిన యాశ్చర్యమునకు మేరలేదు. మబ్బుల చాటునుండి తొంగిచూచుచున్న నిండు జాబిల్లియట్లు, తొలి జవ్వనమున నున్న తులసమ్మ సొగసు మొగము ముడిపడిన కనుబొమలతోడను, జాలిగొలుపు కంటి చూపులతోడను, బిగఁబట్టిన పెదవులతోడను, సుబేదారు శోభనాద్రి కన్నులకు విందు చేసెను. మల్లెతీఁగ లాగున సున్నితమై, సన్ననై, తిన్ననైన యా కన్నియ మేని దౌర్బల్యమును జూచి యాదరసూచకస్వరముతో శోభనాద్రి యామెను బలుకరించి యేమిపనిమీాఁదఁ బోవుచున్నదో ప్రశ్నింపఁగాఁ దాను సేనానాయకునిజూడఁ బోవుచున్నానని యామె కోమలకంఠమునఁ దెలిపి దారి యీాయవలసినదని కోరి

నది. "వెంకటస్వామిగారూ, ఎవతెయో చిన్నది దొర

దర్శనము నిమిత్తమై వెళ్లుచున్నది." అని సుబేదారు గొంతెత్తి తెలిపెను.

"ఆమెను బోనిమ్ము" అన్నయాజ్ఞ వినఁబడినది.

మర్యాదాపూర్వకముగాఁ దులసమ్మదెసకుఁ దల వంచి, శోభనాద్రి వెనుకకు మూడడుగులు తగ్గినాఁడు. అతనికి కన్నులతోనే ప్రతివందనముచేసి, యామె గుఱ్ఱము మరల దౌడు వదలెను.

౬

సుబేదారుమేజరు వెంకటస్వామి "రండు రండు; అడుగులు మఱికొంత వడిగాఁ బడనిండు. లేనియెడలఁ, బిట్ట దొరకకపోవును." అని తనవారిని హెచ్చరించెను.

"చిత్తము" అని పరధ్యానముగా శోభనాద్రి యన్నాఁడు. ఆపడుచు బ్రహ్మచారి మనస్సిప్పటికిని చీఁకటిలో గుఱ్ఱముమీఁద తివ్వతివ్వనఁ బోవుచున్న లేజవ్వనిపువ్వువంటి నవ్వులేని మొగముమీఁదనే నిలిచియున్నది. "ఎవ్వతె, యాజవ్వని? ఏమి పనియున్నది, యామెకు సేనానాయకునితో? ఒంటికత్తెమై యంతదవ్వు కటికి చీఁకటిలో వెళ్లవలసిన యగత్య మేమైయుండును? ఎవరి చిన్నది? ఏజాతి?......... మా తెలగాల చిన్నదై యుండునా? పెండ్లి కానిదనుట మాత్రము నిశ్చయము," అన్న పరిపరివిధములైన యూహలు మనస్సునఁ గ్రమ్ముకొన్నవి. అడుగు తప్పకుండఁ గాళ్లుమాత్రము తనవారితో సరిగా నడచుచుండెను.

వడివడి వారు తులసమ్మ విడిచి వచ్చిన యింటివైపునకు నడిచిరి. కారణమేమనఁగా, దులసమ్మ దులిపి విడిచిన తరువాత సీతాపతి కోపావేశమున హనుమయ్య గుట్టు బయటఁ బెట్టినందున, సేనానాయకుఁడు సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామిని బిలిచి, హనుమయ్యను బట్టుకొనుటకును, బట్టువడిన వెంటనే యతనిమీఁది మరణశిక్ష యమలులోఁ బెట్టుటకును, గట్టి యాజ్ఞపెట్టి, యతనిని జిన్నదండుతో బంపెను.

ఘోరమైన యీ ఘోషయేమియుఁ దెలియక తులసమ్మ యాశాపూరితమైన మనస్సుకలిగి, తన యన్న నిర్దోషియని తేలుననియు, మఱి యతని ప్రాణమునకు వచ్చిన భయము లేదనియు నిండు నమ్మకము పెట్టుకొని, యత్యంతసంతోషముతో సేనానాయకుని శిబిరమునకుఁ బోవుచున్నది, పాపము!

ఇంతలో సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామి యాఁగి, తనదండును నిలిపెను. అది సంకేతస్థలము.

శోభనాద్రి నిలువఁబడియున్న చోటికి మల్లన్న హవల్దారు మెల్లగా జరుగుకొని వెళ్లి యల్పస్వరముతో, "హనుమయ్య రష్యావారి గూఢచారుఁడగుట నిజమై యుండునా" అని సందేహము తెలుపుచుఁ బ్రశ్నించెను.

"నిజమే; సందేహములేదు. విచారణలో నేరము ఋజువైనదఁట! శిక్షకు ముందొక్క దినమున్నదనఁగాఁ దప్పించుకొనఁబట్టి కాని, యతఁడిప్పటికే యమలోకమున నుండవలసినది."

"ఇప్పుడు మరల నట్లే జరుగవలయునని మన సిపాయిలు కోరుచున్నారు."

"అదేమి ?"

"ఈరాత్రి హనుమయ్య తన పిల్లల నిమిత్తమై యుగాదికానుకలు పట్టుకొని వెళ్లునఁట! అది హనుమయ్య రహస్యము వెల్లడించిన సీతాపతి చెప్పిన కబురే. సీతాపతిని దిట్టని వారొక్కరును లేరు. మన పటాలములో."

"ఆగొడవ మన కేల ? అధికారి యాజ్ఞ నెఱవేర్చుట మనవిధి" అని శోభనాద్రిపలికి, "ఉస్స్స్స్! ఎవరో వచ్చుచున్నారు," అనెను.

హనుమయ్య యింటివైపునుండి యెవరో చీఁకటి లోవచ్చి, నలుదిక్కులుఁ బరిశీలించుచు నిలువఁబడినాఁడు.

"వీరన్నా ?" అని తగ్గింపు గొంతుకతో వెంకట స్వామి పిలిచెను,

"చిత్తము," అని గొంతుక యణఁపుతో జవాబు.

"వచ్చినాఁడా ?"

"లేదు. చీఁకటిపడిన కొంత సేపటి నుండియుఁ జూచుచున్నాను; వచ్చినజాడ లేదు."

"ఇంట నెవరైన నున్నారా ?"

"పిల్లలేయున్నారు. ఇతరుల నందఱను నేను రాక ముందే యతనిచెల్లెలు పంపివేసినట్లున్నది. ఆమె గంట క్రింద గుఱ్ఱమునెక్కి దడదడ నెచ్చటికోపోయెను. గుట్టు బట్టబయలైనదని తెలిసి యన్నగారికి హుషారిచ్చుట కేమో?"

"కారు మబ్బురంగు గుఱ్ఱమేకదా, యామెయెక్కినది?" అని సుబేదారు-మేజరు ప్రశ్నించెను.

"చిత్తము."

"అట్లయిన, నీయూహ సరికాదు. ఆచిన్నది త్రోవలో మాకెదురుపడినది. ఆమె సేనానాయకుని దర్శించుటకు వెళ్లుచున్నది; తనయన్నను క్షమింపుమని ప్రార్థించుటకుఁ గాఁబోలు ! ఆయువు చెల్లిన వాని ప్రాణములను పాశమువేసి లాగుచున్న యమునిఁ బ్రార్థించి యెంతప్రయోజనకరమో, యంతే ప్రయోజనకరము. పాపము ! ఆమె యిచ్చటలేకుండుట కొంత నయమైనది. ఉన్నయెడల, ఆమెతోఁ గావలసినంత బాధపడవలసి వచ్చియుండును, మనము," అని పలుకుచు శోభనాద్రివంకకుఁదిరిగి, "హనుమయ్య దాఁటుకొని పోవుటకు వీలులేకుండ మనుష్యులను గావలియుంచుమని వెంకటస్వామి" యాజ్ఞాపించెను.

శోభనాద్రి హూనముతోనే తదాజ్ఞాప్రకారము నడిపినాడు. అమితమైన జాలితోఁ గూడిన యతని తలఁపులు, సేనానాయకుని శిబిరములకు దారుపెట్టుచున్న యేకాకినియైన యాయబలమీఁదనే యింకను నిలిచి యున్నవి. పాపము! బాష్పసహితములైన ప్రార్థనలతోఁ బాషాణహృదయుఁడగు సేనానాయకుని గరఁగించి, మరణశిక్షనుండి రాజద్రోహిని రక్షింపఁ దలఁచినది కాఁబోలు, వెఱ్ఱిబాగుల కుఱ్ఱది !

పావుగంట—అరగంట—ముప్పావుగంట- గంట గడిచినను హనుమయ్య జాడలేదు. శోభనాద్రిని జూచి సుబేదారు-మేజరు, "ఓయీ, చీఁకటిలో వీఁడు మన కన్నులు కప్పిదాఁటుకొనిపోయినట్లున్నది. నీవు వెళ్లి చూచిరమ్ము. అణుమాత్రమైన యనుమానము కలిగినను, బిస్తోలు ప్రేల్చుము; వెంటనే మేమువచ్చిపడెదము" అని యుత్తరువు చేసెను.

"చిత్తము" అని చీఁకటిలో శోభనాద్రి హనుమయ్య యింటివంకకుఁ బోయినాఁడు.

౧౦

ఒక్కగదిలోనే దీపపు వెలుతురు; తక్కిన యిల్లంతయు నంధకారమయము. అలికిడి చేయకుండఁ జుట్టును దిరిగి చూడఁగా, అనుమానకరమైన సంగతి యేదియుఁ గనఁబడలేదు, వినఁబడలేదు.

వీథితలుపు మెల్లగా దెఱచి శోభనాద్రి లోనఁ బ్రవేశించి, యొక్కసారియాఁగి వినెను. నీరంధ్రమైన నిశ్శబ్దము. తలుపు మెల్లఁగా జేరవైచి యతఁడు దీపమున్నగదికి దారితీసినాఁడు. ప్రేలెఁ డెడమున్న తలుపు సందులోనుండి ముప్పాతిక తగ్గింపుగన్న దీపపువెలుఁగు,

తెల్లని బట్ట పీలికపోలిక బయటికిఁ బడుచుండెను. తలుపు తటాలునఁ ద్రోసి శోభనాద్రి గదిలోనికి వెళ్లినాడు. పిస్తోలు చేతిలో సిద్ధముగా నున్నది.

గది నలువంకలను చూపులు నిగిడించి యతఁడు చూడఁగా హనుమయ్య యచ్చట లేఁడు. దృగ్గోచరమైన యచ్చటిస్థితి శోభనాద్రికి లజ్జాహేతువయ్యెను.

మంచము; మంచముప్రక్క-బల్ల; బల్లమీఁద, ఒకమూరదీపము; దీపపువెలుతురు మొగములమీఁదఁ బడకుండ మంచమునడుమఁ, జేతులొండొరులపై వేసికొని యిరువురు పిల్లలు, ముంగురులు ముద్దుమొగముల ముసరుకొనియుండ, సమమైన యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములతో నిద్రించుచుండిరి.

ఉగాదికానుకలు బల్లమీఁద లేకుండుటనుబట్టి, యుగాదిదేవత యింకను దిగలేదనుట నిశ్చయము.

మంచముమీఁదఁ బరున్నవారు, బాలుఁడొకఁడు, బాలికయొకతె. బాలిక నిద్రలోఁ గదలి, కన్నులు పులుముకొనసాగినది. ఆయడుగుల యాజానుఁబాహుఁడైన శోభనాద్రి భయమున గబాలుమని వెనుకకు జరిగి దండెముమీఁది బట్టలకు వెనుకతట్టున గోడకంటిపెట్టుకొనెను. 'దొంగ! కానుకల—దొంగ!!—ఉగాది—కానుకల—దొంగ !!!—ఉసికో !-ఉసికో !!—ఉసికో !!' అని యతని గుండె కొట్టుకొనుచున్న ట్లతనికిఁ దోఁచినది. బిగఁబట్టిన యూపిరితో బట్టలు సందునుండి తొంగిచూడఁగా, మంచముమీఁది సంగతులు గోచరించుచుండెను.

ఆబాలిక యంతకంతకును మెలఁకువ చెంది లేచి కూర్చుండి, బల్లవంకఁ జూచినది. ఉగాది కానుకలు కనఁబడలేదు. ప్రక్కను బరున్న బాలునిమీఁదఁ జేయివేసి, "అన్నయ్యా, లేలే" అని యామె యూఁపెను.

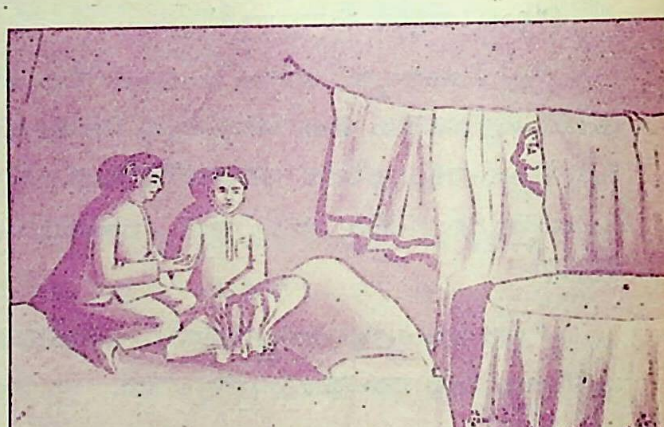
అన్న చెల్లెలికంటె రెండేండ్లు పెద్ద: సుమారు పదియేండ్లవాఁడు. నిద్రచేత బరువెక్కిన కన్నులుసగము తెఱచి, మరల వెంటనే గట్టిగా మూసికొని యతఁడు,

"ఇంకను తెల్లవాఱలేదు; అల్లరిపెట్టక పండవే, అన్నపూర్ణా" యన్నాఁడు.

ఆలాగున వదలి యూరకుండ వలసినదికాదు, అన్నపూర్ణమ్మతల్లి! "చిన్నవాండ్రకుహాయి, శ్రీరంగశాయి" యని తులసమ్మ తమ్ము నిద్ర పుచ్చునప్పుడు, "ఆఁ! అన్నయ్యామీఁదఁబాటపాడి, నామీఁదఁబాడవా?" అని మేనత్త మొగముచూచి టకాయించు గట్టిపిల్ల! అన్న జబ్బపట్టుకొని గట్టిగాఁ గదుపుచు, "ఓహో! కుంభకర్ణుని నిద్ర! లేలే. ఉగాదిదేవత యింకను రాలేదు; రాఁడేమో ?" అని యతనిచెవిలో నామెయూఁదెను.

"ఏమీ ?" అని రంగశాయి దడాలునలేచికూర్చుండి, యుగాదికానుకలు లేనిబల్లను జూచుచుఁ గొంచెము యోచించి, "చెల్లీ, భయములేదులేవే, ఉగాదికానుకలు తప్పక ప్రొద్దుటిలోపుగా వచ్చును. ఉగాదిదేవత గొడవ మనకెందుకు, ఉగాదిదేవత గొడవ మనకెందుకు. ఉగాదిదేవతయున్నఁగదా?" అనెను.

"ఉగాదిదేవత లేనే లేడా ?????"

"లేఁడని యీయుదయమే యత్త నాతోఁ జెప్పెనది."

"ఎవరు, తులసమ్మత్తయా ?"

'మఱిమెవ రే, వెఱ్ఱిమొగమా? నీమగని తల్లియా, నాపెండ్లాము తల్లియా ?" అని కిలకిల నవ్వినాఁడు, రంగశాయి చెల్లెలికిఁ దీసిపోవవలసినవాఁడుకాఁడు.

"ఉగాది దేవత యుత్తుత్తయని తులసమ్మత్త చెప్పినదా ? నేను నమ్మను, నమ్మను. నమ్మను."

"నమ్ము, మాను. అత్తయట్లు చెప్పుటమాత్రము నిశ్చయము. మనము నిద్రపోవుచున్నప్పుడు నాన్నయే వచ్చి యుగాదికానుకలు పెట్టిపోవునఁట ! నాన్నకు మన మీఁదనున్నప్రేమ యపరిమితమఁట ! ఆమాటచెప్పి యత్త యెందుకో యేడిచినది. నాన్న వచ్చిన తరువాత నే నడుగఁదలఁచుకొన్నాను : 'నాన్నా, నీవే యుగాది దేవతవా, లేక యుగాదిదేవత వేఱేయున్నాఁడా ?' యని. ఉగాది దేవత వేఱేలేనియెడల, వెనుకటి యుగాది పండుగులకు మన కోసరమై యుగాది కానుకలు తెచ్చి పెట్టినవాఁడు నాన్న యన్న మాటయే. ఉగాది దేవత కూరకే మ్రొక్కుచుంటిమి, నాన్నకు మాని."

ఉగాది దేవతను గూర్చిన యూహాతీతమైన యద్భుతసమస్య విషయమై యన్నపూర్ణ చిన్ని మనస్సునఁ దలపోఁతలు సాఁగినట్లు, పూర్ణమౌనము పూని యా బాలిక కొంతసేపు మొగము బిగించి కూరుచుండెను..........ఉగాది దేవత లేనేలేఁడా ? ! ! ! ఈ నాస్తికవాదము నరకమునకే హేతువని యామె నమ్మకము...........ఇంతలో, ఆమె కన్నులు నవ్వుతో మెఱయఁ జొచ్చినవి. ఆతురముతో ముందుకువంగి, "అన్నయ్యా, పరున్నట్లు నటించి మనము మేలుకొని యుందము ; నాన్న యగునోకాఁడో తెలియవచ్చును." అని యాబాల మెత్తు చెప్పినది.

"ఆలాగుననే కానిమ్ము," అని రంగశాయి యావులించెను.

అన్నపూర్ణ సంతోషముతోఁ జేతులుతట్టుచు, "ఓహో ! ఎంత వినోదము ! ఉగాది దేవత నాన్నయే యయి, మనము నిద్రపోవుచున్నామని యతఁడనుకొని యుగాది కానుకలు పెట్టుచున్నప్పుడు మనము గబాలున, 'ఉగాది దేవతా,' యని నాన్నమీఁదఁబడి సంతోషముతో గంతుచుఁ, గేకలువేయుచు, ఓహోహోహో ! " అని నవ్వఁజొచ్చినది.

"ఆలాగుననే చేయుదము ; మఱిరమ్ము. నిద్రలో నున్నామని నాన్న యనుకొనుటకు మనము కన్నులు మూసికొనవలయును. తెఱచియుంచిన యెడలఁ, దలుపు సందులోనుండిచూచి నాన్న లోనికిరాఁడు." అని బాలుఁడనెను.

ఇద్దఱును గన్నులు మూసికొనిరి. మూసికొన్న కన్నులకు మూడు నిమిషములలో ముద్రలు పడినవి. అలసియున్న యా చిన్నారి పిల్లల శిరస్సులు, తామర పూవుల జంటవలె, దలగడ మీఁద నొఱగెను. ఉగాది దేవత యూసే మఱచి, వారు నిద్రాదేవతకు దాసులైనారు.

౧౧

పిల్లల సంభాషణ జరుగుచున్నంతసేపును గుంభకదశ పొందియున్న శోభనాద్రి యూపిరికి రేచకపూరక వ్యాపారములు, పిల్లల యూపిరి ధారాళముగా నడుచుచున్న ధ్వనులు వినవచ్చినంతవఱకును మరలఁ బ్రారంభము కాలేదు. ఆముద్దుబొట్టెల మురిపెపుఁ బలుకుల తోడి ప్రసంగ మతనిమనస్సును లెస్సగాఁ గరఁగించివేసెను. అదివిన్నతరువాత, రాజద్రోహినిగూర్చిన యతని యూహలకు మార్పు కలిగినది: అతఁడు ద్రోహియైన గూఢచారుఁడనికాని, ఘాతుకమృగమునువలె సాటిమానవు నాతని వేటాడి చంపుట న్యాయమనికాని, యిప్పుడు శోభనాద్రికి మఱి తోఁచుచుండుటలేదు. దారిలోఁ దనకు దారసిల్లిన తరుణీమణికిఁ దోఁబుట్టువు; కల్లకపటములెఱుఁగని యీపిల్లవాండ్రతండ్రి: ఇట్టివానిని బట్టియిచ్చి ప్రాణములు తీయించుట ధర్మమని యతని బుద్ధికిఁ దోఁచలేదు సరిగదా, నేరమనియు ననిపించినది.

ఆఁ! అదేమి? వినఁబడీ వినఁబడనిలాగున బయట నేదో చప్పుడైనదికాదా, తలుపు దొంగతనముగాఁద్రోసి

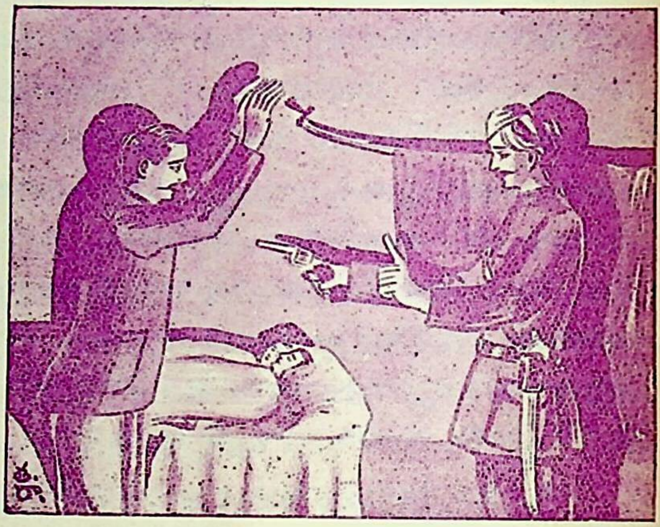
నట్లు?...అదిగో, మరల! ఆధ్వనియేమో శోభనాద్రికి మఱి సందేహములేదు. పన్నియున్న యురులన్నియు దాఁటి, లేడి మెట్లో లోనికి వచ్చినది. ఢమ్మను పిస్తోలు ధ్వనియో, పొంచియున్న వేఁటకాండ్ర గొల్లుమను కేకలో, యేనిమిషమున కానిముషమున వినవచ్చునని యతని నమ్మకము. కత్తిపోటువలె కనికర మతనిగుండెను జీల్చివేసినది.

అదిగోమరల, గదివెలుపటఁ దేలికమైన యడుగుల చప్పుడు!......"మెల్లగా," "మెల్లగా," గడు "మెల్లగా," గది తలుపు లోనికివిడి, యా సందునందుఁ దొంగి చూచుచున్న మొగము కనఁబడెను. అది పురుషుని మొగము; సగము శుష్కించియున్నది. కన్నులు మాత్రము పెద్దవై, కణకణమెఱయుచున్నవి, మంచము మీఁదఁ బరున్న బాలికకన్నులవంటివి. ఆ ముఖము శోభనాద్రికిఁ దెలియనిదికాదు; అది హనుమయ్యది.

గది నలువంకలను గలయఁజూచి, పరున్న పిల్లలు తప్ప వేఱెవ్వరును లేరని తోఁచినందున హనుమయ్య లోనికిఁ బ్రవేశమై, మునివ్రేళ్లమీఁద మంచము కడకు నడిచివెళ్లి, పవళించియున్న పసిపిల్లల ముద్దుమొగముల వంకఁ బ్రేమ యుట్టిపడుచూపులు పఱపుచుఁ, గొంత సేపు నిలుచుండెను. అటువెనుకఁ గష్టముతో, బహుకష్టముతోఁ, జూపులు మెల్లగా మరలించుకొని, తన ప్రక్కను వ్రేలాడుచున్న తోలుసంచిలోనుండి యొకచిన్న పిస్తోలు, దానిలోఁ బ్రేల్చుటకుఁదగిన కేపులపెట్టెలుకొన్ని, టిన్ను కత్తియొకటి, రెండు టిన్ను గుఱ్ఱములు, బూచిలాగునఁ దలవెండ్రుకలు విరియఁబోసికొన్న మెట్టబుగ్గల దొరసాని బొమ్మ——

తటాలుమని యతఁడాగెను. బెదరులేడివలె గది నాలుగు మూలలకును జూపులు పరఁగించుచున్న యతని కన్నులు బట్టల దండెముమీఁదఁబడి, యచ్చటి చప్పుడో, కదలికయో, నీడయో, యేదో యతని యనుమానమునకుఁ గారణమైనది కాఁబోలు! గడియసేపు నిశ్చలుఁడై నిలువఁబడి, యతఁడు తటాలునఁ దనకోటు జేబువైపునకుఁ జేయిసాఁచెను.

అట్టిదేదో జరుగునని యెఱుఁగును గనుక, శోభనాద్రి పిస్తోలుగుఱి చూపించుచు బయలుపడి, "చేతులు మీఁదికెత్తు; లేనియెడలఁ, బిస్తోలు ప్రేల్చవలసివచ్చును," అనెను.

అయత్నపూర్వకముగా హనుమయ్య చేతులు మీఁదికిలేచినవి; అతఁడు కొయ్యపాఱినిలిచెను. ఆచోట హఠాత్తుగా, శోభనాద్రిగాని మఱియెవ్వరుగాని యట్లు ప్రత్యక్షమగునని యతఁ డనుకొనియుండలేదు. బిగఁబట్టియున్న సుబేదారు మొగము, గుఱిపెట్టియున్న యతని చేతిలోని పిస్తోలు, హనుమయ్యకు నిరాశ కలిగించినవి. మంచమువంకఁ జూచి యతఁడు నిట్టూర్చెను; ముఖమున దైన్యము క్రమ్ముకొన్నది. మనోధైర్యముకొఱకుఁ గొంత సేపు ప్రయత్నించి, యతఁడు బొంగురుపోయిన హీన స్వరముతో, "మీకులోఁబడినాను; మీవెంటవచ్చెదను; పిల్లల నిద్రకు భంగము కలిగింపవలదు" అనెను.

హనుమయ్య జేబులోని పిస్తోలు తీసికొని, శోభనాద్రి మంచమువంక వ్రేలితోఁజూపుచు, "ముద్దుపెట్టుకొందువా?" అని చూపులు త్రిప్పకొనెను.

గొంతుకలోనియుండ యేదో మ్రింగినట్లు గ్రుక్క-వేసి, "వలదు; వారికి నిద్రాభంగమగును," అని హనుమయ్య గద్గదికతోఁబలికి, పలికినవెంటనే బయటికి దారి తీసినాఁడు.

వీథితలుపును జేరులోపల శోభనాద్రి యతని జబ్బమీఁదఁ జేయివేసి, చెవులయొద్దఁ బెదవులుపెట్టి "బయటికి వెళ్లిన తరువాతఁ, బాఱిపొమ్ము," అనెను.

నమ్మకము లేని చూపులతో హనుమయ్య శోభనాద్రి ముఖము చూచినాడు. ఆ చూపునందు నిరాశతోఁ గ్రుమ్ములాడుచుఁ గ్రొత్తయాశ యొకటి కనఁబడినది.

"హాస్యముకాదుగదా?" అని యతఁడు జంకుచుఁ బ్రశ్నించెను.

బహువిధభావముల కాటపట్టయిన ముఖముతో శోభనాద్రి కించిత్కంపితస్వరమున, "హాస్యముకాదు; నిశ్చయముగానే చెప్పుచున్నాను. ఈ పనికి మరణదండనమే నాకుదగిన శిక్ష. ఐనను, నేనన్యథాచేయజాలను. నీవు పాఱిపొమ్ము. లాభించునని నాకుఁ దోఁచదుగాని, యది యొక్కటియే నీకున్నగతి," అనెను.

తడఁబాటు మాటలతో హనుమయ్య, "మిమ్ము భగవంతుఁడు రక్షించుఁగాక!" అని కాళ్లమీఁదఁ బడఁగా, శోభనాద్రి యతనిని లేవఁదీసి ముందుకుఁ ద్రోచెను.

క్రొత్తసత్తువవచ్చి, హనుమయ్య బిరబిరనడిచి వీథితలుపు తీసినాఁడు.

౧౨

తీయఁగానే,!!! యెదుట సుబేదారు-మేజరు, గుఱిపెట్టిన పిస్తోలును దానును, బ్రత్యక్షము. కొండెక్కి-యాడుచున్న హనుమయ్య యాశలు గుబిల్లుమని కూలఁబడినవి.

ముందున్న హనుమయ్యను, వెనుకనున్న శోభనాద్రిని జూచి, "బాధపెట్టకుండఁ బట్టుపడినాఁడా, సుబేదారూ?" అని వెంకటస్వామి ప్రశ్నించినాఁడు.

"చిత్తము," అని తడుముకొనకుండ శోభనాద్రి పలికి, "పిల్లలులేవకుండ నిశ్శబ్దముగాఁ దీసికొనివచ్చుచున్నాను," అని కలిపెను.

"మంచిది, మఱిరండు," అని వెంకటస్వామి ముందుకు దారి తీసినాడు.

బయటికి వెళ్లిన తరువాత వెంకటస్వామి యీల వేయఁగా, సిపాయిలువచ్చి చుట్టుకొనిరి. అందఱును గలిసి, యచ్చటినుండి యరమైలుదూరము నడిచి పోయినారు. ఆ స్థలమునకుఁ జుట్టుపట్లఁ గొంపగాని గుడిసెగాని లేదు. క్రొవ్వువత్తులు రెండు వెలిఁగించి, యొండొంటికి నాలుగడుగుల దూరముగా రెండు పొడుగు కాలమీఁద నిలిపి, యా రెండింటికిని నడుమ ఖైదిని మోఁకరింపఁజేసి, కన్నులకు గంతకట్టిరి. అతనికెదురుగాఁ గొన్నిగజముల యెడమున సిపాయిలందఱును బారుతీర్చి, తుపాకులు పట్టుకొని నిలువఁబడినారు.

సుబేదారు-మేజరు వెంకటస్వామి యొక్క ప్రక్కకు నిలుచుండి, "హనుమయ్యా, అయిదు నిమిషముల వ్యవధి నీకు భగవత్ప్రార్థనమునకై యిచ్చినాను," అని జేబులోని వాచీని దీసిపట్టుకొనెను.

౧౩

ఈ చర్య యిచ్చట జరుగుచుండఁగా, అచ్చటఁ దులసమ్మ దుఃఖావేశచిత్తముతో వెఱ్ఱియెత్తినట్లు గుఱ్ఱమును దౌడు పెట్టించుచు రైఁరైమని వచ్చుచుండెను. సమయమునకు వెళ్లగలుగుదునా, యన్నప్రాణము రక్షించుకొనఁ గలుగుదునా, యన్నది యామె మనస్సునఁ బట్టుకొన్న యాందోళనము. వెళ్లు లోపలఘోరము జరిగి పోవునేమో యన్న పెనుబెంగ పిడుగులాగున గుండెలోఁ బడి వెడలకుండెను. ఆమె చూపినకాగితమును జదువఁగానే సేనానాయకుఁడు హనుమయ్య నిర్దోషిత్వము తెలిసికొని, యతని విమోచనమునకై యుత్తరువు కాగితము మీఁద వడివడి గొలికి, "ఇది వెంటనేపోవలయును. సీతాపతి పట్టియిత్తునని చెప్పఁగా, హనుమయ్యను బట్టుకొనుటకుఁ జిన్నదండు మధ్యాహ్నమున నే పంపితిని. పట్టుపడఁ

గానే, శిక్ష యమలు జరుగును. ఎవఁడురా, అక్కడ ?" అని కేకవేసెను. ఎగువ ప్రాణములెగువకే యెగిరి పోయి నట్లయి, తులసమ్మ యుత్తరువు కాగితము సేనానాయకుని చేతిలోనుండి తటాలున లాగుకొని, యొకలే యుఱుకు గుఱ్ఱముమీఁదికి! ఆమీఁద, ఒకటే దౌడు! టకటకా, టకటకా, టకటకా,—కటకటా, కటకటా, కటకటా,— టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౪

ఇచ్చట నిబిడమైననిశ్శబ్దము. ఆనిశ్శబ్దములో సుబేదారు-మేజరు చేతియందలి వాచీటక్కు-టిక్కులు విస్పష్టముగా వినఁబడుచుండెను. క్రొవ్వువత్తి దీపముల వెలుతురిలో నేలను మోఁకరించియున్న హనుమయ్యయుఁ జేతులలోఁ దుపాకులు పట్టుకొని బారు తీర్చియున్న సిపాయిలును, జిత్రప్రతిమలవలె నుండిరి.

ఇంతలో వాచీ టక్కు-టక్కుల నతిక్రమించి దూరమున, మైలుకంటెదూరమున,—గాలి ధ్వనియా యది? గాలివీచుట లేదే?—పిట్టల కలకలమా ? పిట్టలు మూడు గంటలకే లేవవే ? లిప్తలిప్తకును హెచ్చి, యాధ్వని స్పష్టపడుచున్నది. టకటకా, టకటకా, టకటకా.—అది వెఱ్ఱి పరుగున వచ్చుచున్న గుఱ్ఱపుదౌడు.

వాచీవంక నిదానముగాఁ జూచుచు సుబేదారు-మేజరు నిట్టూర్చెను. వచ్చుచున్నవారెవరో యతనికి బోధపడినది. "అయ్యో, పాపము! ఈఘోరము చూచుట తటస్థించును గాఁబోలు, ఆబాలికకు! హా! దైవమా, యీ నిమిషములముల్లు కదలదేమి ?" అన్నది యతని నిట్టూర్పునకు భావము.

౧౫

టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—

౧౬

వెంకటస్వామి యున్నవైపునఁ గాక, రెండవైపున నున్నాఁడు శోభనాద్రి. అందఱితోఁబాటు, అతనికిని వినఁబడిన, గుఱ్ఱపుడెక్కల ధ్వని. టకటకా, టకటకా— టకటకా యన్న చప్పుడు విని, దడదడా-దడదడా యని యతని గుండె కొట్టుకొనసాగినది. ఆకన్నియవచ్చి కన్నులారఁ దన యన్నచావును జూచునప్పటి యామెదుఃఖము నూహించుకొని, శోభనాద్రికి శరీరము జలదరించెను. తన ప్రాణము లర్పించియైనను, ఆమెకుఁ గలుగనైయున్న ఘోరాపద తప్పించుట కతఁడు సిద్ధము. కాని, యేమిచేయఁగలఁడు ? చేయఁగలిగినది లేక చేతులు ప్రేలవేసికొని, యూరక చూచుచుండవలసివచ్చినది. బారు తీర్చియున్న సిపాయిలవైపునఁ జూడఁగా, వారును దనవలెనే దుఃఖించుచున్నట్లు కనబడినారు. మనస్సులెట్లున్న నేమి ? అధికారి యాజ్ఞ.

"నాలుగు నిమిషములైనవి," అని గొణఁగుకొనుచు, సుబేదారు-మేజరు వాచీని మఱికొంత కంటియొద్దకు లాగుకొని చూడసాగెను.

౧౭

టకటకా, టకటకా, టకటకా,— టకటకా, టకటకా, టకటకా,—టకటకా, టకటకా, టకటకా,—.

౧౮

శోభనాద్రి త్రుళ్లిపడి, యా చేరువనే యున్న మల్లన్న హవల్దారు వంకకు వంగి, యతని చెవిలో నేదో యూఁదెను. మల్లన్నయుఁ ద్రుళ్లిపడి తన ప్రక్కనున్న సిపాయి వంకకు వంగెను. గాలి వీవఁగాఁ బొలమునందలి వరికంకులకువలె, సిపాయిల బారునందలి శిరసులకు వరుసగా వంగుదల కలిగినది; దుఃఖవాయుప్రసరణమునఁగాఁబోలు! హనుమయ్య కంటికిఁ గట్టియున్న గుడ్డ జరిగినదేమో, శోభనాద్రి దానిని సరదెను.

ఇంతలో వెంకటస్వామి ప్రేలు పైకెత్తఁగా, సిపాయిలందఱును హనుమయ్య వైపున గుఱిగాఁ దుపాకులెత్తిరి.

౧౯

టకటకా - టకటకా - టకటకా యని యేఁబది గజముల సమీపములో గుఱ్ఱము మలుపు తిరిగినది.

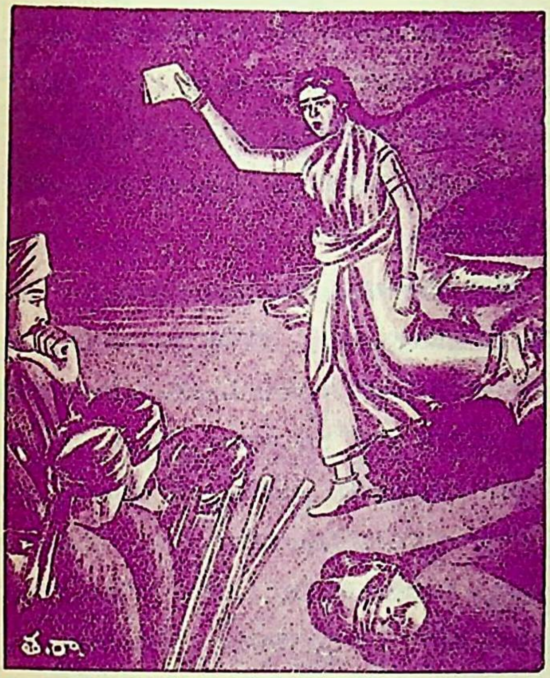
౨౦

సుబేదారు-మేజరు వాచీ జేబులోఁ బెట్టుకొని, "ప్రేల్చుఁడు," అని యాజ్ఞాపించెను.

ఢం ఢం ఢం ఢం ఢం ఢం ఢం ఢమ్మని తుపాకులు ప్రేలినవి. పొగ లేచినది. చేతులును గాళ్లును గిజ

గిజఁ గొట్టుకొనుచు, హనుమయ్య వెనుకకొఱగి పడి పోయినాఁడు.

ఆ క్షణమందే చెమటలు కార్చుచు, నురుఁగులు గ్రక్కుచు, వచ్చి పడినది గుల్జమ్మ! తెల్లఁబాఱిన మొగముతో, వెఱ్ఱియెత్తిన చూపులతోఁ, జెదరి చీఁదఱమైన తలవెండ్రుకలతోఁ, దులసమ్మ నేలకు గబాలుమని యుఱికి, చేతిలోని కాగితమాడించుచు, "ఇదిగో, మా

యన్న విడుదల యుత్తరువు——" అని తటాలున మాటలుడిగి యాఁగిపోయెను. నేలను నిశ్చలుఁడై పడి యున్న తన యన్ననుజూచి, తాను విన్న ఢంఢమ్మన్న ధ్వనికిఁ గారణ మిప్పు డామెకు బోధపడినది.

"హా, దైవమా! చంపివేసినారు! మాయన్నయ్యను జంపివేసినారు. అతఁడునిర్దోషి. సేనానాయకుఁడు విడుదల యుత్తరువిచ్చినాఁడు," అని పలికి, "అన్నయ్యా, అన్నయ్యా!! అన్నయ్యా!!!" అని పెద్ద కేకవేసి, యాకన్యక మొదలు నఱికినచెట్టువలె వెనుకకుఁ గూలఁబడెను.

ఆమెచేతినుండి క్రిందఁబడిన కాగితము తీసి వెంకటస్వామి చదవినాఁడు. చదువఁగానే, యతనికిఁ గలిగిన యాందోళనము విస్పష్టము.

"శోభనాద్రీ, ఘోరము, మహాఘోరము జరిగినది. ఈ చిన్నది చెప్పిన మాటసత్యము: హనుమయ్య నిర్దోషి," అని యతఁడు దుఃఖస్వరముతోఁ దెలిపెను.

నేలను బడియున్న తులసమ్మనుజూచి, యతనికిఁ గనుకొలఁకులనుండి వేఁడి కన్నీటిబొట్లు దిగజాఱినవి.

ఆమె వైపునఁగాక శోభనాద్రి వైపునఁ జూచిన యెడల, వెంకటస్వామికి వింతయొకటి కనఁబడియుండును. శోభనాద్రి యేదో బాధతోఁ ద్రొక్కులాట పడుచున్నట్లు కనఁబడినాడు. అతఁడు మల్లన్న దిక్కునకుఁ జూపు లొకమాఱుత్రిప్పఁగా, ఆముసలి హవల్దారు ముఖము రెండవ ప్రక్కకుఁద్రిప్పుకొని మిన్నుచూడసాగెను.

"లోకములోని నాసర్వస్వము పోయినను, ఈ యన్యాయము జరుగకుండిన యెడల నేను సంతోషించి యుందును. పాపము! నిరపరాధి యతఁడు నిష్కారణము మరణించినాఁడు. అయినను మనదుఃఖము కేవలమును గతజలసేతుబంధనము. మరణించినవానిని మరల బ్రదికించుట మనుష్యశక్తికి మించిన కార్యము," అని సుబేదారు-మేజరు తనవిచారము మరల వెల్లడించెను.

శోభనాద్రి నసుగుచు, గుటకలు మ్రింగుచు, మాటలు తొట్రుపడుచు, "వెంకటస్వామిగారూ, నేను—హనుమయ్య—మరణించినవాఁడు—దోషము—సత్యము—క్షమించి—," అని యొకదానికొకటి పొందని మాటలాడుచుండఁగా, సిపాయిలు కిలకిల నవ్విరి.

శోభనాద్రికి దుఃఖము మూలమున వెఱ్ఱియెత్తినదని యూహించి, యతనివంక సుబేదారు-మేజరు జాలితోఁ జూచెను.

"వెంకటస్వామిగారూ, నాకు వెఱ్ఱికాదు. మఱి, మఱి దాపఱికమెందుకు? హనుమయ్య చావలేదు," అని

శోభనాద్రి తెగించి, తనమనస్సులోని రహస్యము వెడలఁ గ్రక్కించినాఁడు.

"ఏమీ !!!!" అని వెంకటస్వామి యాశ్చర్యముతో శోభనాద్రి ముఖమునుండి చూపులుత్రిప్పి సిపాయిల వంకఁజూడఁగా, వారందఱును హసన్ముఖులై యుండిరి.

"సుబేదారు-మేజరుగారూ, క్షమింపుఁడు. నేను—ఇందు దోషమంతయు నాది. ఆపిల్లలనుజూచిన తరువాత,—ఈకన్యకను జూచినతరువాత, మనస్సు జాలికిలోనై, కొంచెముమీఁదికి గుఱిచూచి తుపాకులు ప్రేల్చవలసినదని నేను మనసిపాయిలకు సూచించినాను. వారును నావలెనే కనికరపడి, గుఱియించుక తప్పించినారు. చచ్చినట్లు పడియుండుమని హనుమయ్య చెవిలో ముందుగానే యూఁదినాను," అని శోభనాద్రి తన కుట్రయొప్పుకొనెను.

ఇప్పుడు స్పష్టమే, హనుమయ్య జీవించియున్న సంగతి! గుట్టు బట్టబయలైనది గనుక, నటన మాని యతఁడులేచి, చెల్లెలిని లేవఁదీసి, యామెకు సంగతిసందర్భములు తెలియఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

తన తాబేదారులు తన్నుఁ జేసినమోసమునకుఁ జెప్పరాని యాశ్చర్యమును గోపమును బుట్టి, సుబేదారు-మేజరు కొంత సేపు నోటిమాటరాక నిలువఁబడిపోయెను. మాటలు నోటినివెడలివచ్చినప్పటినుండి, యొకటే ప్రవాహము. అది గ్రామోఫోనులోని కెక్కింపఁ దగ్గది. అతఁడుప్రయోగించిన శబ్దములును, ఉపయోగించిన భాషయు, గ్రంథస్థము చేయుటకు వ్యావహారికభాషావాదులును సమ్మతింపరు. అతఁడు వాడినముక్క యొక్కొక్కటియు మంచి జిగిత మయినదగుట మాత్రము నిశ్చయము. "ఇంత జీవశక్తి యున్నదా, యాంధ్రభాష ?" కని విన్నవారెల్ల నోళ్లు వెళ్లఁబెట్టిరి. పెళ్లుపెళ్లుమని పిరంగిగుండ్లు ప్రేలుచున్నట్లు వినఁబడిన యాప్రచండోపన్యాసమునకు సారాంశమేమనఁగా: గుండువేసి కొట్టి వారినందఱను జంపినను పాపము లేదనియు, సేనానాయకునితోఁ జెప్పి యట్లు తప్పక చేయించెద ననియు, సిపాయిలుగా నుండుటకు వారు కేవలమును దగని వారనియు, వారు తనపటాలపు సిపాయిలని చెప్పుకొనుట తనకు సిగ్గులచేటనియుఁ, ఛీఛీయనియు, థూథూయనియు, అతఁడు వారిని దలలోని పేలు మాడునట్లు గట్టిగాఁ దిట్టెను.

ఇంతతిట్టి,—వింత యేమనగా,—అతఁడు శోభనాద్రి చేయిపట్టుకొని యూఁపి, మల్లన్న వీఁపుతట్టి, సిపాయిల మొగములుచూచి చిఱునవ్వు నవ్వినాఁడు. ఆజ్ఞోల్లంఘనము క్షమింపరాని యపరాధమేకాని, యన్యాయకార్య మొక్కటి యందు మూలమునఁ దప్పి, విషాదాంతముగాఁ బరిణమింపవలసినకథ ప్రమోదాంతముగాఁ దేలినందు కతఁడు తన మహాసంతోషమును వెడలఁ గ్రక్కుట మానలేకుండెను.

ఈచిత్రనాటకమునకు సూత్రధారుఁడైన యతని చెంతకు హనుమయ్యవెళ్లి, "శోభనాద్రిగారూ, మీరు నాపాలిటి భగవంతులై ప్రాణరక్షణము చేసినారు. సుబేదారు మేజరుగారి వాగ్ధోరణి నాకున్న యెడల, నాకృతజ్ఞత యంతయుఁ దెలుపుటకుఁ బ్రయత్నించి యుందు. ఇవిగో, కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనములుమాత్రము చేయుచున్నాను. ప్రత్యుపకారమునకు వీలు నాకుఁ గలిగింపవలసినదని భగవంతుని సదా ప్రార్థించెదను. నేను మీ కాజన్మదాసుఁడను," అని చేతులుజోడించెను.

"నేనును మీకాజన్మదాసురాలను," అని ముకుళితకరపల్లవయై ముందుకు వచ్చిన తులసమ్మ, తనమీఁద శోభనాద్రి సానురాగదృష్టులు చిత్తజల్లుగా ముసరుకొనుచుండుటకాంచి, లజ్జావనతవదనయై నిలువఁబడిపోయినది.

శోభనాద్రియు సిగ్గుపడుచు, "నేను జేసినదేమున్నది? ఈమల్లన్న హవల్దారు, ఈసిపాయిలు, మీ ప్రశంసకుఁ బాత్రులు. ఆమీఁద, సుబేదారు-మేజరుగారు మనల నందఱను రక్షించినారు," అనెను.

"వారందఱకు నాయనేకవందనములు," అని హనుమయ్య మోడ్పుచేతులతో, "సుబేదారు-మేజరుగారూ,

దయయుంచుఁడు. శోభనాద్రిగారూ, పోయివత్తునా?" అని సెలవు వేఁడెను.

"ఉగాదిపండుగ నీకు, నీచెల్లెలికి, నీపిల్లలకు సుఖకరమగునుగాక!" అని పెద్దవాఁడు వెంకటస్వామి దీవించినాఁడు.

"తథాస్తు! తథాస్తు! తథాస్తు!" అని మల్లన్నతోఁగలిసి సిపాయిలందఱు నైకకంఠ్యముగా ననిరి.

"ఉదయమే మీపిల్లలను జూడవచ్చెదను," అన్నాఁడు శోభనాద్రి.

౨౧

చెల్లెలితో హనుమయ్య యిల్లు చేరుకొనునప్పటికి బళ్లుమని తెల్లవాఱె, యుగాది యారంభమైనది. చిఱుగుఱ్ఱులు తీయుచున్న పిల్లలగదిలోనికిఁ దండ్రి మెల్లగావెళ్లి మిగిలిన యుగాదికానుకలు బల్లమీఁదఁ బెట్టుచున్నప్పుడు,—కిలకిల నవ్వులుగ, పడపడ చప్పట్లు, 'ఉగాది దేవతా,' యను కేకలు బయలుదేఱె, పిల్లలుమంచము

మీఁదినుండి దుమికివచ్చి, యతనిమెడ రెండువైపులను బట్టుకొని వ్రేలాడసాగిరి.

"గుఱుకతీయుచు దొంగనిద్రలో నుంటిమి. దొంగ యుగాదిదేవతా, దొరకిపోయినావు," అని వారు తండ్రి చుట్టు తెయ్యిమని యాడినారు.

అతఁడు వారిని ముద్దులతో నలిపివేసెను.

౨౨

ఉగాదికానుకలు కొన్ని, యుదయమునఁ గాఫీ పుచ్చుకొన్నప్పుడు పనికివచ్చినవి. డబ్బాలలోని బిస్కతులు, తీయని ఫలరసములు, నిగనిగలాడుచున్న సీమరేఁగుపండ్లు, ముద్ద ఖర్జూరము, ద్రాక్షఫలములు, కిసిమిసు పండ్లు,—,—;—,పిల్లలు కడుపారఁదినుచు, మిగిలిన యుగాదికానుకలు తులసమ్మకుఁ జూపుచుండిరి.

ఆసమయమున వచ్చినారు, శోభనాద్రి, యతని చెల్లెలు రుక్మిణమ్మ. సిగ్గుపడుచు లేచి తులసమ్మ, తన యీడుదైన రుక్మిణమ్మయొద్దకు వెళ్లి, యాదరపూర్వకముగాఁ జేతులు పట్టుకొన్నది. హనుమయ్యకు, శోభనాద్రికి, వందన ప్రతివందనములు జరిగినవి.

అందఱును గూరుచున్నపిమ్మట, శోభనాద్రి పిల్లల చేతులందలి యుగాదికానుకలు చూచి, "హనుమయ్యగారూ, ఉగాది కానుకలన్నియు మీలో మీకే? నాకొక్కటియులేదా?" అనెను.

"బొమ్మల యీడుదాఁటినవారు కాఁబోలు!" అని హనుమయ్య మందహాసము చేసెను.

"ఈడుమించినవానిఁ జేయకుఁడు నన్ను; మీ పుణ్యముండును! నేనును మీవలెనే యిరువది యైదేండ్లవాఁడను. బొమ్మల యీడుమించిన వాఁడనని తప్పించుకొనకుఁడు. ఉగాదికానుకగా మీవల్ల బంగారుబొమ్మను గ్రహించుటకు వచ్చినాను. ఏమే రుక్మిణీ, ఊరకున్నావు? పెండ్లికొడుకు పిల్లనడుగుట యాచారము కాదని కదా నిన్నుఁ దెచ్చితిని?" అని శోభనాద్రి తనచెల్లెలిని హెచ్చరించెను.

ఆమె తులసమ్మవంకకుఁ దిరిగి, "వదినా, మా యన్నయ్యకు భార్యవుకమ్ము," అని ముసిముసి నవ్వులు నవ్వినది.

"వహవ్వా, భేషుగానే యడిగినావు! వదిన యన్నకు భార్యకాక మరేమగును? అదియుఁగాక, చుట్ట ఱికమునకు వచ్చినవారు పెండ్లికూఁతునే యడుగుదురా? ఇట్లే, నిన్నడుగ వచ్చువారును జరిగింపవలయునని నీకోరిక కాఁబోలు! అమీఁద, మీవదిన నడుగుట యనవసరము; ఆజన్మదాసురాలుగా నాకుండుటకుఁ దానింతకుముందే యొప్పుదలపడినది. ఆమె యన్నగారి యంగీకారమే కోర వలసియున్నది," అని శోభనాద్రి యనెను.

సిగ్గుతో మొగమెత్తి రుక్మిణమ్మ తనవంకఁజూడఁగా, ఆమె ముఖమున కే పెండ్లికళ వచ్చినట్లు హనుమయ్యకుఁ దోఁచి, క్రొత్తయాశ యొకటి యతనికిఁ దటాలునఁ బుట్టినది....అయినను సుబేదారు చెల్లెలు, తాను హవల్దారే! తనచెల్లెలిని శోభనాద్రి కోరుటయే తమకు మహా గౌరవము.

"ఏమే రుక్మిణీ, నీవే పెండ్లికొమార్తెవైనట్లు తల వంచుకొన్నావు? నేనే యడుగవలయును గాఁబోలు, దొరలపద్ధతిని! కానిమ్ము. హనుమయ్యగారూ, మీచెల్లెలిని నాకిప్పింపరా?" అని శోభనాద్రి యడిగెను.

హను: "ప్రాణదానము చేసిన యుపకారికి——"

"ప్రత్యుపకారము కాదు; నేను గోరుచున్నది. యుగాది కానుక."

హనుమయ్య జవాబు పలుకులోపల సిపాయి యొకఁడువచ్చి, యతనికిని సుబేదారుకును సలాముపెట్టి, హనుమయ్యచేతికిఁ గాగితమొకటి యిచ్చి, పోయినాఁడు;

అది చదువుకొని, యానందముద్రితమైన ముఖముతో హనుమయ్య దానిని శోభనాద్రికిచ్చెను. శోభనాద్రి చదువుకొని, "హనుమయ్య సుబేదారుగారూ, బహు సంతోషము. రుక్మిణీ, మీవదినను వినుమనవే యీ యానందవార్త. సేనానాయకుఁడు పంపిన పత్రిక యిది. ఇందిట్లున్నది; 'అన్యాయము జరిగినదని మెచ్చఁగి, దొరతనమువారు హవల్దారు హనుమయ్యకు నేటినుండి సుబేదారు పదవి దయచేసినారు. నేడు తెలుఁగుల యుగాది పండుగ గనుక, ఉగాదికానుకగా దీనిని నేడే పంపుట యైనది,'" అన్నయర్థము గల యింగ్లీషు వాక్యములు చదివెను.

తులసమ్మ ముఖముతో రుక్మిణమ్మ ముఖమును వికసించినది.

"హనుమయ్యగారూ, యీ యానందసమయమున నా యుగాదికానుక మాట?" అని శోభనాద్రి.

"తులసీ, రావే," అని సిగ్గుపడుచున్న చెల్లెలి చేతిని మెల్లగాలాగి శోభనాద్రి చేతిలోఁబెట్టి," ఈమె నాబహిః ప్రాణము; ఉగాదికానుకగా మీకు సమర్పించుచున్నాను ఈమెను మీకిచ్చుటచేత నేను చెల్లెలు చెంత లేనివాఁడ నగుటయేకాక, నాపిల్లలు మరలఁ దల్లిలేని వారగుదురు. బావగారూ, వారికి మాతృభిక్షపెట్టరా?" అని హనుమయ్య ప్రార్థనాపూర్వకముగాఁ బ్రశ్నించెను.

"మాతృభిక్షయా?"

"అవును; ఉగాదికానుకకు మాఱుగా, ఉగాది కానుక నేనును మీవలనఁ గోరుచున్నాను. మీరు కోరినది బంగారుబొమ్మ; నేను గోరుచున్నదియు బంగారు బొమ్మ. తులసీ, రావే; నాయిల్లు నిలుపవలసినదని బావ

గారిని గోరుము," అని హనుమయ్య తన చెల్లెలిని హెచ్చరించెను.

ఆమె రుక్మిణమ్మ వంకకుఁదిరిగి, "వదినా, మా యన్నయ్యకు భార్యవుకమ్మా," అని ముసిముసినవ్వులు నవ్వినది.

"వహవ్వా! పాఠ మొప్పగించుచున్నావా? నవ్వులాటలుమాని, బావగారి నడుగుదువా, నన్నును దొరల పద్ధతికే దిగుమందువా?" అని హనుమయ్య నవ్వెను.

సిగ్గుపడుచుఁ జిఱునవ్వుతోఁ దులసమ్మ శోభనాద్రి వంకఁజూచినది. శోభనాద్రి రుక్మిణమ్మ వంకఁజూచినాఁడు. రుక్మిణమ్మ యెటువంకనుజూడక, మొగము దించుకొన్నది. అది యనభిమతసూచకముకాదని మాత్రము స్పష్టము.

"రుక్మిణీ, రావే," అని సిగ్గుపడుచున్న చెల్లెలిచేతిని మెల్లగాలాగి, హనుమయ్య చేతిలోఁబెట్టి, "ఈమె నా బహిఃప్రాణము. ఉగాదికానుకగా మీకు సమర్పించుచున్నాను; బావగారూ, పరిగ్రహింపుఁడు," అని శోభనాద్రి తంతు నడిపెను.

"ఇఁక నీపిల్లలను నీవప్పగించుకొనవమ్మా, వదినా," అని తులనమ్మ యన్నపూర్ణారంగశాయిలను జెజేయొక చేతితోఁదీసికొనివచ్చి, రుక్మిణమ్మ చేతులకీయఁగా, రుక్మిణమ్మ వారిని ముద్దులాడినది.

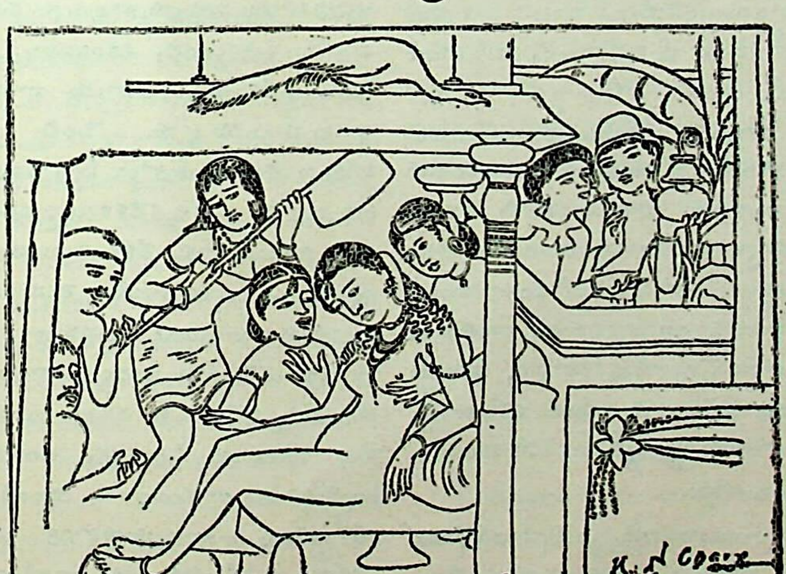
వివాహప్రశంస పడినప్పుడు, తనకుఁ దెలిసిన తెలుఁగు వైదికబ్రాహ్మణులు కొందఱు వచ్చియున్నారనియు, అయుగాదినాఁడే శుభకార్యములు రెండును జరిపింతమనియు, హనుమయ్య యనెను; శోభనాద్రి సమ్మతించెను.

ఇట్లందఱకుఁ బరమానందమయినది; ఉగాదికానుకలందఱకు లభించినవి.

చదువరులారా, మీరు కోరుకొన్న యుగాది కానుకలు మీకును లభించును గాక!

తే. గీ. క్రొత్త సంవత్సరంబు మీకు, భవదాప్త
జనులకు, సుఖప్రదంబయి జరుగుఁగాక!
ఇట్టి సంవత్సరంబు లనేకము లిటు
మీఁద మీకుఁ గల్గుతఁ బరమేశు కృపను!

అజంతాచిత్రము

నిరంజనశాస్త్రి

రాయసం వెంకటశివుడుగారు

౧

వంశపారంపర్యముగ వచ్చిన మడిమాన్యము లనుభవించి, సాగినేటి నిర్మలోదకములు ద్రావుచు, పరంధామశాస్త్రి ఋజువర్తనమునఁ గాలము గడపుచుండెను. దైవమొసఁగిన దానితోఁ దనివిచెంది దినములు వెడలబుచ్చుట ఆయన ముఖ్యాశయము. అందని మ్రాని కఱ్ఱులుసాచుట కాయనకుఁ గిట్టదు. పరువెత్తి పాలుద్రావుటకంటె, నిలుచుని నీరుద్రాగుటయె మేలనుకొనువాఁడు. పరోపకారకార్యములైనను వానికంతగ సరిపడవు. ఇతరులకు మేలుచేయుట శ్లాఘనీయమెయైనను, ఈకలికాలమున, పుణ్యమునకుఁ బోయిన పాపమెదురగును. కావున, మనశ్శాంతియె పరమావధిగ నెంచువారు ఆకుచాటు పిందెవలెఁ బుడమి నీ మూన్నాళ్లును బుచ్చుట యుక్తము. సత్కార్యాచరణమువలన నొకవిధముగ రచ్చకెక్కి, యొడిదొడుకులఁ బడవలసి వచ్చును. కాఁబట్టి నలుగురినోళ్లలోఁ బడక దినములుగడుపుచు, తాను వచ్చినయట్లె కాల మాసన్నమగునపుడు, సడి చప్పుడులేక, ప్రపంచరంగమునుండి నిష్క్రమించుట, సాధుసజ్జనమార్గమని యాతని నిశ్చితాభిప్రాయము.

పుత్రుఁడగు నిరంజనశాస్త్రిమత మదికాదు. తన నెంతో గారాబముతోఁ బెనిచి, విద్యాబుద్ధులు గఱపి, పట్టపరీక్షలో విజయమందఁ జేసి, తన శ్రేయోభివృద్ధి కెన్నిసాధనసదుపాయములో సమకూర్చిన పితరునియం దమిత ప్రేమానురాగములుండియును, జనకుని దృక్పథము సరియైనదికాదనియు, ఆయనభావములు సంకుచితములు, విపరీతములు ననియు, నిరంజనుఁడు తలంచుచుండును. లోకమార్గము, ఒక్కొక చోట కంటకమయమైనను, చాలవఱకు ఫలపుష్పయుతసుందరతరు పరివృతమగునదిగాన, అట సంసారయాత్ర సలుపుటకు మనముసందియ పడఁగూడదు. ఒకవేళ, ప్రపంచమున సౌఖ్యమునకంటె కష్టమెయెక్కువగ నుండినను, ధర్మనిర్వహణముననె కనులుంచుకొనువారు, క్షణికములగు క్షుద్రసంతోషములకుఁ బోనొల్లరు. సంసారమందలి బాధలకు బాధ్యతలకును భీతిల్లి మూలమూలల దాఁగువారు, శాంతిమాటయటుంచి తుదకు సౌఖ్యమైనఁ జవిగొనఁజాలరు. కావున, ధీరులమై మనము ధర్మరంగమున నిలుచునపుడె, అధర్మశత్రువులు పలాయనమై కష్టములు తొలఁగిపోవును. శాంతిసౌఖ్యధర్మములు, ఏకకాలమున, ఏకకృషి ఫలితముగ, సముపార్జితములగును.

తండ్రికిఁ గొమరునకును ప్రబలమగు నిట్టి యభిప్రాయభేదము లున్నను, అవివారల యన్యోన్య సౌహార్దమించుకయైన నరికట్టలేదు. జనకునికిఁ దనయేకైక పుత్రునియం దపార ప్రేమవాత్సల్యతలును, సుతునికిఁ బితరునం దధిక భక్త్యనురాగములును కుదిరియుండెను. ఇరువురి దృక్కులు, వేర్వేరుస్థానములం దున్నట్లు తోఁచినను, నిజమునకు న్యాయధర్మముల దిశకె తిరిగి, ఏకపథమె యాలక్షించుచుండెను. కావున వైరులవలెఁగాక, వీరొకరి మేలొకరు కోరుచుండిరి. తనయుఁడు విద్యాపరిపూర్తియై, ఉద్యోగమునఁ జేరికాని, స్వగృహముననె యుండికాని, వంశపుమరియాదలు జరపుకొనుచు, నలుగురిచేతను సజ్జనుఁడనిపించుకొనుచు, ఇలువేల్పుల దీవన లందవలయునని జనకుఁ డువ్విళులూరుచుండెను. సాధుపురుషుఁడగు జనకుండు, మనసుమాఱి, నూతనోద్యమములం దభిరుచిగలిగి, లోకోపకారి యను కీర్తి నెపుడు గడించునా యని తనయుఁ డుత్తలపడుచుండెను. ఏకత్వమున ననేకత్వము, అనేకత్వమున నేకత్వమును, ఎట్లులోకమునఁ బెనఁగొని, ప్రపంచనాటకము యొక్క శోభకును, కథాపరిస్ఫూర్తికిని సహాయకారులగుచున్నవి!

౨

విద్యాపరిపూర్తియైనతోడనే తండ్రిప్రోత్సాహము ననుసరించి నిరంజనుఁడు దొరతనమువారి కొలువున నుద్యోగమునకై ప్రయత్నము చేసెను. కాని, ప్రస్తుతదేశకాలపరిస్థితులు పరిశీలించిన కొలఁదిని, ఆత్మగౌరవ మపేక్షించుతా నట్టియుద్యోగము స్వీకరింపక, దేశస్వాతంత్ర్యము నొడఁగూర్చు కృషియందె జీవితము గడపవలయునని యతఁడు దృఢనిశ్చయుఁ డయ్యెను. కావున తన కుద్యోగమయినదనువార్త దెలిసిననాఁడె, అదిత్యజించి, నిరంజనశాస్త్రి, సహాయ నిరాకరణోద్యమమునఁ బ్రవేశించెను. ఆనాఁడు వారిగృహము ప్రబల సంక్షోభమున కాటపట్టయ్యెను. పెంచి ప్రయోజకునిఁ జేసిన తండ్రి కోరికను జెల్లించి, ఉద్యోగ స్వీకారముచేయుట పుత్రునిధర్మమని పితరుని వాదము. ప్రస్తుతదేశకాల వైపరీత్యమును బట్టి, తలిదండ్రుల మాట వినుటయెకాక, దేశమాతఋణము తీర్చుటయు, పుత్రునికిఁ గర్తవ్యమని సుతుని ప్రతివాదము. తామునమ్మిన ధర్మవిధులకు ప్రతికక్షు లిరువురును సమానముగఁ గట్టువడువా రగుటచేత, ఇందు ధర్మనిర్ణయము చేయుట మఱెవరికిని సాధ్యము గాకుండెను. వెలుపలకు వ్యాపింపలేని యగ్ని లోలోననె రగులు చుండునట్లు, పితాసుతుల కలఁతలు మేర మీఱుటకు వీలుపడక, అంతరంగముననే కుములుచుండెను. తండ్రి కొమరు లొకయింటనే యుండినను, నాఁటినుండియు నొకరితో నొకరు మాటాడ మానుకొనిరి. ఒకరిలోటుపాటు లొకరు దిద్దఁగలిగియు నుపేక్షించిరి. ఆర్థిక రాజకీయా నర్థముల కెన్నిటికో దేశము

లోనగునపుడు, వీనికన్నిటికిఁ గుంకటివేరగు విదేశప్రభుత్వమునకు దాస్యము సల్పుటవలన నాత్మగౌరవము పోవునని యెఱుఁగని జనకునిఁజూచి తనయుఁడు వగచుచుండెను. జలబుద్బుదములవంటి పృథివీ సంపదలకు, నున్యమహుల కొఱకును, సుతుడు చిత్తశాంతిని వీడి, స్థిరసౌఖ్యము గోల్పోవుటకు తండ్రి చింతిల్లెను. కావున నాతండ్రి కొమరులు, లోకులకు మంచి యాలోచనలు చెప్పఁగలవార లైనను, తమసునిశితబుద్ధిచేలని లాభము తామె పొందఁజాలక, ప్రవాహవేగమునఁ గొట్టుకొనిపోవు కట్టియలవలె నెవరిదారిని వారు ప్రవర్తించుచుండిరి!

౩

కాలచక్రము దిర్దిరఁ దిరుగుచుండును. నిన్నటిసంగతులు నేఁడు ప్రాతపురాణములు! రేపటివి విశ్వసింపరాని వింతకథలు! ఈహాస్యపరిహాసములకుఁ దావలమగు ప్రాతక్రొత్తల మధ్యనే మన జీవితములు కడతేఱుచున్నవి. బుద్ధిమంతుఁడని పొగడ్తలకెక్కిన నిరంజనశాస్త్రిమీఁద జనకల్లోల కారకుఁడని యభియోగము వచ్చినపుడు, ప్రభుత్వమువారు పసిబాలుర యుసుఱుపోసికొను చున్నారని ప్రజలు మొఱవెట్టిరి. కాఁపరిలేని గొఱ్ఱియలగు హైందవులకు ఆంగ్లేయులు రక్షకులైరని వెనుక విద్యార్థి దశయందు వ్యాసరచన మొనర్చి, తత్ప్రభుభక్తికై గురువుల మన్నన లందిన నిరంజనుఁడు, ఆంగ్లేయ పరిపాలనా ప్రభావమున భారతీయులు కాఁపరిలేని గొఱ్ఱియలుగఁ బరిణమించిరని ఉపన్యాసము లిచ్చెనని సాక్షులు ఋజువు పఱచఁగా, చంచలస్వభావులగు యువకులు చెరసాలచూచివచ్చిన నేమి సార్థకమని ప్రజ లాశ్చర్యపడిరి. సమర్థుఁడగు న్యాయవాదిని నియమించి, పుత్రుని నిర్దోషిత్వము స్థాపింప జనకుఁ డెంతప్రయత్నించినను, కుమారుఁడందుకు సమ్మతింపక, తనకు విధించిన యపరాధమును తండ్రిని జెల్లింపనీయక, సంతోషమునఁ జెరసాలలోని కట్టైనడచిపోయెను! తనకుమారుఁ డిటీవల దుస్సహవాసుల మంతనములకుఁ జెవియొగ్గి, చిక్కులు తెచ్చుకొనుచుండెనని వ్యసనపడుచుండెడి పరంధామశాస్త్రి, కొమరుఁడు కారాగృహమున కేగుటవలన దుఃఖపరవశుఁడయ్యెను. కొంతకాలమునుండి మాటలు లేకపోయినను, ఇరువురు నొకచోటనే యుండుటవలన వారు ధైర్యము వహించి యుండిరి. ఇపుడు వేర్వేరు ప్రదేశములందుండి, వారొకరి నేమమును గుఱించి యొకరు పరితపించిరి. జనకుఁడు కోటవంటి గృహమున భద్రముగనుండినను, రాజసైన్యములన్నియును ఆయనమీఁది కెత్తివచ్చినట్టుగ కుమారుఁడు భ్రమించి పలవించుచుండెను! సుకుమారముగఁ బెరింగిన సుతునికిఁ గారాగృహవాస మెంతకఠినముగ నున్నదోయని పితరుఁడు వెతనందెను. భిన్నాభిప్రాయులై నంతమాత్రమున నొకరితో నొకరిటీవల మాటలు లేక, ఆజన్మవిరోధులవలె మెలఁగుట వారు తలపోసిన కొలఁదిని, వారికి వ్యసనమధికమయ్యెను. వార్ధకమున జనకుని కష్టముల పాలుచేసితినని తనయుఁడును, అర్భకు నాగర్భశత్రువునివలె కారాగృహము చొమ్మచుండ నూరక చూచుచుండవలసి వచ్చెనని తండ్రియును, దుఃఖార్తిఁజెంది, ముందు తమలో భిన్నభావముల కెడ మీయకుందుమని మున్మాటికిని వారు నిశ్చయించుకొనిరి.

౪

నిరంజనశాస్త్రి చెరసాలకుఁబోయిన యాఱునెలలకుఁ తండ్రి యాతనిఁజూచుట కఱిటి కేగెను. ఈయాఱునెలలు నాలుయుగముల వలె పరంధామశాస్త్రికిఁదోఁచెను. ఆయన, అహర్నిశములు, కారాగృహమున గాసిచెందెడి కొమరుని కోమలాకారము మనోదృష్టిని వీక్షించుచు, వానినెపుడు ప్రత్యక్షముగఁ గనులఁ గాంచఁగలనా యని తహతహపడుచుండెను. అధికారులసమ్మతి వడసి, పరంధామశాస్త్రి, ఒకనాఁడు చెరసాలయందలి కొమరునిఁ జూడబోయెను. కారాగృహమందలి కఠిన నియమములకుఁ గలంగుచు, అచ్చటఁ బెట్టెడి మోటు గంజికూడులు కుడువనేరక, సుకుమార శరీరుఁడగు కుమారుఁడు దినమొకయేడుగఁ గడపుచుండునని దుఃపిల్లు తండ్రిపాదములముందు, రక్షకభటులచేఁ గొనిరాఁబడిన నిరంజనుఁడు సాగిలపడినపుడు, అతనికన్నులు విభ్రాంతినొందెను. కన్నీటి జడివలనఁ గలిగిన దృష్టిమాంద్య మడగినతోడనే, తండ్రి కొమరులు కుశలప్రశ్నములకు దిగిరి. జనకుని యాగ్రహమునకుఁ బాల్పడిన తాను గారాగృహవాస నెపమున తిరిగి యాయన యనుగ్రహము వడసితినిగదా యని నిరంజనుఁడు మోదమున మిన్నందెను. ఇంక తండ్రికి నిరంజనునిఁ జూచినపుడు జనించిన యానందమును, ఆతనిముఖమునఁ గలిగినమార్పులు పరికించినపుడు పొడమిన యాశ్చర్యమును, మేర మీఱియుండెను. ఇరువదిరైదేండ్లు దాటియు దాటని నిరంజనుని మోమునం దీయాఱు నెలలలోను, అరువది వత్సరములైనఁ గొనిరాఁజాలని జ్ఞానవైరాగ్యముల జాడలు గానఁబడెను. దీప్తిమంతమగు ముఖపంకజముతో నొప్పెడి యాయువకుఁడు, కారాగృహాశ్రమమునఁ దపస్సు నెరపుచుండెడి మునిపుత్రకునివలె నుండెను. ఆతని లేమొగమున వయసునకు మించిన వింతలగు శాంతి గాంభీర్యములు సొబగొందుచుండెను. తండ్రి తన క్షేమసమాచారములు వినుపింపుమని కోరినపుడు. తనయుఁడు తనబాధలు కష్టములు బయటపెట్టుటకు మాఱుగ, అందలి నియమిత జీవితమునఁ దనకులభించిన యమూల్యలాభములు, క్రూరాత్ము లనఁబడెడి యందలి యధికారుల సౌజన్యము, దురాత్ములని పేరుపడిన యపరాధుల మనముల మెల్లగఁ గలిగెడి మార్పులు, ఇవియె వర్ణించెను. ఇట్టి శ్రేయోదాయకమగు స్థితి తనకును లభించిన మేలుగదాయని తండ్రి యనుకొనుచుండఁగనే, కాలాతీతమగుటచేత, నిరంజనుఁడు లోనికిఁ గొనిపోఁబడెను. చెఱసాలకవాటము మూసివేయబడెను.

చెరసాల వాకిట బాల్యస్నేహితుఁడగు నందలి యుద్యోగి నొకనిని పరంధామశాస్త్రి కలసికొని, కారాగృహవాసమును గుఱించి తనకుఁ గొంతచెప్పు మనఁగా నతఁడిట్లు ప్రసంగించెను.—

"మిత్రమా! ఏమని చెప్ప వచ్చును? కారాగృహ వాసుల యిక్కట్టులు తొలఁగింప దొరతనము వారెన్ని సదుపాయములు చేయుచున్నను, చెరసాల చెరసాలయె! ఇందు కాలిడు నప్పటి నండియు, సజ్జనులైనను స్వార్థ పరులయ్యెదరు! ఇచటి మొరకు కూడు కుడిచికుడిచి నాలుక బరడుగట్టిన సుకుమారులు పాలు పెరుగుల కొఱకు బెంగపెట్టుకొనుచుందురు. ఆరోగ్యము చెడుచున్న తమకు నేయి మజ్జిగలు, ఫలాహారములు నిప్పించుఁడని వైద్యుని వేడుచుందురు. చిన్న పిల్లలవలె జిహ్వాచాపల్యమునఁ జిఱుదిండికై చిందులు త్రొక్కుదురు. రాజకీయ కల్లోలములలోఁ బాల్గొని ఖైదీలైన విద్యార్థికులిటీవల ప్రవేశించినప్పటినుండియు కారాగృహమున మంచి మార్పు గలుగుచున్నది. అన్ని విధముల విద్యార్థికు లధికులె. వారి నడక, వారి మాటలు, వారి వైఖరి, కడను యపరాధుల కాదర్శ ప్రాయముగ నుండు ననుటకు సందియము లేదు. ఐనను, కొన్ని సమయము లందు, విద్యార్థికు లనఁగనే భటుల, భారమధిక మగుచున్నది. 'తాఁ జెడినకోఁతి వనమెల్ల చెఱచును' ఉన్నట్టుండి, సామాన్యఖైదీలకును, భటులకును, దొరతనము వారి నెదిరింపుఁడని విద్యార్థికులు బోధింప కుండునట్లు, ఉద్యోగులు పరికించుచుండ వలయును. ఈయవమానములకు నిపర్యనముగ నొకప్పుడు విద్యార్థికులు సర్కారు పద్ధతుల నుల్లంఘించు చున్నారు. సామాన్య ఖైదీలను తమతోబాటు సమ్మెలలో దింప యత్నించుచున్నారు. ప్రభుత్వ పద్ధతులను బయట ప్రతిఘటించు మహాత్ములు, చెరసాలలో వానిని శిరసావహింతురా? కావున విద్యార్థికుఁడను ఖైదీయనఁగనే, ఆమ్మోమీఁది కుంపటికదా యని కారాగృహాధికారులు భయమందు చున్నారు.

మీపుత్రుఁడగు నిరంజనశాస్త్రి మాత్రము యోగ్యుఁడు. ఖైదీలతోఁగాని, భటులతోఁగాని, తగవులకుఁబోక, చుట్టుపట్టుల కల్లోలములు జరుగకుండఁ గనిపెట్టుచుండును. తనసాధువర్తనముచే నందఱికి నిష్టుఁడై, అందరిచేతను బుషికుమారుఁడని గౌరవింపఁ బడుచున్నాఁడు!"

కుమారుని వృత్తాంతమువిని ముదమంది, ఇట్టివాఁడు పాదమిడిన ప్రదేశము పవిత్రముకాగలదని నమ్మి, పరంధామశాస్త్రి స్వగృహము బ్రవేశించెను.

౨

పాఠశాలలో నిరంజనశాస్త్రి, గోవిందశర్మయును సహాధ్యాయులు. జ్ఞానవయోరూపములందు సమానులుగనుండి, తక్కిన విద్యార్థులకన్న మిన్నలై, వీరు గురువులచే "జయ విజయులను" బిరుదు సందిరి. ఐన నిరువురిలోను తారతమ్యము లేకపోలేదు. అంతరాత్మ ప్రబోధనల ననుసరించి నిరంజనుఁడు పనులు నెరవేర్చుకొను చుండువాఁడు. గోవిందుఁడన్ననో, సహపాఠిని మించవలెననియును, ఆతని దెసకుఁ బోవుకీర్తి వాహిని కడ్డుగట్టవెట్టి, దానిని తనవైపునకు మరలించుకొనవలెననియును, పరిశ్రమచేయువాఁడు. 'పూవుపుట్టఁగనే పరిమళించును.' చిన్ననాఁడే వీరిద్దఱి గుణములను గ్రహించిన ప్రధానోపాధ్యాయుఁడు, ఒకటి రెండుమారులు గోవిందునుద్దేశించి, "ఓరీ! తల్క్రిందైనను, గుణసంపత్తిగల నిరంజనుని నీవు మింపనేరవు సుమీ!" యని చెప్పెను. దీనియర్థమును సరిగా గ్రహించి కర్తవ్యమును గమనించుటకు మాఱుగ, గోవిందుఁ డెంతసేపును, సహాధ్యాయుని చదువున మించునుపాయమె యూరయుచుండెను. తుదకు పట్టపరీక్షలో నిద్దఱును కృతార్థత నొందిరి, కాని, నిరంజనుఁడు ప్రథముఁడుగను తాను ద్వితీయుఁడుగను జయమందుటకు గోవిందుఁడు సహింపక, తమ యిద్దఱికి నీవ్యత్యాసమును గల్పించినందుకై పరీక్షకుఁడు మొదలు బ్రహ్మవరకు నందఱిని శపియించెను! సహాధ్యాయుని మించని తనవిజయము కేవల మపజయమనియె తపన మందెను!

విద్యార్థి దశవీడినను, చిన్నతనపుఁ గోరికలు గోవిందుని వీడవయ్యెను! పాఠశాల వదలినపిమ్మటను గూడ గోవిందుఁడు తనపూర్వ సహపాఠి యడుగులజాడ గనిపెట్టుచునే యుండెను. నిరంజనుని యుద్యోగప్రాప్తి వానికిఁ గొంత మనస్తాపము గలిగించెను. సహాధ్యాయుఁడు సహాయ నిరాకరణోద్యమముఁ జేరెనని విని, గోవిందుఁడు కొంత సేదఁదేఱినను, సంపూర్ణముగ తృప్తి నొందడయ్యెను, అంతె, గోవిందుఁడును నిరాకరణోద్యమమునఁ బ్రవేశించెనువార్త వినిన స్నేహబృందము, వాఁడు రాజకీయ రంగమును ధర్మ నిర్వహణమునకై చొచ్చెనని నమ్మక, ప్రాఁతమిత్రుని మడమలు ద్రొక్క పని పూనెననియె తలంచిరి! ఈర్ష్యామత్సరములతో నిట్లు గోవిందుఁడు పరోపకారకార్యములకు దిగి లోకుల నాశ్చర్యమున ముంచివైచెను. ఎట్టి విచిత్ర వికారపు నాటకములకీ భూలోకము రంగస్థలమగుచుండును! ఒక ముహూర్తమునను గోవింద నిరంజనులు జనుల కరతాళ ధ్వనులతో కారాగృహము ప్రవేశించిరి. ఒక ముహూర్తమునందే గూడ లూరు చెరసాల నుండి వెడలి, మెడలోని పూలదండలతో స్వగ్రామము ప్రవేశించిరి. శ్రీకృష్ణజన్మస్థాన నివాసమున స్వార్థత్యాగ ప్రదర్శన మొనరించిన వీరులలో నొకని నెరసుల నెవ్వరికాలమునఁ బట్టనేర్తురు!

గోవింద నిరంజనులు సహచరులుగా నుండుటచేత "దేశోద్ధారకద్వయ" మని పరిగణింపఁ బడుచుండిరి. సంతత మందహాస సుందర వదనారవిందమున నొప్పెడి గోవిందుఁడు ధీరతరుఁడని పలువురిమతము. ప్రశాంతమూర్తియగు నిరంజనుఁడె యధిక ప్రజ్ఞావంతుఁడని కొందఱు తలంచిరి. స్వాగతసభలలోను, వినతిపత్రస్వీకారసమయములందును, ఉభయులపక్షమున నుపన్యాసమీయ గోవిందుఁడే యుపక్రమించుచుండును. తమ కొంచెపుపని కింతరచ్చ యేలయని విసిగినట్టుగ నిరంజనుఁడు మితభాషియై మెలఁగుచుండును. ఇట్లే నాఁటికి, గురువువాక్యము వమ్మైపోవ, తనపేరు ముందై, మిత్రునిమించఁ గలిగితినని, దిగ్విజయము చేసినట్టుగ గోవిందుఁడు కులుకుచుండును!

ముఖముచూచి మోసపోవు మనుజులకు, మనసునందలి మర్మమెట్లు బయల్పడఁగలదు? కావున గోవిందనిరంజనులు సమానప్రతిభు లనియును, కాకున్న, ప్రథముఁడగు గోవిందుఁడే ప్రథముఁడనియును, జనులు విశ్వసించిరి!

౬

నిరంజనశాస్త్రి చెరసాలవదలి యింటఁ బ్రవేశించుసరికి, దేశ మందలి పరిస్థితులు కొంత మాఱిపోయెను. ఇంతకుఁబూర్వము గాంధి మహాత్ముఁడు ఆంధ్రదేశమునఁ బ్రచారము సలిపి, సహాయనిరాకరణ మును గుఱించి ప్రజలలో ప్రబోధము గలిగించి, స్వరాజ్యోద్యమ వ్యాపనమునకై కానుకలుగఁ గైకొనిన ధనరాసులు దేశసేవాకార్యముల కొఱకు సమర్పించి, కారాగృహమునకుఁ బోవునప్పటికి, ఈ నూతనో ద్యమమును గుఱించి జనుల కుత్సాహము తగ్గిపోయెను. అధైర్యపడవల దని మహాత్ముని యనుచరులు జనుల నెంత ప్రోత్సహించినను, సేనాని లేని సైనికులైన వారలయెడల ప్రజలకు విశ్వాసము క్షీణించెను. కావున, తమనాయకుఁడు వచ్చునఱకును రాజకీయాందోళనము సలుపుట నిరర్థక మని గ్రహించి, ఆమహామహుని యభిమానము వడసిన యితరోద్యమము లను గుఱించి యుపనాయకులు కృషిచేయసాగిరి. కొందఱు మద్యపాన నిషేధమును గుఱించి పనిచేసిరి. ఖద్దరు వస్త్రనిర్మాణమును గుఱించి పలువురు పాటుపడిరి. మఱికొందఱు నిమ్నజాత్యుద్ధరణము మహాత్మునకుఁ బ్రియతమమైన సంస్థయని దానిని సాధింపఁబూనిరి. ఈకడపటి కృషియందు నియతులగు వారలలో నిరంజనశాస్త్రి యొకఁడు.

పంచమజాత్యుద్ధరణము దేశాభ్యున్నతికి ముఖ్యసాధన మని యును, ఈసేవయందు నియుక్తులగువారు, ఓరిమి, దయ, స్వార్థత్యా గము మొదలగు సుగుణముల నలవఱచుకొని, సన్నియమముల నూని, ఆత్మ పరిపాక మందఁగలరనియు, నిరంజనుఁడు నమ్మి, యీ యుద్యమము నఁ బ్రవేశించెను. కారాగృహవాస మప్పటినుండియు నతనికి గోవిం దుఁడు కుడి భుజమయ్యెను. అతఁడంత మంచివాఁడు కాఁడేమోయని భీయమందిన నిరంజనుని మనస్సున, మిత్రుల పెదవి విఱుపులు మొదట మఱింత సంశయములను బెంచెను. మాటలు చెప్పవచ్చును కాని క్రియ లగపఱచుట కష్టము. గోవిందునికి సచ్చింత సద్భావములె లేకుండిన చో, అతఁడూరక చెరసాలలోఁ గష్టపడక తనవిద్యా ప్రజ్ఞల కనుగు ణ్యమగు నేవృత్తినైనఁ జేకొని, ధనసంపాద్యమునకుఁ దొడంగఁడా యని నిరంజనుఁడు తన్నుఁదాఁ బ్రశ్నించుకొని, గోవిందుని హృదయ క్షేత్ర మందు దేశభక్తి బీజములు మొలకెత్తుట సత్యమని సిద్ధాంతము చేసి కొనెను.

ఇట గోవిందుఁడు ఒడి దుడుకులులేని ఖాదీవ్యాపనమును బూని, దేశసేవాతత్పరుఁడని పేరునంది, తాఁగొంతసేదఁ దేఱి, మెల్లగ పుణ్యపురుషార్థములఁ జేపట్టఁ దలంచెను. జాతీయ వికాసతకుఁ బట్టు కొమ్మయగు ఖాదీవ్యాపన మందు మిత్రులగు తామిరువురునుజేరి కృషి చేయుదమని గోవిందుఁడు నిరంజను నాహ్వానించెను. నిరంజనుఁడం దుకు సమ్మతింపక, పంచమోద్యమము ముఖ్యమని త్రికరణశుద్ధిగ నమ్ముట చేతఁ దానాకార్యమునే జరపుచుందు ననియును, మిత్రుఁడు మాత్రము శ్లాఘనీయమగు ఖద్దరు వ్యాపనమున పనిచేయ వచ్చునని యును జెప్పివేసెను. కాని, యేకార్యము నందైనను స్నేహితుని వీడి యుండుట గోవిందుని పద్ధతి కాదు. కొన్ని మొలకలు స్వతంత్రజీవన మునకుఁ జాలియుండక, ఇతరజాతి వృక్షముల నాశ్రయముగఁ జేకొని, వాని సారముగ్రోలి వర్ధిలుచు, తుదకు వానిని తుద ముట్టించును. వ్యక్తి విశేషమును బట్టి గోవిందుఁడు నిట్టి బదనికయె! తా నేదేనిస్వతంత్ర కార్యము చేఁబట్టి, అందు శక్తి యుక్తులు చూపి, పేరు ప్రతిష్ఠలు గాంచవలెనని యాతని యాశయము కాదు. పూర్వసహచరుని లోక పాఠశాలయందును సహపాఠిగఁ జేకొని, అతని యొరవడినే దిద్ది, యా తని మించిన విద్వాంసుఁ డనిపించుకొనవలెనని గోవిందుని సంకల్పము! సహవాసుఁడు తన నెన్నఁడు, నెందును, మించఁ గూడదనియు, తన చేయిమీఁదై, పేరు ముందు నడువవలెననియును, గోవిందుని కోరిక! ఉద్యమముల యొక్కయు, ఉద్దేశముల యొక్కయు, యోగ్యతా యోగ్యతలతో గోవిందునికిఁ బ్రసక్తిలేదు. మిత్రుని మించునట్లుగఁ బ్రజల పొగడ్తల నందుటయె వాని ముఖ్యాశయము. కావుననె యతఁ డు తన ఖాదీప్రచార మిపుడు గంగను కలిపి, పంచమజాత్యుద్ధరణ మునకు దిగితి నను నెపమున మిత్రునితో మరల బుజముగలిపెను. కుడు

నిరంజనుడు నమ్మి యీ యుద్యమమున బ్రవేశించెను.

ముచేతికిచ్చిన పండుగ యనుకొను నిరంజనుఁడు, తన పూర్వసహపాఠి, స్వార్థత్యాగము నందును స్నేహ సఖ్యతల యందును, అసమానుఁడగు ప్రోఢయని నమ్మి, అట్టి మహనీయుని సహవాసము మహాప్రసాద మని యెంచి, ఆతనితోఁ గార్యసాధనమునకు దొరఁకొనెను.

౭

నిరంజనశాస్త్రి స్థాపించిన "పంచమాశ్రమము" దినదినాభివృద్ధి గాంచుచుండెను. ప్రతి బుధవారము నతఁడు పంచము జనుల యుపయోగార్థము చేసెడి ప్రసంగ సంభాషణములు పంచమజనులలో ప్రబల సంచలనము గావించెను. ఆవర్ణములవారిపుడు దేహగేహ పారిశుద్ధ్యముల విషయమై యమితశ్రద్ధవహించి, తమబాలబాలికల విద్యాభివృద్ధిపట్ల జాగరూకత వహించి, తమ జాతి యుద్ధరణమునకై యింత చేయుచున్న బ్రాహ్మణ యువకుని యెడల మిగుల ప్రేమ కృతజ్ఞతలు గలిగియుండిరి. చీఁకటి రాత్రిని ఎడారిలోని జ్యోతి చిన్న పురుగులను నాట్యమాడించును. నిరంజనుని సత్కార్య ఫలములు తమకనుల నాకర్షింపఁగ, పలువురు విద్యాధికు లిపుడు వానికి సాయాయము చేయఁ బరువు లెత్తివచ్చిరి. ఇట్లు నిరంజనుఁడు జయప్రదముగ నడుపు పంచమోద్యమము, వేర్వేరు స్వభావములు గల యువకులఁ దేశోపకారుల కాట పట్టయ్యెను!

కారాగృహవిముక్తుఁడై గృహము సొచ్చిన పుత్రుని పరంధామశాస్త్రి కంటిని ఱెప్పవలెఁ గాపాడఁజూచెను. అతనికిఁ దనకును ఆచారాదులను గుఱించి యభిప్రాయభేదములున్నను, సుతుని సత్కార్యవిముఖునిగఁ జేయఁబూనక, వాఁడు తప్పుదారులు త్రొక్కకుండఁ గని పెట్టుట మాత్రము తనపనిగఁ జేసికొనెను. నిరంజనునితోఁ గార్యసాధనమునకుఁ దొడంగిన సజ్జనులలో కొందఱు దుష్టులు గలిసియుండుటకు పరంధామశాస్త్రి మిగుల వగచెను. "దేవుని పెండ్లికందఱు పెద్దలే"! పరోపకారకార్యములఁ బ్రవేశించువారు, వేర్వేరువర్తనల వెలయువారయ్యును, సమానగౌరవ మపేక్షింతురు. సజ్జనులు సత్కార్యములు సాగించుట సహజమె. కాని, దుర్జనులు మంచికార్యము లేల దొరఁకొందురో మాత్రము తెలియకున్నది! సత్పురుషుల పెద్దలోపము, జగతి యంతయు సత్పురుషమయ మనుకొనుటయె. తమతోఁగలిసి యీపరోపకారకార్యమునందు సహకారులుగ నున్నవారందఱును మహామహులను కొనుట నిరంజనుని పెద్దలోపము. నిరంజనునితో నొకయేడు చెరసాలలోఁ గడిపిన మాత్రమున, గోవిందుఁడు వానికి మిత్రుఁడు, పరమపవిత్రుఁడు నయ్యెను! ప్రస్తుత పంచమోద్యమ ప్రవర్తకు లందఱును పావనమూర్తులనియె నిరంజనుని తలంపు! తనయుని కనులు విప్పుటకు తండ్రి యెన్ని ప్రయత్నములో చేసెను. కాని, జనకుని తోడి వాదమున ప్రస్ఫుటమగు సుతుని సునిశిత బుద్ధివికాసత, పరిస్థితుల సత్యాసత్యముల రయుట కుపయోగింపకుండుట మిగుల విషాదకరము. కన్నతండ్రి తన హితము నెంచియె నూతనమిత్రులగుట్టు బయలు పెట్టుచుండెనని తనయుఁడెఱిఁగియు, ముసలివారలబుద్ధి, క్రొత్తపద్ధతులను, మనుజులలోని క్రొత్త మార్పులను బాగుగ గుఱితింపఁ జాలదని యోజించి, తండ్రిమాటలు పాటింపకుండును. జనకుని హితబోధనము, సత్యమునకుఁ జాలదూరము గదా యని తనయుఁడు తలపోయుచుండును. పరంధామశాస్త్రి మిగుల దైన్యపడినపుడు మాత్రము, "సరే! నేను గనులు తెఱచియె సంచరింతును లే! నా యనుచరులు దయ్యములు భూతములును గారు! ఐనను శోధించియె వారిని స్నేహింతును లే!" అని నిరంజనుఁడు తండ్రితోఁ బలికి, తన పనుల దెసకు గంతిడుచుండును.

౮

"ఇంటిదొంగను ఈశ్వరుఁడైన పట్టలేడు!" అనుచరులందఱును తనవలెనే దైవముఖము చూచి పనులు నెరవేర్చెదరని నిరంజనుని తలంపు, సత్యము మాత్రమది కాదు. పంచములు, పంచమవిద్యార్థులును నిరంజనుని జనకునిగ భావించి పూజించుచుండుటచేత, పలువురికి వానియెడల మాత్సర్యము పొడమెను. సాగిలేటి కవలియొడ్డున నున్న కాఁపువారలకు, పంచముల విద్యాభివృద్ధి కొంత యసూయ గలిగించెను. పంచమసేవకుఁడు విద్యగఱచినచో, మాటలు నేర్చిన వేఁటకుక్కవలె, వినయవిధేయతలు వీడి, పొలము పనులలో పాలుమాలునని కాఁపువారల భయము! విద్యవలని ప్రథమలాభము వినయాధికతయని నిరంజనుఁ డెంతచెప్పినను, కాఁపులమనస్సుల కలఁక దేఱకుండెను. ఇది యిటులుండఁగ, పంచమోద్యమమునకై పాటుపడు యువకులలోఁ గొందఱికి, మిగులకష్టపడి తాము పనులు చేయుచుండఁగా, పేరుప్రతిష్ఠలు నిరంజనుఁ డందుకొనుచుండెనని యీర్ష్య గలిగెను. వీరి సందియముల బలపఱచుటకు వారిలోనే కొందఱు బద్ధకంకణులైరి. అట్టివారిలో ముఖ్యులు గోవిందశర్మ, గోపాలసింగును.

గోవిందశర్మ పాఠకుల కిదివఱకె పరిచయుఁడు. తన పేరు ముందసుటకె యాతఁడే కార్యమునకైన దిగును గాని, తక్కిన యుద్దేశములతోఁ గాదు. ఈసంస్థను జరపు విషయమున, నిరంజనుని ముందట, తానును స్నేహితులును దివిటీక్రింది దీపములైతిమని యతఁడు ఉడుకుచుండెను. ఎట్లు తాను నిరంజనునిస్థాన మాక్రమింతునాయని యతఁడు సదా యోజింపసాగెను. లోకములో నొకఁడు చెడినఁగాని, వేఱొకఁడు బాగుపడఁడు. ధనికుండు పేదయైనఁగాని, పేదధనికుఁడు గానేరఁడు. యశస్సున నోలలాడు వాఁడంతరించినఁగాని కాచియుండువారలకుఁ గీర్తికాంత ప్రసన్న కానేరదు. కాన నేయుపాయమునకైన తనకోరిక నెరవేర్చుకొనవలెనని గోవిందుఁడు చూచుచుండెను.

ఇఁక గోపాలసింగును గుఱించి యొకింత చెప్పవలయును. బ్రాహ్మణేతరోద్యమమునఁ బనిచేసి హాయిగ నోడి నింపుకొనుచుండు వీనిని, స్వరాజోద్యమ సంస్థను జేరి విశాలదృష్టి గాంచుఁడని మిత్రులు కొందఱు తొందరపఱచి యిటకుఁ ద్రోసినను, సహాయ నిరాకరణమను సుడిగాలిచేఁ గొట్టుకొని వచ్చినప్పటి నుండియును, వానిదృష్టి మరింత

హ్రస్వ మగుచుండెను! ఎన్నిమాటలు నులిపినను, సింగునకు వెండి బంగరులకంటె వేరు దృశ్యములు గానరాకుండెను. గాంధిమహాత్ముఁడు, ఈప్రాంతములకు వచ్చిన తరుణమున, ప్రజలు వేనవేలుగ వచ్చి, ధనరాసులు సమర్పించిరి. నగలు నాణెములు కుప్పలుగఁ గురిసెను. ఈసొమ్మంతయు దేశసేవాకార్యములకు వినియోగింపుఁడని సింగునకు స్నేహితులకును మహాత్ముఁ డిచ్చివేసెను. కాని దానిలోఁ జాలభాగము సింగు సొంత వ్యయములకు వాడుకొని, వలసినపుడు తీర్చివేయుదునని చెప్పుటయె కాని, నేటికి నట్లు చేయనేలేదు. స్వదేశోద్యమమునఁ బాల్గొను బ్రాహ్మణేతర నాయకుని నేరము బయలు పెట్టినచో, జాతివైషమ్యములు మఱింత యుద్రేకించునని మిత్రులూరకయుండిరి. కాని, యెల్లకాలము సహాయనిరాకరణోద్యమమున నిట్టి లాభములు ప్రాప్తించునా? కావున, సింగిపుడు చిరుదిండిలేక చిక్కిపోవుచున్నాఁడు! గోరుచుట్టుమీఁద రోకలిపోటను నట్లు, ఇపుడు సింగును పంచమోద్యమములోని కమాంతముగ దింపిరి. నాఁటినుండియు నాతనికన్నులు వీడనేలేదు! పోనిమ్ము, బ్రాహ్మణేతర నాయకుఁడని కీర్తికబళ్ళైన నింత సింగున కొరరు నిటువేయపుండిరి! కావున తన దురవస్థకుఁ గారణముగు నిరంజనశాస్త్రి తాళము పట్టినఁ గాని, తనపాలు తనకు దక్కదని విశ్వసించి, గోపాలసింగుహూడ నిరంజనుని మీఁదధ్వజమెత్తెను.

కంచె చేనుమేసినట్లు, పంచమోద్యమమునఁ బాటుపడవలసిన గోపాలగోవిందులు, దానివినాశమునకె పనిచేయఁదొడంగిరి. పంచములలో ప్రబోధముగలిగించుటకు మాఱుగా, తమ గురువుల మీఁదను, స్వాములకు భూస్వాములమీఁదను ధ్వజమెత్తుఁడని చాటుచాటున వారల కుపదేశించిరి. చాలపామరులకోప మతివేగముగఁ బెరుఁగును. విద్యాబోధముగావించుమిషతో, నిరంజనశాస్త్రి పంచమజాతి దాస్యమును మఱింతదృఢపఱచి, వారి సర్వస్వమును బ్రాహ్మణులకుఁ గాఁపులకును గట్టిపెట్టనున్నాఁడనియును, భూమండులనుకాఁపులను వారిమీఁది కుసిగొలుపుచున్నాఁడనియును, ఈదుష్టద్వయము పంచములకుఁ గొండెములు చెప్పిరి. తమ గురువులను వీరినోటనే యీమాటలు వినవచ్చుటచేత, అమాయికులగు పంచములు కొందఱవి నమ్మి, తమ్ము నిరంజనుని పగనుండి తప్పింపుడని వారినె కోరిరి.

ఈప్రముఖు లిరువురును తీరికచేసికొని కాఁపుల గ్రామమేఁగి, పరమపుల్లపలెనటించి, నిరంజనుఁడు పంచములను వీరిమీఁదికి త్తివచ్చునట్లు సిద్ధముచేయుచున్నాఁడని రహస్యముగ వారి కెఱిఁగించిరి. పంచములలోని మార్పున కిదివఱకె కనలుచున్న కాఁపుల స్పర్ధలు దీనివలన మఱింత రగులఁజొచ్చెను. నిరంజనుని మిత్రులె యీవార్త తెచ్చుటవలన, కాఁపుల కది మఱింతనచ్చి, సుతిమించకమునుపె పంచములపని పట్టవలెనని వారు యోజింపసాగిరి.

ఇట్లు గోపాలగోవిందులు, కాఁపులకు నిరంజన పంచములమీఁదను, పంచములకు కాపులపైని, నిరంజనునిమీఁదను విరోధాగ్ని నెలకొల్పి, అది రగిలి నుండుసమయమునకు వేచియుండిరి.

౬

ఇది యిట్లుండఁగా, సాగిలేటికావలి యొడ్డుననున్న కాఁపుపాలెపుప్రజలలో నింకొక విధమగుసంచలనముగూడఁ గలిగెను. నిరంజనశాస్త్రి పలుమారు రచ్చటి కేతెంచి,పంచములకు వారుచేయవలసిన సముపాయములనుగుఱించి కాఁపులతోఁ బ్రసంగించుచుండును. ఈసంభాషణములు వినిన కాఁపుయువకులలోఁ గొందఱికి దేశోద్ధరణకార్యములను గుఱించి యుత్సాహముగలిగెను.అట్టివారిలోముఖ్యుఁడు లక్ష్మణస్వామి.

లక్ష్మణస్వామి, ఉన్నతాంగ్లేయ విద్య నభ్యసింపకున్నను, యోగ్యుఁడు, కుశాగ్రబుద్ధియునగు యువకుఁడు. తమగ్రామమున జనుల యుపయోగార్థమొక పఠనమందిర మేర్పఱచి, అది బాగుగ జరపుచుండెను. నిరంజనుఁడు నడపుచుండు పంచమాశ్రమమునెడ నితని కమితాభిమానము గలిగెను. పంచముల యభివృద్ధినిగుఱించి వారి యజమానులగు కాఁపులకు బ్రాహ్మణులకంటె నధికముగ పాటుపడవలసిన బాధ్యత గలదని యతఁడు తన వారికిబోధించుచు, నిరంజనశాస్త్రికిఁ దాను దోడుపడుచుండును. లక్ష్మణునికిని, పంచమోద్యమము ననుసరించి పనిచేయు నితర యువకులకును గల తారతమ్యము త్వరితకాలములోనె తెల్లమయ్యెను. కీర్తికాముత్వమునఁగాన కేవల సోదర ధర్మనిర్వహణమునకె నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకుఁ గడంగవలెనని యాతని యభిప్రాయము. పంచములకెడ ఆదరానుగ్రహములుచూపు నధికులవలె మనము వర్తించునంతవఱకును వారిస్థితి చక్కఁబడదనియును, ఒక తల్లిబిడ్డలవలె వారితోఁ గలసిమెలసి యుండునపుడె వారు ముందుకురాగలరనియును, లక్ష్మణుని నిశ్చితాభిప్రాయము. ఇంక నీవిషయమున మాటలతోఁబనిలేదని, కార్యాచరణమునకే యాతఁడు కడంగెను. తక్కినప్రచారకుల వలెగాక లక్ష్మణుడు తమగ్రామమందలి స్వంతభవనమును వదలివైచి పంచమాశ్రమమునకె తాను విడిది యేర్పఱచుకొనెను. కూటికి గుడ్డకులేక యాదిమాంధ్రు లల్లాడుచుండునపుడు, భాగ్యవంతులు భోగపరాయణులగుట పాపమని నమ్మి, లక్ష్మణుఁ డేకవస్త్రధారియై, కఠినాహార నియమముఁ బూనియుండెను. పంచముల యిండ్లను బాహాటముగఁబోవుచు, వారికష్టసుఖములారయును; వలసిన సాహాయ్యముచేయుచుండును. కన్నతండ్రివలెఁ దమ్ము నిట్లుగనిపెట్టు లక్ష్మణుని యెడల పంచములు కడుఁగూరిమిగలిగి, యాతని చేయూఁతవలన నభివృద్ధిగాంచుచుండిరి.

పంచమోద్యమమునుగుఱించి యిట్లు పాటుపడుచుండుట వలననే లక్ష్మణుఁడు నిరంజనునికాంతరంగిక మిత్రుఁడయ్యెను. సాధుపుంగవుఁడగు లక్ష్మణునివంటి వారుగదా యీయుద్యమమును సాధింపఁగలరని నిరంజనుఁడునమ్మి, ఆదర్శపురుషుఁడగు వానిమీఁదనె యాశ్రమ నిర్వహణభారము ముఖ్యముగ నుంచెను.

కాని, లక్ష్మణుని ప్రముఖత, ఇదివఱకె నిరంజనుని యున్నతిని గంటకించిన గోపాలగోవిందులకు మఱింతదుస్సహమయ్యెను. "ముందు వచ్చుచెవులకంటె, వెనుక మొలచు కొమ్ములు వాడియను"నట్లు,ప్రథమ

మునుండి పరిశ్రమచేయు తమకుఁగాక మొన్నమొన్న చేరిన యీకాఁపు కుఱ్ఱనికి ప్రతిష్ఠవచ్చుటకు వారు సమ్మతింపక, వానిమీఁదఁ గసితో నుండిరి. నూతన ప్రియునిప్రేమమరగి నిరంజనుఁడు ప్రాఁతయనుచరు లను తమ్మువిడనాడెనని వారువాపోవుచుందురు. "గురుశిష్య"లని చాటు చాటున నిరంజన లక్ష్మణస్వాములను వారు పరిహసించుచుందురు. ఎట్లు వీరిపొత్తు భంగపఱచి, తాము మరల ముందుఁబడెదమాయని వారు సదా యోజించుచుండిరి.

గోపాలగోవిందులు కాఁపుపాలెముపోయి, లక్ష్మణనిరంజనుల గుఱించి యచట నపవాదములు వెలయించిరి. లక్ష్మణుఁడు, తాను గొప్పవారియింటఁ బుట్టితి ననుమాట మఱచి, గురుబోధనల ననుసరించి పంచములతోఁ దిని తిరుగుచుండెననియు, ఒకటి రెండు దినములలో వారిలో గలసిపోవ నుద్యమించియున్నాఁడనియును, వారుప్రకటించిరి! ఈయిరువురి సాయముచూచుకొని మైమఱచిన పంచములు, కాఁపులతోడి కయ్యమునకుఁ గాలు ద్రవ్వుచున్నారనియు వారు చెప్పివేసిరి! ఇదివఱకె పంచములమీఁదను, నిరంజనుని దెసను వైరమూనిన కాఁపుల యాగ్రహమందువలన మఱింత ప్రజ్వరిల్లెను. ఇంకఁ దామూరకుండినచో, పరిస్థితులు మితిమీఱి, లక్ష్మణుఁడే కాక, తక్కిన యువకు లెల్లరును క్రమక్రమముగ పంచములలోఁ గలసిపోయి, తమ జాతిసంకరమగునని భీతిల్లి, పంచములు తమకు పక్కలోని బల్లెములుగాక మునుపే వారలనుక్కడగింపఁ గాఁపులు గడంగియుండిరి.

ఈకలఁతల జాడలు కొంతతెలిసి, పరంధామశాస్త్రి కొమరు నొకప్రాతఃకాలముననే కలిసికొని, "నాయనా, సమాచారములేమి?" అని సంభాషింపఁదొడంగెను.

నిరం: "సమాచారములకేమిగాని, నాయనా! ఈతెల్లవాఱు జామున నాకొకవింత కలవచ్చి,యింకను కనులకుఁ గట్టినట్లేయున్నది. మేఘరహితమగు నంబరమునుండి పిడుగుపడి, ముద్దులుగట్టు మనమామిడి గున్నమాడి పోయెనండీ! పసిపిల్లవంటి ప్రపంచమోహ్యమమున కేమికీడు మూఁడునోయని ప్రాణము తల్లడపడుచున్నదండీ!"

పరం: "తండ్రీ! మబ్బులేనిపిడుగు, మాయావిలేని మోసము నుండునా! అంతయు మాపులోపమెగాని వేరుకాదు. దుర్జనుని దృష్టికి, సంస్థలు, జీవములు నొక్కటియ సుమీ. నాయనా, నీ వీనాఁడు ఇల్లు గదలకుము!"

నిరం: "కలకల్లయె! ఇన్నాళ్లుపెంచిన సంస్థను స్వప్నభీతిచే నిపుడెట్లు విడనాడను? పిడుగైనను చెడుగైనను, విఘ్నములఁ జెండాడుట మన విధికదా! ఆవల, జయాపజయములు హరికరుణ యను గ్రహింపవలసినదె!"

పరం: "నీమిత్రులు కొందఱు కపటులై కయ్యములు గలిపించుచున్నారు సుమీ!"

నిరం: "సరే, యిది మామాములు జోస్యమె! ఏగోపాలగోవిందులో వారి మొనకాండ్రనికూడ కదా?"

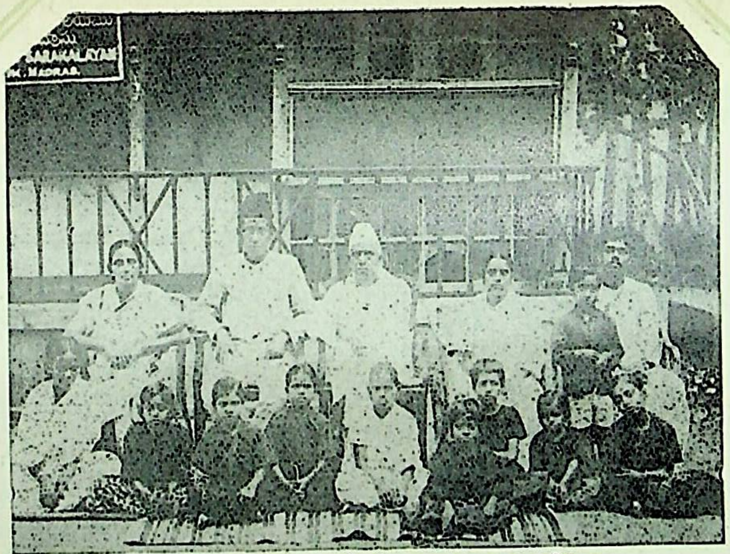
పరం: "ఔను నాయనా! వారిని నమ్మియె నీవు చెడిపోవుచున్నావు—"దుష్టునకు దూరమున నుండవలయును." ఇపుడైనను ఈసంస్థ వారి శిరముననె పడవైచి, ఆపదతప్పి, హరిచరణస్మరణతో హాయిగ నుండఁగూడదా?"

అని కన్నతండ్రి కనులనీరు తెచ్చుకొనెను. నిరంజనుఁడు మందహాసమున జనకుని భయమునుఁ బోనాడఁజూచి, "నాయనా! ప్రొద్దుననే మనకీ వాదనలేల? తగినంత జాగ్రతతో నుందును. న్యాయధర్మములఁగాచు నారాయణునినె నమ్మియుందును. ఇఁక నేమిభయము? సరేకదా!" అని సమాధానము చెప్పెను.

"సరిగాకేమి, నాయనా!" అని పరంధామశాస్త్రి గద్గదస్వరముతోఁ బలికి, కపోలతలమునుండి సెలయేటిధారవలె నొలుకు బాష్పజలమును తన యుత్తరీయపు కొసతోఁ నొత్తికొనుచు, మరలి వచ్చెను.

౧౦

ఆమధ్యాహ్నము నిరంజనశాస్త్రి పంచములగూడె మేగునపుడు వింత దృశ్యమొకటి విలోకించెను. సాగిలేటి కావలియొడ్డున మిట్టప్రదేశమున నొకసైన్యము విడిసి, స్కాటుకవి నవలలలోని వర్ణనమును వాని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెను. దుడ్డుఁగఱ్ఱలు మూపులపెట్టుకొని కోపోద్దీపితులైన పొరుగూరి కాఁపుల ముఖములు వానికిఁగానవచ్చెను! వీరిని ధైర్యముతో నెదుర్కొనుటకు, తమ కుటీరములయెదుట పంచములు బారులుదీఱి, కత్తులు కటారులాయితము చేసికొనుచుండిరి! ఉభయులకీ యాకస్మిక వైరమెట్లు సంభవించెనా యని యచ్చెరువందుచు నిరంజనుఁడు దూరమున ఆశ్రమ కుటీరమున కెదురుగ నివ్వెఱతో నుండెడి తనయుపాధ్యాయమిత్రులను గాంచెను. సమీపించిన కొలఁదిని, వానికి వారిమొగములు స్పష్టముగ గోచరించెను. ఏలనోకాని, గోపాలగోవిందులు, వారల యనుచరులు నచటఁగానఁబడకుండిరి. మిత్రులను గలసికొని, నిరంజనుఁడు, ఈగడిబిడికిఁ గారణమేమని విచారింపఁగ, కొందఱి దుర్బోధనలవలన, కాఁపులకు పంచములకుఁ గలతలు పెరిఁగి, కసిదీర్చుకొనుట కుభయులును యుద్ధసన్నద్ధులైరని తేలినది! కలహకారకులు గోపాలగోవిందులని, ఒకరిమొగ మొకరుచూచుకొనుచు, స్నేహితులు నిరంజనునికిఁ జెప్పలేక చెప్పిరి! వారిబోధనలవలననే, నిరంజనుఁడు అతని మిత్రులును తమకుద్వేషులని యిరుప్రక్కలవారును అపోహపడుచున్నారని తెలిసినపుడు, నిరంజనుఁ డాశ్చర్యమున మునిఁగి, జనకుని హితవచనములు మొదటినుండియుఁ దానేల పెడచెవిని పెట్టితినాయని పరితపించెను. అతఁడంత వారలతో నాలోచించి, అందఱు నాపదనుండి తప్పించుకొనుటకై, అచట సమావేశమైన యుభయకక్షులవారికిని నిజము తెలిపి, ఒండొరులకు మిత్రభావము గలిగించుటకుఁ దానుబూనుకొనెను. ఇపుడు తమదగ్గఱకువచ్చిన నిరంజనశాస్త్రితో రెండుప్రక్కలవారును

చెన్నపురి హిందూయువతీ శరణాలయ వార్షికోత్సవము

శ్రీమతి బ్రిజలాల్ నెహ్రూసతిగారికి చెన్నపురిస్త్రీల సన్మానము

శ్రీ సర్ హరసింగ్ గౌరుగారు, స్త్రీ సంఘ ప్రతినిధులు-చెన్నపురి

భారత మహిళామండలి-బెజవాడ

అఖిలభారత మహిళాసభ-పాట్నా

నోరు మెదల్పుటకైన మొదట నిష్టపడకున్నను, ఆశ్రమమున కెదుటి మిట్టప్రదేశమునకువచ్చి కూర్చుండుట కెట్టకేలకు సమ్మతించిరి. నిరంజనుఁడపుడు వారితో సంభాషించి, కర్తవ్యమును బోధించి, తనప్రసంగము నిట్లు ముగించెను:—

"కావున మిత్రులారా! భారత జనని తనయుల మగు మన మందఱము సోదరులము. అందఱిశ్రేయమె దేశక్షేమము. ఐదువ్రేళ్లను గూడి యుండు నదియె హస్తము. ఏవ్రేలి తోడ్పాటు లేకున్నను, చేయి సరిగా పనిచేయ నేరదు. హిందూమాతకరమున కైదు వర్ణములు నైదు వ్రేళ్లు. పంచమజాతి వెనుకఁ బడి యుండుట వలన, మన సంఘాభివృద్ధికి తీరని కొఱఁత వాటిల్లినది. కాల కర్మదోషమువలన, చాతుర్వర్ణములకును పంచమ జాతికిని పొత్తు లేకున్నది. కులవైషమ్యములచేఁ గుంటువడిన హేతువుచనే హిందూసంఘము నాగరికత యందు ముందడుగువేయఁ జాలకున్నది. మొన్న మొన్నటి వఱకును మూఢులుగ నుండిన విదేశీయులు, ఐకమత్యమున నిటీవల నభివృద్ధినొంది, భారతీయులను వెనుకకుఁ ద్రొక్కివేయు చున్నారు! ఇప్పుడైనను కనులు తెఱచి, మనము కర్తవ్యముఁ జూచి కొనవలయును.

"సంఘ సమ్మేళనమున కావశ్యకములగు సంస్కరణములు మన మామోదింప వలయును. ఒకసారిగ జాతులన్నియు నేకము కావలయు నని కోరిన లాభము లేదు. మనసు గలియని మమతలు వ్యర్థములు. స్వయంకృషిచేతను విద్యావ్యాపనము మూలమునను అగ్రవర్ణముల తోడి స్నేహ సఖ్యముల వలనను, నిమ్నజాతుల యుద్ధరణము కావలయును.

"ఇవ్విధమున పంచమజాతి యభ్యున్నతికై పాటుబడుటకే వచ్చినారముకాని, మీలో పరస్పర వైరములు పెంచుటకుఁ గాదు. అటుగాక, నేను, ఇందున్న నామిత్రులును, కపటులము దేశద్రోహులము నని మీకింక ననుమాన మున్నయెడల, మాదుర్నయములకు నా తలగొట్టి వేయుఁడు!" అని నిరంజనశాస్త్రి, రెండుపక్షముల నాయకులయొద్ద కొనుబోయి, తలయొగ్గి నిలువఁబడెను. "మీరే దుర్మంత్రములను జరుప లేదని మాకిపుడు స్పష్టమైనది! మీరు సత్కార్యములే సాగించు చున్నారు!" అని యుభయులును జెప్పివేసిరి.

"అట్లయిన నేను మీయిరువురకిని సఖ్యుఁడనే కదా! నాకు మీ రుభయులును సోదరసములు. నేఁటి నుండి మీరందఱును స్నేహభావమున మెలఁగుట ధర్మము. అట్లు మీరు చేయనొల్లరేని, మనలో నైకమత్యము కుదరదని నమ్మి నాయుద్యమమును విరమించుకొని, సంసారమును త్యజించి, యడవుల కిదె వెడలి పోయెదను!" అని ధీరత్వమున నిరంజనశాస్త్రి పలికిన వాక్కులు, "యథార్థము" "యథార్థము!" అని సాక్ష్యమిచ్చు చున్నట్టుగ, పరిసర ప్రదేశములందలి వృక్షపంక్తులు మాఱు మ్రోఁగెను! "పోవలదు" "పోవలదు" అని యందఱును కేక లిడిరి. అంత నిరంజనుని కోరిక చొప్పున నుభయకక్షుల నాయకులును ఆదర పూర్వకముగ నొండొరులను సంభావించిరి. వారలమధ్య నిలచియుండు ధీరుఁడగు నిరంజనశాస్త్రి కనుకొనల నుండి, కొండ చరియలనుండి స్రవించు సెలయేటి నీటివలె నానంద బాష్పములు నేల ప్రవహించెను. దయాశీలుఁడగు నాశూరుని గాంచి, కంటనీరు పెట్టని జను లచటఁ గానరారు! మిత్రభావము గలిగి, శుభ సంభాషణములతో నంత నెవరియిండ్లకు వారు వెడలి పోయిరి.

౧౧

రణరంగమునఁ బరిపూర్ణవిజయ మందిన రాజకుమారుని వలె నిరంజనశాస్త్రి నానాఁడు మిత్రు లభినందనముతో ముంచివైచిరి. ఊరేగింపుతోఁ దమ నాయకునిఁ గొనిపోయి చూపి, జనకుని సమ్మోదమునఁ దేల్పవలె నని వారి సంకల్పము. కాని, నిరంజనుఁడు వారి నివారించి, తమ విజయ మానాఁ డారంభమయ్యెనే కాని ముగియలేదనియును, ఎప్పటివలెఁ దాను నదీజలముల వార్చి, రాత్రి కింటికే తెంచెద ననియును జెప్పి, వారిని ముందు పంపివేసెను. పరంధామశాస్త్రికిని తక్కిన వారికిని సంతోషవార్తను వేవేగమె తెలియఁజేయు నుత్సాహమున వారు తోడ్తోడనె యిండ్లకు వెడలిపోయిరి. రాత్రి వఱకును దనను గాచి యుందునని చెప్పిన లక్ష్మణస్వామిని జూచి నిరంజనుఁడు చిరునవ్వునవ్వి, "లక్ష్మణా! నన్ను గురించి నీవు భయపడ నక్కఱలేదు. పంచమాశ్రమమునకు ముప్పు వాటిల్లకుండ మాత్రము కాచి కొనుము! అన్నిశుభములు చేకూరఁగలవు!" అని వానిని పంచమాశ్రమమున కంపివేసెను. ఆనాఁటి సంగతు లొక్కటొక్కటియె మననము చేసి కొనుచు, నిరంజనుఁ డంత నదీతటమును సమీపించెను.

అపుడు సూర్యాస్తమయ సమయ మయ్యెను. భాను బింబము జేవురుముద్దవలె పశ్చిమ దిశఁ గ్రుంకుచు, భూలోకయాత్ర చాలించి పరలోక మేగెడి జీవుని సామ్యమును నిరంజనుని మనమునకు దోఁపించెను. ఒకవేళ తనకా నాఁడె మృత్యువా సన్నమగు నెడల, ఎట్లు లోక ధర్మములు నిర్వహించెనో చూచు కొనుట కిదె యద నని తలంచి, ఆయువకుఁడు దనజీవిత విమర్శనముఁ జేసికొనెను. ఇపుడాతఁడు గట్టుదిగి, నదిలోని కడుగులు వెట్టుచు, "జీవితమందలి యాశ యంతము లేనిదిగదా! ఈనదీప్రవాహము పోయిపోయి, కడకుఁ గడలి నెట్లు కలియునో, నాచైతన్యమును చైతన్యమూర్తిని జేరి శాంతినొందఁ గలదు సుమీ!" యని తలపోయుచు, చెట్టుమొదట నుత్తరీయమువైచి, నీటియొడ్డున సంధ్యావందనము నెఱపి, జనకునిబోధన ననుసరించి మౌనముద్రనూని, నారాయణస్మరణ చేసికొనుచుండెను.

అంతట నీటిమీద వ్రాలిన యొక పెద్దకొమ్మ పెళపెళమని యెను. తోడనే కొండంతబరువగు నాయుగ్మము తనశిరమును భిన్న

భిన్నములుగఁ జేయుచున్నట్టుగ నిరంజనునికిఁ దోఁచెను. మరల పరమాత్మ తీగమెఱుపువలె నాతని జీవాత్మ మేలుకొని, "ఇదియె కాఁబోలు మబ్బులేని పిడుగ"ని యచ్చెరువంది, ప్రాణోత్క్రమణ సమయమగు టెఱింగి సమాధినుండి ధ్యాన నిమగ్న యయ్యెను. చెట్టుకొమ్మనుండి యుఱికిన గోపాలగోవిందులు, తమ మాయావ్యూహమును భేదించుకొని వచ్చిన వీరునిమీఁదఁ గసితీఱక, ఆగ్రహావేశమునఁ గావించిన ప్రహరణములచే వాని కళేబరము నీటిలోనికొరఁగి నదీదేవతకు ప్రణమిల్లునట్టుగ ముందుకుఁ బడిపోయెను. మెఱుపుమెఱుపునఁ గ్రుంకిపోయెను! చిమ్మచీఁకటులు జగతినంతయు నలముకొని, క్రూరాత్ములిట సల్పు ఘోరకృత్యములు గప్పిపుచ్చుటకై కూటసాక్ష్యములు పుకుర్చుచున్నవా యనునట్టుగ, వస్తుజాలమును మఱుఁగుపఱచుచుండెను. అంత నంబరతల మధిష్ఠించిన తారకరాజుల ముఖదీప్తులు పుడమి నెన్నటికైన నిజము బయలుపడి, సత్యధర్మముల కమోఘవిజయము గలుగుట తథ్యమని ప్రకటించుటకా యనునట్లు, మినుకుమినుకుమని గగనతలమున మందహాసములతో విహరింపసాగెను!

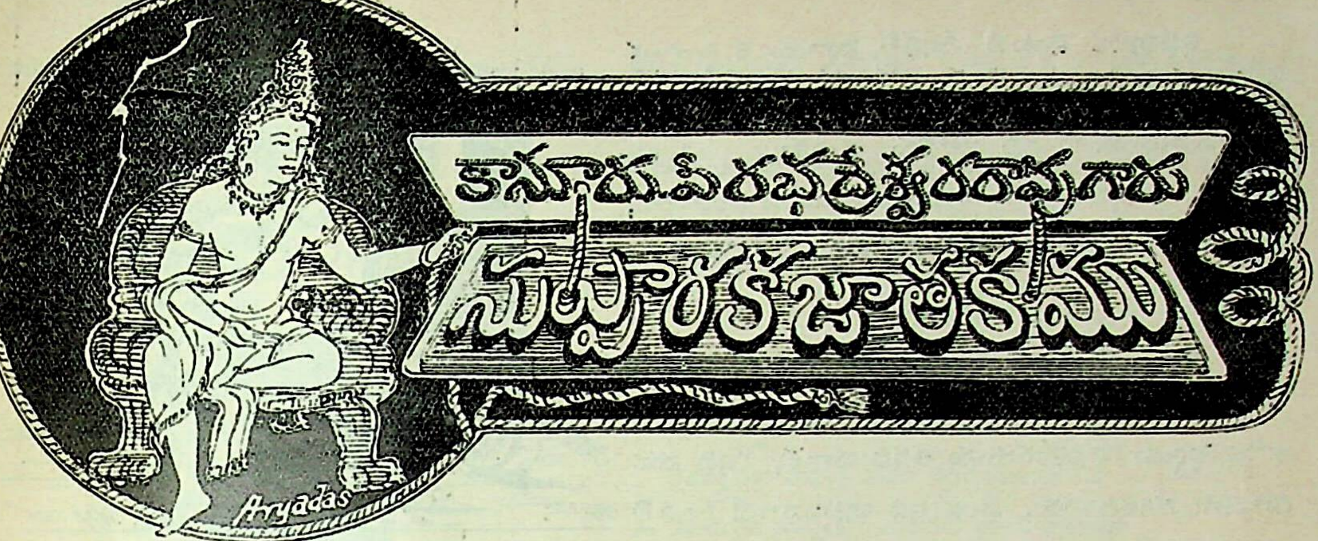

నీటియొడ్డున సంధ్యావందనము నెఱపి......మౌనముద్రనూని నారాయణస్మరణ చేసుకొనుచుండెను.

అజంతా చిత్రములు

౭. తత్త్వబోధ

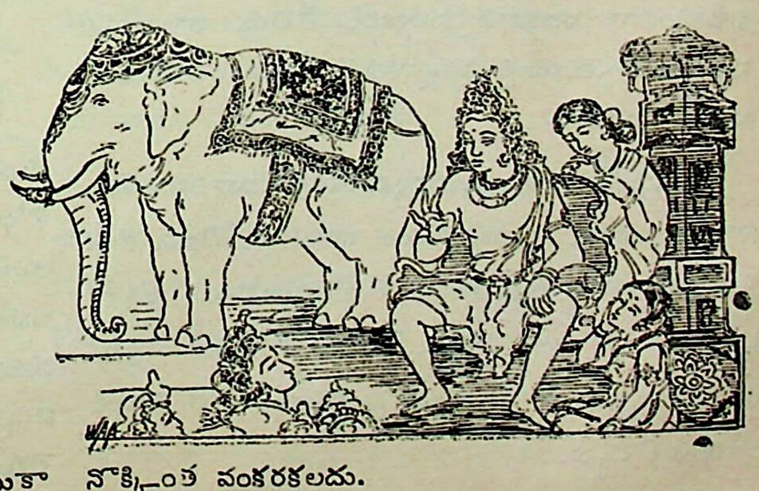

శా. అంధుండై జగతీపతిన్ గొలిచి నీచాత్మ్యుం డటం చెంచి ని
ర్బంధంబేర్పడ కర్ణధారుఁడయి పారావారము ల్దాటుచున్
అంధప్రక్రియ నున్న వర్తకుల కత్యానంద మొప్పఁ దయా
సింధుండై ధనరాసుల న్నొసగి ప్రోచెన్గాదె బుద్ధుం డిలన్.

పూర్వకాలమందు భరువనురాజు భరురాజ్య మేలుచుండెను. ఆ రాజ్యమందు భరుకచ్ఛ[1] పట్టణమను సుప్రసిద్ధ నౌకాశ్రయము గలదు. ఆపట్టణమున బోధిసత్త్వుఁ [2]డగ్ర నియామకుని పుత్రుఁడై జన్మించెను. ప్రసాదాదిగుణ విరాజితుండై, సువర్ణవర్ణ శరీరుండైనందున నతనికి సుప్పారక కుమారుఁడని పేరిడిరి. షోడశవర్షప్రాయుఁ డగునాటికతఁడు నౌకాశాస్త్రపారంగతుండై పౌరజనుల యుల్లము లుల్లసిల్లఁజేసె. జనకుని మరణానంతర మాఁతడు నావికజ్యేష్ఠుఁడై యానపాత్రముల నడపఁజొచ్చెను. అనుభవమునకుఁ దోడు, శాస్త్రజ్ఞానమును, బుద్ధికుశలతయు నుండుటచే నాతఁడు నడపునావ కెన్నఁ డెట్టియాపదయుఁ దటస్థింపలేదు.

ఒకసారి లవణజలతుషారము లాతనినేత్రము లందుఁబడి యతని నంధుని గావించెను. అప్పటినుండి నౌకాజీవనము వదలి రాజు న్నాశ్రయింప నాతఁడు మదసుప్పారకు నగ్రపణ్యకునిగ నియమించెను. రాజు నొద్దకువచ్చిన మాతంగ తురంగములను, శుభ్రముక్తాహారములను, అమూల్యరత్నమాణిక్యములను, సుప్పారకుఁడు పరీక్షించి, వెలఁగట్టుచుండెడివాఁడు.

ఒకనాఁడు వణిజులు కొందఱు నడగొండనుంబోని భద్రగజమును రాజునొద్దకు గొనివచ్చి పట్టపుటేనుఁగుగ స్వీకరింపుమని వేఁడిరి. రాజు దానిని రత్నపరీక్షకునొద్దకు బనిచె. సుప్పారకుఁ డంత దానిశరీరముఁ జేతితో మెల్లగ దడవి, "ఇది మన తేనికిఁ దగినదికాదు. దీనివెనుక కాళ్లలో

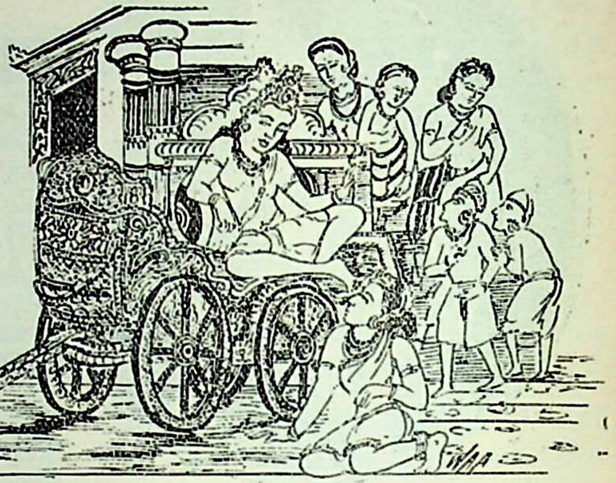
నొక్కించుక వంకరకలదు.

(1) పట్టణము=రేవు;సముద్రతీరపట్టణము (Sea-coast town)

(2) నియామకుఁడు=కర్ణధారి (Mariner)

ఇదిపుట్టిన వెంటనే దీనితల్లి మోయ శక్తిఁజాలక క్రిందపడవైచిన కతంబున దీని వెనుక కాళ్లలో నట్టివి కిలత్వమేర్పడియె. ” నని పలికెను. వర్తకులఁ బ్రశ్నింప నాఁతడు చెప్పినది సత్యమనిరి. రా జదివిని సంతసించి, సుప్పారకున కెనిమిది [1]కహాపణములు బహుమాన మిచ్చెను.

ఇంకొకనాఁడు, కొందఱొక యుత్తమాశ్వము దెచ్చి రా జధిరోహించుట కెంతయుఁ దగియున్న దని వచించిరి. బోధిసత్త్వుఁడు దానిశరీరమును తడవి చూచి, “ఇది మన భూపతికిఁ దగినదికాదు. ఏలన ఇది పుట్టిననాఁడే దీనితల్లి చనిపోయెను. తల్లిపాలు లభింపకపోయినందున, దీని యవ

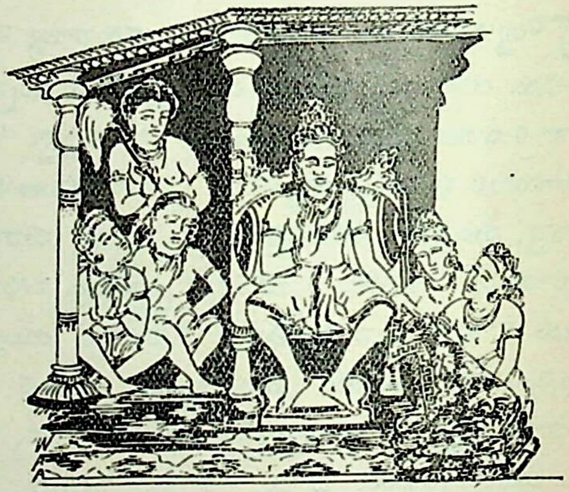

యవస్ఫూర్తిలోఁ గొంతలోపము కలిగె”నని నుడివెను. విచారింపగా నదికూడ సత్యమని తేలెను. రా జదివిని సంతోషహృదయుఁడై, రత్నపరీక్షకుని కెనిమిది నాణెములు బహూకరించెను.

మఱియొకనాఁడు, దివ్యమంగళరథ మాతని కడకుఁ గొనిరాఁబడియె. సుప్పారకుఁడు దానిఁ బరిశీలించి, “ఛీ! ఈరథము తొఱ్ఱచెట్టు కలపతోఁ జేయఁబడెను. రాజున కిది తగునా?” యని చెప్పెను. అదికూడ నిజమయ్యెను. రా జదివిని ప్రమోదాంతరంగుఁడై మఱల నాతని కెనిమిది నాణెము లిచ్చెను.

“ఛీ! ఈరథము తొఱ్ఱచెట్టు...... రాజున కిది తగునా?”

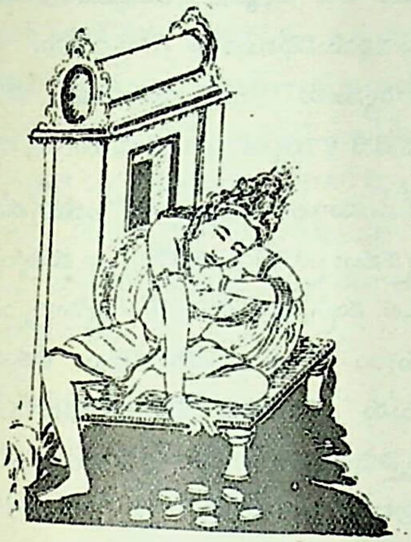
వేఱొకనాఁడు, అనర్ఘరత్నకంబళము పరీక్షకు వచ్చెను. మునుపటివలెనే, సుప్పారకుఁడు దానిఁ జేతితో జాగ్రత్తమై పరీక్షించి, “ఇందొకచోట నెలుకకొట్టినది

సుమా! ” యని హెచ్చరించెను. అంతట నాకంబళమును శోధింపగా, ఆవిషయము యథార్థమయ్యెను. రాజది విని యాశ్చర్యచకితుఁడయ్యు మఱల నాయెనిమిది నాణెములనే బహుమానముజేసెను. రత్నపరీక్షకుని మనమునం దపు డనుమాన మొండుదయించె. “ఈధరణీపతి ఇన్ని చిత్ర విచిత్రవిషయములఁజూచి యాశ్చర్యపడియు, మాటిమాటికి లెక్కపెట్టి యెనిమిది కహాపణములే యిచ్చుచున్నాఁడు.

(1) ఆకాలమునందలి యొక నాణెము.

ఇతనియం దెద్దియో లోప ముండకమానదు. చూతము.

క్షత్రియకులోత్పన్నుఁ డెన్నఁడైన నిట్లుచేయునా?

నీచవంశజుఁడగు నాపితుఁడే[1] యిట్లు చేయనోపు. కాన నీతఁ డట్టినీచకులమునఁ బుట్టియుండవలయు. ఇట్టి రాజును గొలిచిన ప్రయోజనము శూన్యము. సుఖముగా ఇలుచేరి కాలక్షేపము చేసెదను." అని చింతించి, భరుకచ్ఛ పట్టణము మఱచిపోయెను.

అప్పుడు కొందఱు వర్తకు లొకనావను సిద్ధముచేసి ఆయోడను నడప సమర్థు లెవరాయని విచారింపగా, గ్రుడ్డివాఁడైనను సుప్పారకుఁడే యందులకు సమర్థుఁడనియు ఉపాయకుశలుఁ డగుటవలన నాతని యోడ కెన్నడు మొప్పము రాదనియుఁ దెలిసికొని యాతని సమీపించి, 'నిన్ను మాయోడకు కర్ణధారునిగ నియమించితిమి. మా వేఁడికోలును మన్నింపవలెను' అని విన్నవించిరి.

"మిత్రులారా! నేనంధుఁడనుగదా! నావ నెట్లు నడపఁగలను?" అని సుప్పారకుఁడు వచింప వారతనిని విడువక నిర్బంధించినందున నెట్టకేల కాతఁ డెట్లో యొప్పుకొని వారితోఁబయనము సాగించి మహాసముద్రములు దాటి వెళ్లెను. మొదటి యేడుదినములలో నోడ కెట్టి యుపద్రవమును రాలేదు. అనంతర మకాలవాతములు జనించె. నాలుగునెల లాయోడ సముద్రపీఠమునం జరించి తుదకు ఖురమాలా సాగరముఁ జేరెను. అందలి జలచరములు మనుష్యసమానశరీరములతోను, కత్తివంటి పదను గల నాసికలతోను మునుఁగుచు తేలుచుండె. వర్తకులు వానిఁ జూచి ఆసముద్రనామముఁ దెల్పుమని మహాసత్త్వు నడిగిరి.

చికిలికత్తులఁబోలు నాసికలతోడ
రమ్యమానుష్య సమ శరీరములతోడ
మెలఁగుచున్నవి యిందలి జలచరములు
సాగరపు నామ మేమి తథాగతుండ?

బోధిసత్త్వుఁడును నౌకాశాస్త్రపారీణుఁ డగుటచే నయ్యది ఖురమాలి యని తెలిసి యిట్లని పలికె:

ధనము గడియించి మించెడు తలఁపుతోడ
పావనంబైన భరుకచ్ఛ పట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజు లిచట
వినుఁడు ఖురమాలి యని దీనిపేరు నిజము.

ఆసముద్రమునందు వజ్రములు మెండుగఁ గలవు. అది యెఱింగిన సుప్పారకుఁడు, 'వజ్రము లిందు గలవని తెలిపితినా, పేరాసచే వీ రీయోడను వానిచే నింపి ముంచివేసెదరు. అని తలంచి వారి కాసంగతిఁ దెల్పక లంగరు వేసి, చేఁపలు పట్టువానివలె వల వైచి వజ్రరాసులను పైకి లాగి, ఓడయం దొకచో వాని భద్రపఱచి, పనికిరానివస్తు సంచయము నావల బారవైచె.

పిదప నానావ ఖురమాల నతిక్రమించి అగ్నిమాల యనుసాగరము దరిసెను. ఆయర్ణవము మిట్టమధ్యాహ్న సూర్యునిపగిది, ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిమండలమువలెను కన్పట్టెను. అంత నావర్తకులు

పట్టపగటెంటి సూర్యుని పగిది మెఱసి
విలయకాలాగ్నిమండలవిధము దోఁచి

(1) నాపితుఁడు=మంగలి.

కనులు మిఱుమిట్లు గొలిపి నిర్ఘాతపఱచు
సాగరపునామమేమి తథాగతుండ ?

అని యడిగిరి. బోధిసత్త్వుఁడును

ధనము గడియించి మించెడు తలఁపుతోడ
పావనంబైన భరుకచ్ఛపట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజు లిచట
అగ్నిమా లండ్రు దీనిపే రార్యులార!

అని పలికెను. ఆజలధియందు సువర్ణ మత్స్యాధికముగ నుండు కెఱలింగి మునుపటివలెనే కాంచనము సేకరించి ఓడ యందుఁ దాచెను.

ఆయోడ అగ్నిమాలదాఁటి, దధిమాలను సమీపించెను. అది క్షీరసముద్రమువోలె స్వచ్ఛమయి, దధి సముద్రముభాతి ధావళ్యముఁ దాల్చి విరాజిల్లుచుండెను. అంత నావర్తకులు

క్షీరసాగరస్వచ్ఛతఁ గేరుచున్న
దధిసముద్రంపుధవళిమఁ దాల్చియున్న
పండువెన్నెలతేటలు పఱచుచున్న
సాగరపునామ మేమి తథాగతుండ ?

అని యడిగిరి. బోధిసత్త్వుఁడును

ధనము నార్జించి సుఖపడు తలఁపుతోడ
పావనంబగు భరుకచ్ఛపట్టణంబు
వదలి వార్ధులపాలైరి వణిజు లకట!
తెలిపెద వినుండు దధిమాల దీనిపేరు.

అని పలికెను. ఆసముద్రమునిండ వెండి మెండుగ నుండు కెఱలింగి, ఉపాయాంతరమున దానిని సాధించి వెను కటి వలెనే సేకరించెను. అంతట నాయోడ దధిమాల దాఁటి కుశమాల యనురత్నాకరము సమీపించెను. ఆసముద్రజలములు నీలకాంతుల నీనుచు నీలకుశరాశి వలెను, సస్యసంపన్నమగు క్షేత్రముపోల్కిని గన్పట్టెను. అందు నీలమణులు లెక్కలేనన్ని గలవు. కర్ణధారి వెను కటివలె వానిని సేకరించి ఓడయం దొకచో దా చెను.

ఓడ కుశమాల దాఁటి నలమాల యనుసాగరము ప్రవేశించెను. అది చక్కని నలవనమువలెను, పసిమి గ్ర క్కెడి వేణువనమువిధమునను గాన్పించెను. అందు వంశ రాగవైడూర్యములు నిండి యుండెను. బోధిసత్త్వుఁడు మునుపటివలెనే కొన్నిటి నాయోడయందు దాఁచెను.

ఓడ నలమాలదాఁటి,అల్లకల్లోలముగనున్న వాలభ ముఖసముద్రముఁ బ్రవేశించెను. అచ్చట నుత్తుంగతరంగము లన్నిదిక్కుల నుగ్రముగ లేచుచు పడుచున్నందున పాతా ళగహ్వరములం బోలు సుడిగుండము లేర్పడుచుండెను. నీలాకాశమును చుంబించు నుత్తుంగతరంగములతోడను, జలధిగర్భస్థవైచిత్ర్యములఁ జూపు సారంగముల తోడను, హృదయపుటవిదారణములై, శ్రవణకుహర నిర్భేదన ములై మిన్నంటు భూరిభయంకర ధ్వానములతోడను, కలగుండువడుచున్న ఆభీకరదృశ్యముఁ జూచి వణిగ్గ్రా మణులు భీతచేతస్కులై గడగడ వడఁకిరి.

చలదుత్తుంగతరంగ సంఘములతో సంఛిన్న ఫేనాళితో
వలయాకారగభీరరంధ్రములతో వ్యాలోలభూతాళితో
విలసత్ భూరిభయంకరధ్వనులతో భేరీవిరావంబుతో
వలభీనామ సముద్రముంగనిరి కంపాయత్తులై వర్తకుల్.

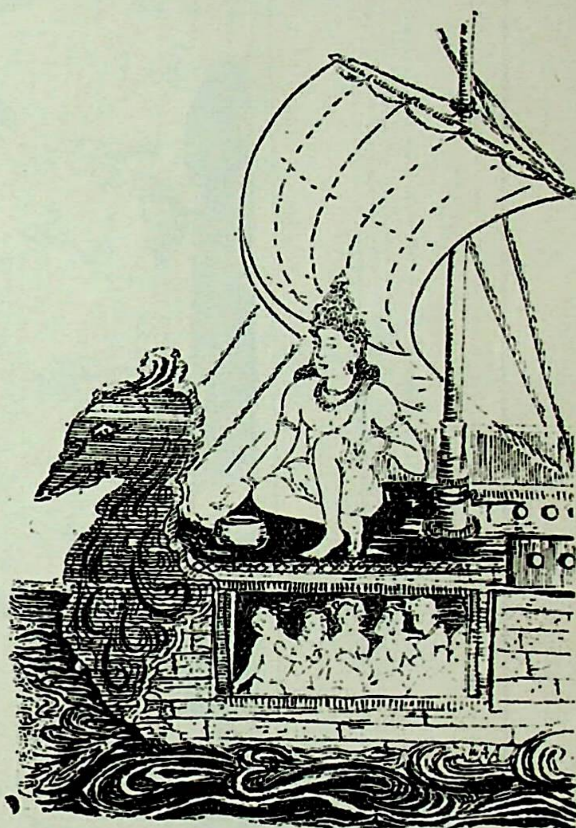
బోధిసత్త్వుఁ డది వాలభముఖజలధి యని పేరువెల్పి, "ఓమిత్రులారా! మున్నెన్నఁ డీసముద్రముఁ బ్రవేశించిన యోడ తిరిగిపోలేదు. ఇటకు వచ్చిన ప్రతినావయు నీసుడి గుండములలో మునిఁగి నాశన మొందవలసినదే" యని పల్కెను.

ఆనావలో నేడువందలమంది జను లుండిరి. మృత్యు భయవిహ్వలులై అంద ఱొక్కపెట్టున కెవ్వున నార్చిరి. ఆయఱపు అవీచీనరకమందు తీవ్రవేదన లనుభవించువారి రోదనము ననుకరించెను. అతికరుణాయుతంబగునాయారా వంబు విని బోధిసత్త్వుఁడు తనలో నిట్లని చింతించె: "ఇత్తఱి నేను తప్ప నితరు లెవ్వరును వీరి రక్షింప వలంతులు గారు. మదీయసత్యప్రతిజ్ఞవలన వీరి నిప్పుడే రక్షింతును గాక!" అని వారిదిక్కుమొగంబై, 'తాతలారా! నన్ను

గంధోదకస్నానముఁ జేయించి, నూతనవస్త్రము లొసంగి, పుణ్యపాత్రలో నైవేద్య మిడి, ఓడపై భాగమున గూర్చుండఁ బెట్టుఁడు' అని నుడివెను. వారును వల్లెయని యట్లు చేసిరి. బోధిసత్త్వుఁ డంతట నావమీఁద నిలుచుండి, భిక్షా పాత్రను రెండు చేతులతో నెత్తిపట్టి యిట్లని శపథము గావించెను: "పుట్టి బుద్ధి యెఱిగిననాఁటఁగోలె, ఒక్కప్రాణి నైనను హింస నొనర్పనైతినేని, అహింసా ధర్మపరాయణుండనేని, నిత్యసత్యవ్రతుండనేని, ఈనావ సురక్షితముగా నిల్లుచేరుఁగాక!

"ప్రాణిహింసను సేయనివాఁడనేని,
పలికి యెన్నడు బొంకనివాఁడనేని,
తలఁపునంబైన ధర్మంబు తప్పనేని,
శీఘ్రమున నావ మాయిలు చేరుఁగాక."

తత్క్షణమే, దూరదేశంబులఁ ద్రోవతప్పి నాలుగు నెలలనుండి చరించుచున్న ఆయోడ, మంత్రసిద్ధినలనం బోలె నొకనాటిలో భరుకచ్ఛమున కత్యద్భుతముగ వచ్చి చేరెను. పిదప నది యెనిమిది [1] యుసభములు భూమి మీఁదఁగూడ నడచి, కర్ణధారుని గృహద్వారము నెదుట వ్రాలెను. బోధిసత్త్వుఁడంతతోడివర్తకులకుఁ దాను తెచ్చిన వజ్రవైడూర్య ప్రవాళాదిమణులను రజతకాంచనాదికములను పంచిపెట్టి, "ఈధనము మీకు చాలును. ఇఁక నెన్నఁడును సముద్రయాన మొనర్పకుఁ"డని హితము గఱపెను. తరువాత నాతఁడు యావజ్జీవము భూరిదానాది సత్క్రియ లొనర్చి, కీర్తిదీధితులు దిక్కటాహములు నిండ యశఃకాయుఁడై శుక్రనగరమున కేఁగెను.

"ఈనావ సురక్షితముగా నిల్లు చేరుగాక!"

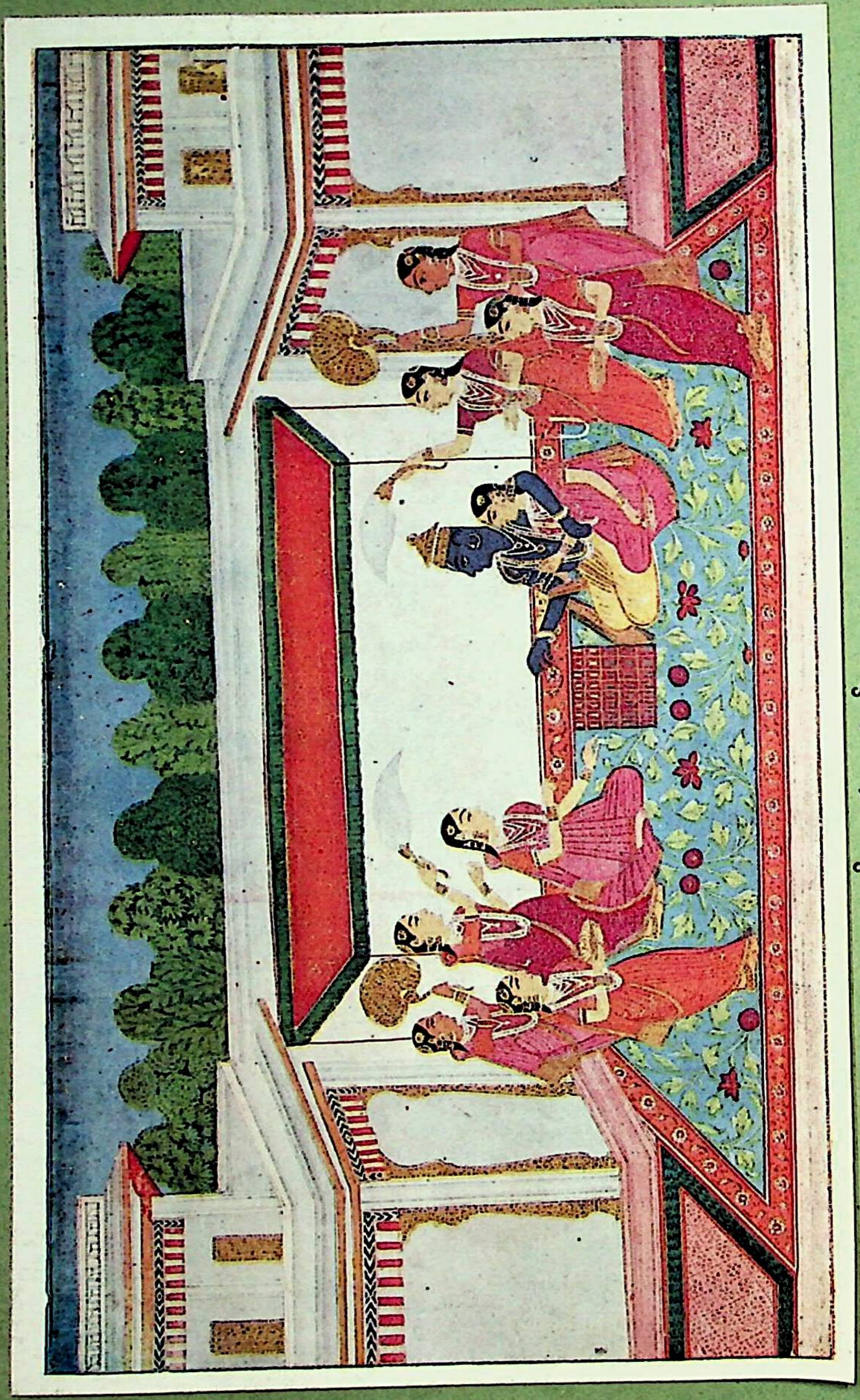
---

1. ఉసభము=సుమారు 78 గజములు.
2. ఉసభములు=2¾ ఫర్లాంగులు.

అజంతా చిత్రము

౮. రాజ దర్శనము

శ్రీకృష్ణలీల

[కంద సంప్రదాయ చిత్రము]

శీతలామందిరము

వేలాల సుబ్బారావుగారు

శ్రీ. శ. 1927వ సంవత్సరం మేనెల ప్రవేశించింది. హిందూ మహమ్మదీయుల కొట్లాటలమూలాన్ని పంజాబుదేశంలో ఎక్కడ జూచినా మహా ఆందోళనంగా ఉంది. ఎవళ్ల నోటివెంట వినబోయినా యీగొడవే. ఎక్కడయినా నలుగురైదుగురు గుంపుగా కూర్చున్నారంటే వాళ్లు మాట్లాడేవిషయం హిందూ మహమ్మదీయుల జగడాలనుసరించి తప్పకుండా అయివుంటుంది. సుళ్లల్లో రైళ్లలో స్కూళ్లలో నదీమార్గాల్లో స్నానాలరేవుల్లో మోటారులారీల్లో కచేరీల్లో ఎక్కడయితే నలుగురు కలవడానికి అవకాశం వుంటుందో అక్కడంతా ఈప్రసంగమే తప్ప మరోవిషయం వినవచ్చేదికాదు. గాంధీమహాత్ముని నాన్ కోఆపరేషన్ మూవ్‌మెంటు బొత్తుగా చల్లబడిపోయింది. దానికి ఇతిశ్రీకావడం, హిందూ ముసల్మాన్ కలహాన్నికి శ్రీరస్తు కావడం ఒకముహూర్తంలోనే. నైసర్గిక నియమాల ననుసరించి వేటికైనా యౌవనంలో కలుగుతుంది విజృంభణము. ఇది ఆనియమాలకు విరుద్ధమైంది కాబట్టే మొదలు పుట్టేపుట్టడంతోటే ముల్తాన్ నగరాన్నంతా భగ్గుమనిపించింది. అక్కడినుంచి హంమాకప్లుతాలతో, మధ్యమధ్య రెండుమూడు నెలల అవకాశాలతో పంజాబులోని ముఖ్యముఖ్య పట్నాల్లో చెలరేగడం మొదలెట్టింది. క్రమక్రమంగా సహారన్‌పూర్, డిల్లీ, రేవాడీ, అమృతసరం, గుజరాంవాలా, కోహట్; రావల్పిండీ మొదలైన నగరాల్లో హిందూ మహమ్మదీయుల కిద్దరకూ ఉండే సౌఖ్యాలూ సఖ్యాలూ అన్నీ స్వాహా అయిపోయినాయి. కేవలం ముప్పైమైళ్ల దూరంలో ఉండడంవల్ల అమృతసరం తగులబడినప్పుడు అక్కడ చెలరేగిన అగ్నిజ్వాలలసెగ లాహోరుకూడా తగిలింది కాని ఇంతవరకూ ఇక్కడివారికి దేవతాసాక్షాత్కార భాగ్యం లభించింది కాదు. ఇంతకూ లాహోరువాళ్లు వట్టి నిర్భాగ్యులు. ఈలాటిసిరికిదనం రాజధాని వాసులకు అవమానకరం గూడాను. పేరు ప్రతిష్ఠా లేని నగరాలన్నీ పేపర్లలో బడి పైకివచ్చి నలుగురినోళ్లలో బతుకుతూవుంటే ఈ మహాపట్నం చచ్చినదానిలాగు పడివుండడ మేమిటి? నిజంగా ఇక్కడివాళ్లంతా నామర్దాలే— అని కలహానికి కాలు దువ్వుతూ ఉండే హిందూ ముసల్మాన్ గుండాలు కొందరు ఉక్కిరిబిక్కిరై ఉసూరు మంటూ ఉండేవాళ్లు. మనుష్యుల మొగాలమీద నిష్కల్మషభావ మనేది కనబడేదే కాదు, ఎక్కడ మాయమై పోయిందో. ఏమొగం జూచినా ఏదో అనుమానం, భయం, ఆవేగం, అసంతుష్టి, దైన్యం వీటిని సూచిస్తూ ఉండేది. ఈ కలహాన్నిహోత్రుడు దేశంలో కాలుబెట్టి జనులందరి మొగాలపై తాండవమాడే కలాకాంతులతో గూడిన ఆనందరసాన్ని పీల్చేశాడా అనిపించేది. ఎటువైపుచూచినా చిన్నబోయిన మొగాలే. అంతకుమునుపు ఏప్రకారం ఉన్నప్పటికీ హిందూ మహమ్మదీయులిద్దరూ బజార్లో ఎక్కడైనా కలిశారంటే ఇద్దరి మొగాలూ వివర్ణాలై నల్లబారుతూ వుండేవి. వ్యక్తిగతమైన విరోధంగాని, మనస్పర్థగాని ఏవిధమైనది లేకపోయినప్పటికీ, అంతవరకూ ఒకరి నొకరు ఎరుగకపోయినప్పటికీ ఏం చిత్రమోకాని హిందూ మహమ్మదీయులు ఎదురుపడ్డారంటే ఇద్దరి మొగాల్లో అవిశ్వాసభావం ప్రత్యక్షమాతూ ఉండేది. ఈలాటిరోజుల్లో మేనెల రెండవతారీఖునాడు విద్యార్థులిద్దరు రావీరోడ్డుమీదుగా లాహోరువైపు వస్తున్నారు. సాయంకాలం షుమారు ఆరుగంటలై ఉంటుంది. ఇద్దరి చేతుల్లో సంస్కృత గ్రంథాలున్నాయి. సంగతి సందర్భాలను గుర్తెరిగిన వాళ్లకి వీళ్లను చూడడంతోటే విద్యార్థులనిన్నీ: పగలంతా ఏరావీ తీరాన్నో చదువుకొని సాయంకాలానికి ఇండ్లకు తిరిగి వస్తున్నారనిన్నీ తెలియకపోదు. ఇద్దరికి రెండు మూడేళ్ల వార ఉండవచ్చు. పదిమూళ్ల పంజాబీ ధోవతులను ఒకచివరనుంచి కట్టుకొని రెండోచివరను మడతబెట్టి తొడుక్కొన్న షర్టుమీద ఉత్తరీయంగా వేసుకొన్నారు. ఇంతకుదప్ప వేరే ఉత్తరీయాల్లేవు. తలలమీద షోకుగా చుట్టుకొన్న పాగాలున్నాయి. కాళ్లకు సురగాబీలు. ఒకచేతిలో పుస్తకాలకట్ట; రెండోచేతిలో చిన్న తువాలా. వీళ్లిద్దరూ చిన్న రావీవంతెన దాటి అక్కడే దగ్గరలో రోడ్డుప్రక్కగా ఉన్న బైరాగీమందిర ద్వారానికి ఎదురుగా రావడంతోటే గుళ్లోనుంచి మరో విద్యార్థి చప్పున బయట ఊడిపడ్డాడు. ఇతనివేషం వైఖరి అంతా పై వాళ్లలాగే ఉంది. ఇతడు కనపడడంతోటే పై విద్యార్థులిద్దరు—

"వంశీ! నీవు ఇవ్వాళ రైలు వంతెన దగ్గరికి వస్తానన్నావే! అక్కడి సమాచారం ముందుగానే తెలిసిందా ఏమిటి, రావడం మానేశావు? నీకోసం చాలాసేపు ఎదురుచూశాం."

అని అడిగారు. అప్పుడు వాళ్ల కీసంభాషణ జరిగింది:

"శావాలనే, మిమల్ని దోవలో కలుసుకొందామనే మన మందిరాన్నుంచి బయల్దేరాను! కాని మీయిద్దరి జాడా ఎక్కడా కన్పించిందికాదు. ఇక్కడికి వచ్చేసరికి ఎండ మహాతీవ్ర మనిపించింది. మీరు దొరకనే లేదు. ఒక్కడినీ రావడానికి పాలుమాలి ఈసుళ్లో చొరబడ్డాను."

"ఇవ్వాళ మీ కేం పేప రైంది?"

"వికల్పం. మీకో?"

"మాకు ఇవ్వాళ సాహిత్యదర్పణ మైపోయింది. రేపూ, మావికల్పం."

"మీ దేం వికల్పం?"

"ముక్తావళీ. నీదో?"

"కావ్యప్రకాశం"

"బాగా రాశావా?"

"ఏదో రాశాను. అసలు గ్రంథములోని తాత్పర్యం గ్రహించడం ఎల్లా ఉన్నా మా పండితులు గారు ముఖ్య విషయాల మీద శాస్త్రార్థాలన్నీ వల్లన వేయించారు. వాటినే అక్కడ దింపేసి వచ్చాను. ఇక ఇందులో తప్పిపోవడ మంటూ ఉండదులే."

"ఎంచేత?"

"పేపర్లని దిద్ది మార్కు లిచ్చేవాళ్లకీ ఇలా రాయడమే ఇష్టం. స్వబుద్ధిని ఉపయోగించి తమ చిత్తానికి వచ్చేలాగు రాశేవాళ్లంతా ఫేలే అవుతుంటారు."

"ప్రశ్నలకు జవాబు రాయడానికి తమ బుద్ధిని వినియోగించి రాయాలి గాని భట్టీవేయడం పనికిరా దంటారే!"

"ఈలాగని పైకి చెప్పడం మటుకే. కాని అసలు రహస్యం వేరు."

"అంటే?"

"మీ కింకా బహిరంగాలేకాని అంతరంగాలు తెలియని లాగున్నాయి. తప్పకుండా తెలిసికొని ఉండాలి. చెబుతా వినండి. ఇంగ్లీషు దొరలు ఇక్కడికి రాకపూర్వం మనదేశంలో శాస్త్రాధ్యయనం మరోలా ఉండేది: ఆకాలంలో ఒక్కొక్క శాస్త్రాన్ని రెండు మూడేళ్లు బాగా చదువుతూ ఉండేవారు. ఆ పరిశ్రమమూలాన్ని వారికి గ్రంథాల్లోని మర్మాలు కూడా అవగత మవుతూ వుండేవి. కాని ఇప్పటి కాలేజీల పద్ధతి వచ్చిన లగాయతూ ఆప్రాచీన పద్ధతులని మార్చుకోవలసి వచ్చింది."

"ఎందు నిమిత్తం?"

"రెండుమూడుసంవత్సరాల్లో చదవగలిగే గ్రంథాల్ని పధ్నాల్గింటిని ఇప్పుడు ఒక్క సంవత్సరంలోనే పూర్తిచేయాలాయెను. మరి ఏంచెయ్యాలి! ముఖ్యమైన శాస్త్రార్థాలన్నింటిని వల్లెవేయించి పాస్ చేయిస్తారు పండితులు. ఆక్రమాన్ని పాసయినవాళ్లే ఇప్పుడు మన పరీక్షకులు. వీళ్లు మనం రాసి యిచ్చిన పేపర్లను మాసేటప్పుడు వాళ్లు వల్లించి ఉన్న ముక్కలు వచ్చాయా లేదా అని చూస్తారుగాని ఇది ప్రశ్నకు తగ్గ జవాబు అవునాకాదా అనిచూడరు. నానాకష్టాలు పడి, ఆరోగ్యాన్నికూడా చెడగొట్టుకొని, పశువులాగు చదివి, పరీక్షాభవనంలో కూర్చొని మనం రాసేదాన్నంతా పరికించి చూచి మార్కు లిస్తా రనుకొన్నావా ఏమిటి ఈచండా మార్కులు! వేలకొలది విద్యార్థులు వేర్వేరుగా రాసే జవాబులన్నింటిని బాగా పరిశీలించి మార్కు లివ్వాలంటే ఒక్కనాట్లో చావరూ? వీళ్ల కంతతీరిక ఎక్కడ? ఓపిక ఎక్కడ? వేలకువేలు పేపర్లని తిరగెయ్యాలి నాలుగయిదు వారాల్లో."

"బాగా చూడ గలిగి నన్ని పేపర్లనే తీసుకుంటే?"

"ఫీసు తగ్గిపోదూ మరీ–ఆలా గొప్పటికీ కాదు. అంచేతే పరీక్షకుడు పేపరు తెరచినాడంటే చేతివేళ్లు మెషీనులాగు పనిచేసి కాగితాల్ని తిరగేస్తుంటాయి. ఆసమయాన్ని పరీక్షకుని స్నాప్‌షాట్ దృష్టుల్లో ఆయన అంతకుపూర్వం వల్లించిఉన్నపదాలూ, వాక్యాలూ, ఏవైనా ముక్కలూ పడ్డాయా అంటే సరే–లేకపోతే పేపరునిండా క్రాసుమార్కులే."

"మేమింకా వినలా–ఈలాగని."

"మీది డిగ్రీపరీక్ష కాదుగా–వచ్చేసంవత్సరం అన్నీ తెలుస్తాయి."

"అయితే డిగ్రీలవల్ల లాభం లేదనా? నీ అభిప్రాయం."

"ఎందుకు లేదూ? ఉంది.

"ఏవిధాన్ని?"

"ఏదైనా స్కూల్లోనో కాలేజీలోనో నౌకరీ దొరికితే వాటినే మళ్లీ శిష్యులచేత ఏకరువు పెట్టించడానికి పనికొస్తుందా? ఇంకోలాటి సేవావృత్తిని స్వీకరించినప్పటికీ కొన్నాళ్లు అలవాటైన తరువాత రాయడానికీ, చదవడానికీ, అధికారియిచ్చే ఆర్డర్లను గ్రహించడానికీ, అవసరంబడితే వారితో మనవిచేసికోడానికి తగిన యోగ్యత తప్పకుండా వస్తుంది. ఇంతకంటే మన కీవెధవచదువుతో పనేముందీ! హాయిగా రెండుపూటలూ కడుపు చల్లబడుతూవుంటే ఎవడైనా వీటి పేరైనా ఎత్తేవాడేనా? దానికోసమే కాదూ ఈ అగచాట్లన్నీనీ! ఇక గాల్లో ఎగరాలనే గొప్పగొప్ప ఆకాంక్షలు మన కెప్పుడూ కలగనే కలగవు. ఆలాటిగొంతెమ్మకోర్కెలను మనస్సుల్లో పెట్టుకోడం నల్లవాళ్లకి ఆరో మహాపాతకం. సరే పరీక్షలమాట ఉండనీ–ఇవి కాకామానవు, మనం ఇవ్వకా మానం–మీరు నన్ను చూడగానే 'నీకక్కడి సమాచారం తెలిసిందా ఏమిటి?' అని అడిగారు. సమాచార మేమిటి? రావీదగ్గర ఏవైనా విశేషాలు జరిగాయా?"

"విశేషాలున్నాయని కాదు మాఅభిప్రాయం. లేవని—ఆసంగతే నీకు తెలిసిరాలేదా అన్నాము. ఇదివరకు పరీక్షలరోజులు వచ్చాయా అంటే రైలువంతెన దగ్గరి కట్టమీద ఎక్కడజూచినా విద్యార్థులే ఉండేవారు. అంతేగాకుండా వూళ్లో అమ్ముడుబోని చచ్చురకం పండ్లనీ, పాతమిఠాయిలనీ విద్యార్థుల కంటగట్టి డబ్బు పోగుచేసుకొందామని పండ్లవాళ్లు, మిఠాయిఅమ్మేవాళ్లు వచ్చేవాళ్లు. వీళ్లందరితో గలసి ఆస్థలమంతా మనుష్యులతో కిటకిటలాడుతూ వుండేది. ఇవ్వాళేముంది? మాలాగే దారితప్పివచ్చిన నలుగురైదుగురు విద్యార్థులు దప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరు—కట్టంతా బావురుమంటూ ఉంది. మాకుగూడా ఏలాగో అనిపించి తిరిగి వద్దామనుకొన్నాంగాని ఎండచేత రావడానికి బద్ధకించాం. ఇక ఇంతదూరం రానే వచ్చాంగదా అని అక్కడే కూర్చొని కాయితాలు తిరగేసివచ్చాం. కాని ఇవ్వాళంతా పాడైన దన్నమాటే—నీసంగతేమిటి—గుళ్లో బాగా చదువు సాగిందా? అక్కడేమీ విశేషాలు లేవు గామా?"

"గుళ్లో ఏం విశేషాలూ? లాహోరుసిటీలో జరుగుతున్నాయి విశేషాలన్నీ. అందుమూలాన్నే కావచ్చు రావీ దగ్గర జనశూన్యం గావడం—ఒకగంటైంది. సయ్యాద్ మిట్టాబజారునుంచి అయిదారుమంద గృహస్థులు స్నానం చెయ్యడానికని వచ్చారు. వాళ్లు బావాజీతో చెప్పుతూ ఉంటే విన్నాను- మూడునాలుగుగంటలప్పుడు డిబ్బీబజారులో సిక్కులకీ ముసల్మానులకూ గొప్ప పోట్లాటైందట. నిముషంలో ఇటువేపు యాభైమంది సిక్కులు, అటువేపు అరవైమంది తురకలు పోగయ్యారు—క్షణంలో అంగళ్లన్నీ మూసేశారు. ఇంతలోకే ఎవళ్లో టెలిఫోన్ జేశారు. చేతులుచేతులు కలియడం మొదలైందట. కాని నాలుగైదు నిముషాల్లోనే పోలీసుకమీషనరు, సూపరెంటు, డివిజన్ కమీషనరు, మేజస్ట్రేటు, పోలీసుజవాన్లు గుఱ్ఱాలమీద పరుగెత్తుకొని వచ్చి మూకలను ఇవతలా అవతలా తోలేశారట. ఇప్పుడాబాజారులో ఎక్కువమంది పోలీసువాళ్లని కాపలా ఉంచారనిన్నీ, ఆసమయానికి అందరూ పారిపోయినప్పటికి రెండుపక్షాలవారు ఉద్రేకంతో ఉన్నారనిన్నీ, సమయందొరికితే మళ్లీ ఓమాటు ఢీకొయించడానికి తయ్యారుగ ఉన్నారనిన్నీ చెప్పారు."

"ఆపోట్లాట కలగడానికి కారణ మేమిటి?"

"కారణమేమిటి? వీటిని పోట్లాట లనడంగూడా తప్పే. ఇవి న్నీ ఒకవిధమైన తమాషాలు. ఇవ్వాళ పొద్దుని పదిగంటలప్పుడు మనం పేపరు ఇచ్చి యూనివర్సిటీహాల్లోనుంచి బయటికి రావడంతోటే మాల్ రోడ్డుమీద మ్యూజియానికి ఎదురుగుండా కోతులవాడు కోతులను ఆడించి చూడడానికి చుట్టూమూగిన వాళ్లదగ్గర డబ్బు పోగుజేశాడు చూశారు గాదూ?" వాడిచేతిలో పేంబెత్తముంది. ఆబెత్తం సైగను బట్టి కోతులు తమాషాచేస్తూ వచ్చాయి. వాడాబెత్తాన్ని కుడిప్రక్కకు ద్రిప్పేటప్పటికి కోతులన్నీ రెండుకాళ్లమీద నిలచి పరస్పరం చేతులను పట్టుకొని మహాశోకుగా కులుక్కుంటూ నడవడం మొదలెట్టాయి—బెత్తాన్ని వాడు ఎడమవైపు ద్రిప్పేసరికి పార్టీలుపార్టీలుగా ఏర్పడి గుర్రుగుర్రు మనుకొంటూ మహాభీకరంగా పోట్లాడడం మొదలెట్టాయి. అప్పటి వాటిమొగాలమీది ఉద్రేకం, ఉత్తేజం, వాటిపోట్లాటా చూస్తే ఇవన్నీ పరస్పరం కరుచుకొని రక్కుకొని చస్తాయేమో అని భయం కలిగింది. ఇంతలోనే వాడు బెత్తాన్నికింద గొట్టాడు. చప్పున కోతులు పోట్లాడడం మానేసి మొగాలెత్తుకొని ఆకాశంకేసి చూస్తూ కండ్లను మిటమిట లాడించాయి—తరువాత బెత్తాన్ని పైకెత్తితే అవన్నీ నేలకేసి మొగాలు ద్రిప్పుకొన్నాయి. అంతట వాడాబెత్తాన్ని వలయాకారంగా విసరేటప్పటికి అవి రెండుకాళ్లమీద నిలచి రెండుచేతులతో చుట్టూ పోగై ఉన్నవాళ్లందరికీ సలాములుచేశాయి. ఇవిచేసే తమాషాలవల్ల మనకందరికి చాలా ఆనందం కలిగింది. ఆడించేవాడికి బాగా డబ్బులు దొరికాయి. ఆకోతులపోట్లాటను పోట్లాట అంటారా? తమాషా—అలాగే యీమనపోట్లాటలు. వీటికారణాలూ వాటికారణాలంటివే. తక్కిన ఏకార్యాలకైనా కారణా లుండితీరాలిగాని యీ మనవివాదాలు కారణం లేకుండానే అవుతూవుంటాయి. ఒకవేళ దేన్నైనా కల్పించినప్పటికి అది అందులకు గారణమై ఉండదు. నాకు దోచినంతలో వీటికి అసలు కారణ మేదైనప్పటికీ గౌణకారణం మాత్రం మనరెండుపక్షాలవారి హఠం, దురాగ్రహం. అంతేకాక ఈకలహాల్లో హిందువులుగాని, మహమ్మదీయులుగాని పెద్దమనుషులైన వాళ్లెవరూ చేయిచేసుకొన్నలాగు కనబడదు. అనామకులైన నీచులు, పోకిరీలు, మోసగాళ్లు, గుండాలు తన్నుకొని కల్లోలంజేయడం. జగడమంతా అయినతర్వాత తమతమ జాతివాళ్లని పక్షపాతం కలుగజేసికొని పెద్దమనుషులైనవాళ్లూ రంగంలోకి దిగడం, సభలుచేయడం, లెక్చర్లు కొట్టడం, డబ్బువసూలుచేయడం, ఖర్చుచేయడం: అన్ని బులపాటాలూ తీరినతర్వాత మళ్లీ యథాపూర్వం శాంతించడం—మానగరపువంతుకూడా అయిందిగదా అని సంతోషించడం."

"ఏమిటో! ఈవెధవ కొట్లాటలన్నీ నీ—మనయింటికి మనమే నిప్పంటించుకోవడం—తెలిసికూడాను."

"జరిగినంతకాలం జరగాలి—ఆపడానికి చేసే మనవాళ్ల ప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థమే అవుతూవున్నాయి. ఇంతకూ దేనికైనా సమయం రావాల్లే."

ఈలాగు మాట్లాడుకొంటూ సిటీని జుట్టుకొనిఉన్న గోల్ బాగు అనే తోటలో ప్రవేశించారు. క్రమంగా కాశ్మీరద్వారము, భాటీద్వారము, మోరీద్వారము, హారీద్వారములు గడచిపోయినాయి. లోహారీద్వారము దాటి కొంచెము దూరం వెళ్లేసరికి శీతలామందిరంలోనుంచి జాగంటలచప్పుళ్లు వినవచ్చాయి. వీళ్లుముగ్గురూ ఒక్కక్షణంలో పరుగెత్తి మందిరద్వారంలో చేరారు. అమ్మవారి హారతిసమయం. విద్యార్థులప్పుడక్కడ తప్పకుండా ఉండి తీరాలి.

౨

ఉత్తరహిందూస్థానంలో మందిరమంటే దేవాలయం. లాహోరులోని శీతలామందిరం అమ్మవారిగుడి. అక్కడివాళ్లంతా ఆదేవిని దుర్గఅని పిలుస్తారు. ఇప్పుడీ గుడినిగురించీ, నాలుగువైపులా దీని నానుకొని ఉన్న లాహోరుభాగమునుగురించీ కొంచెం వివరంగా రాస్తాను. లేకపోతే మూడో ప్రకరణంలో రాయబోయే సంగతులు తెలియవు. ప్రస్తుతం సిటీఅని పిలవబడే రంజిత్‌సింగునాటి పురాతనలాహోరు పట్నానికి దక్షిణంగా ఉంది ఈగుడి. ఆకాలంలో ఊరూ పేరూ లేకుండా ఉండేదట. ఒకసన్న్యాసి అందులో ఉంటూ ఉండేవాడు. దీనికి తూర్పుప్రక్కని శాల్మీదరవాజా అని, పడమటివైపున లోహారీదర్వాజా అని పట్నంలోకి బోవడానికి రెండుద్వారాలున్నాయి. ఈ లోహారీ దరవాజానుంచి గుడికి పడమటగా తిన్నగా ఒక్కమైలు దక్షిణం పోయినామంటే పురానా అనార్కలీబజారు వస్తుంది. ఇతిహాసప్రసిద్ధమైన అసలు అనార్కలీబజారు ఇదే. పూర్వం ఈమందిరానికి చుట్టుప్రక్కల దూరదూరంగా తోటలు, తోపులు పొలాలు ఉండేవి. వాటి తరువాత అంతా అడవులమయమే. గుడిని ఆనుకొని శ్మశానాలు, గోరీలు ఉండేవని చెప్పుకొంటారు. అందుకు తార్కాణంగా యిప్పుడు ఈమందిరం వెనకాలగా ఉన్నతోటలో దున్నితే ఎముకలు, పుర్రెచిప్పలు, బయటపడుతూవుంటాయి. మన్నంతా బూడిదలా గుంటుంది. కాని యిప్పుడీమందిరందశ బొత్తుగా మారిపోయింది. ఇప్పుడు దీనితో సామాన్యపు రాజవాడలు సరితూగలేవు. ఇంతటి ప్రసిద్ధమైన మందిరం, ఇంతటి ఆదాయముగలదీ లాహోరులో ఇంకొకటి లేదు. ఇప్పుడు దీనికి సంవత్సరానికి నికరాదాయం లక్షొముప్ఫైవేలకంటే యెక్కువగా ఉంటుంది. ఇంగ్లీషువారు పంజాబును లోబరుచుకొని రైల్వేలైన్లను వేసి పెద్దదుర్గంలాటి స్టేషన్ గట్టించారు. దాంతో లాహోరుదశతోపాటు ఈమందిరందశకూడా తిరిగిపోయింది. దీనికి నాలుగువేపులా ఉన్నతోటలూ, తోపులూ అరణ్యాలూ సుందరవిశాల భవనాలక్రింద మారిపోయినాయి. ఉత్తరాన్ని సిటీ ఉండనేఉంది. తక్కిన మూడువైపులాకూడా నాలుగైదుమైళ్ల దూరానికి మించిన పట్టణం పెరిగింది. ఇంకా పెరుగుతూఉంది. పాతఅనార్కలీ బజారును ఇప్పుడెవ్వరూ తలచుకోనేతలచుకోరు. ఈ మందిరానికి ఫర్లాంగుదూరంలో పడమటగా వెలసిన అనార్కలీబాజారే ప్రస్తుతం లాహోరు నగరానికంతా అలంకారభూతం. ఈ పురాతన నూతన అనార్కలీలు కలిసినచోటినుంచి అడ్డంగా తూర్పునుంచి పడమటికి మాల్‌రోడ్డు వ్యాపించి ఉంది. ఇది రావీనదిమీదుగా వచ్చే పెషావరు డిల్లీ గ్రాండ్ ట్రంక్‌రోడునుంచి చీలి పట్నంమధ్యగుండా షుమారు తొమ్మిదిమైళ్లు ప్రయాణంచేస్తూ లాహోరు కంటోన్మెంటుకు బోయింది. ఈరోడ్డుకూడా చాలా సుందరమైనదే. మనోహరవస్త్రాలంకార విభూషిత యగు హిందూవధువు అనార్కలీ; పాశ్చాత్య వధువు మాల్‌రోడ్డూ. ఈరెండూ కలిసినచోట పూర్వపాశ్చాత్యసంకరం. లాహోరులోని ముఖ్యసార్వజనికభవనాలన్నీ ఈరోడ్డుమీదే వున్నాయి. రావీనదివగ్గరనుంచి బయల్దేరామంటే క్రమంగా ఫారెస్టు ఆఫీసు బిల్డింగులు, చిన్నరావీవంతెన, మ్యాహోస్పిటల్ భవనాలు, బాదుషామసీదు, గురుదత్తభవనాలు, ఇస్లామియా హైస్కూల్ బిల్డింగులు, సెంట్రల్ ట్రెయినింగ్ కాలేజిసౌధాలు, గవర్నమెంటుకాలేజి, కంపెనీపార్కు, యూనివర్సిటీభవనాలు, మ్యూజియం, జనరల్ పోస్టాఫీసు, హైకోర్టుబిల్డింగులు, లారెన్సుగార్డన్లు, జూ, గొర్నమెంటుహౌస్, గవర్నర్‌బంగళాలు, ఛీఫ్‌కాలేజి బంగళాలూ ఇవన్నీ పది పన్నెండు మైళ్ళదూరం వరకూ వ్యాపించి ఉన్నాయి. ఇవి గాక వీని మధ్య మధ్య గొప్పయూరోపియన్ షరములూ, బాంకీలూ, హిందువుల వర్తక వ్యాపార స్థానాలూ ఉన్నాయి. ఈలాగు పట్టణం మితిమీరి అభివృద్ధి పొందడంచేత ఇప్పుడీగుడి లాహోరు యొక్క హృదయస్థానాన్ని ఆక్రమించింది. ఇంతవరకైన మహంతులు గూడా దూరాలోచన గలిగి గుడికి చుట్టుప్రక్కలా ఫర్లాంగుల కొలదీ వ్యాపించి ఉన్న తమ నివేశనస్థలాల్లో దివ్యమైన భవనాలను గట్టించి వదిలారు. అమ్మవారి గర్భగుడీ, దాన్ని ఆనుకొని ఉండే సౌధాలూ గాక దీనికి చెందిన మేడలు మిద్దెలు రెండుమూడుఫర్లాంగుల పర్యంతం వ్యాపించి వున్నాయి. సాలుకు వీటినుంచి అద్దెలమూలంగా అరవై డెబ్భైవేలు వస్తాయి. మందిరానికి ఎదురుగా అనార్కలీ నుంచి రైలు స్టేషనుకు బొయ్యే హైరోడ్డు ఉంది. ఈరోడ్డుమీదుగా సమానాంతరంలో సిటీకి దిగువగా గోల్‌బాగ్ రోడ్డు ఉంది. ఈ గోల్‌బాగ్ సిటీని ఆనుకొని తూర్పు దక్షిణ పడమటి పార్శ్వాల నాక్రమించి వలయాకారంగా ఉంటుంది. ఈ ఆకారాన్నిబట్టే దీనికి గోల్‌బాగని పేరువచ్చింది. ఇది పూర్వం సిటీ చుట్టూ ఉండే అగడ్త. ఇంగ్లీషువాళ్లు ఈకందకాన్ని పూడ్పించి తోటకింద మార్చి మధ్యగుండా కేవలం మనుష్యులు నడవడానికి రోడ్డు వేయించారు. ఈరోడ్డు రెండువేపులా ఫర్లాంగు ఫర్లాంగు దూరంలో యెన్నో కాలిబాటలను వేయించి తోటనంతా ప్లాట్లుగా విభాగం చేశారు. ఈ తోటంతటా ఎప్పుడూ గజంవెడల్పు నీళ్లకాల్వ పారుతూ ఉంటుంది. ఈకాలవ నీటిని ఒక్కొక్కరోజు ఒక్కొక్క ప్లాటులోకి విడుస్తూవుంటారు. ఇందువలన ప్లాట్లన్నీ ఎప్పుడు చూసినా పచ్చని గడ్డితో నిండి మహా సుందరంగా ఉంటాయి. అప్పుడప్పుడీగడ్డిని మెషీన్‌తో కోస్తూ ఉంటారు. ఇవిగాక అనేకరంగుల పూలచెట్లూ, తీగెలూ, ఫలవృక్షాలూ ఈ తోటయొక్క అందాన్ని రెట్టింపు జేస్తూ ఉంటాయి.

సాయంకాలమప్పుడు, ముఖ్యంగా ఎండాకాలంలో, ఈ గోల్‌బాగులోని పచ్చిక బయళ్లన్నీ మనుష్యులతో నిండిపోతాయి. కొన్నిచోట్ల రాజకియసభలు, కొన్నిచోట్ల సాంఘికసభలు, కొన్ని స్థలాల్లో సాధువుల ఉపన్యాసాలు, మరికొన్నిచోట్ల ఫకీర్ల సంభాషణాలు. పండితులు పురాణాలు చెబుతూవుంటే, శ్రోతలు వలయాకారంగా కూర్చొని వింటూ వుంటారు మరికొన్ని స్థలాల్లో. మరికొన్ని ప్రదేశాల్లో కళ్లులేని సిక్కుపాటకులు హార్మోనియం ముందు బెట్టి

కొని వాయిస్తూ శ్రావ్యంగా పాడుతూవుంటే వింటూ ఉంటారు అనే కమంది. బలిగుడు ఆడేవాళ్ల జట్టే లింకోనై వు. చంటి బిడ్డలని మెత్తని గడ్డిమీద ఆడుకోడానికి వదలి పెడితే వాళ్లు బోరగిలపడీ, మోకాళ్ల మీద నిలచీ గడ్డిపోచలిని గుప్పిడితో బట్టికొని లాగుతూవుంటే వాళ్ళని ఓరకంట చూస్తూ గుంపులు గుంపులుగ జేరి ముచ్చటలాడుతూ వుండే యువతులగు తల్లులు మరికొన్ని ప్రదేశాల్లో- ఈలాగు సాయంకాల మైదుగంటలయిన పిదప గోల్ బాగ్ ప్లాట్లన్నీ ఉత్సవాలతో నిండి కలకల్లాడుతూ వుంటాయి. * అమ్మవారి దర్శనానికి లోపలికి వెళ్లాలంటే మొదలు రెండు పెద్దద్వారాలని దాటాలి. ఇందులో మొదటిది ముఖద్వారం. ఈద్వారంమీద నొక మేడ-దానిమీద గోపురాలు-ముఖద్వారం తరువాత మరోవిశాలమైన ద్వార ముంది. ఈరెండుదరవాజాల్లో దృఢములైన తలుపు లున్నాయి. రాత్రి ఏడు గంటలు కావడంతోటే ద్వారాలతల్పులను మూసివేసి వాటిమధ్య భాగంలో ఉండే కిటికీల్లాంటి చిన్నతల్పులని 9 గంటలవరకు తెరచి వుంచుతారు. ఆసమయంలో తీయకుండా పహరా వుంటుంది. ద్వారాన్ని దాటి లోపలికి పోవడంతోటే ఎదురుగుండా దేవీమందిరం. ఈదేవీమందిరం సంగమర్మరపు పలకలతో గట్టబడింది. గోడల్లో నాలుగైదుమూళ్ల అద్దాల్నిపొదిగి బిగించారు. అదిగాక గోడలమీదిభాగంలో అనేకవిధాలచిత్రా లున్నాయి. ఈ దేవీమందిరం సరోవరంలోని కమలంలాగు మహాసుందరంగా ఉంటుంది. ఈమందిరానికి నాల్గువేపులా పదిపన్నెండు గజాలమేర ఖాళీప్రదేశం. అడుగున నాపబండలను పరిచారు. మందిరానికి ఎడమవైపు రెండంతస్థుల గదులు చాలా ఉన్నాయి. వాట్లల్లో గుడియొక్క మహంతులవారూ, ఎప్పుడూ అక్కడే ఉండేసాధువులూ వుంటారు. ఈగదులను ఆనుకొని పాకశాలలు కొఠార్లు ఉన్నాయి ఈభోజనశాలలో అతిథులు, అభ్యాగతులు, బైరాగులు, బ్రాహ్మణులు, భిక్షుకులు అంతాగలిసి నూటికంటె ఎక్కువ మంది రోజూ రెండుపూటలా భోంచేస్తూ ఉంటారు. ఇందు కయ్యే ఖర్చంతా మందిరాదాయంనుంచే. దేవీమందిరానికి కుడివైపు శివాలయం; దానికి కుడిప్రక్కగా మరికొన్నిభవనా లున్నాయి. వీనిలో ఉత్తరంగా ఉన్నది చాలావిశాలమైన మూడంతస్తుల మేడ. నేలమీది గదుల్లో, రెండవయంతస్తులోని ముందరిభాగపుగదుల్లో విద్యార్థు లుంటారు. గదికి ముగ్గురు నలుగురుచొప్పున యాభై అరవై మంది సుఖంగా ఉండడానికి దగిన గదు లున్నాయి. వీట్లలో ఎప్పుడూ తియ్యకుండా యాభైమంది విద్యార్థు లుంటారు. వీ ల్లీ మందిరములోని పాఠశాలలో సంస్కృతము జదువుకొని పంజాబు యూనివర్సిటీ పరీక్షలకు తయ్యారవుతూ ఉంటారు. కాని పరీక్షలు జరిగేదినాల్లో మరినలభై యాభై మంది విద్యార్థులు పంజాబులోని అన్యప్రాంతాలనుండి వస్తారు. ఈ పరీక్షలు పంజాబు యూనివర్సిటీకి సంబంధించినవి. ఓరియంటల్ ఫాకల్టీ పరీక్షలనిగాని, ఓరియంటల్ టైటిల్స్ అనిగాని వీటిపేరు. ఇవి అరబ్బీ, ఫార్సీ, సంస్కృతము, ఈభాషల్లో జరుగుతాయి. సాధారణంగా అరబ్బీ, ఫార్సీభాషలపరీక్షలకు మహమ్మదీయులు, సంస్కృతానికి హిందువులూ వస్తూవుంటారు. ప్రతిసంవత్సరం సంస్కృతం నిమిత్తం మూడునందల మంది విద్యార్థులు నానాప్రాంతాలనుండి వస్తారు. ఈ వచ్చినవాళ్లలో ఎక్కువమంది రైలుస్టేషన్ దగ్గర ఉన్న మూల్ చందు మందిరంలో దిగుతారు. తక్కినవాళ్లు శీతలామందిరంలో. ఈరెండుచోట్లా దిగేవాళ్లకు ఒక్కవారం పర్యంతం ఉచితంగా ఉండడానికి స్థలం, రెండుపూటలా భోజనం దొరుకుతుంది. ఈఏర్పాట్లనుబట్టే శీతలామందిరంలోగూడా కొత్తవాళ్లు చాలామంది దిగారు.

ఇంతటితో ఇప్పుడు వీళ్లసంగతి వదలి మళ్లీ రాస్తాను. రెండవయంతస్థులోని గదులకు వెనుకభాగాన్ని విశాలమైన శాల లున్నాయి. వాట్లల్లో పండితులు విద్యార్థులకు పాఠాలు చెబుతారు. ఈ మేడయొక్క మూడో అంతస్థుమీద ఒక్క కాపురానికి దగినగృహ ముంది. అందులో ముఖ్యాధ్యాపకు లుంటారు. అధ్యాపకులకూ, విద్యార్థులకూ మరో భోజనశాల ఉంది. దీనిఖర్చంతా మందిరాదాయంనుంచే. శివాలయానికి తూర్పు దక్షిణ పార్శ్వాల్ని మరికొన్ని మేడ లున్నాయి. వాటిలో అభ్యాగతులైన సాధువులూ, దేవీదర్శనం నిమిత్తం వచ్చి కొన్నాళ్లపాటు ఉండే గృహస్థులూ దిగుతూ ఉంటారు.

ఇక ఈ దేవీదర్శనానికి ఒక్క హిందువులే కాదు, సమస్తవర్ణాలవారు వస్తారు. విగ్రహారాధనం వేదవిరుద్ధం, దాన్ని చేయడం మహాపాపం అనిచెప్పే ఆర్యసమాజకుల యువతులు, ఏకేశ్వరోపాసనం మనం చేయదగింది, ఈబొమ్మలపూజలన్నీ అనాగరికులవని బోధించే బ్రహ్మసమాజకుల భార్యలు, దేవునిదప్ప మరొక్కనిపూజించడం దోషమని వాదించే దేవసమాజకులస్త్రీలు, హిందూదేవాలయాల్లోకి బోవడానికి సమ్మతింపని జైనులకాంతలు, సంఘసంస్కర్తల ధర్మపత్నులు తమతమభర్తలు కార్యాంతరాలనిమిత్తం ఇల్లు వదలిపోవడంతోటే బిడ్డలని జంకబెట్టుకొనివచ్చి అమ్మవారిని దర్శించి వారితీర్థప్రసాదాలను దీసికొని పోతూ వుంటారు. లేకపోతే యేవేళ అమ్మవారు పోసి చంద్రబింబంలాంటి తమబిడ్డలు కురూపులైపోతారో అని భయం. భయంచేతనే భక్తి ఎక్కువ. ముసల్మాన్ స్త్రీలుకూడా దేవిని దూరాన్నుంచి దర్శించి పాదతీర్థం మొగాలని కొట్టించుకొనిపోతారు. వీరికి గర్భగుళ్లోకి పోవడానికి వీలులేదు. గర్భగుడివెలుపల వీరినిమిత్తం ఒక కిటికీ ఏర్పాటైఉంది. అక్కడికి వచ్చి ముసల్మాన్ యువతులు బిడ్డల నెత్తుకొని నిలుచుంటే పూజారి అమ్మవారి పాదోదకం తీసికొనివచ్చి వాళ్ల మొగాలమీద జల్లి వాళ్లిచ్చే ముడుపులను పోగుచేసికొని పోతూవుంటాడు. ఈ మందిరానికి పురుషులుకూడా వస్తూనే ఉంటారు. కాని స్త్రీలసంఖ్య అపరిమితము. మార్చి ఏప్రిల్ నెలల్లో గొప్ప ఉత్సవాలు జరుగుతాయి. ఆరోజులలో రావడానికీ పోవడానికీ సందుదొరకదు. ఈవుత్సవాలు మొదలైనవానివల్ల అనేకవేల రూపాయల ఆదాయం.

* ముఖ్యంగా శీతలామందిరానికి ఎదురుగుండా ఉండేభాగంలో రోజూ తిరుణాల్లాగే వుంటుంది.

జేగంటలూ గంటలమోతలూ చెవిలో బడడంతోటే మన విద్యార్థులు ముగ్గురూ ఒక్కపరుగులో ముఖద్వారం జేరారు. అప్పటికే నగంహారతి కావచ్చింది. దాన్నిగనిపెట్టి వీళ్లు మళ్లీ క్షణంలో తమగదులకాడికి బరుగెత్తి పుస్తకాల్ని కిటికీల్లోనుంచే లోపలికి గిరాటు పెట్టి వచ్చి హారతిలో కలుసుకొన్నారు. ఇంతలో హారతి సమాప్తమైంది. వెంటనే ఇవతలా అవతలా ఉన్న విద్యార్థులందరూ అమ్మవారి యెదట రెండుసంక్తులుగా నిలవబడి మొదలు దేవ్యపరాధస్తోత్ర శ్లోకాలను పఠించారు. అందరూ ఒకేస్వరంలో రాగందీసి పఠిస్తూవుంటే వినేవాళ్లకి మహా ఆనందం కలుగుతుంది. ఈస్తోత్రాలను బూర్తిజేసి గర్భగుళ్లోనుంచి బయటికి వచ్చి ఎవరికి నోటికివచ్చిన శ్లోకాలను వాళ్లు పఠించుకొంటూ ప్రదక్షిణాలు చేశారు. ఇవి కావడంతోటే దేవికి ప్రణామాలుచేసి శివాలయం ఎదటికి వచ్చి పూర్వంలాగే బార్లుదీరి నిల్చొని అందరూ వినాయకస్తోత్రాలు, శివస్తోత్రాలు పఠించారు. ఇది ముగియగానే మహాదేవునికి వందనాలు జేసి వీళ్లు మహంతులవారి దగ్గరకు బరుగెత్తిపోయి వారిపాదాలకు నమస్కారంజేసి, అంతకు బూర్వమే యక్కడజేరి మహంతుగారి ప్రక్కని కురిచీలమీద కూరుచున్న అధ్యాపకులకు దండంపెట్టి వారియెదట నేలమీదకూర్చున్నారు. దర్శనానికివచ్చిన గృహస్థులు మరోప్రక్కను గూర్చున్నారు. ఏదో సంభాషణ అవుతూఉంది. మహంతుగారు కులాసామనిషి; మంచి ఉదారబుద్ధి కలవారు. ఎల్లప్పుడు ప్రసన్నవదనంతో ఉంటారు. వీరి అన్నక్షేత్రంలో రోజూ భోంచేసేవాళ్లు మూడువందలమందికి తక్కువగారు. దగ్గర ఉన్నవాళ్లు కొందరు ఇంతఖర్చు ఎందుకని ఏడుస్తూ ఉంటారు. కాని వీరు వాళ్లమాటల్ని లక్ష్యమే చెయ్యరు. విద్యార్థులమీద చాలాప్రేమ. కులాసా పుట్టిందంటే నూరు నూటయాభై రూపాయలు ఖరీదుచేసే పండ్లబుట్టలు ఒక్కనిమిషంలో వచ్చిపడుతాయి. చూస్తూ చూస్తూవుండగానే విద్యార్థులు తోళ్లూతొక్కలూ మిగిల్చేస్తారు. ఒక్కొక్కసమయంలో క్షీరాన్నాలు, మోహనభోగాలూ ఎగురుతూ వుంటాయి. కాని వీరిది మహానిర్లక్ష్యస్వభావం. తమమీద కేదైనా విపత్తు వస్తుందని తెలిసినప్పటికీ వచ్చినతర్వాత తంటాలు పడడమేకాని ముందుగానే తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నంజేసే స్వభావంకాదు. గృహస్థులు వీరితో మాట్లాడుతూ ఉన్నది డిబ్బీబజారు విషయమే. వీళ్లేదో సలహా ఇస్తూవుంటే మహంతుగారు దానిని పాటించడంలేదు—వీరు నిర్లక్ష్యంగా నవ్వుతూ "ఇలాంటి విదివర కెన్నో జరిగాయి—కొత్తగాదు. ఇప్పుడంతగా మనతలమీది కేం వచ్చింది?" అన్నారు.

"నిజమే కానిండి—వాటికీ వీటికీ చాలా తేడాఉంది. మేంగూడా అన్నీ చూస్తున్నాం కాదూ. కాని ఇవ్వాళ సాయంకాలం వైఖరి చూస్తే ఏదో గొప్పఉపద్రవం అయ్యేలాగే కనిపిస్తోంది. ఏలాగైనా మన ప్రయత్నంలో మనం ఉండడం మంచిది. మనం కలహానికి దిగకపోయినప్పటికీ ఒకవేళ మనమీది కేదైనా వస్తే తప్పించుకోనైనా వద్దా?"

"ఎవళ్లో సిక్కులూ తురకలూ పోట్లాడుకుంటే మనకు వచ్చిన భయమేమిటి? మనకూ తురకలకీ ఏమైనా విరోధం ఉందా—మీరన్నలాగు జరుగుతుం దనుకోడానికి? ఎంతమంది తురకాళ్లు వస్తూఉంటారో చూశారా మనదేవికి మొక్కడానికి?"

"మీరాలాగు సెలవిస్తే మేమేం జెప్పాలి? వీళ్ల మీద మీకింతటి నమ్మకం ఏలా కలిగిందో తెలియడంలేదు. వీళ్లు సిక్కులనీ మనల్నీ వేరువేరుగా చూస్తారా? కాఫర్లంతా ఒకటే వీరిదృష్టికి. ఎప్పిటికైనా, విరోధం ఎవళ్లతో ఉన్నా దాన్నంతా ఆలోచించరు—ఎవళ్లు చిక్కితే వాళ్లమీదే చూపిస్తారు తమ శౌర్యాన్ని. ఇంతవర కెన్ని పోట్లాటలో అయ్యాయి—వాటివిషయమై మన మేం వింటున్నాం? కలహాలు తగ్గిపోయింతర్వాతగూడా ఎవడైనా గ్రహచారంచాలక ఒంటరిగా దొరికాడంటే వాడిభరతం పట్టిస్తూవచ్చారు."

"అయితే ఇప్పుడు మీసలహా ఏమిటి? ఏం చెయ్యమంటారు చెప్పండి."

"చేసే దేముందీ? ముందుగానే ఠాణాలో రిపోర్టుచేసి ఇరవై ముప్పైమంది పోలీసువాళ్లను బిలిపించి రేపుపగలంతా మందిరంలోపలా బయటా కాపలా పెట్టించండి. సాయంకాలందాకా ఉండి వెళ్లిపోతారు. ఇందులో మనకు వచ్చే నష్ట మేమిటి?

బిగ్గరగా నవ్వుతూ—"మంచిబహద్దర్లే బయల్దేరారు—వహవ్వా—ఇలాఉండాలి ఆర్యసంతానాలధైర్యమంటే— ఎప్పుడో! ఏమో వస్తుందని ముందుగానే వెళ్లి ఓరికాళ్లట్టుకోవాలి! నామాటగూడా కొంచెం వినండి. మనదుర్గ అనుగ్రహం ఉన్నంతవరకూ మన కేం భయం లేదు. నాకు బాగానమ్మకం—మీరుమాత్రం నిశ్చింతగా ఉండండి. చూద్దాం, మనమందిరాని కేం ముప్పు వస్తుందో."

గృహస్థుల కిక మాట్లాడడాని కేమీ తోచిందికాదు. మహంతుగారి పట్టుదలవాక్యాలవల్ల వీళ్లకో మాదిరి సంతోషంగూడా కలిగింది. ఇంతలో విద్యార్థుల భోజనానికి గంట వినవచ్చింది. ఒక్కక్షణంలో వాళ్ల స్థలాన్ని ఖాళీచేసి తిన్నగా భోజనశాలలో చేరారు. తరువాత గృహస్థులుకూడా మహంతుగారికి దణ్ణాలుబెట్టి వారిసెలవు దీసికొని ఎవళ్లదోవని వాళ్లు వెళ్లారు.

క్రమక్రమంగా తొమ్మిది పది పదకొండు గంట లైంది. నగరమంతా క్రైస్తవుల ఆదివారపు వర్కుషాపు క్రింద మారుతూ ఉంది. అనార్కలీ బాజారులో, సిటీవీథుల్లో మిఠాయి దుకానాలు, తమలపాకు బీడాల దుకానాలు మాత్రం తెరచి వున్నాయి. కాని వాటిదగ్గర అంత అలజడి ఏమీ లేదు. అప్పుడప్పుడు రసికశిఖామణు లెవ్వరో వచ్చి మిఠాయీలనీ, బీడాలనీ, కొనుక్కొని పోతూవున్నారు. అత్యంత ప్రకాశమానము లైన ఎలెక్ట్రిక్ దీపకాంతులు ఉపరిభాగాన్ని ప్రసరిస్తూ వున్నందు వలన చూసేవాళ్లకి నగరాధిదేవతయొక్క శిరోభాగమున జాజ్వల్యమానముగ వెలుంగు తదీయచ్ఛాయామండలమా అని

పిస్తూ ఉంది. ఇద్దరిద్దరు లేక ముగ్గురూ కలసి పోలీసువాళ్లు డ్యూటీని నిర్వర్తిస్తూ ఉన్నారు. వీళ్ల కుడిచేతుల్లో పొడుగుపాటి దృఢమైన లాఠీ కర్రలు, ఎడమ భుజాలమీద కంబళ్లు ఉన్నాయి

శీతలామందిరమంతా విద్యుద్దీపాలతో వెలిగిపోతూ ఉంది. మహంతుగారి నిశ్చింతస్వభావము అందరికీ తెలిసిందే. సమస్తమూ పరిత్యాగముచేసిన వీరివంటి వారికి ఈ అనిత్యసంసారపు గొడవలతో పనేముంది? వేళ కింతవల్ల కడుపులో బడితే చాలు. ఇక లోకమంతా అటు ఇటైనా వీరి కేమీ చింతవుండదు. పదకొండు గంటలకు కొంచెం పూర్వమే వీరు శయనమందిర మాక్రమించారు. ఇప్పుడు నిద్రాదేవి ఉపగూహనాల్లో వీరికి దేహస్మృతే లేదు. ముఖద్వారాల దగ్గర వున్న పహరావాళ్లు డయిబెజ్ హ్యాక్రీకేనులాంతర్లని వెనుక బెట్టుకొని కునికిపాట్లు పడుతూ కూర్చొన్నారు. వీళ్లకు నిద్ర ఎక్కువ అవుతూ ఉన్నట్లు గన్పిస్తుంది. వీళ్లు నేలమీద కూర్చున్నారు. తలలు మెల్లగా వంగుతూ వంగుతూవచ్చి టక్కున నేలమీన తగిలేటప్పటికి చప్పున మళ్లీ కళ్లుదెరచి తలలు పైకెత్తుతూ వున్నారు. తక్కిన నౌకర్లుగూడా పగ లంతా పనిపాటలు చేసి వున్నవాళ్లు కావడం చేత పక్కలమీద వాలం గానే అప్రయత్నంగా తెలియకుండానే మైకంకమ్మింది. కళ్లు మూతలు బడిపోయినాయి. కాని పరీక్షావిద్యార్థులు మాత్రం ఇంకా మేలుకొనే ఉన్నారు. తెల్లవారితే మూడో పేపరు. అందునిమిత్తం వచ్చేనిద్రను చాల కష్టంమీద అడచుకొంటూ పుస్తకాలను తిరగేస్తూ ఉన్నారు. పన్నెండైంది. ఒంటిగంటకూడా కావచ్చింది. పట్నమంతా బొత్తిగా మాటు మడిగి పోయింది. నాల్గు వేపులా నిశ్శబ్దరాజ్యం. అలాంటి నితాంత నీరవమైన సమయంలో ఉన్నటులుండి హఠాత్తుగా హైరోడ్డుమీద గుర్ర మొకటి వాయువేగంతో పరుగెత్తినలాగు ధ్వని వచ్చింది. మేలుకొని ఉన్నవిద్యార్థులు అర్ధరాత్రివేళ అలా పరిగెత్తడ మేమిటా అని ఆలోచిస్తూ ఉండగానే మరిరెండు గుర్రాలు రయ్యిమని పరిగెత్తాయి. వెంటనే లేచి వీళ్లు పాఠశాలలో ఉన్న కిటికీల దగ్గరకు పరుగెత్తికొని పోయి చూసేసరికి రిజర్వుపోలీసు సోల్జెర్లతో నిండి వున్న రెండుమూడు మోటారు బస్సులు గాండ్రిస్తూ పరుగెత్తాయి. కొంచెం పైగా ఉన్న గోల్ బాగ్ రోడ్డుమీదుగా పదిహేను ఇరవై మంది పోలీసువాళ్లు అమితవేగంగా పరిగెత్తారు. వీళ్లంతా చూస్తూ చూస్తూ ఉండగానే శాల్మీ దర్వాజా గుండా సిటీలో ప్రవేశించి అంతర్ధాన మైనారు. ఏకారణంచేత ఎక్కడికి వెళ్లారో తెలియదు. అప్పుడు బయటికి పోవడానికా వీలులేదు. ద్వారాలన్నీ తాళాలతో వున్నాయి. కాని సిటీలో ఎక్కడనో బాగా గందరగోళమై వుంటుం దని ఊహించుకొని గదుల్లోకి తిరిగి వచ్చి పక్కలమీద శరీరాలను వాల్చారు. కండ్లుమూసుక పొయ్యాయి. ఈపరీక్షల కని వీళ్ల కెన్నాళ్ల నుంచో కంటినిండా నిద్రే లేదు. పాపం వొళ్లెరుగని నిద్ర వచ్చింది ఈక్షణంలో. తర్వాత ఏం జరిగిందీ వీరికీ తెలియదు. కాని సమస్త బ్రహ్మాండాన్నీ నిద్ర ఆవేశించి నప్పటికీ మేలుకొని ఉండేది ఒక్క కాలమే. ఈ కాలపురుషుని గతివిన్యాసం మహావిచిత్రమైంది. దీనికి నిరోధమనేది లేనేలేదు. ఈ పురుషున కెప్పుడూ ముందుమాపేకాని వెనుకచూపు లేదు. లక్షలకొలది పుట్టినా గిట్టినా సరే; భూకంపాలుద్భవించి స్థలం జలంగా, జలం స్థలంగా మారిపోయినా సరే; జ్వాలాముఖీ పర్వతాలు పగిలి చుట్టూ ఉండే గ్రామాలూ నగరాలూ నామ నశిష్టమై పోయినా సరే; మహాభయంకరసంగ్రామాలై రాజ్యాలకు రాజ్యాలు తల్లక్రిందులై పోయినాసరే; యీ మహాపురుషుని అడుగు ముందు పడుతూనే ఉంటుంది కాని ఆగదు. తృణకల్పులమైన మనకు ఉద్వేగం, ఆతంకం, విషాదం, మనోవ్యథా కలిగించి బుద్ధినికూడా చలింపజేసే భయానకఘటనాలన్నీ ఈకాలవిశ్వరూపుని పాదాల కింద గడ్డిపరకల్లాగు ఊరుపేరు లేకుండా నలిగి పోతూ వుంటాయి. అట్టి యీమహాకాలుని ముందు ఆరాత్రి లాహోరు బజారుల్లో జరిగిన సంగతు లో లెక్కా? రాత్రి గతించిన వాట్లో లెక్కైంది. మేనెల మూడో తారీఖు ప్రవేశించింది. నగరమంతా యథాపూర్వం నానా విధధ్వానాలతో నిండిపోయింది. మైమరచి నిద్రించిన విద్యార్థులు గూడా లేచి తొందరతొందరగా నిత్యకృత్యాలూ, స్నానాలూ జేసి కొని యూనివర్సిటీ హాలుకు బోవడానికి తయ్యారైనారు. హాలుకు పొయ్యేముందు వీరందరికీ ఖట్టీ లస్సీ దొరకింది. ఖట్టీలస్సీ అంటే పంచదారకలిపిన తియ్యని చిక్కనిమజ్జిగ. ఈదేశంలో చలికాలమందు అపరిమితమైన చలిఅయినప్పటికీ ఎండాకాలంలో ప్రచండమైన వేడిమికూడా పెద్దల్ని జ్ఞాపకంచేయిస్తూ వుంటుంది.అందుచేత ముఖ్యంగా పంజాబీలూ, సింధీలూ వీలైనన్నిసార్లు సర్దాయీలు, ఖట్టీలస్సీలు, మీఠీలస్సీలు, షర్బత్తులు ఎగబోస్తూ వుంటారు. ఎన్నిసార్లు తాగినా వద్దనిపించదు. దాహానికి తగినలాగు పొట్టనుకూడా ఎందు కియ్యలేదా అని దేవుడిమీద సహితం కోపం వస్తుంది. మిట్టద్రవాల్ని కుతికల బంటిగా ఎక్కించి నప్పటికీ దాహం తీరదు. నాలిక లాక్కుపోతూ ఉంటుంది. ఇంకా తాగాల్ననే అనిపిస్తుంది. వీటన్నిటిలో ఖట్టీలస్సీ ముఖ్యమైంది. దీన్ని తాగి ఏపనికైనా వెళ్లితే ఆపని తప్పకుండా నెరవేరుతుందని అక్కడి వాళ్ల అభిప్రాయం. ఆకారణాన్ని పరీక్షలకు గాని, ప్రయాణాలకు గాని, మరి యేశుభకార్యాలకుగాని వెళ్లేముందు చిక్కని మజ్జిగలో పంచదార కలిపి తాగిస్తారు. మహంతుగారి అనుగ్రహంవల్ల విద్యార్థుల కందరికీ పుష్కలంగా దొరికింది లస్సీ. తాగి తేన్చుకొంటూ బయల్దేరారు పరీక్షాభవనానికి పోవడానికి. దారిలో వీళ్లకు అనార్కలీ తగులుతుంది. ఆబజారులో ప్రవేశించేటప్పటికి అక్కడున్న వాళ్లందరూ గుంపులు గుంపులుగా కూడి మాట్లాడు కొంటున్నారు. అందరిమొగాలూ విపరీతంగా మారిపోయి ఉన్నాయి. విచారిస్తే రాత్రి సిటీలోని డబ్బీబజారులో రెండు ఖూనీలు జరిగా యనిన్నీ, అందుచేత తురకలు హడతాలు చేస్తారనిన్నీ తెలిసింది. కాని పరీక్షకు వెళ్లాలనే తొందర మీద ఆవిషయాన్ని గురించి ఎక్కువగా మాట్లాడడానికి వీల్లేక వీళ్లు తిన్నగా యూనివర్సిటీకి బరిగెత్తి హాల్లో చేరుకొన్నారు. ప్రశ్నపత్రాలు

చేతి కంచాయి. రాయడం మొదలెట్టారు కాని మనసుకి స్తిమితం కుదిరింది గాదు. ధ్యానం పరిపరివిధాల పోయింది. బజార్లో విన్నదాని మీద అభిలాష యెక్కువైంది. మనస్సును బిగబట్టుకొని రాస్తూ వుండేవాళ్లు; కాని తెలియకుండా చప్పున పరుగెత్తేది వీధిలోకి. ఈప్రకారం తికమకలౌతూ రాశారు. మూడుగంటలూ నిమిషంలాగు ఎగిరి పోయ్యాయి. పదిగంట లయ్యేసరికి పేపర్లను ఇచ్చి బయటికి వచ్చేటప్పటికి మాల్ రోడ్డంతా పోలీసులమయంగా గాన్పించింది. సోల్జెర్లూ, సిపాయీలూ గుఱ్ఱాలమీద పచారు చేస్తున్నారు. అనార్కలీలోకి వచ్చేటప్పటికి అక్కడా ఇదేదృశ్యం కన్పించింది. షాపులన్నీ వేసున్నాయి. సాధారణంగా ఏడుగంటలు కొట్టకపూర్వం ఎవరూ దుకానాలను తెరవనే తెరవరు. కాబట్టి పొద్దున వెళ్లేటప్పుడు హడతాలు అవుతుందని కాని, కాదనికాని నిశ్చయించుకోడానికే వీలైంది కాదు. కాని, ఇప్పుడో, పది దాటింది. ఈపాటికి షాపులన్నీ తెరిచి వుండాలిసింది. ఆలాగు లేవు. తురకల షాపులన్నీ మూసివున్నాయి. తెరిస్తే తమవాటి నెక్కడ లూటీచేస్తారో అని హిందువులుకూడా దుకానాల్ని కట్టిపెట్టారు. అనార్కలీ ఈచివరనుంచి ఆచివరవరకూ ఏడెనిమిది దుకానాలు మాత్రం తెరచి వున్నాయి. ఇప్పుడు సంగతులన్నీ బాగా తెలిశాయి. గతించినరాత్రి పన్నెండు దాటిన తర్వాత డిబ్బీబజారులో ఇద్దరు తురకాళ్లని సిక్కులెవరో నరికేశారట. అందుచేత మహమ్మదీయులంతా మండిపడి పోతున్నారు.

ఈ రోజుల్లో ఇంకోతమాషా జరుగుతూ వచ్చింది.

ఏ ప్రయివేటు కారణాలచేత ఖూనీలు జరిగినా వాటిని మతసంబంధమైన మరణాలుగానే భావించి చచ్చినవాళ్ళని ధర్మవీరులని ప్రకటనం చేస్తూ వుండేవాళ్లు. ఈలాగు వూరూ పేరూ లేనివాళ్లెందరో శహీదు లయ్యారు. శహీదు లంటే ధర్మంకొరకు ప్రాణం విడిచినవాళ్లు. అంచేత ఇప్పుడు ఈ చచ్చినవాళ్లిద్దరూ శహీదులనిన్నీ, వాళ్లని పట్నమంతా ఊరేగించి దఫనంచెయ్యా లనిన్నీ పట్టుబట్టారు తురకలు. ఇదివరలో హిందువులు, ముఖ్యంగా ఆర్యసమాజంవాళ్లు ఈలాటి ధర్మవీరులను కొందరిని ఊరేగించి దహనంచేశారు, కాని ఆసమయంలో విశేషాలేమీ జరిగాయి కావు. ఆలాగే యివ్వాళకూడా అవుతుందికాబోలు. అందుకనే ఈ అడావిడిఅంతా-అనుకొని విద్యార్థులు తమతమ నివాసాలకు జేరుకొన్నారు. మధ్యాహ్నం భోజనా లయ్యాయి. భోజనాలు కావడంతోటే మర్నాటి పరీక్షకు గావలసిన గ్రంథాలను జంకపెట్టుకొని ఏరావీతీరానికో, ఏతోటల్లోకో ఏయితరమందిరాలకో పోతూవుండేవారు. అక్కడ ఏకాంతంగా ఉండే ప్రదేశాల్లో కూర్చొని ఎండ చల్లబడేదాకా చదువుకొని తరువాత కుటీరాలకు జేరుకోడం అలవాటు. కానీ పట్నమంతా హడతాలని అడావిడిగా ఉన్నందువల్లా,తురకల ఊరేగింపు సమయాన్ని ఏంగందరగోళాలు జరుగుతాయో అనీ కొందరు బయటికి పోవడం మానేశారు. మరికొందరు ఊరేగింపు చూడాలనే అభిలాషతో వెలుపలికి పోలేదు. ఏలాగైతేనేం ఒకర్ని జూచి ఒకరు అందరూ బయటికి కెళ్లడం మాని ఆమందిరంలోనే యిటూఅటూ సర్దుకొన్నారు. గర్భగుడిచుట్టూ ఉన్న వసారాలో కొంతమంది, అక్కడికి వెనుకభాగంలో ఉన్నతోట్లో కొందరూ చేరి చదువుకోడం మొదలెట్టారు. ముఖ్యాధ్యాపకులు మూడో అంతస్థుమీద కూర్చొని కొందరు విద్యార్థులను మర్నాటి పరీక్షకు తయ్యారుచేస్తూ ఉన్నారు. రెండవ మేస్టరు పాఠశాల్లోనే కూర్చొన్నారు. ఆయన విద్యార్థు లేవిషయానైన్నా అడిగితే వాళ్లకు సమాధానం చెబుతున్నారు. అంతటా మహాశాంతంగా ఉంది. రెండు గంటలైంది. తురకల ఊరేగింపు వస్తుందని తెలిసింది మందిరంవాళ్ల కందరికీ. వెంటనే ఇవతలా అవతలా కూర్చొని చదువుకోడానికి పోయిన విద్యార్థులూ, మందిరంలోని నౌకర్లూ, దేవీదర్శనం నిమిత్తం బయటినుంచి వచ్చిన వాళ్లూ అందరూ ఊరేగింపు చూడడాని కెగబడ్డారు. మూడో అంతస్థుమీద నిల్చున్నవాళ్లకు శాల్మీ లోహారీదర్వాజాల పర్యంతం గోల్ బాగ్‌లో గాని, హైరోడ్డుమీదగాని ఏం జరిగినా బాగా కనబడుతుంది. అందుచేత ఎక్కువమంది అక్కడే పోగయ్యారు. పాఠశాల్లోని కిటికీల దగ్గర సందు లేదు. ముఖద్వారం ఒకరెక్క వేసిఉంది. రెండో రెక్కను గూడా సగంవరకూ మూసి వుంచి ముప్పైమంది తేనెటీగల్లాగ మూగి నిల్చున్నారు. ఇదేప్రకారం ఆరోడ్డుకు రెండువైపులా ఉన్న మేడలన్నీ చూసేవాళ్లతో నిండిపోయ్యాయి. ఇంతలో శాల్మీదర్వాజా దాటి బయటికి వచ్చిన ఊరేగింపులోనుంచి "లాఇలాహీ ఇల్లల్లాహ" అనే రచ్చకేకలు వినవచ్చాయి. అందరికంటే ముందు ఎఱ్ఱతలగుడ్డల దర్శనమైంది. వీరి వెంటే రెండుమూడువేలమంది తురకలూ, తరువాత శవాలూ, వీటితరువాత మళ్లీ ఇరవైవేలమందిమహమ్మదీయులు. ఇందులో ఈశవాలకి ముందూ వెనకా ఉన్న మూడు నాలుగువేలమంది తురకలూ ఒక్కధ్వనిగా "లాఇలాహీ ఇల్లల్లాహ" అని అరుస్తున్నారు. మధ్యమధ్యకూడా పోలీసువాళ్లున్నారు. అందరూ తురకలే. క్రమక్రమంగా శవాలు మందిరంఎదటికి వచ్చాయి. ఇప్పుడు మందిరాని కివతలా అవతలా శాల్మీలోహారీల మధ్యభాగమంతా మహమ్మదీయులే. అసలే వీళ్ల కేకలు ఆకాశాన్నంటుతూఉన్నాయి. అప్పుడు లాఇలాహీ తప్ప వేరొశబ్దం వినరాలేదు. మందిరముఖద్వారంలో ఉన్నవాళ్లంతా తన్మయులై నోళ్లు తెరుచుకొని చూస్తున్నారు.

మందిరం ఎదటికి రావడంతోటే వీళ్ల కేకలు పదిరెట్లెక్కువయ్యాయి. కేకలు ఎక్కువ కావడంతోపాటు అరిచేవాళ్లకు ఆవేశం పెరిగింది. మొగాలు ఎఱ్ఱబారాయి. చూస్తూచూస్తూ ఉండగానే మెరుపు తళుక్కుమన్నంత వ్యవధానంలో ఈఆవేశమెక్కిన తురకలగుంపొకటి ముఖద్వారానికి పదిగజాలుముందుగా రోడ్డుమీద ఉన్న సోడాలిమ్నేడ్ దుకానంమీద పడింది. వెంటనే ముఖద్వారంలో పోగైఉన్న హిందువులందరూ ఒక్కపెట్టున లోనికి విరుచుకొని పడ్డారు. మహంతుగారు ఉన్నది ఈగుంపులోనే. వీళ్లంతా రెండో

చెన్నపురి బ్రహ్మసమాజ స్త్రీశాఖా భాద్రోత్సవసమావేశము

మద్యపాన నిషేధప్రచారమునకైన స్త్రీల సమావేశము-చెన్నపురి

శ్రీ మోరోపంతు జోషీగారికి 'మదరాసులీసు' వారి విందు

చెన్నపురి క్రైస్తవ యువతీసంఘపు వినోదప్రదర్శనమున పాల్గొన్నవారు

సేవాసదన సంఘసభ్యులు-చెన్నపురి

రెక్కలను మూసి అతిప్రయాసంమీద గొళ్లెం తగిలించారు. ఇంకా గొళ్లెం తగిలించడం పూర్తిగానేలేదు. సోడాలిమ్నేడ్ సీసాలు వడగండ్లలాగు ద్వారంమీద పడడం మొదలెట్టాయి. ఒకమాదిరి తలుపులే అయితే క్షణంలో ఎగిరిపొయ్యేవి కాని లోహంలాటివి కాబట్టి బయటివారితో పులహా, సీసాలప్రహారాలకూ తాళుకొన్నాయి. ఇంతలో సీసాలజడివాన మందిరంమీద అన్నిప్రక్కలా కురియడం మొదలైంది. నాలుగైదు నిమిషాల్లో లిమ్నేడ్ షాపుఖాలీ. తరువాత చేతి కందిన వానినెల్ల మందిరంమీద రువ్వడంమొదలెట్టారు తురకలు. బయట ఊరేగింపు నిలచిపోయింది. లాఇలాహీ కేకలు మరింత మిన్నుముట్టుతున్నాయి. ఇప్పుడు కేవలం ముఖద్వారంమీదే కాదు ఆక్రమణం. ఇటూఅటూఉండే మందిరానికి సంబంధించిన మేడలమీదకూడా మొదలైంది. ఇంక కొన్నినిమిషాల్లో ఏమౌతుందో తెలియదు. లోపలివాళ్లకు ఏంచెయ్యాలో పాలుపోకుండాఉంది. మహంతులవారు మందిరమంతటా పరిగెత్తడం మొదలెట్టారు–పాపం వారి మొగ మిప్పుడు ఉత్కంఠాపూర్ణమైంది. వీరికే కాదు, లోపల ఉన్న వాళ్ల మొగాలన్నీ భయోద్రేకంతో నిండిపొయ్యాయి. మహాఆందోళనంగా నాలుగుమూలల పరుగెత్తుతున్నారు. క్రింది అంతస్తులో నేలమీద ఉన్నవాళ్లందరూ కింకర్తవ్యమూఢులై కంగారు పడుతున్నారు. ఇంతలో హఠాత్తుగా మూడో అంతస్తుమీదినుంచీ, పాఠశాలకిటికీల్లోనుంచీ బయట ఆక్రమణంచేస్తున్న తురకతండాలమీద ఇటికరాళ్ల వాన కురియడం ఆరంభించింది. ఈవిపత్సమయంలో ఏమిచేయడానికీ పాలుపోక కొట్టుకొంటూఉన్న విద్యార్థులు లోనగువారికి తురకలే పక్షప్రదర్శకులై మహోపకారం జేశారు. ప్రాణాలను రక్షించుకోడానికి వేరోమార్గం గానక లోపలివాళ్లందరూ బయటితురకల మార్గం అవలంబించడానికే నిశ్చయించుకొన్నారనుకొంటాను. లోపల నుంచికూడా బయటివాళ్ల మీద రాళ్ల వాన ఆరంభించింది. వాటిని దీసికొని తురకలు మళ్లీ మందిరంవాళ్ల మీద రువ్వడం మొదలెట్టారు. కాని ఎత్తుగా ఉండడంవల్ల పైవాళ్లకు తగిలేవికావు. మీదినుంచి వచ్చే ఇటుకలప్రహారాలుమాత్రం క్రిందగుంపులో పడడం మూలాన్ని ఎవరికో ఒకరికి తగులుతూవచ్చాయి. ఈపని ఆరంభమైన రెండుమూడు నిమిషాల్లో మందిరముందరిభాగమంతా ఖాలీఅయిపోయింది. వెలుపలినుండి కురిసే యిటుకలవర్షం స్తంభించింది. తురకలమూకలు ఆక్రమణం మాని మందిరంలోనుంచి వచ్చేఇటుకలను తప్పించుకోడానికి దూరంగా పోయి నిలుచొని పండ్లుకొరకడం మొదలెట్టారు. ఇంతలో పోలీసుసిబ్బంది పోగైంది. సబ్ఇన్‌స్పెక్టర్లందరూ గుర్రాలుదిగి మందిరముందు చేరి తలుపులు తెరవమన్నారు. పోలీసువాళ్లు వచ్చారనే ధైర్యంతో లోపలివాళ్లు తలుపులు తెరచారు. ఇంతవరకూ ఏలాగో ప్రాణాలని రక్షించుకొన్నాము; ఇక మనరక్షకులు వచ్చారు. మనలని తప్పకుండా రక్షిస్తారు. అని సంతోషపడ్డారు గుళ్లోవాళ్లందరూ. కాని తలుపులు తెరవంగానే వీరనుకొన్నదానికి భిన్నంగా జరిగింది. పోలీసువాళ్లు లోపల ప్రవేశించి ఊరేగింపుమీద రాళ్లువేశారనే నేరం మోపి అక్కడ ఉన్నవాళ్లందరినీ అరెస్టుచేయడం ప్రారంభించారు. పాపం మందిరంవాళ్లు ఒకచావునుంచి తప్పించుకొంటే మరోచావు వచ్చింది. గుడి తురకలచేతుల్లో పడడం తప్పిపోయి పోలీసుచేతుల్లో బడింది. నలుగురైదుగురు దప్ప తక్కినవాళ్లంతా పడనుటికి మొక్కేవాళ్లే. తమవాళ్ల నోట్లో పడడానికి తీరాసిద్ధమైన చెరకుముక్క నీమందిరంవాళ్లు ఎగరగొట్టేశారు కదా అని వీళ్లకు కాఫర్లమీద కోపం రావడం స్వభావానికి విరుద్ధంగాదు. కాని ఈ ఉక్రోషాన్ని లోలోపల మింగుకోవలసిందేకాని బయటికి వెల్లడిచేయడం ఏలాగా? ఏప్రకారమైతేనేమి, వీళ్లు నోళ్లులేని విద్యార్థులమీద చేయిజేసుకొనీ, గదులు వెదకాలనేనెపంతో తలుపులను బద్దలుకొట్టీ, కిటికీలను పాడుజేసీ, బీరువాలను నాశనంజేసీ, తమకసిని దీర్చుకొన్నారు. మూలమూలలా వెదకి అయినవాళ్లనీ కానివాళ్లనీ కంటికి గనబడ్డవాళ్లందరినీ పట్టుకొనివచ్చి ఒకచోట గర్భగుడికి ప్రక్కగానె కూచోబెట్టారు. ఈరక్షకవర్గమువారి అంతర్యామిత్వము, సర్వజ్ఞత్వము నెంతని పొగడాలీ! ఏంజరుగుతుందో చూద్దామని అక్కడికెవరైనా వస్తే యీసర్వజ్ఞులు వాళ్లనుగూడా గుళ్లోవాళ్లకిందగట్టి పట్టుకొన్నారు. తమప్రాణాలనిమిత్తం ప్రయత్నించిన యీమహాపరాధులచుట్టూ ఈఅంతర్యామిలపహరా. నిజం విచారింపగలిగేవాళ్లుంటే ఆసమయాన్ని ఈరక్షకభటులున్నూ, వీరి అనుయాయులున్నూ గావించిన దుర్నయాలూ, దుండగాలూ గుళ్లోవాళ్లు చేసినదానికంటె వందరెట్లెక్కువని గ్రహించియుంటారు–కాని విచారించే దెవరు? వీళ్లు చేయడం మొదలిడింది న్యాయంకాదని ఎందరో వాదించారు. అందువల్ల లాభం లేకపోగా వేడుకొన్నారు. కాని వీళ్లకు వినాలనివుంటేగా! ఎవ రెంత బతిమాలుకొన్నా ససేమిరా. ఆఖరికి ఈపట్టుకొన్నవాళ్లందరినీ అనార్కలీ జైల్లో ప్రవేశపెట్టాలనుకొన్నారు. పాపం, వీళ్లలో అధ్యాపకులూ, మందిరం విద్యార్థులూ, పరీక్షలకు వచ్చినవాళ్లూ, దేవీదర్శనానికి వచ్చినగృహస్థులూ, హఠాత్తుగా వచ్చి చిక్కుబడ్డవాళ్లూ నూటముప్పైమందికంటె ఎక్కువగా ఉన్నారు. తురకలకు బదులుచెప్పడం వీళ్లు చేసింది అపరాధమే అయినయెడల అట్టిఅపరాధులు వీరిలో కేవలం కొద్దిమందే; నిరపరాధులే యెక్కువ. కాని అందరినీ ఒకేబెత్తంతో తోలారు. మహంతులవారిని మాత్రం మంచిదీర్ఘాలోచనజేసి వదిలారనుకొంటాను. వీరినిగూడా పట్టుగెల్లితే తరువాత జరిగే తంతు అంతా ఏలాగు జరగాలీ?

షుమారు ఏడుగంటలయింది. దీపాలన్నీ వెలుగుతున్నాయి. మామూలుగా ఈవేళటప్పుడు అనార్కలీని చూస్తే నిజంగా అనార్కలీని (దానిమ్మకలిక) చూసినలాగే ఆనందం కలుగుతుంటుంది. పగలు పనిపాటలకు వెళ్లినవాళ్లంతా ఈసమయాన్నే పోగవుతారు, కావలసిన సామాన్లను కొనుక్కోడానికి. మేములుకూడా, తమవాళ్ల లిమిటెడ్ షాపుల్లోకి వెళ్లితే వస్తువుల కెక్కువఖరీదు ఇవ్వవలసివస్తుందనీ, నల్లవాళ్ల షాపుల్లో వాళ్లుచెప్పేధరలకుగాక సగానికి దింపి యేవస్తువును కొన్నప్పటికీ అక్కడకంటే చౌగ్గా ఉంటుందనీ, అనార్కలీకే దర్శన

మిస్తూవుంటారు. అదీగాక, నల్ల వాళ్ల షాపుల్లో దొరికే సలాంబిస్కట్లూ, వినయసత్కారాలచౌపాతీలు దొరసాన్లకు వాళ్ల వాళ్ల షాపుల్లో దొరకవు. అందువల్ల బజారంతా టాక్సీలూ, మోటారుసైకిళ్లూ, జట్కాలు లోనగువానితో నిండివుంటుంది. జనసమ్మర్దము మూలాన్ని వీథిలో రావడంపోవడంకూడా కష్టంగా ఉంటుంది. ఎలెక్ట్రిక్‌గాసు దీపాలు వీథినంతా పగటికింద మార్చేస్తాయి-అట్టి యీసుందరమైనవీథి మేనెల మూడవతారీఖు సాయంకాల మేడుగంటలవేళ శోకార్తయగు యువతీ ముఖంలాగు కళావిహీన మైపోయింది. శీతలామందిరాన్ని పోలీసువాళ్లాక్రమించుకోగానే అక్కడనుంచి మరల ముందుకుసాగిన శహీదుల యూరేగింపు ఈ వీధిగుండానే పోయింది. అందుకు తగిన చిహ్నాలు బాజారంతటా అగపడుతూ వున్నాయి. ఒక్కషాపైనా తెరచిలేదు. రోడ్డుమీద పోలీసువాళ్లుతప్ప ఇంకెవళ్లూ లేరు. కొన్నిషాపులముందు తుత్తుమురుగా పగిలిపడివున్న లిమెనడ్‌సోడాకు సీసాలకుప్పలూ, మరి కొన్నింటిముందు తలక్రిందుగా త్రోయబడి చెల్లాచెదరుగ బడివున్న పగిలిన జాచ్చెక్కపెట్టెలూ,లూటైనకాఫీహోటళ్లూ వీటినన్నింటిని జూస్తే ఎంతలో ఎంత సుందరమైనవీథికి ఎట్టిపాటు వచ్చిందని దుఃఖం పొంగి వచ్చింది. ఈసందర్భంలో గొప్పగొప్పషాపుల కేమీనష్టం రాలేదు. వాళ్లు ముందుగానే మేలుకొని తగినయేర్పాట్లు చేసుకొన్నారు. ఎటు వచ్చీ పాడైనవి లిమ్నెడ్‌సోడాషాపులూ, తమలపాకుబీడాలదుకానాలూ, కాఫీహోటళ్లూ, హోటళ్లూ. ఈసమయంలో మరోతమాషా జరిగింది. అసలు తప్పుచేసినవాళ్లు కాలికి బుద్ధిచెబితే పారిపోక నిలుచున్న నిరపరాధులనే పట్టుకోవలసివచ్చేది పోలీసువాళ్లకి. దంగాజరిగే సమయంలో రెండుపక్షాలవాళ్లూ కుక్కలూపిల్లుల్లాగు తన్నుకొనేవాళ్లు. ఇంతలో పోలీసువాళ్లు వస్తున్నారని తెలియడంతోటే బయటివాళ్లు పటాపంచలయ్యేవాళ్లు.దుకాందార్లు,వాళ్ల నౌకర్లూ నిలచిపోయ్యేవాళ్లు. లూటీచెయ్యడానికొచ్చిన బయటివాళ్లంటే పరిగెత్తుతారుగాని అసలు షాపులవాళ్లు ఏలాగూ పరిగెత్తేదీ? ఫలానిషాపులో దంగా జరుగుతూ ఉందని గుర్తుపెట్టుకొని వచ్చే పోలీసువాళ్లు షాపును సమీపించి అప్పుడక్కడ పారిపోక నిలుచున్నవాళ్లే పోట్లాడుకొంటూ తామచటికి రాగానే మానేశారని వాళ్లనే అరెస్టుచేశేవాళ్లు. పారిపోయేవాళ్లు వీళ్లకంటికి అగపడరా అంటే అగపడతారు. వాళ్లెవరైందికూడా తెలుసూ. కాని పరిగెత్తినవాళ్లని పట్టుకోడం ఏలాగా? వాళ్ల వెంటబడి సందుగొందులన్నీ తిరగమంటారా ఏమిటి— సునాయాసంగా పట్టుకోడానికి కావలసినంతమంది ఎదట నిలబడివుంటే? పోట్లాట అయిన రెండు మూడురోజులతర్వాత అనార్కలీజైల్లోకి పోయిచూస్తే నూటికితొంభై మంది షాపులవాళ్లూ,హోటలువాళ్లూ,వాళ్ల నౌకర్లూ, వీళ్లే కనిపించారు. శీతలామందిరంవాళ్లు పట్టుబడిందీ ఈలాగే. బయటివాళ్లు బయట పరిగెత్తితే లోపలివాళ్లు లోపల పట్టుబడ్డారు. వీళ్లందరినీ షుమారు ఎనిమిదిగంటలకు అనార్కలీజైల్లో ప్రవేశంజేయించి, ఒకగంటవరకూ బయటవసారాలో కూర్చుండబెట్టి, తరువాత వీళ్లు తమగదులను ఖాళీ చేసి యిచ్చి అతిథిసత్కారపుణ్యాన్నిమటుకు కాజేశారు. ఆరాత్రి అక్కడున్నవాళ్లందరూ మందిరంవాళ్లే. ఒకరూ ఇద్దరూ అయితే కష్ట మనిపించేదేమో. నలుగురితోచావు పెండ్లితో సమానం. ఇంత మందిలో కష్ట మేమిటీ? ఆవేళ కాస్థలాన్నే మందిరమని భావించుకొన్నారు. కాని మందిరంలోలాగు భోజనం దొరికింది కాదు. విద్యార్థులకు మర్నాటి పరీక్షచింత పట్టుకొంది. పాపం, వీళ్లకు సంవత్సరం పాడైందన్నమాటే.ఏమైతేనేం-పన్నెండుగంటలవరకూ గప్పాలుకొట్టుకొంటూ కాలం గడిపి తరువాత అందరూ నిద్రాదేవికి వశులయ్యారు.

మర్నాడు తెల్లవారేసరికి లాహోరు స్థితిగతులు బొత్తుగా మారిపోయినాయి. కడచినరాత్రి జరిగిన బీభత్సకరములైన దౌర్జన్యాలను గూర్చి విస్తారంగా వ్రాయడం అనవసరం. తరువాత ప్రకటితమైన "ప్రతాప" అనే లాహోరులోని ఉర్దూదైనికపత్రిక శీతలా మందిరానికి ఎదురుగుండా శాల్మి లోహారీ దర్వాజాలమధ్య ఉన్న గోల్ బాగ్ రోడ్డు ఆనాటిరాత్రి ఖైబరుకనుమగా మారిందని వ్రాసింది. దీన్నిబట్టి ఆదౌర్జన్యాల పరిమాణాన్ని కొంచెం ఊహించుకోవచ్చు. జైల్లోకి వెళ్లిన వాళ్లే నిర్భయంగా కాలాన్ని వెళ్లబుచ్చారు. మందిరంలో మిగిలిన ఇద్దరు ముగ్గురూ ప్రాణాల్ని అరచేతుల్లో బెట్టుకొని గడిపారు రాత్రి అంతా. ఎప్పుడూ నూరు నూటయాభై మందికి తక్కువ కాకుండా ఉండే ప్రదేశంలో, నాలుగువైపులా మహాగంభీరగోళంగా ఉన్నసమయంలో ఇద్దరు ముగ్గురు బిక్కుబిక్కుమంటూ ఉండాలంటే వాళ్లస్థితి అనుభవించినవాళ్లకే గాని ఇంకొకళ్లకు తెలియదు. తలుపులన్నింటినీ బిగించి, ప్రాణాల్ని భగవంతుడి కర్పించి కూర్చున్నారు, నిద్రకు తిలాంజలి ఇచ్చి. రాత్రంతా మందిరాని కెదురుగుండా తన్నులు దినేవాళ్ల ఆక్రందన రోదనాలు చెవులు మూసుకొన్నా వినిపిస్తూనే ఉన్నాయి. ఇళ్లని వదలి బయటికి రానివాళ్లే అదృష్టవంతులు. విధిలేక రావలసి వచ్చిందా, తన్నులు దిన్నారన్నమాటే. తన్నులేమిటే- ఫెడీలని చెడావుదెబ్బలతో వీపంతా బద్దలై నెత్తురు కారుతూఉంటే తల దిమ్మెక్కి క్రిందపడిపోయేవాళ్లు. అంత ఆకింద బడ్డవాళ్ళని మరినాలుగు తన్నులుతన్ని ఐపులేకుండా బరిగెత్తేవాళ్లు గూండాలు. ఈతన్నేవాళ్లూ, తన్నులు దినేవాళ్లూ,హిందువులా తురకలాఅంటే అది సర్వేశ్వరుడికే తెలియాలి. కాని మర్నాడు తెల్లవారంగానే రాత్రి మావాళ్లని హిందువులు చావగొట్టారని తురకలూ,వీళ్లే మావాళ్లని చావదన్నారని హిందువులూ మొదలుబెట్టుకొంటారు. ఆకాళరాత్రి ఇలాటి ఘటనాల్తోటే సెలవుపుచ్చుకుంది. తెల్లవారింది. చేతులతిమ్మిరి పొయ్యేలాగు కావలసినంత పని దొరికిందిగదా అని చాలాసంతోషించారు పోలీసువాళ్లు. నాలుగోతారీఖునాడు లాహోరు నాలుగుమూలలా విజృంభించింది హిందూ మహమ్మదీయుల తాండవ సంరంభం. పొద్దున్నే లేవగానే వందల కొలది పోలీసువాళ్లు బార్లుగట్టి వెళ్లారు, రాత్రంతా మహాజాగ్రత్తతో నగరరక్షణము చేసిన రక్షకభటులను విడిపించడానికి. కేవలం కాపలా నిమిత్తం కొద్దిమంది మాత్రమే జైల్లో నిలచిపొయ్యారు. మందిరం

నుంచి వచ్చిన విద్యార్థులు తెల్లవారంగానే లేచి ఎలాగో ఒకలాగు అవసర కృత్యాలను దీర్చుకొని– ముఖ్యంగా పరీక్షకు బోవలసిన వాళ్లు– ఎవళ్లయినా వచ్చి విడిపించుకొని పోతారా దైవమా అని వాకిళ్ల గుండా ఎదురుచూస్తూ కూర్చున్నారు. కాని వీళ్ల కోర్కెలేమీ ఫలించాయి కావు. పది గంటలు కొట్టారు. పాపం, కొందరి కళ్ల వెంట నీళ్లు కారడం మొదలెట్టాయి. జైల్లోకి రావలసివచ్చిందే అని వీళ్లకు లేశమాత్రమైనా దుఃఖము లేదు. సంవత్సరం పొడుగూనా నానాకష్టాలూపడి నిద్రాహారాలుకూడా త్యజించుకొని చేసిన ప్రయత్నమంతా ఒక్కగడియలో బూడిదలో కలిసిపోయిందిగదా అని పట్టరాని దుఃఖము వచ్చింది. కాని ఏవరేంచెయ్యగలరూ! సంద్రాల్లాంటి హేమాహేమీలందరూ ప్రవాహవేగానికి తట్టుకోలేక కొట్టుకొని పోతూవుంటే ఈకల్లాంటి విద్యార్థులేం లెక్క? వీరి పరీక్షలేం లెక్క? అక్కడ పరీక్షాభవనంలో హాజరైన విద్యార్థులందరూ పమ్మెకట్టి డెస్కులకు ఎదురుగా లేచి నిలుచొని, పట్నంలో నిన్న జరిగిన ఉపద్రవంవల్ల తమతోడివాళ్లు చాలామంది పోలీసులచేత బట్టుబడి రాలేకపోవడంవలన పరీక్షను మరోదినానికి మార్చమని అధికార్లతో ఎదిరించి మాట్లాడి పేపర్లను రాయడం మానేశారు. కాని హఠాత్తుగా సంభవించినందువలన అప్పుడేలాటి ప్రయత్నం చెయ్యడానికి అధికార్లకు వీల్లేక పోయింది. ఒకవేపు రాయడం మాని విద్యార్థులందరూ నిలుచున్నారు. అక్కడ ఉన్నవాళ్లకు ఏంచెయ్యడానికీ తోచకుండా ఉంది. పరీక్షకు ఆలస్యమైపోతూ ఉంది. ఇంతలో టెలిఫోను ఇచ్చారేమో, రిజిస్ట్రారుగారు ప్రత్యక్షమయ్యారు. వారు ఆరోజున అప్పటికే తక్కిన కేంద్రాల్లో పేపర్లు బయలుపడి పోతాయి కాబట్టి ఆనాటికి మాత్రం తానేమీ చేయజాలననిన్నీ, తక్కిన రెండురోజుల పరీక్షనూ పదిహేనో తారీఖు వరకూ మార్చుతాననిన్నీ వాళ్లని శాంతంజేసి కూచోబెట్టారు రాయడానికి. ఆలాగే జరిగింది. కాని లాభం లేకపోయింది. రెండునెల్ల తర్వాత పరీక్షా పరిణామాలు బయటపడ్డప్పుడు పట్టుబడ్డవాళ్లలో చాలామంది తప్పిపోయింది యీనాలుగో పేపర్లోనే. వీరందరికీ రాత్రి శివరాత్రిగానే కడచిపోయినందున మర్నాడు తెల్లవారి.ది మొదలుకొనీ కడుపులో ఎలకలు పరిగెత్తడం మొదలెట్టాయి. పదిగంటలయ్యేటప్పటికి పోలీసుసార్జెంటు ఇద్దరు ముగ్గురు జవాన్లతో వచ్చి సెనగపప్పు పంచిపెట్టడం మొదలిడితే వాటినే వీళ్లు అమృతోపమానంగా గ్రహించి ఉదరపూజను ఆరంభించారు. రాత్రి మేలుకొన్నంతవరకూ, తెల్లవారిన తర్వాత పోలీసువాళ్లు బయటికి వెళ్లేపర్యంతం వాళ్లీ మందిరమండలిని నిష్ఠుర వాక్యాలతో ఎత్తిపొడుస్తూనే వచ్చారు. కాని వాటికి వీళ్లు జవాబియ్యక పోవడమే కాక ఆపచన ప్రహారాలవల్ల వీళ్లకు కోపోద్రేకాలు గూడా కలిగాయికావు. ఇదంతా సార్జెంటు కనిపెట్టే వున్నాడు. వీళ్ల మాటలూ వ్యవహారాలూ చూచి వీళ్లువట్టి అమాయికులనుకొన్నాడు. కాని మందిరం మీద ఆక్రమణం జరిగేటప్పుడు వీళ్లు ఇటికరాళ్లతో తురకల తలలు ఎగరకొట్టడం జ్ఞాపకానికి రాగా ఇతని కటూ తోచకపొయ్యేది. చిట్టచివరకు వీళ్లను అమాయికులనే నిశ్చయపరచుకొన్నాడు. సెనగలను పంచిపెట్టేటప్పుడు వీళ్లు మహానందంతో ఎగబడి తీసికొని తినడాన్ని చూచి యీయన తనభావాన్ని బయటపెట్టాడు: ఎంతమందినో ఖైదీలను బట్టుకొని వచ్చాంగాని ఇంతసంతోషంగా సెనగలను గ్రహించిన వాళ్లని యింతవరకూ ఎక్కడా చూడలేదు– అని మెచ్చుకొన్నాడు.

వీళ్లందరూ అనార్కలీ జైల్లో ఉన్నారని మహంతుగారికిగాని, లాహోరు నివాసులకుగాని ఆనాటి మధ్యాహ్నమువరకు తెలిసిందకాదు. నాలుగో తారీఖు ఉదయం వీళ్లు పట్టుబడ్డ సమాచారం పట్నం అంతటా తెలిసిపోయింది. అప్పుడేవాళ్లోవాళ్లనే కమంది అనేక స్థలాల్లో ఉన్నజైళ్లకు పోయి విచారించడం మొదలెడితే రెండుఝాములు దాటిన తర్వాత తెలిసింది, మందిరం వాళ్లంతా అనార్కలీ జైల్లో ఉన్నారని. మహంతు పంపిన మనిషి వచ్చి భగీరథ ప్రయత్నాలు చేస్తే మూడుగంటలవేళకు లోపలి కెళ్లి తమవాళ్లని జూడవచ్చుననిన్నీ, వాళ్లకు కావలసిన తినుబండారాలు దీసుకొచ్చి ఇవ్వొచ్చు ననీ ఉత్తరువు దొరికింది. ఆయన లోపలి కెళ్లి వాళ్లందరినీ చూసి ఓదార్చి భోజనాల యేర్పాట్లు చేయడానికి మళ్లీ మందిరానికి వెళ్లాడు. ఏలాగైతేనేం, సాయంకాలమయ్యేసరికి అందరికీ భోజనాలు దొరికాయి. ముఖ్యాధ్యాపకు లక్కడ ఉన్నంతకాలం ఉపవాసం చెయ్యా లనుకొన్నారు కాని చాలా మంది చెప్పిన మీద రెండోనాటినుంచి పాలు పుచ్చుకున్నారు.

వీళ్లకు మొదటినాడు కొంచెం కష్టం కలిగింది కాని తర్వాత ఇంటికంటే అక్కడే హాయనిపించింది కొంతమందికి. దానికి కారణమేమంటే, నాలుగో తేదీ ఉదయంనుంచి జైలుకు రిక్రూట్లబాచీలు రావడం మొదలెట్టి ఆరో తారీఖు సాయంకాలంవరకూ వస్తూనేవచ్చాయి. ఈరెండురోజుల్లోనే వీరిసంఖ్య మూడువందలైంది. ఈవచ్చినఉమ్మేదువాళ్లంతా పైప్రకరణంల్లో వర్ణించినలాటివాళ్లే. వీళ్లుపట్టుబడ్డవిధానాలు కూడా అవ్వే. వందలకొలది జైల్లో ఉన్నప్పటికీ పట్నంలో అత్యాచారాలు తగ్గాయికావు. బయటజరిగే ఉపద్రవాల్నీ, జైల్లో ఉన్నవాళ్ల వ్యవహారాల్నీ పరకాయించి చూస్తే తోడేళ్లని విచ్చలవిడిగా వదలిపెట్టి గొర్రెలనీ, మేకల్నీ పోగుచేస్తున్నారా అనిపించేది. ఈతోడేళ్లనే బంధిస్తే ఒక్కరోజులోనే ఉపద్రవాలన్నీ అణగిపొయ్యేవి. కాని ఏం చెయ్యాలి? పోలీసులకు వశమైందికాదు. అదీకాక, ఒక్కరోజులోనే తమాషా అంతా అయిపోతే ఇక తర్వాత మజా ఏముంది? ఈసమాచారాలన్నీ లాహోరులో అందరికీ బాగా అవగతం కావడంతోటే జైల్లోవాళ్లందరూ ధర్మవీరులయ్యారు. వెంటనే సిటీలోని షాహుకారొకడు జైల్లోవాళ్లకందరికీ రెండుపూటలా భోజనం పంపడానికి నడుముకట్టాడు. ఇతన్నిచూచి మరిఇద్దరుసేట్లు ముందుకొచ్చారు. మందిరాన్నుంచి భోజనంరావడం ఇదివరకే మొదలైంది. పొద్దున్నే పాలు.

వేగుఁబోకల వాహ్యాళి కేఁగునపుడు - నాదుగదివద్ద కరుదెంచి నన్నుఁ బిలుతు
వనుచు నీకయి వేచియుంటిని జిరంబు - నీవు రాలేద కారణం బేమొ? సఖుఁడ!

వచ్చి భోజనవేళకుఁ బ్రక్కఁ గూరుచుండి ముచ్చటలాడుచు నుందు వనుచుఁ
గాచుకొనియుంటి నే నొంటిగంటదాఁక - నీవు రాలేదు కారణంబేమొ? సఖుఁడ!

౪

శాంతిపాలిత మానందకాంతి దీప్త - మయిన మామకహృదయ సౌధాంతరమున
రేయుఁ బవలును సంధ్యలఁ బ్రీతిగదుర - సఖుఁడ! నీతో వసింప నిష్టంబు గలదు.

త్వద్విమానంబు నాదు సౌధంబుపైకిఁ - బట్టుమోయీ! సమర్పింతు స్వాగతంబు
నచలితానందమయహృదయంబుతోడ - బాష్పజలపూర్ణనేత్ర కుంభములతోడ.

౫

ఓ అయస్కాంతమా! సువర్ణోత్కరంబు - మణిసముచ్చయముఁ జేసి గణనఁగొనవు
నాయయఃఖండమందు ననశ్వరమగు-ప్రేమ నీ కెట్లు గలిగె వర్ణింపఁజాల.

ఓయి! వైణిక వాంశిక గాయకాళి - చూపి తమతమ సంగీత నైపుణంబు
నిన్ను నానందపఱచుచు నున్న నేల - నాదుకూనరాగము విను నాదరంబు?

ఓ మహారాజ! రజతసముజ్జ్వలములుఁ - గాంచనములగు పాత్రముల్ కలిగియున్న
నాదు మట్టిగలంతియమీఁదమాత్ర - మేల యవ్యాజకృప గల్గె? యెఱుఁగఁజాల.

౬

అలలు కాలసర్పము పడగలవిభాతిఁ - బైకి నాల్కలు గ్రోయుచు వచ్చుచుండె;
యమునిసైనికసందోహ మనఁ దిమింగిలాది జంతువుల్ తట్టుముట్టాడుచుండెఁ;

కుటిలమృత్యుదేవత కంఠకుహరము లన - నెసఁగు నావర్తములు వివరించి యుండె
జవ్వనను బలివేయు కసాయి యొకఁడు - వాఁడికత్తితోఁ బైనుండి వచ్చుచుండె

ఓయి యమృతశకుంతమా! యొక్కమారు - వెలయు నపరంజిరెక్కలు విప్పి వచ్చి
పైని వ్రాలి నీకాళులలోన నన్ను - గ్రుచ్చుకొనిపోయి కాపాడఁ గోరినాఁడ.

౭

నిన్ను ముద్దాడుచున్నట్లు నిశ్చయించి - నాకుమారుని ముఖచుంబనంబు సేతు;
నిన్నుఁ గౌఁగిలిగొనునట్లు నిశ్చయించి - నాప్రియాలింగనంబు నొనర్తు దేవ!

౮

నాయికానాయకప్రతినాయకులయుఁ - దొడరి చేటీకిరాతవిదూషకులయు
భూమికల నీ వొకండవ పూని పూర్ణ-నాటకముఁ జిత్ర మాడుచున్నావు దేవ!

౯

వేయికన్నులతోఁ గనిపెట్టుచుంటి - నెపుడు తప్పించుకొనుచుఁ బోయెదవొ నాదు
వజ్రపుం గోటనుండియు బయలి కనుచు?-నెఱుఁగ నేత్రోవ వెలికిఁ బోయితివో? దేవ!

౧౦

గుడి కట్టించి యమూర్తిమంతుఁడగు నీకున్ మూర్తిఁ గల్పించి యే
ర్పడ నో దేవ! పసిండిదువ్వలువలం బైఁ గప్పి పూదండలన్
మెడలో వైచి సహస్రనామములతో నిన్నుం బ్రశంసించుచుం
గడుబత్తిం గుసుమంబులన్ దళములన్ గావించెదన్ బూజలన్.

౧౧

కడుఁబొగచూరి నల్లఁబడి కాంతి యడంగిన గాజుగొట్టమున్
గడిగియు నీటితో విమలకాంతియుతంబుగఁ జేసియున్న న
ప్పుడె మసిబాఱి నల్లఁబడిపోవుచు దివ్వెవెలుంగుఁ దగ్గఁ జే
సెడు; నిది స్నేహదోషమున చేసియొ? యెట్లిఁకఁ గాంతు వస్తువున్?

౧౨

ప్రాహ్ణ సాయాహ్న వేళలఁ బ్రత్యహంబు - నేస్తులం జూడఁబోయెడు నీదుదారి
మధ్యనున్నది యో ప్రభూ! మద్గృహంబు-కాన దయసేయఁగా దవ్వు గాదు నీకు.

౧౩

తరుల చిగురాకు కదలికం దోఁ గాంచి - వాని చల్లని నీడఁ బూఁబానుపుపయి
శాంతముగ నీవు పండ నిశ్శబ్దముగను - నాకుఁ దెలుపుచునున్న చందమున బ్రమసి
గట్టులను బుట్టలను దాఁటి కాల్వ లీఁది - పోయి కని యాత్రమునఁ దెల్లఁబోయినాఁడ.

౧౪

నీమహాసౌధపున్ ద్వారభూమికడకు - వచ్చి గొంతెత్తి పిలిచితిఁ బలుతడవలు
'ఓ' యనెడుమాట వినఁబడ దొక్కటియును - ఉంటివో లేదొ తెలియరా దింట నీవు.

౧౫

నడిరే యయ్యెఁ బ్రగాఢనిద్రఁగొనియున్నా రింటివారెల్ల రి
ప్పుడు శాంతించెను వృక్షమర్మరరవంబుల్ ఝిల్లికారావముల్
తడవుం జేయక రమ్మ! మిత్రమణి! మత్సౌధంబుపైఁ జేరి హే
చ్చెడు మోదమ్మున సల్పు కొంద మపశంకంబుగా మంత్రముల్.

౧౬

వినియు నాజీవితగ్రంథమును బుధేంద్ర! - దోషముల్ సవరించి తద్గుణలవంబుఁ
బెంపొనర్చి రసస్ఫూర్తి వెలయఁజేయు - మంకితమొనర్తు నీకు సత్యాదరమున.

౧౭

ఆకాశం బది వంచి శీర్షము నమస్కారం జేయు; భూదేవి యా
శాకాండంపుఁ గరంబు లెత్తి మనవిం జల్పున్; గిరిశ్రేణి దం
డాకారంబుగ ప్రవాలి మ్రొక్కెడు; సమస్తార్థుల్ భవత్ప్రార్థనా
శ్లోకౌఘంబు జగత్ప్రభూ! తగఁ బఠించుం బ్రోచ్చకంఠంబులన్.

౧౮

పూవులుం బండులుంగల తీవెలగమిఁ - జుట్టుకొన్న పూఁజవికె మేల్కట్టుక్రిందఁ
బఱచియుంటిని రత్నకంబళ మొకండు; - విశ్రమింపుము విచ్చేసి వేగ దేవ!

అల తరంగడోలికల నుయ్యాలు లూఁగు - రాజహంసలు శతపత్త్రి రాజియుఁ గ...
మానసరోవరమం దొకమంటపంబుఁ - గట్టితిమి యధిష్ఠింపు మక్కడను దేవ!

౧౯

సెలయేఱులార మీసలలితసలిలంబు - భక్తియుక్తంబుగాఁ బాద్య మిండు!
లతలార! మీ మృదుళములైన పుష్పమం-జరుల నర్ఘ్యంబు లొసంగుఁడమ్మ!
తరులార! మీదివ్యతరఫలబృంద మా-హార మర్పింపుఁ డాప్యాయనముగ!
పతగంబులార! మీ స్వాదువాక్కులతోడ - క్షేమవార్తలను బ్రశ్నింపుఁడయ్య!
ఆజగత్ప్రభుఁ డీదినం బతిథియగుచు - నాకుటీరంబునకు వచ్చు ననుఁ దరింప
హర్షసమ్మూఢచిత్తుండ నై తెలియక - ఆతనికి నపచారంబు సేతునేమొ?

౨౦

ఎచ్చటెచ్చటనో దేవ! యెఱుఁగకుండ - దాఁచియున్నావు నా పదార్థముల నెల్లఁ
బెద్దకాలంబునుండియు వెదకివెదకి - విసుఁగు పుట్టెను గాని కాన్పింప దొకటి.

శ్రీమా. రాఘవదాసు, వేణుగోపాలకృష్ణమూర్తిగార్లు

శ్రీ బాపురపండా వేంకటరమణమూర్తిగారు

శ్రీ పరుమారు సుందరవరదులుగారు

డా|| కె. యస్. మూర్తిగారు

డా|| యస్ కేశవాచార్యులుగారు

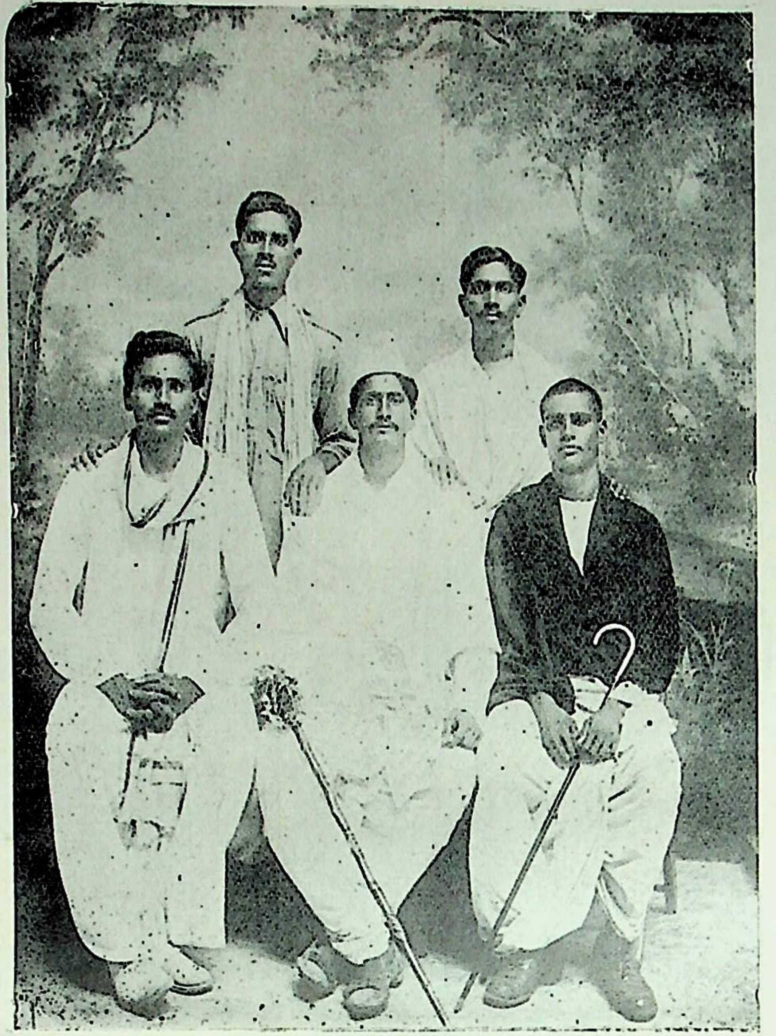

చోరగుడి వెంకట్రామయ్యగారు

శ్రీ పెండెం వెంకట్రాయులుగారు

శ్రీ [illegible]

శ్రీ రామసేవా దళోద్యమము, నిజాంరాష్ట్రము

శ్రీ వనమాల నారాయణదాసుగారు

శ్రీ దావత్ జనార్దనస్వామిగారు

౨౧

నాదుదీపంబు తైలశూన్యమని కాని - కాలపరిమాణ మింతని కాని తెలియ;
దాని నిర్వాణకాలంబు దగ్గఱించి-నట్టు లున్నది మినుమిన్కు లాడుచుండె:
నావిధుల నొక్కఁడేని నొనర్ప లేదు - ప్రభువు కేమని ప్రత్యుత్తరంబు నిత్తు?

౨౨

నిదుర మేల్కాంచి మున్నున్న నెలవుఁ దప్పి-కలుషభూయిష్ఠమః భయానకము జుగుప్సి
తంబు నగు నొక్కయంధకూపంబునందుఁ-బడి యునికిఁగంటి;సత్యమో,స్వప్న మొకొ!

౨౩

గగననైల్యంబు, శశికళంకంబు, వార్ధి - లవణభావంబు, హాలాహలంబు చేఁదు,
మాదు హృదయమ్మాలిన్యంబు మాయ దెట్లు?-మాపుదివ్యౌషధి నొసంగుమా మహాత్మ!

౨౪

ఏతీర్థంబులఁ గ్రుంకులాడితినొ! ము న్నే వేల్పుఁ బూజించి సం
ప్రీతుం జేసి వరంబులం గొనితినో! వేదంబులన్ నాల్గిటిన్
వేతూరుల్ పఠియించినానొ! నరయోనిం జన్మముం బొందఁగన్
భూతవ్రాతమునన్ శుభేంద్రియగణంబుం బొంది శోభిల్లఁగన్.

ఉత్తరకాలమం దిటులె యుత్తమజన్మముఁ బొందఁ జేయనే
సత్తప, మెట్టిహీనమగు జన్మము కల్గునొ యింక నాకు నం
చుత్తలపాటుతో హృదయ మూఱటఁ గాంచక కూరుచుండి వె
ఱ్ఱెత్తినరీతి నేడ్తు జను లెల్లరు నర్థము గాక చూడఁగన్.

౨౫

అతటంబులైన నాజీ-వితగతదుఃఖప్రవాహ వితతుల తత్త
ద్గతు లెన్నని వినిపింతును?-నితాంతమును విసువు పుట్ట నీకును దేవా!

మఱ్ఱిచెట్టు

క్రొత్తపల్లి సూర్యారావు గారు

సీసమాలిక

జయ వృక్షమూర్ధన్య జయ వట విజయాభిధ
మహోన్నత విశాల వర్ణనీయ!
సుగుణాఢ్య నిన్ జూడఁ జోద్య మహా నే మని
నుతియింపఁ దగునో నామతికిఁ దోఁప
దైన నొక్కింత నాయందలితలఁపులు
వెలిపుచ్చెదను విను వీను లొగ్గి
నిన్నుఁ గాంచినఁ దపోనియతులమాడ్కిఁ గా
న్పింతువు మినుచూడ్కి నిల్పియుంట
జడలు దాల్చుట నెండ జడి సీతు నోర్చుట
ప్రాన్పడియుండుట మహినిఁ బాద
మూనియు నూనకయుండుట శిఖలలోఁ
బక్షులు గూండ్లిడి వసతి చేసి
కొనియున్న మిన్నకయునికినిఁ; బురుషో త్త
మునిభంగిఁ గాంచెద నిను నొకతఱి

బహుశీర్షముల బహుపాదమ్ములను బహుకోటరాక్షులు గల్గి కుతలఖతల
సంవ్యాప్తి నొప్పిన సకలజంతుశ్రేణిఁ దరులతాగుల్మాది దాల్పఁ జూచి;
యాదిమూలము గాన కంతంబు లేదు నీ కని విష్ణురూపుగా ననుకొనియెద
తులసిపోలికి నీవు వెలసితి సర్వతీర్థసమృద్ధి మూలతీర్థకరుఁ డైన
పరమేశ్వరుఁడు నీదు ప్రకటమూలంబున వసియించి జ్ఞానసంపన్నులుగను
మానులఁ జదివించి మంతు కెక్కించుట బోధిద్రుమం బను పూత నామ
మును నీవ తాల్పఁగాఁ జను రావి కెట్లబ్బె బోధమూర్తి యగు నా బుద్ధదేవుఁ
డును నీదుమూలంబుననె కదా పేర్గాంచె రావి యెట్లో వృక్షరాజ మయ్యె
నక్షయవటసమాఖ్యమె చాలు నీ గౌరవంబున కెందఱు పాంథు లెపుడు
నీనీడ బ్రదికెదరో నేను జెప్పఁగావలయునా; గోపకావలిని గూడి
యుండ గోవులు నీదు నుత్తమచ్ఛాయను భాండీరవటము నా భావమందుఁ
బాడకట్టుచున్నది; భూమిపైఁ దారాపథంబు వ్రాలకయుండఁ ద్వచ్ఛిరోగ్ర
మున మహాబిలముగా నొనరించి బోటొగ్గువడువునఁ బెరిఁగెదు పొడవుగాను
దిక్కులు సంకోచదృష్టిఁ జేరకయుండఁ దతము గాంతువు దిగ్వితానములకు
భూతసంతతికి నీవే తావుగా నుందు పర్ణశాలవు వనవాసులకును
సుమనోభిరామ లౌచును లతాలలితాంగు లెపుడుఁ బైఁ బ్రాఁకఁగా భృంగగీతి
కలు శుకశారికావిలసదాలాపము ల్వేలయ శృంగారంబు లలవరింతు

వెజ్జుకైవడి బహువిధవైద్యసామగ్రి నీ వొసంగెద వూడ యిగురు పాలు
పట్ట వేర్వండ్లును బత్తమ్ము లిట్టి యుత్తముఁడవు నుపకారతత్పరుఁడవు
ఉత్తరంబున గయ నున్నావు దక్షిణమధురలో నున్నావు మఱియుఁ దూర్పు
నను [1]దత్తురాజేరునను బడమర [2]బ్రహ్మపురమున [3]దుప్పలపూఁడిలోన
నున్నాఁడ వింతటి యుద్ధతుఁడవు నీవు నీపొడ యద్భుతరూప మయ్యెఁ
జీమతలను బోలు చిన్న బీజమునుండి వెడలితి వెల్లెల్లొ పెరిఁగి పెరిఁగి
యింతవాఁడవు నేఁటి కంతవాఁడవు గాఁగ మెలమెల్లగా వచ్చి మేఁటి వైతి
వెక్కడఁ బడవైవ నక్కడఁ బాఁతుకొందువు గాన నక్షయుండవు నిజంబు
పలపు లెచ్చట నుండు వావు లచ్చట నుండ వెం దుండుఁ బ్రేమ దా నందు లేదు
సమవయోరూపవిచార మందురు "నిట్టతాడు శాఖాహీనుఁ దవిలి కౌఁగి
లించికొందువు విడలే"[4] వతంశో నీవొ యంతంబు గనుదాఁక నహరహంబు
నిక్కఁపుఁ గామినినిం గాఁగ నెంతు ని న్నీరీతి చర్యలనెల్లఁ జూచి
చేవ నీలో లేదు స్నేహగుణము కానరాదు నీమేను వ్యర్థ మను జగము.
ని న్నాశ్రయించిన నిఖిలభూతంబులఁ గాపాడెదవు కోఁతిగాండ్రఁ బెంతు
మొక్కమోటిక నీడ మొలిచిన నేమన వేటికో నీబిడ్డ నింతదానిఁ[5]
బొదలనీయవు దాని పొడ నీకుఁ గిట్టదా మామిడిక్రింది సోమరులు లేరె
శిశిరర్తువున మున్నుఁ జేసిన దుష్కృతంబులను గాఁగాకులపోల్కి డుల్చి
నిష్కళంకాకృతి నెగడెద వేఁటేఁట ననిచి చిగిర్చి విన్నాణముగను
ని న్నంతఁ గాంచిన నే నెంతుఁ దక్షక విషదగ్ధ మైనంత విప్రవరుని
మంత్రప్రభావత మరలఁ బొంపిరివోవునట్టి యానాఁటి నీ యందమెల్ల
నీ యాకుకంటె నెన్నియొ రెట్లు పెద్దయాకులు లేవె వెదుకఁ దేకు మొదలైన
చెట్టుల, నీయందు స్నిగ్ధత గలదు నీ సుగుణంబులట్ల యాచొప్పుఁబట్టి
వెదకి యక్కాలమున విష్ణుదేవుఁడు నీదు మృదులపర్ణంబున మిసిమిదేఱు
కలశవారాన్నిధిఁ గరువలి తిండి పాన్పునకంటె మిక్కిలి భోగలీల
నుండు; నీయాకుల నొప్పు విస్తరి వెండిపళ్లెరమును మించి స్వచ్ఛముగను
నుండినఁ బితృతిథి నుజ్జగించుట కాశి కేఁగివచ్చినవార లెల్ల విడుట
నీదు పైఁజెప్పిన నిర్మలభావమ్ములనుబట్టి యెంగిలి చనదు చేయ
నని కాని లొచ్చని యారసి కా దనుకొందును, న్యగ్రోధకుజమ, సేవ్య
మునకు నీ విచ్చెద వనువుగఁ గాఁడి, బండికిఁ దొల్పుఁ గమ్మి ఱోటికిని లిద్దె
ఱోటెని మంచపుఁగోటెని బట్టెలఁ గొడుగుఁగామను వీథిగుమ్మమునకు
బురదకమ్మిని విప్రపుంగవులకు నీవు కల్పకంబువు గాఁగఁ గానఁబడెదు
బేతాళముల కుపమాతవు బ్రహ్మచారుల కనధ్యయన దాతల నొకఁడవు

---

1. విశాఖపట్టణము జిల్లాలో. 2. ఏనాము సమీపమున. 3. అనపర్తి స్టేషనుకుఁ దాపున—ఇక్కడఁ బెద్దమఱ్ఱులు పేరుపడినవి గలవు. దుప్పలపూఁడి మఱ్ఱి, బ్రహ్మపురి మఱ్ఱి యని చెప్పుకొందురు; చూడఁబోదురు. 4. ఎదుటిపుటలోని బొమ్మను చూచునది. 5. మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద మఱ్ఱిమొక్క దొరక దనియు, దొరకిన నదియే గొప్పవైద్యములో నుపయోగించుననియుఁ జెప్పుదురు.

నిన్నుఁ జూచిన మహనీయులకును నీదు నీడ సద్గోష్ఠిని నెఱప మనసు
పుట్టు; నీఛాయను బోధింత్రు బాలురకును బడియొజ్జలు కుటశిరోమ
ణీ! నిన్నుఁ గాంచిన నానంద మగు సర్వజీవులకును బాడఁ, జేరి యాడ,
వేఁడ దేవుని, గుంపు గూడ నేపనికిని సజ్జనులను గాంచి సలుపఁ బాడము
నజ్జనకును నొక్కయప్పుడు గాకున్న నొక్కయపుడు మంచియూహ; త్వాదృ
శులును సన్మార్గదర్శులు చెట్లు పుట్టలు శిలలు మృగంబులుఁ జిత్తశుద్ధి
కారణంబులు గావె కలికాలమున మతభేదమానసులకు విశ్వదృష్టి
నొదవును వేదాంత మొక్కప్పు డీశ్వరు నుతియింపఁ దన యపకృతులఁ దెగడి
కొనఁగ జగము గురువు కొండఱ కారీతి - నిన్ను గురువుగాఁగఁ గొన్న నెఱుఁగ
వచ్చు దైవమహిమ వ్యవహారరీతులు - సరసరంజనంబుఁ జలుపవచ్చు.

భిక్షాందేహి

గుండిమెడ వేంకటసుబ్బారావు గారు

ధనికులార! నిర్భాగ్యసత్కవుల మేము
వచ్చితిమి బిచ్చ మడుగ మీద్వారములకు!
ఇచ్చి సెల వీయుఁడయ్య! లేదేని త్రిభువ
నావనుం డైన జగదీశుఁ డాగ్రహించు!

వలదు మాకు కుటుంబపరిపోషణార్థ మ
క్షయము లౌ ధనధాన్యసంచయములు
వలదు మా కిచ్ఛానివాసంబునకు నూత్న
మణిమయాభోగ రాణ్మందిరములు
వలదు మాకు శరీరపరిరక్షణము నిమి
త్తం బమూల్యములు రత్నాంబరములు
వలదు మాకు వినూత్నకళల నాపాదింప
పొలుపారు సౌవర్ణభూషణములు
వలదు మా కిట్టి దుర్భిక్ష వలదు, వలదు;
తగవు మా కివి, పడవు మాతత్వములకు;
కవుల మేము, దారిద్ర్యలోకంబునందు
సౌఖ్యమును బొందెడు విచిత్రజాతి మాది!

సదమలానంద నవసుధాసారనిధుల
గర్భములఁ దాల్చు నీలమేఘముల మేము!
మీ కృపాదృష్టి యను గాలి సోఁకెనేని
కురియుదుము ధాత్రిపై సుధాకుంభవృష్టి!

ఆత్మసుఖముఁ గోరి యర్థింప మేవేళ
లోకసుఖమె సుకవి లోక సుఖము
మా కొనర్చుమేలు లోకం బనుభవించు
వలయు బిచ్చ మిచ్చి పంపరయ్య!

సుకవీంద్ర సహవాస సుఖముఁ బొందనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిరాజ సన్మాన గణుతిఁ గాంచనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిచంద్రచంద్రికా కలన మబ్బనివాని
ధన మేల? వాని యార్జన మదేల?
కవిరక్షణోద్యోగకాంక్ష కల్గనివాని
ధన మేల వాని యార్జన మదేల?
ఆదరామృత బిందు భిక్షార్థు లగుచు
పంచఁ జేరి సత్కవులు ప్రార్థించుచున్న
కంటఁ జూడని పాపిష్ఠఘాతుకాత్ము
ధన మదేల? యార్జన మేల? తను వదేల?

సత్కవుల దుఃఖపెట్టంగఁ జనదు మీకు
వారి వేఁడినిట్టూరుపుల్ భవదనంత
వంశనాశంకరోద్భూత ప్రళయ దహన
దారుణజ్వాల లగుఁ జుడీ ధనికులార!!

---

౪. చరిత్ర

*బుక్కరాయని విద్యానగరము—నాఁటి యన్యదేశ పరిస్థితులు

సీరిపి ఆంజనేయులుగారు,

1. బుక్కరాయఁడు రాజ్యారూఢుఁ డగుట.

హరిహరుని వెనుక నాతనితమ్ముఁడగు బుక్కరాయఁడు క్రీ. శ. ౧౩౫౧ వ సంవత్సరమున విద్యానగర సింహాసనము నధిష్ఠించెను.

సామ్రాజ్యలక్ష్మీం అధిగమ్య తస్మాత్
శ్రీబుక్కరాజో విజయోర్జితశ్రీః;
యో భూతభావిక్షితిపాలజాలం
అత్యక్రమీత్ విక్రమవైభవాభ్యామ్.

సర్వాఖర్వఫలోత్తరా వసుమతీ నిష్కంటకోత్కంటకా
నిశ్శేషీభవదీతిభిర్ అమితోదర్కా వితర్కోజ్ఝితా;
జాతస్ఫీతజనోత్సవో జనపద స్సంపత్సమృద్ధా స్సదా
యస్మిన్ బుక్కమహీపతౌ సమభవత్ విశ్వంభరారక్షకే.

*   *   *   *

యత్తుంగభద్రాంచిత పాదపీఠం
భద్రాసనం భాసుర హేమకూటం;
క్షోణీజనానాం పరిరక్షణార్థం
తస్మిన్ విరూపాక్ష ఇవాధ్యతిష్ఠత్.

—ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా, సంపు. వి. సం. ౨౫౬, పుట ౫౨౦.

నాఁటి విద్యానగర వైభవమునుగూర్చి కుమారధూర్జటి చక్కఁగ నభివర్ణించెను. అందుండి రెండు పద్యములు—

సీ. శ్రీరమారమణ విహార హారిగృహంబు
బహుశోభనాన్విత ప్రత్యహంబు
సతత పౌరజనాచరిత విస్తృతమహంబు
దుర్వారచతురంగ ధూర్వహంబు
శ్రీమహారత్నము గంధ సహిత గంధవహంబు
దీపితారాతి గర్వాపహంబు
నాయికా నాయకోన్నత రహఃకలహంబు
సర్వవస్తువ్రాత సంగ్రహంబు
మహిని రహిమీఱు నౌర పంపానదీత
రంగసంఘ ఘుమంఘుమా రవ విధూత
జాహ్నవీనిమ్నగా సుధా సాగరంబు
విజయనగరంబు సుజనసంవిత్కరంబు.

సీ. మధురసాధిక సుధా మధురసారోల్లస
న్మధురసావల్లరీ మహిమతోడ
సురసాలతుల్య భాసురసాలవనమధ్య
సురసాలజంబీరతరులతోడఁ
బున్నాగ హితసూన పున్నాగసంచర
త్పున్నాగకైతవ స్ఫురణతోడ
బాలికారమణీయ పాళికాసవ మధు
పాళికాసార సంపదలతోడ

* నే నీవ్యాసమున బుక్కరాయని విద్యానగరమును గూర్చిమాత్రమే వర్ణింపఁబూనక, రాయని సామ్రాజ్యమును, బరిపాలనాదికములను గుఱించి సంక్షేపముగఁ దెల్పుచు, నాఁటియన్యదేశపరిస్థితులఁ గొంతవఱకు సూచించినాఁడను. వాని నొండొంటితోఁ బోల్చిచూచుట పాఠకులధర్మమయి యున్నది. పదునాల్గవ శతాబ్దమునందలి ప్రపంచచరిత్ర మొక్కమాఱు విలోకించి, నాఁటి విద్యానగర సామ్రాజ్యపరిస్థితుల నింకను గాఢముగఁ బరికించుచో, నాకాలపు ప్రపంచచరిత్రమున విద్యానగరమున కట్టిస్థాన మీయఁ దగియుండునో యది చరిత్రగ్రాహకులకు సుబోధము కాఁగలదు. ప్రౌఢదేవరాయనియు, కృష్ణదేవరాయనియు, రామరాజుయొక్కయు పరిపాలనమున విద్యానగర సామ్రాజ్య మత్యుచ్చదశలో నుండినది; గాన నప్పటి రాజ్యాంగవిషయముల నన్యదేశపరిస్థితులతోఁ బోల్చిచూచిన, మిగుల స్వారస్యముగ నుండనోపు. ఈవ్యాసరచనమున 1. Bellary District Gazetteers, 2. The Never to be Forgotten Empire, 3. Humpi Ruins, 4. An Advanced History of Great Britain, Book III by T. F. Tout, 5. History of Europe 6. వీరేశలింగము పంతులుగారి యాంధ్రకవుల చరిత్రము, 7. మహమ్మదీయమహాయుగము—అనుగ్రంథము లేదును సాధనములుగ నుండి నాకుఁ దోడ్పడినవి; కనుక నాగ్రంథకర్తలయెడ నేను గడుఁ గృతజ్ఞుఁడను. సీ. ఆ.

మల్లికా వల్లికా గిరి మల్లికామ
తల్లికలతోడఁ దాళహింతాలకదళి
కా వకుళసంఘములతోడ ఘనత మీఱు
నార! విద్యానగర మహోద్యానతతులు.

ఈ విద్యానగరపట్టణము నిర్మించుటలో హరిహరుఁడే ప్రాధాన్యము వహించియున్నను, దానిని నెలకొల్పుటయందును, సామ్రాజ్యమును విస్తరింపఁజేసి రాష్ట్రభాగముల నొనర్చుటలోను బుక్కరాయఁడత్యధిక ప్రయాస వహించియున్నందున, నీతఁడు కిరీటధారి యగునప్పటికి విద్యానగరసామ్రాజ్య మత్యంత బలవత్తమస్థితి నందియుండెను.

2. మంత్రులు

బుక్కరాయనికడఁ గేవలము సూక్ష్మబుద్ధిగల సమర్థులైన మాధవాచార్యుఁడు, మాధవమంత్రి, బచ్చరాజు, ముద్దప్ప, బసవదండనాథుఁడు, అనంతసాగరుఁడు మొదలగు మంత్రులు పలువు రుండిరి.

౧. మాధవమంత్రి—విద్యారణ్యస్వామియని ప్రసిద్ధినొందిన మాధవాచార్యుఁడును నీమాధవమంత్రియు నొక్కరేయనుట యనేకుల భ్రమ: కాని మాధవాచార్యుఁడు వేఱు; మాధవమంత్రి వేఱు. ఇరువుర తలిదండ్రులు వేఱు. నారిశాఖలును, గోత్రములును వేర్వేఱు. మాధవమంత్రియు విద్వాంసుఁడే యైనను మాధవాచార్యునకుఁ దుల్యుఁడు గాక రెండవతరగతిలోనివాఁడై కన్పట్టును. మాధవమంత్రి సారస్వత శైవబ్రాహ్మణుఁడని తెలియుచున్నది. ఈతఁడు క్రియాశక్తిపండితుని శిష్యుఁడఁట. ఇతఁడు హరిహరుని మూఁడవ తమ్ముఁడగు మారభూపతి యొద్దసహితము మంత్రిగ నుండినవాఁడు. ఈయమాత్యవరుఁడు చంద్రకూటమును (చంద్రగుత్తిని) రాజధానిగఁ జేసికొని, పదునెన్మిదిమండలముల రాష్ట్రమగు నాగరఖండమును రాజప్రతినిధివోలెఁ బరిపాలించెను. ౧౩౬౮ వ సంవత్సరప్రాంతమున నీవీరుఁడు గోవానగరమును (మహమ్మదీయులను దఱిమి) వశపఱుచుకొనెను. కేవలము రాజ్యాంగ వ్యవహారములయందే కాక యీతఁ డాధ్యాత్మిక విషయములయందును నిపుణుఁడు; కావుననే యుపనిషద్ధర్మపాలనకుశలుఁడయి వేదపండితుఁడన విలసిల్లెను. ఈయశోవంతునకు భువనైకవీరుఁడనియు, నుపనిషన్మార్గప్రవర్తకాచార్యుఁడనియు బిరుదము లున్నట్లు ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా (స. ౬, సంఖ్య ౮౬ గల) తీర్థహళ్లిశాసనము నుడువుచున్నది. ఈతని శైవామ్నాయసారము, మాధవనిదానము నేఁటికిని మనదృక్పథమునఁ బడుచున్నవి.

౨. అనంతసాగరుఁడు — ఈతఁడును పేరొందిన ప్రధాని. పెనుగొండకు బలాఢ్యమైన దుర్గమును నిర్మించినవాఁడు. బుక్కరాయని యాఱవ కుమారుఁడగు భాస్కరరాయఁ డీమహాప్రధాని పేరననే యనంత సాగర మను తటాకమును ద్రవ్వించెను.

3. బచ్చరాజు—మంత్రులలో నత్యంతప్రతిభాశక్తి గలిగి స్వామి కార్యనిరతుఁడును, భగవదారాధనతత్పరుఁడును నయి కీర్తిమంతముగ దేశసేవ యొనరించినఘనుఁ డీబచ్చరాజు. ఈమహాభాగుఁడు బుక్కరాయసముద్రము, కీర్తిసముద్రము, మాలవ్వచెఱువు, నాగవ్వచెఱువు, బచ్చప్పచెఱువు మొదలగు తటాకములను నిర్మించి, చౌడప్పకాలువను ద్రవ్వించెను. ఇట్టి ఘనకార్యములవలనను, 'బచ్చన్న', 'కంపన్న' యను నామములతో నారామములు వేయించి వాని నభివృద్ధినొందించుటచేతను నీతఁడు మిగులఁ బ్రసిద్ధినొందెను. ఈయశోధనుఁడు మల్లికార్జున స్వామిప్రతిష్ఠ చేయించి, రెండవహరిహరుని కాలమున ౧౩౬౨ లోఁ దన ధర్మపత్నితోడ తుంగభద్రానదీతటమున స్వర్గారోహణ మొనరించినట్లు తెలియుచున్నది.

౪. తదితరులు—దూరదృష్టిగలిగి స్వధర్మములను జాలఁ బాటవముతో నిర్వహించుచు, వాసికెక్కిన మంత్రులలో ముద్దప్ప యొక్కఁడు. అందఱిలోను బ్రముఖుఁడు మాధవాచార్యుఁడు. రాయఁడు రాజకీయ సారస్వత విజ్ఞాన విషయములందును, బరిపాలన వ్యవహారములయందును ముఖ్యముగ నీమాధవవిద్యారణ్యుని యభిప్రాయమే శిరసావహించుచుండెను.

3. సారస్వతము

బుక్కరాయని పరిపాలనమున సంస్కృతాంధ్ర భాషలకు రెంటికిని సమానమగు నాదరణ ముండినది ఈ మహాప్రభుఁడు సాయన మాధవులను బ్రోత్సహించి, స్వీయనామాంకితముగ వారిచే వేదములకు భాష్యములు వ్రాయించెను. ఇవి సాయనవేదభాష్యము లను పేరున భారతలోకమున మిగుల విఖ్యాతిఁ గాంచినవి. మాధవమంత్రియు నీభూజానియాదరణమువలననే పెక్కుకృతులు రచించుట.

బుక్కరాయనికాలమున సుప్రసిద్ధాంధ్రకవియగు నాచన సోముఁడు విద్యానగరముననుండి యనేకాంధ్ర ప్రబంధములను విరచించెను. పెంచుగలదిన్న దానశాసనమువలన నీకవి యాపస్తంబ సూత్రుఁడనియు, భారద్వాజ గోత్రుఁడనియు, యజుశ్శాఖీయుఁడనియు, సకలాగమవేదియనియు, అష్టాదశపురాణాభిజ్ఞాతార్థవేదియనియు, భాషకవిత్వనిర్మాణధౌరేయుఁడనియుఁ దెలియుచున్నది.

"పంపాయాం భాస్కరక్షేత్రే విరూపాక్షస్య సన్నిధౌ,
ఆపస్తంబాఖ్యసూత్రాయ భారద్వాజాన్వవాయినే. ౧౯
యాజుషాణాం వరేణ్యాయ సకలాగమవేదినే,
అష్టాదశపురాణానా మభిజ్ఞాతార్థవేదినే. ౨౦
అష్టభాషాకవిత్వ శ్రీవాణీ విజితసంపదే,
సోమాయ నాచనాంభోధేః సోమ యామితతేజసే". ౨౧

ఈతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడగు నాచనకుమారుఁడు. సోమనాథుని వాసస్థానము 'నెల్లూరి మండలమునందలి యేదో యొక గ్రామముగఁ దోఁచుచున్న' దని శ్రీవీరేశలింగము పంతులు వ్రాసెను; కాని బుక్కరాయనివలన నాచన సోముఁడు పొందిన యగ్రహారము

లనంతపురమండలమునందలి గుత్తి పెనుగొండ భాగములకు సంబంధించిన వగుటచే, నీకవి నెల్లూరి మండలమునకుఁ జెందినవాఁ డనుటకంటె ననంతపురమండలవాస్తవ్యుఁడుగ నుండునని యూహించుట కెక్కుడు వీలున్నది. బుక్కరాయఁడు గుత్తిప్రాంతమునం గల 'పెంచుకల దిన్న' యను గ్రామమునకు 'బుక్కరాయపురము' అనిపేరుపెట్టి, దాని నీకవికిని, మఱియైదుగురు బ్రాహ్మణులకును నొసంగినట్లు పైదాన శాసనము నుడువుచున్నది.

> "గుత్తి దుర్గాభిధే రాజ్యే కోనూరాఖ్య మహీతలే,
> పెన్నమాగాణివిఖ్యాతే సర్వసస్యోపశోభితే. ౨౩
>
> కోనూరు నాగమల్లాఖ్య దిన్నాభ్యా మపి పశ్చిమం,
> గ్రామోత్తమా ద్వేలు మంపూరోః ప్రాచ్యాద్దిశి సమన్వితం.
>
> ఊరచింతల నామ్నశ్చ గ్రామా ద్దక్షిణ సంస్థితం,
> వంగలూర్గ్రాడు తాళాభ్యా ముత్తరాశా ముపాశ్రితం. ౨౪
>
> పినాకినీతటే పెంచుకలదిన్నాహ్వయం పురా,
> బుక్కరాయపురాఖ్యాత ప్రతినామ్నాచ శోభితం. ౨౫
>
> నిధినిక్షేప సంయుక్తం జలపాషాణసంయుతం,
> అక్షిణ్యాగామి సహితం సిద్ధసాధ్యసమన్వితం. ౨౬
>
> అష్టభోగ మిదం సర్వస్వామ్య మాచంద్రతారకం,
> సహిరణ్య పయోధారాపూర్వకం దత్తవా న్ముదా. ౨౭
>
> శ్రీమన్నాచన సోమాఖ్య మహాకవివరోఽప్యయం,
> రాజాన మాశిషం చైవ చిరజీవీ భవత్వితి." ౨౮

సోమన కవితాపటిమ తెలుఁగొత్త నుత్తరహరివంశము ప్రౌఢ శైలిని రచించెను. వసంతవిలాసాది ప్రబంధ చంద్రికలను సయితి మీకవిసోముఁడు వెలయించినట్లు తెలియుచున్నది. 'సర్వజ్ఞుఁ' డను బిరుద మీబుధవర్యునకుఁ గలదు. ఉత్తరహరివంశమునుండి శైలికి—

> మ. తనఘోరధ్వనికిన్ గలంగఁబడు తత్సైన్యంబు దైన్యంబునం
> దునుకొందం బరిఘంబుపై విసరుమన్ దుర్వారుఁడై పైపయిన్
> మనుఁగంబాలు శరాసిముద్గరగదా ముఖ్యాయుధశ్రేణిచేఁ
> గినియన్ జేసిన వేసవిన్ రవి దివిన్ గ్రీడించు చందంబునన్.
>
> శా. సేలన్ గొందలు మింటఁ గొందలు గజానీకంబుఁ గీలాలము
> జ్జ్వాలంబుం బురుడింప నంచితమదోత్సాహంబు దేహంబులన్
> జాలన్ గ్రాల నిశాతహేతిలతికా ఘోచామినీదామభీ
> మాలంకారము బీరమున్ దెలుప నుద్యద్విక్రమ క్రీడతోన్.

4. మతము

బుక్కరాయఁడు వైదికసిద్ధాంతములయెడఁ గేవల విశ్వాస తత్పరుఁడైనను మతాంతరులను సమదృష్టి నారసెను. తాను శైవుఁ డయ్యుఁ గనరాష్ట్రమున వైష్ణవులయు, జైనులయు మతవ్యాప్తి ధారాళముగ నవకాశ మొసఁగెను. తన్నాశ్రయించిన మహమ్మదీయుల నందఱను బరమాదరభావమునఁ జేరఁదీయుచు, వారిని స్నేహభావమునఁ గాంచుచుండెను. క్రీ. శ. ౧౩౬౮ లో జైనులకును, వైష్ణవులకును గల్గిన మతవివాదసందర్భమున నీ ప్రభుఁడు మతనాయకులనెల్లర నాహ్వానించి, వారి యెక్కట్లు దిద్ది, తనహితోపదేశమువలన వారిని శాంతశీలురనుగ నొనర్చి, సామ్రాజ్యమున నెవ్వరును జాతిస్పర్ధల కెడ మీయక వర్తింపవలసినదని శాసించెను. ఈహేతువున వైదిక మతావలంబులకు మాత్రమే కాక మతాంతరుల సుస్థిరసుఖజీవనమునకును విద్యానగర మాధారమై వెలసెను.

5. భామినీ సుల్తానుల ప్రతిఘటనము

ఒకవంక విద్యానగరసామ్రాజ్య మభివృద్ధి నొందుచుండ, వేఱొకవంక భామినీరాజు లీర్ష్యగొని దానియున్నతి నడఁగఁద్రొక్కుటకై ప్రబలతరప్రయత్నములు గావించుచు, నిష్కారణకలహములఁ గల్పించుకొని, తఱుచు విద్యానగరముపై దండెత్తుచుండిరి. భామినీ సుల్తానుల యీవిద్వేషతుపాగ్ని నూటనలువది సంవత్సరముల కాల మేకసరణిని బొగయుచుండెనది.

6. యుద్ధములు*

బుక్కరాయఁడు భామినీ సుల్తానులతో రెండుపర్యాయములు పోరవలసివచ్చినది. ఇందు మొదటి పోరాటము ౧౩౬౬ లో మహమ్మదుషాతోను, రెండవది ౧౩౭౫ లో ముజాహిదుషాతోను, సంభవించెను. భామినీరాజులు విద్యానగరముతో జగడముపెట్టుకొనిన యీరెండుతడవలును బొందినప్రయోజనము కాసువీసమేనిఁ గలుగదయ్యెను. వారు విస్తారముగు సైన్యముఁ గోలుపోయి విశేష వ్యయప్రయాసములకుఁగూడ లోనైరి. రెండవవాఁడగు ముజాహిదుషా రెండు మారులును దనతెసువకుఁ దగినపరిభవమే పొందెను. బుక్కరాయఁ డీరెండుదండయాత్రలలో మిగుల గాసిఁజెందెనని ఫెరస్తా తెల్పుచున్నాఁడు; కాని యట్లు బాధనొందఁదగిన ప్రమేయమే బుక్కరాయనికిఁ గలుగలేదు. రాయఁ డసాధారణపురుషుఁడు, నప్రతిమ వీరాగ్రేసరుఁడు నగు మహాయోధుఁడు.

7. రాయని విక్రమస్ఫూర్తి

ఈ విషయమున శాసనము లేమి చెప్పుచున్నవో తెలుతఁ జూతము. ఎపిగ్రాఫియా కర్ణాటికా (౨౫౬ వ సంపు. జి. డి. ౪౬ వ సంఖ్యగల) తామ్రశాసనము బుక్కరాయని విక్రమమునుగూర్చి యిట్లు తెల్పుచున్నది:

> "బుక్కరాయో భవ శ్రీమాన్ భుజార్జిత పరాక్రమః,
> మేదినీవ ప్రజాయేన స్వపుత్రా ఇవ రక్షితాః. ౧౩

* ఈయుద్ధములఁగూర్చియు, నితరవిషయములను గుఱించియు విపులవివరణములు 'విద్యానగర చరిత్రము'నఁ గాంచనగును.

రాజరాజభుజంగో యః పరరాజ భయంకరః,
హిందురాయ సురత్రాణ ఇత్యేతై రుపశోభితః." (౧౪

హిందూరాజ శిరోమణియనియు, తీవ్రశాసనుఁడనియు, శత్రు రాజహంతకుఁడనియు, నసత్యవాదులపట్ల యమసదృశుఁడగు నాయకుఁడనియుఁ, బ్రాక్పశ్చిమదక్షిణ మహాసముద్రాధీశుఁడనియుఁ, బ్రాచీన శాసనము లీప్రతాపాఢ్యునిఁగూర్చి నుడువుచున్నవి; మఱియు నీతఁడ ప్రతిబద్ధమగు ధైర్యసాహసౌదార్యనిధియనియు, సంగ్రామరంగమున శోషాధీనమానసుఁడై యకుంఠిత బాహువిక్రమము నెఱపు వీరాధివీరుఁడనియు, నాహవక్షోణిని గాలాంతకునివోలె విజృంభించుచుఁ బరిపంథి యోధుల నెదుర్కొనినపు డాతని తీక్ష్ణప్రతాపాగ్నికిఁ దురుష్క సుల్తానుల వదనాబ్జములు వాడి వత్తలగుచుండుననియు, విరోధిరాజులు ముఖావలోకన మాత్రముననే వడఁకిపోవుచుండిరనియుఁ దెల్పు నాధారము లెన్నియో కలవు. అందొక్కటి—

"భంగాఃకళింగా మితశౌర్యవృత్తైర్వంగా విభిన్నాంగ విఘూర్ణనేత్రాః;
ఆంధ్రశ్చ రంధ్రాణి విశంతి యస్య, బాహూగ్రఖడ్గేన విశీర్యమాణాః.
తురుష్కాశ్చుష్కవదనాః పాండ్యభూపాః పలాయితాః,
స్వభుజార్జితవీర్యేణ తస్మిన్ రాజ్యం ప్రశాసతి."

ఇట్టి వీరవతంసమునకు ఫెరస్తా రచించిన భామినీసుల్తానుల చరిత్రమున శూరుల కనువైనచోటఁ దావు లేకపోవుట విపరీతవిషయము గాకుండునా? ఈవీరుఁ డగ్రజునియేలుబడి సమయముననే తురుష్కులను దఱిమి, తుంగభద్రానదికి దక్షిణముననున్న రాష్ట్రమంతయును, దూర్పున నోడ్రకళింగదేశములను జయించెను. ఈశూరాగ్రేసరుఁ డాంధ్రకాంభోజ కొంకణఘూర్జర తురుష్కరాజులకు పోటుబల్లెమయి యుండెను. ఇతఁడు బళ్లాలరాజులకును, నోరుగంటి ప్రభువులకును, దక్కిన సామంతనృపతులకును నండయై, వారియున్నతిని బోషింప నన్నివిధములఁ బ్రయత్నింపఁజొచ్చెను. దక్షిణదేశమునందలి రాజులందఱును గల్పవృక్షమువలెఁ దమకు రక్షకముగ నుండెడి యీవిద్యానగర పాలకుని పురోభివృద్ధియే నిరంతరము నభిలషించుచుండిరి.

౮. రాజ్యవ్యాప్తి

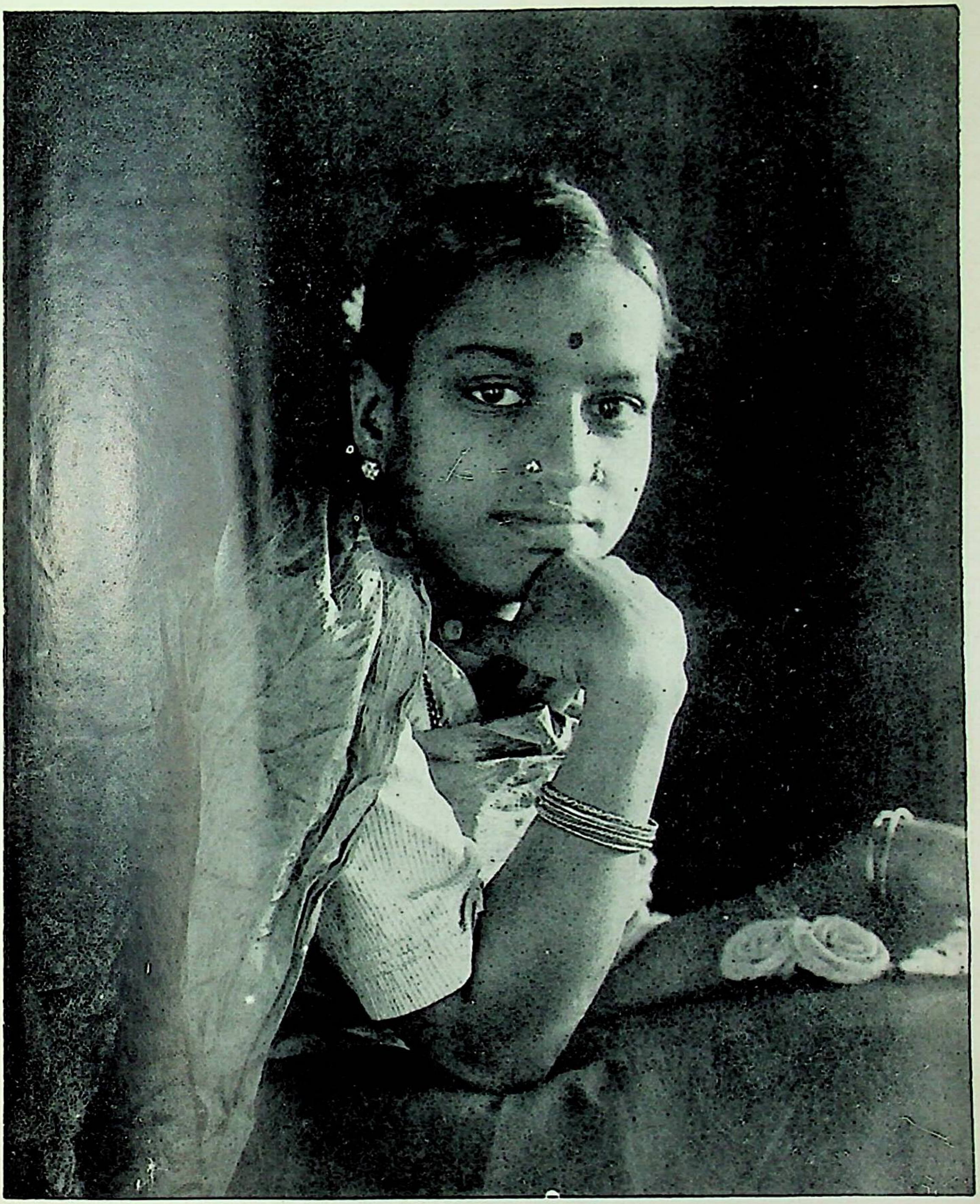
ఫెరస్తా రాయని సత్త్వహీనునిగఁ జిత్రించినను, రాయఁడు తన రాజ్యమును నలుదెసలకు వ్యాపింపఁజేసెననియు, నాతనికాలమున విద్యానగరరాజ్యము భామినీరాష్ట్రమునకంటె సర్వవిధముల నుత్కృష్టదశయం దుండెననియు నాతఁ డంగీకరించుచున్నాఁడు; మఱియు నొరిస్సా కొలంబో మలబారురాష్ట్రములయు, సింహళము మొదలగు ద్వీపములయు నృపు లీప్రభున కనర్ఘములైన కానుక లంపుచుండి రనికూడ నాతఁడు వ్యక్తపఱుచుచున్నాఁడు. సమకాలికులగు ప్రభువులందఱిలోను బుక్కరాయఁ డెల్లవిధముల నద్వితీయుఁడై విలసిల్లెనని చరిత్రములు రూఢిగఁ దెల్పుచున్నవి.

౯. నాఁటి భారతదేశభాగములు

బుక్కరాయని రాజ్యాంగ వ్యవహారములనుగుఱించి వర్ణించుటకుముందు నాఁటియన్యదేశపరిస్థితుల నిట సంగ్రహముగ నివేదించెదము. ఆదినములలో భారతదేశమున దక్షిణమునందు భామినీ విద్యానగర రాజ్యములును, నుత్తరహిందూస్థానమున మేవాడ ఢిల్లీ రాజ్యములును బలవత్తరదశలో నుండినవి. కృష్ణానదికి దక్షిణమునఁగల రాష్ట్రభాగము లన్నియు, భుజబలరాయఁడగు బుక్కరాయని బాహాటోపకారణమున నన్యరాజులవలని యొత్తిడినిగూర్చి కలనైనఁ దలఁపక నిర్విచారముగ నుండి, సుఖజీవనముచేయుచుండెను.

౧. భామినీరాజ్యము—వింధ్యకుదిగువ 'హసన్ గంగూ భామినీ' యను తురుష్కసరదారునివలనస్థాపింపఁబడిన భామినీరాజ్యముపక్కను నందలి హిందువులకును, హిందూరాజ్యములకును బ్రక్కలోని బల్లెమయి యుండినది. బుక్కరాయఁడు రాజ్యారూఢుఁ డగుటకు మూఁడేండ్లకు ముందు ౧౩౪౭ న నీరాజ్యము నెలకొనిన దగుటవలనఁ గ్రొత్తయుగములో భామినీప్రభుల హెచ్చడి స్వరాజ్యములోని యన్యజాతి జనులకును, బరిసరమండల ప్రజలకును బహుళవేదనాకరమై దుస్సహముగ నుండెను. ఆవజీరులు తమరాష్ట్రమునందలి మతాంతరులఁ గడగంటఁ జూచుచు నాప్రజ లెట్టియల్పాపరాధముఁ గావించినను వారిని గ్రూరశిక్షలకు గుఱిచేయుచుండిరి. బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడగు మహమ్మదుషా తనపాలనమునఁ జెల్లుబడిలోనుండిన వెండినాణెములు కరఁగించిన హేతువున, నసంఖ్యాకులగు హిందువులను గఠినదండనల పాలుగావించెను. తనరాజ్యపుఁ బొలిమేరలలోనుండు నోరుఁగల్లు, ఓడ్రము మొదలగు రాష్ట్రములపైఁ బడి, జనులను వధించి, వారిసంపదలెల్లఁ గొల్లఁగొని వెళ్లుచుండువాఁడు. ఇట్టి యాతనిదాడి సైఁపఁజాలక యోరుఁగంటిరాజు నాల్గుకోట్లరూపాయల వెలగల రత్నోపచితకనకాసనముఁ జేయించి యిచ్చెనఁట. ఇట్టి కారణములచే నాప్రాంతవాసులు శాంతియనునది లేక, యెప్పు డేమి దాపురమగునో యని దిగులు చెందియుండిరి.

౨. మేవాడరాష్ట్రము—రాజపుత్రస్థానమున మేవాడరాష్ట్రపాలకుఁడగు హమీరుఁడు బుక్కరాయని సమకాలీనుఁడు. హిందూదేశభాగములలో నీమేవాడరాజ్యము చాలఁ బురాతనమైనదియు, నద్వితీయమైనదియు. నాఁటి సంస్థానములలో నెల్ల శిరోభూషణముగ నెలసిన చిత్తోడ్గడము దీనిప్రధాన నగరము. ౧౩౦౩ వ సంవత్సరమున నల్లాయుద్దీను చిత్తోడ్గడమును ముట్టడించి మేవాడరాజ్యమును హరించినవిధానము చరిత్రప్రపంచమునఁ జాలఁ బ్రాముఖ్యమైనవిషయము. ఆసందర్భమున రాజపత్నులు, కన్యలు మొదలగు సాధ్వీమతల్లులెల్లరు మానరక్షణార్థమై వీతిహోత్రునకుఁ దృణముల లీలఁ దమప్రాణముల నర్పించిరి. రాజ్యసంరక్షణమునకై వేలకొలఁది రాజపుత్ర వీరయోధులు శాత్రవసమరాంగణమున ప్రతాపదవానలాభీలకరాళకీలలఁ గౌఁగిలించుకొని కరఁగిపోయిన విషయము మఱవఁగానిది. ఆ సమయముననే

తీయని తలంపులు

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

విచారార్పణ విరామము

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

మేవాడ సామ్రాజ్యాధినాథుఁ డగు లక్ష్మణసింహుఁడు, నాతని పదు నొకండుగురు పుత్రులు వీరస్వర్గ మలంకరింపఁబోయినది. ఈ లక్ష్మణ సింహుని ప్రథమసుతుని కుమారుఁడే పైనఁ బేర్కొనిన హమీరుఁడు. యుద్ధావసానమున నీ హమీరుఁడు జీవించియున్నను సామ్రాజ్యము తురుష్కుల యధీనమగుటచేఁ, దాను కేల్వాడలో నజ్ఞాతవాస మొనర్పవలసివచ్చెను. అయిన నా వీరుఁ డధైర్యము నొందక యనాటు లగు భిల్లుల నైదువేలమందిని గూర్చుకొని, తురుష్కుల పరగణాలపైఁ బడి పట్టణములఁ గొల్లగొనుచు, వాని నొక్కటొక్కటిగ నాక్రమింపఁ దివిరెను. ఇవ్విధమున నాతఁడు రాజ్యసంపాదనమునకై బహుభంగులఁ బ్రయత్నించుచు మహమ్మదీయులకుఁ బ్రబలప్రతిస్పర్ధియైనను, వారిప్రతినిధియగు మాలవదేవునితో మైత్రిసల్పి, యాతనికుమారినిఁ బరిగ్రహించి తిన్నగ నాదుర్గము సయితము గైకొనెను. ఇది తెలిసి యప్పటిఢిల్లీశ్వరుఁడగు మహమ్మదుఖిల్జి హమీరునిపైకి రాఁగా, చిత్తోడ్గడనాథుఁడు బూందీ, గ్వాలియరు, జయపురము, యోధపురము మున్నగు సంస్థానాధీశులను దనవంకకు మరల్చుకొని, వారితోడ్పాటునఁ దురుష్కసైన్యము నోడించి, మ్లేచ్ఛరాజును బట్టి మూఁడుమాసములకాలము చెఱలో నుంచెను. హమీరుప్రభుమార్తాండుఁ డిట్లు మాసిపోయిన సిసోదియా వంశజుల కీర్తిజ్యోత్స్నలను రాజపుత్రస్థానమున మరల నెలకొల్పుటకై సల్పిన పరిశ్రమ మింతంత కాదు. ఇందుకొఱ కాతఁడు తనజీవితకాలమునఁ జాలభాగము వినియోగింపవలసినది విధిగ సందర్భించెను. ఆతఁ డనవరతము సమరవిహార మొనర్చుచు ఢిల్లీసారాష్ట్రములవఱకుఁ దన రాజ్యమును వ్యాపింపఁజేసెను! మేవాడరాష్ట్ర మిమ్మెయి నిరంతరము కలహార్ణవమున మగ్నమగుటచే, నశాంతజీవనమున కష్టనష్టము లనెడు తరంగములనడుమ నటు నిటు లుఱ్ఱూఁతలూఁగవలసిన పరిస్థితి నాఁటి రాజపుత్ర ప్రజాతతికిఁ దప్పని సరిగఁ బ్రాప్తించి యుండును; గాన నానాఁడు మేవాడ రాజ్యసౌఖ్యము సన్నగిలియుండె ననఁదగును.

3. ఢిల్లీసామ్రాజ్యము—బుక్కరాయని సమయమున నుత్తర హిందూస్థానము 'ఫిరోజు తుఘలకు' అను నాతని పరిపాలనమున నుండెను. ఆపాదుసా తన పినతండ్రియగు మహమ్మదు తుఘలకు నిర్మించిన కఠోరశాసనముల నెల్లఁ దొలఁగించి ప్రజా హితమున కత్యవసరములగు కైంకర్యముల నెన్నింటినో కావించి దొడ్డరాజని పేరొందెనను, నాతని మతవిద్వేషము మాత్రము హిందువులకు దుస్సహమయ్యెను. హిందువుల మతగ్రంథములను, వారి దేవసదనములను, విగ్రహములను ఫిరోజు పాడొనర్చుటయే కాక, యాతఁ డొక్కొకహిందువునకును జుట్టుపన్ను విధించెను. దానిఁ జెల్లింపక యెందఱో ప్రాణములను గోల్పోయిరి. కాని పాదుసా పన్ను గ్రహించుటను మాత్రము మానఁడయ్యెను. నాస్తికమత మవలంబించుట లంచమును గ్రహించుటనువలె నపరాధము క్రిందఁ బరిగణించి, యట్టి మతావలంబులకు శిక్ష విధించుచుంటినని ఫిరోజు స్వీయచరిత్రమున వ్రాసికొనెను. ఇట్టి నిరంకుశాధికారపూర్వకమగు మతవిద్వేషము దావవహ్నివలె దహింపఁజొచ్చుటచే, మతాభిమాన నిరతులగు హిందువు లనేకు లభిజనము వీడి, శాంతికరజీవనమునకై విద్యానగరమునకుఁ దరలుచుండిరి.

10. యూరపు

౧. సారసస్ సామ్రాజ్యభాగము:—పదునాల్గవ శతాబ్దమున యూరపు ఖండమునం దత్యుచ్చస్థితిలో నుండిన రాష్ట్రములలో 'సారసస్' మహాసామ్రాజ్య భాగమగు స్పెయిన్ ముఖ్యమైన దనవచ్చును. ఒకటవ శతాబ్దమున నిది (స్పెయిన్) పోర్చుగల్ రాష్ట్రముతోఁ జేరి 'ఐబిరియన్ భాగము' (Iberian Plc) అనుపేర రోమకసామ్రాజ్యమున నంతర్గతమయి యుండి, నాల్గువందల సంవత్సరముల కాలము సామాన్యాభివృద్ధి నందుటయుఁ, దరువాత విసీగాత్తుల (Visigoths) వశమయి యారేడు శతాబ్దములలో సుత్కృష్టదశ నందుటయు యూరపు చరిత్రపాఠకుల కెల్లరకును విస్పష్టమె. అంతకు రెండుశతాబ్దములకుఁ బూర్వమే ఫరాసు (France) దేశము నాక్రమించి, రోమక సామ్రాజ్యమునుండి దానిని విడఁదీసికొనిన ఫ్రాంకులు స్పెయిన్ రాష్ట్రమును విసీగాత్తులనుండి లాగ యత్నించుటచే నల్లకలోలములు ప్రబలె ననుటయుఁ గ్రొత్త కాదు. ఏడవశతాబ్దారంభములో రోమక సామ్రాజ్య ప్రభుఁడగు 'జస్టినియన్' విసీగాత్తుల బారినుండి స్పెయిన్ దేశము నూడఁదీయఁ బ్రయత్నించుటయు, నాతఁడు మరణింపఁగనే విసీగాత్తుల మరలఁ జెలరేఁగుటయు సుప్రసిద్ధాంశము. ఏడవ శతాబ్దాంతము వరకు నిట్లు స్పెయిన్ విషమ పరిస్థితులకుఁ దావలమయి యుండినను, దదభివృద్ధికి మాత్రము లోపము గలుగలేదని యూరపు చరిత్రవలన మనకు గ్రాహ్యమగుచున్నది. ఎనిమిదవ శతాబ్దారంభము(౭౧౧)లో నరబ్బీలు మహమ్మదీయ మతమును వ్యాపింపఁ జేయుచు, నాసియా పశ్చిమరాష్ట్రములనే కాక యాఫ్రికా యుత్తర భాగమునంతయును లోఁబఱచుకొని, యావల జిబ్రాల్టరుసంధిని దాఁటి, స్పెయిను జొచ్చి, దానిని గైవస మొనర్చుకొనిరి. అరబ్బీ లిట్లు సాధించిన రాష్ట్రముల మొత్తమే పైనఁ బేర్కొనిన సారసస్ మహా సామ్రాజ్యము. ఇది మహమ్మదీయఖలీఫాల పాలనమున ౧౪౯౨ వరకు రమారమి ౮ వందల యేండ్లకాలము క్రమోన్నతి నందినది. పదవ శతాబ్దానంతరము కలహములు పైకొని యాందోళనములు పయింబయిని హెచ్చిల్లుటచే, నన్యదేశముల రాపిడి నుండి తొలఁగి తనవ్యక్తిత్వమును, బ్రతిభను నిలుపుకొనుట కొఱ కీసామ్రాజ్యము స్వసంరక్షణార్థము సైన్య సన్నాహ వ్యాపారమున మగ్నమగుటవలన నాగరకతాభివృద్ధికిఁగాని, కళాభివృద్ధికిఁగాని చేయఁదగినంత కృషి యది చేయఁజాలక పోయెను. అయినను నాఁటి సామ్రాజ్యపాలకులు యూరపు నాగరకతకు బీజార్పణ మొనర్పఁ గలిగిరని మాత్రము చెప్పక తప్పదు.

౨. ఆంగ్ల దేశము—నాగరకతయందేమి, యైశ్వర్యమునందేమి, నేఁడు ప్రపంచమున నసాధారణ వైభవమున విలసిల్లెడి యాంగ్లభూమి

కూడ బుక్క-రాయని కాలమున నుత్కృష్టదశలో నుండె ననుటకుఁ గాదు. ఆదినములలో (౧౩౨౭ నుండి ౧౩౭౭ వరకు) నాంగ్లభూమిని బాలించుచుండిన రాజు మూఁడవ యెడ్వర్డు. నాఁడు సమరాందోళన మొకవైపునను, దారిద్ర్యదేవత వేఱొక వంకను బ్రజలపై స్వేచ్ఛాధికారము సల్పఁ గడంగినవి. అందులకుఁ దోడుగఁ బ్రభుఁడు స్పెయిన్ దేశముపై దండయాత్ర సాగింపఁ దలంచి, ప్రజపైఁ గ్రొత్త పన్నులు విధించెను. వానిని జెల్లింప లేక యొక భాగము వారు తిరుగఁ బడిరి. 'బ్లాక్ డెత్' (Black Death) అను రోగము దేశమును దుడిచిపెట్టఁజొచ్చెను. ఆంగ్లదేశమున మూఁడవ వంతుజను లావ్యాధికి బలియైరి. ఇదిగాక ౧౩౪౮-౪౯ సంవత్సరముల నడుమ మహామారి (Plague) వలన ననేకులు మ్రగ్గిరి. శవసంస్కార కర్మ నడపుట కాచార్యుఁడే కఱవయ్యెను పనివారు లభింపకపోయిరి. కూలి హెచ్చెను. వస్తువుల వెల లపారముగఁ బెరిఁగినవి. ప్రభుత్వము వారు ధర లెప్పటివలె నుంపఁజూచియు విఫలప్రయత్నులైరి. సేవకులు సరిగాఁ బనిచేయుట లేదని యజమానులును, యజమానులు దయతో చూడరని సేవకులును దగవులాడుచుండిరి. పనివారికి భృతియీయఁ జాలనిస్థితికి యజమానులు వచ్చిరి. పరాసుబోధకుల హక్కులు తగ్గింపఁ బడినవి. వారు యోగులవలె వర్తింపవలెనని కొందఱును, భోగముల ననుభవింపవచ్చునని మఱికొందఱును బట్టి పల్లార్చుచుండిరి. ఇట్లే యేవిధముగఁ జూచినను నింగ్లండు కేవలము సారహీనమై యరాజకస్థితిలో నల్లాడుచుండెను.

11. బుక్క-రాయని విద్యానగర రాజ్యాంగ పరిస్థితి

బుక్క-రాయఁడు దక్షిణ దేశము నందలి కలహశీలురగు రాజుల నెల్లరఁ దొలఁగించి సామంత ప్రభువులఁ గ్రమ పద్ధతిలోఁ ద్రిప్పెను. ఈతఁడు తనసోదరులను, మేనల్లుండ్రను, బుత్రులను, సమీప బంధువులను మాత్రమే ప్రధానోద్యోగములకు వినియోగించు చుండెను. రాజ్యపరిపాలనమున కొక సుస్థిర స్వరూప మేర్పడినది యీప్రభుని కాలముననే. ప్రజాపాలనమును, స్వసైన్య వ్యవహారములను మిగుల సమర్థతతో నిర్వహించుటలోఁ బేరొంది, యావిషయమునఁ బ్రపంచమునకే యాదర్శప్రాయుఁడైన నాయకుఁ డీతఁడు. ఈతని దొరతనమున సామ్రాజ్యమునం దంతటను బావులు, చెఱువులు, గొప్ప గొప్ప కాలువలు, నంతెనలు నసంఖ్యాకములుగ విస్తరిల్లెను. ఎందుఁ జూచినను వ్యవసాయాభివృద్ధికిఁ దగిన సౌకర్యములను విరివిగఁ గల్పించి, కృషిని సర్వవిధముల వృద్ధినొందించి కాఁపులకెల్ల నోముపంట యైన మహారాజీతఁడు. ఉత్తరహిందూస్థానమునఁ బెక్కు తటాకములను, కాలువలను వెలయించి, వానిసాయమున నచ్చటి వ్యవసాయమును వృద్ధిపొందించుటలో ఢిల్లీశ్వరుఁడగు ఫిరోజుతుఘలకునకు విద్యానగరాంధ్ర రాజ్యముల యందలి తటాకములు, కాలువలు, వానివలని యుపయోగములునే మార్గదర్శకము లయ్యెను. తత్పూర్వము ఢిల్లీ ప్రాంతమునఁ గాలువల నిర్మాణపద్ధతియే లేకుండినది. అందుమూలమున వ్యవసాయమునకుఁ గల్గుప్రయోజన మచ్చటివారు బొత్తిగ నెఱుంగకుండిరి. విద్యానగర సామ్రాజ్యమునఁ బంటనేలలకు భూస్వభావము ననుసరించి 'తరము' లేర్పఱుపఁ బడినవి. రైతులు శ్రమ లేశమేని లేక పన్నుల నొసఁగుచుండిరి. సామ్రాజ్యమునఁ బ్రజాసంఖ్య సమృద్ధిగ వెలసెను. జనులందఱు నిత్యకల్యాణముఁ బచ్చతోరణమునై తామరతంపరగా నుల్లసిల్లుచుండి రనియు, వారు సక్రమ న్యాయపరిపాలనమునకు లోనై యేవేళను దలపూవాడక యానందకర జీవనమున సంతృప్తులై మెలఁగుచుండి రనియు, న్యూనిజ్, ఫెరస్తా మున్నగు చరిత్రకారుల వ్రాఁతలు తెల్పుచున్నవి. రాజుపేరను, నాతని సన్నిహిత బంధువులలో నొక్కొక్కరి పేరనను సర్వసాధారణముగ నంతటను నసంఖ్యాకములగు కుంటలు, గ్రామములు, పట్టణములు హెచ్చెను. రాయని యేలుబడియం దాతని రాష్ట్రమున నైహిక విద్యకే కాక యాధ్యాత్మిక విద్యకుఁ గూడఁ బెక్కు పాఠశాలలు నెలకొనెను. విద్యానగరము గణనాతీతములగు సౌధముల కిక్కయై, హిందూదేశమునఁ గేంద్ర వర్తక స్థానమై, వాణిజ్యమున నన్ని రాజ్యములతోడను మిక్కుటముగు సంబంధము గల్గించుకొని, మహత్తరాభివృద్ధిని బొందెను. మరియు నది సమస్త వస్తువులకు స్థానమై, సర్వ సంపదలకు సదనమై, తోడిరాష్ట్రములలో నెల్ల నన్ని విధముల సిగబంతియై చెలువారుచు, భారతదేశమున ముఖ్యముగ మహమ్మదీయ సుల్తానుల దృష్టిని సమాకర్షించెను.

12. బుక్క-రాయని చరమదశ

క్రీ. శ. ౧౩౩౬ లో విద్యానగరము పునరుద్ధరింపఁబడిన సమయమున బుక్క-రాయఁడు కౌమార దశలో నుండి, సేనానాయకత్వము వహించి, శౌర్యనిధియై, సామ్రాజ్య సంస్థాపనానంతరము నలువది సంవత్సరములకుఁ బైననే వీరవరుల కుచితమగు నుత్కృష్ట జీవనముఁ బొందెను. స్వర్గస్థుఁ డగునప్పటి కీనృపాలుఁడు కడువృద్ధుఁడు. ఈదీర్ఘ కాలములో నీతఁ డొకదండనాథుఁడుగ నుండి, తొల్లి చిన్నరాష్ట్రముగ నుండిన విద్యానగరము నేఁటేఁట వృద్ధినొందించి, కోటానకోట్ల ద్రవ్య మాదాయము వచ్చు మహాసామ్రాజ్యముగ మార్చివైచెను. ఈ ప్రభుచంద్రుఁ డిట్లు తన సామ్రాజ్యమును మహోత్కృష్ట దశకుఁ దెచ్చి, క్రీ. శ. ౧౩౭౭ వ యేఁట ఫిబ్రవరి నెల చివరనో, మార్చి నెల మొదటనో యస్తంగతుఁ డయ్యెను.

సి సి లీ

రంగనాయకులు గారు (ఆక్సుఫర్డు)

క్రైస్తవపత్రికయం దీపధ్య నొక్కరు, ఇటాలియను ప్రజలు, ఎటుల స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించు కొనినది వర్ణించు చుండిరి. ఇటలీ ప్రజల స్వాతంత్ర్యరథపుమోకుల లాగుటకు, అనేక యోధులు కాలక్రమేణ వచ్చుచుండిరి. అందు మాజ్జినీ, గారిబాల్డీ, కావూరు, విక్టరుఎమ్మాన్యుయలు అనువారు సుప్రసిద్ధులు. వారిలో గారిబాల్డీ, యనువారు స్వాతంత్ర్య మహామృతమును తనప్రజలకు సంపాదించుటకై కంకణము గట్టుకొని స్వతంత్రముగ నొక బలగమును దక్షిణ-ఇటలీయందు బయలుదేరదీసి ఈభాగమున కప్పదురాజైన నేపుల్సురాజును అనేకమారు లెదిరించుచు, ఓడించుచు, తానోడినప్పు డెల్ల "సిసిలీ" యను ద్వీపమునకు పరుగెత్తి, డాగొనుచు, చాల శ్రమ కల్గించెను. క్రమముగా గారిబాల్డీ బలగము వృద్ధియయ్యెను. "సిసిలీ" ద్వీపము నేపుల్సురాజ్యము నుండి విడివడి, ఆయన పరిపాలన క్రిందకు వచ్చెను. అంత, గారిబాల్డీ సిసిలీ ప్రజల దొమ్మితో, దక్షిణ ఇటలీ పై దాడివెడలి, నేపుల్సురాజ్యమును వశపరచుకొని, ఇటలీస్వాతంత్ర్యపతాకమును బాతి, అంత రోముమహానగరమును వశపరచు కొనుటకై తన సైన్యమును నడుపజొచ్చెను. కావూరు మహామంత్రి సలహాపై, ఎమ్మాన్యుయలు మహారాజు గారిబాల్డీని దక్షిణ ఇటలీయందు కలుసుకొని గౌరవించి ఆతనిక్రిందనున్న రాజ్యమునంతను తనకు ధారాగతము జేసుకొనెను. దానితో, ఇటలీదేశమంతయు పీడ్మోంటురాజైన ఏమ్మాన్యుయలు క్రిందకు వచ్చి, ఏకరాజ్యమై పరదేశీయుల పరిపాలనమునుండి విడివడి స్వతంత్ర జాతీయప్రభుత్వమును బొందెను. అట్టి మహాకార్యమునం దెక్కువగా సాయపడిన "గారిబాల్డీ"కి వాసస్థానము ఈ "సిసిలీ" ద్వీపము. ఆమహావీరుని అనుసరించి, ఇటలీకి స్వాతంత్ర్యామృతకలశమును అడుగకయే, ప్రతిఫలము గోరకయే తమ వేలకొలది ప్రాణముల సమర్పణ మొనర్చినపిమ్మట, లక్షలకొలది ధనము వెచ్చించిన పిమ్మట దేశమాతకు కానుకగా అత్యధికభక్తితో నేపుల్సురాజ్యము నిచ్చిన మహావీరులు ఈ "సిసిలీ" ద్వీపవాసులు. ప్రతి ఇటాలియను ఈద్వీపము గాంచినప్పు డత్యుత్సాహయుతుడగు. సిసిలీ ప్రజలయం దప్పటి నుండి ఇటాలియను ప్రజల కత్యంతప్రేమ, భక్తి, నమ్మకము కలవు.

ఈ "సిసిలి" ద్వీపము ప్రక్కగా, "మెస్సిని" జలసంధి ద్వారా, ఇప్పటికి నాల్గుమారు లిదివరకె వెళ్లియుంటి. ఐదవసారి కూడ ఈద్వీపముఁజూడ నత్యుత్సాహము అప్రయత్నపూర్వకముగ కల్గుచున్నది. వీరులకు జన్మస్థానముగుటయే కాక, పాశ్చాత్య ఖండమునందెల్ల ప్రఖ్యాతి బొందిన భయంకరమగు, "ఎట్నా" యను నగ్నిపర్వత మీఁదు కలదు. ఈఖండపు ప్రజలకందరకు ప్రేమపాత్రము, రుచియుతమునగు ద్రాక్ష యీద్వీపమునందలి ప్రధానమైనపంట. ద్రాక్షసారాయి మనపాదుషాలకు అత్యంతప్రీతికరమై యుండెడిది. ఫ్రాన్సు, ఇటలీ, సిసిలీలయందు ప్రతివారీసారాయిని అధికముత్రాగి, ఆనందించు చున్నారు. ఒకప్పు డింగ్లండుకు ప్రధానమంత్రియైన "డిశ్రైలి" యనువారు ఈదేశములవారికి ఇంగ్లీషువారు బొగ్గు-ఇనుములనిచ్చి వీరి యద్భుతమగు "ద్రాక్షసారాయి" తిరిగికొను సదుపాయము లున్న ఎంతయో సుఖ మనెను. అట్టి సుఖప్రదమగు ద్రాక్షసారాయి ఈ ద్వీపముయొక్క ప్రధానమైన పంట! వ్యవసాయమా, కొల్ల. వరిపండదు కాని, కూరగాయలు సమృద్ధి. బార్లీ, గోధుమలు పండును. ఇచ్చటి గోవులు ప్రసిద్ధిబొందినవి. గోవులకు వలయు పచ్చికబయళ్లు శృంగారదేవత కాభరణములు.

ఇంగ్లీషు దేశపుప్రధానకవు లెల్లప్పు డిటలీయందు తమకాలము గడపుచుండెదరు. పాశ్చాత్యదేశములకవు లనేకులు, తమజీవితములం దనేకమారు లిటలీదేశమునందు విహారముల నొనర్చెదరు. అందు, సిసిలీ ద్వీపము వారందరికి అత్యధికప్రేమపాత్రము. "సృష్టి" తన యాభరణముల నన్నిటి నిచ్చటఁబెట్టి సముద్రమునందు స్నానమునకై దిగి, మహారా యెడారిపై తేలి, తిరిగి తనయాభరణముల గైకొనమరచినదా యనునట్లు ఈద్వీపము తళతళమనుచుండును. మావైపున 20మైళ్లపొడవుగ ద్వీపముయొక్క యొకతట్టు కన్పట్టుచున్నది. ద్రాక్షపండ్లను పండించుటరుగాన, కంచెలను ఒకదానివెంట మరొకటిగా భూమినంతట వేసియున్నారు. సముద్రపులెవెలునుండి భూమి క్రమముగా గొప్పపర్వతములుగా పైకి లేచుచున్నది. అందువలన, ఈపెండ్లిపందిళ్లు ఒకదానిపై నొకటిగా నున్నట్లు, సృష్టియొక్క పూలహారముల మోయుచున్నట్లు, పచ్చనితోరణముల సృష్టియొక్కవివాహమునకు కట్టినట్లు పైకి లేచుచున్నవి. ఎత్తైన చెట్లు లేవు. గుబురుగానున్న యడవులు లేవు. కొండయంతయు సేద్యము చేయబడినది. ఎల్లెడ పచ్చనికంబళులతో సృష్టి శృంగారింపబడినదా యనున ట్లున్నది. ఒక్కకొండయనరాదు. వర్షములు కురియుటచే

కరగి రాయి పగిలి తుదను గోపురములవలె ఒకదానివెంట మరొకటిగా ఒకదానిప్రక్క మరొకటి పైకిలేచుచు, అన్నియు గోపురప్రాకారములవలె పైకి కొండలవలె తేలుచు, తమమూడుముఖములందు రెండు మొగములమాత్రము కన్పరచుచు సృష్టివివాహమునందు పచ్చికముద్దలు భగవంతుని పూజించుటకై బ్రాహ్మణులు చేసిపెట్టిరా యనునట్లున్నవి. సృష్టికికూడ ముత్యాలహారములు ఇష్టమే! కాని, ఇంకను అనాగరకస్థితియం దుండుటవలనకాబోలు లంబాడీస్త్రీ మెడయందున్న పూసల గుంపులు వరుసలవలె ఈద్వీపమునం దీప్రక్క వనగోపురములనంటి నెత్తినుండి రాలు ముత్యములసముదాయముతో ఏర్పడిన మహానదులు చికిబికిగా వంకరటింకరగా అన్నిభాగములనుండి వచ్చి త్వరత్వరగా "సృష్టి"యొక్క యానందబాష్పఫలితమగు సముద్రమునందు జేర పరుగిడుచున్నవి. వంతెనలు అనేకములు సముద్రతీరమువద్ద కన్పడుచున్నవి. అచ్చటచ్చట సీమరేగుపండ్లు, చెర్రీ పండ్లతోటలు తమ గుబురైన నెత్తులద్వారా దగ్గిరనున్న గొర్రెలగుంపుల దిగమ్రింగబోవు తోడేలులవలె కన్పట్టుచున్నవి. అన్నిటిమధ్య అన్నిటిపైన వీలుచిక్కినచోట్లనెల్ల రాయియను భేదముగాని, పట్టణమను భేదముగాని యెరుంగక, పచ్చని మృదువగు బాలుర మొగపు సుఖవర్చస్సుతో పచ్చిక పెరుగుచు, కోపమనునది యెరుంగదా యనునట్లు, తేజముయొక్క యవతారమా యనిపించునట్లు బాలసూర్యకిరణములను నాభరణములతో తెల్లగా, నల్లగా, పచ్చగా, తియ్యగా, కమ్మగా నవ్వును ప్రకాశించుచున్నది.

మేఘములు పర్వతశిఖరములపై నాడుచున్నవి. తమ మోహపరవశతచే ఇతరు లున్నారే యను భయము మాని, ఆబోసినెత్తులు కల్గి దిసమొలతో నున్న మాంసము లేక, నెత్తురు లేక, కళారహితమై రాత్రిని వెక్కిరించుచున్న ఆకొండశిఖరములకంటె అత్యధికముగ శృంగారవంతమై యొయారయుతమై "రారమ్మని" పిల్చుచు, ఈరత్నకందరములకంటె మీబోసినోటివా రందమగువారాయని హొయలు చేయుచున్న వృక్షములను, పచ్చికలను, తివాసీలను, శృంగారాధిదేవతల "కలంచునే సతులమాయల్ ధీరచిత్తంబులన్" అన్న పెద్దనను జ్ఞప్తికిం దెచ్చునట్లు "కాకిబిడ్డ కాకికిముద్దనునట్లు" "నా కన్నులతో నాప్రియురాలి గాంచిన నీకుమోహమగునా" యనునట్లు ద్రోసిపుచ్చి ఆదిక్కుమాలిన కొండనెత్తులతో చెల్లాట లాడుచు జలకమాడుచు కుస్తీలబట్టుచు ఒకరినొకరు దాచుకొనుచు ఒకరితో నొకరు దాగుడుమూత లాడుచు మోహతత్వప్రభలయం దానందము బొందుచుండుట ఎల్లభాగములందు గన్పడుచున్నది. "ప్రేమ ముందు రంగుభేదములు, జాతిభేదము లుండజాలవు." "(Love nows no colour, no bar of nationality)" యనునట్లు తెల్లగ స్వచ్ఛందమైన ముత్యములవలె నున్న యీ మేఘములు అసహ్యముగ కన్పడు నీశిఖరముల ప్రేమించు టత్యద్భుతముగ నున్నను, సృష్టివైచిత్ర్యములం దిదొక భాగముమాత్రమేకదా.

రైళ్లు అటునిటు పరుగెత్తుచున్నవి. మాబోటును వెక్కిరించుచున్నవా యనునట్లు అతివేగముగ బోవుచు మాటిమాటికి కూతల నిడుచున్నవి. అనేక "టౌను"లు భాగభాగమునందు కన్పట్టుచున్నవి. ప్రతి గోపురము చుట్టు నిండ్లు కలవు. గోపురపైభాగములం దిండ్లున్నవి. పట్టణములు, గ్రామములు మాత్రమే గుంపులుగుంపులుగా నున్నవని తలంపరాదు. ప్రతిపొలమునందు దాని రైతు తనయిల్లు కట్టుకొని నివసించుచు సాగుచేసుకొనుచున్నాడు. అందువలన దేశమునం దెల్లెడల ఇండ్లు కన్పడును. గుంపులుగుంపులుగా నుండుట పత్తనములందే. ఇటులు ఎల్లెడ యిండ్లుండుటయు వానిపైనున్న యెర్రనిపెంకులు వాని కిటికీలయద్దముల తళతళలు ఇంటిచుట్టు నున్న చిన్నిచిన్ని పండ్లచెట్లు అన్నియు కలిసి దేశమును అద్భుతముగ కన్పరచును.

మోటారులు పరుగెత్తుచున్నవి. పైనుండి క్రిందికి వచ్చు పదుల కొలదిరోడ్లు నదులవలె కన్పడుచున్నవి. ఇండ్లనుండి వెలికివచ్చు పొగలు దేశమునం దెల్లెడల చిన్నిచిన్ని ఎట్నాలున్నవా యనిపించుచున్నవి. ప్రజలుకాని, పశువులుకాని కానరారు! అకస్మాత్తుగా రాత్రికాలమునందు తనరూపును క్రొత్తవిధముగా మార్చినందులకయి "సృష్టి" కోపమంది ("Sleeping Sickness") "నిద్రరోగము" ద్వారా చంపెనా యని తోచుచున్నది. "వర్సైల్సు"నందు ఫ్రెంచిచక్రవర్తుల దాతృత్వముద్వారా యేర్పడిన జగద్విఖ్యాతమగు "కళ" వైచిత్ర్యముల మహాచిత్రకారులు చూపెట్టుచు వ్రాసిన పటముల జాగ్రత్తగ రెండు మారులు వెళ్లి చూచియుంటి. ప్రపంచమునం దెల్లెడల తెలిసిన ఫ్లారెన్సు, మిలానో, బొలానియా, పట్టణములందలి పటముల, రోము మహానగరపటముల పరీక్షించితి. ఇంగ్లండునం దనేక పిక్చరుగాలరీల జూచితి. సినిమాలయందు సృష్టిబొమ్మల నానందించితి. కాని, మాబోటుయొక్క అడుగు డయామిటరు కల్గిన పోర్టుహోలునుండి చూచినప్పుడు కన్పడు యీదృశ్యమువంటిది ఏపటమునం దిప్పటికి గాంచియెరుంగను. ఇక "డెక్కు" పైనుండి చూచునప్పుడు కన్పడు శృంగారదేవతస్వరూపము, సృష్టియొక్క చిద్విలాసము, భగవంతుని యద్భుతమును అసమానచిత్రకారులుమాత్రమే, ప్రపంచచారిత్రమునందు కొలదిమారులే చూపగలరు.

వేల్సుదేశమునందున్న పర్వతములు వీనివలె నుండవు. అచ్చట గొప్పగొప్పచెట్లుండును. త్వరితముగ ప్రవహించునదు లచ్చట గలవు. పచ్చిక యింత సమృద్ధిగ నుండదు. మేఘము లింత ప్రేమపూర్వకముగ శిఖరములతో పెనుగులాడవు. స్విట్జరులాండు దేశము నందలి పర్వతములు వీనికంటె ఎత్తయినవి. మంచుతో నిండి, తెల్లగ కైలాసపర్వతములవలె నుండు సెలయేరులు గంభీరముగ, గుభగుభధ్వానములతో ప్రవహించుచుండెను. తుంపురులు, అధికముగ లేచుచుండును. ఆపర్వతములు, వీనివలె క్రమముగ లేచుటకుమారు, తటాలున, పైనుండి దిగజారును. పర్వతములుగా జూచిన, స్విట్జర్లండుపర్వతము లెక్కువ శృంగారమైనవి. ఇక మనపడమటికనుములు, బొంబాయికి చేరుటకు ముందు, అత్యద్భుతముగ కన్పట్టును. ఆ సెలయేరుల నింకను మరువజాల

కున్నాను. ఆచల్లనిగాలి, ఆ మేఘములవిలువ, ఆ సెమ్మదిగ, మొగము వాల్చినట్లున్న; సూర్యుని చల్లవానినిగా జేయుచున్నట్లున్న వాయు ప్రవాహము, అపురూపము. కాని, ఆపర్వతములుకూడ తటాలున క్రిందకు దిగజారును. ఈ 'సిసిలీ' యందున్నట్లు పట్టణములు, పర్వతములు, నదులు, రోడ్లు, సముద్రము, రైలుమార్గములు, వృక్షములు, పచ్చిక, మేఘములు, శిఖరములు, అన్నియు నొక్కదృశ్యమునందు, గారడివానితెరవలె, అద్దకపువాని మాయవస్త్రమువలె, సృష్టిని సృజింపకల్గిన చిత్రకారుని మహాపటమువలె, సూర్యునికిరణములచే సృజింపబడిన అత్యద్భుతనాటకమువలె, దేవతలచే శృంగారింపబడిన సృష్టిదేవతయాసనమువలె హృద్యమై, శోభాయమానమై, విచిత్రమై నైజమై, సురి తేజోమయమైయుండుట కానము.

ఈ 'సిసిలీ'ని గడచితిమి. గంటసేపు ప్రయాణము చేసితిమి. అంత కెన్నిదీవులవరుసలు మమ్మెదుర్కొనుచుండెను. దూరముననున్న యాకెన్నిద్వీపములు ఒకదానినొకటి తాకుచున్నట్లు కన్పడుచుండెను. దగ్గిరకుబోయినకొలది, వానిమధ్య సముద్రము, 10, 20, 40 మైళ్ల వెడల్పునున్నట్లు కానవచ్చె. బాల్యమున, కోటప్పకొండకు వెళ్లగా, మార్గముననుండి, నాదెళ్లనుండి చూచుచున్నప్పుడు, కొండపై ప్రజలు గొర్రెలవలెను, కొండ మైలుదూరములో నున్నట్లు నుండెను. ఈసమయము ప్రాతఃకాలము. "స్టాంబులి" యను ద్వీపము కన్పడెను. నెత్తిపైశిఖరమా యనునట్లు పొగ కానవచ్చెను. దగ్గరకు జేరుచుంటిమి. కొంచ రట్టిద్వీపముపై ప్రజ లెవరైన, నివసింపసాహసింతురా యని కొచ్చిరి. వారికి నేను, అచ్చటరెండు బస్తీలున్నవని తెల్ప ఆశ్చర్యమందిరి. దగ్గిరకుచేరితిమి. ఒక బస్తీ కానవచ్చెను. నెత్తిపై అగ్ని, పొగ, దుమ్ము లేసుచుండెను. ఇయ్యది యగ్నిపర్వతము, భీకరమైనది. ద్వీపమంతయు నొకదీపములాగు సముద్రమునందు కానబడు చున్నది. కిరసనాయిలుబుడ్డుల నెరింగినవారికి ఈ ద్వీపము త్వరగా దీపములా గున్నట్లు తోచును. ఇందు కొంతభాగమంతయు, అగ్నిపర్వతమునుండి వెలికివచ్చుచున్న Lava అను అగ్నిప్రవాహముచే కప్పబడియున్నది. ఇప్పుడందు అగ్ని కానరాదు. మసియైన పర్వతశిలచే బయలుదేరిన అగ్నిప్రవాహము చల్లారిన పిమ్మట ఆనుసిమాత్రము కన్పడు. అయ్యది ఈ భాగమునం దంతట నిండియున్నది. ఇరుప్రక్కల రెండు కొండభాగములు లావాభాగము వంకకు దిగజారుచున్నవి. తక్కిన పర్వతభాగములందు వ్యవసాయము, వ్యాపారము సాగుచున్నవనియు, ప్రజలు గృహముల నిర్మించుకొని, సుఖ మనుభవింతుమను నమ్మకముతో నున్నారనియు తెల్లము. ఆ భాగమున, "సిసిలీ" యందున్నట్లే, ద్రాక్షారామములు, పండ్లతోటలు, పచ్చికబయళ్లు శృంగారదేవత కభిషేకము నొనర్చుచున్నవి. ఈలావా వంకకు దిగజారు భాగముల కిరుప్రక్కల రెండు బస్తీలు కలవు. వేలకొలది యిండ్లు; వేలకొలదిప్రజ లున్నారు.

ఈ ద్వీపమునకు మైలుదూరములో ఒక చిన్నిద్వీపము కలదు. దూరముననుండి చూచిన, ఒకయోడయొక్క తెరవలె నుండును. దగ్గిర నుండి, ఒకనందివలె కన్పడును. దానిపై నొక ప్రభుత్వపతాకము కలదు. మన స్టాంబులి ద్వీపముదగ్గరలో నున్న యితర ద్వీపములు చూడనగు. సూర్యుడు, తూర్పునందున్న యొక ద్వీపముయొక్క నెత్తిపై, గొప్పయాభరణముగ నున్నాడా యనిపించును. క్రిందటి పర్యాయము ఆద్వీపముయొక్క నెత్తినుండి మేఘములద్వారా యన్ని వైపుల కప్పబడి, "స్టాంబులి" వైపున తెరువబడియున్న సూర్యుడు, హృదయానందకరముగా గన్పట్టుచుండెను. నాటకశాలయందు, నటకునిపై పైనుండిత్రిప్పిన విద్యుద్దీపకిరణమువలన కల్గు తేజమువలె ఇటులు మేఘములబారినుండి తప్పించుకొని, స్టాంబులిద్వీపమునందున్న పచ్చిక బయళ్లపై మోహమున త్వరత్వరగావచ్చి వ్రాలుచున్న సూర్యకిరణముల చెల్లాట లుండెను. మిక్కిలి మృదువగు వెండినీరును, బయళ్లపై చల్లిరాయనున ట్లొకనిమేషము, అప్పుడే బయటికివచ్చిన చిగుళ్లాయని మరొకనిమిషము భావములు తట్టుచుండెను. పైనుండి యెవరో లైటును చల్లగా త్రిప్పుచుండిరి. కిరణములు, పక్షపాతరహితముగ, చల్లగ, అన్నిపచ్చికబయళ్ల ముద్దిడుకొన ఒకరినుండి మరొకరివద్దకు కదలుచుండెను. మాకన్నులు వానిచెల్లాటల గమనింప తిరుగుచుండెను. క్రమముగా, క్రొత్తక్రొత్తబయళ్లు నూత్నకాంతులనుబొందుచు, తెల్లని నవ్వుతో, తేలికహృదయముతో, నవ్వుచున్న కన్నులతో, రాలుచున్న యానందబాష్పములాయను మంచుకణములతో, నేత్రానందకరముగ, నవమోహనముగ కన్పట్టుచుండెను. ఇంతలో, వెనుక విడబడుచున్న ప్రియురాండ్రు, ప్రియులు దూరమైనకొలది తమసుఖమును, మోహమను మాయద్వారా యేర్పడిన తేజమును, చల్లచల్లగా బాయుచు దుఃఖభాజనమైన జీవితము నెదుర్కొన, తమసుఖమగు నుడుపుల వీడ్కొల్పుచు, తమ శృంగారసంపదను, వీడలేక వీడుచు, జీవరహితములగుచుండెను. మాకన్నులు, కిరణములు వాని ప్రియురాండ్ర, వారి గుసగుసల, ముద్దుముద్దుల జూచుచుండెనే కాని, అప్రయత్నముగ, వీడ్కొల్పబడిన యీదురదృష్టుల జూడ నుత్సహించుట లేదు. ప్రయత్నపూర్వకముగ నే వానిజూడ, అచ్చ టందమునునది లేదాయెను. అంతకుముందే, ఏల నేను వానినంత యధికముగ ప్రేమించితినో నాకు తెలియదాయెను. అట్టి సామాన్యదృశ్యముల నేల కొనియాడితినో తోచదు. పైగా నిమిషముక్రింద నద్భుతముగ నున్నవని తెల్పి మైసురువజేసి, హృదయమును సుఖపరచిన కన్నులే ఈనిముసమందు విచారపుప్రపంచము నేల జూపెట్టుచున్నవో దురూహ్యము. భర్త పరదేశవాసు డైనప్పుడు, స్త్రీలు తమశృంగారము దాచిపెట్టు కొందురని తలంతుమా? భర్త, భార్య యిద్దరు కలిసినప్పుడు కల్గు నిండు తేజము ఒకరినొకరు బాసినప్పుడు తగ్గిపోవునందుమా? ఇద్దరు కలిసిన పిమ్మట ప్రత్యేకభావము, ప్రకటన, ప్రభావము కల్గనుగాన, ఎవరికి వారు, వెనుకటిమాదిరిగా గూడ నుండరుగాన, తత్వము మారుగాన, విడబాసి

నప్పుడు, ప్రథమమున నున్నట్లు గూడ నుండ రందుమా? ఆపచ్చిక బయలే యొయ్యారములతో, నృత్యగానములతో సొంపు ఇంపులతో సుఖమందిన పెండ్లికూతురు లాగు కిరణప్రభావములచే కన్పడును. అంతియే కాదు. చూచువాని కన్నులుకూడ శృంగారము సృజించు చున్నవి. వాని హృదయము కూడ, శోభను వృద్ధిచేయు చున్నది. హృదయము, కన్నులు, కిరణములు, పచ్చిక, ఆపర్వతప్రదేశము అన్నియు చేరి ఆయద్భుతమూర్తిని, ఆసుప్రదర్శనమును, కలుగజేసినవి. నేను కవినికాను. లేనిచో, నాయుత్సాహము, నాసుఖము, నా దివ్యమగు సంపూర్తియగు అత్యద్భుతమగు ఆత్మసంతృప్తి ఎన్ని యమోఘములగు పద్యములద్వారా, వెలువడెడిదో చెప్పనలవి కాదు. అటులనే, వివిధప్రజలకు వివిధవిధములుగా ఈదృశ్యమే తోచి యుండును. నాకు తట్టిన సామ్యములు ఇతరులకు అరుచికరముగాను, అసభ్యముగాను ఉండి యుండును. ఆకసముపై మబ్బు నాకు గొర్రెవలె నుండిన మరొకనికి గుర్రమువలె నుండును. మే మిద్దరము తగవులాడిన ఫలిత మేమి? సరేకాని, నెత్తిపై కుంపటి పెట్టుకొని, జీవించువా రున్నారా? ఇంట్లో త్రాచుపాము పెట్టుకొని, పక్కలను బల్లెము పెట్టుకొని భార్యవద్ద ఆపెప్రాతస్నేహితుని పెట్టి ఏశైన శాంతితో సంతృప్తితో భయరహితముగ నుండగలరా? ఈరెండు బస్తీలయందున్న ప్రజలకు నెత్తిపై నున్న యీ యగ్నిపర్వతము, ప్రక్కన మైళ్లకొలదిగా నున్న లావా యగ్నిప్రవాహము ఎంతభయంకరమైనది చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. ప్రతిదినము, ప్రతివాడు, నెత్తియెత్తి చూచిన అగ్నిపొగ కానవగు. ఎప్పు డేమివచ్చి పైనబడునో? ఎప్పుడు అగ్నిప్రవాహము బయలుదేరునో? కాని, వారు నివసించుచునే యున్నారు. "అంతా రామమయం" అను భగవద్భక్తియందు నమ్మక ముంచుచున్నారా?

ఈద్వీపములన్నియు, ఒకప్పుడు కలిసియుండెడివి. ఎందులకు, ఎప్పుడు విడిపడి పోయినవో జ్యాయాలజీ యను శాస్త్రము చదివిన వారికే తోచును.

ఆ ప్రక్కన ఉన్న ఆజండాగల చిన్నపర్వత మెన్నిశతాబ్దముల క్రితము విడివడినదో ఇంక నెన్నిశతాబ్దము లిట్లేయుండునో! చుట్టును అపారమైన సముద్రము. ఎంతటి నిప్పునైన యార్పగల నీరు. మధ్య నీయగ్నిపర్వతము ఎల్లప్పుడు నిప్పును గ్రక్కుచుండుట, ఆశ్చర్యకరమైన విషయముగదా! మైలో, రెండుమైళ్లో లోతున సముద్రముండు. దానిక్రింద భూమి కలదు. ఈద్వీప మాభూమితో సంబంధించి యున్నది. కాన ఈ నిప్పు ఆభూమిలో నుండి, ఎచ్చట నుండియో బయలుదేరుచున్నది. భూమిలోపల నుండుచున్న ద్రవపదార్థమైన లావాయనుప్రవాహము కలదు. అయ్యది సూర్యుడు, చంద్రుడు, భూమి ఇతర గ్రహముల మధ్యగల పరస్పర ఆకర్షణశక్తుల ననుసరించి అప్పుడప్పుడు, ఒక్కొక్కచోట క్రొత్తమార్గముల నవలంబించు చుండును. అందువలననే కొన్ని పర్వతములు మాయమగుట; క్రొత్తపర్వతములు లేచుచుండుట; ఇదివరకు లేనిచోట నగ్నిపర్వతములు వచ్చుచుంట కలుగును. ఒకప్పుడు, సింధు పంజాబుదేశము లున్నచోట సముద్ర ముండెడిదట. ఇంగ్లండు, ఐర్లండు యూరపుఖండముతో కలిసియుండెడివట. అటులనే ఈద్వీపము లన్నియు కలిసి యుండి, సిసిలీ ద్వీపముతో నేకమై ఇటలీదేశముతో కలయిక బొంది యుండనోపు. పైగా ఒకప్పుడు సహారాయెడారి యంతయు సముద్రమయమై యుండెడిదట. పిమ్మట సముద్రము వెనుకకు వచ్చెనట. అప్పు డానీరంత యెచ్చటికి బోయెనో? ఈదేశము నిటుల పనులగొట్టెనా? జూయాలజీశాస్త్రముపై మన తెలుగున ఏపుస్తకము లేకుండుట విచారకరమైన విషయము.

సిసిలీ దూరమగుచున్నది. ఇచ్చటి నుండి యందముగ లేదు. అటులనే యిక నీవ్యాసము గూడ పెద్దదగుకొలది రుచి తగ్గునను భావమున ముగించు చుంటిని.

నూర్జహాను

ప్రతివాది భయంకరం పార్థసారథిగారు

ప్రపంచచరిత్రయందు, నూర్జహాను తన యనన్యసామాన్య గుణగణాధిక్యముచే నొక యపూర్వస్థానము నాక్రమించి, తన నామమును చిరస్థాయిగా నొనరించుకొనియున్నది. ప్రపంచమందు రాజ్యపరిపాలనాధురంధర లగు చక్రవర్తినులే చాల నరుదు. ఆస్వల్పసంఖ్యాకులందును, నూర్జహాను, అసామాన్యమై, యపూర్వమై, సర్వతోముఖమై వెలయు తన చాతుర్యవిశేషముచే నెల్లర హృదయము నాకర్షించుచున్నది. ఎలిజబెత్ రాణి నిరుపమాన రాజ్యతంత్రప్రావీణ్యముచేతను, మెరియాథెరిసా యజేయయుద్ధకౌశలముచేతను, విక్టోరియా మహారాజ్ఞి శాంతిస్థాపనసామర్థ్యముచేతను, నైరోపాదేశమం దన్నికగనియున్నారు. రాణీ దుర్గావతి, చాంద్‌బీబీ, ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయి మొదలగు రాజ్ఞీమణులు కేవల స్త్రీసామాన్యాధికమే కాక పురుషాతీతమైన యుద్ధకౌశలముచేతను, రజియాబేగము, రుద్రాంబ, తారాబాయి, ఆదిగాగల రాజ్ఞీమణులు రాజ్యపరిపాలనాధౌరంధర్యముచేతను హిందూదేశమందు బొగడ్తకెక్కియున్నారు. వీరేకాక, జెనోబియా, ఇజబెల్లా, కేథరైను వంటి మహారాణుల చరిత్రలు నిత్యస్మరణీయములైనవి. కాని, యీ మహారాణుల నెల్ల మించి యత్యున్నతస్థానమును నూర్జహా నాక్రమించియున్నది. అందులకుంగల కారణము వారలెల్ల రేదోయొక్కొక విషయముననే ప్రావీణ్యమునుబొంది ప్రఖ్యాతి జెందియుండ, నూర్జహాను ధౌరంధర్యము సర్వతోముఖమై, యిందు గల దందు లేదను సందేహమున కెడమిడక, నిఖిలవిద్యాపారంగతురాలై, సకలరాజ్యతంత్రమర్మముల నెఱింగి, సర్వజనానురంజకముగ రాజ్యమేలియుండుటయే. కాని నూర్జహాను నామమే యెఱుగనివార నేకులు ప్రపంచమం దుండుటయే కాక, విశేషించి భరతఖండమందే యట్టివా రుండుట యెంతయు శోచనీయము.

జహంగీరు పాదుషా జీవితమందెల్ల నూర్జహానుతో నాతని వివాహమే కడుంగడు ప్రముఖ మగు విషయము. పదునైదు వత్సరములు నిర్వక్రప్రజ్ఞతో సకలరాజన్యమాడామణియై ముఘలుసామ్రాజ్యమునందెల్ల నూర్జహాను ప్రాముఖ్యమును ప్రఖ్యాతిని వహించెను. కాని యామె జన్మచరిత్ర యంతయు ఎన్నియో వింత విషయముల తోడను విపరీతకథలతోడను నిండియున్నది. 'డౌ'గారి "హిందూస్థానచరిత్ర" యను పుస్తకమునందును, నితరాంగ్లేయ చరిత్రలు కొన్నిటియందును, విశేషించి జాతీయవాఙ్మయములందును, నీక్రింద వివరింపబడు కథ నూర్జహాను బాల్యమును గూర్చి చెప్పబడియున్నది.

బాల్యము

తార్తారీ దేశమం దున్నతవంశజుడును, విద్యాధికుడును, గౌరవనీయుడు నగు ఖ్వాజాఘియస్‌బే గనునొకడు సమానదశయందున్న యొక వనితను బెండ్లాడి జీవితము గడపుకొనుచు, గాలవశమున దుర్భర దారిద్ర్యదేవతకు గుఱియై కడుప గూడులేక జీవితాధారమును గల్పించుకొను నాశతో హిందూదేశమునకు నిండుచూలాలగు తన ప్రేయసి నొక బక్క గుఱ్ఱముపై నెక్కించి, ప్రక్కను దా నడచుచు బయలువెడలెను. ఇట్లు పయనమై నడచుచుండ గొలదికాలములోనే యాతని కడ నున్న కడు స్వల్పధనము వ్యయమై పోయెను. అందుచే ఘియస్‌బేగు నిర్జనమై కడుబీభత్సమును గొలుపు మహారణ్యముల బ్రవేశించు నంతవరకును, భైక్షుకవృత్తిచే జీవితము గడుపుకొనెను. హిందూదేశమును, తార్తారిదేశమును విడదీయు నిశ్చలనిత్యశాంతిభూతములగు హిమాలయప్రాంతముల దినుటకు దిండిలేక, మూడుదినము లుపవాసముతోనే పయన మొనర్చి, నాలవనాటి ప్రయాణమున మార్గశ్రాంతయై యున్న స్థితిలో ఘియస్‌బేగు సతి సర్వశుభలక్షణసమన్విత యగు నొక శిశువును గనెను. అంత దమపావనమున కేమైన లభించుచునను వ్యర్థమనోరథములతో గొన్ని యామము లట బాంధులకై యెదురు చూచి సూర్యాస్తమయసమయము సమీపించుచుండుటచే వారచ్చోటు విడువవలసినవా రైరి. ఎటు చూచినను హృదయవిదారకములగు వన్యమృగేంద్రముల భీకరగర్జనము లొడలు కంపింప జేయుచుండెను. ఆచిన్ని బిడ్డను దమతో గొనిపో శక్తిలేక, యొకతరుచ్ఛాయ నాబిడ్డను విడిచి, యాకలములతో గప్పి విధిలేక, నదుర గాళ్లాడక, ఆ దంపతు లాస్థలము నొక్కెట్లో పాసి చనిరి. అట్లా బిడ్డను దిగనాడి, చూపుమేర దూరము దాటి పోయినంతనే దుఃఖాధిక్యముచే మూర్ఛితయగు తన ప్రియురాలిం గాంచి మనసు నిలువక ఘియస్‌బేగు తిరుగ నాబిడ్డను విడిచిన స్థలమున కేగునరికి యాబిడ్డను నల్లత్రాచొకటి చుట్టుకొనియుండెను. కొంతదూరమునుండియే ధ్వనిచేయ సర్ప మాబాలికను విడిచిపోయెను. తోడనే బిడ్డ నెత్తుకొని ఘియస్‌బేగు తనభార్యతో నెట్లో లాహోరు చేరెను. అచ్చట చిరపరిచితుడగు నొకమిత్రుని సహాయముచే నక్బరు నాస్థానమున నొక యుద్యోగమును సంపాదించి,

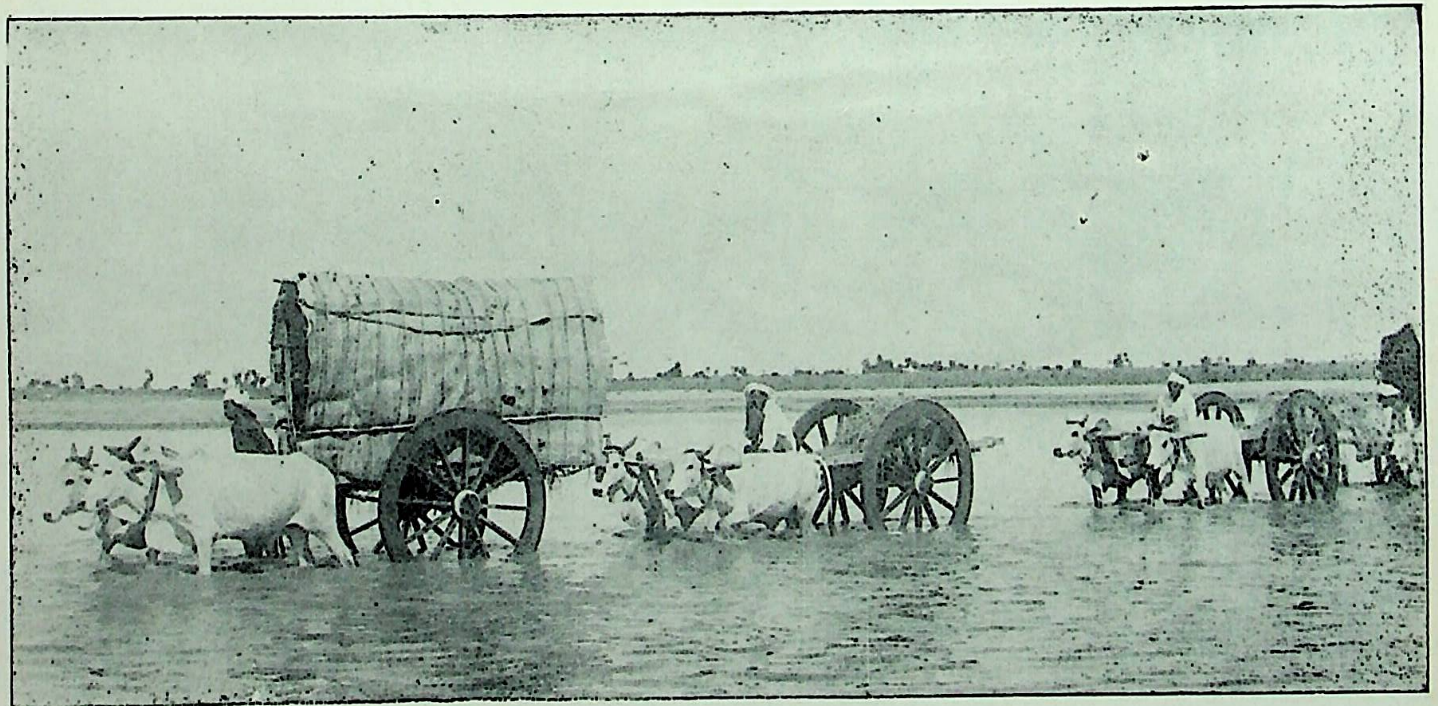
క్రమక్రమముగా నభివృద్ధిబొందెను. మెహ్రున్నిసా యని నామకరణ మొనర్పబడిన యాముద్దులబిడ్డ పెరిగి పెద్దదయి యంతఃపురస్త్రీల నెల్ల దలదన్ను సౌందర్య ముట్టిపడ, గాన, నృత్య, సాహిత్య, చిత్రలేఖ నాదికళలయం దనుపమానపాండిత్యము నార్జించి కడుంగడు వన్నె కెక్కెను. యువరాజగు సలీము (జహంగీరు)ను జూచిననాటనుండియు నాతనిపై ననురాగ ముదయింప నాతని వశ మొనర్ప యత్నించుచు నొకనాడు రాజసభలో నృత్యమునందు దన యనూనపాండిత్యమును వెల్లడిచేయ రాజకుమారుడు సమ్మోహితుడాయెను. ఈ విషయము నెఱింగి సకల భారతభూమి నేలెడి చక్రవర్తి తనయు డొక సామాన్యురాలిని వివాహమాడుట కిచ్చగింపక, యక్బరు పాదుషా యామెను ఆలీకూలీయను షరాఫ్ఘునునకు వివాహము జేయించెను! సలీము షరాఫ్ఘునుని దుదముట్టింప నెన్నియేని విశ్వప్రయత్నము లొనరించెను. షరాఫ్ఘునునికి సింహశార్దూలాది వన్యమృగములతో ద్వంద్వయుద్ధము గల్పించెను. కాని షరాఫ్ఘు నిట్టి మహోపద్రవములనుండి నిత్యవిజయముచే రక్షింపబడుచు వచ్చెను. బర్ద్వానున నున్న షరాఫ్ఘునుని గృహముజొచ్చి యాతని గడతేర్పుడని సలీము రహస్యముగ బంపిన నలువదిమంది ఘాతకులను షరాఫ్ఘునుని హస్తముల మడిసిరి. తుదకు వంగదేశమునకు రాజప్రతినిధియు, సలీము పెంపుడు తల్లి కుమారుడునగు కుతుబుద్దీను వలలో జిక్కి, యంత్యసమయమున దనతోపాటు తనవైరి యసువులగూడ గొనిపోయెను. మెహ్రున్నీసా రాజభటులచే నంతఃపురమునకు జేర్పబడి, మరణకాలమున షరాఫ్ఘును, మెహ్రున్నీసా సలీమును వివాహమాడుట కనుమతి నొసంగెననియు, నందుచే సలీమును వివాహమాడెననియు ననేకాసత్యముల జెప్పెనట. కాని సలీము తనసోదరుని మరణముచే మిక్కిలి ఖిన్నుడై, యామెను గన్నెత్తియైన జూడనని నిర్ణయించుకొని, తనతల్లికి సపర్యలజేయ నామెను నియోగించెను. ఎట్టకేలకు నతిచమత్కారియగు మెహ్రున్నీసా మాయోపాయములకు లొంగి, నాలుగుసంవత్సరములు గడచినతరువాత, నామెకు పాదాక్రాంతు డాయెను. ఈకథ కడుంగడు నుత్సాహకరముగ నున్నను జరిత్రాత్మకమైన సత్యమును జూచుటలేదు.

ఇట్టి వింతవిషయముల కెడమీయక, నిజస్థితిని జక్కగా బరిశోధనజేసిన చరిత్రకారు లీవిధమున దెలుపుచున్నారు:—పర్షియా దేశమందు ఖోరాసానను పరగణాను బరిపాలించుచుండిన బెగ్లారుబేగీ యను సుల్తానుకడ ఖ్వాజామహమ్మద్ షరీ ఫనునతడు ప్రధానమంత్రిగా నుండి, సుల్తాను మరణానంతరమాతని కుమారుడగు ఖాజక్ ఖానుని కడగూడ నాయుద్యోగమునందే యుండెను. ఆసుల్తాను మరణానంతరము షాతామస్పుచే యాజఙ్ పరగణా యొక్క వజీరుగా నియమింపబడెను. అటుపిమ్మట 1577వ సం॥మున నాతడు మరణించెను. అతడు మరణించిన నాటనుండియు నాతనివంశము కష్టముల పాలాయెను. అతనికుమారుడు మిర్జాఘియాసుద్దీను మహమ్మదు (ఘియసుబేగు) తనదేశమందు జీవనోపాధిలేక, హిందూదేశమునకు వెడల నిశ్చయించి, మహమ్మదుషరీఫు, అబుల్ హాసన్ అను ఇరువురు కుమారులతోడను, గర్భవతియగు తనయిల్లాలితోడను, మాలిక్ మసూదను నొకవర్తకునితోపాటు బయలువెడలెను. పర్షియాదేశమునుండి హిందూదేశమునకుగల మార్గము కడుంగడు కంటకమై యుండెను. ఇలువెడలిన కొలదిదినములలోనే ఘియస్ బేగు అశ్వములన్నియు మార్గాయాసమున మడసిపోయి, రెండుమాత్రము మిగిలెను. ఖాండహారు చేరుసరికి ఆతనిభార్య ప్రసవించి యొకకుమారికను గాంచెను. ఘియస్ బేగునకు ఆలుబిడ్డలకు నలయు నావశ్యకముల సహితము సమకూర్ప శక్తి లేకుండెను. వారి దీనస్థితి గాంచి మాలిక్ మసూ దెంతయు గరుణించి, వారికి నలసినదంతయు నిచ్చి గౌరవించెను. అందుమూలమున వారిరువురకును మంచి స్నేహ మేర్పడెను. హిందూదేశము జేరినంతనే మాలిక్ మాసుద్ తన మిత్రుని అక్బరు ఆస్థానమునకు దీసుకొనిపోగా, నక్బరు వానిని దన కొలువులోనికి దీసికొనెను. ఘియసుద్దీను విద్యాధికుడు; పండితుడు; వినయసంపత్తి గలవాడు. మదమాత్సర్యక్రోధముల కెన్నడు నెడమిచ్చెడివాడు కాడు; అతనిహృదయము వినిర్మలము, దయామయము నైనది. కార్యదీక్ష, కార్యాచరణనైపుణ్యము, వీనికి గడుంగడు నధికము. అతనికింగల యోర్పు, దీక్ష, ప్రత్యేకించి యెన్నదగిన విషయములు. అట్టి సద్గుణసంపదల కాలవాల మగుటచే క్రమక్రమముగా పెద్దపెద్ద యుద్యోగముల జేయుచు, 300 యశ్వపుదళమునకు మనసబుదారుడై, తుదకు కాబూలునకు దివానాయెను.

వివాహము

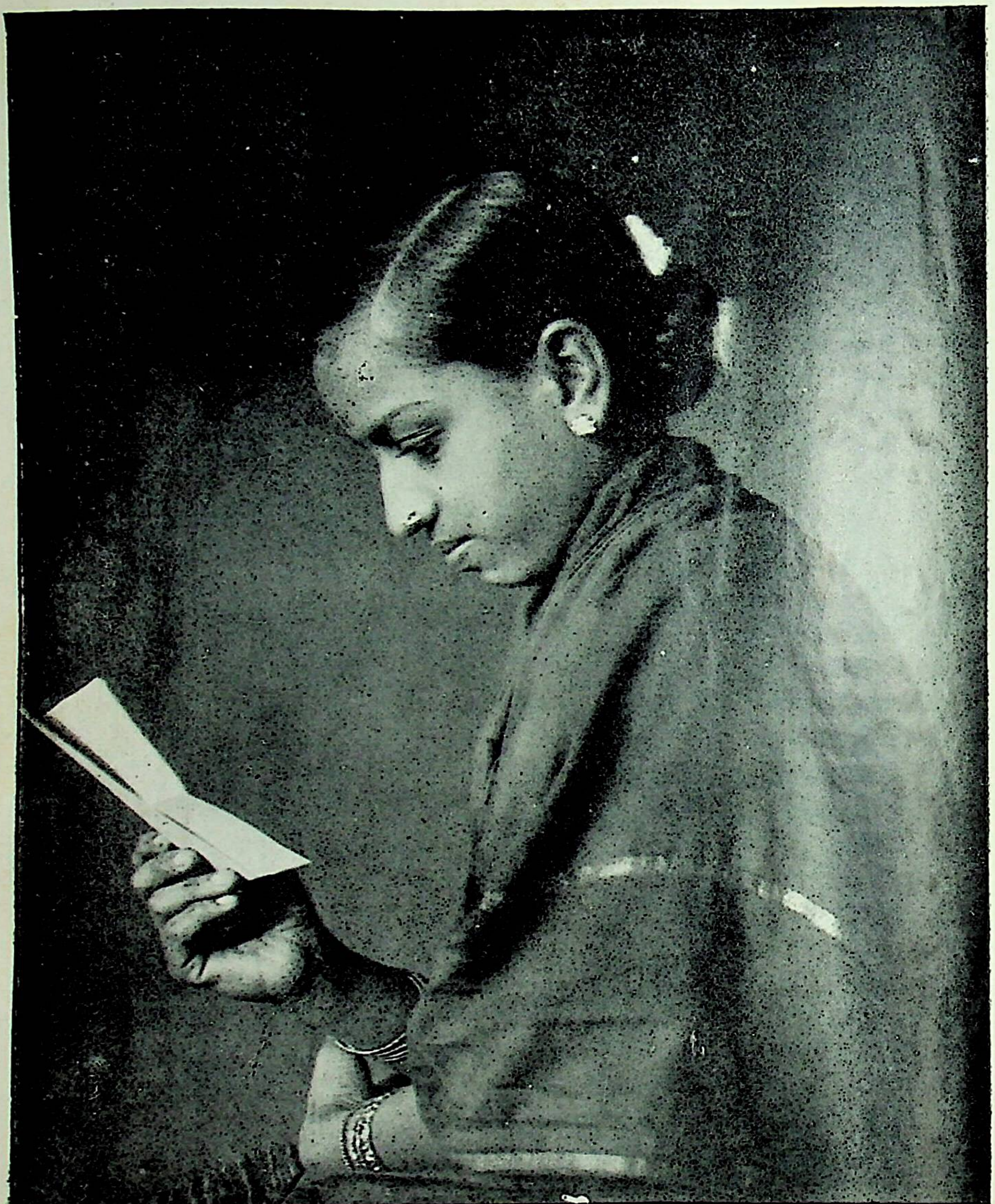
ఇంతలో ఖాండహారులో బుట్టిన మెహ్రున్నీసా పదునేడవయేటనే సకలకళాప్రవీణయై, సౌందర్యరాశియై, యంతఃపురకాంతలం దెల్ల వాసిగాంచెను. పదునేడవయేట ఆలీకూలీ ఇష్టజ్లూ యను పారసీకునకు విహాహ మొనరింపబడెను.

ఆలీకూలీ పర్షియా రాజగు రెండవ షా ఇస్మాయిల్ కడనంగరక్షకుడుగ నుండి, తనచక్రవర్తి చంపివేయబడినపు డాదేశమును విడువవలసినవా డాయెను. ఇట్లు బయలుదేరి ఖాండహారుద్వారా ముల్తాను జేరి, అబ్దుర్ రహీముఖానుని సైన్యమునబ్రవేశించి థాథా యాక్రమణసమయమున నద్వితీయపరాక్రమమును, సాహసమును వెల్లడించెను. అతని ధైర్య స్థైర్యములకు మెచ్చి అక్బరు ఆలీకూలీ నొక మనసబుదారునిగా నొనర్చెను. శీఘ్రకాలములోనే యాతడు మెహ్రున్నీసాను వివాహమాడెను. 1599 వ సం॥మున సలీము ఆధిపత్యమున మేవారుపై దాడి వెడలుచున్న సైన్యమం దొక ముఖ్యోద్యోగిగా నియమింపబడెను. ఆలీకూలీ, యొకానొకసందర్భమున నిరాయుధుడై యుండియు, నొక వ్యాఘ్రమునుజంపగా నాతని శక్తిసామర్థ్యముల కచ్చెరువంది యువరాజాతనికి షరాఫ్ఘున్ (వ్యాఘ్రహంత) అను బిరుదము నిచ్చి సన్మానించెను. అటుపిమ్మట సలీము తనతండ్రిపై తిరుగుబాటు గావించినపుడు, ప్రథమమున సలీము ననుసరించియు, షరాఫ్ఘును అక్బరునంకకు దిరిగి

వెన్న దాటుట

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యమ్. క. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

వలపుకమ్మ

ఛాయాచిత్రకారుడు: శ్రీయుత యమ్. కె. రంగస్వామయ్యంగారు, చెన్నపురి.

పోయెను. కాని సలీము పాదుషా యైనంతనే, తనమిత్రు డొనరించిన మోసమును మనసున నుంచుకొనక, వంగదేశమున నున్న బర్ద్వానున జాగీరు నిచ్చి, వంగదేశమున బెద్ద యుద్యోగియునిగా నొనరించెను.

కొంతకాలమునకు వంగదేశము రాజద్రోహములకును, తిరుగుబాటులకును మూలస్థానమాయెను. షరాఫ్ఘనుకూడ వాటిలో పాల్గొనుచుండునేమోయని యనుమానించి, వానిని మందలింప జహంగీరు షరాఫ్ఘనుని ఢిల్లీకి రమ్మని వార్తనంపెను. అతడాయాజ్ఞ నుల్లంఘించి రాజదర్శనము జేయడాయెను. అందుచే వంగదేశపు రాజప్రతినిధియగు కుతుబుద్దీనుఖానునకు షరాఫ్ఘనుని ఢిల్లీకి బంపవలసినదనియు, నతడప్పటికిని రాజాజ్ఞ మన్నింపడేని, యాతని బంధించి పంపవలసినదనియు 'ఫర్మానా' రాగా, కుతుబుద్దీనుఖాను బర్ద్వానునకు బయలుదేరెను. కుతుబుద్దీను తనతో వచ్చి మాటాడుమని తెలియజేయ, షరాఫ్ఘ నిరువురు బంటులుమాత్రము వెంటరా నాతనికడ కేగెను. అతడు కుతుబుద్దీనును సమీపింపగనే రాజసైనికులు షరాఫ్ఘనుని ముట్టడించిరి. వెంటనే షరాఫ్ఘనున కావేశము జనించి యొరనుండి కత్తి నూడబెరికి కుతుబుద్దీనుని పైబడి యాతని క్షతగాత్రుని గావించెను. ప్రాణోపద్రవకరమగు దెబ్బతినియు, కుతుబుద్దీను ఆద్రోహిపై లంఘించెను. ఇంతలో నంభాఖాను మొదలగు సైనికులు షరాఫ్ఘనుని చుట్టుముట్టి ముక్కలు ముక్కలుగా ఖండించివైచిరి. కుతుబుద్దీను పండ్రెండు గంటలుమాత్రము జీవించి ప్రాణములు గోల్పోయెను. కుతుబుద్దీను మరణము జహంగీరు నతివిషాదసముద్రమున ముంచివైచెను. తనప్రియపుత్రునిగను, దయామయుడగు సోదరునిగను, నమ్మినమిత్రునిగను బరిగణించు కుతుబుద్దీను మరణమునకు గారకుడగు షరాఫ్ఘనుని హత్యకై పరితపించుటకు జహంగీరంతటి దయామయునకు గూడ మనసు పొడమినది కాదు.

షరాఫ్ఘనుని భార్యయగు మెహ్రున్నీసా, కుమారితయగు లాదీలాబేగము రాజాంతఃపురమునకు దోడ్కొనిపోబడిరి. మెహ్రున్నీసా రాజమాతయగు సుల్తానా సలీమాబేగమునొద్ద పరిచారికగ నియమింపబడెను. 1611వ సం॥ములో నొకనా డున్నట్లుండి, జహంగీ రామెను జూచుట సంభవించెను. ఇంతవరకు నామె నాత డెన్నడును జూచియుండలేదు; ఆమెను గోరియుండలేదు. కాని యా ప్రథమవీక్షణముననే సమ్మోహితుడై, యామె పరిపూర్ణాంగీకారముతో నామెను వివాహమాడెను. ఇది జహంగీరు మెహ్రున్నీసాలనుగూర్చిన నిజచరిత్ర.

కొన్నికథ లక్బరుజీవితకాలమందే జహంగీరు మెహ్రున్నీసాను ప్రేమించినట్లును, అక్బరు, యువరాజొక సామాన్యకాంతను వివాహమాడుట కిచ్చగింపక, ఆలీకూలీ కిచ్చి వివాహమొనర్చినట్లును, అందుమూలమున విఫలమనోరథు డగు రాజకుమారుడు తా సింహాసన మధిష్ఠించినంతనే, షరాఫ్ఘనుని జంపించి మెహ్రున్నీసాను వివాహమాడ యత్నింప, నాయతివ తన భర్తను జంపించిన ఆదుర్మార్గుని ముఖమైన నాలుగు వత్సరములు చూడదాయెననియు, తుదకు బాదుషా ప్రయత్నములకు లొంగి యతనిని బరిణయమాడెననియు దెలుపుచున్నవి. అనేకులగు నైరోపీయ చరిత్రకారు లీయుదంతము నాధారముగగొని తమ చరిత్రల నిట్టిసంగతులతో నింపియున్నారు. జహంగీరు తన స్వీయచరిత్రమందీవిషయమును గూర్చి యేమియు వ్రాయకుండుటయం దాశ్చర్యమేమియు లేదు. కాని జహంగీరే షరాఫ్ఘనుని చంపించియుండినచో, షరాఫ్ఘనుని విషయమై లేశమైన నుడివియుండెడివాడు కాదు. అట్లుకాక, జహంగీరు షరాఫ్ఘనుని జీవితవిషయ మనేకపర్యాయములు వ్రాసియున్నాడు.

షహజహానుని యాస్థానమున నుండి యాకాలపు దేశచరిత్రలను వ్రాసిన మోతమదుఖాన్, ఖాంగర్ హుస్సేను, నూర్జహానునకు విరోధులయ్యు, నూర్జహాను విషయమై యిట్టి యవినీతికరము లగు నంశముల నుడివియుండలేదు. వీరేకాక షహజహాను రాజ్యమందున్న అబ్దుల్ హమీద్ లాహోరీయను చరిత్రకారుడొకడు నూర్జహాను చరిత్ర వ్రాసియు, నామెకాని, జహంగీరుకాని, షరాఫ్ఘనుని మరణమునకు మూలకారకులని నిర్వచించి యుండలేదు.

కాని వితండవాదులు కొందఱు "ఆ యాస్థానమందే రాజసన్మానముల నంది, రాజపోషణము వడయుచు, నారాజకులమునకే కళంకము నాపాదించుట కేరును సిద్ధపడరు. అందుచే సమకాలికులగు మహమ్మదీయ చరిత్రకారు లెల్లరు నూర్జహాను జహంగీరుల సత్యమును గప్పిపుచ్చి" రని వాదింపవచ్చును. కాని, విదేశీయయాత్రికులకుగూడ నీపాక్షికబుద్ధి యుండవలసిన యగత్యము లేదు కద. మీదు మిక్కిలి, యావిదేశీయ చరిత్రకారు లెల్లరు నేపెద్దమనిషి విషయమైనను నిందావాక్యముల వినుటయే తడవుగా, సత్యాసత్యవిచక్షణ కడనీయక, వాటిని తమచరిత్రలయందు జొనుపుచుండెడివారు. జహంగీరునకును, నాతని సవతితల్లికిని నిషిద్ధమగు రహస్యసంబంధములు కలవనియు నూర్జహానునకును నామె సవతికుమారుడగు షహజహానునకు నట్టి సంబంధములు కలవనియు, గూడ స్పష్టముగా జాటుటకు సిద్ధపడినట్టి చరిత్రకారులుకూడ జహంగీరు నూర్జహాను నిమిత్తమై షరాఫ్ఘనుని జంపించెనని యెందును జెప్పియుండలేదు.

హాకిన్సు షరాఫ్ఘనుని మరణానంతరము మొఘలాస్థానమున జేరి, మనసబుదారుడై, యెల్లరతో గలసిమెలసియుండి, జహంగీరు నూర్జహానుల వివాహమైన కొంతకాలమునకు ఆగ్రా విడిచి వెడలెను. హాకిన్సునకు తుర్కీభాషయందు బరిచయము మెండుగ నుండుటచే జరిత్రాంశముల సేకరించుట యితనికి సులభసాధ్యమాయెను. నూర్జహాను మహోన్నతదశయందుండి యెల్లరస్తుతికి బాత్రయైయున్న సమయమున, సర్ థామస్ రో, ఎడ్వర్డు టెర్రీ యను నిరువురు నైరోపీయులు మొఘలు ఆస్థానమున అనేకవత్సరము లుండిరి. విలియంఫించ్ అను మరియొక సూక్ష్మబుద్ధిశాలి యీకాలముననే హిందూదేశమును దర్శించెను. పీట్రో డెల్లావేలీయను మరియొకడు తనసంచారమునంతయు గోవ

లము పశ్చిమతీరమందే గడపినను, ఢిల్లీ చక్రవర్తియగు జహంగీరు పాదుషానుగూర్చి విశేషముగ వినియుండుటచే తాను విన్నసంగతులెల్ల దన చరిత్రయందు నింపెను. మెహరున్నీసా నపహరించుటకై షరాఫ్ఘనుని జహంగీరే చంపించెనను. విషయము నిజమగుచో వీరియం దొక్కరైన నాసంగతిని దమ గ్రంథములందు దెలుపకపోవుట యెంతయు శోచ్యముగ నున్నది. ఒక్కరైన నావిషయ మణుమాత్రమైన సూచనకూడ జేయలేదు. నిజముగ నట్టి యకార్యమే జరిగియుండినచో దేశమెల్లెడ నీవిషయము ప్రాకియుండెడిది. లోకుల నోళ్లు మూయ నెవరిశక్యము? అట్టితరి నిట్టివింతవిషయముల నెఱుంగుటయే పరమావధిగ నెంచుకొని, దేశసంచారము సలిపిన, విదేశయాత్రికు లెట్లీవిషయమును జర్చింపకుండుట సంభవించును?

ఇవికాక జహంగీరురాజ్యమందు "ఈస్టుఇండియాకంపెనీ"వారు తమదేశమున కంపిన లేఖలు వేనకువేలు గలవు. ఆలేఖలయందు నేవలము తమ వర్తకసంబంధములగు విషయములు మాత్రమేకాక, రాజకీయవిషయములనుగూడ దెలియపరచుచుండిరి. ఆ లేఖలందు ఖుస్రూమరణమును, ఖుర్రము తిరుగుబాటును, మహబత్ఖానుని చర్యలును వర్ణింపబడియున్నవి. కాని యొకలేఖయందైనను జహంగీరు మెహరున్నీసాయందలి మోహావేశమున షరాఫ్ఘనుని చంపించియుండెనని వ్రాయబడియుండలేదు. "సర్ థామస్ హెర్బర్టు" జహంగీరుని రాజ్యపాలనమున గడపటిదినములలో హిందూదేశమున కేగెను. అటుపిమ్మట (జహంగీరు మరణానంతరము) పీటర్ ముండీ యను మరియొక యాత్రికు డేగుదెంచెను. వీరిరువురును, నూర్జహాను జహంగీరుల విషయమై యనేకగాథలను జెప్పిరి కాని, వారి వివాహవిషయికముగు, కొందరాంగ్ల చరిత్రకారు లాపాదించెడి యపనింద మోపియుండలేదు. ఒకతరము గడచిన తరువాత బెర్నియడను మరియొకడు ఢిల్లీకేగి యచ్చట రాజసభయందెల్ల స్నేహమును సంపాదించెను. ఇతడు షహజహాన్, జహనారా, రోషనారా మొదలగు మరికొందరి విషయమై చెప్ప నలవికాని నిందావాక్యములను వచించి యున్నాడు. ఇతడును, జహంగీరు నూర్జహానుల విషయమై వ్రాసినను షరాఫ్ఘనుని మరణవిషయికమగు నింద నెత్తుకొననేలేదు. ఇట్లు సమకాలికుల సాక్ష్యము లేశమాత్రమైన లేనికారణముచే జహంగీరుని యపవాదము నిరాధారమని త్రోసివేయ దగియున్నది.

ఇంతేకాక, యీకథ కొన్నిస్పష్టము లగు చరిత్రాంశములకును, మానవసహజధర్మములకును, భిన్నముగ నున్నట్లు దోపట్టును. ప్రథమమున, నక్బరు, సలీముమెహరున్నీసాల వివాహమున కభ్యంతర పెట్టుటకు దగుకారణమేదో యూహింప వీలుగాకున్నది. మెహరున్నీసా వాసికెక్కిన పారసీకవంశమున జనించిన సర్వశుభలక్షణసమన్వితయగు కన్యారత్నము. ఆపె తండ్రి ఢిల్లీ పాదుషా యుద్యోగియులందెల్ల నున్నతస్థానము నాక్రమించి యుండెను. హీనవంశరాజులను ననుమానమా—లేదు. సౌందర్యవతి కాదను సంశయమా—నిండుపున్నమ చంద్రుని ధిక్కరించు నాపె యసమానవైభవము గుంగల, దానికవకాశమే లేదు. విద్యావతి కాదందుమా—చతురముగ గవిత్వము జెప్పి యెల్లర మెప్పింపజాలిన యామె నెట్లు విద్యావతి కాదందుము? కళావిహీన యందుమా—సకల కళాప్రవీణురాలగు నామె కెవరు సాటి? ఇక, ముఘలు చక్రవర్తులు సమానహోదా కలవారినే కాని యితరుల వివాహమాడరను నియమమా—లేదు. ఏకపత్నీవ్రతమా—యంతకు మున్నే సున్న. అట్టితరి నక్బరు తన తనయుడగు సలీము మెహరున్నీసాను వివాహమాడుట కేల యభ్యంతరపరుపవలయు? అక్బరున కీసంబంధమున కభ్యంతర మొనర్పదగు నవకాశమే లేదు. ఒకవేళ నక్బరు తన తనయుడు మెహరున్నీసాను వివాహమాడుట కిచ్చగింపక ఘియసుద్దీను నాతని తనయను షరాఫ్ఘనున కిచ్చునట్లు బలవంతపరచె నను వాక్యమును నమ్ముటకు వీలులేదు. ఏలయన—జహంగీరు నూర్జహానుల కట్టి యన్యోన్యానురాగము కలదనియు, వారికి వివాహము జరుగనీయక తానే మెహరున్నీసాకును షరాఫ్ఘనునకును వివాహము చేయించియుండెననియు, నూర్జహానుపై సలీమునకుగల ప్రణయమపారమనియు నక్బరు తలచియే యుండినచో 1599 వ సం॥మున (అనగా మెహరున్నీసా వివాహానంతరము) షరాఫ్ఘనుని సలీమున కంగరక్షకునుగ నేల నియమించుట సంభవించును? ఒకవేళ యట్లు నియమించినచో, సలీము షరాఫ్ఘను నట్లు గౌరవించి ప్రేమించుట యెట్లు ఘటించును? తావలచినకన్యకను బెండ్లాడినవాని నింత లాలించుట యసంభవము. జహంగీరు, అక్బరు మరణానంతరము, ఢిల్లీ సింహాసన మధిష్ఠించినంతనే ఆఫ్ఘాలీ కొకజాగీరు నిచ్చి, పలువిధముల గౌరవించెను. నిజముగ మెహరున్నీసా నెట్లయిన వివాహమాడ యత్నించినవాడైనచో జహంగీరు షరాఫ్ఘనునితో నింత యుక్తివిహీనముగ మెలగియుండునా? అన్నిటికంటె ముఖ్యమగువిషయము మరియొకటి కలదు. నూర్జహానువంటి అభిమానవతి, తనభర్తను చంపించిన దుర్మార్గుని వివాహమాడుటకును, నాతనితల్లికి సపర్యలొనర్చుటకును నోర్చెడి పౌరుషహీనురాలు కాదు. జహంగీరును వివాహమాడిన పిమ్మట, వారి యన్యోన్యానురాగముల ప్రతిచరిత్రకారుడును వేనోళ్ల బొగడియున్నాడు. ఆత్మగౌరవముగల యొకయువతి, యందును మెహరున్నీసా, భర్తృహంతకు నట్లు ప్రేమించుటయు, గౌరవించుటయు నచింతనీయము. ఈ విషయముల నెల్ల జర్చించిచూడ జహంగీరు మెహరున్నీసా యెడ గల మోహావేశమున షరాఫ్ఘనుని జంపించెనను కొందరాంగ్లేయ చరిత్రకారుల యభిప్రాయము కేవల మసత్యమని స్పష్టమగుచున్నది.

అనేకులు, మెహరున్నీసాను దనకుదెచ్చియిచ్చుటకే జహంగీరు కుతుబుద్దీనును, నియోగించెనను స్వకపోలకల్పితములగు నూహలకు లోనైయున్నారు. కాని యీయూహల కే విధమగు నాధారమును గన్పింపదు. ఇంతకుమున్నే వంగదేశమునకు రాజప్రతినిధిగ నున్న రాజామాన్సింగును, సలీమును కలహించియుండిరి. అక్బరెట్లో వారలకు

సంధి కుదిర్చెను. కాని అక్బరు మరణించిన శీఘ్రకాలములోనే జహంగీరు మానసింగు నుద్యోగపదవినుండి తప్పించుట స్థిరము. 'సేనా, రేపా'యను విషయముమాత్ర మనుమానము. ఖుస్రూ తిరుగుబాటణచి వేయబడినంతకే, జహంగీరు మానసింగు నుద్యోగమునుండి తీసివైచెను. ఆయుద్యోగమునకు జక్రవర్తి కనుకూలుడును, విధేయుడు నగువా డెవడో నియమింపబడు ననుట నిర్వివాదాంశము. అట్లే చక్రవర్తికి గడుంగడు ననుకూలు డగు కుతుబుద్దీను వంగదేశపు రాజప్రతినిధిగ నియమింపబడెను. అంతియేకాని, కేవలము నూర్జహాను నపహరించు నుద్దేశ్యముతో జహంగీ రాతని, నియమించియుండలేదు.

ఇక మరికొందరు షరాఫ్ఘానుని రాజభక్తి ననుమానించుట, చక్రవర్తికి బాడికాదనియు, సహేతుకముగ లేదనియు, కేవల మన్యాయముగ దోచుచున్నదనియు జెప్పెదరు. కాని, యిందుగూడ నాశ్చర్యకరమగు విషయ మెద్దియులేదు. ఏలయన నీసమయమున వంగదేశము రాజకీయాందోళనమునకును, నల్లరులకును, దిరుగుబాటులకును, మూలస్థానమైయుండెను. ఇంతకుమున్నే ఉస్మా నొక తిరుగుబాటు గావించెను. ఎటుజూచిన నల్లరులు ప్రబలియుండెను. అల్లరు లంటుజాడ్యమువలె నలుదిశల వ్యాపింప దొడంగెను. అట్టితరి జక్రవర్తి కడు జాగరూకతతోడను, మెలకువతోడను, సంచరింపవలసియుండెను. ఈ సందర్భమున నొకమారు తిరుగుబాటు గావించిన యొకపారసీకయువకుడగు షరాఫ్ఘాను మరల తిరుగుబాటు గావించునేమో యను ననుమానము మానవుడగు ప్రతివానికిని జనింపకమానదు. అందుచే నట్టి యల్లరులేవియు రాకుండజేయుటకై షరాఫ్ఘానుని మరియొకచోటుకు మార్చు నుద్దేశ్యముతో ఢిల్లీకి నాతనిని చక్రవర్తి పిలిపించుటయందును వింత యేమియు లేదు. ఇక విషాదకరములగు షరాఫ్ఘాను, కుతుబుద్దీను మొదలగువారి మరణములు, షరాఫ్ఘానుని పెంకితనమువలనను, కుతుబుద్దీనుని యుక్తివిహీనతచేతను సంభవించెనుకాని, జహంగీరుప్రేరణ మిందు లేశమాత్రమైన లేదు.

భర్త మరణింపగనే భార్య సహజముగ దనపుట్టినింటివారికడ కేగునుగదా! ఆధర్మము ననుసరించియే, మెహరున్నీసా తనసోదరుడును, దండ్రియు నుద్యోగముజేయుచున్న ఢిల్లీనగరమునకు గొంపోబడెను. ఢిల్లీప్రవేశించిన తరువాత రాజమాత పరిచారికగ నుండుటయందును, హఠాత్తుగ జక్రవర్తి కంటబడుటయందును, దుదను పరిణయమాడుట యందును నాశ్చర్యజనకమగు విషయ మెద్దియు లేదు.

జహంగీరుని మరణానంతరము రెండు తరములు గడచిన వెనుక శృంగారమగు కథయొండు జహంగీరు మెహరున్నీసాల వివాహమునుగూర్చి కల్పింపబడెను. మహమ్మద్ సాదీక్ తబర్జీ, ఖాఫీఖాన్, సుజనరాయ్, మొదలగు మరికొందరు చరిత్రకారు లీకథను ప్రాముఖ్యమునకు దెచ్చిరి. సలీము మెహరున్నీసాలు బాల్యమున గలసి యాడుకొనెడివారనియు, వయసువచ్చినపిమ్మట నొకనాడు సలీము మోహవేశమున మెహరున్నీసానుదన బాహువుల బంధించెననియు, నామె యెట్లో విడిపించుకొని యంతఃపురకాంతల కీయుదంతము నెరుగజెప్పెననియు, నక్బరీసంగతి విని తనకుమారు డామెను వలచుట కిష్టగింపక యామెను షరాఫ్ఘానున కిచ్చి వివాహముజేయించెననియు, గొంతకాలమునకు (జహంగీరు చక్రవర్తియైన పిమ్మట) దాను బాల్యమునుండియు ప్రేమించెడి మెహరున్నీసాను దనకు దెచ్చియప్పగించుటకై కుతుబుద్దీనుని నియోగించెననియు, షరాఫ్ఘానున కీరహస్యము తెలిసి తన జాగీరునకు వెడలిపోయె ననియు, నటుపిమ్మట రాజభటులకును షరాఫ్ఘానునకును జరిగిన ద్వంద్వయుద్ధమందు జీవములతో బయటపడి యంత్యకాలమున దన భార్యనుగూడ దుదముట్టింప నామెగృహమున కేగె ననియు, నంత నాతని యత్తగారు గుమ్మమున కడ్డముగ నిలచి, మెహరున్నీసా లోన నాత్మహత్య నొనరించుకొనె నని చెప్పి యాతని మోసగించెననియు, నందులకు దృప్తిజెంది యాతడు మరణించె ననియు వ్రాసియుండిరి. ఈగాథ వెంటనే కార్చిచ్చువలె దేశమంతట నలముకొనెను. 17 వ శతాబ్దపు ప్రథమవత్సరమున నెవరు నెరుంగని యీయసత్యగాథ శతాబ్దాంతమున బ్రతియాత్రికుని చరిత్రయందు నెక్కెను. పారసీక చరిత్రకారులు కొందరీ యుదంతమున కనేకవన్నెచిన్నెలగూర్చి యానందకరముగ దయారుచేసియున్నారు. రసపుత్రకవులు నిజచరిత్రను జాట ప్రయత్నించినట్లు గన్పించును. కాని ఇటలీదేశపు యాత్రికుడగు మేనుక్కి యీగాథ కింకను గొన్ని యూహాపోహల గల్పించి కడు రసవంతముగ నొనర్చెను.

18వ శతాబ్దమున నిజచరిత్ర నెవరును దెలిసికొనకుండునంతటి నైపుణ్యముతో, డౌ మొదలుగాగల యాత్రికు లావిషయమును మహారసవంతమగు నొక నాటకకథవలె తయారుచేసిరి.

19వ శతాబ్దమున ఎలిఫిన్స్టను, ఖాఫీఖాన్ వ్రాతల నాధారముగ గొని, దేశదేశముల నీయసత్యగాథను జాటియున్నాడు. ఈచరిత్రకారుల యుదంతమును గట్టిపెట్టి, సమకాలికుల వ్రాతల నాధారముగ గొని చర్చించితిమేని జహంగీరు నూర్జహానుల నిజస్వచ్ఛచరిత్రలు బయల్పడగలవు.

నూర్జహాను స్వభావశీలములు

ఆమె రెండవ వివాహ మగుసరికి ముప్పదినాలుగేండ్ల ప్రాయము గడచినను, నూర్మహల్ (అంతఃపురజ్యోతి) లేక నూర్జహాన్ (భువనైకజ్యోతి) యను నామములచే ప్రసిద్ధివడసిన మెహరున్నీసా, తన సహజసౌందర్యము నిసుమంతేనియు గోల్పోలేదు. సౌందర్యవిషయమున నామెకు లోటేదియు గాన్పింపదు. పారసీకదేశపు సహజసౌందర్యవిలాసమున కొకవింతసోయగము, కాంతి, చిదానందస్వరూపము, అత్యద్భుతబుద్ధికుశలతచేరి యామె నొకయపూర్వవ్యక్తిగా నొనరించెను. అనేకచిత్రకారు లామెరూపమును జిత్రించి తరతరములుగా నామె స్వరూపవిభవవిలాసాదుల నానందింప నవకాశ మొసంగియున్నారు. "పల్లవసదృశమగు శరీరసౌకుమార్యము, కోలముఖము, విశాలనయనములు, ముద్దులొలుకు చిన్ని పెదవులు, విశాలఫాలభాగము నామెసౌందర్యమునకు వన్నె దెచ్చె"నని కొందరు చరిత్రకారులు వర్ణించియున్నారు ఆమెశరీర మారోగ్యవిషయమున గడుంగడు ప్రశంసనీయ మెనది,

అశ్వారోహణమందును, మృగయావినోదములందును అనుపమానపాండిత్యముగల మానినీమణి. గురితప్పి యెఱుగని యస్త్రపాండిత్యచతుర.

అతిసూక్ష్మబుద్ధి, నూతనవిషయాన్వేషణాసక్తి, శీఘ్రగ్రహణకౌశలము, సర్వతోముఖవిజ్ఞానము నామెకు బాల్యమునుండియు నలవడెను. ఈ సహజవిజ్ఞానమునకును, కౌశలమునకును, విద్య తోడ్పడి యామె నసమానురాలినిగా నొనర్చెను. పార్సీ భాషయం దామెకు గల పాండిత్య మనుపమానము. అతిసొగసుగ, కడుహృద్యములముగ, బద్దియముల నల్లుటయం దపారశక్తిగల కవయిత్రి, నూర్జహాను. ఆమృదుమధురములగు పద్యములు విని, జహంగీరు పాదుషా మాత్రమే కాక, సంస్థానకవులెల్ల రచ్చెరువందుచుండెడివారని చరిత్రకారులమూలమున దెలియుచున్నది. స్త్రీజనములకు వలయు సద్గుణములెల్ల నామెయం దిల్లు గట్టుకొని యుండె నన్నచో నతిశయోక్తి కానేరదు. 1613 వ సం. మున సుల్తానాసలీమా బేగము మరణించినపుడు పాదుషాహి బేగముపదవిని నూర్జహాను పొంది, సామ్రాజ్యమునందలి స్త్రీలయం దెల్ల నగ్రగణ్యురాలై, ఢిల్లీనగరమున గల స్త్రీసంస్థలకు నేతయై, నూతనాలంకారవిధులను సృజియించి, కుటుంబయాజమాన్యమున మార్గదర్శియై ప్రఖ్యాతి వడసెను. వస్త్రాలంకారాదులయం దొక నూతనమార్గము ద్రొక్కి సుందరాంగులకెల్లర కాదర్శప్రాయురా లాయెను. ఇప్పటికిని, మహమ్మదీయులు కొందరు, వివాహసమయమున నూర్మహాలీ (నూర్మహాలుచే గనిపెట్టబడిన దుస్తులరకమునే) వాడుచున్నారు. ఇవికాక, యామె యుపయోగించెడి, దువామి, పంచతోలియా, బాదహా, కినారీ, ఫార్సీచందనీలు నేటికిని ప్రఖ్యాతి గాంచియున్నవి. ఆమె నూతనవిధములగు నాభరణములు, నూతనవిధములగు గృహాలంకారములు, నూతనవిధములగు నుత్సవములు సృజియించెను. ఆమె మరణించిన సుమారు నూరు సంవత్సరముల తరువాత హిందూదేశమును దర్శించిన ఖాఫీఖా నామె సృజియించిన నూతనవస్త్రాలంకారాదుల దేశమంతయు ననుకరించె నని వ్రాసియున్నాడు.

ఆమె మానస మెంత విలాసయుక్తమో, యంత దయామయమైనది. “కష్టజీవులకు, దిక్కుమాలినవారికి నామె కల్పతరువువంటి” దని మహమ్మద్ హాదీ వ్రాసియున్నాడు. ఇతరుల బీడించుట యనునది యామె యెన్నడు నెఱుగదు. నిరంతరమును దురదృష్టజీవుల నుద్ధరించుటకై తనయావచ్ఛక్తిని వినియోగించెడిది. తల్లిదండ్రులు లేని పిల్ల లెవరైన దనకంటబడిరేని, వారిని బెంచి, పెద్దజేసి, వివాహ మొనర్చెడిది. ఆమె రాజ్య మొనరించిన పదునారు సంవత్సరములయందును బంచశతసంఖ్యాకలగు కన్యల వివాహమును గట్నములు, కానుకలతో సహా జరిపించెను. సామాన్యదానముల లెక్కించి చెప్పుటకు మానవమాత్రునకు సహజముగ సాధ్యముకాదు.

ఆమె స్వభావశీలములయం దన్నిటను, నత్యధికమగు బుద్ధిసూక్ష్మత యామె జీవితమునంతయు జాటుచున్నది. అత్యధికవిలాసవతి. అత్యధికకరుణామయి. జహంగీరు పాదుషా నత్యధికముగ బ్రేమించెను. అతడు మరణించినపు డత్యధికముగ విలపించెను. మిత్రుడై యుండినంతకాలమును ఖుర్రమును యువరాజగౌరవస్థానమునకు బాత్రునిగ జేసెను. శత్రు వైనంతనే ధూళికన్న లోకువగ నొనరించెను. అధికారమునం దున్నంతకాలము నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ సర్వము నేలెను. అధికారము తొలగినంతనే సన్న్యాసినివలె సర్వము ద్యజించెను.

నూర్జహా నత్యాశాపరురా లనుటయందు విశేషముగాని వైపరీత్యముగాని లేదు. సర్వతంత్రస్వతంత్రత నార్జించి యత్యధికచాకచక్యముతో నఖిలవిషయముల దానె నడపుచు, సర్వాధికారమును దనహస్తములందే యిమిడించుకొన యత్నించిన యసమానకార్యాచరణధురీణ యామె. అధికారవాంఛకు దగిన కార్యాచరణకౌశల మామెకు వన్నె దెచ్చెను. ప్రతివిషయము నామె స్వయముగ, సావధానముగ, సవిమర్శగ జర్చించెడిది. అతిసులభముగ రాజకీయసూత్రములనెల్ల గ్రహించెడిది. ఆమె విరోధులుకూడ, నెట్టి దురూహ్యవిషయమైనను, నూర్జహానుకడ దెల్పినచో వెంటనే విస్పష్ట మొనరింపజాలిన శక్తిమతి యని పొగడియున్నారు. బుద్ధిసూక్ష్మతకుదగిన మన స్థైర్యము, గాంభీర్యము నామె కొక నూతనశక్తి నొడగూర్చెను. ఆమె యేకార్యము జేయదలచినను దనశక్తిసామర్థ్యముల నెల్ల వినియోగించి కష్టపడెడిది. ఎట్టి యాపత్సమయములం దైనను మనశ్చాంచల్య మెఱుంగని జాణ. అవసరమునకు దగినయూహల బన్నుటయం దనుపమానసమయస్ఫూర్తిగల చతుర. కలవరమంది పరువులెత్తి గజముపై నదీమధ్యమునుండి, యొకచేల డాలు బూని యరిశరపరంపరల నడ్డగించుచు, రెండవ హస్తమున ఖడ్గమును బూని, నిర్భీతిగ రణరంగమధ్యమున నిలిచిన యసమాన శౌర్యవతి నూర్జహాను. ఒకసైనికునిచే భర్త్రుసమేతముగ బట్టుబడి, సర్వస్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయినపు డామె చూపిన సాహసము, కార్యసాధనానైపుణ్యము వర్ణనాతీతము. జన్మతః యేర్పడిన సహజగాంభీర్యమును సూచించుటకోయన స్త్రీల నొక మూలబంధించి వైచిన ముసుగులపర్దాపద్ధతి నతిక్రమించి, సింహాసనముపై నిండుకొలువున గూర్చుండి, యెల్లవిషయముల స్వయముగ విచారించుచు, రాజ్యపాలన మొనరించిన యసమానప్రవీణ. కడుధైర్యవతియై, దయామయియై, విలాసవతియై, దానశీలయై, ప్రేమానునయియై, యధికారవాంఛితయై, హృద్వికాసనకారియై, యుల్లాసవతియై, సంతతానందజనకయై, సహజసౌందర్యవతియై, యమోఘగాంభీర్యవతియై, జహంగీరు చక్రవర్తి నామె యెల్లవిధముల మెప్పించెను.

జహంగీరు నూర్జహానును వివాహమాడుసరికి, నలుబదిమూడు వత్సరముల ప్రాయమున నుండి, విశ్రాంతికై యెదురుచూచుచుండెను. అట్టిసమయమున, దన్నతిగాఢముగ వలచి, తనచే నత్యధికముగ బ్రేమింపబడి, తన మానసము బూర్తిగ నాకర్షించి, తన పరిపాలనవిధానమునే యనుసరింప నిశ్చయించుకొని, తన్ను సర్వవిధముల దృప్తిపరచి సమ్మోహితునిగ జేసి, తన్ను రాజ్యభారమునుండి తప్పింప శక్తిసామర్థ్యములు గల నూర్జహానుకు సర్వస్వాతంత్ర్యమును జహంగీ రిచ్చె ననుటలో నాశ్చర్య మేమియును లేదు. కాలము గడచినకొలదిని, జహంగీరునకు విశ్రాంతివాంఛ యధికముకాగా, నూర్జహాను కధికారగౌరవము, శక్తి ద్విగుణీ

కృతమాయెను. దినదినము నామె కనుభవము వృద్ధియాయెను. మానవుల కధికారవాంఛకన్న మిన్నయగున దెద్దియు గాన్పింపదు. అట్టితరి సర్వ రాజ్యాధిపత్యమును నూర్జహాను తనయరచేత నిరికించికొనెననుటయం దాశ్చర్య మేమియు లేదు.

జహాంగీరురాజ్యమున నూర్జహానుస్థానము

నూర్జహాను రాణి యైనంతనే, యామె బంధువు లెల్ల రున్నత పదవుల నియోగింపబడిరి. ఆమెతల్లియగు అస్మత్ బేగమున కంతఃపురమున మితిలేని యధికారమును గౌరవమును లభించెను. ఆమెతండ్రి మిర్జాఘియస్ బేగు ఢిల్లీ సామ్రాజ్యమున నంతటను గొప్ప యుద్యోగి యాయెను. కాని, వీరిరువురు జీవించియుండినంతకాలమును, దమకొమారితకు వలయు సలహాల నొసగుచు క్రోధ, మద, మాత్సర్యములవలన గలుగు నుద్రేకములనెల్ల దమశక్తినంతయు వినియోగించి, యణచుచు, నామె సద్గుణములకు మరింత వన్నె దెచ్చిరి. ఆమె సోదరు లిరువురునుగూడ నున్నతపదవులను బొందిరి. వారిరువురి యందును అసఫ్‌ఖా నధిక గౌరవము బొందెను. అసఫ్‌ఖానుని కొమారితయగు అర్జునబాను బేగమును, నూర్జహాను, జహాంగీరు కుమారులయందెల్ల నుత్తముడు, నిపుణుడు నైన ఖుర్రమున (షాజహాను) కిచ్చి వివాహ మొనరించెను. ఈ అర్జునబాను బేగమే, ఖుర్రము పాదుషా యైనతరువాత ముంతాజమహాలను నామముతో ప్రఖ్యాతి వడసిన నారీశిరోరత్నము. వివాహకాలమునకు ఖుర్ర మిరువదివత్సరముల ప్రాయమున నుండెను. అప్పటికే రాజ్యతంత్రప్రవీణుడై జహాంగీరు చక్రవర్తి కుమారులయందెల్ల శక్తిసామర్థ్యములు గలవాడని ఖుర్రము మన్నన వడసెను. జహాంగీరు మరణించిన తరువాత సింహాసన మధిష్ఠించుట కాతడే తగియుండెను.

చక్రవర్తికి బట్టపురాణి యైనంతనే, రాజ్యపాలనాభారమంతయు నూర్జహాను స్వతంత్రముగను, స్వశక్తిగను వహించెను. ఆకాలమున దానే స్వయముగ సింహాసన మధిష్ఠించి, న్యాయసభల నలంకరించి, రాయబారులతో స్వయముగ మాటాడి, యుద్ధసంధివిషయముల దానే చర్చించుకొని రాజ్యపాలన జరిపెను. నాణెములపై గూడ నామె నామమే కాన్పింపజొచ్చెను. సర్వరాజ్యాధిపత్యమును దనహస్తముల నిమిడ్చి, యతినిపుణముగ, దనతల్లిదండ్రుల సహాయమున, నల్లకల్లోలములు గలుగకుండ బాలించెను. తాను రాజ్యభారము వహించిన 1611 వ సం॥ము మొదలు 1622 వ సం॥ము వరకు శాంతియుతముగ గడచిపోయెను. కాని 1622 వ సం॥ముతో బరిస్థితులు మారజొచ్చెను. నూర్జహాను బంధువు లెల్ల రున్నతస్థితులకు వచ్చుట, చక్రవర్తి కామెపైగల విశేషాదరము, నన్నిటిని మించిన యామెయధికారమును గాంచి సహింపజాలక సామంతులు గొందరు మాత్సర్యపూరితులై యామెయధికారమణగింప యత్నించిరి. అట్లు తిరుగుబాటుగావింప యత్నించువారియందు మహబత్‌ఖాను ప్రముఖుడాయెను.

మహబత్‌ఖాను జన్మచే రాజపుత్రు డయ్యు నున్నతోద్యోగవాంఛచే మహమ్మదీయు డాయెను. కాని ధైర్యస్థైర్యముల కనలేనివాడై రసపుత్రమహమ్మదీయుల కిరువురకు నాదర్శప్రాయుడై యుండెను. అనేకమార్లు మహబత్‌ఖాను, జహాంగీరును, నూర్జహాను కంతటి యధికార మీయవలదని యనేకవిధముల మందలించెను. కాని జహాంగీ రాతని వాక్యముల నన్నిటిని చెడచెవినిబెట్టెను. అందుచే మహబత్‌ఖాను విసుగుజెంది ఖుర్రముతో గలసి యాతనికి బట్టముగట్ట నిశ్చితుడాయెను. ఇందు మూలమున మహబత్‌ఖాను నూర్జహానులకు వైర మధికమాయెను.

ఇంతలో రాజ్యపరిస్థితు లన్నియు మారెను. పర్షియాచక్రవర్తి ఖాందహారు నాక్రమింప యత్నించుచుండెను. ప్రాక్పశ్చిమతీరములందు పోర్చుగీసువారి దుర్ణయము లధికమాయెను. మక్కాకు బోయెడి యాత్రికుల నడ్డగించి వారిధనములనెల్ల గొల్లగొట్ట మొదలిడిరి. ఒక సమయమున చక్రవర్తి నావలనుగూడ నడ్డగించి సుమారు మూడులక్షలు విలువగల యాస్తిని స్వాధీన మొనర్చుకొనిరి. అందున, నూర్జహా నాంగ్లేయ నావికాధిపతియగు డౌన్టను సహాయమును బడసి పోర్చుగీసువారి నోడించెను. ఆనాటినుండియు పోర్చుగీసువారి బలము క్షీణింప, ఆంగ్లేయులు వృద్ధిగాజొచ్చిరి. ఆంగ్లేయులు సూరత్ మొదలగు పట్టణముల వర్తకశాలలను గోటలను నిర్మించుకొని తమబలము నభివృద్ధిపరచుకొన మొదలిడిరి. ఆంగ్లేయులకు సదుపాయములు గలుగజేసి వారి నభివృద్ధికి దెచ్చిన దనసామ్రాజ్యమునకే మోసము కలుగుట తప్పదని నూర్జహాను గ్రహించి 1616వ సం॥మున పోర్చుగీసువారితో సంధి గావించుకొనెను. ఈసమయముననే వంగదేశమున ఉస్మాను లను నాఫ్ఘనులు తిరుగుబాటు గావించి యల్లకల్లోలములకు మూలకారకులైరి. అందుచే వారి నణచుటకై నూర్జహానుతోడ రుమాలను రసపుత్రనాయకునిబంప నతడాయాందోళనము నణగద్రొక్కెను. కాని వెనువెంటనే ఆఫ్ఘనుప్రముఖులకు గొందర కున్నతోద్యోగముల నొసంగి గౌరవించుటచే నూర్జహాను నెడ వారికి భక్తివినయము లధికముగా గుదిరెను. ఇట్లాఫ్ఘనుల సాధువుల నొనరించి తనయనుచరులుగ నొనరించుకొనుటయందు నూర్జహాను చూపిన రాజ్యతంత్రప్రావీణ్య మనుపమానము.

అప్పటినుండియు నూర్జహాను చరిత్రమంతయు మహబత్‌ఖానుతోడను, ఖుర్రముతోడను వైరములతో నిండియుండెను. 1616వ సం॥మున దక్షిణదేశమున అహమ్మదునగరు బీజపూరుల జయించుటకై నూర్జహాను ఖుర్రమును బంపెను. ఖుర్రము దక్షిణాపథము బ్రవేశించినంతనే జయలక్ష్మి యాతనిని వరించెను. తనకు పూర్వ మంపబడిన యుద్యోగీయుల నెల్ల నోడించిన మాలికాంబరును గడగడ వడకించి సంధి కుదుర్చుకొనెను. బీజపూరుసుల్తాను హృదయమున భీతిగలిగించి, తనకు లాభకరమగు షరతులతో సంధిగావించుకొనెను. దక్షిణదేశమందు షాజహాను నధికారము, పలుకుబడియు నంతకంత కధికము గాజొచ్చెను. ఈవిషయము నెరింగినంతనే నూర్జహా నసూయాపూరితురాలాయెను. ఖుర్రమున కధికార మధికమైనచో సైన్యముల గూర్చుకొని జహాంగీరు నోడించి యాతని జీవితకాలమందే సింహాసన మాక్రమించి యితరసోదరుల నెల్ల నేలమట్ట మొనరించునేమో యను భయ మామె

నావరించెను. జహంగీరు కడపటి కుమారుడగు షహరియారునకు, నూర్జహాను, తనకు షరాఫ్ఘనునివలన గలిగిన కొమారితె నిచ్చి వివాహము గావించి యుండుటచే నాతనికే పట్టముగట్ట నిర్ణయించుకొనెను. అన్నిటికంటె నధికమగు తనయధికారమే తగ్గిపోవునేమో యను భీతి యామెను బీడింపజొచ్చెను. ఈసమయమునకు మున్నె యామె తలిదండ్రులు మరణించిరి. అందుమూలమున నామె మహబత్ఖానునితో సంధిగావించుకొని, యాతనిని దన మాయోపాయములచే దనవంకకు ద్రిప్పికొని ఖుర్రమున కధికారాధిక్యత కలుగకుండ విశ్వప్రయత్నము లొనరింప మొదలిడెను.

ఇట్టిసమయమున నన్నటులుండి జహంగీరు రోగపీడితు డాయెను. జహంగీరు మరణించిన, ఖుర్రము రాజ్యమునకువచ్చిన, దనగతి యేమగునో యనుభీతి యామెను బీల్చి పిప్పిచేయ మొదలిడెను. ఎటులైనను ఖుర్రమును సింహాసన మధిష్ఠింపకుండజేసి, తనయల్లుడగు షహరియారునకు బట్టముగట్ట నిర్ణయించుకొనెను. జహంగీరు రోగపీడితుడుగ నున్న వార్త వినినంతనే ఖుర్రము ఖుస్రూను జంపించివైచెను. ఖుస్రూమరణము నాధారముగగొని నూర్జహాను, జహంగీరు మనస్సున ఖుర్రముపై, సహ్యతబుట్టించి ఖుర్రము నతని కాధారభూతమగు దక్షిణదేశమును విడచి ఖాందహారునకు రాజప్రతినిధిగ బోవునట్లు నియమించెను. కాని ఖాందహారునకు బోవుటకు ముందు ఖుర్రము నాలుగుషరతులు కోరెను. మొదటిది సర్వసేనాధిపత్యమును దనకే యొసంగుట. రెండవది, పంజాబు దేశమంతయు దన కిచ్చివేయుట. మూడవది, తనకుటుంబరక్షణ నిమిత్తమై రణస్తంభపురము నాతని స్వాధీనమొనర్చుట. నాలవది, వర్షాకాలాంతమువరకు దన్ను దక్షిణదేశమందే యుండనిచ్చుట. ఈ తుది కోరికయం దాతని యభిప్రాయ మేమన, దక్షిణదేశమును వీడునంతలో దక్షిణమున దన యధికారము స్థిరముగ స్థాపించుకొనుటయే. ఈవిషయమునంతయు నెటింగినంతనే చక్రవర్తి కుమారుని ప్రవర్తనకు విసుగుజెంది తత్క్షణమే బయలుదేర వర్తమానమంపెను. పరిస్థితు లిట్లుండ, ఖుర్రము నూర్జహానుల పరిచారకులు కలహించి ద్వంద్వయుద్ధ మొనర్చుకొనిరి. ఇద యాధారముగ నొనరించుకొని ఖుర్రము దురుద్దేశ్యముతో నున్న ట్లనుమానించి చక్రవర్తిచే ఖుర్రముస్వాధీనమం దుత్తరదిశనున్న పరగణాలనన్నిటిని స్వాధీనమొనర్పవలసినదిగా నాజ్ఞాపత్ర మంపించెను. అందుచే ఖుర్రము తన ప్రవర్తనకు బరితపించుచున్నటుల నటించుచు క్షమాపణపత్ర మొండు తన తండ్రి కంపెను. కాని నూర్జహా నాయుత్తరము దెచ్చిన వార్తాహరుని జహంగీరు కడకు బోకుండజేసి తనస్థితిని గూర్చి విచారింపదొడంగెను.

ఆమెకు దోడునీడగ సహాయమొనర్చిన తలిదండ్రులు చనిపోయిరి. తనసోదరు డగు అసఫ్ఖాను నమ్మదగియుండక యటునిటు జలింపజొచ్చెను. ఇక జేయున దేమియు గన్పించలేదు. కాని నూర్జహా నంతటితో విడచు భీరువు కాదు. వెంటనే మహబత్ఖానునకు వార్తనంపి, యాతని నత్యధికబిరుదములు, గౌరవములు మొదలగు వానితో సన్మానించి, తనవశ మొనర్చుకొనెను. మహబత్ఖాను కోరికప్రకారము, అసఫ్ఖా నాస్థానమునుండి పంపివేయబడెను. ఇక కార్యము మించినదని యెరింగి ఖుర్రము తిరుగుబాటు గావించెను.

ఖుర్రమునకు దక్షిణదేశమందలి ప్రభువులెల్లరు సాయమొనర్చిరి. అతడు సైన్యసమేతుడై 1623వ సం॥ మున ఆగ్రానగరమును జొచ్చెను. నూర్జహాను సర్వసైన్యాధిపత్యమును మహబత్ఖానుని హస్తమునం దుంచెను. బిలిచ్పూరనుచోట నిరుసైన్యములునుగలసికొని ఘోరయుద్ధ మొనరించుకొనిరి. అందు ఖుర్ర మోడింపబడుటయేగాక, యాతని దక్షిణహస్తమగు విక్రమాదిత్యుడు హతుడాయెను. తన సైనికులు కూడ నాతని విడువనొడగిరి. ప్రాణరక్షకొరకై అశిర్ఘరు కోటకు ఖుర్రము పలాయనుడాయెను. మార్గమధ్యమున తిరుగ నూర్జహాను సైన్యములచే రెండుమార్లోడింపబడెను. చేయునదిలేక, ఖుర్రము అహమ్మదునగరమున మాలికాంబరు శరణముజొచ్చెను. అంతటితో మహబత్ఖాను వానిని వెన్నంటుట మాని, వంగదేశమును జయింప మొదలిడెను. బర్ద్వాను నాక్రమించి, ద్రోహులనెల్ల రాజమహాలునొద్ద నోడించి క్రమముగా వంగదేశము, ఒరిస్సాదేశము నాక్రమించుకొనెను. అలహాబాదు, జాన్పూరులగూడ స్వాధీనపరచుకొనెను. మరల ఖుర్రము వంకదిరిగి యాతనినోడించెను. అటుపిమ్మట మాలికాంబరు నణగింప మహబత్ఖాను బీజపూరు సుల్తానుతోగూడి విశ్వప్రయత్నము లొనరించుచుండెను. ఈసమయమున ఖుర్రము శరీరమందు రుగ్మత ప్రవేశించెను. అందుచే, ఖుర్రము, మరణమునకు సిద్ధముగనున్న తనతండ్రి కొక క్షమాపణపత్ర మంపెను. చక్రవర్తి శయ్యపైనుండి లేవజాలకుండుటచే నాపత్రము నూర్జహాను హస్తముల బడెను. మహబత్ఖానుని యధికారము నానాటికి వృద్ధిగాంచుట నూర్జహానున కిష్టములేకుండెను. అందుచే నామె ఖుర్రము క్షమాపణ నంగీకరించి, యాతనిని దనపక్షమున జేర్చుకొనెను.

మహబత్ఖానునకు, ఖుర్రము రాజ్యమునకు వచ్చుట యిష్టము లేదు; ఎట్లైనను పార్వెజును, సింహాసన మెక్కించి, తన యధికారమును నిరంకుశముగ జాటుకొన మహబత్ఖాను యత్నించుచుండెను. నూర్జహాను, తనయల్లుడగు షహరియారునకు బట్టముగట్ట నిశ్చయించెను. షహరియారు రాజ్యమునకు వచ్చెనా, మహబత్ఖానునకు లేశమాత్రమైన నధికారముండుట కవకాశము లేదు. అందుచే నూర్జహానుపై మహబత్ఖానున కసూయ యధికమాయెను. ఒండొరుల మనములు కలియనప్పుడెంత స్వల్పవిషయమైనను వైరము, నుద్రేకము దెచ్చుట సహజమేకదా! ఈ సమయముననే మహబత్ఖానుని యల్లు డొక తప్పిద మొనరించి, క్షమాపణ వేడుటకై యాస్థానమున కేగ నచట యత డవమానపరుపబడెనట. ఈ యవమానమును సహించలేక మహబత్ఖాను తిరుగుబాటు గావించి సైన్యముల గూర్చుకొని యుద్ధసన్నద్ధు డాయెను. శరీర మస్వస్థతగ నుండుటచే, పంజాబుదేశమున నారోగ్యముగ నుండునని యెంచి, చక్రవర్తి యచట నివసించుచుండెను. మహబత్ఖాను వెంటనే పంజాబునకు సైన్యసమేతుడై వెడలి చక్రవర్తిని ముట్టడించెను. సామ్రాజ్ఞి, తనపరివారముతోబాటు నదినిదాటి యావలిగట్టునకు బోవుచుండగా నీవలివైపున దాటుటకు సిద్ధముగనున్న చక్రవర్తిని మహబత్ఖాను చుట్టుముట్టి పట్టుకొనెను. నూర్జహానుమాత్ర మావలిగట్టునకు జేరిపోయెను. చక్రవర్తి మహబత్ఖానుచే బంధితుడైనవార్త వినినంతనే, యామె మహబత్ఖానునిలో

ఘోరరణము సలిపి, యెట్టకేలకు పరాజితురా లాయెను. బలవంతముగ యుద్ధమం దోడించి మహబత్ఖానను నణచుటకు శక్తిలేదాయెను. ఇక మిగిలిన దామెకు జన్మతః సిద్ధించిన యుక్తి. తనంత దానె, భర్తను విడచి సేవింప జాల ననియు భర్తతోగూడ దానును బందీకృతయై యుండెదననియు, మహబత్ఖాను హస్తముల జిక్కెను. విరోధి శిబిరముజొచ్చినంతనే మహబత్ఖానుని సైన్యమందలి రసపుత్రులకును, మహమ్మదీయులకును వైరము గల్పించి, మహమ్మదీయ సైనికు లందరను దనవంకకు ద్రిప్పికొని, మహబత్ఖానును బంధించుట కొక తంత్రమును బన్నెను. ఈ రహస్యము నంతయు నెరింగి మహబత్ఖాను ప్రాణావశిష్టుడై పలాయను డాయెను. ఇంతకుమున్నె పార్వెజు మరణించెను. అందుచే నూర్జహాను నోడించి షహరియరును రాజ్యమునకు రానీయకుండ జేయుటకై ఖుర్రము గొప్పప్రయత్న మొనరింపబూనెను. అప్పుడు నూర్జహాను మరల మహబత్ఖానుని బిలువనంపి యెట్లో యాతని మోసగించి, యాతడు ఖుర్రము నోడించుటకును సర్వసైన్యాధిపత్యము నాతని కిచ్చుటకును షరతుల నేర్పరచుకొని సంధి కుదుర్చుకొనెను. అట్లే మహబత్ఖాను సైన్యసమేతుడై ఖుర్రము నోడించుటకై వెడలుచుండ, 1627 వ సం॥ మున అక్టోబరు 28 వ తేదీని జహంగీరు మరణించినట్లు మార్గమధ్యమున నాతనికి దెలియవచ్చెను. ఇంతలో మొదటినుండియు దనకు విరోధియు, ఖుర్రము శ్వశురుడునగు అసఫ్ఖానుని గలసికొని, యొండొరులు సఖ్యపడి, ఖుర్రమును, షహజహాన్ బిరుదముతో సింహాసన మెక్కించిరి. ఈవిషయము నంతయు చారుల మూలమున నెఱింగి, నూర్జహాను, తన యధికార మిక సాగదని గ్రహించి, సర్వసంగపరిత్యాగ మొనర్చి, రాజ్యకాంక్ష లేక, యంతఃపురమున నేనోయొక మూల సన్న్యాసినివలె, భర్తృనామస్మరణముతో దనజీవితమును గడపుచు 1646 వ సం॥ మున గాలధర్మము నొందెను.

జహంగీరు, సింహాసన మధిష్ఠింపకమున్నె, మరభ్యాసములకు లోనై, త న్నతిగారాబముతో బెంచిన తనతండ్రి మనస్సును జాల నొప్పించెను. తాను రాజ్యాధిపత్యము వహించిన రెండుసంవత్సరముల లోనె ప్రజలు కొందఱాతని పరిపాలనవిధానమున కసంతృప్తి నొంది ఖుస్రూను రాజుగ నొనరించుటకై యల్లరులుచేయ మొదలిడిరి. సింహాసన మధిష్ఠించునప్పటికే, "తెలివిగల త్రాగుబోతు" తను బిరుదముచే బ్రఖ్యాతివడసిన జహంగీరే స్వయముగ దన జీవితాంతమువరకు రాజ్యపాలన మొనర్చియుండినచో ముఘలుల వంశచరిత్ర యెట్లు పరిణమించి యుండెడిదో, దురూహ్యము. అట్టి విపత్తున బడకుండ, రాజ్యక్షయము లేకుండ, దేశమందు శాంతిని నెలకొల్పి ప్రజల రక్షించుట కవతరించిన దేవతవోలె నూర్జహాను సకలరాజ్యభారము దనపై వైచుకొని జనానురంజకముగ బాలించెను. ఎట్టిప్రతిభాశాలి కానున్న సకలభారత భూమి నేలు చక్రవర్తి నొకనిని దన పాదాక్రాంతునిగ జేసుకొని, రాజ్యభారమంతయు దనకు విడచునట్లుచేసి, దేశమును మహావిపత్తునుండి తప్పించెనో చదువరులే యూహింతురుగాక! ఇక నట్టి శక్తిమతి రాజ్యమందుగూడ నెందులకు దిరుగుబాట్లు, నల్లరులు గలిగెనని ప్రశ్నింపవచ్చును. జహంగీరు మరణసమయమున గలిగిన యల్లకల్లోలములు, నూర్జహానేకాక, మరి యే యితరచక్రవర్తి (యెంత ప్రఖ్యాతుడైనను) యధికారమం దున్ననుగూడ సంభవింపక తప్పదు. కాని యాయల్లకల్లోలముల నెల్ల సాధ్యమగునంతవరకు గడుంగడు శక్తిసామర్థ్యములతో నణచిన ప్రఖ్యాతి నూర్జహాను కెన్నడును విడువదు. నూర్జహానే రాజ్యభారము వహింపకున్నచో ముఘలువంశచరిత్ర యెట్లు మారియుండెడిదో కదా! ఎన్నియుద్ధములు జరిగినను, నెన్ని తిరుగుబాట్లు సంభవించినను, ప్రజల కేమాత్రము నష్టము రానీయకుండ రాజ్యపాలన మొనర్చుటయందు నూర్జహాను చూపిన ప్రజ్ఞావిశేష మత్యధికశ్లాఘనీయము. ఏది యెట్లున్నను జహంగీరే స్వయముగ రాజ్యభారము వహించినచో రాజ్యము క్షీణించెడి దనుమాట మాత్రము రూఢి.

కాని యంతమాత్రమున నూర్జహా నొక స్త్రీ రూపము దాల్చిన పురుషునిగనో, మానవరూపము దాల్చిన రక్కసిగనో తలచుట కవకాశము లేదు. నూర్జహానుగూడ నితరులవలెనే యొక సామాన్యస్త్రీ. స్త్రీ సహజమగు ప్రేమ యామెకుబుట్టినిల్లు. దయాధర్మములు రెండు నీమెకు హస్తములు. ఈమె నిర్భాగ్యుల పాలిటి కల్పతరువు. రణనీతివిశారద. అస్త్రపాండిత్యచతుర. సకలవిద్యాప్రవీణ. రాజ్యతంత్రజ్ఞానకుశల. కాని, యిట్టి యత్యద్భుతసద్గుణముల కాలవాలమగు నూర్జహానుగూడ స్త్రీసహజమగు నధికారవాంఛ, యసూయ, యసూయ మొదలగు హీనగుణములకు బానిసయై యుండెను. అంతమాత్రమున నామె జీవితము నా నీచగుణములు, హీనముగ నొనరింపజాలవు. సర్వకాలము నామె యొనర్చిన సత్కార్యము లితరలోటుబాట్లను గప్పిపుచ్చును. ఆమె సద్గుణరాశియం దామె లోటుబాట్లు ప్రత్యేకించి యెన్నదగినంతటివికావు.

నూర్జహాను జీవితము నంతయు సావధానముగ బరిశీలింపగా స్త్రీలుగూడ రాజ్యపాలనకు వలయు సామర్థ్యము గలవారనియు, గొన్ని సమయములందు బురుషులకు మించిన కార్యములగూడ నొనరింపగలరనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఒకవంక సవతికుమారునివలన గలుగు బాధల సవరించుకొనుచు, మరియొకవంక సామంతుల తిరుగుబాటుల నడగించుచు, భర్తమనస్సు నొవ్వకుండ, రాజ్యవినాశనము లేకుండ, యుక్తియుక్తముగ బ్రజలకు గష్టములు రానీకుండ రాజ్యమేలి యెల్లర మెప్పు వడసిన ప్రతిభాశాలి, నూర్జహాను. ఆయత్యద్భుతసాహసము, మనఃస్థైర్యము, కార్యాచరణానైపుణ్యము, కార్యదీక్ష, సూక్ష్మబుద్ధి, రాజ్యపాలనచాతుర్యము, సకలకళాప్రావీణ్యము, ఆ గాఢప్రణయము, నమోఘమగు పతిభక్తి, దీనజనరక్షణ, పరమకారుణ్యబుద్ధి, యాదిగాగల సర్వశుభలక్షణములు నూర్జహానను నొక్కనామమున నిరంతరమును ధ్వనించుచుండును గదా!

తూము లక్ష్మీనరసింహదాసు

మిన్నికంటి గురునాథశర్మ గారు

౧

శ్రీరామరామ యనుచు న, నారత మత్యంత పావన స్థిరభక్తి
ప్రేరణఁ బఠింపుపుణ్యుని, దారుని దూము నరసింహదాసుని దలఁతున్.

ఐహికభోగాసక్తుల సాహచర్యాదికముచేఁ బ్రాచ్యులకును భగవద్భక్తి సన్నగిల్లుచున్నది. హేతువాదములు మెండగుచున్నవి. ప్రత్యక్షప్రమాణమే ముఖ్య మగుచున్నది. "ఆత్మ నత్సర్వభూతాని" యన్నట్లు కించిజ్ఞుఁ డగు తా నన్యుల మహిమాతిశయముల నమానుష కార్యముల సందేహించి వెక్కిరించుచున్నాఁడు. "మురారే స్తృతీయఃపంథా" యన్నట్లు విపరీతమైనను నవీనమార్గముం ద్రొక్కుటయే యశస్కరమై నాస్తికత ప్రబలుచున్నది. అనుయాయులుఁ దోడగుచున్నారు. కావున ధర్మతాంతరములు విజృంభించుచున్నవి. పూర్వమువలె నేఁడు భారతమాత భగవద్భక్తులఁ గడుపునిండఁ గనఁ జాలకున్నది. అట్లయినను, ఏదేవుని సేవించిననేమి? ఏ మంత్రము నుపాసించిన నేమి? ఏ యోగమవలంబించిననేమి? వేమనయోగి, రామదాసు, తుంగదుర్త బుచ్చయ్య, తూము లక్ష్మీనృసింహదాసు, త్యాగరాజు, బ్రహ్మముగారు, సిద్ధప్ప, నాసరుగారు, పరశురాముల నరసింహదాసు, వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు మొదలగు భక్తవర్యులు నేటికిని బూజింపఁబడుచున్నారు. నిన్న మొన్న మాత్రము కన్నులు తెఱచి వేమన్న యోగినిగూర్చి పరిశీలించుచున్నారు. త్యాగరాజుం దడవుచున్నారు. కాని మిగిలిన భక్తవర్యుల చరిత్రముల సమగ్రముగఁ బరిశోధించుచున్నట్లు కన్పింపదు. "భక్తవిజయము" నాఁబరగు గ్రంథముమాత్రము మహారాష్ట్రభాషాగ్రంథమూలక మగుటంజేసి ఆంధ్రదేశభక్తుల చరిత్రములందుఁ జేరదయ్యె. ఆంధ్రభక్తుల చరిత్రమును రచించుటకు 'ఆంధ్రవాల్మీకి" శ్రీయుత వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు పూనుకొనెద మని యొకమారు సెలవిచ్చియుండిరి. ఎవరెటెంగిన భక్తులనుగూర్చి వారు ప్రకటించుట సమంజసమని నేనొక వ్యాసమును వ్రాయఁబూనితిని.

భక్తిలత కాలవాలమును సంగీతసాహిత్యముల కునికిపట్టును ప్రసిద్ధమును బవిత్రమును నగు "తూము"వంశమున లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు క్రీస్తుశకము 17౨0 ప్రాంతమున నప్పయాఖ్యునకును వెంకమాంబకును నవతరించిరి. వీరు గొలకొండ వ్యాపారులు. ఆపస్తంబసూత్రులు. యజుశ్శాఖాధ్యయనులు. వసిష్ఠశక్తి పరాశరాఖ్యత్రయార్షేయులు. పరాశరగోత్రభవులు.

లక్ష్మీనృసింహదాసుగారి తాతగారు వేంకటకృష్ణయ్యగారు. వీరు గుంటూరుమండలము నందలి పొన్నూరు గ్రామమున నివసించుచు భావనారాయణస్వామిని సేవించుచుండిరి. వీరి కప్పయాఖ్యుండు జనించి బుద్ధిబలముతోఁగూడ దేహబలమును వహించి రాజగౌరవము నొందుచు వేంకమాంబను బెండ్లాడి యే కారణముననో పొన్నూరును విడిచి గుంటూరు పట్టణము జేరి స్వగృహమును నిర్మించికొని కాపురముండెను. హరిభక్తిపరాయణులగు నా పుణ్యదంపతులకు మన లక్ష్మీనృసింహదాసు, కృష్ణదాసు నా నొప్పు పుత్రరత్నద్వయమును, రుక్మాంబాయి నాఁబరగు ముద్దుకూఁతురు జనించిరి. రుక్మాంబాయిని ఝఝూలరావు వంశజున కిచ్చి పరిణయ మొనర్చిరి.

ఆ లక్ష్మీనరసింహదాసు, కృష్ణదాసు నుచితసంస్కారము లంది యాంధ్రగీర్వాణవిద్యల నభ్యసించి రామభక్తులై యుండిరి.

పిదప సంబ్రాజువంశజాత, సద్గుణమణి యగు"లక్ష్మీబాయమ్మ" ను లక్ష్మీనరసింహదాసు, సీతమ్మ యను బాలికను గృష్ణదాసు పరిణయమైరి. భగవద్భక్తశిఖామణి యగు మన యీ లక్ష్మీనరసింహదాసునకు సంతానము లేకపోయెను. సాధారణముగా భగవంతుఁడు తన దాసుల కౌరసులనొసంగకుండు నేలనో?

ఈ భక్తుఁడు పరమపదముఁ జేరినవెనుక లక్ష్మీబాయమ్మగారు మఱఁదికొడుకును రామదాసనాముని బెంచి వైదేహి యను కన్య నిచ్చి వివాహము చేసెను. వారలును నిస్సంతానులైరి. వైదేహమ్మయు భర్తృమరణానంతరము తూము లక్ష్మయరాయ నాముని బెంచుకొనియె. అతని కొడుకు గూడుకుంద్రు భద్రాద్రి నేటికిం గలరు.

మన లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు బాల్యమునుండియు రామభక్తులై నడచుచున్నను నడుగడుగునకు రామరామ యనియు, మాటలాడుచున్నను మాటమాటకు రామరామ యనియు మదిలో ననుకొనుచుండువాఁడు. పువ్వు పుట్టుటతోడనే పరిమళించును.

తన కిర్వదేండ్లు వచ్చినపిదపఁ దండ్రి స్వర్గస్థుఁడగుడుఁ గుటుంబభార మధికమైకలంపఁ బొన్నూరులోఁ బేష్కారు వేతనమున దినముల

ఆదిక్షత్రియ మహాజనసభ, బెంగుళూరు

శ్రీ రాయప్రోలు సత్యనారాయణగారు

శ్రీ తుంగల రామారావుగారు

శ్రీ నాగులకొండ వెంకటాచలంగారు

శ్రీ కపాక వెంకటరత్నంగారు

శ్రీ కందాడై భాష్యాచార్యులుగారు

శ్రీ పెండెం అప్పలస్వామిగారు

శ్రీ ముల్లెన్‌కన్యగారు

శ్రీ కమలామీననుకన్యగారు

క్యాంప్‌బెల్ హారిస్‌సతిగారు

భారతిమహిళాసమాజము, అబలాజన పఠనమందిరము-౧౦
ఆర్. యస్. క్రిష్ణస్వామి అయ్యరుగారిసతి బాలమ్మగారికి నీడ్కో[illegible]

గడుపుచుండినను రామభజనము, నతిథ్యభ్యాగతులసేవ, యాంధ్రకవితా రాధనము మాత్ర మేమరకుండెను. అట్టులెన్ని దినములో జరుగలేదు. దాస్యము స్వాతంత్ర్యము నడంచునుగదా. రామసేవ కుద్యోగధర్మ మంతరాయ మగుడుఁ దృణంబుంబోలె దాని విసర్జించి సమర్థుఁడగు గురువునొద్దఁ దారకమంత్రమును గైకొని తనయింట రామమందిరమును నిర్మించి సీతారామాదివిగ్రహముల నిల్పి నిత్యము భజించుచు, నిరంత రము గద్యపద్యాదులచేఁ బొగడుచు నెన్నియేని శతకంబుల గేయంబుల రచించి ప్రసిద్ధుఁడై యుండెను.

౨

అన్నదానంబు పునర్జన్మహేతువని వాదించు లోభులకును, నాచరణశూన్యులై "అహం బ్రహ్మాస్మి" యని వాదించు దాంభికులకును, కుపథగాములై పుణ్యపాపంబు లాత్మ కంట వను పండితమ్మన్యులకును జెప్పఁజాలముగాని ముక్తికి భక్తియు భక్తికిఁ దీర్థసేవయుఁ గారణములు గాకపోవు. తా మెంచుం గొఱగాక భక్తులం జూచి యోగుల మాత్రము పొగడియు యోగులంజూచి జ్ఞానులనేకొండాడియుఁ దదితరుల దూషించువారు తీర్థయాత్రాపరుల గేలిసేయుదు రేటు? శివశర్మాదులు తీర్థయాత్రలఁ గృతార్థులు గాలేదా? నేఁడు ధూమశకటాదులవలన సుదూరమ్మసైతము దాపగుచున్నది కాని పూర్వము కాశికేగుట కాటికేగుట సమానమఁట. రైళ్లలోఁ గూరుచుండి యనాయాసముగా యాత్రల సేవించిన ఫల మొకవేళ నంతి లేకుండునేమో కాని కాలినడకతో వివిధ శ్రమల కోర్చి కష్టసుఖంబుల ననుభవించి యనేక గ్రామప్రజల యన్య భాషాసల్లాపదూషణభూషణాదుల నాలకించుచుఁ జేయు యాత్ర భూతదయను లోకజ్ఞానమును సౌభ్రాత్రమును భక్తిని బెంపొందింపఁ జేయకపోదు. ఫలము గల్గకపోదు. అట్లగుటవలననే కాఁబోలు యాత్రసల్పి వచ్చినవారిని స్వపౌరులు మేళతాళంబుల నెదుర్కొని మహావైభవంబున నింటికి గొంపోయెదరు.

సీ. పాడిదగ్గు కంఠంబుఁ బొరివుచ్చకయమున్న
తల ప్రకంపంబుఁ బొందకయమున్న
బొమలు కన్నులమీఁదఁ బొదివి వ్రాలకమున్న
పొర నేత్రముల కడ్డు పొరకమున్న
శ్రుతిపుటంబుల శక్తి సురిఁగిపోవకమున్న
వళు లాననమునఁ బర్వకయమున్న
హృదయంబులో జాగ పదను దప్పకమున్న
గాత్రంబు శిథిలంబుగాకమున్న
పండ్లు వేర్వాసి కదలు చూపకయమున్న
కాకి కడకంటిపై చూపు రాకమున్న
కాలుసే యాడు తఱియంద కదలవలయుఁ
దీర్థసేవకు దేహ మస్థిరముగాన. (కాశీ)

అని తలపోసి మనదాసుగారు క్రీ. శ. 1818–19కి సరియగు బహుధాన్య సంవత్సర కార్తికమున శ్రీరంగమున కేగి రంగనింగడు సుష్వాంగుచు సేవించి "శ్రీరంగశాయి తారహారము" అను మకుటము గల సీసపద్యముల నిర్వదేఁడింటిని సమర్పించి తిరిగి యిలుసేరెను. వీ రే దేవు నెప్పుడు దర్శించినను బద్యములతోఁ బొగడక మగిడిరాలేదు.

కాశీయాత్ర క్రీ. శ. 1820-21

తన మాతృదేవత యగు వేంకమాంబను, నర్ధాంగియగు లక్ష్మీబాయమ్మను సోదరుఁడగు కృష్ణదాసును సుచితవాక్యముల సమాధాన పఱిచి విక్రమ సం॥ చైత్ర శు ౧ శనివారము రేవతీనక్షత్రమున గుంటూరునుండి కతిపయాప్తమిత్రులతోఁ గదలి యమరావతి కేగి కృష్ణాస్నానమునఁ బవిత్రుఁడై భర్గంగొనియాడి దుర్గమారణ్యమార్గముల ననర్గళభక్తిపరవశుఁడై నడచుచుఁ గ్రమముగా భద్రాద్రి కేగి శ్రీరామచంద్ర మూర్తిని దర్శించి

సీ. అర్థి కిచ్చినధనం బపుడే మఱచె దఁట
పదిల మోహో రామ! బహుపరాకు
అపకార మొనరించు నతని మఱచెదఁట
పదిల మోహో రామ! బహుపరాకు
మఱచుట నీ కిది మఱి సహజంబఁట
పదిల మోహో రామ బహుపరాకు
మహి నున్న నీగతి (?) మఱచెద వేమొకో
పదిల మోహో రామ బహుపరాకు
పద్మజాక్షు! రమాధీశ! బహుపరాకు
భక్తనరసింహపోషక! బహుపరాకు
భద్రశైలో! పరిస్థిత బహుపరాకు
భక్తమందార రఘువీర బహుపరాకు.

ఇట్టి యనేకపద్యంబులఁ బరాకుదెలిపి మఱలఁ బయనంబై దినక్రమంబున నశ్వారావుపేట, కొవ్వూరు, రాజమహేంద్రవరము, నావలఁ బిఠాపురముం జేరి కుంతిమాధవుఁ బూజించి సింహాద్రి కేగి వరాహనృసింహ స్వామికి మ్రొక్కి కూర్మపురముఁ జేరి కూర్మేశ్వరుని భావించి జగన్నాథముఁ దొరసి మార్కండేయాదిపుణ్యతీర్థంబులఁ గ్రుంకి జగన్నాథుని బిల్వమహిమకథల వినుచు నాతనికి నమస్కరించి

పంచ.—పరాకు శ్రీరమాంగనాస్య పద్మపద్మబాంధవా
పరా కనంతపద్మజాండ వారపూరితోదరా
పరాకు భక్తహృన్నివాస భవ్యదివ్యవిగ్రహా
పరాకు దేవమౌళిరత్న భాసితాంఘ్రిపంకజా.

అని పొగడి యందు పంచరాత్రంబులు వసించి యటుగదలి బహుకష్ట ప్రయాణంబుల జాజిపురంబేగి యన్నదిని పైతృకక్రియల నిర్వర్తించి మార్గశ్రమమ్మున నలసి కాశీదర్శనభాగ్య మున్నదో లేదో యని చింతించి శేయి యగుడు నిద్రింప స్వప్నంబయ్యెనఁట.

సీ. బ్రహ్మాదులకునైన బడయ సాధ్యముకాని
యప్రతిహతశక్తినైన నీవు
దురితాత్ముఁడంచు నక్క ద్రోయఁగాఁ జూడక
యతిదీనుఁ డీతఁ డం చాత్మనెఱిఁగి

జాలిజనించి కాఁబోలు నాపైని నీ
　　　　నిర్హేతుకప్రేమ నెగడఁజేసి
స్వప్నగోచరుఁడవై భవమెల్ల తీర్చి తీ
　　　　మేలు నా కరయ నేవేలుగాదె
స్వాంతమున నాదుపట్ల నొక్కింతకరుణ
నీకుఁ గల్గిన యెడలఁ ద్రిలోకములను
నాకు సముఁ డుండఁగలఁడే యనాథ రక్ష
దశరథకుమార రామ భద్రాద్రిధామ!

గీ. వెలువకు మటంచు నన్నిట్లు వెన్నుఁజఱచి
దయ దలిర్పంగఁ దెల్పెడి దాత లెవరు?
తల్లిదండ్రులు గురువులు దైన మీవె
దశరథకుమార రామ భద్రాద్రిధామ!

ఆహా! నృసింహదాసా? ఎంతధన్యుఁడవోయి! శ్రీరామచంద్ర మూర్తి హస్తస్పర్శభాగ్యము నందితివి. పూర్వపు భక్తుల స్వప్నంబు లట్టివి. వారి విశ్వాసంబు నట్టిది. నేనునువానిలికొలను సుబ్బారావుగారు, నప్పాదాసుగారు మొదలగువారికి స్వప్నసాక్షాత్కారాదికము గలదు. అయినను నట్టివానిని నమ్మక పరిహసించు మూఢులును లేకపోలేదు. ఎవరికి లోటు? కావుననే దాసుగారు

గీ. క్షేమజంబని కొందఱు పెద్దలెల్ల
నవ్వి నిందింతురా తప్పు నాదికాదు
దాసుఁ డనుపేరుఁ బెట్టించి ధరణియందుఁ
ద్రిప్పి రక్షించు దీవెకా దేవదేవ.

అనియు నంత నిలువక,

గీ. మించి జనములెల్ల మెచ్చుకొనుచు వ
ర్తింపఁజాల లయకు సొంపుమీర
నెసఁగి పాడనేర నిల నప్రయోజక
తనువు దీనిఁ బ్రోచు దాత వీవె.

క. హరి నీ యడుగుందమ్ముల
నరసి మదిం గంటి నింక నరివర్గము కే
వెలువను జుమి........................

అని నమస్కరించి పొగడి పాదచారియై క్రమముగా బుద్ధగయ కేగి ఫల్గుణీనది దర్శించి స్నానసంధ్యాదులను పైతృకవిధులను నిర్వర్తించి యందందుంగల పుణ్యతీర్థముల మెట్టుచు రామనామస్మరణము సలుపు చుం జని చని దూరంబునం గాశిం గని

సీ. రజతాద్రి యిచటికి రాఁబోలు నేమొకో
　　　　కాదు కాశీసౌధకాంతిగాని
　　　　...　...　...　...　...　...
　　　　...　...　...　...　...　...

అని వర్ణించుచు సంతోషాతిశయమున నృత్యము సేయుచు,

గీ. పాంచభౌతిక దేహంబుఁ బాసి జీవుఁ
డరుగునప్పుడు సవ్యకర్ణాంతరమునఁ
తారకబ్రహ్మమంత్రంబు దయ నొసంగు
హరుని కాఁపురమగు కాశి నరయఁగంటి.

అని యుప్పొంగి దరియంజని హృదయపీఠి విశ్వేశ్వరు నిలిపి భావకుసుమంబులఁ బూజించి జాహ్నవీ విమలతోయావగాహనంబునఁ బవిత్ర దేహుఁడై యవ్వలినరి నొక భూసురావాసమున నతనియింట వసించి భక్తితాత్పర్యవిశేషంబుల నిత్యము విశ్వనాథుని సేవించుచు బిందు మాధవు భావించుచు భవానిని దర్శించుచు దండపాణిని విమర్శించుచుఁ దుండిని గొల్చుచు భైరవుని బిల్చుచుఁ గ్రమక్రమముగా నర్వదినాలుగు ఘట్టముల నధికశ్రద్ధఁబరిశీలించి పవిత్రుఁడై కృతార్థుఁడనైతినని హర్షించి పితృతర్పణాదులొనరించి విడువలేక విడువలేక యగస్త్యునింబోలెఁ గాశి విడిచి పశ్చిమముగాఁ జని ప్రయాగను గాంచి తనయందుంబోలె గంగా యమునాసరస్వతుల నందుం దర్శించి త్రివేణీసంగమంబున స్నానాది కృత్యంబు లాచరించి తక్కుంగల విశేషమ్ము లారసి జన్మమ్ము సఫలమ్మయ్యెనని భావించి దీర్ఘప్రయాణమ్ముల డస్సినవాఁ డగుటచే నటు పైకిఁ జనలేక వెనుకకు మఱలి తనమూచిన మహిమల మనంబునం దలంచుచుఁ గొన్నిదినంబులకు గుంటూరున కేఁగుదెంచి తన తల్లియగు వేంకమాంబ పాదపద్మముల వ్రాలి తాఁదెచ్చిన గంగాజలంబుల నామె నభిషేకించి యాత్రాప్రసంగముల నుగ్గడించుచు బంధువులతోఁ గూడఁ గొన్నిదినంబులు గుంటూరున గడపెను.

అంత శ్రీరామకల్యాణ నిరీక్షణ కౌతూహలాయత్త చిత్తుండై తమ్ముఁడగు కృష్ణదాసుం దోడ్కొని బంధువుల వీడ్కొని కతిపయుల తోఁగదలి వృషవత్సర చైత్రశుద్ధనవమికి భద్రాద్రిని జేరి గౌతమీ పూత జలంబుల స్నాతుండై శ్రీరామునకు హృదయమిచ్చి సీతాదేవికిఁ గాన్కలిచ్చి హనుమకు మ్రొక్కులిచ్చి స్వామిసన్నిధి నిలిచి యంజలిబంధుండై

సీ. గయయందు నిప్పాపి కనులకు భవదంఘ్రి
　　　　నీక్షింపఁజేసిన దీవకావె?
గంగాదియాత్ర లీ కలుషాత్మచేతఁ జే
　　　　యించి రక్షించిన దీవకావె?
కలయందు నర్భకాకారివై వీనికి
　　　　ధృతి నెసకొల్పిన దీవకావె?
మఱల నిప్పాపి నీ చరణసన్నిధిఁ జేర్చి
　　　　యింపుఁగావించిన దీవకావె?
ఇంక దక్షిణదిగ్యాత్ర లెటుల వీని
వలనఁ జేయింపఁగా మదిఁ దలఁచినావొ?
భారమెల్లను నీదె దివ్యప్రభావ
దశరథకుమార భద్రాద్రిధామ రామ.

ఈరీతి నా భగవంతునిబొగడి యతని యంఘ్రుల హృదయంబున స్థాపించుకొని మఱల గుంటూరు చేరె.

అంతఁ దనువస్థిరమనియు సత్కార్యాచరణము నేమరరాదనియు నిజజననికిం గళత్రమునకుం బోధించి తమ్మునికి ధైర్యంబుఁగొల్పి నిర్ధ

నుండయ్యు రాముని పై భారంబునైచి రామేశ్వరాదిదివ్యక్షేత్రంబుల వీక్షించు తమకంబున వృషవత్సరాషాఢశు ౨ (క్రీ. శ. 1821-22) దినంబున గుంటూరునుండి నిర్గమించి పొన్నూరుఁజేరి శ్రీభావనారాయణ స్వామిని గీర్తించి బాపట్లకేగి యందలి స్వామిని బొగడి యుబ్బుచు నిట్లు తా విడిసిన ప్రతిస్థలముల నుండు స్వాములను దర్శించి మ్రొక్కుచు ననుదినప్రయాణమ్ముల నెల్లూరికేగి పెన్నలోఁ గ్రుంకులిడి యందలి దివ్యాలయంబుఁ జూచి యచ్చెరువొంది రంగనాథుని సేవించి యాతనిం బొగడి తిరువళ్లిక్కేణి డాసి పార్థసారథి నర్చించి చెన్నపురినుండి కదలి యెడనెడ వర్షంబులఁ దడియుచు గడగడ వడఁకుచు నెండకుఁ గందుచు క్షుత్తృష్ణలకు సోలుచుఁ గాలినడకలకు బడలుచు నొడలు కృశింపఁ బయనములు సేయుచుఁ జిదంబరముఁ గరముమురియుచు నరసి యందలి పుష్కరిణీతీరమునఁగల నానావిధభక్తులఁ బులకలెసఁగఁ బరికించి గగనలింగముం గని ప్రణమిల్లి బిల్వదళంబులం బూజించి శియాళి కరిగి శంకరునకెఱఁగి గౌరీమయూరంబుం గాంచి పంచవటము వీక్షించి కావేరిం దర్శించి కాయంబు ముంచి మధ్యార్జునంబున మహేశ్వరు నర్చించి కుంభకోణమున ద్వాదశతీర్థంబులం బొడఁగని కుంభేశు శంభో హర హరా! యని యర్చించి మఱియుం గల దేవతలను సేవించి పంచనాథమున భవుని భక్తితోఁ బాటించి యం దాకాలమున నున్న మహాభక్తుఁడగు శ్రీత్యాగరాయలవారి మహిమల విని యచ్చెరువఁది వారిం దిలకించి వారి సంగీతశ్రవణమునఁ దన్మయుండై

సీ. కేవలానందసంకీర్తనావళి వింటి
భావసిద్ధియు శుద్ధభక్తిఁ గంటి
భక్తులు శిష్యులు బలసి కొల్వఁగఁ గంటి
వాఙ్మాధురీనైభవంబుఁ గంటి
వినయసత్సంపద్వివేకముల్ కనుఁగొంటి
శ్రీరామపదభక్తి చెల్వుఁ గంటి
నజన కందఁగరాని యనుభవంబును గంటిఁ
దన్మయత్వం బాత్మఁ దనరఁ గంటి
నరసి కనుఁగొంటిఁ ద్యాగరాయార్యునందు
నీ లసద్గుణపుంజ మిం కెన్నియైన
దివ్యమహిమాతిశయములు దేజరిలుటఁ
గంటి హర్షాబ్ధి నోలాడుచుంటి మదిని.

గీ. రామపదభక్తికి త్యాగరాయవరుని
సమము గానేర రెవ్వ రీక్ష్మాతలమునఁ
బ్రేమ నా ఘను డొకసారి పిలిచె నేని
రాముఁ డోహో యటంచు మార్పలుకునంట.

గీ. అట్టిఘనుని యాజ్ఞ నంది యచ్చోటు వాసి
కడురయంబుతోడఁ గదలిసాగి
పరఁగ రాజిలు నవపాషాణమహిమంబు
నాలకించి ముందు కరిగి యరిగి.

శరధిని నవగ్రహశిలలను జక్రతీర్థము సేత్వారంభస్థలము వీక్షించి యావల భైరవాదితీర్థముల నర్ఘ్యకృత్యము లాచరించి శాశ్వతసౌఖ్యప్రదము ననశ్వరమునగు రామేశ్వరము సముత్సుకత నన్వీక్షించి మహోన్నతంబై విచిత్రశిల్పవిభ్రాజితంబై కైలాసంబు విలాసంబు డంబు విడంబించు దేవాలయంబు హర్షంబువొదలఁ దిలకించి పులకితాంగుండై బిల్వాదిపూజాద్రవ్యంబుల రామలింగేశ్వరు నర్చించి "కాశికాపురి నుండి గంగఁ దెచ్చితిని. ఈశ! దీనిని గ్రహియింపఁగదయ్యా" అని తజ్జలంబుల నమకచమకాదుల నభిషేకించి

గీ. అన్య మెఱుఁగక దేవ! యహర్నిశములు
దైన్యమున నీపదంబులఁ దలఁచి సుజన
మాన్య మా పరమార్థసంపద లభించి
ధన్యమతి నైతి నీదగు దర్శనమున.

కం. అంగములో సగ మంగన
కుం గడమసగంబు భక్తకోటికి నొసఁగి తె
బ్భంగి నినుఁ గానవచ్చు భు
జంగచయవిభూష దోషసంగవిదూషా.

మొదలను పద్యంబులం బొగడి హనుమదాదుల కెఱఁగి మఱియు నందలి యిర్వదినాలుగు తీర్థంబులఁ గృతస్నానుండై గంధమాదనపర్వతంబుఁ దుదముట్ట నధిరోహించి సింధుబంధను శ్రీపాదంబుల స్మరించి పిదప సేతుమాధవు పదంబుల మూర్ధంబుసోక మ్రొక్కి యుభయసాగర సంగమంబున నుచితవిధులు నిర్వర్తించి యందు దినత్రయం బుండి పిదప నేకాంతరాముల సేవించి యందుఁ జింతలపాటి లక్ష్మీనారాయణాఖ్య భూసురగ్రామణి వేఁడుకోలు మెయి రామకథ విన్పించి మఱల సేతుమాధవు దర్శించి,

సీ. తగఁ బ్రయాగపురి మాధవుఁడు నీక్షేమంబు
నడిగినానని తెల్పు మనియెఁ బ్రీతి
జాహ్నవి నీ పాదజలజంబులకు మ్రొక్కె
యమున నీదాన నే ననుచుఁ బలికె
వరసరస్వతి నిన్ను బహుగతుల్ వినుతించె
నన్నపూర్ణ నమామి యనుచుఁ బలికె
కాశీశ్వరుఁడు నిన్ను ఘనముగా వినుతించెఁ
దక్కుసురల్ నీవె దిక్కటనిరి
భైరవుఁడు దండి మేము నీ బంట్ల మనిరి
వినఁగదే యుత్తరక్షితి విషయము లివి
తెలిపినాఁడ నిఁక స్థితిఁ దెలివిమీర
సేతుమాధవ వినవయ్య చిత్తమలర.

ఉ. కోరిక దీరె నీ చరణ కోమల యుగ్మము నాశ్రయించుటన్
గోరిక దీరె గంగ నిటఁ గూరిమి లింగని కొప్పగించుటన్
గోరిక దీరె సేతువునఁ గొంకక స్నానము లాచరించుటన్
ఊరికిఁబోయివత్తు దయయుంచుము నీమది సేతుమాధవా.

అని నమస్కరించి కోటితీర్థంబుఁ గరంబు ముదంబునం గ్రహించి పయనంబై దర్భశయనముఁ జేరి శ్రీరామునకుం దండాపతితుండై శ్రీరంగముఁ జేరి,

సీ. ప్రాకారసప్తకప్రకరంబుఁ గనుఁగొంటి
            నదియె వైకుంఠమం చలరుచుంటిఁ
ప్రాగ్దిశ గోపురత్రయమును బొడఁగంటి
            దక్షిణంబున నేడు దనరఁగంటి
బశ్చిమమున మూఁడు ప్రజ్వరిల్లుటఁ గంటి
            నుత్తరంబున నాలు నుంటఁ గంటి
నిరువదియొక్క గోపురముల నిటు గంటి
            నామస్య స్వర్ణాలయంబుఁ గంటి
....
నందుఁ గోట్యర్కదివ్యప్రభాళి యనఁగ
వెలుఁగుచుండెడి శ్రీరంగవిభుని గంటి.

సీ. ధగధగదీప్తులఁ దరుణార్కరుచి మించు
            ఘనకిరీటము తలఁ గ్రాల గంటి
సన్మణిస్థగితభాస్వద్రత్నహారముల్
            వక్షస్థ్సలంబునఁ బరఁగఁ గంటి
విద్యుత్సహస్రకోటిద్యుతు లీనెడు
            మేఖల నడుమున మెరయఁ గంటి
స్వర్ణవస్త్రద్వయి సహజదేహావినీల
            కాంతు లాచ్ఛాదించి క్రాలఁ గంటి
చంద్రసూర్యద్యుతుల మించు శంఖచక్ర
ముఖరదివ్యాయుధోత్కరములు కరములఁ
దనరఁగాఁ గంటి నిటువంటి ఘనతరాంగు
సంగదూరుని శ్రీరంగశాయిఁ గంటి.

ఈమొదలగు ననేకపద్యంబుల నాతనిఁ బొగడి జంబుకేశ్వర మేగి యంబులింగంబున కభివాదనంబులు పొనర్చి కంచిని గాంచి పురవైభవము నభివర్ణించి,

ఉ. ఆఁకలి గొన్నయట్టి నరుఁ డన్నముఁ గైకొను మాడ్కిఁ బేదకున్
రూకలు ప్రాప్తమౌనటులు రోగికి నౌషధ మబ్బినట్టు లు
ద్రేకపు బెండ మాఁడుచుఁ జరించెడువానికి నీడ లభ్యమౌ
నాకరణిం గరీంద్రవరదాంఘ్రులఁ గంటి మహాభిలాషినై.

కం. దవ్వులఁగని దాయంబో, నవ్వాకిలివార లడ్డమై నిలుపఁగ నే
నివ్వెఱపడియుండఁగ నన్‌,జివ్వున నొక వైష్ణవుండు చేర్చెన్ లోనన్

ఆవల నృసింహదాసు వరదరాజస్వామిని దర్శించి హర్షాతిశయమునఁ బులకలు నశ్రులు నొలకఁగాఁ బరవశుండై పుడమిపైఁ బడి యంత లేచి మస్తకమున హస్తములుమోడ్చి హస్తివరదు నిస్తులభక్తిఁ బ్రస్తుతించి తదితరస్థలములఁ దిలకించి మఱునాఁడు తిరుపతి కేగ నొకవింత జరిగెను.

అట్లు మన తూము లక్ష్మీనరసింహదాసు తిరుపతిఁ జేరి వేంకటేశ్వరుని మదిని దిరముగొలిపి ధ్యానింపుచుండ నొకవైష్ణవుం డరుదెంచి "నీ తాతతండ్రుల మొక్కుబడులనెల్లఁ దీర్పఁగలిగిననే కొండ నెక్కుము లేకున్న నెక్కకుము" అని పలికి యల్లనల్లనం జని యితఁడు శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామియే యని తలంచి దాసు పరికించునంతలో నదృశ్యుఁ డయ్యెను. అంత దాసు నివ్వెఱపడి ఔరా! వేంకటేశ్వరా!

గీ. తాతనాటిఋణము దలఁచి లెక్కలుతీసి
ప్రీతి మాని బిరుదు ఖ్యాతి మాని
కఠినవృత్తిఁ దాల్చి కదలిరావల దంటి
విటులఁ బల్క నీక యొప్పఁగాక.

గీ. కాసుపై నాసఁజేసి యీకరణి భక్త
గణములను బాధపెట్టుట గుణముకాదు
తగదనుచుఁ బల్క నీ సరి దైవ మేఁడి?
యొక్కరుఁడ వౌట నీ కిటు లొప్పె నౌర.

గీ. వాద్దు కోర్చి విత్తపటల మార్జించియు,
బాదుసా కొసంగు ఫల మదేమి?
కడుపుకైనఁ దినవు కాసివ్వ వేరికి
బీదజనులయందు బింకమేల?

గీ. నీ వొసంగక సిరి మాకు నిల్చుటెట్లు
మాదుసర్వంబు నీదియ కాదె? దేవ!
యడ్డమే నీదుచేతికి నశేనమాత్ర
మిచ్చి తదియును గొనరాదె, యిచ్ఛయున్న?

గీ. కొండపైకి నచ్చి కోర్కె లేమియునైనఁ
గోరువాఁడ నంచుఁ గొంకుగదిరి
భీతిఁజెందినావొ? పిలిచినఁ బలుకవు
తెలిసె నీదుగుట్టు తెల్లముగను.

గీ. వేంకటాద్రినిలయ వేగిరపడఁబోకు
ఋణముదీర్తు నీకు నెల్లినేఁట
నింతవాఁడవౌట యెఱిఁగిన భద్రాద్రి
విడిచి యేల వత్తు ప్రీతి నిటకు?

గీ. తనువు నీసొమ్ముగా మున్నె ధారవోసి
యున్న నాయెడ నరమర లుంచదగునె?
మంచిచెడ్డలు నీవ నే నెంచనేల?
ప్రోచికొ మ్మంబువులఁ బడఁద్రోచికొమ్ము.

కం. సెలవిచ్చినఁ బనివినియెద
నిలుమన్నను సముఖమందు నిలిచెద మదిలోఁ
గలవార్తఁ దెలుపకుండినఁ
దలఁచు టెటుల వైష్ణవోక్తిఁ దగ నీవిధిగాన్.

గీ. తొంగిచూచియు నలమేలుమంగతాయి
దాపు రానొడె నీ గట్టితనము నెంచి
కాసు తనయునికన్నను ఘనమటంచు
వింగు నది యిఁట నిజముగా వెలసె నేఁడు.

గీ. ఔర గోవిందరాజైన ననుజుతోడ
   వీఁడు మనవాఁడు చూచి కాపాడు మనఁడు
   ఔర యిటువంటి మేళ మీ యవని నొప్పె
   మఱియెనట నుండ దీక వేయుమాట లేల?

ఇట్లెన్నో విధముల నిష్ఠురోక్తులు వలికి యా రాత్రియెయి నిద్రించుచుండ.

సీ. రజతాద్రికాంతి నిరాకరించెడి మేని
            చందంబుఁగల్గు నశ్వంబు నెక్కి
   మల్లెపూలంగిపై మణులకట్టి బిగించి
            వల్లెవాటుగ ఖండువా నమర్చి
   మణిమయ మకుటంబు మస్తకంబునఁ దాల్చి
            చండిసొమ్ములు మెయినిండఁ దొడిఁగి
   ఎడమచేతను కళ్లె మిరవొందఁగాఁ బట్టి
            తక్కినచేత ఛత్త్రంబుఁ దాల్చి
   పలుకునడకలు దుముకులు కొసరు కొసరు
   చూపులును గల్గి జనములు చోద్యమంద
   దాపు కేతెంచి నరసింహదాస! యిందు
   రమ్మనఁగ నేను నతనిఁ జేరంగ నేఁగి.

నమస్కరించి నిలువంబడి యద్భుత మందమంద మందహాససుందర ముఖారవిందుండై యా రేనంతుఁడు.

గీ. నీవు మావాఁడ వనిక దా నిజముదెలిసి
   నాదు విధి దాఁట నేరికిఁ గాదుగానఁ
   బర్వతం బెక్కవలదని పల్కినాఁడఁ
   గూడదను పనిఁ జేయంగఁ గోరనేల!

పంచచామరము___

   నగంబుఁ జూచు కోర్కె నీమనంబునందుఁ గల్గినన్
   ...   .   రమ్మ   ...   ...
         ...   .

క. అని శైలమునకు ననుఁదో, డ్కొనిచనిచూపంగఁ గంటి గోగర్భంబున్
   ఘనపాపనాశనంబుగ, గనగంగాధార మున్నగా సర్వంబున్.

మఱియు మురిపెంపుపెంపుమెయి,

సీ. నీలఘనాఘననిరుపమదేహంబు
            నందుఁ బీతాంబరం బమరువాని
   నరిదరశార్ఙ్గగదాదిసాధనములు
            హస్తచతుష్కమం దమరువాని
   రవికోటిదీప్తి నిరాకరించెడు కాంతి
            గల కిరీటము తలఁ గల్గువానిఁ
   గస్తూరివాసనల్ గ్రమ్మెడు మెయినిండ
            సొమ్ములం దాల్చిన సొగసుకాని
   వక్షమున శ్రీమహాలక్ష్మి పరఁగువాని
   హాటకపు రత్నశాల్వ జీరాడువాని
   వేంకటాద్రీంద్రనిలయు శ్రీవేంకటేశుఁ
   గాంచి సేవించి యిట్లు వచించినాఁడ.

*   *   *

అని యెన్నియో రీతులం బొగడి మఱియుం గల విచిత్రంబులం జూచి,

గీ. అవ్వచటియఁ జూచి యాశ్చర్యమొందుచు
   నాజ్ఞవడసి యమ్మహాద్రి డిగ్గి
   మఱియుఁ గల్గుచోట్ల మహిమమెల్లను గాంచి
   మేలుకొంటి నంతఁ జాలవేడ్క

ఇట్లు మేల్కొని యిది సత్యమా? అసత్యమా? యని తలంచుచుండ ఘ్రాణతర్పణంబుగా సుసౌరభ మే తేర నిది యేమని యన్వేషించుచో నాశయ్యపై శ్రీవేంకటేశ్వరుని పాదచిహ్నము సురభిరజోలేశముండం గాంచి దాసు విస్మితుండై లేచి తోడివారలకుం జూపి యాహరి పాదరేణువులఁ దలపై ధరించియు నాఘ్రాణించియుఁ గన్నుల నద్దుకొని యు భగవత్కృప గల్గెఁగదాయని హర్షాత్ముఁడైఁ తృప్తుఁడై నిమీలితనేత్రుఁడై స్వప్నగోచరపురుషుని భావబలంబునం బరికించి యానందాతిశయంబున నృత్యంబుచేసె.

అంతటఁ గనులువిచ్చి తోడివారి సొగస్తులకు లజ్జించుచు నవ్వేళ్పు ని వింతచెయ్వుల నంతరంగబునఁ జింతించుచు నటనుండి కదలి యలమేలుమంగను సేవించి గోవిందరాజుల కానందంబున నమస్కరించి

సీ. శ్రీపాదరేణువు "చిన్నంవరా" యంచుఁ
            బల్కు వైష్ణవపరిభాష వింటి
   స్వామిప్రసాదసంప్రాప్తంబుఁ గోరిన
            వెల చాలహెచ్చను విధముఁ గంటిఁ
   గడ కాస్థలపు మన్ను కా సివ్వకుండంగఁ
            జిక్కఁబో దనువార్తఁ జేరి వింటి
   వింతవింతలుఁగల వెల లేని పటములఁ
            గన్నులపండువుగాఁగఁ గంటి
   భక్తి యెంతయున్నఁ బైకంబు లేదని
   సర్వసాక్షియైన స్వామికెఱుక
   గాన నతఁడె నన్నుఁ గని ప్రోచు వేల్పని
   యాపురంబుదాటి యవలి కరిగి.

కాళహస్తి డాసి యా స్వామిని బ్రార్థించి తొంటిమార్గమున మఱలఁ బొన్నూరువచ్చి యావల గుంటూరు ప్రవేశించి వేడ్కతోఁ దల్లి కెఱఁగి, మ్రొక్కినయనుజుని దీవించి భార్య సపర్యల నంగీకరించి జననికై తెచ్చిన కోటితీర్థంబున నామె నభిషేకించి మాధవప్రీతిగా సమారాధనాదికము నిర్వర్తించి ఫలము రామార్పణమని యాత్రావిశేషంబులఁ దనకష్టసుఖంబుల నందఱకుం దెల్పుచునుండె. "పోయిసేవింప లేకున్నఁ బుణ్యతీర్థమహిమ వినుటయు నఖిలకల్మషహారం" బని తీర్థమాహాత్మ్యములఁ దెల్పుచునుండె. ఈ యాత్ర వృషవత్సర ఫాల్గుణ శుద్ధపాడ్యమికి సమాప్తమయ్యెను.

అంత శ్రీరామనవమికి మఱల భద్రాద్రికేగి వచ్చెను.

ఇట్లీ నృసింహదాసు నిరంతర ప్రయాణములచే నారోగ్యముచెడి పోవఁగాఁ గొన్ని దినంబులు వ్యాధిబాధ ననుభవించుచు "స్వామీ! ఒకచోఁ బడియుండి నిరంతరము నిన్నుస్మరించుటకా యిట్లు కదలలేని దశను గల్గించి"తని రాముని స్మరింపుచుఁ గొంతకాలంబునకుం దేరుకొని క్రీ. శ. 1826-27 వ్యయవత్సర పుష్య శు ౨ నాఁడు బయలుదేరి యుత్తరంబుగాఁ జనిచని యయోధ్యకేగి యా యా పుణ్యస్థలముల సభక్తికముగ నారాధించి సరయువున గ్రుంకులిడి పితృతర్పణ మొనర్చెను. వంశమును బవిత్రమొనర్చుటకుఁ జాలఁడా యొకఁడు? అట్లయోధ్యఁ గొన్ని నాళ్లుండి హరిద్వారమున కరిగి యటనుండి బదరికావనంబునకేగి నారాయణుం దర్శించి మ్రొక్కులిడి యా క్షేత్రమహిమముల వర్ణించి మఱలి కాల్నడల బహుకష్టప్రయాణమ్ముల సర్వజిచ్ఛ్రావణ శు ౧౧ నాటికి గుంటూరు చేరెను.

మఱల భద్రాద్రి కేగి వచ్చెను.

3

ఇట్లెన్నియాత్రలు చేసినను దనివి సనక యా భక్తాగ్రేసరుండు గరుడోత్సవంబు దర్శించు నాసమెయి విరోధివత్సర వైశాఖమునఁ గొందఱుభక్తులతోఁ గదలి కంచి కేగి స్వామిని సేవించి మఱలి చెన్నపురికి రాఁగ వైదికబ్రాహ్మణుఁడును, మురికినాఁడను శాఖకుం జెందినవాఁడును, ధనాఢ్యుఁడు భక్తుడునగు నాగెండ్ల వరదరామదాసు వీరి నాహ్వానించి యుచితసేవలఁ దృప్తుల జేసి తారకమంత్రరాజ ముపదేశమొంది తనయింట మాసత్రయం బుంచుకొని నిరతంబు రామకథ వినుచుఁ బిదప నాలుగువేలరూప్యములతో నరసింహదాసుగారి పాదపూజచేసి స్వామీ! మీ రింకొకమారు వేంచేసి నాకు భద్రాద్రిరాముని దర్శనభాగ్యము లభింపఁజేయవలయునని ప్రార్థించి, వీడ్కొలుపఁగా నరసింహదాసుగా రాతని భక్తిశ్రద్ధల కలరి యిదియంతయు నా శ్రీరాముని కారుణ్యాతిశయమని తలంచి గుంటూరున కేతెంచి మూఁడుతరంబుల నుండి పెరుగుచున్న ఋణమ్మౌ నా నాలుగువేల రూపిక లొసంగి నిశ్శేషముగాఁ దీర్చి ఋణవిమోచన సంతర్పణమొనర్చి మఱల చెన్నపురి కేగి వరదరామదాసుం దోడ్కొని వికృతివత్సర చైత్రమాసమున బయలుదేరి శ్రీరామనవమి శుభయులు భద్రాద్రిని సముత్సుకత సందర్శించి ఇచ్చట నిచ్చలు నుండువారిది గదా భాగ్యమని తత్రత్యులం గొనియాడి శ్రీరాముల సేవించి తిరిగి గుంటూరు వచ్చిరి.

అంత వరదరామదాసుగారు నరసింహదాసుగారిని సకళత్రముగఁ జెన్నపురికిం గొంపోయి యచట నాలుమాసము లుండి వైరాగ్య సంపత్తిచేఁ జెన్నపురి నుండ నిచ్చగింపక తన యావద్వస్తు వితతిని శకటాశ్వాదులపైఁ బూన్చి కదలి వికృతివత్సరకార్తికమున భద్రాద్రి కరిగి కాఁపురముండి నిరతము రాము సేవించుచు నృసింహదంపతుల సంభావించుచు నా వరదరామదాసు దంపతులు సంతోషమునఁ గాలముఁ బుచ్చుచుండిరి.

౪

భద్రాద్రి శ్రీరాములకుఁ గైంకర్యము సేయువారు ధనాశా పీడితాత్ములై శ్రీరాములవారి ధనము హరించుచుఁ దత్తత్కాలోచిత సేవల సలుపక యేరినిం జీరికిఁగొనక సంచరించుటం జూచి నృసింహదాసు శ్రీరామచంద్రా! నీకు సేవలు సక్రమముగా జరుగుటలేదు. నే నెట్లు సహింపఁగలను? అని విచారించి నిద్రింపఁగా నారేయి స్వప్నంబున నొకవైష్ణవుం డరుదెంచి "నృసింహా! వగ పేల? చందూలాలుని దర్శింపం బొమ్ము, అన్నియుం జక్కనగు "నని పలికి చనియె. అంత దాసు మేల్కాంచి వరదరామదాసులో స్వప్నవృత్తాంతముఁ జెప్పి శ్రీరామాజ్ఞగా భావించి సభక్తి నమస్కరించి హైదరాబాదునకుఁ బయనమై చనియె. భక్తుల భావంబులు భగవంతుని కెఱుక, భగవంతుని భావంబులు భక్తుల కెఱుక.

ఆ కాలమున నిజాం రాజ్యమునకు నాసరద్దౌలా నవాబుగా నుండెను. హైదరాబాదే రాజధాని. అతనికి మహారాష్ట్రబ్రాహ్మణుఁడును, ధర్మాత్ముఁడును, చండశాసనుండును, నధృష్యుండును, సన్మార్గప్రవర్తకుండును, సమర్థుండునగు చందూలాల్ ప్రధానామాత్యుఁడుగా నుండెను. పుణ్యాత్ముఁడగు నామంత్రి కొకనాటిరేయి కలలో రాముఁడు కన్పడి "ఓరీ! నృసింహదాసు నీచెంత కేగుదెంచు, అతని యభీష్టము నెఱవేర్పుము." అని పలికి యదృశ్యుండు కాఁగ మేలుకాంచి యద్భుతంపడి తనజన్మము సఫలమయ్యె నని తలంచి శ్రీరామచంద్రుని ధ్యానించి "ఎప్పుడు నృసింహదా సరుదెంచునో? శ్రీరాముని కాదాసు మీఁద నింతప్రేమ మున్న కా మహాత్ముఁ డెంత తపస్సు చేసెనో? ఔరా! నృసింహదాసు కారణమున నేనును గృతార్థుఁడనైతి. ఆ దాసు చరణంబుల నెన్నఁడు చూడఁ గలుగునో?" అని తలంచి దినంబులు పుచ్చుచుండ శ్రీ లక్ష్మీనృసింహదాసు కతిపయదినంబులకు హైదరాబాదున కేగి చందూలాలు మందిరంబున కానందంబునం జరియం జని సులభోపాయంబున లోనికరిగి రాజాధిరాజ సలా మెంచు మ్రొక్కి... నరసింహదాససన్నాముండ" నని చెప్పినంత

" దిగ్గన గద్దెను దిగి డాయవచ్చి
బిగ్గఁ గౌఁగిటఁజేర్చి వెసఁ జందులాలు
శ్రీరామచంద్రు సత్కృపఁ గాంచినట్టి
భూరిసత్తాపసపుంగవు నిన్నుఁ
గంటిఁ గన్పండువుగా నేఁడు దేవ!
బంటునై నీకు నే పనిసేయువాఁడ
నమ్మి నా యిలు పావన మ్మొనరింప
రమ్మంచు నంతఃపురంబులో పలకుఁ
గొని చని పదములకును జాగి మ్రొక్కి
ఘనతరకరుణ న న్గనఁగదే యంచుఁ
గలలోన రాముండు కరుణ నేతెంచి
తెలిపిన సద్వార్తఁ దెలియఁగాఁబల్కి

శ్రీరాము నవ్యాజకృప రాజిలుటకు
భూరిహర్షావేళమునఁ దన్ను మఱచి
ఆనందబాష్పంబు లధికమై కాఁగ
మేనెల్లఁ బులకలు మెండుగాఁ జార
గద్గదకంఠుఁడై కడు నోట మాట
లుద్గమింపక చేష్ట లుడిగి యొక్కడకు
నల్లనఁ దెలివొంది............
నీరజోద్భవుఁడైన నెఱిఁ గాంచరాని
శ్రీరామచంద్రు నీక్షింపఁగల్గితినె?
ఘనతర సత్తపః కలితుని నిన్నుఁ
గను మాత్రఁబాపముల్ గడతేరు నన్న."

అని యుచితాలాపంబులఁ గొంతప్రొద్దు గడపి చందూలాలు ప్రార్థింపఁగా వానికిఁ దారకమంత్ర ముపదేశించి యొక నాఁడు తావచ్చిన కార్యంబుం దెలిపి రామకైంకర్యము సక్రమముగా జరుపుటకుఁ దదధికారము నా కిండన,

"నీకొక్క దేవళంబేల...
భద్రాద్రి పాల్వంచ పరగణాలెల్ల
భద్రంబుగా నీవు పాలింపఁదగుదు
వా యుర్వికెల్ల నీ వధికారమూని
చేయుము న్యాయ సంసిద్ధిఁ బాలనము
రాజితమైనట్టి రాజాబిరుదము
నేఁ జెల్వుగా నిదె నీ కొసంగితిని
చెలఁగి నిక్ 'రాజానృసింహదా' సంచుఁ
బిలుతు రింతటినుండి......"

అని దాసుగారు నిరాకరించుచున్నను "ఒక్క శాసనంబట్టె లిఖించి
మనమార నా మహామహుున కొసంగె......
మఱియు నొంటెలు రెండు మత్తేభయుగము
తురగచతుష్క మెంతో భక్తి నొసఁగె
సరిషేష్తురాయీలు సరిగంచు సేల్వ......"

లు నరసింహదాసున కొసంగి మహావైభవంబున సాగనంపె.

అంత నద్దాసవర్యుండు ఖరసంవత్సర ఆషాఢ బ ౧౮ నాటికి భద్రాద్రిఁ జేరి సర్వము రామార్పణమ్ముఁ జేసి, నాటినుండి భద్రాద్రి తాలూకా కధికారియై మంత్రిదర్పన మగుటయు నీయధికారము లభించుటయు నంతయు రామచంద్రా! నీ కృపాతిశయముననే యని తన లోఁదలంచి నమస్కరించి యమ్మహావైభవంబునం దగుల్కొనక "లోకసంగ్రహార్థంబు కర్మాచరణంబు చేయుగతి మనంబునఁ గామమోహితులుగాక యర్థిమై యుక్తకర్మంబు లాచరించి ప్రకృతిసంబంధమును బాసి భవ్యనిష్ఠఁ దవిలియుం" డెడి యుత్తముల భంగిఁ బ్రవర్తించుచు శ్రీరామకైంకర్యములు సక్రమముగాఁ బ్రతినిత్యము నెఱవేరుచుండునట్లాపించె. అప్పటి భద్రాద్రి వైభవంబు వర్ణింప నలవిగాకుండె.

దేవాలయాధికార మిమ్మనఁ జందూలాలు భద్రాద్రితాలూకాక యధికార మిచ్చె. రామకైంకర్యము నిమిత్త ముద్యోగమును స్వీకరింపవలసినవాఁడయ్యె. లేకున్న భక్తుఁడగు విరాగికిఁ గజాంతైశ్వర్య మేల?

"రాముని కుపయాది రాజిలఁదగిన
శ్రీమద్విభుల కొప్పు చెల్వంపుఁగృతులు
గద్యపద్యాదులు కడు హృద్యములుగ
విద్యాగసప్రౌఢి వెలయఁ గావించి
శ్రీరాము సత్పదాంచిత పూజలందుఁ
గోరికలార నెక్కొనఁగ స్థాపించెఁ
బాడుచుండ్రెల్ల రిప్పటికి నాకృతులు
వేడుక నా రఘువీరు సన్నిధిని."

ఇట్లుండ నా కాలంబున క్షామంబు సంభవించె. నందన కఱవు నేటికిం బ్రసిద్ధంబ కదా? అప్పు డీదాసుగా రొనర్చిన సేవ యపారము. భద్రాద్రియం దీతఁడన్నసత్రము నెలకొల్పుటచే బ్రతిగ్రామ ప్రజ లిపటికే యేతేర

"ఎందఱు వచ్చిన నేమిపో యంచు
నందఱ కొనరించె నన్నదానంబు
శిశువులకును బాలు చేరి యిప్పించెఁ
బశుసమితికి మేఁతఁబాటించి కూర్చె
వారమునకు నొక్కపరి తల గడుగు
లారంగ స్త్రీబాలకాళి కమర్చె
మాలమాదిగల కేమరక యన్నంబుఁ
జాలుఁ జాలనఁగ లెస్సగ సమకూర్చె
ముమ్మార్లు భోజనంబులు చేయువారు
ముమ్మార్లు తిను విధంబున నమరించె
పాత్రలు చాలక బలుగచ్చుగుండ్లు
చిత్రంబుగాఁ గట్టి చేర్చెఁ బక్వములు
ఆనాఁడు కట్టించినట్టి కుండంబు
లీనాటికిని నిల్చి యొసఁగు భద్రాద్రి"

ఇట్లు విజయవత్సరశ్రావణమువఱకు జనులబోషించె. అంతే వర్షము గురిసె, జనము మురిసె, సుభిక్షము గరిసె.

ఎట్టవారికిం బూర్వకర్మానురూపఫలం బనుభావ్యంబ. నాగెండ్ల వరదరామదాసు గారికి క్షయరోగము సంభవించె. నానాటికిం గృశించుచుండె. "కాయంబు బుద్బుదప్రాయంబనియు, నైశ్వర్యంబు నశ్వరం బనియుఁ, జావు కాయమ్మున తావనియు

" నినుఁ జెన్నపురినుండి నే భద్రగిరికి
ఘను రామసేవలకై తెచ్చినట్లు
వైకుంఠమునకు నొప్పఁగ నిన్నుఁ గొంచు
పోయెదననియు, నిది రామాజ్ఞ"

వెలివకు మనియు నృసింహదాసతని నూఱడించి తత్సన్నాహంబున నుండె వరదరామదాసు భార్యయుఁ దల్లియు మేమును మీ వెంట నరుదెంతు మన వల్లెయని తనభార్య లక్ష్మీబాయమ్మ నాకును సెలవిందు; మిముఁ బాసి ధర నిల్వనేరననఁ గొంతసట్టు విచారించి నీకు భగవదాజ్ఞ లేదు; భూమియం దుండు మని చెప్పి మఱియుం గొందఱుభక్తులు మమ్మ మీతోఁ గొంపొందు శ్రీరామునితో సాకేత పౌరు లరుదెంచినట్లు మీతో నరుదెంతుమన మీమీ యిచ్ఛచొప్పునఁ జేయుఁడు; విధిని మాత్రము దాట నేరితరముగా దని పల్కె. ఆహా! మనభక్తాగ్రేసరుని యం దెంత విశ్వాసమో యానాటిప్రజకు!

దాసు తనయింటఁగల స్వర్ణరజతమయాది సర్వవస్తువులకు జాబితాలు వ్రాయించి రామాలయముం జేర్పించి వలసిన వస్తువుల వలసిన వారి కొసంగి

" ఏమియు లేకుండ నిల్ చూఱవిడిచి
యామీఁద రాజకీయప్రసంగములు
దేశపాండ్యాలకుఁ దెలియబోధించి
వాసిగా సచ్ఛిలాన్వయ శాసనముల
పైని శ్రీరాము సర్వస్వర్ణరత్న
మానితాభరణముల్ మఱి యున్నఁదగిన
స్థిరచరాస్థుల పేర్లు చేర్చి చెక్కించి
సరగఁ గోవెలయందు స్థాపనచేసె".

మఱియు వరదరామదాసు నాలుగునెలల పుత్త్రి దాసి చేతులం దుంచి సాకుమని చెప్పి తనయొద్దనున్న తమ్మునికుమారు రామాఖ్యుని దీవించి మహాప్రస్థాన మహోల్లాసంబున నుండునంత వరదరామదాసు విగతాసుండయ్యె.

అంత జనులందఱు విస్మయస్వాంతులై చూచుచుండంగ హరిపై మనంబును దిరముకొలిపి వరదరామదాసు శవంబును వెంటఁదీసికొని, కాళ్లకు గజ్జలుగట్టి చేతఁ దాంబురఁ బట్టి కంఠంబు లెత్తి భక్తులతోఁ గలిసి పాడుచు నృత్యంబుసేయుచుఁ గదలి

కాంభోజి రాగము

"పోయెదమయ్యా! వైకుంఠమునకు పోవుచున్నాము ॥ పో॥
శ్రీమాపతిని దలఁచి భక్తశ్రేణులకు దండములు పెట్టి ॥ పో॥
మోదముతో గోదావరి-నాధారము చేసికొని
సాధుజనులవెంబడి మేము-సరగున శ్రీరాములజూడ ॥ పో॥
కూరిమి రాముఁ డిచ్చిన-భూరిసంపద్వ్రాతమెల్ల
కోరికలారఁ గ్రమ్మర శ్రీరాముని సన్నిధిఁజేర్చి ॥ పో॥
కోరి యీశరీరముల-శౌరి కర్పణము సేయఁ
శ్రీరామభక్తులును-నారసింహదాసుఁడనౌ నేనును॥ పో॥

ఆ ది తా ళ ము

అడుగో కోదండపాణి-అడుగో భద్రాచలేశుం॥ డదుగో॥
అళీసముదయముల-నదలించెడు బల్
తళుకు ముంగురుల-చెలువులు గలవాఁ॥ డదుగో॥
చందురు రుచి కడు-చందముచే సెడి
పొందు గలుగు మో-మందము గలవాఁ॥ డదుగో॥
తీరుగ కస్తురి-తిలకము మెఱయఁగఁ
జాల భ్రూయుగపు-సైగలు గలవాఁ॥ డదుగో॥
వెన్నెల నీనెడు-సన్నపు నగవులఁ
జెన్నలరెడు నా-పన్నరక్షకుం॥ డదుగో॥
కంబుకంఠమున-ఘనరుచి గల ర
త్నంబు మెఱయు శ్రీదశరథరాముం॥ డదుగో॥

... ...
... ...
... ...

వాసిగ భద్రగి-రీశుఁ డనుచు భువి
గ్రాసిలు నరసింహ-దాసునేలువాఁ॥ డదుగో॥

అని పెక్కు తెఱంగులఁ బాడుకొనుచుఁ (క్రీ-శ-1833-34) విజయ సంవత్సర భాద్రపద కృష్ణచతుర్థిసౌమ్యవాసరమున రవి పశ్చిమాద్రిఁ జేరుతఱి గోదావరీనదిం జేరి పడవపై నెక్కి భక్తులందఱితో భజనసలుపుచు నితరజను లీ యద్భుతముం జూడఁ గొన్ని పడవలపై నెక్కి వచ్చుచుఁ బరిపరివిధములఁ దలంచుచుండ గోదావరివారి సముత్సాహంబునం బొంగి తరంగహస్తంబులం బిల్చుచుండ "జయ రమారమణ గోవిందా హరి" అను రావంబు భువనభోంతరంబులు నిండుచుండ, వేలకొలంది జనంబులు నదియొద్దున బరివేష్టించి ప్రతీక్షించుచుండ, నదీమధ్యకరిగి ముందు వరదరామదాసు కళేబరము గంగలోఁగలిపి రామరామారామరామా యంచు నా గోదావరీతరంగంబులఁ గౌఁగిలించుకొని నృసింహదాసానదియం దదృశ్యుఁడయ్యె. మిగిలిన పదునేడుగురు భక్తులు గుంభేలున నాగోదావరిలో దుమికిరి. అంతలో

"...వింతగా నొక దివ్యవిమల తేజంబు,
ఘనతరదివ్యప్రకాశంబు మించి
జనములు సూడంగఁ జనె వియద్గతిని."

జనులంద ఱది నృసింహదాసు తేజంబని తలంచి యద్భుత మందిరి. సజ్జనులతోఁ గలసిమెలసి తిరుగువారు పవిత్రులగుటకు సందియ మేమి? అట్టిపవిత్రుల కిట్టిదివ్యసంపన్నన మబ్బుట కేమి? భక్తులుండు గ్రామంబున నునికి గల్గుటయుఁ బూర్వసుకృతపరిపాకమున నే.

అంత నృసింహదాసు భార్య లక్ష్మీబాయమ్మగారు తరుఖండాధారమునఁ దేలియాడుచుండ నామెయు, పిచ్చయాఖ్యుండను భక్తుండుం ద్రష్టలచే రక్షింపఁబడిరి. మిగిలినవారి శవంబుల వెదకి వెలుపలికిం దీసిరి. కాని యెంతవెదకినను వరదరామ నృసింహదాసుల శరీరములు మాత్రము కన్పింపవయ్యె. సరయూనదిలోఁ గలిపయాప్తబృందముతో

శ్రీ పి. గోపాలస్వామినాయుడుగారు
శ్రీ సామినేని వెంకట సూర్యనారాయణరావు నాయుడుగారు
శ్రీ కోట జయరామనాయుడుగారు
శ్రీ కేశవదేవజ్ఞాని దంపతులు
శ్రీ కలిదిండి గంగరాజుగారు
శ్రీ పల్లె వెంకట హనుమంతరావుగారు
శ్రీ కొడాలి ఉమామహేశ్వరరావు చౌదరిగారు
శ్రీ కోనాక బోరయ్యనాయుడుగారు

రాముఁడు మునిఁగి వైకుంఠమున కేఁగినట్లు నృసింహదా సేఁగెననియు, రాముఁ డీతని నెల్లవేళల నెడబాయక చూచుచుండుననియు, వలయు నర్థంబు స్వప్నంబున బోధించుచుండుననియు, నిట్టివారి మహిమము లే భగవదాస్తికత నెల్లడించుననియుఁ, గొల్లిటిగోపన్నయే యత్కించి త్కర్మశేషము ననుభవింప నిట్లు పునరుద్భవించె నేమో యనియు నిట్టి భక్తజనమువలనఁ గదా ధరాతలము నిలిచియున్నదనియు, నేటికిని జను లనుకొనుచుండిరి.

పిదప లక్ష్మీబాయమ్మగారు ముప్పదేండ్లు జీవించిరి. ఈ వార్త చందులా లాలకించి యైదుగ్రామము లామె కొసంగి గురుభక్తి ప్రకటించెను.

వ్యాస విస్తర భయగ్రస్తుఁడనై సంక్షేపముగా వ్రాసితిని.

ఈ వ్యాసము ముగించుచు నింక రెండుమాటలు వ్రాయకుండఁ జాలను.

కలఁడుగదా యీ లక్ష్మీనృసింహ దాసుగారికి తమ్ముండు కృష్ణదాసు సంగీతశాస్త్ర ప్రవీణుండు. అతని కుమారుండు రామాభిధానుండు సద్గుణుండు కలండు.

ఆ రామార్యునకు జానకమ్మ యను మా చిననాయనమ్మ నిచ్చి పెండ్లిచేసిరి. ఆ జానకీరాముల కేడ్గురు పుత్త్రిలు జనించినను నొక్క సీతారామయ్య పంతులు మాత్రమే సజీవులైయుండిరి. వారి కమ్మగా రన్నంబుతోఁ గూడ నపరంజిరేకుల నారగింపఁ జేసెడిదఁట. కావుననే బంగారువంటి శరీరచ్ఛాయయు మేల్మి గొనంబులం గలిగి చక్కదనాల కిక్కయైరి. అట్టి సీతారామయ్యపంతులుగారు సంస్కృతాంధ్రములనే గాక హూణభాష యందును బ్రావీణ్యము సంపాదించి "తాలూకా హెడ్ అక్కౌంటెంటు" పదవి ననుభవించి శ్రీరామభక్తుఁడై భక్తకల్పద్రుమాద్యనేకగ్రంథముల రచియించి తనివిసనక తమ వంశతిలకుఁడగు "తూము లక్ష్మీనృసింహదాసు చరిత్రము" నాబాలగోపాలము పఠించుటకు ముఖ్యముగా స్త్రీలు పాటవలెఁ బాడుకొనుటకుఁ దగినట్లు ద్విపదకావ్యముగా రచించిరి. నా యీ వ్యాసమునకా మా బాబుగారి గ్రంథమే యాధారము. వారును వారి తండ్రిగారివలనఁ బితామహపవిత్రకథల విన్నవా రగుటచే నిం దతిశయోక్తులుగాని కల్పనలుగాని చేరలేదు. మఱియు శ్రీ లక్ష్మీనృసింహదాసుగారు స్వయముగా రచించిన పద్యముల నిం దుదాహరించుటచే నాసందియమున కవకాశము లేనేలేదు. ద్విపదను మాత్రము మా బాబుగారి గ్రంథమునుండి కైకొంటిని. వారికవితాశైలి అనర్గళధారాప్రవాహము వర్ణింప నేనెంతవాఁడను? చదువరులారా, మీదే యాభారము. వినుఁడు

"ఆ కాలమందుఁ బ్రయాణముల్ నేయు
సౌకర్యము లెట నెసంగకయుండె
ధూమశకటము లెందుఁ దనర్పవపుడు
భీమకానన పరివృత మీధరిత్రి
క్రూరభల్లూకశార్దూలవరాహ
హారసంచార దుర్వార వనములు
చోరసంఘములు నిల్చు విపత్పథములు
ఘోరదవాగ్ని వెల్గు ధరాధరములు
కంటకసర్ప సంకటదుఃస్థలములు
నుంట కిర్వొసఁగని యూళ్లు పురములు
జల మెందులేని దుష్టప్రదేశములు
నిలువనీడ యొసంగని జనవ్రజములు
పలుకులు తెలియని భాషాంతరులును
వల కేదియేని లభింపని యూళ్లు
కలిగి యక్కాలదీర్ఘప్రయాణములు
సలుపు టత్యంతదుస్తరమయియుండె.
నట్టిదుష్కాలంబునం దీమహాత్ముఁ
డెట్టికష్టములైన నెంచక ధృతిని
భరతఖండమున నేపారెడి దివ్య
తరయాత్రలన్నియుఁ దవిలి కావించె."

ఇట్టివానిం గన్న గుంటూరు గదా ధన్య.

"చిన్నతనమునుండి శ్రీవిష్ణుభక్తి
హృన్నిలయంబునం దెసగించె నితఁడు
ఉద్యమింపక పాలనోద్యోగ ముడిగి
వేద్య మంచెంచె శ్రీవిభుపాదసేవ
కడుబీద యయ్యును గడుపుకక్కుర్తిఁ
బడి యన్యులను వేఁడఁ బాల్పడకుండె
పుణ్యయాత్రలకల్లఁ బోయె గాల్నడల
గణ్యుఁ డీతఁడు భక్తగణములం దెల్ల
చందులాల్ స్వప్నంబునం దచ్యుతుండు
సంధించి పలుకనే సరగ నాగతిని
ఘనతరరాజ్యాధికార మీలీలఁ
దనరు నే త్రుటి నెట్టిదాసులకైన
"తన మహైశ్వర్య మంతయు రాఘవునకె
ఘనభక్తి నర్పణ గావించెఁ గాని
యను వొప్ప నొక గవ్వయైన నిజాప్త
జనులకు నిచ్చెనే సంగిరై యితఁడు
భక్తి యీపురుషరూపంబు ధరించి
వ్యక్తంబుఁ జేసె సద్వర్తనంబులను
నలువదేండ్లితఁ డెంతయు గాఢభక్తిఁ
బలుకష్టముల కోర్చి వసుధపై మనియె
అనఘుఁ డియ్యతని శుభాఖ్య స్మరించు
జనులు నిగ్గలపాపసంగులై యుంద్రు."

ముత్యాలు

పూడీపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు (కవితాసమితి)

౧

చివురు మేసిన కోయిలే చిన్ని చిన్ని
 గీతములఁ జేయ మధురసంగీతరచన
ఫలరసాలను ద్రావు నీ చిలుకకొ౦దమ
పాడదేమమ్మ, పెదవుల పవడ మదర?

౨

ఈ ప్రశాంతనిశావేళ నెచటి దచటఁ
బ్రకృతి గంభీరగళమె నిద్రను మునుంగ
విపినవీథిని దిరుగాడు వెఱ్ఱితేఁటి!
ఎగయు కంఠాన శ్రుతిఁ గూర్తు వెవనికొఱకు?

౩

సుధల పేదఁజల్లు నీ తెలిచుక్క వెలుఁగె
యనుభవింపని మోహశూన్యంపు టెడఁద
యీ జగత్సీమ-ఓ శశీ! యేల గోరి
యొలుకఁబోతువు పండువెన్నెలల తళుకు?

౪

ఎనసినంతన నులివెచ్చఁదనము లేని
వెలితి కౌఁగిలి-క్రొవ్వాడి వలపు చెమ్మ
లిగిరిపోయిన హృదయ-మిం కేల నాకు?
వట్టి గుసగుసలో మందపవన! యిట్టి
(?) మార్గశిర నిశాపర్యంక మధ్యమందు!

౫

మోహవనవాటి నెన్నెన్ని పూలు లేవు?
వెదకి తెచ్చితి నచటి చాంపేయసుమము
కోరికలు దీర మనసార నారగింపఁ
దేనె లేదని యలిగి గద్దింతు నెవని?

౬

గడగడ వడంకు నా కనికరపు టెడఁదఁ
గూర్చు కన్నీటిముత్యాల క్రోవ యెల్ల
నిగిరిపో వేఁడియూర్పులు బుగులుకొల్పి
చిన్నవోయితిఁ గడగంటఁ జెమ్మ లేక!

౭

కమ్మని రసమ్ముఁ జిలుకు రాగమ్ము మేసి
కోనకడ కేఁగె మధుమాస కోకిలమ్ము!
రంగవల్లుల నిడి భవత్ప్రాంగణమున
ముదురుటాకుల తోరణములు రచించి
వేచియున్నావె మునుసలి పెండ్లికొడుక?

౮

కడల వెలుఁగొందు తళుకునిల్కడల నలరు
నాణిముత్యాలు కడలిగర్భాన డాఁచి-
యేల గురియింతు వి క్లైశనెడఁ గదల్చి,
యడఁగిపోయెడు మంచు ముత్యముల జల్లు?

౯

జాలు జాలుగ విరియు నీ పూలవేళ
నెగుడుదిగుడులఁ జిన్నవోయినది బీడు!
నందనోద్యాన కుసుమసంతతులు మానె-
పులకరింపంగఁ దంగేటిపాదలు లేవె?

౧౦

ఫలరస మ్మయి తేనియ పలుచఁబారె-
కండ వై మె రేకు రేకునఁ గలసిపోయె-
వలపు చలి యయి లోలోన నిలిచి పోయె-
నలరుపై నేలఁ గనులు మోహమ్ము విడవు?

౧౧

జాలిచేఁ దూలి తొలిరహస్యముగ నెన్ని
వేఁడియూర్పులు నీయెద విడిచినానొ-
వడవడ వడంకు కౌఁగిలిపట్టు వీడి
మఱచితే నన్నుఁ గరువలీ, కరుణ మాలి?

౧౨

చిక్కిపోయిన నా తెలిచెక్కు లంటి
దొరలు కన్నీటిధార ముద్దుల హరించి
యవల నీవల గుసగుస లాడి యాడి-
దండడించెడు నిట్టి నిదాఘవేళ
మఱచితే నన్నుఁ గరువలీ, కరుణమాలి?

౧౩

మురిపెములఁ జల్లు నీ తొలిప్రొద్దులోనఁ
బూరికొన నాడు మరకతమ్మును దెమల్చి
కోసికొని డాఁచికొంటి నక్కున గదించి-
ఇంతలోనన జాముప్రొద్దెక్కిపోయె!
నవసిపోయిన యొంటితృణమ్మె మిగిలె!

౧౪

పవలు తీవియ సాగించు పడమటికొన
విడిన సంధ్యాప్రసూనమే వడలిపోయె!
అదరు తారకాతుహినకణాళి నిట్లు
దాఁటి యెటు వోవు నీ రేయి తేఁటికదుపు?

౧౫

పెదవిఁ దడుపని యీ తేనెపెరఁ గదల్చి
యీఁగపోటునఁ దూఁటువోయినది మేను-
తపము గైకొని మధుపగీతమున మునిఁగి
తేఁటి నై నేను కన్నులు తెఱచువేళ
పూవు లన్నియు వసివాడిపోవునేమొ!

౧౬

వెగటుఁదనమునఁ గెమ్మోవి విఱుచుఁ జివురు
చిఱునగవులోన నెగతాళిసేయుఁ బూలు
క్రించుఁదనమున లత తల వంచికొనును
నిలువుపాటునఁ దరులు కన్నీరు రాల్చు
నదరు బెదరుల నను నేన యరసికొందు!

౧౭

చివురుదొన్నెలఁ బూరేకు చిప్పలందు
వన్నియలు గూర్చి లేప్రొద్దు చిన్ని రేక
కుంచియలు కట్టికొనెడు నీ కొమరుఁ జూచి
కోకిలము రెక్కఁ జిత్రించుకొందు వంచు
సంతసించితి! నిది యేఁటి జాణతనము!
ప్రకృతిలోఁ గల క్రొందళుక్కు వన్నె లెల్లఁ
గలిపి యీ యాకు చిలుకకే పులిమినావు!

౧౮

చిక్కువడి తారహారముల్ సెదర దెసల
కారు చీఁకట్ల కుచ్చెళ్ళు గంతు లిడఁగ
సందెమోమున మసిఁ బూసి సందడించు
నీ యమావాస్యరాత్రి యిం దెవనికొఱకు?

౧౯

నవరసవిహీన వేణుదండంబునుండి
చల్లుచున్నావు గానరసమ్ము నీవు!
తరుణమధురసపూర్ణేక్షుదండ మంది
పాడలే నేను తండనపదము నైన!

౨౦

సోగమే నేల? నీ వన్నెసొగసు లేల?
తళుకు లేలను? క్రొవ్వాడి వలపు లేల?
వెఱ్ఱిదానవు సుమ్ము చాంపేయ సుమమ?
తేనె గల పూల నెఱుఁగదే తేఁటికొదమ?

సత్య మాడంబరములేక సంచరించు
కతమునన్ దాని నెల్లరుఁ గానలేరు;
కోరి యత్నించుచో నీదు గుమ్మముననె
దానిఁ గనుఁగొందు వీవు ప్రత్యక్షముగను.

కొండకోదులతోఁ జల్ది గుడుచుచుండు
బాలబాలికల న్గూడి లీల నాడు
ధరణిపుల కిరీటమ్ములఁ దన్నుచుండు
సంయమీంద్రులతోఁ గూడి స్వస్తిఁ జెప్పు.

అద్ది బీజస్వరూప మయ్యది యెరింగి
యెవ్వఁ డద్దానిఁ గొని తన హృదయసీమ
యందు నాటునో యతని సర్వాంగములు వి
రాగరేఖావిలాసపాత్రంబు లగును.

బలవిహీనముగాఁ గనుపట్టుఁగాక
యెముక వజ్రాయుధంబయి యెసఁగునటుల
సమయమున కనువగు జవసత్వములను
సత్యమే నీకు జేకూర్చు సంతతంబు.

సూర్యకాంతము రవి దిక్కుఁజూచునటుల
నెంతదగ్గరైన వాన కోయిల యిలఁబడు
నీర మానక వానకై నిలుచునటుల
నాత్మ సత్యంబు నాశించు ననవరతము.

పిడుగు దనమీఁదఁ బడిననుఁ బుడమిలోన
నొక్కయడుఁగైన నిడదుగా యుర్వీధరము;
చేతనాచేతనంబులు స్వీయపథము
లను ననుసరింప మనుజుఁడా! లాతిపథము

మానుమా! నీవు నాత్మాచ్ఛమార్గమందు
సంచరించుము, దాన మోక్షంబు గలుగు.
ఆత్మకు విభిన్నమౌ పరమాత్మ లేదు;
సత్య మాత్మస్వరూపము; సత్యభిన్న

దైవతము శూన్యమగు; నసత్యప్రవక్త
లగుదు రిల శూన్యవాదు, లీ వట్టివారి
సంగతిని మన నాత్మవంచకుఁడ వగుదు.
పరమపాపాత్ములైనను మరణముఖము

జొచ్చుతరి సత్యమాడుచుం జచ్చుచుంట
నరయ నాత్మస్వరము సత్య మంట నిజము;
మనుజుఁడా! వద్దు నీ కనుమానమిందు.
నీస్వభావసంగీతము నీవుపాడు

మంతియేఁగాని నీ వసత్యానులాప
గీతములు పాడఁబోకు; నీ గీతములను
మెచ్చుకొనుకాల మిలలోన వచ్చుదనుక
కోకిలంబటు మౌనముగూరి యుండు.

కాకి కలకాలమొకరీతిఁ గావుకావ
టంచుఁ గూయుచునే యుండునటుల నెపుడు
నీవు సత్యస్వరూపము కావటంచు
సత మసత్యప్రకృతి భువిఁ జాటుచుండు.

అల వివేకవసంతకాలావసరము
నందు నీ పరమరహస్య మరయనగును
ఘనతరులు—శ్రుతిసమ్మతఖ్యాతి నీవు
సత్యగానము జేయుము సంతతంబు.

గోకులాష్టమి

శ్రీమతి తల్లాప్రగడ విశ్వసుందరమ్మ గారు

౧

నిను గాంచిన జనని దేవకియు
నిను బ్రోచిన జనకుడు వసుదేవుడు
నిను బెంచిన యా గోపీదేవియు
నిను గాచిన యా నందగోపకుడు
నేమిటి జేసిరొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౨

నీవు జనించిన మధురానగరము
నీవు పెరింగిన రేపల్లెయు మరి
నీ వభివృద్ధిని గాంచిన బృందయు
నీవేలిన యా ద్వారావతియును
నేమిటి జేసెనొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౩

చిన్నతనంబుననుండియు నిన్నతి
సన్నుతికెక్కిన ప్రేమంబున గని
మన్ననకెక్కిన నీ ప్రేమాంబుధి
గొన్నది గోపక సోదరీమణియు
నేమిటి జేసెనొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౪

నిన్ను నెదిర్చిన రజకాన్వయమణి
నిన్నర్చించిన మాలాకారుడు
నిన్ను నుతించిన సుమలావికలును
నిను ప్రేమించిన దాసీమణియును
నేమిటి జేసిరొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౫

నీతో బోరిన చాణూరుండును
నాతుక పూతన నళినదళాక్షియు
నీతో బోరిన కంసక్షితిపతి
నీకృప గాంచిన సకలజనంబులు
నేమిటి జేసిరొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౬

నీవు జనించిన భారతవర్షము
భావుకభాగ్యసమన్వితమై కడు
గోవుల గాచెడు గోపాలుడవై
భువిలో భూతదయత్వము జాటగ
నేమిటి జేసెనొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౭

నీ వూదిన పిల్లనగ్రోవియు
నీవు జరించిన నిఖిలస్థలంబులు
నీవు ప్రేమచే గాచిన గోవులు
నీవు జనించిన గోకులాష్టమియు
నేమిటి జేసెనొకో పున్నెము లెన్ని భవంబులనో.

౮

భావ్యంబై బహుజనులకు నిలలో
సేవ్యంబై సంస్మరణీయంబై
నేడును నాడును వేలావలయిత
హిందూజనుల హృదంతరమందున
వెలిగెడి నష్టమియే భూమిని జెలగెడి నీదినమూ.

మణిపాయ

ఆనందకృష్ణ [కవికుమారసమితి]

ఆ వసంతదినాంతసంధ్యావసాన
సాంద్రరాగారుణచ్ఛవి(?)స్రోతసలిల
నిర్మలప్రేమక్రీడితానిలకుమార
హాసపరిహాసముల కోడి మోసపోతి.

* * * *

నావలెనె యామె గృశియించె ; సతపునీత
కుటిలకుంతలములు చిక్కుగూడుకట్టె
శల్యపంజరమట్టుల సన్నగిల్లి
మిలమిలని జారు మణిపాయ సలిల మలసి.

* * * *

ఆపుకోలేని భావసల్లాపములను
'అపుడు—అపు' డంచు నాతోడ జపము సల్పు,
నాపయింబ్రేమ పదముల నంటవచ్చు
విఫలవాంఛాత్రపాభరవివశయగుచు.

* * * *

కనులనీరొల్క లోలోన కనలిపోయి
దీర్ఘహృదయపటంబును దేలనైచి
సహజలావణ్యరూపవిషాదకలిత
కుముదవదనంబుతో వ్రాలి క్రుంగిపోవు.

* * * *

దినము నవ్వేళ కచ్చట జనుచునుండి
నా శిథిలవీణె నామెకున్ బాడనిచ్చి
నాదుప్రియురాలు-మణిపాయ-నాదతరగ (?)
డోలికల నోలలాడుచు సోలిపోదు.

* * * *

ఆనిశీథుల మణిపాయ నేను కలసి
గాఢపరిరంభణంబునఁ గలలఁ గనుచు
ప్రేమరాజ్యవిహారముల్ వెసలుచుండి
యాలో నిద్దుర మేల్కొందు మకట! విధిని.

* * * *

మా సుఖము చూడలేనట్టి మాయ యింద్ర
సవతిపోరుగఁదోచె మా జక్కవలకు
ఓర్వలేనట్టి సవతి నా యువిద నిట్టె
పట్టుకొనిపోయి సంద్రాన పాఱవైచె.

* * * *

ఇప్పటికిగూడ నచ్చోటి కేగినపుడు
నాహృదయరాజ్యలక్ష్మినినాదసాధు
పూతసంగీత మొక్కింత పోల్చుకొనుచు
కనుల నశ్రులు రాల్చక కదలలేను.

వేఁడుకోలు

వెలువోలుః సీతారామయ్యచౌదరిగారు

దివ్యమై నిత్యమగుచును దేజరిలెడు
నీయనంతశక్తి మదీయనేత్రయుగళ
మునకు సాక్షాత్కరించుత మనవరతము
భవ్యభవదీయసుస్వరూపంపుఛాయ
మద్హృదయమున కనుభూతమయి నెగడుత
మధురమగు నీసునామము మామకీన
గానము, శ్రుతి, గురుమంత్రము నయి నిలుత
తావకీనధ్యానంబె మద్ధర్మమును సు

కర్మమును బురుషార్థమై క్రాలుగాత
యుష్మదీయవిజ్ఞానసుజ్యోతికలన
మద్హృదిని దీప్తి ప్రసరించి మనుత సతము
నమలమైయొప్పు మీ ప్రణయంబు నాకు
నాత్మధారఁ బ్రాణాధారమయి వెలయుత
నాథ! మీదు సౌందర్యమున కనుగుణము
గను మదీయజీవనము సౌఖ్యములఁ గాంచి
సత్యశాంతశివంబుల సరళశుద్ధ
సుస్వరూపంబగుచు వెల్గుచుండుగాత.

మఱది! లక్ష్మణ! నిన్ను నే మఱవఁగలనె?

గున్నేపల్లి అక్షయలింగము

(గీతములు)

సిరుల నెడఁబాసి 'పితృసమో జ్యేష్ఠ' యనెడి
పెద్దల మృదూక్తిఁ దలఁదాల్చి ప్రేమమీఱ
ఘోర వనవాసమునను బాల్గొంటి వౌర!
మఱది! నీదు సౌభ్రాత్రమ్ము మఱవఁగలనె?

సర్వవిధముల నంగరక్షకునిబోలెఁ
దండకారణ్యభూముల నిండుభక్తి
గొలిచి నగరసౌఖ్యోన్నతిఁ గూర్చినావు!
మఱది! నీదు సేవాసక్తి మఱవఁగలనె?

శ్రమదలంపక నాఁడు నీసంతరించు
నాటవికవస్తువైభవ మ్మలర నవుర!
పర్ణశాలసైతము దివ్యభవన మయ్యె
మఱది! నీకౌశలపుఁబెంపు మఱవఁగలనె?

రమణగొల్పెడి పూవుటీరములఁ జొచ్చి
పరిమళము నివ్వటిలిన క్రొవ్విరులఁదెచ్చి
ప్రియమువాటిల్ల నాకు నర్పించినావు
మఱది! నీయాదరపుఁగల్మి మఱవఁగలనె?

అరసి తెచ్చిన వన్యఫలాళియందు
నీయనేర్చితి నాకెంతో యిష్టమనుచు
దోరపండుల నెంచి తోడ్తో నయారె!
మఱది! నీయింగితజ్ఞత మఱవఁగలనె?

అకట! నిను బేలనై తూలనాడునపుడు
నాదు కఠినోక్తులకు నెంత నవసినావొ?
యించుకేనియు ఁగినుక వహింపవైతి
మఱది! నీశాంతభావమ్ము మఱవఁగలనె?

కడఁకఁ జేదోడువాదోడుగా మెలంగి
గహనమునఁ బట్టణమ్మున గారవమున
నీప్సితార్థమ్ములనుగూర్చి యొసఁగినావు
మఱది! నీ సద్గుణోన్నతి మఱవఁగలనె?

నెమ్మిమై మఱఁదులు వధూనికలఁ గాంచి
గారవింతురుగాత నీకరణి నెపుడు
నవని నీవృత్త మాదర్శమగునుగాత!
మఱఁది! లక్ష్మణ! నిన్ను నే మఱవఁగలనె?

పాండువంశ ప్రతిష్ఠ

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

(నా యాంధ్రభవిష్యపర్వము లోనిది)

జనమేజయభూవరనం - దనులం దెవ్వఁడు పాండునందనకులవ
ర్ధనుడయ్యె? సర్పయాగం-బున కవ్వల నెవ్వఁ డేమి వొనరిచెఁ జెపుమా!

అనఁగన్ సూతసుతుండు వారి పరమాహ్లాదంబు నీక్షించి యి
ట్లను నాకవ్వడి పౌత్రజుండు కనెఁ గాశ్యాదేవియందున్ యశో
ధనుఁడై యన్వయవర్ధనుండయిన చంద్రాపీడుఁడున్ బ్రహ్మవి
ద్యను బూర్ణుండయి యాత్మవేత్తయగు సూర్యాపీడుఁ డన్పుత్రులన్.

కలిగిరి చంద్రాపీడున - కలఘులు నూర్వురు కుమారు లన్వయకరులై
వెలసిన వారలఁ దొలివాఁ - డిల నేలెను సత్యకర్ణుఁ డిభపురపతియై.

వారాణసపురపతి యా - శూరాగ్రణి యఖిలరాజ్య సుఖముల గనియున్
బేరొందిన యాగవిధులన్ - జేసెను సతిఁగూడి తపము చేయఁగ వనమున్.

ఆనరనాథసూనుఁడు మహాహవవీరుఁడు శ్వేతకర్ణభూ
జాని యదూద్వహుండగు సుచారుని పుత్రిని మానినీమణిన్
మానినిఁ బెండ్లియై మనుజమానితుఁడై భువి నేలియేలి సం
తానము లేమి నేలుబడిఁ దద్దయు రోఁత జనించినంతటన్.

ధరణిరాజ్యంబు మంత్రులపరము చేసి - యెల్లభోగంబులను మది కెడము చేసి
నీడవలెఁ దోడవచ్చు మానినియుఁ దాను - భక్తిమార్గంబునం దపోవనము చొచ్చె.

వనగతుఁడైన యాతఁ డతిభక్తి మహేశసపర్య, లామె య
జ్జనపతిపాదపద్మపరిచర్యలుఁ జేయుచు నుండునంత య
య్యనుపమశీల మానినికి నయ్యెను గర్భము దైవయుక్తి నం
తన నవమాసముల్ గడచెఁ దత్సమయంబున శ్వేతకర్ణుఁడున్.

మానసమతివైరాగ్యము - పూనఁగ నిజవంశపూర్వపురుషులట్రోవన్
మానితమైన మహాప్ర - స్థానము చేయంగఁ దలఁచి చయ్యనఁ గదలెన్.

తనగతి చూడ కట్లు మమతారహితాత్మత నేగుచున్న భ
ర్తను బెడఁబాయనోపక భరంబగు గర్భముతోన యాతనిన్
వెనుకొని మానినీసతి వనిన్ గిరికుంజమునందు గాంచి పు
త్రుని విడనాడి పాండవులతోఁ జను ద్రోవది కైవడిం జనెన్.

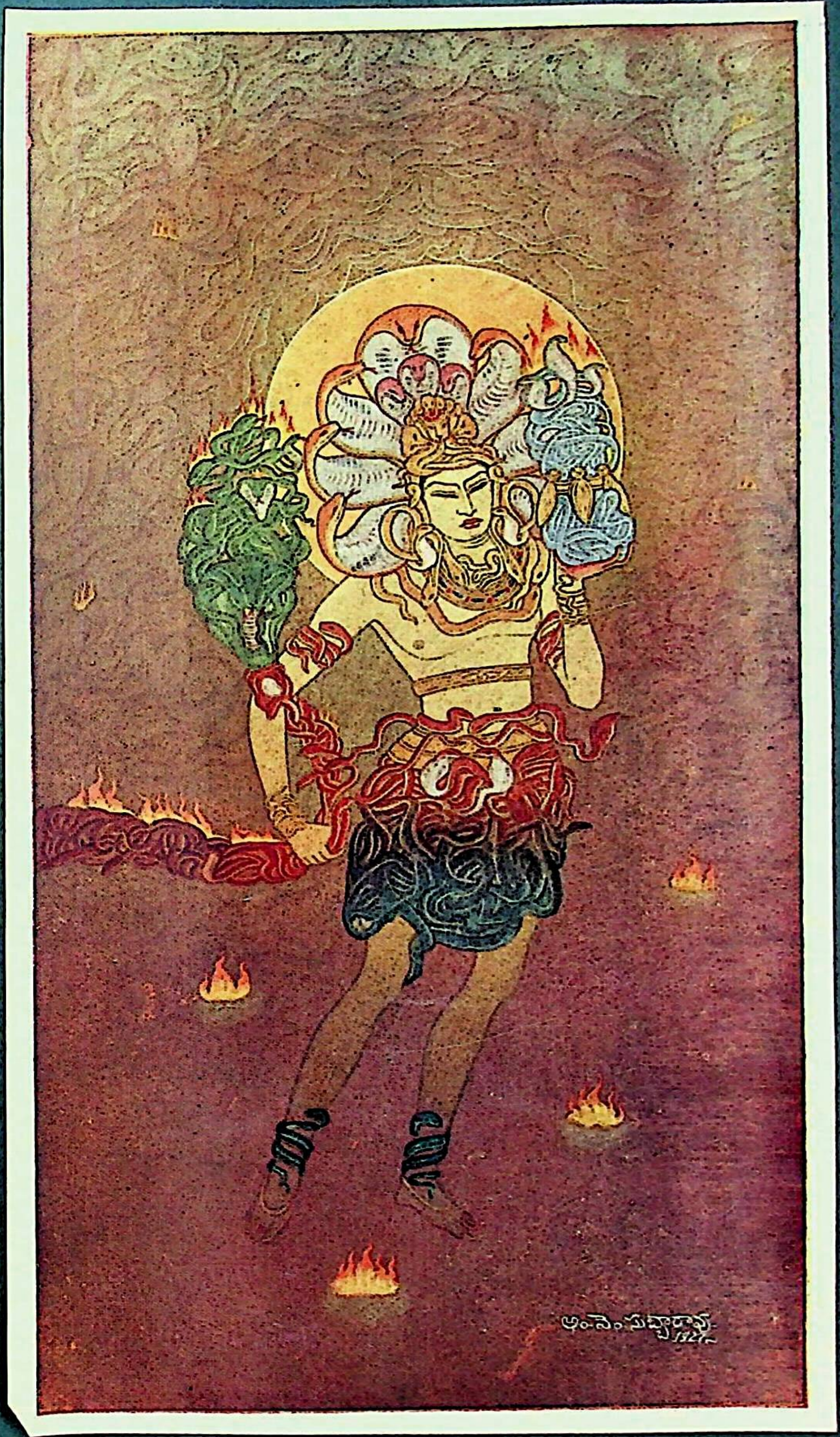
పతిభక్తిపేర్మి నపత్యమోహంబును విడనాడి తనతల్లి వెడలినంత
నెండ తాఁకునఁ గంది యేడ్చు నక్కసుగందు గతి కచేతనములుఁ గరఁగెననఁగ
నంబుదంబులు నీడ నతనిపైఁ బఱపెడిసమయమం దాదారిఁ జనుచునున్న
శాంతచిత్తులు శ్రవిష్టాపుత్రులగు పిప్పలాదుండు కౌశికుఁ డనెడివారు

కూర్మి నబ్బాలుఁ గొనిపోయి కొండకాల్వ - బండపై నిడి కడుగుచు నుండ వాని
ప్రక్క లారాతిరాపిడిఁ బొక్కి యల్ల - నల్లవాఱెక్రమంబుగ నల్లవాఱె.
అప్పు డజపార్శ్వముల యట్టు లతనిప్రక్క - లెసఁగ నజపార్శ్వుఁడను నామ మిడి యతనిని
వారు గొనిపోయి వేమకవనిత కిచ్చి - రామెయును బెంచె నాత్మజప్రేమ నంత.

వేమకిపుత్రుఁడై పెరిఁగి పెద్దయి యాతఁడు, కానఁ దన్ను ము
న్నోమినవారు మంత్రులుగ నున్నతపూరుకులక్రమాగత
శ్రీమహితాత్ముఁడై గుణగరిష్ఠత భూతల మేలెఁ దన్మహా
ధాముని వంశ మాతనిప్రధానులవంశము నిండె నెల్లెడన్.

పాండువంశప్రతిష్ఠ యిట్లుండెఁ గాక - పౌరవాన్వయనిష్ఠ నుపన్యసించి
పద్యమొకటి యయాతి చెప్పండె తొల్లి - దానిఁ జదివెద వినుఁడు మేధావులార !

శ్లో. అచంద్రార్కగ్రహా భూమి - ర్భవేదపి న సంశయః
అపౌరవా న తు మహీ - భవిష్యతి కదాచన.

నాగరాజు

చిత్రకారుడు : శ్రీ అంగర వెంకటసుబ్బారావుగారు, [illegible]

భారతీయ చిత్రకళ

శ్రీ మంత్రవాది వెంకటరత్నం గారు

శ్లో॥ కలానాం ప్రవరం ధర్మకామార్థమోక్షదమ్ । మాంగల్యం ప్రథమం వైతత్ గృహే యత్ర ప్రతిష్ఠితమ్ ॥—(మార్కండేయః)

౧

మంగళప్రదమైనది, చతుర్విధపురుషార్థముల నొసంగునది చిత్రకళ. దేశాభ్యుదయకళ్యాణమునకు పచ్చతోరణము, పండితపామర హృదయానందదాయకము, జాతీయౌన్నత్యమందలి జీవశక్తుల రసప్రపంచమున కంకితమిచ్చునది చిత్రకళయె.

భూభాగమునం దేజాతియు కన్నుదెరువని కాలమందు నేటి నాగరికసీమలన్నియు గాఢాంధకారమున నిద్రించుతరి భారతాంబ విశ్వకిరీటమైన హిమగిరి నెక్కి తన యఖండౌన్నత్య జగన్మోహన నృత్యమున స్వర్గదేవతయై ప్రకాశించినది. ఆధ్యాత్మికరసావేశమున కళాగర్భమై విలసిల్లినది.

చిత్రవిద్యోత్పత్తికి ఆధ్యాత్మికరసపోషణ మిచ్చిన ప్రాగ్దేశీయుని యౌచిత్య మెంతయు శ్లాఘనీయము. నారాయణముని తపశ్శక్తి దేవతల భయభ్రాంతుల జేసెను అప్సరోంగనల హావభావవిలాసములకు తపోబలము చలన రహితమాయెను. లజ్జితలై వెడలజూచు దేవకన్య లచ్చెరువొంద నారాయణముని తన యూరువునందు నపరూప లావణ్యరాశియగు నొక నారీమూర్తిని చిత్రించి శోభముబోసెను. ఊరువునందు బుట్టి యుర్వి కంకితయైన యా లావణ్యవతి యూర్వశి. వేదప్రఖ్యాతుడను పురూరవు డామెను పరిణయమాడెను. సుప్రసిద్ధ భారతకురువుల మీదంపతుల సద్భవించెనని ఋగ్వేదమం దొకఋక్కు దెల్పుచున్నది.

ప్రథమ చిత్రసూత్రకర్తయగు నారాయణముని విశ్వకర్మ కుపదేశించెను.

కం. ఆ విశ్వకర్మ నిర్మిత-దేవవిమానుండు నిఖిలదివ్యాభరణ
 శ్రీవిరచన పరితోషిత-దేవుడు శిల్పప్రజాపతియు నై నెగడెన్.
—(ఆం. మ. భారతము, ఆది. 3 ఆ.)

విశ్వకర్మ తానేర్చిన చిత్రసూత్రములచే నరపశుపక్ష్యాది సకల జీవమయ అనంతవిశ్వగోళమును చిత్రించి చిత్రకళకు ప్రియజనకుడాయెను.

* * * *

ప్రపంచమునం దనేకకళాసాంప్రదాయము లాయాదేశముల వ్యక్తిత్వముల బయల్పరచినవి. పూర్వపాశ్చాత్యకళలందు పూర్వకళాసాంప్రదాయములే ప్రాచీనములని తెలియనగును. ఇందలి సత్యమును దూరముజేయ "విన్సెంట్ స్మిత్" మొదలగు పాశ్చాత్యపండితులు ప్రయత్నించిరి గాని వారివాదములు హేతురహితము లగుటంజేసి వీగిపోయినవి.

పాశ్చాత్యసీమలం దత్యంతప్రాచీనసీమ ఐగుప్త (Egypt). ఐగుప్తకళాసాంప్రదాయములు క్రీ॥ పూ॥ ౫,౦౦౦ సం॥ నాటివి. ఐరేనియా మొదలగు దేశీయకళలు క్రీ॥ పూ॥ ౩,౧౦౦ సం॥ నాటివై యుండవచ్చును. అటుపై పారశీకకళలు తలలెత్తెను. క్రీ॥ శకారంభమునుండి యవన (Greek) రోమక (Roman) కళ లభివృద్ధిగాంచినట్లు ఇతిహాసములు చాటుచున్నవి. ఇట్టిచో సృష్ట్యాదినుండి మిక్కిలి యున్నతదశను పొందిన భారతీయకళలకు యవనకళ లాదర్శమైనవను పాశ్చాత్యవాద మెంత విచిత్రముగ నున్నదో తెలియనగును. "స్మిత్తు" గారు యవనకళలు హిందూదేశమునందు అలెగ్జాండరు దండయాత్రవలన వ్యాపింపబడుటంజేసి హైందవకళల కాదర్శము లైనవని వ్రాసిరి. హిందూయవనదేశములకు ఆదినుండి రాకపోకలు గలవు. శ్రీ మహాభారతమునందు యవనులగాథ లనేకము లున్నవి. క్రీ॥ పూ॥ ఆరవ శతాబ్దమందు పైథాగరస్ వంటి యవనపండితు లనేకులు హిందూదేశమందు జ్ఞానసుధ సేకరించుచుండిరి. క్రీ॥ పూర్వమునం దేనాడో బౌద్ధమతము పాశ్చాత్యదేశములలో ప్రవేశించినది. అట్టిచో స్మిత్తుగారు అలెగ్జాండరు దండయాత్రవలననె హిందూయవనదేశములకు పరస్పరము రాకపోకలు కలుగుట, హిందూకళలు యవనకళల నాదర్శము జేసికొనుట తటస్థించెనని వ్రాయుట ఎట్టిదో తెలియదు.

1 'But the Greeks no more created Indian sculpture and painting than they created Indian philosophy and religion. Their aesthetic ideals were essentially different from those of India and they never at any time imposed them upon Indian art, which in its distinctive and essential character is entirely the product of Indian thought and Indian artistic genius.'

1. E. B. HAVELL

హిందూకళలు ప్రపంచమునందు తదితరకళలకు దోవజూపిన వనిన ననవచ్చును. భారతీయకళలు మిక్కిలి ప్రాచీనము లగుటయె ఇందు లకు ప్రబలతరకారణము. వేదములందు చిత్రకళా ప్రశంస లున్నవి. వేదము లేనాటివి? క్రీ. పూ. ౧౦,౦౦౦ సం॥ నాటివని బాలగంగాధరతిలక్ వ్రాసెను. ఇంతకంటెను ప్రాచీనములు గావచ్చును.

క్రీ. శకారంభమునకు హిందూకళ పూర్వదేశమందు యవ, బ్రాహ్మ, సింహళ, శ్యామ, త్రివిష్టప, చీనా, జపాను, మధ్యఆసియా దేశములకే కాక మిక్కిలి దూరదేశములకును పాశ్చాత్యదేశములకును వ్యాపించినది. 1 క్రీ. పూ. ౬౭ సం॥న చీనారాజగు "మింగ్టి"యను నతడు హిందూదేశమునుండి "కాశ్యపమతంగు"డను బౌద్ధసన్యాసిని మతప్రచారమునకు బిలిపించుకొనెను. బౌద్ధసన్యాసి హిందూ బౌద్ధ కళా సాంప్రదాయముల మతముతోపాటుగ చీనాలో ప్రచారము జేసెను. చీనానుండి కళలు జపాను జేరెనని తెలియుచున్నది.

2 "At the beginning of the Christian era and for centuries previously when the classic art of Europe had already passed its zenith India was drawing in towards a great flood of artistic culture from western Asia......Out of those eclective influences joined with the old indigenous traditions Indian religious thought quickly formulated a new synthesis of art which in its turn became the source from which other great currents followed...............In those early centuries of the Christian era, and from this Indian source came the inspiration of the great schools of Chinese painting which from seventh to the thirteenth century stood first in the whole world................................From the sea ports of her eastern and western coast India sent streams of colonists, missionaries and craftsmen all over southern Asia, Ceylon, Siam and far distant Kambodia, through China and Korea. Indian Art entered Japan about the middle of 6th century. About 603 A. D. Indian Colonists from Gojarat brought Indian Art into Java, and at Borabudur in eighth and ninth centuries Indian art achieved its greatest triumphs."

* * * *

౨

"Arts for India are not to please but to manifest."

ప్రపంచమునందలి కళలన్నియు రెండు విధములుగ నున్నవి. వాస్తవకళలు (Realistic Arts), మానసికకళలు (Idealistic Arts): స్థూలప్రపంచమునందలి ప్రకృతి యనుకరణములు వాస్తవకళలు. సూక్ష్మప్రపంచమున, మానసికోపాసనమున జ్ఞానచక్షువునకు గోచరించునవి మానసికకళలు.

ప్రపంచమంతయు భగవంతుని మాయాబింబము. ప్రకృతి సహస్రములైన తేజములతో ప్రకాశించుటచే మానవుడు మాయను దెలియజాలకున్నాడు. ప్రకృతి యతని దనలో లయింపజేసికొనుచున్నది.

లెక్కలేని తేజములతో ప్రకాశించు ప్రకృతియొక్క యంతరంగ అగోచర తేజమును బహిర్గతముజేసి, మాయను తొలగించి భగవంతుని ప్రత్యక్షపరచుటకె కళ లేర్పడియున్నవిగాని, చంచలములైన భౌతికానందముకొరకు మాత్రము గాదు. అవ్యక్తమై, లయబద్ధమగు రసభావనిరూపణమె కళ యనబడవలయును. కళలు ప్రకృతి యనుకరణములు గాజాలవు. భగవన్నిరూపణమె కళల ముఖ్యవిధి. ప్రపంచమునకు కళలు దేవమాతలని ప్రాచ్యదేశీయుల నమ్మకము.

పాశ్చాత్యదేశములందు కళలు ఐహికసుఖములకె యుపకరించుచున్నవి. ప్రకృతినిరూపణమె వారికళల గమ్యస్థానమగుచున్నది. కాని కళల యాదర్శ మది కానేరదు.

"Art seems to reach its highest to go deepest which all that is small and common is excluded.'

—E. B. HAVELL.

ప్రకృతిప్రాధాన్యము లగుటచే పాశ్చాత్యకళలు స్థూలప్రపంచమునకే చెందియున్నవి. వారి మతమునకు కళలకు సంబంధము లేదు. కాని ప్రాచ్యదేశములందు కళలు మతాంతర్గతములు. మత నిర్మాణమె కళల పని.

* * * *

ఆదియందార్యులు ప్రకృతి యారాధకులై, సృష్టిలోని వివిధ స్వరూపములకు దివ్యత్వమిచ్చి పూజించెడివారు. క్రమముగ ప్రకృతికి పరుండీశ్వరుడని గ్రహించి, ఈశ్వరారాధకులైరి.

పురుష-ప్రకృతుల సంయోగస్వరూపమె ఈశ్వరస్వరూపము. అందుచే హిందూమతమునకు, కళలకు, సారస్వతమునకు పురుష-ప్రకృతులు రెండును ఆదర్శమై పోయినవి. ప్రపంచరంగస్థలనిర్మాణమునకు ప్రకృతిని-జీవితాదర్శమగు మోక్షమునకు పురుషుని, ప్రయోగించుచుండిరి. పురుషుడు ప్రధానాంగము. ప్రకృతి యుపాంగము.

"Nature is to art, as body is to soul."

—OKAKURA KURZO.

ఆత్మకు శరీరసంబంధ మెట్లో కళకు ప్రకృతి సంబంధ మట్లు. ప్రకృతి యనుకరణ కళ కానేరదు. ప్రకృతివినా పురుషునికి ప్రాధాన్యము లేదు. రెండును గలియుటచే (సమన్వయము జేయుటచే) కళలెగాక అనంతవిశ్వభాండ ముద్భవిల్లుచున్నది.

---

1. Indian Painting, by Percy Brown.

2 Indian Sculpture and Painting, by E B. Havell,

"True art can be compared to a lily which springs from the ground, is in touch with nature, and yet is quite high above it. So art must be in touch with nature and where that is gone art degenerates. Yet it must be above nature.'

—SWAMI VIVEKANANDA.

భారతీయకళ యంతయు మానసికకళ(IdealisticArt) యను టకు వీలులేదు. రాజపుత్ర — మొగలాయి కళాసాంప్రదాయములు వాస్తవకళయందు ఉత్కృష్టతను జాటుచున్నవి. మనుష్యచిత్రరచన (Portraits) యీ కళలందు జక్కగ నిరూపింపబడినది. పాశ్చాత్య సాంప్రదాయములు హిందూకళతో మిళితము లగుటచేగాని, పాశ్చాత్య కళానుకరణమునగాని యీనూతనసాంప్రదాయము ఏర్పడినవి. పారసీక—యవన—మొదలగు కళ లీకాలమునకు పూర్వమునుండి హిందూ దేశమున ప్రచారమునం దున్నవి. ప్రాచీన హైందవ చిత్రశాస్త్రమునకు పై సాంప్రదాయములు భిన్నములైనవి. కాలమె మారినందున కళలు సహితము మారియుండును.

పాశ్చాత్యచిత్రకారులలో సహితము ప్రాచ్యకళాసిద్ధాంతముల ననుకరించినవారు లేకపోలేదు. పాశ్చాత్య-ప్రాచ్యకళల తిరుగుబాటుకు కారకులైయు—విల్లియంమారిస్—ఎడ్వర్డుబర్న్ జోన్సు మొదలగు చిత్ర కారులు మానసిక నిరూపణమె కళల ముఖ్యోద్దేశమను సిద్ధాంతమును దృఢపరచిరి. వీరినిగూఢభావరచనమును పలుమారు నిందించినపుడు బర్న్ జోన్సు వాస్తవకళనుగూర్చి ఇట్లువ్రాసెను;

"Realism? Direct transcript form of nature. I suppose by this time the 'photographic' artist can give us all the colours as correctly as the shapes. People will begin to find that the realism they talk about is not art at all but science; interesting no doubt as a scientific achievement but nothing more.

The object of art must be either to please or to exalt. I cannot see any other reason for it at all. One is a pretty one and the other a noble one." [1]

* * * *

3

శ్లో. రూపభేదప్రమాణాని భావలావణ్యయోజనమ్,
సాదృశ్యం వర్ణికాభంగ మితి చిత్రం షడంగకం.

ప్రాచీన భారతీయ చిత్రరచనకు మూలములైన సూత్రము లారు.

౧. రూపభేదము (The knowledge of appearance). ౨. ప్రమాణము (Correct perception, measure and structure). ౩. భావము (Action of feelings on forms and poses). ౪. లావణ్యయోజనము (Infusion of grace, artistic representation). ౫. సాదృశము (Similitude or likeness in nature). ౬. వర్ణికాభంగము (Artistic manner of using colours). పైలక్షణములం దేయొక లక్షణము లోపించినను చిత్రర్వు వికృతరూపమును దాల్చును. "అశాస్త్రీయముగ చిత్రర్వుల రచించు శిల్పి కాయుః క్షీణ"మని శుక్రుడు డెల్పియున్నాడు. ఎట్లున్నను అట్టి చిత్రములు ప్రపంచమునకు నిష్ప్రయోజనములు. చిత్రలక్షణములన్ని యు భావమాత్రముపై నాధారపడి భావనిరూపణలక్షణమును ప్రధానము జేయుచుండును. భారతీయకళలందు భావమె ప్రధానముగదా.

౧. రూపభేదము

చిత్రరచనయందలి ప్రథమసూత్రము రూపభేదము; రూపముల యొక్క తారతమ్యమును దెలిసికొనుట.భారతీయచిత్ర శిల్పరచనయందు మూర్తులైదురకములని తెల్పిరి.

౧. బాలమూర్తి (౫ తలములఎత్తు). ౨. కుమారమూర్తి. (౬ తలములు) ౩. నరమూర్తి (౧౧ తలములు). ౪. క్రూరమూర్తి (౧౨ తలములు.) ౫. అసురమూర్తి (౧౬ తలములు.) తలము అనగా, 'తల' యొక్క నిలువుకొలతయని తెలియవలెను. ఇట్టి కొలతలు కృతయుగ మందుండెను. కలియుగమునాటికి నరమూర్తి ౫.౬ తలములఎత్తు.ఎంత క్షీణతయో దెలిసికొనవచ్చును.

నరమూర్తిని మరల నాలుగు విధములుగ విభజించి ఒక్కొక్క రకమును బహుజాగ్రత్తగ వర్ణించి భేదము నిరూపించిరి.

అటులె నారీమూర్తియొక్క కొలతనుగూడ నిరూపించిరి. "నవతలస్మృతదేవి" యని శుక్రుడు వ్రాసెను. అనగా నారీమూర్తి తొమ్మిది తలములు; పురుషమూర్తికంటె ఒకతలము తక్కువ ఎత్తు. నారీమూర్తియందు నాల్గురకములు గలవు. ౧. పద్మిని, ౨. శంఖిని, ౩. చిత్తిని, ౪. హస్తిని. ఈ విధముగ విభజించి వీరి పరిమాణముల నిరూపించి రూపముల యందలి భేదమును చక్కగ నిరూపించిరి.

౨. ప్రమాణము

ప్రమాణమును గూర్చి శుక్రనీతిసారమున ప్రతిలక్షణ మందును, భృగుసంహితయందును చక్కగ నిరూపింపబడి యున్నది. మూర్తియొక్క తలములు హెచ్చుకొలది అవయవముల వృద్ధిగూడ నుండును గద. ప్రమాణమునందు చిత్రశిల్పకళలకు భేదముండును. నరమూర్తి ప్రమాణమును శుక్రుడు వక్కాణించియున్నాడు. శుక్రనీతి సారము జూడనగును.

౩. భావము

ప్రాచ్యకళలు భావనిరూపణము కు గాన భావలక్షణము మిక్కిలి ప్రధానమైనది. భావమనగా రసము. రసములు తొమ్మిది.

1. Memories of E. B. Jones (by) Lady Burne Jones, 1904.

రసాత్మకమైనది కళ. భావము రెండువిధములుగ గోచరింపబడును: బహిరంగ స్వరూపమునందు, అంతరంగమునందును.

బహిరంగభావనిరూపణమునకు అవయవముల యందలి వంపులు, హస్త-నేత్రవిన్యాసములు ప్రధానములు. శరీరమునందు గల్గు వంపులు నాల్గురకములు. ౧. సమభంగము. మూర్తి నిలువుగ నిట్రముగ నిలిచి యున్నపుడు గల్గును ౨. అభంగము. అనగా తలయొద్దనుండి పాదము లవరకు నిర్ణయించుటకు వీలుగాని వంపు గల్గియుండును. 3. త్రిభంగము శరీరమునందలి మూడువంపులవలన గల్గును. ఉత్తమ జాతి స్త్రీలందును, ఉత్తమజాతి పురుషులందును త్రిభంగము సహజముగ నుండును. కృష్ణుని వర్ణించుతరి "త్రిభంగిగ నిల్చు" "ముప్వంకలం బోవగా" యని వ్రాయుదురు. ఇందలిభావమే త్రిభంగమై యున్నది. ౪. అతిభంగము: లెక్కలేనివంపులు శరీరమునందు గల్గుటచే అతిభంగ మేర్పడు. యుద్ధవీరులందును, శివుని విశ్వనాట్యమందును మన మీలక్షణము జూడగలము.

తదుపరి హస్తనేత్ర విన్యాసములతో బహిరంగస్వరూపమునందలి భావమును నిరూపించనగును.

అంతరంగభావమును వర్ణములద్వారా గోచరింప జేయుదురు. వర్ణికాభంగమును జూడనగును.

౫. లావణ్యయోజనము

చిత్తర్వునకు లావణ్యమిచ్చువాడు చిత్రకారుడు. చిత్రకారుడే దేశమునకు, ఏజాతికి సంబంధించిన నాదేశముయొక్క, యాజాతియొక్క లావణ్యము నాతడు చిత్రించును. దానినే చిత్రకారుని (Technic) వ్యక్తిత్వ మందురు. చిత్రకారుడు దేవతాచిత్తర్వుల రచించునపుడు నవయౌవనులగ చిత్రించవలయునని శాస్త్రము. శరీరమునందు నరములగాని, కండరములగాని, ఎముకల గాని బహిర్గతములు కాకుండ శరీరము బలిష్ఠముగను, నున్నగను, సున్నితముగను ఉన్నట్లు చిత్రించవలయునని సిద్ధాంతము. శ్రీకృష్ణ, గణేశ మొదలగు బాలకుమారమూర్తుల కీసిద్ధాంతములు వర్తించవు. ఆ చిత్రములకు ప్రత్యేకలక్షణము లివ్వబడియున్నవి.

ఎంత లక్షణయుక్తముగ చిత్రించినను బొమ్మ అందముగ లేకున్న నిష్ప్రయోజనము. చిత్తర్వునందలి భావ మెంత ప్రధానము యంతకంటెను ప్రధానమైనది లావణ్యము. లావణ్యము వినా ప్రపంచమె శూన్యము.

౬. సాదృశ్యము

కావ్యములందలి యుపమానములను గైకొని యాలిఖముగ చిత్రించుట సాదృశ్యలక్షణ మనబడును. కావ్యాంతర్గత శిల్ప మిదియె. కవులు ఉపమాలంకారమును సాధారణముగ ప్రకృతిరూపమున మార్పు జెందని వస్తువులతోడనే సమన్వయించిరి. మీనములు, పక్షులు, పువ్వులు, గ్రుడ్లు మొదలగువానితో పోల్చిరి. మీనాక్షి, కంబుకంఠి పద్మాక్షి మొదలగుమాట లందలి యుపమానముల ప్రకారము చిత్రించుటె సాదృశ్యలక్షణము.

మనుష్యుని తలను కోడిగుడ్డుగను, నాసికను చిలుకముక్కుగ తిలపుష్పముగ, పెదవుల తుమ్మిపూవుగ మంకెనపూవుగ, జఘనములు హస్తములు అరటికంబములుగ, వక్షము వృషభతల, సింహవక్షముగ, పాదములు, అరచేతులు కమలములుగ కవులు వర్ణింతురు. ఈ పోలికల గైకొని చిత్రములకు ప్రకృతిరమణీయతనిచ్చుటకె సాదృశ్యలక్షణ మేర్పడియున్నది.

౭. వర్ణికాభంగము

వర్ణికాభంగ మనగా వర్ణరచనము. వర్ణములు మూడు: ఎరుపు, నీలము, పసుపు. ఈ మూడు ప్రకృతివర్ణములనుండి సప్తవర్ణములు గల్గును: ఊదా, నీలి, నీలము, ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ, నారింజపండు రంగు, ఎరుపు. ఈవర్ణముల మిశ్రమమున లెక్కలేనన్ని రంగులు వచ్చును.

వాస్తవకళయందు వర్ణములు బాహ్యలావణ్యమునె చిత్రించును. మానసిక భావ నిరూపణకు భారతీయులు వర్ణముల నుపయోగింతురు.

సాత్విక, రాజస, తామసములు భగవంతుని ప్రకృతిగుణములు. సాత్వికమును రెండురకములుగ నిరూపించిరి. శుద్ధసత్వము: శుద్ధసత్వమునకు తెలుపు వర్ణము (ఉదా) శివుడు తెల్పు. కైలాసము తెల్పు. నంది తెల్పు సరస్వతి తెల్పు ఆమె వసనములు తెలుపు. పద్మము తెలుపు. హంస తెలుపు. ఇట్లు తెలుపువర్ణము శుద్ధసత్వమునకు చిహ్నము జేసిరి.

సాత్విక రాజస తామసములు మూడు గల్గిన మూర్తులను నీలవర్ణముతో చిత్రించిరి. శ్రీవిష్ణు, మహాకాళి, రామ, కృష్ణ, మొదలగు మూర్తులన్నియు నీలవర్ణమున నిర్మించిరి. రాజసచిహ్నము ఎరుపు. తామసమునకు నలుపు నుపయోగించిరి. నలుపు మృచ్ఛిన్నము గద.

సూర్యమండలము తెల్పు అనగా శుద్ధసాత్వికమూర్తి యనిగదా. సూర్యదేవతయగు గాయత్రిని "ముక్తావిద్రుమహేమ నీలధవళచ్ఛాయైః" యని వర్ణించిరి. సూర్యకాంతియందు సప్తవర్ణములు గలవు. అనగా సప్తగుణ ప్రధానమైనది సాత్వికము. అందును శుద్ధసాత్వికము.

పరిపక్వహృదయమును, అతీత మూర్తిని, నిరూపించుటకు ఆకుపచ్చవర్ణము నుపయోగించిరి. ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చ వర్ణములు (మహమ్మదీయులకు) రాజసచిహ్నములు. నారింజపండువర్ణము (కాషాయ రంగు) అగ్నిచిహ్నము. శ్రీరామతీర్థస్వామిని జపనీయులు, హిందూ సన్యాసి కాషాయవస్త్రధారణమునుగూర్చి యడిగినపుడు, హిందూ సన్యాసి శారీరసౌఖ్యముల నగ్ని కర్పించినాడను నుద్దేశ్యముతో అగ్నివర్ణకషాయమును ధరించు ననెను. భావము ననుసరించి వర్ణముల నుపయోగించు లక్షణము ప్రాచ్యులదై యున్నది. దట్టముగ కండ్లు మెరసి పోవునట్లు రంగుల పూయుట పాశ్చాత్యలక్షణము. వెలుగునీడలు వర్ణపు దట్టములలో వారి కళలు ప్రఖ్యాతములైనవి. పలుచని వర్ణముతో, భావ

పోషణమును జేయుచు, ప్రకృతిని సహితము పోషించుకొనుచు ప్రాచ్యకళ పెంపొందినది. అజంతా గుహాలయముల యందలి వర్ణములు మిక్కిలి ప్రకాశవంతములు కాకుండుటచేతనే యందలి భావములు బహుసున్నితముగ గోచరించుచున్నవి. భావమును బహిర్గతము జేయునది రంగులపసగాదు. బహుసున్నితమైన సామాన్యరేఖల వలననె భావము చక్కగ నిరూపింపనగును. అజంతాచిత్రములందు సామాన్యరేఖలె ప్రధానములుగ నున్నవి.

*   *   *   *

భారతీయుల కళలన్నియు కాలగర్భమున దాగిపోయినవి. కొన్ని పరరాజ్యములకు గొనిపోబడినవి. అచ్చటచట శిథిలములైయు సున్నితముగ గాన్పించు శిల్పములు, చిత్తరువులు భారతీయ పూర్వోన్నత్య కళాసాంప్రదాయములకు నిదర్శనము లగుచున్నవి. ప్రాచీన గీర్వాణగ్రంథములు శాస్త్రనిరూపణమున కాదర్శము లగుచున్నవి.

క్రీ॥ పూ॥ ౫వ శతాబ్దమునాటి శిశునాగ వంశజుల కుమార జాతశత్రువుయొక్క కొన్ని విగ్రహములు; క్రీ॥ పూ॥ రెండవశతాబ్దమందలి జోగిమరాగుహల యందలి చిత్రములు; మధుర, సారనాథ్, గయ, కాశి, భార్హూట్, సాంచి, తక్షశిల, నలంద, అమరావతి, ఉండవల్లి, భట్టిప్రోలు, ఘంటసాల, జగ్గయ్యపేట, చినగంజాము మొదలగు ప్రదేశములందలి బౌద్ధ స్థూప, ఆరామవిహారములయందలి శిల్పములు; అజంతా, ఎల్లోరా, కార్లే, ఎలిఫెంటా గుహాలయములందలి చిత్రశిల్పములు; దక్షిణహిందూదేశమునందలి దేవాలయ గోపురారామప్రాకారములందలి ద్రవిడశిల్పములు మరి యనేకప్రాచీన ఐతిహాసిక శిథిలములన్నియు పూర్వహిందూ శిల్ప చిత్రకళల కాదర్శములు. భారతమునందలి మయసభాభవనము ప్రాచీనభవననిర్మాణమునకు చిహ్నము. ఉషాకన్య చెలికత్తె "చిత్రరేఖ" ఊహాచిత్రము భారతీయచిత్రరచనకు సాక్ష్యము. ఉత్తరరామాయణమునందలి ప్రథమాంకమునందలి, శాకుంతలమందలి షష్ఠాంకమునందలి చిత్రకళాప్రశంసలు పూర్వరాజుల చిత్రకళా ప్రవీణతను, మన్ననలను నిరూపించుచున్నవి.

శివుని విశ్వనాట్యమూర్తి (నటరాజు) చాలదా ప్రాచీనభరత చిత్ర శిల్పశాస్త్రముల యుత్కృష్టతను రసప్రపంచమున కంకిత మిచ్చుటకు?

హైందవకళకు యోగబుద్ధుని ప్రతిమయె యాదర్శము. కమలాసనాసీనుడై, ప్రశాంతనిర్మలానంద మందలి తన్మయత్వమున నిమీలిత నేత్రుడై ప్రపంచమునకు దూరమగు యోగము నాచరించునట్లు సృజించిన ప్రాచ్యశిల్పియొక్క యసమాన కళాకౌశల్యము యుగయుగాంతములకైనను ప్రపంచమున కాదర్శమై యుండవలసి యున్నది.

కడసారి

ప్రతివాదిభయంకరం రంగాచార్యులు గారు

ఇది యొకమారు కాదడుగు; టీవ మెరుంగుదు వెన్నియెన్ని నా
    మది పగిలించు చీకటు లమాంతముగా దిగమ్రింగివైచి యా
కదలగరాని దారుల యగాధసుదూరత లీదియీది నీ
పదముల జేరి 'పాడు'మని బాష్పము లెన్నిటి వ్యర్థపుచ్చితిన్.

నీ నయనప్రభల్ కురియు నీరవనృత్యము లానియాని తం
డ్రీ! నిశితాశ నీరసిలి నిర్భయమైనది నామనస్సు; కా
నీ, నిరతప్రయాణదయనీయపరిశ్రమ మద్ది నేడు నీ
గానపు గౌగిలింతలకుగా కడసారిగ వచ్చి వేడెదన్.

మరి నాయాశయు వేడబోవ దిక; యుష్మద్గానమాధుర్యముల్
పరిహీనంబులు నాకు నింక; నిదియే పాడంగ నా వేళ;నన్
పరిహాస్యం బొనరించెదేని, విను, మన్నైరాశ్యసంఘాతవి
స్ఫురితారుణ్యము బాష్పజాలము జగంబుల్ ముంచివైచున్ ప్రభూ.

అజంతా చిత్రకళ

కె. నరసింహాచారిగారు

ఒక దేశము యొక్క చిత్రకళ యాదేశము యొక్క జీవకళవంటిది. జీవయుతుడగు శరీరి యెట్లు తేజోవంతుడుగను, ప్రతిభావంతుడుగను విరాజిల్లుచుండునో యట్లే యొక దేశము తన చిత్రకళయొక్క ప్రాశస్త్యమువల్ల ప్రకాశించు చుండును. చిత్రకళ దేశముయొక్క జ్ఞానదీపికను ప్రతిఫలింపజేయు నద్దము.

భారతమాత ప్రస్తుతమున తననైసర్గికమగు చిత్రకళచే నలంకృతకాక పరదేశానత కేవల కృత్రిమ రత్నప్రతిపాదిత ప్రతిభాయుతమై యున్నను, పూర్వము జాతిరత్నమువంటి తననైజకళాలంకారములచే భూషితమై యొప్పెడిది. అట్టి జాతిరత్నోపమ మగు మనదేశచిత్రకళ యనేక ప్రదేశములలో స్థాపితమై యున్నది. అజంతా ఎల్లోరా, నాసిక, గాంధార, అమరావతి సాంచి మొదలగునవి యందు సుప్రసిద్ధములు.

అనేకశతాబ్ద ప్రవర్ధమాన మగుచు వచ్చిన చిత్రకళాదేవి యొక్క వివిధగతు లొక్కచోటనే ప్రదర్శింపబడి యుండుటవలన అజంతా తక్కిన యన్నింటికన్న ప్రసిద్ధ ప్రదేశమని కొనియాడ బడుచున్నది.

పాశ్చాత్య చిత్రకళ కేవల మైహికము. కల్పనా చమత్కృతికిని, ఆముష్మిక చింతకును, అవకాశ మొసగ జాలదు. ఐహికస్వభావము ననుసరించియే యుండవలసినది కాన దానికి శృంఖలలు మెండు. స్వేచ్ఛ చాలదు. భావప్రపంచమున స్థానములేదు. భౌతిక ప్రపంచముననుపరిమితవ్యాప్తియే దీనికి, భారత చిత్రకళన్ననో మైహిక స్వభావానుగుణముగ నుండవలెనను నిర్బంధము లేదు. స్వేచ్ఛ యపారము. శిల్పులును, చిత్రకారులును కళారంగమున విచ్చలవిడి సంచరించగలరు. చిత్రకళా ప్రపంచమున వారు పెట్టినది బిక్ష. అప్రతిహతమును నపారమును నగు కల్పనా చమత్కృతి మాత్రమె కాక చారిత్రక విషయము గూడ వారిచే ప్రదర్శింపబడి యుండెను. అందువలన వారి చిత్రకళ ప్రస్తుత చరిత్రకారులకు గూడ నాదరువై యొప్పుచున్నది.

అజంతా చిత్రరంగమును మూడు భాగములుగ విభజింప వచ్చును. 1. చారిత్రక ప్రకరణము. ఇందు మూలమున నాయా కాలపు చరిత్రమును, ఆచారనాగరికతలును తెలిసికొననగును. 2. భక్తి ప్రకరణము. 3. కల్పనాప్రకరణము. ఈమూడు ప్రకరణములందునునవరసములు ద్యోతకములగుచుండును. ప్రతిచిత్రమును, ఔచిత్య విరోధము లేక సకలాలంకార సమన్వితంబై యొప్పుచుండును.

పాశ్చాత్య చిత్రములందు, ఏదేనొక్కవిషయము ప్రధానముగ గణించి, దానికిమాత్రము ప్రాముఖ్యము నొసగి (Bringing the main character alone into the forefront and throwing the rest into the background and indistinctness) తక్కిన భాగముల నుదాసీనభావమున జూచుట యాచారము. భారత చిత్రమున నట్టి లోపముండదు. నాటకరంగమున ప్రతిపాత్రమును, తత్తదుచితస్థానమాక్రమించి నాటకమునకందయు రక్తిగొల్పునట్లు భారతచిత్రకళారంగమున గల ప్రతివిగ్రహమును చక్కగా చిత్రింపబడి చిత్రమునకు సౌందర్య మొనగూర్చు చుండును. (Every detail is shown with interest and earnestness and every character is portrayed with all its importance. (ప్రభవ సం. సంచిక, పుట 176 చూడుడు.)

చిత్రసౌందర్యమునకు అందలి పాత్రలను చక్కగా చిత్రించుటమాత్రమే కాక యితరశృంగార మావశ్యకము.

ప్రతిచిత్రమునకును చుట్టు నేదో యొకయలంకార చిత్రమును చిత్రించుటయందు భారతీయు లద్వితీయులు. వారి యలంకార చిత్రములు (Conventional designs) వారి కల్పనా చమత్కృతిని వేవిధముల జాటుచున్నవి. (ప్రభవ సం. సంచిక, పుట 177.)

ఈసంచికయందు చేర్చిన చిత్రముల వివరము.

మొదటిచిత్రము: రాజసమావేశము

ప్రథమ గుహాలయమున వెనుకటి గోడపైనున్నది. ఇదియొక చరిత్రవిషయిక చిత్రము. ఇరువురు రాకొమరులు మంతనమున నున్నవారు. అందొకడు నాగరాజు. వెనుక భాగమున నొకతార్తాహారోద్యోగి యున్నాడు. ఇరువురు రాకొమరులును తమ పరిమిత పరివారసమేతముగ నొక మంటపమున నాసీనులైయున్నారు. కొందరు కన్యలు పళ్లెరముల నుపహారముల గొని నిలిచి యున్నారు.

రెండవచిత్రము : హంసవేధ-హంసజాతకము

ద్వితీయ గుహాలయము నందున్నది. వారణాశి రాజగు బ్రహ్మదత్తుని యాజ్ఞానుసారముగ గొందఱు బోయలు మానస సరోవరము నందలి బంగారులను బట్టుకొన యత్నించు చున్నారు. ఈ చిత్రముస్వభావానుగుణముగ నున్నది. బోయయొకడు మొలబంటి నీట నిలిచి హంసల నాకర్షించు చున్నాడు.

మూడవచిత్రము: మరణావస్థ

పదునారవ గుహాలయమున నున్నది. ఒకరాకొమరిత మరణవేదన పడుటయు పరిచారిక లామెకు సకలోపచారములం జేయుటయు చక్కగాం జిత్రింపంబడి యున్నది. ప్రతి పరిచారిక ముఖమునను దుఃఖము ద్యోతకమగుచున్నది. విషయానుగుణ్యముగ పాత్రపోషణము చేయుట అజంతా చిత్రకారుల కతి సులభము. కుడిప్రక్క నిద్దరు సేవకులు పానపాత్రములగొని రాకొమరిత స్థితిని గురించి చింతిల్లుచున్నారు.

నాలుగవచిత్రము: సంభావణ

ప్రథమ గుహాలయమున నున్నది. ఇరువురు పరిచారకులు తమలో తామేదియో సంభాషించు కొనుచున్నారు. వారు కూర్చుండిన రీతియు, వారి ముఖమునందలి భావసూచనయు తచ్చిత్రకారులను ప్రశంసాపాత్రులచేయక మానవు.

అయిదవచిత్రము: వనవిహారము

పదునేడవ గుహాలయమున నున్నది. ఇరువురు స్త్రీలు వనవిహార మొనరించు చున్నారు. ఆభరణ విహీనలై యుండుటంబట్టి స్త్రీలు సామాన్యలని కాని, సన్న్యాసినులని కాని తోచును. వనమున దుస్సాధములగుసింహాది మృగములును, అతి సాధువులగు హరిణములు, వానరములు, నెమళ్లును కనబడుచున్నవి. నానా విధములగు వృక్షములు ఫలభరితములై యున్నవి.

ఆఱవచిత్రము: తామరకొలను

తామరలు తరంగములపై ఊగు లాడుట కడు రమణీయముగ నున్నది. తామరలనడుమ కలువలునిలిచి తామరల నృత్యములకు తాళముల మేళవించురీతి తలలూపుచున్నవి. తామర లిటునటు వ్రాలియుండుట తరంగ చలనమును సూచించు చున్నది.

ఏడవచిత్రము: పాద కమలములు

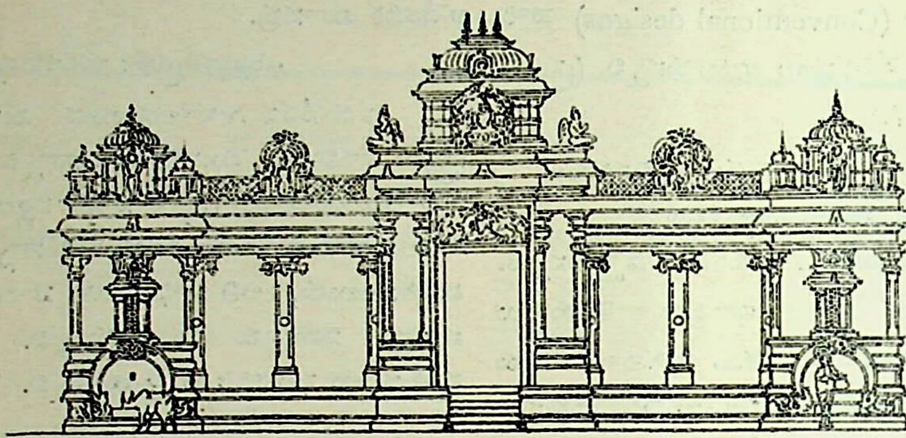
ఈ చిత్రమున కవులు వర్ణించు పాద కమలముల లోని పాద, కమలముల అభేదరూపము ప్రతిపాదితమైనది. వ్రేళ్ల కొనలవంపులు పుష్పదళములతో సారూప్యము బొందినట్లుండుట చిత్రమునకు సౌందర్యము నొడగూర్చుచున్నది.

ఎనిమిదవ చిత్రము: తత్త్వబోధ-విశ్వంకర జాతకము

పదునేడవ గుహాలయములో నున్నది. విశ్వంతరుడను రాకొమరుడు మితిమీఱి దానతత్పరుడై తన పట్టపుటేనుంగును సహితము కొందరు భిక్షువేషధారుల కిచ్చెను. ప్రజలందులకు కినిసి విశ్వంతరుడు ప్రజాపాలనార్హుడుకాడని, తపోనిష్ఠ నుండదగినవాడని, అతనిని వనములకంపుమని రాజగు సంజయుని కోరిరి. రాజంత తన ప్రధానమంత్రిని విశ్వంతరుని పాలిపంక బుద్ధిగరపుటకు యత్నింపగా విశ్వంతరుడు ప్రధానమంత్రికి దానము కన్న తనకేదియు గొప్పకాదనియు, తన ప్రాణము సహితము యాచకుని కీయ సంసిద్ధుడననియు దాన మహిమను బోధించు చున్నాడు.

శ్రీ సత్యజ్ఞాన మందిరము

శ్రీ ఉత్తరాది మఠము, 13, సింగరాచారి వీథి, తిరువళ్లికేణి, మదరాసు.

ఈ ఉత్తరాది మఠ భవనము శ్రీ మధ్వాచార్యులవారేర్పరిచి ఉత్తరాది మఠమునకధిపతులగు స్వాములవారి ఆధీనమునందున్నది. ఈ భవనమున శ్రీమదాంజనేయస్వామివారి దేవళ మున్నది. ఇపుడు పీఠాధిపతులుగా నున్న శ్రీ సత్యధ్యాన తీర్థభగవత్పాదాచార్యుల వారికి ఆధిపత్య మిచ్చినవారును రాజమహేంద్రవరమున భౌతిక శరీర మును త్యజించిన వారునునగు శ్రీ సత్యజ్ఞాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యుల వారి బృందావనము గూడ నీభవనమునం దున్నది. ఇచట ప్రతి దినము ను, పూజాకైంకర్యాదులును ధూపదీప నైవేద్యాదులును పురాణ శ్రవణము, హరికథా కాలక్షేపములు హరినామ సంకీర్తనము, శ్రీరామ నవమి మున్నగు జాతీయోత్సవములు, మధ్వ నవమి మున్నగు పుణ్యది నోత్సవములు, గొప్పపండితుల వలన ఉపనిషత్పాఠ ప్రవచనములు మున్నగునవియు జరుగుచుండును. ఈ భవన మిపుడు జీర్ణస్థితికి వచ్చి యున్నది. శ్రీసత్యజ్ఞాన తీర్థుల జ్ఞానభక్తి వైరాగ్యాది మహిమాతిశయ ములు మధ్వమతస్థుల కందరికిని తిరుపతి మహంతుగారికిని గూడ తెలి సియే యున్నవి. మధ్వమతస్థులగు స్త్రీలును, పురుషులును ఇతరులును గూడ వందలకొలదిగా మఠమునకు వచ్చి శ్రీ స్వాములవారి బృందావ నము కడ సేవజేసియు, పురాణాదులవినియు కృతార్థు లగుచుందురు. ఈ భవనమును, దేవాలయమును మరల పెంచికట్టుటకును ఉపన్యాస మందిరమును గ్రంథాలయము నేర్పరుచుటకును నిశ్చయింపబడి పని ప్రా రంభింపబడినది. మందిరమునకు వెనుక భాగమున పాఠశాల పూర్తియై నది. ఉడిపిలో శ్రీ మధ్వాచార్యులవారు ప్రతిష్ఠించిన శ్రీ బాలకృష్ణు ని సేవజేయుటకు శ్రీ మధ్వాచార్యులవారిచే నేర్పరుపబడిన అష్ట మ ఠములలో నొకటి యగు శ్రీ పుత్తిగ మఠాధిపతులు లీమధ్య చెన్నపురికి వచ్చినపుడు ఈ పాఠశాలకు శుద్ధి పుణ్యాహవాచనమును జరిపిరి. ఆ నాడు అనటనే శ్రీవారిభిక్ష నిమిత్తము మహా నైవేద్యము సిద్ధపరుప బడినది. ఇపుడు ముందు భాగమున పని ప్రారంభింపబడెను. పునాదు లు పూర్తియైనవి. శ్రీ ఉత్తరాధి మఠాధిపత్యము నిపుడు వహించి యున్న శ్రీ సత్యధ్యాన తీర్థ భగవత్పాదాచార్యులవారు ఈ భవన నిర్మాణము నిమిత్తము చాల దీక్షబూని అత్యధికముగ ధన సహాయము చేయుచున్నారు. ఈ నిధికి యిప్పటికి 1163-5-3 చేరినవి. ఇందులో శ్రీ సత్యధ్యానతీర్థ భగవత్పాదాచార్యస్వాములవారును, చెన్నపురి లోని వారి ఏజెంటును సుమారు 800 రూపాయిలు యిచ్చియున్నా రు. కే. శే. కౌసూరు రామచంద్రరావు. బి. ఏ., బి. యల్. (హైకోర్టు వకీలు) గారి భార్య మాతు శ్రీ కౌసూరి జానకీబాయమ్మగారు 2000 రూపాయల నొసంగిరి. తక్కిన మొత్తమును పలువు రొసంగియున్నా రు. ఆంధ్ర దేశమునందలి ధార్మికులందరును ముఖ్యముగా మధ్వమతస్థు లందరును శక్తివంచన లేకుండ యీనిధికి ధన సహాయము చేసి వారి గు రువుల అనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురుగాక! ధనమును పంపగోరు యీ దిగువ రెండు చిరునామాలలో దేనికైనను పంప ప్రార్థితులు. నిర్మిం పబడుచున్న ఈ భవనముయొక్క పటమిందున్నది.

బాంకి:—1. ఎస్. ఎం. ఎస్. జె. (శ్రీ మన్మధ్వ సిద్ధాంతో న్నాహినీ)నిధి లిమిటెడు, కారు స్ట్రీటు, ట్రిప్లికేను, మదరాసు.

ట్రస్టీ:—2. డాక్టరు, పి. కే. కృష్ణారావుగారు, ఎల్. ఎమ్. ఎస్. కల్యాణీహౌసు, మైలాపురు, మదరాసు.

ఇట్లు విన్నవించు విధేయులు,

టి. వి. నరసింగరావు, ఎం.ఏ., ఎల్.టి., ప్రెసిడెన్సికాలేజి, మదరాసు.

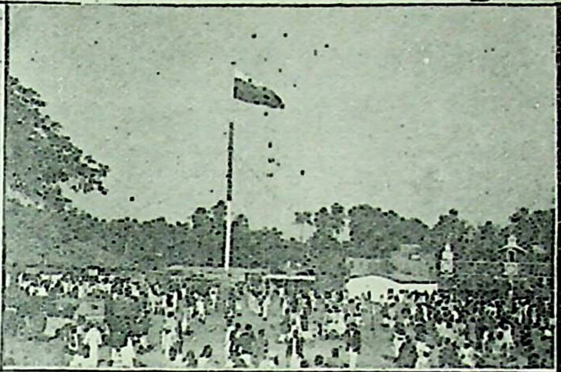
అడ్రెసు:—సత్యానందరామాచారి, కంట్రాక్టరు, కావినెటు మేకరు, గవర్నమెంటు ఆక్షనరు, ట్రిప్లికేను.

కార్యదర్శులు,

౪౩-వ అఖిలభారత జాతీయ మహాసభ-కలకత్తా

శ్రీనివాసఅయ్యంగారు, [illegible] మున్నగువారు మహాసభకు పోవుట

శ్రీ డా. [illegible], సి. పి. రామస్వామి అయ్యరుగారలు సభకు పోవుట

మహాసభామంటపము నెదుట జాతీయ [illegible]

శ్రీ మోతీలాలు నెహ్రూగారు జాతీయపతాకమునకు గౌరవము చూపుట

శ్రీ. సుభాషచంద్రబోసుగారు, స్వచ్ఛంద సేవాదళనాయకులు

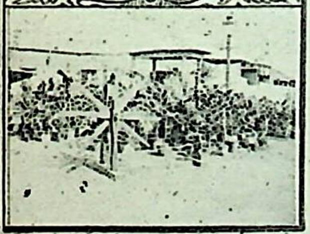
అధ్యక్షులు, మహాత్ముడు మొదలగువారు సభకుపోవుట

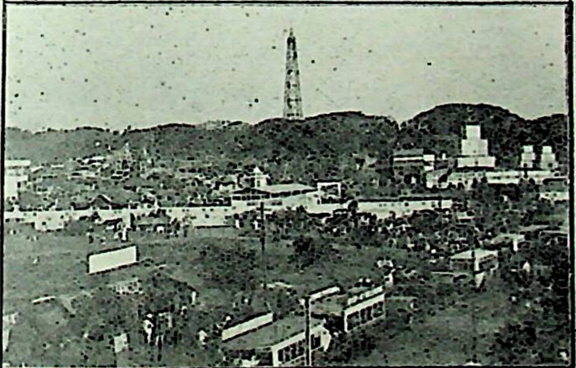
పండిత మాలవ్యాగారు విషయనిర్ణయసభకు పోవుట

అధ్యక్షులు, వసంతాదేవి, సేనుగుప్తాగారలు మహాసభకు పోవుట

రాటనము ప్రదర్శించుట

మహాసభా మంటపము - వస్త్రప్రదర్శనశాల

సభామంటప సింహద్వారము

తెలుఁగు బ్రాహ్మణుల తెగలు

విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్నగారు, యం.ఏ., యల్.టి.

తెలుఁగు బ్రాహ్మణులలోని తెగలు వాసములను బట్టియు, వృత్తులనుబట్టియు, వైదికమతశాఖలను బట్టియును గలిగినవి. తెలగాణ్యులు తొలుత అచ్చతెనుఁగునాటివారు. వేఁగినాటివారు వేఁగి దేశములోనివారు. కాసలనాటివారు కోసలదేశమునుండి వచ్చిరని ప్రతీతి కలదు. కాని ఇది సహేతుకమని తోఁచదు. వెలనాటి వారు వెలిగనుండు దేశమువారనియు, లేక తెల్లదేశము వారనియుఁ జెప్పఁబడును. వీరు వైదర్భులన్న వాడుక కలదు. వేఁగినాడు ఏలూరిప్రాంతము. ములికినాటివారి ప్పటి నైజాం దేశమువారని చెప్పట కలదు. ముల్క్ అనఁగా ఉరుదుభాషలో దేశము అని అర్థము. ద్రావిడులు ద్రవిడదేశమునుండి వచ్చినవారు. కరణకమ్మలు కర్ణాటకదేశవాసులు.

నియోగులు వేపార్లును వృత్తులనుబట్టి యాపేళ్లను బడసిరి. వైష్ణవులు, మాధ్వులు,స్మార్తులు అను భేదములు మతానుసారములు.

ఋగ్యజురాది వేదశాఖల వలన ఋగ్యజురాది శాఖాధ్యాయులు ఏర్పడుదురు.

ఇట్లు బహువిధముల విభాగమును జెందియున్న తెలుఁగు బ్రాహ్మణులు తమశాఖలలోనే పెండ్లిండ్లు చేసి కొందురు కాని శాఖాంతరవివాహము కావింపరు. వీరిలో శిష్టులు శాఖాంతరులతోఁ గలిసి భోజనము చేయరు.

హవ్యకవ్యములలోను, ఆహారాచారములలోను భేదములేవియు లేకున్నను ఈ వేర్వేఱుతెగలవారు ఒకరితో నొకరు వివాహాది సంబంధములను గల్పించుకొనరు. ఇది గొప్ప వైపరీత్యము.

ఇంటఁ దెనుఁగు మాటాడువారు తెనుఁగువారని మనము సంకేతము పెట్టుకొనవచ్చును. ద్రావిడులును మాధ్వులలోఁ గొందఱును తమస్వభాషలను మఱచి అంతకన్న మిన్నయగు ఆంధ్రమునే యవలంబించిరి కావున వీరును ఆంధ్రులే యగుదురు. రోడ్డులు రైళ్లు మున్నగు సౌకర్యములు లేకుండిన పూర్వకాలములలో నూఱుమైళ్ల దూరమున నుండినవారు వైదేశికులుగనే యెన్నఁబడుచుండిరన్న వింత కాదు. ముందటికాలములలో దూరదేశస్థుల కులగోత్రములు సాధారణముగ సంశయాస్పదములగుటచే నేనాటివారు ఆనాటనే సంబంధములను గలుపుకొనుచుండిరి. ఈ నిర్ణయమును ఏలేశ్వరోపాధ్యాయుఁడు స్థిరపఱిచె నందురు. ఈ విభాగములు అకస్మాత్తుగ పుట్టియుండవు. వృత్తిగతభేదములును గూడ ఇటులనే క్రమోత్పత్తిని పొందియుండును. మతమూలకమగు భేదములు-రామానుజీయ మాధ్వాదులలోనివి- విస్తరించియున్నవి. వీరిలో పెక్కువిభాగము లున్నవి.

భిన్నశాఖలలో సమానగోత్రు లుందురు. అగాధమగు గోత్రవిషయము మన ప్రసంగమునకు తోడ్పడదు.

ఈశాఖాభేదములు పెక్కువందల యేండ్లనుండి పాటింపఁబడుచు వచ్చుచున్నందున ఒక్కొక శాఖవారికి కొన్నికొన్ని విశిష్టలక్షణములు ఏర్పడినవి. కులక్రమాగతముగ నీలక్షణములు చూపట్టుచుండెడిని. నానాదేశములవారితో సాంగత్యమును, సులభప్రయాణములును, సంకులసహవాసమును గల యీదినములలో నిట్టిలక్షణములు చాలవఱకు రూపుమాసినను వానికి అంతము కలుగలేదు. ఇవి పూర్తిగ నశించి ఆంధ్రబ్రాహ్మణులందఱు నొక్కజాతిత్వమును బొందుటకు ఇంకను కొన్నివం

దల యేండ్లు పట్టును. సహవాసమేగాక సహబాంధవ్యము కూడ ప్రబలినకొలఁది పరస్పర పరిహాస నిందా మాత్సర్యములకు కారణములగు శాఖీయవైలక్ష్యములు అడుగంటి శాకాహార వైదికధర్మానుసర ణాంధ్రభాషా వ్యవహారాదులగు ముఖ్యసాధనములు ఐక్యమును కలుగఁజేయును. అనవసరమగు శాఖాభేదములు నశింపఁజేయుట వివేకము గదా.

ఇప్పటివఱకును జరిగి వచ్చిన ప్రత్యేక శాఖీయలక్షణముల ఆవిర్భావములను పరికించిన వినోదము కలుగును.

తెలగాణ్యుల గుణాతిరేకమును, వేఁగినాటివారి వికటసన్యాసమును, కాసలనాటివారి పీసపు వ్యవహారమును, ముఱికినాటివారి ముగ్ధత్వమును, ద్రావిడుల ధార్ష్ట్యమును, నియోగుల గూఢత్వమును, వెలనాటివారి వెఱ్ఱియును, పరిహాస ప్రసంగములకు వచ్చుచుండును. ఇవి నానాఁటికిఁ దగ్గిపోవుచున్నను వీనివలన శాఖల సమ్మేళనము కాకున్నది. ఒకశాఖవారు మఱియొకశాఖతో సంబంధము చేయుచో క్రిందిసంతతివారు ఇట్టిపరిహాసములకు దిగరు.

ఐక్యము కావలసిన యీదినములలో నిట్టి నామమాత్ర భేదములచే సంఘము చీలిపోవుట యనర్థహేతువు.

బ్రాహ్మణులలో వలెనే కాపులలోను గూడ పందలకొలఁది విభాగములు ఏర్పడియున్నవి. ఆహారాచారములు సమానమగునప్పుడు వివాహాదిసంబంధములుండుట న్యాయము. క్షత్రియులలోను, కోమట్లలోను ఇట్టి విభాగములు తక్కువగ నున్నవి. వీరిసంఖ్య స్వల్పము, కావున వీరిలో ఐక్యము కలుగుట సులభము.

విద్యాసంపత్తిగల బ్రాహ్మణులును, ఇతరవర్ణములవారును, అనవసరములును నామమాత్రములును అగు భేదములను మాని కలిసిమెలసి జాతీయైక్యతకు తోడ్పడుట యొప్పును. వీరినిజూచి జనసామాన్యము నడచును.

విశ్వసోదరత్వము

శ్రీతత్త్వానందస్వామి

శ్లో. సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః.

యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వంచ మయి పశ్యతి, తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి.

తాత్పర్యము

[సర్వభూతములందును సమదర్శియైనవాడు నిరంతరబ్రహ్మనిష్ఠతో గూడినవాడై సమస్తభూతములందు తనను, తనయందు సమస్తభూతములను చూచుచుండును.

ఎవడు సమస్తభూతములందు నన్ను (బ్రహ్మను) జూచుచున్నాడో, నా యందు (బ్రహ్మమునందు) సర్వభూతములను జూచుచున్నాడో యట్టి వానికి నేను కనబడకుండను, నాకతడు కనబడకుండడు. (భగవాన్ శ్రీకృష్ణవచనము)]

ఈరెండు శ్లోకములును నరుని జీవనపరమావధిని విశదముచేయుచున్నవి. పాశ్చాత్యుల పరిణామసిద్ధాంతము అనగా ప్రకృతిశాస్త్రసాహాయ్యమున దేల్పగల సిద్ధాంతము, జీవియొక్క పరమావధి తనయందు నిగూఢమైయున్న సర్వశక్తులను బూర్ణముగ బ్రకటించుట యని తెలుపుచున్నది. పాశ్చాత్యులు చేతనములందే సంకల్పశక్తియు ప్రయత్నశీలమును గలదని నమ్మెదురు. అచేతనములందు బరిణామము స్వతస్సిద్ధము కాదు. కావున ప్రాణములేని పదార్థరాశి యంతయు జీవుల యుపయోగార్థము సృష్టియయ్యె ననియు, ఈ పదార్థరాశిని జీవులు తమ యిష్టమువచ్చినరీతిని నుపయోగించుకొని క్రమేణా ఉన్నతదశలను బొందవలయు ననియు వారు నుడువుదురు. ఈ పరిణామక్రమమున, నచేతనములు జీవుల శరీరములందు బ్రవేశించి, వానితో సారూప్యమును బొంది సజీవము లగుట జూచుచున్నాముగదా! ఇటుల కాలము గడువగా నెన్నడో సర్వమును చైతన్యమయ మైపోవలసి వచ్చును. ప్రస్తుతము జీవకోటిలో నగ్రస్థానము వహించియున్న మానవునిగూర్చి పర్యాలోచింతము. చేతనము లచేతనములను దమకొఱకై స్వాధీనము జేసికొని నిరాఘాటముగా వినియోగించుకొనుచు స్వవృద్ధిని సాధించుకొనినటులనే, జీవులలో నుత్తము లధములను నిర్జించి తమ యుపయోగార్థమై వినియోగించుకొనుటయు ప్రకృతిలో గానంబడుచున్నది. చిన్నిచేపలను పెద్దచేపలు, చిన్నిపురుగులను బక్షులు, క్షుద్రజంతువులను మృగములు చంపి,తిని వర్ధిల్లుచున్నవి. ఈ ధర్మమే మానవకోటిలోను బ్రకటిత మగుచున్నది. బలహీనులను బలవంతులు, ధనహీనులను ధనవంతులు, అధికారహీనుల నధికారవంతులు, బుద్ధిహీనులను బుద్ధిమంతులు పీడించి స్వీయాభివృద్ధిని జూచుకొనుచున్నారు. బలము, ధనము, అధికారము, బుద్ధి యనువానిలో నుత్తరోత్తరము శ్రేష్ఠతరమందురు. దయాదాక్షిణ్యములు పరిణామవృత్తియందు జొఱనగునని పాశ్చాత్యులంగీకరింపరు. నరుని ప్రావీణ్యము, తన శక్తియుక్తుల నత్యంతమును ప్రయోగించి, చేతనైనంత యుద్ధతిని సాధించుటలోనే ప్రకటితము కావలయును; అట్టి బలప్రయోగ మవసరములేని సామ్యావస్థ యుండవచ్చును, అప్పుడు దయాదాక్షిణ్యాది శాంతగుణములానుషంగికములుగ వినియోగమునకు రావచ్చును అందురు.

ఒక పాశ్చాత్యతత్వవేత్త నరహృదయమును బరిశోధించినవాడై దయాదాక్షిణ్యములు గలిగి వర్తింపుము, క్షుద్రజీవుల హింసించరాదని తలచెను. మాంసాహారమును విసర్జించెను. తోడివారెల్ల వీనిని హేళన చేయసాగిరి. చాలకాల మోర్చుకొనినాడు. ఒకసమయమున నీతడు సముద్రప్రయాణము చేయుచుండెను. సముద్రమునగల విచిత్రముల బరిశీలింపసాగెను. చిన్నచిన్న పురుగులను చిరుచేపలును, చిరుచేపలను పెద్దచేపలును, వీనిని తిమింగిలములును దినుట గనిపెట్టినాడు. వాని కంతట నొక క్రొత్త స్ఫురణ కలిగినది. క్షుద్రతరజీవు లుత్తమతర జీవుల కాహారమగుట ప్రకృతిధర్మము. కావున ప్రకృతిం గల జీవులలో నత్యుత్కృష్ట పరిణామమును బొందిన నరుడు తక్కినవానినెల్ల భక్షింపవచ్చును, అని నిర్ధారించినాడు. వెంటనే మత్స్యములను కూర వండించుకొని తిన నారంభించెనట.

భౌతికశాస్త్రనిర్ణీతమగు పరిణామసిద్ధాంతము ననుసరించి యింతవఱకు సత్యమే. నరునకు దక్కిన జీవకోటినెల్ల, యింతేల, జగమున జూపట్టు సర్వమును స్వాభివృద్ధికై వినియోగించుకొను నధికారము గలదు. దీనిని భారతతత్వవిదులును నొప్పుకొని యుండిరి. కాని నరుని పరిణామయాత్ర ప్రపంచమున జూపట్టువాని నెల్ల నిర్జించుటతోడను, భూతకోటి యొసగగల యానందము ననుభవించుటతోడను ముగియుట లేదని మన ఋషిసత్తములు కనిపెట్టిరి. పశువునకు దిండియు, నరు కలిమియు బ్రకాశముం గూర్చు ననిరి. పశువు తాను తిన్నదాని సౌఖ్యమునే యనుభవించజాలును గాని, యజమాని తనకై కూర్చి, చేర్చిపెట్టియున్న దానిని జూచిగాని, స్మరించిగాని యానందమును పొందజాలదు. కొన్ని

మృగములు తమ సంతానమును సయితము నావలకు నెట్టివేసి యవి తిను వానిని బలాత్కారముగ లాగికొని తినును. ఇది కేవల మృగస్వభావము. మానవులందును నిట్టివారు కలరుగాని, యెంత నికృష్టనరునం దయినను, నొకానొకప్పుడైన నితరుల యానందమును బంచుకొను స్వభావము ప్రకాశమునకు వచ్చుచునే యుండును. రాక తప్పదు. ఇది నరుని విశేష లక్షణము. భువిలో నెల్లెడల నన్నిజాతులందును మనుష్యస్వభావము కేవలస్వార్థపరతను దాటియె యుంట గోచరించును. అడవిమనుష్యులందు సయితము స్వకుటుంబమును, స్వసంఘమును నభిమానముతో జూచుట, వారికొఱకై స్వార్థత్యాగము జూపుట సహజముగ గోచరించును. నాగరికుల సంగతి జెప్పవలయునా? సామాన్యుల యభిమానము సజాతీయులవఱకే వ్యాపించును. ఉత్తముల యభిమానము నరసంఘము నంతటిని నిముడ్చుకొనును. ఉత్తమోత్తములు సర్వభూతచయమును, చరాచరచేతనాచేతనభేదమును గూడ నధిగమించి సర్వత్ర ప్రేమను బ్రసరింపజేతురు. బ్రహ్మవేత్త లట్టివారు. వీరు నరసంఘమునకు తలమానికము వంటి వారు. వీరియందు స్త్రీపురుషపక్షపాతముగాని, స్వజనపరజనవ్యత్యాసములుగాని చూపట్టవు. సమస్తభూతకోటిని దమను వలెనే జూచుకొందురు. ఇంతేల, సమస్తభూతజాలమునందును నద్వైతపరబ్రహ్మమును సాక్షాత్కారము జేసికొందురు. ఇదియే పరమగమ్యము. అన్నిట దనను, దనయం దన్నిటిని సాక్షాత్కారము చేసికొనుట యిదియే.

అటువంటి మహామహుల పవిత్రబోధల ననువదించునప్పుడును, కొన్నియెడల, సంకుచితహృదయులగు విద్వాంసులు స్త్రీపురుషభేదములను గోరంతలను గొండంతలుగ జేసి గ్రంథముల వ్రాసియుండిరి. ఇంకను వ్రాయుచుండిరి. అటుల జేయుటకు సత్యమునుండి దృష్టి చలించుటయే హేతువు. కొందఱు స్త్రీలకు ప్రత్యేకాత్మయే లేదు, భర్తల గతియే స్త్రీలకు ప్రాప్యమనియు, పెండ్లి కాక మరణించినవారు కడుపాపులు గాన రౌరవాదినరకములే వారికి నివాసములగు ననియు వ్రాసిరి. అధ్యాత్మతత్త్వమును జక్కగ గ్రహించి, పాటింపనివారి భావము లివి. నరునకు కైవల్యము పరమప్రాప్యమనియు, నది స్త్రీపురుషులకు సమముగ సాధ్యమనియు తత్త్వకోవిదుల స్థిరాభిప్రాయమైయున్నది. అవయవభేదములబట్టియు, కొలదివిశిష్టగుణములబట్టియు ప్రాకృతజీవనమున కించిద్భేదములు గాన్పించినను, ఆధ్యాత్మికజీవనమున సరిసమానులనుట తథ్యము. విద్యలకెల్ల సరస్వతి యధిష్ఠానదేవత యని బోధించిన ఋషిసత్తములు స్త్రీలయెడ నలసభావమును జూపగలరా? త్రిమూర్తులును దమతమశక్తులను స్త్రీదేవతల రూపము నందుంచి వారిద్వారమున లోకపాలనము గావింతురని బోధించిన మానినరులు స్త్రీలను హేయముగ జూడగలరా? స్త్రీలను మహాసభలలో మధ్యవర్తులనుగ నంగీకరించి మహాతత్త్వచర్చలను జరిపిన బుధవరేణ్యులు స్త్రీలను తూష్ణీంభావముతోడనైన దలంపగలరా? అందుచేతగదా సమస్తదేవతల నాహ్వానించి పూజించునప్పుడు మున్ముందు వారి భార్యలను పేర్కొనుచుందురు. వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమః, ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః అందురుగదా! మనయిండ్లలో వ్రతములు, నోములు, నిత్యనైమిత్తికకర్మలను నడుపునప్పుడు ముందుగ బుణ్యాంగనలను గాదా బూజింతుము? నిజమును గమనించుచో స్త్రీలయెడ నొకింత గౌరవాధిక్యమునే మన పెద్దలు విధించిరి. ఇతరదేశములందు నిటులే యున్నది. అది సాంఘికాచార, రాజకీయసంస్థలందు బ్రకటిత మగుచున్నది.

కాని యాధునిక నాగరికమున, పశుబలమునకు నైతికాధ్యాత్మికబలములు జోహారొనర్చు కాలమున, మన స్త్రీలకు నిమ్నదశ ప్రాప్తించి నదనుట నిజము. ఇది సనాతనధర్మము కాదు. పూర్వపు గ్రంథములందును స్త్రీజాతి నరుని నధోగతికి దెచ్చుటలో బ్రధానకారణముగ వర్ణింపబడియున్న దేల యని శంకింతురు. కేవలలింగభేదమును పాటించి వివరణములు చేయవలసిన సందర్భములందు తప్ప, సర్వత్ర పురుషునే నరజాతి కంతకును బ్రతినిధిగ బేర్కొనుట సామాన్యధర్మము. ప్రపంచమున నెల్లెడలను నిట్లే జరిగినది. కావున ధర్మార్థకామమోక్షములను పురుషార్థములం దెల్లెడల స్త్రీకిని పురుషునితో సమానాధికారము గలదనుట స్పష్టము. మగవారిలోనే నారివారి శరీరావయవదార్ఢ్యమునుబట్టియు, బుద్ధికుశలతనుబట్టియు, నైతికాధ్యాత్మికప్రభావమును బట్టియు కర్మభేదమును విధించునటుల, కొన్ని విశిష్టలక్షణభేదములను బట్టి స్త్రీపురుషులు నిర్వహింపవలయు కార్యములందు భేదము లుండుట న్యాయము, ననివార్యము నగును. కాని చతుర్విధపురుషార్థములందును నేపాటిభేదమును లేదు. అయినను వైరాగ్యప్రకరణములందు పెక్కుగ్రంథములలో స్త్రీనింద స్ఫుటముగ గోచరించుట కలదు. పైన వివరించినటుల సంఘనీతుల బ్రస్తావించుపట్ల మానవజాతికి బ్రతినిధిగ మగవానిని బేర్కొనుట సహజము గాన, నరుని పతనమునకు స్త్రీ హేతువైనట్లు వర్ణించుచో నట్లు చేసియుండిరి. స్త్రీని బ్రతినిధిగ గొని వ్రాసినయెడల బురుషుని సయితము నటులనే వర్ణించియుందురు. అనివార్యమగు స్థలములందుదప్ప సాంఘిక రాజకీయశాసనములందెల్ల నరుడన్న నారియనియు నర్థముచేసికొనక తీరదు. తన తోడి మానవుని స్వాస్థ్యమును భంగపఱుపగూడదనిన, స్త్రీస్వాస్థ్యమును భంగపఱుపరాదను నియమమందు లేదనవచ్చునా? అటులనే మోహనివారకముగా త్వక్చక్షుః శ్రోత్రాదులను హేయములుగ వర్ణించుపట్టుల స్త్రీని పేర్కొనినంతమాత్రాన, వివేకము కొఱవడిన కొందఱు స్త్రీల ననాదరముగ జూచుటయు, ఘోరశత్రువులని వచించుటయు నక్రమము. స్త్రీల చక్షుఃశ్రోత్రాదులు మోహజనకములగుచో, నట్టికన్నులు, చెవులు గల పురుషులు స్త్రీలమోహమునకు గారకులగుట లేదా? స్త్రీలశరీరములు మాత్రము రక్తము, మాంసము, నెముకలు, చీము, మలనాళములతో గూడియున్నవనిన పురుషుల తనువులు నటుల లేవా? వజ్రములు, బంగారు, సుగంధద్రవ్యములతో నిర్మితములై, యట్టి ద్రవ్యములతోడ

ప్రవర్ధనము గాంచు పురుషశరీరములు గలవా? పశుభావముతో వర్తించి విషయలోలురగుచో, స్త్రీలు పురుషుల కెంతటియపకారులో, పురుషులును స్త్రీల కంతటియపకారులే యగుదురు. పురుషార్థసాధనమున నుపకరింతురేని పరస్పరము గురుప్రాయులగుచు, మగవారెంత మాన్యులో యాడువారు నంత పూజనీయులే. అన్యముగ దలచుట దురహంకారమునదగును.

అనివార్యములగు భేదములు, నరులందు స్త్రీపురుషవివక్షత లేకయే కానంబడుచున్నవి. వానిని బాటించియే సంఘనిర్మాణమున వర్ణవ్యవస్థ యేర్పఱచిరి. ఆశ్రమవ్యవస్థ ఒకేనరుడు తనజీవితమున వేర్వేఱవస్థలం దెట్లు వర్తింపవలయునో తెలుపును. ఇది యెల్లజనులకును సమానమే. అయినను వ్యష్టియొక్క గుణభేదములనుబట్టి కొన్నిమార్పు లుండవచ్చును. సమష్టిసంఘవ్యవస్థయగు వర్ణమునుగూర్చి విచారింతము. పశువులందు స్వార్థపరత్వమును, పరస్పరస్పర్ధయు, హింసయు సహజములైయుండ, నరునందు పరస్పరసహకారము, మైత్రి, కరుణ మున్నగు లక్షణములు సహజములుగ నుండును. కొందఱియందవి మందప్రకాశము గలవిగ నుండును; మఱికొందఱియందవి స్ఫుటముగ బ్రకాశించుచుండవచ్చును. వీనిని ప్రవర్ధనము గావించుకొని దైవత్వమును సంపాదించుట మానవధర్మము. తమతమ గుణగణముల కనుసరణములగు ధర్మసాధనల నేర్పఱచుకొని, పరస్పరస్పర్ధలు లేక, పరస్పరసహకారముగలిగి జీవనము గడపుటకే వర్ణవ్యవస్థను ఋషీశ్వరులు నియమించిరి. సమష్టిదేశక్షేమమును, వ్యష్టిమోక్షమును నొకదానికొకటి ప్రతిబంధకముగాకుండ చేకూరుటకు వర్ణవ్యవస్థ మిగుల నుపకరించును. ప్రతివాడును దనపూర్వుల వృత్తి ననుసరించి జీవనముచేయుట ప్రధానసూత్రము. సామాన్యముగా దండ్రివృత్తి కొమారునకు సులభముగ నలవడును. జీవనమునకై విశేషశ్రమ లేకుండను నానందముతోడను పనిచేయువానికి బుద్ధివికాసము నొందును. పరమార్థచింతనమున కవకాశము మెండుగ లభించును. అతితృష్ణ పీడింపదు. ఎవని సహజగుణముల ననుసరించి వాడు వృత్తిజేయుచో, నుత్సాహము పెంపొందును. పను లతికౌశలముతో నెఱవేరి యానందము నొసగును. తాను చేయు పనులను శ్రేష్ఠముగ నొనర్చుటచే గల్గునానందమే సత్యమైనది. ధనార్జనముచే గలుగు నానందము కృత్రిమమైనది, అతి చంచలమైనది. ఈనాడు సర్వజీవన వ్యవహారములును డబ్బుతో సంబంధపడుటచేతను, ధనసంపన్నత ననుసరించి గౌరవపరిమితు లేర్పడుటచేతను మానవజీవితము కృత్రిమమై చెడినదని విజ్ఞులెల్లరు గమనించియున్నారు. పూర్వకాలమున నెందఱెందఱో విద్యాధికులు పేదరికమును గౌరవభ...ముగ నెంచి తమ బుద్ధివిశేషము నాధ్యాత్మికతత్త్వాన్వేషణమున వినియోగించియుండిరి. ఎందఱోశిల్పులు తమచిత్రరచనలచే రారాజులను మెప్పించి, నగరములను, పుణ్యక్షేత్రములను దివ్యముగ నలంకరించి, కాసునైన గూడబెట్టనెంచరైరి. క్షత్త్రవీరు లెందఱో ధర్మరక్షణార్థమై ప్రాణముల నర్పించి కీర్తి గహించిరేగాని ధనరాసులపై దమ గణ్యతను నిలుపజూడలేదు. వైశ్యులు సహా తాము సంపదలను సమకూర్చినను వానిని దానధర్మములకును, దేశక్షేమమునకును వినియోగించిరేగాని వ్యష్టిభోగములకై కూడబెట్టినవారు కారు. ఆనాటి శూద్రులును దమకు హైన్యము గలిగెనని యెన్నడును శోకింపక, దేశాభ్యుదయమునకై తమ బలోన్నతుల నర్పణముచేసిరి. ఈనాడైనను ధనము, అధికారము, కృత్రిమబిరుదములు దూరముగ నుంచి, నరుని యోగ్యచరితలే గౌరవమునకు ముఖ్యాధారములుగ నంగీకరించితిమా, తక్షణమే దేశశాంతియు, లోకశాంతియు చేకూరుటేగాక ప్రతినరుడును నత్యంతసంతుష్టితో దనలో నిగూఢమై యున్న విశిష్టప్రతిభను బ్రకటించి సత్యమగు నానందమును బడయగలడు. అప్పుడు వృత్తులన్నింటికిని సమానగౌరవమే యుండును. చాకచక్యప్రదర్శనమును, పరోపకారపారీణతయు, ఉన్నతభావప్రకటనమును మాత్రము గౌరవమునకు లక్ష్యములు కాగలవు. అప్పుడు ప్రతివాడును తనతండ్రివృత్తినే యవలంబించుట తన ప్రతిభావిశేషమును బ్రకటించు మార్గమని తెలిసి యభ్యున్నతిని సాధింపగలడు. సమష్టిని దేశమంతయు తేజోవంతములగు సంఘములతో చెన్నారగలదు. వ్యష్టి సమష్టిని దనలో నిముడ్చుకొని నట్లగును.

ఒకరి నొకరు గౌరవించుట యనగా నొకరు చేసిన కార్యముయొక్క శ్రేష్ఠతను గమనించి, యందుచేత మనస్సున పొడమిన భక్త్యానందముల వెలువరించుటే గాని, యొకరు తన నీచత్వము నంగీకరించుటయు, వేఱొకరు తన యాధిక్యమును జూపి యితరుల నిరసించుటయు నని భావము కాదు. శ్రీ వివేకానందస్వాములవారు సెలవిచ్చినటుల వీథులను నిర్మలముగ నూడ్చునతడు సింహాసనాధిష్ఠితుడై ధర్మపాలనమున నేమరు ప్రభువుకంటెను సంఘబోధకుడై విద్యాప్రచారము చేయ నసమర్థుడగు నుపదేష్టకంటెను శ్రేష్ఠతరుడనియు, హెచ్చు గౌరవనీయుడనియు గ్రహింపవలయును. మఱియు వీరందఱును దమ తమ విధుల జక్కగ నెఱవేర్చినచో సమానముగ గౌరవార్హు లగుదురు. ఒకరు వేఱొకనికంటె నధికుడనని యెదుటివానిని హీనునిగ జూడ నొల్లదు. ఎవరిధర్మము వారిది. వారివారి ధర్మమును జక్కగ నిర్వహించువారు సర్వపూజ్యులు. ఇట్టి సందర్భమున నెవడును తన వంశానుగత వృత్తిని నిరసించి యన్యవృత్తిని బూను నవసర ముండదు. సకృతుగా దన తండ్రివృత్తి కనర్హుడగువాడు గావచ్చును. అతడు తన కనుకూలమగు వృత్తిని బూని గౌరవభంగము లేకయే జీవింపవచ్చును. సామాన్యముగా నెవడును వృత్తిని మార్చుకొన నెంచడు. దేహకష్టసుఖముల బాటించి వృత్తిని మార్చుకొను నుత్సాహము సహజముకాదు. ధనము, అధికారము, కృత్రిమగౌరవము మున్నగునవి దుష్ప్రేరణకు మూలములగుచో మాత్రమే, యట్టి స్పర్ధలు సంఘటిలును. సంపద లేవి యున్నను నవి సమష్టిసంఘమున కుపకరించునవిగ నుండవలెను; వ్యష్టి వాని కధిపతిగ నుండరాదు. అప్పుడు ఒకవడ్రంగి కమ్మరి గావలయు ననిగాని, కమ్మరి

బడి పంతులు కావలయు ననిగాని, బడి పంతులు వర్తకము చేయవలయు ననికాని, వర్తకుడు రాజకీయోద్యోగి కావలయు ననిగాని, రాజకీయోద్యోగి వ్యవసాయకుడు గానెంచుట గాని, వ్యవసాయకుడు సంగీతసాహిత్యముల గడించవలయు ననిగాని సహజపరిస్థితులలో నేర్పడవు. అట్టిమార్పులవలన నెవరును లాభ మొందరని తలపరు. ఒక్కకుటుంబములోని సోదరులు పరస్పర ప్రేమ, సహనశీలము నున్న యెడ, కష్టసుఖములనిమతో స్పర్ధలకు దిగి యొకరినొకరు నిందించుకొనుట జూడము. పొలములలో కాయకష్టముచేయు సోదరుని నింటికడ కూర్చుండి పెత్తనముచేయు మనిన నొడంబడడు. ఎందువలన? అతనికి దాను చేయు పనిలో హాయి గలదు. హీనతలేనిపట్ల, పెత్తనముచేయు పనికై మార్పుకెంద నుత్సహింపడు. కాయపుష్టిగల్గి నిరాడంబరుడగు వానికి మోటారుకారులో విహారములు సల్పుట యసహ్యముగ నుండును. బలహీనుడై తనయశక్తతను గప్పిపుచ్చుటకు మోటారులలో దిరుగాడు నతడు గుట్టు వెలువడుచో దలవంచుకొనక తీరదు. ప్రతివారును చేయు పని తమకును, సంఘమునకును ప్రయోజనకరముగ నున్నదా లేదా? ధర్మవిరుద్ధముగ లేదుగదా? ఆత్మవిస్మరణకు దోడ్పడుచున్నదా? అను విమర్శనకుమాత్రమే నిలువవలసియుండును. కృత్రిమపు తారతమ్యము లుండవగదు. పేరులచేత వృత్తులందు గౌరవాగౌరవములను బ్రవేశపెట్టుట యవివేకము.

చిన్నకథ యొకటి కలదు. ఒక యూరిలో జనసంఖ్య హెచ్చైనది. చోటు చాలుటలేదు. చుట్టుపట్టులను తగినయవకాశములు లేవు. ఒకబుద్ధిమంతుడు దూరముగా బోయి యొకలంకలో నూతనముగా నొక యధినివేశమును నెలకొలుప నుద్దేశించి తనయూహను గ్రామములోని వారికి దెలిపెను. వీనికడ కొకమేధావి వచ్చి, "నేను మీ యధినివేశమున బరిపాలకుడనుగ నుండి, యందఱి పనిపాటుల విమర్శింపుచు, మీ క్షేమలాభముల నరయుచుందు"నని చెప్పెను. అందు కాయన "నాతో వచ్చువా రందఱును న్యాయముగ సమష్టిక్షేమమునకై పాటుపడెడివారుగ నుండవలెను. ప్రాల్మాలికలు, మోసములు చేయువారలను నేను దీసికొనిపోను. కావున నీవంటి యుద్యోగి యవసరములే"దనెను. ఇంకొకడు వచ్చి, "నేను బలశాలిని, ధైర్యముగలవాడను. ఎటువంటి సాగరుబోతులైనను నడంపగలను. కనుసన్న చేత నే నెల్లరను విధేయులను జేతును. మిమ్మందఱి రక్షింపుచుందు"ననెను. వీనినిగూడ నంగీకరించక, "యధి నివేశములో మేము పరస్పరము కొట్లాటలు జరుపుకొనము; అట్టి దురవస్థ మూడినప్పుడు నిన్ను కోరుకొందు"మని జవాబు చెప్పినాడు. మూడవవాడు వచ్చి, "నేను మీరు పండించు పంటను దగులీతిని రక్షించి మీకు వలయుదానికి మించినపంటను దూరప్రదేశములకు గొనిపోవుచు, మీకు వలయువాని నచ్చటినుండి తెచ్చిపెట్టుచు నుపచారము చేతును" అనెను. అందు కాయన "మేము పండించు సర్వమును నీయధీనము చేతుము. దాని రక్షణకు నీవు బాధ్యుడవై యుండవలయును. అదంతయు నీ వను భ్రాంతిని బొందదగదు. మాతోపాటు నీవును యథేచ్ఛగా ననుభవింపుము. ఇదు కొడంబడిన నీవు రావచ్చు" ననెను. నాలవవాడు వచ్చెను. "నేను బలముగలవాడనే కాని బుద్ధిపాటవమును నాకు భగవంతు డొసగలేదు. ఎవ రేపని చెప్పినను శక్తివంచనలేక చేసెదను. మీతోపాటు సర్వవిధముల నాదరించిన వత్తు"ననెను. "సోదరా! నీవే కాదు. ఇట్టివా రనేకులు కావలెను. అధినివేశాభివృద్ధి మీవంటివారిపై నాధారపడియుండును. నీకు గౌరవమునకు వాయధినివేశమున నేపాటికొఱతయు నుండదు. రమ్ము"రమ్మనెను. ఇంకొకడు వచ్చెను. "నేను మీకు వలయు సమస్తోపకరణములను నిర్మించెదను. మీ మీ కర్మలందు సదుపాయముల దెల్పుచుందును. నూతనవిషయముల గనిపట్టుచుందును. కాని నామాటచొప్పున నాతో సహకారము సలుపువారు కొందఱు కావలసియుందు"రనెను. అందుకాయన "సోదరా, మేమందఱమును నీకు సహకారము చేతుము. నీవు లేనిది మేమేమి చేయగలము? కాని యెన్నడును మాపై నహంకారమును జూపవలదు. మాకు తోడునీడవై నాతోపాటు సుఖముల బడయుము. ర"మ్మనెను. ఇంకొకడు వచ్చెను. "నేను వైద్యుడను. మీకు రోగములు వచ్చునప్పుడు కాపాడెదను. నేను దాపున నుండిన మీ కనేకవిధముల ధైర్యము కలుగును. అధినివేశమునకు బ్రాణదాతనై యుందు"ననెను. అందు కాబుద్ధిశాలి "నాయనా! సోమరులకు నీ యుపయోగ మెంతేయు గలదు. మాలో మితిమీరి తినువారు, పనిపాటులు మాని వ్యర్థముగ జీవించువారు, రోగముల కాస్పదులగువారు నుండరు. కావున నిన్ను దోడ్కొని పోజాల"ననెను. ఇట్లు కొందఱు నూతనసంఘముగ నేర్పడి యొకయధినివేశమును స్థాపించి చిరకాలమునకే మహోచ్చదశకు యచ్చిరట. స్వార్థపరతయు, పరస్పరనిరసనలును, సోమరితనమును లేక యాదర్శప్రాయులుగ నుండిరట.

పూర్వఋషులచేత నిట్టి పరస్పరసహకారధర్మముపైన వర్ణవ్యవస్థ నిర్మింపబడినది. గుణకర్మలను బట్టి కార్యములందు భేదములున్నను గౌరవభాజనములందు వ్యత్యాసములు లేవు. శక్తియుక్తులు హెచ్చుగ నున్నకొలదిని హెచ్చుబాధ్యత వహించి శ్రేష్ఠతరసేవ యొనర్చుటే దీనికి సూత్రము. ఇట్టిబాధ్యత గుర్తింపబడినచో తృష్ణాపిశాచమున కవకాశ ముండదు. తృష్ణ లేక యపకృతులు సాగవు. అపకృతులు లేనిచో క్రోధమున కవకాశ ముండదు. సర్వమును ప్రేమయమై విరాజిలును. క్రీస్తు తర్వాత నెవ రధిపతులుగ నుండవలయునని వానిశిష్యులలో వివాద గలిగినప్పుడు, "మీలో నెవ డందఱికంటె తుదను తనమేలును జూచుకొని,సమష్టినందఱికు హెచ్చుసేవ చేయగలడో వాడు మీలో నధిపతి యగుగాక" యని బోధించినాడు. ఇట్లొక్కొక్క జనశ్రేణియు జక్కబడెనేని,కొన్ని జనశ్రేణులు రాష్ట్రములుగను,రాష్ట్రములు సామ్రాజ్యములుగను,సామ్రాజ్యములు విశ్వమానవకుటుంబముగనునేర్పడి పరిపూర్ణానందముతో బ్రకాశించును. పాశ్చాత్యదేశములం

దెల్లెడల నిప్పుడ వర్ణవ్యవస్థానిరూపణకై కృషి చేయబడుచున్నది. కాని వారు నైతికశాధ్యతపైన గాక సంపద నార్జించు కొళలముమీద నిర్మాణమును సాగింప నెంచుటచే కృతకృత్యులగుటలేదు. వారి ననుకరించి భారతీయులు కొందఱు సంఘనిర్మాణమునకు గడంగుచున్నారు. ప్రేమ నాధారముగ జేసికొని, త్యాగముతో వర్తించినయెడల నీపేరు లేయున్నను మానినను, వర్ణనియమములు ప్రతి జనసమాజమునందును నెలకొని, యత్యంతశుభదాయకములు కాగలవు. విశ్వసోదరభావమే దీనికి మూలసూత్రము. సమానసంపదలును, నధికారములును గావు.

ప్రతివాడును భాగ్యభోగ్యముల కాసించి, యున్నతపదవిని గోరుచున్నాడేగాని, యున్నతపదవి నధిష్ఠించిన కొలదిని హెచ్చుబాధ్యతను వహించి సేవచేయుదు ననువాడు కానరాడు. తన స్వధర్మమును శక్తికొలది నెఱవేర్చెనా యను చింతను విడిచి, నా కింతకంటె హెచ్చు లాభము వచ్చు నుపాయము లేదాయని ప్రతివాడును తలపోయుచున్నాడు. అనగా తనలో విశ్వమంతయు నిముడ్చుకొనవలయునని అత్యాశయేగాని, విశ్వమునంతటిలో దాను నిండియుండ గోరుట లేదు. వ్యష్టిదృష్టిలో సమష్టిదృష్టిని లయముచేయు యత్నము జరుగుచున్నదిగాని, వ్యష్టిని సమష్టిలో లీనముచేయు సద్భావము జూపట్టుట లేదు. సమష్టి సంకుచితము చేయబడుచున్నది గాని, వ్యష్టి వికాసము నందుట లేదు. నే నెంత కూడబెట్టుకొని, దాని నితరులకు దొరకకుండ జేయగలనా యను తలంపేగాని నావలన నెందఱెందఱు బాసుపడిరి? యను విచారణ లేదు. పరదేశములనుండి సంపదలను గొనిరా వీలులేని భారత దేశమువంటి దేశములో ధనాఢ్యులు, నధికారధూర్వహులు పెరుగుచుండి రనగా వేనవేలుమంది యింకను దారిద్ర్యములో నడగద్రొక్కబడుచు, స్వాస్థ్యహీను లగుచుండిరని యర్థము. ఈవైఖరి వర్ణధర్మమున కెంతయు వేరుపురుగు వంటిది. విశ్వసోదరభావమును నంకురదశయందే దిగమ్రింగును.

ఒకసంఘమున నెంతమంది త్యాగులు, కరుణాళురు నుండిన నదంత ప్రకాశించును. ధనకాంక్షులు, పరపీడకులు నెంత హెచ్చుగా నుండిన నంత కృశించును. గుణములు, కర్మలే ప్రధానములు గాగల సంఘనిర్మాణము దైవీయము, తద్వ్యతిరిక్తమైన సంఘము కేవల మాసురము. "చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః" అనుటలో భగవంతుని పక్షపాతముగాని, నిష్కరుణగాని లేదు. ప్రతివానికిని ఆత్మవికాసమున కత్యంతానుకూలనియమమును సమకూర్చితి నని చెప్పియున్నాడు. ఆయన స్వధర్మనిర్వహణమునే సంఘపు పునాదిగా జేసి, లాభాలాభములు విచార్యములు గావని బోధించి యట్టి యపోహను దొలగించియున్నాడు. "కర్మణ్యే వాధికారస్తే మాఫలేషు కదాచన". ఎన్నడును ఫలాపేక్ష వలదని నొక్కిచెప్పి యున్నాడు. సర్వసృష్టితోడను నైక్యమై, పరిపూర్ణపరమాత్మయం దైక్యము గాంచవలయు నరసత్తముడు ఫలమునుగూర్చి యేమి గణితము వేయగలడు? ప్రయత్నము సమర్థమును, తీవ్రమును, నిర్ద్వంద్వమును నై యుండవలయును. విశ్వసోదరభావసాధనయే యిది.

"ఓం సర్వేఽత్ర సుఖిన స్సంతు సర్వే సంతు నిరామయాః,
సర్వే భద్రాణి పశ్యంతు మా కశ్చిత్ దుఃఖ మాప్నుయాత్".

తా. ఎల్లెడల సుఖ మబ్బుగాక. అందఱు నారోగ్యముగ నుండ్రుగాక. అందఱు సుఖముల గాంత్రుగాక. దుఃఖ మెంతమాత్రమును పొందకుండ్రుగాక.

సోదరసోదరీరత్నములారా! అనుక్షణము దీనిని సంస్మరించుచు మీ జీవితముల ధన్యముల గావించుకొండ్రుగాక! వర్ణవ్యవస్థయొక్క పూర్ణసత్ఫలము ననుభవింత్రుగాక. విశ్వసోదరభావము సర్వత్ర ప్రకాశించుగాక.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

పద్మిని

అరరే! భవన్మనోహర సహస్రనిశాతకర ప్రహార దు
స్తరపరితాపమంది వెలుచన్ మదకుంజర మంబుజాప్తు నె
త్తెఱఁగున మీఱ నేకరఁ దదీయ మనోరమవై చెలంగునిన్
జెఱపఁదలంచిరా; కమలినీ! వెసఁ దత్కర మంద నేర్చితే!.

కమలధవుండు నీ నడతఁ గన్గొని యేమితలంచు నొక్కొ! నీ
రమణుఁ డెఱుంగమిన్ గజకరగ్రహణ ప్రభవానురాగ సం
భ్రమమునఁ జొక్కి నిక్కెదవు పద్మిని! నీదు ప్రవర్తనంబు లో
కమునకు వెల్లడించి కులగౌరవముల్ నశియింపఁ జేయుచున్.

ఎంతటిదానవే కమలినీ! యిటులన్ బరపూరుషాళికిన్
స్వాంత మొసంగి వేశ్యగతి బాపురె! నీదుప్రభావమేని గో
రంత యెరుంగవయ్యొ! కమలాలయ కీవు గృహంబ వద్దియున్
సుంతయటుండ; నంబురుహసూతికిఁ దల్లివికాదె చెప్పుమా!.

ధృతిఁబోనాడి సరోజినీ! పడుపువృత్తిన్ బూన; వేడ్కన్ మధు
వ్రతమన్ వేడుకకాడు, దావకసుధాపానం బపేక్షించి; నీ
రతిగోరన్ మొగమోడి ప్రాణపతినిన్ రంజింప కీవే [1] యధః
పతనంబెంచియు జారు రేయిబవలున్ బాటింపకన్ గూడవే!

"ధవుఁ డరుదెంచె"నంచు విని తత్తరమందుచుఁ గృత్రిమంపు లే
నవు విరజిల్లుచున్, దగు వినమ్రతఁ జూపుచు నూర్పులూర్చుచున్
ధవుని గమించు జారిణి విధంబున; నీ మగఁ డేగుదెంచఁగా
నవుచు, వియోగపుంబొగల నన్ నిగుడించెదు తేంట్లఁ బద్మినీ!.

[2] ఎంతటిదాన వైతివె భళీ! నళినీలలితాంగి పద్మినీ
కాంతుని మోసగించితివి కాపురముండెడి లచ్చికండ్లకున్
గంతలు గట్టనేర్చితివి కంజభవుం డిది కాసఁడిందుకే
"యింతుల నమ్మరా"దని వచించెడి పెద్దలపల్కు కల్లయే.

"గఁరునకుఁ బంగనామమిడఁ గోరిన చందురు డిష్టు మ [3] ద్వసు
స్ఫురణను వృద్ధిఁ బొంది ననుఁ జూచె నగౌరవవృత్తి" నంచు న
ల్కరవి, సుధాంశుపాతము దలంపఁగఁ బద్మిని! చంద్రుఁ డట్ల భా
స్కరునకుఁ గోరె; "ధాత్రి నొకకాంతకు నిర్వురు బోరు కైవడిన్."

ఉపసంహారము

అలుక వహింపకమ్మ! నిను నారడిబెట్టితినంచుఁ బద్మినీ!
కల దొక విన్నపంబు విను కౌరవముఖ్యుఁడు దండ్రి సెప్ప ప
ల్కుల వినకున్న, వాని విని లోకము నీతి గ్రహించెగాదె! య
ట్టులఁ దలపంగ నీ కివి కఠోరములైనను నీతులే గదా!.

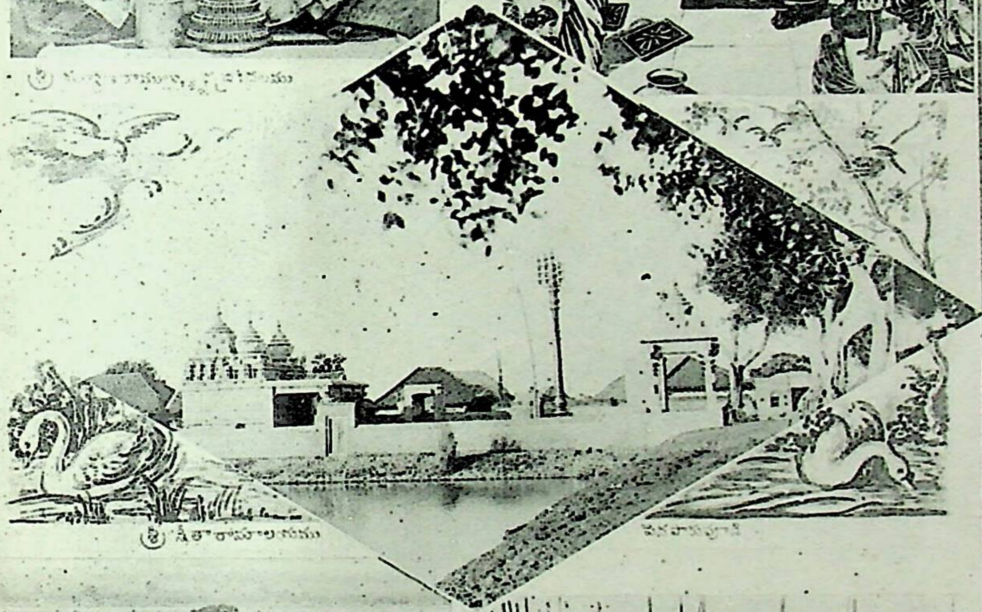
1 అధఃపతనము=అస్తమానము. అనగా సూర్యుఁడస్తమించిన వెంటనే పద్మము ముకుళించుకొనును. అట్టితరళద్రస పానమత్తతచే నందు తుమ్మెదలు బంధింపఁబడి యుండుననుట. 2 ఈపద్యము మదీయ కల్యాణరాధామాధవనాటకమునుండి సంగ్రహింపఁ బడినదని మనవి. 3 వసు శబ్దము, ధనమందును, కిరణమందును వర్తించునని యూహింపఁదగు.

[illegible]

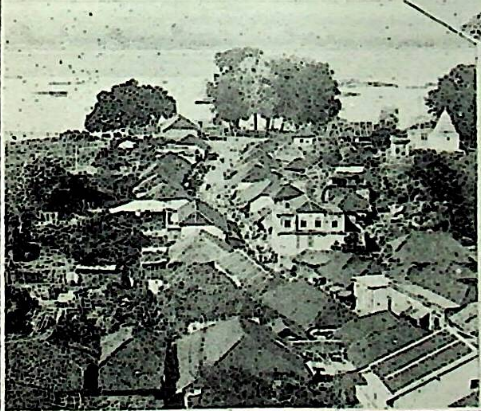

[illegible]

శ్రీ సీతారామాలయము

[illegible]

[illegible]

[illegible]

హిందీ కుటీరాష్ట్రమువార్షికోత్సవము, కాకినాడ

శ్రీరామ రాత్రి పాఠశాల, విశాఖపట్టణము

దైవందిన్నె : వేంకటేశ్వరుఁడు

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు

పదిమందిలో పచ్చపచ్చఁగా నుండక కొండలఁబడియుండు కొదువ తీఱ
"కడుబీదనని మొఱ్ఱలిడిన వీఁకక నెత్తి బొచ్చైనఁ గొను" నన్నమచ్చ మాయ
"గొఱిగించి చెప్పతోఁ గొట్టించి నామమ్ము దిద్దించు" నను నప్రతిష్ఠ వోవ
"లోక మచ్చెరువంద లోభివై వడ్డికాసులఁ గూర్చు" నన్నట్టి కొల తొలంగ
తిరుపతి నగంబునందుఁ గాపురము మాని - ప్రీతి నేఁటికి నిందు జేరితివటోయి!
శ్రీయువతి వెంటఁగొని? రామరాయచిత్త - శరణ! జగదీశ! వేంకటేశ్వర నమోస్తు.

పరపతిచెడి తిరుపతివిడి - నరపతియగు రామవిభుని నగరమునకుఁ గా
పురమును మార్చితివో; శ్రీవర! సర్వవ్యాపకతను పాటించుటయో?

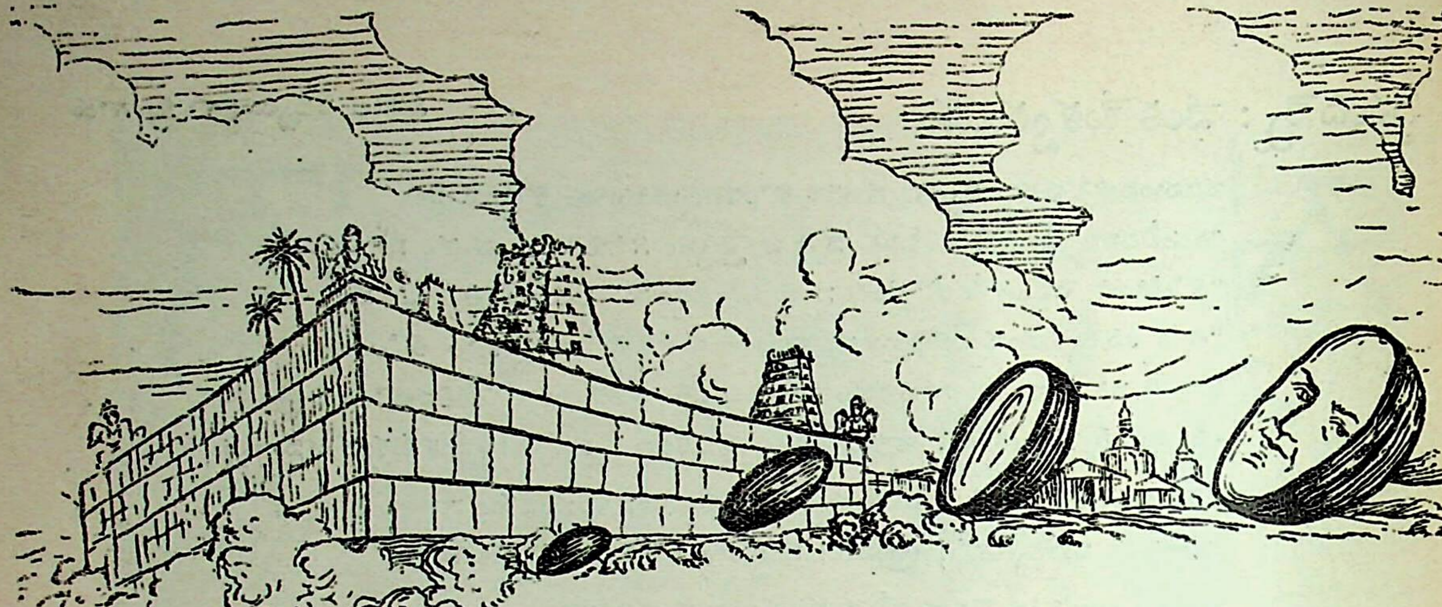
ధరణి బీటలువోవ బెరయు బీరెండలు నిండారు పండువెన్నెలలు గాఁగ
పల్వాలంబులఁజిక్కు పంకిలజలములు కమనీయగంగోదకములు గాఁగ
బడెబడె నుడిసి వీచెడు వడగాడ్పులు మెల్లని చలువతెమ్మెరలు గాఁగ
దురుసుగ్రామీణుల త్రోఁద్రోపు త్రొక్కిడి సురకోటి నొరసెడి కరణిగాఁగ
భవవినాశక! భవదీయపాదపద్మ - భక్తితాత్పర్యమునఁ బారవశ్యమెనసి
తనిసితిమి, తండ్రి! నీమహోత్సవమునందు - వేంకటేశ! అనంతరవిప్రకాశ!.

మలినపదార్థసంకలితమ్ములౌ పాడుకిడలెల్ల విపణిమార్గమ్ములయ్యె
కర్కశపాషాణకంటకావృతములౌ నిమ్ములు నాట్యరంగమ్ములయ్యె
సూకరఘుర్ఘురవ్యాకీర్ణ కశ్మలస్థలములు సంగీతశాలలయ్యె
పూతిగంధంబులఁ బొలుచు బీదల కుటీరమ్ములే, యంతఃపురమ్ములయ్యె
చెన్నపురమయ్యె దైవముదిన్నెపల్లె - విమలమతి, నీకు మా రామవిభుడు జరుపు
తేరుతిరునాళ్ల సంబ్రంపు దినములందు - విగతభవపాశ! జగదీశ! వేంకటేశ!.

నిను దివ్యరథమున నిండుభక్తిని నిల్పి తానంతఁ జోదకత్వము వహించు
నిన్నుఁ బల్యంకిక నీటుగా నెక్కించి తానంత వాహకత్వము వహించు
నిన్నుభూషణముల నెఱి నలంకృతుఁజేసి తానంత సత్కవిత్వము వహించు
నిను నిండుకొల్వున నినుపార నెలకొల్పి తానంత గాయకత్వము వహించు
నీకు భక్తుండు, మఱియును మాకు సఖుఁడు - రామరాణ్మౌళి, తన్నృపరత్నమునకు
చిరసుఖైశ్వర్యములు దయసేయుమయ్య - విశ్వవిశ్వేశ! మా తండ్రి వేంకటేశ!.

---

* శ్రీగద్వాల ప్రభువులకు వియ్యంకులును, మహైశ్వర్య విరాజితులును, దేవ బ్రాహ్మణ భక్తితత్పరులును, కవిపోషణ బద్ధకంకణులును, స్వయము కవులును, రసికావతంసులును, నగు మ-రా-రా-శ్రీ ఆర్. రామరెడ్డిగారు బళ్లారిజిల్లా, దైవముదిన్నె యను గ్రామమున జరిగించు శ్రీలక్ష్మి వేంకటేశ్వర కల్యాణోత్సవము సందర్భమున నాశువుగా నప్పుడప్పుడు రచించిన పద్యములు.

భిక్షాపాత్రము

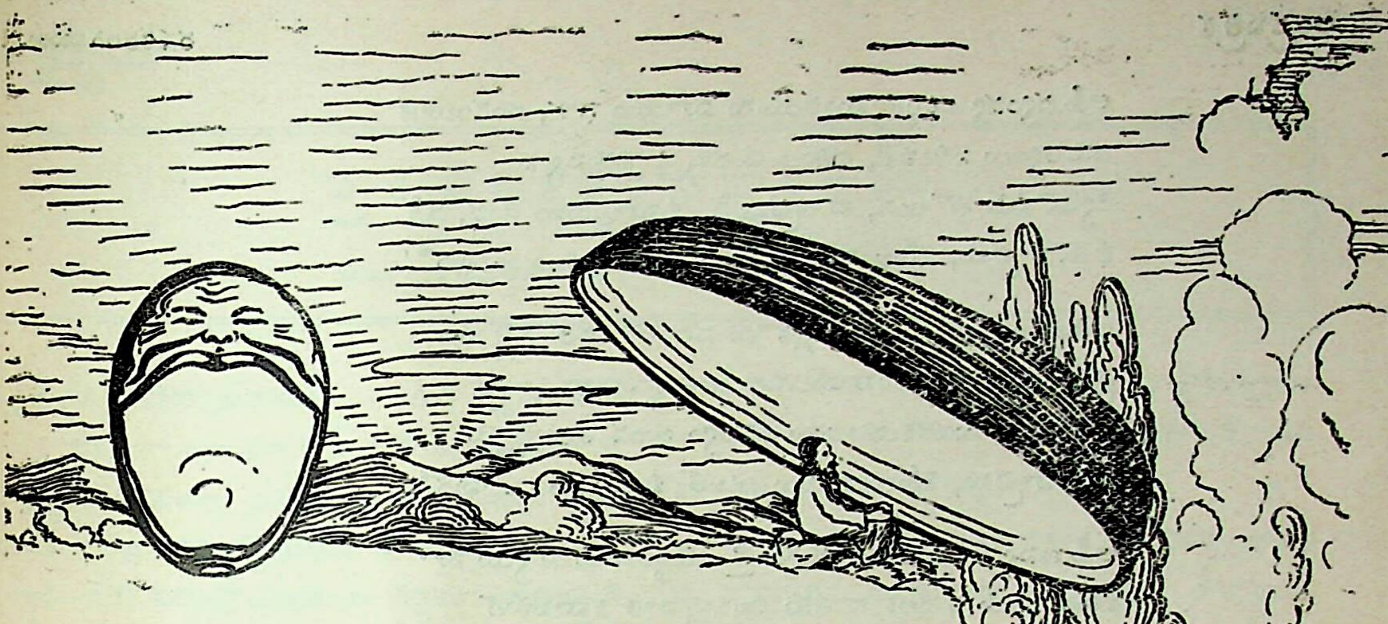
ఆంధ్రవిశారద తాపీ ధర్మారావు గారు, బి. ఏ.

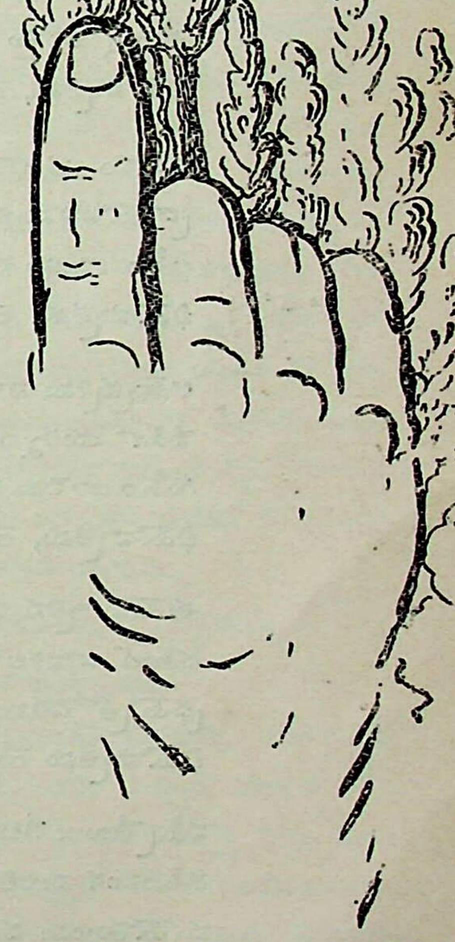
ఏయిపయిఁ దేలియాడి కనుపట్టెడు వస్తుల మీఁదఁ జిత్ర మే
మియొ? యనఁ జిన్నచుక్కవయి మెల్లన నల్లఁగ విస్తరిల్లి యిం
తయి మఱి యింతయై క్షణమునం దొక భీకరభైక్షపాత్ర రూ
పయి కనవత్తు వీవె తొలియర్థము లెల్ల యదృశ్యమై చనన్.

కమనీయసాంధ్యరాగప్రభావృంతంబు గాంచుచో నెదుట నిను గాంతు నేల?
లలితవసంతపల్లవఖాది కోకిల పాడుచో నీవె కన్పడుదు వేల?
కోమలమారుతాంకూరపరంపరల్ సోఁకినయప్డు నిను జూతు నేల?
పరిఫుల్లహల్లకపటలపరీమళం బెనయఁ గాంచెద నిన్నె యెదుట నేల?
స్వాదుభోజ్యాదులం గాంచు భాగ్యమబ్బ-నెదుటనే నీవు గనవత్తు వేల? నీవు
లేక యుండు ప్రపంచంబు లేదొ! యిట్టి-భావ మేల? భిక్షాపాత్రమా వచింపు.

అక్కట! యిట్లు దోఁచు కుహనాకృతి పూరక యుండలేకయో
ప్రక్కలు ప్రబ్బి యుబ్బి చికురంబులు ఫాలము నక్షులున్ జెవుల్
చెక్కులు ముక్కు నోరుఁ గల చిత్రవికార మొకండు దాల్చి నా
దిక్కునఁ జూడ్కి నిల్పి వెనుదీయక నవ్వుచు వెక్కిరించుటల్!

వ్రాసి కట్టలు గట్టి పైచిన గ్రంథాళి వెల్లనౌ మషిఁ జూపి మెల్ల నగుదు
వ్యాహాల నిర్మించు నుత్తమపత్రిక లిట్టివా? యని చూపి మిట్టి నగుదు
వాంధ్రముద్రణదోష మడఁగింపఁ దలపెట్టు పరికరంబులఁ జూపి మురిసి నగుదు
వసతికాలము క్రింద నపహృత మగు విత్త మత్తకుండఁగఁ జూపి మొత్త నగుదు

సజ్జనాప్తసంపోషణ సక్రమవ్య-యాధరీకృత కష్టసమార్జితాల్ప
వేతనముఁ జూపి యెడలెల్ల విఱుగ నగుదు-వేల భిక్షుకపాత్రమా కేలిసేయ?

ననుఁ గని వెక్కిరించు యతనంబున ఫాలము గడ్డమేడకో
చనెఁ గనుదోయి మూఁతవడె సన్నగిలెన్ బెనుజెక్కు లొయ్యనో
య్యన కడుబోసియై వికటహాసము నూనెను నోరు క్రూరపుం
దను పదె మిన్కు-మిన్కనఁ గనంబడు చిత్రము నీదుచూపునన్!

మాయానిస్తుల వక్రభావ వికస న్మందస్మితాభీల మా
నా యాస్యం బిది యేమి యొక్క-త్రుటి బ్రహ్మాండంబు లన్నింటినిన్
మాయింపన్ జను కాలగహ్వర మనన్ వైశాల్యమున్ బొంది నా
చాయన్ వచ్చును మ్రింగుదానిఁబలె? భిక్షాపాత్రమా చెప్పుమా!

అటు చనుదెంచి నన్నును మదార్తినిఁ గూడ నొకేక్షణంబునన్
గుటుకున మ్రింగి మేలు సమకూర్చెద వంచుఁ దలంచుచుండ నా
పటుతరదుర్భగత్వపు ప్రభావముచేతనొ యేమొ నీవునున్
దటుకున నిల్చి చూపెదవు తర్జని భర్జన భీకరాకృతిన్.

రమ్మందువు చేరఁగఁ గై-కొమ్మందువు నిన్ను "భిక్షుకుం జను మదె పా
త్ర"మ్మందువు పరయత్నము-వమ్మందువు పొందు వైభవ మ్మందు విలన్.

శిక్షాబుద్ధులు లేరె యెయ్యెడను వాసింగాంచు సత్పాత్రతా
రక్షాదీక్షులు లేరె సత్క-విదరిద్రక్లేశనిర్మూలనా
దక్షుల్ లేరె వదాన్యశేఖరపవిత్రంబైన యాంధ్రావనిన్
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

అక్షిద్వంద్వ పటుత్వమంతయును మాయం గాన, నంగంబులన్
దక్షత్వంబు నశింపలే, దతుల మేధశ్శక్తి వైదుష్య స
ద్వీక్షాపేక్ష తొలంగ, దాంధ్రజననీ ప్రేమాస్థయుం జెంద, దో
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

అక్షయ్యంబుగ నుబ్బి తొట్టికొను నూహావీచికల్ గల్గి పుం
డ్రేక్షుస్యంది సుధారసామలగుణాహీనార్థపూరాప్తిఁ బ్ర
త్యక్షోదారమహాశయంబయి కవిత్వం బుండ క్షీరాబ్ధియై
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ భీభత్సముం జూపుదో!.

అక్షీణవ్యథఁ గుండు బందుగులకై యర్థించులే న్యాయ పా
పక్షం బందు ర దేల? దాతకు నిజాప్తవ్రాత కష్టావళుల్
చక్షుర్గోచరమై మెలంగమిఁ గదా! సారస్వతం బట్టిదే ?
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!.

నిక్షేపం బన భావ ముండఁ గృతి దానిం గూర్పఁగా నెంచుచో
ద్రాక్షాపాకమృదూక్తు లుండ రససామ్రాజ్యంబు వెల్గుండఁగా
లక్షింపన్ జుమ నిన్ను లేఖిని కరాలగ్నంబుగా నున్నచో,
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

అక్షుద్రశ్రమ నాంధ్రవాఙ్మయచిరోదంచత్ప్రభోజ్జీవనా
పేక్షన్ యత్నము సేసి పొందియుఁ గలా విస్తార సౌముఖ్యమున్
గుక్షిం జూపెదు కష్టునింబలెనె నేనుం బోయి యాచింతునే ?
భిక్షాపాత్రమ, యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపుదో!

ఈక్షామాత్రన భవ్యభావహృదయాభీష్టంబు లక్షింపఁగా
దక్షుల్ దానకలావిశారదులు సత్ప్రాభవోదారు లాం
ధ్రక్షాత్రోచితబుద్ధిఁ గొంద ఱిల నుండ న్నన్ను తాడింతువే?
భిక్షాపాత్రమ యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపెదో!.

పక్షిశ్రేణులఁ గీటకావలి మృగవ్రాతంబునుం జూపులన్
రక్షింపంగ వలంతియై సుగుణధైర్యంబుల్ పరీక్షించు ని
ష్పక్షాత్ముండు దయామయుండు ననుఁ గావన్ గల్గ ని న్నెంతునే?
భిక్షాపాత్రమ యేల నాపయి నిటుల్ బీభత్సముం జూపెదో!.

ప్రకృతిచికిత్సా సిద్ధాంతము

భిషగ్వర, దంతులూరు శ్రీరామచంద్రరాజు గారు

ఈ ప్రకృతిచికిత్సావిధానము తొలుత జర్మనీ దేశస్థుడగు డాక్టరు లూయీ కూనే మహాశయునిచే గనుగొనబడి జర్మను భాషయం దీతనిచే గ్రంథరూపమున బ్రకటింపబడి అతని జీవితకాలముననే యేబదిమాఱులు ప్రకటింపబడి నేటికి వివిధభాషలయందు తర్జుమా గావింపబడియున్నది. దీనిని బట్టియే యీ ప్రకృతిచికిత్స లోకమున కెంతటి యుత్సాహము కల్గించినదో తెల్లము కాగలదు.

ఈ చికిత్సావిధానమున నితరచికిత్సలయందు వలె రోగనిరూపణము గాని, యౌషధసేవనము గాని లేకయే రోగనివారణోపాయము దెలుపబడినది.

రోగములు స్థానభేదముచేగాని, రూపభేదముచే గాని, వివిధనామములు గల్గియున్నను, ఆ రోగము లన్నిటికి దోష మొక్కటియే యనియు, నాదోష మెంత ప్రాబల్యముగ నుండిన రోగ మంత యధికముగ నుండుననియు, నా దోషమును మొదలంట రూపుమాపుట వలన రోగము నశించుననియు, నీచికిత్సాసిద్ధాంతము.

రోగహేతుకమగు దోషము కలుగుటకు బ్రకృతివిరుద్ధములగు నాహారవిహారములే కారణము. ప్రకృతివిరుద్ధములగు నాహారవిహారముల మూలమున, శరీరమందలి యవయవములు (ఆమపక్వాద్యాశయములు) తమతమ పనుల (మలమూత్ర స్వేదాది బహిష్కరణము) నిర్వహింపజాలకపోవుటచే నా చెడుపదార్థముశరీరమందు క్రమక్రమముగా ఘనీభవించి రోగముల గలిగించుచుండును.

దీనినిబట్టి విచారింప సమస్తరోగములకు కారణము శరీరమున ప్రకృతివిరుద్ధపదార్థము చేరుటయే యనియు, అట్టి పదార్థమే దోషమనియు, తెలియుచున్నది. సర్వరోగములకు గారణ మొకటియే యనియు, రోగకారణ మొకటియే యగుటంజేసి చికిత్సకూడ నొకటిగానే యుండవలయుననియు, నీమహాత్ము నభిప్రాయము.

అట్టి చికిత్సయే ప్రకృతి చికిత్స. ఈ చికిత్సయందు గటి బాష్పాతప జననేంద్రియ స్నానములే దివ్యౌషధములుగను, నుద్రేక జనితములగు లవణాదివ్యంజనమిళితములుకాని స్వాభావికపదార్థసేవనమే పథ్యముగను జెప్పబడినవి. ఇట్టి ప్రకృతిచికిత్స నొందుటవలన రోగకారణమగు దోషపదార్థము శరీరమునుండి కరగి, బహిర్గతమై, రోగముల మొదలంట నశింపజేయును. అందు బాష్పాతప స్నానములవలన రోగపదార్థము చెమటరూపమున రోమకూపములనుండి బహిర్గత మగుచుండును. కటి లింగ స్నానములవలన రోగపదార్థము పొత్తికడుపున జేరి మలమూత్రముల నాళములగుండ బహిర్గత మగుచుండును. మఱియు నీచికిత్సవలన రోగపదార్థముయొక్క హెచ్చుతగ్గులనుబట్టి కొందఱకు స్వల్పకాలమునను గొందఱకు దీర్ఘకాలమునను రోగశాంతి యగును.

చతుర్విధస్నానములయొక్క పద్ధతులు

౧. బాష్పస్నానము.

డేగిసాలో సగమువరకు నీళ్లుపోసి, మూతవేసి, ఆవిరి వచ్చువరకు కాచి, ఆవిరి వచ్చిన వెంటనే రోగి వస్త్రవిసర్జనము గావించుకొని, మంచముపై గాని పేము కుర్చీపైగాని కూర్చుండి, కండ్లకు వేడి తగులకుండునటుల తడివస్త్రముతో కండ్లను గట్టుకొని, ఆవిరి బయటకు పోకుండునటులు ముదుకవస్త్రమును గప్పుకొని, యా యావిరిపాత్రము కుర్చీకింద నుంచి రోగియొక్క సహనశక్తి ననుసరించి పాత్రపై గప్పియుంచిన మూతను కొంచె కొంచె

ముగా తొలగించుచు రోగము ననుసరించి పదిహేను లగాయతు ముప్పది నిమిషములవరకు ఆవిరిపట్టుట.

వ. రా.—నీటియొక్క వేడి తగ్గి ఆవిరి కొలదికాలము ననే తగ్గును కనుక రెండవ పాత్రము పొయిమీద నుంచి ఆవిరి వచ్చునటుల సిద్ధముగా నుంచుట, లేక కుర్చీక్రింద నున్న పాత్రను "స్టౌ" మీద నుంచుట.

౨. ఆతపస్నానము

సూర్యరశ్మియందు వెల్లకిల బరుండి శిరస్సు, ముఖము, పొత్తికడుపు, వీనికి రశ్మి సోకకుండునటుల పచ్చని యాకులచే గాని తడి గుడ్డతోగాని కప్పియుంచి, పలుచనివస్త్రముచే శరీరమంతయు గప్పుకొని, బాగుగ చెమటపట్టువరకు ముప్పది లగాయితు అరువది నిమిష ములవరకు నుండుట.

3. కటిస్నానము

తొట్టియందు నీళ్లను పోసి, కటిప్రదేశము మునుగు నటుల కొంచెము వెనుకకు వ్రాలి కూర్చుండి, పొత్తికడుపును (ఇరుప్రక్కల నుండు గజ్జయెముకల వరకు) ఒక వైపునుండి మఱియొకవైపునకు ముదుకబట్టతో ఆగక వయస్సురోగము ననుసరించి అయిదునుండి ముప్పది నిమిషములవరకు త్వరత్వరగా రుద్దుచుండుట.

౪. లింగస్నానము

తొట్టిలో నొక కోళ్లబల్ల నునిచి, బల్లపైని నాలు గంగుళములవరకు నీ రుండునటుల పోసి, రోగి వస్త్రవిసర్జనము గావించుకొని,యాబల్లపై గూర్చుండి లింగముయొక్క పోకకు, నీరు తగులకుండునట్టుల ఎడమచేతి వ్రేళ్లతో లింగాగ్రచర్మమును ముందుకు లాగి పోకను గప్పి పట్టుకొని నీట మునుగున ట్లుంచి, ఆచర్మమును రోగము, బలము, వయస్సు ననుసరించి పది లగాయతు అరువది నిమిషముల వరకు కుడిచేతితో మెత్తని ముదుకబట్టచే మృదువుగా రుద్దుచుండుట.

ఆహారము

సులభముగ జీర్ణము గాదగిన పదార్థముల నెంత వరకు జీర్ణశక్తి కలిగియున్నదో అంతవరకు దినుట. రస వంతములగు పండ్లు, పచనముచేయబడిన కాయ, ఆకు, దుంపకూరలు, ధారోష్ణములు (గుమ్మపాలు) మొదలగు పదార్థములను దినుచుండుట. గ్రుడ్లు, చేపలు, సాంబ్రాణియము, మసాళాలు, మొదలగు ప్రకృతివిరుద్ధపదార్థముల బహిష్కరించుట.

సంభోగము

ప్రధానముగ జీవనశక్తిని నశింపజేయునది యగుటచే సంభోగక్రియను మొదలంట మానవలసి యుండును. అటుల సాధ్యము కానిచో, బలము ననుసరించి అధమము పదిహేనుదినముల కొకసారి కూడవచ్చును.

ఈచికిత్స నొందు కాలమున శరీరాంతర్గతమైయుండిన దోషము బహిర్గతమగుచు తాత్కాలికబాధలు గలిగిన గలుగవచ్చును. అట్టి సమయమున భయపడి చికిత్స నిలుపక చేయుచుండిన ఆబాధ లన్నియు స్వల్పకాలము ననే శాంతించి రోగమును మొదలంట రూపుమాపును.

వాత పిత్తకఫముల తత్త్వము

భిషగ్రత్న మధునాపంతుల సత్యనారాయణమూర్తిగారు

ఈ నా చెప్పంబోవు విషయము ప్రాచీనగ్రంథములయందు ప్రస్తావింపబడినదియే గాని, నా స్వకపోలకల్పితము గాదు. కాని, యీ పూర్వశాస్త్రములయం దొకచోట విస్తరించి చెప్పబడలేదు.

ఈ విషయము వైద్యులకే యూహింపరానిది. ఇతరులమాట యేల? అయినను వాత పిత్త శ్లేష్మము లను మూడుమాటలు మాత్రము ప్రజలుడఱుసను దెలిసిన విషయమే.

ఆయుర్వేదవైద్యు లొకరోగిని పరీక్షించునపుడు వాత పిత్త శ్లేష్మములలో నొకటిగాని రెండుగాని మూడుగాని తిన్నగా లేవని చెప్పుచుందురని మన మెఱింగియే యున్నాము.

కాని, అక్కటా! ఈ మూడుదోషముల మర్మమును చక్కగా విప్పిచెప్పగల పండితు డొక్కడును లభింపడు. కావున నక్షరాస్యులు కాని పామరులుదక్క నాగరికులగు జను లెవ్వరును నీ విషయమును నమ్ముటలేదు. కాన పామరులకును, విశేషించి పండితులకును, వీని యందు విశ్వాసము గలుగజేయుటకై ప్రయత్నము చేయవలసి యున్నది.

వైద్యులు వాత పిత్త శ్లేష్మములు మూడును దోషములని వ్యవహరింతురు. ధాతువులను దూషించునవి; యన పాడుచేయునవి, కాన దోషము లని వ్యవహరింపబడును. అని దోషశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి.

వాత పిత్త కఫములు దేహధారణమునకు హేతువులని చెప్పుదురు గదా? అవి దేహమును పాడుచేయుట యెట్లు అని ప్రశ్నింతురేమో వినుండు.

రోగమును బుట్టింప హేతువులగు సూక్ష్మములుగాని, స్థూలములుగాని బాహ్యములగు భూతవిశేషములు కొన్ని శరీరమునందు ప్రవేశించి వాత పిత్త శ్లేష్మములలో నొకదానినిగాని రెంటినిగాని మూటినిగాని చెఱచి వైషమ్యమును గలిగించును. తరువాత నట్లు వికృతిబొందిన దోషములు శరీరమునందలి సప్తధాతువులను, పాడు చేయును. కాన నవి మూడును దోషములని జెప్పంబడును. ఎట్లన— మన శరీరమునందలి ధాతువులలో నొకటియగు యెముక విరిగినదై మన శరీరమునకు శల్యమై బాధించును. అట్లే, దేహధారణకారణములే వివిధములగు వికారములను బొంది శల్యములవలె దేహమును బాడు చేయ గడంగును. కావుననే స్వస్థుడుగా నున్నపుడు దేహధారణమును చేయునవిగాన ధాతువులనియు, వైషమ్యమును బొందినపుడు శరీరమును బాడుజేయునవిగాన దోషములనియు, వాత పిత్త శ్లేష్మములు మూడును పేర్కొనబడుచున్నవి.

అట్లయ్యును నవికృతావస్థయందు గూడ దోషములనియే కాలక్రమమున వ్యవహరింపబడి తఱచుగా దోషములను నామముతోనే ప్రసిద్ధములైనవి.

కొన్నిచోట్ల నొకానొకప్పుడు ధాతువులనియు జెప్పంబడును.

వాత పిత్త శ్లేష్మములయొక్క స్వరూప మెట్టిది? శరీరమునందవి యెచ్చోట నుండును? ఇవి ఏయే కార్యముల జేయును? అని విచారింపవలసి యున్నది.

జగమునందు సర్వత్ర వీచుచున్నట్టిదియు, ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసరూపమున ప్రతిక్షణమునను మనకు బరిచిత మైనట్టిదియునగు, ఏ వాయువు గలదో యట్టిదే వాతమనియు, వమనాదులయందు గన్పట్టు పచ్చని ద్రవపదార్థ మేది కలదో యదియే పిత్తమనియు, శ్లేష్మము ప్రకోపించినప్పుడు మన నాసికనుండి వెలువడునట్టిదియే కఫమనియు పామరజనులవలె పండితులుగూడ నభిప్రాయపడుచున్నారు.

వాతపిత్తశ్లేష్మముల రూపము లట్టివియే యైనచో నాడీపరీక్ష చేయునపుడు (మణిబంధమునందు వ్రేళ్లుంచి చూచినపుడు) వాత పిత్త శ్లేష్మముల గతివిశేష మెట్లు తెలియును? అట్టి యాకారముగల వాత పిత్త శ్లేష్మములకు నిట్టినాడులయందు ప్రవేశ మెట్లు గలుగును? అను ప్రశ్నము గలుగును. దానికి సమాధానము సయుక్తికముగను ననుభవసిద్ధముగను జెప్పగల విద్వాంసులు విరళముగ నున్నారు. శాస్త్రజ్ఞు లెవ్వరును వాత పిత్తశ్లేష్మముల స్వరూపము వెనుక జెప్పిన విధముగా నుండునని యెకప్పుడును జెప్పరు.

బాగుగా బరిశీలించి చూడగా వాతపిత్తశ్లేష్మములు మూడు దోషములును మూడు శరీరశక్తులుగా దెలియవచ్చుచున్నవి. రక్తము గూడ నాల్గవదోషముగా పరిగణింపబడుచున్నది. కావుననే యచ్చట రక్తముగూడ వికృతినిబొంది, వాతపిత్తశ్లేష్మములు వికారమును బొంది వ్యాధులను గలిగించునట్లుగా స్వతంత్రించి వాతరక్తాదులగు రోగములను గలిగించునని వైద్యగ్రంథములయందు పఠించుచున్నాము. కావుననే తరుచుగా రక్తమునకు ధాతుత్వమును, కదాచిత్కముగా దోషత్వమును శాస్త్రమునందు వ్యవహారము గలదు.

ఇప్పుడు శక్త్యాత్మకములగు వాతపిత్తశ్లేష్మములను మూడు దోషములవలన శరీరమున కేమి యుపయోగము గలదు? అను ప్రశ్నకు సమాధానము జెప్పవలసి యున్నది.

రసరక్తాదులగు సప్తధాతువులచేతను శరీరము నిర్మింపబడిన దని మన మందఱము నిశ్చయించుచున్నాము. అపాయమును జేయు బాహ్య పదార్థములచేతగాని మఱి యే యితర హేతువులచేతగాని సప్తధాతు

మూలముంబగు శరీరమునకు విపత్తులు గలిగినచో. నీవాతపిత్తశ్లేష్మములను మూడుదోషములును శరీరమును పోషించుటకును కాపాడుటకును భగవంతునిచే నేర్పాటుచేయబడినవి. రసరక్తాది సప్తధాతువులకు ననుకూలము గానిదియు, అత్యంతము విరోధమైనట్టిదియు నగు ద్రవ్య మేదేని దేహమునం దెట్లో ప్రవేశించినచో నపుడే వాతపిత్తకఫములలో నొకటిగాని రెండుగాని మూడును కలిసికాని శత్రువగు నాద్రవ్యమును బయటికి ద్రోసివేయుటకై ప్రతిపదమందును బ్రయత్నించును. ఇట్టిదొక దేహమునందు బ్రవేశించి రోగహేతువులైన బాహ్యపదార్థములు బలహీనములైనవి యైనచో, దోషములని వ్యవహరింపబడు వాత పిత్త శ్లేష్మములను శక్తులు మూడును వానిని బైటికి ద్రోసివేసి రసరక్తాది సప్తధాతువులను లెస్సగా బరిపాలించును. అట్లుగాక దోషములే దుర్బలమైనచో దేహమునందు జొచ్చి శత్రువులైన బాహ్యపదార్థములే వీర్యవంతములై తమ్మను ద్రోసివేయజూచు వాత పిత్త శ్లేష్మములతో బోరాడి వాని కన్యోన్యవైషమ్యము గలిగించి విషమములగు నాదోషములతోగూడ గ్రమముగా సప్తధాతువులను బాడుచేయును.

రోగారంభమునకు హేతువులగు బాహ్యద్రవ్యములు శరీరమున ప్రవేశించి, మొట్టమొదటను సర్వదా రక్షించుటకు సిద్ధములైయున్న శక్తిత్రయాత్మకములగు దోషములకు వైషమ్యమును గలిగించుటజేసి, సర్వరోగములు పుట్టుటకు ముందు వాతపిత్తశ్లేష్మములే వైషమ్యమును బొందునని తేలినదిగావున, ప్రతిరోగమునందును ముందుగా వాత పిత్త శ్లేష్మముల స్థితిగతులే పరీక్షింపబడవలయునని శాస్త్రములు ఘోషించుచున్నయవి.

శరీరము పంచభూతములచేతను నిర్మింపబడిన దను విషయము సర్వశాస్త్రములకు సమ్మతమైనదయ్యే; ఈ దేహమునందు పృథివ్యాది భాగము లేవి యేవి? వానివాని పను లెట్టివి? యను ప్రశ్నములకు సమాధానము చెప్పినచో, వాత పిత్త కఫముల మూటియొక్క తత్త్వము చాలవరకు చెప్పినట్లే యగును.

శరీరమునందలి సప్తధాతువులును చాలవరకు పృథివీభూతము యొక్క యంశముచేతనే నిర్మింపబడినవి. ఏలయనగా, ఆకారముగల సకలపదార్థములును పృథివీభాగములుగానే శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుదురు గదా? రసరక్తాదులగు రెండు మూడు ధాతువులు జలాంశముచే నేయబడినవని చెప్ప గొందఱు సాహసింపవచ్చును గాని సూక్ష్మదృష్టితో బరిశీలించి చూచినచో, నాకారము గలుగుట, గంధము గలుగుట మొదలగు లక్షణములచేతను, మరికొన్ని యితరసూక్ష్మాంశములచేతను రసరక్తాదులుగూడ ద్రవద్రవ్యములవలె బైటికి కనుపట్టుచున్నను పృథివీవికారము లని పక్షపాతములేని పండితులకు జెప్పకతప్పదు.

అట్లయినచో నధికములగు పృథివీ భాగములచే జేయబడిన సప్తధాతువులును మిగిలిన నాలుగుభూతములకును నాధారము లగు నందురా? యని మీ రడుగవచ్చినచో, ఔను; ఘనములు, మందములు నగు పృథివీభాగములచే నావిర్భవించిన సప్తధాతువులకును దమతమ పనులను జేసికొనుటకును, తమ్ము నాపదలనుండి తప్పించుకొనుటకును స్వాతంత్ర్యము లేమింజేసి, వానిని బరిపాలించుటకును వానిపనులను నిర్వహించుటకును జలాంశముచే కఫమును, తేజోభాగముచే పిత్తమును, వాయుభాగముచే వాతమును పుట్టింపబడినవి. కావుననే జలసంబంధములగు గుణములు శ్లేష్మమునకును, తేజస్సంబంధములగు గుణములు పిత్తమునకును, వాయుసంబంధములగు గుణములు వాతమునకును వైద్యశాస్త్రమునందు జెప్పబడినవి. ఇందులకై చరకమునందలి వాతకలాకలీయాధ్యాయమును జూడవచ్చును. ఇక నైదవదియగు ఆకాశము యొక్క యంశముచే నేది నిర్మింపబడినదో తెలుపవలసియున్నది.

అతిసూక్ష్మమును, శూన్యాకారమును నగు నాకాశముయొక్క యంశముచే సూక్ష్మమునకంటె సూక్ష్మమైనదగు మనస్సను నింద్రియము నిర్మింపబడినదని తలంతుము. పృథివీవికారములగు సప్తధాతువులయొక్క పరిపాలనముకొరకు వాతపిత్తకఫములవలె నాకాశవికారమగు మనస్సునకు సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు అను మూడు సూక్ష్మభావము లుదయించినవి. సప్తధాతుమయంబగు దేహమునకు, మనస్సునకు నెట్టిసంబంధము గలదో వాతపిత్తకఫములకు, సత్త్వరజస్తమోగుణములకు నట్టిసంబంధము గలదని మనము తెలియుచున్నాము. ఈకారణముచేతనే మనుష్యుల ప్రకృతులను జెప్పునప్పుడు వాతప్రకృతి తమోగుణభూయిష్ఠుడనియు, పిత్తప్రకృతి రజోగుణభూయిష్ఠుడనియు, శ్లేష్మప్రకృతి సత్త్వగుణభూయిష్ఠుడనియు వివరింపబడియున్నది. ఇందులకై సుశ్రుతశారీరమునందలి నాల్గవ యధ్యాయమును జూడవచ్చును.

శరీరమందలి నాడీమండలముద్వారా మనస్సునకును దెలియని వివిధములగు ప్రేరణభేదములచే సకలకార్యములును జేయబడుచున్నవి. ఆపనులన్నియు వాత మను పేరుగల యొకానొక శక్తిచే చేయబడుచున్నవని యూహింతుము. నాడులయందు చైతన్యప్రభావముచే శీఘ్రముగా పరుగెత్తు నొకానొక విషయమే వాతమని పిలువబడుశక్తివిశేషమని యూహింపబడుచున్నది. ఆయావిషయములను దలచునంతలో నతిశీఘ్రముగా నాడులగుండా బరుగెత్తుటం జేసియు, వెంటనే కార్యము లతివేగముగా జేయబడుటం జేసియు నీశక్తి వాతమనియు, వాయువనియు జెప్పబడుచున్నది. 'వా' ధాతువునకు గంధము, గతి యని రెండర్థములు గలవు. గంధమను నర్థముచే నాయావిషయములను దెలిసికొనుటయు, గతి యనునర్థముచే నవయవముల నాయా యుచితకార్యములయందు బ్రవర్తింప ప్రేరేపించుటయు నను రెండువిషయములును సంగతము లయ్యెను. ఒకానొక శరీరప్రదేశమునందు నేదియో తాకిన తోడనే వాయువను పేరుగల శక్తి బుద్ధియొక్క మూలస్థానమునకు నావిషయములను గొనిపోయి, ఆవిషయమున కనుగుణమైన పని జేయుటకై మరల బుద్ధియొక్క మూలస్థానమునుండి సందేశములను

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయము, కొవ్వూరు

చిత్రము ౧

చిత్రము ౨

శ్రీ శాస్త్రాల కృష్ణంరాజు, రామరాజు, నరసింహరాజు యోగీంద్రులు, ప్రకృతి వైద్య [illegible]
హఠయోగాశ్రమము, ఏనుగువానిలంక, నరసాపురము

ఆంధ్రజన హితకారిణీసంఘము, [illegible]పురము

[illegible] వేదాంతనాటకము, హాస్యప్రసంగ సందర్భము

గొనితెచ్చి యాయా యవయవములకు నిచ్చును. అదియే వాతనామ ముగల శక్తి.

మనము తిను పదార్థములను జీర్ణముచేయుటకై ప్రేగులనడుమ జాఠరాగ్ని యను పేరుగల యొకానొక వేడిమి యావిర్భవించును. అదియును, రక్తముగుండా సర్వావయవములను వ్యాపించియున్న శరీర సంబంధమగు మఱియొక వేడిమియును, రెండును, గలసి పిత్తమని వ్యవహరింప బడుచున్నవి. శరీరసంబంధమగు వేడిమినే యింగ్లీషులో 'ఎనిమల్ హీట్' అని చెప్పుదురు. పిత్తదోషమని పిలువబడు నీశక్తి సప్తధాతువులయందును, శరీరమున కావశ్యకములగు పదార్థములయందును ఆయా భాగములను పక్వముజేసి ధాతువులను వానికి వానికి దగిన పక్వాశయములందుంచి శరీరమును గాపాడుచున్నది.

మనశరీరమునం దనేకములగు స్రోతస్సులయందు బ్రవహించుచు పాండువర్ణమయి 'లసీక'యను పేరుతో వ్యవహరింపబడు ద్రవద్రవ్యమే కఫమని నిశ్చయించుచున్నాము. ఏలయన, వైద్యకమునందు కఫమునకు చెప్పబడిన తెలుపు మొదలైన గుణములు దీనికి గలవు గావునను, శరీర సంరక్షణమునకయి ధాతువులయొక్కయు, బాహ్యాంతరావయవముల యొక్కయు, పనులను నిర్వర్తించుటకై యొక్క శక్తి యుండవలయు టను దీనికే కఫత్వము జెప్పకతప్పదు. ఆలసీక శరీరమునందు జొచ్చిన ప్రతికూలపదార్థములను బలాత్కారముగా నవలకు ద్రోసివేయుటకయి ప్రయత్నించును. లేక తాను వానిని లోపలనే యుంచి హరింపజేయును; లసీక యను కఫమున కట్టిగుణము గలదు గావుననే.శ్లీపదరోగమునందును, ఇతరములగు విషవ్యాధులయందును ఆయా రోగములకు కారణములైన విషక్రిమిసంబంధములగు పదార్థములను బట్టి తీసికొనివచ్చి గజ్జలు మొదలగు వానియందు లేచిన శ్లేష్మగ్రంథులయందు చేర్చి, వానితో యావచ్ఛక్తి పోరాడి వెడలద్రోయ జూచును.

ఇక శరీరసంబంధములగు పనులు చేయుటలో దోషత్రయమునకు నుగల హెచ్చుతగ్గులను దెలిపి యీవ్యాసమును ముగింతును. దోషత్రయమునందును వాతమునకు బ్రబలత్వము గలదని యాయుర్వేదవైద్యుల కెల్లరకును దెలిసినవిషయమే. పిత్తకఫములుగూడ స్వయముగా శరీరకర్మములను గొన్నింటిని జేయుచున్నమాట నిజమే. అయినను సప్తధాతువులనువలె కఫపిత్తములనుగూడ నియోగించునది వాతమే యని శాస్త్రములచేతను, ప్రత్యక్షప్రమాణముచేతను గూడ మేము తెలియుచున్నాము. బుద్ధికిని, నింద్రియములకును వాతమే నియోక్త యని చెప్పగానిక కఫపిత్తములను నియోగించునది వాతమని వేరె చెప్పవలయునా? వాత మొక్కటియే యావశ్యకములగు పనులయందును కఫపిత్తములను నడ్యై యాశయములగుండా నడపుచున్నది. కఫపిత్తములకువలె సప్తధాతువులకును నాయాపనులయందు సాహాయ్యము జేయుచున్నది. కావుననే కఫపిత్తములను, సప్తధాతువులను, సకలశరీరమును గూడ దనయధీనము జేసికొని స్వాతంత్ర్యముతో స్వయముగా బరిపాలించుచున్నది. కావుననే

శ్లో. పిత్తం పంగు కఫః పంగుః, పంగవో మలధాతవః;
వాయునా యత్ర నీయంతే, తత్ర గచ్ఛంతి మేఘవత్.

అని పఠింపబడినది.

సూష్లరు సూక్ష్మ వైద్యము

పొన్నాడ వెంకటరావుగారు, బి. ఏ., హెచ్. యం. బి.

మానవుని భగవంతుడు ఎందుకొరకై సృజించినాడో చెప్పుట చాల కష్టము. అయితే ఒక సంగతి మాత్రము స్పష్టముగా గనబడుచున్నది. ప్రతి జీవమును, అందులో మనుష్యుడు ఎక్కువగాను, నిర్విచారము గాను, సౌఖ్యము గాను జీవించవలెనని కోరుచుండును. కాన సుఖజీవనమే పరమావధి గాని కష్టజీవనము అవాంఛనీయమని యెల్లరును ఎరుగుదురు.

సౌఖ్య జీవనమున కాధారములలో ముఖ్యమైనది ఆరోగ్యము. ఆరోగ్యము లేనిదే సౌఖ్య మెప్పుడును ఉండదు. ఆరోగ్యము ప్రతి మనుజునికిని జన్మహక్కై యున్నది. ఈ ప్రపంచములో యెవ్వడు, తాను రోగిననియు బాధపడుచున్నాననియు దుఃఖించుచుండునో, వాడు అశక్తుడనియు,అప్రాజ్ఞుడనియు, అట్టివానిని క్షమించ వీలులేదనియు అధునిక అమెరికను ప్రకృతిశాస్త్రవేత్త యయిన బెర్నారు మాక్ఫడనుగారు(Bernarr Macfadden) చెప్పుచున్నారు.

మానవుడు ప్రకృతిమాతయొక్క పుత్రుడై యుండి, భగవత్స్వరూపమైన ప్రకృతిలో నుండి జనించినాడు. తుదకు ప్రకృతిలోనే కలసి అంతరించుచున్నాడు. అయితే ప్రకృతిజీవనము చేయుటకు బదులుగా అవివేకియై వికృతి జీవనము చేయుచున్నాడు. స్వాభావికజీవనము చేయునంత కాలము మానవునికి ఏవిధమైన రోగమును కలుగదు. ఏ బాధయును, రోగమును కలుగకుండ జీవనము చేయుటయే ప్రాజ్ఞుని లక్షణము. Prevention is always better than cure.

కాని నాగరికతా పిశాచ నిరంకుశ ప్రభుత్వములో ప్రకృతి జీవనమును, రోగనిరోధమును అసాధ్య మయిపోయినవి. కృత్రిమజీవనము, కృత్రిమాభ్యాసములు, కృత్రిమపద్ధతులు, కృత్రిమాహారము, అన్నియు అస్వాభావికములై పోయి, ఆరోగ్యము పోయి, అనారోగ్యమే పరిపాటయిపోయినది. ఈ అస్వాభావికజీవనము దినదినమును అనేక రకముల వ్యాధులను జనింపచేయుచున్నది. మానవ ప్రపంచములో నూటికి తొంబదికన్న యెక్కువగా అనారోగ్యవంతులై యున్నారు. రోగము లెక్కువైన కొలది వైద్యు లెక్కువగుచున్నారు. అయినను రోగములు మరింత హెచ్చుచుండుటయే గాని తగ్గుచుండుట లేదు. భావికాలములో సాధారణ మనుష్యులకు జీవనమే గడుచుట కష్టమైయుండి, సంసార సముద్రములో దారా పుత్రాదులతో ఈదలేక మునుగుచు తేలుచు కొట్టుకొనుచుండగా, ఆరోగ్య విషయమును గురించి యోచించుటకు సావకాశము లేదు. బీదసాదలకు వైద్యమెట్లు దొరకును? వైద్యుడు ధనవంతులతో గాని, బీదవాండ్రతో మాటాడునా? వైద్యుల కివ్వవలసిన ఖర్చును, మందుల విలువయును భరించుట కష్టము గాన అనేకులు తమ వ్యాధుల ననుభవించుచు నూరకున్నారు. హోమియోపతి వైద్య స్థాపనా చార్యుడైన హానిమనుగారు తమ "ఆర్గనను" లో వివరించినట్లు, రోగములను త్వరితముగను, శాశ్వతముగను కుదుర్చుటయే గాక, బీదసాదలకు సహితము అందుబాటులో నుండునదే సరియయిన వైద్యము. ఇప్పుడు ప్రభుత్వమువారు ఆదరించుచున్న "అల్లోపతి" వైద్యమునకు పై లక్షణము లేవియు లేనందున హానిమనుగారు తమజీవిత మంతయు ధారవోసి "హోమియోపతి" వైద్య శాస్త్రమును నిర్మించినారు. అయితే హోమోపతి వైద్యము అన్ని విధముల మిక్కిలి యుత్కృష్టమైన వైద్యమే అయినను, శాస్త్రము మిక్కిలి విశాలమై యుండుట చేతను, విస్తారము కృషిచేసి, అనేక గ్రంథములు చదివినగాని అందలి మూలమును గ్రహించుట కష్టము. అందుకు ప్రత్యేక శిక్షణము పొందిన గాని హోమోపతి వైద్యము సులభము కాదు.

హోమోపతి వైద్యము కన్న అనేక రెట్లు మిక్కిలి సులభగ్రాహ్యముగా నుండునట్లును, బీదసాదలకు చౌకగా నుండునట్లు, వైద్యుని సహాయ మవసరము లేకుండ ప్రతి పురుషుడును, స్త్రీయు సహితము గ్రహించగలిగి తమ వ్యాధులను తాము నివారించుకొన గలుగుటకు వీలుగా నుండు వైద్య శాస్త్రమును జర్మనిలోని ఓల్డెన్‌బర్గ వాస్తవ్యులు, సూష్లరుగారు నిర్మించినారు.

సూష్లరుగారి వైద్య శాస్త్రములోని మూలము, పద్ధతులు, సాంప్రదాయములు, రోగ నిదానము, వైద్య విధానము, అన్నియు సులభ గ్రాహ్యములు. వీరి శాస్త్రములోని వస్తుసముదాయ మంతయు పండ్రెండులవణములలోనే యిమిడి యున్నది. ప్రపంచములోని మానవ శరీరము నావరించియున్న రోగము లన్నియు నీద్వాదశలవణముల ప్రయోగము వల్లనే కుదురునని సూష్లరుగారి శాస్త్రము. నా యొక్కయు, నా మిత్రుల యొక్కయు అనుభవమును బట్టి గూడ, సాధారణముగా కుదురుటకు సావకాశమున్న వ్యాధులన్నియు ఈ ద్వాదశలవణములవల్ల కుదురుచున్నవి. మిక్కిలి ధనవంతులు గాని సాధారణ సంసారులు, వైద్యుల ఖర్చులు భరించలేని సామాన్య గృహస్థులను సూష్లరు వైద్య మవలంబించుటవలన వ్యయ ప్రయాసల నుండి తప్పించుకొన గలరు. ప్రతి మనుష్యుడును తనకు తాను వైద్యము చేసుకొని రోగ నివారణ చేసుకొన గల్గును.

సూష్లరుగారి వైద్యము జీవరసాయన శాస్త్రము (Biochemistry) తో కూడియున్నది. సూష్లరుకు పూర్వము అనేకులు రోగ కారణములను, రోగ తత్వమును విమర్శించుచు, అనేక సాంప్రదాయముల నేర్పరచినారు. అందులో "విర్చో"గారి జీవాణువునకు సంబంధించిన రోగలక్షణ శాస్త్రము (Cellular pathalogy) సూష్లరుగారి మనస్సు నాకర్షించినది. ఈ జీవాణువు సాంప్రదాయమును డాక్టరు మోల్స్కాటుగారు తమ"జీవచక్రము"(Cycle of Life)అను గ్రంథములో వివరించి యున్నారు. సూష్లరుగారు ప్రసిద్ధి గాంచిన వైద్యులై యుండుట చేతను, రోగ విమోచన విధానములలో పరిశోధనలు చేయుచుండుట చేతను, డాక్టరు విర్చోగారి యొక్కయు, మోల్స్కాటుగారి యొక్కయు సాంప్రదాయములను స్వీకరించి పరిశోధించి, తమ నూతన శాస్త్ర విషయమును నిర్మించినారు.

తమ పరిశోధనా ఫలితముగా, జీవాణువే మానవ శరీరమునకు మూలాధారమని నిశ్చయించినారు. సూష్లరుగారి సిద్ధాంతముల ప్రకారము శరీరములో నింద్రియ పదార్థమును (organic matter), అవయవముల సంబంధము లేని నిర్జీవ పదార్థము (Inorganic matter), జలము మొదలగు పదార్థములు కలిసియుండు ననియు, నిర్జీవ పదార్థములైన సున్నము, పొటాషియము, సోడియము, లోహము, మగ్నీషియముల యొక్క లవణములు శరీరములోని ప్రతి కోశము యొక్కయు జీవాణువులలో ఒక నిర్ణితమైన పరిమాణములో ఉండుననియు పరిశోధించబడినది. ఈ నిర్జీవ పదార్థములు, అనగా, పై లవణములు లేనియెడల, ఇంద్రియ పదార్థము (organic matter) నిరుపయోగమై పోవును. ఈ కోశ లవణములు ఇంద్రియ పదార్థములో కలసి, శరీరము అహోరాత్రములు పని చేయుచుండుట వలన అరిగి పోయి, క్షీణించి నశించుచున్న అవయవములను, శక్తులను, రక్తమును, కండరములను తిరిగి పునరుద్ధరింప జేయుచు, ఎప్పటి కప్పుడు శరీరమును యథాస్థితి లోనికి వెంటనే తెచ్చుచుండును. శరీరములోని శ్వేత ధాతువు (Albumen), చక్కెర, చమురు పదార్థము, జలము, తాంతవము (Fibrine) మొదలైన పదార్థములతో ఈ జీవాణుల లవణములు ప్రతి నిమిషమును అరిగిపోవుచున్న కోశములను బలపరచుచు శరీరమును శిథిలము కాకుండ కాపాడు చుండును. కనుక ఈ కోశలవణములు లేక జీవాణులవణములు నిర్మితమైన పరిమాణములలో నుండునంత కాలము మాత్రమే దేహారోగ్యము సరి అయిన స్థితిలో నుండునని సూష్లరుగారు గ్రహించినారు. ఈ కోశలవణములు సరియయిన పరిమాణములలో లేనప్పుడు, ఇంద్రియ పదార్థము నిరుపయోగమై, వృథాగా స్తంభించి నిలిచిపోవును. అవయవములు వాటి పనిని చేయలేక ఊరకుండును. వివిధములయిన రోగము లుద్భవించును. సూష్లరు సిద్ధాంతము ప్రకారము రోగమునకు కారణము జీవాణులవణములు లోపించుటయే.

సూష్లరుగారు తమ పరిశోధనలవలన మానవ శరీరములో ఇంద్రియ పదార్థములైన శ్వేతధాతువు, తాంతవము, శ్లేష్మము, చక్కెర, చమురు పదార్థము, జలమును గాక, ప్రతి కోశమందును, ప్రతి జీవాణువునందును సున్నము, పొటాసియము, సోడియము, లోహము, మగ్నీషియం అనువాటి యొక్క లవణములు అన్నియు పండ్రెండు లవణములు కలవనియు, ఈ లవణములలో నేది లోపించినను తత్సంబంధమైన వ్యాధి జనించు ననియు సిద్ధాంతము చేసినారు.

ఈ లవణములు: 1 ఫెర్రంఫాస్ఫారికం, 2 కాలీమ్యూరియేటిక, 3 కాలీ సల్ఫూరికం, 4 కాలీ ఫాస్ఫారికం, 5 కాల్కేరియా ఫాస్ఫారికం, 6 కాల్కేరియా సల్ఫూరికం, 7 కాల్కేరియా ఫ్లోరికా, 8 నేట్రం ఫాస్ఫారికం, 9 నేట్రం మ్యూరియేటికం, 10 నేట్రం సల్ఫూరికం, 11 మగ్నీషియా ఫాస్ఫారికం, 12 సిలీసియా అనునవి.

ఈ శాస్త్రము శరీరములో అంతర్భాగములు, అందలి వస్తుసముదాయములు, వాటి కూడికల వివరములును తెలియజేయునది గాన జీవరసాయనశాస్త్రము (Biochemistry or chemistry of life) అని పిలువబడును. పైన ఉదహరించిన ద్వాదశ లవణములును జీవరసాయనశాస్త్రములో సూష్లరుగారు విమర్శించి స్థాపించినారు గాన వీటిని సూష్లరుగారి కోశలవణములు లేక జీవాణులవణములు (Schussler's Tissue or cell salts) లేక (BiochemicSalts) లేక ద్వాదశ కోశ లవణములు అను పేర్లతో పిలుచుచున్నారు.

సూష్లరుగారు తమ నూతన వైద్య విధానము వలన రోగ ప్రపంచమున కెంతేనియు మేలు చేసినారు. ఈ వైద్యము బీదలకు వరప్రసాదము. సూష్లరు లవణములు అన్నియు ఒకే మోతాదుగా నుండును. అల్లోపతి యనెడు ఇంగ్లీషు మందులకన్న అనేక రెట్లు, అనగా వంద రెట్లయినను చవక యని చెప్పవచ్చును. మరియు అంతకన్న ఎక్కువ బాగుగా పని చేయును. ఔషధ ప్రయోగములో పొరబాట్లు కలిగినను ఏమియు వికటించదు. మోతాదు ఎంత యెక్కువ యయినను ప్రమాదించదు. ప్రపంచములో నింతకన్న నెక్కువ సురక్షిత మైనట్టియు, తక్కువ ప్రమాదకరమైనట్టియు మందులు లేవు.

హోమోపతి వైద్యశాస్త్రమునకును, జీవరసాయన వైద్యశాస్త్రమునకును మూలములోనే భేద మున్నది. హానిమనుగారు తమశాస్త్రమును సారూప్యసాంప్రదాయము(Law of Similars) మీదను, సూష్లరుగారు తమశాస్త్రమును శరీరములో పెంచిన కోశలవణములను సర్దుబాటుచేయుట వలన రోగవిముక్తి చేయగల్గుట (Supplying the Pathological difficiencies) యను సాంప్రదాయము మీదను నిర్మించినారు.

రోగనిదానమునకు ఏమియు యంత్రములు గాని, పనిముట్లు గాని మరి యేభేషజములుగాని అవసరము లేదు. రోగమును, రోగిని పరీక్షించి రోగకారణమేమి? రోగియందు ద్వాదశలవణములలో యేలవణము లోపించుటవలన యీవ్యాధి కలిగినది? అనుసంగతి జాగ్రత్తగా యోచించి, లోపించిన లవణములను సరిగా గుర్తించుటయే రోగనిదానమైయున్నది. చికిత్సావిధానము కూడ మిక్కిలి సులభమైనది. రోగనిదానముచేసి, రోగిని పరీక్షించి, లోపించిన లవణములను సర్దుబాటు చేయుటయే ఈశాస్త్రములోని చికిత్సావిధానము. ప్రతిరోగమును ఏ కోశలవణ లోపమువల్ల కలిగినదో గ్రహించవలెను,

రోగియొక్క శరీరములో లోహభాస్వరము లోపించిన దనుకొనుడు! అది మనము గ్రహించు టెట్లు? రోగియొక్క శరీరములోని రక్తము పలుచబడినట్లును, రోగి రక్తహీనముగా కనబడినప్పుడును, జ్వరముచే బాధపడుచున్నపుడును, రోగికి లోహము ప్రయోగింపవలసి యున్నదని గ్రహింపవలెను. ఇట్లే ఎముకలసంబంధమైన రోగములు కలిగినప్పుడు సున్నము లేక కాల్షియము లవణము అవసరమని గ్రహింపవలెను. ఇట్లే మజ్జాతంతువుల కోశములలో (nerve-cells) జబ్బుగానున్న యెడల మగ్నీషియాఫోస్ఫారికం వాడవలెను. మరియు కండరకోశములు (muscle-eclls) లో కాలిఫాస్, నేట్రం, ఫెర్రం లవణములు, కాలీమూరును, ఉన్నవనియు, త్రికాస్థికోశములు (cartilage-cells) ఆమత్వచకోశములు (mucous-cells) లోను, ఇతర ద్రవ ఘన పదార్థములలోను నేట్రంమూరు ఉన్నదనియు నెరుగవలెను. ఇట్లే యేయేలవణము ఏయేకోశములోను, అవయవములోను, కండరములోను ఉన్నదియును, ఏ అవయములో, శరీరములోని యేభాగమందు, ఏపదార్థమందు ఏలవణములు సహజస్థితిలో నుండునదియు నెరిగినచో దానినిబట్టియు, రోగస్థానమునుబట్టియు, రోగబాధలను, లక్షణములనుబట్టియు ద్వాదశలవణములలోను లోపించినట్టిదానిని సులభముగ గుర్తించగలము.

రోగియందున్న లవణలోపమును గ్రహించిన పిమ్మట మిగిలిన చికిత్సాపద్ధతులు సులభమే. హోమియోపతి వైద్యములోవలెనే, ఈ లవణములుకూడ స్వల్పమోతాదులలోనే యియ్యవలెను. నూష్లరుగారు సాధారణముగా ఈలవణములు 6 × వాడు చుండెడివారు. ఫెర్రంఫాస్, కాల్కేరియా, ఫ్లోరికాలు మాత్రము 12 × లో ఉపయోగించుచుండిరి.

పథ్యపానములు మొదలగు విషయములన్నియు అన్నివైద్యములందు నొకేరీతిగా నుండును. సాధ్యమైనంతవరకు ప్రకృతిమార్గము లవలంబించి సాత్వికాహార నియమములు పాటించిన మేలు కలుగును. ఈద్వాదశలవణముల సంగతి నీక్రింద కొంచెము సూచించెదను.

1. కాల్కేరియా ఫ్లోరికా—ఎముకలు, దంతములు, చర్మము, దేహములోనుండి సాగుచుండెడు మృదువైన తొంతవములలో నుండును. ఈ లవణము లోపించినప్పుడు దంతరోగములు, చర్మరోగములు, కదుములుకట్టుట, గవదబిళ్లలు, తిత్తులు వాచుట, కంటిలో పువ్వు, పంటియిగుళ్లు ఉబ్బుట, మూలశంక, స్త్రీమర్మావయవము స్థానముతప్పుట, మొదలగు అనేకరోగములు కలుగును.

2. కాల్కేరియా ఫోస్ఫారికా—ఇది అన్ని జీవాణువులలోను, ముఖ్యముగా ఎముకల (bone-cells) లోను నుండుటవలన దీనిలోపమున, క్షణక్షణమును మార్పుచెందు జీవాణువులను బాగుచేయుటయు, క్రొత్తజీవాణువులు తయారు చేయుటయు ఉండదు. రక్తవిహీనము, అజీర్ణము, ఎముకలు బలపడకపోవుట, చిన్నబిడ్డల రికెట్సు వ్యాధి, తిమ్మిరిరోగము, ఈడ్పులు మొదలగు వ్యాధులలో ఈలవణము అమోఘముగా పనిచేయును. ఇది గొప్ప బలవర్ధకౌషధము (Tonic).

3. కాల్కేరియా సల్ఫ్యూరికా—ఈలవణలోపమున వ్రణములు, కురుపులు మొదలగు చర్మవ్యాధులును, శరీరమందలి పసుపురంగుగల విసర్జనములును, కర్ణరోగములును, రాచపుండు మొదలగు రోగములును గలుగును.

4. ఫెర్రం ఫోస్ఫారికా—ఇది దేహమందలి యెర్రనిరక్తములోను, యెర్ర రక్తకణములలోను ఉండును. ఇది లోపించిన యెడల జ్వరము, ఉష్ణము, వాపులు, రక్తహీనము, దగ్గు, అజీర్ణము, మేహవాతము, రక్తస్రావములు, రొంపలు, అతిసారము, చెవిపోటు, మూలశంక, తలనొప్పి, గుండెదడ, నరములసలుపు, బెణుకులు, గాయములు, దంతముల యిగురు ఉబ్బులు, ఊపిరితిత్తుల రోగములు మొదలగు రోగములు కలుగును. ఇది సాధారణముగా అన్నివ్యాధులలోను ప్రథమావస్థయందు పనిచేయును. దీనినే "రేడిమేకరు" గారు సర్వరోగనివారిణి (universal remedy) అని యున్నారు.

5. కాలీమూరు—ఇది దేహములో అన్ని జీవాణువులలోను ఉన్నది. దేహమందలి తొంతవపదార్థముతో గూడి పనిచేయును. ఇది తెల్లని దేహవిసర్జనము లున్నప్పుడు ఎక్కువగా పనిచేయును. ఫెర్రంఫాస్ ఉపయోగించిన పిమ్మట రోగములో ద్వితీయావస్థయందిది సాధారణముగా ఉపయోగించును. కర్ణరోగములలోను, కర్ణస్రావములలోను, చెవులు ఘుడియలుపడుట, చెవిలో హోరుమనుధ్వని, దగ్గులు, గొంతుక బొంగురుపోవుట, కాలేయము మందముగా పనిచేయుట మొదలగు వ్యాధులలో పనిచేయును.

6. కాలీఫోస్ఫారికం—ఇది నాడులలోను, మెదడులోను, నరములలోని ద్రవములందును, రక్తమందలి తెల్లజీవకణముల (white corpuscles)లోను యుండును. ఇది లోపించినప్పుడు కలుగు మనోవ్యాధులు, హిస్టీరియా, అనిద్ర, పిచ్చి, పక్షవాతము, టైఫసు విషజ్వరము, శరీరమందలి రక్తము విషపూరితమగుట మొదలగు వ్యాధులలో నిది పనిచేయును. ద్వాదశలవణములలో నిది చాలగొప్పది. అన్నిమానసిక రోగములలోను పనిచేయును. మూర్ఛ, విచారము, జ్ఞాపకశక్తి పోవుట, సంధివాతము, పురుషేంద్రియ నీరసము, టైఫాయిడ్డు, మశూచికము, ఉబ్బసము, వ్రణము, చెముడు, అతిమూత్రము, కలరా, అతిసారము, రక్తస్రావము, శరీరవిషపూరితవ్యాధులు మొదలగు అన్నిరోగములలోను ఇది చాలా పేరుపొందిన మందు. ఇది మెదడును బలపరచును.

7. కాలీసల్ఫ్యూరికం—ఇదియు అన్నికోశములందు నుండును. ఇదిలోపించినప్పుడు నీరసము, మందముగా బరువుగా నుండుట, తలనొప్పి, అవయవములలో నొప్పులు, తలత్రిప్పను కలుగును. గదులలోను, ఇంటిలోను ఉన్నంతకాలము బాధగానుండును. రొంప, పొంగు, శ్వేతధాతురోగములు, ఉబ్బు, ఉబ్బసము, కర్ణరోగము, కోరింతదగ్గు, సవాయి, క్షయ, కుసుమ, అజీర్ణము, అతిసారము మొదలగు రోగములలో నిది పనిచేయును,

8. మగ్నీషియా ఫాస్ఫారికా—ఇది కండరములు, మెదడు, రక్తజీవాణువులు, వెన్నెముక, నరములు, ఎముకలు, దంతములలో నున్నది. ఇది లోపించుటతోడనే ఈడ్పులు, పక్షవాతములు కలుగును. రోగి వేడిమివల్లను, గట్టిగా అదిమి బాధనొందుచోట పట్టుకొనుటవల్లను ఉపశాంతి బొందును. నరములబాధ, దంతములసలుపు, మూర్ఛ, శూల, వణకు, కాలుచేతులు కొట్టుకొనుట, ఎక్కిళ్లు మొదలగు వ్యాధులలో నిది చక్కగాపనిచేయును.

9. నేట్రంమూరు—ఇది సముద్రలవణము. ఈలవణము జలము నాకర్షించును. ఇది లోపించుటవలన జీవాణువులోని కాకర్షించబడవలసిన జలము ఆకర్షించబడక, నిలిచిపోవుటవలన ఉబ్బు, నంజు మొదలగువ్యాధులు కల్గును. రోగులు త్వరలో అలసిపోవుట, చేతులు కాళ్లను చివర మిక్కిలి చల్లగానుండుట, ఉప్పు ఎక్కువగా తినవలెనని యుండుటయు ఈలవణము లోపించినదని గుర్తించుటకు సూచనలు. ఆహారము పుష్టిని కలుగజేయలేకపోవుట, కృశించుచుండుట, కళ్లంట నీరుకారుట, రొంప, నోట నీరూరుట, గుండెలోమంట, చలిజ్వరము మొదలగు వ్యాధులకు నేట్రంమూరు దివ్యౌషధము. స్త్రీలవ్యాధులు క్షయ, రొంప, దగ్గు, తెల్లకుసుమ, అతిసారము, విరోచనబద్ధము, మేహవాతములో నిది ఉపయోగించెదరు.

10. నేట్రంఫాసు—ఇది కండరములు, రక్తము, నరములు, మెదడు, జీవాణువుల మధ్యనుండు ద్రవములలోను ఉండును. ఈలవణము దేహములో తగ్గినయెడల, శరీరములో పుల్లని ఆమ్లపదార్థము (Acid substance) బయలుదేరును. పుల్లనిత్రేన్పులు, వాంతులు, పసిబిడ్డల విరేచనములు, ఆమ్లము, మేహవాతము, బంగారమువంటి రంగుగల విసర్జనములు, నాలుక పచ్చగానుండుట, అజీర్ణము కలుగును. కడుపులో ఆంబము, అజీర్ణము, వికారము, నులిపురుగులు, గుండెమంట, శీతజ్వరము, స్త్రీలవేవిళ్లు, ఇత్యాదిరోగములలో నిది చెప్పినమందు.

11. నేట్రంసల్ఫు—ఇది శరీరములోనున్న, పనికిరాక స్తంభించిన అనవసరపదార్థమును, యెక్కువనీటిని బయటకు పారద్రోలు లవణము. ఇది లోపించినప్పుడు నాలుక పచ్చగాను, ఆకుపచ్చగాను, ఉండును, విసర్జనములు కూడ నదేరంగు కలిగియుండును. నోరు చేదుగానుండుట, చేదుగానుండు పసరువాంతులు, పైత్యజ్వరము, పైత్యము, కాలేయము నొప్పిగా నుండుట, కామెర్లు, అతిమూత్రము, అతిసారము, చలిజ్వరము, తలత్రిప్పు మొదలగు వ్యాధులలో నేట్రంసల్ఫు ప్రయోగించవలెను. వర్షకాలములోను, తేమగా నున్నప్పుడు ఎక్కువ ఉద్రేకముగానుండు రోగములకు నేట్రంసల్ఫు మంచిమందని కనుగొనబడినది.

12. సిలీసియా—ఇది చర్మము, తలవెంట్రుకలు, గోళ్లు మొదలగువానిలో నుండును. ఈలవణము లోపించినప్పుడు, చీముపట్టుటయు, సదా చీముకారుచుండెడు మార్గములు దేహమున బయలుదేరుటయు జరుగును. గోళ్లు పిప్పిగా నుండుటయు, పెళుసుగా నుండుటయు, తలవెంట్రుకలు ఊడిపోవుటయు, చెమట దుర్వాసన చెందుటయు, పాదములు, చంకలును చెడ్డవాసనపొందుటయు, శీతలవాయువు భరించలేకుండుటయు గుర్తించినప్పుడు సిలీసియా లోపించినదని గ్రహించవలెను. ఇది రాచపుండ్లు, కురుపులు, మేహవాతము, చీముకారుచు, ఎంతకును కుదరని కురుపులు, పాదములచెమట, కను రెప్పలమీద పుండ్లు, గోరుచుట్లు, తలనొప్పి, కాలుబొరుపులు, ఇత్యాదిరోగములలో విశేషముగా పనిచేయునని సూష్లరుగారి అభిప్రాయము.

ఈద్వాదశలవణములను గురించి వ్రాయవలసిన అంశములు ఇంకను అనేకముగా యున్నవి. అన్నియు విపులముగా వ్రాయుటకు ఒకగ్రంథము ప్రత్యేకముగా వ్రాయవలెను. ఈవ్యాసములో నావకాశము లేదు.

ఇంకను విశేషముగా వీటినిగూర్చి తెలిసికొనగోరువారు సూష్లరుగారి Abridged Therapy, Carey's Biochemistry, Chapman's biochemistry, Vondergoltz Tissue Salts, Anshutz గారి guide to Tissue Remedies అను గ్రంథములు చదివిన యెడల సూష్లరుగారి శాస్త్రమూలమును గ్రహించగలుగుదురు.

సూష్లరు వైద్యమునుగురించి యెంతేనియు ప్రశంస చేయవలసియే యున్నది. సూష్లరు తనశాస్త్రమువలన ప్రపంచమునకు మహోపకారము చేసియున్నాడు. సూష్లరుఔషధములు స్త్రీలుసహితము స్వేచ్ఛగా వాడవచ్చును. వైద్యమంతయు పండ్రెండు లవణములలో నిమిడ్చెను. వైద్యమున కాధారమైన సూత్రములా, స్వల్పకృషితో బోధపడగలవు. బీదవాడుసహితము కొనగలడు. సూష్లరుమందులు అల్లోపతి మొదలగు నితరవైద్యములవలె క్రొత్తరోగములను తెచ్చిపెట్టవు. ద్వాదశలవణములును దేహముయొక్క స్వాభావికస్థితిలో దేహములో కలిసియుండుటచే, శరీరమున కన్యపదార్థము గాక స్వాభావిక పదార్థమే అయిఉండుటవల్ల ప్రకృతిసూత్రములనుగూడ ననుసరించియున్నది.

అన్నివిధములను శ్రేష్ఠమైన ఈవైద్యవిధానమును ప్రతిసామాన్యగృహస్థుడును అవలంబించి, యెవరిగృహమునకు వారే వైద్యులైయుండి భేషజములతో రోగులను మోసపుచ్చు డాక్టరుల బాధలనుండి తప్పించుకొనగల రనియు, అందుకొరకై ఈశాస్త్రమందు అభిరుచి కలిగించుటకును ఉద్దేశించి ఈవ్యాసము రచించితిని. ఈవైద్యవిధానమందు నేనును నామిత్రులను మరికొందరును కొన్ని పరిశోధనలు చేయుచున్నాము. మరియొకతరుణమున విపులముగా మా పరిశోధన ఫలితములను ఆంధ్రప్రపంచమునకు తెలియజేయగలమని నమ్ముచున్నాను.

హోమియోపతి

డాక్టరు లంక రామారావుగారు, హెచ్. యం. బి.

ప్రపంచము యొక్క సృష్టిజాల మంతటిలోను ఉత్కృష్టమైనది మానవజన్మము. సర్వలీలామయుడగు భగవానుడు ఏమహదాశయముతో ఈమానవుని సృష్టించినాడో, అట్టి మహదాశయము నితడు నెరవేర్చినప్పుడే యితని జన్మము సార్థకమగును. ఇట్టి ఆశయమును నెరవేర్చుటకు ప్రతిమానవుడును అతిపరిశుద్ధముగాను, నిర్మలముగాను, యుక్తాయుక్త విచక్షణ జ్ఞానము గలవాడుగాను, దృఢశరీరుడుగాను నుండవలెను. ప్రకృతికి వ్యతిరేక మైనట్టియు, అస్వాభావిక మైనట్టియు నడవడికలచే ఉత్కృష్టకార్యములు చేయతగిన యీమహావ్యక్తి అల్పుడై పశువుకన్నను హీనముగా నగుచు శరీరదార్ఢ్యమునుగూడ గోల్పోవుచున్నాడు. ఎట్టికార్యము చేయుటకునైనను మానవుడు ముఖ్యముగ ఆరోగ్యవంతుడై యుండవలెను. అమూల్యమైనటువంటి ఆరోగ్యమును చెడగొట్టకొనిన మనుజుడు ఈప్రపంచమున ఏమి చేయగలడు? ప్రస్తుత పరిస్థితులలో సామాన్యముగా ప్రతివారును విషయలోలురై, యింద్రియములను స్వాధీనపర్చుకొనలేక అనేకదుస్థితులకు లోనగుచున్నారు. మిక్కిలి శీతలదేశవాసులగు పాశ్చాత్యులు అవలంబించు పద్ధతులు ఉష్ణదేశవాసులమగు మనము అభ్యసించిన ఎట్లు సరిపడును? అందుచే మనము అనేకరోగములకు పాల్పడుచు బలహీనుల మగుచున్నాము. మన పూర్వులో, యిట్లుగాక: చక్కని నియమములతో నడచుకొని,దృఢశరీరులయి, చిరంజీవులుగా వర్ధిల్లిరి. ఏకారణముచేనైనను ఆరోగ్యము చెడినప్పుడు మనము అవలంబించు విధాన మెద్ది? ఎయ్యది ప్రకృతి తోడ్పడునట్టిదియు, నిరపాయకర మైనదియు, త్వరలో ఆరోగ్యమును కలుగజేయునదియు నగు వైద్యవిధానము? ఇదియే ప్రథమమున ప్రతిమనుజుడును ఆలోచించవలసిన ముఖ్యవిషయము. ఇట్టి ఆలోచన ఏదియు చేయకయే సమీపముగా నుండు ఏఅల్పజ్ఞానియగు వైద్యునికో కబురు పంపించుట, అతడు రోగమును సరియగు నిరూపణ జేయకయే వారి పూర్వులు ఇటుల వాడిరను ప్రణాళిక ననుసరించి అత డేదియో మందు నిచ్చుట; దానివలన నివారణ కాక రోగము మరింత బలపడినప్పుడు ఏడాక్టరుగారినో అర్జంటుగా తెప్పించుట, ఆయన వెంటనే అస్వాభావికముగ సూదులతో రక్తములోనికి విషపదార్థమును ఎక్కించుట, ఇటుల రివాజుగా జరుగుచున్నదిగాని ప్రథమముననే బాగుగ యోచించి ప్రకృతికి వ్యతిరేకము కానట్టియు,శాస్త్రసమ్మతమైనట్టియు వైద్యవిధానమును అవలంబించుట లేదు.

ప్రపంచములో సర్వమానవకోటికి సరిపడునదియు, ప్రకృతికి సంబంధించినదియు, చక్కని శాస్త్రసంబంధమైన మూలసూత్రములచే కనిపెట్టబడినదియు, నిరపాయకర మైనదియు నగు వైద్యవిధాన మెద్దియన జర్మనీదేశీయుడును, గొప్ప తత్వ, రసాయన వేత్తయు, గొప్ప అల్లోపతీ డాక్టరు నగు శ్రీ శామ్యుయల్ ఫ్రెడరిక్ హానిమను అను మహనీయునిచే సుమారు 150 సం॥ క్రిందట కనిపెట్టబడిన హోమియోపతి అను వైద్యవిధానము. ఇది కనిపెట్టబడిననాటినుండియు పాశ్చాత్యదేశములలోను, మనదేశమందు బెంగాలు మొదలగు ఉత్తరహిందూస్థానమందును నేటివరకు దినదినాభివృద్ధి గాంచుచునే యున్నది. ఈశాస్త్రమును కనిపెట్టకపూర్వము వైద్యవిధానములు ఎటు లుండెనో మనము తెలుసుకొనవలసియున్నది. అల్లోపతి విధానమునందు అప్పటిరోజులలో ఒక్కొక్క రోగమునకు 30 లేక 40 మూలికలను కలిపి యిచ్చుచుండెడివారు ఇది అయినను డాక్టరు స్వతంత్రించి యిచ్చుటకు వీలులేదు. ఈయన ప్రిస్క్రిప్షను వ్రాసిన తరువాత దానిని ఒకరసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు సరిచూచెడువాడు. పిచ్చివాండ్రను రోగులని తలంపక అతిక్రూరముగా బాధించుచుండెడివారు. శరీరమునందు ఎక్కడనైనను వాపులుగాని, వ్రణములుగాని బయలుదేరినప్పుడు వాటికి జలగలను ఎక్కించి రక్తమును తీసివేయుచుండెడివారు. జ్వరముగాని, రక్తపుపోటు (Blood Pressure) గాని వచ్చినప్పుడు కొంతరక్తమును తీసివేయుచుండెడివారు. ఇటువంటి ఘోరకృత్యములను హానిమనుగారు సహింపలేక వైద్యశాస్త్రముయొక్క లోపమునుగురించి విమర్శన ప్రారంభించినారు. కొంతకాలము విమర్శించిన పిదప పిచ్చి అనునది ఒకరోగమనియు,దానిని ఔషధములచే నివారణచేయవచ్చు ననియు చెప్పి,అటుల కొన్నిటిని నివారణచేసి లోకమునకు చూపించినారు. నాటినుండియు పిచ్చివాండ్రను బాధింపక రోగులని భావించి వైద్యముచేయుచు,ప్రతి రోగమునకును చాల మూలికలను కలుపుట మానివేసి నాలుగైదు మూలికలనే కలుపుచు, రక్తపుపోటు అధికముగా నున్నప్పుడు రక్తమును తీసివేయుట మాని ఔషధములచేతనే దానిని నివారణచేయుచున్నారు. వైద్యవిధానమునందు గొప్పమార్పులు ఇతడు చేయుటచే మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి గణించినాడు. కాని ఇతడు కనిపెట్టిన నూతనవిధానమగు హోమియోపతీ మందులు వాడుటకు లైసెన్సు ఇచ్చినారుకారు. అందుకొరకితడు అనేకకష్టముల కోర్చి తుదకు ప్యారిసునగరమున

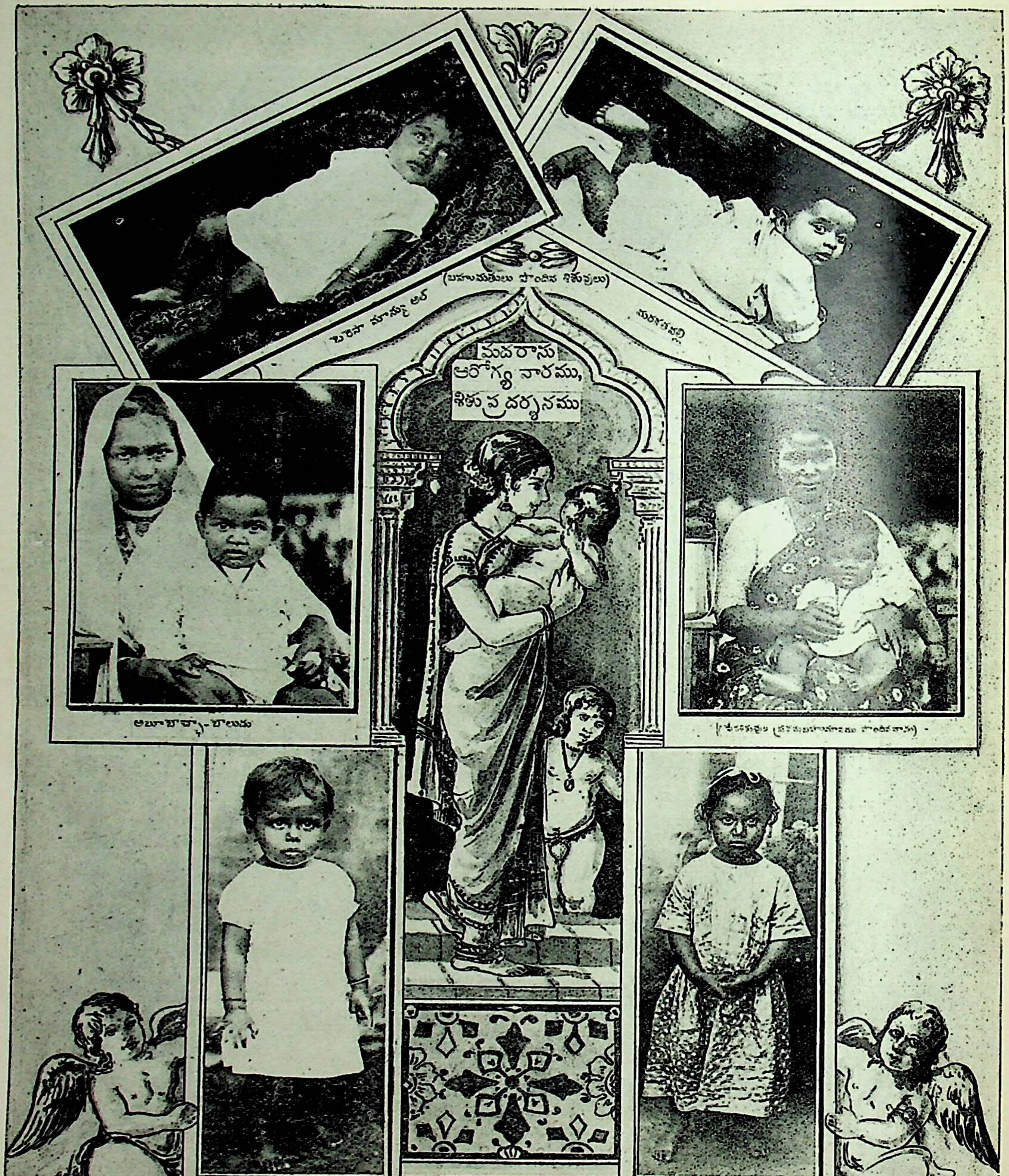
తన ఔషధములు తాను వాడుకచేయుటకు లైసెన్సు పొంది, అనేక అసాధ్యములైన రోగములను కుదిర్చి ఈశాస్త్రముయొక్క గొప్పతనమును లోకమునకు వెల్లడిచేసినాడు. ఈసమయములోనే యీశాస్త్రమునకు ప్రమాణమగు ఆర్గనాన్ అను పవిత్రగ్రంథమును వ్రాసినాడు. ఈతనికి పూర్వమందు రోగమును నిరూపించుటయే కష్టముగా నుండెడిది. రోగోత్పత్తికి కారణము అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పుచుండెడివారు. కొందరు శరీరాంతర్భాగములయందు అన్యపదార్థసమ్మేళనమనిన్నీ, కొందరు శరీరమందుండు లవణములు లోపించుటచే కలుగుచున్నవనిన్నీ, కొందరు రక్తములోను, మేదస్సులోను కలుగు మార్పులచే కలుగుచున్నవనిన్నీ, కొందరు విషక్రిములచే కల్గుచున్నవనిన్నీ, కొందరు వాత, పిత్త శ్లేష్మ ప్రకోపముచే కలుగుచున్నవనిన్నీ నేటికిని చెప్పుచున్నారు. అందుచే వారివారి యభిప్రాయానుసారముగా వారి బుద్ధికుశలతకొలది ఒక్కొక్క క్రొత్తవిధానమును కనిపెట్టి లోకమునకు వెల్లడిచేసినారు. కాని యేశాస్త్రమును ఈ హోమియోపతీశాస్త్రమువలె అతినిర్దుష్టమయినదియు, నిరపాయకరమైనదియు ప్రకృతికి సంబంధించినదియు నగు మూలసూత్రముపై నిర్మింపబడి యుండలేదు. ఆకారణముచేతనే ఒక్కొక్క బుద్ధిమంతుడు బయలుదేరినప్పుడెల్లను ఏవియో కొన్నిమార్పులు చేయుచు నూతనవిధానము కల్పించుచున్నాడు. అటువలెగాక యీహోమియోపతి వైద్యవిధానము ప్రథమమునుండియు తగిన శాస్త్రసమ్మతమగు పద్ధతులపైన నిర్మింపబడినది. కాన నేటివరకు ఏ విధమైన మార్పులు లేకయే దినదినాభివృద్ధిగాంచుచున్నది. ఈశాస్త్రమున నుండిన "లా" ఏది యన, ఆరోగ్యవంతుడగు మానవుడు ఏమూలికను దానిసహజస్వరూపమున ఎక్కువ మోతాదులో తీసికొనిన ఏయేలక్షణములను పుట్టించునో అట్టి లక్షణములకు ఆమూలికనే అణుస్వరూపమున నిచ్చిన నివారణచేయును.

దీనినే సారూప్యమందురు. అనగా లా ఆఫ్ సిమిలర్స్, ఇందుకు వ్యతిరేకముగా అల్లోపతి విధానమునందు వాడెదరు. ఎటులన, విరేచనబద్ధమునకు భేదిమందులున్ను, నిద్రలేమికి మత్తుమందులున్ను, అత్యుష్ణముగా నున్నప్పుడు అతిశీతలోపచారములున్ను చేయుచుందురు. అవి ప్రథమావస్థలో (Primary action) లో కొంత పనిచేసినను ద్వితీయావస్థ (Secondary action) లో రోగమును, మఱింత బలముచేయుచున్నవి. ప్రథమమున కలిగిన సుగుణమునకే సంతసించుచుంటిమిగాని తరువాత నేమి జరుగుచున్నదియు యోచించుటలేదు. ఈహోమియోపతీవిధానమునందు అన్ని ఔషధములను ఆరోగ్యవంతులగు మానవులు వాడి వాటియొక్క నిజతత్వమును వస్తుగుణదీపికగా వ్రాసినారు. ఇటు లేవైద్యవిధానమునందును మూలికలు రుజువుచేయబడలేదు. అల్లోపతీవిధానములో ఈ ఔషధములన్నియు కుక్కలు, పిల్లులు, కుందేళ్లు మొదలగు జంతువులమీద వాడినవియు, రోగములకు వాడి వాటి అనుభవము కనిపెట్టినవియు గాని ఇటు లారోగ్యవంతులగు మానవులు ఋజువుచేయ లేదు. రోగము వచ్చినప్పుడు శరీరముపైభాగమునకు కనుపించులక్షణములు కొన్నియును, మానసికలక్షణములు కొన్నియును ఉండును. నోరులేని జంతువులమీద మూలికలను ప్రయోగించిన వాటి బాధలుగాని, వాటియొక్క మానసికలక్షణములుగాని మన మెటుల గ్రహింపగల్గుదుము? ఆకారణముచేతనే యీఅల్లోపతికి లా లేదు. హోమియోపతిలో నీవు ఎటుల రోగమును కుదర్చగలవని ప్రశ్న జనించినపుడు ఇదివరలో రుజువుచేసిన మూలికలయొక్క లక్షణములు గమనించి, ఆరోగముయొక్క లక్షణములకు సరిపడు మూలికను ప్రయోగించిన ఆరోగ్యమును తప్పక నివారణచేయును అని దృఢముగా చెప్పగలము. కాని అల్లోపతిలోవలె దానికి విరుద్ధముగా నుండు లక్షణములుగల మందును ప్రయోగించిన నెటుల కుదుర్చును? అటులనిన ఆవిధానములో రోగములేమియు కుదురుటలేదా అని ప్రశ్న జనింపవచ్చును. సాధారణముగా ఈ విషపదార్థప్రయోగముచే రోగములు తాత్కాలికముగా ఉపశాంతి చేయబడుచున్నవిగాని కుదురుటలేదు. ఒకవేళ ఏవైనను కుదిరినయెడల ఆమూలికలలో కొన్నియైనను సారూప్యలక్షణములుండవలెనుగాని ప్రత్యేక వైరూప్యలక్షణములవలనగాదు. హోమియోపతి వైద్యవిధానమునుగురించి కొంత తెలిసికొనవలెనన్నప్పుడు శ్రీహానిమనుగారు వ్రాసిన పవిత్రగ్రంథమగు ఆర్గనాన్‌లో వ్రాసిన కొన్ని మూలసూత్రములనైనను తెలుసుకొన్నగాని మనము వారి అనుచరులము గానేరము. ఆయన ప్రథమమున మొదటి సూత్రములో వైద్యునియొక్క ముఖ్యమగు ధర్మమేమి యనునది వ్రాసినారు. వైద్యునియొక్క ప్రధానధర్మము రోగులను ఆరోగ్యవంతులుగ జేయుటయే. దీనిని రోగమును కుదుర్చుట యందురు. కాని ప్రస్తుతము మన డాక్టరు సోదరులు చేయుచున్నట్లు మావైద్యవిధానమే గొప్పదనియు, మేమే పండితులమనియు చెప్పుచు రోగములకు పెద్దపెద్ద పేర్లనుపెట్టి రోగులను గాబరాచేసి డబ్బులాగుట వైద్యుని ధర్మము గాదు. మరియును అటువంటిధర్మము. తెలిసిన వైద్యునియొక్క వ్యాధినివారణ ఎటు లుండవలెననిన, అతివేగముగాను, సాత్వికముగాను, నిరపాయకరముగాను, శాశ్వతముగాను నుండవలెను గాని శరీరోపరిభాగమందు కాన్పించు లక్షణములను ఏవైన విషపదార్థ సంపర్కము కల్గిన ద్రావకములచేతను, ఆయింటుమెంట్లచేతను, కత్తిచేతను రూపుమాపుచేయుట వ్యాధినివారణ యనబడదు.

దానిని లోపలికి త్రోసివేయుట యందురు. అనగా రోగములు తాత్కాలికముగ అణచిపెట్టబడుచున్నవి. తరువాత వైద్యునియొక్క ధర్మములలో ఇంకనొకటి యేమనగా, ప్రతిరోగములోను కుదర్చవలసినది ఏది? అనగా రోగనిదానమున్ను, ప్రతిమూలికయొక్క తత్వమున్ను; అనగా ఏయేరోగలక్షణములకు ఏయే ఔషధము పనిచేయునో దానిని తెలిసికొని ఆరోగమునకు సరిపడు ఔషధమును వెదుకుటయు, దానిని ఎంతమోతాదులోను, ఎంతకాలములోను వాడవలసినదియు తెలుసుకొని వైద్యముచేయునప్పుడే అతడు శాస్త్రసమ్మతముగా చేయుచున్నాడని యోచింపవలెను. ఇదివరలో రోగోత్పత్తికి

కారణము అనేకులు అనేకవిధములుగా చెప్పిరని వ్రాసియున్నారు కాని శ్రీహానిమనుగారు రోగ మనగా శారీరికముగాను,మానసికముగాను కలుగు మార్పే యని నుడివినారు. అనగా ఆరోగ్యవంతుడుగా నున్నప్పు డుండు పరిస్థితులను, జబ్బుగానున్నప్పు డుండు పరిస్థితులను రోగి స్వయముగా గ్రహించుట. తనస్నేహితులును, వైద్యుడును పైకి కనబడు లక్షణములను పరికించుట. ఈ అన్ని లక్షణములయొక్క సముదాయమే రోగమని చెప్పినారు. మరియు శరీరాంతర్భాగమందు కలిగిన మార్పులను సవరించుటకయి చైతన్యశక్తి (Vital-force) చేయుప్రయత్నమే బాహ్యమునకు రోగచిహ్నములుగా కాన్పించును. అట్టి చిహ్నములన్నియు కలియుటయే రోగ మనబడుచున్నది. ఇప్పుడు చైతన్యశక్తి యన నేమి, దానిపని యేమి యనగా, శరీరాంతర్భాగముల నన్నిటిని (Material Body) ఒకవిధమైన ఆధ్యాత్మికశక్తి పరిపాలించుచుండును. అటుల పరిపాలించుటచేతనే అన్ని అవయవములు క్రమశిక్షణలో నుండి సరియగుపనిని నెరవేర్చుచున్నవి. అటువంటి ఆధ్యాత్మికశక్తి లేకపోయిన నీ శరీరావయవము లన్నియు నిష్ప్రయోజనములు, గనుక వానికి పరస్పరసంబంధము కలదు. ఆకారణముచేతనే రోగము వచ్చినప్పుడు ప్రథమమున మార్పుచెందునది యీఆధ్యాత్మికశక్తియే. రోగభూయిష్ఠమైన యీచైతన్యశక్తి యీస్థూలశరీరమును ఎటుల పాలించగలదు ? అందుచేతనే యీస్థూలశరీరములో నున్న కొన్ని అవయవములుకూడ జబ్బుపడినవాటియొక్క విధ్యుక్తధర్మములను నెరవేర్చలేక యున్నవి. అప్పుడే శరీరము రోగభూయిష్ఠమైనదని చెప్పబడుచున్నది. కనుక రోగమనిన శరీరాంతర్భాగములయందు కల్గిన మార్పులను ఆధ్యాత్మికశక్తి బాహ్యరూపమున వెలువరించు చిహ్నములేకాని యితరవైద్యులు తలంచునట్లు ఈశరీరమునకుగాని, జీవాత్మకుగాని సంబంధములేక లోపల నేదియో దాగియున్నదని చెప్పుట అసంభవమై యున్నది. రోగనివారణయందు మనము ముఖ్యముగ గమనింపవలసినది యీ ఆధ్యాత్మికశక్తిని మార్పుచేయగల ఔషధములను ప్రయోగించుట. అనగా రోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో అట్టిలక్షణములుగల మూలికనే ప్రయోగించినగాని యీచైతన్యశక్తిని మార్పుచేసి రోగనివారణ చేయదు. రోగలక్షణములకు వ్యతిరేకలక్షణములుగల మూలికను ప్రయోగించిన రోగమును నివారణచేయలేకపోవుటయే గాక తాత్కాలికముగా అణచిపెట్టుచు ఇంకను కొన్ని క్రొత్తలక్షణములు పుట్టించుచున్నది. హోమియోపతీలో మనము మూలికలచే కల్పించుచున్న రోగలక్షణములు అసలురోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో సమముగా అటులే యుండవలెనుగాని వాటికన్న కొంచెము బలవత్తరముగా నుండవలెను. రెండు సమానవస్తువులు ఒకచోట నుండుటకు వీలులేకపోవుట చేత, బలవంతుడు బలహీనుడని లాగివేయునట్లు ఈకల్పిత రోగము అసలురోగమును లాగివేయును. కాని మనము కల్పించిన రోగము క్రమేణ దానంతట యదియే బలహీనమై ప్రకృతిచే త్రోసివేయబడుచున్నది. కనుక మనము ఏరోగమునైనను కుదర్చవలెనన్నప్పుడు రోగమునకు ఏలక్షణములు గలవో అట్టి లక్షణములుగల మూలికనే ప్రయోగించవలెను. అందుకు వ్యతిరేకముగా వాడిన రోగనివారణకాకపోవుటయేగాక రోగము మరింతబలపడి దీర్ఘవ్యాధిగా మారును. అన్ని వైద్యవిధానములలోను చాలకష్టసాధ్యమైనది దీర్ఘరోగములను నివారణచేయుటయే. ఏలయన వీటియుత్పత్తి గ్రహించుటయే కష్టసాధ్యము. తరుణవ్యాధులలోవలె వీటికి రోగచిహ్నములన్నియు బయటికి కనబడవు. చిరకాలమగుటచే అవన్నియు అణచిపెట్టబడును. ఏవియో కొన్నిలక్షణములు మాత్రమే కనుపించుచుండును వీటినివారణయందు మనము ముఖ్యముగ గమనించవలసినవి ఏవన, వీటియొక్క ఉత్పత్తిక్రమమున్ను, రోగము ప్రారంభించిన నాటనుండియు ఏవిధముగా నడచినదియు, ఏయేమందులు వాడినదియు, రోగియొక్క మానసికలక్షణములున్ను,రోగియొక్క వృత్తిన్ని, సాంసారిక వ్యవహారములున్ను, ఆహారవిషయములును మొదలగునన్నియు రోగివల్లను, అతని బంధువులవల్లను, స్నేహితులవల్లను మనము పూర్తిగా తెలుసుకొనవలెను. శ్రీ హానిమనుగారు ఈ దీర్ఘరోగముల ఉత్పత్తికి ప్రధాన కారణభూతములు మూడు మహాపిశాచములు గలవని చెప్పినారు. అవి ౧. సోరా,౨. సిఫిలిసు, ౩. సైకోసిసు. ఈ మూడింటిలో ఏదయినను ఒకటైన లేకుండగ ఏవ్యాధిగాని దీర్ఘరోగముగా మారనేరదు. ఈగొప్పరహస్యమును ఇతడు తప్ప ఇతరులెవరును ఇంతవరకు గ్రహించలేదు. హానిమనుగారు వీటిని వర్ణించుచు సోరానుగురించి చెప్పుటలో వేయితలలుగల మహాపెనుభూతమని వర్ణించినారు. సోరా అనగా సమస్తచర్మవ్యాధులకు కారణభూతమైనది. సిఫిలిసు అనగా సవాయివలెను, సైకోసిసు అనగా సెగవలెను ఉండునుగాని అవియు ఇవియు ఒకటి గానేరవు. వాటిలక్షణములు, వీటిలక్షణములు చాలవరకు సమముగా నుండును. ఈ త్రిమూర్తులు మానవశరీరమును ఆవహించి అనేక దీర్ఘరోగములకు పాల్పడచేయుచున్నవి. హానిమనుగారు ఈ రహస్యమును కనిపెట్టియుండుటచేతనే యీ వైద్యవిధానమునందు అనేకదీర్ఘరోగములు కుదర్చబడుచున్నవి. ఈ విధానములో రోగమునకు మూలకారణ మేదియో గ్రహించి వానిని నిర్మూలించుటకు వైద్యము చేయుదురు గాని పైకి కాన్పించు ఏవియో కొన్ని బాహ్యచిహ్నములను రూపుమాపుచేసి రోగము నివారణయైనదని చెప్పరు. ఈ వైద్యవిధానములో అన్ని మందులున్ను అన్ని స్వరూపములలో వాడుదురు గాన నిరపాయకరములు. ప్రతి ఔషధమున్ను ఎంత తక్కువమోతాదులో వాడిన అంత ఎక్కువపని చేయును. ఔషధము మోతాదు ఎంత తగ్గిన అంత పరిశుద్ధముగా నుండును. అణుస్వరూపములోనికి వచ్చునప్పుడు మూలికయొక్క నిజమైన తత్వము ఏదో నిలిచియుండి, దానియొక్క విషమపరిస్థితి అంతయు పోవును. ఈవిధానమునే ఆయుర్వేదమందు శుద్ధిచేయుట యందురు. అణువులయందు మహచ్ఛక్తియున్నదని మన పూర్వులున్ను, ప్రస్తుత రసాయనశాస్త్రవేత్తలున్ను చెప్పుచునేయున్నారుగదా! అదియునుగాక... మనశరీరోత్పత్తికి కారణభూత

(బహుమతులు పొందిన శిశువులు)
మదరాసు
ఆరోగ్య వారము,
శిశు ప్రదర్శనము

మైనది ఒక జీవాణువు (Cell). దానిని దుర్భిణియంత్రముతో గాని చూడలేము. ఆజీవాణువే రెండుగాను, నాలుగుగాను ఇట్లు అనేకవేలు లక్షలుగా ఒక నిమిషములో అగుచున్నది. ఇట్టి కొన్ని జీవాణువుల సముదాయమే ఒకకోశము (Tissue). ఇటుల కొన్ని కోశములు కలియుటయే ఒక అవయవము (Organ) అగుచున్నది. ఇటుల వివిధములైన అవయవముల సంఘటనమే శరీరము. కనుక జీవాణువే శరీరోత్పత్తికి మూలకారణము. జబ్బుచేసినప్పుడుకూడ ప్రథమమున చెడునది యీ జీవాణువే. ఇది యెటుల ఉత్పత్తియగునో అట్లే లయమగుచుండును గాన మనము రోగనివారణయందు ఉపయోగించు ఔషధము ఆజీవాణువును ప్రథమమున పరిశుద్ధము చేయవలయునదిగా ఉండవలెను గాన మనము ఉపయోగించు మందుకూడ అతిసూక్ష్మముగా నుండిననేకాని జీవాణువులను బాగుచేయనేరదు. ఎక్కువ మోతాదు ఇచ్చిన ఈ జీవాణువులన్నియు ఈ ఔషధము తీవ్రతచే ఆణచిపెట్టబడును గాని బాగుపడనేరవు. కనుక ఏ ఔషధమైనను అతిచిన్న మోతాదులు వాడినప్పుడే యెక్కువ గుణము చేయును.

కాన నో ఆంధ్రసోదరులారా! ఏవైద్యవిధానమున రోగములు నిశ్శేషముగాను, త్వరగాను, సౌమ్యముగాను కుదుర్చబడుచున్నవో, యేవైద్యవిధానము అన్ని విధానములకంటెను శాస్త్రయుక్తమగు నిబంధనలపై నడపబడుచున్నదో, యే వైద్యవిధానము నిరపాయకరమగునదియు, ఇతర దుర్గుణములు పుట్టించనిదియునో యే వైద్యవిధానము కడుబీదలకుకూడ లభ్యమగునంతటి చౌకయైనదో, యే వైద్యవిధానము అరుచి పుట్టించక మిక్కిలి తియ్యనిమందు గలదో చక్కగ యోచించి దానిని అవలంబించి మీశరీరారోగ్యము కాపాడుకొనగలందులకు వేడుచున్నాను.*

* ఈ వైద్యవిధానమును మిగుల వ్యాప్తము చేయు నుద్దేశ్యముతో మేము ఈ గ్రామమున ఒకకాలేజీ స్థాపించి ఉచిత విద్యను నేర్పుచున్నాము. ఇంగ్లీషు రానివారికొరకై మేము ఆంధ్రమున "సారూప్యౌషధశాస్త్ర"మను నొక తెలుగు గ్రంథమును వ్రాసినారము. కాన ఆంధ్రసోదరులందరు మాఉద్యమమునకు తోడ్పడి మమ్ము ప్రోత్సహింపగలందులకు కోరుచున్నాము.

ఆంధ్ర గ్రంథమాల

నెం. 6, 7 తంబుశెట్టివీధి, చెన్నపురి.

ఈ గ్రంథమాలయందు విజ్ఞానాభ్యుదయమునకు సాధనములై వివిధ విషయములకు సంబంధించిన గ్రంథములు రెండుమాసముల కొకటివంతున బ్రచురింపఁబడును. వెలువడిన గ్రంథములు:—

1. శతకమంజరి (భక్తసంపుటము): వృషాధిప, సర్వేశ్వర, దేవకీనందన, ఒంటిమిట్టరఘువీర, నారాయణ, కాళహస్తీశ్వర, దాశరథి, రంగశాయి, రామతారక, రామచంద్ర శతకములు పది యిందు గలవు. ఒక్కొక్క శతకమునకు పీఠికయు, పాఠభేదములును గలవు. (ఈ శతకములు విడిగను దొరకును.) ౧-౮-౦
2. బసవపురాణము (ద్విపద): పాల్కురికి సోమనాథుఁడు. అనేక తాళపత్రమాతృకలను బరిశీలించి కూర్చిన మూలము. పాఠభేదములు సూచింపబడినవి. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వ్రాసిన విపులమగు పీఠిక గలదు. ౨-౮-౦
3. గాంధిమహాత్ముని బెల్గాము కాంగ్రెసు అధ్యక్షోపన్యాసము ౦-౪-౦
4. కమలాక్షి (చిన్న విచిత్రకథ): శ్రీ రాయసం వేంకటశివుడుగారు, యమ్.ఏ., యల్.టి. ౦-౮-౦

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు, వ్యవస్థాపకుఁడు.

కాలామృతగ్రంథకర్త

కావ్యతీర్థ మద్దులపల్లి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

ప్రకృతము ప్రచారములో నున్న జ్యోతిషగ్రంథములలో నాంధ్ర దేశమందు వాస్తుముహూర్తభాగములవిషయమై కాలామృతము విశేషము వాడుకలోనున్న దనుటకు సందియములేదు. ఇతర జ్యోతిష గ్రంథములలోఁ గొన్నిటికంటె నిది సారళ్యముగా నుంటనో, లేక సారళ్యముగా నున్నకొన్నిటికంటెఁ గొంతవఱకు విశేషాంశములను సాకల్యముగాఁ దెల్పుటచేతనో జ్యోతిశ్శాస్త్రవాసన గల ప్రతివారికిని అక్షరాభ్యాస మిదిగానే గన్పడుచున్నది. కొందఱు జ్యోతిషపండితు లుత్తరోత్తరోత్కర్షంబట్టి ముహూర్త మార్తాండము, చింతామణి మున్నగు ప్రౌఢగ్రంథములం జూచి దీని నొక చిన్నచూపు చూచు చుండుటు గలదు. మీఁదుమిక్కిలి తమకు దీనియందుఁ గల యనాదర భావముతోడనో, యాథార్థ్యమే తెలియుటచేతనో కాలామృతము వ్రాసినది కంసాలియని వ్యంగ్యముగా నర్థసూచన యగునట్లు కాలామృతకారకుఁడు అని హేళనగూడఁ జేయుట గలదు; కాని యట్టివారి భావ మాలోచించి చూచినచో సత్యమునకు దూర మయ్యెడు.

నిజమున కాగ్రంథకర్త యెవ్వరైనదియు నింతవఱకుఁ దెలిసినది గూడఁ గాదనవచ్చును. గ్రంథకర్తృత్వవిషయమై మన జ్యోతిషపండితులుగూడ నంతగాఁ బ్రయత్నించినట్లును నగపడినట్లు తోఁపదు. ఈ యజ్ఞాతకర్తృత్వము వ్యాఖ్యాతకాలము నాటికే యున్నటున్నది. వ్యాఖ్యానారంభములో 'అథ తత్రభవాన్ స్వచికీర్షితస్య గ్రంథస్య...' అని కవినామము చేర్పకయే వివరించుటంబట్టి వ్యాఖ్యానము నాఁటికిని నీగ్రంథము వ్రాసిన కవి యెవరైనదియు వ్యాఖ్యాతకే తెలియలేదనుట స్పష్టము. గ్రంథాదినిగాని, యంతమునఁగాని యెచ్చటనేని కవి తన ప్రస్తావ మెత్తినవాఁడు గాఁడు. అచ్చువేయ నారంభించినదాదిగ నింత వఱకు నచ్చుపడ్డ గ్రంథములలో గ్రంథకర్తృనామము వేసినట్లు గాన్పింపదు. మొదట నచ్చువేయ నారంభించినవారికి దొరకిన వ్రాఁత ప్రతిలో లేకుండెనో యేమో! గతానుగతికత్వముగా నింతవఱకును నది యట్లే నిలిచిపోయినది. జిజ్ఞాసువుల కాగ్రంథకర్త యెవరా యను జిజ్ఞాసయట్లె యుండిపోయినది. కొంతమంది శాస్త్రవాసనాశూన్యులయ్యుఁ బండితమ్మన్యులయిన జ్యోతిషికబ్రువు లాగ్రంథము వ్రాసినది

> 'శ్రీమచ్చింతల పాటివంశజలధే
> శ్శీతాంశునా... శ్రీమద్వేంకట......'

అను వ్యాఖ్యాత వ్రాసికొనిన శ్లోకములంబట్టి ఆచింతలపాటి వేంకటాధ్వరియే యని చెప్పఁగా విందుము. కొందఱు మహాశయులు కవితాలాలిత్యమునుబట్టి కాఁబోలు, కాళిదాసు వ్రాసెనని చెప్పఁగాను విందుము. కాని–అంత చిటికెల పందిలియే.

ఇదియే జిజ్ఞాసపడి నేనును గొంత విమర్శనబుద్ధితోఁ జూచుచు రాఁగా రాఁగా, అప్పకవీయములోఁ జతుర్థాశ్వాసమునఁ గ్రంథాదిగణ ప్రశంసలో "అథగ్వాసవేనంబున మగణంబు వసుమతీదేవతాకంబుగాన శివప్రదంబని ... కాలామృతమునందు 'శ్రీమద్వేంకటనాయక' య్మని మదీయాన్వయప్రభవుం డగు తిరుమల భట్టారకుండును" అని యప్పకవి యుదాహరించి యున్నవాఁడు. దీనింబట్టి కాలామృత గ్రంథకర్త యప్పకవివంశములోనివాఁడని తెలియుచున్నది. ఇక్కవి చంద్రుఁ డాంధ్రమండల మండనాయమానుఁ డనుటవలన మాతృభూమికిఁ గొండొక్క గౌరవము నిలుపఁ జెట్టినవాఁడని సంతసింప వలసి యున్నది.

తిరుమల భట్టారకుఁడు అప్పకవికిఁ దాతసోదరుఁ డైనట్టు లప్పకవి వ్రాసికొన్న కర్తృవంశావతారమువలనఁ దెలియుచున్నది.

అప్పకవి వంశవృక్షము

కాకునూరి తిమ్మన

అనుకేశ్వరుఁడు — కొండలయ్య — రంగప్ప (భార్య కన్నమ్మ) — లక్ష్మణుఁడు

రంగప్ప (భార్య కన్నమ్మ):
తిరుమలభట్టు — గంగన్న — పెదసోమయ్య (భార్య కృష్ణమ్మ) — చినసోమయ్య

పెదసోమయ్య (భార్య కృష్ణమ్మ):
వెంగన (భార్య శేషమ్మ) — కన్నుభట్టు — గంగయ — మతి నలుగురు

వెంగన (భార్య శేషమ్మ):
అప్పకవి — సోమనార్యుఁడు — వేంకటపతి — కృష్ణభట్టు ......

కృష్ణభట్టు:
లక్ష్మణుఁడు — బుచ్చి

అప్పకవి తాతముత్తాతలనాఁటినుండియు ఆవంశములోఁ బరంపరగా విద్వత్పండితు లయి యుండువా రని యప్పకవీయములోని పీఠిక వలన విశద మయ్యెడు. అది పండిత కుటుంబము; రాజాస్థానములయందు వాదోపవాదములలో గెల్చి యగ్రహారాది బిరుదములను సంపాదించిన విద్వచ్ఛూరులు గల వంశము.

మన తిరుమల భట్టారకునకు ద్వితీయసోదరుఁడును, అప్పకవికిఁ దాతయు నగుపెదసోమయ

సీ. కొట్టించె నెవ్వఁడు గురువాపి నప్రద
క్షిణభాగమున రొంపిచెర్లలోనఁ
బెట్టించె నెవ్వఁడు పృథుతరారామంబు
గుడిపాటికడ వినికొండత్రోవ............

అని యప్పకవి చెప్పినట్లు రొంపిచెర్లలోఁ బెద్దనూయి త్రవ్వించినట్లును, గుడిపాటిలో వినుకొండకుఁ బోవుమార్గమందుఁ బెద్దవనము వేయించినట్లును దెలియుచున్నది. రొంపిచెర్ల నరసారావుపేట తాలూకాలో నున్నది. గుడిపాడును ఆప్రాంతములనే యుండవలెను. గుడిపూడి యని సత్తెనపల్లి తాలూకాలోఁ గలదు. గుడిపాడనునది యేదో! రొంపిచెర్లకు సమీపములో నుండియుండ నగు. కావున పెదసోమయ యీప్రాంత వాసిగా నుండవలయును. దీనిం బట్టి తిరుమల భట్టును నీప్రాంతముల వాఁడే యగును. కనుక నీతని జన్మస్థానము నరసారావుపేట ఖండము.

తిరుమలభట్టారకుఁడు అప్పకవికిఁ దాత సోదరుఁ డగుటవలనను అప్పకవి క్రీ. శ. 1659 సం. రముల ప్రాంతమునాఁ డగుటవలనను, క్రీ. శ. 1580 సం. రప్రాంతమున నుండవచ్చును. అనఁగా నిప్పటికి రమారమి నాల్గువందలయేండ్ల క్రిందటివాఁ డనుట స్పష్టము.

అప్పకవి చెప్పినప్రకారము కాలామృతము కాకునూరి తిరుమల భట్టారక ప్రణీతము అని నిశ్చయించుటకు సంశయము లేదు. కావున నిఁకముం దచ్చువేయు భాషోద్ధారకమహాశయులు, జ్యోతిశ్శాస్త్రపయోనిధిని మథించి కాలామృతము నుద్ధరించి పండిత పామరలోకమునకుఁ బంచిపెట్టిన పురుషోత్తముఁ డగు నప్పచిత్రజన్ముని నామధేయము నాంధ్రలోకమునకుఁ బరిచితముం జేయుటయకాక, మనవారి భావనాప్రపంచములో నింతవఱకును గల విమమాశయములను దూరీకరింతురుగాత మని కోరుచు నిప్పటికి నా తెలిసినవిషయ మాంధ్రలోకమునకుఁ దెలియపఱచు చున్నాఁడ.

ఆంధ్రగ్రంథమాల

5. నీతినిధి : ఇది యొక యుత్కృష్టనీతిగ్రంథము. ఇది తొలుదొల్తవే రెండు లేండ్లకు ముం దొక భారతీయుడను నొక పండితునిచే తిబేతుభాషయందు రచియింపబడి పదపడి యనేకభాషల బరివర్తితమై వ్యాప్తిని గన్నది. అనువాదకులు: శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ౧-౮-౦
6. త్యాగరాజస్వామిచరిత్రము (పద్యకావ్యము): శ్రీ పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి కృతము. శ్రీరామభక్తాగ్రణియు, గాయకపితామహుడు నగు శ్రీ త్యాగరాజుగారి చరిత్ర మిందు సరసముగ వర్ణింపబడినది. సందర్భానుసారముగ త్యాగరాజుగారు రచియించిన కృతులును నిందుఁ జేర్పబడినవి ౦-౧౦-౦
7. ధమ్మపదము (వచనము) : బౌద్ధమత ధర్మప్రబోధకగ్రంథ మగు 'త్రిపిటకము' నందలిది. బౌద్ధమతధర్మతత్త్వము లిందు జక్కగా ప్రతిపాదింపబడినవి. అనువాదకులు: శ్రీ కిళాంబి రంగాచార్యులుగారు, యమ్.ఏ., యల్.టి. ౦-౧౦-౦
8. భీష్ముడు (అయిదంకముల నాటకము) : నార్వే దేశపు కవిశిఖామణి యగు ఇబ్సను గారి బ్రాండు అను నాటకమున కనువాదము. అనువాదకులు: శ్రీ పోణకా పిచ్చిరెడ్డిగారు, బి.యే. (ఆనర్సు) ౧-౦-౦
9. జీర్ణవిజయనగరచరిత్రము : శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. యే. శ్రీ కృష్ణదేవరాయ సామ్రాజ్యలక్ష్మీపీఠ మగు విద్యానగరము (హంపిశిథిలములు)యొక్క ప్రాచీనచరిత్రము, ప్రకృతజీర్ణస్థితియు నిందు వర్ణితము లైనవి. ౧-౪-౯

ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము, నెం. 6, 7 తంబుశెట్టి వీథి, మద్రాసు.

శృంగార హాస్య కరుణ రస ప్రసారకము

మనఃపరిణామ నిరూపకము

వీరరస ప్రధానము

వాల్మీకి నాటకము

నవరస ప్రవాహము

భక్తి వైరాగ్య శాంతి ప్రబోధకము

రాజకీయ సాంఘిక నైవాహిక సాంసారిక వేదాంత సారస్వతాద్యైహికాముష్మిక
వివిధ ధర్మ తత్త్వ విచార ప్రచురము.

అపూర్వసంఘసంస్కరణ వసంతసేనాది కావ్యకర్త యగు

కాళ్లకూరి గోపాలరావు గారు రచియించినది

శ్రీమద్దేశోద్ధారక

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు గారు

అనుగ్రహపూర్వకముగ అంకిత మందినది.

కిరాతవనితను వరించి చోరుఁడై లోకకంటకుఁడైన ప్రాచేతసుఁడు రాజగుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండ, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులు సంభాషణాభిమంత్రణంబుల నతనిని సంస్కరింతురు. ప్రాచేతసుఁడు తత్ప్రభావమువలనను గృహచ్ఛిద్రాదులవలనను విరక్తుఁడై, పశ్చాత్తప్తుఁడై, తారకమంత్రజపంబునఁ దరించి, వాల్మీకి యన మరల బ్రహ్మర్షియై, భక్తిప్రతిష్ఠాపనాచార్యుఁడై, జీవకారుణ్యమూర్తియై, కవియై, తుదకు సరస్వతీప్రసాదమునను నారదాదేశమునను శ్రీమద్రామాయణకర్త యగును. ఈ కథ యిందేడంకములలో నతిరమ్యముగ నభివర్ణింపఁబడినది.

సంస్కృతాంగ్లనాటకవిధానములందలి ప్రధానసంప్రదాయములు పాటింపఁబడినవి.

వెల రు. 1-0-0

The Only Psychological

DRAMA

In Telugu Literature

పోస్టేజి వేఱే

ప్రకాశకులు: విశాల్యా డిపో, 4, ఆచారప్పన్ సందు, జార్జిటవును, మదరాసు

౯. వేదాంతము

ముక్తి విచారణ

కొటికెలపూడి యజ్ఞేశగారి నరసన్న గారు

శ్లో. *సందేహం తద్వర్గఘనసంఖ్యా దోర్మూర్తి మన్మహః, రాశ్యోర్ఘాత హృతేవర్గ యోగో నయుతివర్గకే. ౧

శ్లో. శ్రీరామాంఘ్రిసరోజ వందనరతం వాణీకటాక్షాగత శ్రుత్యంతార్థరహస్య భావితధియం కోదండరామాహ్వయమ్;
గీర్వాణాంధ్రకవిత్వకల్పిత బహుగ్రంథవ్రజం పండితం, శ్రీమత్కొట్కెలపూడి వంశ్య మనఘం వందే స్మదీయంగురుం. ౨

౧

సర్వలోక రక్షకుడగు సర్వేశ్వరుడు మనకు దయచేసిన వేదములందును, తదనుసరణములగు స్మృతి పురాణేతిహాసాదులందు ను ప్రవృత్తియు, నివృత్తియు అను రెండుమార్గములు గలవు.

ప్రవృత్తిమార్గమునందు ప్రవర్తించువారు ప్రకృతబద్ధులై సంసారసాగరమునబడి భ్రమించుచుందురు.

నివృత్తిమార్గమునందు సంచరించువారు నిర్విషయులై సంసారమునుండి విముక్తులగుచు మోక్షమును పొందుదురు.

ప్రవృత్తికి ప్రకృతిశాస్త్రాదులును, నివృత్తికి వేదాంతశాస్త్రాదులును ప్రధానములై యున్నవి.

అందు చతుర్విధ పురుషార్థములలో ధర్మార్థకామములను ప్రతిపాదించునవి ప్రకృతిశాస్త్రాదులు, మోక్షమును ప్రతిపాదించునవి వేదాంతశాస్త్రాదులు.

పురుషార్థ చతుష్టయములో నాలుగవదగు మోక్షమె పరమ పురుషార్థము.

తదితరములగు త్రి పురుషార్థములను అనిత్యము లగుటవలన ఉత్తమ పురుషార్థములు కావని.

శ్రు. తద్యథేహ కర్మచితో లోకక్షీయతే ఏకమేవాముత్ర
పుణ్యచితో లోకక్షీయతే

అను శ్రుతి వ్యక్తపరుచుచున్నది.

శ్రు. నస పున రావర్తతే

అను శ్రుతివలన చతుర్విధ పురుషార్థములలో మోక్షము ఉత్తమ పురుషార్థమనునది సువ్యక్తము. అందువలననే శ్రీ వేదవ్యాసులవారు బ్రహ్మసూత్రములలో

సూ. అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా.

అను సూత్రమును ముందుగ విశదపరచిరి; కాన అందును గూర్చి విచారించెదము.

మోక్షమనగ సంసారబంధమునుండి విముక్తిని పొందుట. ఇది సర్వమత సంప్రతిపన్నము. మోక్షవిషయములో వివిధములగు మతములు గలవు. అందు వేదశాస్త్రేతిహాస పురాణాదులను ప్రమాణముగ పరిగ్రహించి ప్రవర్తించుచున్న భారతీయులు ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతములను మూడుమతములును ప్రస్థానత్రయమునకు సమన్వయించి యున్నందున శ్రేష్ఠతరములుగ గ్రహించి అందు అద్వైతులు కించిజ్ఞత్వ సర్వజ్ఞత్వాదిలక్షణములుగల జీవేశ్వరులకు "తత్వమస్యాది" మహావాక్యములచే అభేదత్వమును ప్రతిపాదించుచు,

శ్రు. ఏకమేవా ద్వితీయం బ్రహ్మ.

అను శ్రుత్యాదులనుబట్టి బ్రహ్మచై తన్యముకన్న సత్యమైనదేదియు లేదనియు, బ్రహ్మజ్ఞానమువలన ఆత్మానుసంధానము చేయుచు

---

*ఇష్టసంఖ్యలు 6,9.

రాశిఘాతం $6 \times 9 = 54.$

రాశి వర్గం $6^2 = 6 \times 6 = 36.$

,, ,, $9^2 = 9 \times 9 = 81.$

వర్గయోగం $6^2 + 9^2 = 117.$

ఇతి $6 + 9 = 15.$

ఇతివర్గం $15^2 = 15 \times 15 = 225.$

ఇతివర్గమునకును, వర్గయోగమునకును అంతరాయము $15^2 - (6^2 + 9^2)$ } $225 - 117 = 108.$

రాశిఘాతముచేత అంతరాయమును

హరించగా $108/54 = 2.$

లబ్ధం $= 2.$

తద్వర్గం $= 2^2 = 2 \times 2 = 4.$

తద్ఘనం $2^3 = 2 \times 2 \times 2 = 8.$

తద్వర్గఘనసంఖ్యాదోర్మూర్తిమన్మహః వందేఽహం.

నాలుగుబాహువులు, అష్టమూర్తులు గల దేవుని-

స్వస్వరూపానందమును పొందుటయె ముక్తియనియు నుడివెదరు. ఇట్టి మోక్షము బ్రహ్మజ్ఞానమువలన సిద్ధించుననియు, ఇతరమార్గములవలన సిద్ధించదనియు

శ్రు. తమేవం విదిత్వాతి మృత్యు మేతి
నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ
బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరం.

అను శ్రుతులు ప్రతిపాదించుచున్నవి. కాన ముముక్షువు బ్రహ్మ మును దెలిసికొనవలెను.

శ్లో. అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం జ్ఞాతవ్య స్తత్వ నిర్ణయః.
శ్రు. న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగే నైకేన అమృ
తత్వ మానసుహు.

అను శ్రుత్యాదుల వలన బ్రహ్మము అధ్యారోపాపవాదముల వలననే గాని తదితరములచే దెలియబడదు గాన నవి యవశ్యము దెలిసికొనవలసి యున్నది.

అధ్యారోపమన రజ్జువునందు సర్పమువలె, శుక్తియందు రజత మువలె, స్థాణువునందు పురుషునివలె నిష్ప్రపంచమయిన ఆత్మవస్తు వునందు ప్రపంచము నారోపించుట. ఇది వస్త్వజ్ఞానము వలన సంభ వించునది. ఈ యజ్ఞానమే అవిద్యా, అవ్యక్తము, గుణసామ్యము, మూలప్రకృతి, మాయా అని వ్యవహరింపబడుచున్నది.

మూలప్రకృతియన సత్వరజస్తమోగుణములయొక్క సామాన్యా వస్థ. ఇందు సృష్టికి పూర్వము అనంతకోటిజీవులు స్వస్వకర్మవాసన లతో జంతుపిండమునందలి సువర్ణరేణువులవలె లీనులయియుండిరి. ఈ మూల ప్రకృతి సృష్టికాలమునందు పరిపక్వ జీవకర్మవశమువలన మాయా, అవిద్యా, తామసీ అను మూడువిధము లయినది.

అందు మాయ శుద్ధమయిన సత్వగుణము ప్రధానముగ గలది. అందు సృష్టికి పూర్వము విద్యమానమగు బ్రహ్మ చైతన్యము ప్రతి బింబించినదై ఈశ్వర సంజ్ఞచే నొప్పుచున్నది. ఈ యీశ్వరునినే అ వ్యాకృతుడనియు, అంతర్యామియనియు వ్యవహరించుచున్నారు. ఈ యనయే జగత్స్రష్ట.

పరిపూర్ణ బ్రహ్మచైతన్యరూపముచే తామసియం దవచ్ఛిన్నమై న ఈయీశ్వరుడే స్వోపాధి ప్రాధాన్యముచే జగత్తునకు ఉపాదాన కారణమును, స్వప్రాధాన్యముచే నిమిత్తకారణమును ఆయెను. జగత్తు నకు ఉపాదానకారణమును, నిమిత్తకారణము నగు మాయాప్రతి బింబిత బ్రహ్మచైతన్యమునకే ఈశ్వరుడని వ్యవహారము.

ముందు చెప్పిన అవిద్య రజోగుణము ప్రధానముగ గలది. అందు ప్రతిబింబించిన చైతన్యమే జీవసంజ్ఞతో నొప్పుచున్నది. ఈయవిద్య అనేకప్రకారము లగుట వలన తత్ప్రతిబింబిత చైతన్యులగు జీవులు సంఖ్యాతీతులయిరి. ఇది ప్రతిబింబపక్షము.

అవిచ్ఛిన్న పక్షమునందు మాయావిద్యావచ్ఛిన్న చైతన్య మునకే వ్యుత్క్రమముగ జీవేశ్వరు లనుసంజ్ఞ. అనగ, మాయావచ్ఛిన్న చైతన్యము ఈశ్వరుడు, అవిద్యావచ్ఛిన్న చైతన్యము జీవుడు.

శ్లో. అనాద్యనిర్వాచ్య మపీహ కారణం,
మాయాప్రధానంతు పరం శరీరం.

జీవేశ్వరులకు వ్యుత్క్రమముగ మాయావిద్యలు కారణ శరీర ములయి యున్నవి. అందు వ్యష్టిరూపము అవిద్య, సమష్టిరూపము మూలప్రకృతి. జీవేశ్వరులకు ఈశరీరమునం దునికియే సుషుప్త్యవస్థ. ఈశరీరమె ఆనందమయ కోశము.

ఈశ్వరుని యొక్క యీక్షణవశమువలన తమోగుణ ప్రధానమ యిన మూల ప్రకృతి విక్షేపశక్తియు, ఆవరణశక్తియు అను రెండు విధము లయినది.

శ్లో. రూపేద్వే నిశ్చితే పూర్వం మాయాయాః కులనందన,
విక్షేపావరణే తత్ర ప్రథమం కల్పయే జ్జగత్,
లింగాద్యా బ్రహ్మపర్యంతం స్థూల సూక్ష్మాది భేదతః.

అనురీతిని విక్షేప శక్తి స్థూల సూక్ష్మాది భేదమువలన లింగశరీర ము మొదలు బ్రహ్మపర్యంతముగల ప్రపంచమును కల్పించినది. ఎటు లనిన: ఈవిక్షేపశక్తి ముందుగ సూక్ష్మాకాశమయినది. ఆయాకాశము వలన వాయువును, అందువలన అగ్నియు, అగ్నివలన ఉదకమును, ఉదకమువలన పృథ్వియు ఉత్పన్నములయినవి. ఇవియె సూక్ష్మభూత ములు. వీనినె అపంచీకృతము లనియు, పంచతన్మాత్రలనియు వ్యవ హరించుచున్నారు. ఈసూక్ష్మాకాశాది పంచభూతములయొక్క సత్వ గుణాంశములవలన శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణము లనెడు జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును సత్వగుణసమష్టివలన అంతఃకరణమును ఉత్పన్నములయినవి. అందు అహంకారము మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము అనునాలుగు విధములు. అందు బుద్ధియం దహంకారమును, మనస్సు నందు చిత్తమును అంతర్భావములై యున్నవి.

ఆకాశాది సత్వగుణ సమష్టివలన ఇంద్రియాధిష్ఠాన దేవతలును, రజోగుణాంశమువలన వాక్పాదపాణిపాయూపస్థ లనుకర్మేంద్రియ పంచకమును, రజోగుణ సమష్టివలన ప్రాణమును ఉత్పన్నములయి నవి. అందు ప్రాణము ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానములను అయిదు విధములు.

శ్లో. సూక్ష్మం మనోబుద్ధి దశేంద్రియై ర్యుతం,
ప్రాణై రపంచీకృతభూతసంభవం;
భోక్తుం సుఖాదేరపి సాధనం భవే
చ్ఛరీర మన్య ద్విదు రాత్మనో బుధాః.

అనురీతిని జ్ఞానేంద్రియ పంచకమును, కర్మేంద్రియ పంచకమును, ప్రాణపంచకమును, మనోబుద్ధులును కలసి సూక్ష్మశరీర మనబడు

చున్నది. దీనినే లింగశరీర మనియెదరు. ఇదియే భోగములకు సాధనము. జీవేశ్వరులకు ఈశరీరమునం దునికి స్వప్నావస్థ. ఈశరీరమునందే విజ్ఞాన మయ, ప్రాణమయ, మనోమయ కోశములు గలవు.

తమోగుణప్రధానములగు సూక్ష్మాకాశాది భూతములయొక్క స్వార్థాంశమును నాలుగు విధములుగ విభజించి అందొక్కొక్క భాగమును తన యర్ధభాగమున విడిచి యితర భూతార్థభాగములందు వేరువేరుగ కలుపుట పంచీకరణము. అనగ ప్రతిభూతమునకు తనసం గోరులో ఇతర భూతములలోని ప్రతిభూతముయొక్క మిగత సంగో రులో నాలగవ భాగము కలియునది పంచీకరణ మనబడును. ఇటుల చేయబడిన భూతములు పంచీకృతము లనబడును. వీనినే మహాభూత ము లనియెదరు.

శ్లో. రసాదిపంచీకృతభూతసంభవం,
భోగాలయం దుఃఖసుఖాదికర్మణాం;
శరీర మాహు ర్దురితాది కర్మజం,
మాయామయం స్థూల ముపాధి మాత్మనః.

ఆనరీతిని ఈ మహాభూతములవలననే బ్రహ్మాండ సృష్టి క్రమోప న్యాసమునందు వివరించిన ప్రకారము బ్రహ్మాండమును తిదంతర్గతాకా శమునందు భూ, గ్రహ, నక్షత్ర, తారాది గోళములును, ఈగోళము లందలి జరాయుజాండజస్వేదజోద్భిజ్జములగు చతుర్విధస్థూలశరీరములు, అన్నాది భోగ్యవస్తువులును సృజింపబడినవి. జీవేశ్వరులకు ఈస్థూల శరీరమునం దునికి జాగ్రదవస్థ. ఇదియే అన్నమయకోశము. ఈస్థూల కారణశరీరములో నొక్కొక్కశరీరము సమష్టియనియు, వ్యష్టియనియు రెండు విధములు. అందు కారణసమష్ట్యుపాధికుడు ఈశ్వరుడు; వ్యష్ట్యు పాధికుడు జీవుడు. అందు కారణ సమష్టిచే ఈశ్వరుడు, కారణవ్యష్టిచే ప్రాజ్ఞుడును, సూక్ష్మసమష్టిచే హిరణ్యగర్భుడును, సూక్ష్మవ్యష్టిచే తైజసుడును, స్థూలసమష్టిచే వైశ్వానరుడును, స్థూలవ్యష్టిచే విశ్వుడును అని జీవేశ్వరులకు అవాంతరభేదములు కలవు. అనగ, ఈశ్వరునకు కార ణసూక్ష్మస్థూలసమష్టులవలన ఈశ్వర, హిరణ్యగర్భ, వైశ్వానరు లనుసం జ్ఞలును, జీవునకు కారణ సూక్ష్మ స్థూల వ్యష్టులవలన ప్రాజ్ఞ, తైజస, విశ్వ లనుసంజ్ఞలును కలిగినవి. ఈయీశ్వరుడే సత్వరజస్తమో గుణము లను ఉపాధులచే బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రరూపముల నొంది సృష్టి స్థితి సంహారములను చేయుచుండెను. బ్రహ్మకు విరాట్పురుషునియం దును, విష్ణువునకు హిరణ్యగర్భునియందును, రుద్రునకు ఈశ్వరునియం దును అంతిర్భావము. ఇటుల చరాచరాత్మకమయిన ప్రపంచము విక్షేప శక్తివలన ఉత్పన్నమయినది.

ఈప్రపంచోత్పత్తినిగూర్చి భాస్కరులవారు

శ్లో. యస్మాత్ క్షుబ్ధ ప్రకృతిపురుషాభ్యాముహానస్య గర్భే,
హంకారోభూత్ ఖకశిఖిజలోర్వ్యశ్చ స్తత స్సంహతేశ్చ,
బ్రహ్మాండం యజ్జఠరగమహీపృష్ఠనిష్ఠాద్విరించే,
ర్విశ్వం శశ్వ జ్జయతి పరమం బ్రహ్మతత్త్వ మాద్యం.

సిద్ధాంత శిరోమణియం దిటుల వచించిరి. ఈక్రమము బ్రహ్మాండ సృష్టిక్రమోపన్యాసమునందు వివరించితిని. ఇది నిష్ప్రపంచమగు బ్రహ్మ మునందు కల్పించుట అధ్యారోపము. ఇది విక్షేపకార్యము. ఇందువలన మనకు మాయాప్రతిబింబితచైతన్యము ఈశ్వరుడనియు, అవిద్యా ప్రతి బింబితచైతన్యము జీవు డనియు, మాయాకల్పితము ప్రపంచమనియు, నిర్వికల్పమగు బ్రహ్మమునందు ప్రపంచకల్పనము అధ్యారోపమనియు తెలియబడుచున్నది.

శ్లో. అపరం త్వఖిలం జ్ఞానరూప మావృత్య తిష్ఠతి.

అనురీతిని రెండవదగు ఆవరణశక్తి ఆత్మజ్ఞానియగు ఈశ్వరుని విడిచి తది తరములయిన జీవులకును, పంచకోశములకును, ఆత్మకు భేదము కన బడకుండ అంధకారమువలె ఆవరించినది.

ఆవరణశక్తి కార్యములు అసత్వావరణమనియు, అభానావరణ మనియు రెండు విధములు. వస్తువు లేదను వ్యవహారకారణము అసత్వా వరణము; వస్తువు ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణము అభానావర ణము. ఇవియే మోక్షము సిద్ధించకపోవుటకును, సంసారవృక్షమునకును మూలకారణములయి యున్నవి.

శ్లో. అనాత్మని శరీరాదా వాత్మబుద్ధిస్తు యా భవేత్,
సైవ మాయా తయై వాసౌ సంసారః పరివర్తతే.

తాను కానటువంటి శరీరాదులయందు తానను బుద్ధియె మాయ. అందువలననె సంసారము ప్రవర్తించుచున్నది.

శ్లో. దేహస్తు స్థూలభూతానాం పంచతన్మాత్రపంచకం,
అహంకారశ్చ బుద్ధిశ్చ ఇంద్రియాణి తథా దశ,
చిదాభాసో మనశ్చైవ మూలప్రకృతిరేవచ,
ఏత త్క్షేత్ర మితి జ్ఞేయం దేహ ఇ త్యభిధీయతే.

పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశములనెడు భూతపంచకమును, శబ్ద స్పర్శరూపరసగంధములనెడు పంచతన్మాత్రలును, బుద్ధ్యహంకారము లును, త్వక్చక్షుఃశ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణంబులను జ్ఞానేంద్రియ పంచక మును, వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలను కర్మేంద్రియ పంచకమును, మనశ్చిదాభాసమూలప్రకృతులును కలసి క్షేత్ర మనబడును. దీనినే దేహ మనియెదరు.

శ్లో. దేహ ఏవహి సంసారవృక్షమూలం దృఢం స్మృతం,
తన్మూలం పుత్రదారాదిబంధ భేదే న్యథాత్మనః.

దేహమే సంసారవృక్షమునకు మూలము. ఇదియే ఆత్మకు పుత్రదా రాది సంబంధమగు దుఃఖమునకు కారణమయియున్నది. ఇందువలన జీవునకు తాను పరమాత్మస్వరూపియను జ్ఞానము పోయి, దేహాత్మభ్రమ కలిగి, అందువలన పుత్రదారాది సంబంధమగు దుఃఖములు కలుగుచున్న

వని తెలియబడుచున్నది. ఇది ఆవరణశక్తికార్యము. ఈయసత్వాభావ నావరణములు రెండును నశించినగాని మోక్షము సిద్ధించదు. ఇవి తత్వ జ్ఞానమువలనగాని నశించవు.

తత్వజ్ఞానము పరోక్షము, అపరోక్షము అను రెండువిధములు.

శ్లో. మూలప్రకృతి రవికృతి ర్మహదాద్యాః ప్రకృతివికృతయ స్సప్త,
షోడశకశ్చ వికారోన ప్రకృతి ర్న వికృతిః పురుషః.

సత్వరజస్తమో గుణానాం సామ్యావస్థా మూలప్రకృతిః। మహదహంకారపంచతన్మాత్రాఖ్యానాం ప్రకృతి వికృతీనాం సప్తానాం మధ్యే అధ్యవసాయహేతు ర్మహత్తత్వం । అభిమానహేతు రహంకారః। శబ్దస్పర్శరూప రసగంధాత్మకాని పంచతన్మాత్రాణి పృథివ్యాది పంచమహాభూతానా మేకాదశేంద్రియాణాం లక్షణాని ప్రసిద్ధాని। న ప్రకృతి ర్న వికృతిః పురుష శ్చిదాత్మకః ।

పురుషుడు చిత్స్వరూపిగాని ప్రకృతియు, తద్వికృత్యాదులగు మహదాదులును కావు.

శ్లో. ఏ తై ర్విలక్షణో జీవః పరమాత్మా నిరామయః.

జీవుడు ప్రకృత్యాదులకు విలక్షణుడును, పరమాత్మయు అయియుండెను.

శ్లో. ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్.

ఆనందమే బ్రహ్మము. అనగ బ్రహ్మము సచ్చిదానందస్వరూపి.

ఈప్రకారము శ్రుత్యాదులచే ప్రతిపాదితములును, సద్గురూపదేశములును అగు వేదాంతవాక్యములను వినుటవలన కలిగినజ్ఞానము పరోక్ష జ్ఞానము.

శ్లో. తస్య జీవస్య విజ్ఞానే సాధనాన్యపి మే శ్రుణు,
జీవశ్చ పరమాత్మాచ పర్యాయే నాత్మభేదధీః,
మానాభావ స్తదా దంభహింసాది పరివర్తనం,
పరాక్షేపాదిసహనం సర్వత్రావక్రతా తదా,
మనోవాక్కాయసద్భక్త్యా సద్గురోః పరిసేవనం,
బాహ్యాభ్యంతర సంశుద్ధి స్థిరతా సత్క్రియాదిషు,
మనోవాక్కాయదండశ్చ విషయేషు నిరీహతా,
నిరహంకారతా జన్మ జరాద్యాలోచనం తథా,
అరక్తిస్నేహశూన్యత్వం పుత్రదారధనాదిషు,
ఇష్టానిష్టాగమే నిత్యం చిత్తస్య సమభావతా,
మయి సర్వాత్మకే రామే హ్యనన్యవిషయా మతిః,
జనసంబాధరహిత శుద్ధదేశనిషేవణం,
ప్రాకృతై ర్జనసంవాసే హ్యరతి స్సర్వదా భవేత్,
ఆత్మజ్ఞానే సదోద్యోగః వేదాంతార్థావలోచనం,
ఉక్తై రేతై ర్భవేద్ జ్ఞానం విపరీతై ర్విపర్యయః.

ఇట్టిజ్ఞానసాధనములగు గుణములుగల పురుషునికి పరోక్షజ్ఞానము వస్తువు లేదను వ్యవహారకారణమగు అసత్వావరణమును నశింపజేయును.

ఇట్టిగుణములు లేనియెడల పురాణ ప్రసూతి శ్మశాన వైరాగ్యములవంటిది యగును.

శ్లో. బుద్ధిప్రాణో మనోదేహాహంకృతిభ్యో విలక్షణః,
చిదాత్మాహం నిత్యశుద్ధో బుద్ధ ఏవేతి నిశ్చయం,
యేన జ్ఞానేన సంవైతి తద్ జ్ఞానం నిశ్చితంచ మే.

తాను బుధ్యాదులకు విలక్షణుడును, చిత్స్వరూపుడును, నిత్యశుద్ధుడును అను నిశ్చయము దేనివలన కలుగునో ఆజ్ఞానము నిజమైనజ్ఞాన మనబడును.

ఇట్టిపరోక్షజ్ఞానమే శ్రవణ మనబడుచున్నది. ఇందువలన

శ్రు. సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ.

సత్యమైనదియు, జ్ఞానమయమును, ఖహరమువలె పరిమితిలేనిదియు నగు బ్రహ్మము నిశ్చయముగ నున్నదను దృఢవిశ్వాసము కలుగును.

శ్రవణము వలన సంశయమును, మననముచే అసంభావనయును, నిదిధ్యాసచే విపరీతభావనయును నివర్తించి దేహాత్మజ్ఞానమువలె బ్రహ్మమే ఆత్మయని కలిగిన జ్ఞానము అపరోక్ష జ్ఞానము.

శ్లో. విజ్ఞానంచ తథై వైత త్సాక్షా దనుభవే ద్యథా.

శ్రవణాదులవలన అనుభవమునకు వచ్చిన ఈ యపరోక్షజ్ఞానమే విజ్ఞాన మనబడుచున్నది.

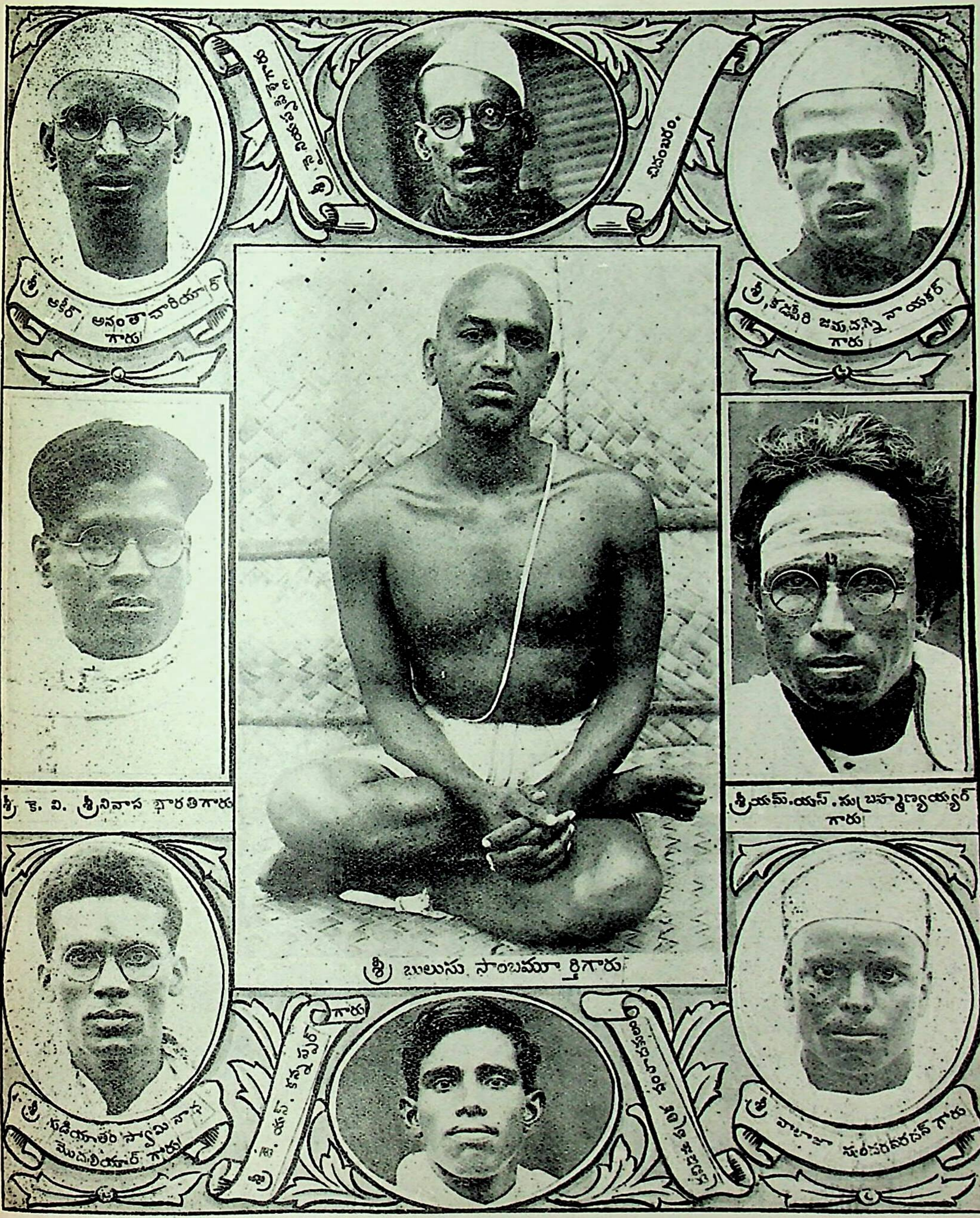
శ్లో. ఆత్మా సర్వత్ర పూర్ణః స్యా చ్చిదానందాత్మకోఽవ్యయః,
బుద్ధ్యాద్యుపాధి రహితః పరిణామాది వర్జితః,
స్వప్రకాశేన దేహాదీన్ భాసయ న్ననపావృతః,
ఏకఏ వాద్వితీయశ్చ సత్యజ్ఞానాది లక్షణః,
అసంగ స్స్వప్రభు ర్ద్రష్టా విజ్ఞానే నావగమ్యతే.

విజ్ఞానమువలన పరమాత్మ సర్వపరిపూర్ణుడును, సచ్చిదానందస్వరూపియు, బుధ్యాద్యుపాధులును, నాశమును, పరిణామాదులును లేనివాడును, సత్యజ్ఞానాది లక్షణుండును, సంగము లేనివాడును, తనకన్న వేరు లేనివాడును, తనకు తానే ప్రభువును, ద్రష్టయును అయి, తన ప్రకాశముచే దేహాదులను ప్రకాశింపజేయుచు తానొక్కడే ప్రకాశించుచుండె నని తెలియబడుచుండును. ఇందువలన వస్తువు ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణమగు అభానావరణము నశించును.

ఈప్రకారము పరోక్షజ్ఞానము వలన బ్రహ్మము లేదను వ్యవహారకారణమగు అసత్వావరణమును, అపరోక్షజ్ఞానము వలన బ్రహ్మము ప్రకాశించలేదను వ్యవహారకారణమగు అభానావరణమును నశించి, అనర్థనివృత్తియు, ఆనందావాప్తియు అగుచున్నవి. ఇందువలన,

శ్లో. అజ్ఞాన మావృతి స్తద్వ ద్విక్షేపశ్చ పరోక్షధీః,
అపరోక్షమతి శ్శోకమోక్ష స్తృప్తి ర్నిరంకుశా.

అను సప్తావస్థలు సిద్ధించుచున్నవని తెలియబడెను.

శ్రీ అకీర్ అనంతాచారియార్ గారు
శ్రీ కడ్జేరి జమదగ్ని నాయకర్ గారు
శ్రీ క. వి. శ్రీనివాస భారతిగారు
శ్రీ బులుసు సాంబమూర్తిగారు
శ్రీయమ్. యస్. సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ గారు
శ్రీ ముదియాలెం స్వామినాథ మొదలియార్ గారు
శ్రీ వాలాజా సుందరవరదన్ గారు

ఈయవస్థలలో మొదటి మూడును బంధమునకును; మిగత నాలుగను మోక్షమునకును కారణములై యున్నవి.

శ్లో. శ్రూయతే దృశ్యతే యద్య త్స్మర్యతేవా నరై స్సదా,
అసదేనహి తత్సర్వం యథా స్వప్న మనోరథః.

ఏది చూడబడుచున్నదో, వినబడుచున్నదో, స్మరించబడుచున్నదో యాసమస్తము స్వప్నమనోరథములవంటిది గాని సత్యమైనది కాదు.

ఇట్టిమిథ్యాస్వరూపమయిన ప్రపంచము ఆకాశమువలె నిర్మలమైన బ్రహ్మచైతన్యమునందు కల్పించుట అధ్యారోపము.

శ్లో. మాయయా కల్పితం విశ్వం పరమాత్మని కేవలే,
రజ్జౌ భుజంగవ ద్భ్రాంత్యా విచారే నాస్తి కించన.

అనురీతిని కారణము వినా కార్యము లేదను బోధవలన శుక్తియందు రజతమువలె, రజ్జువునందు సర్పమువలె, స్థాణువునందు పురుషునివలె బ్రహ్మమునందు ప్రపంచము లేదనునిషేధము అపవాదము.

శ్లో. అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం జ్ఞాతవ్య స్తత్వనిర్ణయః.

అధ్యారోపాపవాదములచే తత్వ మిట్టిదని తెలిసికొని, యాతత్వ విచారణవలన బ్రహ్మముకన్న వ్యతిరేకమేదియు లేదనియు, ఆబ్రహ్మము నేనే యనియు తెలియుట బ్రహ్మజ్ఞాన మనబడును. ఇట్టి జ్ఞానము కలవాడె బ్రహ్మమును దెలిసినవాడు.

శ్రు. బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరం.

అనుశ్రుతి బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నుడు మోక్షమును పొందుననియు,

శ్రు. బ్రహ్మవి ద్బ్రహ్మైవ.

అనుశ్రుతి బ్రహ్మజ్ఞాని బ్రహ్మమేయనియు, అనగ బ్రహ్మస్వరూపి యనియు వ్యక్తపరుచుచున్నది.

ఇట్టి బ్రహ్మజ్ఞానినే జీవన్ముక్తుడనియెదరు.

శ్లో. ఆచార్యశాస్త్రోపదేశా దైక్యజ్ఞానం యథా భవేత్,
ఆత్మనో ర్జీవపరయో ర్మూలావిద్యా తథైవహి,
లీయతే కార్యకరణై స్సహైవ పరమాత్మని.

అనురీతిని బ్రహ్మజ్ఞానికి సద్గురూపదేశములను తత్వమస్యాది వాక్యవిచారణచే మాయావిద్యోపాధుల వలన. జీవేశ్వరులకు గలకించిజ్ఞత్వ సర్వజ్ఞత్వాది లక్షణములు తొలగి బ్రహ్మాత్మైక్యాను సంధానమువలన

శ్రు. సోహం బ్రహ్మాస్మి.

అను శ్రుత్యుక్త ప్రకారము బ్రహ్మాత్మైక్యజ్ఞానము కలుగునటుల జీవాత్మ పరమాత్మలకు గల మూలావిద్య కార్యకరణములతో పరమాత్మయందు లీన మగును.

దీనినే ఆత్యంతిక ప్రళయమనియు, తురీయ మనియు నందురు. ఈ ప్రళయమును గూర్చి భాస్కరులవారు

శ్లో. దినేదినే య న్నిద్రియ తేహి భూతై
ర్దైనందినం తం ప్రళయం వదంతి,
బ్రాహ్మం లయం బ్రహ్మదినాంతకాలే
భూతాని యద్బ్రహ్మతనుం వ్రజంతి.
బ్రహ్మాత్యయే య త్ప్రకృతిం ప్రయాంతి
సర్వాత్మతః ప్రాకృతికం కృతీంద్రాః,
లీనా న్యతః కర్మపుటాంతరత్వా
త్పునః క్రియంతే ప్రకృతే ర్వికారాత్.
జ్ఞానాగ్ని దగ్ధాఖిల పుణ్య పాపా
మన స్సమాధాయ హరౌ పరేశే,
యద్యోగినో యాం త్యనివృత్తి మస్మా
దాత్యంతిక శ్చేతి లయశ్చతుర్థా.

అని సిద్ధాంత శిరోమణియందు చెప్పిరి.

ఈవివరము కాలస్వరూపోపన్యాసమున నుదాహరించితిని.

ఇందు జ్ఞానము కార్యకరణములతో మూలావిద్యను నశింపజేసి కటుకరేణువువలె తాను నశించును. ఇదియే నిర్వికల్పసమాధి. ఇందు జ్ఞానము, జ్ఞేయము, జ్ఞాత అను భేదములు లేక, ఆనందమయుడైయొక్క బ్రహ్మమే స్వస్వరూపములను సచ్చిదానందములతో వెలుంగుచుండును. కావనే బ్రహ్మచైతన్యమునకు

శ్లో. అచింత్యావ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే,
సమస్తజగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణే నమః.

నిర్గుణాయేతి. నిర్గతా గుణా స్సత్వరజస్తమోరూపా యస్మాత్ తస్మై గుణాతీతాయేత్యర్థః.

అని సూర్యసిద్ధాంత మందు నిర్గుణత్వమును,

శ్రు. ఏకమే వాద్వితీయం బ్రహ్మ.

అను శ్రుతియందు అద్వితీయమైన ఏకత్వమును,

శ్రు. ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్.

అను శ్రుతియందు ఆనందమయత్వమును ప్రతిపాదింపబడి యున్నవి. ఈగూనందము అనుభవమువలననేగాని వేరుగ తెలియునది కాదు. దీనినే నైజసుఖానుభూతి యనియెదరు.

శ్లో. సావస్థా ముక్తి రిత్యుక్తా హ్యుపచారోయ మాత్మని.

ఈయవస్థనే ముక్తియని యందురు. ఇందు సంసారబంధమునకు కారణమగు అజ్ఞానము లేనకు నాశకారియగు జ్ఞానములో విముక్తియగుటవలన నీయవస్థను ముక్తావస్థ యని వ్యవహరించిరి. దీనినే విదేహముక్తి యనియెదరు. ఇటుల అద్వైతులు నుడివెదరని విశదీకరించుచున్నాడను.

పాతంజల యోగసూత్రములు

గొట్టుముక్కల కృష్ణమాచార్యులు గారు

గ్రంథకర్తృ విషయము

పతంజలి క్రీస్తుశకమునకు 2300 సంవత్సరముల పూర్వము కాశ్మీర దేశమున నొకఋషి తపస్సుఁ జేయుచుండ నాతని యంజలి యందు పడినకారణమున పతంజలి యను పేరొందెననియు, నితఁడే పాణిని వ్యాకరణమునకు మహాభాష్యమును రచించెననియు వార్త్తిక నై శారదియందుఁ గానంబడు. గోనర్ద దేశోత్పన్నుఁ డగుటంజేసి గోనర్ది యూఁడనియు నామాంతరము గలదు.

2. అభిధాన చింతామణియందు, ఇలావృతవర్షమున అంగిరు నకు సతి యను భార్యయందు పతంజలి యుద్భవించి సుమేరు నట కోటరస్థయగు లోలుప యను యువతిని వరించిన యితఁడే మహాభాష్యమును, యోగసూత్రములును రచించెనని చెప్పఁబడినది.

3. పతంజలి వ్యాకరణ మహాభాష్యము క్రీస్తుపూర్వము 144, 142 సం. రముల మధ్యకాలమున రచితమని రామకృష్ణగోపాల భండార్కరు నుడువుచున్నారనియు, క్రీస్తునకు 25 సం. రముల కీవల పతంజలి పుట్టినాడని లీబరుపండితుడు చెప్పినాఁడనియు, క్రీస్తుపూర్వము 200 సంవత్సరముల కావల నుద్భవించి మహాభాష్య యోగ శాస్త్రముల రచించెననియు జూన్‌డోసన్ పండితుడు వాకొనుచున్నాడు.

4. పతంజలి పాణిన్యంజలియందు కలియష్టావింశేశ్వతాబ్దంబున సర్పరూపంబున పతనమయి, కాయసిద్ధి ప్రాప్తికై వైద్యశాస్త్రమును, వాక్శుద్ధిరూపమున బ్రహ్మోపాసనాసాఫల్యము నొందుటకు వ్యాకరణ మహాభాష్యమును, మనశ్శుద్ధిచేఁ గైవల్యసిద్ధి నొందుటకు యోగ శాస్త్రమును లోకోపకారార్థము రచించెనని భోజరాజుయొక్క అభిప్రాయమైయున్నది. ఇదియ జనసామాన్యముగా సమంజసమని తోఁచును.

సూత్రవృత్తివివరణము

ఈపాతంజలయోగసూత్రములకు శ్రీవేదవ్యాసమునీంద్రులును, వాచస్పతి మిశ్రులును, ఇంకను గొందఱును భాష్యవ్యాఖ్యాన టీకాదులు రచియించి యుండినను, అందులోనెల్ల శ్రీభోజదేవవృత్తిమాత్రము సుబోధముగను, అనుభవవేద్యముగను, కర్తృమనః ప్రతిబింబముగను నుండియున్నది.

గ్రంథప్రాశస్త్యము

మానవప్రపంచమున సంపాదిత వివేకులు భవతరణోపాయంబునకై యత్నింతురు. అట్టివారికి సాధనములుగా మహాత్ములచే రచింపఁబడిన వేదాంతగ్రంథముల యందు సుగమంబగు నభ్యాసప్రణాళిక లేమిచే మనోవాక్కాయ పారశుద్ధ్యము గలుగుటలేదు. యోగశాస్త్రము మానవసామాన్య ప్రజ్ఞాతీతసకలస్వానుభవ ప్రదాయక మగుచు, నాంతరంగికతత్త్వనిర్దేశకంబై, గత్వర చిరస్థాస్ను వస్తునిర్ణేతృత్వము వహించి, సుసుఖోపాయాభ్యాసంబులు గలిగి, ప్రాణిరాశికత్యంత నిర్మలచిదానందంబు నొసంగునదై యున్నది. స్వల్పసంఖ్యాకసూత్రపుంజముచే నిరతిశయజ్ఞానదంబగుట గడు శ్లాఘనీయము.

విషయము

శరీరమందు ఆత్మజ్ఞానముఁ గలుగఁజేయు భ్రాంతిని దొలఁగించుటకుఁగాను పుణ్యపాపమిశ్రకర్మలపరిపాకముచేఁ గలుగుజాత్యాయుర్భోగములు సంతోషమునకును, పాపకర్మపరిపాకముచేఁ గలుగు జాత్యాయుర్భోగములు దుఃఖమునకును కారణములయి యున్నవనియు, సుఖదుఃఖాదులను గలుగఁజేయు కర్మము కాయిక వాచిక మానసిక భేదములచే సదా జరుగు చుండుట వలన అనేక జన్మములు గలుగుచుండుననియు, ఈకర్మము జన్మ జన్మముల యందు వృద్ధి యగుచుండు నను విషయము "తే హ్లాదపరితాప ఫలాః పుణ్యాపుణ్య హేతుత్వాత్" అను పా. 2-14 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది. వివేకవంతులకు సుఖభోగమందలి గుణవృత్తి దుఃఖరూపమే గాన క్లేశాదిస్వరూప జ్ఞానము గల వివేకి భోగసాధన పదార్థమును విషమిశ్రితామృతమును వలెఁ జూచుననియు, నిట్టి దుఃఖము పరిణామ తాపసంస్కార భేదములచే ముత్తెఱంగుల ప్రకటీకృతమయి, స్వానుభూత పదార్థావసానంబున పునస్సంపాదనేచ్ఛా దుఃఖమును, స్వసేవ్యమానవస్తు విరోధావసానేచ్ఛా దుఃఖమును, ఈప్సితపదార్థమిశ్రిత-అనిష్ట పదార్థ స్థితిదుఃఖమును గలుగఁ జేయుచున్నది గాన దుఃఖ రూప భోగనివృత్తియే వివేకి కావశ్యక మనువిషయము.

"పరిణామతాప సంస్కారదుఃఖై ర్గుణవృత్తి విరోధాచ్చ దుఃఖమేవ సర్వం వివేకిన" అను పా. 2-15 సూత్రముచేఁ దెలుపఁబడినది.

ఈ విధంబగు దుఃఖమునకు కారణము సాక్షిరూపుఁడగు చిన్మాత్ర పురుషుఁడు హృదయకుహరమందుదాసీనుండయి యున్నను, భోగమోక్షములు ప్రయోజనమును, ప్రకాశ ప్రవృత్తి స్థితి స్వరూపము

ను, స్థూలభూత పృథివ్యాదులును, సూక్ష్మభూత గంధతన్మాత్రాదులును, శ్రోత్రాదిజ్ఞానేన్ద్రియములును, వాగాది కర్మేంద్రియములును, బుద్ధ్యాది అంతఃకరణములును కార్యరూపముగాఁగలది యను దృశ్యపదార్థమునందు పురుషునిచేత నశక్తి ప్రవేశించుట యనునది బుద్ధ్యాత్మ సంయోగమనఁబడును, దుఃఖమునకును గారణమై యున్నదనుటను "ద్రష్టృదృశ్యయోః సంయోగో హేయహేతుః"; "ప్రకాశ క్రియాస్థితిశీలం భూతేంద్రియాత్మకం భోగాపవర్గార్థం దృశ్యం" అను పా. 2-17, పా. 2-18 సూత్రద్వయము ప్రకటించుచున్నది. ప్రస్తుత మనుభవింపఁబడుచుండు దుఃఖము త్యజించుట కసాధ్యమైనదియు, అనుభూత పూర్వ మవిచారణీయమనియు, భావి దుఃఖ మవశ్య విసర్జనీయమనియు "హేయం దుఃఖ మనాగతం" అను పా. 2-16 సూత్రముచే నుడువఁబడినది.

సంసార సుఖస్వరూపమంతయు చిత్తభ్రాంత్యుత్పాదిత మగుటచే నీతన్నిరోధమే ముఖ్యావశ్యకమని తెలుపుచు నందుల కుపాయంబు యోగమేయను నిర్ణయము "యోగశ్చిత్తవృత్తినిరోధః" అను పా. 1-2 సూత్రమున ప్రకటింపఁబడినది.

ఇట్టియోగము సిద్ధించుట కుపాయంబు లనేకములు వక్కాణించుచు సుఖదుఃఖ మోహరూపమైన ప్రపంచానుభవమును గలుగఁజేయు వృత్తులను ఆవృత్తులకు కారణమైన చిత్తమందు లయింపఁజేయుటయే చిత్తవృత్తి నిరోధ మనఁబడుచున్నది. చిత్తముయొక్క వృత్తియన బుద్ధి ఆయా యింద్రియములలోనుండి వెలుపల ప్రసరించుటయే. ఇట్లు ప్రసరింపనీయక పోయినయెడల వృత్తులు అంతర్ముఖములయి తమకు కారణమగు చిత్తమునందు శక్తిరూపముగా నుండును. విషయములలోనుండు దోషాదులను కనుఁగొనుటవలన పుట్టెడి వైరాగ్యము విషయములలోఁ దగులనీయక విముఖత నొందించును. అభ్యాసమువలన చిత్తము స్థిరముగా నుండును; కాన చిత్తవృత్తినిరోధము అభ్యాసవైరాగ్యములచేఁ గలుగునని "అభ్యాసవైరాగ్యాభ్యాం తన్నిరోధః" అను సూత్రము వక్కాణించుచున్నది.

అభ్యాసము నిరంతరము ఆదరముతో బహుకాల మాచరించుట యనియు, దీనిచే దృఢస్థితి గలుగుననియు "స తు దీర్ఘకాలనైరంతర్య సత్కారసేవితో దృఢభూమిః" యను సూత్రముచే ననువదింపఁబడినది. వైరాగ్యము ప్రత్యక్షమైన వనితాది భోగవిషయముల నీలోకమందును, పరలోకంబున శ్రుతిచోదిత రంభాదిభోగ విషయములను అభిలషింపకుండుట యని "దృష్టానుశ్రవిక విషయ వితృష్ణస్య వశీకార సంజ్ఞా వైరాగ్యం" అను సూత్రముచేఁ బ్రకటీకృతము.

అభ్యాస వైరాగ్యములు సిద్ధించుటతోపాటు బ్రాహ్మణత్వాది జాతులు, కాశీరామేశ్వరాది దేశములు, ఏకాదశ్యాది కాలము, వివాహాది సమయములు మొదలగు నెట్టి సందర్భములోఁ గాని హింసింపఁ గూడదు, అబద్ధ మాడఁగూడదు, పరద్రవ్య మపహరింపఁ గూడదు, వ్యభిచరింపఁ గూడదు, భోగసాధన వస్తువుల గ్రహింపఁ గూడదను విషయము బోధించు యమాదు లవసర మనునది "ఏతే జాతిదేశకాల సమయానవచ్ఛిన్నా స్సార్వభౌమా మహావ్రతం" అను పా. 2-31 సూత్రముచే ననువదింపఁబడినది.

అహింసాది యమాంగసాధనచేఁ గలుగులాభము లేమయినఁ గలవా యను విషయములో సందేహనివృత్తికై అగ్నిష్టోమాది కర్మములు చేయకపోయినను సత్యము పలుకువానికి ఆయా కర్మఫలములు లభించునని "సత్యప్రతిష్ఠాయాం క్రియాఫలాశ్రయత్వం" అను పా. 2-36 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది.

అహింసాభ్యాసము చేయువాని సమీపమున స్వాభావిక విరోధజంతువులుగూడ వైరము విడిచి ప్రవర్తించునని "అహింసా ప్రతిష్ఠాయాం తత్సన్నిధౌ వైరత్యాగః" అను పా. 2-35 సూత్రముచే ననువదింపఁబడినది.

పరుల ద్రవ్యము నపహరింపకుండుట నభ్యసించిన దృఢచిత్తునకు తాను ఆశలేనివాఁడైనను అప్రయత్నముగనే సకలస్థలములయందలి రత్నములును అతనికి లభించునని "అస్తేయప్రతిష్ఠాయాం సర్వరత్నోపస్థానం" అను పా. 2-37 సూత్రముచే వివరింపఁబడినది.

ఇంద్రియమును నిగ్రహించు నభ్యాసస్థైర్యము గలవానికి తేజోలాభము, బలము, మేధస్సిద్ధి, ఆత్మజ్ఞానము గలుగునని "బ్రహ్మచర్య ప్రతిష్ఠాయాం వీర్యలాభః" అను పా. 2-38 సూత్రముచే నిరూపింపఁబడినది.

భోగసాధనవస్తువుల నితరులనుండి గ్రహింపనివానికి పూర్వజన్మజ్ఞానము గలుగునని "అపరిగ్రహస్థైర్యే జన్మ కథంతా సంబోధః" యను పా. 2-39 సూత్రముచేఁ జెప్పఁబడినది.

పరిశుద్ధత నభ్యసించువానికి స్వదేహోత్పత్తి కారణములైన మాతాపితృదేహ జన్య శుక్లశోణితరూపముల పర్యాలోచనవలన తన దేహమునందు జుగుప్సయు, పరులను స్పృశించుట కేవల మసహ్యమనియును తోఁచును; బుద్ధి జాగరూకతయు, పాపసంసర్గ విముక్తియుఁ గలుగునని "శౌచా త్స్వాఙ్గ జుగుప్సా పరై రసంసర్గః" యను పా. 2-40 సూత్రముచే ప్రకటింపఁబడినది.

తృప్తివలన నిరతిశయానంద ప్రాప్తియు, సకలదుఃఖ నివృత్తియుఁ గలుగునని "సంతోషా దనుత్తమః సుఖలాభః" యను పా. 2-42 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడినది.

కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదులవలన చిత్తము పరిశుద్ధినొందుటయు, స్వేచ్ఛానుసారముగా తనదేహమును అణుమహద్రూపములుగాఁ జేసుకొనఁగల శక్తియు, ఇంద్రియాగ్రస్థూలసూక్ష్మవస్తుదర్శనశక్తియుఁ గలుగునని "కాయేన్ద్రియసిద్ధి రశుద్ధిక్షయా త్తపసః" యను పా. 2-43 సూత్రముచే వక్కాణింపఁబడినది.

తన కభిమతమగు దేవతామంత్రమును జపించుటచే దేవతాసాక్షాత్కారమును, ఈశ్వరోపాసనా బలముచే చిత్తనైర్మల్యమును, అందుచే దుస్సంకల్పరాహిత్యమును గలుగునని "స్వాధ్యాయా దిష్ట దేవతా సంప్రయోగః" యను పా. 2-44 సూత్రముచే ప్రకటితము.

ఈశ్వరునందు అధికమైన భక్తి నుంచుటచే చిత్తమున నేయితర సంకల్పములును లేక నిర్మలమైయుండు సంప్రజ్ఞాత సమాధిసిద్ధి గలుగునని "సమాధిసిద్ధి రీశ్వరప్రణిధానాత్" అను పా. 2-45 సూత్రముచే నుడువఁబడినది.

బహిరింద్రియ వ్యాపార నివృత్తిస్థైర్యములకును, శీతోష్ణాది ద్వంద్వబాధానివృత్తికిని ఆసనసిద్ధి యావశ్యకమని "తతో ద్వంద్వానభిఘాతః" యను పా. 2-48 సూత్రముచే దృఢపరుపఁబడినది.

అంతరింద్రియ వృత్తి నివృత్తికిని, చిత్తమునందలి ప్రకాశావృత మాలిన్యనాశనమునకును ప్రాణాయామ మావశ్యకమని "తతః క్షీయతే ప్రకాశావరణమ్" అను పా. 2-52 సూత్రముచే ప్రకృటీకృతమయినది.

ఇంద్రియ వశీకరణమును, చిత్తచాంచల్యవిరతియు, ధ్యానమందు చిత్తస్థైర్యమును ప్రాణాయామముచేఁ గలుగునని "తతః పరమావశ్య తేంద్రియాణాం" అను పా. 2-55 సూత్రముచే విశదీకరింపఁబడినది.

స్వాధిష్ఠానమందుఁగాని, నాభిచక్రమందుఁగాని, మఱే యేయితర వస్తువునందుఁగాని చిత్తమును చలనములేక నిలుపవలెననియు, అటుల నిలుపుటయే ధారణయనియు "దేశబన్ధ శ్చిత్తస్య ధారణా" యను పా. 3-1 సూత్రముచేఁ బలుకఁబడినది.

ఎచ్చట ధారణచేయఁబడుచున్నదో యాస్థలమునను ధ్యానేతర వస్తువును రానీయకుండుటయే ధ్యాన మనఁబడునని "తత్ర ప్రత్య యైకతానతా ధ్యానమ్" అను పా. 3-2 సూత్రముచే ధ్యానలక్షణము బోధింపఁబడినది.

తాను ధ్యానించుచున్నాననియు, ధ్యానింపఁబడు వస్తువు గలదనియు జ్ఞానము లేక మఱచుటయే సమాధి యనంబడునని "తదే వార్థమాత్ర నిర్భాసం స్వరూపశూన్య మివ సమాధిః" యను పా. 3-3 సూత్రముచేఁ దెలుపఁబడినది.

ధారణయు, ధ్యానమును, సమాధియు నేకత్ర గూడియుండుట సంయమ మనఁబడునని "త్రయ మేకత్ర సంయమః" యను పా. 3-4 సూత్రముచేఁ బలుకఁబడినది.

ఇట్టి సంయమమువలన మానవునకుఁ గలుగులాభ మేమి యను సందేహమునకు సమాధానముగా సర్వశక్తులును సంయమముచే సిద్ధించును అను విషయమును బ్రకటించుచు, పంచభూతములను సంయమముచే జయించిన అణిమాది అష్టసిద్ధులును, రూపలావణ్యాది దేహసంపదయు, దేహదార్ఢ్యాదులు స్థిరమై యుండుటయును గలుగునని "తతోఽణిమాది ప్రాదుర్భావః కాయసంపద్ధర్మానభిఘాతశ్చ" అను పా. 3-46 సూత్రముచేఁ జెప్పఁబడినది.

ఇట్టి అణిమాదిసిద్ధులుగాని, యే యితర బాహ్యప్రపంచవస్తు ప్రాప్తిశక్తిగాని ఇచ్ఛానుసారము ప్రాప్తించి ఉపయోగింపఁబడునే కాని పరమేశ్వర ప్రాప్తి హేతుకము గు నీసంయమప్రాబల్యముచే చిత్తము వేఱు, చిద్రూపపురుషుఁడు వేఱు నను భావము గలిగి, చిత్తమునందలి యాత్మభావము నివృత్తియగునని "విశేషదర్శిన ఆత్మభావనానివృత్తిః" యను పా. 4-24 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడినది.

ఇట్టి వివేకవంతునకు బహిర్ముఖకాలమందుఁ గలుగు వాసనలవలన అభిమానములు గలుగుచుండునుగాన నా వాసనలను క్లేశములను వలెనే త్యజించువానికి పుణ్యపాపసంబంధము లేని నిరతిశయానందరూపమైన ధర్మమేఘమను సమాధియొక్క మహావర్షము సదా వర్షించుచున్నది; నిరవధిక పరమానందసమాధి గలుగుచున్నది యని "ప్రసంఖ్యానే ప్యకుసీదస్య సర్వదా వివేకఖ్యాతేః ధర్మమేఘ స్సమాధిః" యను పా. 4-28 సూత్రముచే నిరూపింపఁబడినది.

ఈవిధంబున క్రమాభ్యాసముచే యీ మానవుఁడు అనంతరము "క్లేశకర్మవిపాకాశయై రపరామృష్ట పురుషవిశేష ఈశ్వరః" యను పా. 1-24 సూత్రముచే నిర్ణయింపఁబడిన పరమపురుషుని సాన్నిధ్యమును క్లేశరహితముగాఁ జేరఁగలిగి సమస్త శుభంబుల నొందఁగలుగును.

ఇతరగ్రంథములలో యోగవిషయము లుపదేశింపఁబడియున్నను సార్వజనీన ప్రబోధకంబగు నీసూత్రగ్రంథము యోగగ్రంథరాజ మనుట కెంతయు సాహసింపఁదగును.

పుష్పకోమలీ!

నాదెళ్ల వెంకట్రావు గారు

త్రోందరతోడ నే నొకఁడఁ ద్రోవను బోవుచునుండ నిర్మలా
నందదసౌరభం బొకటి నాసిక ఘుమ్మనఁ జుట్టుముట్టఁగా
ముందఱ కేఁగలేకిచట ముగ్ధుఁడనై మొగమెత్తి కంటి నా
కందని కొమ్మలందుఁ జెలువందు నిను న్నవపుష్పకోమలీ!

సుందరమూర్తివైన నినుఁ జూచినయంతనె మానసం బెదో
గందరగోళ మొందె సరిగా నవగాహన గాని భావముల్
సందడిఁ జేయుచుండ వివశంబయి చొక్కెను పూర్వజన్మసం
బంధము నేదొ జ్ఞప్తిఁ గను భాతి విచారమున న్మనంగుచున్.

కమ్మనివాసనల్ వెసలు గ్రమ్మఁగఁ జిమ్మెడు నెమ్మొగంబు, బల్
కొమ్మలమధ్య నుండుటను కొంచెమె కన్పడుచుండ, మందహా
స మ్మొనరించియుంటివి పసందుగ సందులనుండి, యంతఁ జి
త్రమ్ముగఁ దావకీనసవిధమ్మున నిల్చితిఁ బుష్పకోమలీ!

ఆహా! యేమివిచిత్రమో తెలియరా దానందసందోహముల్
దేహం బంద లిరక్తనాళముల నుద్రిక్తాతివేగంబుతో
నూహాతీతవిహారముల్ సలిపె, నత్యుల్లాసకల్లోలమో
మోహంబో, సకలేంద్రియంబుల వెసన్ మూర్ఛిల్లఁగాఁ జేసెడిన్.

కనుఁగవ నీసురూపమునుగాంచుట హర్షముఁ జెందఁగాఁ దగన్
వినుతపరీమళం బనుభవించుట నాసిక చొక్కుఁగాక, తా
మనితరలభ్యసౌఖ్యమును నందఁగ నేటికొ యింద్రియంబు లె
ల్లను? భవదీయసన్నిధి విలాసకళామహిమం బనల్పమే!

ఏవిధి ని న్గరగ్రహణ మే నొనరింతునొ యన్న తీవ్రవాం
ఛావిల మయ్యె డెంద మకటా! ననుఁ జేరఁగ నిష్ట ముండియున్
నీవును ముందు వెన్కల కనేకవిధంబుల నూఁగులాడుచు
న్నా వని తోఁచె సందియము నాదెస మానుము పుష్పకోమలీ.

ఎత్తఁటిదైన నించుకయు నే నెడఁబాయక ని న్భజించుచున్
మెత్తనిశయ్యఁ గూర్చెదను, మిక్కిలిప్రేమను గారవించుచున్
నెత్తిని బెట్టికొందు నవనిం జరియింపఁగనీక, యుష్మదా
యత్తము లౌను ప్రాణపవనావళి నా కిఁక బుష్పకోమలీ!

అంగీకారముఁ దెల్పినావు హృదయం బానందముం బొంద, సా
రంగారావరసామ్యతాధికతరశ్రావ్యప్రకారక్రియా
సంగీతచ్ఛలయుక్తిచేత నిఁక నీసామీప్యసాంగత్య మె
భ్భంగిం జేకుఱు నన్నుచింత జలమై బాధించె నెట్లో కదే.

ఏనె భవత్సమక్షమున కేఁగెద నన్న మహీరుహోన్నతా
నూనవిశాలసౌధమున నుంటివి గాదె లతావిలాసినీ
మానిత మధ్యదేశమున మానుగ నే నెటు వచ్చువాఁడ నీ
వే ననుఁ జేరరాదొకొ ఫలింపఁగ గోర్కెలు పుష్పకోమలీ!

వల దెటులో (?) కనెద వంశపుఁగీరితి మాయఁగా మహా
బలుఁడని యేఁగెదో, భ్రమరబంధురబాలకుఁ డంచుఁ గూడెదో
తలఁపఁగ నెవ్వరింతటి యధఃపతనంబును గోరిరే యటం
చలసత వెన్క లాగునొ కటా, నినుఁ గన్న లతాశుభాంగి యేఁ.

మధుప సదాగతి ప్రముఖమండలి మొదుగఁ జుట్టు ముట్టి నీ
మధుర వయోవిలాసముల మాయముఁ జేయఁగ నొప్పికొంట, మా
నధనుఁడ నైన నే శిరముసం దిడి ప్రోవఁగనుంట, రెంట నె
వ్విధ మది మేలొ చూడుమని వేఁడుమ! కూడుము నన్ను వేగమే.

ఏగతి వేఁడిన న్వినక కొంకించుక పట్టును వీడకుండఁగా
ఙాఁగతనంబుతోడ నవురా! నినుఁ గన్న లతాపురంధ్రి చే
తోగతి మార్చువా రెవరుఁ దోఁచరు నామది కేమి సేయుదుఁ
వేగ మెఱుంగఁ జెప్పఁగదవే దయతోడుతఁ బుష్పకోమలీ!

ఇత్తఱి నేయుపాయము స్ఫురింపక దుఃఖభరావిలవ్యథా
యత్తమనంబుతోడ భవ దాలయసాలముఁ జుట్టు చుట్టు ను
న్మత్తునటుల్ భ్రమించితిని మాటికిఁ గాటపుఁ గోర్కె లీగతిఁ
రిత్తవడంగఁ జేయునె విరించి యొకించుక జాలి మాలుచుఁ !

ఎంతగఁ బాఱఁజూచిన నొకించుక కార్యము లేదు కావునఁ
జింతిలఁబోను, దేహములు చెంతకుఁ జేరని ప్రేమయే కదుఁ
సంతస మిచ్చు నందురు ప్రశాంతపవిత్రతరంబు నౌట, జ
న్మాంత ముదప్రదం బగుచు హాయిని గూర్పదె ధ్యానమాత్రచేఁ.

దూరసమాగతంబయిన ధూపముచేతనె రమ్యవాసనా
వార మొసంగు నా యగరువత్తివలెం బ్రియవస్తువుల్ ప్రియుల్

దూరగు లైనవేళలనె తోరపు మోదము నిచ్చుచుండువా
రారయ నప్డు వారి మధురస్మృతి డెందముఁ బాయకుండుటన్.

కావునఁ బోయివచ్చెద సుఖం బవుఁ గావుత నీకు నిత్యము
న్నోనె విరికన్నె! నీదు మృదులోజ్జ్వలసుందరరూపసంపదల్
నీ విలసత్పరీమళము నీ దరహాస వికాసలక్ష్మి నా
భావము నెల్లకాలమును బాయక మోద మొసంగుఁగావుతన్.

మల్లమదేవి

శ్రీ వేంకట కాళిదాస కవులు

జీవమున్ సత్వము లేని మా భరతదేశమ్మెల్ల నొక్కుమ్మడిన్
నవరింపంగల తావకీన శుభవర్చస్సుల్ మదిన్ నిల్పి క్షా
త్రవతీ! నీ యనిరూప్యభావనలఁ దోరమ్మైన గీతాలఁ గా
వ్యవిపంచిన్ బలికించుచుండెదరు సుమ్మా భారతీయుల్ సదా!

ఓ వర్చస్విని! నీ సహోదరు సుషుప్త్యున్మీలితస్వాంతమున్
లేవం దీసితి; వాజిలోనికిఁ గదున్ నిర్నిద్రుఁడై యేఁగఁగా;—
ఏహో నాఁటి మహత్త్వముల్ మరల మా యీ యాత్మలన్ జ్ఞప్తి నీ
మా విద్యుత్ప్రతిభన్ సతంబు వెలిఁగింపన్ జేయుచుందున్ సుమీ.

మఱుపుఁ దెరన్ మఱుంగువడి మా హృదయమ్ముల నేఁటిదాఁకఁ జి
త్తరువులవోలెఁ భవద్విమలతావిభవమ్ములు మాసిపోయె, నా
తెర విడె నేఁడు; మా కనుమతింపుము పావన తావకీన దృ
క్సరసిజ నిర్గతాచ్ఛ మధుసారము లీపయి క్షాత్రశాలినీ!

నీవలె భారతీయజననీ గళలంబిత పాశబంధముల్
తీవలపోలికన్ సడలఁ దీయఁగఁజాలెడి సోదరీమణుల్
కావలెనంచు దేశము విలాపమొనర్చుచునుండెఁ గాని యా
హా! విధి! యామె కంటితడినైనను నొత్తెడివారు కల్గిరే.

నీ వానాఁడు విశుద్ధవహ్నిశిఖలన్ దేహంబు నర్పింప నీ
పావిత్ర్యమ్ములు మింటిపై కెగసి శోభల్ నింపునక్షత్రమై
యీ వేళన్ భరతావనీహృదయ చిహ్నీభూత హైన్యాంధ వీ
థీ విద్యుల్లతికాగతిన్ మెరయుఁ గాంతిన్ క్షాత్రతేజస్వినీ!

హెచ్చరిక

తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరీ గారు

దేశహితైక కార్యముల దీక్ష వహించినవాఁడ నంచు, మీ
దేశము మీయశంబును మదిం దలపోయుఁ డొకింత యంచు నా
వేశముఁ గొల్పి జానపదవిత్తము నంతయు లాగి దాని మాం
సాశనవృత్తి స్వార్థమునకై దిగమ్రింగెద వేల సోదరా ?

ఉ. "ఎవ్వఁడు నన్ను మెచ్చు నిఁక నేన ననుం గొనియాడకున్న" నం
చెవ్వఁడొ మున్ను పల్కినటు లిస్సిరొ! జంకక లోకులెల్లరున్
నవ్వ శతావధాని కవినాథ విశారద రంగసింహ యం
చివ్విధి నీకు నీవ లిఖియింపకు సద్బిరుదాళి సోదరా!

చ. "నలుగురుఁ జెప్పకొంద్రుగదన" న్నను నీచపుఁ గోర్కితోడ నీ
తెలివిని నీదుపాండితి మదిం దలపోయక నిష్కళంకమూ
ర్తులసయిఁ గాలు దువ్వి కడుఁ దుచ్ఛపువ్రాఁతలు వ్రాసినంత నే
పలువ యటంద్రు గాని నినుఁ బ్రాజ్ఞులు మెత్తురటయ్య సోదరా !

ఉ. రచ్చలలోన మీసముల రంగు దొలంగఁగఁ ద్రిప్పి త్రిప్పి యిల్
సొచ్చినవెన్క యాచకుని జూచి రయంబున మూల డాఁగి పై
పెచ్చు "గృహస్థులేఁ" డనుచుఁ బ్రేయసితోఁ బలికించి జాతికిన్
మచ్చను దెచ్చిపెట్టి యధమప్రథముండవు గాకు సోదరా.

ఉ. ఎవ్వనితోడఁ గూడి పఠియించితివో, విహరించితో సతం
బెవ్వనితోడఁ గూడి భుజియించితివో చెలికాని వాని నీ
వెవ్వఁడ? వేపురంబు? కుల మెయ్యది? పే రెది? యంచుఁ గూసె దీ
క్రొవ్విన చేష్టలన్ విడిచి కొమ్మధికారిపదంబు సోదరా.

ఉ. కమ్మని భోజనంబుఁ దినఁగన్ మన సొప్పదు నీకు మేలి వ
స్త్రమ్ములఁ గట్ట గిట్టదు వదాన్యతఁ జూపి యశమ్ము నంద లే
శమ్మును గోర్కి లే దిఁక నిజమ్మును బొంకును మాని కూర్చు నీ
సొమ్మది యేల? చిత్తమున సుంత విచారమొనర్పు సోదరా.

ఉ. వంగి నమస్కరించి ధనవంతుల చెంతకుఁ జేరి వారిఁ బల్
భంగుల వేఁడి నిక్కము లబద్ధములున్ బదివేలు చెప్పి య
ప్పం గొనిపోయి పిమ్మట నపూర్వపుటుత్తుల నెత్తి దాతకున్
భంగముఁ జేఁ దలంతు విది పాడి యటం చెటు దోఁచె సోదరా?

ఏనుగుల పోరాటము

[ఇండియను ఆర్టు అండు ఇండస్ట్రీ జర్నలునుండి]

సంగీతము: స్వరావళి

వింజమూరి వరాహ నరసింహాచార్యులు గారు
(సంగీతవిద్వాన్)

క్రిందటి వ్యాసమున (మా.- ఆం. ప. విభవ సంవత్సరాది సంచిక) భారతీయులు హెల్మహోల్ట్సు, బ్లైసరినా మున్నగు పాశ్చాత్య శాస్త్రవేత్తల కెయ్యెడలను తీసిపోవరనియు, ధ్వనిగూర్చియు, స్వరావళి గూర్చియు వారు పరిశోధనలవలన కనుగొనిన పెక్కు అంశములు కూడ మనవారెరిగియుండిరనియు నెంచి యుంటిమి. సప్తస్వరములు కనుగొను క్రమముకూడ తెలుపబడెను. ఈవిధమగు స్వరములు ప్రస్తుతము మనశంకరాభరణము (Diatonic major scale) *

స రి గ మ ప ధ ని (సం)

4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు

ఈవిధమగు స్వరావళికి తుల్యమగుచున్నది కావున శుద్ధస్వరావళి యిదియె యని కొందరెంచుచున్నారు. కొందరు వింతగ మాయామాళవగౌళయందలి స్వరావళియే శుద్ధమనుచున్నారు. ఇది సరికాదు. శార్ఙ్గదేవుడు, రామామాత్యుడు, సోమనార్యుడు, వేంకటమఖి, అహోబలుడు మున్నగు వాగ్గేయులమతము ననుసరించి శుద్ధస్వరావళి

స రి గ మ ప ధ ని (సం)

3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు 4 శ్రు 3 శ్రు 2 శ్రు 4 శ్రు

చొప్పున ఉన్నది. ఇది కొంచె మించు మించు ఖరహరప్రియ మేళమునకు తుల్యమగుచున్నది. ఈసంగతులన్నియు విపులముగను, క్రమముగను ఇటీవల నేను వ్రాసి ప్రచురించిన "22 శ్రుతులు - సర్వావళి" అను గ్రంథమున జెప్పియుంటిని. శ్రుతులగూర్చిన పెక్కు అంశములు, అవి సమములా? అనుదానికి సమాధానములు మున్నగుచర్చలు అట చూడనగును. కావున నీచిన్న వ్యాసమున నవి చెప్పబడవు.

బహుప్రాచీన కాలము నుండియు, ననగా భరతుని కాలము క్రీ. పూ. 4 వశతాబ్దమునుండియు, శుద్ధస్వరావళియందలి సప్తస్వరములు మాత్రమే కాక మరికొన్ని 'వికృతములు' అను పేర మన సంగీతమున వాడబడుచుండినట్లు విదితము. భరతుడు వీనిని "స్వరసాధారణ" మని వచించినాడు. కాని తన గ్రామరాగముల కాస్పదములగు జాతులందును, మూర్ఛనలందును వీనిని విరివిగ నుపయోగించినట్లు కాన్పింపదు. అంతర కాకలి సాధారణముల నల్పముగనైన నుపయోగించుటకు నియమములు కలవు. అవి ఆరోహణమందే యుపయోగింపవలయుననియు, నప్పటికిని వానిని మధ్యమ, పంచమ, మధ్యపంచమజాతులందు మాత్ర మట్లు చేయవచ్చుననియు నతడు చెప్పెను. అనంతరము శార్ఙ్గదేవుడును వీనిని పేర్కొనెను కాని పన్నెండువికృతులు కూడ పేర్కొని తనమతమును వేరుగ నిలబెట్టుచుండెను. కావున వికృతిస్వరములు భరతుని కాలమునుండియు బొడచూపిన వందుము. అంతకు ముందుగల గాంధర్వవిద్యగూర్చి విపులమగు సంగతులు మనకు తెలియుటలేదు. కావున భరతుని కాలము మాత్రము పేర్కొంటిమి.

ఈ వికృత స్వరముల సంఖ్య గూర్చినవాదము నేటికిని ప్రబలముగనే యున్నది. కొంద తిట్టివి యేడుస్వరములు మాత్రము కలవనియు, కొందరు తొమ్మిది యనియు, మరికొందరు ఐదే స్పష్టములనియు నిట్లు పలువురు పలువిధముల జెప్పుచున్నారు. ఇందుకు పూర్వపు మనవాగ్గేయులును కొంత కారకు లనక తప్పదు. శార్ఙ్గదేవుడు 12 వికృతులను వచించుచుండ, క్రీ. వె. 1549 సం. రమునందున్న రామామాత్యుడు, దామోదరుడు మున్నగువారు ఏడు వికృతులను మాత్రము గ్రహించి చెప్పిరి. క్రీ. వె. 1609 సం. రమునాటి సోమనార్యుడు పైవారివలె ఏడువికృతులను పేర్కొనుచు మరిమూడు స్వరములను కూడ "ప్రాచీన వికృతము"లని చెప్పెను.

ఇందుచే నితనికి 10 వికృతము లాయెను. అనంతర ముండిన వేంకటమఖి, తులజేంద్రుడు మున్నగువారు అయిదు వికృతులే చెప్పిరి. వీని సంఖ్యమాత్ర మిట్లు భిన్నమతములుగ నుండుటయే కాక శ్రుతులయందు వీనిస్థానములును భిన్నములుగనే యున్నవని తెలియవలయు.

ప్రకృతమున వేంకటమఖి సంప్రదాయ మని చెప్పుకొనుచు కర్నాటకగానమున నైదువికృతములనే మనవారు వాడుచున్నారు. అందుచే వీరికి 12 స్వరము లగుచున్నవి. ఇవి కలుగు విధము, వీని స్పందనల విలువలు, అంతరములు మున్నగునవి క్రిందటి సంచికయందలి వ్యాసమున జెల్పితిమి. కాని యీవిధమగు స్వరముల విలువలు గమ

* యూరోపియనుల ఘనస్వరావళి (Diatonic scale) ధైవతమందు తప్ప మన శంకరాభరణమునకు సమముగ నున్నది. మన ధైవతము $\frac{27}{16}$ అంతరము కలది. వారిధైవతము $\frac{5}{3}$ అంతరము కలదై కొంచెము కోమలముగ నున్నది.

నించిన వేంకటమఖిమతమునకు భిన్నముగనే యున్నవి. వేంకటమఖి చెప్పు పంచశ్రుతి ఋషభధ్దైవతము లిప్పటి 12 స్వరములందు కానబడవు. సోమనార్యుడు చెప్పు చతుశ్శృతి ఋషభధ్దైవతములే పైవానియందు విదితము. కాని నవీనులు చెప్పునట్లు చతుశ్శృతి ఋషభశుద్ధగాంధారములు, చతుశ్శృతిధ్దైవత శుద్ధనిషాదములు ఒక్కస్థానమున నుండవు. వేంకటమఖి చెప్పినట్లు పంచశ్రుతి ఋషభశుద్ధగాంధారములు, పంచశ్రుతిధ్దైవత శుద్ధనిషాదములు ఒక్కస్థానమున నున్నవి. * వేంకటమఖి యొక్క వరాళిమధ్యమ స్థానమున నవీనప్రతిమధ్యమము లేదు. ఇది సోమనార్యుడు చెప్పు ప్రతిమధ్యమస్థానముననే కలదు. ఇందుచే నిప్పటి పద్ధతి పూర్వపుపద్ధతి నతిక్రమించియే యున్న దనవలయు.

ప్రకృతి వికృతి స్వరములు వేంకటమఖి చెప్పినట్లు 12 మాత్రము నవీనులు చెప్పుచున్నారు. ఇందుకు దృష్టాంతముగ వీణయందు ఒకస్థాయిలో 12 సారికలనే వాడుచున్నారు. కాని యీపద్ధతి మన సంగీతమునకు తగియుండకపోవుటయే కాక చాలియుండుట లేదు. ఈ 12 సారికలపద్ధతి ఎప్పుడు వచ్చినదియు దెలియుటలేదుకాని నవీనమైనదే యనవలయును.

శార్ఙ్గదేవుని కాలమున వీణయందు సారికల నమర్చుపద్ధతి కాక ద్వావింశతి శ్రుతులకు నిరువదిరెండు తంత్రులు మేళగించుచే చెప్పబడియుండెను. సోమనార్యుడు మాత్ర మీపద్ధతిని విపులముగ జెప్పినాడు. ఇతడు చెప్పువిధమున ప్రతిశ్రుతి ఒక్కొక్కసారిక యందు కలుగుటచే 22 శ్రుతులకు 22 సారికల నేర్పరచి యుంచియుండె నందుము. ఎట్లులైనను ఈతనికాలమునందలి వీణలు ఇప్పటివానివలె 12 స్వరములనే కాక తక్కినవానినికూడ పలికించుచుండెడివని గ్రహింపవనగును. అనగా 22 శ్రుతులు ఏర్పాటుగ జెప్పబడుచుండె నందుము. కావున నవీనసారికా పద్ధతి కొంత నూతనమైన దనవలయును. ఇందుకు కారణ మూహ్యము.

అయినను నవీనవీణలందలి 12 సారికలవలన కావలసిన పెక్కు స్వరములను గమకములచే మనవారు స్ఫురింపజేయుచునే యున్నారు. అట్లు కానిది మనరాగకళ పూర్తి కానేరదు. ఏయేరాగమున నేయేస్వరము కలుగుచున్నదియు విద్యార్థులు గ్రహింపలేమి, విద్వాంసులవలె వీరు రాగకళను తీసికొనిరాలేక పోవుచున్నారు. వీరు 12 స్వరముల వలననే యట్లు రాగకళను పోషింపవచ్చునని విరుద్ధాభిప్రాయముతో మోసపోవుచున్నారు. ప్రథమతరగతి విద్యార్థులకు సప్తప్రకృతి స్వరములు గ్రాహ్యములగుచుండ కొంత ప్రజ్ఞావంతులకు వికృతిస్వరములు చేరిన 12 స్వరములు నావశ్యము లగుచున్నవి. విద్వాంసులకు ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆవశ్యకములు. పాశ్చాత్త్యులగానపద్ధతి రాగపద్ధతి (Melody type) కాదుకావున వారు 12 స్వరములతో సంతుష్టులగుచున్నారు. కాని భారతీయసంగీతమున పెక్కుస్వరము లావశ్యకములే. ఉత్తరదేశగాయకులు ఎస్. వి. భాత్కండే, విష్ణుదిగంబరు, మహమ్మదుఖరీము మున్నగువారు కూడ విస్తారముగు (12 స్వరముల కెక్కువగు) స్వరావళితో గూడిన తమతముపద్ధతులను వెలయించుచున్నారు. కావున మనగానమునకు ద్వావింశతి శ్రుతులు ఆధారము లగుచున్నవని యెంచవలసియున్నది.

శ్రవణేంద్రియమునకు గ్రాహ్యములై రంజకములగు నాదములు పై జెప్పుచొప్పున ఇరువదిరెండు కలవని పూర్వమునుండియు భరతాదులు వచించుచుండిరి. తక్కినగాయకు లెల్లరు ఈపద్ధతి ననుసరించుచుండిరి. కాని నవీనులు వింతగ జెప్పునట్లు 24 శ్రుతులు కలవనియు, 44 కలవనియు వారు చెప్పియుండలేదు. స్థాయియందు 24 శ్రుతులు గ్రహింతుమనుట సమశ్రుతిపద్ధతి (Equal temparamental sysetm) ననుసరించుటే. ఇదిమనభారతీయసంగీతపద్ధతి కాదు. రాగపద్ధతి (Melody type) తెలియని పాశ్చాత్త్యులచేనిర్మింపబడిన హార్మోనియమునందలి పద్ధతి కావున నట్లు లెంచవలనుపడదు. ద్వావింశతి శ్రుతిపద్ధతియొక్క యుత్కృష్టతను పాశ్చాత్త్యులు ఆర్. హెచ్. ఎమ్. బోసాంక్వె మున్నగువారు కూడ "తక్కువశ్రుతులు కలిగిన స్థాయి లన్నిటిలో ద్వావింశతి శ్రుతిపద్ధతియే నవ్యమగునది; తక్కిన పద్ధతులందలి పంచమగాంధారములకన్న దీనియందలివే సుకరము లగుచున్నవి. (The system of 22 possesses then, remarkable properties; it has both fifths and thirds consideıably better than other cyclical systems having so low a number of notes.)" అని మెచ్చుకొనియున్నారు. ఇదియే మనకు తగియున్నది.

ఈ శ్రుతుల విలువలు, అంతరములు స-ప లేక స-మ పద్ధతి ననుసరించు సంవాదిత్వము (Quintal harmony) వలన నిర్మింపవచ్చును లేక కనుగొనవచ్చు నని కొందఱిప్పుడు తలంచుచున్నారు. ఇది సరికాదు. మన 22 శ్రుతులు ఒక్క స-ప లేక స-మ పద్ధతుల వలననే నిర్మింపబడక, యీరెండుపద్ధతులును, మరి స-గ పద్ధతియు గూడ చేరిన సంవాదానువాద పద్ధతి (Tertian harmcny) వలన కలుగుచున్న వనవలయు. కొన్ని యెడల Septimal harmony పద్ధతి ననుసరించినవియు గలవు. ఈపద్ధతులవలన మనశ్రుతుల నిట్లు గ్రహింతుము:—

షడ్జపంచమ పద్ధతి

స 1	ప $\frac{3}{2}$
ప $\frac{3}{2}$	చ-రి $\frac{9}{4}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,
చ-రి $\frac{9}{8}$	చ-ధ $\frac{27}{16}$
చ-ధ $\frac{27}{16}$	మృదు మ $\frac{81}{32}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

* ఈసంగతులు నేను రచించిన "22 శ్రుతులు – స్వరావళి" పుస్తకము నందలి చివరిశ్రుతులపథకమున గ్రహించునది.

మృ-మ $\frac{81}{64}$ — మృ-స $\frac{243}{128}$

మృ-స $\frac{243}{128}$ — వరాళి మ $\frac{243}{148} \times \frac{3}{2} = \frac{729}{512}$, ఇది $\frac{64}{45}$ కు [సమమని యెంచుము.

వరాళి మ $\frac{64}{45}$ — శుద్ధ రి $\frac{32}{15}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

ద్విశ్రుతి లేక శుద్ధ రి $\frac{16}{15}$ — ద్విశ్రుతి ధ $\frac{8}{5}$

ద్విశ్రుతి ధ $\frac{8}{5}$ — సాధారణ గ $\frac{12}{5}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

సా-గ $\frac{6}{5}$ — కై-ని $\frac{9}{5}$

కై-ని $\frac{9}{5}$ — ఏకశ్రుతి మ $\frac{27}{10}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

ఏకశ్రుతి మ $\frac{27}{20}$ — ఏకశ్రుతి రి $\frac{81}{40}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

ఏకశ్రుతి రి $\frac{81}{80}$ — ఏకశ్రుతి ధ $\frac{243}{160}$

ఏకశ్రుతి ధ $\frac{243}{160}$ — శుద్ధ గ $\frac{729}{320}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

శు-గ $\frac{729}{640}$ — శుద్ధ ని $\frac{2187}{1280}$ ......ఇట్లు—

ఇట మృదుషడ్జమువద్ద కొంతభేదమును, వరాళి మ. వద్ద కొంత భేదమును గమనింతుము. కొన్ని సవరణలు కూడ చేసితిమి. ఏకశ్రుతి ఋషభము నుండి మిక్కిలి వ్యత్యాసములు కలవిలువలు వచ్చుచుంటచే నిక మానితిమి. ఏకశ్రుతి ఋషభము 81/80 లేక 22 శతాంశముల విలువ గలది మనసంగీతమున గ్రహింప బడుట లేదు.

షడ్జమధ్యమ పద్ధతి

స 1 — మ $\frac{4}{3}$

మ $\frac{4}{3}$ — శుద్ధ ని $\frac{16}{9}$

శుద్ధ ని $\frac{16}{9}$ — శు-గ $\frac{64}{27}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

శు-గ $\frac{32}{27}$ — ఏకశ్రుతి ధ $\frac{128}{81}$. దీనికి ఒకకోమా విలువ; అనగా $\frac{81}{80}$ లేక 22 సెంట్లు కలిపిన ద్విశ్రుతి ధైవతము $\frac{8}{5}$ వచ్చును.

ద్వి-ధ $\frac{8}{5}$ — ద్విశ్రుతి రి $\frac{32}{15}$. ఒకస్థాయి తగ్గిన,

ద్వి-రి $\frac{16}{15}$ — ప్రతిమధ్యమము $\frac{64}{45}$. కాని ఇది వరాళి మధ్యమ మగుచున్నది. ఇది 10 శ్రుతుల యంతరము కలది.

వరాళి మ $\frac{64}{45}$ — మృదు స $\frac{256}{135}$. అనగా ఇది 455 $\frac{1}{9}$ చలనములు కలిగి, 1108 సెంట్లు విలువతో నున్నది. ఇది కొంచెము కోమలముగ నున్నది. ఇంతటినుంచి విలువలు సామరస్యముగ నుండవు.

ఈ మూడు పద్ధతులందలి విలువల ననుసరించి మన శ్రుతుల విలువ లిట్లున్నవి:—

శ్రుతులు	స్వరములు	స్పందనల వ్యత్యాసముతోడి యంతరములు	అంతర మండలి సెంట్లు
షడ్జము	స	1	0
ఏకశ్రుతి ఋషభము	రి$_1$	$\frac{25}{24}$	70
ద్విశ్రుతి ఋషభము	రి$_2$	$\frac{16}{15}$	112
త్రిశ్రుతి ఋషభము	రి$_3$	$\frac{10}{9}$	182
చతుశ్శ్రుతి ఋషభము	రి$_4$	$\frac{9}{8}$	204
మధ్యగాంధారము లేక శు-గ	X_2	$\frac{32}{27}$	294
సాధారణ గాంధారము	X_1	$\frac{6}{5}$	316
అంతర గాంధారము	X	$\frac{5}{4}$	386
తీవ్రగాంధారము లేక మృ-గ	X_{+1}	$\frac{81}{64}$	408
శుద్ధ మధ్యమము	మ$_1$	$\frac{4}{3}$	498
ఏకశ్రుతి మధ్యమము	మ$_2$	$\frac{27}{20}$	520
ప్రతి మధ్యమము	మ	$\frac{45}{32}$	590
వరాళి లేక తీవ్ర మధ్యమము	మ$_4$	64	610
పంచమము	ప	$\frac{3}{2}$	702
ఏకశ్రుతి ధైవతము	ధ$_1$	$\frac{25}{16}$	772
ద్విశ్రుతి ధైవతము	ధ$_2$	$\frac{8}{5}$	814
త్రిశ్రుతి ధైవతము	ధ$_3$	$\frac{5}{3}$	884
చతుశ్శ్రుతి ధైవతము	ధ$_4$	$\frac{27}{16}$	906
మధ్యమాదినిషాదము లేక శుద్ధ ని	ని$_2$	$\frac{16}{9}$	996
కైశికి నిషాదము	ని$_1$	$\frac{9}{5}$	1018
కాకలి నిషాదము	ని	$\frac{15}{8}$	1088
తీవ్ర నిషాదము	ని$_{+1}$	$\frac{243}{128}$	1110
తార షడ్జము	(స)	$\frac{2}{1}$	1200

షడ్జగాంధార పద్ధతి

స	అంతర గ $\frac{5}{4}$
అం-గ $\frac{5}{4}$	కా-ని $\frac{15}{8}$
కా-ని $\frac{15}{8}$	ప్రతిమధ్యమము $\frac{45}{32}$
ప్ర-మ $\frac{45}{32}$	ద్వి-రి $\frac{135}{128}$. దీనిలో పైకోమా $\frac{81}{80}$ తీసి [వేసిన,
ఏకశ్రుతి రి $\frac{25}{24}$	ఏకశ్రుతి ధ $\frac{25}{16}$
ఏకశ్రుతి ధ $\frac{25}{16}$	శుద్ధ గ $\frac{75}{32}$. ఇచ్చటనుండి విలువలు సుకరములు కావు.

ఇట త్రిశ్రుతిబుషభస్థైవతములు, మధ్యమము- ఈమూటివిలువలు పైపద్ధతులందు కాన్పించుటలేదు. వీని నిట్లు చెప్పవచ్చును: (i) త్రిశ్రుతిధైవతము శుద్ధమధ్యమమునకు అంతరగాంధారము, లేక అంతరగాంధారమునకు శుద్ధమధ్యమము అగుచున్నది. కావున దీని విలువ $5/4 \times 4/3 = 5/3$ అగును. (ii) త్రిశ్రుతిబుషభము ధైవతమునకు పంచమవ్యత్యాసమున నున్నది. కావున దీనివిలువ $5/3 \times 2/3 = 10/9$ అగును. (iii) మధ్యమము ఏకశ్రుతిబుషభమునకు శుద్ధమధ్యమ వ్యత్యాసమున నున్నది. ఏకశ్రుతిబుషభము విలువ 25/24 గ నెంచిన, దీనివిలువ $25/24 \times 4/3 = 25/18$ అగును. దీనివిలువ వివాదకరముగ నున్నది. నాపుస్తకమున దీనివిలువ శార్ఙ్గదేవాది పూర్వపువాగ్గేయుల మతమననుసరించి చెప్పబడెను.

కాని యీమధ్యమమునకు సంబంధించిన బుషభము ప్రకృతిపు కర్ణాటకగానమందు కొంచెము కోమలముగనే యున్నది. కావున నేను ఇటీవల ఈయేకశ్రుతి బుషభపు విలువ 25/24 నుండి 31/30 గ మార్చుటకు సమ్మతించితిని. ఇట్లు మార్చుటకు నాశ్రుతి వీణ యందు పరీక్షించి దృఢపఱచుకొంటిని. ఫిడేలువాద్యమున మహాఘనత కెక్కిన నామిత్రులు శ్రీయుత ద్వారం వేంకటస్వామి నాయుడు గారు, మరి శ్రీమాన్ శ్రీనివాసయ్యంగారు మున్నగువారి సలహాకూడ పొంది యట్లు చేయ సమకట్టితిని. కాని యిటీవల "హిందూ"పత్రికకు వ్రాయుచు శ్రీయుత సి. సుబ్రహ్మణ్యాయర్, బి.ఏ. గారు పైమార్పుకు అంగీకరించలేదు.[1] 31/30 బుషభము అంతరగాంధారముతో సరళ ప్రమాణమున గానయోగ్యము (Musical) గా ఉండదని యీయన చెప్పునది సరికాదు. ఏకశ్రుతిబుషభము తోడిరాగమునందు వలె సాధారణ గాంధారముతో జేరివచ్చును. కాని అంతర గ. తో నట్లు రాదు. ద్విశ్రుతి బుషభము 16/15 విలువగలది మాయామాళవగౌళ యందువలె అంతరగాంధారముతో జేరివచ్చును. కాని 25/24 విలువ గల ఏకశ్రుతిబుషభము తోడిరాగప్రయోగము లందు సరళప్రమాణమున లేనందున గానయోగ్యముగ నుండుటలేదు. దీనిని పూర్వీకులు ఎంచియుండినను, నవీనగానమున 31/30 విలువగల ఏకశ్రుతిబుషభమే గ్రాహ్యముగ నున్నది. పాశ్చాత్యశాస్త్రవేత్త "హెల్మ్‌హోల్ట్సు" 31/30 విలువను గ్రహించి యిది గ్రీకుసంగీతమున గలదని చెప్పెను. ఉత్తరదేశమునను 25/24 విలువగల బుషభమును వాడుటలేదు. కొంచెము తీవ్రమగు 21/20 విలువగల ఏకశ్రుతిబుషభమే వారు సవరించి వాడుచున్నారు.[2] కావున ఏకశ్రుతిబుషభధైవతముల విలువలు 31/30, 31/20 గ నుండవలెను. ఇవియే కర్ణాటకగానమున లక్ష్యములు.

ఇక 27/20 విలువగల మధ్యమము మనగానమున నంతగా కానము కావున దీనిని మనస్థాయి (Gamut) నుండి తీసివేసి సుకరమును, సుస్పష్టమునగు 7/4 విలువతోనున్న దేవగాంధారిధైవతము నుంచిన బాగుండు నని నాతలంపు. కాని సదరు సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ గారు 27/20 మధ్యమము బేగడరాగమున వ్యక్తమగుటచే నట్లు తీసివేయ వీలు లేదనిరి. ఈమధ్యమము బేగడరాగమందును అంతగా కానము. బేగడరాగమున మధ్యమము దీర్ఘముగ బట్టునప్పుడు, అనగా_"ధపమా, మామాగరి, పమా" ఇట్లు పంచమముతో జేరిన ప్రయోగములందు 'మ' దీర్ఘముగా వచ్చినప్పుడే 27/20 మ. కలుగుచున్నది. తక్కిన బేగడరాగప్రయోగములందు "పమరీ, గమ గమ రీ, గరిగమపమ" మొదలగు స్థలములందును పై 'మ' కనుపించక 4/3 విలువగల శుద్ధ 'మ' యే గ్రుసవమగుచున్నది. అందుచే 27/20 మ. మనగానమున నంతగా నావశ్యకము కాదు. ఇది కలుగు పైస్థలము లందు దీనిని గమకములచే స్ఫురింప జేయవచ్చును. కావున దీనిని తీసివేసి 7/4 విలువగల సువ్యక్తమగు ధైవతమును జేర్చుకొనవలసియున్నది.

కర్ణాటకగానమున మనము పైవిధమున గ్రహించు సుస్పష్టమగునవి యిరువదిరెండు మాత్రము కాక యిరువదినాలుగు శ్రుతులు కలవనియు, భైరవిరాగమున గల ద్విశ్రుతిధైవతము 128/81 విలువతో నున్నదానిని, సావేరి రాగమునందలి ద్విశ్రుతి బుషభము 256/243 విలువగలదానిని కూడ జేర్చుకొనవలసి యున్నదనియు జెప్పు శ్రీఅయ్యరుగారి వాక్యములు పఠనీయములు కావు. ఈ సంగతులను "హిందూ" పత్రికలో ఖండించియుంటిని. 128/81 విలువగల ద్విశ్రుతికధైవతము ఈరాగమున నల్పముగ నున్నది. భైరవిరాగప్రయోగము లందు "ధపధ, ధప, మపధమప" ఇట్లు పంచమముతో జేరినస్థలములందు మాత్రము 128/81 ధ. కలుగును. తక్కిన యన్నిచోట్లను (1) ధనిస, ధరి, మనిధస, నిధని, సనిధపమ; (2) ధపమధపా, నినిధధ పపా-మొదలగు ప్రయోగములందును ధ. విలువ యారోహణావరోహణము

---

1. నవంబరు డిశెంబరు నెలలందు బుధవారమున బ్రచురింపబడు హిందూపత్రికలు చూచునది.

2. 'క్లమెంట్సు'గారి పుస్తకము చూచునది.

లందు మారుచు, నారోహణమందు కొన్నిచోట్ల 27/16 విలువగల చతుశ్శ్రుతికమును, తక్కిన ప్రయోగములందు 8/5 విలువగల ద్విశ్రుతికమును గ్రహింపబడుచున్నవి. కావున భైరవిరాగమున సువ్యక్తమగు శుద్ధ ధైవతము 8/5 ద్విశ్రుతికమే. పైజెప్పిన స్వల్పస్థలమందలి 128/81 ధైవతము గమకములచే స్ఫురింప జేయవచ్చును. ఈప్రత్యేకస్వరము ఆవశ్యకము కాదు. కాని యీస్వల్పవ్యక్తము లగువానినెల్ల సరకుచేసిన యెడల ఒక్కభైరవి ధ., సావేరి రి. మాత్రము కాక, పెక్కులు రి, గ, మ, ధ, ని-లనుం కల్పించవచ్చును. ఈసంఖ్యానీకములగు స్వరములు స్థాయియందు క్లిష్టము లగుటయే కాక, యసహ్యములుగ గూడ నుండును. 12 స్వరములే వ్యక్తములని చెప్పువారును, ఇన్నిస్వరభేదము లెఱుగని పాశ్చాత్యులును పైయనేకశ్రుతులు గలస్థాయిని కరము హర్షింపరని వేరు చెప్పనక్కరలేదు. స్వల్పభేదములతో నున్నవానినెల్ల, అనగా 25/24, 256/243, 31/30, 21/20, 81/80 విలువలతో నున్న ఏకశ్రుతి ఋషభములను, ఇట్లు 25/16, 128/81, 31/20, 63/40, 243/160 విలువలుగల ఏకశ్రుతిధైవతములను గ్రహించుచుండిన మనసంగీతము సుకరము కాదు. మనకనువగు వానినిమాత్రము సంవాది మొదలగు పద్ధతులనుండి గ్రహించి చెప్పవలయునే కాని సదరుపద్ధతులందలి వానినెల్ల నట్లు చెప్పుట భావ్యము కాదు. సువ్యక్తములును, ముఖ్యములు నగువానిని మాత్రము ఎంచిన మిగిలినవి గమకాదులచే స్ఫురింపజేయబడును. మరియు దక్కువసాడవులు కల వాద్యములలో, ముఖ్యముగా ఫిడేలునందు, పైయనేకస్వరములు పలుకు స్థానములు స్ఫుటములు కావు. కొన్నికొన్ని మిళితమగునంతటి అల్పదూరముననే యున్నవి. ఇట్లు ముఖ్యముగా 128/81 ధ. యు, 8/5 లేక 128/80 ధ. యు దుర్లక్ష్యభావమున నుంటచే ఫిడేలుతంత్రియందలి వీనిస్థానములు క్రమము చేరిక నున్నవి.

ఇక 256/243 విలువగల సావేరి ఋషభముకూడ పైసంగతుల వలె ఖండింపబడుచున్నది. ఇది 16/15 కు తుల్యమే. కావున ఈ ఋషభధైవతములు మనస్థాయియం దావశ్యకములు కావు.

స్వరముల విలువలు పైవిధమున నంతరములతో జెప్పుటగూర్చి క్రిందటిసంచికలో గొంత చెప్పియుంటిని. తీగెయందు ముళ్లు (Nodes) కలిగినప్పుడెల్ల సదరుతీగెయొక్క కంపించు భాగములను పోల్చుటే యీ యంతరములు. అంతరములకు (Ratios) తీగెపొడవులు విషమప్రమాణమున (Inverse ratio) నుండును. అనగా రెండు మేరులకు మధ్యగల తీగెబిగింపును (Tention) మార్చక దానిని భాగభాగములందు తాకి ముళ్లను కలుగజేయునప్పు డుదయించు స్వరముల తీగె పొడవులను విషమప్రమాణమున జెప్పబడిన యంతరములే పైన చెప్పబడిన విలువలు. కావున తీగెయందు ఆయాస్వరములు కలుగుప్రదేశములు పై భిన్నముల (Fractions) లవములు తెల్పును. కొన్ని ముఖ్యములగు స్వరముల విలువలు ఈవిధమున గమనించునది:—

(1) షడ్జము విలువ:—1; అనగా తీగెయంతయు గదలుచుండినప్పుడు కలుగును.

(2) అంతరగాంధారము:—5/4 కావున 4/5 భాగము తీగె కదలునప్పుడును, 1/5 భాగమున ముట్టినప్పుడును కలుగును.

(3) శుద్ధమధ్యమము:—4/3 కావున 3/4 భాగము తీగె కదలునప్పుడును, 1/4 భాగమున తాకినప్పుడును కలుగును.

(4) పంచమము:—3/2 కావున 2/3 భాగము తీగె కదలునప్పుడును, 1/3 భాగమున తాకినప్పుడును కలుగును.

(5) చతుశ్శ్రుతి ఋషభము:—పంచమమునకు పంచమ మగును కావున పైస్థాయియందది కలిగి, $3/2 \times 3/2 = 9/4$ విలువతో నుండును. మధ్యస్థాయియందు దీనివిలువ $9/4 \div 2 = 9/8$ అగును.

(6) చతుశ్శ్రుతి ధైవతము:—షడ్జతంత్రియందు చ-రి ఎట్టి సంబంధము గలిగియున్నదో యట్లే పంచమతంత్రియందు చతుశ్శ్రుతి ధ. యున్నది. కావున దీనివిలువ $3/2 \times 9/8 = 27/16$ అగును.

(7) కాకలి నిషాదము:—మధ్యమమునకు అంతరగాంధార మెట్టి సంబంధము కలిగియున్నదో యట్లే షడ్జమునకు ఈ నిషాదమును; కావుననే దీని విలువ $5/4 \div 4/3 \times 2 = 15/8$ అగును.

(8) హెచ్చుషడ్జము:—2 కావున $\frac{1}{2}$ భాగమున తీగె కదలునప్పుడు, లేక $\frac{1}{2}$ భాగమున తాకినప్పుడు కలుగును.

తక్కినవానిని ఇట్లు గ్రహింపనగును.

మహామహోపాధ్యాయ

శ్రీ పరవస్తు వేఙ్కటరంగాచార్యులు అయ్యావారలుగారు

ఇ. వి. వి. రాఘవాచార్యగారు

క్రిందటి శతాబ్దమున భారతవర్షమున గీర్వాణ భాషాప్రౌఢసరస్వతి యని జగద్గీతకీర్తి నందిన శ్రీ పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యు లయ్యావారలుగారు క్రీ. శ. 1822 వ (చిత్రభాను) సంవత్సరమున నవతరించిరి. "సర్వశబ్దసంబోధిని" యను సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువును నిర్మించిన శ్రీనివాసాచార్యులవారు వీరి జనకులు. రంగాచార్యులవా రప్రతిమప్రతిభాభాసురులు. అసాధారణ ధారణా ధురంధరులు. వీరు తమ 8 వ యేటనే కవితా కన్యకం జేపట్టి "కుంభకర్ణవిజయ" మను గీర్వాణ కావ్య పుత్రికం బడసిరి. వీరు బొబ్బిలిసంస్థానమున మూడువందల పృచ్ఛకులతోఁ బరశ్శతావధానము నొనరించిరఁట. వీరు షట్ఛాస్త్రములలోను గూలంకషవైదుషీ భూషితులు. వీ రాంధ్రగీర్వాణముల బహుగ్రంథప్రణేతలు. వీరి పాండిత్య రత్నపటలికి నికషాయమాణ మగు "లఘుశబ్దార్థసర్వ"మను సర్వతోముఖనిఘంటువు (Encyclopaedic Lexicon) ప్రకృతము ప్రచురప్రచారములో నున్న (రాజా రాధాకాంతదేవ నిర్మిత) "శబ్దకల్పద్రుమము"కంటెను, (తారానాథ తర్కవాచస్పతి ప్రణీతమగు) "వాచస్పత్యము" కంటెను నత్యుత్తమముగా నున్నది. గీర్వాణ విద్వల్లోక దౌర్భాగ్యముచే నీకోశ మకారాకారాది పదములు గల రెండుసంపుటములవరకుమాత్రము (వాచస్పత్య నిఘంటు పుటల ప్రమాణమున 656 పుటలు) ముద్రింపఁబడెను. అవియు నాంధ్రలిపిలో ముద్రితములు. అనంతశిష్యప్రశిష్యకులకల్పమహీరుహము లగు నాచార్యులవారిని మైసూరు, పీఠికాపురము, తుని, బొబ్బిలి, మందస, ఉర్లాము మొదలగు స్వదేశసంస్థానాధీశు లెంతయో బహూకరించిరి. క్రీ. శ. 1887 వ వత్సరమున జరిగిన విక్టోరియా జూబిలీ సందర్భమున "మహామహోపాధ్యాయ"బిరుదము నందిన భారతవర్ష పండితప్రకాండ చతుష్టయములో నాచార్యులవా రొకరు. ఆంధ్రదేశమున "మహామహోపాధ్యాయ" బిరుదము నొందిన వారిలో వీరు ప్రథములు. వీరు మహావక్తలు. నసౌరభమగు సువర్ణసుమమువలెఁ, గూలంకషవైదుష్యమునకు, సర్వతోముఖ పాండిత్యమునకుఁ దోడు వీరియందు నిష్కళంక చారిత్రముగూడ నలవడియున్నది. వీరు క్రీ. శ. 1900 సం. నఁ బరమపదించిరి.

రసతరంగములు ౨

చిగురాకుమీఁద ఝంఝానిలము*

యమ్. సూర్యప్రకాశరావు గారు

ఒక్కనాఁడు ప్రభంజనుం డుగ్రవేగ
చలిత నిఖిల భూభాగ సంచారుఁ డగుచు
రేఁగి, దుర్గమంబగు హిమాద్రివిపినతరు
మధ్యమస్థలి నాకాశమండలంబు
నొరయు నుత్తుంగ పిప్పల మొండు గాంచి,
యాకుజొంపములనడుమ నలరి యచట
నెండకన్నును వానక న్నెఱుఁగ నట్టి
చిన్ని చివురాకు నిద్దంపు చెన్ను చూచి
చటులనినదాభ్రవిభ్రమార్భటిని బలికె:

"ఎఱుఁగుదో నన్నుఁ జివురాక! యెఱుఁగవేమొ!
అలఘుజవమున బ్రహ్మాండ మాక్రమించి
యుదధు లేడింటి నుబ్బొంత లూఁచియూఁచి
బహుళనీరంధ్రఘనబిడాభ్రపటలిఁ గలఁచి
సకలకుజనుల నుగ్గు నూచంబు సేసి
యవనిఁ బేరెక్కినట్టి మహాబలుండ
నేను; నేను గానని యణువైన లేదు;
నాకుఁ జొరరాని చీమ కన్నంబు లేదు—
పదిలమై యుంటి నాకంటఁ బడక యెటులొ;
ఐన నేమాయె? నేఁటి కేఁడాదిలోనఁ
బ్రబల ఝంఝా సముద్ధూత పతితఁ జేసి
నిన్నుఁ గొనిపోదు నాపేరు నిక్కమేని."

అని సమీరణుఁడు వలుక నాక్షణంబ
చిన్నిచివురాకు ధృతి దప్పి, విన్నఁబోయి,
గడగడ వడంకి, సోలి, యాక్రందనంబు
సేయఁ దత్తరం బంది లేఁజివురుకొమ్మ
డాసి యోదార్చి యొడలి వడంకుఁ దీర్చి
యనునయోచితనర్మోక్తు లాడి యిరుగు
పొరుగు ముదుసలికొమ్మల కెఱుఁగఁ దెల్పి
గుజగుజలువోయి యందఱుఁ గూడికొనుచుఁ
గులముపెద్దయుఁ దమకెల్లఁ గూర్చు ప్రాపు
మహితజీవనదాత సన్మార్గవర్తి
పిప్పలప్రభుని కెఱుఁగఁ జెప్ప నతఁడు—

అతివిశాలాసనంబున నధివసించి
ధళధళని మెఱయుఁ బ్రవాళముల ధరించి
నవ్యకలకంఠ మధురగానంబు సెలఁగ
నలుగడలఁ జేరి చిగురుకొమ్మలు మరాళ
లలితగతుల నర్తనము సల్పఁ బరిపూర్ణ
సంపద లనుభవించుచు సంతసమునఁ
గొలువులో నుండి, యించుక తలఁ గదల్చి
చిన్నిచిగురాకుఁ జూచి వచించె నిట్లు:
"అమ్మ! చివురాకుపట్టి!! ధైర్యంబు చిక్కఁ
బట్టు; భయము నీ కేల? యభయ మొసంగ
రూఢికెక్కిన పిప్పలు ప్రోల నిలిచి;
అనిలుఁ డొక్కఁడు గాదు దవానలుండుఁ
గూడఁ దోడునీడ యగుచుఁ గూడనిమ్ము
చీరికిం గొనక నిను రక్షించువాఁడ.
నిలుకడ యొకింత లేని వెంగలి యొకండు
లావు మీఱి నామూలబలంబుఁ గనక
యలఁతి యైనట్టి యీ చిన్నిదళము మీఁద
దాడివెడలంగఁ దనమదిఁ దలఁచినాఁడొ!
అనుపమంబైన మామకోదగ్ర బల స
మగ్రబాహుశాఖా విజృంభణము గనఁడొ!"

---

* ఇది ఆంగ్లవాఙ్మయమునఁ గల అలిగరీ (allegory) ననుకరించెడు వ్యంగ్యకథాంతర్గత మగు చిన్న పద్యకావ్యము. అంతర్భూతమైన కథ పాఠకులచే నూహింపఁబడును. ఇట్టివి సాధారణముగా నీతి, మత, వేదాంతాది కఠిన విషయములు సులభగ్రాహ్యము లగునట్లు బోధించుట కుపయోగించును.

అనుచు నైసర్గగంభీర ఫణితి నుడివి
కరుణ దైవారఁ జివురాకుఁ గాంచి మఱియు,
"నీవు దలఁచినఁ గాక కొంపోవ నెవరి
కైనఁ దరము కానట్టి మహావరంబు
నొసఁగి నాఁడ; భయంబు దక్కి సుఖము మెయి
మను"మటంచుఁ దన మనికి కనిపెఁ బ్రీతి.

పిదప మవ్వంపుఁగొమ్మల నొదిగి యరిగి
నెమ్మిఁ దనయిక్కఁ దలిరాకు నెమ్మనంబు
న వలవంత దక్కి దినదినప్రవర్ధ
మాన యయి పంచబాణుని బాణ మనఁగ
నలరుఁగొమ్మల మధ్యఁ దా నలరె మిగుల.

అంత హిమవంత (?) విపినాంత మంతఁ గలయఁ
బాఱెఁ జలి నిరాఘాటసంచారి యగుచు;
అతని పరివారమును బోలి యవనిజములు
నిలిచె బహువర్ణసంకీర్ణదళము లగుచు.

పర్ణసంతాన మెల్ల సువర్ణసంగ
తంబు గాఁగ నీక్షించి చిత్తంబులో న
సూయ పొడసూపఁ జిగురాకు వోయి పిప్ప
లప్రభుని గాంచి దీనానులాప యగుచుఁ
బలికె— "తండ్రి! నాదగు దురవస్థ వినుము:
పర్ణములకెల్ల భూరి సువర్ణభాగ్య
మొసఁగి యిసుమంతయైన నా కొసఁగ కకట
దైవ మెంతటి పక్షపాతంబు సేసె!
కులములోపలఁ దల యెత్తికొనఁగలేని
యిట్టి హీనరూపంబుతోఁ బృథివి బ్రదుకఁ
జాల నే"నంచుఁ గన్నీరు జారవిడుచు
చిన్నిచివురాకు నక్కునఁ జేర్చి పట్టి
వగపు వాయంగఁ బిప్పలప్రభుఁడు వల్కె—

"అమ్మ! తలిరాకుకూన!! ధైర్యంబు నూన
వమ్మ!! యీపాటిదానికై యడర నేల?
పత్రనివహంబు తమతమ వర్ణగతులఁ
బడసె నిజకర్మ పరిపాక ఫలము కతన;
దైవకృత మందుఁ బక్షపాతంబు గలదె?
పృథ్విలోఁ బుట్టి యిసుమంత విసువకుండ
నియతకార్యంబు నెఱవేర్చి నెమ్మనంబు
న నొకచింత విడిచి మహానందమున ము
నింగి నింగి కెగిరిపోవ నేఁడొ రేపొ
పయనమయ్యెడు నీతోడివా రలెల్ల;
కాన నీవును నీకు నీకాన నేది
విధి విధించెనొ యఁఅలేని విధి నదియ ప
నియని యనిశంబు సన్మార్గనియతి నెఱప
(?) దాన వాంఛితఫలంబు దాన వొడము".

అనుడుఁ జివురాకు తా నెన్నఁ డట్టివర్ణ
నీయవరసువర్ణావాప్తి నెగడుదాన
నో యటంచు నువ్విళులూరుచున్న తనువు
కరము తూఁగాడ మెల్లన నిద్రఁ జేరె.

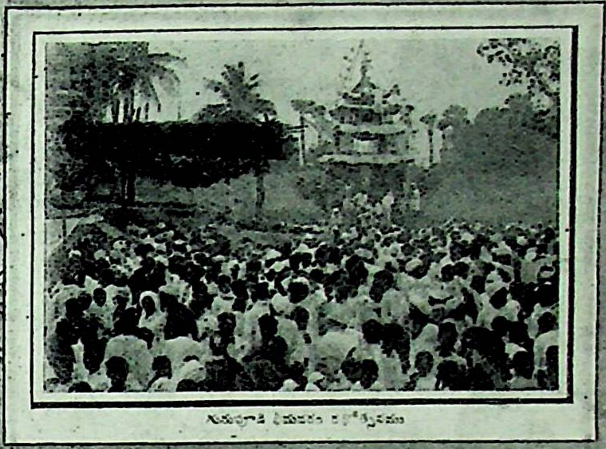
అది మొదలు గాఁగ నా చిగురాకు హృదయ
వాటిలో వర్ణనాతీత వరసువర్ణ
పర్ణ వర్ణసౌభాగ్య దుర్వార వాంఛ
యొండుదక్క ఇతరవాంఛ యొండు సొరదు

తన్మయత్వము నొందిన తలిరుటాకు
ఘనతపఃస్ఫూర్తి గరిమకతన ననఁగ ని
జాంగభాగంబులందు నత్యలఘువృత్తి
సారసౌవర్ణవర్ణప్రసార మెసఁగె.

బాలభానుఁడు పూర్వాద్రిఁ బ్రాఁకువేళ
నపరభానుఁడొ నాఁ బిప్పలాగ్రమెక్కు;
రాత్రి యరుదేర రెండవరాజుఁ బోలి
చీఁకటిని వెల్గు బంగారు చిన్నియాకు.
అట్లు దినరాజు రేరాజు ననఁగఁ దనరి
యొందు వెదకిన నొకమచ్చయేని లేక
తనపథంబున కడ్డేమి తగులనట్టి
యున్నతపదంబు నంటి తా నుండువేళ—

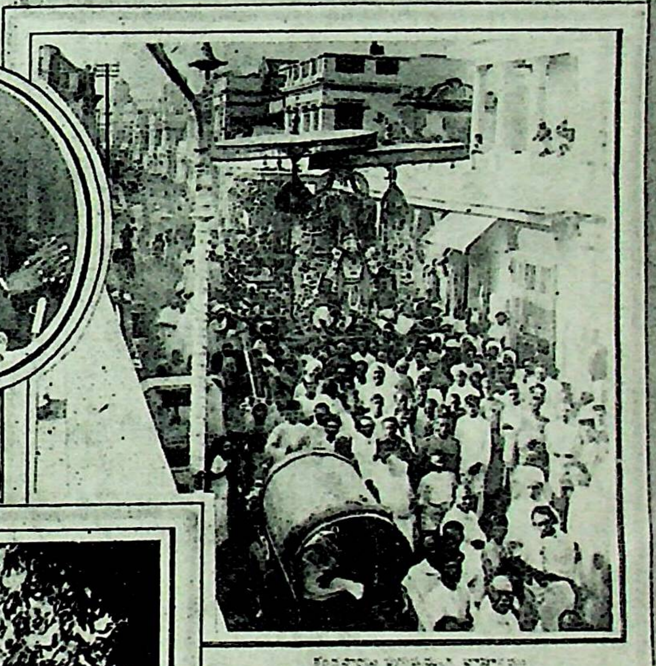
పవనుఁ డేతెంచి యద్దాని పసిమిఁ గాంచి
"నాఁడు సూచిన చివురాకు నేఁడు కాదు;

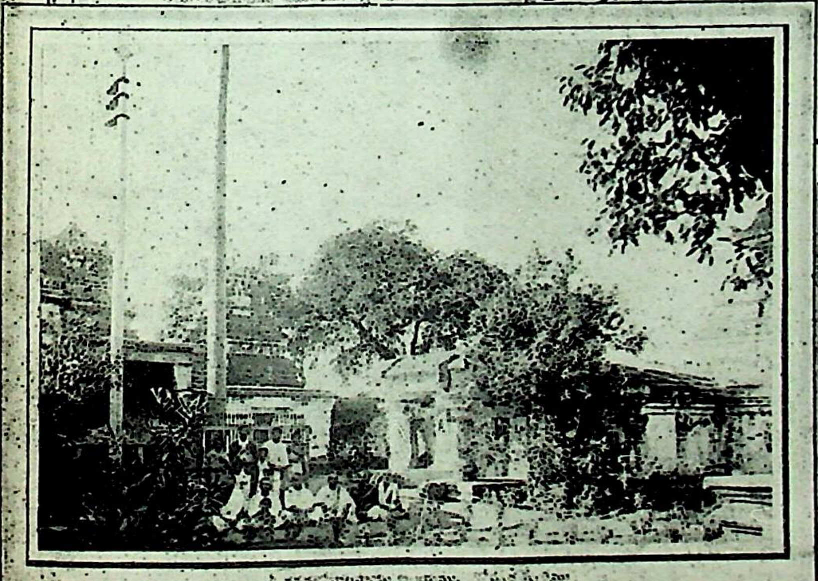

श्रीवदरी
पंचायतन

केदार
पंचायतन

మెఱయుచున్నది మబ్బులో మెఱపుమాడ్కి;
మాటలాడింపఁ దెలియదో మనసువిధము"
అని తలంచి మెల్లనఁ జిన్నియాకుఁ గదిసి,
"ఏను వచ్చెదునంతలో నెంతదాన
వైతి! విలసనం బింత నీయందె కాని
యీాకువలయంబునఁ బొడమ దెందుఁ; గాని
ఉన్న సంగతి యొకదాని నున్నయట్ల
తెలుపఁ దలఁచితి నీమేలు దలఁచి సుమ్ము!
ప్రాయమింతయుఁ గల్గి నీ ప్రాయమైన
వారిఁ గూడి వర్తించుట పాడిగాని
యడవిలో నుంట జాతిమర్యాద గాదు.

కానలో నున్న పర్ణసంతాన మెల్ల
చనుట కానవె నిజనివాసంబు వీడి?
వారలిప్పుడు తమనిజాకార మడఁచి
పరుల కెవ్వరికిని గంటఁబడకయుండి
మెలఁగెదరు వసుధ విభూతి మిగుల మెఱసి.

వారి నందఱఁ జూడంగ వాంఛ యున్న
నాకుఁ గల మహచ్ఛక్తిచే నీకుఁ జూప
నోపువాఁడ; నాతోడ వా రున్నయెడకు
వత్తువే"యన నదియును వల్లె యనియె.

అపుడు ఝుంఝుంఝానిలుండు బ్రహ్మాండభాండ
కర్పరము నిండి యుద్దండ ఘనఘనాఘ
సరవము దిశలఁ బిక్కటిల్ల రభసగతి
నేఁగెఁ జివురాకుపై దుర్నిరీక్ష్యుఁ డగుచు.

తాఁకినంతనె యల్లాడి తనపదంబు
దూలఁ జివురాకు నేలఁ గైవ్రాలఁ ద్రోడఁగె;
పుడమిఁ బడునంతలో నడు మొడిసిపట్టి
మింటిదెస పోయె నుగ్రసమీరణుండు.

పోయి దాక్షిణ్య మను దారిఁ బోక, పఱచి
పఱచి యొకచోటఁ జివురాకుఁ బాఱవైచి,
"ఇదియె! మీావార లెల్ల వసించు తావు
కొలఁదికాలంబులో వారిఁ గలసికొనెదు".

అంచుఁ దనమూర్తి యుపసంహరించి యించు
కంత దాక్షిణ్యము వహించి యనిలుఁ డేఁగ
నిజపదము ద్రెళ్లి చివురాకు నిద్రవోవు
చిన్నవిత్తుల వెచ్చని సెజ్జ యయ్యె.

సఖుఁడా!

జంధ్యాల శివన్నశాస్త్రి గారు

పరులయున్నతి వీనులఁబడినయంతఁ
బటువిషజ్వర మొడలెల్లఁ బట్టి పీల్చు,
ఒరుల కార్యవిఘాతమ్ము నొదవఁజేయఁ
గోరి తనముక్కు బల్మిమైఁ గోసికొనెదు,
తనదు క్షుద్రసుఖాభాసమునకు నొకరి
విమలబహుమూల్యలోకద్వయమును జెఱచు,
జనుల రక్తబిందువు సుధాంజనము వోలెఁ
గనుల కానందబాష్పమ్ము గలుగఁజేయు,
ఒకరిమేలుకు వేఱొక రోర్వలేని
దీనులను సానుభూతి సుంతేని లేని
హేయ హింసా మహాదేవియే కడంగి
సర్వమేకాధిపత్యమ్ము సలుపుచుండు
నీమహాపాపజగతి నిదేమి చిత్ర
మతిపవిత్ర మపార్థివం బైన దివ్య
వస్తు విది యెట్లు వచ్చె నపారదుర్వి
వేక గాఢాంధతమస దుర్విలసితమున
నెట్లు స్వర్గీయ మీా జ్యోతి యేఁగుదెంచె?
సర్పవృశ్చికకోటిదంశనభవన్మ

హానలజ్వాలలందు హిమాంబుమిళిత
సరసచందనరసవృష్టి గురిసె నెట్లు?
క్షితి నపక్వామిషాలోల గృధ్ర రా డ
శుద్ధ మారయ మారయ శోషయాది
పటురటత్కార బధిర దిగ్వలయమందు
నెటు జనించె విపంచికాహృద్యగీతి?
సఖుఁడ! యే మందు వియ్యది సఖ్య మనియ?

దివ్యమహిమాభిరామమై తెరలు దీని
కిల నుపాదానకారణ మెద్ది చెపుమ?
ధరఁ బరార్థైకఫలగుణాత్మతఁ జెలంగు
నమ్మహాభూతసామగ్రి యరయ దీని
కాదికారణ మనిన న్యాయ్యంబు గాదె?

సఖుఁడ! ధన్యుండ నేఁటిదనుకను నీవు
మాదృశుఁడవైన పార్థివమానవుండ
వనుచుఁ దలపోయు నాభ్రాంతి యంతరించె
చారుతరమైన నీసుకుమారమూర్తి
విశ్వసౌందర్యసారమై వెలయు నాకు.

శివకరము నీదు నామసంస్మృతి మదీయ
హృదయనభమున ధ్రువతారరీతి మెరయు
భయము లే దింక నీప్రేమ వజ్రకవచ
మటులు గాపాడ నురికెద నగ్గినేని

సఖుఁడ! భువి నెందుఁ గనుఁగొన్న స్వార్థసిద్ధిఁ
బడయుటకె నెయ్యు లగుట గన్పట్టుచుండు
క్షుద్రతృణమందు నెయ్యు మెక్కుడు వహించు
నీపరార్థత్వ మేమని నే నుతింతు
సఖుఁడ! నే నవ్వ నవ్వుదు సంతసమున,
నామొగ మొకింత వాడిన నపశిరీష
కోమల కపోలములను మ్రుగ్గులను బెడుదు
వేఁడి కన్నీటిబొట్టుల వెట్టిసఖుఁడ!
ఏల నీ కింతమమకార మీతృణమున?

ఒకటఁ గా దన్నిటను గర మూనియుండు
మంత్రణమ్మున మంత్రివై మఱి శరీర
యంత్రణం బాఁప ధన్వంతరి వగుచు నెపుడు
లేమిఁడిం గొంగుపసిఁడివై బాములందు
సౌఖ్యసంధాత వగుచును సతము నాదు
జీవితచ్ఛిద్రముల మాటు చేష్ట నందు
బహులరూపుఁడ వౌదు వీశ్వరునిఁ బోలి
ఈశ్వరుని ప్రతినిధి వనియైన లేక
ఈశ్వరాంశమ వని ని న్వచింపరాదె?

ప్రేమరూపకుఁ డీశుఁడు ప్రేమనిధివి
నీవు లోహమ్ము స్పర్శమణిని స్పృశించి
హేమ మగురీతి నేను నీప్రేమజలధి
నొక తరంగమై క్రీడల నొందఁ గలను!

జోలపాట

కాట్రావులపల్లి రామమూర్తిగారు

జో జో మహాశయ! జో దయాహృదయ!
జోజో యశోమయ! జో యాంధ్రతనయ!
జోజో.

ఆంధ్రదేశీయుండ నని పొంగినావు
ఆంధ్రమాతకు పూజ లర్పించినావు
ఆంధ్రదేశౌన్నత్య మాశించినావు
ఆంధ్రోద్యమముఁ జాటి అలసియున్నావు
జోజో.

సంఘసంస్కరణంబు సాగింప నెంచి
చక్కగా నేఁటేఁట సభలు గావించి
వాదోపవాదాలు బాగుగా సలిపి
ధైర్యంబు చాలక తప్పుకొన్నావు
జోజో.

జాతీయవిద్యాప్రచారంబు కొఱకు
నడుము బిగించి సన్నద్ధుండ వయ్యు

ధనము చేకూరెడు దారి లేకుంటఁ
గునికిపాట్లు పడుచుఁ గూర్చొనినావు
జోజో.

పరదేశవస్తువుల్ పనికిరా వనుచు
నిజదేశవస్తువుల్ నిర్మింపఁ దలఁచి
ధనమునకై యెన్నొ తంటాలు చెంది
ఖద్దరుమాత్రము కట్టుచున్నావు
జోజో.

ఆంధ్రుల విశ్వవిద్యాలయంబునకు
శ్రమఁ జెంది చివరకు సాధించినావు
దానితావున కెన్నొ తగవు లాడుచును
కాలంబు నూరకె గడపుచున్నావు
జోజో.

తెలుఁగు తెలుం గంచు దేవులాడెదవు
తెలుఁగుబిడ్డడ నంచుఁ గుఱుకుచుండెదవు
తెలుఁగు మాటాడుచోఁ దెల్లఁబోయెదవు
తెలుఁగు వేసము వేయ తీరే మెఱుఁగవు
జోజో.

ఆంధ్రమహాసభ లమరంగఁ గూర్చి
ఆంధ్రరాష్ట్రముకోస మర్జీలు వ్రాసి
దొరల కంపించి సంతోషమ్ముఁ జెంది
పరుపుపై వెచ్చఁగాఁ బండుకొన్నావు
జోజో.

ధనము నీయింటిలోఁ దగినంత లేదు
ధనము లేకున్న నే పనియుఁ గాఁబోదు
కలలోన నెవరైనఁ గాన్పించి నీకు
వరము లిచ్చెద రేమొ! పండుకొ మ్మింక
జోజో.

జోజో మహాశయ! జో దయాహృదయ!
జోజో యశోమయ! జో ఆంధ్రతనయ!
జోజో.

మల్లిక

విద్వాన్ కె. బి. కోటిలింగం దేవరగారు

చిలుకఱెక్క హొరంగు పుట్టము
లలితలతికాంగమున జాఱఁగ
పలిత పీత పలాశకంచుక
కలిత వైతివి మల్లికా!

ననలు దొడిగిన నీదు వన్నియ
కనుల కింపగు కమ్మవిల్తుని
మొనలు నూరిన వెండిముల్కుల
దొనల గనివలె మల్లికా!

నెవ్వగల నకి వేయినోళుల
నవ్వినట్టులు పూచి తావుల
త్రవ్వి నింపితి వెల్ల తావులఁ
బువ్వుఁ దేనియ మల్లికా!

కమ్మతెమ్మెర కొంపె కుఱ్ఱఁడు
తుమ్మెదల ముడివిప్పగమితో
దొమ్మిగా నీ సౌరభస్వము
చిమ్మిపోయెనె మల్లికా!

అందముగఁ గైసేసి వేసఁగి
సందెవేళ మృషాంగసంగతి
నంది యేల కృశించిపోయెదు
మందమతివై మల్లికా!

నలుపవే నెత్తావి కరువలి
గలుపవే పూఁదేనె సోనల
నిలుపవే నీరూపు వెలుఁగున
పొలుపు మీఱఁగ మల్లికా!

వేదకాలమునాఁటి ఇంద్రుఁడు*

ఆరవిల్లి నరసింహాచార్యులు గారు, బి. ఏ.

గాఢతమమును గూర్చి లోకముఁ గాంచు
వృత్రదైత్యు హరించి సవితృని గగన
తలమునను నిల్పి కన్నులుగలఫలంబు
ప్రాణులకుఁ గూర్చె నింద్రుఁ డపారకరుణ.

అల్పలాభంబుఁ గోరిన నధికఫలముఁ
గోరినను మాకు మేలును గూర్చి మమ్ము
నష్టపఱచెడి వైరుల నాశమునకు
వజ్రమును వాల్చు నింద్ర! కాపాడు మమ్ము.

మాకుఁగల కోర్కెలం దీర్చి మంచివానఁ
గురియు నోయింద్ర! నింగిని గుంపులుగఁ జ
రించు మేఘాలనెల్ల భేదించి వర్ష
ముఁ గురియుము; కోర్కెల (?) రిత్తపుచ్చ నీవు.

కర్మఫలమును సమకూర్పఁ గర్తలయిన
దేవతావళి కైన సందీప్తవజ్ర
ధారి యైనట్టి యింద్రుని దగినయట్లు
ప్రస్తుతింప నశక్యమౌ పని యగుఁ జుమి

మానవుల కెల్లఁ దద్భాగ్యమహిమ కెల్ల
నెవఁడు పరిపాలకుం డట్టియింద్రుఁ డొకఁడె
నేత సుమి పంచమనిషాదజాతులకును—
మెలఁగు మనుజులలో వారి మేలుఁ గోరి

మమ్ముఁ గాపాడుటకుఁ గారణమ్ము మాకుఁ
దగిన వైరుల నెదుర నాదరువు సమద
శాత్రవావళిఁ దలపడ సాధనంబు

ఆజిఁ బరవీరులను వారి యశ్వములను
అడ్డుకొనఁ జాలు బలశాలులైన భటుల
సంతరింపఁగఁజాలిన సాధనంబు
శత్రుభయహరమైన విస్తారధనము
విజయసాధన మింద్ర! సంప్రీతి నిమ్ము.

ఇంద్ర! భవదీయరక్షణ నెసఁగు మేము
దృఢతమంబగు భవదీయదివ్యవజ్ర
(?)సాయమున నల్పసైన్యుల శాత్రవులను
ధిక్కరించుచునుండుదుము మ్రొక్కు మీకు.

దేహబలమహిమంబున దివ్యసుగుణ
భూషితుం డౌట నింద్రుఁ డశేషదైన
మానవాతీతమహిముఁ డా మాన్య సుగుణ
గణము దేహబలము వృద్ధిఁ గాంచుఁ గాత.

రణములందున జయలాభమును సుతులను
గోరి రెవ్వారు వారల కోర్కెలన్ని
సఫలమొనరించు ధీశక్తి సంఘటించుఁ
గామిత మొసంగు నింద్రుఁడుండు కరుణఁ బూని.

పక్వఫలభరితవృక్షంబు(?) భాతి నింద్రు
కామ్యదాయకసత్యవాక్యములు గడు ప
విత్రములు యజమాని కెవ్వేళను శుభ
కరములై యుండు సమితమౌ సిరు లొసంగు.

---

* ఇంద్రుఁడు వేదయుగమున విశ్వకల్యాణసంధాయకుండగు దైవము కరుణామూర్తియగు నాయింద్రుఁడు లోకరక్షణార్థము తన మహిమచే వర్షకారకుఁడై ప్రజల కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రుఁ డగుచున్నాఁడు. భగవంతుని వేర్వేరులీలలను వేర్వేరువిధంబుల మనోహరవర్ణనలు పొందించి వేదకాలపురుషులు గాథలుగా రచించిరి. అన్నిగాథలలోను గడు మనోహరమగునది వృత్రాసురవధగాథ. వృత్రుఁ డను మేఘుఁడు విశ్వకల్యాణమును స్మరింపక స్వేచ్ఛగాఁజరించుచుండ జీవకోటికిసౌఖ్య మొసంగుటకుఁగాను ఇంద్రుఁ డాయసురుని నిర్బంధించిసాధించి అసురహంతయైనాఁడు. ఆతని విజయకీర్తనమే యాతనియెడఁ గృతజ్ఞత చూపుట. వీరులగు ప్రతిపక్షుల నిజగంభీరగర్జనలను గుండె లవియఁజేయుచుఁ దళతళలాడు వాఁడియంచుల వజ్రాయుధమున వృత్రాది మహాబలశాలుల ఖండించిన యింద్రుఁడు పౌరాణికయుగమున నుక్కుగల ప్రతిరక్కసునకు మ్రొక్కులిడుచుఁ జిల్లర రాక్షసులపైఁ జేయివిసురు సామాన్యయోధుఁ డైనాఁడు. తపోవిశేషంబులకు సంతసిల్లి ఋషులకు దివ్యపదవులనిచ్చు వేదకాలపుదైవము తపసుల నియమముఁ జెరుచుటయే ప్రధానకర్తవ్యముగాగల అప్సరసల కధినాథుఁ డైనాఁడు. ఇంతియేల? వేదయుగమున విశ్వకల్యాణసంధాయకుండు, సర్వశక్తిమయాత్మకుండు నగు నింద్రుఁడు పౌరాణికయుగమున నధఃపతన మంది భోగపరాయణుఁడును, శివకేశవులకు సామంతనరపాలుఁడు నగు నమరావతీపరిపాలకుం డైనాఁడు. ప్రభవసంవత్సరాషాఢమాసభారతిలోఁ బౌరాణికకాలపు దేవేంద్రునిగూర్చి ప్రతాప రామకోటయ్య అనువారు వ్రాసిన పద్యవ్యాసమును జదివిన వేదకాలమునాఁటియింద్రుడు క్రమముగా నెట్టి యధఃపతన మందెనో తెలియఁగలదు. ప్రస్తుతమాంధ్రభాషలోఁ బౌరాణికగాథలఁగూర్చిన విమర్శనము లసదు. పశ్చిమదేశీయులు మిగుల శ్రద్ధతో నట్టివిమర్శనమునకుఁ జాలకాలము క్రింద నేపూనుకొనిరి. క్రమక్రమముగా వారు మనగ్రంథములనుగూడ పాశ్చాత్యవిమర్శనాపద్ధతుల విమర్శించుచు మిగుల సాహసపువ్రాఁతలు వ్రాసియున్నారు. ఆండ్రూలాంగ్ వంటి యొకరిద్దరు బుద్ధిమంతులు భారతీయులకు గాథాచౌర్యమాపాదించిరి. అనాదినుండియు భారతవర్షము గాథలకుఁ బుట్టినిల్లు. వేదములందును, పురాణములందునుగల గాథ లనంతములు. వేదకాలమునాఁటికి వ్యాప్తములో నున్న గాథలను వేదములందు మహర్షులు సూచించిరి. గాథారచనమునకు భావనాశక్తియే ముఖ్యము. ఈశక్తి విదేశీయులకంటె భారతీయుల కత్యధికము. మనవారిలో గాథానిర్వచనము, తద్విమర్శనము సమర్థతతోఁ బూనుకొనఁగల పండితులు పెక్కురుండియు నింతవఱకును ఆంధ్రభాషయం దట్టి గ్రంథములు రచింపకుండుట విషాదకరము. ఇకనైనను సమర్థులగు విద్వాంసు లాంధ్రభాషకుఁగల కొఱత దీర్తురు గాక.

ఆ. న.

౧౧. ప్రకీర్ణకము

లోకములు-లోకాంతరములు-లోకాంతర యాత్ర

వ్యాసకర్త-ముక్తినూతులపాటి గోపాలకృష్ణశాస్త్రి గారు

శ్రీ పరమేశ్వరునిచే సృజియింపంబడిన లోకములలో, మనము వసించు భూలోకమువలెనే, మఱికొన్ని లోకములు గలవనియు; నాలోకవాసులకును, మనకును బరస్పరము సంబంధము గలదనియు శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణములవలనఁ దెలియఁబడుచున్న విషయమే. శ్లో॥ దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయన్తు వః. పరస్పరం భావయన్తః శ్రేయః పర మవాప్స్యథ॥ "మీరు దేవతల నారాధింపుఁడు; ఆదేవతలు మిమ్ముల ననుగ్రహింతురు. పరస్పరము నారాధించుకొనుట వలన నుత్తమమగు శ్రేయస్సును బడయుదురుగాత" యని శ్రీభగవద్గీత 3 అధ్యాయ. ౧౧ శ్లోకమునఁ జెప్పఁబడెను. రామణీయకంబున భూలోకస్వర్గంబులనం బరగు, లండన్, ప్యారిసు, న్యూయార్కు మొదలగు మహాపట్టణములనుఁ జూడఁ గుతూహలులై, వానికిఁ బోవు మార్గములను, సదుపాయములను దెలుపు భూగోళశాస్త్రములను, మార్గప్రదర్శక గ్రంథములను నన్వేషింతురుగాని, తా మవశ్యము పోయి తీరవలసిన వైవస్వతపురికి మార్గ మెట్లు, అచ్చటి విశేషము లెవ్వి? సదుపాయము లెట్టెట్టివి గని యెవరు నాలోచింపరని శ్రీ నీలకంఠదీక్షితులు స్వరచిత వైరాగ్యశతకమునందు శ్లో॥ వంగాః కథ మంగాః కథ మిత్యనుయుఞ్జతే వృథా దేశాన్ । కీదృక్కృతాంతపుర మితి కో౽పి న జిజ్ఞాసతే లోకః॥ (వంగదేశ మెట్లుండును! అంగదేశ మెట్లుండును? అని వ్యర్థముగా దేశ, దేశవిషయములనుఁ దెలిసికొన బ్రయత్నింతురే, కాని తా నవశ్యము పోయితీరవలసిన యమపురి యెట్టిదని మాత్ర మెవ్వడును విచారింపఁడని) యీశ్లోకముచే వక్కాణించెను. భూలోకమునందలి ద్వీపాంతర దేశాంతర విషయములుఁ జూచినవారు చెప్పఁగఁ దెలియుచుండును; కాని, లోకాంతర విషయములనుఁ దెలిసికొనుటకు సాధన మెట్లని ప్రశ్నించితిరో, తపస్సంపన్నులగు మహర్షులు దివ్యదృష్టిచే నతీంద్రియములగు లోకాంతరవిషయములనుఁ దెలిసికొని వ్రాసిన శాస్త్రములును, దర్శనములును, ప్రమాణము లగుచున్నవి. శ్లో॥ "శాస్త్రదృష్టి ర్గురో ర్వాక్యం తృతీయం చాత్మనిశ్చయః॥" అను న్యాయమునుబట్టి, శాస్త్రమునఁ జెప్పబడిన విషయమునకును, సద్గురూపదేశమునకును, ఆత్మానుభవమునకును, సరిపడెనేని దృఢమైన ప్రమాణ మగును. శాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడినది నమ్మకతీర దను నిర్బంధమునుఁ జెందక, యాత్మానుభవముచే సరిచేసికొని నిశ్చయించుకొనవలయును. సద్గురువు పరబ్రహ్మస్వరూపి యను దృఢ విశ్వాసము కలవానికే యంతఃకరణశుద్ధి కలిగి వేదశాస్త్రార్థవిషయములు స్ఫురించును—కాఁబట్టి, అతీంద్రియజ్ఞానముగల తపస్సంపన్నులగు మహర్షుల వాక్యములందు, వేదమునందును ప్రామాణ్యబుద్ధి యుండవలెను.

శ్లో॥ అజ్ఞశ్చాశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి.

అజ్ఞానియు, పెద్దలవాక్యమందు శ్రద్ధ లేనివాఁడును, వారు చెప్పినది యథార్థ మగునో కాదో యని సంశయముఁ గలవాఁడును చెడిపోవుదు రని భగవద్గీతయందుఁ జెప్పఁబడినది. లోకానుగ్రహతత్పరులు, నిరపేక్షకులు నగు మహర్షుల వాక్యములందు నమ్మక మేల యుండకపోవలయు?

శ్లో॥ ప్రత్యక్షేణానుమిత్యా వా యస్తూపాయో న బుధ్యతే
ఏతం విదన్తి వేదేన తస్మా ద్వేదస్య వేదతా.

ఏవిషయము, ప్రత్యక్షప్రమాణముచేఁ గాని, అనుమానప్రమాణముచేఁ గాని తెలియఁబడక, వేదముచేతనే తెలియఁబడుచున్నదో, అందువలన వేదమునకు వేదత్వము కలుగుచున్నది. కాఁబట్టి, అతీంద్రియములగు, లోకాంతరవిషయములఁ దెలిసికొనునపుడు వేదమును, ఆర్ష శాస్త్రములను, తదర్థములను బోధించుపురాణములును ప్రమాణము లగుచున్నవి. శ్లో॥ "పితృదేవమనుష్యాణాం వేదశ్చక్షుస్సనాతనం। అశక్యం చాప్రమేయంచ వేదశాస్త్రమితి స్థితిః"॥ పితృదేవమనుష్యులకు వేదము దివ్యచక్షుస్సనియు, దానంజేసి, వేదశాస్త్రప్రమాణము ప్రమేయ మనియు, మనుస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడినది. అల్పసత్త్వులు, అల్పమేధస్సులు నగు వారు, కావ్యశాస్త్రపఠనంబును, బహుశ్రుతులతోడి నిరంతరసాంగత్యంబును, దేశాటనంబునుఁ గావింపక, కూపకూర్మంబులువలె నుండి, తమకు గోచరములగు విషయములు కలవనియు, నతీంద్రియములగు లోకాంతరవిషయములు శాస్త్రసిద్ధము లయినను లేవనియు, బుద్ధిమంతులచేఁ గల్పితములనియు, నసంభవములనియుఁ జెప్ప సాహసింతురు. వారికిఁ బ్రత్యక్షప్రమాణమే కాని, యాప్తవాక్యమగు శబ్దము ప్రమాణము కాఁజాలదు. రజస్తమోమోహితాంతఃకరణు లగువారు, దురభిమానముచేఁ దమకుఁ దెలియని విషయము లేదనియుఁ దమకు గోచర

ములుకాని విషయములు కల్పితములు, నసంభవములునని చెప్పుదురు, కాని, శాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన యోగాభ్యాసము చేసి స్వానుభవముచేఁ జూచుట కాని, యోగాభ్యాసము చేసిన మహనీయులు చెప్పిన విషయములందు నమ్మకము కాని కలుగుటలేదు. అట్లుండుట, కరణగతదోషముకాని, విషయగతదోషము కాఁజాలదు. దివాంధమునకు భూలోకము భాస్కరప్రకాశము లేదని నంతమాత్రమున లేకపోవునా? సత్యపదార్థము లెప్పటికిని సత్యములుగనే యుండును. ఇప్పటి యిరువదవ శతాబ్దియందు మన కెల్లఱకు ననుభవములయిన యాశ్చర్య విషయములగు తంత్రీరహితవిద్యుద్వార్తయు, (Wireless Telegram) వాయువిమానములు. (Aeroplanes) జలాంతర్గాములు, విద్యుచ్ఛక్తిచే జరుపఁబడు ముద్రణాలయములు, యంత్రములు, కర్మాగారములు, వ్యజనములు, పాకములు, లోనగునద్భుతకార్యములు; గ్రాంఫోను, టెలిఫోను, సినిమా, లోనగు నద్భుతావహములగు యంత్రములును; యప్సరే లోనగు వైద్యోపకరణములును, ఇంక ననేకములగు ప్రకృతిశాస్త్రోపకరణ జనితములగు కర్మలను గుఱించి, చరిత్రకారులు గ్రంథములు వ్రాసియుంతురు. కొన్ని శతాబ్దులకుఁ బిమ్మట నీ దేశ కాల పరిస్థితులును, ప్రభుత్వంబును, యంత్రసాధనసామగ్రియు, మార్పుఁజెందును. అప్పటి అల్పసత్త్వులు, అల్పమేధస్సులు నగు దుర్బలులకు నీ సాధన సామగ్రి లేక, ఇరువదవ శతాబ్దీయ విషయములు నమ్మఁదగినవి కాక వింతలుగఁ దోఁచవచ్చును. తంత్రీవిరహితవిద్యుద్వార్త యసంభవమనియు, వాయువిమానములు బూటకములనియు, జలాంతర్గాములు శశవిషాణకల్పములనియు, విద్యుచ్ఛక్తిచే జరుపఁబడు కర్మలు విపరీతకల్పనలనియు, గ్రాంఫోను, టెలిఫోను మొదలగునవి బుద్ధిమంతు లూహాపోహలచేఁ గల్పించి వ్రాసిరనియు, ధూమశకటములు లేమిచే, 2, 3 రోజులలోఁ గాశీరామేశ్వరములకు రాకపోకలు, గగనకుసుమాయమానములనియు, నివియన్నియు నూహలచేఁ గల్పించి చరిత్రకారులు వ్రాసినటుల చెప్పికొందురు. వారి కానాటికి ననుభవములో లేకపోయి నంతమాత్రముచేతనే, మన కెల్లరకు ననుభవసిద్ధములగు విషయములు, చరిత్రాత్మకమగుటంజేసి, బూటకములగునా? దేశము, కాలము, పరిస్థితులు మారినను, చరిత్రమువలననే పూర్వకాలపుస్థితులు తెలియఁబడుచుండును. అందువలననే దేశచరిత్రములను, ప్రాచీనశిలాతామ్రశాసనములను రక్షించుచున్నందున, ప్రాచీనస్థితులనుఁ గనుఁగొన నవకాశము కలుగుచున్నది. అటులనే ఇప్పటి మనకు బూర్వులవలె, సత్త్వము, తపస్సంపత్తి, యోగబలము, మనోనిగ్రహము లేక, వారు దివ్యదృష్టిచేఁ దెల్పిన లోకాంతరవిషయములు, దేవతలకు పితృదేవతలకు మనకుఁ గలిగిన సంబంధములు, మహర్షులు స్వర్గమునుండి భూలోకమునకు వచ్చుట, భూలోకవాసులు సూక్ష్మశరీరముచే స్వర్గాదులనుఁ గాంచుట, కామశరీరములఁ బొందుట, మణిమంత్రౌషధసిద్ధులచే నద్భుతకార్యము లొనరించుట, శాపానుగ్రహశక్తులులోనగు విషయములు మనకు విపరీతములుగను, కల్పితములుగను దోఁచును. అప్పటివారి కవి యనుభవసిద్ధములుగ, సహజములుగ నున్నవి. మనకు విపరీతములుగఁ దోఁచినను, మన శక్తిలోపమును వెల్లడించునుగాని యవి మాత్రము సత్యమునకు దూరస్థములు కాఁజాలవు. వేదములలోను, పురాణములలోను గొన్ని యర్థవాదములుగ నుండును. వానిని ప్రాకరణికార్థమునుబట్టి ప్రజ్ఞాబలముచే సమన్వయించుకొని సత్యమగు తత్త్వమును కనుఁగొనవలయును కాని, మిథ్యాభూతములని నుడువ సాహసింపఁ జనదు. పరిశుద్ధాంతఃకరణముగలవానికే దేవతాగురుప్రసాదమువలన, వేదములలోను, పురాణములలోను నుండు సత్యార్థము స్ఫురించును.

> శ్లో॥ ఆర్షం ధర్మోపదేశంచ వేదశాస్త్రావిరోధినా
> యస్తర్కేణానుసంధత్తే స ధర్మం వేద నేతరః,

ఋషిప్రోక్తమగు ధర్మోపదేశము, వేదశాస్త్రములకు విరోధముకాని, యనఁగా సమ్మతమగు, తర్కముచే విచారింపఁబడునది ధర్మమనఁబడు, అటులకానిది ధర్మ మనఁబడదు.

శ్లో॥ దుస్తర్కాత్సువిరమ్యతాం శ్రుతిమత స్తర్కోఽనుసంధీయతాం॥ అను నార్యోక్తినిబట్టి, కుతర్కము చేయఁ గూడదనియు వేదవిహితమగు తర్కము ననుసరించి విచారింపవలె ననియుఁ దెలియఁబడుచున్నది.

"అధీత్య గౌతమీం విద్యాం। సార్గాలీయోని మావిశేత్", అను న్యాయమునుబట్టి, గౌతమతర్కశాస్త్రమును జదివి, భగవత్తత్త్వమునుఁ దెలియఁజేయు, వేదాంతశాస్త్రమున కుపయోగింపక, కుతర్కముచే విపరీతవాదము సేయువాఁడు జంబుకజన్మము నొందు ననియుఁ గలదు. కాఁబట్టి మీఁదఁ జెప్పఁబోవు విషయములను, వేదశాస్త్రములకు సమ్మతమైన తర్కశాస్త్రప్రమాణముచే సమన్వయించుకొని తత్త్వ మరయఁదగును. లోకముల, లోకాంతరముల భూగోళ, భగోళ, ఖగోళ పరిజ్ఞానమువలన సర్వజ్ఞుండు, సర్వశక్తుండు, సర్వేశ్వరుండు నగు, భగవన్మహిమయు, తత్త్వంబునుఁ దెలియును. దానంజేసి నిశ్శ్రేయసావాప్తి కలుగును.

> శ్లో॥ భూర్భువ స్వర్మహశ్చైవ జనశ్చ తప ఏవచ
> సత్యలోకశ్చ సప్తైతే లోకాస్తు పరికీర్తితాః.

భూలోకము, భువర్లోకము, స్వర్గలోకము, మహర్లోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము నని యేడులోకములు– అందు మన ముండు భూలోకము మధ్యమలోకము–తక్కిన యాఱును ఊర్ధ్వలోకములు– ఇవిగాక, అతల, వితల, సుతల, తలాతల, మహాతల, రసాతల, పాతాళము లను అధోలోకములు 7 డును, మొత్తము 14 లోకములు. ఈ చతుర్దశ భువనములను, స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళములుగఁజేసి త్రైలోక్య మందురు.

> శ్లో॥ రవిచంద్రమసో ర్యావ న్మయూఖై రవభాస్యతే
> ససముద్రసరిచ్ఛైలా తావతీ పృథివీ స్మృతా.
>
> —విష్ణుపురాణ ౨ అంశ ౭ అధ్యా.

సూర్యచంద్రుల కిరణములచేఁ బ్రకాశింపఁబడుచు, నదీ పర్వతారణ్య సముద్రములతోఁ గూడినది భూలోక మనఁబడును. ఈ భూమి సకలభూతములకు నాధారమై యోషధులచేఁ బోషించుచున్నందున ధాత్రియని పిలువఁబడుచున్నది. పాదములచే నడవఁదగినదంతయు భూమి యనఁబడు. ఈ భూలోకము, మహాభూమి యనియు, భూగోళమనియు నిరుతెఱంగులు. ఇందు మహాభూమి భూగోళమునకు నధోభాగమున, షుమారు ౫ కోట్ల యోజనముల దూరమునఁ, బ్రకాశించుచున్నదనియు, పంచాశత్కోటి యోజనముల కర్ణాయామముకలదియై, దానిచుట్టు నుండు నండభిత్తినిఁ జేరుకొని యున్నదనియు, సర్వతోవృత్తముగాక తాఁ బేటివీపువలె మధ్యభాగము మిఱ్ఱుగా నుండుననియు, సూర్యచంద్రులు నిరంతరము ప్రకాశించుచున్నను, విశేషదూరమైనందున ఆతపశైత్యము లుండవనియు, కాలనిర్ణయము లేదనియు, కర్మభూమి కాదనియు స్కాందపురాణాంతర్గతలలితోపాఖ్యానమునఁ జెప్పఁబడినది.

ఈభూమండలము జంబూ, ప్లక్ష, కుశ, క్రౌంచ, శాక, శాల్మలి, పుష్కరములను పేరు ద్వీపములను, లవణ, ఇక్షు, సురా, సర్పి, దధి, క్షీర, శుద్ధజలములను పేరు సముద్రములనుఁ గలిగియున్నది. పైఁ జెప్పఁబడిన, సప్తద్వీపములు, సప్తసముద్రములచే నావృతములై యున్నందున, ద్వీపము లనఁబడుచున్నవి.

శ్లో॥ జంబూద్వీప స్సమస్తానా మేతేషాం మధ్యసంస్థితః
తస్యాపి మేరుర్మైత్రేయ మధ్యే కనకపర్వతః
చతురాశీతి సాహస్రో యోజనై రస్య చోచ్ఛ్రియః
ప్రవిష్ట ష్షోడశాధస్తా ద్ద్వాత్రింశన్మూర్ధ్ని విస్తృతః.

—విష్ణు- ౨. అ-౨ అంశ

నదీనదపర్వతారణ్యసాగర పురవరములచే నొప్పు నీ జంబూద్వీప మెల్ల ద్వీపములకు మధ్యమందుఁ గలదు. దానికి మధ్యమందు మేరుపర్వతము, మిక్కిలి యెత్తును, పొడవును, వైశాల్యమును గలిగి యెల్ల లోకములకు నాధారమై దేవతలకు నాలయమై ప్రకాశించుచుండును. ఈ జంబూద్వీపమునందు, హరివర్ష, కింపురుషవర్ష, భారతవర్ష, రమ్యకవర్ష, హిరణ్మయవర్ష, కురువర్ష, ఇలావృతవర్ష, భద్రాశ్వవర్ష, కేతుమాలవర్షము లను నవవర్షములు గలవు. అందు ఇలావృత వర్షముచేఁ జుట్టఁబడి, దానికి మధ్యభాగమం దుండిన మహామేరువునకు ఉత్తరదిగ్భాగమందు నీలపర్వతము ననుసరించి రమ్యకవర్షమును, దానికుత్తరమున శ్వేతపర్వతము ననుసరించి హిరణ్మయవర్షమును, దానికుత్తరమున శృంగిపర్వతము ననుసరించి కురువర్షమును. ఇట్లు ఉత్తరదిగ్భాగమున మూఁడువర్షములును; దక్షిణదిగ్భాగమున నిషధపర్వతము ననుసరించి హరివర్షమును, దానికి దక్షిణమున హేమకూటపర్వతము ననుసరించి కింపురుషవర్షమును, దానికి దక్షిణమున హిమవత్పర్వతము ననుసరించి భారతవర్షంబును ఇట్లు దక్షిణదిగ్భాగమున మూఁడువర్షములును; తూర్పుదిగ్భాగమున గంధమాదనపర్వతము ననుసరించి భద్రాశ్వవర్షంబును, పశ్చిమదిగ్భాగమున మాల్యవత్పర్వతము ననుసరించి కేతుమాలవర్షంబును, మధ్యభాగంబున ఇలావృతవర్షంబును మొత్తము నవవర్షంబులు మేరువు చుట్టును గలవు. తూర్పున నున్న గంధమాదనపర్వతమును, పశ్చిమమున నున్న మాల్యవత్పర్వతమును, ఈ రెండును, ఉత్తరమున నున్న నీలపర్వతమును, దక్షిణమున నున్న నిషధపర్వతమునుఱకును వ్యాపించి అడ్డముగ నుండును. ఇవిగాక దేవమేరువునకు, ప్రాగాదిచతుర్దిశలందు, మందరము, గంధమాదనము, విపులము, సుపార్శ్వము నను నాలుగు పర్వతములు, మూలమునం దాధారపర్వతములుగను, చైత్రరథము, విశ్వతోభద్రము, వైభ్రాజము, నందనము లను దేవోద్యానములును, అరుణోదము, మహాభద్రము, సితోదము, మానసము లను, మహాసరస్సులును, దేవత లప్సరఃస్త్రీలతోఁ గూడి విహరించుట కనుకూలములై, భోగ్యములై, రమణీయములై యొప్పుచున్నవని, శ్రీ విష్ణుపురాణమందును, భాగవతమునందునుఁ జెప్పఁబడియుండెను. ఇవిగాక మేరువుచుట్టును కేసరపర్వతము లనేకములు గలవు. ఈ కేసరపర్వతదరులయందు, నిత్యఫలపుష్పితములై మిగుల రమణీయములగు శ్రీవనము, కింశుకవనము, నళవనము, పనసవనము, హేమచిత్రము, భూతవనము, బ్రహ్మపార్శ్వము, సునాభకము మొదలగు దివ్యవనములయందు సిద్ధ, చారణ, గంధర్వ, విద్యాధర, కిన్నర, కింపురుషాదులగు ఉపదేవగణంబులును, ఇంద్రాది దేవగణంబులును, సురసుందరీ బృందముతోఁ గూడి విహరించుచుందురు. ఇవి దేవతాభూములు- భౌమస్వర్గము లనఁబడు.

శ్లో॥ భౌమా హ్యేతే స్మృతా స్స్వర్గా ధర్మిణా మాలయా మునే
నైతేషు పాపకర్తారో యాంతి జన్మశతైరపి.

—విష్ణు- అ ౨- అం ౨.

ఇవి భూలోకసంబంధమగు స్వర్గభూములు- దేవలోకమునుండి చ్యుతులగు పుణ్యపురుషులకును, భూలోకమునందు ధర్మకార్యముల నొనరించు ధార్మికులకును, నివాసార్హములు- పాపకార్యములొనరించువా రీ ప్రదేశములను నూఱుజన్మములెత్తినను బొందఁజాల రని పై శ్లోకమునకుఁ దాత్పర్యము. ఈ కనకాచలమగు మేరువు, సమస్తలోకములకు నాధారమయినందున, ఆయాలోకసంబంధ పాంచభౌతికాణువులచే నొప్పియున్నందున నాయా లోకానుగుణ్యముగఁ బ్రకాశించుచుండును. ఇందు యోగభూమి కొంతయు, భోగభూమి కొంతయుఁ గలదు. స్వర్గలోకమునందు కేవలము సుఖ మనుభవింపఁదగుఁ గాని తప స్సొనరించుటకు, ఊర్ధ్వలోకములకుఁ బోఁదగినట్టి కర్మలఁ గావించుటకు ననుకూలము లేదు. కాఁబట్టియే, హిమాలయమందును, బిందుసరస్సునందును, పుణ్యప్రదేశములయందును తీవ్రమగు తపస్సును, సత్కర్మలను నాచరించి, రాజర్షులును, బ్రహ్మర్షులును, ఇంద్రాదులును, ఉత్తమలోకములకు బోఁవఁగలిగిరని పురాణములవలనఁ దెలియఁచున్నది. దేవతలకును, తపస్సు నొనరించినట్టియు ధర్మకార్యముల నొనరించినట్టియు

పుణ్యపురుషులకును, సమాగమసాంకేతికస్థానములు మేరుహిమాలయప్రాంతముల నుండు భౌమస్వర్గప్రదేశములని తెలియఁబడుచున్నది. ఇంద్రాదిదేవతలు, భూమిని స్పర్శించి యొక్కొకకాల ముండఁగూడనందునను, మర్త్యులు స్వర్గలోకమునకీదేహముచేఁ బోఁజాలనందునను, వారి కూర్ధ్వభూములందు స్వర్గాంశము, వీరికి భౌమాంశము నున్నందునను, భౌమస్వర్గము లుభయులకు గమ్యప్రదేశములును, సంచారార్హములును, అగుచున్నవి. ఈ మేరువు రహస్యమును, తత్త్వమునుఁ దెలిసికొనుటయే విజ్ఞానవిశేషము. సుప్రసిద్ధపురాణములగు, విష్ణుపురాణమందును, స్కాంద భాగవత మార్కండేయ మత్స్య పురాణములందును, ఇతిహాసరత్నమై పంచమవేదమనంబరగు మహాభారతమందును, సూర్యసిద్ధాంత బ్రహ్మసిద్ధాంత ఆర్యభట సిద్ధాంతముల యందునుఁ జక్కఁగ వర్ణింపఁబడినది. సర్వలోకములకు నాధార మగుటచే మేరువని సాంకేతికము కల్పింపఁబడినది కాని, పురాణములలో వర్ణింపఁబడినంత వైశాల్యము, ఎత్తు, దైర్ఘ్యముగల కనకపర్వతముండుట యసంభవమనియు నిది యతిశయోక్తియనియుఁ గొందఱు నుడివెదరు. అట్లుండినచో భూగోళశాస్త్రజ్ఞులు కనుఁగొనఁజాలరా ? వారి శాస్త్రములందు మేరుసంబంధ పరిభాషయే కన్పించదనియుఁ జెప్పెదరు. పురాణములందు నమ్మకము లేకపోయినను, ప్రకృతిశాస్త్రములగు సూర్యసిద్ధాంతము, సిద్ధాంతశిరోమణిలోనగు జ్యోతిస్సిద్ధాంతశాస్త్రములు గ్రహముల యుదయాస్తమయములను, గ్రహణాదులనుఁ దెలుపుటవలన నమ్మితీరవలయును గదా?

శ్లో॥ ఇహ హి మేరుగిరిః కిల మధ్యగః
కనకరత్నమయ స్త్రిదశాలయః.

శ్లో॥ సద్రత్నకాంచనమయం శిఖరత్రయంచ
మేరౌ మురారికపురారిపురాణి తేషు
తేషామధ శ్శతమఖజ్వలనాంతకానాం
రక్షోంబుపానిలశశీశపురాణి చాష్టౌ.

—ఇతి సిద్ధాంత శిరోమణౌ–గోళాధ్యాయే భువనకోశః–

దేవతలకు నిలయము, స్వర్ణరత్నమయము నగు మేరుపర్వతము భూగోళమునకు మధ్యభాగమునఁ గలదనియు, ఆ మేరువునందు, కనకమణిమయములగు మూఁడు శిఖరములు గలవనియు నందు త్రిమూర్తుల పురంబులును, దానిక్రింద నష్టదిక్పాలకుల పురంబులును గలవనియు, శ్రీ భాస్కరాచార్యులు, సిద్ధాంతశిరోమణి గ్రంథమునందు గోళాధ్యాయంబునఁ జెప్పిరి.

శ్లో॥ మేరు ర్జాంబూనదమయో గిరి ర్భూగోళమధ్యగః
వినిర్గత శ్చోభయత్ర తదగ్రేచ సురాసురాః.

భూగోళమధ్యమునందు, కనకమయమగు మేరుపర్వతము గలదనియు, నుభయపార్శ్వములందు వ్యాపించి యున్నదనియు, దానిశిఖరమందు దేవాసురులు నివసించుచున్నారనియు రోమకసిద్ధాంతమునఁ గలదు. ఇట్లు సైద్ధాంతికు లందఱును మేరు వున్నట్లు ధ్రువపఱిచి, దిఙ్నిర్ణయము కావించిరి.

శ్లో॥ సమంతా దండమధ్యాత్తు తుల్యభాగేషు తోయధేః
ద్వీపేషు దిక్షు పూర్వాద్యా నగర్యో దేవనిర్మితాః.
భూవృత్తపాదే పూర్వస్యాం యమకోటిస్తు విశ్రుతా
భద్రాశ్వవర్షే నగరీ స్వర్ణప్రాకారతోరణా
యామ్యాయాం భారతేవర్షే లంకా తద్వ న్మహాపురీ
పశ్చిమే కేతుమాలాఖ్యే రోమకాఖ్యాప్రకీర్తితా
ఉదక్ సిద్ధపురీనామ కురువర్షే ప్రతిష్ఠితా
తస్యాం సిద్ధా మహాత్మానో నివసంతి గతవ్యథాః
భూవృత్తపాదవివరా స్తా శ్చాన్యోన్యం ప్రతిష్ఠితాః.

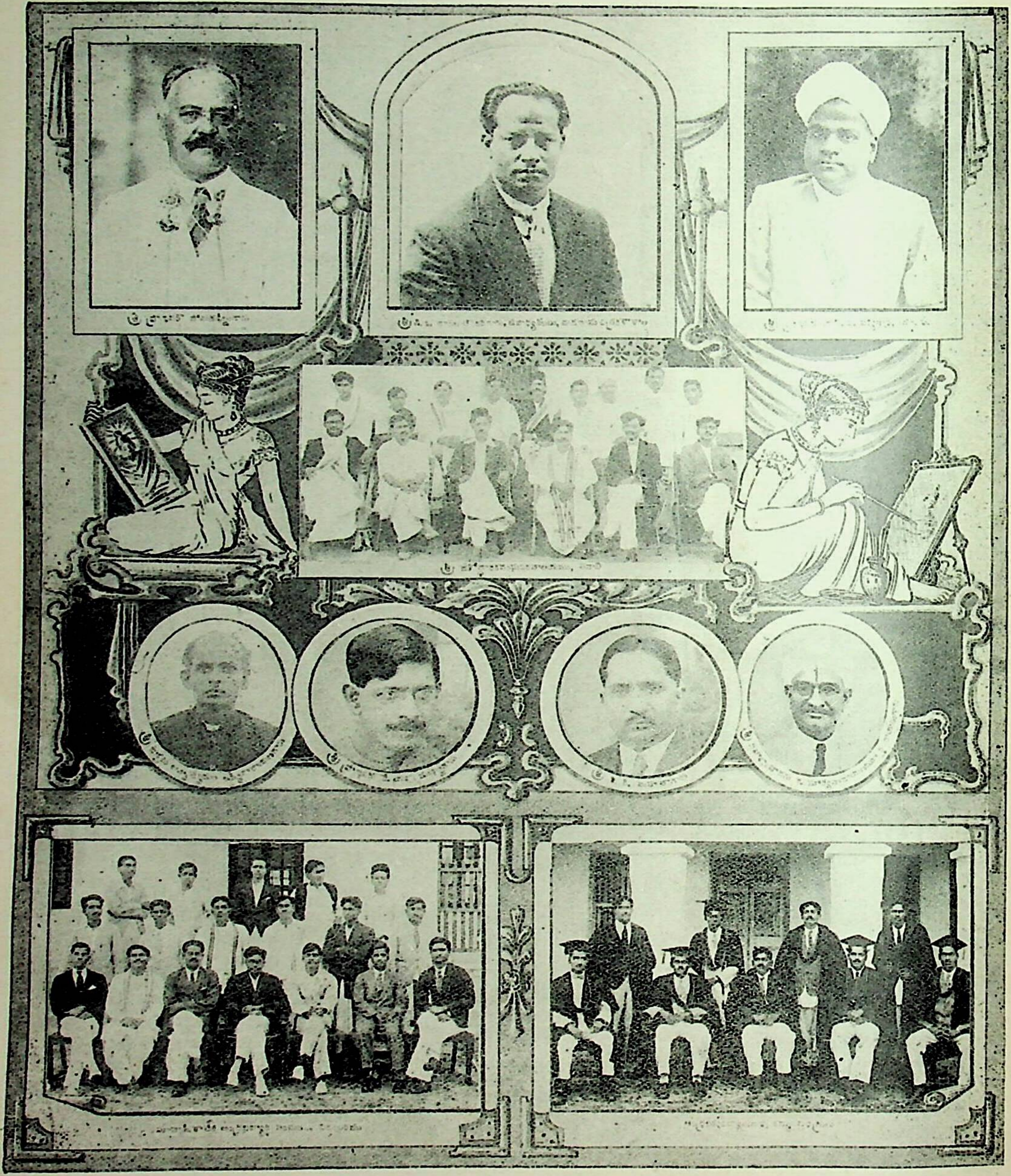
—సూర్యసిద్ధాంతే– గోళాధ్యాయే.

భూమండలమునకు మధ్యభాగమునందు మేరువు కలదు. అచ్చట నుండి ప్రాగాదిదిఙ్నిర్ణయము కావింపవలయు. భూవృత్తపాదమగు మేరువునకు తూర్పుదిశనుండు భద్రాశ్వవర్షమున యమకోటిపట్టణంబును, దక్షిణముననుండు భరతవర్షమున లంకాపట్టణంబును, పశ్చిమముననుండు కేతుమాలవర్షమున రోమకపురియు, ఉత్తరముననుండు కురువర్షమున సిద్ధులకు నివాసమగు సిద్ధపురియు, నివి, దేవనిర్మితములై, స్వర్ణప్రాకారగోపురాన్వితములై యుదయాస్తమయములఁ దెలుపుచుండు ననియు సూర్యసిద్ధాంతమునఁ జెప్పఁబడినది. జంబూద్వీపమునకు, తూర్పున భద్రాశ్వవర్షమును, దక్షిణమున భారతవర్షమును, పశ్చిమమున కేతుమాల వర్షమును, ఉత్తరమున, కురు వర్షమును సరిహద్దులై యున్నవి. జంబూద్వీపమునకు మధ్యభాగమునందు మేరువు కలదు. ఈ మేరువు చుట్టును సూర్యుఁడు ప్రదక్షిణము సేయుచున్నట్టుల.

శ్లో॥ సోమపుర్యాం విభావర్యాం మధ్యాహ్నే చార్యమా యదా
మహేంద్రస్యామరావత్యాం తదా తిష్ఠతి భాస్కరః
మధ్యాహ్నే త్వమరావత్యాం యదాభవతి భాస్కరః
తదా సంయమనే యామ్యే తత్రోద్యంస్తు ప్రదృశ్యతే
మేరుం ప్రదక్షిణం కుర్వన్ భాత్యేవ సవితా సదా
ధ్రువాధార స్తథో త్తిష్ఠన్ వాలఖిల్యాదిభిః స్తుతః.

ఇంద్రపురి యగు నమరావతి యందు సూర్యోదయ మగుచుండెనేని. కుబేరపురియగు విభావరియందు మధ్యాహ్న మగుచుండును, అమరావతి యందు మధ్యాహ్న మయ్యెనేని, సంయమనీపురమందు ఉదయమగుచుండును. ఇట్లు సూర్యుఁడు, ధ్రువాధారము గలవాఁడై, యుదయించుచు, మేరువునుఁ జుట్టి వచ్చుచు, వాలఖిల్యాది మహర్షులచే స్తుతింపఁబడుచుఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడని, శ్రీ నృసింహపురాణ

భువనకోశమందుఁ గలదు. ఇట్టి బహువిధాధారములఁ బట్టి మేరువు కలదని నిశ్చయింపఁబడుచున్నది.

ఈ భూమియందు దృశ్యాంశము కొంతయు, నదృశ్యాంశము కొంతయుఁ గలదు. దృశ్యాంశమగు భూమి సామాన్యజనులకుఁ గన్పించును. అదృశ్యాంశమగు భూమియందు, సిద్ధాశ్రమములు, యోగాశ్రమములు నుండి, యందు తపస్సంపన్నులు, యోగసిద్ధులు నగు మహర్షులుందురు. అట్టివారు సామాన్య జనులకుఁ గన్పించక, యోగాభ్యాసంబును, తపస్సంపత్తియుగల పుణ్యపురుషులకు మాత్రముఁ గన్పింతురని యిదివఱలోఁ జెప్పఁబడెను. సామాన్యముగ హిమాలయమున సంచరించునపుడు, సామాన్యమానవదృష్టులకుఁ గన్పించు పదార్థములు కొన్నియే. మహాత్ముల యనుగ్రహము బొందిన యోగసిద్ధ పుణ్యపురుషులకుఁ గన్పించు పదార్థము లనేకములు, సామాన్య దృష్టి కలవారికి నంతఃకరణ శుద్ధియు, దివ్యజ్ఞానమును లేనందున, సమీపమున నున్న మహర్షులు గాని, మణులు గాని, ఓషధులు గాని కన్పింపవు. అంతఃకరణశుద్ధిలేక, యోగబలము లేక, కన్పించనంత మాత్రముననే లేవని కాని, మిథ్యయని కాని, కల్పితములని కాని చెప్ప సాహసింపఁ గూడదు.

శ్లో. సర్వా ణ్యపరిమేయాణి త దేషాం రూప మైశ్వరం
తత్రతత్ర హి దృశ్యన్తే ధాతవః పాంచభౌతికాః
తేషాం మనుష్యా స్తర్కేణ ప్రమాణాని ప్రచక్షతే
అచింత్యాః ఖలు యేభావా న తాం స్తర్కేణ యోజయేత్
ప్రకృతిభ్యః పరం యత్తు త దచింత్యస్య లక్షణమ్.

అచ్చటచ్చట, పాంచభౌతికములగు ధాతువర్గము కన్పించుచుండును. అమేయములగు నా వస్తువులకు మనుష్యులు తర్కముచేఁ బరిమాణముఁ జెప్పుచుందురు. ఏయే పదార్థము లాలోచించుటకును సాధ్యములు కావో, వానికి నూహచేత పరిమాణములఁ గల్పింపఁగూడదు. అచింత్య మనగా, ప్రకృత్యతీతవస్తువు. ప్రకృత్యతీతవస్తువులను,ప్రాకృతిక సాధనములచే సాధింప నలవికాదు. కాఁబట్టి, మానవుల కగణేంద్రియముల కతీతవస్తు విచారమందు, దివ్యదృష్టిగల మహర్షుల వాక్యములు ప్రమాణము లగుచున్నవని, మహాభారతమందుఁ గలదు.

కాఁబట్టి, అదృశ్య ప్రదేశమగు దేవభూమియందు మేరువు కలదనియు, నది ధార్మికులగు పుణ్యపురుషులకు దృశ్యము, గమ్యము నగుచున్నదనియు స్పష్టపడుచున్నది. ఇంకను మేరువుగూర్చినవివయము మత్కృతలోకాంతరరహస్య మనుగ్రంథమున విశదముగఁజూడఁదగును.

జంబూద్వీపము, నవ వర్షములతోఁ గూడిన దని యిదివఱలోఁ జెప్పఁబడెను. ఆ నవ వర్షములలో భారత వర్షము శ్రేష్ఠమని ప్రశంసింపఁబడుచున్నది.

"అత్రాపి జంబూద్వీపే, భారత మేవ వర్షం కర్మక్షేత్ర మన్యాని, అష్టవర్షాణి స్వర్గిణాం పుణ్యశేషోపభోగస్థానాని భౌమస్వర్గపదాని వ్యపదిశంతి." —భాగవతే-౫ స్కంధే-౧౭ అధ్యాయః

శ్లో॥ ఏతేతు భారతే బ్రహ్మన్ త్రివర్గస్య ఫలం భవేత్
దుహ్యతే కామధుగ్ధేను ర్భూమి స్సమ్యగనుష్ఠితా
తస్మిన్ శుభాశుభం కర్మ యద్భో క్తఫలదం నృణాం
అన్యాని యాని వర్షాణి భూమిస్వర్గాణి తాని వై
భారతే విహితం కర్మ యాగధ్యానాదిలక్షణం
ఫలం జనయతే సమ్య గ్వికర్మ నరకాన్యపి
తత్ర సిద్ధా నరా బ్రహ్మన్ తపసారాధ నేనచ
ప్రయాంతి పరమంలోక మపవర్గంద మారిష
సర్వేషామపి వర్షాణాం భారతం ప్రవరం ద్విజ
సిద్ధ్యంతి మానవా హ్యత్ర హరిభ క్తిపరాయణాః
ప్రాయో భాగవతా స్సర్వే భారతే ద్విజసత్తమ
నానారూపాణి తీర్థాని ఫలదాని నృణామపి
—పాద్మే-భూమిఖండే-భూగోళవర్ణనం.

నవ వర్షములలో భారత వర్ష మొక్కటియే, కర్మభూమి, ఇచ్చటఁ గావించిన శుభాశుభ కర్మల కనుగుణ్యమగు ఫలము లభించును. తక్కిన అష్టవర్షములును పుణ్యాత్ములు తాము జేసికొనిన పుణ్యకర్మ శేషఫలము ననుభవింపదగిన భోగస్థానములు కాఁబట్టి భూలోక స్వర్గములని వ్యవహరింపఁ బడుచున్నవి. అవి భోగభూములు కాని కర్మభూములు కావు మనము పర్వతారణ్యవన విహారములఁ గావింపఁబోవు నపుడు, కట్టుకొని పోయిన భోజనపదార్థములవలె నచ్చట ననుభవించి, మరల కర్మభూమియందు జన్మింతురు. ఈ భారత వర్ష భూమియందు చక్కగ ననుష్ఠింపఁబడిన కర్మ కామధేనువువలె సమస్త ఫలము లిచ్చును. స్వర్గమునకుఁ బోవఁదలఁచిన, తదనుగుణ్యమగు పుణ్యకర్మ నిచ్చటనే చేయవలయును. చంద్రలోకము, సూర్యలోకము, పితృలోకము మొదలగు నేలోకమునకుఁ బోవఁదలఁచినను, ఇచ్చటనే కర్మ గావింపవలయు; వేరేల, కైవల్యముఁ బొందఁదలంచినవాఁడును, నిష్కామకర్మయు, తపస్సును, భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యంబులను నిచటనే పొందవలయును. భోగలోకములందు కర్మ గావింపఁ వలనుపడదు గనుక, మోక్షగామియైన వాఁడు, భారత వర్షమందు జనింపవలయును. ఇచ్చట కృతత్రేతాద్వాపరకలియుగంబులును, కాలభేదంబులును, వర్ణభేదంబులును గలవు. ఇతరవర్షములందు యుగనియమమును, కాలభేదమును లేదు. ఆయా యుగమునఁ దాయుఃప్రమాణమును, సత్త్వమునుఁ జెప్పుచు కలియుగమునందు.

శ్లో॥ ద్వేసహస్రే ద్వాపరేతు శతమేకం కలౌ స్మృతం
తత్రాపి చ స్థితి ర్నాస్తి కలౌ బ్రాహ్మణసత్తమ
గర్భస్థాశ్చ మ్రియంతేచ తథా జాతా మ్రియంతిచ
లుబ్ధా శ్చానృతికా శ్చైవ క్రోధనా దుష్కృతేరతాః
కలౌఖలు భవిష్యంతి భారతే తాపస ప్రజాః.

నూఱు సంవత్సరము లాయుఃప్రమాణమైనను, అంతకాలము బ్రదుకుట లేదు. గర్భమం దుండగనే మృతిఁజెందువారు కొందఱును,

జనించిన వెంటనే మృతులగువారు కొందఱు నుందురు. లుబ్ధులు, అస త్యవాదులు, క్రోధనులు, దుష్కర్మాచరణమం దాసక్తులు, అలసులు, వంచకులు గా నుందురు. అట్లున్నను, సత్సాంగత్యము చేతను, సత్కర్మాచరణము చేతను భగవద్భక్తులై యుత్తమలోకముఁ జెందెదరు. అట్టి సౌకర్య మీ భారతవర్ష మందుఁ గలదు.

శ్లో॥ ఉత్తరం య త్సముద్రస్య హిమాద్రేశ్చైవ దక్షిణం
వర్షం తద్భారతం నామ భారతీ యత్ర సంతతిః
నవయోజనసాహస్రో విస్తారోఽస్య మహామునే
కర్మభూమి రియం స్వర్గ మపవర్గంచ గచ్ఛతాం
అత స్సంప్రాప్యతే స్వర్గో హ్యతో ముక్తిం ప్రయాంతిచ
తిర్యక్త్వం నరకం చాపి యాం త్యతః పురుషా మునే
ఇత స్స్వర్గశ్చ మోక్షశ్చ మధ్య శ్చాంతశ్చ గమ్యతే
న ఖ ల్వన్యత్ర మర్త్యానాం కర్మభూమౌ విధీయతే

విష్ణుపురాణె, అంశే-౩ అధ్యాయః.

సముద్రమునకు ఉత్తరమునను, మహాహిమాలయమునకు దక్షిణమునను, భారత వర్ష మున్నట్టును, అయ్యది నవసహస్ర యోజన విస్తీర్ణము గలదియు, అచ్చట నుండియే పుణ్య కర్మానుష్ఠాన పరులకు స్వర్గమును, నిష్కామకర్మానుష్ఠానముచే మోక్షమును, పాపకర్మచే నరకంబును, తిర్యగ్జన్మమునుఁ గలుగుచుండు ననియు, నన్నింటికి మార్గముల నిచ్చు కర్మభూమి యిదియే యనియు, నితర వర్షములందు కర్మాచరణమునకు వీలుగాక, భోగానుభవమే యనియు శ్రీ విష్ణు పురాణమందుఁ జెప్పఁబడినది. దేవతల కయినను, బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తి లేక, మోక్షము లభింపదు. అట్టి బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్తికి, భూలోకములో కర్మభూమియగు, భారత వర్షమునకు వచ్చి తీరవలయును. ఇట్టి శ్రేష్ఠమయి నట్టి భారతవర్షమునందు నవఖండములు గలవు.

శ్లో. భారతస్యతు వర్షస్య నవ భేదం నిశామయ
ఇంద్రద్వీపః కశేరుశ్చ తామ్రపర్ణో గభస్తిమాన్
నాగద్వీప స్తథా సౌమ్యో గాంధర్వ స్త్వథ వారుణః
అయంతు నవమ స్తేషాం ద్వీపస్సాగరసంవృతః

ఇంద్రద్వీపము, కశేరు, తామ్రపర్ణము; గభస్తిమాన్, నాగద్వీపము, సౌమ్యము, గాంధర్వము, వారుణము, ఆయము నని తొమ్మిది ఖండములుగ (ద్వీపములుగ) విభజింపఁబడిన యీ భారత వర్షమునందు, సగరపుత్రులచే త్రవ్వఁబడిన సాగరముచే చుట్టఁబడిన భరత ఖండము మన కెల్లఱకు నివాసమగుచున్నది.

"జంబూద్వీపస్య రాజ న్నుపద్వీపానష్టా నిహైక ఉపదిశంతి సగరాత్మజై రశ్వాన్వేషణ ఇమాం మహీం పరితో ఖనద్భి రుపకల్పితాన్॥ తద్యథా, స్వర్ణప్రస్థ శ్చంద్ర శుక్ల ఆవర్తనో రమణకో మందే హారుణః పాంచజన్య స్సింహళో లంకేతి॥

—శ్రీ భాగవతే-౫ స్కంధే-౧౯ అధ్యాయే.

జంబూద్వీపము నందు, స్వర్ణప్రస్థము, చంద్రశుక్లము, ఆవర్తనము, రమణకము, మందేహారుణము, పాంచజన్యము, సింహళము, లంక, అనునట్టి యెనిమిది యుపద్వీపములు గలవు. సగరపుత్రులు అశ్వాన్వేషణకాలమందు భూమిని త్రవ్వుచున్నప్పుడు ఈ యుపద్వీపములు కలిగినవని, శ్రీ భాగవతమునందుఁ గలదు. భారతవర్షమును, నవఖండములుగ విభజించి విష్ణుపురాణమును, జంబూద్వీపమునం దెనిమిది యుపద్వీపములు కలిగినట్లు శ్రీ భాగవతమును జెప్పుచున్నవి.

శ్లో. ఏతత్తు భారతం వర్షం చతుస్సంస్థానసంస్థితం
దక్షిణే పరతో హ్యస్య పూర్వేణచ మహోదధిః
హిమవా నుత్తరేణాస్య కార్ముకస్య యథా గుణః
త దేతద్భారతం వర్షం సర్వబీజం ద్విజోత్తమ
దేవానామపి విప్రర్షే సదై వేష మనోరథః
అపి మానుష మాప్స్యామో దేవత్వా త్ప్రచ్యుతాః క్షితౌ
మనుష్యాః కురుతే యత్తు త న్నశక్యం సురాసురైః
స్వకర్మనిగడగ్రస్తై స్స్వకర్మక్షపణోత్సుకైః
న కించి త్క్రియతే కర్మ సుఖలేశోపబృంహితైః

—శ్రీ మార్కండేయపురాణే-భారత ఖండ వర్ణనే.

ఈ భారత వర్షము, దక్షిణమునను, తూర్పునను మహోదధియు, ఉత్తరమున హిమాలయమును సరిహద్దు గలిగి, ఈ హిమాలయము, ధనుస్సుయొక్క నారివలె నుండును. దేవత్వమునుండి జారి, భూలోకమునఁ బడవలసినచో, భారతవర్షమునందు, మనుష్యజన్మ పొందవలెనని, దేవతలకును కోరిక కలదు. ఏలన, మనుష్యు లీ పుణ్యభూమియందు, బంధమోక్షమునకై యే సత్కర్మలు గావింతురో, పుణ్యకర్మఫలభూతమగు బంగారు సంకెళ్లచేఁ గట్టఁబడి, సుఖలేశమునకుఁ బాల్పడిన దేవాసురులట్టి సత్కర్మను దేవలోకమున సలుపఁజాలరు. పుణ్యకర్మమువలన సుఖము కలుగును. ఆ సుఖానుభవము, సువర్ణశృంఖలమువలె దేవతలను బంధించి స్వాతంత్ర్యము లేక చేయును. పాపకర్మ ఫలమగు దుఃఖము, ఇనుప సంకెళ్లవలె, నరకస్థులను బంధించును. బంధ మోచనము లేనపుడు, సువర్ణ శృంఖలములకును, అయశ్శృంఖలములకునుఁ గల భేదమేమి? పుణ్యమువలన స్వర్గసుఖమును, పాపమువలన నరకదుఃఖమును గలుగును. ఈ రెండు కర్మలు విడిచినపుడే మోక్షము లభించును; కాఁబట్టియే,

శ్లో॥ బుద్ధియుక్తో జహాతీహ ఉభే సుకృతదుష్కృతే॥ సమ్యగ్జ్ఞాన నిష్ఠుఁడైన వాఁడే సుకృత దుష్కృతముల విడనాడి మోక్షమునుఁ జెందఁగలడని, శ్రీ భగవద్గీతాశాస్త్రమునఁ గలదు. ఈ భారత వర్ష శ్రేష్ఠత్వము, ప్రభావము, అనేక పురాణములయందు వర్ణింపఁబడినది.

శ్లో. అభ్యుత్తరేణ కైలాసం మైనాకం పర్వతంప్రతి
హిరణ్యశృంగ స్సుమహాన్ దివ్యో మణిమయో గిరిః

తస్యపార్శ్వే మహద్దివ్యం శుభ్రం కాంచనవాలుకం
రమ్యం బిందుసరోనామ యత్ర రాజాభగీరథః
దృష్ట్వా భాగీరథీం గంగా ముపాస బహుశాస్సమాః
శ్రేష్ట్వాకు గతస్సిద్ధిం సహస్రాక్షో మహాయశాః
స్రష్టా భూతపతి ర్యత్ర సర్వలోకాన్ సనాతనః
ఉపాస్యతే తిగ్మతేజా యత్ర భూతై స్సమంతతః
నరనారాయణౌ బ్రహ్మ మనుః స్థాణుశ్చ పంచమః.

—మహాభారతే— భీష్మపర్వణి.

కైలాసమున కుత్తరపుదిక్కున, మణిమయమగు హిరణ్య శృంగ మను గొప్పపర్వతముకలదు. దానికి పార్శ్వమునందు బంగారు ఇసుకగలిగి, దివ్యమై రమణీయమగు బిందుసరస్సు కలదు. ఈ బిందుసరోవరమునందు, భగీరథుఁడు గంగానదినిఁ గని బహువత్సరములు వసించెను. ఇచ్చటనే బహుయజ్ఞముల నొనరించి సహస్రాక్షుఁడు సిద్ధిని బొందెను. ప్రజాపతియగు బ్రహ్మదేవుఁడు తపస్సొనరించి సర్వలోకములను సృజించిన దిచటనే. వేయేల, నరనారాయణాదిమహర్షులును, మనువును, తపస్సు గావించునట్టి దివ్యప్రదేశ మిదియే-అచ్చటి వాహిని (గంగ) దృశ్యయుగను, అదృశ్యముగను నుండును. కాఁబట్టి సర్వలోకములలో నుత్తమమగు భూలోకములో నుండు జంబూద్వీపమే, యెల్లరచేఁ బ్రశంసింపఁబడుచు నపేక్షిత మగుచున్నది. శ్రేష్ఠమగు నీజంబూద్వీపమునం దత్యుత్తమమగు భారతవర్ష మునందు, మహేంద్రము, మలయము, సహ్యము, వింధ్యము, శుక్తిమంతము, ఋక్షము, పారియాత్రము నను, సప్తకులపర్వతములు గలవు. ఇవిగాక యనేకపర్వతములు పీని నాశ్రయించియుండు. నర్మదాసురసాదినదులు వింధ్యపర్వతము నుండియు, తాపీపయోష్ణనిర్వింధ్యాదులు ఋక్షపర్వతమునుండియు, గోదావరి, భీమరథి, కృష్ణవేణి మొదలగునవి సహ్యపర్వతమునుండియు, కృతమాల, తామ్రపర్ణి లోనగునవి మలయపర్వతమునుండియు, త్రిసామ ఋషికుల్యా ప్రభృతులు మహేంద్రనగమునుండియు, వేదస్మృతి ముఖాదులు పారియాత్రమునుండియు, ఋషికుల్య, కుమారి మొదలగునవి ఋక్షపర్వతమునుండియుఁ బుట్టి, యనేకోపనదులతోఁ గలిసి ప్రవహించుచుండును. అనేక దివ్యపురములు, జనపదములు గలవు. వీని విస్తరము, మహాభారత భీష్మపర్వాంతర్గత జంబూద్వీపవర్ణనమందుఁ జూడదగును.

జంబ్వాది సప్తద్వీపములు, సప్తసముద్రములచే నావరింపఁబడినట్లు ఇదివఱలోఁ జెప్పఁబడియె- కడపటి పుష్కరద్వీపము, స్వాదూదకసముద్రముచేఁ జుట్టబడినది. ఆవలిభూమి, హిరణ్మయమయినది. దాని నావరించినది లోకాలోకపర్వతము. ఈలోకాలోకపర్వతము, అంతరిక్షమువఱకు వ్యాపించి మిగుల యెత్తుగ నున్నందున లోపలిభాగము, సూర్యరశ్మిచేఁ గన్పించుచున్నందున లోకమనియు, వెలుపలిభాగమున సూర్యరశ్మి ప్రసరింపనందున, అలోకమనియుఁ జెప్పబడును. దానంజేసి లోకాలోకపర్వత మనఁబడును. సూర్యచంద్రకిరణములచేఁ బ్రకాశితమగుచు, సప్తద్వీపసముద్రపర్వతారణ్య నదీనదములతోఁ గూడి లోకాలోకపర్వతమువఱకు వ్యాపించినది భూలోక మనఁబడును. ఇయ్యది ఆవహవాయువుచే నిండియున్నది.

భువర్లోకము

శ్లో. భూమిసూర్యాంతరం యచ్చ సిద్ధాదిమునిసేవితం
భువర్లోకస్తు సోఽప్యుక్తో ద్వితీయో మునిసత్తమ.

—విష్ణుపురాణే- ౨ అంశే- ౭ అధ్యాయః

భూమండల సూర్యమండలములకు మధ్య నున్నట్టియు, సిద్ధవిద్యాధర గంధర్వ దేవయోనులచే సేవింపఁబడునట్టిదియు భువర్లోక మనఁబడు.

జంబ్వాద్యా స్స్వాదూదకాంతా స్సప్తపయోధయః
తతఃపరా హిరణ్మయీ భూమిః
తతో లోకాలోకపర్వతః ఏషభూర్లోకః
అస్యోపరి అంతరిక్షలోకః ఖేచరాణాంరమ్య స్తమూర్ధ్వం స్వర్గలో[కః.

—శ్రీభాగవతే-౫ స్కంధే

శ్లో. పాదగమ్యః హి యత్కించి ద్వస్త్వస్తి ధరణీతలే
త ద్భూర్లోక ఇతి ఖ్యాతం శాకద్వీపాదికాననం
భూర్లోకాచ్చ భువర్లోక స్సూర్యాన్నథ రుదీరితః
ఆదిత్యా ద్ధ్రువం రాజన్ స్వర్లోకః కథ్యతే బుధైః.

—పాద్మే-స్వర్గఖండే-లోకవర్ణనం,

పాదసంచరణార్హమగు ప్రదేశమంతయు భూలోకములోఁ జేరినది. భూలోకమునకుఁబైన సూర్యమండలమువఱకు నుండునది భువర్లోకమని కాని, అంతరిక్షలోకమనిగాని చెప్పఁబడును. "అంతరిక్ష" మనఁగా నచట గ్రహములు, నక్షత్రములు నుండునని యర్థము. సూర్యమండలము మొదలు, ధ్రువమండలపర్యంత ముండునది ద్యులోకమనికాని, స్వర్లోకమనికాని చెప్పఁబడును. భూలోక, భువర్లోక, స్వర్లోకములకు త్రిలోకి యనిపేరు. ఇవి స్థూలసూక్ష్మ పాంచభౌతికాణు నిర్మితములు- భూలోకము కేవలస్థూల పాంచభౌతికాణు నిర్మితము. భువర్లోకములలో ననేకభూమికలు కలవు.

శ్లో. త్రయాణామపి లోకానాం దేవతానాం ద్విజోత్తమ
చకార శక్రం రాజానం దైత్యానాం దితిపూర్వజం
ఏవం విభజ్య రాజ్యాని పురాప్రోక్తాని యానివ
లోకాంశ్చ వివధే దివ్యాన్ తదా తత పృథక్ పృథక్
కస్యచిత్ సూర్యసంకాశాన్ కస్యచి ద్వహ్నినిర్మలాన్
కస్యచి ద్విద్యుద్విద్యోతాన్ కస్యచి చ్చంద్రనిర్మలాన్

నానావర్ణాన్ కామమయా ననేకశతయోజనాన్
స తాన్ సుకృతినాం లోకాన్ పావనాయచ సంస్థితాన్.

—ఇతి వహ్నిపురాణే-లోకవర్ణనే.

సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మ ముల్లోకములకును, దేవతలకును ఇంద్రుని రాజుగను, దైత్యులకసురేంద్రుని రాజుగను గావించి, వారి కాయా రాజ్యముల నొసంగెను. ఇవిగాక, సూర్యప్రకాశముతో సమమైనట్టియు, అగ్నివలెఁ బ్రకాశించునట్టియు, నక్షత్రమువలె వెలుంగుచున్నట్టియు, చంద్రకాంతివలె నిర్మలమైనట్టియు గొన్ని కామలోకములను సృజించి పుణ్యకర్ములకు వాసార్హములుగ నొనరించి, వానికిఁ దన మానసపుత్త్రుల నధికారులుగఁ గావించెను. పైఁ జెప్పఁబడిన, కామమయలోకములు, భువర్లోకమునందుఁ జేరినవి. "కామమయో ఽయంపురుషః" అనునట్లు జీవుఁ డెల్లతఱి నీ భూలోకమున నున్నప్పుడు పలువిధకోరికలఁ గోరుచుండును. మృతిఁ జెందిన పిమ్మట నాయా కామములకుఁ దగినట్టి ఫలముల నాయా కామలోకముల యందు సూక్ష్మశరీరియై యనుభవించుచుండు. వీనిని దివ్యజ్ఞాన సమాజమువారు (Astral worlds) అని చెప్పుదురు. ఈ కామమయ లోకము లంతరిక్షమున, అనగా భువర్లోకమునందు, సూక్ష్మ ఆపస్తత్త్వ ప్రధాన పాంచభౌతికాణు నిర్మితములు. సోమలోకము, పితృలోకము, యమలోకము, నవగ్రహమండలములు (లోకములు) ఇవన్నియు, భువర్లోకమునందుఁ గలవు. ఇందు కామదేవతలు, భూతగణములు, మృతులు కొంతకాలము నివసింతురు.

విద్యాధరులు, అప్సరసలు, యక్షులు, రక్షస్సులు, గంధర్వులు, కిన్నరులు, పిశాచులు, గుహ్యకులు, సిద్ధులు, భూతములు, వీరు, ఉపదేవగణములు (దేవయోనులు) అని చెప్పఁబడుదురు. వీరి వాసస్థానములు మహాభారత భీష్మ పర్వమునం దీ క్రింది విధమున,

శ్లో. రక్షాంసి వై హిమవతి హేమకూటే తు గుహ్యకాః
సర్పా నాగాశ్చ నిషధే గోకర్ణేచ తపోధనాః
దేవాసురాణాం సర్వేషాం శ్వేతపర్వత ఉచ్యతే
గంధర్వా నిషధే నిత్యం నీలే బ్రహ్మర్షయ స్తథా
శృంగవాంస్తు మహారాజ దేవానాం ప్రతి సంచరః
ఇ త్యేతాని మహారాజ సప్తవర్షాణి భాగశః

హిమవంతమునందు రక్షస్సులు, హేమకూటమునందు గుహ్యకులు, నిషధమునందు నాగులు, గోకర్ణమునందు తపోధనులు, శ్వేతపర్వతమునందు దేవాసురులు, నిషధమునందు గంధర్వులు, నీలమునందు బ్రహ్మర్షులు, శృంగవంతమునందు దేవతలు నివసించుచుందురు. ఈ వర్ష|పర్వతములు, మేరువు చుట్టు నున్నందున, మేరు ప్రాంతములందు పై దేవయోనులు సంచరింతురు. వీరు ఖేచరులయినందున, అంతరిక్ష లోకములందును సంచరింతురు.

శ్లో. భూర్లోకః పార్థివో లోకః అంతరిక్షంభువ స్స్మృతః
భావ్యో లోకో దివి హ్యేత చ్ఛేషా దూర్ధ్వం యథాక్రమమ్
గంధర్వాప్సరస శ్చైవ గుహ్యకా స్సహరాక్షసైః
భూర్లోకవాసిన స్సర్వే అంతరిక్షచరాన్ శృణు
మరుత స్సప్తభి స్కంధై రుద్రా స్తథైవ చాశ్వినౌ
ఆదిత్యా వసవ స్సర్వే తథైవచ గవాంగనాః

—ఇతి దేవీపురాణే.

ఈ కనఁబడుచున్న పృథివీమయ మయినది భూర్లోక మనియు నక్షత్రగ్రహమండలములు గల యంతరిక్షము భువర్లోక మనియు, నటుమీఁదిది (ద్యులోకము) స్వర్గలోక మనియు, నీమూటికిఁ ద్రిలోకి యని వ్యవహార మనియు నిదివఱలోఁ జెప్పఁబడెను. గంధర్వులు, గుహ్యకులు, రాక్షసులు, అప్సరసలు, భూలోక వాసులు, సప్తస్కంధములతోఁ గూడిన మరుత్తులు, రుద్రులు, ఆదిత్యులు, వసువులు, అశ్వినీ దేవతలు, దేవతాస్త్రీలు, అంతరిక్షలోక వాసులు, అటుపైన నింద్రాదులు, ద్యులోక వాసులు. పితృదేవత లుండునది భువర్లోకము గనుక, భూలోకమునకు భువర్లోకమునకు కేవల సన్నిహిత సంబంధము కలదు. మృతులై భువర్లోకమునందు నరక బాధ లనుభవించు వారికి, భువర్లోక వాసులు సాహాయ్య మొనరింతురు. అనఁగా మార్గదర్శకు లయ్యెదరు. ఈ భువర్లోకము నందు, భూతప్రేత పిశాచములు, వారి వారి నియమిత ప్రదేశములందే సంచరించును. పైకిఁ బోవ శక్తి చాలదు.

శ్లో॥ అంతరిక్షచరా యేచ భూతప్రేతపిశాచకాః
వర్జయిత్వా రుద్రగణాం స్తే తత్రైవ చరంతి హి
నోర్ధ్వం విక్రమణే శక్తి స్తేషాం సమ్యక్ఛ్రుతపాప్మనాం
అత ఊర్ధ్వం హివిప్రేంద్ర రాక్షసా యే కృతైనసః
తేతు సూర్యాదధ స్సర్వే విహరం త్యూర్ధ్వవర్జితాః

—ఇతిపాద్మే-స్వర్గఖండే.

రుద్రగణములుతప్ప, భూతప్రేతపిశాచకములు, అంతరిక్షమునందుఁ దమకు నియమితప్రదేశములందు సంచరించును. పాపాత్ములగు వీరికి నూర్ధ్వగమనమందు శక్తి చాలదు. వీరికి పైన రాక్షసులు సంచరింతురు. వారయినను సూర్యలోకమునకుఁ గ్రిందిప్రదేశములందేకాని, యూర్ధ్వమునకుఁ బోవఁజాలరు. దీనింబట్టి భూతప్రేతపిశాచరాక్షస గణములు, సూర్యలోకమునకధోభాగమునందే సంచరింప శక్తిగలవై నట్లు తెలియుచున్నది. భూలోకమున కతి సన్నిహితముగఁ బ్రేతలోకము, దానికిఁ బైన పిశాచలోకము, దానిపైన భూతలోకము, అటఁ బిమ్మట రక్షోలోకము, దానిమీద గుహ్యకలోకము, దానికి తర్వాత గంధర్వలోకము, పిమ్మట విద్యాధరలోకము, నుండినట్లును, శివశర్మను దేవదూతలు కైలాసమునకుఁ గొనిపోవునపు డీయూర్ధ్వలోకములఁ గూర్చి శివశర్మకు జెప్పినట్లును, కాశీఖండమునందుఁ గలదు. ఊర్ధ్వలోకము

లకుఁ బుణ్యాత్ములగు జీవులనుఁ గొనిపోవునపుడు, తేజోవాయు సూక్ష్మాంశములుగల సూక్ష్మశరీరములద్వారా గమనశక్తి ననుగ్రహింతురు.

స్వర్గలోకము

శ్లో॥ ఆదిత్యా ద్ధ్రువం రాజన్ స్వర్లోక ఇతి కథ్యతే॥ ఇతి పాద్మే॥ ఆదిత్యమండలముపైన ధ్రువమండలపర్యంతము స్వర్గలోకమని చెప్పఁబడును. దీనినే ద్యులోకమందురు. సూక్ష్మశరీరము 'స్వర్లోక సంబంధమైన శరీరము' సంకల్పములకు స్థానము. జీవుఁడు కామలోకము వదలి స్వర్గలోకముఁ బ్రవేశించినపుడు, Astral body నుండి Lower mental body లోఁ బ్రవేశించుట యని దివ్యజ్ఞాన సమాజమువారు చెప్పుదురు. ఇందు రూపదేవతలు (ప్రత్యధిదేవతలు) ఉత్తమదేవతల యాజ్ఞ ననుసరించి, సూక్ష్మలోకమున, పలువిధములగు పరోపకార కార్యముల నొనరించుచుందురు. భూలోకములోనుండు, హిమాలయము, గంగ, యమున, సరస్వతి, సప్తసాగరములు, మహారణ్యములు, పంచభూతములు, సూక్ష్మమగు తేజోమయ దివ్యశరీరములతో స్వర్గలోకమున ఇంద్రునిసభయందు, వరుణలోకమున వరుణుని సభయందు నున్నట్లు భారతములోని సభాపర్వమందు లోకపాలకసభావర్ణనముఁ గావించుతఱి నారదమహాముని ధర్మరాజులతోఁ జెప్పెను. భూలోకములోని మహత్తర విభూతి పదార్థముల కన్నింటికి నభిమాన దేవతలు స్వర్గలోకమునందు దివ్యశరీరములతో నుండునట్లు తెలియఁబడుచున్నది.

శ్రీనరసింహపురాణ భువనకోశము ౩౦ వ యధ్యాయమునందు, స్వర్గ స్థానము, తద్భేదములఁ గూర్చి యీ క్రింది విధముగ వర్ణింపఁబడినది.

శ్లో. స్వర్గస్థానం మహాపుణ్యాం ప్రోచ్యమానం నిబోధ మే
భారతే కృతపుణ్యానాం దేవానామపి చాలయం
మధ్యే పృథివ్యా మద్రీంద్రో భాస్వా న్మేరు హిరణ్మయః
యోజనానాం సహస్రాణి చతురశీతిముచ్ఛ్రితః
ప్రవిష్టష్షోడశాధస్తా ద్ధరణ్యాం ధరణీధరః
తావత్ప్రమాణా పృథివీ పర్వతస్య సమంతతః
తస్య శృంగత్రయంమూర్ధ్ని స్వర్గోయత్ర ప్రతిష్ఠితః
నానాద్రుమలతాకీర్ణం నానాపుష్పపశోభితం
మధ్యమం పశ్చిమం పూర్వం మేరోశ్శృంగాణి త్రీణివై
మధ్యమం స్ఫాటికంశృంగం వైడూర్యకరకామయమ్
ఇంద్రనీలమయం పూర్వం మాణిక్యం పశ్చిమం స్మృతం
యోజనానాం సహస్రాణి నియుతాని చతుర్దశే
ఉచ్ఛ్రితం మధ్యమం శృగం స్వము యత్ర త్రివిష్టపః
అభ్రప్రభాంతరితం శృంగం మూర్ధ్ని ఛత్రాకృతిస్థితమ్
పూర్వ ముత్తరశృంగాణా మంతరం మధ్యమస్యచ
త్రివిష్టపో నాకపృష్ఠే హ్యశ్మరా స్సంతి నిర్వృతాః
ఆనందోఽథ ప్రమోదశ్చ స్వర్గశృంగేతు మధ్యమే
శ్వేతశ్చ పౌష్టికశ్చైవ ఉపశోభనమాన్మథా
ఆహ్లాద స్స్వర్గరాజాఖ్యై స్వర్గశృంగేతు పశ్చిమే
నిర్మమో నిరహంకార స్సౌభాగ్య శ్చాతినిర్మలః
స్వర్గాశ్చైవ ద్విజశ్రేష్ఠ పూర్వశృంగే సమాస్థితాః
ఏకవింశా నిస్వర్గాణ నివిష్టా మేరుమూర్ధని.

భారతవర్ష మునందుఁ బుణ్యకర్మ లొనరించిన వారికి, దేవతలకు నిలయ మయినట్టి, మేరుపర్వతము, భూమధ్యభాగమం దుండి, యూర్ధ్వాధోభాగముల చాలదూరము వ్యాపించి బంగారుకాంతిగలిగి ప్రకాశించుచుండును. అనేకయోజనములు ఎత్తైన మేరు శిరస్సునందు, పూర్వశృంగము, మధ్యశృంగము, పశ్చిమశృంగమునని మూఁడు (శిఖరములు) గలవు. అందు తూర్పుశిఖరము, ఇంద్రనీలకాంతియు, మధ్యశిఖరము వైడూర్యమణి కాంతియు, పశ్చిమశిఖరము మాణిక్య కాంతియుఁ గలిగి మిక్కిలి వైశాల్యముతో, పుష్పఫలలతాదులచే నొప్పి మిగుల రమణీయముగ నుండును. మిక్కిలి యెత్తైన మధ్యశృంగమునందు త్రివిష్టపమను పేరుగల స్వర్గముండును. నిత్యప్రకాశ మగుటవలననే కాంతిచేతను దిరస్కరింపఁబడక, శిరస్సునందు ఛత్రాకారము వలె నుండును. నాకపృష్ఠమునందు, అశ్మరము, నిర్వృతులను పేరుగల భాగము లుండును. మధ్యమ శిఖరమునందు ఆనంద ప్రమోదములు గలవు. పశ్చిమ శిఖరమునందును శ్వేతము, పౌష్టికము, ఉపశోభన మాన్మథులు, ఆహ్లాదము, స్వర్గరాజము నను నామములుగల భాగము లుండును. తూర్పుశిఖరమునందు, నిర్మమము, నిరహంకారము, సౌభాగ్యము, అతి నిర్మలము లనెడు భాగములు కలవు. ఈప్రకారము మేరుశిరస్సునందు ఇరువదియొక్క భేదములు గలస్వర్గములు గలవు. భారతవర్ష మునం దేయేపుణ్యకర్మ లొనరించిన నే యే స్వర్గభాగములఁ బొందునది యీ క్రింది వివరములవలనఁ దెలియును.

జలప్రవేశముఁ గావించినవారికి, ఆనందనామక స్వర్గమును, అగ్నిప్రవేశము నొనర్చినవారికి ప్రమోదమును, భృగుప్రపాతము వలన సౌఖ్యమును, యుద్ధమునందు వెనుకంజ వేయనివారికి నిర్మలమును (వీరస్వర్గము), సర్వము సన్న్యసించినవారికి త్రివిష్టపమును, క్రతుయాజికి నాకపృష్ఠమును, నిత్యాగ్నిహోత్రికి నిర్వృతియు, తటాకకూపనిర్మాతలకు పౌష్టికమును, సువర్ణ దాతకు సౌభాగ్యమును, శీతకాలమం దెల్లప్రాణులకు అగ్నిని బ్రజ్వలింపఁజేసి యొసంగువారికి ఆశ్మరసమును, హిరణ్య గోప్రదానమువలన నిరహంకారమును, భూదానముచే శాంతికమును, రౌప్య (వెండి) దానములచే నిర్మలమును, అశ్వదానమువలన పుణ్యాహమును, కన్యాదానము వలన మంగళమును, వస్త్రదానము వలన శ్వేతమును, కపిలగోదానముచే పరమార్థనామకస్వర్గమును, గోసహితవృషభదానముచే మన్మథ స్వర్గమును, మాఘమాసమున నది

లో స్నానము చేసి తిలలు, ఛత్రమును, పాదరక్షలును దానముచేసిన వారికి ఉపశోభనము, దేవాలయప్రతిష్ఠాపనఁ జేసి తీర్థయాత్రాపరుఁడైనవానికి స్వర్గరాజ్యమును, ఏకాన్నభోజనము, నక్తభోజము, త్రిరాత్రోపవాసము మొదలయిన వ్రతములు గావించినవారికి శుభనామకస్వర్గమును, మేధావియై విద్యాదానము చేసినవానికి నిగహంకారమును, సర్వభూతహితుఁడై, జితేంద్రియుఁడైన బ్రహ్మచారికి నిర్మల స్వర్గమును గలుగును. అంతియగాక, ఎవరెవరేయే భావముచే నేయే దానము నొసంగెదరో దానికిఁదగిన స్వర్గమును బొందెదరు. కామ్యకర్మలచేఁ బ్రవృత్తిరూపమగు స్వర్గాది లోక సుఖములును, నిష్కామకర్మానుష్ఠానముచే నివృత్తిరూపమగు మోక్షమును లభించును.

విమలము, విపులము శుద్ధమునని పై పైన కొన్ని స్వర్గమార్గములు కలవు. ప్రథమమున కుమారస్వామి, ద్వితీయమున మాతృదేవతలు, తృతీయమున సిద్ధులు, గంధర్వులు, చతుర్థమున విద్యాధరులు, పంచమమున నాగరాజు, షష్ఠమందు వైనతేయుఁడు, సప్తమమున దివ్యపితరులు, అష్టమమున ధర్మదేవత, నవమమందు దక్షప్రజాపతి, దశమమునందు ఆదిత్యుఁడు- వీర లీమార్గముల కధిష్ఠానదేవతలుగా నుందురు. కావున, స్వర్గము నధిరోహించువారు ఈదేవతల యనుగ్రహముఁ బొందియే పోవలయును.(Pass port) స్థానముల వంటివి. స్వర్గలోకమునందు సర్వర్తు ఫల పుష్పిత దివ్యోద్యానంబులు, దివ్యహర్మ్యప్రాసాదంబులు, మణిరత్నమయ దివ్యభూషణాంబరములు, దివ్యసుందరులు నుందురని భావించి, కర్మలు గావించి మృతిఁ జెందినవారికి తదిచ్ఛానుసారముగ ఫలము గలుగును. ప్రతిమతస్థుఁడును తన చిత్తవృత్తి కత్యంతరమణీయము, ఆనందదాయకము నయినది స్వర్గమని తలఁచుచుండును. కొందఱు మనఃప్రీతికరమయినది స్వర్గమనియు, తద్విపరీతమయినది నరకమనియు, నంతకన్న వేఱు లేదనియుఁ జెప్పెదరు.

శ్లో. మనఃప్రీతికర స్స్వర్గో నరక స్తద్విపర్యయః,
నరక స్వర్గ సంజ్ఞే వై పాప పుణ్యే ద్విజోత్తమ.
వ స్త్వేక మేవ దుఃఖాయ సుఖా యేర్ష్యోద్భవాయ చ,
కోపాయచ యత స్తస్మా ద్వస్తు వస్త్వాత్మకం కుతః.
తదేవ ప్రీతయే భూత్వా పునర్దుఃఖాయ జాయతే,
తదేవ కోపాయ యతః ప్రసాదాయ చ జాయతే.
తస్మా ద్దుఃఖాత్మకం నాస్తి నచ కించి త్సుఖాత్మకం,
మనసః పరిణామోఽయం సుఖ దుఃఖాది లక్షణమ్.

—విష్ణుపురాణే, ౨ అంశే, ౬ అధ్యాయే.

మనస్సునకుఁ బ్రీతికరమయినది స్వర్గము; దుఃఖకరమయినది నరకము. పుణ్య పాపములకే స్వర్గనరకములని సాంకేతికములు. ఒక వస్తువే కాలక్రమమున సుఖమును, దుఃఖమును గలిగించుచున్నది. అదియే ఈర్ష్యా కోపములకుఁ గారణ మగుచున్నది. వస్తువునందు సుఖముగాని, దుఃఖముగాని లేదు. మనః పరిణామముచే సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములు గలుగు చున్నవి. ఇందు తత్త్వమును బరిశీలించినచోఁ బూర్వోక్తవిషయమునకు సమన్వయ మగును. దుఃఖవృత్తులతోఁగూడిన మనోమయమగు సూక్ష్మశరీరము నరక మనుభవించుచుండును. సుఖవృత్తులతోఁ గూడిన సూక్ష్మ శరీరము స్వర్గసుఖ మనుభవించును అట్టి మనోవృత్తులు గలవారికే యాలోకసుఖములు గోచర మగు ననుటకు సందియము లేదు. దీనివలన నాయాలోకములు గలవని సిద్ధాంతీకరించుట వలన బాధక మేమియు లేదు. జీవుఁడు తన మనస్సంకల్పములచే నేదేని సృజించుకొనుచుండునని భావము. ఈ స్వర్గములు భౌమములు, దివ్యములు, శైలములునని ముత్తెఱంగులు. భౌమము లనఁగ భూలోక స్వర్గములు; దివ్యము లనఁగ ద్యులోక స్వర్గములు; శైలము లనఁగ పాతాళస్వర్గములు..అని చెప్పుట కలదు.

ఈద్యులోకము. సూక్ష్మ అగ్ని తత్వ వాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. ద్యులోకవాసులు ప్రాయికముగ తేజోమయశరీరులుగ నుందురు.

మహర్లోకము

శ్లో. త్రైలోక్య మేత త్కృతకం మైత్రేయ పరిపఠ్యతే,
జన స్తప స్తథా సత్య మితి చాకృతకం త్రయమ్.
కృతాకృతకయో ర్మధ్యే మహర్లోక ఇతి స్మృతః,
శూన్యో భవతి కల్పాంతే యోఽత్యంతం న వినశ్యతి.

భూర్భువ స్స్వర్లోకములు మూఁడును త్రైలోక్యమని చెప్పఁబడును.

ఈ త్రైలోక్యము, కృతక మనఁబడు. కృతకమనఁగ ప్రతికల్పమునందుఁ జేయఁబడును. జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము, ఈమూఁడును అకృతకము లనఁబడు. అకృతకము లనఁగ ప్రతికల్పము చేయఁబడనివని యర్థము. కృతకత్రయమునకు, అకృతకత్రయమునకు మధ్య నుండునది మహర్లోక మనఁబడు. ఈమహర్లోకము జనులు లేక శూన్యమయ్యును బూర్తిగ నశింపదు. కల్పాంతప్రళయమందు త్రైలోక్యము దహింపఁబడినపుడు మహర్లోకనివాసులు తాపార్తులై జనలోకమునఁ బ్రవేశింతురు. ఈ మహర్లోకము, సూక్ష్మ అగ్ని వాయుతత్త్వములచే నిర్మితము. ఇచ్చట కల్పవాసులు నివసింతురు. వహ్నిపురాణమునం దీక్రింది విధమునఁ జెప్పఁబడినది-

శ్లో. చతుర్ముఖ దిన స్యాంతే జగ దేత చ్చరాచరం,
తదా హి దహ్యతే సర్వం త్రైలోక్యం భూర్భువాదికం.
జనం ప్రయాంతి తాపార్తా మహర్లోకనివాసినః,
చతుర్థేషు మహర్లోకే తిష్ఠన్తే కల్పవాసినః.

ఈ విషయమే పూర్వ ముపపాదింపఁబడినది. భూర్భువస్స్వర్లోకములు మూఁడును దృశ్యలోకములు. జనతపస్సత్యలోకములు

మూఁడును అదృశ్యలోకములు. ఈదృశ్యాదృశ్యలోకములమధ్య నున్నది మహర్లోకము. లోకాలోకపర్వతము సంధిస్థానముగ నున్నది. ఈ మహర్లోకము ("Higher mental plane) శుద్ధమనోమయ శరీర మునకు సంబంధించినదనియు, ఇచ్చట కామక్రోధ రాగద్వేషాసూయే ర్ష్యాది అశుద్ధకామసంకల్పము లుండవనియు, పరిశుద్ధమయిన విజ్ఞాన మయకోశమునందు మహర్షుల యనుగ్రహము కలుగుచుండు ననియు దివ్యజ్ఞానసామాజికులు నుడువుదురు. ఇచ్చట ఉత్తమ దేవతలు (అరూపదేవతలు) తపస్సత్యలోకములలో నుండువారి యాజ్ఞానుసారము, క్రిందిలోకములలో నుండువారికి మే లొనరించుచుందురు.

జనలోకము

శ్లో. క్షణార్థేన విమానం త జ్జనలోకం నినాయతాŋ,
నివసం త్యనులా యత్ర మానసా బ్రహ్మణ స్సుతాః.
సనంద నాద్యా యోగీంద్రా స్సర్వే తే హ్యూర్ధ్వరేతసః,
అశ్యేషు యోగినో యే వై హ్యస్ఖలద్బ్రహ్మచారిణః.
సర్వద్వంద్వవినిర్ముక్తా స్తే వసం త్యత్ర నిర్మలాః.
ఇతి స్కాందే – కాశీఖండే.

ఈజనలోకము మహర్లోకమునకు పైనున్నలోకము. ఇచ్చట నూర్ధ్వరేతస్కులు, బ్రహ్మమానసపుత్రులునగు సనందనాది యోగీశ్వరులు నుందురు. (సనక, సనందన, సనత్కుమార, సనత్సుజాతీయులు సనందనాదులు) ఇంకను, ద్వంద్వాతీతులు, అస్ఖలద్బ్రహ్మచర్యవ్రతము గలవారు, సర్వభూతహిత రతులు, తపస్సంపన్నులునగు ఋషీశ్వరులు నుందురు. ఈ లోకము సూక్ష్మాకాశవాయుతత్త్వములచే నిర్మితము.జననామక ఋషు లుండినందున జనలోక మనఁబడు. జన తప స్సత్యలోకములు మూఁడును ఉత్తమలోకములు; "Spirit ual plane" లకు సంబంధించినవి.

తపోలోకము.

శ్లో. అస్యోపరి తపోలోక స్తేజోమయ ఉదాహృతః,
వైరాజా యత్ర తే దేవా వసేయుర్దేవపూజితాః.
వాసుదేవే మనో యేషాం వాసుదేవే ఒర్పితక్రియాః,
తపసా తోష్య గోవింద మఖిలాపవిసర్జితాః.
తం తపోలోక మాసాద్య వసంతి విజితేంద్రియాః,
శిలోంఛ వృత్తయో యే వై దంతోలూఖలికాశ్చ యే.
* * * * * *
ఇ త్యే తైర్నియమై ర్యేషు క్లిష్టాత్మాన స్తపోధనాః,
బ్రహ్మేయుమ స్తపోలోకే తే వసం త్యకుతోభయాః.
ఇతి పద్మపురాణమ్.

జనలోకముపైన తేజోమయమగు తపోలోకము కలదు. పరమాత్మయగు వాసుదేవునియందె ల్ల కర్మలు సమర్పించి, తద్గతమనస్కులై, నిఖిలాభిలాషలను విసర్జించి, జితేంద్రియు లయిన వైరాజులను దేవతలు నిఖిల సురలచే బూజితులగుచు నిచట వసింతురు. పండి రాలిన యాకులను భక్షించువారు, గ్రీష్మకాలమునందు పంచాగ్ని మధ్యమందును, హేమంత కాలమందు జలమందును నుండి తపమొనరించువారును, బొటనవ్రేలిని భూమిపై మోపి సూర్యునిఁ జూచుచు నూర్ధ్వహస్తులై తీవ్రమగు తప స్సొనరించువారును, మాసోపవాస పక్షోపవాస అయనోపవాసములఁ గావించువారును, స్థాణువువలె నున్నందున మృగములు రాచుకొనుటవలన నానందించువారును, శరీరాభిమానము లేనివారును, నిరహంకారులును, పక్షులు జటాటవీకుహరములఁ బ్రవేశించినను, నరములచేఁ గట్టఁబడిన యస్థిపంజరమందునే యవి ప్రవేశించినను నిశ్చలులై తపస్సొనరించు వారును,—వీరెల్లరు తపోలోకమున వసింతురు. కల్పప్రళయాదులవలన నిర్భయులై, చతుర్ముఖబ్రహ్మతోఁ దుల్యముగ నాయుష్మంతులై, బ్రహ్మతో సహ పునరావృత్తిరహితమగు కైవల్యమును జెందుదురు. ఇచ్చట మహర్షులు, బ్రహ్మర్షులు లోకహితార్థము మునులద్వారా తమ తేజశ్శక్తిని బంపుచుందురు. ఇదియు నుత్తమలోకములలోఁ జేరినందున "Spiritual p'anes"లోఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నది. జీవుని యానందమయకోశమునకు సంబంధించిన దీలోకము; సూక్ష్మాకాశవాయుతత్త్వములచే నిర్మితము.

సత్యలోకము

శ్లో. సత్యస్తు సప్తమో లోకో హ్యపునర్భవవాసినాం,
బ్రహ్మలోక స్సమాఖ్యాతో హ్యప్రతీఘాతలక్షణః.
మద్గుణేన తపోలోకా త్సత్యలోకో విరాజతే,
అపునర్మారకా యత్ర బ్రహ్మలోకోహి స స్మృతః.

తపోలోకమునకుఁ బైన పునరావృత్తి రహితులకు నివాసమయినది సత్యలోకము. దీనినే బ్రహ్మలోక మనియుఁ జెప్పుదురు. ఇచ్చట బ్రహ్మర్షులు, దేవర్షులు, ఉత్తమదేవతలు నుందురు. సామాన్యజీవు లీ లోకమును దర్శింప వలనుపడదని మహాభారత సభాపర్వాంతర్గత బ్రహ్మలోక సభావర్ణన సందర్భమున నారదమహాముని ధర్మరాజుతోఁ జెప్పెను. ఇది మిగుల తేజోమయముగను, దేవతలకు సయితము ప్రవేశింప దుస్సహముగను నుండునని తెలియఁబడుచున్నది.అష్ట దిక్పాలకులు, ఇంద్రుఁడు నప్పుడప్పుడు ఈ హిరణ్యగర్భుని సందర్శింపఁబోవుదురు. ఈ సత్యలోకమునందే బ్రహ్మపురికి మీద కక్ష్యాభేదముచే వైకుంఠపురము, మహాకైలాసపురమును గలవు. సత్యలోకముపకుఁబైన బ్రహ్మాండకటాహము. ఇది బ్రహ్మాండమునకు సరిహద్దు. ఇది సూక్ష్మాకాశ తత్త్వముచే నిర్మితము. 'Spiritual plane' లో జేరినది.

ఆనందమయకోశమునకు సంబంధము కారణశరీరము.
భూర్భువస్స్వర్లోకములు మూఁడును స్థూలత్రిలోకి.

జనతపస్సత్య లోకములు మూఁడును సూక్ష్మత్రిలోకి.

స్థూలత్రిలోకిని, సూక్ష్మత్రిలోకిని ఒక దానితో నొకటిని గలిపి యుంచునది మహర్లోకము. ఇది స్థూల త్రిలోకివలె నంత: కాలము ను సూక్ష్మత్రిలోకివలె నంతః సూక్ష్మమునుగాక, లోకాలోక పర్వ తమువలె నహోరాత్రములకు సంధివలె నుండునని దివ్యజ్ఞానసమాజము వారు చెప్పుదురు.

భూమ్యాది యూర్ధ్వలోకములకు "లోకము"లనియు, అధోలోకములకు "తలము"లనియుఁ జెప్పు సంప్రదాయము కలదు. భూమ్యాది ఊర్ధ్వ లోకములు 7 ను, అతలాది అధోలోకములు 7 ను, మొత్తము 14 (చతుర్దశ) భువనములును, వీనిలో నుండు సూర్యచంద్రాంగారకబుధ గురుశుక్రశన్యాది అవాంతర లోకములును అన్నియుఁ గలిసి బ్రహ్మాం డ మనఁబడును. ఇట్టి బ్రహ్మాండము లనేక సహస్రములు. పరమేశ్వరుని రోమరంధ్రము లను గవాక్షములందు పరిభ్రమించు పరమాణువులు వోలె నుండునని తెల్పు ఈక్రిందిశ్లోకముచే బ్రహ్మదేవుఁడు శ్రీకృష్ణ పరమాత్మను స్తుతించెను:

శ్లో. క్వాహం తమో మహ దహం ఖచరాగ్ని వార్భూ
సంవేష్టితాండఘట స ప్తవిత స్తికాయః,
క్వే దృగ్విధా విగణితాండపరాణుచర్యా
వా తాధ్వరోమ వివరస్యచ తే మహిత్వం.

—శ్రీభాగవతే, ౧౦ స్కంధే, ౧౪ అధ్యాయే.

ప్రకృతి మహ దహంకార ఆకాశ వా య్వగ్ని జల పృథివీ త త్త్వ ములచేఁ జుట్టఁబడిన బ్రహ్మాండఘటమం దేడంగుళములు పరిమితిగల శరీరము ధరించిన నే నెక్కడ? ఇట్టి యనంత కోటి బ్రహ్మాండములు నీ రోమవివరము లను గవాక్షములందు పరిభ్రమించు సూక్ష్మరేణువులు వలె నుండు నీ యనిర్వచనీయస్వరూప మెక్కడ! ఓ పరమేశ్వరా? దురభిమానముఁ జెందితి మన్నింపు మని ప్రార్థించెను దీనింబట్టి చూడ నఖండ పరమేశ్వర త త్త్వమందు మనమెల్లరము పరమాణుప్రాయుల ముగ నుండినారము. పరమేశ్వరస్వరూప మవాఙ్మానస గోచరమని తెలియుచున్నది. అట్టి చతుర్ముఖ బ్రహ్మయే, ఆలాగు స్తుతించినపుడు సామాన్యమానవుల సంగతి నికేమిచెప్పవలయు? అల్పరాజ్యమదాంధ కార దురభిమానమును వదలి, పరిశుద్ధమనస్కుఁడై, సర్వభూతహితర తుఁడై, పరమేశ్వరు నారాధింపవలెనని దృఢపడుచున్నది.

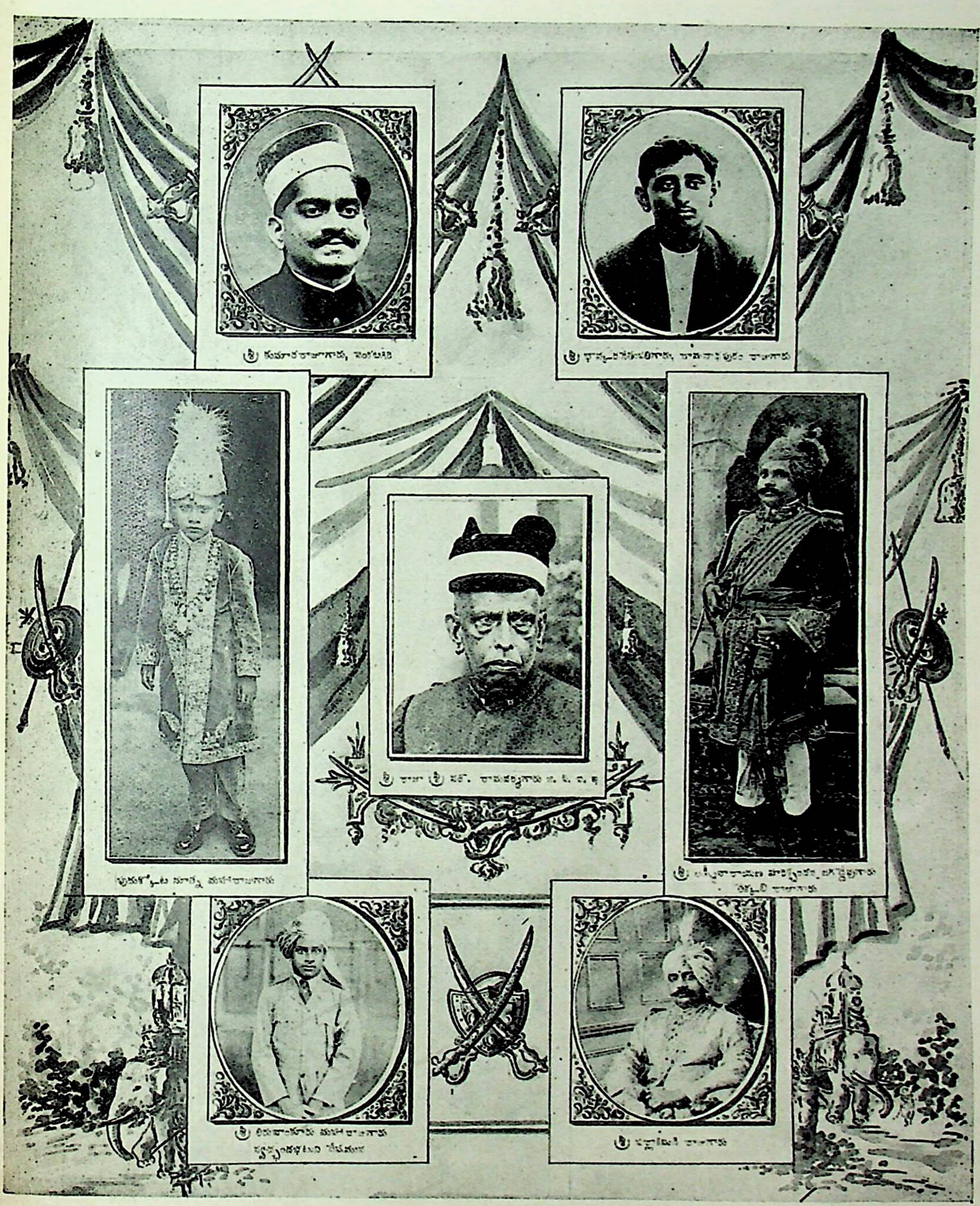
పరలోకయాత్ర

ఇట్లు బ్రహ్మాండమును, అందలి లోకములును వివరింపఁబడినవి. జీవుఁడు ప్రవృత్తిమార్గగతుఁడై సంసార చక్రమునందు పరిభ్రమించు చుండును. జీవుఁడు మృతిఁ జెందిన పిమ్మట నేస్థితినిఁ బొందు నను విషయము విచారింపఁదగినది.

"తస్మా న్మరణం హి స్థూలే త త్పరిత్యజ్య జీవస్య శరీరాభిగమన రూపకార్యకరణమేవ। అత ఏవ మృతేసతి యమాలయంగచ్ఛతి ఇత్యాది ప్రవచనం। యమోహి నివృత్తిః। తదాలయ స్సూక్ష్మదేహః। నివర్త నం హి ప్రవర్తన స్యైవ భవతి। యదిదం ప్రవర్తనం స్థూలదేహస్థితి రూపం। తతో నివృత్య అన్యత్ర గచ్ఛతీతి విజ్ఞేయం। సోయం య మాలయోహి సూక్ష్మదేహః। తస్మిన్ జీవస్య స్థితిః। స్థిత్వా కామ లోకాదికే నివసతి జీవ ఇతి విజ్ఞేయం॥"

మరణ మనఁగా జీవుఁడు తన కుపాధియగు స్థూలశరీరము జీర్ణిం పఁగ దానిని విడిచి మఱియొక శరీరమును బొందుట. యమాలయము నకుఁ బోవునని చెప్పుదురు. "యమ" అనఁగ నివృత్తి; "ఆలయము" అనఁగ సూక్ష్మదేహము. స్థూలదేహమును విడిచి, సూక్ష్మ దేహమును బొందుట నిద్రావస్థవంటిది. నివృత్తి; ప్రవృత్తికొఱకే; ప్రవృత్తి నివృత్తి కొఱకే (పుట్టుట గిట్టుటకొఱకే; గిట్టుట పుట్టుట కొఱకే) యనిభావము. జీవుఁడు సూక్ష్మదేహమును బొంది, కామలోకాదులయందు తాను భూలోకమం దొనరించిన కర్మల కనుగుణములగు ఫలముల ననుభవించు చుండు. దుష్టకర్మల నొనరించిన యెడల భువర్లోకమునందు దుఃఖాను భవముల ద్వారా కామమయ శరీరముల విడిచి, సువర్లోకమునకుఁ బోయి, పుణ్యకర్మల కనుగుణమగు సుఖములను మనోమయశరీరము ద్వారా అనుభవించి, పుణ్యకర్మఫలమగు సుఖానుభవము ముగియఁగ నే మరల భూలోకమునకు వచ్చి, స్థూలశరీరమును బొందును. ఇదియే జనన మని చెప్పుదుము.

"క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి" యని భగవద్గీతా ప్రమా ణమును గలదు. కాఁబట్టి జననమరణముల నొందుచు భూర్భువస్స్వర్లో కము లను సంసారచక్రమందు పరిభ్రమించుచుండును. ఈవిషయమును గుఱించి ఛాందోగ్యోపనిషత్తునందు పంచాగ్నివిద్య యని యొకటి కలదు. ద్యు సోమ పర్జన్య పురుష యోషిత్తులు– ఇవి పంచాగ్నులు. వీనిద్వారా కర్మదేవతలు జీవుల భూలోకమునందు జనింపఁజేయు దురు. పుణ్య పాప కర్మానుభవ మాయాలోకములందు కాఁగనే కర్మ శేషముచే (శుద్ధమనోమయశరీరము) మహర్లోకమునుండి ద్యులోకము (స్వర్గలోకము)నకుఁ దెత్తురు. అచ్చటనుండి సోమలోకమునకు (భువ ర్లోకము), అచ్చటనుండి పర్జన్యలోకమునకు (వర్ష బిందువులలోనికి), వర్ష బిందువులద్వారా ఫలించిన వ్రీహియవాదుల నాహారముగ స్వీక రించిన పురుషుని దేహమున రేతోరూపమగను, అచ్చటనుండి స్త్రీగర్భ ములోనికిని జీవునిఁ బ్రవేశపెట్టుదురు. స్త్రీగర్భమందుండు పిండ ములో జీవుఁడు 7 వ మాసమున కళతోఁ బ్రవేశించుననియు, నప్పుడు పూర్వజన్మజ్ఞానము కలుగుననియు, గర్భస్థనరకదుస్స్థితిని సహింపఁ జాలక, "ఇఁకను దుష్కర్మలు గావించి నరకవాసమును బొందను; సద్భక్తి కలిగి ని న్నారాధించి కడతేరెద"నని భగవంతుని స్తుతించినట్లు శ్రీభాగవత తృతీయస్కంధమునఁ గలదు. నివృత్తి ప్రవృత్తి మార్గము

శ్రీ కుమారరాజాగారు, వెంకటగిరి

శ్రీ తిరువాంకూరు మహారాజాగారు

శ్రీ జయపురం మహారాజావారు గోషను ప్రభువుగారికిచ్చిన విందు, బెజవాడ.

లకు వేదాంతములయందు అర్చిరాది మార్గమనియు, ధూమాదిమార్గమనియుఁ జెప్పుదురు. దీనినే దేవయానమనియు, పితృయానమనియు నుడివెదరు జ్ఞానులకు అనావృత్తిరూపమగు అర్చిరాదిమార్గమును, కర్మయోగులకు ఆవృత్తిరూపమగు ధూమ్రాదిమార్గమును.

శ్లో. అగ్నిర్జ్యోతి రహః శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణం,
తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛంతి బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదో జనాః.
—భగవద్గీతా, అ. ౮, శ్లో. ౨౪.

బ్రహ్మవిదులగు జ్ఞానులు స్థూలభౌతిక దేహమును విడిచి, ఆతివాహిక దేవతల సాహాయ్యముచే అగ్ని, జ్యోతి, అహస్సు, శుక్లపక్షము, షణ్మాసమగు నుత్తరాయణము—ఈమార్గముద్వారా బ్రహ్మలోకమును బొందుచున్నారు. అగ్ని దగ్ధమయినంతట అహస్సు, అహస్సునుండి శుక్లపక్షము, అటనుండి ఉత్తరాయణము, సంవత్సరము, ఆదిత్యుఁడు, చంద్రుఁడు, విద్యుత్తు, ఈయభిమానదేవతలు (ఆతివాహికులు), అటనుండి వరుణ ఇంద్ర ప్రజాపతులు ద్వారా అనావృత్తిరూపమగు బ్రహ్మపదవిని బొందించుచున్నారు.

శ్లో. ధూమో రాత్రి స్తథా కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనం,
తత్ర చాంద్రమసం జ్యోతి ర్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే.
— గీతా, అ. ౮, శ్లో. ౨౫.

కర్మనిష్ఠులగు యోగులు స్థూలశరీరమును విడిచి ధూమ్రాభిమానదేవత, రాత్రి, కృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము, వీనిద్వారా సోమలోకము (పితృలోకమును) పొంది, మరలవచ్చి భూమిమీఁద జన్మించుచున్నాఁడు. ఇది పితృయానము. ధూమ్రాదిమార్గము అగ్నిదగ్ధమయినంతట ధూమము, ధూమమునుండి రాత్రి, అటనుండి కృష్ణపక్షము, దక్షిణాయనము, సంవత్సరము, పితృలోకము, ఆకాశము, చంద్రుఁడు—ఈయభిమానదేవతలు (ఆతివాహికులు) ద్వారా చాంద్రమసజ్యోతిస్సును బొంది, అటనుండిఆవృత్తిరూపమగు జన్మము నొందుచున్నారు. అనఁగా భూలోకమునకు వచ్చుచున్నాఁడని భావము. దేశాంతరములకు, ద్వీపాంతరములకుఁ బోవు మహాపురుషులను ఆయా సరిహద్దు ప్రదేశములయందుండు అధికార జనులు Pass-port మొదలయిన వానినిజూచి గౌరవపురస్సరముగ స్థానాంతరమునకుఁ దీసికొనిపోయినట్టుల కాలాభిమాన దేవతలు,లోకాభిమాన దేవతలుమృతులగు జీవులను వారివారికర్మానుగుణ్యమగులోకములను బొందించుచున్నారు. ఈసందర్భమున నింక ననేకవిషయములుఁగలవు. మత్కృత"జీవయాత్రా రహస్య"మను గ్రంథమునఁ గనఁదగు. పూర్వోక్తమగు బ్రహ్మాండమంతయు పిండాండమునఁ గల్పించి యోగులుసకలమును జూచుచుందురు.

శ్లో. పాతాళం నాభ్యధో భాగే భోగీంద్ర ఫణమండలం,
వేష్టిత స్సర్వతో నంత స్సంబిభ్ర జ్జీవసంజ్ఞకః.
భూలోకో నాభిదేశస్తు భువర్లోకస్తు కుక్షితః,
హృదయం స్వర్గలోకస్తు సూర్యాదిగ్రహతారకాః.
సూర్య స్సోమ స్సనక్షత్రో బుధ శ్శుక్రః కుజోంగిరాః,
మందస్తు సప్తమో జ్ఞేయో ధ్రువోంత స్స్వర్గలోకతః.
హృదయే కల్పయే ద్యోగీ తస్మిన్ సర్వసుఖం లభేత్,
హృదయేచ మహర్లోకో జనలోకస్తు కంఠతః.

తపోలోకో భ్రువో ర్మధ్యే మూర్ధ్ని సత్యః ప్రతిష్ఠితం,
ఏవం బ్రహ్మాండనిలయం తస్మిన్ దేహే ప్రతిష్ఠితం.
—ఉత్తరగీత, ౨ - అధ్యాయము.

నాభ్యధోభాగమునందు పాతాళం బుండును. అచ్చట స్వాధిష్ఠానచక్రమందు అనంతుఁడు ఫణామండలమును జుట్టి జీవుని సంసారచక్రమునందు భ్రమింపఁ జేయుచుండు. ఇది కుండలినీ స్థానము. నాభిస్థానమునందు భూలోకము, కుక్షియందు భువర్లోకము, హృదయమునందు స్వర్గలోకము, సూర్యాది గ్రహనక్షత్రమండలము లుండుచోటు. ధ్రువలోకాంతము వఱకు ఇట్లు సర్వమును హృదయమునందుఁ గల్పించుకొని భావించుచు సుఖమును బొందుదురు. హృదయమునకు మీఁద మహర్లోకము, కంఠమునందు జనలోకము, భ్రూమధ్యమునందు తపోలోకము, మూర్ధస్థానమందు (సహస్రారమందు) సత్యలోకమును- ఇట్లు బ్రహ్మాండమును దేహమునందుఁ బ్రతిష్ఠించి భావించుచుండు యోగీశ్వరులకు బ్రహ్మపదవి కలుగును.

పిండాండములో భూలోకస్థానమగు నాభిస్థానముక్రిందనుండు మూలాధారచక్రము మొదలు సహస్రారమువఱకును మేరుస్థానమగు వీణాదండము నాశ్రయించియున్నవి. మేరుశిఖరమునందు సత్యలోకమున్నటుల వీణాదండముపైని సహస్రారములో సత్యలోకమును, నిఖిలదేవతలును, మహర్షులును గలరు. బ్రహ్మాండములో నుండు ద్వీపసముద్ర వర్ష పర్వతారణ్యానదీనదపుణ్యక్షేత్రములును, సూర్యనక్షత్రాది మండలములును, లోకములును, లోకాధిపతులును, వీనికెల్ల నధిష్ఠానమగు పరబ్రహ్మంబును సూక్ష్మరూపంబున పిండాండములో నున్నవారలు. ఆహారవిహార నియమములచేతను, యోగాభ్యాసముచేతను నాడీవర్గమును శుద్ధిచేసి, దివ్యదృష్టి కలవారలై, యోగీశ్వరులు గంగాయమునాది పుణ్యతీర్థముల స్నానమాచరించుచు, మహర్షుల సందర్శించుచు, లోకాంతరములకుఁ బోవుచు వచ్చుచు నుందురు. ద్రష్టలకంతయుఁ బిండాండమునందును గలదు. కాఁబట్టి లోకములను, లోకాంతరములను, అందలి మహనీయులను, వీనికంతయు నధిష్ఠానమగు పరబ్రహ్మంబుఁ దెలిసికొని, సర్వభూత హితరతుఁడగుచు సంసారబంధమునుండి విముక్తుఁడై, నిరతిశయాఖండానందస్వరూపి యగు పరమేశ్వరునిఁ బొందుటయే పరమ పురుషార్థము. అట్టిమముక్షువులకు శ్రీపరమేశ్వరుండు భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యంబుల ననుగ్రహించి తనయందుఁ జేర్చుకొనుఁగాత మని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

వాసనల పరస్పర ప్రభావము

పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు

[గతించిన మూడు సంవత్సరాది సంచికలలోను మూడువాసనల స్వభావమును గురించి వ్రాసియున్నాను. వాటిమధ్య ఉండే సంబంధము గురించి ఈమారు వ్రాయదలచుకొన్నాను.]

వాసనలకు అన్యోన్యము సంబంధమున్నట్లు గతవ్యాసములలో సూచన లున్నవి. ఈసంబంధము మైత్రి రూపముగాగాని పోరాటరూపముగాగాని ఉండగలదు. వాటి ప్రాథమికస్థితులలో వాటికి మైత్రికంటె విరోధము ఎక్కువగా ఉంటుంది. మనోనిర్మాణము అప్పటికింకా పరిసరములతో కావలసినంత అనుభవము పొందియుండ నందున, ఈవాసనలు ప్రత్యేకముగానే ప్రవర్తిస్తుండుట అధికముగా ఉండును; కాబట్టి వీటిలో వీటికి కావలసినంత అన్యోన్యము కుదరదు. ప్రత్యేకముగా ప్రవర్తించేటప్పుడు వాటికి స్వభావమైన విరోధము వ్యక్తమవుతూ ఉండును. వ్యక్తిత్వము అణచవలెనని సంఘత్వమూ సంఘత్వ నిరోధమును తొలగించుకొనవలెనని వ్యక్తిత్వమూ విజృంభించుట వాటి స్వభావము. కాని అనుభవము ఎక్కువవుతున్నకొలదీ వీటిప్రయోజనమూ వ్యాపారమూ ఇంత విరివిగా ఉండవు. కాబట్టి వాటివాటి శక్తులూ నిర్మాణములూ అనేకవిధములుగా అల్లుకొని ఉత్కృష్ట నిర్మాణములు సిద్ధమవుతవి. ఈ నిర్మాణములు మిశ్రనిర్మాణములు; అనగా మూడు వాసనలయొక్క అల్పనిర్మాణములు. ఒకదానితో ఒకటి అల్లుకొనడముచేత తయారైనవి. మూడువాసనలూ ఒకేవిధముగా వ్యక్తికి ముఖ్యమగుటచేతనూ, వీటివీటి అల్పనిర్మాణములకు అన్యోన్య సంబంధములు అవసరమగుట చేతనూ, ఒకేదానితో ప్రపంచ వ్యాపారము సిద్ధించకపోవడము చేతనూ, ఈ మిశ్రమ నిర్మాణములు ఆవశ్యకములు. మిశ్రమములు కావడము చేతనే చాలును, అందుకుతోడు నైజముగా వాటి అంగములైన అల్పనిర్మాణములు విరోధము కలవి కూడా అయినప్పుడు మైత్రికంటె విరోధము ఎక్కువేమో అని నిరూపించుటలో అతిశయోక్తి ఏమీ లేదు.

ఈవిరోధము లేకుండా ఉండేవాడు సుఖవంతుడు. ఎవనిలో ఈ మిశ్రనిర్మాణములు తక్కువగా ఉంటవో, లేదా ఎవనిలో వీటికిగల విరోధము ఆ మిశ్రమములో హరించిపోయి మైత్రి ఎక్కువగా కలుగుతుందో, వానికి ఎక్కువసుఖము కలుగుతుంది. ఈ మైత్రివల్లే మనస్సుయొక్క ఆరోగ్యము, స్థైర్యదార్ఢ్యములు ఉంటవి.

ముఖ్యముగా మైత్రి కుదుర్చుకొనవలసినవి వ్యక్తిత్వసంఘత్వవాసనలు. కొందరిలో వాటికి స్వభావమైన ప్రాథమికవిరోధము మాసిపోక నిలిచియుంటుంది. అట్టివారు సంఘములో ఆలాగు నిలిచియుండడము చాలా అరుదు; వారు సంఘబాహ్యులు, నీతివిరోధులు, రాజద్రోహులు అని పేరుపొంది సంఘసంక్షోభమునకు కారణభూతులుగా పిలవబడతారు. కొందరివిషయములో మాత్రము వ్యక్తిత్వము ఎక్కువైనా సంఘము ఓర్చియుంటుంది. ఎందులోనైనా ఉత్కృష్టస్థానమును ఆక్రమించువాడు సంఘముయొక్క గౌరవమునకు పాత్రుడై తన వ్యక్తిత్వమును సంఘముపై ఆవరింపజేస్తాడు. సంఘములో చాలామంది ఏదైనా ఒక చిన్న అవినీతిని చేస్తూఉంటే, ఆఅవినీతికొరకు అందరితోను విరోధ మెందుకని కాబోలు సంఘము దానిని ఉపేక్షిస్తుంది; అట్టివి మరీ సంఘనాశకరములు కాకుండా ఉంటే చాలును. ఇట్టివ్యక్తులు ఈ సం

ఘవ్యక్తి సంబంధసోపానములో ఒకకొసను ఉంటే, రెం డోచివరను ఉండే రకము ఒకటి ఉంది. సంఘానికి పూర్తిగా లొంగిపోయినవారు ఆ రకము. అట్టివారు సం ఘాని కెంతో ఉపకారమువలె కనబడ్డా, వారిలో ఏమా త్రమూ స్వతంత్రత లేనందున వారి నడతంతా మీట బొమ్మ ఆటవలె ఉంటుంది. ఆత్మలేని శరీరముగల మనిషి అవుతాడు.

ఈ రెండు కొసలమధ్య అనేకసోపానములు ఉన్నవి. వీరి అందరిలోను ఒక్క సామ్యమున్నది; అందరూకూడా వ్యక్తిత్వ సంఘత్వములకు గల విరోధమును సమరసచేసు కొని మైత్రిని కల్పించుకోవాలని ప్రయత్నాలు చేస్తూ ఉంటారు. ఈమైత్రికి ముఖ్యసహకారి రెండువాసనల నిర్మాణములకుగల విరోధమువల్ల కలిగేనొక్కు. సంఘ మందున్న ఇతరవ్యక్తుల సంపర్కము కలగగానే స్వార్థవా సనలు మారతవి; సంఘము అనే సానలో ఈవ్యక్తిత్వము తయారు పొందుతుంది. ఈమైత్రిబాహ్యముగా మాత్రమే ఉంటే మనశ్శాంతి పూర్తిగా ఉండదు. బాహ్యముగా సాంఘికాచారములకు అవలంబన చూపిస్తూ, మన స్సులోను, రహస్యముగాను తన వ్యక్తిత్వవాసన శాంతికి ఉపచరించేటట్లు ప్రవర్తించుట సాధ్యమైనా, మనశ్శాంతి మాత్రము చక్కగా కుదరక ఆరోగ్యస్థైర్యములు సరిగ్గా ఉండవు. మరొక రకము ఉన్నది; వ్యక్తియొక్క సామ ర్థ్యమునంతా ఉచితములైన సాంఘికవ్యాపారముల క్రింద నుపయోగించేవారు కొంద రున్నారు. వారు ధన్యులు.

ఇక వ్యక్తిత్వవాసనకున్నూ, లైంగిక వాసనకు న్నూ గల సంబంధము చూదాము. లైంగికవాసనయొక్క కోరికలు చక్కగా తృప్తిచెందేటప్పుడు, ఆవాసన వ్యక్తి త్వవాసనతో అత్తుకొంటుంది. లైంగికవాసనకు గురియైన ప్రియురాలి యెడల కనబరిచే ప్రేమా, ఆప్రేమకు ఫల మైన సంతానముయెడల కనబరిచే వాత్సల్యమూ చాలా ఎక్కువగా ఉదారమైన భావములు. వీటికి గురిగా ఆ స్వార్థములైన ప్రియురాలును సంతానమును మాత్రమే

కాకుండా, మానవసామాన్యమును కూడా గురిగా నిల్పిం చుకో గలిగినవానిలో ఈవ్యక్తిత్వలైంగికవాసనల బలము నకు సాంఘికత్వము కూడా మేళవింపు అయినట్లు అవుతుంది. కాని ఇట్టి సమ్మేళనము సులభమైన పని కాదు. చాలా చోట్ల వ్యక్తిత్వ లైంగికవాసనలకు విరో ధము పుట్టుతూ ఉంటుంది.

పూర్తిగా స్వార్థమైన స్వీయసౌఖ్యమునకున్నూ, కొంతపరార్థమైన భార్యబిడ్డల యెడల జూపవలసిన శ్రద్ధా సక్తులకున్నూ సహజముగా ఉన్న రాపిడిలో నలిగిపోయే వ్యక్తులున్నారు. ఇది పురుషులలో ఎక్కువ; స్త్రీలలో మరొకరీతిని కనబడుతుంది ఈపోరాటము. పూర్వకాల ములో స్త్రీ అనగా లైంగిక ప్రవృత్తికొరకు నిర్మితమైన వస్తువని సామాన్యాభిప్రాయమై ఉండేది. ఇప్పటికికూడా ఆ అభిప్రాయమే ప్రపంచమంతట ఏవో కొద్దిమార్పు లతో ఆవరించి యున్నది. కాని క్రమముగా స్వాతం త్ర్యేచ్ఛ బలమవుతూ ఉండడముచేత కొంత, విద్యాప్రసా రముచేత కొంత, ఆత్మసంబంధమైన వ్యక్తీకరణముచేత కొంత, ఈమార్పు బలమవుతూ, స్త్రీకూడా ఒకవ్యక్తి అనీన్నీ, స్త్రీలోకూడా వ్యక్తిత్వవాసన బలముగా ఉంటు న్నదనీన్నీ స్పష్టమవుతూ ఉన్నది. ఈవ్యక్తిత్వ స్వాతంత్ర్య వాంఛకున్నూ, భర్తయొక్క ఆమోదమునకున్నూ సమ రస కుదరడము సులువైన పనికాదు. ఈ రెండిటికి మైత్రి కల్పించుకో గలిగిన సాధ్వీమణులు ఉన్నా, వారి మనో నిర్మాణములో కూడా చక్కనిసామరస్యము కుదిరినదా అనే సందేహము తీరకపోవచ్చును. ఈ రెండిటికి మైత్రి అమర్చవలసిన అవసరము ఇప్పుడు ఎక్కువగా ఉన్నదని సాంఘికతత్వజ్ఞులు అంగీకరిస్తున్నారు; అందుకు తగినట్లు సంఘములో ఏర్పాటు లుండవలెనని వారి వాదన. ఈస మస్య ఎట్లు పరిష్కారము కాగలదో ఇప్పుడు మనము నిర్ణయించి చెప్పలేము.

మిగిలిన రెండింటికి అనగా లైంగికవాసనకున్నూ, సాంఘికవాసనకున్నూ గల సంబంధమును చూదాము.

విచ్చలవిడి లైంగికసంబంధాలను సంఘము అంగీకరించదు. సంఘము ఆమోదించే మార్గాన్నే వ్యక్తియొక్క లైంగికవాంఛలు తీరితే వ్యక్తికి చాలా సుఖముగా ఉంటుంది. అప్పుడు రెండువాసనల శక్తులు మిళితమై ఒకే వస్తువుకొరకే వినియోగ మవుటచేత, సౌఖ్యము నిండుగా ఉంటుంది. ఆలాగు వ్యక్తి ఇష్టమూ, సంఘముయొక్క ఆమోదమూ ఒకేమార్గాన్ని పోకపోతే, రెండింటికి విరోధము గలిగి కావలసినంత అశాంతి కలుగుతుంది. వ్యక్తిగాని సంఘముయొక్క ఆమోదానికి లొంగినట్లయితే, పైకి శాంతివలె కనబడ్డా నిజమైనశాంతి దార్ఢ్యములు కుదరవు. లైంగికనిర్మాణమునకు వాస్తవమైన సంతుష్టి లేనందున, ఆలైంగికశక్తి అనేకవిధాల, అనేకమార్గాల ప్రవర్తిస్తుంది. సాంఘికనీతికిన్నీ, వ్యక్తిప్రవర్తనకున్నూ విరోధము పుట్టి సంఘముయొక్క కట్టుబాటులకు విఘాతము సంభవించడమో, వ్యక్తి సంఘబాహ్యుడై వికలుడు కావడమో తటస్థిస్తుంది. అంతేకాకుండా వ్యక్తియొక్క మనోనిర్మాణములో చాలా చాలా విపరీతములు లేచి మనస్సుయొక్క ఆరోగ్యానికి విఘాతము తెచ్చి పెట్టును. కాని అనేకులు వ్యక్తులు ఒకేవిధమైన మెడ్డుబాటు చేస్తే, అందరితోను విరోధము తెచ్చిపెట్టుకోక సంఘము కొంచెము సర్దుకొంటూ ఉటుంది. చిన్నచిన్న మెడ్డుబాటులను ఉపేక్షిస్తూ, సంఘము తన అధికారమును నిలుపుకోవలెనని ప్రయత్నిస్తుంది. సంఘమును కొంతవరకైనా అనుసరించేటట్లు కనబడే అవినీతిపరులను సంఘము బహిష్కరించదు.

మీాద సూచించినట్లు అన్యోన్యసంఘర్షణవల్ల వ్యక్తియొక్కశీలము తయారవుతుంది. మూడు వాసనల నిరోధము అనే సానలో వ్యక్తియొక్క ఆత్మ అనే మణి నలుపక్కలు చెక్కబడినది కాగలదు. ఈసాన పట్టడము అనగా, వాసనలకు సమరస కుదర్చడము అనగా కొంచెము ఎక్కువ తక్కువగా ఒకటే. ఈపనులన్నీ లీన చైతన్యములో అబుద్ధిపూర్వకముగా జరిగేవి. అయితే వ్యక్తికి ఏమీన్నీ బాధ్యతలేదన్నమాటే గదా అని అడిగితే ఇదమిత్థ మనే జబాబు చెప్ప శక్యముకాదు. అంతరదర్శనము ద్వారా ఎంతవరకు ఈ వాసనలను వశపరచుకోవచ్చును? అనేవిషయమై ఇంకా విమర్శనలు జరుగుతూవున్నవి. ఇది విపులముగా మరొకమారు ప్రత్యేకముగా చర్చించవలసిన విషయము. వాసనల స్వభావమును మార్చుటకుగాని అణచివేయుటకు గాని ఆత్మకు శక్తి చాలకపోయినా, వాటి ప్రవృత్తులను సరళముగా ఉంచుకొనుటకు కొంతవరకు వీలు ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. కాబట్టి వాటిసంగతి తెలుసుకొనుట ఆవశ్యకము.

పాడిపశువుల మేత

యేజెళ్ల శ్రీరాములు చౌదరి గారు

మన దేశములో అనాదినుండియు ప్రతిమనుజుడును తన పశువులకు తగిన ఆహార మిచ్చి పోషించుటయు, పూజించుటయు కలదు. పశుపోషణ వేదకాలమునుండి ధర్మసంరక్షణగా నెన్నబడు చున్నది. మన దేశప్రజలకు అనాదినుండి పశువులను పెంచు విధానము బోధపడియుండినను క్రమక్రమముగ మూఢవిశ్వాసములలో మిళితమై యుని క్షీణించుచున్నది. ధనికులు, వివేకులు మున్నగువారు ఆంగ్లేయ విద్యల నభ్యసించి తమకున్న భూములను, పశువులను బోగొట్టి యుద్యోగాల కాశపడుచున్నారు. తదితరకృత్యము లన్నియు నక్షర జ్ఞానములేని ప్రజలకు విడిచిపెట్టబడుచున్నవి. అందుచేతనే వ్యవసాయము, పశుసంరక్షణ క్షీణించుటకు ప్రారంభమైనది. మన దేశమందు పశువులవిషయమై తగుజాగ్రత్త పుచ్చుకొనుట లేదు. పుట్టినవి పుట్టుచున్నవి. చచ్చినవి చచ్చుచున్నవి. రోగములు కనుగొనుటకు రైతులకు తగిన చికిత్సలు తెలియుట లేదు. పాడిపశువులవిషయమై యితర పశువులకంటె నెక్కువ శ్రద్ధ తీసికొనవలయును. పశువు లారోగ్యముగా నుండి తగినపని చేయుటకుగాని, పాలిచ్చుటకుగాని వాని కనుకూలము లగు నాహారముల నీయవలయును. వ్యవసాయదారులుగాని, గోరక్షకులుగాని యీవిషయమై తగుశ్రద్ధ వహించనియెడల, నితరవిషయములలో నెంతశ్రద్ధ తీసికొనినను, నెంతవ్యయము చేసినను లాభము లేదు. ఈపశువులను పెంచువారు వానికి తగిన యాహారము, నీరు, నీడ మున్నగునవి ఈయవలయును. పాడిపశువులు మిగుల సున్నితములైన జంతువులు గాన వానికి తగినపోషణ చేసినచో లెస్సగా పాలియ్యగలవు. పాడిపశువులుగల ప్రతికృషీవలుడు తాను నియమించిన వేళల యందు తగిన మేత, నీరు పెట్టుచుండవలయును. లేనిచో పాలు తగ్గి క్రమముగా నెండిపోవుట తటస్థించుచుండును. పాడిపశువులు నొక్కటే విధమగు నాహారము తినజాలవు. వానికి మేతవేయు గాడి తొట్లును, కుడితి, నీరు పోయు గాబుతొట్లును కల్మషరహితముగా నుంచి ప్రతిదినము శుభ్రము చేయుచుండవలయును. మేతలోగాని, చిట్టు, తవుడు మొదలగు పదార్థములలోగాని యేమాత్రము దుర్వాసన గొట్టినను పాడిపశువులు విడిచిపెట్టును. ఇంతియేకాకుండ అవి తినుమేతలో పొరబాటున పేడ పడిననుకూడ విడిచిపెట్టును. కాబట్టి వానికి పెట్టు ఆహారము క్రుళ్లనిది, చెడనిది, సారవంతమైనదిగా నుండవలయును. చెడు ఆహారము పెట్టిన మొదటికే మోసమువచ్చి నష్టము కలిగించును. పాడిపశువులు పగలంతయు పొలములలోనుండి రాత్రి వేళలందు ఇండ్లకు చేరును. అప్పుడు వానికి తగినమేత పెట్టవలయును. పశువులు నోరులేని జంతువులుగాన వానికష్టములు మనకు జెప్పజాలవు. కాబట్టి రైతే తగినజాగ్రత్త తీసికొనవలయును. మనుజుల వలెనే పశువులకును ఆహారవిషయములలో నియమితకాలము తప్పినచో అవి అజీర్తి మున్నగు రోగముల పాలగుటయు కలదు.

పశువులకు పెట్టు ఆహారము వానియొక్క కళేబర తారతమ్యములను బట్టి పెట్టుచుండవలయును. పాలు పిదుకునపుడు చిట్టుగాని, తవుడుగాని, జనుపకట్టగాని దాణాగా పెట్టినచో పశువులకు బలము కలుగును. పశువుల నెక్కువగా క్రొవ్వుపట్టునట్లుగా మేపరాదు. అట్లు మేపినచో సరిగా పాలియ్యక త్వరలో నట్టిపోవును. ప్రతిదినము పశువులను పాలు తీసినతరువాత కొంచె మటునిటు త్రిప్పి పిమ్మట చిట్టు, కుడితి మున్నగునవి పెట్టవలయును. పశువులదగ్గర కావలసినంత నీరు తొట్లలో పోసియుంచినచో వాని కవసరము వచ్చినప్పుడెల్ల త్రాగుచుండవలయును. కుడితి మున్నగునవి సాయంత్రము పశువులు పొలములనుండి రాగానే పెట్టక ఒకగంటసేపాగి పెట్టుట మంచిది. ఉలవలు, గోధుమలు, సెనగలు, ప్రత్తిగింజలు, తవుడు, చిట్టు, పచ్చిగడ్డి, తెలికపిండి మున్నగునవి పాడిపశువులకు ముఖ్యాహారములు. ఇంకను వేరుసెనగపిండి, కొబ్బరిపిండి, ఆముదపుపిండి, బియ్యపుగడుగు, అపరధాన్యములపొట్టు, జొన్నమొక్కజొన్న మొదలగునవికూడ కొంద రుపయోగించుచున్నారు. పై పదార్థములలో ఉలవలు, గోధుమలు పాల నధికముగ జేయును. పుష్టి కలిగించును. బలముచేయును. కొందరు ఉలవలు, గోధుమలు, యవలు సమభాగములుగా తెచ్చి నీటిలో నానబెట్టి రుబ్బి పెట్టుదురు. ఇందువలన పశువులకు అతిబలముచేయును. పాడిపశువులు మిగుల కృశించుచున్నయెడల సెనగలు నానబోసి రుబ్బి కుడితిలో కలిపిపెట్టుటవలన బల మేర్పడును. ఎక్కువమేత తిను పశువులకు అపరధాన్యముల పొట్టు నెక్కువగా నిచ్చుట మంచిది. అపరధాన్యములు పచ్చివి మాత్రము పెట్టరాదు. తవుడు తినిన పశువు వెన్న నెక్కువ కలుగజేయును. జీర్ణశక్తి వృద్ధియగును. మరతవుడు నెక్కువగా మేపినచో నేత్రరోగములు సంభవించును. తెలికపిండి రుచికి తీయగా నుండును. పశువులకు బలము గలిగించును. నెత్తురు పట్టి పాల నెక్కువచేయును. ఎముకలకు పుష్టికలిగించును. పుచ్చి పురుగులు పడిన పిండి నుపయోగింపరాదు. పాతపిండి పశువులకు పెట్టరాదు. ప్రత్తిగింజలు పాలపశువుల కాహారముగ వాడబడుచున్నవి. ఈ గింజలపై కొంచెము ప్రత్తి

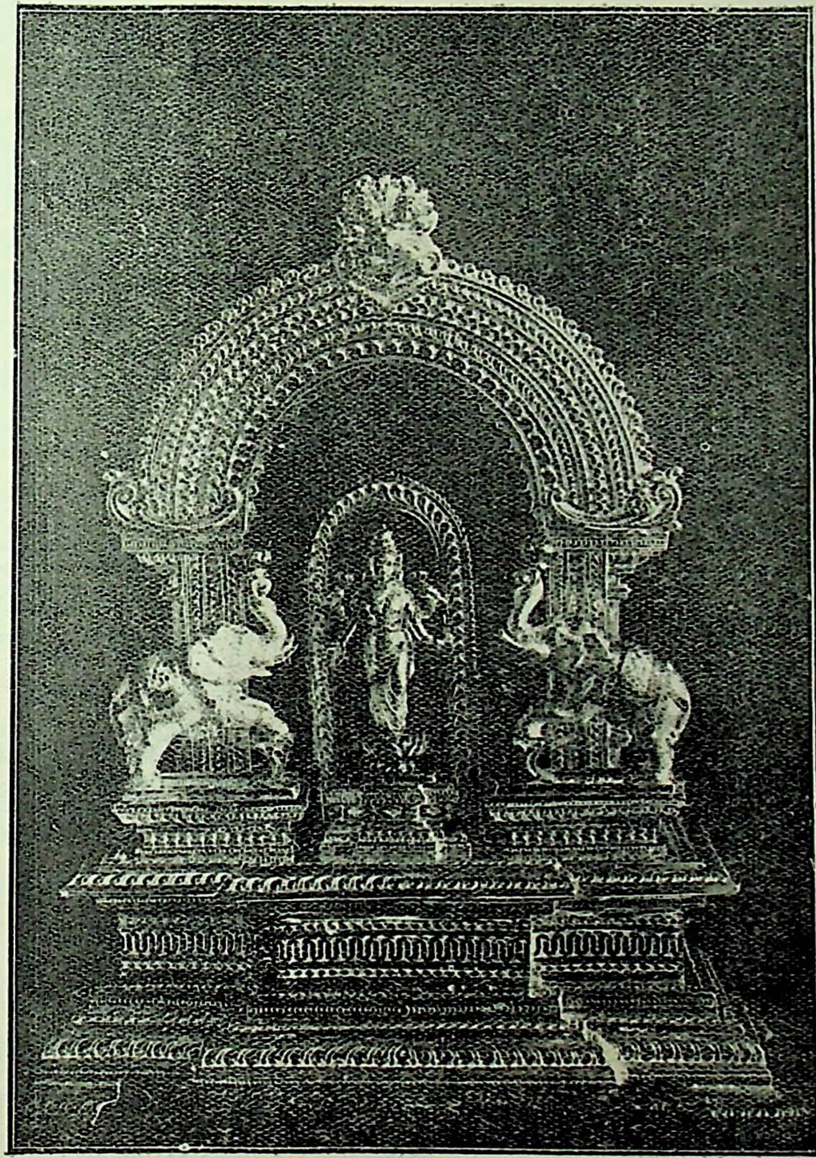
యంటియుండును. ఈప్రత్తిగింజ, గింజలపైపొట్టును జీర్ణము గావు. ప్రత్తిగింజలయందు తగినంత చమురున్నదేగాని వీనిని పశువులకు బెట్టినపుడు జీర్ణము కావు. ప్రత్తి పండు జిల్లాలలో ఈగింజలు చవుకగ దొరకును. ఎక్కువకాలము నిలువయున్న గింజలు పశ్వాహారమునకు బనికిరావు. ఈగింజలనుంచి అంత ఎక్కువగా చమురు దీయుటలేదు. ఐరోపాదేశములో ప్రత్తిగింజలపై పొట్టును దొలగించి పిండిని సిద్ధముచేయుచున్నారు. ఇది ప్రశస్తమగు పశ్వాహారముగ వాడబడుచున్నది. ప్రత్తినూనె కొంచెము పసుపురంగు కలిగియుండును. పాడిపశువులకు ఈగింజలు పెట్టినచో వెన్నను కలుగజేయును. అయినను దినమునకు అర్ధసేరుకంటె నెక్కువగా పెట్టితిమేని అతికాకచేసి కడుపునొప్పి, అజీర్తి మున్నగు వ్యాధులు సంభవించును. ప్రత్తిగింజలు బాగుగా నలుగగొట్టి మిక్కిలి మెత్తబడునట్లు నానపోసి పెట్టవలయును. ప్రత్తిచెట్టుయొక్క ఆకులు, పువ్వులు మొదలగునవికూడ పశువులు తినిన విశేషముగ పాలిచ్చును. బొంబాయిలో కొబ్బరిపిండి విశేషముగ తయారుచేయబడుచున్నది. మలబారునుండి కొబ్బరికాయలు బొంబాయికి గొనిరాబడుచున్నవి. అచ్చట వానిని చిప్పలుగ గోసి యెండబెట్టి చమురు దీయుదురు. చమురు తీయగా మిగిలినపిప్పి పశువుల కాహారముగా వాడబడుచున్నది. ఈ పిప్పి పాడిపశువులకు పెట్టినచో పాలెక్కువ ఇచ్చి వెన్నను కలుగజేయును. వేరుసెనగలలో చమురు విశేషముగ నుండును. ఈచమురు తీయబడిన పిండియందు నత్రజని పదార్థ మెక్కువగ గలదు. ఈపిండిని పశువులకు పెట్టి మలమూత్రములను జాగ్రత్తచేసి పొలములలో వేయుచున్నారు. ఈపిండిని పాడిపశువుల కెక్కుడుగా బెట్టిన కాకరోగములు సంభవించును. పిండు లన్నిటిలో ఆముదపుపిండి ముఖ్యమైనది. పశువులకు కొద్దిగ బెట్టవలయును. లేనియెడల విరేచనములు కలుగును. ఇంకను ఎక్కువగా తినినయెడల హానికూడ తటస్థించును. కనుక దీనిని పశువులకు పెట్టకుండుటయే మంచిదని నాయభిప్రాయము. కొన్నిదేశములలో ఆనాలపిండి నెద్దులకు, గిత్తలకు పెట్టుదురు. ఇంకను పచ్చిముల్లంగి, చెరకు మున్నగునవి కూడ పెట్టవచ్చును.

పశువులకు పచ్చిగడ్డి యనిన ప్రాణము. ఈగడ్డి తినిన పశువులపాలు తియ్యగా నుండును. పాలు రంగుగలిగి వెన్నయెక్కువగును. కృష్ణా, గోదావరి జిల్లాలలో దరచుగా నగు గడ్డిజాతులలో గరిక, గునుకు, చెంగలి, తుంగ, ఊద, కామురు, ఆముడ, కాంద్ర, తిక్కిలింత, ఊతిక, చిప్ప, ఊసడము, ఏనుగమోకాలు, జనిపె, దర్భ, ఆవురు, రెల్లు, రెలగడ్డి, యివి, ముఖ్యములు. ఇవిగాక గడ్డికుటుంబములో జేరని గజ్జేరు, ఎలకజీడి, అమృతకాడ, పాలకాడ, పావిల మొదలగు ననేకజాతుల మొక్కలుగూడ బీళ్లలో గానవచ్చును. పైగడ్డిజాతులలో గరిక, గునుకు, మొలవ, చెంగలి మొదలగునవి మిగుల బలమైన జాతులును, పశువులు బాగుగా దినునవియు నై యున్నవి. ఊతిక, చిప్ప, తుంగ, ఊసడము మున్నగునవి మేత కంతగా ప్రశస్తములు గావు. రెల్లు, ఆవురు మొదలగునవి మిగుల మోటుజాతు లగుటచే మేత కనుకూలములు గావు. తక్కినవి మధ్యమములు. సామాన్యముగ మొలవ, గరిక మొదలగు మంచిజాతులు సారవంతములై, కొంచెము జిగురుగ నుండు నేలలో బయలుదేరును. ఊతిక, చిప్ప మొదలగునవి ఇసుక, గరప నేలలో బయలుదేరును. చవటినేలలలో ఉప్పి, గజ్జేరు కాడ మొదలగునవి మాత్రమే పెరుగును. కావున పశువులబీటిక్రింద వదలు నేల మంచిదైనచో యందలి పచ్చిక యందు మేయుపశువులకు బలమును, ఆరోగ్యమును ఇచ్చును. కానిమంచినేలలు విలువగల వగుటచే పశువులబీటిక్రింద నుంచక రైతులు వ్యవసాయమున బెట్టి పనికిరాని పొలములను బీళ్లక్రింద నుపయోగించుదురు. కొందరు అంతమాత్రమును జేయక నేలనంతటిని సేద్యము జేతురు. మెట్టతాలూకాలలో ఎఱ్ఱనేలలు విశేషముగా బీడుభూములుగా వదలబడుచున్నవి; గాని యిందు వర్షము కురియుచున్నంతవరకే గాని యటుపిమ్మట త్వరలో పదును ఆరిపోవుటచే గడ్డి యంతగా బట్టదు. బీళ్లలో పెరుగు గడ్డిజాతులు సున్నము నెక్కువగ దీసికొనును. కావున సామాన్యముగ జంపగానుండు నల్లనేలలలో అప్పుడప్పుడు సున్నము జల్లుట మంచిది. గరికగడ్డికి సున్నము మరింత యిష్టము. బీటిమేత పశువులకు మిగుల నారోగ్యకరము. మనము లేదితరమగు మేత నెంత బెట్టినను బీటిమేతకొరకే పశువు లెదురుచూచుచుండును. బీళ్లలో ననేకజాతుల గడ్డిగింజ లుండుటచే పశువులకు గావలసిన వివిధవస్తువు లన్నియు నందుండును. ఇంకను ఈభూములలో తుమ్మచెట్లుకూడ నుండుటయు కలదు. ఈ చెట్లకాయలను ఎద్దులకు, పాడిపశువులకు పెట్టినచో మిగుల బలము కలుగును. గినిగడ్డి యను నొకజాతి గలదు. ఈగడ్డి విత్తనములను మేము స్వయముగా తెప్పించి వేసితిమి. ఇది పశువులు తినుటచే ఆరంభములో విరేచనము లగును. తరువాత క్రమముగా పశువు అలవాటుపడినకొలది బలము కలుగును. వరిగడ్డి కడుపునింపుటయే తప్ప అందుపశువునకు సత్తువ గలిగించు పదార్థ మంతగా లేదు. మురుగునీటిలో పెరుగు గడ్డి అంత ప్రశస్తమైనది గాదు. అది మిగుల నిస్సారమై పిప్పివలె నుండును. ఆర్టగడము, వంకసన్నాలు, మొలకొలుకులు, కుసుమ మొదలగు ధాన్యముల గడ్డి మిగుల రుచిగా నుండి కొంచె ముప్పగా నుండుటచేత పశువున కారోగ్యముగ నుండును. పశువులకుపెట్టు ఆహారములలో ఉప్పు, గంధకము తగినంత తెచ్చి పొడిచేసి కలిపి పెట్టిన వ్యాధు లంతగ రాజాలవు.

కఱవు సమయములలో పశువులను మేపుటకు సులభమగు నొక ఆహారము కలదు. దీనినే బొమ్మజెము డందురు. దీనిని తెచ్చి ముళ్లను పరిశుభ్రముగ తీసివేసి పశువులకు బెట్టుదురు. ముళ్లను, నూగును మొదలంట తీసివేయకుండ పెట్టుచో పశువు శరీరములో నుండు ప్రేవులలో గ్రుచ్చుకొని విరేచనములు మున్నగు వ్యాధులు సంభవించగలవు. ఆము

ళ్లలో విషముకూడ నుండును. కాబట్టి ముళ్లు లేకుండ బెట్టినచో పశువున కెట్టి ప్రమాదము కలుగదు. ఇది పశువులకు మిక్కిలి చౌకయైన యాహారము. అనావృష్టియను సమయములలో పశువుల కెట్టియాపద రాకుండ దీనివలన పోషింపవచ్చును.

కొన్నిచోట్ల పాడిపశువులను పెంటకొరకు పాయికానాలకు, తదితరచోట్లకు విచ్చలవిడిగా విడిచిపెట్టుదురు. పందులవలెనే యివి కూడ పెంటతినుట కలవాటుపడుచున్నవి. పెంటాడుటవలన పాలరంగు బాగుండుననియు, వాసన చెడదనియు కొందరికి నమ్మకము గలదు. ఈపద్ధతి చాల పొరబాటు. పశువుల యారోగ్యము చెడి పలువిధములగు సంకటముల పాల్పడును. కొన్ని జంతువులకు సరియైన మేతపెట్టక యజమానులు సోమరిపోతులుగా తిరుగుచుండుటచేత అవి సహింపలేక యేవస్తువుదొరకిన అదియే తిని నీచస్థితికి వచ్చి అనేకరోగముల పాలగుచున్నవి. కాబట్టి పశువులుగల ప్రతివారును తగినయాహార మిచ్చి వానికి సౌఖ్యము కలుగజేయుదురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

ద్రావిడ శిల్పము

మద్రాసుపురి బ్రాడ్లాంబ్ కంపెనీవారు తయారుచేసినది

భాషాప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములు

కుంహారి ఈశ్వరదత్తు గారు

మ. తన దేశంబు, స్వభాష, నైజమగు మా
త్మప్రాక్కలాచారముల్
తన దేహాత్మగ నెత్తెఱంగున సదా
దానట్లు ప్రేమించి త
ద్ఘనతావాప్తికి సాధనంబు లగు స
త్కార్యంబులన్ జేయఁగా
ననువౌ బుద్ధి నొసంగుమీ ప్రజకు దే
వా భక్తచింతామణీ.

—భక్తచింతామణి, వడ్డాది సుబ్బారాయుఁడు

1921వ జనాభా లెక్కలప్రకారము మన హిందూదేశములో నీ క్రిందఁ జూపట్టిన విధమున వివిధ భాషల మాట్లాడు జనసంఖ్య కలదు:—

హిందీ	96,715,000
వంగభాష	49,294,000
ఆంధ్రము	23,601,000
మహారాష్ట్రము	18,798,000
అరవము	18,000,000
పంజాబీ	16,234,000
రాజస్థానీ	12,681,000
కన్నడము	10,374,000
ఓఢ్రము	10,143,000
ఘూర్జరము	9,552,000
బర్మా	8,423,000
మళయాళము	7,498,000
పశ్చిమ పంజాబీ	5,652,000
కేవారీ	3,503,0..0
సింధి	3,372,000
భీలి	1,856,000
అస్సామీ	1,727,000
పహారీ	1,634,000
కాశ్మీరము	1,269,000
కురుక్	866,000
తులు	592,000
...	...

పైని వివరింపఁబడిన భాషలలో హిందీ, వంగ, ఆంధ్ర, మహారాష్ట్ర, ద్రావిడ, పంజాబీ, రాజస్థానీ, కన్నడ, ఓఢ్ర, ఘూర్జర, మళయాళ, బర్మా భాషలు మాట్లాడు వారు భరత ఖండములోని జనసంఖ్యలో సగముకంటె నెక్కువ కలరు.

వారిలో నెవ్వరికిని మాతృభాషా మూలకముగ విద్యలనునేర్పెడి విశ్వవిద్యాలయము లేదు. హిందీమాట్లాడు వారికి వారణాసీ విశ్వవిద్యాలయ మున్నను, అం దింకను పూర్తిగ హిందీ భాషకు ప్రాముఖ్యము నీయలేదు. వంగ దేశీయులకు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయ మున్నను Sadler Commission report ప్రకారము మాతృభాషా మూలకముగ విద్య నందు నేర్పుటలేదు. మూఁడవది మన ఆంధ్రభాష. మన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మున్నను, విశ్వవిద్యాలయపుచట్టమునందు దేశభాషావిద్యాభ్యాసనమే విశ్వవిద్యాలయప్రధానోద్దేశ్యముని వివరింపఁబడినను, తద్విషయ మింకను వాదప్రతివాదములతోఁ గాలయాపనము గావింపఁబడి, వెనుకఁబడుచున్నది.

భరతఖండములో నధికసంఖ్యాకులచే మాట్లాడఁబడు భాషలలో మూఁడవది మన ఆంధ్రభాష. అట్టి మన ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకరాష్ట్రము లేదు సరికదా, మీఁదు మిక్కిలి దొరతనమువారిచ్చినవిశ్వవిద్యాలయమును గూడ

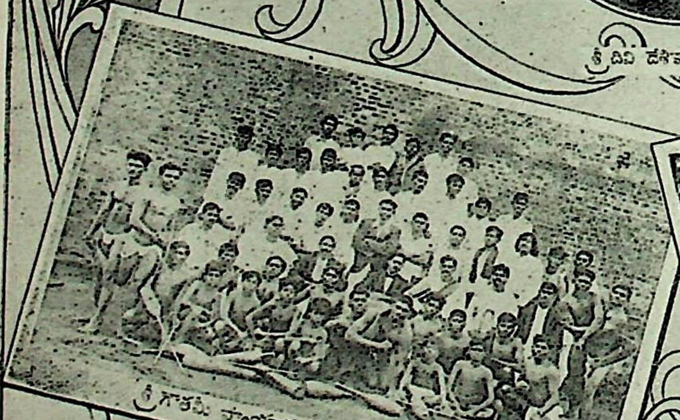
శ్రీ వీరేశలింగ వర్ధంతి, చిట్టపురము

శ్రీ రమేశ బాలభక్త భజన సమాజము, తెంగలూరు

శ్రీ దివి దేశికాచార్యులుగారు

శ్రీ గౌతమీ వ్యాయామశాల, రాజమండ్రి

బాలభట సంఘము, ఏలూరు

మనము వృద్ధిని గావింపలేకున్నారము. కేంద్ర సమస్య యింకను పరిష్కారము గావింపఁబడలేదు. ఆంధ్రులలో బహునాయకత్వపాపముచే సిట్టి యిక్కట్టులు మనజాతీయ వికాసమునకు భంగము కలిగించుచున్నవి. సెనేటువారు అనంతపురము కేంద్రముగ తీర్మానించిరి. శాసనసభోప సంఘమువారు అనంతపురమును సూచించిరి. కర్నూలు ఆంధ్రసభవారు అనంతపురమునే కేంద్రముగ తీర్మానించిరి. అట్టియెడ, ఇంకను మనశాసనసభా సభ్యులు కేంద్రమునకై పెనఁగులాడుట వారి బుద్ధిమాంద్యమును సూచించుచున్నది. ఇఁకనైనను మన ప్రతినిధులు జ్ఞానవంతులై కలహమును మాని, ఏ దియో యొక దారికి వత్తురుగాక.

మాతృస్తన్యమును మఱచి పాలడబ్బాల మూలకముగ పెంపొందిన బిడ్డవలె, మనము మతృభాషను మఱచిపోయి, అన్యభాషాభ్యసనముచే స్వజాత్యభిమానమును గోల్పోవుచున్నాము. మాతృభాషమూలకముగ విద్యను గఱపుటచే దేశాభిమానము బాలురకు వెన్నతోఁ బెట్టినట్లుండును. అట్టి యభిమానము బాల్యమునుండియు నభివృద్ధినైనచోఁ గాని యౌవనమునందది నిలుకడగానుండదు.

మనమిప్పు డాంగ్లభాషను బచనాగారము మొదలు శయ్యాగృహమువఱకును నడుచు దినచర్యలలో యథేచ్ఛగ మాట్లాడుకొనుచున్నాము. మన మాతా పితలు, పితామహ మాతామహాదులు ఆంధ్రులు అను మాట మఱచిపోయినాము. మనము ఆంధ్రులమో, ఆంగ్లులమో అను విషయము జ్ఞప్తికివచ్చుట లేదు. ఇట్లు కొన్నివత్సరములు గడచినచో నిఁక మనము పూర్తిగ ఆంగ్లభాషా వ్యామోహావేశులమై ఆంధ్రభాషను మఱచిపోదుమేమో యను శంకయును, భయమును గల్గుచున్నది.

స్వరాజ్య సంపాదనకు మాతృభాషాభ్యసనము ప్రథమ సోపానము. అట్టి మాతృభాషాభ్యసనము మాతృభాషా ప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలయములచేఁగానిసంపూర్ణముగ లభింపదు. అట్టి భాషాప్రయుక్తవిశ్వవిద్యాలములు భరతఖండమును భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములుగ విభజించినఁ గాని లభింపవు. నెహ్రూ రిపోర్టు భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రములుగ భరతఖండమును విభజింపవలెనని సూచించినది. అందు ముఖ్యముగ, ఆంధ్ర, కర్ణాట, ఓఢ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణములు పేర్కొనఁబడెను.

ఆంధ్రదేశీయులు, స్వరాజ్యాందోళనమునందు నిమగ్నులై, సొంతవిషయమైన ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణాందోళనము గావించుటలేదు. రాష్ట్రములేని విశ్వవిద్యాలయము ఆవిరిలేని యంత్రము, ఆత్మలేని శరీరము. కావున ఆంధ్రులు కృతనిశ్చయులై ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ కేంద్రమునుగూర్చి యేకగ్రీవముగఁ దీర్మానించుకొని, తదుపరి రాష్ట్రనిర్మాణ మావశ్యకమని గుర్తెఱింగి తద్విషయమైపట్టుదలతోఁగార్యమొనర్పవలెను. ఆంధ్రప్రముఖులు సైమను కమిషను నెడ విముఖులైనను, రాష్ట్రనిర్మాణమును గూర్చియైనను వారియెదుట సాక్ష్యమిచ్చి తత్సంపాదనోత్సాహవ్యగ్రులై కార్యదక్షు లయ్యెదరుగాక.

లున్ను యివ్వవలసి వున్నదనిన్ని, 7 లేక 8 రూపాయలుపెట్టి తమ దుస్తులను తామే కొనుక్కొంటున్నామనిన్నీ, తమకంట్రాక్టరు చేయిస్తూవుండిన గ్రాహము అందుకోయొక్క, పోర్టుట్రస్టుయొక్క పనులను కూలియేమి యివ్వకుండానే చేయిస్తూ వుండినాడనిన్నీ, వివరించి వున్నారు. (డెక్కుప్యాసెంజరు కమిటీరిపోర్టు 39, 40 పేజీలను చూడండి.) తరువాతను, క్రిందటిసంవత్సరం జరిగిన పోర్టుట్రస్టు వుద్యోగస్థుల మాననష్టపుకేసు అప్పీలు తీర్పులో న్యాయమూర్తులగు డార్వుడ్లు కార్‌గార్లు యీప్రకారంగా వ్రాసివున్నారు:—

"ఏ-గురుతు దాఖలాయెగ్జిబిట్టులోని జమపద్దుల విషయమై నరసింహారావు యిట్లా చెప్పుతున్నాడు:—'గ్యాంగుకూలీలదగ్గర తీసుకొనే కమ్మిషన్, గ్యాంగుమేస్త్రీలదగ్గర పుచ్చుకొనే ప్రవేశరుసుము, కూలీలను పెట్టనిదే పెట్టినట్టుగా బిల్లుచేసి పోర్టుట్రస్టువారి దగ్గరను పుచ్చుకొనే సొమ్ము మారీఫత్తులెక్క తాలూకు ఆదాగా ఉన్నవి. ప్రతికూలిదగ్గర (బ్యాగేజీ?) నెలకు 9 రూపాయలున్ను, కూలీగ్యాంగు దగ్గర 25 రూపాయలున్ను పుచ్చుకొంటూ వుంటిమి.' దీనివల్ల ఏ-గురుతు దాఖలా యెగ్జిబిట్టు అక్రమంగా చేసినవసూళ్లకున్ను, లంచపం చాలఖర్చులకున్ను సంబంధించిన ఖాతాబుక్కుగా కనుపడుతుంది... ...ఏ, బి-గురుతుల యెగ్జిబిట్టులలో వున్నదంతా శుద్ధ అబద్ధమనిన్నీ, ఆపద్దులన్ని యిష్టంవచ్చినట్టుగా వ్రాయబడినవనిన్నీ కే. సి. వెంకటరెడ్డి సాక్ష్యపు సారాంశం. అయితే యీకథను నమ్మేదానికి యేమాత్రమున్ను వీలు లేదు."

మేస్త్రీపద్ధతిలో జరుగుతూవుండిన అక్రమ లనుగురించి యింతకన్నా ప్రబలమైన సాక్ష్యం దొరకటం కష్టం. ఇంతవట్లు బయటపడ్డా ఆయా యజమానులుగాని, ప్రభుత్వంవారుగాని, యింతవరకు యీవిషయంలో యేవిధమయిన చర్యను తీసుకొన్నట్టు కనుపడదు.

ఇక సాంఘికపరిస్థితులను చూస్తే యెంతఅధ్వాన్నంగా వుండాలో అంత అధ్వాన్నంగా వున్నవి. మనదేశస్థులలో చాలామంది సంసారాలను దేశంలో వదలిపెట్టి ఒంటరిగా రావటంచేత స్త్రీపురుషుల సంఖ్యలో విశేషవ్యత్యాసం వున్నది. 1921 సం. పు జనాభాలెక్క ప్రకారం బర్మాయందలి తెలుగువారిలో 1,25,413 మంది పురుషులును, 27,095 మంది స్త్రీలును కలరు. జిల్లాలనుబట్టి చూస్తే యీ విధంగా వున్నారు:—

జిల్లా	పురుషులు	స్త్రీలు
గంజాం	21,907	1,366
విశాఖపట్నం	18,539	2,576
గోదావరి	21,113	4,175

ఈపై అంకెలనుబట్టి గంజాంవారిలో పదహార్గురు పురుషులకు ఒక్కస్త్రీయున్ను, విశాఖపట్నంవారిలో అయిదుగురకు ఒకరున్ను, గోదావరివారికి ఏడుగురకు ఒక్కరున్నుఅని తెలుస్తోంది స్త్రీపురుషులలో వ్యత్యాసం యింత అధికంగా వుండుటవల్ల స్త్రీకి వొకవిధమయిన గిరాకి యేర్పడి దెబ్బలాటలు, హత్యలు, రండాతనం, లంజలకొంపలు, సుఖవ్యాధులు మొదలయిన అనర్థాలకు వ్యాధి యేర్పడుతోంది. ఇక్కడకు వచ్చేవారిలో చాలామందికి దేశంలో వొకసంసారం వుండటంచేత యిక్కడ యేర్పరచుకొనే సంబంధం తాత్కాలికమయిందిగా వుంటున్నదిగాని స్థిరమయిందిగా లేదు. సంపాదన తక్కువగాను, ఇండ్లబాడుగలు అధికంగాను వుండటంచేత 8, 9, ఫుటులవలసినచోట 30,40,50 మందిచొప్పున గాలి, వెలుతురులేని చీకటి కోణాలల్లో గోనెసంచుల తెరలు కట్టుకొని కాలక్షేపం చేస్తున్నారు. తెరలోపల స్త్రీపురుషులుంటే తెరచుట్టు పరాయివారుంటారు. ఇటువంటిస్థితిలో స్త్రీయొక్క పరువు యెట్లా నిలుస్తుంది? ఈసంబంధాలకు కలిగే సంతానంలో మగపిల్లలను యేదోవిధంగా తండ్రికులంలో కలుపుకొంటూ ఆడుపిల్లలను వదలిపెట్టటంచేత సంకరజాతివారు అగుచున్నారు. ఈయాడుపిల్లలలో చాలామంది చదువుసంధ్యలు వచ్చియున్నవారు కావటంచేత తగినసంబంధాలు దొరకటం చాలాకష్టముగా ఉన్నది. రంగూను పెండ్లిండ్లనుగురించి యిక్కడి ఆడుపిల్లల వుద్దేశాలు యేవిధంగా వుంటున్నవో తెలిపేదానికై వారిలో ఒకరు వ్రాసిన వుత్తరంలోని యీక్రింది భాగాన్నియెత్తి వ్రాస్తున్నాను:—

"ఈవూరిలో చాలామంది దేశంలో వివాహాలు చేసుకొని అక్కడ తమభార్యలను వదలి వొంటరిగా వచ్చినవారుగా వుంటున్నారు. ఇక్కడ వీరివేషాలు గిరాలు, నీట్లు గోట్లు, ఒడుపులు వొయ్యారాలు, మరుగులు దండెకడియాలు, యెర్రతోలుపాగా కిర్రుచెప్పులు-వీనిని మామసలిముండలు చూచి వీరంతా యేమో సంపాదనపరులని భ్రమపడి మమ్ములను వీరికి అంటగట్టి మాగొంతులు కోస్తున్నారు. ఈవివాహాలు చేసుకొన్నవారిలో చాలామంది కొద్దిపాటి సంపాదన గలవారు.ఇటువంటివారికి దేశంలో వొకసంసారం, ఇక్కడ రంగూనులో యింకొసంసారం, ఇట్లా రెండుసంసారాలుపెట్టుకొని యింత ఖరీదుగల బస్తీలో యీలేది యెట్లా? కడుపునిండా అన్నం, కట్టుకొనేదానికి బట్ట, పడుకొనేదానికి సరియైనచోటు, పీల్చేదానికి శుభ్రమయిన గాలి లేక మొగంవాచి, పరాయివాళ్ల దెప్పులకున్ను, యెగతాళులకున్ను వోర్చుకొని మేము పడుతూవుండే కష్టాలు లోకుల కెట్లా తెలుస్తవి?మమ్ములను మాతల్లులే వ్యభిచారిణులుగాచేసి మావల్ల జీవిస్తూన్నారంటే నమ్మతగినమాట కాదు. ఎవరైనావుంటే వుండనూవచ్చు. అయితే,తమ భార్యలను పోషింపలేక రాత్రులందు లంబాగాడీల్లో యెక్కించుకొని వీథులవెంట తిప్పేమగవాళ్ల సంగతి యేమంటారు? ఇది పురుషులకు తగిన పౌరుషజీవనం కాదు. ఇట్లా విటులకేవారికే మేము వొకపిల్లతల్లి!అయితిమా పనికిరావటంలేదు. ఎప్పటికప్పుడు వీరికి క్రొత్త పిల్లలు కావాలి. ఎక్కడనుండి వస్తారు? ఎందరిని యిట్లా వీరు యేడిపిస్తారు?"

పోనీ, వ్రతంచెడ్డా సుఖమైనా దక్కితే కొంతమేలే. కాని, అదిన్నీ కనుపడదు. బర్మాలో తెలుగువాళ్లు సర్వాంగమీద నెలకు 20 రూపాయలు సంపాదిస్తే గొప్ప. ఇట్లా నెలకు 20 రూపాయలసంపాదనగలవారి విషయములో జె. జె. బెన్నిసన్. ఐ. సి. యస్. గారు ప్రకటించిన జీవనవ్యయమునుబట్టి నెలకు అన్నానికి రు 7-3-11లు, బట్టలకు రు 0-15-11లు, యింటి అద్దెకు రు 0-15-4లు, కట్టెలు దీపానికి రు 0-12-7లు, యింటి సామగ్రికి రు 0-4-5లు, చిల్లరఖర్చులకు రు 3-4-9లు; మొత్తాన రు 14-2-11లు పోను మిగిలేమొత్తంతో దేశములోని సంసారం గడువాలి. ఇది వొంటరిమనిషి ఖర్చుగాని ఆడుమనిషితో కాపురంచేసేవానిఖర్చు కాదు ఈమిగిలేదానితోనే దేశములో పెండ్లిళ్లు పేరంటాలు, పండుగలుపర్వాలు, చావుసంధ్య, రోగంనొప్పి, శ్రాద్ధం తీర్థం, యిల్లు వాకిలి-యిన్ని జరగాలి. ఎల్లాగో దేవునికే తెలియాలి. దేశంలో చావకుండా బర్మాకు వచ్చి ప్రాణాలు నిలువబెట్టుకొంటున్నారేమోగాని కూలీలు కుబేరులౌతున్నారంటే అది అసాధ్యమైనపని. ఆత్మరక్షణ అంటే యేమో తెలియక, ఆత్మగౌరవము లేక గొర్రెలలాగున కారుచవుకకూలికి వచ్చిపడే యీ "కలా"ప్రవాహంవల్ల యజమానికిన్ని, మేస్త్రీకిన్ని తప్ప మరెవ్వరికిన్ని లాభంలేదు. ఒకడు పోతే పదిమంది వస్తూన్నారు. బర్మాలోని పరిస్థితులు మనదేశస్థులు ఖండిస్తూవున్న యే యితరదేశాలలోని వాటికిన్ని తీసిపోవటంలేదు. ఈఅనర్థాలన్నిటికిన్ని మేస్త్రీపద్ధతే ప్రబలమైన కారణంగా వుంది. బహ్వనర్థకరమైన యీపద్ధతి నిర్మూలనమైతేగాని కార్మికునిస్థితి బాగుపడజాలదు. దీనికి మీరు తోడ్పడుదురా ?

స్త్రీలు రాజకీయమున పాల్గొనువిధము

అయ్యదేవర బాలాత్రిపుర సుందరమ్మ గారు

౧

ప్రస్తుత రాజకీయోద్యమము

నేటికి నూరు సంవత్సరముల క్రిందట ఆ 1825 సం. సెప్టెంబరు 4 వ తేదీని బొంబాయి నగరరాజమందు పారసీకకులమున భారతీయుల కందరకును తండ్రి (దాదా)యు, అన్న (భాయి)యునై వారలకు ముక్తిమార్గము చూపవలసిన మహామహుడు దాదాభాయి నౌరోజీగా రుదయించిరి.

దాదాభాయి నౌరోజీగారి జీవితమున కంఠకును మకుటప్రాయముగ నెన్నదగినది దేశీయ మహాజనసభ (కాంగ్రెసు)స్థాపనము. వీరును, భారత దేశమున సానుభూతిగల వెడ్డర్‌బరన్, హ్యూము అను ఇరువురాంగ్లేయులును కలిసి మొట్టమొదట 1885 సంలో కాంగ్రెసు మహాసంస్థను స్థాపించిరి.

శ్రీదాదాభాయి నౌరోజి కాంగ్రెసుకు మూడు పర్యాయములు అధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనబడిరి. తుది పర్యాయము 1906 సం.లో కాళీఘట్టక్షేత్ర సమావేశమందు "భారత దేశమునకు స్వరాజ్యమే గమ్యస్థాన" మని భారతపితామహుడగు నౌరోజిగారు తమయధ్యక్షపీఠము నుండి సింహనాద మొనర్చిరి. ఆ స్వరాజ్యనినాదమే నేడు భారతభూమియందంతటను మారోగుచున్నది. అప్పటి నుండియు భారత దేశమందు నూతనశక మారంభ మయ్యెను. భారత పితామహుడు భీష్మునివలె తనబిడ్డలకు ధర్మము లుపదేశించుచు 1917 సం.లో తన 92 వ యేట పరమపదించెను.

ఆయన శిష్యుడగు సర్ ఫీరోజిషా మెహతా, ఆతనిశిష్యులగు జస్టిసు రానడీ, గోపాలకృష్ణ గోఖలేల పని ఈయన బ్రతికియుండగానే సాంతమయ్యెను. ఇంకొక వంక బాలగంగాధరతిలకు, అరవింద ఘోషు, బిపినచంద్ర పాలు మొదలగు జాతీయవాదులు పనిచేయు చుండిరి.

గాంధి మహాత్ముడు భారత దేశములో తనపని 1914 సం.లో ప్రారంభించి తాను కైరా, ఛాంపరాను లలో నడపిన సత్యాగ్రహముల చూడగల్గెను; భారత స్వరాజ్యప్రయత్నమున ఆందోళనాయుగములు రెండును చూడగల్గెను. తాను ప్రారంభించినపని ఇట్లు విజృంభించి వృద్ధిజెందుటయును, దానిని చూడగల్గుటయు ఇట్టి పుణ్యాత్ములకు తక్క తదితరులకు దుర్లభము కదా! కావున, సోదర సోదరీమణులారా! త్యాగమునకు జంకవద్దు. మీ సర్వమును దేశమాత పాదపద్మముల కడ సమర్పించుడు. అప్పుడుగాని మీకు దివ్యపురుషుడు సాక్షాత్కారమై మోక్షపాయస మొసంగడు. స్వాతంత్ర్యమే స్వర్గలోకము. "సర్వం పరవశం దుఃఖం, సర్వం ఆత్మవశం సుఖం"— ప్రతిప్రాణికిని ఇట్టిస్వాతంత్ర్య ముండుట యీశ్వరేచ్ఛమై యున్నది. అందుచే ఇది ప్రతివానికి జన్మహక్కు అయి ఉన్నది.

"స్వరాజ్యము నాజన్మహక్కు"ని తిలక్ మహాశయుడు సూత్రప్రాయముగ నిర్వచించియున్నాడు. దీనిని హరించుటకు ఎవరికిని వలనుపడదు. ప్రతి పురుషుడును, ప్రతిస్త్రీయును "నే నీవర్తమాన సంగ్రామమున హిందూ దేశపక్షము నవలంబించితినా?" యను ప్రశ్నను ముఖ్యముగా వేసికొనవలయును. నిశ్చలమగు సాహసవర్తనము మనదేశమున కిప్పు డవసరముకావున కాంగ్రెసులోని ప్రతి

డెలిగేటునుగూడ కాంగ్రెసు వాలంటీరుగా చేరవలసి యున్నది. ప్రతి కాంగ్రెసుసమితి మెంబరును కాంగ్రెసు వాలంటీరు కావలసిన దే. దేశమంతయు కాంగ్రెసు ప్రచారమునకై వదలి రావలసిన దే. ఈవర్తమాన సమరము ముగియువరకును మన సాధారణ దినచర్యల నన్నిటిని గట్టి పెట్టుదము. భారత దేశపురుషులారా! భారతవనితలారా! కర్తవ్యమును బూనుడు! కర్మక్షేత్రమున దిగుడు! ఈయవకాశము గతించిపోక పూర్వమే కార్యశూరులు గండు!

2

ఖద్దరుధారణము—రాట్నము

ఈస్టుఇండియాకంపెనీ మన భారతవర్షమునకు రాకపూర్వము ప్రశాంతములగు పల్లెటూళ్లలో కుటీరములలో, సర్వశోభనములతో కలకలలాడుచుండు పరమపావన గృహాంగణములలో, పుణ్యసతీమణుల మృదుల హస్తములలో సర్వలోకమంగళప్రదము లగుచున్న లలిత కళలు, పరిశ్రమలు ఎట్లు కాలక్రమమున నాశన మయ్యెనో దృష్టాంతపూర్వకముగ తెలుపు శ్రీరమేశచంద్రదత్తు గారు మొదలగు గ్రంథకర్తలు వ్రాసిన గ్రంథములను చూడుడు. పరిశ్రమలలోని కెల్ల నతి ముఖ్యమగు చేలి పరిశ్రమను ముందుగ పెంపొందించుటకు నేడు మహాత్ముడు పూనికొనియున్నాడు. దానికొరకే యెల్లరును రాటమును చేపట్టుడని యుపదేశించుచున్నాడు. గృహపరిశ్రమల పునరుద్ధరించుటకు ఈరాట్నమంత్రమే కీలకము. రాట్నము రాట్నమనగ ఒక్కకొయ్యచక్రమే గాదు. వర్తమాన కాలమందు లోకమంతటను ప్రబలిన నీతిదూరము లగు ధనార్జనాపద్ధతులను, అభిరుచులను, వేయేల - తమోగుణ పూరితమును, దుష్టకలిరూపధారిణియు నగు నవనాగరికతా వ్యామోహమునే మరల్చి, సత్యమును, నిరాడంబరమును, నీతియుతంబును నగు జీవితపథమును లోకంబునకు ప్రసాదించు మహాద్భుత శక్తి యీరాట్నమందు గలదు. అట్టిదివ్యదృష్టితోడనే మహాత్ముడు లోకమునకు రాట్నమును ప్రసాదించుచున్నాడు. రాట్నము స్త్రీల పాతివ్రత్యమును తప్పక కాపాడును. ఏలనగ:—

ఇప్పుడు మన దేశములో వేలకొలది స్త్రీలు కట్టుకొనుటకు సరియైన గుడ్డలైనను లేక పల్లెకు రోడ్లమీద రాళ్లు పగులగొట్టుట మొదలుగా గల కూలిపనుల చేసుకొని బ్రతుకుచున్నారు. వీరి శీలసంరక్షణమునకు తరుచుగ భంగము కలుగు పరిస్థితు లనేకములు సంభవించుచున్నవి. కాని యీరాట్నమువల్ల వీరందరికిని మానసంరక్షణము జరుగగలదు. సోదరీమణులారా! మన దేశములో అనాది నుండియు రాట్నమే రెండవవృత్తిగ నుండెడిది. అత్యద్భుతమగు రవసెల్లాల నేసి నిరుపమానమగు కళాకౌశలమును జూపి ప్రపంచమునంతను మోహింపజేసిన యీరాట్నపు వృత్తి మాయమైపోయినది. ఇది నశింపగనే మనకు హానిపతనము, దారిద్ర్యదశ సంప్రాప్తమయినవి. తిరిగి యిప్పుడిట్టి పురాతనకళను పునరుద్ధరింపబూనుట మాధర్మము.

కొందరు స్త్రీలు ఖద్దరువస్త్రములు మోటందురు. తల్లులారా! భారత దేశపు హానిపతనము మోటు ఖద్దరు కంటె మోటయినది. భారత దేశపు దారిద్ర్యము కటిక మోటు ఖద్దరుకంటె నూరురెట్లెక్కువ మోటైనదని గ్రహించుడు. భారతవనితలారా! ఖద్దరువలన గూడ స్వరాజ్యమును సంపాదించుటకు మనము లజ్జా, లోభ, భయ, భ్రాంతు లను శృంఖలములను ద్రెంచవలసియున్నాము. ఆత్మకళంకములను బాయవలయును. లజ్జయన అసమంజసమగు సిగ్గు. స్వదేశీయమైన ముతకగుడ్డను ధరించుటకు జంకజేయునట్టి సిగ్గు పోవలయును.

3

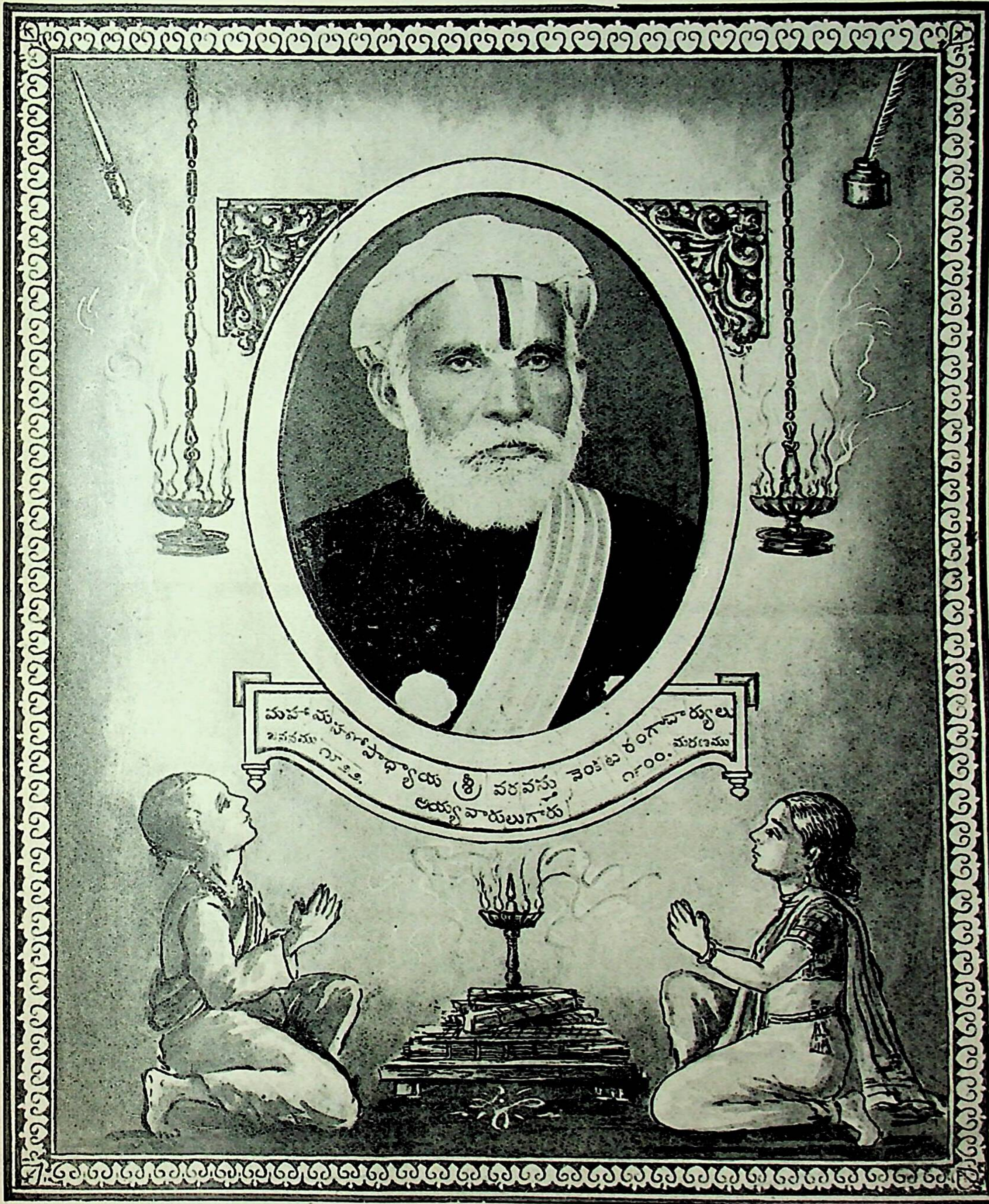
దేశభక్తి-పాతివ్రత్యము-నీతి

ప్రతి దేశమందును వివిధమతస్థులవా రుందురు. కాని దేవుని యాదేశములు సర్వ మతస్థులకును ఒకేవిధముగ నన్వయించును. సంఘమునందు, దేశమునందు స్త్రీపురుషు లిరువురు నుందురు. పురుషుల కెట్టివిధులుండునో స్త్రీలకు

గూడ నట్టివిధులే యుండును. స్త్రీలు తప్పించుకొన జాలరు. భారతస్త్రీలు రానురాను సుకుమారులై, సోమరులై, దేశ హితమునందు పాల్గొనక మూలబడి యుండుట చాల దుఃఖకరమగు సంశము. నూర్జహాను, చంద్బీబి, ఝాన్సీ రాణి లక్ష్మీబాయి, రెబున్నిసు, అహల్యాబాయి, పార్వతి మున్నగువారు పూర్వము భారతదేశమున నుండిరా యని నేటిచరిత్రపాఠకులు శంకింతురు! కాని నేడుగూడ వీరమాతలు, దేశసేవాతత్పరలునగునారీమణులు మనలో నున్నందులకు ఈశ్వరునికి మ్రొక్కుచున్నాను.

గాంధిమహాత్ముని సతి, దాసుసతి, నెహ్రూసతి, సరోజినీదేవి, అనసూయాబాయి, సరళాదేవి, బేగం మహమ్మదాలి, బేగం అన్సారి, బేగంక్వాజా, బేగం హజరతు మోహాని, వున్నవ లక్ష్మీబాయమ్మ, దువ్వూరిసుబ్బమ్మల వంటి దేశసేవకురాండ్రు కొందరు గలరు. ఈ నారీమణులలో బలువురు రాజ్యకార్యధురంధరత్వమునందును, కొందరు పాతివ్రత్యమునందును, కొందరు విద్యావినయాది సద్గుణములయందును, కొందఱు దానధర్మాదులయందును బ్రసిద్ధిని గాంచిరి. పురుషులు విశేష విద్య నేర్పినచో స్త్రీలును అసామాన్యబుద్ధిచాతుర్యములను జూపి పురుషుల కనేకవిషయములలో సాయముచేసి యర్ధాంగులన్న నామమును సార్థకపఱుతురని నొక్కి వక్కాణించుటకు సందేహము లేదు. ఈశ్వరానుగ్రహమువలన జగత్తునం దెప్పుడెప్పు డెచ్చటెచ్చట స్త్రీలకు రాజ్యాధికారము దొరకెనో యప్పుడప్పు డచ్చటచ్చట స్త్రీలు పురుషులకంటె నధికధైర్యముతోను, అధిక నీతితోను, అధిక న్యాయముతోను రాజ్యము జేసిరని చరిత్రముల వలన దేటపడుచున్నది.

పురుషులవలె ధైర్యము నవలంబించి భీతిం జెందక, సర్వకార్యములను నిర్వహించునటుల స్త్రీలకు విద్య నేర్పవలయును. భర్త ధనహీనుడనియు, విద్యాహీను డనియు భార్య యాతనిని విడిచినట్టి యుదాహరణము లీదేశమునందు వెయ్యికుటుంబములలో నొకటి దొరకునో లేదో సంశయింపవలసి యున్నది. స్త్రీలకు బక్షపాతరహితులై పురుషులు విశేషవిద్య నేర్పినచో స్త్రీలును అసామాన్య బుద్ధిచాతుర్యములను జూపి పురుషుల కనేక రాజ్యాంగ విషయములలో సాయముచేసి యర్ధాంగు లన్ననామమును సార్థకపఱుతురని నొక్కివక్కాణించుటకు సందేహము లేదు. పూర్వమాంధ్రదేశమునందు పూజనీయ లగు వీరపత్నులు, వీరమాతలు, వీరభగినులు అనేక లుండుట వలననే యాంధ్రదేశములోని బ్రాహ్మణులలో గూడ క్షాత్రతేజ మత్యంతప్రబలమయి యుండెనని వీరమాత చానమ్మకథ చెప్పుచున్నది. పతిభక్తియే స్త్రీలకు భూషణము. అదియే యుత్తమవ్రతమును, ఉభయలోకములందును కొనియాడబడినదియును అయియున్నది. కావున పెనిమిటియందు భయము, భక్తి, వినయము, అనురాగము కలిగి నడచుకొనవలయును. పాతివ్రత్యము బాడుచేసికొని పాపాత్ములా లోకవేళ సత్కర్మములను జేసినను అవి దుష్కర్మములక్రింద మాఱితుదకు దుఃఖమును గలిగించును గాని లేశమయినను సుఖమును గలిగింపవు. పతివ్రతలయొక్క ప్రభావముచేతనే భూతలమంతయు సంతరమున నిలిచియున్న దనియు, పతివ్రతల విషయమున బ్రహ్మాదిదేవతలు భయపడుచుందురనియు పెద్దలు చెప్పుదురు. పాతివ్రత్యరక్షణ మొక్కటే పడతులకు పరమోత్కృష్టవ్రత మని ధర్మశాస్త్రములు విధించుచున్నవి. సోదరీతిలకములారా! పూర్వకాలమున దేశము లన్నిటిలోను మిన్నగా నెన్నబడిన మన భారతమాత ప్రస్తుత కాలమున నన్ని దేశములకన్న హీనదశయం దున్నదన్న సంగతి లోకవిఖ్యాతమైయున్నది. అందలి రాష్ట్రములలో మన యాంధ్రరాష్ట్రము కడు హీనదశ ననుభవించుచున్నది. తక్కిన రాష్ట్రములలో రాష్ట్రోద్యమములను కనిపెట్టి మన యాంధ్రదేశమునందలి అన్ని మండలముల వారును స్వాభ్యుదయమునకయి ప్రయత్నించుచున్నారు. దేశాభ్యుదయము స్త్రీలపై నాధారపడి యున్నది. స్త్రీలకు విధాయకకృత్య మెద్ది? మన సోదరీమణు లందరకును మనమే మార్గదర్శకులము గావలయును. ఆ భారము

మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ వరవస్తు వెంకటరంగాచార్యులు అయ్యవారులుగారు
జననము
మరణము ౧౯౦౦.

శ్రీ రామదాసాశ్రమము, భద్రాచలము ౧౯౩౮

శ్రీ రామసముద్రం వెంకటకృష్ణమాచార్యులుగారు

శ్రీ భద్రాద్రిరామాలయము, భద్రాచలము

శ్రీ గొట్టుపూళ్ల సీతారామానుజాచార్యులుగారు

శ్రీ [illegible] సీతారామానుజాచార్యులుగారు

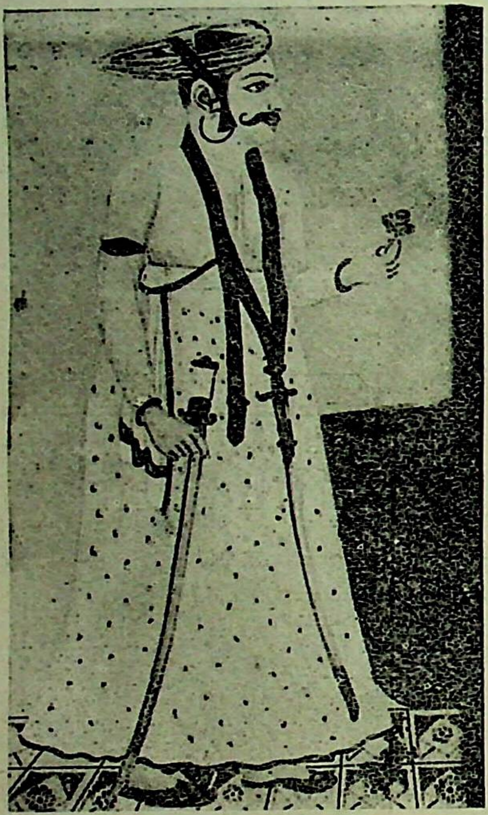
శ్రీ మహాయోగి గోవిందస్వాములవారు (కీ. శే.)

శ్రీ ఆర్. ఆర్. శాస్త్రిగారు

సంతయు వహించి పనిచేయుటకు స్త్రీ సమాజముల స్థాపించుకొని సమాజములకు దినదినాభివృద్ధి గలిగించ వలెను. ఏకాలమందును, ఏదేశమునందును తమ స్త్రీలను మంచిదశకు తీసికొనిరా తాము బాగుపడిన పురుషులు లేరు. తాము బాగుపడదలచిన పక్షమున ముందుగా తమస్త్రీలను బాగుచేయ వలయును. స్త్రీల బాగే పురుషుల బాగు; స్త్రీలయోగే పురుషుల యోగు. మూఢురాండ్రయిన యిప్పటి స్త్రీలను తొంటి యుత్తమదశకు మరల దీసికొనివచ్చుటకై ప్రయత్నింప వలెను. కాబట్టి పురుషులు తమస్త్రీలను మూఢదశయందుంచియే దేశమున కేమో మహోపకారమును చేయుదుమన్న దురభిప్రాయము విడిచి వారితోడ్పాటును బొందియే సత్కార్యములను జేయజూడవలయును. స్త్రీల సహాయ మున్నపుడే పురుషులకు విజయము గలిగి లోకమునకు సత్యమైన యుపకారము కలుగును. భారతవనితలారా! భావిసంతతి మీమీద నాధారపడి యున్నది. మీమీ మతసాంఘికసాంప్రదాయములను మఱవవలదు. మీరు కయ్యమునకై కాలుద్రవ్వవలదు. కాని సమయము వచ్చినపుడు వెనుదీయవలదు. స్వాతంత్ర్య ధ్వజమును ప్రతిష్ఠించి పోషించుచుండవలెను. శాంతి సమరమున పాల్గొని స్వరాజ్యమును సంపాదించుడు.

శ్రీ రాజా మీర్జా నల్లపరాజ వేంకటపతిరాజు బహద్దరు వారు

పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

శ్రీ రాజా మీర్జా నల్లపరాజ వేంకటపతిరాజు బహద్దరువారు

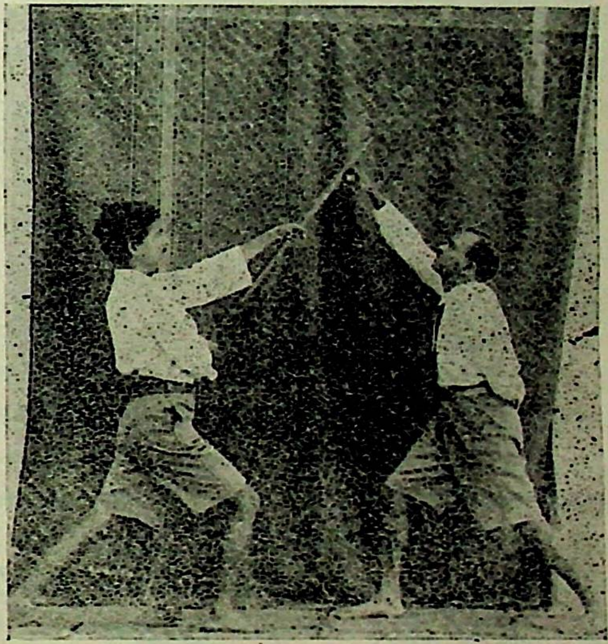
వీరు ధనంజయసగోత్రికులు. మార్కండేయ పురాణోత్తరభాగమునఁ జెప్పఁబడిన యాంధ్రక్షత్రియ వంశజులలో ధనంజయసగోత్రికు లొకరు. ఆదిని కృష్ణానదీ ప్రాంతముల నేలి, "కోటవంశపువా"రను ప్రఖ్యాతి నొంది, కాకతీయులకు లోఁబడి త్రిలింగరాజ్యోపప్లవమున "నల్లానివా"రను వైష్ణవగురువులచేఁ గాపాడఁబడుటచే "నల్లపరాజు" వారను నింటిపేరు కలిగినటుల నైతిహ్యము గలదు. ఈ నల్లపరాజువారిలో "రంగరాజు"గారను నొకరు పెద్దాపుర సంస్థాపకులతోపాటు గోదావరీమండలమునకువచ్చి, వారిచే "తుని, కొత్తూరు" ముఖాసాలను పొందిరి. ఆయన పౌత్రులగు "రామభద్రరాజు"గారు గోలకొండ కుతుబుశాహియొక్క ఖజానాను (శ్రీకాకుళమునుండి గోలకొండ పోవుదానిని) తునికి సమీపమున "పిల్లిగడ్డ" యను చోటున నాటవికులు దోపిడి చేయఁగా, వీ రాదోపిడికాండ్రను జయించి ఖజానాను నవాబునకుఁ జేర్పించుటచే మహమ్మదీయ సంస్థానప్రవేశ మీవంశజులకుఁ గలిగెను. వారి పౌత్రులే శ్రీరాజామీర్జా వేంకటపతిరాజుగారు. వీరి చిన్నతనముననే కుతుబుశాహీల రాజ్యము నశించి మొగలు లాంధ్రదేశము నాక్రమించుటయు, మొగలాయివంశజులలో "అసఫ్‌జా" యను నాతఁడు "నిజా ముల్ముల్క్" అను బిరుదును వహించి హైదరాబాదు సింహాసనము నెక్కుటయు నను విశేషములు కలిగెను. క్రీ. శ. 1740 సం. ప్రాంతమున మహారాష్ట్రులతో మహాయుద్ధమున నిజాము చిక్కుకొనిన సమయమునఁ బెక్కం డ్రాంధ్రదేశమున రాజులమని, నవాబులమని చిన్నచిన్న రాజ్యములను స్థాపించిరి. ఒకప్పుడు నిజాము ఏలూరు మకాము చేసి యీకృత్రిమరాజులను, నవాబులను జూచి కోపోద్దీపితుఁడై పెక్కండ్రను కొరడాలతోఁ గొట్టించెనట! శ్రీవేంకటపతి రాజుగారి తేజస్సునకు, వారి యశ్వశిక్షానైపుణ్యమునకు నిజాము మోహవివశుఁడై ఏలూరు సర్కారునకు "సర్‌లష్కర్" హోదా నిచ్చి, అవసరమైనచో దేశసంరక్షణమునకు (50)యేబదివేల సైన్యముఁ గూర్చుకొను నధికారమును, సుమారు ఒకలక్షా యేబదివేల రూప్యము లాదాయము వచ్చుజాగీరును, శ్రీరాజామీర్జాయను బిరుదములు, రత్నఖచితమగు ఖడ్గమును తదితరరాజచిహ్నములను కూడ నొసఁగెను. వీ రశ్వశాస్త్రమును పద్యకావ్యమును రచించిరట! కొన్ని పద్యములుమాత్రమె నిలిచియున్నవి. శ్రీవేంకటపతిరాజుగారికి నాఁటికాలపు ఫార్సీ మొదలగు పెక్కుభాషలలోఁ బాండిత్యము కలదట! శ్రీవేంకటపతిరాజుగారి కుమారులగు శ్రీవేంకటకృష్ణంరాజుగారు కూడ హైదరబాదు నవాబగు "నిజామాలీ" వలన "బందరు" నకు సర్‌లష్కరు హోదాను పొంది. ఈతండ్రికుమారులు నిజామురాజ్యమున నుద్యోగముల నందు కాలమున "తుని, కొత్తూరు" ముఠాలను పెద్దాపుర సంస్థానముల వారు తిరిగి తీసికొనిగని తోఁచును. అందువలననే శ్రీ వేంకటకృష్ణంరాజుగారి కుమారులగు శ్రీవేంకటపతి రాజు బహద్దరుగారు "దండంగి" ముఠా కధికారులైరి. గ్రంథవిస్తీరభీతిచే వీరివంశజుల చరిత్రనంతయు వ్రాయుటకు వీలులేదుగాని శ్రీమీర్జా నల్లపరాజువారిలోఁ బెక్కండ్రు విద్వాంసులు తపశ్శాలురునై యుండిరనియు, అశ్వశాస్త్రము, పండితరాయ శతకమునను నాంధ్రగ్రంథములు "దర్యాయెమసాద్" అను పార్షీ భాషా గ్రంథము, "బాహార్‌గుల్‌హజార్" అను "ఓరజ్" భాషాగ్రంథము వీరినామాంకితములో, వీరిచే రచింపఁబడినవో యైయుండెనని చెప్పవలసియున్నది. ఏతద్వంశజులచే సంపాదితములగు నమూల్య లిఖితగ్రంథము లీ సంవత్సరమునఁ గలిగిన తునిజలప్రళయములో నశించినవని వ్రాయుటకు విచారమగుచున్నది. ఆజలప్రళయములో నీవంశజులలో రాజర్షు లనఁదగిన శ్రీ సీతారామచంద్ర రాజుబహద్దరువారు సకుటుంబముగా నీవలకు వచ్చుటయే వారి తపోవిశేషమనఁదగును.

శరీరవ్యాయామము — ప్రొఫెసరు యశ్వంతసింహాగారు

చల్లా జగన్నాథంగారు యం. ఏ.

భారతజాతి యున్నతిని బడసి యితరజాతులతో పాటు సమానస్వత్వముల బడయుటకు దగినస్వాతంత్ర్యమును, స్వరాజ్యమును గాంచుటకు రాజకీయవేత్తలు కొన్నిమార్గములను, సంఘసంస్కర్తలు మరికొన్ని మార్గములను, ఆర్థికసమాలోచకులు వేరుమార్గములను, వేదాంతులు మరొకమార్గమును, సూచించుట మన మెరింగిన విషయమే. కాని వీరందరును గుర్తించిన విషయములకు దోడ్పడవలసినది ముఖ్యముగ భారతజాతీయపౌరుషమై యున్నది. పరాధీనత వలన పౌరుష మంతయు బోయెను. కలదని నిక్కువారల నణచివేయుటకు ప్రభుత్వసాధనము లనేకము గలవు. అవి యటుండనిండు. ప్రతి మానవుడును దన విద్యుక్తము ననుసరించుటయు ఆత్మరక్షణమునకు దగిన పరికరముల గూర్చుకొనుటయు ధర్మమై యున్నది. ఆంగ్లప్రభుత్వము వారు భారతీయ మానధనములు గాపాడుచున్నను, యెవరికివారు స్వీయమానధనముల గాపాడుకొనుటకు దగిన శరీరబలమును, మనఃస్థైర్యమును సంపాదించుట యవసరమై యున్నది. అందులకుదగిన సాధనసంపత్తి నరసెదము గాక!

ప్రప్రథమమున బహ్మచర్య మిందుల కెంతేని తోడ్పడగలదు. వేదశాస్త్ర పురాణము లనుశ్రుతముగ నీ బ్రహ్మచర్యవ్రతానుచరణ ప్రాశస్త్యమును వివరించుటయే కాక యిక్కాలమున గాంధిమహాత్ముడు బోధించుచున్న ప్రధానమార్గ మదియే. బ్రహ్మచర్యము అవివాహితులకే కాక సంసారులకుగూడ ముఖ్యధర్మమై యున్నది. స్త్రీపురుషు లీధర్మము ననుష్ఠించుటవలన ఆత్మశ్రేయస్సునకును, తద్ద్వారా దేశపురోభివృద్ధికిని తోడ్పడగలరు. ఎన్ని వ్యాయామపరిశ్రమలు జేసినను, ఎన్ని నీతులు బోధించినను, ఇంద్రియనిగ్రహమూలమగు బహ్మచర్యోపాసనకన్న నుత్కృష్ట శ్రేయోమార్గము వేరొండు లేదనిన నతిశయోక్తి గాజాలదు. అయ్యది మానసికముగ, శారీరకముగ, ఆధ్యాత్మికముగ, సంపదను జేకూర్చినను, అంగబలమును సంపాదించుటయు, ఆత్మసంరక్షణమార్గముల నేర్చుకొనుటయు, మానవుని ముఖ్యధర్మములై యున్నవి. ఇందులకు భారతీయులే వలయునన్ని సాధనముల నన్వేషించిరి. సూర్యనమస్కృతు లట్టివయ. వానియౌత్కృష్ట్యము నాధునికులు దెలిసికొనజాలకున్నారు. బాలసూర్యకిరణప్రసారమువలని లాభములను, శీతలోదకప్రాతఃస్నానముయొక్కయమూల్యఫలమును ఇక్కాలమున నిద్రమంచమునసే కాఫీ సేవించు పాశ్చాత్యనాగరకతానిమగ్నులాస్వాదించజాలరు. బాలురకిక్కాలమున పాఠశాలలందు నేర్పు శరీరసాధనము లన్నియు, పాశ్చాత్యములే. వీనికి గూడ ప్రాచీప్రతీచీభేదము లేల యనవలదు. ఎప్పుడైనను, దేనికైనను మనవద్ద లేనిదానికే యింకొకరిపై నాధారపడవలయును గాని, ఉన్నదాని నెరుంగక పరాభిలాష యుక్తముగాదు. కావున స్వదేశపరిశ్రమలను గాంచుటయే ముఖ్యమని తెలుపగోరెదను.

శ్రీ కేశవదేవజ్ఞాని — శ్రీ యశ్వంతసింహ

లాటీతో గొట్టగా వజ్రముష్టితో నాత్మరక్షణము గావించుకొనుట.

ఇట్టి స్వదేశవ్యాయామముల నభివృద్ధిజేయగోరి, ఉత్తరహిందూస్థానమున ప్రాచ్యదేశవ్యాయామ సాధనసంపత్తిని జేకూర్చి, వింధ్యహిమవత్పర్వతములందు తపోనియములగు మహర్షుల నన్వేషించి, ఆత్మశరీరసౌష్ఠవమును గాంచిన ప్రొఫెసరు యశ్వంతసింహాగారు మనకిందు ఆదర్శపురుషులు గాగలరు. ఈ పేరు విన్నపుడు వీ రెవరా యనుభావ మేర్పడవచ్చును. ఉత్తరదేశస్థులా యను భ్రమ తగులవచ్చును. వీ రాంధ్రులు, గుంటూరుజిల్లావారు గుంటూరుసమీపమున కాజగ్రామము వీరిది. పండితవంశజులు స్వాధ్యాయసంపన్నులు. ఆంధ్రలోక

మను భావకవిత్వ మనుపేర రసతరంగముల నోలలాడించు సాహితీ సమిత్యాచార్యులగు శ్రీ తల్లావఝ్ఝల శివశంకరశాస్త్రిగారి యన్నకుమారులు. వీరి యన్వర్థనామధేయము శ్రీరామమూర్తి. వీరే యశ్వం

శ్రీ కేశవదేవజ్ఞాని శ్రీ యశ్వంతసింహ

లాటీకొట్లాట,లాటీతో ఆత్మరక్షణము చేసికొనుట. దీని నే "పరీగడ్కా"

తులు. ముప్పదేండ్ల ప్రాయము. చిననాటనుండియు వీరికి శరీరవ్యాయామవ్యాసంగము మెండు. మహాసంగ్రామ సమయమున సైన్యమునజేరి నాల్గువత్సరములు యోధులుగ నుండిరి. బరోడా,జోధ్పూరు, జయపూరు సంస్థానములందు కొన్నివత్సరము లుండి దేశీయ శరీరపరిశ్రమ సాధనముల నేర్చుకొని గతవత్సరము అక్టోబరులో గుంటూరునకు వచ్చి యిచట పురజనుల ప్రోత్సాహముపై శ్రీహనుమద్వ్యాయామ కళాశాల నొకదాని స్థాపించిరి. బరోడాలో అఖాడాలయందు రాజరత్నమాణిక్యారావుగారి యాధిపత్యమున సింహ్ గారు వేర్వేరు సాధనముల నభ్యసించినవాని నిచట పాఠశాలల విద్యార్థులకు నేర్పుచున్నారు. వీరు నేర్పు సాధనముల గొన్నింటి నిందు చిత్రములమూలమున నుదహరించుచున్నాను. లాటీబందేషు, ఫరీగడ్కా, బగ్నాఖా మున్నగు సాధనములు గలవు. ఇందు శరీరమునకు మంచిబలమును జేకూర్చు మార్గములు గలవు. వీరు కమ్మవారి వసతిగృహమునందు విద్యార్థులకు గూడ నీ సాధనముల నేర్పుచున్నారు. అచట ప్రారంభోత్సవమునాడు జిల్లాజడ్జి, కలెక్టరు, పోలీసు సూపరింటెండెంటు మున్నగువారలు వచ్చి చాల మెచ్చుకొనిరి. ప్రేగు విశ్వవిద్యాలయమునందు ప్రొఫెసరుగ నుండి యీమధ్య నిచటికి వచ్చిన ప్రహ్లామాడ్కాగారు చాల ప్రశంసించిరి. ఆంధ్రక్రిస్టియను కాలేజి ప్రిన్సిపాలుగారగు డాక్టరు స్ట్రాకుగారు చాల అభిమానముతో తమవిద్యార్థులను నేర్చుకొనుటకు ప్రోత్సహించుచున్నారు. జిల్లాబోర్డుఅధ్యక్షులును, తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షులును దమతమ పాఠశాలలం దీ వ్యాయామముల ప్రవేశపెట్టి సింహ్ గారికి ప్రోత్సాహము కలుగజేసెద రని నాయాశయము. ఈ వ్యాయామసాధనముల ప్రవేశపెట్టుటతో ఇప్పుడు పాఠశాలలందు జేయు వైద్యపరీక్షలకును, ఔషధసేవకును అవసరములేకుండునను నమ్మకము గలదు. ఇందులకు ముఖ్యు లందరును దోడ్పడుదురు గాక యని నేనభిలషించుచున్నాను.

భీమావ్యాపారము - ఆంధ్రదేశము

యస్. సుబ్బారావు గారు

౧

మనదేశమునకు స్వరాజ్యము లేనందున పాశ్చాత్య దేశీయులు అనేకరీతులుగ ధనమును మనలనుండి తీసుకుపోవుచున్నారు. స్వరాజ్యమున్నయెడల వాటన్నిటిని అరికట్టుటకు మనకు హక్కు లుండేవి. విదేశిభీమాకంపెనీల ఏజన్సీలు మన దేశములో 23 గలవు. యీఏజన్సీలవారు మన దేశములో ప్రతిరాష్ట్రములోను, ప్రతిజిల్లాలోను సబుఏజంట్లను ఏర్పాటుచేసి, వారిద్వారా పల్లెటి గ్రామాదులనుండియు విదేశీ భీమాకంపెనీలలో మన దేశీయులచే భీమాచేయించి ఈ రీతిగ సాలీనా భీమాచేయించినవారు చెల్లించే ప్రీమియముల ధనమును ప్రతియేట పది కోట్ల రూపాయలను కొంపోవు చున్నారు. యీ రీతిగ విదేశములకు పోవు ధనమును అరికట్టుటకే స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లేర్పడినవి. యింతవరకు మనదేశములో 60 స్వదేశీకంపెనీలు గలవు. మనరాష్ట్రములో యితర రాష్ట్రికంపెనీల ఏజన్సీలు బెజవాడ, గుంటూరు, బందరు, చామర్లకోట మున్నగుచోట్ల గలవు. యివి గాక విదేశీ కంపెనీల ఏజన్సీలవారి సబుఏజంట్లు విశాఖపట్నం, ఏలూరు, బెజవాడ, గుంటూరు మున్నగు చోట్లను గలరు. మనరాష్ట్రమునుండి ప్రతిఏట కొన్ని లక్షల రూపాయలు సాలీనా ప్రీమియముల రూపమున విదేశీకంపెనీలకై తేనేమి, స్వదేశీకంపెనీలకై తేనేమి పోవుచున్నవి.

యీరీతిగ ప్రతి ఏట మనరాష్ట్రమునుండి యితరచోట్లకు ధనము పోవుచున్నందున ఆర్థికముగ రాష్ట్రమొత్తముమీద నష్టము కలుగుచున్నదనియే ఆంధ్రప్రముఖులును, ఆంధ్రదేశౌన్నత్యము కొరకు పాటుబడునట్టియు శ్రీయుతులు డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యపంతులుగారు, దేశోద్ధారక కాశినాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు, టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులు గారు, యడ్లపల్లి మంగయ్య పంతులుగారు, డాక్టరు కోకా అహోబలరావునాయుడు గారు ఎక్కువకృషిన్ని, మోతేవారు, పైడావారు, కొమ్మారెడ్డివారు, నాళంవారు మున్నగు ధనికులయొక్క ప్రోత్సాహము వల్లను 28-8-1925 సంవత్సరమున యీ ఆంధ్రాభీమాకంపెనీ రిజష్టరు కాబడి బందరు పట్టణమున నెలకొల్పబడి దినాభివృద్ధిని గాంచుచున్నది.

విదేశీకంపెనీలతో మన దేశపు కంపెనీలను పోల్చిజూచిన మన దేశ మెన్నియో వందలరెట్లు వెనుకబడియున్నది. మన దేశంలోని యితర రాష్ట్రికంపెనీలతో మన ఆంధ్రభీమాకంపెనీ సరిపోల్చిచూచిన నూతనముగా వెలువడి పనిచేయుచున్న కంపెనీలతో తీసిపోవుటలేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రములో యితర కంపెనీల ఏజన్సీలు వేళ్లుపాతుకొనియున్నవి. అందువల్ల వాటన్నిటికి సమాధానము చెప్పుచు నూతనముగ వెలువడిన యీఆంధ్రసంస్థ మూడు ఏండ్లలో 1384 గురు భీమాచేసిరి. వీరు 22లక్షల 53వేలకు భీమాచేసిరి. ఇంతవరకు వీరివల్ల ప్రతిసాలున ఆదాయము 1 లక్ష 47వేల 700 వస్తున్నవి. ఏజంట్లయొక్కయు, కంపెనీ స్థాపకులయొక్కయు నిందు అభిమానముంచి భీమాచేసిన పోలసీదార్లయొక్కయు కార్యనిపుణతయని చెప్పుటలో నాశ్చర్య మేమియు లేదు. ఆంధ్రులైన మన రాష్ట్రములోనున్న రెండుకోట్లు తప్పక ఈకంపెనీ అభివృద్ధికే పాటుపడుట వారివిధ్యుక్తధర్మమని ఎంచుకొనినచో కొలది సంవత్సరములలోనే యీకంపెనీ మనదేశమునందున్న అన్ని కంపెనీలకన్న మొదటిదిగా ఏల యుండదు! విదేశీకంపెనీలతో కూడ ఏల సవాలుచేయదు! మన భారతదేశములో నున్న 60 స్వదేశీ కంపెనీలలో నింతవరకు నాలుగు లక్షలమంది తమ జీవితములను భీమాచేసిరి. మన భారతమాతయొక్క జనాభా సుమారు ముప్పది రెండు కోట్లు. దీనినిబట్టిచూడ వెయ్యిమంది మనుష్యులకు ఎనమండుగురు భీమాచేసినట్లున్నది. నూటికొక్కడైనను చేయలేదు. ఈఅంకెలను బట్టి మనదేశ మెంతయో యీవ్యాపారములో వెనుకబడియున్నది గదా! మన ఆంధ్రరాష్ట్రము సంగతి జూచెదము: రెండుకోట్ల మంది వున్న ఆంధ్రులలో 1384 గురు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో వారిజీవితాలను భీమాచేసిరి. అనగా రమారమి లక్షమందికి 7 గురు చేసిరి. ఈఅంకెను వచ్చేసంవత్సరంది నాటికి అనేకరెట్లు అగుటకు ఆంధ్రులు పూనుకొందురుగాక!

భీమావ్యాపారములో సాంఘీకసేవ, రాష్ట్రీయ ఆర్థికాభివృద్ధి నిమిడియున్నవి. బీదరికముచేతను, ఆత్మహత్యలచేతను, వర్తకవ్యాపారములవల్లను దివాలాతీసిన కుటుంబములకు భీమావ్యాపారము కల్పవృక్షమువలె నాస్థితిలో తోడ్పడును. ఈరీతిగ తోడ్పడే వ్యాపారము మరేదియు ప్రపంచములోనే లేదని రూఢిగ చెప్పవచ్చును.

భీమావ్యాపారములో విదేశములందు పెద్దపెద్ద పరీక్షలలో ఉత్తీర్ణులైనవారున్ను, రాజకీయవేత్తలున్ను, బ్యాంకర్లున్ను నిమిడియున్నారు. అట్టిస్థితిలో భీమావ్యాపారము చులకనగా జూడదగినదా!

ఎటువంటి రాజకీయవేత్తలకు, సాంఘికసేవకులకు, ఆర్థిక వేత్తలకు నీవ్యాపారమునకు సంబంధమున్నదో ఈ క్రింద పొందుపరచితిని.

భీమావ్యాపారము-అఖిలభారతనాయకులు

1. పండితమోతీలాల్ నెహ్రూగారు- రెండుసార్లు అఖిలభారతకాంగ్రెసునకు అధ్యక్షత వహించినవారు; సామ్రాజ్యశాసన సభా సభ్యులు, వీరు లక్ష్మి ఇన్‌స్యూరెన్సు కంపెనీ, లాహోరు; ట్రాపికల్ ఇన్‌స్యూరెన్సు కంపెనీ, ఢిల్లి; హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ అను మూడుకంపెనీలకున్ను అధ్యక్షులుగా నున్నవారే.

2. టి. ఆర్. ఫూకన్‌గారు, గౌహతి కాంగ్రెసునకు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు; సుప్రసిద్ధ న్యాయవాది. సామ్రాజ్యశాసన సభా సభ్యులు. గౌహితి కాపురస్తులు. వీరు హిందూస్థానీ భీమాకంపెనీ ఢిల్లీ దానిలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

3. జే. యం. సేనుగుప్తాగారు, బి. ఎ., యల్. యల్. బి. (కాన్‌టబ్), బారెట్లా, యం. యల్. సి., కలకత్తా. వీరు కలకత్తాలో జరిగిన 1928 సం. కాంగ్రెసునకు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులున్ను, కలకత్తా నగరమునకు మేయరు చేసినవారున్ను అయియున్నారు.

4. యం. యస్. ఆనీగారు, బి. ఎ. యల్. యల్. బి. సామ్రాజ్య శాసనసభాసభ్యులు. బీరారురాష్ట్రములో యతోమ్మలు కాపురస్తులు. అఖిల భారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు.

5. డాక్టరు ఎం. ఎ. అన్సారీగారు. యం. డి; యం యస్. (ఎడింబరో). 1927 మదరాసు కాంగ్రెసునకు అధ్యక్షులు. యిదివరలో అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు చాలసార్లు కార్యదర్శిగ నున్నారు. యీవత్సరము వీరే కార్యదర్శులు. వీరు ట్రాపికలు ఇన్‌స్యూరెన్సు కంపెనీ ఢిల్లీ దానికి డైరెక్టరుగాను, చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగాను వున్నారు.

6. పండిత క. సంతానంగారు, బి. ఎ. మదరాసు రాష్ట్రీయ వాసులు. 1906 లో ఇంగ్లండునకు ఐ. సి. యస్. పరీక్షకు వెళ్లిరి. ప్రభుత్వోద్యోగమును వద్దనినవారు. 1911 లో న్యాయవాదిగ లాహోరులో ప్రవేశించిరి. మార్షల్లారోజులలో 1919 లో చాలా శ్రమపడి పనిచేసిరి. పంజాబు దురంతరములను గూర్చి కాంగ్రెసు నియమించిన సాక్ష్యపుకమిటీకి కార్యదర్శిగ నున్నారు. 1920 లో అసహాయోద్యమములో చేరి న్యాయవాదివృత్తిని విసర్జించిరి. 1921, 1922 లో పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. 1922, 1923 లో యీ రాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. 1922 ఏప్రియలులో భాటియాలో జరిగిన పంజాబు రాష్ట్రీయసభకు అధ్యక్షులుగా వున్నారు. పంజాబు మ్యునిసిపలు సంఘములో 1921-192 వరకు సభ్యులుగా నున్నారు. 1926 లో అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నున్నారు. 1924 లో లక్ష్మీఇన్‌స్యూరెన్సు కంపెనీ కీ. శే. లాలాలజపతిరాయిగారు స్థాపించగా అందు మానేజింగు డైరక్టరుగ చేరి ప్రస్తుతం పని చేయుచున్నారు.

7. సర్దారు మంగళసింగు, బి. ఎ. అకాలీ ఉద్యమమును నడిపిన వీరుడు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులుగానుండి ప్రభుత్వముచే అనేకయిక్కట్టులను పొందిరి. వీరు పీపిల్సులైఫ్ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నుండిరి.

8. సర్దారు సర్దూల్ సింగు. అకాలీ ఉద్యమమునకై వీరు సర్వస్వమును త్యాగము చేసిన ధీశాలి. 1909 లో బి. ఎ. ప్యాసు అయిరి. ఆసహాయోద్యమములో చేరిరి. సిక్కురివ్యూఅను పత్రికను ఢిల్లీలోనుంటూ స్థాపించిరి. 1918 లో లాహోరునకు వెళ్లి అక్కడనే నివసించుచున్నారు. లాహోరులో న్యూహెరాల్డు అను పత్రికను స్థాపించిరి. సిక్కురివ్యూను అందు కలిపిరి. 1919 లో మార్షల్లారోజులలో నిలిపి వేసిరి. 1921 లో సిక్కులీగునకు కార్యదర్శిగ నుండెను. 1925 వరకు ప్రభుత్వమువారు వీరిపై రాజద్రోహనేరమును మోపి జైలునందుంచిరి. 1917లో హిందూయూనివర్సిటీకి ఫెల్లో క్రింద ఎన్నుకోబడిరి. 1922 లో పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ నుండెను.

1920 లో సిక్కులీగునకు అధ్యక్షుడుగా ఎన్నుకోబడెను. 1925 లో పంజాబు రాష్ట్రీయసభకు అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకోబడిరి. 1926 లో సిక్కులలో బయలు దేరిన స్వసంఘాభిమానోద్యమములో వీరికిష్టము లేక సిక్కులీగుతో సంబంధమున్న కమిటీలన్నిటికి రాజీనామానిచ్చిరి. 1928 కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసులో స్వాతంత్ర్యతీర్మానమును బలపరచిన ధీరుడు. వీరు పీపిల్సు ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీకి మానేజింగు డైరెక్టరుగా నుంటున్నారు.

9. లాలా దునీచంద్, బి. ఎ., యల్. యల్. బి., అంబాలా అనుచోట న్యాయవాద వృత్తిని గావించుచున్నారు. వీరు కాంగ్రెసువాది. పంజాబు దురంతములలో శ్రమపడిన వీరుడు. వీరు పీపిల్సు ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరెక్టరుగా ఉన్నారు.

10. యస్. శ్రీనివాస అయ్యంగారు. గౌహితీ కాంగ్రెసు అధ్యక్షులు. మదరాసులో పేరుగాంచిన న్యాయవాది స్వరాజ్యపార్టీ ఉద్యమములో వీరు అఖిల భారతములో పేరుగాంచిరి. 1928 లో విదేశయాత్రను గావించిరి. ప్రస్తుతము ఇండిపెండెంటు పార్టికి అధ్యక్షులుగా నున్నారు. వీరు ట్రాపికలు ఇన్సూరెన్సుకంపెనీకి అధ్యక్షులుగా నున్నారు.

11. లాలా గిరిధర్లాల్ గారు. పంజాబు చేంబరు ఆఫ్ కామర్సుకు కమిటీలో మానేజింగు మెంబరుగా చాలకాలము వున్నారు. 1919-1920 లో యీ యనే యీకమిటీకి డిప్యూటీ ప్రెసిడెంటుగా నుండిరి. అమృత సరములోనున్న అనేక జాయింటుస్టాకుకంపెనీలను

స్థాపించినవారు. 1907 నుంచి యీయనకు వ్యాపారమందు ఎక్కువ అనుభవము గలదు. 1919 లగాయితు 1925 వరకు అఖిల భారత కాంగ్రెసు సంఘములో ముఖ్యులుగా నుండేవారిలో నీశ్రడొకడుగా నుండెను.

1919 లో అమృత సరములో జరిగిన కాంగ్రెసునకు జనరలు సెక్రెటరిగావుండి కాంగ్రెసును జయప్రదముగా జరిపెను. జలియను వాలాబాగ్ మెమోరియలు ఫండునకు గౌరవ కార్యదర్శిగ నుండెను. 1926 లో మరల వ్యాపారములో ప్రవేశించిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసులో సభ్యులుగా నుంటున్నారు. వీరు హిందూస్థానీ భీమా కంపెనీ డిల్లీలో దానికి మానేజింగు డైరెక్టరుగానున్నారు.

12. డాక్టరు సత్యపాలుగారు బి. ఏ, యం. బి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘసభ్యులు. పంజాబురాష్ట్రమునందు అసహాయోద్యమములో తీవ్రప్రచారమును గావించి జైలునకు వెళ్లిరి. పంజాబు దురంతములలో చాలబాధలను పడినవారే. లాహోరులోనున్న పంటివైద్యపు కాలేజీకి ప్రిన్సిపాలుగానున్నారు. హిందూస్థానీ ఎన్స్యూరెన్సుకంపెనీ (లాహోరు)కి సూపరెంటెండింగు డైరెక్టరుగానున్నారు. లాహోరులోనున్న తదితరభీమాకంపెనీలకున్ను, ఢిల్లీలోనున్న హిందుస్థానీ భీమా కంపెనీకిన్ని చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగా నున్నారు.

13. జమ్నాదాస్ యం. మెహతా. బారెట్లా; సామ్రాజ్యశాసన సభాసభ్యులు. ఆర్థికశాస్త్రములో నిపుణుడు. స్వరాజ్యపార్టీ లీడరు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యపార్టీ మెంబరు. భీమావ్యాపారములో గొప్ప అథారిటీ. బొంబాయిలో నున్న ఏషియన్ ఇన్స్యూరెన్సుకంపెనీకి అధ్యక్షులుగా నుంటున్నారు.

14. టి. సి. గోస్వామి జమిందారు. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు, కలకత్తా. వీరు అఖిలభారతకాంగ్రెసునందు సభ్యులు. యూరపుదేశమునకు అనేకసార్లువెళ్లినవారు. హిందూస్థానీ కోఆపరేటివు(కలకత్తా) కంపెనీలో డైరెక్టరుగావున్నారు.

15. నలిన, ఆర్. సర్కారు యం. ఎల్. సి. కలకత్తా కార్పొరేషను మెంబరు. కీ. శే. దేశబంధుదాసుగారి అనుచరుడు, కీ. శే. దేశబంధుదాసు నెలకొల్పిన గ్రామపునర్నిర్మాణపు నిధికిన్ని, కమిటీకిన్ని కార్యదర్శిగానున్ను, ట్రెజరరుగానున్ను వున్నారు. 1928 లో జరిగిన కాంగ్రెసు ఎగ్జిబిషను వగైరానిర్మాణములలో చాలపనిచేసిరి.

అఖిలభారతికాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు కలకత్తాలోనున్న హిందూస్థానీ కో ఆపరేటివు ఇన్సూరెన్సు కంపెనీకి మేనేజరుగా నున్నారు.

16. క. వి. రంగస్వామిఅయ్యంగారు. హిందూపత్రికాసంపాదకులు. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు. అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు ఢిల్లీలోనున్న హిందూస్థానీభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగానున్నారు

17. త్రిలోకచంద్రకపూరు లాలా బి. ఏ., యల్. యల్. బి. 1921లో అసహాయోద్యమములో చేరి న్యాయవాదవృత్తిని విసర్జించిరి. పంజాబురాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. 1921లో ప్రభుత్వమువారికి గురియై జైలునకు శాసనాధికార సమయములో వెళ్లిరి. లాహోరులోనున్న దయానందచేడి కోకాతాజీకి మానేజింగుకమిటీమెంబరుగా వున్నారు,

వీరు పంజాబు మ్యూచియల్ కుటుంబపు ఫండునకు డైరెక్టరుగానున్ను, లక్ష్మిఇన్స్యూరెన్సుకంపెనీలోమానేజింగుఏజన్సీగానున్నారు.

18. లాలా హరికిషన్‌లాలుగారు, లాహోరు, బి ఏ. (కాంటబ్) బారెట్లా. 1899 లో న్యాయవాద వృత్తిని వదలివేసిరి. పారిశ్రామికాభివృద్ధికై చాలాపాటుబడిరి. 1910 లో జరిగిన కాంగ్రెసునకు వీరు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు. 1912 లో వెంగాలులో బాంకిపురమున జరిగిన పారిశ్రామిక సభకు అధ్యక్షులుగా నుండిరి. గవర్నమెంటువారి పారిశ్రామిక కమిటి ఎదుట గొప్పసాక్ష్యమును యిచ్చిరి. పంజాబు యూనివర్‌సిటీ ఫెలోగా నుండిరి. 1919 లో మార్షల్లారోజులలో వీరికి గవర్నమెంటు చెప్పరాని యిక్కట్లను బెట్టిరి. యిక్కట్లేకాక వీరిని యావజ్జీవపు ఖైదీగా శిక్షించిరి. 1919 డిశంబరులో ఏలనో వదలివేసిరి. 1920—1923 వరకు పంజాబు కౌన్సిలులో వ్యవసాయపుమంత్రిగా పనిచేసిరి—వీరు భారతి ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ (లాహోరు) కి అధ్యక్షులుగా నున్నారు.

19. సర్ పురుషోత్తమదాసు ఠాకూరుదాసుగారు, సి. ఐ. ఇ., యం. బి. ఇ; సామ్రాజ్యశాసన సభ్యులు. గవర్నమెంటునియమించిన లార్డుఇంచికేపు కమిటీలో సభ్యులుగా నుండిరి. ఇండియా ఇంపీరియలు బ్యాంకునకు గవర్నరుగానున్నారు. మితవాది. ఓరెంటియల్ (?) ఇన్స్యూరెన్సుకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

20. సర్ చమ్నాలాల్ సెటల్‌వాడ్ గారు, క. సి. ఐ. ఇ. ఎడ్వకేటు, బొంబాయి. వీరు 1928 లో అలహాబాదులో జరిగిన మితవాదుల సభకు అధ్యక్షులు. ఇండస్ట్రియలు ప్రూడెంషల్ (బొంబాయి) కంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

21. డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులుగారు, బి. ఎ. యం. బి. అండు. సి. యం. వీరిని ఆంధ్రులలో ఎరుగనివారు లేరు. బ్యాంకు వ్యాపారములలోను, పరపతి సంఘముల వ్యవహారములలోను ఆంధ్రదేశమునకు మణి. వందేమాతరం ఉద్యమమునుంచి నేటి వరకు అఖిల భారత కాంగ్రెసులో సభ్యులుగా నున్నారు. దేశసేవ చేయుచున్నారు. జన్మభూమి అను ఆంగ్లవారపత్రికకు సంపాదకులు. వీరు అనేక సంస్థలకు కార్యదర్శులగను, ట్రెజరరుగను నున్నారు—అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. వీరు ఆంధ్ర ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీకి స్థాపకులే యని చెప్పవలెను యీకంపెనీలో డైరెక్టరుగాను చీఫ్ మెడికలు ఆఫీసరుగాను ఉన్నారు.

22. దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు. వీరిని గూర్చి ఆంధ్రదేశ మెన్నటికి మరువజాలదు. ఆంధ్రులలో నేరీతి ఔన్నత్యము తెచ్చినను వీరేయని చెప్పక తప్పదు—ఆంధ్రపత్రిక, భారతి, ఆంధ్రగ్రంథమాల మున్నగు వాటికి సంపాదకులుగా నున్నారు. వ్యాపార నిపుణత గలవారు. ఆంధ్రులలో ఏజాతీయోద్యమముగాని, ఏపారిశ్రామికోద్యమముగాని, ఏ పుస్తక భాండాగారోద్యమమో గాని, ఇదియది యనిచెప్పనేల, వీరు ప్రతిదానికి శక్తికొలది దానమును చేయుచునే యున్నారు. అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి.

ఆంధ్రఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ స్థాపకులలో వీరున్ను ముఖ్యులే. వీరు అందు డైరెక్టరుగా నున్నారు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసభ్యులు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు సంఘకార్యదర్శి.

23. ఆంధ్రకేసరి టంగుటూరి ప్రకాశంపంతులుగారు, బారిస్టరు. వీరు అసహాయోద్యమములో న్యాయవాదవృత్తిని వదలివేసిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసునందు కొంతకాలము కార్యదర్శిగా పనిచేసిరి. అఖిలభారత దేశమంతటను అనేకసార్లు జాతీయోద్యమాభివృద్ధికై పర్యటనగావించిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుకమిటీ అధ్యక్షులు. అనేకసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. సామ్రాజ్యశాసనసభ్యులు. స్వరాజ్యదైనిక ఆంగ్లపత్రికా స్థాపకులున్ను, సంపాదకులునైయున్నారు అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. ఆంధ్రాయిన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

24. డాక్టరు ధన్వాడ రామచంద్రరావుగారు, ఎం. ఎ., ఎం. బి. సి. హెచ్. బి. ఇంగ్లండులో డాక్టరుగా పనిచేసిరి. అసహాయోద్యమములో చేరి దేశసేవ చేసినవారు. అఖిలభారతకాంగ్రెసుసంఘమునకు సభ్యులుగా నున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయకాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగ పనిచేసిరి. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షతను వహించిరి. బెజవాడ మ్యునిసిపలుసంఘమునకు చైరుమెన్ గానున్ను, కృష్ణాజిల్లా బోర్డు ప్రెసిడెంటుగాను పనిచేసిరి. వీరు ఆంధ్రఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో డైరక్టరుగా నున్నారు.

25. గౌరవనీయులగు వేమవరపు రామదాసుపంతులు గారు మదరాసుహైకోర్టులో న్యాయవాది. స్టేటుకౌన్సిలు సభ్యులు. పరపతిసంఘములలోను బ్యాంకువ్యవహారములలోను నిపుణులు. కొన్ని బ్యాంకులకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షత రాష్ట్రమందును రాష్ట్రేతరమందును వహించిరి. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులు. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

26. నడింపల్లి వెంకటలక్ష్మీనరసింహ రావుగారు, బారిస్టరు, గుంటూరు. ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగను అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘసభ్యులుగ నున్నారు. ప్రస్తుతము గుంటూరు మ్యునిసిపలు సంఘమునకు అధ్యక్షులుగా నున్నారు. కొన్నిసభలకు అధ్యక్షత వహించిరి. అసహాయోద్యమములో న్యాయవాద వృత్తిని వదలిరి. జమీందారులు. ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

27. న్యాయపతి సుబ్బారావుపంతులుగారు, ఆంధ్రభీష్ములు. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శిగను శాసనసభాసభ్యులుగను పనిచేసిరి. పెద్దలైరి. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

28. సీలం జగన్నాథరావు నాయుడుగారు. ఎం. ఏ. బారిస్టరు. బందరు. బందరులోని సత్యసాధని వారపత్రికకు సంపాదకులుగా నున్నారు. వీరు ఆంధ్రభీమాకంపెనీలో డైరెక్టరుగా నున్నారు.

29. మోతే గంగరాజు గారు, జమీందారు, ఏలూరు. శాసనసభకు నొకసారి సభ్యులు. ఏలూరులో జ్యూటుమిల్లు ప్రొప్రైటర్లు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘమునకు ట్రెజరరుగా నుండిరి. వీరున్ను ఆంధ్రాభీమా కంపెనీలో డైరక్టరుగా నుండిరి.

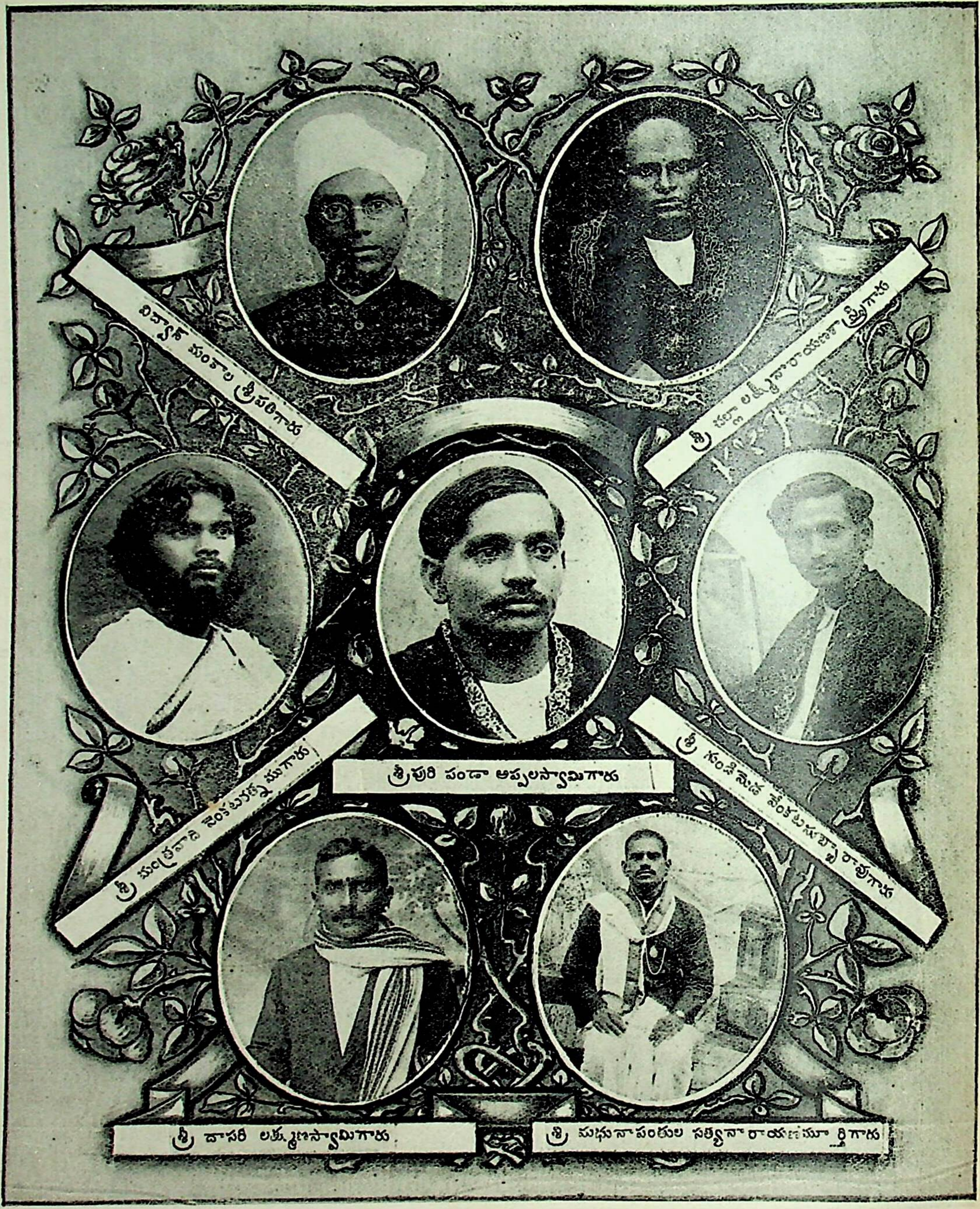
30. డాక్టరు కోకా అహోబలరావునాయుడుగారు. ఎం. బి. సి. హెచ్. బి. (ఎడింబరో) డి. టి. యం. (లివర్‌పూల్). వీరు బీదల యెడల దయగలవారు. ఉచితవైద్యము కొన్ని నియామకములైన గంటలలో ఎవరికైనను చేయుదురు. మంచిదేశభక్తుడు. ఆడంబరములేని సత్పురుషుడు. వీరు ఆంధ్రభీమా కంపెనీకి మేనేజింగు డైరెక్టరుగా నున్నారు.

31. యడ్లమిల్లి మంగయ్య పంతులుగారు. బి. ఎ., బి. యల్. వీరిని గూర్చి అంతగా ఆంధ్రులకు వెల్లడించ నక్కరలేకయే తెలియును. వీరు అసహాయోద్యమములో ఏలూరులో న్యాయవాద వృత్తిని విసర్జించిరి. అప్పటి నుండియు యీ కంపెనీ స్థాపించే తేదీవరకు పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో పాదచారియై జిల్లాలోనున్న పల్లెలన్నిటిలోను అమిత ప్రచారమును గావించిరి. దేశసేవలో విసుగు అనేది లేక నిరంతరము గ్రామములందు సంచారముచేసి పశ్చిమగోదావరి జిల్లాలో జాతీయోద్యమాభివృద్ధి కెంతయు తోడ్పడిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు కార్యదర్శిగను, అఖిల భారత కాంగ్రెసు సంఘమునకు సభ్యులుగను నుండిరి; నిష్కళంక స్వార్థత్యాగమును గావించిన వారిలో వీరున్ను ముఖ్యులే అయి యున్నారు.

1925 లో ఆంధ్ర యిన్స్యూరెన్సు కంపెనీ స్థాపకులతో వీరు మిక్కిలి శ్రమపడి పనిచేసిరి. ప్రస్తుతము వీరు యీకంపెనీకి కార్యదర్శిగ నుండి వారి యావచ్ఛక్తిని వినియోగించి విరామమనేది లేకుండ కంపెనీ అభివృద్ధి కెంతయు తోడ్పడుచున్నారు.

32. చెరుకువాడ వెంకటనరసింహం పంతులుగారు. వీరు అసహాయోద్యమములో ఆంధ్రదేశమునం దంతటను జాతీయోద్యమ ప్రచారము కొరకై ఉపన్యాసముల నిచ్చినవారు గదాయని వీరి పేరు వినినంతనే అనుకొనుట గలదు. 1907 నుంచియు జాతీయ పాఠశాలాభి

ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్య సమ్మేళనము, విజయనగరము

విద్వాన్ మంకాల శ్రీపతిగారు
శ్రీ చల్లా లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు
శ్రీపురి పండా అప్పలస్వామిగారు
శ్రీ మంత్రవాది వెంకటరత్నముగారు
శ్రీ గంటి మెడ వేంకటసుబ్బారావుగారు
శ్రీ దాసరి లక్ష్మణస్వామిగారు
శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణమూర్తిగారు

వృద్ధికిన్ని, జాతీయోద్యమ ప్రచారమునకున్ను పాటుబడి అసహాయో ద్యమములో గవర్నమెంటు వారికి అతిథిగా ఖైదీగదులలో సుమారు వత్సర ముండిరి. వీరు ఆంధ్ర భీమా వ్యాపారమును ఆంధ్రదేశములోని పల్లెలకు వ్యాపింపజేసిన వారిలో ప్రథములు. భీమా పంచాంగమును వ్రాసి భీమా అననేమో చేసేవారికి, చేయబోవు వారికి, చేయించే భీమా ఏజంట్లకు తేటతెల్లమగునటుల వ్రాసి కొంత మంది భీమా ఏజంట్లను తయారుచేసి కొంతమంది అసహాయోద్యమ ప్రచారకులకు భీమామత మిచ్చిన, కంపెనీ దినాదినాభివృద్ధికై పాటుబడుతున్న భీమామత గురువు.

౨

కీర్తిశేషులైన లాలా లజపతిరాయి గారి అభిప్రాయము

వారు లాహోరులో నెలకొల్పిన లక్ష్మీ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీకి చైరుమెన్ (అధ్యక్షులు)గా నున్నారు. సాలీన అంత్యరిపోర్టు సభయందు 26 అక్టోబరు 1928 తేదీని వీరొసంగిన ఉపన్యాసములోని ముఖ్య సారాంశము—

1. హిందూదేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధిని పునర్జన్మింపజేయవలెనంటే మీయొక్క దేశాభిమానమును మీరు ఆచరించియే చూపవలెను. ప్రతిమానవుడు తనకు వీలున్నంతవరకు స్వదేశీ భీమాకంపెనీల యభివృద్ధికి సహాయపడవలెను.

2. నేను భారతీయుడను. నేను భారతీయులందరిని కోరే దేమంటే భారతదేశములోని డబ్బు అంతయు భారతదేశములోనే ఉంటూ ఆ డబ్బు భారతీయులందరి క్షేమముకొరకే ఖర్చుపడవలెనని కోరుచుంటిని. ఈవిషయమై ప్రజలందరు తమబాధ్యతలను, తమ ధర్మములను గుర్తించవలెను.

స్వదేశీ భీమాకంపెనీలవా రందరు భీమావ్యాపారములను నిజాయతీతోను, మంచి నిపుణతతోను నడపించినయెడల ప్రజ లందరు తప్పక తమ ధర్మములను నెరవేర్చుచు తగినంత ప్రోత్సాహ మిచ్చెదరు. ప్రజలకు, కార్యనిర్వాహకులకు పరస్పర సహాయము లేనియెడల స్వదేశీ భీమావ్యాపారాభివృద్ధి నిజముగా జరుగనేరదు.

3. స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లభివృద్ధికై గవర్నమెంటువారి సహాయముకొరకు జూడగూడదు. మన స్వప్రయత్నముల మీదనే ఆధారపడవలెను. ప్రజల సహాయ మున్నయెడల స్వదేశములోనుంచి అమితముగా ప్రతియేట విదేశీయుల భీమాకంపెనీలకు దానవిక్రయాద్యధికారములు లేకుండ వంశపరంపరగా ననుభవించునట్లుగా యిచ్చేధన ప్రవాహము నరికట్టగలము.

4. ఈవిషయము మీఎదుట చెప్పినది ఎందుకంటే మీరంతా స్వదేశీభీమ కంపెనీ లభివృద్ధికై ప్రజలలో ప్రచారమును గావింతురనియే. స్వదేశీ భీమాకంపెనీలోని ప్రతివాటాదారున్ను, ప్రతిపట్టాదారున్ను తమ విధ్యుక్తధర్మముగా నెంచుకొని తమ శక్తిసామర్థ్యముల ననుసరించి స్వదేశీ భీమాకంపెనీ లభివృద్ధికొరకు ప్రచారము గావించెదరుగాక! యిట్టి అమితమైన ప్రచారము జరిగినపుడే మనము అన్నివిధముల అభివృద్ధిలోనికి రాగలుగుదుము.

3

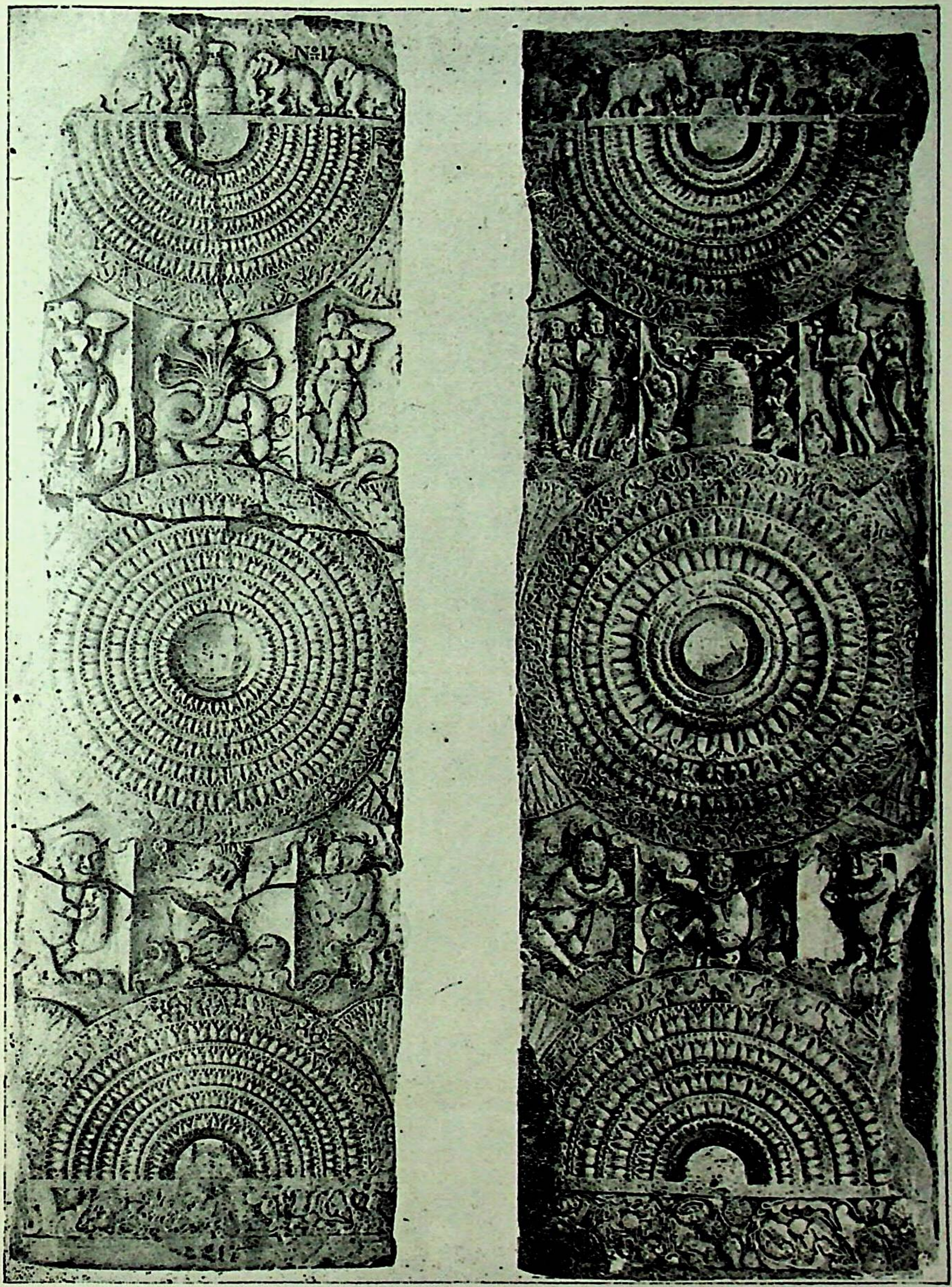
కలియుగ ధర్మము

ధర్మము అనగా ఎవరిపనిని వారు దాతృత్వముద్వారా నిర్వర్తించుట. దాతృత్వమనగా ధనమునే యితరులకు దానముచేయ నక్కరలేదు. దాతృత్వములోనే త్యాగము, దయాళుత్వము నిమిడియున్నవి. ఈరెండు పనులను చేసిన నదియు దాతృత్వమే యనబడును. దాతృత్వమును నవలంబించిన మానవుడు నైతికముగను, సాంఘికముగను, ఆధ్యాత్మికముగను నభివృద్ధిపొందగలుగువాడని చెప్పవచ్చును.

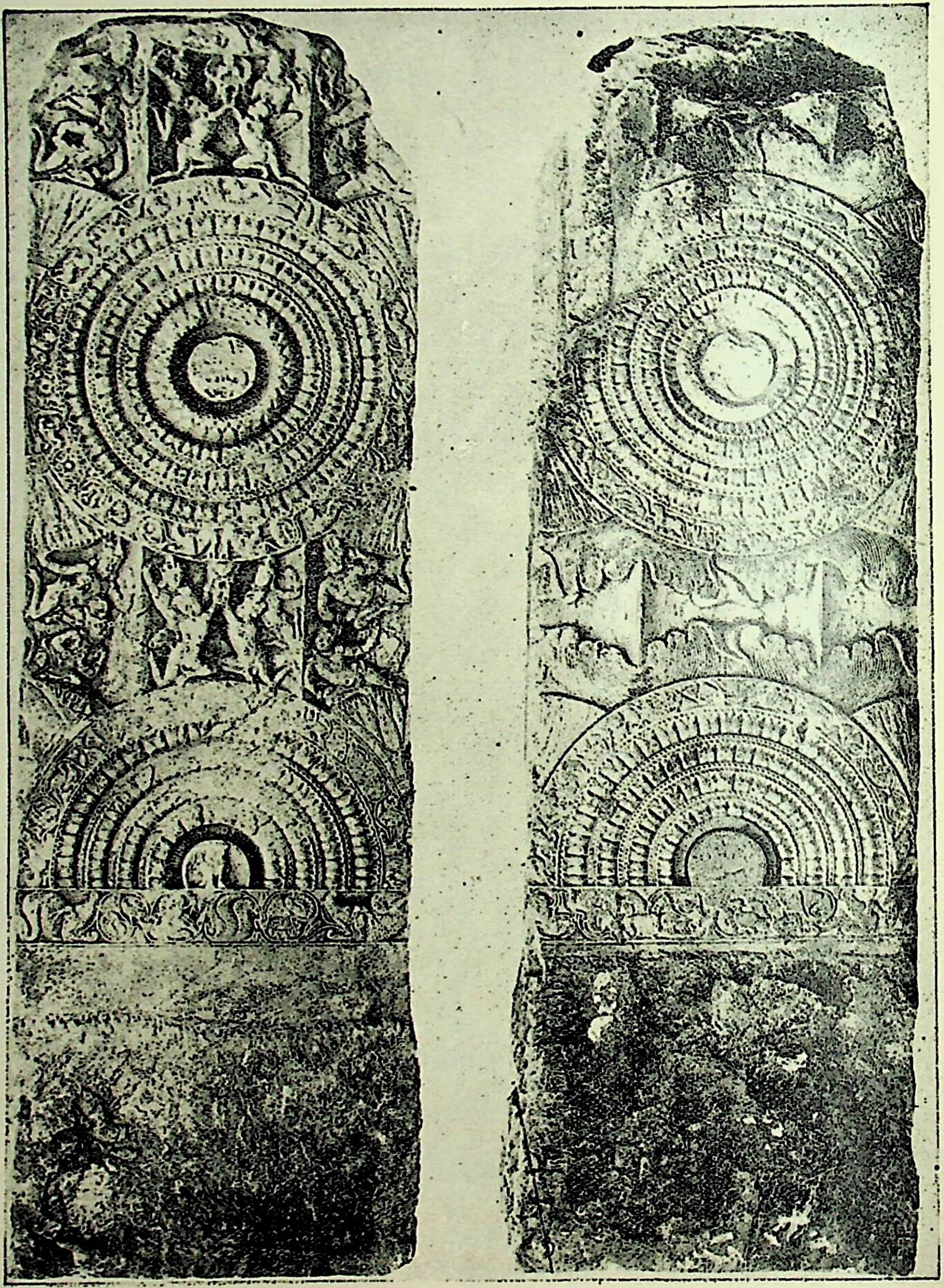
హిందూదేశమనిన దాతృత్వమునకు ప్రపంచమంతటిలోను పురాతనమునుండియు ప్రఖ్యాతినిగాంచెను. హిందూమతమనిన దాతృత్వమే. వర్ణమునకు నెవరైనను మనపూర్వీకులైన హిందువులందరు దాతృత్వమును ఆచరించిన వారే యని దేశీయచరిత్రలవల్లనే కనబడుచున్నది. మనహైందవుల దాతృత్వమువల్లనే పరదేశీయులు భారతదేశములో నడుగుపెట్టుటయు, క్రమేణ రాజ్యాధిపతులగుటయు సంభవించినది. పరదేశములతో సంబంధము కలిగినది గావున మనముకూడ దేశకాలపాత్రల ననుసరించి నడవక తప్పనిసరి యగుచున్నది. ఆంగ్లేయుల పరిపాలనవల్లనే భారతీయులకు సహజముగా నుండే స్వార్థత్యాగము, భక్తి, సాంఘికసేవ పరస్పరసహాయమనునవి కొంతవరకు నశించినవని చెప్పక తప్పదు. ఆంగ్లేయపరిపాలనవల్లనే అనాత్మవాదము, ధనకాంక్ష, లాభకారి, మున్నగునవి అబ్బుచున్నవి. ఈ పాశ్చాత్య నాగరికతవల్లనే జీవితమును గడపుకొనుటల అనుసమస్య వచ్చినది. ప్రస్తుతము అమలులోనున్న ప్రాపంచికనాగరికత సంపర్కమువల్లనే దాతృత్వము అను దానికి నూతన మార్పు వచ్చినది. ప్రస్తుతదేశకాలపాత్రలనుబట్టి దాతృత్వమునునది భీమావ్యాపారము (ఇన్స్యూరెన్సు) అనుపేరుతో నున్నది. ప్రపంచకమం దంతటను నీవ్యాపారము వలయ ల్లికవలె నల్లుకొనిపోవుచున్నది. భీమా చేసిన ప్రతిమనిషి తనకుటుంబమునకు, మానవసంఘమునకు, దేశముయొక్క ఆర్థికాభివృద్ధికి ఉపకారమును నూతనయుగములో చేసినవా డగుచున్నాడు. భీమావ్యాపారమువంటి దాతృత్వవ్యాపారము ప్రస్తుతములో మరొకటి యేదియు లేదు. భారతదేశము మరల తన పూర్వపు దాతృత్వమును జ్ఞాపకముజేసికొని యీనూతనదాతృత్వములో పాల్గొని యీవద్వారతముయొక్క ఆర్థికసాంఘిక సమస్యలను పరిష్కరించు గాక!

శ్రీ శివాజీ మహారాజు

చిత్రము ౯

చిత్రము ౧౦

అమరావతీస్తూపము

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

స్తూపము

స్తూపమనగా మట్టిదిబ్బ; కాని ప్రతి మట్టిదిబ్బకు స్తూపమను పేరు లేదు. బౌద్ధవాఙ్మయమున స్తూపమునకు శారీరకచైత్యమని పేరు. శారీరకచైత్యమనగా నిర్వాణము నొందినబుద్ధుని యస్థికలనుగాని, భస్మమునుగాని భద్రపఱిచియుంచుట కగు నొక సమాధివంటి నిర్మాణము. ఈవిధమైన నిర్మాణములకు నేపాళదేశమున చైత్యములని పేరు. వీటినే బర్మాలో 'పెగోడా' లనియు, సింహళమున "దాగబ" (వ్యావహారికమున దాగోబా) లనియు నందురు. "దాగబ" యనునది 'ధాతుగర్భ' యనుదాని తద్భవము. అస్థ్యాద్యవశేషములను భద్రపఱిచి యుంచునట్టి నిర్మాణభాగమునే 'దాగబ' యందురు. దానిపైన కప్పబడునట్టి దిబ్బకే స్తూపమని పేరు. అయితే, యిటీవల ఈ రెండుభాగములకును కలిసియే స్తూపమను వ్యావహారికనామము చెల్లుచున్నది. కాని కాలక్రమమున ఒక బుద్ధభగవానుని యొక్కయే కాక బౌద్ధమత ధర్మప్రవర్తకులైన వారిలో మహనీయులకు సంబంధించిన అవశేషములను కూడ ఈ రీతిని భద్రపఱిచియుంచి స్తూపములను నిర్మించుటయు కలదు. ఇట్టి నిర్మాణములలో బుద్ధునియొక్కగాని, లేక సుప్రసిద్ధులును,ఋషితుల్యులుఅయినబౌద్ధమహాత్ములయొక్క కాని ఎముకయో, దంతమో, భిక్షాపాత్రమో, తలవెండ్రుకయో ఏదోయొకటి యుండును. ఇట్టి వాటితో కూడిన దిబ్బకే స్తూపమనుపేరు ఇప్పుడు రూఢముగ వాడుచున్నారు. ఇట్టి స్తూపములు ఆంధ్రదేశమున, అందు ముఖ్యముగ కృష్ణానదీతీరమున చాల గలవు. తమ మతమునకు సంబంధించిన నిర్మాణము లగుటచే బౌద్ధులకు ఇవియన్న అత్యంతభక్తిగౌరవములు. దానం జేసియే బౌద్ధులు ఇట్టినిర్మాణములను వట్టి మట్టిదిబ్బలుగనే వదలివేయక, హిందువులు తమ దేవాలయములకు వలెనే, వారును వాటికి చిన్నెలును వన్నెలునుబెట్టి,చూడ ముచ్చటయిన రకరకముల శిల్ప చిత్రములతో తీర్చిదిద్ది వాటిని కడుమనోహరముగ నిర్మించియున్నారు. ఇట్టి నిర్మాణము లోకవిధముగ బుద్ధనిర్వాణమునాటినుండియు ఉండిన వగుటచేత"బుద్ధ, ధర్మ, సంఘము "లనుత్రిరత్నములను ఆరాధించు పరమభక్తులైన బౌద్ధుల సిద్ధహస్తముల స్తూపనిర్మాణ మొకకళయై క్రమక్రమాభివృద్ధిని గాంచెను. ఇందునుబట్టి అతిపురాతనములైన స్తూపములకును, అటుతరువాతిస్తూపములకును నిర్మాణకళలో కొంత పరిణామ ముండుటచేత కొన్ని కొన్ని వ్యత్యాసములు కాన్పించును.[1]

అందములైన బొమ్మలు, అలంకారములతో చెక్కిన సుందరములైన విగ్రహములు, పనివానితనము చూపుచు చేయబడిన ముచ్చటయిన కర్రపని, చేతితో వ్రాసిన సుందరములైన చిత్రములు - నేత్రేంద్రియతర్పణములైన యిట్టివున్నచో బౌద్ధభిక్షువులును, భిక్షుణులునుగూడ అట్టి రంగులమెఱుపులు, కనులు కోరగించు అట్టిరూపములు ఉన్నచోటికి పోరాదను బుద్ధుని యుపదేశములు బౌద్ధమతగ్రంథములలోనే యున్నప్పటికి బౌద్ధమతావలంబకుల నిష్కలుషహృదయములు లోక

1. స్తూపముల ప్రాథమిక స్వరూపములు, తరువాత నవి పొందిన యభివృద్ధులు—వీటినిగురించి ఆర్. డి. బెనర్జీ గారు 'మోడరన్ రివ్యూ' పత్రికలో ఒక చక్కనివ్యాసము వ్రాసియున్నారు. ఇందునుగురించి విశేషము తెలిసికొనగోరువారు అది చదువవచ్చును.

మును తరింపజేయ నవతరించిన ప్రేమావధియగు తమ బుద్ధ భగవానునియెడ భక్తిరసప్రపూర్ణములై వారిని ఆరాధకులుగ దిద్దెను. ఈరీతిని కాలక్రమమున భక్తి రహితమైనమతమున భక్తియు, ఆరాధనారహితమైన మతమున ఆరాధనయు మొలకలెత్తి ఆదిబౌద్ధముయొక్క స్వరూపస్వభావములను సంపూర్తిగ మార్చివేసెను. బౌద్ధ మతము భక్తిమతముగ మారిననాటినుండియే శిల్పకళలో బుద్ధునికి రూప మేర్పడినది. అంతకుపూర్వము శిల్పము లలో బుద్ధుని జూపవలసివచ్చినప్పుడు భౌతికప్రపంచపు కొలతలకు లోనైన నామరూపములనుండి ఆమహాత్ముడు విమోచనము—నిర్వాణము—పొందెనని తెలుపుటకు గుర్తుగ అచ్చటి స్థలమును ఖాళీగ ఉంచువారు: బుద్ధచిత్ర ముండవలసినచోట దాని యభావమే పై నుడివిన యట్టి భావమునకు చిహ్నముగ నుండెడిది. క్రమక్రమ ముగ నీస్థలమును శ్రీపాదములు (బుద్ధభగవానుని పాదములు) ఆక్రమించినవి. మరికొంతకాలమునకు బుద్ధ రూపమే చిత్రిత మగుచుండెను. శిల్పులు ప్రధాన ముగ ప్రజలలో మతవిషయకమైన ప్రబోధమును గలి గించుటకొఱకును, బుద్ధభగవానుని ఘనతను దెల్పు గాథ లను చిత్రించి తన్మూలమున బౌద్ధమత వ్యాపనము సేయుటకొఱకును స్తూపశిల్పమును వినియోగించువారు. రామాయణ మహాభారత గాథలవలెనే బౌద్ధగాథలును చాల కలవు. మొట్టమొదట ఇట్టిగాథలు చాలతక్కువగ ఉండెడివి. కాని బౌద్ధమతము భక్తిమతముగ మారినకొద్ది ఇట్టిగాథలునుసంఖ్యాతీతములయ్యెను.సిద్ధార్థుడు(మతమును కనిపెట్టకపూర్వముబుద్ధునికిగలపేరు) తొలుత బోధిసత్త్వ డుగ పెక్కుజన్మములెత్తి దయ, అహింస, ప్రేమలకునిదాన ముగ తనజీవితమును గడపెనని తెలుపు అట్టిగాథలనే జాతక కథ లందురు. ఇవియే బుద్ధునిపూర్వజన్మవృత్తాంతములు. ప్రపంచవాఙ్మయములోని కథావళిలోనికెల్ల ఈ జాతక కథావళియే కడుంగడు ప్రాచీనమైనదనియే కాక, ఐరో పీయ ప్రాచీనవాఙ్మయములోని చాలకథలకుగూడ ఆక రము లిందే కలవనియు భారతీయ, విదేశీయ ప్రాచ్య పరిశోధకపండితులెల్లరును అభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు.

ఈ జాతకకథలే స్తూపశిల్పమున ప్రధానశిల్పచిత్రములు. అంతేకాక, విష్ణ్వాలయమున నేడు రామాయణగాథలును, శివాలయమున శైవగాథలును చిత్రింపబడునట్లే నాడు స్తూపములమీద జాతకకథలనుమాత్రమే కాక బుద్ధుని జీవితకథలనుగూడ చిత్రించుచుండువారు. బౌద్ధస్తూప మీ విధమైన శిల్పములతో చూచుటకు నేత్రపర్వమై యల రారుచుండెడిది. సిద్ధహస్తులైన శిల్పులు తమబుద్ధిని, ప్రజ్ఞను సమస్తము భగవదర్పితముచేసి శిల్పకళారూప మునసే భగవానుని ఉపాసించువారు.

అమరావతీస్తూపము : చరిత్ర

అట్టి యుపాసకులు బుద్ధభగవానుని పాదపీఠిని కానుకగా సమర్పించిన పూజాకుసుమములలో అమరా వతీస్తూప మొకటి. ఇది ఎప్పుడు నిర్మితమైనదో స్పష్ట ముగ దెలిసికొనుటకు మన కాధారములు లేవు; కాని బౌద్ధమతము హిందూదేశమునం దంతట వ్యాపించినది అశోకచక్రవర్తికాలములోనే. ఈతనికాలములోనే ఇతని రాజధానియైన పాటలీపుత్రమున మూడవ బౌద్ధమహా సభ జరిగెను. ఈ చక్రవర్తికి పూర్వమునుండియు బౌద్ధ లలో బౌద్ధులకు కొన్ని మతవిషయములను గురించి పొరపులు సంభవించి హృదయములలో అగ్ని రగులు చుండెను. అశోకచక్రవర్తి చీలిపోవనున్న సంఘమును ఏకీకరించుటకై చాల పని చేసెను గాని కార్యము లేక పోయెను. పాటలీపుత్రమున జరిగిన సభానంతరము బౌద్ధ సంఘమున చీలిక యేర్పడెను. ఈచీలిక యేర్పడుటకుకార ణము మతాచార వ్యవహారములను గురించిన దశవస్తువు లను (దశవత్థూని) గురించి యని కొందఱును, మహాదేవ భిక్షువుయొక్క పంచవిషయములను గురించి యని కొంద ఱును చెప్పుదురు. ఈవివాదమునకు పర్యవసానముగ అర్హ తులు(థేరులు - స్థవిరులు) ఒకపక్షమును, బౌద్ధసాంఘికులు (వీరివాదము నంగీకరించినవారిలో కొందఱు అర్హతులును కలరని తెలియుచున్నది) ఒకపక్షమునైరి. 'థేరవాదము' నకు ప్రతికూలమైన సాంఘికవాదము నంగీకరించినవారలే

'మహాసాంఘికు' లనబరగుచున్నారు. నాటినుండి పాటలీపుత్రము మహాసాంఘికులకు ప్రధానస్థల మయ్యెను.

పాటలీపుత్రసభానంతరము అశోకచక్రవర్తి బౌద్ధమతమును దేశదేశముల వ్యాపింపజేయుటకై మతబోధకులను బంపెను. బౌద్ధమతవ్యాపనమునకై చక్రవర్తి యాజ్ఞ శిరసావహించి దేశాంతరముల కరిగిన మతబోధకులు మాగధులకు దెలియవచ్చినవారు వీరు:

౧. కాశ్మీర గాంధారములకు "మజ్ఝంతిక" భిక్షువు.

౨. మహిషమండలము (ఆంధ్ర, మైసూరు దేశములు) నకు వెళ్లినవాడు "మహాదేవ" భిక్షువు.

౩. "వనవాసి" (రాజపుత్రస్థానము?) "రక్షిత" భిక్షువు.

౪. "అపరాంతక"మునకు "ధమ్మరక్షిత" భిక్షువు.

౫. "మహారట్ఠ"మునకు "మహాధమ్మరక్షిత" భిక్షువు.

౬. "యవనలోక"మునకు "మహారక్షిత" భిక్షువు.

౭. "హిమవంతపాద"మునకు "మజ్ఝిమ", "కస్సపు"లు.

౮. "సువణ్ణభూమి"కి "సోణక", "ఉత్తరు"లు.

౯. "తాంబపణ్ణి"కి "మహింద" భిక్షువు.

ఈ పై విషయముల వలన ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమతము అశోకచక్రవర్తినాటినుండి నెలకొన్నదనియు, మతబోధకుడు "మహాదేవు" డనియు, వచ్చిన మతము మహాసాంఘికవాదమునకు సంబంధించిన బౌద్ధమతమనియు తేలుచున్నది.

కాని అశోకుని కాలమునుండియు ఇది ఆంధ్రదేశమున బాగుగ వర్ధిల్లినట్లు కాన్పించదు. దీకిని త్వరితముగనే అంతరాయము సంభవించెను. అశోకుని యనంతరము మగధను పాలించిన 'కునాల', 'దశరథు'ల వెనుక 'సంప్రతి' రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతడు జయస్వాలుపండితుల పరిగణనము ప్రకారము క్రీ. పూ. ౨౨౦ మొదలు ౨౧౧ వరకు రాజ్యముచేసెను. హేమచంద్రుని 'పరిశిష్టపర్వము' ననుసరించి అశోకచక్రవర్తికి బౌద్ధమతమున నెట్టి విపరీతాభినివేశ ముండెనో అట్లే యీతనికి జైనమతమన్న అంతటి యభినివేశ ముండెననియు, అశోకునివలెనే ఈతడును జైనమతవ్యాపనమునకై ఆంధ్ర, ద్రమిళ దేశములకు మతబోధకుల నంపి యచ్చట జైనమతమును వ్యాపింపజేసెననియు తెలియుచున్నది. అశోకచక్రవర్తి మరణానంతరము ఆంధ్రులు మగధసామ్రాజ్యమునకు లోబడియుండిరో లేదో తెలియదు కాని, ఆంధ్రదేశమున జైనమతమును వ్యాపింపజేయుటకై 'సంప్రతి' చేసిన ప్రయత్నములమూలమున —జైనమతము ఆంధ్రదేశమున బాగుగ వ్యాపించినను వ్యాపింపకపోయినను—మహాదేవభిక్షువు తలపెట్టిన బౌద్ధమతవ్యాపన కార్యమునకు కొంతవఱకయినను అంతరాయము కలిగియుండునని యూహింప నవకాశము కలదు. 'సంప్రతి'ప్రయత్నముల మూలమున ఆంధ్రదేశమున జైనమతము బాగుగ వర్ధిల్లినదో లేదో తెలిసికొనుట కాధారములు చాలవుకాని, బౌద్ధమతము తాత్కాలికముగ కొంతయణిగియుండినను తరువాత అనతికాలముననే విజృంభించి యుండెననుటకు బౌద్ధవాఙ్మయమును, అమరావతీస్తూపశిల్పమునే మనకు తార్కాణములు.

ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమత మెప్పుడు ప్రారంభమైనదియు మనకుస్పష్టముగ దెలియుచునేయున్నది. కాని అమరావతీస్తూప మెప్పుడు నిర్మింపబడినదియు దెలిసికొనుటకుమాత్రము ఆధారములు లేవు. ఈస్తూప నిర్మాత అశోకుడే యని కొంద అందురు. అశోకుడు స్తూపమును నిర్మించినను నిర్మింపకపోయినను, ఆచక్రవర్తి యీ నిర్మాణమునకు దన సంపూర్ణాదరము నొసంగి యీ సంస్థను పోషించుచుండెనని తెలుపువారు కొందఱు కలరు. ఇవియన్నియు అశోకచక్రవర్తియొక్క బౌద్ధమతాభిమానమునుబట్టి చెప్పు గాథలే కాని ఆధారసహితములైనవి కావు. ఒక్క అశోకచక్రవర్తియే కాక బుద్ధభగవానుని భక్తులు చాలమంది చాలచోట్ల స్తూపము లనేకములు నిర్మించినట్లు బౌద్ధగాథలు కలవు. స్తూపనిర్మాణము రాను

రాను బుద్ధభగవత్ప్రీత్యర్థముగ సమర్పించు నొక కానుక యయ్యెను. పెద్దపెద్ద స్తూపములకడ ఈవిధమున కానుకలుగ లేచిన చిన్నచిన్న స్తూపము లెన్నియో యుండి కనట్లు మనకు దెలియుచున్నది. అశోకచక్రవర్తి దీనిని నిర్మించెనని చెప్పుటకు ఆధారములు కానరానందున ఇది యాతనిపని కాదనియే నమ్ముట యుక్తము.

అయితే ఇది అశోకచక్రవర్తికి తరువాతమైనను క్రీస్తుపూర్వము నిర్మింపబడినదా? క్రీస్తుతరువాత నిర్మింపబడినదా? ఇది మనము తేల్చవలసియుండును.

చాలమంది యీస్తూపము క్రీస్తుపూర్వమే నిర్మింపబడినదనియు, ప్రాయికముగ ౨౦౦ సం.ల ప్రాంతమున గట్టబడి యుండవచ్చుననియు దెలిపియున్నారు. ఇట్లు చెప్పుటకు వారికి స్తూపనిర్మాణకళాశిల్పమే ఆధారము. నిర్మాణశిల్పకళలో ప్రాథమిక స్తూపములకును, తరువాతిస్తూపములకును చాల వ్యత్యాసము లుండునని యిదివరకే చెప్పబడియున్నది. శిల్పకళలోని ఈవిధములైన వ్యత్యాసముల ననుసరించియే క్రీ. పూ. నిర్మితమైన ప్రాథమిక స్తూప మొకటి తప్పక యుండెననియు, కాలక్రమమున ఆ యసలుస్తూపమునకు చాల నిర్మాణములు చేర్పబడిన వనియు చెప్పుట కవకాశము కలుగుచున్నది. స్తూపనిర్మాణకళలోనే కాక చిత్రశిల్పమునగూడ పరిణామము కలిగెను. ఈవిధమైన పరిణామము ననుసరించికూడ ప్రాచీనమైనవి కొన్నియు, అర్వాచీనమైనవి కొన్నియు శిల్పములు కలవని తజ్ఞులు తేల్చియున్నారు.

ఇందువల్ల క్రీస్తుపూర్వము ప్రాచీనకాలముననే అసలు స్తూపము అమరావతిలో వెలసినదని తెలిసినను దీనికాలమును స్పష్టముగ నిర్ణయింప వీలగుటలేదు. కాని క్రీ. పూ. ౨౦౦ ల ప్రాంతమున ధనకటకము రాజధానిగ ఆంధ్రదేశము నాంధ్రరాజులు పరిపాలించుచుండినప్పుడే ఇది కట్టబడినట్లు పెక్కురుచెప్పుచున్నారు. బర్జెస్ మొదలైన పండితులు ఈస్తూపమును గురించి ఉద్గ్రంథములు వ్రాసి, నిర్మాణసముదాయమున ఏవేవి ప్రాచీనములో, ఏవేవి అర్వాచీనములో నిరూపించియున్నారు. ఇట్టి నిరూపణమున వారికి శాసనములుకూడ గొంతవఱకు తోడ్పడినవి. కొన్ని నిర్మాణములమీది శాసనములు కొన్ని "మౌర్యలిపి" (అనగా అశోకచక్రవర్తి శాసనములలోని లిపి)కి ఇంచుక చేరికమైన లిపిలో నుండుటచేత, అట్టి శాసనములు గల నిర్మాణములు స్తూపనిర్మాణసముదయ మంతటిలో కడుప్రాచీనములై యుండవలయు నని నిశ్చయింపబడెను. ఈస్తూపము క్రీ. పూ. ౨౦౦ల ప్రాంతమున ఆంధ్రులకాలములో నిర్మితమైన ట్లూహింపబడుచున్నను, ఈవిధమైన యభిప్రాయమును సప్రమాణముగ రుజువుచేయుటకు మొదటి ఆంధ్రరాజుల శాసనములేవియు ప్రాచీననిర్మాణము లన్నవాటిమీద కానరాలేదు; కాని గౌతమీపుత్ర శ్రీ సాతకర్ణి యొక్క కొడుకైన వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమావినుండి కడపటి యాంధ్రరాజుల శాసనములు అరుదుగనే యైనను కాన్పించుచునే యున్నవి. స్తూపనిర్మాణసముదయ మంతటిలో అర్వాచీననిర్మాణములే ఎక్కువగ నుండినట్లు పరిశీలనముమీద తేలుచుండినందున ఈ స్తూపము నిర్మితమైన మొదటి రోజులలోకంటె తరువాతనే పేరును పెంపునుగాంచి జగదానందకర మయ్యెనని యూహింపవచ్చును.

మహాచైత్యము : చైత్యకులు

మహాదేవునినాటినుండియు ఇది మహాసాంఘికులకు ప్రధానమైన పవిత్రస్థలముగనే యుండెను. శాసనములలో ఇది "చెతికియానం నికాయస" "మహాచెతికియ" మని పేర్కొనబడి యున్నది: అనగా "చైత్యకనికాయము" యొక్క "మహాచైత్య" మని యర్థము. "చైత్యశాల"కు సంబంధించిన బౌద్ధసంఘమునకే "చైత్యకనికాయ" మని పేరు. ఈచైత్యశాలాసంస్థాపకుడు "మహాదేవుడే" యని "టిబెట్" బౌద్ధగ్రంథములుకూడ దెలుపుచున్నవి. అందువలన మహాసాంఘికులలో "చైత్యకు" లొక్కరని తెలియుచున్నది, వీరిసంఘమును దాక్షిణాత్య బౌద్ధులు "చైత్యవాద" సంఘమనియు, ఉత్తరాదిబౌద్ధులు

"చైత్యశాల" సంఘమనియు వ్యవహరించు చుండువారు.

పూర్వశాల : అపరశాల

కృష్ణానదీతీరమున ఆంధ్రరాజులకు రాజధానియైన ధనకటకమునకు పశ్చిమమునగూడ పూర్వదిశనున్న మహాచైత్యమువలెనే మఱియొక మహాచైత్యము వెలసినది. అదియు మహాసాంఘికులైన చైత్యకులయొక్క నివాసమే. ధాన్యకటకరాజధాని కపరదిశ నామహాచైత్యము వెలసిననాటినుండి అచ్చటి బౌద్ధసంఘమునకు "అపరశాల" సంఘమనియు, ధాన్యకటకమునకు తూర్పుననున్న మహాచైత్యమునకు సంబంధించిన బౌద్ధసంఘమునకు "పూర్వశాల" సంఘమనియు పేర్లు కలిగెను. అందువలన ధాన్యకటకమునకు పశ్చిమముననున్న మహాచైత్యవిహారము "అపరశాల" యనియు, అందలి బౌద్ధులు "అపరశాలికు"లనియు, ధాన్యకటకమునకు దూర్పుననున్న మహాచైత్యవిహారము "పూర్వశాల" యనియు, అందలి బౌద్ధులు "పూర్వశాలికు" లనియు వ్యావహారికనామమేర్పడెను. వీర లెల్లరు మహాచైత్యకులే. "పూర్వాపరశాలల ననుసరించి వీరు రెండు తెగలుగ చీలిపోయిరి. ఈ "పూర్వాపరశాలలు" రెంటిలో అశోకవర్ధన ప్రేషణమున దక్షిణదిశాగతుడైన మహాదేవాచార్యులచే మున్ముందు సంస్థాపితమైనది "పూర్వశాల" యేయని మనకు బౌద్ధగ్రంథముల ప్రమాణమే కలదు. "పూర్వశాల", "అపరశాల"పదములు రెండును శాసనములలో "పువసేలియ"[1], "అపరసేలియ" లేక "అపరమహావనసేలియ" అనురూపములతో వచ్చును. "అపరసేలియ" అనగా"అపరశాల"యనియు,"అపరమహావనసేలియ"యన "అపరమహాచైత్యశాల"యనియు అర్థము. "వన" యను పదమునకు చైత్యమనునర్థమునబౌద్ధవాఙ్మయమునప్రయోగములుకలవు. పూర్వాపరశాలాసంఘములుకాలక్రమమున మరల "రాజగిరిక" లనియు, "సిద్ధాంతిక" లనియు రెండు తెగలుగ విడిపోయెను. మొత్తముమీద ఇచ్చటి "మహాసాంఘికులు" అయిదుతెగలుగ విడిపోయిరని కొంద ఱందురు. వారి ప్రకారము పూర్వాపరశాలికులు కాక తక్కిన మూడు తెగలు ఇవి: హైమవతులు, (౨) లోకోత్తరవాదులు, (3) ప్రజ్ఞప్తివాదులు. ఈ తెగలను గురించియు, ఈ సంఘములను గురించియు నిచట ఇప్పుడు వ్రాయుట అప్రస్తుతము; కాని వీరందఱునుకూడ మహాసాంఘికులే యనియు, అందును మహాచైత్యకసంఘములోనివారే యనియు మాత్రము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలయును. పూర్వశాలామహాచైత్య

1. శాసనములలోను, వాఙ్మయములోను వచ్చు ఈపదముల యప్రాకృతిరూపములు "పూర్వశైల", "అపరశైల"ములుగా విదేశీయులును, స్వదేశీయులునైన ప్రాచ్యపరిశోధకపండితులు నిర్ధారించియున్నారు. అమరావతిదగ్గర 'శైలము' (కొండ-గుట్ట) ఏమియు లేకపోవుటచేత అచ్చటి మహాచైత్యమునకు "పూర్వశైల"నామము సరిపడదనియు, 'సేలియ' అనుదాని సంస్కృతరూప మొకవేళ 'శాల' యై యుండవగునేమో యనియు, అందువలన "పూర్వశైల" మనియు, "అపరశైల" మనియు ఇంతవఱకు పరంపరాగతముగ వ్యవహరింపబడుచువచ్చుచుండినవి. ప్రాయికముగ "పూర్వశాల", "అపరశాల" లుగ సంస్కరింపదగియుండుననియు, "ఘంటశాల" యనునదికూడ ప్రాకృతమున "కంటకసేల"యనియున్నదనియు, దానిని ఇప్పటి"ఘంటశాల"గా గుర్తించియున్నారనియు, కాని ఘంటశాలయొద్ద-అది "శైల"మనుటకు-అచ్చట కొండకాని గుట్టకాని లేదనియు, ఈ కారణముల ననుసరించి పూర్వశైల, అపరశైల, కంటకశైలములలోని ద్వితీయపదము,శైల అయియుండదనియు, అది 'శాల' కాదగుననియు సంభాషణాసందర్భమున మన్మిత్రులైన శ్రీయుత వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగా రొకప్పుడు నాతో చెప్పియున్నారు. ఇటీవల నీ "అమరావతీస్తూపము"ను గురించిన పరిశోధనకై గ్రంథములు చదువునప్పుడు పరిశోధకులైన బౌద్ధపండితులే పూర్వాపరచైత్య బౌద్ధసంఘములను "పూర్వశాలికులు" (శైలకులు కారు) గను, "అపరశాలికులు" (శైలకులు కారు) గను వ్రాసియుండుటచేత శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చెప్పునదే సత్యమగునేమో యని నాకుకూడ గొంతనమ్మకము కలిగి నేనును "పూర్వశాల", "అపరశాల" అనునామములనే వాడియున్నాను. అదియునుంగాక, 'కంటకసేల' అనుపదమే ఒక ప్రాకృతిశాసనమున "కంటకసాల" రూపమునను గనబడుచున్నది. అయినను ఈ విషయమున నింకను పరిశోధన జరుగవలసియున్నది. యథోచితసంభాషణ సందర్భమునందలి విషయములను వారి యనుమతి లేకయే యిచ్చట వెలిబుచ్చినందులకు శ్రీశాస్త్రిగారు నన్ను మన్నింప బ్రార్థితులు.

మును, అపరశాలామహాచైత్యమునే కాక వేఁగోకచైత్యము "కంటకశాల"యొద్ద గూడ నున్నట్లు శాసనములు పేర్కొనుచున్నవి. అదికూడ "మహాచైత్యము"గనే పేర్కొనబడియున్నది. దీని ననుసరించి చూచినచో దూరముగనైననేమి, దగ్గఱనైననేమి, కృష్ణానదీతీరమున నాడు వెలసిన వన్నియు మహాచైత్యమునకు సంబంధించిన విహారములే యనియు, దానంజేసియే యచ్చటచ్చటి నిర్మాణములకు "మహాచైత్య" నామము పొందింపబడె ననియు నూహింప నవకాశము కలుగుచున్నది. వీటిలో మనకిప్పటికి తెలిసినంతవఱకు పూర్వాపరమహాచైత్యములు కడుప్రసిద్ధమైనవి. పూర్వమహాచైత్యమున కించుక తరువాతిదైనను అపరమహాచైత్యముకూడ అనతికాలముననే ప్రసిద్ధినంది మహాసాంఘికబౌద్ధులకు పవిత్రక్షేత్ర మయ్యెను.

అమరావతీస్తూపము: పేరుపెంపులు

అమరావతీస్తూపచిత్రములలో కడు ప్రాచీనములైనవి అరుదుగను, అర్వాచీనములైనవి (ఈవ్యాసమున అర్వాచీనము లనగా అసలుస్తూపము నిర్మితమైన రెండు వందల సంవత్సరములకు తరువాతివి అని యర్థముచేసికోదగును) ఎక్కువగనుగాన్పించుటచేత అసలుస్తూపము నిర్మితమైన మొదటినాళ్లకంటెను దరువాతనే సుప్రసిద్ధ బౌద్ధక్షేత్ర మయ్యెనని నిశ్చయింపనగును. మొదటి 'దశ' లలో నైనను దీనికి అంత గొప్పఖ్యాతి లేకపోలేదు. ఇందుకు సింహళదేశచరిత్రలే యాధారము. "తాంబపణ్ని"కి (బౌద్ధవాఙ్మయమున సింహళద్వీపమునకు "తాంబపణ్ని" యని పేరు) రాజైన "దుట్ఠగామణి" అనురాధపురమున "మహాథూప"(ర్వాన్ వెల్లి మహాస్తూప)మును నిర్మించు సందర్భమున హిందూదేశములోని వేఱువేఱు ప్రాంతములనుండి అర్హతులు, శ్రమణులు, భిక్షువులు వేలకొలది బౌద్ధసాంఘికులతో నచ్చటికి వెళ్లిరట. ఇట్టివారిలో మహాఋషి (అర్హతుడు) మహాదేవు డొకడు. ఇతను "పల్లవభోగ్గ"మునుండి నాలుగులక్షల అరువదివేల భిక్షువులతో అచ్చటికి వెళ్లెనట. ఇంతమంది నిజముగా అచ్చటికి వెళ్లినను వెళ్లకపోయినను ఇంతమంది వచ్చిరని చెప్పబడు "పల్లవభోగ్గము"న బౌద్ధమతము చాల నభివృద్ధిదశలో నుండినట్లు తెలిసికొనుటకు మాత్ర మీసంఖ్యలు తోడ్పడుచున్నవి. ఈ "పల్లవభోగ" మెచ్చటిది? విషయము, నాడు, దేశవిభాగము అనునర్థమున "భోగ" పదము వాడుకలో నుండినట్లు ప్రాచీనశాసనములవలన మనకు దెలియుచున్నది. (చూడు: ఉదాహరణములు: మహేంద్రభోగము;కవచకారభోగము;హోమనిభోగము మొదలైనవి)

ఇందువలన "పల్లవభోగ(భోగ్గ)" మనునది పల్లవదేశమనికాని, పల్లవవిషయమనికాని, లేకపల్లవనాడని కాని అర్థము చెప్పకొనవలసియుండును.[1] ఇప్పటి "పలనా"డనునది "పల్లవనాడే" యని కొందఱు చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. అందువల్ల "పల్లవభోగము" ఇప్పటి "పలనాడే" యని నిశ్చయింపవచ్చును. ధాన్యకటకము "పల్లవపరిపాలితదేశము"న నుండినట్లూహింప నాధారములు కలవు. ఈ కారణములచేత అమరావతీస్తూపము నిర్మితమైన మొదటి 'దశ'లలో నైనను ప్రఖ్యాతి గాంచకపోలేదని నిశ్చయింపవచ్చును. కాని స్తూపనిర్మాణములు వృద్ధియై అది పెంపును గాంచినదిమాత్రము అసలు స్తూపము నిర్మితమైన ౨౦౦ ల సంవత్సరములకే యని చెప్పవచ్చును. అమరావతీస్తూపమునందలి ప్రాచీన, అర్వాచీన శిల్పపద్ధతి యిట్టి యూహ కెడమిచ్చుచున్నది.

మహాయాన, హీనయానములు

బౌద్ధమతమునం దద్భుతపరివర్తనము జరిగిన కాలమును, ఈస్తూపము పెంపుచెందినకాలమును నించుమించుగ నొక్కటే. ఇందువలన ఆపరివర్తనమునకును, ఈ పెంపు

1. ఈ 'పల్లవ భోగము' "పలనాడు"కాదగు ననుటకు నాకుగల యాధారములను వేఱొకవ్యాసమున నిరూపించెదను. "పల్లవభోగము" "పలనాడే" యని నిశ్చితమైనచో ఆంధ్రచారిత్ర చతురానన బిరుదాంచితులైన శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు మొదలగువారు చెప్పినట్లు పల్లవులు తొలుత ఆంధ్రదేశీయులే యనియు, పిదపనే వారు "దక్షిణాది"కి వ్యాపించి "కాంచీపురము"ను రాజధానిచేసికొనియుండిరనియు నిర్ణయింపవలసి యుండును.

నకును దగ్గఱసంబంధము కలదని యూహింప దగును. ఆ పరివర్తనమిది. బౌద్ధమత మదివఱకున్న పంథను విడిచి క్రొత్తపంథ ద్రొక్కెను. ఈ పరివర్తనమువలననే ఇందు భక్తిబీజములు నెలకొనెను: అనగా బౌద్ధ మొకవిధముగ భక్తి మతముగ మారెను: అది శైవ, వైష్ణవముల వంటి భక్తిమతము కాదు కాని బౌద్ధసంఘమును ఆరాధకులుగ దిద్దిన భక్తి మతము. ఈ మార్పుతో బౌద్ధ మతమున పెక్కుసంస్కృతులు జరిగెను. వేదాంతతత్వములు మాఱినవి; ఆచారములు మాఱినవి; మత గ్రంథములలోనే మార్పు కలిగెను. ఇంతయేల, అదివరకున్న బౌద్ధముయొక్క స్వభావమే మాఱిపోయెను. బౌద్ధసంఘమున నిదివఱకు సంభవించిన మార్పులకంటె ఇది గొప్ప మార్పు. ఈమార్పున కంగీకరించినమతము ఒకపక్షముగను, అంగీకరింపని ప్రాచీనాచార వాద మతము వేఱొక పక్షముగను ఏర్పడెను. ఇట్లుచీలిపోయిన ఈ రెండుబౌద్ధ శాఖలకు ఇంతటినుండి శత్రుత్వము ప్రబల మయ్యెను. ఈమార్పు నంగీకరించిన శాఖకు "మహాయాన" మనియు, మార్పు నంగీకరింపని వృద్ధవాద శాఖకు "హీనయాన" మనియు పేరు కలిగెను. ఈ రెండుశాఖలకునున్న ప్రధానమైన భేద మిది: "హీనయాన"మున "నిర్వాణము" నొందుటకై "ప్రతిమనిషి" ప్రాపంచికసంబంధములనుండి విముక్తిపొంది భిక్షువై, అర్హత శ్రమణక శుశ్రూష చేసి, బౌద్ధమత గ్రంథములగు "వినయ, సుత్త, అభిధమ్మ-పిటకము"లనుజదివి పరిజ్ఞాత కావలెను. "మహాయానము" నకు అట్టి ప్రాపంచికసంబంధ పరిత్యాగ మేమియు నవసరములేదు. బంధువులనుండి విడిపోవనక్కఱలేదు; ఆస్తిని త్యజింప నక్కఱలేదు; భిక్షువు కానక్కఱలేదు; తాను చేయువృత్తిని విడనాడ నక్కఱలేదు. తాను ఏవృత్తిలో నున్నను, ఏదేశమున నున్నను, సంసారిగ నుండియైనను, బౌద్ధమతమున విశ్వాసము, ప్రేమ, బౌద్ధమతపరిజ్ఞానము నుండి బుద్ధుని కొలుచుచుండిన జాలును. ఎట్టివాడైనను "నిర్వాణము" (బౌద్ధమతపరమావధి) నొంద నర్హుడే. "హీనయానము"నకును, "మహాయానము"నకును ఇంకను భేదము లనేకములున్నను ప్రస్తుతము మనకు కావలసినదియు, ప్రధానమైనదియు ఇదియే. ఇందువలన నంతవఱకు ప్రజలకు బౌద్ధమతమున విశ్వాసముండినను వారు భిక్షువులు లేక శ్రమణులు అయిననేకాని వారు 'నిర్వాణ పదవి' కర్హులు కారనియు, వారికి 'నిర్వాణ' ముండెడిది కాదనియు దేలుచున్నది. "ప్రతిమనిషి"ని—భిక్షువుగమారకయే,సంసారసంబంధములనుపరిత్యజింపకయే—నిర్వాణ పదవి' కర్హుని జేసినదియు, 'నిర్వాణము' "ప్రతిమనిషి"కి సులభసాధ్యము చేసినదియు ఈ "మహాయాన" బౌద్ధ మతమే.మతవిషయకములైన నిబంధనలు సడలి,"నిర్వాణ" సాధకమైన మతము అందఱికి అందుబాటులోనికి వచ్చుటంజేసియే అనేకు లీ 'మహాయాన బౌద్ధము' నవలంబించిరి. త్వరితముగనే "మహాయానము" విజృంభించెను. మనకు గానవచ్చు అమరావతీస్తూపపు పెంపంతయు నాటిదే.

నాగార్జునాచార్యులు

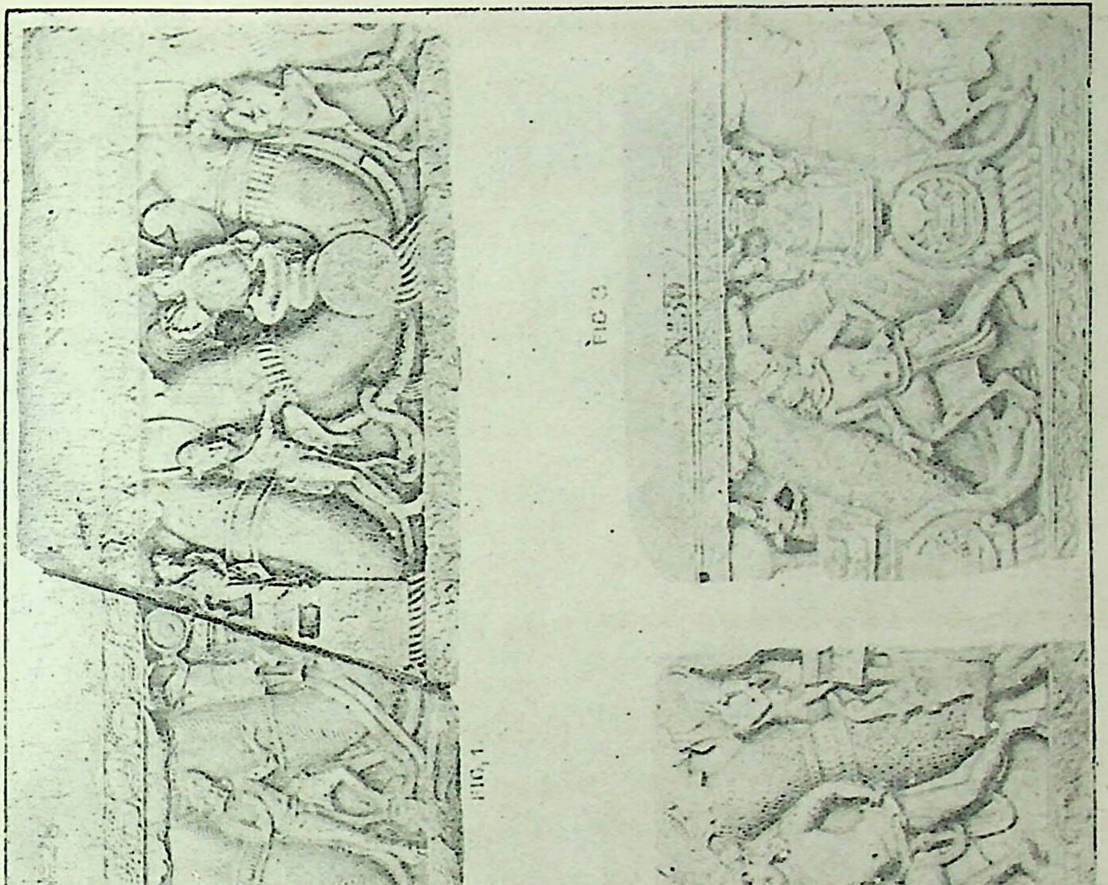
ఈవిధమైన పరివర్తనము బౌద్ధమతమున కలుగుటకు కారణభూతమైన స్థలము కొందఱి యభిప్రాయమున ఈ యమరావతీ చైత్యమే. మఱికొంద ఱది కాశ్మీరగాంధారము లందురు. మహాయాన బౌద్ధమతము అమరావతిలో నుదయించినను ఉదయింపక పోయినను, అమరావతికి దానికి నెక్కుడుసంబంధము కలదని అంగీకరింపక తీరదు.

మహాయాన బౌద్ధమునకు కారణభూతుడైన బౌద్ధ మహర్షి నాగార్జునాచార్యులు. ఇతడే మహాయానమును గనిపెట్టెనని కొందఱి మతము. ఇతనికి పూర్వమే బౌద్ధ సంఘమున మహాయాన బౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన యభిప్రాయములు నిగూఢములై యుండెననియు, ఇట్టి యభిప్రాయములను వెలువఱుచుచు వచ్చినవారు నాగార్జునాచార్యులకు పూర్వమే కొందఱు కలరనియు కొంద ఱందురు; కాని ఎల్లరునుగూడ నాగార్జునాచార్యుల వల్లనె 'మహాయానము' 'అభివృద్ధికి వచ్చినదని యంగీకరింతురు.

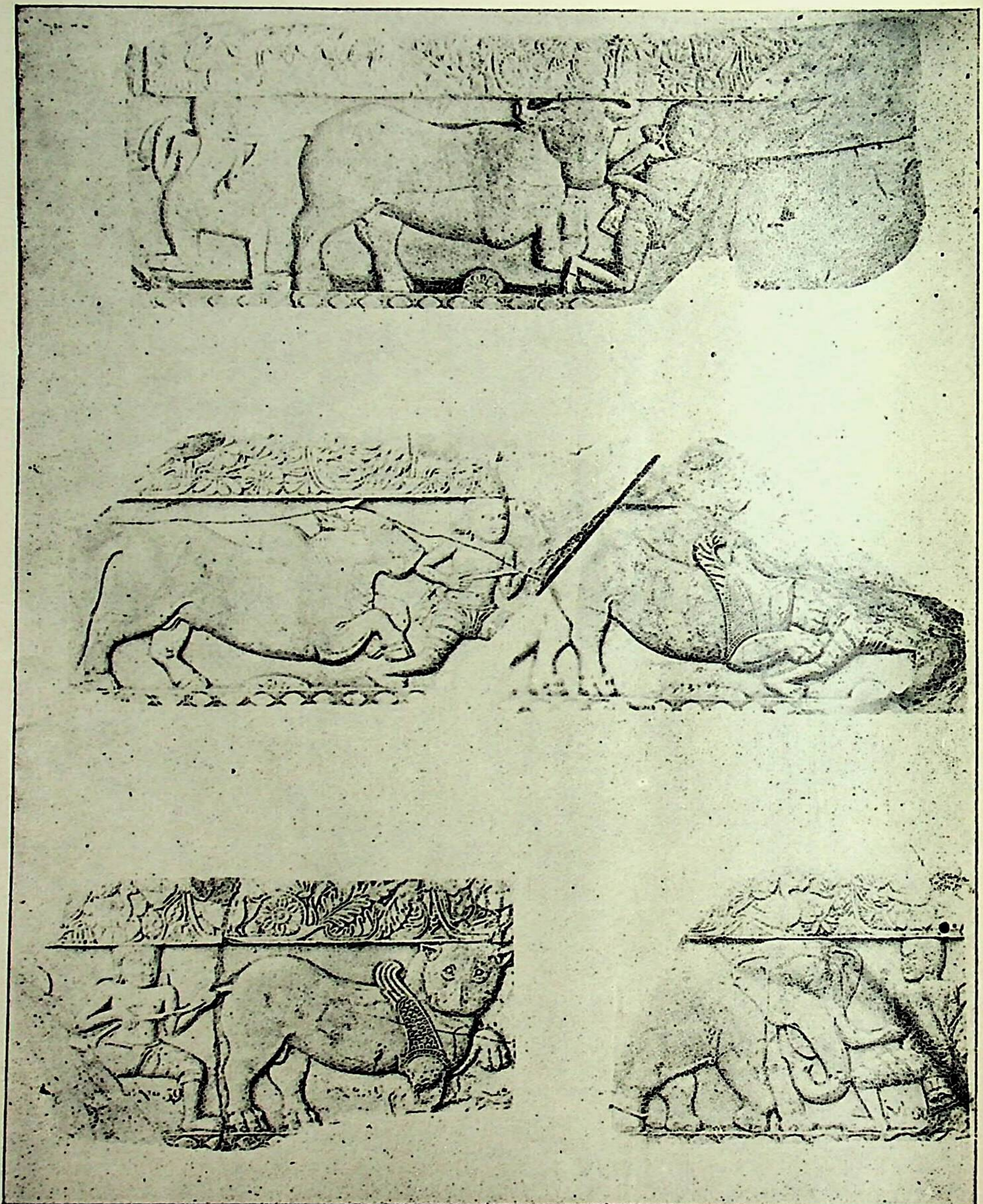
ఈనాగార్జునాచార్యులవారి తత్త్వమున(Philosophy)కే మాధ్యమికవాదమని పేరు. నాగార్జునాచార్యులవారుమాధ్యమికవాదమును బయలుదేఱదీసినది అమరావతీ చైత్యముననే యని బౌద్ధపరిశోధక పండితుల యభిప్రాయము. దీని ననుసరించి ఆంధ్రదేశము బౌద్ధమతమునకు సమర్పించిన కానుకలలో "మాధ్యమికవాద" మొకటి యని జెప్పవచ్చును. ఈయనయే ఈ "ధనకటక చైత్యసంఘారామము"ను (ధనకటకము ఆంధ్రరాజులకు రాజధానిగ ప్రసిద్ధి గాంచుటచేత తత్సమీపస్థితమైన ఈచైత్యమునకును ధనకటక మహాచైత్య మనియే పూర్వపు వ్యావహారికనామము) గొప్ప బౌద్ధ విద్యాపీఠము (విశ్వవిద్యాలయము)గ జేసెను. ఈ ధనకటక విద్యాపీఠము నాదర్శముగ గైకొనియే టిబెట్ దేశములోని "లాస్సా" నగరసమీపమున "డాపంగ్" విద్యాపీఠము నిర్మితమయ్యెనట.

నాగార్జునాచార్యులవారి కాలమునుగుఱించి కాని, వారి జన్మస్థలమునుగురించి కాని మనకు నిశ్చయముగ దెలియదు. వీరికాలమును గుఱించి పెక్కు వాదోపవాదములు కలవు. కొందఱీయన క్రీస్తుపూర్వము మొదటిశతాబ్ది యంతిమభాగమున నుండెనని చెప్పుదురు; మఱికొందఱు క్రీస్తుశకము రెండవశతాబ్ది మధ్యభాగమున నుండెనందురు. కాని చాలమంది క్రీస్తుశకము రెండవ శతాబ్దిలో నుండినదియే వాస్తవమని విశ్వసించుచున్నారు. ఇక ఆయన జన్మస్థలమునుగుఱించి: ఈయన మహాకోసలమున విదర్భలో పుట్టెనని కొందఱందురు. మఱికొందఱు కాంచీపురసమీపమున "కహోర"(?) గ్రామమున నుదయించినట్లు తెలిపెదరు. వేఱొకకొందఱు ఈయన ఆంధ్రుడే యనియు, ఆంధ్రరాజైన "సాతవాహను"నిచే నాదరింపబడినవాడనియు, ఆమహాదానపతి (Patroniser) యొక్క వితరణనుమూలముననే 'శ్రీపర్వత' మున "శైలమండపాలయము"ను గట్టించెననియు జెప్పుచున్నారు. ఇందేది నిజమైనను, ఏది నిజము కాకపోయినను, నాగార్జునాచార్యులవారికి, ధనకటక (అమరావతి) మహాచైత్యమునకు నెక్కువసంబంధ ముండెననియు, ఆయనకు, ఆంధ్రరాజులలో నొక్కడైన సాతవాహనరాజునకు ఎక్కువ మైత్రి యుండెననియు, ఆరాజు ఈ యాచార్యుని కొఱకు "శ్రీపర్వతమున" "శైలమండపాలయాది నిర్మాణము"లను గావించెననియు చెప్పు సంగతులు సత్యమైనవి. తన్నాదరించిన "సాతవాహనరాజు" నిమిత్త మీయాచార్యులవారు పద్యమయమైన యొక "సుహృల్లేఖ"ను రచించి పంపెనట. ఆ "సుహృల్లేఖ"లో బుద్ధభగవానుని సుగుణసంపన్నత కంటికి కట్టినట్లు వర్ణింపబడినదట. దీని ననుసరించి చూచుచో, ఆంధ్రరాజులైన సాతవాహనులలో నాగార్జునాచార్యులకు సమకాలికులైనవారు కొందఱైనను బౌద్ధమత మవలంబించి యుందు రనునూహకవకాశము కలదు. నాగార్జునాచార్యుల యంతిమ దశలో ఆయన కావాసస్థానమైన "శ్రీపర్వతము" నిదివఱకు "శ్రీశైల"మని భ్రమించియుండిరి కాని నాగార్జున కొండ (పల్నాడు)దగ్గఱ ఇటీవల త్రవ్వగా బయలుపడిన స్తూపశాసనముల ననుసరించి, నాగార్జునకొండయో, లేక తత్సమీపస్థమైన వేఱొక కొండయో (ప్రాయికముగ నాగార్జున కొండయే కాదగును) "శ్రీపర్వత" మను పేర బరగుచుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది (చూడుడు: నాగార్జున కొండస్తూపపు శాసనములు). ఈ 'శ్రీపర్వతము' 'కాశ్మీర, గాంధార, చీనా, అపరాంత, వంగ, వనవాసి, తాంబపణ్ణిదీప'ఆదిదూరస్థదేశములలో బౌద్ధమతమునువ్యాపింప

1. ఈసుహృల్లేఖ చీనా, టిబెత్తు భాషలలోనికి భాషాంతరీకరింపబడినది. అందు చీనాభాషలోనికి దీనిని గుణవర్మ యనునతడు క్రీస్తుశకము ౪౩౧ ప్రాంతమున పరివర్తనము చేసెను. టిబెత్తుభాషలోని కిది క్రీస్తుశకము ౪౩౧ ప్రాంతమున "సింఘువర్మ"చేత ననువదింపబడెను. ఈ సుహృల్లేఖకు మూడవ అనువాదముకూడ కలదని తెలియుచున్నది. క్రీస్తుశకము ౬౭౩ వ ప్రాంతమున "ఇట్సింగ్"అను సుప్రసిద్ధ చీనాయాత్రికుడే హిందూదేశమును సందర్శించుసందర్భమున"తామ్రలిప్తి"నగరమునకు వచ్చినప్పుడు స్వయముగ అనువదించెనట. 'సుహృల్లేఖ'అను పేర'టిబెత్తు'భాషనుండి అనువదింపబడిన యొకపద్యగ్రంథము ఇంగ్లీషుభాషను గలదు. ఇది నాగార్జునాచార్యులవారి 'సుహృల్లేఖ'కనువాద మగునో కాదో.

చిత్రము ౧౧

చిత్రము ౧౨

జేయు బౌద్ధులకు అత్యంతపవిత్రస్థలముగ జెప్పబడి యున్నది. ఇందునుబట్టి కృష్ణానదీతీరమున వర్ధిల్లుచుండినబౌద్ధమతమునే అప్పటి ధనకటకసంఘారామము నందలి బౌద్ధులు పైనుడివిన దేశములలో వ్యాపింపజేయుటకు ప్రయత్నించుచుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. వారి ప్రయత్నములు సఫలమయ్యెనా లేదా యన్నవిషయమును చర్చించుట కిది యదనుకాదు. ఆకాలమున నాగార్జునాచార్యావాసమైన పర్వతమగుటచేత నే (నాడు నాగార్జునాచార్యుల వారు బుద్ధునితరువాత బుద్ధునియంతటివారని పేరు కెక్కియుండుటచేత వారిమీదగల భక్తిగౌరవములకు సూచకముగ నాటి బౌద్ధులు) దానికి"శ్రీపర్వతము" (శ్రీవారు, శ్రీపాదములు అనునట్లు) అనుపేర వ్యవహరించి యుందురు. ఆమతముమీద గౌరవాదరణములు నశించి, ఆ మతమే నశించినమీదట ఆకొండకు వట్టి "నాగార్జున కొండ" అనుపేరు కలిగియుండవచ్చును.

ఒక్క "శ్రీపర్వతము"తోను, "అపరమహాచైత్యము"తో నేకాక నాగార్జునాచార్యులవారికి "పూర్వ మహాచైత్యము"తో కూడ చాలసంబంధ ముండినట్లు టిబెట్టు గ్రంథముల ననుసరించి తెలియుచున్నది. ఓఢ్రదేశపురాజగు "ముంజ"భూపతికి బౌద్ధమత మిప్పించెననియు, "ఒడిసవి" (? ఒరిస్సా)లోను, ఇతర దేశములలోను పెక్కు విహారముల నిర్మించెననియు, అందు ముఖ్యముగ ధాన్యకటక చైత్యమునకు చుట్టు నొక ప్రాకారము (Railing) ను కట్టించెననియు ఆగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి:

అమరావతీశిల్పములు

అపరిమితాద్భుతకళాకౌశలమునుజూపుచిత్రశిల్పములు అమరావతిలోనివి, ఈ ప్రాకారముమీదవే. ప్రాకారమునకు వెలుపలిప్రక్కను, (స్తూపమున కభిముఖముగనున్న) లోపలిప్రక్కనుగూడ చిత్రశిల్పములు లెక్కకు మించి యున్నవి. అందు లోపలిప్రక్కనున్నవి అత్యంతరమణీయములని భరతవర్షమునందంతట పేర్వడియున్నవి. శిల్పకళోపాసకులైన బౌద్ధసాధకులచేతిలో రాయి మైనమైనది. బౌద్ధులప్రాథమిక శిల్పకళకు అమరావతియే పరమావధి యని కళావిమర్శకులైన ప్రాచ్య, పాశ్చాత్యపండితులెల్లరు నంగీకరించియున్నారు. ఈ "మహాయాన"కాలమున బుద్ధచిత్రములు కూడ వాడుకలోనికి వచ్చెను. బుద్ధప్రతిమను చిత్రించుపద్ధతి క్రీ. శ. మొదటిశతాబ్ది ప్రారంభప్రాంతమున గాని, మధ్యగాని ఆరంభమైయుండునని తజ్ఞుల యభిప్రాయము [1].

అమరావతి అంతిమదశ

అమరావతీ చైత్యముయొక్క ప్రభ క్రీస్తుశకము నాలుగైదుశతాబ్దులవఱకు వెలిగిపోయినది. దాని పతనమున కదియే మొదలు. దీనికి కారణములు అనేకములుండవచ్చును. క్రమక్రమముగ వైదికమతము పురికొనెను. వైదికమతాభిమానము లైన రాజ్యములు వెలసినవి. పల్లవులు, విష్ణుకుండిభూపతులు, చాళుక్యులు, గుప్తులు, వాకాటకులు మొదలైనవారు వైదికమతాభిమానులై యజ్ఞయాగాది సవనదీక్షులందు ప్రవృత్తులైరి. ఎట్లయిననేమి, దేశమున బౌద్ధమత మంతరించెను. నాటి నుండియే "ధాన్యకటక చైత్యము" నకు బౌద్ధేతరుల పూజావేదికపై స్థానము దొరకలేదు. అయినను క్రీస్తుశకము పదునొకండవ శతాబ్దివఱకు మతసంస్థగ గాక ఉత్కృష్టశిల్ప కళాభిజ్ఞత కది యపూర్వోదాహరణముగనే నిలిచిపోయెను. అట్టిస్థితిలోకూడ అది బౌద్ధవైదిక మతవిభేదవిజ్ఞానము నెఱుంగని జానపదులనుండి పూజలం గొనుచుండినట్లు కొన్ని తార్కాణములున్నను అవి సక్ర

---

1. "The only possible conclusion is that the Buddha figure must have been produced simultaneously, probably in the middle of or near the beginning of the 1st century A D., in Gandhara and in Mathura in response to a demand created by the internal development of Buddhism which was common ground in both areas, in each case by local craftsmen, working in the local tradition."

—*Coomaraswamy-Hist. of Indian and Indonesian Art, p. 60.*

తు. క్రీస్తుశకము పదునెనిమిదవ శతాబ్దినాటికి ఇది సంపూర్తిగ జీర్ణమయ్యు, నాశమును బొందియు సంతాపకరస్థితికివచ్చి, తుదకు సౌందర్యకళాభిజ్ఞులైన పాశ్చాత్యుల ద్వారముననే తన యస్తిత్వమును బయలుపఱుచుకొని, భిన్నాభిన్నములైన నిర్మాణ, శిల్పకళా శకలముల వలననే నేడు ప్రాచీనాంధ్రశిల్పకళాకుశలుర కళావిజ్ఞానమునకు స్మారకచిహ్నమై తనరారుచున్నది.

అమరావతీ స్తూపము: వర్ణన

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము మూడవ సంపుటమున శ్రీయుత కానూరి వీరభద్రేశ్వరరావు గారు ఈ యమరావతీస్తూపము నిట్లు వర్ణించియున్నారు:

"ఈస్తూపరాజ మొకప్రాకారముచే పరివృత్తమై యుండెను. గుండ్రముగ నున్న అడుగుచట్రముమీద నీస్తూపము గోపురాకారమున గట్టబడెను. దీని చుట్టునున్న ప్రాకారము వలయాకారముగ నుండెను. స్తూపముయొక్క అడుగుచట్రము వ్యాసము $162\frac{1}{2}$ అడుగులు గలిగి ఆరడుగుల యెత్తున నుండును. ప్రాకారముయొక్క పరిఖము (చుట్టుకొలత) 803 అడుగులు[1]. ఈప్రాకారము 14 అడుగుల యెత్తు గలిగి చిత్తరువులు చెక్కబడిన నాపరాళ్లతో గట్టబడియుండెను. స్తూప మిటుకలతో గట్టబడి చిత్రవిచిత్రములైన నాపరాళ్లచే కూర్పబడెను. ఈనాపరాళ్లమీద నత్యంత శిల్పనైపుణ్యము జూపు చెక్కడపుపని చేయబడినది. అప్రతిమాన సౌందర్యమునందును, శిల్పకళావిన్యాసమునందును ఈస్తూప ప్రాకారముతో సరివచ్చునది హిందూదేశమున మరెచ్చటను గానరాదు. ఇది రమారమి పదియడుగుల యెత్తుగల నిలువు స్తంభములతో గట్టబడెను. రెండు స్తంభము లొకదానికి నొకటి కలిపి పెట్టక కొంతయంతరముగ నిల్పబడి, మూడు అడ్డస్తంభములతో (రాతి దూలములతో) కలుపబడినవి. ఇట్లు ద్వారములయొద్ద తప్ప ప్రాకారమంతయు స్తంభములతో గట్టబడెను; అనగా నిలువు స్తంభములలో సందులుచేసి వానిలో నడ్డరాతిదూలము లమర్చబడెను. ఈ స్తంభముల మీద సందు లేకుండ నీచివరనుండి యా చివరవఱకు అంచు కట్టినట్లు మదురుబండలు వేయబడెను...... ఈ నిలువుస్తంభములును, అడ్డదూలములును, పై అంచురాళ్లును రెండువైపుల చిత్రవిచిత్రములైన చెక్కడపు బనులతో సుశోభితములై యున్నవి. మొత్తముమీద నీప్రాకారమునందు 136 నిలువు స్తంభములును, 348 అడ్డదూలములును, 803 అడుగుల పొడవుగల పై యంచుశిలలును ఉండెనని లెక్క వేయబడినది. ఈప్రాకారమునకు నలువైపుల గొప్ప ద్వారము లున్నవి."

నాగార్జునాచార్యులవారిచే ధనకటక మహాచైత్యము చుట్టు నిర్మింపబడినదని ప్రసిద్ధిగాంచిన అత్యద్భుతచిత్రశిల్పకళానిలయ మైన ప్రాకారరేఖ ఇదియే. ఈ ప్రాకారమునకును, లోపలనున్న స్తూపపుచట్రమునకును మధ్యనున్న శ్రీవీధి (ఉత్సవమార్గము) 13 అడుగుల వెడల్పుననున్నది. ఈస్తూపములోని వలయాకృతిగల గోపురభాగము ఎత్తు 90 అడుగులు.

చిత్రవివరణము

ఈ తొమ్మినవ చిత్రములోని రెండు స్తంభములును ప్రస్తుతము బ్రిటిషుమ్యూజియములో నున్నవి. ఇవి ప్రాకారరేఖలోని మదురుబండలు తీసివేసిన స్తంభములు. మనకు గనబడునది స్తంభముల వెలుపలి వైపు దృశ్యము. ఎడమ వైపున నున్న స్తంభము నాగస్తంభము కాదగును. ఈ స్తంభము మీద చిత్రము లన్నిటిలో నాగమే ప్రధానస్థానము నాక్రమించి యున్నది. ఈయైదుపడగల నాగమున కిరువంకలను పూజోపహారములతో నిరువురుస్త్రీలు మొసళ్లవంటి జంతువులమీద నిలుచుండియున్నారు. స్తంభమున కెగువభాగమునమధ్య చిన్నస్తూపము కలదు. దీనిని ఉభయ పార్శ్వములనేనుగులు పూజించుచున్నవి. దిగువభాగమున కుబ్జవిగ్రహములు ఆడుచుపాడుచు అత్యంతానందమును బొందుచున్నవి. కుడివైపునగనబడు స్తంభము స్తూపస్తంభము. స్తూపమే యిందు ప్రధానస్థానము నాక్రమించినది. స్తూపము పైని ఛత్రములుకలవు. వీటిలో ఆఱు స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నవి. ఫెర్గ్యూసన్ గారు వీటిసంఖ్య పదునొకండని తెలుపుచున్నారు. కొన్ని శిథిలములైనట్లు కనబడుచుండుటవలన మొత్తముమీద నివి 11 ఉండిన నుండవచ్చును. స్తూపమున కిరువైపుల ఒకపురుషుడును, స్త్రీయు నిలుచుండి, పైకెత్తినచేతులు మోడ్చి భక్తిపారవశ్యమున మ్రొక్కుచున్నారు. ఈ చిత్రములకు కుడి-యెడమవైపుల స్త్రీ-పురుషుల రెండు జంటలు—పూజాద్రవ్యములతో గావచ్చును— స్తూపారాధన కేతెంచుచున్నారు. వీరి కాళ్లక్రిందగూడ మొసలివంటి చిత్రములు కలవు. స్తంభమున కెగువ భాగమున బోధివృక్షము నారాధించుచు ఏనుగులును, మరి కొన్ని యితరజంతువులును కలవు. మొదటి స్తంభముమీదవలెనే యీ స్తంభము దిగువభాగమునగూడ గ్రుల్లింతలు కొట్టుచున్న కుబ్జగణముల ప్రతిమలు కలవు.

పదవ చిత్రమున ఎడమవైపున నున్న స్తంభము పాట్లిపోవుటచేతనో, మరియేకారణముననో, చెడిపోయి యుండుటచేత దానిమీద నున్నచిత్రములను స్పష్టముగ దెలిసికొనుటకు సాధ్యముగుటలేదు. స్తంభమున కెగువను రెండువిగ్రహములు పల్లేరమునంటి దానినో, లేక

1, కొందఱి యభిప్రాయముప్రకారము మీ ప్రాకారపు చుట్టుకొలత 600 అడుగులే.

అటువంటి మరి యేవస్తువునో, పై కెత్తిపట్టుకొనినట్లు కాన్పించుచున్నది. ఆవస్తువులో ప్రాయికముగ అవశేషము(Relics) లో రేవో ఉన్నట్టులున్నవి. ఎవరో ఆఱుగురు ఆకసమున గాలిలో నెగురుచు పళ్లెరములో నున్న వస్తువులను ఆరాధింపబోవుచున్నట్లు చూపట్టును. దిగువభాగమున నిరువురుమనుష్యులు పైనుండి వచ్చుచున్న వస్తువును కాబోలు, పట్టుకొనబోవుచున్నట్లు కన్పడును.

ఇచ్చటగూడ ఆఱుగురు గాలిలో నెగురుచు తద్వస్తుపూజనార్థ మరుదెంచుచున్నట్లు కన్పించును. పరికించిచూచినచో, నిదియంతయు అవశేషములకు సంబంధించిన గాథగా తోచును. కాని స్తంభము చెడిపోయి యుండుటచేత నీవిషయము నింతకన్న చక్కగ దెలిసికొన సాధ్యమగుట లేదు. కుడివైపుననున్న స్తంభముమీద ఇతర స్తంభములమీద వలెనే ఎగువభాగమున సంపూర్ణపద్మమును, దిగువభాగమున నర్ధపద్మాకృతియు చిత్రితములయినవి.

పదునొకండవ చిత్రమున మనకు గానబడుచున్న చిత్రములు రెండును ప్రాకారరేఖపైనుండు మదురుబండ వెలుపలిభాగమున చిత్రితములయినవి. ఇందలి చిత్రములు కడు నేత్రానందకరములు. నాణెమైన యీ 'నమూనా' లో ఎడనెడ స్తూపములు, ధర్మచక్రములు, బోధివృక్షములు నున్నవి. స్తూపము బుద్ధనిర్వాణమునకుసంజ్ఞ. బుద్ధభగవానుడు తాను కనిపట్టిన బౌద్ధధర్మమును మొట్టమొదటిపర్యాయము వారణాసిలో ప్రజలకు బోధించి తన ధర్మచక్రమును ప్రవర్తింప జేసినందున బౌద్ధశిల్పమున ధర్మచక్రము గురుతుగ నుండును. బౌద్ధసంఘమునకు బోధివృక్షమే చిహ్నము. పైమూడుచిహ్నములుగాక పత నౌన్నత్యములు గలిగి తరంగపంక్తివలెనున్న మోకుతోరణ మొకటి మనుష్యులీడ్చుచున్నట్లు చిత్రింపబడినది. ఈస్తూపమున వచ్చు నీమోకుతోరణమునుగురించి 'విజ్ఞానసర్వస్వము'న నిట్లు వ్రాసియున్నారు: "ఈమోకుతోరణము జరీపోగులతో పురివేయబడి కట్లుకట్టబడినట్లును, పలువిధములయిన లతలు చుట్టబడి అలలవలె వ్రేలాడదీయబడినట్లును, దండలుగా గ్రుచ్చిన పుష్పహారమును తోరణములుగ నలంకరింపబడినట్లును, మోకంతయు నగిషీ చెక్కిన ట్లుండుటయేకాక ప్రతిపోగునందును కొంచెము శ్రద్ధతో విలోకించినయెడల పలువిధములయిన చక్కందనపు పూజలు కన్పించును. అల క్రిందికి వచ్చునప్పుడు వికసించినపద్మమును, దానిపైని దాగోబా, ధర్మచక్రము, గరుడుడు, వజ్రాసనము మొదలగు పూజార్హములైన చిత్రములు చెక్కబడియున్నవి. మోకును లాగుచున్న మనుష్యుల భుజములవద్దనున్న కట్లమీద చూపబడిన శిల్పచాతుర్య మత్యద్భుతము. మొత్తముమీద నీ మోకుతోరణముమీద శిల్పకారుడు చూపిన కల్పనావైచిత్ర్యము కడుచోద్యము."

పండ్రెండవ చిత్రముననున్న చిత్రములన్నియు మదురుబండల వలెనే స్తంభములకు దిగువభాగముననున్న అంచుబండలమీది వెలుపలి చిత్రములు. ఇవి ఆనందమయప్రకృతికి ఉదాహరణములు గనున్నవి. ఎగువనున్న చిత్రమున ఒకకుఱ్ఱవాడు ఎద్దుతోకపట్టుకొనియున్నట్లు చూపబడినది. కాని, యది దిగువచిత్రములోని ఉరకలిడుచున్న వృషభమంత చక్కగ చిత్రితమయినట్లు కనబడదు. ఎద్దురూపురేఖలు చక్కగ నున్నవి. ఈవృషభమునకు ముందు రెక్కలుగలిగిన చతుష్పాత్తులు చిత్రితములైనవి. దిగువనున్న చిత్రములందుగూడ సింహమువంటి జంతువును, ఏనుగును చూపబడినవి. తక్కిన రెండు బొమ్మలలోగూడ మొదటిదానిలోవలెనే, ఉద్రేకపూరితములైన గొప్పజంతువులను అల్పసాధనమైనతోకతో మఱుగుజ్జులైన కుఱ్ఱవాండ్రు స్వాధీనముచేసికొన ప్రయత్నించుటయే యిందలి విచిత్రము.

పదుమూడవచిత్రమున గాన్పించు చిత్రములు ప్రధానముగ బుద్ధునికి సంబంధించినవే. ఎడమవైపు స్తంభములోని వృత్తము (Medallion)న గుఱ్ఱముమీద స్వారిచేయుచున్న రాజొకడు కానవచ్చుచున్నాడు. అతని నెత్తిమీద ఎగువను రాజలాంఛనమైన ఛత్రము కలదు. అతని కుభయపార్శ్వముల చామరములు వేయువారున్నారు. వెనుకను, ప్రక్కను పరివార మున్నది. ఆరాజకుమారుని శిరస్సుపై పరివేష ముండుటచేత అతనిని ప్రపంచమునకు భవిష్యన్మోక్షప్రదాత యయిన సిద్ధార్థునిగ గుర్తింపవచ్చును. వృత్తమునకు దిగువనుగూడ కొన్ని బొమ్మలు కలవు. ఇవి మూడు విభాగముల(గళ్ల)లో చిత్రితములై యున్నవి. ఎడమవైపుననున్న మొదటివిభాగమున నొక మనుష్యుడు అవశేషముల (Relics)ను మోసికొని పోవుచున్నట్లు కలదు. వానిక్రింద నాగరాజొకడు ఒకవిధముగ మోకరించియున్నరీతి నున్నాడు. మఱికొందఱు ఇతర భక్తులును గలరు. దీని తరువాతి విభాగమున సిద్ధార్థుడు పరివేషవిరాజితుడై సింహాసనము నలంకరించి యున్నాడు. ఎవరో యొకరాయన పాదములను ముద్దుగొనుచున్నారు. మిగిలినవారు భక్తిగౌరవములు గదుర నిలువబడియున్నారు. సిద్ధార్థుని ప్రక్కను అతని గుఱ్ఱము (కంటకము) కలదు. కుడివైపుననున్న విభాగమున ధర్మచక్రమును, తదారాధకులును గాన్పించుచున్నారు. ఈ చిత్రములోని కుడివైపు స్తంభము ఎగువవృత్తముమీద సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై భిక్షుకవస్త్రములతోను, పరివేషముతోను చూపట్టుచున్నాడు. అతని కుడిప్రక్క ఈ చిత్రమునందలి యే యితరస్త్రీలకంటె కూడ సంపూర్ణముగ వస్త్రాలంకృతయై యున్న యొకస్త్రీయును, ఆమెదగ్గఱనే యొకబాలుడును గనబడుచున్నారు. ఈబాలు నామె బుద్ధుని కప్పగించుచున్నది. బాలుడు తనతో రమ్మని యెంతయో ప్రార్థించుచున్న విధమున ఆయన చేలాంచలమును బట్టుకొని లాగుచున్నాడు. పిల్లవాడాడుకొను ఆటవస్తువులు ముందు దిగువభాగమున పడియున్నవి. వీటి నన్నిటినిబట్టి చూచినచో, నామె యశోధరయై యుండుననియు, కుఱ్ఱవాడు రాహులుడనియు, సిద్ధార్థుడు బుద్ధుడై వచ్చినపిదప ఇంటికి వచ్చి తొల్లింటిపదవి నాక్రమించి రాజపితృధర్మముల నిర్వర్తింపవలసినదని ఆయనను వారిరువురు ప్రార్థించుచుండిరనియు నూహింపవచ్చును. దీని దిగువనుగూడ మొదటిస్తంభము మీదవలెనే బొమ్మలు మూడువిభాగములలో గలవు. ఎడమ

వైపున నున్న మొదటివిభాగమున పరిజనులచే బరివేష్టింపబడి రాజొక డున్నతాసనమున గూర్చుండియున్నాడు. ధనుర్ధరుడైన యొకబాలకుడు ఆయనకడకు వచ్చి ఏదియో విన్నవించుకొని తనతో రమ్మని కాబోలు అడుగుచున్నాడు. మధ్య విభాగమున స్త్రీలప్రలోభనములకు లొంగకుండ ఆరాజు వారి నెదుర్చుచున్నట్లు కలదు. మూడవ విభాగమున ఆయన భిక్షుకవసనములను ధరించి బోధివృక్షముక్రింద నాసీనుడై ప్రజలకు ధర్మము నుపదేశించుచున్నట్లు కానవచ్చును. ఇవి యన్నియుగూడ బుద్ధజీవితమునందలి కథలే కాదగును. కాని మూడవ విభాగమున బౌద్ధభిక్షువునకు పరివేషము లేకపోవుటచే నతడు బుద్ధుడు కాడనియు, ప్రాయికముగ నాతనికుమారుడగు రాహులుడనియు తోచెడిని. బౌద్ధగాథల ప్రకారము రాహులుడుగూడ నిరువదేండ్ల వయస్సుననే భిక్షుకత్వము నవలంబించి తండ్రి బోధవలన గొప్పశ్రమణకులలో నొక్కడయ్యెనని తెలియుచున్నది. రాహులుడును కానిచో ఆతడు ఎవరో యొకబోధిసత్త్వుడై యుండవలెను. రాయి పగిలిపోయి నందున ఈ రెండు స్తంభముల మీది యెగువచిత్రము లేమిటో మనకు తెలియవచ్చుట లేదు.

పదునాలుగవ చిత్రమున గనబడు ఎగువ వృత్తమున నాగులస్తూపారాధనచిత్రితమైయున్నది. విశాలమైనట్టియు, చిత్రవిచిత్రాలంకృతమైనట్టియు నొకచాందనీక్రిందనున్న సింహాసనమున అవశేషముంచిన కరండమొకటి యున్నది. దానిని నాగరాజు తనపరిజనులతోగూడి పూజించుచున్నాడు. ఈచాందనీక్రింద నిలుచుండినవారిలో నాగరాజే మధ్యగనున్నాడు. అతనిపై నేడుపడగ లున్నవి. అతనికిరుపార్శ్వముల చామరములతో నిరువురు పరిచారకులు నిలువబడియున్నారు. చామరధరులప్రక్క నిరువురు చేతులు పైకెత్తిజోడించి నమస్కరించుచున్నారు. ఒకవేళ వారును నాగులైన నైయుండవచ్చును. నాగరాజువెనుకనున్నవారి కెవ్వరికిని పడగలు లేవు; కాని ముందున్న పండ్రెండుగురు స్త్రీలకు శిరస్సులవెనుక నొక్కొక్కరి కొక్కొక్కపడగ యున్నది. కరండమున్న సింహాసనమున కిరుపార్శ్వముల నిలువబడియున్న స్త్రీలతీర్పు అత్యంత సుందరమైనది. కుడివైపుననున్న యీ సుందరులు తమకు దిగువనున్న యొక మాలినివద్దనుండి పూమాలలను కరండ సమర్పణమునకేమో కొనుచున్నారు. దలదావంశమునందలి దంతకథనగాథనే విశ్వసించుచో, ప్రాయికముగ నీకరండమందలి యవశేషము దంతమేమోయని యూహింపవచ్చును. క్రిందివృత్తములో నిరువురు ప్రముఖులు–ఛత్రలాంఛనము లేని కారణమున వీరిని రాజు లనరాదేమో–ఒకసోఫావంటి యాసనమున గూరుచుండి ముందున్న స్త్రీలు వినిపించు సంగీతవాద్యములను వినుచున్నారు. పదునెనమండుగురు స్త్రీలు ఈవిధమయిన గానవాద్యములందు ప్రవృత్తలయినట్లు కానవచ్చును. ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేదియో తెలియవచ్చుటలేదు. ఈసంగీతపాటకులును, సోఫామీద కూరుచున్నవారును గాక, కులీనలైన ముగ్గురుస్త్రీలు–కుడిప్రక్క నిరువురును, ఎడమప్రక్క నొక్కరును–ఉన్నతాసనములపై గూరుచుండియున్నారు. కడియములును, పూసలమొలనూళ్లును వారి ముఖ్యాభరణములు. కుడిప్రక్కనున్న యీసుందరులకు కుడివైపున నిరువురు బాలికలున్నారు. చిత్రములు చక్కగా నున్నవని యనుకొనుట తప్ప నిందలి గాథ ఏదియో మనకు తెలియవచ్చుటలేదు.

స్తూపముయొక్క ఏమాత్రము చెడిపోవని సంపూర్ణాకృతిని చూడవలయునన్న, పదునైదు పదునాలు చిత్రములను చూడదగును. ఈ రెండు చిత్రములలోని స్తూపములు అమరావతీ స్తూపపు అడుగుచట్రపు గోడలమీద చిత్రితములైనవి. ఇవి సంపూర్ణమైన అమరావతీ మహాస్తూపముయొక్క చిన్న నమూనాలు. ఈచిత్రములను జూచి భాగ్యదినములు చూచిననాటి సంపూర్ణ అమరావతీ స్తూపాకృతిని మనము మనోవీథిని గాంచవచ్చును.

అమరావతీ స్తూపమున కుండినట్లే చిత్రములోని స్తూపములకును ప్రాకారరేఖ యుండుట మనము చూడగలము. పటములలోని స్తూపముల ప్రాకారరేఖ నాలుగుచక్రముల ఎత్తు కలది. మహాచైత్య ప్రాకారరేఖ మూడుచక్రముల ఎత్తుకలది.[1]

ఈస్తూపచిత్రములలో ప్రాకారరేఖ పైయంచుగ నేర్పడిన ఎగువమదురు బండలప్రక్కల ఒక్కొక్కప్పుడు జంతుచిత్రములును, ఒక్కొక్కప్పుడు తోరణచిత్రములును చిత్రితము లగుచుండును. ఈప్రాకారరేఖ లోపల, దానంత్రయెత్తువఱకు స్తూపము నంపుటొంపులు లేక నిట్టనిలువుగ నుండి గోడనంటి లేచు స్తంభముల(Pilasters)తో అలంకృతమైయుండును. వీటిమధ్య బౌద్ధమత చిహ్నములగు ధర్మచక్రము, బోధివృక్షము మొదలైన వుండును. వీటిపైని విభాగములు(Panels)గనున్న రెండువరుసలలో శిల్పచిత్రము లుండును. క్రిందివరుసలో సాధారణముగ ఒంటిచిత్రములు గాని, చిహ్నములు గాని యుండును; కాని యొక్కొక్కప్పుడు సముదాయచిత్రము (Sculptural groups)లుండుటయు కలదు. పైవరుసలో ఎల్లప్పుడు చారిత్రకములైన సముదాయ చిత్రములుండును. వీటిలో బౌద్ధకథల నేకములు మనము గుర్తింపవచ్చును.

ఈవరుసల కింకను కొంచెము ఎత్తున నుండు వర్తులమైన గోపురము మీది వృత్తము(Medallion) లలో కూడ ఇతరస్థలముల వచ్చినగాథలే మరల మరల వచ్చుచుండును.

1. మూడుచక్రముల ఎత్తనగా: ప్రాకారరేఖలోని నిలువు స్తంభములకు మధ్యగనుండు అడ్డుదూలములు మూడుమాత్రమే కలవు. ఒక్కొక్క దూలము మీద ఒక్కొక్క చక్రముచొప్పున మూడుచక్రములు చిత్రింపబడుటచేత (చక్రపరిగణనపు కొలతను) ఆప్రాకారరేఖ మూడు చక్రముల ఎత్తని చెప్పబడినది. చిత్రములోని స్తూపముల ప్రాకారరేఖలో అడ్డుదూలములు కనబడుచుండక పోయినను, ప్రాకారము దిగువభాగమునుండి ఎగువభాగమువఱకు గనబడుచక్రములు నాలు గగుటచేత అది (చక్రపరిగణనపు కొలతను) నాలుగుచక్రముల ఎత్తని తెలుపబడినది.

శిల్పచిత్రములతో నింకినిబిడీకృతమైన ఈస్తూపములందలి విచిత్ర మేమనగా, స్తూపప్రధానచిత్రమున కెగువను కంబములవంటి అయిదు నిలువుకమ్ము లుండుటయే. ఈకమ్ముల దిగువభాగములు చతురస్రము (Square)గ నుండి, యొక్కొక్కప్పుడు 'ధమ్మచక్ర', 'బోధివృక్ష', 'స్తూప'చిత్రములచే నలంకృతము లగుచుండును. ఈకమ్ములు ఎనిమిది పలకలుగ తీర్చినవి. వీటిశిరోభాగములు చిత్రోద్దీపితములైన చతురస్రములుగ నుండును. ఒకశాసనమున నివి "ఆర్యకఖంభే" (ఆర్యక స్తంభములు) అని పేర్కొనబడినవి. భట్టిప్రోలు, జగ్గయ్యపేట, ఘంటశాల స్తూపములలో కూడ నివి గనబడుటచేతను, ఉత్తరహిందూస్థానమునందలి యేస్తూపములలోను ఇవి లేకపోవుటచేతను ఆంధ్రస్తూపముల కిది విశిష్ట లక్షణమని యూహింపవలసివచ్చుచున్నది. ఇవి మహాచైత్యముప్రతిప్రక్కనునుండు స్తూపచిత్రములోని ప్రధానచిత్రమునకెగువనుండుటచేత మొత్తముమీద మన మిట్టివి ఇరువదికమ్ములను జూతుము. ఇవివేటికి సంజ్ఞలో తెలియరాదు. ఇవి వర్తమానకల్పములోని అయిదుగురు బుద్ధులకుగాని, లేక అయిదుగురు ధ్యానబుద్ధులకుగాని, లేక పంచభూతములకుగాని గుర్తులుకావచ్చునని కొంద రూహించుచున్నారు. ఈకమ్ముల దిగువభాగముల మతచిహ్నములైన ధర్మచక్రాదులే కాక ఒక్కొకప్పుడు శాసనము లుండుటయు గలదు. వీటిలో మధ్యకమ్మపై సాధారణముగ స్తూపచిత్ర ముండును.

వర్తులమైన ఈగోపురముపైని శిఖరమువలె నొకపెట్టెను తీర్చెదరు. అందు బుద్ధావశేషము లున్నవని భావము.

అన్నిటికంటెపైని ఛత్రకేతన విరాజితమైన బోధివృక్షముండును. ఈతిపలక నసిరైన దులనెషెల ఉభయపార్శ్వముల దేవ, యక్ష, గంధర్వాదులు ఆకాశమార్గమునవచ్చి ఆరాధించుచున్నట్లు చిత్రింపబడును.

ప్రధానచిత్రము వేలువేలు స్తూపములమీద వేలువేలువిధముగ నుండును. ౧౫వ చిత్రములోని స్తూపముమీది ప్రధానచిత్రము బుద్ధునిది. లోపలిభాగమున ఏడుపడగలతోను, వెలుపలిభాగమున పదునాలుగు పడగలతోను ఉన్న మహానాగముయొక్క చుట్టలమీద బుద్ధుడు కూర్చుండియున్నాడు. ఆయన కిరుపంకలను చామరములు వేయువారున్నారు. బుద్ధుని ముందున్న కొందఱు ఆయనకు నమస్కరించుచున్నారు. ౧౬వ చిత్రమునందలి స్తూపముమీది ప్రధానచిత్రమును బుద్ధుడేకాని,అతడు శాటీనివలెవాటుగా ధరించి కుడిచేయి కొంచెమెత్తి నిలుచుండియున్నట్లు చూపబడినది. ఆయన యెడమవైపున నుండి ఆయనను పూజించుచున్నవారు నాగులు. కుడిప్రక్కనున్నవారు దేశీయములైన యుడుపులను ధరించిన స్త్రీపురుషులు.

ప్రాకారరేఖ వెలుపల ద్వారమునకు ఇరుగడల పూజాద్రవ్యములను విక్రయించువారినుండియో, తీసికొనివచ్చువారినుండియో కొనుచున్నట్లు ఒకస్త్రీయో, పురుషుడో ఎల్లప్పుడు చిత్రింపబడుచుండును. ఈ పూజాద్రవ్యములను నెత్తిని బెట్టికొని అమ్మువారు, తీసికొనివచ్చువారు సాధారణముగ మఱుగుజ్జులే. ఈ చిత్రములకు తోడుగ ద్వారమునకు రెండుప్రక్కల కలశపాత్రకూడ జూపబడును.

పై నుడివినవన్నియు స్తూపముయొక్క సాధారణలక్షణములు. ఇక శిల్పి సిద్ధహస్తుడైనచో తననిష్కళంకభక్తిని, అసమానకళాప్రతిభను మూసను బెట్టి కరగించి పోతపోసి చిన్నెవన్నెలతో, చికిలీపనివానితనముతో మెఱుగులు దిద్ది స్తూపమును నేత్రపర్వముగ, నిర్మించుటలో వింత యేమి కలదు?

ఒకటవ చిత్రమునందు ఒకమూల మల్పుస్తంభము కలదు. "ఇది మలుపుతిరిగి యుండుటచే రెండు స్తంభములుగ గానవచ్చుచున్నది. మూలమలుపునైపు చెక్కడమునం దొకయర్ధకమలమును, రెండు పూర్ణకమలములును కనబడుచున్నవి. వీనిమీద నింకొక పూర్ణకమలమును, ఒక అర్ధకమలమును ఉండెనట. ఇది ద్వారమునకు దగిలియున్నవైపు. దీనికి ప్రక్క నిలువు స్తంభము మీది చెక్కడ మున్నది. ఇదియు పైభాగమున బగిలియున్నది. అడుగుభాగమున నొక యర్ధకమలము,దానిమీద మూడుపటములు, ఆపైని ఒక వృత్తము, అందులో గొన్నిపటములు గానవచ్చుచున్నవి. పైభాగమున గొన్నిపటములును, వానిమీద అర్ధకమలమును ఉండియుండును. వీని కన్నిటికిని గ్రింద జిత్రముగ జెక్కబడిన యంచుకూడ గలదు.

"మధ్యవృత్తమునందలి ప్రతిమలలో గొన్ని పగిలిపోయినను, అందొక బౌద్ధబోధకుడు స్త్రీపురుషుల కేదియో బోధించుచున్నట్లును, వారందఱును భక్తిశ్రద్ధలతో వినుచున్నట్లును, వారిపైని దేవగంధర్వులు పూజాద్రవ్యములు గొనివచ్చి యర్పించుచున్నట్లును గానవచ్చుచున్నది. పైవృత్తమునకును క్రిందికమలమునకును నడుమనున్న పటములు మూడుగళ్లుగా విభజింపబడియున్నవి. మొదటిగడిలో నొక రాజు సింహాసనముమీద గూర్చుండినట్లును, ఒక యువకుడు భూమిమీద నాసనము వేసికొని కూర్చుండినట్లును, ఒకవీరు డాతని కేమియో చూపి వీరావేశసంభాషణము గావించుచున్నట్లును, రాజీసంభాషణము వినుచున్నట్లును జూపబడినది. రెండవగడిలో ఈ సంభాషణముయొక్కఫలము చూపబడినది. రాజొకఏనుగు నెక్కి తొందరగా శత్రువులమీదికి బోవుచున్నాడు. అతనివెంట నిద్దఱు స్త్రీలుమాత్ర మున్నారు. శస్త్రములుకూడ లేవు.

"అతనివెంట సైన్యము వచ్చుచున్నది. ఆకాశమునుండి దేవగంధర్వులు పుష్పమాలలు వేయుచున్నారు. మూడవగడిలో వాయువేగమున పరుగిడుచున్న యశ్వములనెక్కి శత్రువులు పాఱిపోవుచున్నట్లు చూపబడినది." (ఆంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వము, మూడవ సంపుటము.)

రెండవచిత్రము బుద్ధునిజన్మమున కించుక పూర్వవృత్తాంతమును దెలియజేయుచున్నది. ఇందు మూడువిభాగములు కలవు. మొదటి విభాగమున, బుద్ధుడు జన్మమెత్తుట కించుకముందు "తుషితస్వర్గము"న ఉచ్చధ్వజ రాజమందిరమున దేవతలకు ధర్మముయొక్క అష్టోత్తరశత

మార్గములను బోధించుచున్నట్లు తెలుపుచిత్రము కలదు. రెండవది బుద్ధునియవతారకథ—బుద్ధుడు వెల్లయేనుగురూపమున తుషితస్వర్గము నుండి దిగివచ్చినట్లు బౌద్ధులుచెప్పెదరు. మనకిందుగాన్పించు వెల్లయేనుగు బుద్ధుడే—భూలోకమునజన్మింప నవతరించుచున్నాడు. ఆ శ్వేత గజమును కుబ్జగణములు మోయుచున్నారు. దేవగంధర్వులు పరివేష్టించి వచ్చుచున్నారు. ప్రభులాంఛనములైన వేత్రదండ చ్ఛత్రములను పట్టుకొని కొందఱు ఆవెల్లయేనుగుముం దరుగుచున్నారు. దివ్య నృత్త గీత వాద్యములు చెలరేగుచున్నవి. కొంద ఱాడుచున్నారు. కొందఱు అభినయించుచు పాడుచున్నారు. మఱికొందఱు జంత్రవాద్యములు వాయించుచున్నారు. జగద్వ్యాధానివారణ కార్యమునకై బుద్ధు డవతరించు చున్నాడని అంతయు నానందమే. మూడవవిభాగమున మాయాదేవి స్వప్నవృత్తాంతము తెల్పబడినది. శుద్ధోదనుని పట్టపుమహిషియైన మాయామహాదేవి చక్కనిశయ్యపై బరుండి నిద్రించుచున్నది. ఆ మెతల్పము నాలుగుమూలల చతుర్దిశలను పాలించు దిక్పాలకులు నిలుచుండియున్నారు. పర్యంకమున కిటునటు ఆమె పరిజనము కొందఱు కూర్చుండియున్నారు; కొందఱు నిలుచుండియున్నారు. పర్యంకమున కెగువనున్నవారిలో నిరువు రామెకు వీచోపు లిడుచున్నారు. స్వర్గమునుండి యొకవెల్లయేనుగు వచ్చి తనగర్భమున బ్రవేశించుచున్నట్లు ఆమె కల గాంచుచున్నది. మాయామహాదేవి స్వప్నము, బుద్ధునిజన్మము-వీటికి సంబంధించిన చిత్రములు అమరావతీస్తూపమున పెక్కుచోట్ల గలవు.

మూడవ చిత్రమున గనబడునవి ప్రాకార రేఖలోని అడ్డదూలములమీది వృత్తచిత్రములు. వేలువేలు విధములైన కల్పనలతో ఇందు "త్రిశూల" చిహ్నము చిత్రితమైనది. ఈ త్రిశూలము సాధారణముగ జ్వాలాస్తంభమునకు మకుటముగ నుండును. త్రిశూలాధిష్ఠితమైన యీ స్తంభము సాధారణముగ నొక సింహాసనము వెనుక నుండును. ఈ స్తంభమునకు కుడియెడమవైపుల ఊర్ధ్వగతిని జ్వాలలు ప్రసరించుచున్నట్లు చూపుదురు. ఈ జ్వాలాస్తంభములు ఒక్క యమరావతిలో తక్క ఉత్తరహిందూస్థానమునందలి స్తూపములలో నెచ్చటను గానరావు. అంతేకాక బౌద్ధకళ ప్రారంభకాలమున గూడ వీటి "అడాపొడా" ఎచ్చటను గానరాదు. అదివరకున్న చిత్రమైన బౌద్ధ సంజ్ఞావళి(Symbols)కి అమరావతి ప్రత్యేకముగ కనిపెట్టి యొసంగిన విచిత్రోపాయన మీ జ్వాలాస్తంభము. ఈ వృత్తమునందలి కుడివైపు ఎగువభాగము పాడగుటవలన అచ్చటనుండిన చిత్రవిశేషము లేవియో మనకు దెలియవచ్చుట లేదు. వృత్తము మధ్యభాగమున త్రిశూలాధిష్ఠితమైన జ్వాలాస్తంభము ముందు సింహాసనమున్నది. ఈ సింహాసనము మీద "అవశేష" పూర్ణములైన గుండ్రని కరండములో ఏవో యుంచబడినవి. ఇవి రెండుభాగములుగ గాన్పించుచున్నవి. క్రిందిది కరండము యొక్క యడుగుభాగమును, పైది తెఱచియుంచిన పై మూతయు నగు నేమో. దీనిపై 'స్వస్తిక' చిహ్నము కలదు. దీనికి కుడివైపున బౌద్ధభిక్షువు లీకరండమునకు నమస్కరించుచున్నారు.

సింహాసనమునకు దిగువ నొకవేదికపై బుద్ధభగవానుని శ్రీపాదములు కలవు. వాటికి ముందు వినమ్రులై యిరువురు స్త్రీలు ప్రణమిల్లుచున్నారు. సింహాసనమున కడుగుభాగమున దేశీయములైన యుడుపులను ధరించిన యొక ప్రభువు తనకుమారుని కరండసమీపమునకు గొనివచ్చి దానికి 'మ్రొక్కుబడి' చెల్లించుచున్నాడు.

ఆతని వెనుకనున్న వారందఱు ఆతని కుటుంబమునకు సంబంధించిన వారు కావచ్చును. ఈస్త్రీలు ధరించిన బంగారు జడలును, తలపూవులును, మువ్వలమొలనూళ్లును, హస్తాభరణవిశేషములును గమనింపదగినవి. మఱియొక్క విషయము. కుడివైపుననున్న బౌద్ధభిక్షువులు కుళ్లాయిలు ధరించియున్నారు. ఈకుళ్లాయియొక్క వెనుకవైపు దిగువభాగము ఎంతక్రిందికి దిగిన దానిని ధరించినవా డంతటి విద్యాధికుడట. అనగా విద్యాధికత ననుసరించి యాకుళ్లాయి వెనుకభాగము తగ్గుచు హెచ్చుచు నుండునని తెలిసికొనవలసియున్నది.

నాలుగవ చిత్రమునగూడ మధ్యసింహాసనమును, దానిమీద "అవశేష"కరండమో ద్రోణమో, అడియును, సింహాసనమునకు దిగువ వేదికను శ్రీపాదములును గలవు. దానివెనుక మూడవ చిత్రమునందువలెనే జ్వాలాస్తంభము, త్రిశూలము కలవు. ఈజ్వాలాస్తంభ, త్రిశూలములకెగువ ధర్మచక్రము కలదు. సాధారణముగా అమరావతీచిత్రములు వేటిలోను స్త్రీలు లేకపోలేదు; కాని యీవృత్తచిత్రమున మాత్రము ఒక్కస్త్రీయైనను లేదు. ఆరాధకులందఱును పురుషులే. తలకట్టుల ననుసరించియు, ఇతరలక్షణముల ననుసరించియు జూచినచో వారందఱు నొక్కతెగవారుగ గనబడుదురు. ఇక శ్రీపాదములకు రెండు ప్రక్కల రెండుజింకలు చిత్రితములగుటయే యిందలి విచిత్రము.

ఆరవచిత్రము కూడ త్రిశూలచిత్రమునకు సంబంధించినదే. ఇచ్చటకూడ నొకసింహాసన మున్నది. దానిమీద అవశేషకరండము లేదు కాని శ్రీపాదములున్నవి. సింహాసనమునకు వెనుకప్రక్క త్రిశూలాధిష్ఠితమైన జ్వాలాస్తంభము కలదు. ఈ త్రిశూలము బౌద్ధమతమున దేనికిగుర్తో ఎవ్వరును తృప్తికరముగ జెప్పియుండలేదు. త్రిశూలము, స్వస్తికము మొదలైనచిహ్నములు జున్నార్, భాజా, బెడ్సా, కుదా, కార్లీ మొదలైనగుహలలోని అత్యంతప్రాచీన శాసనముల ప్రారంభమునను, చివరను గానవచ్చుచుండుటచేత ఇవి కడుప్రాచీన కాలమునుండియు అదృష్టచిహ్నములుగ వాడుకలో నుండినట్లు కొందఱు చెప్పుచున్నారు. త్రిశూలము బౌద్ధమతమునకు సంబంధించిన చిహ్నముకాదేమో యని కొందఱు ఇదివఱలో సంశయించిరి కాని అమరావతీ స్తూపచిత్రములలో నిది తరుచు గానవచ్చుచుండుటచేతను, మూడవ చిత్రమున బౌద్ధభిక్షువులే దానికి నమస్కరించుచుండుటచేతను దానిని బౌద్ధమత చిహ్నముగానే పరిగణింపవలసి వచ్చినది.

ఈయారవచిత్రమున ఎగువభాగమునందలి ప్రధానారాధకులు నాగులు. సింహాసనమునకు కుడియెడమ ప్రక్కల తలయొకరు కూర్చుండి

యున్నారు. వీరిరువురికి తలమీద ఏడుపడగ లున్నవి. వీరిరువురి పార్శ్వముల తలమీద ఒంటిపడగగల స్త్రీలు ఇరువురున్నారు. జ్వాలాస్తంభమున కిరుగెలంకుల చామరధరు లిరువురున్నారు. వారికి తలమీద పడగలు లేవు. ఇతరపరిచారకులును కొందఱు కలరు కాని వారికిని పడగలు లేవు.

ఈవృత్తచిత్రము మధ్యభాగమున సింహాసనము మీద కూర్చున్నవాడు నాగరాజు. ఇతని తలమీద తొమ్మిదిపడగలు కలవు. ఇతని రాణు లిరువురు ఇతనికి చెరియొక వైపున సింహాసనముమీదనే కూర్చున్నారు. రాణులకు కూడ నెత్తిమీద చెఱియొకపడగ కలదు. సింహాసనమువెనుక నాగరాజునకు రెండువైపుల నాగకన్యకలు వీచోపులిడుచున్నారు. వారికిని తలమీద ఒక్కొక్కపడగ గలదు. వీచోపులిడువారు మాత్రమే కాక మరి యిరువురు నాగకన్యలు కుడివైపున సింహాసనము వెనుక నిలువబడియున్నారు. వీరికిని తలమీద పడగకలదు. వీరును రాణులపరిజనమే కావచ్చును. వీరితోపాటే ఎడమవైపు మరియిరువురు పరిచారకులు నిలుచుండి యున్నారు. నెత్తిమీద వీరికి పడగలు లేవు. నాగరాజునకు దూరమున ఇరుగడల నిరువురుస్త్రీలు—వీరికిని తలమీద పడగ యుండుటచేతవీరును నాగులే కావచ్చు—రెండువైపులనున్న చెట్లకొమ్మలను-కుడివైపున నున్నది ఎడమచేతితోను, ఎడమవైపుననున్నది కుడిచేతితోను-పట్టుకొనియున్నారు. వీరిరువురికి పరిచారకులు కలరు. కుడివైపున్న పరిచారిక కుడిచేతితో పూవును, ఎడమచేతితో కొమ్మను పట్టుకొనియున్న స్త్రీ కేదో పాత్రవంటి దందిచ్చుచున్నది. ఈమెకు నెత్తిమీద పడగగలదు. ఎడమవైపుననున్న పరిచారకుడు పిడికలిగిన సుంద్రనివస్తువును దేనినో ఎడమవైపుకొమ్మను పట్టుకొనియున్న స్త్రీకందిచ్చుచున్నాడు. ఈస్త్రీ ముందొకయున్న తాసనము కలదు. దానిమీద నామె తనకుడిమోకాలు నానించికొని యున్నది. నాగరాజునకుముందు ఎడమవైపు ముప్వురు నాగకన్యకలు కూర్చుండియున్నారు. వారు పాటకురాండ్రో ఏమో! వీరందఱికి తలమీద పడగయున్నది. ఈచిత్రముల నన్నిటిని పరిశీలించినచో నాగజాతిస్త్రీకి తలమీద ఒక్కపడగయు, పురుషునికి పెక్కుపడగలు నుండునట్లు తోచును. కూర్చుండిన ముప్వురు నాగజాతిస్త్రీలకు ఎదురుగ కుడివైపున ఒకస్త్రీ నాట్యము చేయుచున్న విధమున నున్నది. ఆమెను వెనుకనుంచి యొక నాగకన్యక పట్టుకొనుచున్నది. ఈమె వెనుక బల్లమీద నేదియో యొకచిన్న పాత్రకలదు. అన్నిటికంటె దిగువభాగమున కమలములు, హంసలు, కలువలు మొదలైనవి కలవు.

ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేదియో బోధపడుటలేదు. బౌద్ధవాఙ్మయము నింకను బాగుగ జదివినగాని యిట్టి యితివృత్తములు తెలియరావు కాని గాథలుమాత్రము బౌద్ధయుగమునకు సంబంధించినవే యని నిస్సంశయముగ జెప్పవచ్చును.

అమరావతీ స్తూపమున నాగులచిత్రము లనేకములు కలవు. పడగలు లేనివారలు ఏజాతివారో తెలిసికొన సాధ్యముకాదు. బట్టకట్టులోను, జుట్టుకట్టులోను వారును, నాగులు నొక్కరీతినే యున్నారు. వీరందఱు నాగరాజులచే పరిపాలింపబడు వారగుదురేమో. ఈస్తూపచిత్రము లన్నిటిలో నాగులచిత్రములు ప్రధానములుగ గాన్పించుచుండుటచేత నాగులకును అమరావతీ స్తూపమునకును ఎక్కువ సంబంధ మున్నట్లు కనబడును. టిబెట్టు బౌద్ధగ్రంథముల ననుసరించి నాగార్జునాచార్యులవారు నాగలోకమునకు వెళ్లిరనియు, అచ్చటి నుండియే కొన్నితంత్రములను వేటినో దీసికొని ధాన్యకటకమునకు వచ్చిరనియు ఏవో గ్రంథముల జదివిన జ్ఞాపకము. మహాయాన బౌద్ధముకూడ నొకవిధముగ తాంత్రికమే యని కొందఱందురు. ఏది యెట్లయినను ఈప్రాంతము నాగుల కునికిపట్టని కాని, ధాన్యకటకమునకు నాగులకు నెక్కువ సంబంధ ముండి యుండునని కాని, మహాదేవుని ప్రయత్నముల మూలమున ఈప్రాంతమున బౌద్ధమతము నవలంబించినవారలు ప్రధానముగ నాగులై యుండురనికాని, నాగార్జునాచార్యులవారికిని నాగులకును కలదనుసంబంధమున నేదియో కొంత సత్యముండునని కాని విశ్వసింపవలసి యుండును.

ఇక ఐదవ చిత్రములోని చిత్రమును జూతము. ఒక పడవలో ఏనుగుపైన ఒకరాజు ముందుకూర్చున్నాడు. ఆతనివెనుక నిరువురుస్త్రీలు కూర్చున్నారు. వీరందఱును నదిని-కృష్ణయేమో-దాటుచున్నారు. పడవ ఒడ్డు చేరగనే రాజువెనుక కూర్చున్నవారు క్రిందికి దిగి తమకొఱకు వేచియున్న యిరువురుస్త్రీలను కౌగిలించుకొనుచున్నారు. వేఱొకస్త్రీ రాజునకు నమస్కరించుచున్నది.

పడవకు దిగువభాగమున నొక యాసనమున నొక స్త్రీ కూర్చుండియున్నది. ఈమెకు ఎడమప్రక్క నిరువురు పరిచారిక లున్నారు. అందొకతె ఏదియో తినుట కామె కందిచ్చుచున్నది. రెండవది తన చంకక్రింది కడవలోనుండి ఆమెకు త్రాగ నిచ్చుటకై పానీయము నొక పాత్రలో గైకొనుచున్నది. ఆమెకు కుడిచేతిప్రక్క సంగీత, జంత్రవాద్యకుశలురైన స్త్రీలు కలరు. వారిలో నొకరు పిల్లనగ్రోవి వాయించుచున్నారు. మఱియొకరు 'సితారు'వంటి దానిని దేనినో మీటుచున్నారు. ఈ సంగీతపాటకుల కెదురుగ సింహాసనమున నాసీనులై యిరువురు స్త్రీలు కలరు. ఆరవ పటములోని దానివలెనే ఇందలి యితివృత్తముకూడ తెలియవచ్చుటలేదు. ఇప్పుడుకూడ మనము చిత్రముల సౌందర్యము నుపలక్షించి తనివి నొందవలసిన వారమే.

ఏడు, ఎనిమిది చిత్రములలోని గాథలును మనకు దెలియరానివే. అయినను ఎనిమిదవ చిత్రపటములోనిది నిజమున కొకగాథ కాదు. ఆపటమధ్యమున నొక్కడు బుద్ధుని దగ్ధావశేషము నొక పాత్రయందుంచి దాని నొకపళ్లెరమునని డి, దానిని నెత్తిపై బెట్టికొని యున్నాడు. స్త్రీ పురుషులో, లేక దేవతలును, అప్సరసలునో వలయాకార

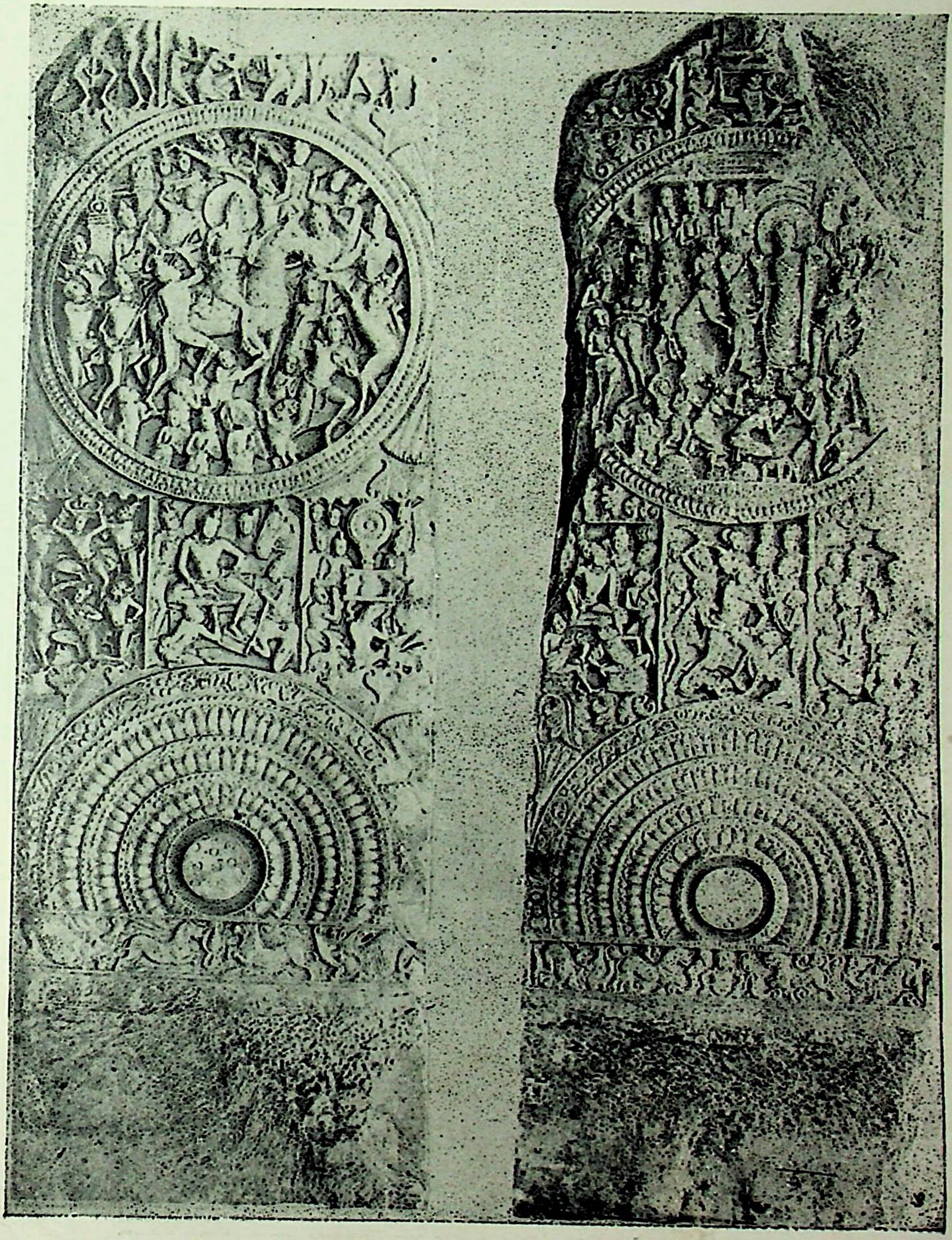
ముగ నాయనవేషధారి చుట్టు దిరుగుచు అత్యంతోత్సాహమునను, భిక్ష్యావేశమునను నృత్యము చేయుచున్నారు. పటమున స్త్రీలందఱు పల్లెరమునకు వెనుకతట్టునను, పురుషులందఱు ముందుతట్టునను గన్పించు చున్నారు. ఇవియే ఎనిమిదవ చిత్రమునందలి వృత్తాంతము.

ఏడవ చిత్రమున సింహాసనమున నొక మహానుభావుడు పరివేషవిరాజితుడై కూర్చున్నాడు. అతనికి చెరియొక ప్రక్క రెండు ఉన్నతాసనముల మీద అతనిరాణులు కూర్చున్నారు. వీరికి ప్రక్కలను, ఎదుటను వీరికి సంబంధించిన పరిజనమున్నారు. వీరికి దిగువభాగమున, ఎడమచేతివైపు గీతవాద్యాదులందు ప్రవృత్తలైన స్త్రీలు కలరు. వీరికి కుడిప్రక్క దిగువ కొందఱు నృత్యము చేయుచున్నారు. వీరి కెగువను, కుడిప్రక్కను స్త్రీలు కొందఱు కూర్చుండి యీవినోదమును దిలకించుచున్నారు. ఇంతవఱకే మనకు దెలియవచ్చునది. ఈచిత్రమునందలి యితివృత్తమేమో మనకు దెలియదు.

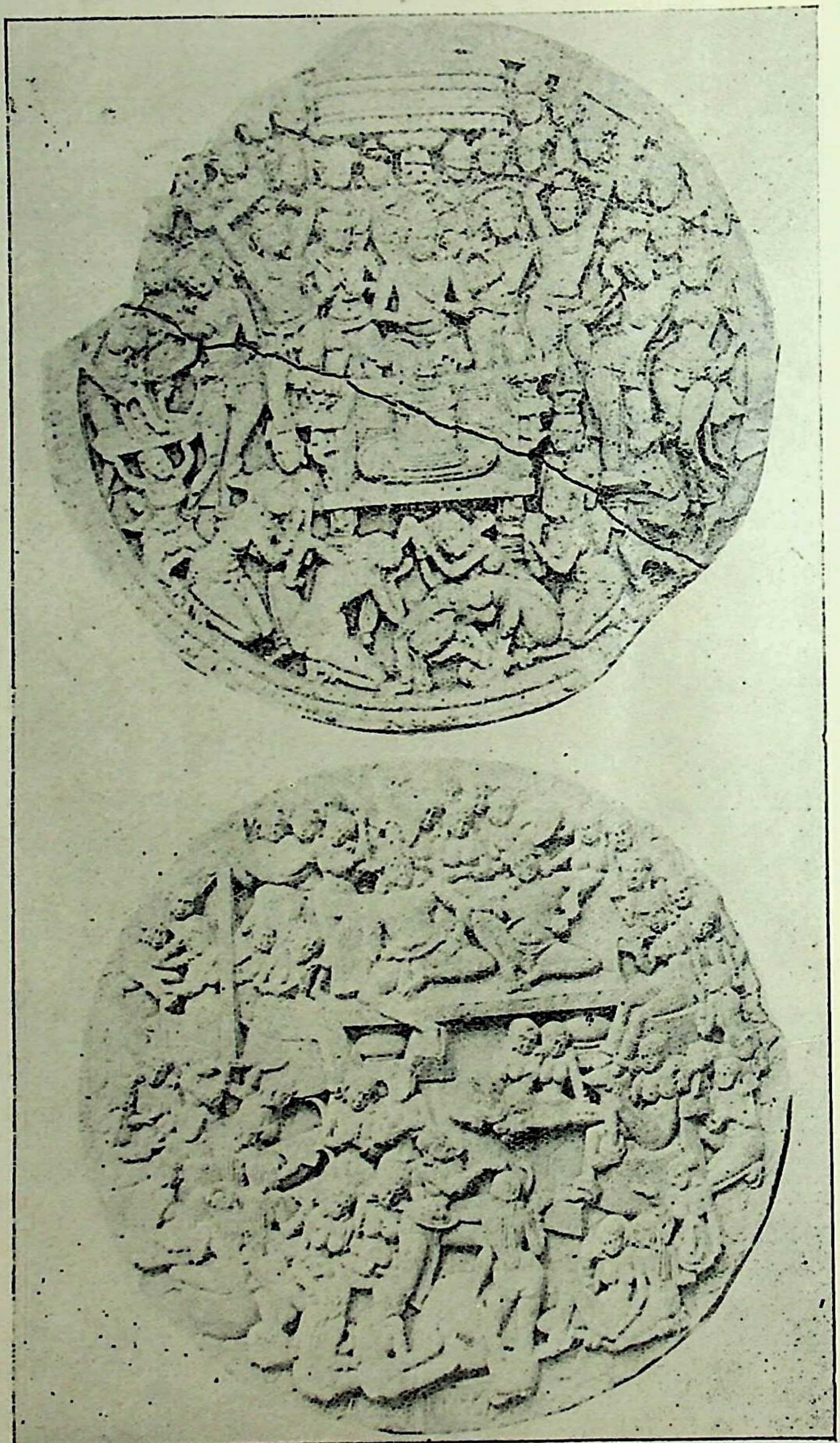
అమరావతీ స్తూపముమీద "బౌద్ధపురాణ గాథలే కాక ఆకాలపు రాజసభలును, పట్టణగ్రామ పరిసరములును, యుద్ధరంగములును, సముద్రప్రయాణములును, వేయేల, ఆకాలపు రాజకీయ, సాంఘిక స్థితి యంతయు కన్నులకుగట్టినటు లతిమనోహరముగ జెక్కబడియున్నవి. ఇందుగల ప్రతివృత్తాంతమును, గాథయు బయస్కోపులోని పటములవలె నొకదాని తరువాత నొకటి వచ్చునట్లు పటములమీద వరుసగా చెక్కబడియున్నవి. ప్రతిపటమునందును శిల్పకౌశల మత్యద్భుతముగనుండుటయే గాక జీవకళ లుట్టిపడుచుండును. ఈచిత్రపటముల వలన హిందూదేశమునందు, ముఖ్యముగ నాంధ్రదేశమునందు వ్యాప్తిచెందిన బౌద్ధమతస్వరూపము పూర్తిగ దెలియవచ్చుచున్నది. వీనినుండి అప్పటికే జనులు బుద్ధు నొకయవతారముగ నెంచి పూజింప మొదలిడిరనియు, ఆతనినిగూర్చి పెక్కు పురాణ గాథ లల్లి వానిని నమ్ముచుండిరనియు మనము గ్రహింపవచ్చును." 1

ఇట్లు మనకు ఇతివృత్తములు తెలియరాని చిత్రములెన్నియో అమరావతీస్తూపమున చిత్రితములైనవి కలవు. వాటినన్నిటిని బాగుగ పరిశీలించి యితివృత్తములను నిర్ధారణచేసి లోకమునకు విశదీకరింపవలసియున్నది. క్రీస్తుశకము ప్రాథమిక శతాబ్దులలో బౌద్ధమతము ఆంధ్రదేశమున ప్రబలిననాడు ఆంధ్రుల యాచారవ్యవహారములను, దుస్తులను, ఆభరణాదికములను, సాంఘికములైన గాథలను - వీటినన్నిటిని తెలిసికొనుటకు అమరావతీస్తూప మాంధ్రులకు పెన్నిధివంటిది. ఆంధ్రుల ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము(Individuality)ను, ఆంధ్రుల ప్రతిభను నిర్ణయించి తెలిసికొనుటకు మనకుగల ప్రధానాధారములలో అమరావతీ స్తూప మొకటి.

1. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము, మూడవ సంపుటము.

చిత్రము ౧౩

చిత్రము ౧౪

నిగళబద్ధకవి

బొమ్మరాజు జానకిరామశర్మ గారు

(ఆత్మగతము)

కాసుకక పల్కఁగా "పడుపుఁగూడు" నరాంకితమంచు పోతరా
"జసి"యని రోయుచున్ హితధరేశులు "గస్తురి" "రోజువెచ్చమున్"
విసువక యిచ్చువారుఁ జన నేఁగృతిమానుచు బొడ్డుపల్లిలోఁ
"బెసలుతిలల్" పొలాన వెదపెట్టితి నక్కట! సేద్యగాడనై.

సీ. గౌడడిండిమభట్టు కంచుఢక్కను వోలెఁ బగులఁగొట్టితి నట్టు వడినగడ్డ
సత్కథాబీజముల్ సంతరించినయట్లు విత్తించితిని పంటవిత్తనముల
దీనారటంకాలఁ దీర్థమాడినరీతి మంచెపైనుంటి సస్యముల వానఁ
జెలుఁగురాయండిచ్చు దివ్యకస్తూరినా చేపట్టి ముడిసితి చేనియెఱువు
పూలనమ్మిన యంగడిఁ బుద్ధిలేక, కట్టె లమ్మినరీతినిఁ గనకలేఖి
నిన్ వహించిన చేతనే గునపమంది, గట్లు విఱిచితి చేతులు కాయఁగాయ.

మ. గరికెన్ నాకి వ్రతమ్మునుం జెఱచితిన్ గాకేమి యీనాఁడు భూ
వరులే న్నాదు దరిద్రదేవతను గూల్పన్ జాలకేపోయి రీ
ధరణి న్నమ్మిన "కృష్ణవేణి" కృప యింతన్ జూపి సర్వస్వమున్
హరియించెన్ దురదృష్టునిన్ ధనికుఁ జేయన్ శక్యమే యేరికిన్!

సీ. "ప్రాప్తమా లేశమే పదివే"లనుచు నమ్ము పోతరాజున కిది పోలెగాక
"ఆకఁటికిన్ నిను నమ్మ భారతి" యన్న పోతరాజున కిది పోలె గాక
"నమ్మెట్రవేటుల" నమ్మతింపని మేటి పోతరాజున కిది పోలుఁగాక
"పడుపుగూడు" భుజింపఁ బాలుపడని శుచి పోతరాజున కిది పోలుగాక
గీ. లేకి ధనికుల సభలలో లేచి స్వర్ణ-కింకిణులు మ్రోయఁ గృతికన్యఁ గొంకులేక
మెలమి నర్తింపఁజేసిన ఖలమతికిని - సాధుకర్షకత విధికి సమ్మతంబె?

శా. లేరా! ముందునుఁ గల్గరా! కృతుల నీలీలన్ ధరాపాలురన్
బేరుంజేర్చి నుతించు సత్కవులుగానీ యొక్క పొత్తమ్మునేన్
శ్రీరామాంకితమో! శివాంకితమునో జేయంగ వాంఛింతు ర
య్యారే! నే నటువంటి భాగ్యమునకైనా! నోచనైతిన్ గదా!

గీ. మహిపతులు మంత్రిజనులుఁ గోమట్లు శూద్రు-లౌర? వీరని వారని యనఁగ నేల?
"వీథి"నంగడియందున వెట్టి మెల్ల-వారి కమ్మితి పద్యముల్ పాపమనక.

గీ. ఏడునూరుల టంకమ్ము లిచ్చువఱకుఁ-గదలనీయఁడు కంసాలి కరణ మిపుఁడు
ఆకలికి నోర్వవలెనో! ఘోరావమాన-వహ్ని తాపము నోర్వంగవలెనొ, అకట!

మ. గమికర్మీకృతనైకనీవృతుఁడనై గ్రామంబు గ్రామంబు బ
ల్పమునుం గాలికి కట్టి తిర్గితిని తద్గ్రామంబులన్ జారిణీ
రమణీవర్ణన, లోభివర్ణనము నైరాశ్యంబులన్ గూర్చి ప
ద్యములం బాడితిఁగాని వేలుపులు లేరా? పద్య మీగూడదా?

గీ. నేలనాలుఁగుచెఱగుల నేలినట్టి - పృథ్వీపతులకుఁ జేతిజంబీరమైన
నే నిపుఁడు చేతు లిఱికించి నిగళమందు - కాపుఁ గరణాల సభలోనఁ గట్టువడితి.

సీ. వీరభద్రారెడ్డి విద్వాంసుఁడగు నేమి! యాంధ్రనైషధకర్త మైన నేమి?
కవిరాజ బిరుదంబుఁ గల్గియుండిన నేమి? సార్వభౌమాభిఖ్య చాలియేమి?
విస్సనమంత్రికి విందనయిన నేమి భాస్కరుమైత్రిచేఁ బఱఁగ నేమి?
మైలారువిభుని ప్రేమముఁ జూఱఁగొన నేమి? డిండిమభట్టు గెల్చియును నేమి?
గీ. కాపుఁగరణాలఁ బాదరక్షలను లేచు - రచ్చమిట్టలదుమ్ములో వచ్చువారు
పోవువారును నూఱడింపులను సేయ-బండకొయ్యనుఁ గౌఁగిటఁ బట్టవలసె.

శా. తల్లీ! శారద! నీకు నావలన మత్కావ్యప్రపంచమ్మునం
దెల్లన్ సుంతయు మేలుకల్గద! రవంతేన్ నీదు పుత్రాళికే
యుల్లాసంబునుఁ గల్గలేద! కలదే నీవేళ తద్భాగ్య సం
పల్లాభంబున నేను ముక్తిపదముం బ్రాపింపఁగాఁ జేయవే!

గీ. ప్రభులకీర్తినిఁ దెల్పి నాప్రతిభఁ జూపి-ధరణి నాకావ్య మాచంద్రతారకముగ
నుండునే నిఁక, నాకు లేకున్న దేమి!-యేను మృతజీవుఁడనె యాంధ్ర(?)విషయమందు.

గీ. శారదోపాసనారసాస్వాదసిద్ధు-లందునే నొకఁడను ప్రళయముననైన
అభవుఁడ విముక్తమునుపలె హారికీర్తి-లోకసుక్షేత్రమునను వెల్గుదును నేను.

మ. కలిదోషాహరణంబుఁగా నలుని యాఖ్యానంబు వర్ణించితిన్
విలసత్సూక్తుల కాశిఖండమునన్ విజ్ఞాళి మెప్పించితిన్
పలుకన్ నేర్చితి చక్రవర్తులను శైవక్షేత్రసంపత్తినిన్
బలుకుందోడయి వాణి రా దిరిగితిన్ భాషాప్రపంచమ్మునన్

మ. కనియుం బెంచియుఁ బెద్దఁజేసి చనిరే కా నన్న యాదుల్ మహా
ఘను లావేళను దిక్కులేని సిను వేడ్కం జేరఁగాదీసి పా

వన రీతుల్ గతు లుల్లసిల్ల నృపసంభావ్యస్థితిం గూర్చినా
నని విశ్వాసమెయున్న నీకు దయరాదా! నాపయిన్ భారతీ!

'ఆంధ్రవాణి'

గీ. తనయ! నీసేవ నే నింత దానసైతి-ఖండఖండాంతరములఁ బేర్గాంచినాను
పరమ పుణ్యుఁడ వీవు నీ భవ్యకీర్తి – శాశ్వతము శాశ్వతమ్మను శాశ్వతమ్ము.

గీ. సకల కర్ణాటరాజులు మకుటరత్న-కాంతి నీపదములకడఁ గాన్కవెట్టి
రదియు నాకుఁ బ్రతిష్ఠగ నాత్మఁదలతు-అపగతవిభేదనై "త్వమేవాహ" మనుచు.

ఉ. పంకజగర్భదేవు తలవాకిట నెన్నిదినాలు నేను ని
శ్శంకముఁగాఁ జరింతునొ లసద్గతి నంతటదాక నీవు మ
త్కింకరభావ మొప్ప నవకీర్తిశరీరముతోఁ బునర్జను
స్సంకటముల్ దొలంగగఁ బ్రచారము సేయుము భావవీథులన్.

క. అన్నన్న? నీకు భవమొక – డున్నదె? నీ చేతిభిక్ష యుర్వినిఁ గల "పె
ద్దన్న" మొదలుకొని గల దద్దన్న కవులవలుకుఁ బ్రస్తుతం బాంధ్రమునన్.

శా. నీసంబైనను నీదు చేయి దగులన్ శృంగారభూషాసము
ల్లాసాపాదకహా సువర్ణమగుచున్ లాలిత్యముంగాంచఁ బె
ల్లాసం జెందియుఁ బశ్యతోహరులునై యాంధ్రావనిన్ సత్కవుల్
నీసంబైనను సంగ్రహింప కెటులన్ నీడంగలారో! కవీ?

(అని యదృశ్య యగును.)

ఈశ్వరా!

సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

ఇంచుక యాయు వద్ది హరియింప జరారుజ జలో నొక్కెడన్
మించి యతింపుచుండు నటు మిత్తి గుటుక్కున గుక్క వేయగా
బొంచియు నుండు నెంట నిది బుద్ధి నెఱింగియు బామరుండు ని
శ్చంచలవృత్తి నీయెడల సల్పడు బత్తి నినీ! మహేశ్వరా!

మంచితనంబు ధూర్తమతి బట్టుటకున్ జెడుదారినుండి మ
ళ్లించుట కెట్లు చాలునొ హరీ హరి! యెన్నడు దొంగవాకిటన్

మంచము వేయు మందురు క్రమంబునఁ బెద్దలు సుద్దు లందురున్
గొంచెడివారి కేమిగతి గూర్చినవాడ వహో! మహేశ్వరా!

చంచల మీ సమస్తము నసారము సంసరణం బటంచు గు
ప్పించు విరాగవాక్యముల వేయివిధంబుల మాతృహత్యకే
గొంచడు పైడి గూడ గను గొంచెము వీ ల్గనుపించినన్ దృణ
భ్యంచితకూప మట్టి ఘనవంచకు బారికి దప్పి యెట్లొ వ
ర్తించు వివేకి దారి గనుతింపగబోల దటో మహేశ్వరా!

సంచులకొద్ది విత్తమును జాతురిమై గడియింపనీ, మహా
వంచకబుద్ధి భూముల నపారముగా గొని యాక్రమింపనీ,
క్రించుల గూడి సంఘమును గ్రిందును మీదును జేయనీ, నుతుల్
గాంచి రహింపనీ, దొరలె గౌరవనీయు డటంచు మ్రొక్కనీ,
ఇంచుక లేక నీకరుణ యెట్లు తరించునయా, మహేశ్వరా

పంచి భుజించుటే సుజనపద్ధతి కొంచియమైన; దవ్వు యో
జించి యొనర్చినట్టిదియె చిక్కని చక్కని కార్య; మెందు లా
లించి యొసంగునట్టిదియె యింపవు బోనము; నీదుఃలీల వ
ర్ణించెడి జాలె కైత; యిది నిత్యము సత్యమురా, మహేశ్వరా!

శ్రుతిలేని

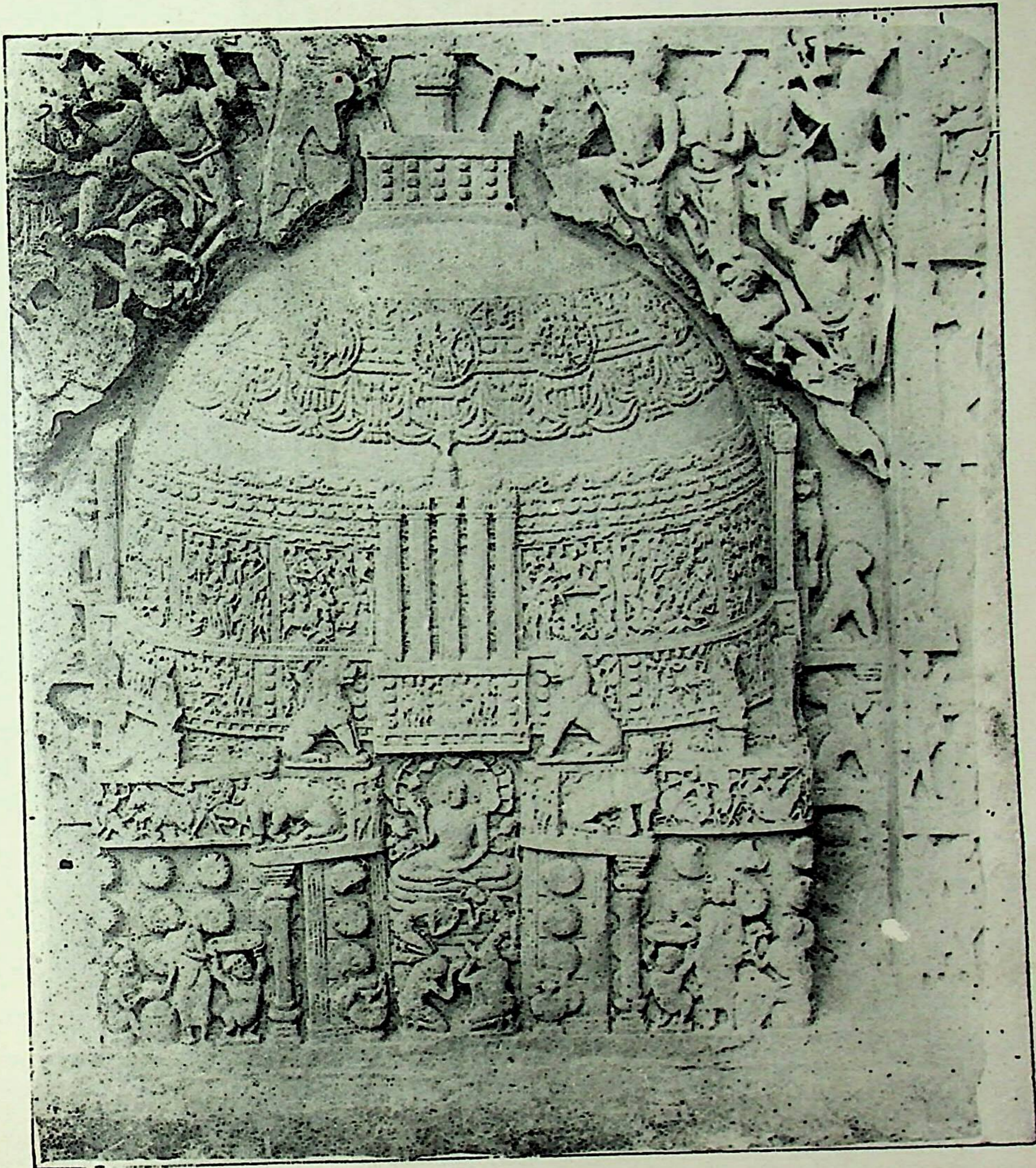
అడివి బాపిరాజు గారు, బి. ఏ.

పాడకే నారాణి
పాడకే పాట,
పాటమాధుర్యాల ప్రాణాలు మరిగెనే,
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

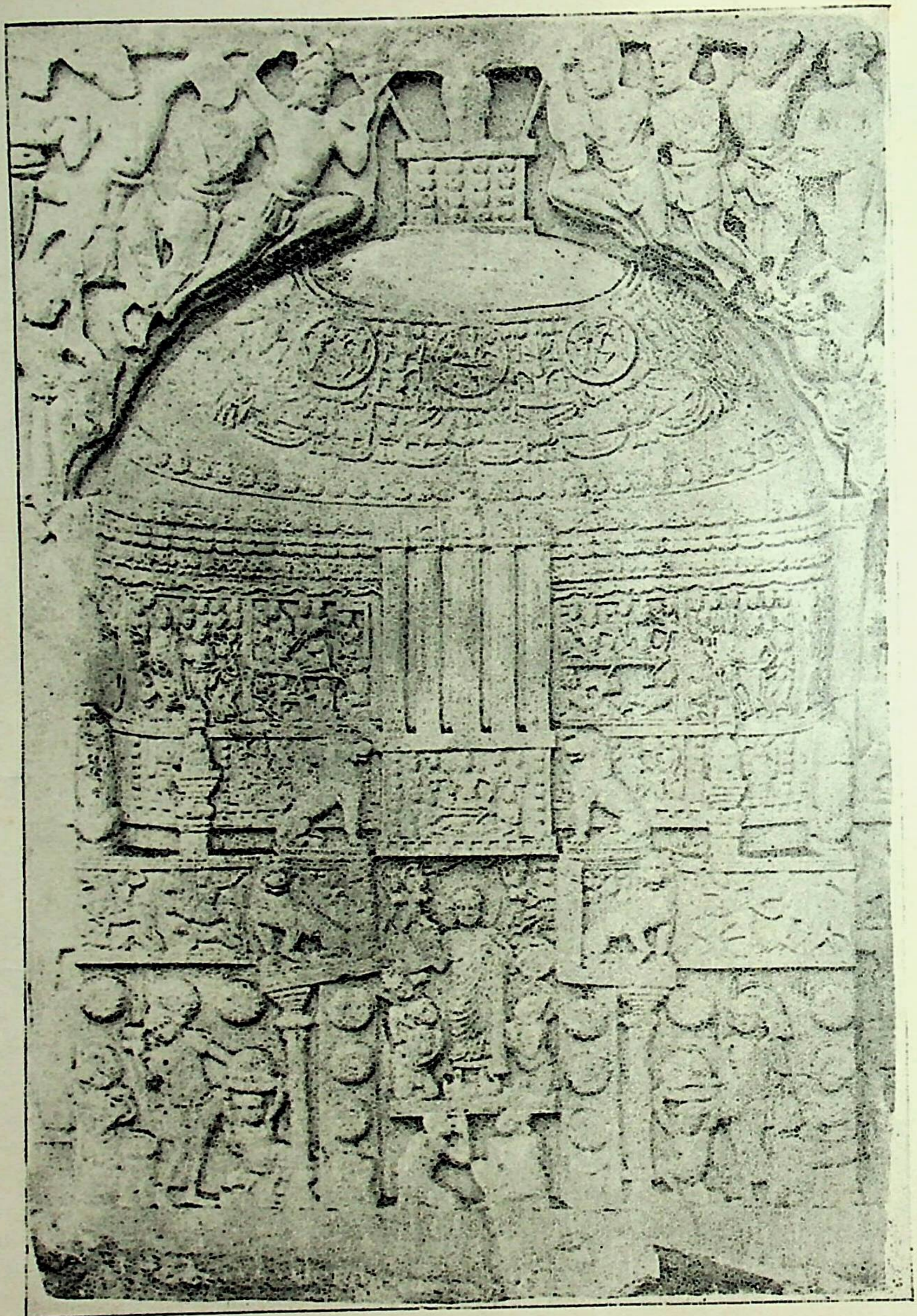
రాగ మాలాపించి
వాగులా ప్రవహించి,
సుడిజిరుగు గీతాల సురిగిపోసీయకే,
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

కరవీర కోరకాల్
కదిలి నీ పెదవులే
ప్రణయపద మంత్రాల బంధించె జీవనము
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

శ్రుతిలేని నాహృదికి
చతురగీతం బేల?
గతిరాని పాదాల కతుల నర్తనమటే?
పాడకే నారాణి పాడకే పాట.

చిత్రము ౧౫

చిత్రము ౧౬

విభవ సంవత్సర విశేషములు

౧౯౨౮

మార్చి ౧. ఇండూరు హోల్కారు-నాన్సీమిల్లరుల వివాహము.

౨౧. శస్త్రనియమన (Disarmament) సమావేశము, జినీవా.

ఏప్రిల్ ౧౪. జబ్రప్రోలురాజావారి మృతి.

౨౦. అఖిలభారత హిందూమహాసభ-అధ్యక్షులు-యన్. సి. కేల్కారుగారు.

౨౩. మగన్‌లాల్ గాంధీగారి మరణము.

౨౭. డా॥ సుధీంద్రబోసు దంపతులు అమెరికానుండి భారతదేశమునకు వచ్చిచేరుట.

మే ౧. బార్డోలీయందు హెచ్చుపన్నుల నిరాకరణ సత్యాగ్రహప్రారంభము.

౨. బళ్లారి రాఘవాచారిగారు విదేశములకు వెడలుట.

౧౪. సకలాంధ్రకవి సమ్మేళనము-భీమునిపట్టణము.

౧౯. సర్వపక్షసమావేశము-బొంబాయి.

౨౮. పుదుకోట మహారాజావారి మృతి.

౩౦ నిజాంరాష్ట్రాంధ్రసభలు-సూర్యాపేట(౩ దినములు)

జూన్ ౧౦. ఆంధ్రగర్జనదుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారి మృతి.

౧౨. పండిత గోపబంధుదాసుగారి మృతి.

౨౭. కోవెలమూడి గోపాలకృష్ణయ్యచౌదరిగారి మృతి.

౨౮. చల్లపల్లి రాజావారి మృతి.

జులై ౧౩. ఆర్యవైశ్య మహాసభ-నాయల్పాడు.

౨౮. ఆంధ్రసభలు-గుంటూరు (౮ దినములు)

ఆగస్టు ౨. బార్డోలీకి గాంధీగారి ప్రయాణము.

౫. బార్డోలీ సత్యాగ్రహ పరిసమాప్తి.

౩౦. లక్నోయందు భారతస్వాతంత్ర్యసమితి స్థాపనము-స్థాపకులు: జవాహర్లాల్ నెహ్రూగారు.

సెప్టెంబరు ౧౨. సరోజినిదేవిగారి అమెరికా ప్రయాణము.

౨౧. ప్రథమ అఖిల భారత రాష్ట్రీయ సహకారసంఘ మహాసభ-సిమ్లా.

౨౭. శ్రీరాజారామమోహనరాయల వర్ధంతి.

అక్టోబరు ౨. శ్రీగాంధీగారి ౬౦ వ జన్మదినము.

౭. 'హిందూ' ఆంగ్ల దినపత్రిక పంచాశద్వార్షికోత్సవము.

౧౯౨౮

౧౮. బర్కెన్‌హెడ్డుగారు ఇండియామంత్రి పదవికి రాజీనామా నిచ్చుట.

౨౧. కాకినాడ ప్రాంతముల జలప్రళయము.

౨౨. శ్రీపిఠాపురము మహారాజావారు బ్రహ్మమతప్రచారమునకై ౧ లక్షరూపాయలు విరాళమొసగుట.

౨౩. ఇండియా మంత్రి పదవికి పీల్ ప్రభువుగారి నియామకము.

౨౪. లామెంబరను గౌ॥ యస్. ఆర్. దాసుగారి మృతి.

౨౯. అఖిలభారత వర్ణీయ బ్రాహ్మణ మహాసభ-కాశి.(౧౧ దినములు) అధ్యక్షులు- దర్భాంగ మహారాజుగారు.

౩౧. లజపతిరాయిగారికి పోలీసు లాతీదెబ్బలు తగులుట.

నవంబరు ౩. అఖిలభారత కాంగ్రెసుసంఘ సమావేశము-ఢిల్లీ.

౫. బార్డోలీ సత్యాగ్రహ విచారణ ప్రారంభము.

౭. హెర్బర్టు హూవరుగారు అమెరికను ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వాధ్యక్షులుగ ఎన్నుకొనబడుట.

౧౦. జపానుచక్రవర్తి హిరోహిటుగారి పట్టాభిషేకము.

౧౭. లాలాలజపతిరాయిగారి మృతి.

౧౨. ౧౦వ ఆంధ్రరాష్ట్రీయ మహాసభ-నంద్యాల.

౨౦. అఖిలభారత ప్రాచ్యమహాసభ-లాహోరు అధ్యక్షులు డా. ఉల్వరుగారు.

౨౧. దక్షిణాఫ్రికా ఏజెంటు జనరలుగ కె. వి. రెడ్డినాయుడుగారి నియామకము.

౨౫. బొంబాయిరాష్ట్ర ప్రథమాంధ్ర సాంఘిక మహాసభ-కళ్యాణి. అధ్యక్షులు: వేమవరపురామదాసుగారు.

౨౭. సర్. బ్రజేంద్రలాల్ మిత్తర్‌గారు, యస్. ఆర్. దాసుగారి స్థానమున లామెంబరుగ నియమింపబడుట.

(?) అఖిలభారత సాంఘిక మహాసభ-కలకత్తా. అధ్యక్షులు-యం. ఆర్. జయకర్‌గారు.

డిసెంబరు ౨ గుంటూరు శారదా నికేతన పంచమ వార్షికోత్సవము.

౧౬. సర్ పానగల్ రాజాగారి మృతి.

౧౮. లాహోరునందు సాండర్సు హత్య,

౧౯. అఖిలభారత వాణిజ్య సంఘ మహాసభ-ఝరియా.

౧౯౨౯

డిసెంబరు ౧౯. ౪వ భారత తత్త్వశాస్త్ర మహాసభ - మదరాసు. అధ్యక్షులు-ఎ. బి. ధ్రువగారు (౩ రోజులు)

౨౦. అఖిలభారత మహాసభా ప్రదర్శన ప్రారంభము కలకత్తా. ప్రారంభకులు: డా. అన్సారీగారు.

౨౨. అఖిలపక్ష సమావేశము, కలకత్తా.

౨౮. స్త్రీల సాంఘిక మహాసభ. అధ్యక్షురాలు-తిరువాన్కూరు జూనియరు రాణి.

౨౯. ౪౩వ భారత జాతీయ మహాజన సభ - కలకత్తా. అధ్యక్షులు-మోతీలాల్ నెహ్రూగారు.

౩౦. మితవాద మహాసభ - అలహాబాదు. అధ్యక్షులు-సర్. చిమన్‌లాల్ సెతల్‌వాడ్‌గారు.

౩౧. అఖిలపక్ష మహమ్మదీయ మహాసభ-డిల్లీ.

జనవరి ౧. అఖిలభారత పత్రికారచయితల మహాసభ - కలకత్తా అధ్యక్షులు-కె. నటరాజన్‌గారు.

౨. భారత ఆర్థిక మహాసభ-మైసూరు. అధ్యక్షులు-ప్రొఫెసరు వి. జి. కాలేగారు.

౩. రాష్ట్రేతరాంధ్ర మహాసభ-ఖర్గపురము. అధ్యక్షులు-గా. హరిసర్వోత్తమరావుగారు.

౪. భారత మహిళా విద్యాసంస్కరణసభ-పాట్నా అధ్యక్షురాలు-మండీసంస్థానపు రాణి.

౧౪. అఫ్గను అమీరు అమనుల్లాగారి రాజ్యపరిత్యాగము.

౧౮. ౪ అమనుల్లాగారి ఖండహారు ప్రయాణము.

౨౧. ౧౦వ ఆంధ్రాయుర్వేద వైద్యసమ్మేళనము - మచిలీపట్టణము.

౨౪. అసెంబ్లీలో లజపతిరాయిగారి స్థానమున రైజాడా హంసరాజుగారి నియామకము.

ఫెబ్రువరి ౪. శ్రీబులుసు సాంబమూర్తిగారి ఎరెస్టు-బెజవాడ.

౧౯. చెన్నపురి పురపాలనసంఘమున సైమను కమిషను స్వాగత సంబంధమగు గందరగోళము.

౧౯. డిల్లీ యందు గా॥ పటేలుగారింట గాంధీగారికివిందు.

మార్చి ౪. విదేశవస్త్రముల దహనసందర్భమున గాంధీగారి ఎరస్టు. జామీనుపై విడుదల-కలకత్తా.

౫. గాంధీగారి రంగూను ప్రయాణము.

౧౪. దేశమునందంతటను విదేశవస్త్రముల దహనసంస్కారము జరుగుట.

౧౯. గోషెన్‌ప్రభువు, ఇర్వినుగారి స్థానమున నూతన రాజప్రతినిధిగ నియమింపబడుట.

౨౧. బులుసు సాంబమూర్తిగారిని రాజమండ్రినుండి బళ్లారి చెరసాలకు మార్చుట.

౨౪. గాంధీమహాత్మునకు కలకత్తా కేసునందు ౧ రూ. జరిమానా విధించుట.

౨౮. మద్రాసురాష్ట్రీయ వర్ణాశ్రమధర్మసభ - మదరాసు. (౩ దినములు)

౩౦. వంగరాష్ట్రీ మహాసభ - రంగపూరు. అధ్యక్షులు-సుభాషచంద్రబోసుగారు.

౩౦. ౧౨వ అఖిలభారత హిందూమహాసభ - సూరతు. అధ్యక్షులు-రామానంద ఛటర్జిగారు.

౩౧. ౨౦వ భారత మహమ్మదీయ సమితి సమావేశము-డిల్లీ. అధ్యక్షులు-జిన్నాగారు.

౩౧. ౪వ సంయుక్తపరగణాల జాతీయ మితవాద మహాసభ-లక్నో. అధ్యక్షురాలు - ఆనీబిసెంటమ్మ.

ఏప్రిల్ ౧. కథియవాడు రాజకీయసభ-మోర్వీ. అధ్యక్షులు-వల్లభాయిపటేలుగారు.

౩. భారతదేశీయ తంతుకారక సంఘసభ - సబర్మతీ, అహమ్మదాబాదు.

౬. హైదరాబాదునకు మహాత్ముని రాక.

౬. ఇంగ్లండునుండి ఇండియాకు మొదటిపర్యాయము విమానముపై తపాలు వచ్చుట.

౬. రాజపాల్ ('రంగీలారసూల్' గ్రంథకర్త,)గారి హత్య.

౮. అసెంబ్లీ యందు బాంబులు పడుట.

౮. సహకారసంఘ శాసన రజతోత్సవము-చెన్నపురి.

౯. గాంధీమహాత్ముని ఆంధ్రదేశ సంచార ప్రారంభము, బెజవాడకు రాక.

౯. జే. యమ్. సేన్‌గుప్తగారు ౪వ తూరి కలకత్తా పురపాలక సంఘాధ్యక్షులగుట.